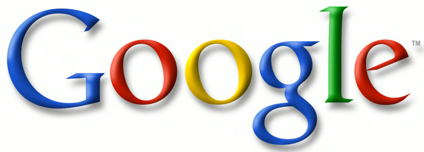

Izvestja

muzejskega društva za Kranjsko.

1–4

Izdal društveni odbor.

Prvi letnik.

V Ljubljani 1891.

Založilo muzejsko društvo za Kranjsko.

Izvestja

muzejskega društva za Kranjsko.

Izdal društveni odbor.

Prvi letnik.

V Ljubljani 1891.

Založilo muzejsko društvo za Kranjsko.

Tiskala Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani.

Drobtinice iz furlanskih arhivov.

Nabral A. Koblar.

Na Furlanskem, posebno v Vidmu, od l. 1218. dediču starodavnega Ogleja, morajo ležati zapisani ostanki zgodovine za ljubljansko škofijo. To mi je vedno hodilo po glavi. Hotel sem se tedaj jesenski kvaterni teden l. 1890. prepričati, če je to resnica. Odpravim se nekega jutra z železnico iz Ljubljane in čez pet ur že stojim pred nadškofovskim prokancelarjem č. g. F. Blažičem v laškem Vidmu, proseč ga, naj mi dobi dovoljenje, da se mi odprè stari patrijarški arhiv. Ljubeznjivi mož mi blagovoljno ustreže. Arhiv je spravljen v veliki dvorani, a malo je urejen. K sreči so mi na roko kratke beležke, katere je dal že pred leti natisniti v «Beiträge zur Kunde steiermärkischer Geschichtsquellen» o furlanskih arhivih štajerski deželni arhivar g. vladni svétnik Zahn. Lotim se najprej starih zapisnikov (Libri gestorum, Registra) ter si naredim iz njih regeste od 3. zvezka do strani 360. v 10. zvezku, to je od l. 1473. do 1481. Izbiral sem pa le snoví, ki se tičejo dežele kranjske. Nato sem izcrpal prvih devet zvezkov aktov, ki nosijo naslov: «Chiese a parte Imperii». Gradiva dovolj, a za obdelavo vsega bi bilo treba mesecev in ne samo par dnij. Odtod grem dalje v mestno knjižnico ali muzej videmski, koder si napravim le malo zaznamkov. Bolj dolgo sem se mudil v starem notarijskem arhivu blizo nadškofovske palače, kjer leži ogromna skladovnica listin in zapiskov starih patrijarških notarijev. Tu je lep vir za spoznavanje naše cerkvene preteklosti v stari dobi, imajo ga pa v rokah sedanji beležniki videmski.

Po novih železnih progah zdrčim pogledat še dva furlanska arhiva, ležeča v podgorskih mestih ob robu lepe videmske planjave, namreč v Št. Danijelu in v Čedadu (Cividale). V prvem bi mi bil arhivar č. g. opat grof Narduzzi z nenavadno postrežljivostjo rad nudil gradiva za cele tedne v prepisavanje, a zadovoljil sem se s površnim pregledom bogatega arhiva, in le nekaj malega sem nabral zá-se ter obljubil se za prihodnjič. Še hitreje sem pa opravil v čedadskem kapiteljskem arhivu, ker je tako malo prilike, da bi ptuj človek ondi studiral, kakor v enakem ljubljanskem. Odnesel sem iz njega le spomine na krasne prastare kodikse in druge rokopise, n. pr.: zgodovina Longobardov, izvirnik, spisan v 8. ali 9. stoletji od Paula Diacona — vir za staro slovensko zgodovino —; evangelijarij iz 5. ali 6. veka, pisan z longobardskimi majuskuli, a še bolj znamenit zarad podpisov raznih vladarjev in veljakov ob robovih knjige; dalje silno star rokopis «Vita s. Martini», lep «Missale Rom.» iz l. 1254. poleg mnogih oglejskih bogoslužnih knjig i. t. d. Obljubilo se mi je, da bode že prihodnje leto arhiv postal bolj dostopen, ker ga bode v oskrbovanje vzela — vlada, ki je bajè že ukazala, da se prenese iznad cerkvene zakristije v muzej.

Prepričal sem se tedaj, da hrani furlanska dežela (in gotovo tudi Benetke) obílo virov za zgodovino slovensko. Podati hočem tukaj nekoliko po teh arhivih nabranih drobtinic, kolikor mi je bilo mogoče v kratkem času prepisati. Ko bi jih dobili vsako leto jedno tako perišče, bi bilo s časom že nekaj. Uredil sem jih alfabetično po farah iz razloga, ki se lehko ugane.

Da ne bode zaznamovanje virov pobralo preveč prostora, naj velja povsod pridejani **A** za nadškofijski arhiv v Vidmu, a za zgoraj omenjene zapisnike v njem, **b** so fascikeljni z naslovom: «Chiese a parte Imperii», če je pristavljena še arabska številka, pové, v katerem zvezku se kaj dobi. **B** pomeni videmski notarijski arhiv, ki ima spise raznih patrijarških notarijev. In toraj naj bo: **1** = Gabriel de Cremona, **2** = Eusebius de Romagnano, **3** = Gubertinus de Novate, **4** = Gandiolus

in 5 = Petrus de Locha. C pomeni «Museo Civico» v Vidmu in D mestni arhiv v Št. Danijelu.

Bela Cerkev.

Viljem de Montusanctis, patrijarhov kapelan, je bil ondi za župnika l. 1337. (B. 3.)

Blagóvica.

Otakar Blagóviški (Ottacharus de Glowicz) je resignoval l. 1330 na faro dobrniško. (C. 1.) — 21. jan. 1341 se imenuje Otakar Blagóviški (de Glogwiz) župnik dobrniški in mengeški, vedni kapelan krašinski, ter naddijakon Kranjske in Marke. (D. 3.) — 17. dec. 1344 je dobil subdijakon Nikolaj Blagóviški (de Glogowitz) oproščenje od mladoletnosti. (B. 3.) — 29. jul. 1345 potrdi patrijarh ustanovljenje nove kapelanske službe pri kapeli sv. Petra in Pavla v patrijarhovem gradu v Blagovici, ki spada pod dobsko faro. Utemeljila sta to kapelanijo Otakar Blagóviški, župnik v Kamniku, in brat njegov, Nikolaj Blagóviški, lajik, s tem, da sta darovala 6½ mark ogléjskih denarjev za dohodke stalnemu kapelanu v Blagovici in 1½ marke tačasnemu župniku dobskemu. Zadobili so zato plemeniti Blagóviški patronatsko in prezentacijsko pravico nad Blagovico. (B, 3.)

Bloke.

12. maja 1472 župnik (in Oblach) Martin Retgeb. (A. a.) — L. 1693 je pa postal ondi župnik Valentin Milošič. (A. b. 5.)

Bohinjska Bistrica.

26. febr. 1625 kurat Pavel Muhavec. (A. b.)

Borovnica.

Farna (?) cerkev sv. Marjete v Borovnici (Wraunitz) se imenuje 11. apr. 1351 podložna cerkev sv. Vida v Kamniku (Preserje). Ker je tako napolnjena z omarami in drugimi posvetnimi rečmi, da se težko vršé duhovna opravila, zapové patrijarh, da naj se vse to vrže iz cerkve. (B. 3.)

Bistra, samostan: o. l. 1692 ondi opat P. Gregorij Črvič (Zeruich) in prijor P. Hugo; 29. avg. 1658 prijor Ludovik Ciriano. (A, b, 4.)

Cerklje na Gor.

Pelegrin Lichtenberški in Sifrid Vranjepeški (Syfridus de Rabensperch) trdita oba, da imata pravico do cerkljanske fare. Pokličeta se v Videm na odgovor. Zmaga Pelegrin, dasiravno se je Sifrid že 17. avg. 1335 imenoval župnik cerkljanski, ko je bil v najem dobil mengeško faro. Patrijarh Bertrand 2. mar. 1336 investira Pelegrina, ki postavi za vikarija v Cerkljah nekega Sifrida. (D, 3.) — 9. febr. 1478 piše patrijarh cerkljanskemu župniku Kancijanu (Vidovec), naddijakonu Kranjske, v zadevi duhovnika Petra Kodelje. (A, a.) — Ana Katarina pl. Petenegg, prednica velesovskega samostana, prezentuje 16. mar. 1716 patrijarhu za cerkljansko faro in beneficij sv. Tomaža po smrti župnika Matije Vidmarja Josipa Matijo Križnarja, ki je prej služil štiri leta za notarija ljubljanskemu škofu, tri leta v Šmartnem pod Šmarijino Goro in 12 let v Podbrezjah. (A b.) — 21. avg. 1725 prezentuje velesovska prednica Marija Antonija pl. Scherenburg po smrti župnika Andreja Zupana za Cerklje magistra modroslovja Ivana Filipa Mlakarja, dotlej župnika velesovskega. (A, b.)

Cirknica.

16. marcija 1330 se imenuje ondi župnik Tadej de Palude. (C, 1.) Postal je cirkniški župnik 28. jul. 1318, ob jednem je pa imel faro v Meseru in kanonikat v Mesaliji, v milanski škofiji. 29. okt. 1327 je bil navzoč v Avignonu pri vmeščenji novega mengeškega župnika. (B, 2.) 3. febr. 1333 je o njem rečeno, da skrbi za prenočišče patrijarhovim vojakom. (C, 1.) Po njegovi smrti je dobil 21. maja 1339 cirkniško faro Ivan de Reate (B, 2.), ki je bil ondi župnik še 30. apr. 1351, Volfram pa njegov vikarij. (B, 3.) — L. 1375 je dal župnik Ludovik de Reate svojo cirkniško faro v najem Ulriku, imenovanemu List, vikariju preserskemu. (B, 5.) —

1. sept. 1475 duhovnik Ahacij, vikarij cirkniški. (A. a.) — V Cirknici se zida l. 1476 nova farna cerkev; njena podružnica je tudi cerkev sv. Marjete. (A, a.) — Teboltu, gojencu v Cirknici, se naroči 12. maja 1472, da naj plača nekaj denarja Leonardu, vikariju cirkniškemu. (A, a.) — Zarad jurisdikcije nad cirkniško faro se pravdata gorenjski in ribniški naddijakon. (A, b. 5.) Jurij Andrej Gallenfelški, župnik mengeški in naddijakon gorenjski, piše l. 1693 kardinalu v Videm: «Moj prednik v naddijakonatu gorenjskem je bil Mihael Ferri. Imel je jurisdikcijo nad cirkniško faro. Vikariji in kapelani cirkniški so od njega dobivali pravico izvrševati duhovno pastirstvo. Toda opat P. Gregor Črvič (Zeruich) in prijor P. Hugo iz Bistre sta se pritožila do nadvojvode v Gradec, češ, da Cirknica ne spada pod naddijakona, ker je vtelesena samostanu bistrskemu. Je vtelesena, a ne ‚pleno jure'. Da bi opat stvar bolj pomešal, je hotel spraviti Cirknico pod ribniški naddijakonat, ko sem bil jaz še župnik v Dobrépoljah. Toda ni šlo. Celih 18 let si ni upal Tomaž Renner, župnik in naddijakon ribniški, kaj opraviti imeti pri Cirknici, tako tudi ne njegov slavni prednik v naddijakonatu ribniškem, Ivan Ludovik Schönleben. Zdaj je začel mešati Renner, ker je nekemu duhovnu dal jurisdikcijo za Cirknico. Kakor ste mojo mengeško faro izpod gorenjskega naddijakonata dejali pod naddijakonat stiški, tako znate storiti tudi s Cirknico, da jo predencte, a zgodi naj se ‚via juris'.» (A, b, 5.) — L. 1659 župnik v Cirknici Franc Jatič (Jatich). (A, b, 4.)

Čatež pri Kostanjevici.

Jurij Semenič (Semenitz) je postavljen 20. nov. 1476 za vikarija in voditelja cerkve sv. Jurija; vmesti ga župnik poljanski. (A, a; perg. listina na platnicah 7. zvezka.) — 6. okt. 1480 je pa že ondi župnik Pankracij, ki je bil poprej za vikarija v Šmartnem pri Litiji. (A, a.) — L. 1599 župnik Matija Račič. (A, b.)

Čemšenik.

Viljem Gallenberški je v patrijarhovem imenu 29. nov. 1342 prednico mekinskega samostana uvedel v nek

fevd. (B, 3.) — L. 1639 je bil ondi kapelan Tomaž Soller. (A, b, 4.)

Črmošnjice.

Marija Terezija, udova, knjeginja Turjaška, prezentuje po smrti Jurija Jakliča za črmošnjiško faro 27. nov. 1717 patrijarhu Frančiška Kozlerja. (A, b.)

Črnomelj.

22. okt. 1342 se imenuje fara Črnomelj (Schernoemel) in njene podružnice: M. B. pri Treh Farah (in Awa), sv. Martina v Podzemlji, sv. Štefana pod Semičem in sv. Križa na Vinici — vse v oglejski škofiji. (B, 3.)

Dob.

Vajgand (Weygandus), župnik dobski, se imenuje 29. jul. 1345 ob utemeljenji nove kapelanije v Blagovici, v fari dobski (B. 3.); dalje 9. mar. 1347 in 26. nov. 1351 (Vaygandus, plebanus in Hauch). (B, 3.) — L. 1356 je bil župnik Majnhard (Meynhardus). (B, 3.) — 24. okt. 1345 je subdijakon Pirs, sin plemenitega vojnika Pirsa iz Črnelega, dobil dobrniško faro. (B, 3.) — 11. apr. 1476 se je ženil Jurij, Vragov sin iz Črnelega (Rotenpuchel). (A, a.)

Dobrépolje.

Preden je Jurij Andrej Gallenfelški dobil mengeško faro, je župnikoval v Dobrépoljah. Za njim je prišel Ivan Andrej Savletič (Saulletich), ki se je branil apostolsko bulo za kanonično vmeščenje nesti ribniškemu naddijakonu 15. jun. 1693. (B, b.) — 25. jul. 1709 je Henrik Julij baron Brniški (de Berneck) po smrti Tomaža Rennerja prezentoval za beneficij sv. Andreja v Dobrépoljah akolita Hermana Julija bar. Brniškega. (A, b.)

Dóbrniče.

Otakar Blagoviški se je bil sicer 28. febr. 1330 odpovedal dobrniški fari (C, 1.), a vender se imenuje 10. dec. 1335 župnik dobrniški in naddijakon Kranjske in Marke (B, 3.) in 21. jan. 1341 župnik dobrniški, ob jednem pa tudi naddijakon

Kranjske in Marke, župnik mengeški in vikarij krašinski. (D, 3) — Po smrti Ivana Seydlina je dobil to faro subdijakon Pirs, sin plemenitega vojnika Pirsa iz Črnelega, 24. okt. 1345. (B, 3.) — 3. jul. 1480 je župnikoval ondi Kancijan. Vojnik Jurij Turjaški (Auersperger) se je bil polastil nekaj njegovega posestva in patrijarh je naročil 3. jul. 1480 Jakobu Turjaškemu, naddijakonu Slovenske Marke, da naj stvar uredi, župniku Kancijanu pa dovoli, da sme za dve leti iti z doma, če v Dobrničah postavi vikarija. (A, b.)

Dólina.

Vojniku Žigi Sebriacherju, glavarju ljubljanskemu in vse Kranjske, se dovoli 6. nov. 1474. da se sme v kapeli pri mokriškem gradu, kamor ljudje večkrat pribežé pred Turki, in po drugih razdejanih cerkvah okrog gradú, darovati sveta maša na portatilu. (A, a.)

Duplje.

17. dec. 1375 je bil Herman Dupljanski (de Deuplach) župnik v Kovorji. (B, 5.)

Fara pri Kostelu.

Župnik Ivan Grumel se navaja 5. jan. 1480, 10. mar. 1480 in 15. maja istega leta, ko je tirjal nazaj v svojo faro vas Brige (Tiffenpach), katero je bil njegov prednik po krivici izročil reškemu župniku. (A, a.) — 10. mar. 1480 je bil ondi kapelan Gašpar (A, a.) — Po promociji Frančiška Hlopšeta prezentuje cesar 7. maja 1732 za Faro Valentina Perica in, ko je ta odšel, 20. apr. 1734 Jurija Medvedka. (A, b, 7.)

Gorje.

Henrik Gorjanski (de Goryach) je bil l. 1342 župnik v Šmartnem pred Kranjem. (B, 3.) — V Gorjah je bil pa l. 1597 za župnika Vincencij Razza, star 36 let. (A, b.)

Grad.

L. 1597 v Gradu (Vels) vikarij Matija Nussar, star 30 let, in prošt na Otoku (Werdt) nakelski župnik Sebastijan Konstantin Zapoški (Seepacher). (A, b.)

Idrija.

Marko Kune (Cune) dobi 18. dec. 1598, kot kurat v «Nemški» Idriji in magister bogoslovja od patrijarha dovoljenje, da sme, ker se je več Idrijčanov spreobrnilo, odvezovati od krivoverstva «in utroque foro». (A, b, 4.) — Po smrti Frančiška Latomija prezentoval je 22. maja 1613 nadvojvoda Ferdinand za kapelanijo M. B. v idrijskem gradu Jocliciana Jawnisija. (Izv. perg. listina v A. b, 8.)

Ihan.

Ihansko faro (S. Georii in Jawchan) dobi 9. mar. 1347 od patrijarha Filip, sin Ivana iz Ljubljane, s poveljem, da ga vmesti ali kamniški, ali vodiški, ali dobski župnik. (B, 3.) L. 1356 je bil še ondi za župnika Filip (parochus in Yauchan). (B, 3.) — Imenujejo se dalje: 6. okt. 1480 vikarij Gašpar in duhovnik Jurij Zamperl, ki je hotel prvega spodriniti (A. a), ter l. 1639 župnik Vrban Komatar. (A, b, 4.)

Jesenice.

L. 1597 sta bila na Jesenicah (Häsling): župnik Ivan Plahuta, star 57 let, in kapelan Ivan German, doma iz Istre ali Ilirika, star 67 let. (A, b.)

Kamnik.

Ivan de Bausendis je imenovan kamniški župnik 28. okt. 1330 in 21. jan. 1341. (D, 3.) Dobil je to faro 24. jun. 1327 z dovoljenjem, ker še študira, da jo lehko obdrži, če tudi sedem let še ne postane duhoven, samo da prejme subdijakonat. Posvečen je bil v duhovnika na titel svoje kamniške cerkve v Bologni, kjer je imel meščansko pravico, dne 18. sept. l. 1333. (C, 2.) — Župnik Otakar Blagoviški (de Glogwitz), o katerem smo rekli, da je imel poleg naddijakonske časti dobrniško in mengeško faro in krašinski vikarijat, imenuje se potem župnik kamniški v naslednjih letih; v septembru l. 1342, ko je resignoval na to faro, a prišel je od patrijarha, čigar kapelan je bil, ukaz na Enhona, loškega župnika, da naj vmesti Otakarja, ali pa njegovega prokuratorja,

na Kamnik (B. 3.); dalje 27. okt. 1344 (B. 3) in 9. mar. 1347 in še poprej 29. jul. 1345, ko je dal z bratom Nikolajem Blagoviškim 8 mark oglejskih denarjev za ustanovitev stalne kapelanije v Blagovici, zato pa prejel zavetniško pravico. (B. 3.) — 15. nov. 1336 naroči patrijarh Jakobu, kapelanu cerkve M. B. pri Kamniku, da naj plača nekemu kupcu sè suknom 12 liber. (B. 3.) — Plemič Ivan Kamniški (de Stayn) pa dobi 4. okt. 1345 od patrijarha dovoljenje, da sme na pustem hribu «Risimberch» v Vipavi sezidati grad. (B. 3.) — Po smrti župnika Jakoba Rainerja je dobil 27. jun. 1476 kamniško faro klerik Jurij Hertenfels, sin Ahacija Hertenfelsa iz Loke, glavarja v gradu «Nouenburg». a ker še ni bil duhovnik, je duh. pastirstvo vodil mesto njega dijakon in magister umetnostij Leonhard Seydel iz Kamnika, dokler ni dosegel Jurij 23. leta. (A. a.) — Leonh. Seydel je bil patrijarhov komisarij in faro je upravljal še 3. avg. 1478 kot duhovnik, sodeč v zakonskih zadevah (A. a), in 9. dec. 1478, ko je poslal kamniškega glavarja Valentina Lambergerja v Videm zarad nekega boja v tupališki cerkvi (A. a.), in 1. mar. 1479, ko se imenuje Seydel, komur je izročena neka preiskava v Kranji, naddijakon Kranjske. (A. a.) — Jurij Kralj je bil 19. dec. 1477 kapelan altarja sv. Ane v farni cerkvi kamniški. (A. a.) — 27. apr. 1479 sta imenovana kamniški župnik Jurij Hertenfelser in njegov oče Ahacij Hertenfelser, kranjski vicedom. (A. a.) — L. 1594 so župniku Matiji Mrcini (Merzina) vzeli faro. (A. b. 7.) Bili so žalostni časi. Kamničani so pisali 3. maja 1595 patrijarhu, da dalj časa nimajo nobenega duhovnika ne pri fari in ne v bólnici, tudi organista ne, in da se širi luteranstvo. (A. b.) Prosili so za faro: trebanski župnik Klemen. ljublj. kanonik dr. Mikec in nek Nepokoj iz Gorice. Nadvojvoda jo je pa podelil Sebastijanu Trebuhanu, ki je bil poprej župnik in naddijakon ribniški; l. 1596 in 1599 se isti imenuje župnik kamniški in naddijakon gorenjski. (A. b.) — Najdemo še sledeča imena: l. 1639 je bil Krištof Plankel apostolski protonotarij, cesarjev svétnik, naddijakon gorenjski, kanonik (senior) novo-

meški in župnik kamniški; istega leta P. Jurij Hugolin, gvardijan v Kamniku (A, b, 4.); l. 1658 Ivan Ludovik Herent vikarij in kapelan (A, b, 4.); l. 1659 kapelan Andrej Kofol (A, b, 4); l. 1683 župnik Ivan Mihael Ferri, naddijakon gorenjski, ki je dobil z bulo od papeža Inocencija XI. «beneficium simplex» pri altarji sv. Duha v farni cerkvi konjiški (A, b, 5.); 30. apr. 1718 in 22. apr. 1730 župnik Maksimilijan Leopold Rasp v Kamniku. (A, b, 7.)

Kočevje.

Grof Oton Ortenburški je sezidal kapelo sv. Jerneja v Mooswaldu in 1. sept. 1339 dobil od patrijarha dovoljenje, da sme ondi vedno imeti kapelana, ki bode maševal, sv. zakramente delil in pokopaval na mooswaldskem pokopališči, kadar bo gotovo. Kapelana naj prezentuje grof kočevskemu župniku v potrjenje. (C, 3.) — 10. jun. 1476 je bil duhovnik Danijel vikarij ali župnik v Kočevji (A, a.); — 6. apr. 1478 se imenuje poljanski župnik Jurij kočevski vikarij (in Hoczeuia) in patrijarhov komisarij. (A. a.) — 8. mar. 1479 se je nek Jurij Petrič pritožil pri patrijarhu v imenu vsega kočevskega mesta (A. a.) zoper reškega župnika Martina. — 31. mar. 1640 piše kočevski graščak (possessor dominii Cozeuiae) grof N. Kisel, da hoče pod nekim gričem na svojem posestvu blizo Kočevja na kraju, kjer je že mnogo ljudij po noči videlo goreti luči, sezidati cerkev M. B. Patrijarh dovoli, da naj ribniški naddijakon Vaccano blagoslovi vogelni kamen in tudi cerkev, kadar bo dodelana. (A, b, 4.) — L. 1658 dobi Ivan Pogorelec iz Kočevja niže redove. (A, b, 4.)

Komenda.

L. 1599 ondi župnik Jurij Schober (A, b.); l. 1639 župnik Mihael Jeraj (A, b, 4.); — 16. nov. l. 1693 se je mengeški župnik in gorenjski naddijakon J. A. pl. Gallenfels pri patrijarhu pritožil zoper komendskega vikarija in njegovega prednika v službi, Andreja Savletiča, češ, da se drzne soditi sam v zakonskih zadevah, in da neče pri njem prositi

aprobacije za vikarijatsko službo, ker pravi, da malteški red (čigar «Commendator» je pravi župnik komendski in vikarij le njega namestnik) ni podložen oglejskim naddijakonom. Patrijarh je odgovoril, da je to nekaj novega. (A, b, 5.)

Kostanjevica.

8. maja 1480 je bil župnik cerkve sv. Jakoba v Kostanjevici Martin, kolarjev sin iz Mokronoga. (A, a.) — Samostan cistercijenški: Opat Herman je 17. dec. 1375 nekaj ukrenil zarad samostanu podložne kovorske fare. (B, 5.) — Opatu Konradu je 6. mar. 1480 naznanil Gregorij Loški (de Lack), vikarij videmskega župnika, da je cerkev sv. Ruperta pri Savi tolike škode trpela po Turkih, da ne more plačevati samostanu miznine. (A, a.) 29. nov. 1480 se zopet imenuje opat Konrad; 23. jun. 1692 pa opat Robert priča, da je Ivan Rus pet let služil v sevniški fari, ki je podložna kostanjeviškemu samostanu. (A, b, 5.)

Kovor.

Pri patrijarhu se pritoži 17. dec. 1375 kostanjeviški opat zoper Hermana Dupljanskega, da se je zoper njegovo voljo vrinil in polastil fare kovorske (Keur). (B, 5.) — Pastirovali so ondi: 7. dec. 1478 župnik Simon (A, a.), l. 1597 vikarij Tomaž Gruden in l. 1639 župnik Matija Otava. (A, b.)

Kranj.

Duhovnik Friderik iz Kranja (Craymburch) dobi 11. okt. 1341 nakelsko faro. (D, 3.) Pavel, Martinov sin iz Kranja, prejme 22. apr. 1366 od patrijarha dovoljenje, da sme prejeti sv. redove. (B, 4.) — Za 15. stoletje najdemo celo vrsto duhovnih pastirjev kranjskih, kakor: 10. maja 1474 Valentina, kapelana sv. Leonarda (A, a.); 10. jan. 1475 župnika in apost. protonotarija Prospera Camulija in njegovega vikarija Petra Boldnerja poleg mnogih kapelanov in altaristov (A, a.); Petra Kodeljo, ki je 14. jan. in 13. apr. 1475 imenovan vikarij, 1. nov. 1475 kapelan, 30. apr. 1477 zopet vikarij, 28. maja 1477 nekdanji vikarij, 9. febr. 1478

duhovnik in 18. febr. 1479 kapelan sv. Leonarda, Antona in Florijana v Kranji (A, a.); 30. okt. 1477 Valentina Tuzija, kapelana v bólnici. (A. a.) 18. febr. 1479 Kristijana Lotriča, altarista sv. Jurija (A, a.); 18. febr., 22. mar., 3. maja in 16. jun. 1479 župnika Matijo Operto (A, a.); 22. mar. in 3. maja 1479 duh. pomočnika (divinorum cooperator) Leonarda ter duhovnika Jurija Josipa (A, a.); 16. jun. 1479 duh. pomočnika Filipa in 25. nov. 1479 duhovnika Gašparja Rutze-ta. (A, a.) — Omenimo naj še Tomaža iz Kranja, ki je bil 28. jan. 1475 posvečen v mašnika, in z l. 1478 kranjskega meščana Kocijana, poslanega v Videm po neko pismo (A. a.) ter Andreja Felmana, ki je postal l. 1595 dijakon. (A, b.) — Ko je bil l. 1589 ljubljanski škof postavil Friderika Klemena za župnika v Kranji, vnela se je pravda med njim in patrijarhom o tem, v čegavo škofijo da spada kranjska fara. Naddijakon Seb. Trebuhan je sporočil patrijarhu, da je Klemen vsiljenec, ker je dobil faro brez pravic. Cesar Maksimilijan je bil patronat nad kranjsko faro izročil ljublj. škofu Krištofu Ravbarju. Na podlagi tega so sklenili sodnik in svétniki kranjski, da vtelesijo faro s privoljenjem papeža Julija II. ljubljanski škofiji. Patrijarh je pa ugovarjal, češ, da Kranj nikdar ni bil postavno iztelesen od Ogleja, in če so ljublj. škofje zadobili patronsko pravico, smejo vsled tega le vživati farne dohodke, ne pa postavljati župnikov in lastiti se jurisdikcije. Škof Kranju ostane patrijarh, ki ima pravico od ljublj. škofa za Kranj voljene in njemu prezentovane župnike potrditi. In če je škof ljubljanski od vojvode postavljen za komisarija v verskih zadevah, zarad tega še ni zadobil nikake jurisdikcije. Klemen naj se tedaj izobči, škof pa kaznuje, če ne dokaže svojih dozdevnih pravic — veli patrijarh. (A, b, 4.) — 4. apr. 1675 je bil župnik v Kranji Ivan Mihael Ferri, pozneje župnik kamniški. (A, b, 5.)

Kranjska Gora.

L. 1597 župnikoval je tu Baltazar Brecelj, star 40 let. (A, b.)

Krašina.

«Večni» vikarij v Krašini (Craexen) se 21. jan. 1341 imenuje Otakar Blagóviški, ob jednem župnik dobrniški in mengeški ter naddijakon Kranjske in Marke. (D, 3.)

Križevo pri Kostanjevici.

25. febr. 1595 je ondi župnikoval Adam Ribič (Piscator). Preden je prejel sv. redove je bil oženjen. — L. 1599 vikarij Krištof Waissingram. (A, b.)

Krka.

L. 1336 je Henrik, sin Filipa s Krke (de Gurcha), dobil faro leskovško. (B, 3.) — L. 1599 je bil na Krki za župnika Jurij Kozlovič. (A, b.)

Leskovec pri Krškem.

Urik, imenovan Cumanus, je bil ondi župnik 30. sept. 1336, odkoder se je menda preselil v Št. Vid pri Stičini, leskovško faro je pa dobil Henrik, sin Filipa s Krke. (B, 3.) — 15. mar. 1340 se imenuje Marchil Wolf s Krškega (Gurchfeld). (D, 3.) — 4. dec. 1374 duhovnik Štefan s Krškega (Gurchenveld). (B, 5.) — 14. mar. 1474 duhovnik Peter, župnik v Leskovcu (im Gurkfeld). (A, b.) — Župnik Primož («Dominus Primos, Plebanus in Haselbach») se navaja: 6. nov. 1474; 2. maja 1478, ko mu je bilo ukazano, da naj se na Krškem maše ob nedeljah zopet opravljajo; 22. apr. 1479, ko je zarad svoje starosti prosil patrijarha, da se sodstvo krške fare izroči Juriju Dürerju, naddijakonu Marke kranjske; 11. mar. 1480, ko je poslal kot komisarja k neki pravdi v laški Videm duhovnika Vincencija Molka (Moylch) s Krškega, in slednjič 21. mar. 1480. (A, a.) — L. 1599 Luka Glauch, vikarij na Krškem (Leskovec). (A, b.) — L. 1659 župnik Matija Bučela. (A. b. 4.) — Cerkev sv. Janeza na Drnovem (Drenaun), podružnica krška, se omeni 22. apr. 1479. (A. a.) — 28. mar. 1677 je grof Thurn, naddijakon dolenjski, predlagal, da bi se zaprla stara cerkev sv. Valentina v vasi Straža in izročila v sveten namen. (A, b, 5.) A nekoliko let

pozneje je prosil leskovški župnik dr. Gašpar Funkelsteiner, da bi smel blagosloviti novozidano cerkev sv. Valentina v Straži kakor tudi cerkvi sv. Rozalije in sv. Jožefa pri Krškem. (A, b, 5.) — 23. jun. 1692 je pa isti župnik poprosil patrijarha, da bi kak sosedni škof smel priti birmovat v njegovo faro. (A, b, 5.)

Ljubljana.

Fara sv. Petra: 28. feb. 1330 je bil v Vidmu za pričo Frančišek, imenovan Franklin, duhovnik iz Ljubljane. (C, 1.) — 20. febr. 1332 se je Frančišek iz Ljubljane preselil z brdske fare na Kor. za župnika v Št. Vid nad Ljubljano. (B, 2.) — 26. jan. 1342 je šentpeterski župnik, Jakob Reicheneški, sporočil patrijarhu, da je sezidal kapelo v gradu Reicheneck pri Celji. (B, 2.) — Leta 1356 je bil tu menda župnik Ivan. (B, 3.) — Leta 1475, 10. jan., je bil duhovnik Gregorij iz Ljubljane postavljen za župnika v Ulimji na Štaj. (A, a.)

Hospital ljubljanski: 23. aprila 1472 dovoli patrijarh 40 dnij odpustkov za vse, ki kaj darujejo za hospital M. B. v Ljubljani, kjer se vsprejema in vzreja mnogo dečkov in deklic. (A, a.)

Nemški red: Komendator nemškega reda v Ljubljani prosi 22. okt. 1342 patrijarha dovoljenja, da bi smel naddijakon Kranjske in Marke deliti pravico za izvrševanje duh. pastirstva in oskrbovanje posestev pri cerkvi sv. Petra v Črnomlji in njenih podružnicah: M. B. pri treh Farah (in Awa). sv. Martina v Podzemlji, sv. Štefana pod Semičem in svetega Križa na Vinici. (B, 3.)

Škofija: V nekem dopisu z dne 10. jan. 1475 imenuje patrijarh ljubljanskega škofa svojega sufragana in trdi 1. sept. 1475. da nihče ne sme prositi miloščine v oglejski škofiji, ako ima dovoljenje samo od ljublj. škofa in ne od patrijarha. (A, a.) — 18. nov. 1480 dobi škof Žiga Lamberški od patrijarha pravico, da sme posvetiti tri portatile za savinjsko dolino, ker so Turki v okrožji savinjske provincije porušili in

požgali mnogo altarjev in cerkvà. (A, a.) — Ker je patrijarh vedno tirjal od ljubljanskega škofa, da mu mora biti podložen, odpisal mu je 11. maja 1589 škof Ivan Tavčar iz Gornjega Grada, opiraje se na bulo papeža Leona, med drugim sledeče: «Quoniam vero in Episcopatus istius Labacensis prima erectione sedes Apostolica ipsam Labacensem Ecclesiam prout et Episcopum sibi ac suae Romanae Ecclesiae immediate subiecit, ac ab omni iurisdictione, potestate et subiectione Patriarchatus Aquileiensis prorsus exemit, quemadmodum pontificiae Bullae expresse testificantur, tum etiam omnes antecessores mei perinde ac ego ipsemet ab eadem sede Apostolica confirmati ac juramento fidelitatis et obedientiae summo Pontifici saltem obstricti fuerint, non liceat mihi propria authoritate in Ill. ac. Rev$^{man.}$ D. V., quod proprium sedis est Apostolicae, transferre.» (A, b, 4.) — Žalostne razmere za časa luteranstva v Ljubljani znači pismo, v katerem je poročal ljubljanski kapitelj dne 19. jan. 1589 patrijarhu tó-le: «Apud nos penuria catholicorum sacerdotum et per grassantes haereses sacerdotium venerandum omnino in contemptum vel hominum risum abiit.» (A, b, 4.) In drugo pismo gorenjskega naddijakona iz l. 1595, v katerem stoji: «Reformationis et Constitutionum in omnibus Monialium Monasteriis Carniolae nullus apparet effectus, ingressus liber, obedientia nulla.» (A, b.)

Kranjsko deželstvo (Landschaft): Friderik baron Sevniški (Libertinus de Seunek), glavar Kranjske in Marke, 13. okt. 1336 (B, 3.) in 25. nov. 1338. (B, 3.) — Vojnik (miles) gospod Žiga Sebriaški, glavar Ljubljane in vse Kranjske, se imenuje 6. nov. 1474 in 18. nov. 1480; in dež. vicedom Ahacij Hertenfelser 27. apr. 1479. (A, a.)

Mekine.

Samostan: 29. nov. 1342 kupi mekinska prednica od Nikolaja Nusperškega desetino jednajstih zemljišč, ležečih v «Socesken, Pugled, Worst et Aycha». Ker so pa fevd oglejske cerkve, dobi Viljem Galenberški od patrijarha ukaz,

da naj jo uvede v ta fevd. Nikolajev prokurator je kapelan Henrik Vranjepeški. (B, 3.) — 26. nov. 1351 se navede Rensich Mekinski (menda plemič), 2. febr. 1356 mekinski nunski kapelan Mainhard. (B, 3.) — Frančišek de Costelluza sacelan v samostanu l. 1595, prednica pa Magdalena Kern. (A, b.) — L. 1599 so bile v samostanu sestre: Lavra Cornetti, prednica, Suzana Gornjegrajska (ab Obremburg), Livija Rizi, Marjeta Röringer, Ana Hren (Chrön) in Elizabeta Walch (A, b.); l. 1639 samostanski kapelan Mihael Tercel. (A, b.)

Mengeš.

Ko se je odpovedal župnik Lavrencij de Vicomercato s svojim upraviteljem, magistrom Oldradom de Ponte Laudensi, fari mengeški, je papež Ivan XXII., ki je prej kot patrijarh izvedel za izpraznjenje fare, podelil jo s pismom, danim v Avignonu dne 5. sept. 1327, Lombardinu de la Turre, nadduhovniku modociške cerkve v milanski škofiji. Tačas je bil Lombardin še-le subdijakon, a je vender imel dostojanstvo nadduhovništva in papež mu vrh tega dovoli, da sme kot pravi župnik imeti faro mengeško (Mangispurch), ter ga nikakor ne sili, da bi moral sprejeti više redove, samo da po namestniku skrbi za dušno pastirstvo v Mengšu. (B, 2.) Vmestil ga je v Avignonu 29. okt. 1327 Frančišek Gracie, nadduhovnik perugijski in papežev kapelan, v navzočnosti cirkniškega župnika, Tadeja de Palude. (B, 2.) Za prokuratorja si je Lombardin izbral Konradina, imenovanega Gapia de la Turre, klerika cerkve varijanske. Ta je precej 30. okt. 1327 v najem dal od prihodnjega sv. Avguština dalje za jedno leto dohodke mengeške fare Frideriku Kolovškemu (Gerlochstayn) za 60 mark starih solidov. (B, 3.) — Nato je imel mengeško faro Ludovik de la Turre, a po njegovi odpovedbi jo je dobil 17. avg. 1335 patrijarhov kapelan Berengarij, Matejev sin iz Catheneta, ter bil isti dan ná-njo vmeščen v Vidmu. (D, 3.) — Novi župnik je dal dohodke fare 17. avg. 1335 v najem cerkljanskemu župniku Sifridu

Vranjepeškemu. (D. 3.) — A menda zato, ker je Sifrid izgubil pravice do Cerkelj, dal jih je vnovič 10. dec. 1335 Otakarju Blagoviškemu, župniku dobrniškemu in naddijakonu Kranjske in Marke, za jedno leto od praznika svetega Avguština dalje za 60 mark solidov. (B, 3.) — Zopet druzega župnika za Mengeš navede listina z dné 5. mar. 1337, namreč magistra Petra, zdravnika (Medicus), de Montepesullano. (D, 3.) — 21. jan. 1341 je pa Otakar Blagóviški poleg naddijakonske časti in fare dobrniške vžival tudi dohodke župniške v Mengši in «večne» kapelanije krašinske. (D, 3.) — 18. dec. 1356 je mengeški župnik Jakob pl. Scheyer po svojem upravitelji Ivanu s Češkega (de Boëmia) menjal za svojo faro z župnikom Ivanom pl. Scheyer, ki je imel Ponikvo, faro na Štajerskem, in ob jednem kanonikat v Čedadu; 10. apr. 1357 je patrijarh potrdil to zamenjavo obeh farâ. (B, 3.) — Za poznejša stoletja se najdejo v Vidmu zapisani še sledeči mengeški duhovni pastirji: Jurij Kralj, 28. avg. 1473 imenovan «mlaji oficijant» in 8. dec. 1473 vikarij (in Mongesburg). (A. a.) — Josip Sittich, kateri je bil l. 1597 kot beneficijat presv. Trojice v Škofji Loki in kompetent za faro starološko med drugim obdolžen, da je dal l. 1592 beneficij M. B. v Mengšu, kojega je dobil od grajščaka Nikolaja Bonhomo, naslednika dedičev Mengeških, po smrti svojega brata, mengeškega župnika Luke, v najem istemu Bonhomo, dasiravno je bil luteran. (A. b.) — L. 1639 kapelan Andrej Veniger (A. b.). — L. 1659 kapelan Martin Boštijančič (A. b. 4.). — 7. avg. 1692, 16. nov. 1693 in 20. mar. 1694 župnik Andrej pl. Gallenfelški, naddijakon gorenjski, prej župnik v Dobrepoljah. Omenimo par notic iz njegovih pisem do patrijarha: «Naddijakonska čast ne daje druzih dohodkov, kakor malo honorarov od investitur.» «Mengeško faro ste dejali izpod gorenjskega pod stiški naddijakonat.» «Germanos sine vino idem est, ac pisces sine aqua vivere posse.» (A. b. 4.) — V letih 1712 in 1722 župnik in naddijakon Andrej pl. Flachenfeldski (A. b.). — Prvikrat se najde zabeležena slovenska oblika Mengeš («Mongus»), brez nemškega «burg», 11. apr. 1476 (A, a.).

Metlika.

22. okt. 1342 je bila cerkev M. B. pri Treh Farah podružnica črnomeljska, imela je pa svojega duhovnika. (B, 3.). — 11. jun. 1473 je bil pozvan «Commendator» hiše metliških križevníkov, da skaže svoboščine, vsled katerih se odteguje patrijarhovi jurisdikciji. (A, a.) — 6. nov. 1474 se imenuje Viljem, predstojnik bratovščini sv. Rešnjega Telesa v Metliki. (A, a.)

Mirna.

15. dec. 1477 župnik Jakob Turjaški (Auersperger) in njegov duh. pomočnik (socius animarum) Matija (Marin). (A, a.) — L. 1599 župnik Ivan Butalec. (A. b.)

Mirna Peč.

Nekaj zemljišč v tej fari (Honchstain) je prejel 6. nov. 1330 Grifon Čreteški od patrijarha v fevd. (C, 2.) — 6. nov. 1474 se pritožujeta Viljem Pewscher, pravi vodnik mirnopeške fare in kanonik cerkve avgsburške (augustensis), ter mirnopeški vikarij Viljem Plässel, novomeščan, po komisâriji Andreji Hochenwarterji, glavarji celjskem, zoper Jurija, ki je po krivici imel vikarstvo mirnopeško (in Honigstain). (A, a.) — 18. apr. 1595 vikarij Andrej in l. 1599 (župnik ?) Andrej Brezar. (A, b.)

Mokronog.

20. sept. 1473 dobi Jakob, mesarjev sin iz Mokronoga, dovoljenje, da sme prejeti sv. redove. (A, a.) — 8. maja 1480 je bil Martin, sin mokronoškega kolarja, župnik v Kostanjevici. (A, a.)

Moravče.

6. jan. 1474 je Leonard, Matejev sin, župnik moravški, kapelan in vedni gost (continuus commensalis) ljubljanskega škofa Žige, dobil od patrijarha dovoljenje, da sme postati mašnik. (A, a.) — L. 1639 Vrban Scheuer, župnik, in l. 1658 Jernej Leitgeb, kapelan v Moravčah (in Infer. Carniolia!). (A, b, 4.)

Mošnje.

L. 1345 dobi za Otonom, ki je odšel župnikovat na Solnograško, faro sv. Andreja v Mošnjah klerik J., sin Ivana Sweulina iz Loke. (B, 3.) — L. 1597 župnik Jurij Lausser, star 35 let. (A, b.)

Naklo.

Nakelski župnik postane 11. okt. 1341 Friderik iz Kranja. (D, 3.) — 16. febr. 1346 dobi faro Nikolaj Seydlin, sin Klemena od Visoke Mitnice, akolit praške škofije, na predlog grofa Ortenburškega, in kamniškemu župniku Otakarju Blagoviškemu se ukaže, da ga vmesti. (B, 3.) Isti dan prejme tudi dovoljenje od patrijarha, da ga sme posvetiti kateri škof koli. Oprosti se tudi od bivanja v Naklem, kar se mu ponovi za dve leti 14. okt. 1348. (B, 3.) — L. 1597 vikarij (župnik) Sebastijan Konstantin Zapoški (Seepacher), ob jednem prošt na blejskem Otoku, star 47 let, in kapelan Krištóf Paradiž, star 25 let. (A, b.)

Nevlje.

L. 1595 je izgubil to faro župnik Avgustin. (A, b.) — L. 1649 je gorenjski naddijakon Jurij Scharlichius vmestil pri sv. Juriju v Nevljah za vikarija Mateja Vido, ki je bil porojen l. 1627. Silil se je za to službo tudi Anton Usar iz ljublj. škofije. (A, b, 4.) — Po smrti Matije Kovača pa prezentuje 31. apr. 1718 kamniški župnik M. L. Rasp za vikarijat v Nevljah, ki je v njegovi fari. Mateja Lavrenca Peterneka, magistra umetnostij in modroslovja. (A, b.)

Novo Mesto.

V Novem Mestu (Rudolfsberd, aliter in Nova Civitate) je bila l. 1472 bratovščina presv. Rešnj. Telesa. (A, a.) — 6. nov. 1474 je Frančiškina Gratzer darovala ondotnemu frančiškanskemu samostanu nekaj letnih dohodkov od zemljišč. Imenuje se tačas Novomeščan Viljem Plässel, vikarij mirnopeški. (A, a.) — 11. apr. 1476 je meščan Martin Czige, patron novomeškega hospitala (de oppido Nova Civitate in

Marchia sclauonica), po smrti Jurija Pileatorja (Klobučarja) prezentoval duhovna Jurija Skrileta za kapelana hospitalske kapele M. B. v Novem Mestu in je bil tudi od patrijarha v Vidmu potrjen. (A, a.) — 27. jan. 1477 najdemo Novomeščana, duhovnika Jakoba, in zopet 2. maja 1480 kot župnika na Ponikvi. (A, a.) — 18. apr. 1595 se pa imenujejo ti-le novomeški kapelani: Mihael Stöberger, Baltazar, Mihael in Jurij Zajec. (A, b.)

Osilnica.

Kneginja Turjaška je predlagala 12. febr. 1718, ker je župnik Franc Kozlar dobil drugo faro, za Osilnico Jakoba Schleimerja. (A, b.)

Planina.

Hasperški grad ima 20. apr. 1476 Baltazar Wagen. Več udov njegove družine je pomrlo za kugo. Pred smrtjo so napravili volila za novo cirkniško cerkev, skupaj okrog 40 dukatov. Drugih 40 dukatov ima Baltazar na posodo od cerkve sv. Marjete, ki je podružnica cirkniška, a oboje se brani plačati. (A, a.)

Podbrezje.

L. 1597 je bil Martin Plahuta, star 40 let, vikarij kranjskega župnika v Podbrezjah. (A, b.)

Podzemelj.

22. okt. 1342 se našteje cerkev podzemeljska (S. Martini apud Culpam), sè svojim duhovnikom, med podružnicami črnomeljskimi. (B, 3.)

Polhov Gradec.

Hertlin Pograjski (de Bilchgratz) se imenuje 15. okt. 1338. (B, 3.) — Herman Pograjski, vazal oglejske cerkve, pa prosi 7. mar. 1339 patrijarha, da bi ga investoval v fevde, ki jih ima od njega. (B, 3.)

Poljane.

L. 1597 župnik Jurij Pušar, že starček; l. 1639 župnik Anton Tropina; l. 1682 župnik Karol Codelli; 27. avg. 1718,

ko je Andrej Blaznik odšel župnikovat v Škofjo Loko, prezentuje frizinški škof patrijarhu za poljansko faro Ignacija Ruparja in 29. jul. 1742, po smrti Ivana Bernardina Bogataja, pa dotedanjega žirovskega župnika Mihaela Mraka. — Ivan Skubic, krščen v Poljanah 4. maja 1657, je bil v mašnika posvečen l. 1682. (A, b.)

Postojna.

15. avg. 1331 je vojna četa patrijarhova, iz postojinskega okraja zbrana, bila v Slavini. Poveljnik jej je bil Karlevarij de la Turre. (B.) — 9. okt. 1473 je v Postojni bil župnik duhovnik Pavel, kateremu je patrijarh dal neki ukaz zarad Martina Tolepa in njegove žene. (A. a.)

Preddvor.

14. jan. 1475 je bil ondi za duhovnega pomočnika Jurij Josip (Socius divinorum in Cueflein). — 9. dec. 1478 se pové o nekem človeku, ki se je do krvi tepel v cerkvi sv. Klemena v Tupaličah (Tupalicz), podružnici kranjske fare. (A, a.)

Préserje.

11. apr. 1351 je bil Konrad Gornjegrajski (de Obremburga), patrijarhov kapelan stalni vikarij cerkve sv. Vida v Kamniku (Stayn), v fari cirkniški. Cerkev sv. Marjete v Borovnici spada v njegov vikarijat. (B, 3.) — L. 1375 je pa Ulrik, imen. List iz Kamnika, stalni vikarij cerkve svetega Vida v Préserjih (in Stayn), ki je podružnica cerkve M. B. v Cirknici in njej neposredno podložna. (B, 5.) — 29. avg. 1658 očak Janez dovoli bistrskemu prijorju Ludoviku Cirijanu, da sme blagosloviti vogelni kamen za cerkev, ki jo misli sezidati na čast sv. Jožefu v Préserjih (in Pretter, in superiori Carniolia). (A, b, 4.)

Radeče.

16. jan. 1477 magister Gašpar, župnik v Radečah in patrijarhov komisarij. (A, a.)

Radovljica.

L. 1345 je prejel radovljiški župnik Ulrik grof Ortenburški od patrijarha dovoljenje, da sme prejeti vse svete redove od kogar hoče. (B, 3.) A kmalu potem je umrl in za njim je dobil faro duhovnik Jakob Radovljiški 26. dec. 1346. (B. 3.) Ta Jakob je bil poprej župnik pri sv. Nikolaju v «Nueclendorfu» na Kor. in na njegovo mesto je prišel 16. febr. 1347 Jurij Radovljiški. (B, 3.) — Henrik, sin Friderika iz Radovljice, dobi 1. nov. 1348 faro sv. Andreja «in Pribatio». (B, 3.) — Dijak Ivan, sin Jurija Radovljiškega, prosi 18. jun. 1357 spregléda zarad nezadostne starosti. (B, 3.) — 25. okt. 1367 je bil župnik ondi Huebern. (B, 4.) — Baltazar Radovljiški je imenovan 17. sept. 1478 župnik pri sv. Mariji Magdaleni na Bregu blizu Maribora in 18. nov. 1480 naddijakon savinjske provincije. (A, a.) — L. 1597 so našteti trije radovljiški kapelani, namreč: Krištof Muhavec, Ivan Skočir in Krištof Paradiž. (A, b.)

Ribnica.

Župniki: 12. maja 1472 duhovnik Klemen (Rector Ecclesiae s. Stephani in oppido Reiffnitz in districtu Marchiae sclauonicae), ki je bil 11. jun. 1473 poklican od očaka v Videm, da dokaže, zakaj bi bil izvzet od njegove jurisdikcije. (A, a.) — Po njegovi smrti je dobil faro 9. avg. 1476 Tomaž Freinperger. (A, a.) — Naddijakon Sebastijan Trebuhan 18. apr. 1595. (A, b.) — 31. mar. 1640 ribniški naddijakon in župnik F. M. Vaccano. (A, b.) — Po smrti slavnega naddijakona Ivana Ludovika Schönlebna se imenuje naddijakon in župnik ribniški Tomaž Renner l. 1693, ko se je z gorenjskim naddijakonom pričkal zarad tega, pod čegavo oblast da spada Cirknica; 3. dec. 1699, ko mu je bilo ukazano, da naj po smrti patrijarha Delfina vsi ribniški duhovni obhajajo tri dni mrtvaške obrede z biljami, absolucijo in zvonjenjem, kakor kadar umrje kdo iz avstrijske hiše. Enako se je vršilo tudi po drugih cerkvah v naddijakonatu. Po Rennerjevi smrti je cesar prezentoval, kot patron fare, dr. Ivana Krstnika

Sigonija 26. jan. 1709. (A. b.) — 18. jun. 1724 je bil Ludovik Kobal župnik ribniški in naddijakon dolenjski. (A. b.) — Izmed drugih duhovnikov se omenjajo: Matija Marin 10. jun. 1476 subdijakon in 18. nov. 1480 mašnik v Ribnici (A. a.); 18. mar. 1479 duhoven Friderik Valpurger, kapelan altarja sv. Herm. in Fort. v ribniški farni cerkvi in očakov komisarij (A. a.); 5. jan. 1480 vikarij Ivan Pehlar in kapelan Jakob (A. a.); 6. okt. 1480 duh. pomočnik Erazem (A. a.) in 22. avg. 1618 beneficijat Luka Knafelj. (A, b.) — 18. jun. 1724 prezentuje Ludovik Gundakarij grof pl. Kobencelj, grajščak ribniški in zaščitnik (advocatus) ondotne farne cerkve, po smrti Leopolda Ferdinanda grofa pl. Kobenceljna, prošta ljubljanskega in beneficijata presv. Rešnj. Telesa v Ribnici, za ta beneficij ribniškega župnika Kobala. (A. b.) — Od starejih ribniških gradnikov (Castellani) smo izpustili Leonarda, ki je bil 10. dec. 1473 sodnik v ribniškem mestu in mu je bilo ukazano, da naj skrbi, da bode Ivan Pruča, ki je okradel ob času, ko so Turki napadli Ribnico, pušico, kjer se je nabiral denar zoper Turke, in pušico bratovščine presv. Rešnj. Telesa, vrnil denar župniku (A. a.); in Žigo Pyersa 11. maja in 10. jun. 1476. (A, a.)

Reka Kočevska.

Župnik Melhior je dobil v svojo faro od kostelskega župnika vas Brige (Tiffenpach), ki je zdaj v morovški fari. Za njim je prišel v Reko (Riech prope Koczeuiam) za župnika Martin Cunque, ki se večkrat imenuje od 6. mar. 1478 do 15. maja 1480. (A. a.) — 18. mar. 1479 se omenjata tudi podružnica sv. Antona s ključarjema ter bratovščina M. B. v farni cerkvi reški. (A. a.) — Po smrti župnika Andreja Eckerja je prezentoval 29. dec. 1722 Henrik knez Turjaški za Reko Jakoba Schleimerja. (A, b.)

Rova.

19. dec. 1477 je bil Andrej Hohenwart s Kolovca (Gerlochstain) cesarski kastelan v Spodnjem Celji. (A, a.)

Sela pri Šumberku.

19. mar. 1478 Ivan, oficijal na Šumberku. (A, a.)

Selca.

Župniki: l. 1597 Jernej Namor, star 30 let; l. 1639 Gašpar Telban in 31. maja 1658 Mihael Žerovnik. (A, b.)

Semič.

22. okt. 1342 je bila semiška cerkev (s. Stephani sub monte Syems) še podružnica črnomeljska, a imela je svojega duhovnika, katerega je vmeščal patrijarhov naddijakon nad Kranjsko in Marko. (B, 3.)

Slavina.

15. avg. 1331 je stala v Slavini vojna četa patrijarhova. Poveljnik jej je bil Karlevarij de la Turre. (B.) 10. novembra istega leta obljubi patrijarh Pagan vojniku Viljemu Pišaškemu (de Piscatz) dati 200 mark solidov vojne odškodnine, ne zaveže se pa plačati kaj za njegovo rešitev iz vjetništva, ker je slavinski grad brez njegovega dovoljenja izročil nasprotnikom. (B.) — 25. apr. 1477 je rečeno o duhovniku Andreji Vipavskem (de Vipaco), da je bil nekdaj vikarij v Slavini, v tržaški škofiji. (A, a.)

Smlednik.

L. 1356 je bil na smlejskem gradu za kastelana Martin. (B. 3.)

Sovra.

25. febr. 1335 je bil v Čedadu sovrski župnik Friderik (Fridericus, Plebanus s. Stephani de Czaewer). (C, m.) — L. 1597 je živel na Sovri duhoven Augustin Tomadec, star 57 let. (A, b.)

Spodnji Tuhinj.

L. 1639 vikarij Pavel Jugovec. (A, b.)

Stara Loka.

Župniki: Encho de Alzeya dobi 21. nov. 1336 za tri leta oproščenje od rezidencije (B, 3.); v septembru l. 1342

mu ukaže patrijarh, da naj vmesti Otakarja Blagoviškega na kamniško faro (B, 3.) in potem se imenuje kot župnik loški še l. 1345. (B, 3.) — Hilprand de Hak, župnik 8. nov. 1357. (B, 3.) — Pankracij Ecker se navaja večkrat, n. pr.: 10ega mar. 1473, župnik ali «večni» vikarij v patrijarški cerkvi loški, kateri je patron frizinški škof; 10. jun. 1473 v neki pravdi z loškim mestom; istotako 10. maja 1474 in večkrat v l. 1475 in slednjič 3. maja 1479. (A, a.) — Gašpar Freudenschuss, prošt ljubljanski, oglejski naddijakon za Gorenjsko in župnik loški, je bil l. 1597 med drugim tožen, da po nemško pridiguje in le malokdaj «slauonice». (A, b.) — L. 1639 župnik Andrej Hafner. (A, b, 4.) — 12. nov. 1660 župnik Oktavij Amigon. (A. b, 4.) — 28. febr. 1678 in 27. junija 1682 župnik Andrej Kudazul (Hudačut). (A, b.) — Po njegovi smrti prezentuje 27. avg. 1718 frizinški škof za loško faro poljanskega župnika Andreja Blaznika (A, b.) in po smrti Blaznikovi 13. nov. 1728 Frančiška Leopolda Kalina. (A, b.) — Izmed drugih duhovnikov staroloških se omenjajo: 16. junija 1375 oficijant Jakob, imenovan Mušič (Musecz) (B, 5.); 3. maja 1479 duh. pomočnik (Cooperator diuinorum) Barthim (A, a.); l. 1597 vikarij Frančišek Latomus, star 57 let, in duh. pomočnik Ivan Fuzius, star 43 let (A, b.); l. 1599 provizor Josip Sittich (A, b, 4); l. 1658 vikarij Tomaž Heisich in duh. pomočnik Matej Pevec (A, b.) — Mašniki so postali Ločani: l. 1659: Janez Križaj, Gregor Žontar, Mihael Mrcina, Mihael Pintar, ter Mihael Volk dijakon in Martin Križaj subdijakon. (A, b, 5.) Da smeta biti posvečena od kogar hočeta, sta dobila pravico Ločana: Josip Križaj 28. febr. 1678 in Štefan Zamejec 27. jun. 1682, prvi porojen 9. jan. 1656 in drugi 24. dec. 1657. (A, b. 5.)

Stari Trg pri Ložu.

Oton Loški (de Los) se imenuje 15. okt. 1338. (B, 3.) — Oton in njegovi sinovi dobé 13. febr. 1342 od patrijarha loški grad v fevd. (B, 3.) — A 26. avg. 1342 sta bila investovana na grad Lož Herman in Jurij Verdenstajnska.

(B. 3.) — Faro (Los) podeli patrijarh 2. jun. 1351 Konradu Fridberškemu, duhovniku solnograške škofije. (B. 3.) — Duhovnik Henrik Tuler iz Loža se imenuje 4. dec. 1374. (B, 5.) — Na prošnjo Dyeca Verdenstajnskega, loškega glavarja, dovoli 21 febr. 1341 patrijarh, da se sme pod loškim gradom vsako leto obhajati sejem. (D. 3.) — Duhoven Jurij Klamperle je imenovan vikarij v Ložu 12. maja 1472 in 20. jan. 1473. ko mu je generalni vikarij Angelus de Feltre naročil. naj gleda, da se ne bode širilo po fari prešestvo, ker so Turki mnogo zakonskih ženâ odvedli v sužnost. (A, a.) — 12. maja 1472 je bilo ukazano loškemu sodniku Crisonu Čudku, naj plača za večno luč v kostnici cerkve svetega Mihaela v Ložu, kakor se je zavezal. (A, a.) — Po smrti Pavla Suenka je dobil faro Lož, podložno dolenjskemu naddijakonu, 12. avg. 1736 Filip Jakob Uršič. (A, b.)

Stari Trg pri Poljanah.

8. nov. 1475 se je pritožil župnik Jurij, da mu delajo silo gradnik (Castellanus) Nikolaj Fuitlander (in Polano) ter njegov pisar Ivan in Matija in Mihael Godec, ker so napadli župni dvorec. in. ko ravno župnika niso našli, odvedli in za deset dnij zaprli njegovo staro postrežnico. Patrijarh je vsled tega napadnike izobčil 11. maja 1476. (A, a.) Imenuje se župnik Jurij še 24. jun. 1476. 6. apr. 1478 in 5. jan. 1480. (A, a.)

Stičina.

Samostan: Patrijarh Bertrand je posvetil 20. okt. 1336 v kapeli sv. Pavlina v Čedadu stiškega opata Ivana, ki je obljubil Bertrandu in naslednikom: «subjectionem, reverentiam et obedientiam secundum regulam s. Benedicti.» (B, 3.) — 1. dec. 1357 imenuje patrijarh stiškega opata Petra svojim kapelanom. (B, 3.) — 10. maja 1480 bil opat Ulrik (A, a.) in 5. maja 1687 opat Ivan. ki je dal duhovnu Ivanu Rusu pravico spovedovati po farah, ki so vtelešene samostanu, in odvezovati od cerkvenih kaznij in pridržkov. (A, b, 5.)

Sveta Katarina.

Plemenitnik Nikolaj Hertenberški je 19. nov. l. 1336 obljubil patrijarhu, da se bo vrnil v njegovo ječo do 1. febr. prihodnjega leta, in da potem pod glôbo 200 mark ne bode ubežal. (B, 3.)

Svibno.

15. mar. 1340 se imenuje plemič Rudolf Svibenski (de Sarfenberch). (D, 3.) — 6. jun. 1342 je bil pa za župnika v Svibnem Henrik. (B, 3.)

Šent-Jakob pri Savi.

25. okt. 1367 je bil Veydlin, sin Veydlina s Pešate, prošnjik za vipavske fevde. (B, 4.)

Šent-Jernej.

Župnik Danijel se je 11. maja 1476 pritožil zoper ribniškega grajščaka Žigo Piersa, da je naredil škodo cerkvi sv. Jerneja. (A, a.)

Šent-Jurij pri Kranji.

L. 1363 je prosila velesovska prednica patrijarha, da naj potrdi duhovna I. za stalnega vikarija pri cerkvi ali kapeli sv. Jurija blizo samostana, nad katero ima od nekdaj patronat. Patrijarh ga potrdi in ukaže vodiškemu župniku, naj ga vmesti. (B. 4.) — 7. maja 1473 dobi župnik Jurij Kesleker dovoljenje, da sme iti za jedno leto za upravnika (negotiorum gestor) v opatijo ali samostan M. B. v Gornji Grad, v ljubljanski škofiji, ako postavi na svoji fari sposobnega vikarija. (A, a.) — 9. nov. 1476 župnik ali »večni« vikarij Ahacij Hysenhausen. (A. a.) — Nov župnik v Šent-Jurij je prišel l. 1595. (A, b.) — Župnik Oktavij Amigoni se omenja l. 1639, 24. apr. 1658 in 28. nov. 1658, ko dobi dovoljenje, da sme blagoslavljati cerkve, a l. 1660 je bil menda že župnik loški. (A, b.) — 28. apr. 1658 kapelan Bernard Butec. (A, b, 4.) — Po smrti župnika Ivana Marna prezentuje velesovska prednica 5. okt. 1723 za župnika Jakoba Vidmarja. (A, b.)

Šent-Lovrenc na Temenici.

L. 1599 kapelan Ivan Werkhih. (A,. b.)

Šent-Rupert.

V fari Šent-Rupert («in Crailaw = Škrljevo») je dobil 6. nov. 1330 vojnik Grifon Čreteški nekaj kmetij od patrijarha v fevd. (C, 2.) — Po smrti župnika Grifona je dobil 13. okt. 1336 faro od patrijarha Bertranda Konrad iz Gleisdorfa, klerik sekovske škofije, ki je bil ondi še 25. nov. 1338. (B, 3.) — Župnik Jakob Turjaški (Auersperger) se večkrat imenuje od 25. nov. 1474, ko je dobil faro, do 18. nov. 1480; tega leta je imel poleg župništva tudi čast naddijakonstva za Slovensko Marko (Dolenjsko). (A, a.)

Šent-Vid nad Ljubljano.

Ivan, pokojnega Ditriha Vipavskega sin, menja 20. febr. 1332 za šentvidsko faro s Frančiškom iz Ljubljane, župnikom brdskim na Koroškem. (B, 2.) — 14. nov. 1336 je bil duhovnik Friderik ondi za župnika (B, 3.) in 9. maja l. 1375 Mihael (B, 5.)

Šent-Vid pri Stičini.

Patrijarh je dal 25. apr. 1335 faro sv. Vida (in Marchia sclauonica) po smrti župnika Friderika Čreteškega za dve leti v najem Volfingu (Wlvingo), kapelanu Grifona Čreteškega, pod pogojem, da opravlja ondi duh. pastirstvo in dobiva dohodke fare, patrijarhu pa plačuje na leto po 50 mark solidov. (C, m.) — L. 1336 je patrijarh ponudil faro leskovškemu župniku Ulriku, imenovanemu «Cumanus», in naročil Otakarju, naddijakonu Marke in Kranjske, naj ga vmesti. (B, 3.) — 23. jun. 1339 je bila fara zopet brez župnika. (C, 3.) — Vikarij Henrik je poročil 26. nov. 1351 očaku o neki tatvini, katero je naredil v ondotni cerkvi Rensich Mekinski. (B, 3.) — 25. okt. 1367 župnik Hesler. (B, 4.) — 6. nov. 1330 je Grifon Čreteški v tej fari dobil nekaj kmetij od patrijarha v fevd. (C, 2.)

Škocijan pri Turjaku.

Teodorik baron Turjaški in gospod na Šumberku prezentuje za Škocijan 1. okt. 1626 ljubljanskega kanonika Baltazarja Burzerja, ker se je fari odpovedal župnik Peter Lerchinger. (A, b.)

Škofja Loka.

Klerik I., sin Ivana Sweulina iz Loke, je postal l. 1345 mošenjski župnik. (B, 3.) — Jurij Lamberger se imenuje 10. jun. 1473 glavar in kastelan mesta Loke. Pritožil se je 27. apr. 1474 zoper njega in loško starešinstvo župnik Pankracij Ecker, ker so izvolili novega učitelja (scolasticum), ne da bi bili njega vprašali. (A, a.) Vlekla se je ta pravda še naslednje leto. — 4. apr. 1474 dobi Jakob Reichior iz Loke od patrijarha dovoljenje, da sme, ker je dovršil studije na dunajski akademiji, prejeti višje redove od padovanskega škofa. (A, a.) — 17. jun. 1476 je dobil klerik Jurij Hertenfels, sin Ahacija Hertenfelsa iz Loke, glavarja v gradu «Nouenburg», kamniško faro. (A, a.) — 6. mar. 1480 je bil Gregorij iz Loke vikarij farne cerkve videmske pri Krškem. (A, a.) — Beneficijat presv. Trojice v Škofji Loki je bil od l. 1586 do 1597 Josip Sittich. Tožili so ga, da je pokopal v kripto, koder je prej ležala ustanoviteljica beneficija, svojega brata Volbanka Sitticha. Ta beneficij je ustanovil Volbank Schwarz s svojima soprogama. Beneficijata, ki je imel v adventu vsak dan zorno mašo v kapeli, je volil frizinški škof in potrjal patrijarh. (A, b.) — Ivan Skočir, star 27 let, je bil l. 1597 kapelan pri sv. Jakobu v Loki, odkoder je šel v Radovljico in na njegovo mesto prišel Jakob Šubec, star 29 let. (A, b.) — Isto leto so dozidavali mestno cerkev sv. Jakoba. (A, b. 4.) — Vikarij v loškem mestu, Lavrencij Rotar, je postal 29. jul. 1742 žirovski župnik. (A, b.) — O samostanu klarís imamo sledeča izvéstja: L. 1597 je bila opatica Ursula Gosar, stara 46 let in v redu 35 let (A, b.); l. 1639 opatica Suzana. (A, b.) — 19. maja 1714 je umrla prednica Marija Ana roj. pl. Hohenwart in mesto

nje je bila potem izvoljena Marija roj. Petričevič. (A, b.) — 12. nov. 1660 je sporočil loški župnik, da je pred kratkim pogorel samostan sv. Klare v Loki in da mislijo novega zidati zunaj mesta, kar se pa vender ni zgodilo. (A, b.)

Šmarije.

23. jun. 1339 je bila fara («Harlant») izpraznjena. (C, 3.) — 24. jul. 1375 je župnikoval Jakob, pred njim je bil pa v Šmarijah vikarij Matija iz Ljubljane, imenovan Malop ali Malolip. (B, 5.) — 19. sept. 1476 se imenuje duhovnik Ivan vikarij «in Harlandt» (Lanišče). (A, a.)

Šmarjeta.

23. jun. 1339 je bil vikarijat brez duhovnega pastirja. (C, 3.) — L. 1337 (?) je postavil patrijarh, na priporočilo belocerkovskega župnika Viljema, duhovnika Verijanta iz Ljubljane za stalnega vikarija pri podružnici v Šmarjeti, spadajoči pod faro Bela Cerkev. (B, 3.) — 7. maja 1375 je bil menda ondi vikarij Jurij. (B, 5.)

Šmartno pri Kranji.

Župnik Vorlicus Boianus, doma iz Čedada, je menjal za šmartinsko faro s Friderikom, župnikom pilštanjskim, 30. apr. 1331. (C, 1.) — 10. avg. 1342 je župnikoval Henrik Gorjanski (de Goryach). Ustanovil je tačas beneficij pri kapeli sv. Marjete, ki je že od starih časov sezidana na Šmarjetini Gori, a le malo obiskana. Založil je glavnico, da bode mogel stalni kapelan sv. Marjete od tega živeti in cerkvi služiti. Tega kapelana smejo postavljati šmartinski župniki. (B, 3.) — 28. febr. 1351 je bil v Šmartnem za župnika Oton Paysan. (B, 3.) 6. mar. 1351 je isti imel v najemu vipavsko faro (B. 3.); 11. maja 1351 je bil zarad te najemščine poklican v Ljubljano pred namestnega naddijakona Kranjske in Marke na odgovor. (B, 3.) Imenuje se isti župnik še 16. jun. 1375. (B, 5.) — L. 1597 je župnikoval ondi Jakob Hauman. (A, b.)

Šmartno pri Litiji.

6. nov. 1474 in 30. jan. 1476 se imenuje duhoven Jurij, sin Štefana iz Litije, bivajoč v Trebnem. (A, a.) — 19. sept. 1476 je bil v Šmartnem (ad S. Martinum prope Luthiam) za župnika Štefan. (A, a.) — Za vikarijem Pankracijem, ki se je preselil v Čatež pri Kostanjevici, je prišel tjekaj Vit l. 1480. (A, a.)

Šmihelj pri Novem Mestu.

29. nov. 1336 dobi po smrti župnika Otona na prošnjo Ivana Henrika, grofa Goriškega in Tirolskega, faro Šmihelj (S. Michael in Marchia prope Meychaw) Ivan pl. Reypach (B, 3.), ki je ondi župnikoval še 19. mar. 1339. (B, 3.)

Toplice.

Na priporočilo Hermana Čreteškega je dobil cerkev M. B. v Toplicah Karol, in ko se je ta odpovedal jo dobi 15. mar. 1340 Peter Farmanov iz Ljubljane. Vmestil ga je šentvidski župnik. (D, 3.) — Po Petrovi smrti dâ patrijarh 25. okt. 1342 kapelo M. B. v Toplicah (Töplitz) na prošnjo Hermana Čreteškega Ulriku, Blaževemu sinu, ter v njegovem imenu investuje Fritmana Sevniškega. (B, 3.).

Trebelno.

Patrijarh Pagan dâ plemenitemu vojniku Grifonu Čreteškemu (de Reutenberch), glavarju goriškega okrožja, v fevd nekaj kmetij v Slovenski Marki, namreč v farah: Šent-Vid, Šent-Rupert, Trebno in Mirna Peč, 6. nov. 1330. (C, 2.) — L. 1335 je umrl Friderik Čreteški, župnik šentvidski na Dol. (B, 3.) — Pred 15. mar. 1342 se imenujeta Herman in Leupold Čreteška (D, 3.) in 25. okt. 1342 Herman, Jakob, Bertold, Ortolf, Leupold in Grifon Čreteški. (B. 3.) — L. 1599 je bil pri Sv. Petru za župnika Matija Arzt. (A, b.)

Trebno.

Omenili smo že, da je tudi v fari trebanski dobil Grifon Čreteški nekaj zemljišč v fevd 6. nov. 1330. (C, 2.) —

23. jun. 1339 je bila fara izpraznjena. (C. 3.) — 27. mar. 1595 je Friderik Klemen bil župnik, naddijakon v Trebnem za Dolenjsko pa 5. dec. 1597 in l. 1599, ko je bil razglasil po dolenjskem naddijakonatu sveto leto. (A, b.)

Tržič.

L. 1597 župnik Gašpar Jenčič, star 53 let (A. b.), in l. 1639 župnik Tomaž Podgortin (?). (A. b.) — L. 1692 so tržiško faro oddajali gospodje Brniški (de Werneg) kot gospodarji «Neuhausa». (A. b. 4.) — Župnik Anton Kristan je umrl ondi 2. apr. 1710, in po njegovi smrti je udova Marija Renata Barbo z Neuhausa kot patrona fare prezentovala 22. apr. 1710 Gašparja Königa. (A. b.)

Vače.

Duhovni pomočnik Primož Pavlič na Vačah (in Wotsch) je bil 28. avg. 1473 tožen, da je storil krivico svojemu župniku (perpetuo Vicario) Blažu Prašičku in zarad tega klican v Videm na odgovor. Ker na drug poziv z dne 27. okt. 1473 ni hotel priti, izreklo se je nad njim slovesno izobčenje. Po vseh farnih cerkvah škofije so med sv. mašo zapeli in utihnili zvonovi, sveče se prižgale in pogasile in potem se razglasila ljudstvu obsodba. 8. dec. 1473 je dobil Jurij Kralj, vikarij v Mengšu, dovoljenje, da sme od izobčenja odvezati Primoža Pavliča, ker se je poravnal s svojim župnikom. (A. a.) — L. 1639 je bil na Vačah za kapelana Baltazar Schibad in l. 1659 za župnika Matija Jenko. Vače so se tačas prištevale Dolenjskemu. (A, b.)

Velesovo.

L. 1639 je bil župnik Ivan Tavčar; 21. avg. 1725 je prednica župnika magistra modroslovja, Ivana Filipa Mlakarja, predlagala za faro cerkljansko. (A. b.) — Samostan («Monasterium Vallis s. Mariae in Michelsteten») je vže l. 1363 po prednici prezentoval župnike za vtelešene fare. (B, 4.) Dominikanke so si same volile prednico in patrijarh jo je čez osem dnij potrdil, ako se med tem časom nihče nij zoper

njo pritožil pri naddijakonu. (A, a.) — Izvoljene so bile: 12. maja 1475 Jera (A, a.); 21. dec. 1692, po smrti Ivane Paradeiser, 54 let stara Marta Gall, katero je vmestil Andrej Gall, župnik in naddijakon celjski (A, b, 5.); 16. mar. 1716 se imenuje prednica Ana Katarina pl. Petteneck in po njeni smrti je bila 12. okt. 1722 izvoljena Marija Antonija pl. Scherenburg, ki se omenja še 5. okt. 1723 in 21. avg. 1725.

Vinica.

Viniška cerkev (s. Crucis in Weintz) se imenuje 22. okt. 1342 v oglejski škofiji kot podružnica črnomeljska s svojim duhovnikom. (B, 3.) — 15. maja 1480 je bil ondi za župnika Baltazar (Plebanus in Vinnea). (A, a.)

Vipava.

20. febr. 1332 je Ivan, pok. Ditriha Vipavskega sin, zapustil Šent-Vid nad Ljubljano ter nastopil zamenjeno faro Brdo na Koroškem. (B, 2.) — 8. mar. 1335 je sicer Ivan resignoval na Brdo, a faro zopet dobil od patrijarha Bertranda. (B, 2.) — 15. okt. 1338 je bil v Vipavi navzoč Bertold Vipavski. Vpričo njega je patrijarh ondi podelil Spodnji grad vipavski Galonu, sinu vojnika Volbanka Stegbachskega, mejnega grofa v Istri, po smrti Almerika Vipavskega, ki je prej še v tem gradu stanoval. (B, 3.) — Gornji grad vipavski, katerega so nekdaj imeli sinovi plemiča Ofona Kostanjeviškega, dâ patrijarh 28. maja 1342 v fevd Rajneriju Picerne. (B, 3.) — 6. jul. 1342 dâ patrijarh vipavski grad Albertu, grofu goriškemu. (D, 3.) — V oktobru l. 1342 in 15. okt. 1344 se imenuje Almerik, vipavski župnik, s svojim prokuratorjem Ivanom Vipavskim. (B, 3.) — Vipavec Herhlin Kranpergar je bil sezidal stolp pred vratmi Spodnjega gradú, kjer stoji na jedni strani hiša Ayntzlinova, na drugi Struzarjevih dedičev in na tretji teče reka Vipava. Ker stoji stolp na patrijarhovem posestvu, dobi ga Herhlin v fevd v oktobru l. 1342. (B, 3.) — 15. okt. 1344 se navaja

Ivan pl. Trautmansdorf, kapelan pri cerkvi M. D. v Logu (in Augea). (B, 3.) — Hrib «Risimberch» pri Vipavi je bil sicer pust, a za grad pripraven, zato dobi 4. okt. 1345 plemič Ivan Kamniški dovoljenje od patrijarha Bertranda, da sme ondi sezidati grad. (B, 3.) — Vipavsko oskrbništvo dâ patrijarh Bertrand 26. jan. 1346 Herbonu Šneperškemu. (B, 3.) — Vipavski župnik Friderik je bil dal dohodke svoje fare za dve leti v najem za 46 mark solidov šmartinskemu župniku Otonu Paysanu in vipavskemu vikarijù Ulriku «de noua domo». Pritoževala sta se najemnika zoper njega pri patrijarhu 6. mar. in 11. maja 1351. (B, 3.) — Konrad Ostroviški in Friderik Buchensteinski se tudi nekaj pritožujeta zarad vipavske fare 2. jun. 1351. (B, 3.) — 25. okt. 1367 prosi patrijarha za vipavske fevde Veydlin, sin Veydlina s Pešate. (B, 4.) — O Andreji iz Vipave je rečeno 25. apr. 1477, da je bil nekdaj vikarij v Slavini. (A, a.) — Imenujejo se dalje: 18. avg. 1477 vikarij Jakob in Andrej Fabri, kapelan M. B., sv. Leonarda in sv. Barbare v Vipavi. To kapelanijo je ustanovil Viljem Paumkircher. (A. a.) — 22. sept. 1478 kapelan Andrej in vojnik ter. vipavski glavar Leonard Herbersteiner. (A, a.) — 11. apr. 1480 duhoven Pavel, zornik Gregorij in vikarij Jakob. (A, a.) — 19. apr. 1480 duh. pomočnik Jurij iz Vipave in Gregorij Kurnik, zornik v Vipavi. (A, a.) — 19. febr. 1595 vikarij Matej Forstner. (A, b.) — L. 1659 kapelan Ivan Bapt. Cauce. (A, b, 4.) — 2. avg. 1724 podeli Ivan Baltazar Raufftelshofen, prošt v Strassburgu na Koroškem, po smrti Ivana Friderika pl. Schweiger-ja vikarijat Vipavo Dominiku Repiču. Prošt trdi, da ima vsled papeževe bule vse pravice nad vipavsko faro, ker je vtelešena proštiji «polnim pravom», in da je on nje župnik. (A, b.)

Višnja Gora.

Duhoven Herman Višnjegorski je postal l. 1472 za Jakobom Dachauerjem župnik cerkve sv. Jurija v Gotovljah (Guetendorf), v savinjski dolini. (A, a.)

Vodice.

Po smrti župnika Gregorija je dobil v majniku l. 1337 vodiško faro magister Josip. (D, 3.) — 9. mar. 1347 je bil za župnika drug Gregorij, čigar upravitelj je bil Mainhard, nunski kapelan v Mekinah. (B, 3.) — Za tem Gregorijem je dobil faro 2. febr. 1356 Elija Celjski (Helyas de Cylia). (B. 3.)

Vranja Peč.

Sifrid Vranjepeški (de Rabensperch) 17. avg. 1335 župnik cerkljanski in najemnik mengeške fare. (D, 3.) — V listini od 29. nov. 1342 se imenuje Henrik Vranjepeški, kapelan v mekinskem samostanu, prokurator Nikolaja Nusperškega (B, 3.) in 19. okt. 1341 duhovnik Henrik Vranjepeški, patrijarhov kapelan. (D, 3.)

Zagórje.

Župnika: l. 1639 Tomaž Grohar in l. 1658 magister Adam. (A, b.)

Zgornji Tuhinj.

L. 1639 vikarij Ivan Šlibar. (A, b.) — 22. apr. 1730 prezentuje kamniški župnik Rasp po smrti Matije Dimica za vikarija Antona Žerovnika. (A, b.)

Žiri.

L. 1597 župnik Mihael Motko, star 33 let. (A, b.) — Ko je župnik Ignacij Rupar odšel v Poljane, prezentoval je 27. avg. 1718 frizinški škof za žirovsko faro Bernardina Bogataja, ki je tudi šel župnikovat v Poljane in umrl ondi l. 1742. (A, b.) — Istotako se je njegov naslednik Mihael Mrak preselil v Poljane in mesto njega je prezentoval škof 29. jul. 1742 škofjeloškega vikarija Lavrencija Rotarja. (A, b.)

Žužemberk.

18. nov. 1480 je ondi župnikoval duhoven Kancijan (A, a.) in l. 1599 Anton Porenta. (A, b.)

Še nekoliko drobtinic za nameček! Neki zapisnik brez letnice, ki je bil pa najbrž pisan okrog l. 1600, nam pové,

koliko da je imel patrijarh podložnih škofov, ter katere fare da so bile podložne posamnim samostanom in drugim, in slednjič nam podâ pregled naddijakonatov s farami.

Suffraganei Patriarchae:

Episcopi: Patavinus, Vicentinus, Veronesis, Tridentinus, Comensis, Tervisinus, Cenetensis, Bellunensis, Feltrensis, Concordiensis, Tergestinus, Justinopolitanus, Aemoniensis, Parentinus, Pollensis, Petenensis.

Capitulum in Foro Julii habet parochias (et eligit vicarios): s. Odorici Tulmini, s. Viti in Monte, s. Mariae in Idria, s. Bartholomaei in Cerchina, s. Mariae de Chinisa, s. Danielis de Volzana, s. Udalrici de Pletio, s. Mariae de Caporeto.

Kostanjevica ima fare: Sv. Križ, Čatež, Mokronog, Kostanjevica, Videm pri Savi, «Rayz», «Suchelberg» in Sevnica. Opat vóli, odpošlje in potrdi stalne vikârije za dušno pastirstvo farâ. V sodnih zadevah so podložni dolenjskemu naddijakonu.

Stičina ima vtelešene fare: Dobrniče, Žužemberk, Krka, Višnja Gora, Šent-Vid, Šmarije, Prežganje (farni vikarijat, nastal iz Šent-Vida), Šmartno pri Litiji (f. vik., iz Šent-Vida), Bela Cerkev, Šempeter (vik.), Šmarjeta (vik.), Raka (vik.) in Škocijan (vik.). Razmere med samostanom in podložnimi farami so kakor pri Kostanjevici.

Novomeški kapitelj: Dostojanstvenika sta: prošt in dekan. Dekana voli prošt v soglasji s kapiteljnom; istotako štiri kanonike, katere potrjuje patrijarh. Kapitelj voli si tri kapelane in jih potrdi. Podložne so mu fare: Šmihelj, Šent-Rupert in Mirna Peč.

Naddijakoni so: v Gorici; Beljaku, Celji (in Districtu Savinae et Campi Dravi), Ribnici (in Dominio Gotscheviae), kamniški (vel Super. Carniole) in dolenjski (Infer. Carniole, nunc Praepos. Novamestensis).

Pod gorenjski naddijakonat spadajo fare: Kamnik, Nevlje, Sp. Tuhinj, Zg. Tuhinj, Komenda, Cerklje, Velesovo, Šenčur, Kranj z vikarijati: Podbrezje, Križe, Kovor in Preddvor; dalje Tržič, Zaspi, Loka, Selca, Poljane, Žiri, beneficij

na Holmcu, Mengeš z vikarijati: Vače, Čemšenik, Zagorje in Dol; fara Moravče, kapelanija Mekine, fara Cirknica z vikarijatoma Planina in Préserje; Dovje, in slednjič trije samostani: loški, velesovski in mekinski.

Dolenjski naddijakonat obsega fare: Novo Mesto, Krško (fara in beneficij sv. Martina v krškem gradu), Žužemberk, Krka, Toplice, Soteska, Trebno z vikarijatoma Sv. Križ v Gabrniku in Mirna; Videm pri Savi, Šent-Jurij na hribu, kapelanija Podpeč (Gallenstein), Šmarije, kapel. Višnja Gora, Prežganje, Šent-Vid, Šmartno, Čatež (pri Kost.), Sv. Križ (pri Kost.), Kostanjevica (mesto), Raka, Škocijan, Dol (?), Mokronog, Mirna Peč, Šmihelj, beneficij novomeški, Zagorje, Bela Cerkev, Rajhenberg.

Ribniškemu naddijakonatu se prištevajo fare: Ribnica, Lož, Bloke, Škocijan pri Turjaku, Dobrépolje, Kočevje, Mozelj, Črmošnjice, Poljane, Kostel, Osilnica, Reka, Steberk (Lož).

Na Kranjskem se je vedno spreminjala razdelitev oglejske škofije gledé na naddijakonate in njim podložne fare. Zato predstoječe beležke niso natančne in se tudi popolnoma ne vjemajo s tem, kar pové P. Hitzinger o cerkveni razdelitvi Kranjske v Klunovem arhivu. Da nekoliko pomagam razrešiti to zamotano stvar, pridenem tu še kronologično vrsto vseh naddijakonov, katere sem našel omenjene po furlanskih arhivih.

Archidiaconi Carniole et Marchie:

Otakar, 10. dec. 1335 (župnik dobrniški); 30. sept. 1336; 5. jan. 1341 (Otakar Blagóviški, župnik dobrniški, mengeški in kapelan krašinski); 19. okt. 1341; 6. jun. 1342; 13. jan. 1345; 10. dec. 1345; 30. apr. 1351. — Gerard Ljubljanski, 5. mar. 1337. — Ivan (pl. Scheyer) 28. febr. 1351 (župnik v Ponikvah na Štaj.) 2. jun. 1351; l. 1356 in 1375 (v Mengšu).

Vicearchidiaconus Carniole et Marchie:

Gregorij, 11. maja 1351, župnik v Šent-Paternijonu na Koroškem.

Archidiaconi Carniole (Gorenjsko):

Kancijan, 18. jan. 1474; 24. mar. 1474; 12. maja 1475 (Archidiaconus Constrictus super. Carniole); 8. sept. 1475.

11. apr. in 25. jun. 1476; 30. okt. 1477; 9. febr. 1478 Kancijan (Vidovec), župnik cerkljanski; 17. sept. 1478. — Pankracij (Archidiaconus super. Carniole), 1. sept. 1475. — Leonard Seydel 1. mar. 1479, vikarij v Kamniku, in 3. maja, 4. maja in 25. nov. 1479.

Archidiaconi Superioris Carniole:

Gašpar Freudenschuss, prošt ljublj. in župnik loški, 27. mar. 1595. — Sebastijan Trebuhan (ž. v Kamniku) 5. dec. 1597 in l. 1599. — Gašpar Bobek, ljubljanski prošt, 26. febr. 1625. — Krištof Plankel, župnik kamniški in kanonik novomeški, l. 1649. — Jurij Scharlichi l. 1649. — Mihael Ferri (ž. kamniški) l. 1683. — Jurij Andrej pl. Gallenfels, župnik mengeški, 6. jul. 1692, 16. nov. 1693 in 20. mar. 1694. — Andrej pl. Flachenfeld, župnik mengeški, l. 1712 in 1722. — Leopold grof Petazzi 11. avg. 1739. — (5. sept. 1650 je bil Mihael pl. Kumberg, škof kristopolitanski, imenovan vizitatorjem «utrius Carniole».)

Archidiaconi in Carniola in Marchia, seu Marchie Carniole, seu Marchie Sclauonice (Dolenjsko):

Jurij Dürrer: 19. mar. 1478; 2. apr. 1479 in 21. maja 1480. — Jakob Turjaški, župnik v Šent-Rupertu, 3. jul. in 18. nov. 1480.

Archidiaconi Inferioris Carniole:

Polydorus, župnik celjski in prošt novomeški, naddijakon štajerski in dolenjski, 18. apr. 1595. — Friderik Klemen, župnik v Trebnem, 5. dec. 1597 in l. 1599. — Grof Thurn (prošt novomeški) 28. mar. 1677.

Archidiaconi Ribnicenses:

Sebastijan Trebuhan 18. apr. 1595. — F. M. Vaccano 31. mar. 1640. — Iv. Lud. Schönleben, za njim pa Tomaž Renner (nad 18 let) 3. dec. 1693 in l. 1699. — Ludovik Kobal, župnik ribniški in naddijakon dolenjski, 18. jun. 1724.

Archidiaconi Saunie:

Wylthanus, župnik v Konjicah, 26. mar. 1335. — Ulrik, župnik sevniški, 7. maja in 2. okt. 1375. — Baltazar Radovljiški 18. nov. 1480. — Andrej Graf, naddijakon celjski, 21. dec. 1692.

O človeški kugi na Kranjskem.

Spisal **Ant. Koblar.**

Iznenadjeni smo gledali lansko zimo, ko se je nalezljiva bolezen, hripa, z železnično hitrostjo pripeljala iz severovzhoda, drla skoz Evropo in obiskala mesto za mestom, vas za vasjo, hišo za hišo.. Hripa se je sicer naglo razširjala, a morila nij, in zato se je ljudje niso bali. Mnogo jih je bilo tedaj, ki so se še dobrovoljno nasmehnili, ko so mogli reči: Imam že «favlenco»!

Vse drugače je pa bilo, ko se je v preteklih stoletjih glasilo po Evropi: «Kuga se bliža!» Strahú so ljudje zatrepetali in obledeli, kadar so zaslišali to besedo. Kaj še-le, ko je grozna morilka jela daviti po bližnjih hišah! Takrat je človeški rod prav vedel, da je hudo na svetu. Dandanes živimo, kakor v raji, in komaj vemo, kaj se pravi — gorjé! Lehko se reče, da je kužna kosa spravila po Slovenskem veliko več ljudij pod zemljo kakor turški meč. Da ne stoji zastonj v litanijah prošnja: Kuge — reši nas, o Gospod! — naj pričajo nastopne vrstice.

Na Kranjskem kuga pač res nij tako strahovito morila, kakor drugod, n. pr. na Spodnjem Štajerskem, koder je o nji dolgo zgodovino napisal č. g. župnik M. Slekovec.[1] A tudi za našo deželo je bila ta šiba božja večkrat silno občutljiva. Izpregovorili bodemo najprej nekoliko o kugi sploh in potem, kdaj da se je plazila po kranjski deželi in ob njenih mejah.

[1] Lepo zahvalim na tem mestu blagodušnega gospoda pisatelja, da mi je blagovolil svoj rokopis poslati v porabo. Drugi podatki za ta spis so zajeti iz Valvazorja, iz deželnega, škofijskega in kapiteljskega arhiva v Ljubljani.

Prikazovala se je kuga pod raznimi znamenji. Navadni začetek je bil, da je bolnika jela boleti glava, v prsih in trebuhu pa žgati kakor ogenj. Vnele so se mu oči, jezik in grlo, in besnel je marsikdo, tako ga je mučila žeja. Ves pobit je postal bolnik, ne-le od strahu pred grozno smrtjo, ampak tudi, ker se je vse kuhalo po njem, kakor bi gorele čutnice. Kmalu so se izpustile pod pazduhama, za ušesoma, na vratu in pod kolenoma podolgaste, temnovišnjeve in zelò boleče otekline, iz katerih so se razvile velike bule (buboni), ki so se po smrti večkrat odprle. Drugi bolniki so po celem životu postali obsuti z belimi mozolji, ki so v kratkem očrneli in žgali kot žareče oglje. Napravljala je kuga še drugačne učinke. Jeden se je dolgo krvavo potil. Drug se je zgrudil kakor od strele zadet in umrl na poti. Zopet drug je izdihnil dušo, ko je hudo kihnil, in odtod je navada, da še zdaj pravimo pri kihanji: «Bog pomagaj!» Primerilo se je tudi, da so komu noge otekle in odgnile. Pa naj so bila znamenja te bolezni še tako različna, nasledek je bil skoraj vedno isti, namreč gotova smrt, ki je prišla v nekoliko dneh, ali celo v malo urah, po neznanskih težavah ubogega bolnika. Prebolel je le kjekateri, ako so se mu kužne bule za časa srečno pregnojile.

Kužni mrlič je bil strašen videti. «Črna smrt» — takó so imenovali kugo — mu je pustila ostudne, črne maroge na truplu in ga vsega izpremenila. Iz nosnic in ust mu je vrela črna kri, in iz odprtih bul se mu cedila smrdljiva sokrvica. Kmalu mu je začelo meso kipeti kakor kvas in razširjati tako grozen smrad, da živa duša nij mogla ostati blizu. Najeli so brž domači kakega pogumnega moža za pogrebca. Prišel je z dolgim akom (železnim kaveljnom na dolgem drogu), da je ž njim potegnil mrliča iz hiše in ga tako tiral do jame, katero so izkopali na vrtu za hišo, ali pa na bližnem polji zunaj vasi. Mrliča je potresel z živim apnom in zagrebel. Cesarske postave, ki so branile razširjanje kuge, so bile sicer ostre, a mnogokrat jih ni bilo môči izvesti. Za drag denar včasih ni bilo dobiti človeka, ki bi pokopal smrdljive mrliče. Bolezen je bila pa tako nalezljiva, da je neredko za jednim mrličem

izmrla cela hiša. Zatorej so kužna trupla večkrat ležala nepokopana po polji in goščah, da so ja trgali psi in divje zveri, ali pa so gnila tedne in mesece po zapuščenih hišah. Kupe človeške gnilobe so čez dolgo z motikami izgrabili ali pa rajši zažgali cele koče, da je vse skupaj zgorelo.

Na določenem kraji zunaj vasi so bile izkopane jame, kamor so včasih privlekli več mrličev naenkrat. Na blagoslovljenih pokopališčih, ki so ležala takrat še navadno okrog farnih cerkvâ, kužnih niso smeli pokopavati, da bi se bolezen še huje ne razširila med ljudi, prihajajoče v cerkev. Ko je kuga ponehala, so postavljali, v opomin na grozno šibo božjo in v blag spomin rajnim, na grobišča kužnih žrtev one kamenite križe ali stebrasta znamenja, katera še danes semtertje vidimo stati sredi samotnega polja. Razlikujejo se od navadnih znamenj po posebni konstrukciji. Na okroglem ali oglatem stebru čepi visoko gôri mala, štirioglata kapelica z naslikanimi svetimi podobami. Vdolbena letnica nam časih razodene oni strašni čas, kdaj da je ta kraj postal grobišče. Vidijo se zdaj še taka znamenja pri Srednji Vasi blizo Kranja, ob poti med Rodico in Mengšem in na neštevilnih drugih krajih po slovenskih tleh. Mimo njih gredé težko kdaj vošči kdo večni mir pokojnim prednikom, ki ondi čakajo vstajenja, ker so leta izbrisala vse spomine izmed ljudij. Čudijo se le, ako slučajno naleté po takih krajih pri kopanji zemlje na kup človeških kostij, in menijo, da so turške.

Kakor pogrebcev, nedostajalo je ob času kuge tudi strežnikov in zdravnikov. Jetnike so izpuščali, da so kužnim stregli. O kranjskih zdravnikih se do polovice 16. veka komaj sme govoriti, ker je do tačas samo Ljubljana imela jednega, ki je pa nosil na vratu vso deželo. Ker ni mogel tako naglo prijahati v Kranjsko Goro in na Belokranjsko, prosil je deželne stanove, naj ustanové še jedno zdravniško službo, kar se je čez nekaj let zgodilo. Novo Mesto je dobilo l. 1569 svojega prvega doktorja. Navadne ljudi so zdravili mazači in brivci po svojem umu in z domačimi sredstvi. Zdravniki so se branili priti h kužnim, da so po nekod morali pripeljati vklenjene. In če so

prišli, kako so bili čudno našemljeni in zavarovani, da bi ne nalezli kuge! Nosili so dolgo haljo iz povoščenega sukna ali platna in velike jirhaste rokavice. Obraz so si zagrinjali z obrazino (larfo), ki je imela všito veliko nosnico in steklene očali. V nosnico so nadegali različnih močnih dišav, kakor: limonc, melisc, mete, pelina i. t. d. Okuženih se nikdar niso dotikali z roko, ampak s palico so jih tipali in dajali ukaze. Bežalo je pred temi «kljunači» staro in mlado že od daleč.

Poskušali so priprosti ljudje zoper kugo razna in mnogokrat kaj čudna zdravila. Pa tudi doktorski recepti iz onih časov kažejo, na kako nizki stopinji je stala takrat še zdravilska véda. Za bule so rabili razne obliže in priporočali so bolnikom piti trjakov in podleskov-čaj. Vladni ukaz z dné 18. sept. 1738, ki stoji že na vrhuncu modrosti, priporoča zoper kugo sledeče sredstvo: «Vzemi rutice, mete, rožmarina, lavendlja in pelina, vsacega po jedno pest, ter dva bokala dobrega vinskega kisa. Osem dnij naj stoji v posodi na solncu, ali pa grej v gorkem pepelu. Potem precêdi in prideni dva lota kafre. S to tekočino drgni vsak dan senci in nosnici in si izpiraj usta!» Drug ukaz se je glasil: «Kadar prideš domov, se preobleci. Vrhno obleko brž operi, ali pa jo drži nad ognjem. Boj se pa volnate in kožúhaste obleke, ker vleče strup ná-se. Škodujejo govedina, sadje, kumare, sir in vse sladčice. Dobro je pa piti staro vino. Kos ovsenega kruha, namočenega v kis, naj vedno visi v sobi. Kadar se je posušil, naj se sežgè in obesi drug kos. Dobro je tudi, če si daš puščati.»

Vse to ni še tako nespametno in smešno. Ali kaj so priporočali zoper kugo poprej včasih celò zdravniki! V neki zdravniški knjigi 16. veka najdemo zapisane sledeče pomočke: Na tešče pij svojo vodo, «ker to prežene iz želodca gnilobo in odprè jetra in čreva». Če čutiš, da je zrak okrog tebe okužen, drgni se pogosto ob kozla, ki hudo smrdi, ali pa pojdi duhat zrak na stranišče. Zelo čislano zdravilo je bilo «zlato jajce» ali «kraljevo jajce» imenovano, ker so ga tudi kralji vživali. Pripravi se takó: Iz kurjega jajca izcêdi skoz

majhno luknjico beljâk in skóz-njo nasuj v lupino k rumenjaku žafrana. Potem jajce spêci v gorkem pepelu, zdrôbi in primešaj raznih tvarin, vzlasti dobrega trjaka, in to zmes zavživaj.

Nekaj časa so kot najbolje sredstvo zoper kugo slovele krastače ali krote. Zdravniki in drugi so jih lovili med šmarnimi mašami, češ, da ta žival posebno dobro vleče ná-se kužni strup. Natikali so jih na količke in sušili na solncu, potem pa drobno stolkli. Prah stolčenih krastač so gospôda in kmetje nosili v svilnatih mešičkih na srčni jamici. Nekateri so si pa obesili tudi cele krote okrog vratu. Drugi so jih kuhali na mleku ali kisu in vse skupaj pojedli, ali pa na obližih namazane devali na kužne rane. Tukaj se vidi, kako se neveden človek posluži v veliki sili vsakega sredstva za rešitev, naj si bo še tako nespametno.

Kadar je pretila deželi kuga, razglašali ste duhovska in deželska gosposka razne ukaze za nje odvrnitev. Ko se je bila čez 25 let prestanka zopet zanesla kuga v ljubljansko škofijo l. 1624, zapovedal je škof Tomaž Hren molitve in sprevode in opoludne po jeden četrt ure zvonjenje po vseh cerkvah z vsemi zvonovi. Od starca do dojenčka, pravi škof, naj vsi pokleknejo, kadar zaslišijo zvonjenje in molijo sledeče molitve:

«V' tim Iméni Boga † Ozheta: inu † Synu inu Svetiga † Dvhâ: Amen.

Molitva kadar se Poldné, tu je Jesuseva lozhitva inu britku Smèrtnu safpajne sgony:

Tèmma je poftâla, kadar fo Jesusa Judji krishâli bily: inu ob ti Devéti urri Jesus glafsnu v'pije: Moj Bug, moj Bug, kaku fi ty mene sapustil? Jnu s' nagneno glavô je on Dufho pustil. Tedaj edan is mej Sholnerjou je s' lanzho ali Sulizo njegovo Stranu presunnil: inu precej je vunkaj tekla kry inu Voda.

Satu my prerevni vbogi-Grefhniki tebe, ô Gospod vfmileni Jesvs, molimo inu sahvalimo: Sakaj fkusi tvoj S. Krish, fkusi tvoje britku tèrpléjne, inu nedolshno tvojo Svéto Smèrt,

ſi ty nass vſeh, inu ta Vuss vôlen Svéjt reſhil. Vſmili ſe tédaj tudi zhes naſhe velike réve, inu nam pomagaj. O Svéti Bvg: ô Svéti mozhni Bvg: ô Svéti inu presSmèrtni Bvg vſmili ſe ty zhes nass. Amen.

Ena Drvga S. Molitviza.

O vſigamogozhi dobrutliui Bvg, vſmileni Jesv Christe, jeſt tebe profsim, jokajozh, ſkusi to veliko neisrezheno britkuſt tvojga S. Tèrpléjna, kateru ſi ty sa me na S. Krishi tèrpil: ner vezh pak ob ti urri, kadar ſe je tvoja sveta, draga, shlahtna, zartana Duſhiza od tvojga Svétiga Shivota lozhila: Vſmili ſe tudi zhes mojo v'bogo greſhno Duſhizo, kadar ſe ona bode od mojga gréſhniga Telléſsa (lozhila) rovnala: De tvoj S. Krish, inu tak velik marter, na meni, inu drusih vbogih greſhnikih sgublen ali s'obſtojn nebode. Amen. Amen.

Collecta ali Molitviza.

O ty vezhni, preſtraſhni, vſigamogozhi Bvg, tebe my s' ſtrennim Sèrzom pohlevnu proſſimo, poglédaj na letô naſho révno Fárro inu tvojo nevredno greſhno Drushinizo, sa katéro je N. G. Jesus Christvs, v hude pregréſhne roké, ſe rad inu Volnu hottil isdati, inu Martro S. Krisha tèrpéti: kateri ſ' tabô shivy inu krajluje v' edinſtvi S. Duhâ en Bvg ſkusi vſe vézhnoſti inu u' vézhnoſti. Amen.»[1]

Potem naj vsi klečé molijo še oče naš, češčeno si Marijo in vero, ter naredé sv. križ. Odraščeni naj večkrat prejmó sv. zakramente, pogosto molijo sv. rožni venec, časté naj radi Mater božjo in škropé naj se z blagoslovljeno vodo.

Škofijski ukaz z l. 1713 se je glasil: Po četrt ure naj se vsak dan zvoni z vsemi zvonovi zjutraj ob devetih in zvečer ob osmih. Verniki naj molijo tačas po pet očenašev in pet češčenih Marij, da bi Bog umaknil zagroženo šibo. Po jutranjem zvonjenji naj se bere sv. maša pred izpostavljenim

---

[1] Te molitve je škof Hren l. 1624 s svojo roko spisal v «Diurnale», ki se hrani v ljubljanskem škofijskem arhivu. Pozneje je pristavil: «In hunc finem S'avicae â nobis confectae preculae Deo bene propitio per Vniversum recitatae Episcopatum fructum retulerunt minime contemnendum ut anno 1599.»

sv. Rešnjim Telesom. Po maši naj se opravijo še: rožni venec, litanije in molitve zoper kugo. Tri dni naj bo post in duhovni pastirji naj v pridigah živo opominjajo ljudstvo k poboljšanju. Tako so ukazali vsi škofje avstrijski. L. 1714 je ljubljanski škof zapovedal zvonjenje zoper kugo prestaviti od devete ure na sedmo zjutraj. Še dandanes zvoni ob sedmih zjutraj z vélikim zvonom pri vseh cerkvah po Kranjskem.

Ko je v septembru l. 1715 še hudo divjala kuga po sosednji deželi, je za nje odvrnitev bila oznanjena v Ljubljani procesija, ki je šla iz stolnice v cerkev sv. Jožefa, patrona kranjske dežele, k bosonogim avguštincem. In naslednje leto so bile zahvalne službe božje, ker so bili Kranjci obvarovani kuge.

Vladinih ukazov imamo iz 18. stoletja cele kupe in reči se mora, da se je vse storilo za omejitev bolezni. Na gotovih krajih, posebno ob deželni meji in pri večjih mestih, so postavljali kolibe za kontumac. Zastražili so mejo proti okuženi deželi z vojaki. Ostro je bilo prepovedano, stopiti čez mejo na Kranjsko po malih gorskih stezah. Zato so taka pota zasekali ali sploh napravili nehodna. Ako dotične mestne ali zemljiške gosposke tega niso zvršile, plačati so morale po 300 cekinov glôbe. Vse ladije na Savi in Kolpi, ki niso stale pod nadzorstvom, ležale so vedno na suhem. Posebno pazno so stražili vojaki pri jezovih, da niso ljudje vhajali. Vsak ptujec je tedaj moral priti po glavni cesti. In koliko ceremonij je prestal predno ga je straža pustila potovati dalje. Pri njegovem prihodu na mejo se je najprej zakuril ogenj, da je plamen švigal med njim in med stražo. Od daleč so obojni vpili, kaj da hočejo. Bolni popotniki in taki, ki so prišli iz okuženega kraja, so se zavrnili. Zdravi so se pa morali izkazati s spričevalom ali «fede», da so nesumljivi. Potem so šli po šest tednov v kolibo za kontumac, predno so smeli iti dalje. Če je kdo v teh kolibah obolel za kugo, prepeljali so ga v 200 sežnjev oddaljeno bólnico, vsi kontumacovani so pa znova morali nastopiti svoje priprtje. Kadar je prišla pošta (n. pr. l. 1715) iz Celovca ali Beljaka na vrh Ljubelja, obesiti

je morala vsa pisma na dolgo ranto in ja takó pomoliti čez mejo kranjski deželni straži. Ta je pisma odprla in ja dobro prekadila nad brinjevim plamenom ali pa nad ocetnim soparom, da je zadušila v njih kužnino, in potem ja je sama zapečatila in odposlala. Kontumac je prestalo tudi razno blago. Platno so na meji preprali in posušili. Suhe sadeže, kavo, riž i. t. d., so presušali po šest tednov; zavitke so oprali, ali pa sežgali in naredili nove. Prepovedano je bilo prevažati kože, kožuhovino in plahte. Denar so zdrgnili, ker papirnatega še niso poznali, z milom in soljo, češ, da je denar najbolj nevarna stvar, zato ker gre med ljudmi in se ga od potnih rok najlože prime kuga. Še celo zaboje boroveljskih pušk, ki so bile namenjene iti skoz Kranjsko, so na meji odprli in s puškami streljali, da so razkužili cevi, in potem so jih položili v nove zaboje.

Sv. pismo nam pové, da je bil Bog s kugo pomoril 185 tisoč Sanheribovih vojakov zarad bogokletstva. In prepričanje je bilo splošno vsa stoletja, kadar se je bližala kuga v deželo, da je Bog stegnil šibo svoje jeze v kazen ljudem za grehe. Bogokletje, zanemarjanje božje službe in nečistost so se jim zdeli prav posebni vzroki te kazni. Zato so se pa tudi cesarski patenti zoper kugo pričenjali z opomini k molitvi in poboljšanju. Še l. 1738 je ukazala deželna vlada na Kranjskem, naj se opravljajo pobožnosti po odredbi škofa in gorenjskega naddijakona, da se ódvrne kuga, in ljudje naj gredó k spovedi, da se operó velikih grehov.

Poleg tega je postava velevala: Ogni se prej ko mogoče od kuge napadenega in beži iz okužene hiše! Vsled tega je bil pregovor med ljudmi: Če gre kuga v deželo, kupi si par močnih črevljev in beži tako daleč, da se ti strgajo podplati. Plemenitniki so res brž pobegnili iz mest in pozaprli se po svojih gradovih, kamor niso z lepa spustili ptujca. Če se je bližal grâdu berač prosit milodara, streljali so nanj, da so ga odpodili.

Pač jih je mnogo zapustilo grešna pota, ko je okrog in okrog trkala na vrata črna smrt, ali nekaj hudobnežev je tačas kar zdivjalo, da jih je morala svariti gosposka. Zadnje ure,

preden jih napade kuga, so menili, da morajo vtopiti se v samopašnosti in pijančevanji. A ravno taki so res najhitreje pocepali pred kugo.

Če se je prikazala kuga v mestu ali vasi, prišla je naglo straža in nihče ni smel več stopiti iz okuženega kraja in nikdo ne čez prag hiše, koder je bil na vratih narejen z apnom bel križ — znamenje, da notri že roji morilka. Zaprli so vsakega, kdor je količkaj prestopil postavo. Po sobah in ulicah se je zapovedalo pridno snažiti. Hiše so prekajali z brinjem in po dvoriščih so kurili grmade.

Za verne kmete je bilo to najbolj žalostno, da so bili ločeni od farne cerkve, če se je kuga lotila vasí. Take okužene soseske so dobile časih svoje dušne pastirje, ki so kontumacovanim opravljali službo božjo pri njih podružnici. V lopi pred cerkvico se je postavil altar in verno ljudstvo je nekoliko oddaljeno bilo zbrano pod milim nebom k najsv. daritvi. Lehko se misli, kako da so ljudje v taki stiski klicali na pomoč Boga in svetnike in delali slovesne obljube. Za kužne patrone so si izbrali Marijo Devico, sv. Roka, ki je sam poskusil kaj je kuga, sv. Boštjana, sv. Barbaro, sv. Rozalijo in druge. Po raznih krajih so postavljali tem svetnikom na čast altarje in nove cerkve. Omenimo naj le treh cerkvâ, ki so se postavile na Kranjskem na čast sv. Roku, namreč v Dravljah pri Ljubljani, pri sv. Roku v fari šentvidski na Dolenjskem in na Tolstem Vrhu v fari šentjernejski. Hervard Wuseth, posestnik Gracarjevega Turna, je radodarno l. 1682 odstopil na omenjenem griču toliko svojega posestva, da je na njem sezidala srenja cerkvico na čast zavetniku kuge. S koliko gorečnostjo in s kakim uspehom da so zgradili cerkev sv. Roka v Dravljah ob strašni kugi l. 1646, hočemo spregovoriti pozneje bolj obširno.

Slišali smo, da je bil čudno oblečen zdravnik, ko je hodil obiskovat kužne, a ni se včasih dosti od njega razlikoval mašnik, ko jih šel je previdet. Bilo je pač tudi med njimi nekaj srčnih, ne boječih se smrti pri izvrševanji svojega poklica in posnemajočih sv. Karola Boromeja, ki je l. 1576 ob času kuge

v Milanu s svojimi rokami po kužnih bólnicah delil sv. zakramente umirajočim. A ni se čuditi, če je koga prevzel strah, da je pobegnil, kakor n. pr. motniški vikarij l. 1646, ko je videl polovico svoje fare okužene. Bila je taka plašnost le redka izjema. Mnogo duhovnov se je radovoljno oglasilo za duhovno pastirstvo med kužnimi, dasiravno so slišali, kako smrt pobira njihove sobrate. Kadar je kuga toliko duhovnov pomorila, da se je začelo čutiti pomanjkanje, odredilo je škofijstvo, da se smejo deliti sv. zakramenti s posebnimi pripravami, ako se jih kdo hoče poslužiti. Dandanes, ko ne vemo kaj je kuga, se nam komaj mogoče zdi kaj tacega. A takrat so posebne okoliščine škofijstvo ljubljansko prisilile, da je razglasilo sledeče: Duhoven naj nosi, kadar gre obhajat kužnega človeka, obleko iz povoščenega platna in na glavi ima enako kapo, ki mu sega čez vrat. Zjutraj naj vžije malo kruha s surovim maslom, potem kozarec sredstva zoper kugo in žličico kisa. Pri obhajilih naj mu na levi roki visi škatlica z dišavami, da se med potjo večkrat namaže; na prsih naj nosi burzo, v levi roki pa dolgo belo palico sè srebrno lunulo na koncu. Po tej palici naj pomoli bolniku od daleč sv. hostijo, vtaknivši jo v lunulo. Strežnik kužnega naj pomaga nameriti na koncu zakrivljeno palico z lunulo do ust bolniku, ki mora biti proč obrnjen, da ne diha po ljudeh. Cerkvenik ni nesel v roki samo zvončka, ampak tudi torbo. V njej je bila steklenica hudega kisa, s katerim je škropil po poti in posebno v kužni hiši, dalje posoda z vodo, da se je mašnik umil precej po sv. opravilu, in imel je tudi škatlo z dišečimi rastlinami. V levici je vrh tega držal posodo z živim ogljem, v desnici pa ugasnjeno baklo. Pred vežó kužnega bolnika je cerkvenik prižgal baklo, katero je držal ves čas duhovniku pred obrazom. Odstranili so se ljudje med spovedjo, ki je bila precej glasna, ker je mašnik stal toliko proč, da je le videl bolnika. Pri postelji premožnega kužnika so gorele še tri druge bakle, da je njih plamen požiral smrad in strup. Obhajali so kužne tudi takó, da so sv. hostijo položili na pateno in podali bolniku, ali pa spustili jo v kozarec vode, katero je izpil ali pa poslali

mu jo celò v malem korporalcu, kojega so potem sežgali. Kadar je dovršil mašnik obhajilo z lunulo na palici, potegnil je lunulo skoz gorečo baklo, jo snel in nataknil srebrno bunčico ter jo pomazilil sè sv. oljem. Takò je po palici bolnika mazilil, a le po jedni strani života in potem, navezavši bombaža, istotako izbrisal sv. olje. Tudi tu mu je bolnikov strežnik vodil palico. Če je duhovniku bilo treba krstiti otroka, prinesli so mu ga iz kužne hiše pod milo nebo. Kadar je kdo hotel dati v hiši ali med potjo denarja za sv. mašo, ali za kaj druzega, povedal je od daleč kaj da hoče, vrgel cerkveniku denar v posodo s kisom, in razšli so se molčé. Doma se je duhoven brž preoblekel in vrhno obleko prekadil nad ognjem.

Po starih mrliških knjigah kranjske dežele bi se našlo mnogo znamenitih drobtinic o kugi, kako da je davila po posamnih farah A ker je za jednega človeka prevelika naloga vse to izbrati, naštejemo tu le nekoliko splošnih podrobnostij, kakor so nam jih zabeležili zgodovinopisci in ohranili ljubljanski arhivi.

Pritepla se je kuga v Evropo iz jutrovih dežel. Razsajala je ob raznih časih, zdaj bolj, zdaj menj srdito. Znano je iz zgodovine kako je l. 430 pr. Kr. razdevala Sparto. Davila je gotovo tudi po deželi, ki se zdaj imenuje Kranjska, že prva stoletja po Kristusu. Valvazor nam jo tu prvič omenja l. 792. Vsled silnega deževja je strahovito narasla Sava. Nastopila je potem lakota in za njo je prišla, kakor navadno, kuga, ki je mnogo mladih in starih položila v grob. Trkala je tudi na vrata plemenitnikov s tako silo, da jih je le malo ostalo živih. Zopet je strašila Kranjce l. 883. Toliko jih je pomrlo za kugo, da so mnogokrat v en grob zagrebli po dva mrliča.

Če je verjeti Dolničarju je Ljubljano l. 1006 kuga razdejala, ker pravi, da je pomrlo za njo 12.000 prebivalcev. Istina pa je, da je ob istem času hudo moríla po Slovenskem.

L. 1195 so priletele na Kranjsko neštevilne trume kobilic. Pocepale so v vodo, ki je vrgla utonjene na suho. Začele so gniti, delale grozen smrad in zasejale kugo.

Splošni sovražnik človeškega rodú je l. 1230 posebno hudo streljal svoje brze puščice po vsi Kranjski in po Frijulskem. Mnogo ljudij je za kugo mrtvih popadalo na ulicah. Strašansko je zopet razsajala l. 1348 po vsi Evropi. Frijulsko deželo, kakor trdi Rubeis, je skoro izpraznila. Zapuščenih je pustila mnogo gradov in vasij.

Iz 15. stoletja nimamo o kugi zanesljivih poročil, vender toliko smemo reči, da vzlasti v drugi polovici tega veka naši domovini nij prizanašala. — Po groznem potresu l. 1511 se je prikazala na Kranjskem in najbrž je prišla v goste tudi l. 1529, ko je v tužno grobišče spreminjala lepo štajersko deželo.

L. 1532 je obiskala Tolminsko, in deset let pozneje je pravični Bog, kakor pravi Valvazor, zopet spustil dvojno orožje svoje jeze nad Kranjsko: lakoto in kugo. Priletela je neizmerna jata kobilic, ki so pozobale vse, kar je bilo zelenega. Obrale so vso deželo. Spravile so se potem na kupe, začele gniti in smrdeti. Ker ni ničesar zraslo, so ljudje trpeli lakoto, in smrad kobilčji je napravil kugo, ki je davila še l. 1543. Na Goriškem so je bili že prosti, in zato so dobro zavarovali mejo proti Kranjskemu. Pričela je pa vnovič svojo košnjo l. 1553 v Kranji in jo nadaljevala, posebno po Krasu, l. 1554. Cepali so ljudje, kakor bilke pod koso.

Priselila se je vnovič z Goriškega na Kranjsko l. 1563 in hudo morila po Ljubljani. Gosposke so pobegnile v Kamnik. Naslednje leto so jo pa imeli še v Šmariji in Št. Rupertu na Dolenjskem, a tudi Ljubljana je nij bila še prosta. Klatila se je semtertje in se oglasila l. 1576 v Radečah. A nij bila še ugnana. Razsajala je l. 1578 zopet po vsem Kranjskem in jih posebno mnogo spravila pod zemljo v Cirknici, ob Temenici, v Št. Rupertu, na Krškem, v Novem Mestu in Kočevji. Da naslednje leto (1579) Ljubljana še ni bila čista, kaže to, da so se gosposke zarad kuge preselile v Kranj, kjer je bil deželni zbor meseca novembra istega leta. Tudi Škofja Loka ima svoje kužno leto, namreč 1582. Gledala je le štiri leta morilka mirno v deželo, nato pa planila l. 1586 v Ljubljano, kjer je na zimo delala svoje žalostno obiskovanje.

L. 1598 jo je neki dijak zanesel s Koroškega v Ljubljano in drugo leto (1599) je niso imeli samo v stolnem mestu, kjer je pobrala 350 ljudij, ampak tudi drugod po vsi deželi, in segala je dalje po Goriškem. Deželni stanovi in drugi uradniki so se z dovoljenjem nadvojvode Ferdinanda preselili iz Ljubljane v Kamnik 15. junija 1599 in so ondi poslovali do konca leta. Iz Kamnika jih je povabil novoizvoljeni ljubljanski škof Tomaž Hren o vseh svêtih na svojo novo mašo (škofovsko) v Gornji Grad. Mnogo žrtev je tirjala kuga to leto v Ljubljani, posebno na Št. Peterskem predmestji. Špitalska vrata so stala vedno zaprta. Pokosila je več mestnih očetov, kakor tudi sodnika Ivana Albina in njegovo soprogo. Še hujše rane je vsekala tačas Novemu Mestu, ker mu je skoraj čisto iztrebila prebivalstvo. Podavila je 800 ljudij, med njimi 149 gospodarjev. Po vélikem trgu je za njo rastla trava, da bi jo bili lehko kosili, in zapuščenih je ostalo dokaj hiš.

Mir so imeli zdaj Kranjci pred kugo 25 let. L. 1608 je menda pogumne Ižance nekoliko poplašila. Toda l. 1624 je bila zanešena z Ogerskega in iz Varaždina v Kamnik, v Šmartno pred Kranj in Bitinje. Ponehala je nastopno leto po Gorenjskem, a klatila se je še dve leti po Dolenjskem in okrog Celja. Tudi zdaj je Novo Mesto veliko trpelo. Vpihnila je kuga življenje 322. prebivalcem, med njimi 15. gospodarjem, katerih otroci so bili primorani prijeti za beraško palico.

L. 1631 so jo imeli okrog Loža in po Krasu, l. 1634 v Idriji in po Vipavskem, odkoder je šla na Goriško.

Vrnila se je neljuba gostinja na Kranjsko l. 1645 sè Sp. Štajerskega, kjer je tako neznansko hudo divjala, da jih je samo okrog Celja spravila deset tisoč na oni svet. Stopila je čez Savo v Svibno in Radeče, pomerila na jedni strani na Krško in na Metliško, po drugi strani pa na Gorenjsko. Po Dolenjskem se je niso čisto iznebili do l. 1650. Nikjer pa nij bila hujša, kakor v Dravljah pri Ljubljani l. 1645. Malo je manjkalo, da niso Dravlje popolnoma izmrle. Jeden sam dan so šteli ondi 80 mrličev. Vzela jim je kuga tudi duhovnega pastirja, šentvidskega župnika. V tem strašnem času se ponudi

ljubljanski kanonik Marko Dolinar, ki je pozneje postal prošt. da hoče iti v Dravlje opravljat duhovno pastirstvo med kužnimi. Kapitelj, čegar je fara šentvidska, z veseljem sprejme to ponudbo. Stanovat gre Dolinar sè svojim pomožnim duhovnom Andrejem Žlebnikom, ki je po kugi postal župnik v Št. Vidu. v posebno hišico v Dravlje. Tretji mesec že zahteva morilka svoje žrtve. Dolinar sklene na čast sv. Roku sezidati v Dravljah cerkev. Kakor hitro sosednje srenje z Ljubljančani vred to obljubo potrdijo kuga poneha. Valvazor pravi. da je po mnenji ljudij priprošnja sv. Roka morilki iztrgala iz roke meč in ga zdrobila. Ko se Dolinar vrne iz Dravelj, začne pri Ljubljančanih nabirati mile darove za cerkev sv. Roka. Ljudstvo je bilo zelò radodarno. Kapitelj je podaril svoj travnik v Dravljah, kjer se je l. 1646 začela zidati nova cerkev. Na dan sv. Roka je šla potem vsako leto slovesna procesija iz Ljubljane v Dravlje. Vodil jo je stolni prošt. Zbrali so se v velikansk sprevod vsi cehi in bratovščine z zastavami in vojaki in gospôda in na tisoče ljudstva. Vzdignili so se iz stolnice sv. Nikolaja in se v sprevodu tjà vrnili Ker je l. 1682 še hudo divjala po Štajerskem in celò v savinjski dolini, je bila na dan sv. Roka procesija v Dravlje prepovedana. Zato jo je pa bratovščina «Odrešenika Svetá» napravila po Ljubljani. Pred špitalskimi vrati so počastili podobo sv. Roka. Dopoldne je bila v stolnici sv. maša in nemška pridiga, popoldne pa slovenska. Tem bolj slovesna je bila pa procesija v Dravlje 4. julija l. 1683 v zahvalo, da je kuga Kranjski prizanesla, ko je tri leta krog in krog davila. Vodil je sprevod prošt Buccelleni. Pod cesarjem Jožefom II. je bil ta sprevod odpravljen. Mnogo ljudij pa še dandanes privrè od vseh stranij o godu sv. Roka v Dravlje. Da bi pač vsi vedeli — zakaj!

Po zgrajenji draveljske cerkve je kuga tako rekóč slovo vzela od Kranjske. Strašila je še skoraj sto let po raznih krajih, a naša dežela je tem bolj goreče molila in gosto stražo postavljala na mejah. L. 1679 so bile v Ljubljani izdane ostre postave gledé straž, ker je bil okužen Dunaj. Bilo je to leto za Dunaj prav usodepolno, ker je samo v tem mestu kuga

iztrebila 122.849 prebivalcev. V Črnomelj je pa hotela vdomačiti se l. 1691. priselivši se s Hrvatskega, a kmalu je pojenjala. Treba je bilo zopet l. 1701 poslati Fr. Karola Gušiča kot kužnega komisarja varovat mejo pri Metliki in Črnomlji, ker se je bila pokazala v Gradiški na Hrvatskem. Prepovedali so ondi vse sejme in tržne dni. Poročali so o kugi l. 1704 s Poljskega, l. 1708 z Arada na Ogerskem, l. 1710 zopet s Hrvatskega in l. 1712 iz Požuna in Bruka na Litvi.

Bolj plašno so pogledali Kranjci, ko se je l. 1715 oglasila na Vinici pri Varaždinu in blizo Murave na Štajerskem, kjer so vojaki vas Schöder zarad nje obkrožili in požgali. Gradčani so bili takó v strahu, da so vprašali Ljubljančane, če je res, da v Ljubljani po 20 do 30 ljudij umrje na dan, in da mrliči ležé po ulicah. 18. maja 1715 je odgovorilo devet ljubljanskih medicine doktorjev,[1] da sicer razgrajajo od novega leta po mestu vročinske bolezni, a le pri malo bolnikih se prikažejo prave «Peteschen», marveč rdeči mozolji. Mnogo suhih beračev je zarad lakote prigrmelo s kmetov v mesto in so pomrli v pomanjkanji živeža. Trije so obležali na ulici. Pri nobenem bolniku se pa še niso pokazali «buboni», in ljudje ne umrjó tako naglo, ampak le v 7. do 14. dneh. Vender strah ni bil tako prazen. Mrliška knjiga šentpeterske fare nam potrjuje, da je v teh mesecih umrlo marsikak dan po pet beračev v ljubljanskem mestu. Dr. Radič je šel pogledat v «lazaret», kjer je ležalo okrog 400 bolnikov. Našel jih je 55, ki so imeli «febrim summe malignam», in do njegovega obiska jih je umrlo 14. Le neka ženska je imela lehke in že tekoče «bubone». Zato je svetoval, da naj se mrliči na pokopališči sv. Petra zakopujejo globočeje in posipajo z apnom, ker je bolezen nalezljiva.[2]

---

[1] Ivan Andrej pl. Coppini, Marks Grbec, Volf Andrej Vidmayr, Ivan Jurij Kršinar, Andrej Khappeniager, Ivan Krstn. Kamnitzer, Jurij Volbank Schigur, Ivan Ludovik pl. Qualiza in Ivan Leopold Raditsch.

[2] Spozna se po teh znamenjih: «Vomitu, nausea, horrore, rigore, delirio, lassitudine virium, dolore intensissimo capitis, conuulsionibus, inquietudine, palpitatione cordis, siti, praecordiorum aestu, libitiniis frequentibus, cordialgia, petechiis et variis aliis ex anthematibus malignis et consequenter contagio.»

Loško gospostvo frizinških škofov.

Spisal **A. Koblar.**

Vladni svétnik in štajerski deželni arhivar, g. J. pl. Zahn. je izdal l. 1871 za zgodovino Kranjske zelò važno knjigo pod naslovom: «Codex diplomaticus Austriaco-Frisingensis.» Med drugim dragocenim blagom je v tretjem zvezku te knjige od strani 168 do 230 natisnjen po izvirniku. ki leži v monakovskem državnem arhivu (Cod. 241, *k*), tudi urbarij za loško gospostvo (Herrschaft) frizinških škofov iz l. 1291. Letos se izteka tedaj ravno šest sto let, kar je dal škof Emihon spisati ta urbarij. Zabeleženih je v njem mnogo osebnih in blizu 200 krajnih imen za loško okolico. Lepa staroslovenska osebna imena je izcrpil že g. dr. Fr. Kos in pojasnil v «Letopisu Matice Slovenske» l. 1886 od str. 107—152. Toda nič manj važna niso v urbâriji navedena krajna imena ż drugimi podatki. Zlata vredne mrvice tičé v teh imenih za spoznanje krajeznanstva, statistike, narodopisja in jezikoslovja. Treba bi bilo le določiti, kateri kraji da so to dandanes. Gospod arhivar pl. Zahn je že sam poskusil v kazalu omenjene knjige razložiti, kje da sedaj ležé ti kraji. Ker nimamo za Kranjsko še obširnih krajnih imenikov, nij čuda, da se mu kot ptujcu nij prav posrečilo podjetje, ki je še domačinu težavno. Večino krajev je zaznamoval pl. Zahn nedoločno, nad 30 vasij pa, ki ležé okrog Loke, raznesel je po zelò oddaljenih delih dežele kranjske, koder frizinški škofje nikdar niso imeli posestev.

Da spoznamo, kako je bila obljudena in obdelana pred 600 leti okolica loška in kako so se tačas imenovale sedanje vasi, hočemo v primerjevalnem pregledu, z razdelitvijo po tadanjih županstvih, za vsako selišče posebej povedati, kako

se je imenovalo v starih časih, posebno pa pred 600 in 300 leti,[1] koliko je štelo zemljišč, ter kako se imenuje sedaj, koliko ima hiš,[2] v katero faro in politično občino da spada.

Poprej pa izpregovorimo nekoliko besedic, ki se tičejo zgodovine in uprave tega gospostva.

Kmalu bode izginilo ljudstvu iz spomina, da je velik del gorenjske strani, namreč svet med Idrijo, Radovljico in Bohinjem, več sto let imel frizinške škofe na Bavarskem za svoje gospodarje. In vender ti vladike od l. 973 do 1803 niso bili samo gospodarji zemljišč, gozdov in vodâ po teh krajih, ampak dolgo časa tudi deželni knezi in najvišji sodniki svojim podložnikom. Loško posestvo se jim je polagoma množilo.

Najprej je daroval cesar Oton II. 30. junija 973[3] frizinškemu škofu Abrahamu nekaj posestev v Krajni, v vojvodini Henrika in grofiji Popona, in sicer: Od izvirka potoka Žabnice (pod Sv. Joštom) je šla meja po vrhu hribov nad Selci do Pečane (Gladkega vrha Rakitovca) in po oni strani v ravni črti proti jugovzhodu (čez sedanji Sv. Lenart) do Lubnika in ob vodi Sovri (od Loke dalje) na desnem bregu do tje, kjer se Žabnica izteka v Sovro (pod Lipico) ter ob vodi Žabnici do njenega izvirka. To je bilo večinoma porečje selške Sovre. — 23. novembra istega leta je pa cesar Oton pomnožil posestvo z drugim pismom in meje tako-le določil: Od izvirka Žabnice do Pečane («Bocsana») in dalje do hriba (Mladega Vrha), pod katerim izvira potok «Cotabla» (= Kotavlja, sedaj Hotâveljšica), do tje, da se izteka v Sovro (pri Hotavljah) in čez Sovro na vrh hriba (Vinharskega Vrha), ki leži ob strani Sovre proti vzhodu, potem (čez Pasjo Ravan) do gradu «Bosisen» (pri Črnem Vrhu) in dalje (čez Oselnik)

---

[1] Povzeti so ti podatki iz urbârijev, ki so sedaj shranjeni v deželnem arhivu kranjskem v Rudolfinumu.

[2] Ker so se v tekočem stoletji zemljišča zelò razkosala, bi bilo brez pomena pristavljati sedanje število zemljišč. Vredno je pa opazovati, kako je to število v prejšnjih stoletjih ostalo večinoma nespremenjeno.

[3] Primeri za ta odstavek: Zahn, «Cod. dipl. Austr.-Fris.» I. in II.

ob bregu Sovre do Stresovega broda (pri Ladiji) in do kranjske ceste (pri Jerperici). Odtod po cesti gori, z vštetim krajem pri Meji in gozdom Sovrsko Dobravo, dokler se ne zavije meja (pri Bitinji) proti izvirku Žabnice. — Skoraj iste meje so naštete v pismu, s katerim je 1. oktobra 989 cesar Oton III. potrdil podaritev svojega očeta. Le bolj natanko je določeno, da mejí gosteški potok, in da je za oral širjave škofovsk tudi desni breg Sovre do iztoka v Savo (pri Medvodah). Izvzeta je pa lastnina grajščaka Pribislava (na Sovri ali pa na Goričah). Kmalu potem, namreč 24. novembra l. 1002, se je loško grajščinstvo zopet razširilo, ko je kralj Henrik II. daroval frizinškemu škofu Gotschalku posestvo Stražišče («Strasista») in ves svet med vodami: Lipnica, Sava in Sovra. Ravno ta kralj je podaril škofu Adalbertu 22. maja 1011 še 30 zemljišč ob reki Sovri. — Na Dovje (Lengenfeld), katero je daroval bajè cesar Konrad II. l. 1033, se tu ne ozriamo, dasì se je prištevalo loškemu gospostvu.

Imeli so sprva v okolici loški še nekateri drugi gospodarji svoja zemljišča, a sčasoma so ja škofje zelò pokupili in grajščinstvo okrožili. Tako je l. 1215 škof Oton prikupil vasi Gosteče in Pungart. Mejo ob Ločnici pri Sovri sta friz. škof Vit Adam in ljubljanski škof Tomaž Hren l. 1621 bolj na tanko določila. 24. oktobra 1274 je pa češki kralj Otakar II. daroval škofu Konradu II. vas Okroglo pri Naklem. Kdaj da so si bili škofje pridobili žirovsko okolico, nam ni znano.

Za časa, ko je bilo loško škofovsko posestvo najbolj razširjeno, je obsegalo ves svet, po katerem se stekajo vode v reko Sovro, in ob desnih pritokih Save od Krope do Mavčič; na oni strani Save se je prištevala le vas Okroglo. Mejne točke so bile tedaj sledeče: Sedanja deželna kranjsko-goriška meja od Podbrda do Spodnje Idrije, dalje kraji: Žerovnica, Zavrac, Hlevni Vrh, Goli Vrh, Lučne, Pasja Ravan, Utošec, Oselnik, Sovra, Medvode, Praše, reka Sava (z vštetim Okroglim) gori do Olš (Ovsišča), potok Lipnica, hribje: Jamnik, Rakitovec in Mošec nad Petrovim Brdom.

Ob to posestvo so nekdaj mejila gospostva: tolminsko, idrijsko, bistrsko, goriško, kranjsko, radovljiško in blejsko.

Drugod po slovenskih tleh stoji sezidanih polno gradov, na katerih je mogočno sedela plemenita gospoda in brzdala sosedno okolico. Na obširnem loškem grajščinstvu pa ni bilo gradov, razen starološkega in škofovskih v Loki. Le nekoliko večjih hiš, zgrajenih sprva za škofove uradnike in lovce, se je v novejem času povzdignilo do imena grad. Take gradiče so postavili loški glavarji na Visokem pri Poljanah, pri Sv. Duhu Ajmanov grad (Ehrenau) in pri Šmartnem blizu Kranja Schrottenthurn. Edini grad, ki je škofom delal nekoliko zdrake na njih svetu, je bil «Wartenberg», stoječ bajè na holmcu pod Šmarjetino Goro proti Okroglemu, koder se sedaj pravi na Starem Gradišču.[1] Škof Oton ga okrog l. 1202 kupi za drag dènar od ortenburškega grofa Otona in razdene. Toda najbrž so ga Ortenburžani, oziroma njih zavezniki z Lipnice, vnovič pozidali, ker sta se ga pozneje Henrik in Friderik Lipniški (von Waldenburg) zopet lastila in delala okrog njega škofovskim škodo po Okroglem in Stražišču. Odpovedala sta se pa vsi dozdevni pravici do njega po svojem predstojniku grofu Frideriku Ortenburškem 2. junija l. 1263 za 20 mark starih oglejskih denarjev in nekaj namečka. Nato so grad gotovo zopet podrli, ker poslej izgine iz zgodovine. Njegov sled kažejo le še mali ostanki zidú in znabiti sosedno veliko posestvo «na Kucnji».

Samo Slovenci so prebivali po vsem loškem posestvu, ko so je dobili škofje v oblast. Bila je pa dežela tu in tam pičlo obljudena. Zaradi tega so začeli škofje zelò zgodaj, namreč v 12. stoletji[2] in deloma že l. 1030, naseljevati Nemce. Na lepo, rodovitno raván med Kranjem in Loko so privedli svoje bavarske rojake in ta okraj imenovali županstvo Bavarcev (Officium Bauarorum). Zasnovali so mnogo nemških vasij

[1] Ta Wartenberg se ne sme zamenjati z onim pri Moravčah, kakor je storil g. F. Schumi v svojem «Urk.-Buch-u».

[2] L. 1160. so imeli Bavarci (Bauuari) 94, Korošci (Karentani) 40 in Slovenci (Sclaui) 153 zemljišč.

okrog slovenske Žabnice. Še dandanes se slovenski Žabničan loči po izgovoru in licu od soseda iz nemške krvi. Valvazor pripoveduje[1], da so ljudje ob njegovem času po Bitinji govorili še nemško-slovensko mešanico. Danes govoré samo slovenski tudi Langerholzi in Wohlgemuti in drugi, ki nosijo nemške priimke in stanujejo po vaseh z nemškimi imeni.[2]

Ob desnem bregu Sovre po hribih od Poljan do Loke, posebno okrog Hrastnice, so škofje naselili Korošce in kraj zvali županstvo koroško (Officium Karentanorum). Ti priseljenci so morali najbrž že prvotno biti Slovenci, ker se l. 1291. najdejo med njimi po večini slovenska osebna imena.[3]

V samotne in gozdnate kraje okrog sedanje Sovrice[4] je pa okolo l. 1283. škof Emihon naselil nemške Tirolce iz pústerske (bistriške) doline. Še dandanes se Sovričani spominjajo svoje tirolske domovine s tem, da nosijo ob gotovih časih darovat voščene sveče v farno cerkev v Innichen in zvesto hranijo potrdila ondotnih župnikov o izročenih darilih. Pred nekoliko leti so stareji ljudje še znali svoj prvotni jezik in radi med seboj malo «potajcali». Odkar se je pa ustanovila v Sovrici narodna učilnica, stopíla se je tudi tukaj nemščina popolnoma v slovenskem jezeru. Malokje je razodel slovanski jezik toliko prevladne moči, kakor v okolici loški! Najstareji

---

[1] Ehre des Herzogthums Krain, XI., 128.

[2] Celó malim vodicam so bili tódi okrog dali nemška imena. V urbarijih 16. veka čitamo: Preitenpach, Puechpach, Kaltenpach (Mrzli potok, ki teče v Suho), Mospach (Mušpah pod Cerngrobom), Lutzlpach bei Obern, Finsterpach, Wolfspach (Volčjek), Scheispach i. t. d. Ti «pachi» so se večinoma pozabili.

[3] Taka imena so v urbâriji iz l. 1291. nastopna: Perse = Pršè, Zwetz = Svetec, Zobodin = Svobodin, Malei = Malej, Walchun = Valkun, Jantz = Janec, Lubei = Ljubej, Chuptz = Kupec, Lubitzitzin = Ljubičin, Ztoyan = Stojan, Zenngoi = Senigoj i. t. d.

[4] Sovrica se je nekdaj imenovala vsa reka selška Sovra do Loke. Pri njenem izvirku v sedanji vasi Sovrici (Zarz) se je prvotno ime še ohranilo. Po selški dolini se dandanes sicer izgovarja: Sóra, Sórica, a jaz vender pišem raji: Sovra, Sovrica, ker se s to staro pisavo še vjema izgovarjanje te besede po poljanski dolini in posebno pri izvirku Sovre.

slovanski spominki, imenovani «frizinški», nam še kažejo, kakošen jezik so govorili loški slovenski okoličani pred 900 leti.

Včasih so škofje sami prišli prebivat na svoj loški grad. Dva izmed njih sta celo umrla v Loki, a oba grozne smrti. Gospostvo so jim pa upravljali oskrbniki, ki so se v Loki navadno imenovali glavarji. V prejšnjih stoletjih so postavljali škofje za glavarje kranjske plemiče, pozneje pa bavarske rojake.

Patrijarh Gregor je bil l. 1257. izročil frizinškemu škofu Konradu sodno oblast za Loko. In češki kralj Otakar II. je kot «gospod Kranjske» 5. novembra 1274 proti letni plači 12. mark ljubljanskih denarjev podelil škofu pravico deželne sodnije za loško mesto in okolico, kar je bilo škofovske. Cesar Maksimilijan je v torek po cvetni nedelji l. 1497. škofu Rupertu potrdil to pravico. Škofje, oziroma loški glavarji kot njih namestniki niso imeli tedaj nad podložniki samo patrimonijalnega sodstva, v katerem se je nekako strinjala oblast sedanjega okrajnega glavarja in okrajnega sodnika, temveč izvrševali so tudi sodstvo v kriminalnih zadevah kot deželni sodniki. O loških krvavih sodbah nam še priča kraj «pri Krvavem znamenji» blizu Loke. Prizivi zoper razsodbe glavarjeve so šli na škofa v Frizing.

Vendno bolj se je pa škofom krčila podeljena oblast. 27. januvarija 1548 je odločil cesar Ferdinand, da naj se upravnik loškega gradú ne imenuje glavar (Hauptmann), ampak oskrbnik (Pfleger), kar pa ni veljalo dolgo, ker l. 1640 je oskrbnik Wagneröckh postal glavar in ta naslov so večinoma nosili tudi njegovi nasledniki. Od 9. maja 1549. in posebno vsled ukaza nadvojvode Ferdinanda z dne 10. decembra 1588, pa prizivi niso več smeli iti na škofa, ampak so se pošiljali deželnemu glavarstvu za Kranjsko in dalje nižeavstrijski vladi.

Frizinški škofje so nekdaj močno vplivali na usodo loške okolice in avstrijske zgodovine sploh, ne-le sè svojo veljavno besedo, temveč tudi s tem, da so pomagali podložnike pokristijaniti in z novimi naseljenci obdelati mnogo s pragozdi pokritih krajev. Na loškem gospostvu so zidali cerkve in jim postali zavetniki (patroni), pustili so jih pa pod duhovno

oblastjo oglejskega patrijarha. Nij dvomiti, da je bila v loški okolici najprej sezidana cerkev sv. Jurija v Stari Loki, ki se je zato že l. 1562 imenovala «pri Materi Fari». Od te, v starih časih zelò obširne fare so se odcepile vse sedanje fare po loški in poljanski dolini. Pri farah, katere so frizinški škofje pomagali ustanoviti, imeli so prezentacijsko pravico. Kadar je bila namreč fara izpraznjena predlágali so zá-njo duhovnika, katerega so si izbrali sami, ali pa njihov glavar v Loki, oglejskemu patrijarhu, ki ga je dal izprašati za duhovno pastirstvo, ga potem potrdil in ukazal vmestiti. V Stari Loki so postavljali včasih patrijarhi tudi svoje naddijakone za Gorenjsko.

Tako je bilo nekdaj. Toda jel je slabeti polagoma frizinških škofov vpliv z njih opešanim gospodarstvom Preveč oddaljena so jim bila avstrijska posestva, da bi bili v stanu braniti ja s čvrsto roko. Cesar Jožef II. je po svojih reformah celò začel kratiti jim dohodke iz avstrijskih dežel. Ko je umrl frizinški škof Josip pl. Schroffenberg in so prenesli škofovski sedež iz Frizinga[1] v Monakovo, sekularizovali so avstrijsko posestvo frizinških škofov. Vsled lünevillskega miru in po glavnem sklepu izredne državne deputacije je postalo to posestvo dne 25. februvarija 1803 državno ali kameralno gospostvo avstrijske cesarske hiše.

L. 1777. je imelo vse loško grajščinstvo 53.195 gold. dohodkov in 36.703 gold. razhodkov. Ostalo je tedaj škofu čistega 16.492 gold.

Zaradi pobiranja dač od podložnikov je bilo že l. 1160. vse posestvo razdeljeno v tri okrožja: Bavarcev, Korošcev in Slovencev. Pozneje se je uvedla razdelitev v 15 županstev (Officia, Aemter), kakor ja nahajamo v urbâriji l. 1291. Županstvu na čelu je ostal staroslovenski «župan»[2]. Pol tisočletja se je obdržala ta razdelitev skoraj nespremenjena, potem je

---

[1] Frizing, nemški Freising, nekoliko spominja na slovenski Breznik ali pa Brežnik.

[2] V Godeščah n. pr. je bil l. 1291. za župana Svobodin («Zobodinus supanus»).

pa dala avstrijski vladi podlago k razdelitvi okraja v manjše davčne ali katastralne občine, katerih naračunimo v nekdanjem loškem gospostvu 70.

Naštetih imamo tedaj pred 600 leti sledečih 15 županstev, v katerih hočemo na drobno navesti imena vasij: 1.) Bavarsko županstvo (236 zemljišč); 2.) Gadmarjevo (29 z.); 3.) gódeško (52 z.); 4.) praško (20 z.); 5.) brodsko (45 z.); 6.) žiróvsko (71 z.); 7.) poljánsko (90 z.); 8.) hotâveljsko (84 z.); 9.) jâvorsko (70 z.); 10.) koroško (76 z.); 11.) selško (81 z.); 12.) stírpniško (83 z.); 13.) strmiško (88 z.); 14.) rúdensko (65 z.) in 15.) sóvriško (21 zemljišč). Le troje novih županstev je do 16. stoletja prirastlo v prej znabiti neobljudenih krajih, namreč v Novi Oslici Hlevnem Vrhu in Davči; županstvo strmiško so pa precepili na strmiško in poljšiško.

Dokazalo se bode s tem pregledom, da večina vasij loške okolice že stoji nad 600 let po imenu in velikosti skoraj nespremenjenih. Nekoliko jih je izginilo in nekaj zamenjalo svoja imena. Le malo novih vasij je nastalo do l. 1584 in peščica v poslednjih 300 letih. Némčili in pačili so pa lepa slovenska imena v starih časih še huje kot v novih, in godilo se je ravno nasprotno onemu, kar trdi Dimitz v svoji «Geschichte Krains», da bi bili namreč Slovenci prvotna nemška imena «verballhornovali».

1. Officium Bawarorum.

L. 1291		L. 1584		L. 1880		L. 1891	
Ime vasi	Število zemljišč	Ime vasi	Število zemljišč	Ime vasi	Število hiš	Fara	Občina
Ochroglach	14	Okroglach	14	Okróglo	19	Naklo	Naklo
Drasich[1]	17	Drasisch	7	Stražišče	143	Šmartno	Stražišče
Mons s. Margarete	—	St. Margarethen-Berg	1	Šmarjétina gora	16	»	»
Veitingen[2]	47	Veichting	47	Bítinje	175	Šmartno Stara Loka	»
Saifniz[3]	36	Saffnitz	35	Žábnica	61	Stara Loka	Stara Loka
Dorfern	7	Dorfern	7	Dórfarje	28	»	»
Oberarn[4]	23	Obrern	23	Sv. Duh	56	»	»
Erinrich[5]	12	Ermern	12	Vírmaše	47	»	»
Altenhouen[6]	5	Altenhouen	3	Stari Dvor	19	»	»
Tratarn[7]	1	Trattern	2	Trata	13	Škofja Loka	»
In Minori[8] Saefnitz	5	Klainsaffniz	4	Lípica	40	»	»
Zouche[9]	21	Zauchen	21	Suha	44	»	»
Burchstal[10]	1	Purgstall	—	Puštal	53	»	Škofja Loka
Choetze	2	Chost	—	Hosta	6	»	»
Bechwinde[11]	8	Jägerndorf	—	Pevno	16	Stara Loka	Stara Loka

Altenlok[12]	19	Altenlack	6	Stara Loka	78	Stara Loka	Stara Loka
Juxta litus Sawe	2	Bei der Sau	5	Gorénja Sava	37	Šmartno	Stražišče
—	—	Ehrenau	1	Ajmanov grad	1	Stara Loka	Stara Loka

[1] L. 1002 «Strasista»; sedaj nem. Straschisch. L. 1291 je imelo 12 ondotnih zemljakov-vinčarjev vinograde v Šmarjétini gori. Ko so v 16. stoletji vinograde spremenili v polje, se je v Stražišči zmanjšalo število zemljišč. — [2] L. 1160 in 1318 «Vitingen». Sedaj nem. Feichting («ch» se je vrinil še-le v 16. veku), slov. Bítinje (izgov. Biten). Vélika vas se deli v tri dele: Spodnje (29 h.), Srednje (71 h.) in Zgornje Bítinje (75 hiš). Ime je dobila najbrž od sv. Vida (nem. Veit, lat. Vitus). Stala je nekdaj precej za cerkvijo sv. Nikolaja v Sp. Bítinji še druga (stareja) cerkev sv. Vida. L. 1423 «zwain Kirchen zu Veiting». V 16. stoletji se še omenja «St. Veit Kirchen». Oratar včasih trči s plugom ob njen temelj. Podobo sv. Vida so prenesli vrh altarja v cerkev sv. Nikolaja, ko so porušili ono sv. Vida. — [3] L. 973 «Sabniza», l 1160 «Safniz», sedaj nem. Safnitz. — [4] L. 1318 «Oberaern». Primeri starobavarsko «aern» = hiša, tla; tedaj Obraern = zgornje hiše ali prebivalci zgornjih hiš, Gorenjčiči. Ime Obrern se je izgubilo in se rajši sedaj tudi po nemško imenuje zgornji del Virmaš «Hl. Geist» od ondi stoječe cerkve sv. Duha. Pisano je pa že l. 1423 v urbârijі: «Ze Obern pey dem Hailigen geist.» — [5] Besede: Erinrich, Ermern in Virmaše so si gotovo v sorodstvu. Končnica «rich» se je v starobavarskem narečji izrekovala «re» ali «ra», odtod Ermre, Ermern. Pri slovenski obliki se je deblo «erm» zóžilo v «irm». Predtaknjeni «v» in končnica «še» sta pa v slovenskem nekaj navadnega pri krajnih imenih. — [6] Sedaj nemški Altenhof. — [7] Iz staroslov. «Tratarji», prebivalci na Trati. — [8] Mala Žabnica zarad tega, ker se ondi potok Žabnica že skoraj popolnoma vsuši, kadar nij povodni. Vasi, ležeče pri izvirku ali iztoku kake vode, so nekdaj radi imenovali po reki; prim.: Pešata, Sovra, Suha. — [9] Sedanji «u» je po staroslov. raztegnjen v «ov». — [10] Stal je nekdaj grajski hlev (Burgstall), kjer je sedaj puštalski grad. — [11] Behwinde, znabiti: Pewin-de, Peven z nemško končnico. Pozneje so ondi stanovali škofovski lovci in vasi dali ime Jägerndorf, a slov. se je ohranilo po starem imenu, tedaj govoré: Peven. Ponašajo se vaščani, da so slovanskega rodú. — [12] L. 973 in 1160 še «Lonka», sè staroslov. nosníkom. — Starološke vasi Forme, Grenec, Virlah in Binkel se v urbârijih ne omenjajo, ker v njih večjidel stanujejo kočarji.

2. Officium Gadmarii.[1]

L. 1291 Ime vasi	Število zemljišč	L. 1584 Ime vasi	Število zemljišč	L. 1880 Ime vasi	Število hiš	L. 1891 Fara	L. 1891 Občina
Juxta fontem Steuen-prunne	2	—	—	Studenec (?)	—	—	—
Maeczgreim[2]	4	Matschigram	4	Moškrin	16	Stara Loka	Stara Loka
Wester[3]	4	Am Dornach	4	Trnje	15	»	»
Obernwester	5	Am Püchel	5	Vešter	22	»	»
Weinzůrl[4]	5	—	—	Vincarje	9	Škofja Loka	Škofja Loka
Erngrůb[5]	1	Erngrueben	—	Cerngrob	10	Stara Loka	Stara Loka

[1] Prim. srednjevisokonem.: Gademer = Einwohner, Beysass, priseljenec, kočar, gostač. Oskrbnik tega županstva se je imenoval Gadmer in njegovo županstvo Gadmarjevo.

[2] Pisava tega imena je zelò različna; l. 1610 se celó dobi Matschi Grueben, kakor da bi bila ondi kedaj jama za ženske živali (matze). A bolj verjetno se ime razlaga iz srednjenem. «mas» = fruchtbar in «grien» = sandiger Boden. Tedaj Mas-grien (slov. Moškrin) = rodoviten, peščen svet.

[3] Wester pomeni v srednjevisoki nemščini: zapadni kraj. Pri Loki je tudi «Osterfeld» (vzhodnje polje).

[4] Weinzuerl = Winzürl = Winzer. Tu so stanovali vinčarji, ki so obdelovali škofove vinograde, ležeče znabiti pri Kamnitniku, ker se l. 1360 imenuje vinograd «Chemnaten». Pozneje so imeli posel, da so vozili grajsko vino, posebno iz Slovenske marke (Dolenjskega), imenovano «Marchwein».

[5] Slov. Cerngrob je iz nemškega Zw-Ern-Grůb = Pri zemeljski luknji, ki je po pravljici bila pribežališče roparjem.

3. Officium in Nevsaezze.

L. 1291 Ime vasi	Število zemljišč	L. 1584 Ime vasi	Število zemljišč	L. 1880 Ime vasi	Število hiš	L. 1891 Fara	Občina
Niusaezze [1]	18	Neusass	22	Gódešče	57	Rateče	Stara Loka
Ratendorf [2]	8	Rattendorff	8	Ratêče	24	»	»
Sweinitz [3]	10	Sweinitz	10	(Zg.) Seníca	24	Sovra in Rateče	Medvode
Goztech [4]	7	Gostetsch	7	Gosteče	18	Sovra	»
Paumgarten	9	Paumgardten	9	Pungart	18	»	»

[1] 1030 Niusazinhun, l. 1160 Nivsaze, l. 1318 Nevsaezze. Za razlago imena primeri srednjenem. «niu» = neu, «saezze» = satz, Sitz, tedaj Novo selišče. — [2] L. 1160 Ratesidorf. — [3] L. 1630 Sweinitz = Gorénja Vas, ker leži blizu Zg. Seníce. — [4] L. 989 se imenuje gosteški potok («Gostehe»).

4. Officium Praschach.

L. 1291 Ime vasi	Število zemljišč	L. 1584 Ime vasi	Število zemljišč	L. 1880 Ime vasi	Število hiš	L. 1891 Fara	Občina
Praschach	13	Praschach	13	Praše	33	Mavčiče	Mavčiče
Lůg [1]	7	Lueg	7	Jama	42	»	»

[1] Prej so bila zemljíšča zapuščena in še-le l. 1315 obdelana.

5. Officium in Fůrten.

L. 1291		L. 1584		L. 1880		L. 1891	
Ime vasi	Število zemljišč	Ime vasi	Število zemljišč	Ime vasi	Število hiš	Fara	Občina
Brieznitz	7	Bressnizi	8	Bréznica	23	Škofja Loka	Škofja Loka
Zagradum	4	Gabraua [1]	4	Gâbrovo	9	»	»
Auf dem Sie (Hals)	2	—	—	Na Suši	1	»	»
Sutchen juxta forum Lok	1	—	—	Trata (predmestje loško)	13	»	»
Vondeul [2]	5	Bodouli	4	Bódovlje	12	»	»
Trachen	7	Sminzi	3	Zminec	28	»	»
Scheffelt [3]	2	—	—	Šéfert	4	»	»
Grauenek	3	—	—	NaGriču (Gobovec)	—	»	»
Fuerten	5	Fuerten	6	Brodi [4]	16	»	»
Ochroglich	4	Okhroglach	1	Okroglek	1	»	»
Gaberch	3	Gaberk	3	Gaberk	9	»	»
datz den Penchen	3	Log	3	Log	20	Poljane	Poljane
Wizzoch	3	Wissogkh	3	Visoko	7	»	»
Smoldin	4	Smoldini	3	Smoldno	9	»	»
Lufnik	—	—	—	Lubnik	—	Škofja Loka	Škofja Loka
Hinterburch	—	—	—	Za Gradom	—	»	»
—	—	Pulferstamph	—	Podpulferc	(?)	»	»

[1] Vas Gabrovo leži za Starim Gradom (Wildenlack). — [2] L. 1610 Wodoule. Lega kraja pač spominja na vodovlje ali vodovje. Po nemško pišejo Wodoule in Fundal. — [3] Srednjevisokonemško: Schëf = Schiff, tedaj Schiffahrt. Najbrž so nekdaj ondi s čolnom prevažali čez Sovro, koder se še danes kmet, ki je bil nekdaj plemenit, imenuje Šéfernik, med Zmincem in Brodmí. — [4] V Brodéh je bil v starih časih brod čez Sovro.

6. Officium in Syroch.

L. 1291		L. 1584		L. 1880		L. 1891	
Ime vasi	Število zemljišč	Ime vasi	Število zemljišč	Ime vasi	Število hiš	Fara	Občina
Ledinitz	3	Ledenizi	3	Ledinica	9	Žiri	Žiri
Rupe	2	Rupigory	(5)	(Rupe pri Selu)	—	»	»
Chraizkimberdo	2	—	—	Kranjsko Brdo	2	»	»
Nazzeli	3	Naselli	2	Selo	21	»	»
Tobratsch	8	Dobratsch	10	Dobračeva	61	»	»
In Ztariwazi	3	Starovossy	3	Stara Vas	31	»	»
In der Radus	3	Radischeui [1]	1	Račeva (?)	—	»	»
Ragopetsch	7	Gorapezi [2]	4	Goropeke	12	»	»
Martingenpotoch	2	Martiniuorch	2	Martinj Vrh	3	»	»
An der Zernonitz	4	—	—	Žerównica	9	»	»
In der Raunich [3]	2	Raunech	5	Ravne	13	Zavrâc	»

[1] L. 1664 Radeschoui; l. 1610 Raditscheuy in posebej Radischeuy. — [2] L. 1610 Gorenipetschi; po nemško sedaj Ariopek. — [3] L. 1315 napravili so ondi dvoje novih zemljišč.

L. 1291		L. 1584		L. 1880		L. 1891	
Ime vasi	Število zemljišč	Ime vasi	Število zemljišč	Ime vasi	Število hiš	Fara	Občina
In Inferiori Breznitz	6	Dolenibresnikh	6	Zdólnji Vrsnik	17	Žiri	Žiri
In Superiori Breznitz	7	Gorenibresnikh	8	Zgornji Vrsnik	21	»	»
In der Ledina[4]	5	Doleni Ledini	4	Ledine	24	Ledine	»
		Goreni Ledini	6				
In Goritich	5	Corithu	4	Korita	9	Žiri	»
In der Brieznitz	6	Bressnizi	6	Breznica	20	»	»
In Zuchodole	2	—	—	Suhi Dol (?)	—	»	»
In Syroch	6	Seyrach	7	Žiri	58	»	»
—	—	Nalogu	2	Log	3	»	»
—	—	Soure	3	Sovra	6	»	»
—	—	Brecouizi	3	Brékovice	12	»	»
—	—	Nalosy	1	Na Lozéh	—	»	»
—	—	Gabeizi	2	Govejek	21	Ledine	»
—	—	Carnizach	3	Krnice	13	»	»
—	—	Sarnazi	2	Srnjâk	2	»	»
—	—	Mersslimuorchu	(3)	Mrzli Vrh	19	Žiri	»
—	—	Jauernimdolu	(20)	Javorjev Dol	11	Ledine	»

[4] L. 1313 so napravili na novo 4 zemljišča «in Minori Ledinah».

6 a. Officium Khlenoburch (Hlevni Vrh).

L. 1291		L. 1584		L. 1880		L. 1891	
Ime vasi [1]	Število zemljišč	Ime vasi	Število zemljišč	Ime vasi	Število hiš	Fara	Občina
—	—	Dolech	10	Dole	21	Zavrac	Dole
—	—	Sabrazi	5	Zavrâc	24	»	»
—	—	Issgory	4	Izgorje	11	»	Žiri
—	—	Goreni Isgori	—	—	—	»	»
—	—	Radischeui	4	Račeva	19	Vrh	»
—	—	Stanomerhribu [2]	3	Vrh	17	»	»
—	—	Klenoburch [3]	4	Hlevni vrh	17	»	»
—	—	Chleuischi	4	Hlevišče	21	»	»
—	—	Choniuorch	(3)	Konjski Vrh	—	Zavrac	Dole

[1] L. 1291 vasij tega županstva še ne najdemo v urbâriji.

[2] L. 1610 Stanomerhribu (znabiti Strmem hribu) = Heil. drei Könige; po slovensko se hrib imenuje sedaj: Pri sv. Treh Kraljih ali pa Vrh.

[3] L. 1610 Klenouorch.

7. In officio Polan.

L. 1291		L. 1584		L. 1880		L. 1891	
Ime vasi	Število zemljišč	Ime vasi	Število zemljišč	Ime vasi	Število hiš	Fara	Občina
Ex alia parte aque aput sanctum Martinum [1]	2	Primasti	2	(Predmost) Poljane	46	Poljane	Poljane
Bei der Aich	3	Dobie	3	Dobje	18	»	»
Mitterdorf	6	Sredniuossy	6	Srednja Vas	17	»	»
Oberndorf	9	Goreniuossy	9	Gorénja Vas	49	Trata	Trata
In Polan ex altera parte aque [2]	4	Sestransskiuossi	4	Séstranska Vas	14	»	»
In Hard Inferiori	3	Dolenidobraui	3	Dolénja Dobrava	35	»	»
In Hard Superiori	4	Gorenidobraui	4	Gorénja Dobrava	22	»	»
Auf dem Colke	4	Nakolzi [3]	4	Na Kolku, Gorénje Brdo	17	Poljane	Poljane
Dragotes	7	Dragotes [4]	7	Dolénje Brdo	21	»	»
Tezzen	2	Tessnim	1	Petelin	1	»	»
Mulperg	4	Malinskiuorch	4	Mâlinski Vrh [5]	14	»	Javorje
Jabnalich [6]	3	—	—	—	—	—	—
Aput Indicherios	3	Inticherie	3	Vínharje [7]	11	Poljane	Poljane
Germennach	3	Kremenik	3	Kremének	9	»	»
Schirochidol	2	Tscherniburch [8]	3	Zadóbje	18	Lučne	Trata

Prilezzi	3	Prelessy [9]	3	Prilésje	9	»	»
Lutschen	4	Lutschnach	5	Lučne	25	»	»
Dolgonibo	2	Dolgegniui	2	Dolge Njive	11	»	»
Witodras	2	Bitodrosy [10]	2	Todraž	8	Trata	»
Laschich	3	Lasich [11]	3	Lajše	3	»	»
Jesaulach	3	—	—	—	—	—	—
In Inferiori Seteneraun	3	Doleniraun	2	Dolénja Raván	3	Poljane	Javorje
In Superiori Seteneraun	2	Goreniraun	2	Gorénja Raván	8	Poljane in Javorje	»
Jazbinach	3	Jassbinach	3	Jázbine	13	Poljane	»
Lauzkiberde	3	Louskimberdi	2	Lovsko Brdo	6	»	»
—	—	Batschinach [12]	4	Báčine	14	»	Trata
—	—	Naberdi	1	Brdo [13]	1	»	Poljane
—	—	Suchidol	2	Suhi Dol	12	Lučne	Trata
—	—	Suschie [14]	2	Suša	11	Trata	»
—	—	Strusinach	—	—	—	—	—

[1] V Poljanah pri sv. Martinu na óni strani vode Sovre je vas Predmost. — [2] «In Polan» (= na Poljanskem) od Gorénje Vasi na drugi strani vode Sovre je Séstranska Vas pri Trati (L. 1584 Dobrau = Trattach). — [3] L. 1682 Na Kallizi = Na Goreni Werdich. — [4] L. 1682 Dragateschach = Dolleni Werdich. — [5] Po nemško sedaj še Mühlberg. — [6] Že l. 1291 troje neobdelanih zemljišč. — [7] Vinharje = V-Iniharje. Naselili so se tu morda Tirolci iz «Innichen»-a. Prave vasi nij, ampak le raztresene hiše. — [8] L. 1682 Tscherneuorch = Za Dobjam. (Okolica Zadobje.) — [9] L. 1682 Per Lessy. — [10] L. 1682 Witodrossy. — [11] L. 1610 Laischach; l. 1682 Lasisch = Leyschach. — [12] L. 1682 Waltschinach; sedaj nemško Watschna. — [13] Na Brdu blizu Vinharjev. — [14] L. 1682 Schuschie = Podlesam.

L. 1291 Ime vasi	Število zemljišč	L. 1584 Ime vasi	Število zemljišč	L. 1880 Ime vasi	Število hiš	L. 1891 Fara	Občina
—	—	Catouli	(3)	Hotóvlje	37	Poljane	Poljane
—	—	Taber Poelan [15]	(5)	Pod Tabrom (Poljane)	—	»	»
—	—	Jauerischi	—	—	—	»	»

[15] Stal je za časa turških napadov v Poljanah na óni strani potoka Ločílnice pravi tabor, kjer so ustanovili 5 novih kmetij.

8. Officium Cotaeuel.

L. 1291 Ime vasi	Število zemljišč	L. 1584 Ime vasi	Število zemljišč	L. 1880 Ime vasi	Število hiš	L. 1891 Fara	Občina
Chlad	6	Cladie	3	(na) Kladje	19	Stara Oslica	Oslica
In Inferiori Chlad	3	—	—	(v) Kladje	—	»	»
In Inferiori Raun	3	—	—	Podjelovo Brdo (?)	42	»	»
In der Chotwůsse	3	Codwuesch [1]	2	Hobóvše	18	»	»
Tobrawe	2	Dobraui	2	?	—	»	»
Ozlitz	2	—	—	Stara Oslica	92	»	»
In der Trebei	4	Trebia	4	Trebíja	14	»	»
Podgor	5	Podgori	5	Podgôra	29	»	»

Chornitzach	4	Carnizach	5	Krníce	11	Leskovica	»
Laschich	2	Lasisch	2	Lajše	8	»	»
Rubinitz	4	Rubidnizi	3	Robídnica	6	»	»
Werchchotaeuel	2	—	—	—	—	—	—
Ztodor	3	Stodori	3	Studor	12	Leskovica	Oslica
Thobenem	3	Dobenimb	3	Dobêni	8	»	»
Wizgor	4	Issgory	1	Izgorec	1	Poljane	Poljane
In der Susge	2	Suschie	2	Suša	2	»	»
Cholm	4	Chom	1	Hólmovec	1	Stara Oslica	Oslica
Prezriach	3	Preseriach	3	Preserje	3	»	»
Qualtsemb	3	Cualtschegniuie [2]	3	Hvalčje Njive	11	Trata	Trata
In der Chotaeuel	4	Catafl [3]	4	Hotávlje	50	»	»
Zredimberdi	5	Srednimberdi	5	Srednje Brdo	19	»	»
In der Capaznitz	3	Kopatschnitz	3	Kopáčnica	18	Leskovica	Oslica
In der Liezgaewe	7	Lescouizi	7	Leskóvica	26	»	»
Vlach	3	Vlazi	3	Vólaka	22	»	»
Schabrattsch	5	Tschabritschach	5	Čâbrače	15	Poljane	Trata
—	—	Jeserschigkh	1	Jezêršek	1	Stara Oslica	Oslica
—	—	Ocroglim [4]	(1)	—	—	—	—

[1] L. 1568 je bila že ondi fužina; l. 1682 «Hammer Godowusch». — [2] L. 1682 Hlapshe Niue. — [3] «In der Chotaeuel» = ob potoku Hotâveljšici pri Hotavljah. L. 1682 Contaffl. Fužina nad Hotavljami je prišla l. 1643 prvič v urbârij. — [4] L. 1682 ondi kmet Dagarin na «Kranjskim Werdu».

8 a. Officium Ossliz (Nova Oslica).

L. 1281		L. 1584		L. 1880		L. 1891	
Ime vasi	Število zemljišč	Ime vasi	Število zemljišč	Ime vasi	Število hiš	Fara	Občina
—	—	Lanischach	(5)[1]	Laniše	27	Nova Oslica	Oslica
—	—	Jassbinach	(1)	Jazne	20	Otaleže	»
—	—	Osslizi	(8)	Nova Oslica	8	Nova Oslica	»
—	—	Mersslimuorchu	(8)	Mrzli Vrh	19	»	»
—	—	Nouinach	(3)	Novíne	?	»	»
—	—	Sernousskimberdi	(6)	Žirovsko Brdo[2] (?)	?	—	—
—	—	Codwuesch[3]	(31)	Hobóvše	14	Nova Oslica	Oslica
—	—	Napressenikh[4]	(6)	?	—	—	—
—	—	Souodnimb	(1)	Sovóden	19	Nova Oslica	Oslica

[1] Številke v oklepu pomenjajo, da so bili ondi tačas le rovti ali lazi in ne prava zemljišča.

[2] Znabiti je sedaj Srednje Brdo.

[3] L. 1682 Khodowusch. Imamo dvojno Hobovše, jedno pri Stari in drugo pri Novi Oslici.

[4] L. 1682 Na Petschki.

9. Officium Affriach.

L. 1291		L. 1584		L. 1880		L. 1891	
Ime vasi	Število zemljišč	Ime vasi	Število zemljišč	Ime vasi	Število hiš	Fara	Občina
An der Wolts	4	Naboltschi [1]	4	Volča	8	Poljane	Javorje
Podobonem	3	Podobenin	3	Podobêno	14	»	»
Lomech	5	Lomech	5	Lomi [2]	22	»	»
In der Tolentschitz	7	Dolentschitsch	7	Dolénčiče	17	Javorje	»
In der Sitein	8	Dolenisitini [3]	4	Dolénja Žetína	17	»	»
		Gorenisitini	4	Gorénja Žetína	19	»	»
In der Můrawe	3	Murauach	3	Múrave	10	»	»
Affriach [4]	13	Affriach	13	Jâvorje	30	»	»
Dielnitz	6	Delnizach	6	Délnice	28	Poljane	»
Jelautz	6	Jelouitzi	2	Jelovica	6	»	»
Postoriworch	3	Poduorcham [5]	3	Podvrh	9	Javorje	»
Seteneraun	3	Tschetenoraun	3	Četéna Raván	8	»	»
Prewalt	7	Dolenihribouitzi [6]	5	Za Prévalom	12	»	»
—	—	Domatscheuizi	1	Domačéjek	1	»	»

[1] L. 1682 Na Voltschi. — [2] Zakobiljek (Kobilce) in Lomi se štejejo za jedno vas. — [3] L. 1610 Dolleni Setigni. — [4] Affriach je očevidno le popačeno iz slovenske besede Javorjah, ker je «v» Nemec bral in izgovarjal za «f» ter odpahnil spredaj nepotrebni mu «j». — [5] L. 1610 Pod Verchom. — [6] L. 1682 Sa preualam.

10. Officium Karinthianorum.

L. 1291		L. 1584		L. 1880		L. 1891	
Ime vasi	Število zemljišč	Ime vasi	Število zemljišč	Ime vasi	Število hiš	Fara	Občina
In der Chraeznitz	2	Chrastnizi	8	Hrástnica [1]	—	Škofja Loka	Škofja Loka
Napetschi	1	—	—	—	—	—	—
Sutschen aput forum Lok	—	—	—	Trata (predmestje loško)	—	»	»
In Superiori Ozlinch	3	Goreniosslinkh	2	(Gor.) Oselnik [2]	1	Sovra	Medvode
In Inferiori Ozlinch	1	Dolleni Osslinkh	4	(Dol.) Oselnik	1	»	»
Juxta capellam	1	—	—	Pri sv. Mohoru na Oselniku	1	»	»
—	—	Na lossy	5	Log	24	Škofja Loka	Škofja Loka
—	—	Sernouitzi [3]	5	Žerovnik	1	»	»
—	—	Coikhy [4]	4	Hojke	?	»	»
—	—	Waltersskhiuorch [5]	6	Valtarski Vrh	?	»	»
—	—	Chribu [6]	2	Hrib	?	»	»
—	—	Khalechsernizach [7]	8	Srníce	7	Poljane	Poljane
—	—	Wukhouorch [8]	5	Bukov Vrh	42	»	»
—	—	Cothouli	2	Hotovlje	37	»	»
—	—	Pletschnimberdi	2	Plečno Brdo	1	»	»
—	—	Sameia [9]	2	Mihâč	1	»	»

—	—	Gabersskhigori	9	Gabrska Gora	?	»	»
—	—	Sapottniz [10]	7	Sopotnica	20	Škofja Loka	Škofja Loka
—	—	Im Pach	8	Ob potoku (Sopotnici)	?	»	»

[1] Cela dolina pod Sv. Barbaro se imenuje Hrastnica; l. 1682 Hrastniz. — [2] L. 1610 in 1682 Gor. Osolnikh. — [3] L. 1630 Scherounitzi (nad Sv. Barbaro). — [4] L. 1610 Choigkhi, l. 1682 Hoygkho. To so Hojke ali Fojke = pri Sv. Ožbaltu. — [5] Sedaj se imenuje Valtarski Vrh ali Bajtarski Vrh, z drugim imenom tudi Staniše = pri Sv. Filipu in Jakobu. (Ondi kmet Stanišek.) — [6] Sedaj: na Hribu = pri Sv. Petru (St. Peter im Gebirge). — [7] L. 1682 Kallich Sernazih, sedaj Kovski Vrh in Srnice. — [8] L. 1682 Bucouworch. — [9] L. 1682 Sa Meio. — [10] L. 1630 Sopatnitz. Prim. slov. sopot = slapov šum. Sopotnica je pri Sv. Florijanu.

11. Officium Seltsach.

L. 1291		L. 1584		L. 1880		L. 1891	
Ime vasi	Število zemljišč	Ime vasi	Število zemljišč	Ime vasi	Število hiš	Fara	Občina
Mitterdorf	13	Doleniwossi	13	Dolénja Vas	51	Selca	Selca
Ztopol	6	Topolge	6	Topolje	11	»	»
Seltsach [1]	18	Selzach	18	Selca	78	»	»
Chaltenueld	9	Studenimb	10	Studéno	20	»	»
Smolewe	4	Smoleui	4	Smoléva	5	»	»
Chersteten [2]	2	Tscheschnizi	9	Češnjica	29	»	»

[1] L. 973 Celsach, l. 1160 Seltsach. — [2] Obe kmetiji na Češnjici so napravili še-le l. 1291.

L. 1291		L. 1584		L. 1880		L. 1891	
Ime vasi	Število zemljišč	Ime vasi	Število zemljišč	Ime vasi	Število hiš	Fara	Občina
Oztriwarch	5	Ostrimuorchi	5	Ostri Vrh	12	Selca	Selca
Golitsch	6	Dolenigolitzi	3	Golíca	12	»	»
In der Penavnach	3	Penonizi [3]	3	Penóvnike	—	»	»
Potplanino	2	Podlamkham	7	Podlônek [4]	32	»	»
In der Zaeuritz	6	Souersskhigniui [5]	3	Škovine	3	»	»
—	—	Oberhammer [6]	—	Železniki	132	Železniki	Železniki
—	—	Niederhammer [7]	—				
—	—	Salemlogu [8]	6	Zalilog	29	Zâlilog	Sovrica
—	—	Gorenigolizi	3	Zg. Golica	—	Selca	Selca
—	—	Dobrossliz [9]	2	Dobróslica	3	»	»

[3] V 16. stoletji so bile kmetije že ondi opuščene in travnike so dajali Železnikarjem v najem. Penóvniki se še dandanes imenujejo travniki med Golicama blizu Krulca. — [4] Znabiti je Podlônek nastalo iz Podplaninek; vas ne leži v nikakem logu ali loki, pač pa pod planino (Rakitovcem). — [5] L. 1630 «Sauerskhi Niui insgemein na Skouinach». To kaže, odkod da so dobile ime Škovine, ležeče trdo nad Železniki pri Sovri. L. 1682 se posebej imenuje vas «Na Megusnizi» (Megušnica). — [6] Oberhammer je v Gorénjem Koncu = Zgornjih Železnikih. — [7] Niederhammer je na Rácovniku = v spodnjem delu Železnikov. — [8] L. 1630 in 1682 «Salim Logu auf teutsch Stuben genannt». — [9] L. 1682 Draboslitzi. Sedaj nekateri pravijo Drabóslovica in drugi zopet Dobróslovica. A bolj prava bode menda stara oblika te besede, ki kaže, da je vas Dobra Oslica.

12. Officium Ztirpniach.

L. 1291 Ime vasi	Število zemljišč	L. 1584 Ime vasi	Število zemljišč	L. 1880 Ime vasi	Število hiš	L. 1891 Fara	Občina
Varngried	6	Praprotnim	6	Prâprotno	28	Selca	Selca
Pogsrukke	5	Kaslimhribu [1]	4	Kozlov Hrib		»	»
Zwalie	3	Swolge [2]	2	Rântovše	2	»	»
In der Leubs	6	Naberdi	7	Zg. Luša	15	Sv. Lenart	»
In dem Lak	5	Namlazi	6	Mlaka	14	Javorje	Javorje
In dem Niedern Lak	4	Jartschemberdi	1	Podmlaka in Jarčje Brdo	9	»	»
Schwarzenbach [3]	8	Routi	7	Rovte	54	Sv. Lenart	Selca
Ravn	4	Goreniraun	3	Ravne	3	»	»
In dem Holtze	3	Nalogu [4]	2	Rastóvke	3	»	»
Dragobratsch	3	Dragobratschitsch [5]	3	Dragobáček	7	»	»
In Superiori Ztirpniach [6]	3	Gorenistirpnikh	2	Stirpnik	—	Selca	»
In Inferiori Ztirpniach	4	Potozi	4	Sp. Luša	23	Sv. Lenart	»

[1] L. 1682 «Koslimhribu». Pozabili so danes ljudje na Kozlov hrbet in deloma tudi na Kozlov hrib ter ondotni cerkvi in sosednji vasi pravijo pri sv. Tomažu. — [2] L. 1682 «Sauallie», ker se svet zavalí. Oba zemljaka sta se v 16. stoletji in pozneje pisala Ranth, in zato so vasi dali ime Rântovše = Rantovišče. — [3] Ta Črni potok se imenuje sedaj Jågodnik ali Jagodnišnica; nad njim leži raztresena vas Rovte. — [4] L. 1630 «Na Logu, insgemein Rasstoukach». — [5] Primeri: Dragobratič. — [6] Stirpa se v tem kraji imenuje: mlada koza.

L. 1291		L. 1584		L. 1880		L. 1891	
Ime vasi	Število zemljišč	Ime vasi	Število zemljišč	Ime vasi	Število hiš	Fara	Občina
Raunich	4	Raunach	4	Ravni	—	Sv. Lenart	Selca
Bukkebitz	7	Wukouitz	7	Búkovica	28	Selca	»
Erla	4	Oscheulach	4	Ševlje [7]	27	»	»
—	—	Tschernem	2	Črnovec	1	Sv. Lenart	»

[7] Znabiti iz besede jelševje ali olševje, da so Nemci napravili Erla.

13. Officium in Zternice.

L. 1291		L. 1584		L. 1880		L. 1891	
Ime vasi	Število zemljišč	Ime vasi	Število zemljišč	Ime vasi	Število hiš	Fara	Občina
Welikilaz	4	Veliki Lass	4	Laz [1]	—	Selca	Selca
Zabreko	5	Sabrekhuiem [2]	5	Zabrékovje	11	»	»
Wazabize	4	Besolnizi	3	Bezovníca	3	»	»
Zalipotoch	2	Salempotakh	2	Potok	4	Bukovšica	»
Posirn	6	Posiernimb	6	Pozíren	11	»	»
Nachribo	2	Hribu	2	Hrib	2	»	»
Laschke	3	Nalaschkhimb	3	Laško	3	»	»

In dem Pach [3]	2	Bucouitz	2	Bukovšica	27	»	»
Zternitz	6	Stormitz	6	Strmica	3	»	»
Praprot	3	Praprotisch [4]	3	Stibernica	2	»	»
Zepul	3	Tschepul	3	Čepulje	6	»	Stara Loka
Ahorn	7	Jauernitz	7	Javornik	47	Šmartno	Sv. Jošt
Haslach [5]	6	Wischeui	6	Pševo		»	»
Plaminitz	4	Planizi	4	Planíca	6	Stara Loka	Stara Loka
Chreitz [6]	2	Crazi	1	Kras	2	Bukovšica	Selca
Walters chogel	2	Waltersskhiuorch [7]	2	Lavteršni Vrh	5	»	Stara Loka
Chraezniz	2	Srednimberdi	1	Srednik	1	Stara Loka	»
Auf dem Chraevtzberge	5	Chrischnigori	5	Križna Gora	19	»	»
Zawernik	2	Sauernimb	2	Câvrno	2	»	»
Pogleschitz	7	Pogelschüz	8	Poljšíca	25	Olše	Olše
Harlant [8]	4	Haberlandt	4	Olše	19	»	»
Chersteten	2	Kerstetten	3	Češnjica	20	»	»
Prezawitz	3	Bresouizi	3	Brézovica	4	»	»
Veznitz apud ecclesiam	1	Vessniz	1	Zg. Bésnica	68	Šmartno	Sv. Jošt
Veznitz circa forestum	1	Forstner (Unter Vessnitz)	1	Sp. Bésnica	46	»	»
—	—	Routi	3	Rovte	7	Olše	Olše
—	—	Rakouizi	1	Rakovica	1	Šmartno	Sv. Jošt.

[1] V Lazu blizu Zabrekovja, kjer je še mnogo dolgih njiv in travnikov. — [2] L. 1682 Sabrecouim. — [3] L. 1291 je tu stanoval kmet Svobodin (Zobodin). — [4] Že l. 1584 je bilo dvoje zemljišč zapuščenih. — [5] Haslach pomeni Leščevje, kar bi znalo biti prvotno ime. L. 1682 so pisali «Bischoue». — [6] L. 1568 Chraitzi, l. 1610 Chreutzy. — [7] Leta 1610 Woltharskhi Verch; sedaj tudi Lavtarski Vrh. — [8] L. 1630 in 1682 Aussischach. Sedaj ljudje pravijo na Ovšah, uradno se pa vedno piše Ovsišče.

14. Officium Ruden.

L. 1291		L. 1584		L. 1880		L. 1891	
Ime vasi	Število zemljišč	Ime vasi	Število zemljišč	Ime vasi	Število hiš	Fara	Občina
Ruden	9	Ruden	9	Rudno	31	Selca	Selca
Nachrib	4	Hribu	1	Novak (?)	1	»	»
Drasigos [1]	8	Smretschi	8	Drâžgoše	34	Dražgoše	»
Napetschi	9	Napetschy	9	Na Pečéh	46	»	»
Laschisch	4	Gorenilasisch [2]	4	(Zg.) Lajše	24	Selca	»
Gelentsschisch	2	Jelentschitsch	2	Jelénčiče	(?)	Dražgoše	»
Podwelopetsch	7	Podweliza	6	Podb(e)líca	28	Selca	»
Nemeile [3]	5	Namilge	4	Nemilje	13	»	»
Tezzen	1	—	—	Malin pri Logu	1	»	»
Zlog	2	Nalogu	2	Log	4	»	Selca
Nider Laschisch	5	Dolenilasisch	5	(Dol.) Lajše	—	»	»
Calis	7	Kalischi	7	Kališe	15	»	»
Naseciravn [4]	4	Saiziraun	4	Jamnik	19	»	»
—	—	Srednizi	2	—	—	—	—

[1] L. 1682 v urbáriji: Smretschi = Drassigaschach in l. 1630 Draschigasch, kar bi pomenilo: v drazih gošćah, ali v dragi gošči. — [2] L. 1682 Gor. Leyschach. — [3] L. 1682 Na Milli. — [4] L. 1630 in 1682 Saitziraun (na Zajčji Ravni) = Na Jamnizi.

15. In officio Zaevritz.

L. 1291		L. 1584		L. 1880		L. 1891	
Ime vasi	Število zemljišč	Ime vasi	Število zemljišč	Ime vasi	Število hiš	Fara	Občina
In der Zaevritz	20	Zairitz	15	Sóvrica	53	Sovrica	Sovrica
Troy[1]	1	Troien	2	Trojar	2	»	»
datz dem Hůblein[2]	4	Niderhueben	10	Spodnje Danje	17	»	»
—	—	Oberhueben	4	Zgornje Danje	7	»	»
—	—	Unterhochen Egkh	3	Za Brdom	6	»	»
—	—	Am Torekh	2	Torka	3	»	»
—	—	Im Ebendlein	4	Ravne	7	»	»
—	—	Am Prietagkh[3]	5	Pretóvč	13	Selca	Selca
—	—	Im Thal	2	V Dolini	4	Sovrica	Sovrica

[1] Še-le od l. 1321.

[2] Od l. 1323. Po nemško sedaj pišejo Ober- und Unter-Daine.

[3] Am Prietagkh je nastalo znabiti iz besede: na Pretoku, ker leži vas na vrhu hriba, kjer se svet pretoči, tedaj na Pretóci. Izgovarjajo pa ljudje: na Prtóvču in na Prtóvcu, kakor da bi bila nastala beseda iz: pri — Tolku ali pritolči.

15 a. Officium Alss (Davča).

Nekdaj so bili po vsi Davči le gozdi in pašniki, kar priča ime Alss ali Albs, to je na Planini. V 16. stoletji so bili gozde že nekoliko iztrebili in napravili rovte ali laze. Dali so jim imena: Am Seelandt = Per Jeseri (Jezero blizu Leskovice), Pfaffenbach (Farjev potok v Davči), Alls-Egkh, Jasterberdi, Na Prauizi, im Schnitt, Kerscharizi, Tschernimborchu, Cmolschikh, Esslinkh, Malledine. Težko če niso sovriški Nemci (Deutsche) dali ime Davči (prim. Deutschau). Uradno se ime Davča nij pisalo do najnovejega časa, dasiravno se med ljudmi že davno tako imenuje velik kos svetá med Sovrico, Póreznom in Blégošem. V vsi davški okolici, ki spada pod štiri fare, namreč: Sóvrico, Zâlilog, Leskóvico in Novâke (na Goriškem), še dandanes nij nobene prave vasi, ampak le raztresene hiše, katerih se našteje 68, čepé po samotnih brdih.

Kazalo.

Izvestja

muzejskega društva za Kranjsko.

Izdal društveni odbor.

Drugi letnik.

V Ljubljani 1892.

Založilo muzejsko društvo za Kranjsko.

Izvestja

muzejskega društva za Kranjsko.

Izdal društveni odbor.

Drugi letnik.

V Ljubljani 1892.

Založilo muzejsko društvo za Kranjsko.

Tiskala Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani.

Kazalo.

Zgodovinski pobirki iz loškega okraja.

Spisal dr. Fr. Kos.

— ——

Že v prvem zvezku «Izvestij muzejskega društva za Kranjsko» je spisal A. Koblar sestavek, ki se nanaša na zgodovino Škofje Loke in njenega okraja. Pisatelj je hotel s tem spisom posebno dokazati, kje so se nahajale razne vasi, katere so omenjene v urbarju loškega gospostva iz leta 1291. Kar se tiče pričujočega spisa, nastal je na podlagi zgodovinskih dokumentov, katere sem dobil pred nekaterimi leti v svojo last. Ker so dotični akti iz 16., 17. in 18. stoletja, imel sem tudi jaz, ko sem sestavljal ta spis, samo to dobo pred očmi ter se nisem oziral na prejšnja stoletja. A. Koblar se je v svojem lanskem sestavku bavil najbolj z imeni raznih krajev; v mojem spisu naj pridejo na vrsto imena imenitnejših oseb, katere so živele po loškem gospostvu v rečenih stoletjih. Lahko se spozna, da niso popolni tu navedeni imeniki; a bolje je nekaj, kakor pa nič.

I. Uradniki.

Najvažnejša oseba po vsem gospostvu je bil **oskrbnik** (Pfleger, Verwalter, Pflegsverwalter). Njegova naloga je bila dvojna. Prvič je bil upravitelj gospostva in kot tak je moral skrbeti, da so podložniki plačevali razne davščine in izvrševali mnogovrstne služnosti. O dohodkih in stroških je moral vsako leto dati svojemu škofu natančen račun. Tudi je bila njegova dolžnost, da mu je vestno poročal o raznih, dostikrat ne posebno važnih zadevah, katere so bile z gospostvom v katerikoli zvezi. Ker so morali nekateri podložniki

dajati žito namesto denarja, imelo je loško gospostvo včasi precej veliko zalogo pšenice, rži, ovsa itd. v svoji žitnici ali kašči.[1] V 16. stoletju je bil oskrbnik večkrat ob jednem tudi predstojnik žitnici ali žitničar (Castenprobst, Castner). Pozneje so pa bili nastavljeni posebni uradniki, ki so pobirali žito, spravljali je v žitnico in potem zopet prodajali podložnikom.

Oskrbnik loškega gospostva pa ni bil samo upravitelj, temuč tudi sodnik. Do njega so se obračali podložniki, da jim je v prvi inštanci razsojeval njih prepire. Le loški meščanje so imeli svoje posebno sodišče, kateremu je navadno predsedoval njih mestni sodnik. Sodišče druge inštance je bilo v 17. in 18. stoletju pri deželnem glavarstvu v Ljubljani. Tu so se pritoževali loški podložniki zoper razsodbe svojih oskrbnikov.

Sodnijsko zaslišanje je bilo redno ali pa izvenredno. Oskrbnik, ali pa njegov namestnik, je vodil obravnavo. Njemu na strani je bilo več prisednikov (Assessores, Beisitzer), včasi dva, včasi trije, včasi tudi štirje, med katerimi prav dostikrat nahajamo imena loških mestnih sodnikov, veljavnejših meščanov, žitničarjev in okoliških županov. Kadar je bil oskrbnik zadržan, da bi bil vodil sam sodnijske obravnave, nadomestoval ga je protipisar ali pa žitničar.[2]

Do leta 1638. so se zvali predstojniki loškega gospostva oskrbniki, od takrat naprej pa navadno glavarji (Hauptmann). V drugi polovici 18. stoletja so se imenovali možje, ki so bili na čelu loškemu gospostvu, glavarji, ali pa tudi administratorji.

---

[1] Še dandanes se zove v Loki «kašča» neko poslopje, kjer se je shranjevalo žito, katero so dajali podložniki.

[2] Tako najdemo, da je dne 4. septembra leta 1710. sodil loške podložnike takratni protipisar Ivan Jakob pl. Kossen; prisedniki so pa bili mestni sodnik Marks Anton Homan ter mestna svetovalca Pavel Uppar in Matija Čere. Dne 30. avgusta leta 1649. je vodil sodnijske obravnave v loškem gradu takratni žitničar Sigmund Füernpfeil, prisednika sta pa bila Jurij Früeperger in Jakob Planina, brž ko ne oba loška meščana.

Znano je, da je prišla Škofja Loka v začetku tega stoletja popolnoma pod avstrijsko oblast. Ni mi treba poudarjati, da se je takrat predrugačila marsikatera stara naprava.

Tukaj naj sledé imena znanih loških oskrbnikov, oziroma glavarjev, ki so nadzorovali gospostvo v 16., 17. in 18. stoletju.

Jurij Sigersdorffer, žitničar, 1502. (Prej ko ne je bil tudi oskrbnik.)

Pavel Rasp, oskrbnik, 1510—1522.[1]

Boltežar Siegesdorfer, oskrbnik in žitničar, 1527—1529. Leta 1515. je bil samo žitničar loškega gospostva.

Anton baron Thurn, oskrbnik, 1537—1550. Nekateri viri ga imenujejo tudi glavarja ali pa imetnika (Inhaber) loškega gospostva. V istem času (1537—1550) je imel službo žitničarja Lenart pl. Siegesdorfer zu Grosswinkhlern.

Lenart pl. Siegesdorfer zu Grosswinkhlern, oskrbnik in žitničar, 1553—1570.

Filip pl. Sigessdorff zu Grosswinkhlern und Schrottenthurn, oskrbnik in več let tudi žitničar, 1572—1584.

Ivan Krištof Herwart zue Hochenburg, stolni školastik, kustos, knezofreisinški svetovalec in doktor obeh prav, oskrbnik, 1587—1590.

Gabrijel Kupferschin, oskrbnik, 1592—1595.

Jakob Schreiber, oskrbnik, 1595—1600.

(V tem času, ko sta oskrbovala loško gospostvo Kupferschin in Schreiber (1591—1597), bil je, kakor je razvidno iz nekaterih virov, imetnik loškega gospostva Ruprehit Eggenperger baron zu Ernhausen. Nekoliko časa je bil Josip Oberhueber njegov oskrbnik v Škofji Loki.)

[1] Izmed mnogih letnic, katere sem dobil v zgodovinskih virih, hočem navesti tu, kakor tudi pri naslednjih imenih, vsakikrat prvo in zadnjo. Ako je tedaj zapisano, da je bil Pavel Rasp oskrbnik od 1510—1522, je gotovo, da je ves ta čas oskrboval loško gospostvo. Vendar je tudi mogoče, da je bil oskrbnik že pred letom 1510. in prav tako tudi še po letu 1522. Ravno to velja za letnice, katere so navedene pri drugih imenih. Le na nekaterih mestih se precej lahko razvidi, da pomenjajo letnice v resnici začetek in konec službovanja dotičnega moža.

Andrej Albreht pl. Seidlshoffen, oskrbnik, 1601—1604. Dne 27. novembra leta 1604. je bil že mrtev.

Peter Krištof Slabatio, doktor, knezofreisinški svetovalec in kancelar, oskrbnik, 1604.

Jakob Fankel, oskrbnik, 1604—1621.

Ivan Jurij Puecher zum Wolkhersaich und Thann, kanonik, knezofreisinški svetovalec in «summus custos» freisinške škofije. On ni bil oskrbnik, temuč komisar, katerega je poslal freisinški škof na zemljo loškega gospostva, kjer se je mudil leta 1622. in 1623.

Korbinijan Füernpfeil. Bil je le protipisar, a knezofreisinški komisar ga je postavil začasno za oskrbnika, 1624—1627.

Ivan Friderik Morhardt pl. Offenwang zum Römekh, knezofreisinški svetovalec, katerega je njegov škof poslal leta 1627. kot svojega komisarja v Škofjo Loko.

Ivan Jakob pl. Wangneröckh auf Gerstorff und Buechrain, knezofreisinški svetovalec in najvišji maršal. Bil je oskrbnik loškega gospostva od leta 1628. Leta 1638. je postal glavar loškega gospostva in mesta. Ko je bil leta 1645. poklican v Freising, postal je njegov namestnik takratni protipisar, Korbinijan Füernpfeil pl. Pfeilhaimb, ki je kot oskrbnik (Verwalter) ali kot podoskrbnik (Viceverwalter), ali pa tudi kot podglavar (Vicehauptmann) vodil upravo loškega gospostva do leta 1650. V tem letu se je povrnil glavar Wangneröckh iz Freisinga v Loko ter je tu iznova nastopil staro službo, katero je opravljal do leta 1659.

Franc Matija pl. Lampfrizhaimb zu Pürrha auf Stärrzell, loški glavar, 1659—1684.

Ivan Krištof Mändl baron Dittenhouen, Herr auf Tandern, glavar, 1685—1704.

Josip Anton Evzebij von der Halden zu Neidberg, baron auf Authenriedt, Herr zu Aeichouen und Oxenbrunn, komornik in knezofreisinški pravi tajni svetovalec, glavar loškega gospostva in mesta, 1704—1713.

Anton Egkher, baron Käpfing und Liechtenegkh, Herr auf Kalling, glavar, 1713—1727.

Josip Anton Rudolf von der Halden zu Neitperg, baron auf Autenrrüedt, Herr zu Oxenbrun und Anhoffen, glavar, 1727—1745.

Maksimilijan Anton baron Paumgarten auf Deutenhoffen und Mosbach. V zgodovinskih virih je včasi imenovan kot glavar, včasi kot administrator loškega gospostva in mesta, 1755—1774.

Josip Adeodat baron Paumgarten auf Deutenkoven und Mospach, knezofreisinški zapriseženi administracijski pristav loškega gospostva in mesta, 1774.

Ivan Nepomuk grof Edling, glavar (ali pa tudi administrator) loškega gospostva in mesta, 1774—1782.

Leopold baron Paumgarten, glavar (ali pa tudi administrator) loškega gospostva in mesta, 1784—1793.

Za glavarjem, oziroma za oskrbnikom, je bil najimenitnejši uradnik na zemlji loškega gospostva **sodnijski in protipisar** (Gerichts- und Gegenschreiber). Prav dostikrat je ta, bodisi kot sodnik ali pa kot upravitelj loškega gospostva, nadomestoval svojega glavarja. To se je posebno godilo takrat, ko ni bilo v Loki glavarja (oziroma oskrbnika). N. pr. ako je prejšnji glavar umrl in njegov naslednik še ni bil imenovan; ako je bil glavar poklican v Freising, ali pa kam drugam, in ga tedaj ni bilo doma. — Protipisarjeva služba se nikakor ne sme primerjati službi kakega diurnista sedanjega časa. Deloma se je naloga takratnih protipisarjev strinjala z nalogo, katero imajo dandanes okrajni tajniki. Da je bila protipisarjeva služba važna, kažejo nam slučaji, da je dobil ta ali drugi protipisar plemstvo vsled vestnega izvrševanja svojih dolžnostij ali pa, da je postal knezofreisinški svetovalec. Da je bil loški protipisar veljavnejša oseba, kakor žitničar, smeli bi sklepati iz tega, ker je protipisar nadomestoval glavarja, kadar tega ni bilo doma, ne pa žitničar. Protipisarji so prav dostikrat vodili sodnijska preiskavanja, žitničarji le redkokrat. Tudi bi se lahko navedlo, da je bil Jeremija Grundtler najprej več let žitničar in še le potem je postal protipisar.

Znani so mi naslednji sodnijski in protipisarji iz 16., 17. in 18. stoletja:

Ivan Ständtler, 1578, 1579. — Andrej Novak, 1589—1595. Meseca marcija leta 1597. ga že ni bilo več v službi. — Matija Treiber, 1598—1602. — Dionizij Schreiber, 1607—1613. — Korbinijan Füernpfeil pl. Pfeilhaimb, 1618—1651. Povedali smo že, da je začasno vodil ta Füernpfeil oskrbništvo loškega gospostva od leta 1624. pa do leta 1627. Tudi je bil od leta 1645. pa do leta 1650., ko se je mudil takratni loški glavar v Freisingu, Füernpfeil njegov namestnik, ki je kot oskrbnik ali pa tudi kot podglavar vodil upravo loškega gospostva. — Jeremija Grundtler, 1649—1667. Prej je bil več let žitničar loškega gospostva. V letih 1665. in 1666. je bil podglavar. Morebiti je takrat postal plemenitaš, ker zval se je v zadnjih letih svojega življenja Jeremija pl. Grundlern zum Grienperg. — Ivan Grundler, 1670. — Gabrijel Ständtler, 1674—1694. — Ivan Jakob Kos, 1700—1732. Kakor Korbinijan Füernpfeil in Jeremija Grundtler, bil in zval se je tudi Ivan Jakob Kos večkrat oskrbnik ali pa tudi podglavar loškega gospostva in mesta. Prav pogostoma je vodil namesto glavarja sodnijske obravnave. Mnogo let je bil blagajnik bratovščine sv. Rešnjega Telesa v Loki. Vsled svojih zaslug je postal najbrže leta 1710. svetovalec freisinškega škofa ter dobil tudi plemstvo. Kot plemenitaš se je zval pl. Kossen. Podpiral je rad cerkvene naprave. Leta 1733. je bil že mrtev. — Josip Ignacij Zorè, 1767. — Ignacij Anton Prenner (Perner ?), 1776—1785.

Kar se tiče **žitničarjev ali predstojnikov loške žitnice** (Castner, Castenprobst, Castenverwalter), bilo je že povedano, kako nalogo so imeli. Tudi je bilo že rečeno, da so včasi kot sodniki, včasi kot sodnijski prisedniki (Assessores) pomagali izvrševati pravne zakone.

Tu so navedena imena tistih žitničarjev, katera so mi znana:

Jurij Sigesdorffer, 1502. — Boltežar Siegesdorfer, 1515—1529. Ako ne ves ta čas, bil je vsaj od leta 1527. pa do leta 1529. tudi oskrbnik loškega gospostva. — Lenart pl. Siegesdorfer zu Grosswinkhlern, 1537 do 1570. Ako ne dalj časa, bil je vsaj od leta 1553. pa do leta 1570. tudi oskrbnik. — Filip pl. Sigessdorff zu Grosswinkhlern und Schrottenthurn, 1572—1580 (?). — Ob jednem je bil v tem času tudi oskrbnik. — Matija Benkovič, 1581, 1582. — Gašper Arnol, 1584. — Jakob Schreiber, 1592. — Jeremija Grundtler, 1638—1646. — Sigismund Füernpfeil pl. Pfeilhaimb, 1649—1657. Bil je brat takratnega loškega protipisarja, Korbinijana Füernpfeila. — Tomaž Hoffinger, 1659—1667. — Jurij Bogataj, 1665. — Boštijan Dolenec, 1674—1695. — Ivan Jakob Pavlin, 1701—1717. — Ivan Josip Zewall, 1732 do 1734. — Franc Anton Pogačnik, 1756—1767. — Jakob Ignacij Zewall, 1778.

Kar se tiče drugih uradnikov loškega gospostva, omenim naj tu **graščinskega solicitatorja,** ki je imel redno letno plačo. Od leta 1638. pa do 1646., ako ne dalj časa, bil je za solicitatorja neki Mihael Novak.

Kakor dandanes, pravdali so se že v prejšnjih stoletjih kaj radi loški podložniki. Pogostoma so jih pred sodnikom zastopali **odvetniki,** o katerih ne morem povedati, so li stalno bivali v Loki ali ne. Tu naj sledé imena nekaterih odvetnikov, ki so svoje klijente zagovarjali pri sodišču loškega gospostva.

Martin Scharpf, 1637. — Ivan Sorčan, 1649. — Danijel Žagar, 1649. — Gregor Pišek, 1659. — Gašper Nussdorfer, 1659, 1666. — Ivan Matija Bogataj, 1691 do 1707. — Matija Nussdorfer, 1691—1707. — Jurij Malič, 1724.

II. Meščanje.

Na čelu loške mestne uprave je bil **mestni sodnik.** Njemu na strani ste bili dve svetovalstvi, notranje in zunanje. Mestni sodnik je vodil tudi sodnijske obravnave ter razsojeval razne prepire loških meščanov. Ako je bil zadržan, da bi izvrševal sodnijsko oblast, prevzel je to nalogo kak drug meščan, katerega so zvali sodnijskega oskrbnika (Gerichtsverwalter). Leta 1594. je bil Vrban Skrbin mestni sodnik, sodnijski oskrbnik pa Osvald Kos. Leta 1647. je bil mestni sodnik Sigmund Füernpfeil, sodnijski oskrbnik pa Jurij Haberl. Leta 1624. je bil sodnijski oskrbnik Andrej Kos.

Kakor je imel loški glavar ali pa njegov namestnik, ko je sodil loške podložnike, na svoji strani po več prisednikov, tako je bilo tudi okoli mestnega sodnika ali pa sodnijskega oskrbnika, kadar je bilo treba izvrševati sodnijsko oblast, zbranih več meščanov, ki so bili navadno člani notranjega svetovalstva. Dne 30. junija leta 1592. je predsedoval pri mestnem sodišču sodnijski oskrbnik in loški meščan Lovro Semen; prisedniki so pa bili Vrban Skrbin, Andrej Lavtar, Lenart Feichtinger in Vrban Mrcina, vsi loški meščanje in člani notranjega svetovalstva.

Mestnega sodnika je izvolilo svetovalstvo in potem ga je potrdil glavar loškega gospostva in mesta. Znani so mi naslednji mestni sodniki:

Matevž Reisser, 1529. — Jurij Feichtinger, 1561. — Ivan Kos, 1579, 1582, 1583. — Andrej Papler, 1588. — Ivan Smolè, 1590. — Jeler Feichtinger, 1592, 8. marca 1594. — Vrban Skrbin, 8. julija 1594, 1596. — Andrej Haberl, 1601, 1603. — Jernej Benkovič, 1618. — Ivan Papler, 1634, 1638. — Jurij Früperger, 1639—1641. — Jurij Haberl, 1643. — Jurij Früperger, 1646. — Sigmund Füernpfeil, 1647. — Jurij Früperger, 1647, 1648. — Jurij Haberl, 1649. — Ivan Križaj, 1651. — Jurij Früperger, 1655—1657. — Ivan Skrbin, 1659. — Ivan Križaj, 1661, 1662. — Ivan Ständtler, 1665. — Gabrijel Ständtler, 1669, 1672. — Ivan Križaj, 1673, 1674. — J. Žagar,

1681. — Marks Oblak, 1685. — Pavel Uppar, 1686, 1691. — Matija Čere, 1693, 1694. — Pavel Uppar, 1695, 1696. — Matija Čere, 1700. — Marks Anton Homan, 1703 do 4. marca 1705. — Pavel Uppar, 24. aprila 1705. — Marks Anton Homan, 1706—1710. — Ivan Gašparin, 1711, 1712. — Lovre Feichtinger, 1724, 1731. — Jakob Jugovec, 1762. — Radovič, 1768.

Precej važna oseba v mestnem zboru je bil **mestni pisar** (Stadtschreiber). On je bil mož, ki je sestavljal in spisoval razna pisma v imenu mestnega sodnika. Morebiti ga najbolje opišemo, ako ga primerjamo sedanjim mestnim tajnikom.

Navesti mi je mogoče naslednje mestne pisarje:

Jernej Schreiber, 1592—1601. — Ivan Kos, 1649, 1656. — Matija Bogataj, 1672. — Ivan Gašparin, 1705. Mogoče je, da je bil ravno ta pisar leta 1711. in 1712. mestni sodnik. — Zapf, 1729, 1730.

Kakor po drugih mestih, bili so tudi v Škofji Loki **meščanje** razdeljeni v cehe ali zadruge. Pečali so se s trgovino, obrtnijo in rokodelstvom. Nekateri so imeli tudi kmetije. V naslednjem imeniku je po abecednem redu naštetih mnogo imen loških meščanov, ki so živeli v pretečenih treh stoletjih. Pri nekaterih imenih je navedeno, s kom se je pečal ta ali drugi meščan. Iz imenika je razvidno, da je živelo v mestu več trgovcev, mesarjev, pekov, tkalcev, barvarjev, usnjarjev, kovačev in krojačev. Dalje nahajamo med meščani zlatarje, slikarje, mizarje, črevljarje, strojarje, lončarje, klučavničarje in medarje. Iz leta 1596. nam je znano ime takratnega mestnega padarja.

V narodnem oziru bi se lahko trdilo, da je bilo med meščane sprejetih mnogo tujcev, ki so brž ko ne prišli iz Freisinga in drugih nemških krajev. To nam dokazuje precej veliko število nemških priimkov v imeniku, kakor Freysleben, Früperger, Füernpfeil, Reisser, Ständtler, Weithauer itd. Ako primerjamo imena sedanjih loških meščanov z imeni tistih, ki

so živeli v pretečenih stoletjih, moramo priznati, da je mnogo starih loških rodovin izmrlo ali pa se preselilo v druge kraje.

Tu naj sledé imena meni znanih loških meščanov:

Arnol Gašper, 1595, 1597. — Benkovič Matija, 1600. — Benkovič Jernej, 1601, 1618. Leta 1618. je bil mestni sodnik. — Bogataj Franc, trgovec, 1703. — Bregant Peter, 1583. — Cegnar Jurij, 1611. V tem letu je bil mestni svetovalec. — Čarman Jurij, pred letom 1630. — Čere Jakob, 1649, 1651. Leta 1649. je bil mestni svetovalec. — Čere Matija, trgovec, 1693, 1710. Več let (1693, 1694 in 1700) je bil mestni sodnik, leta 1710. pa mestni svetovalec. — Črnè Jakob, medár, 1729, 1731. — Dovjak Lovro, krojač, 1707. — Dremota Anton, 1766. V tem letu je bil mestni svetovalec. — Eržen Blaž, lončar, 1640, 1641. — Feichtinger Jurij, 1561. Takrat je bil mestni sodnik. — Feichtinger Anton, 1583. — Feichtinger Lenart, 1592. — Feichtinger Jeler, 1592, 1598. Leta 1592. in 1594. je bil mestni sodnik, leta 1598. pa mestni svetovalec. — Feichtinger Lovro, 1724, 1731. V obeh letih je bil mestni sodnik. — Formacher Gregor, 1590, 1596. — Freysleben Ludovik, 1529. V tem letu je bil mestni svetovalec. — Friedl Jurij, 1525, 1529. Leta 1529. je bil mestni svetovalec. — Früperger Jakob, zlatar, 1596, 1634. — Früperger Jurij, 1639, 1657. Med letom 1639. in 1657. je bil vsaj devet let, ako ne več, mestni sodnik, leta 1643. je bil mestni svetovalec. — Füernpfeil Sigmund, 1647. Takrat je bil mestni sodnik. — Gaber Jakob, trgovec, 1703. — Gašparin Ivan, 1711. 1712. V teh dveh letih je bil mestni sodnik. — Grgolè Matevž, 1766. V tem letu je bil mestni svetovalec. — Gruden Gregor, 1560, 1564. — Grundtler Jeremija, žitničar, 1641. — Gure Pavel, 1529. Takrat je bil mestni svetovalec. — Haberl (Heberle) Andrej, 1596, 1603. Leta 1601. in 1603. je bil mestni sodnik. — Haberl Jurij, 1643. 1649. Leta 1643. in 1649. je bil mestni sodnik, leta 1647. pa sodnijski oskrbnik. — Herzog Jakob, 1704. — Homan Marks Anton, 1703, 1710. Od leta 1703. pa do 1710. je

bil skorej ves čas mestni sodnik. — Homan Jakob, 1711. — Jamšek Ivan, slikar, 1698, 1699. — Jenko Jakob, trgovec, 1705, 1730. — Jesenko Gregor, ključavničar, 1685. — Jugovec Tomaž, trgovec, 1710. V tem letu je bil mestni svetovalec. — Jugovec Jakob, 1762. Takrat je bil mestni sodnik. — Klemenčič Matevž, 1740. — Kolijan Marks, kovač, 1707. — Kopač Lovro, pek, 1649. — Korošec Ivan, kovač, 1632. — Kos Križe, 1529. — Kos Ulrik, 1563, 1586. — Kos Ivan, 1579, 1583. Leta 1579., 1582. in 1583. je bil mestni sodnik. — Kos Osvald, 1594. V tem letu je bil sodnijski oskrbnik. — Kos Mihael, 1596. — Kos Andrej, 1618, 1644. Leta 1624. je bil za sodnijskega oskrbnika. — Kos Ivan, 1659, 1683. — Kos Tomaž, barvar, 1693. — Koševen (Košoben) Lenart, tkalec, 1596, 1604. — Krevs Andrej, mizar, 1598, 1600. — Križaj Boštijan, 1598. — Križaj Matija, okoli 1607. — Križaj Ivan, 1651, 1674. Leta 1651., 1661., 1662., 1673. in 1674. je bil mestni sodnik. — Kunstelj Vrban, 1561. V tem letu je bil mestni svetovalec. — Kuralt Ivan, 1638. — Kuralt Jurij, pek, 1694. — Langerholz Matija, 1616. V tem letu je bil mestni svetovalec. — Lavtar Andrej, 1592, 1600. — Leeb Martin, 1584. — Leitgeb Mihael, 1583. — Lukančič Mihael, 1584. — Lukančič Gregor, 1584, 1602. — Lukančič Boštijan, trgovec, 1595, 1601. — Lušina Andrej, trgovec, 1710. — Marn Pavel, 1525. — Mrcina Justin, 1583. — Mrcina Vrban, 1592. — Mrcina Martin, usnjar, 1627. — Mrcina Jurij, 1650. — Mrcina Ivan, 1685. — Mrcina Lovro, 1703. — Mrvec Primož, pek, 1728. — Naglič Jakob, 1517, 1529. Leta 1529. je bil mestni svetovalec. — Naglič Rafael, 1560. — Novak, 1598. — Oblak Marks, 1685. Takrat je bil mestni sodnik. — Papler Lenart, 1574, 1594. — Papler Martin, 1582. — Papler Andrej, 1588. Takrat je bil mestni sodnik. — Papler Jurij, 1609. — Papler Ivan, 1634, 1638. Obe dotični leti je bil mestni sodnik. — Pečnik Gregor, tkalec, 1604. — Per Boštijan, 1591, 1596. — Pićoher Jakob, 1561, 1582.

Leta 1561. je bil mestni svetovalec. — Pičoher Lovro, 1583. — Pišek Gregor, 1651, 1657. Leta 1651. je bil mestni svetovalec. — Planina Mihael, tkalec, 1584. — Pokoren Martin, barvar, 1702. — Pokoren Gregor, krojač, 1702. — Pokoren Tomaž, krojač, 1724. — Prelubler Štefan, 1560. — Proj Peter, črevljar, 1651. — Pušar Mihael, okoli 1631. — Pušar Ivan, 1649, 1657. Leta 1649. je bil mestni svetovalec. — Radlič Tomaž, tkalec, 1584. — Radovič, 1768. Bil je takrat mestni sodnik. — Rantič Matija, 1662. — Reisser Matevž, 1529. Takrat je bil mestni sodnik. — Renger Tomaž, 1583. — Roglovič Jakob, 1569. — Rott Jakob, 1600, 1603. — Rozman Matija, trgovec, 1711. Takrat je bil mestni svetovalec. — Schabengast Ivan, 1529. V tem letu je bil mestni svetovalec. — Scharigers (Scharigey) Simon, 1704. — Schreiber Ludovik, 1609. — Seidl Matevž, 1583. — Semen Lovro, 1583, 1595. — Serovin Valentin, mestni padar, 1596. — Skrbin Vrban, 1592, 1596. Leta 1594. in 1596. je bil mestni sodnik. — Skrbin Gregor, 1612. — Skrbin Ivan, 1650, 1659. Leta 1650. je bil mestni svetovalec, leta 1659. pa mestni sodnik. — Smolè Ivan, 1590. Takrat je bil mestni sodnik. — Ständtler Ivan, 1631, 1665. Leta 1657. je bil mestni svetovalec, leta 1665. pa mestni sodnik. — Ständtler Gabriel, 1669, 1672. Bil je v obeh teh letih mestni sodnik. — Stingel Anton, 1529. Takrat je bil mestni svetovalec. — Šefertnik Osvald, 1598, 1600. — Šefertnik Luka, mesar, 1712. — Šifrer Tomaž, 1611. Takrat je bil mestni svetovalec. — Šifrer Gregor, usnjar, 1627. — Šifrer Matija, 1635, 1640. — Šifrer Mihael, 1649. — Šifrer Ivan, 1651. Takrat je bil mestni svetovalec. — Šifrer Jurij, okoli leta 1710. Takrat je bil mestni svetovalec. — Škrbina, 1598. — Štular Jernej, tkalec, 1584. — Upar Pavel, 1686, 1710. Leta 1686., 1691., 1695., 1696. in 1705. je bil mestni sodnik, leta 1710. pa mestni svetovalec. — Vašič Mihael, 1582. — Viček Luka, strojar, 1731. — Vuješ Peter, 1582, 1583. — Weinzirl Jakob, 1583. — Weinzirl Nikolaj, trgovec,

1584, 1603. — Weinzirl Jurij, 1596. — Weithauer Matija, krojač, 1632. — Weniger Ludovik, 1561. Takrat je bil mestni svetovalec. — Zadrega Ivan, 1596. — Zewall Matija, mesar, 1669, 1707. — Zewall Valentin, mesar, 1703, 1706. — Zewall Jurij, mesar, 1705. — Žagar J., 1681. Bil je takrat mestni sodnik. — Žebrè Matija, mesar, 1649. — Žirovnik Gregor, pek, 1638. — Žirovnik Ivan, pek, 1649.

III. Duhovniki.

Najstarejša fara na zemlji nekdanjega loškega gospostva je bila v Stari Loki ali pri Fari. Že leta 1074. je potrdil oglejski patrijarh Sigehard freisinškemu škofu patronat čez to cerkev. Iz te fare so v teku časa odtrgali precej velike dele, iz katerih so nastale nove fare. Najprej ste bili ustanovljeni selška in poljanska fara, potem pa žirovska. V 16. stoletju nahajamo na zemlji loškega gospostva razun Dovjega štiri fare: starološko, selško, poljansko in žirovsko.

V loškem mestu še ni bilo v 16. stoletju župnikov pri sv. Jakobu, dušno pastirstvo so tu oskrbovali vikarji s svojimi kapelani. Že takrat je stal v Loki nunski samostan sv. Klare (od leta 1782. naprej samostan sv. Uršule). Leta 1710. je bil posvečen kapucinski samostan. V pretečenih treh stoletjih je živelo v Škofji Loki še mnogo drugih duhovnikov. Pri kapeli sv. Trojice so bili nastavljeni beneficijati in v loškem gradu pri kapeli sv. Ane so bili kapelanje. Pozabiti ne smemo tudi mestnih proštov, ki so stanovali v Škofji Loki.

V 17. stoletju sta nastala iz selške fare najprej železniška fara (1622.), potem pa soriški vikarijat (1656). Kar se tiče drugih krajev, po katerih se dandanes nahajajo župniki ali pa administratorji, dobili so dotični přebivalci prve duhovne pastirje še le v drugi polovici 18. stoletja, tako v Stari Oslici leta 1753., v Dražgošah 1756., v Leskovici in na Zalem Logu 1762., v Novi Oslici 1764., pri sv. Treh Kraljih, v Lučinah,

na Trati in v Zavracu 1788., v Bukovšici in v Javorjah 1789., pri sv. Lenartu 1790. in v Ledinah 1796.

Dovje so jako zgodaj odcepili od radovljiške fare. Že leta 1362. so imeli Dovjani svojega vikarja, v pretečenih stoletjih pa svoje župnike.

Prifarski župniki: Dr. Leš Leon, korar in školastik freisinške cerkve. Nastavljen je bil dne 16. februvarja leta 1540. Radovoljno je odstopil od svoje službe pred 31. decembrom leta 1545. — Pl. Sigesdorf Ivan Lenart. Nastavljen je bil z dekretom dne 31. decembra leta 1545. — Haumann Ambrož. Nastavljen je bil dne 5. oktobra leta 1562. Prej je bil mestni vikar v Loki. Meseca aprila leta 1583. bil je še župnik v Stari Loki. — Freydenschuss Gašper, stolni prošt ljubljanski, nadduhovnik radovljiški in župnik loški, 1591, 1597. — Sittich Josip, 1602, 1620. Pred letom 1597. je bil beneficijat sv. Trojice v Škofji Loki. — Štrukelj Jernej, 1623. — Hafner Andrej, 1633, 1646. — Hafner Jurij, dr. bogoslovja, 1664, 1668. — Walther Krištof Karol, 1670. — Hudačut Andrej, A. A. L. L. et Philosophiae Mgr. Protonotarius Apostolicus, 1676, 1716. — Blaznik Andrej. Nastavljen je bil z dekretom z dne 27. avgusta 1718. Prej je bil župnik v Poljanah. Umrl je leta 1728. — Kalin Franc Leopold. Nastavljen je bil z dekretom z dne 13. novembra leta 1728. Leta 1769. je bil še v Stari Loki. — Pavlin Matevž, 1785.

Prifarski kapelanje: Jordan Lenart, 1553. — Fuzius Ivan, 1597. — Pevec Matevž, 1658. — Rotar Vrban, 1705. — Rotar Lovro, 1731.

Mestni prošti v Loki: Telban Gašper, 1630. Bil je tudi beneficijat sv. Ane v loškem gradu. Leta 1632. je postal župnik selški. — Žerovnik Mihael, 1652. Leto pozneje je postal župnik v Selcih.

Mestni vikarji v Loki: Haumann Ambrož pred letom 1562. V tem letu je postal župnik v Stari Loki. — Latomus Franc, 1597. — Štrukelj Jernej, 1621. Dve leti pozneje je bil župnik v Stari Loki. — Heisich Tomaž,

1658. — Homan Ivan Jakob, 1728. — Rotar Lovro. Dne 29. julija leta 1742. je bil imenovan za žirovskega župnika.

Kapelanje pri sv. Jakobu v Loki: Skočir Ivan, 1597. Iz Loke je šel v Radovljico. — Šubec Jakob. Ta je bil naslednik Ivanu Skočirju.

Kapelanje v loškem gradu: Weynman Gašper, 1553. — Frölich Ivan, 1578.

Beneficijati kapele sv. Trojice v Loki: Sittich Josip, 1586—1597. Pozneje je postal župnik v Stari Loki. — Leybacher Jurij, 1634. — Jugovec Matevž, 1656. 1663. — Homan Matevž. 1665. — Vodník Boštijan, 1727. Bil je takrat tudi spovednik nunskega samostana sv. Klare in pa asistent bratovščine sv. Rešnjega Telesa. — Marenek Gregor, 1756. — Lavtižar Gašper. — On je umrl pred 13. novembrom l. 1767. — Mrak Mihael, 1767.

Selški župniki in kapelanje[1]*:* Prešeren Anton, 1517. — Wreczl Boštijan, 1582, 1583. — Namor Jernej, 1597. — Wildt Andrej, 1623. Leta 1632. je radovoljno odstopil. — Telban Gašper. Nastopil je službo dne 9. aprila leta 1632. Bil je župnik v Selcih 21 let in tri mesece (1632 do 1653). — Žerovnik Mihael. Nastopil je službo dne 6. julija leta 1653. Bil je župnik v Selcih 14 let in dva meseca (1653—1667). Prej je bil mestni prošt v Loki. Pod njim so bili naslednji kapelanje: Matija Zidar (prvi kapelan = I) 7 let. — Matija Gaber (drugi kapelan = II) 4 leta. — Ivan Plešec (I) 3 leta. — Mihael Lukančič (II) 2 leti. — Lovro Hribernik (I) 4 leta. — Falenč Matija. Nastavljen je bil dne 29. marca leta 1668. ter je potem služboval 21 let in 41 dnij (1668—1689). Pod njim so bili naslednji kapelanje: Lovro Juvančič (I) 3 leta. — Matija Zaletel (II) 2 leti. — Lovro Hribernik (I) 9 let. — Marko Semen (II) 3 leta. — Adam Demšar (I) 2 leti. — Lovro Hribernik (I) 1 leto. — Ivan Pečnik (I) 4 leta. — Josip Koffer (II) 3 leta. — Josip Koffer (I) 2 leti. — Matevž Mohorič (II) 2 leti. — Jager Ivan

[1] Dotično gradivo je večinoma iz selškega farnega arhiva.

Gašper. Nastavljen je bil dne 9. maja leta 1689. ter je bil potem za župnika v Selcih 12 let in 23 dnij (1689—1701). Pod njim so služili naslednji kapelanje: Josip Koffer (I) 1 leto. — Matevž Mohorič (II) 1 leto. — Marko Semen (I) 4 leta. — Matija Jerala (II) 3 leta. — Jakob Walko (II) 1 leto. — Marko Semen (II) 1 leto. — Jernej Urbančič (II) 2 leti. — Boštijan Vodnik (II) 1 leto. — Lovro Klobovs (I) 1 leto. — Blaznik Andrej. Nastopil je faro dne 1. junija leta 1701. ter je potem v njej služboval 14 let in 8 mesecev (1701—1716). Pod njim so bili naslednji kapelanje: Lovro Klobovs (I) 1 leto. — Gregor Hainricher (II) 2 leti. — Nikolaj Notar (I) 2 leti. — Ignacij Rupar (II) 2 leti. — Gregor Šost (I) 5 let. — Lovro Pušar (II) 1 leto. — Franc Wabl (II) 3 leta. — Bernardin Bogataj (I) 1 leto. — Jakob Homan (I) 3 leta. — Anton Marenek (II) 2 leti. — Ivan Kruh (I) 3 leta. — Jakob Hotnik (II) 4 leta. — Pušar Luka. Nastavljen je bil dne 12. februvarja leta 1716. ter je potem služboval 44 let, 2 meseca in 23 dnij (1716—1760). Njegovi kapelanje so bili: Jurij Sorčan (I) 20 let (1717—1737). — Jakob Kalan (II) 16 let (1722—1738). — Martin Okoren (II) 5 let (1737—1742). — Matija Megušar (I) 4 leta (1738—1742) — Gašper Lavtižar (I) 3 mesece in 16 dnij. — Martin Okoren (I) 11 let (1742—1753). — Luka Jelenec (II). — Matevž Megušar (II) 8 let. — Peter Fröhlich (I) 10 let. — Rotar Lovro: Bil je v Selcih 16 let za župnika (1760—1776). Imel je naslednje kapelane: Luka Rant (I) 11 let. — Jurij Notar (II) 7 let. — Luka Karlin (I) 5 let. — Martin Okoren 10 let in 5 mesecev. — Vrban Blaznik 7 let in 5 mesecev. — Franc Luznar, 3 leta in 4 mesece. — Gašper pl. Branca, licencijat bogoslovja. Nastopil je službo dne 18. marca leta 1777. ter potem ostal v Selcih 8 let, 1 mesec in 6 dnij (1777—1785). Nato je postal župnik v Kamniku. Pod njim so bili naslednji kapelanje: Martin Okoren (I). — Vrban Blaznik (I) 2 leti. Ta je potem postal dne 27. novembra leta 1783. vikar v Sorici. — Anton Luznar (II) 3 leta. — Mihael Kopčavar (II) 3 leta in 5 mesecev. — Matevž Pintar (II) — Perkovičič Anton. Postal je selški župnik dne 16. oktobra leta 1785. ter je služboval

samo 2 meseca in 8 dnij. — Spangher Ivan Krstnik. Selški župnik je bil leta 1786. od 4. avgusta do 4. novembra, potem je bil odstavljen. — Lapajne Jakob. Nastopil je službo dne 31. maja leta 1787. ter je potem oskrboval faro 16 let (1787—1803). Nato se je prostovoljno odpovedal. Pod njim so služili naslednji kapelanje: Martin Okoren. — Mihael Kopčavar. — Josip Rutar, vikar. — Jakob Ziherl, normalista. — Andrej Kočevar, kurat. — Josip Steinmetz 1 leto in 6 mesecev. — Matevž Boštijančič 5 mesecev. — Gregor Račič 2 leti (1793 in 1794). — Filip Schwarz 1 leto (1793). — Martin Okoren 2 leti (sept. 1793 do nov. 1795). — Jakob Križaj 4 mesece (maj 1794 do sept. 1794). — Matevž Pavšek 2 leti in 6 mesecev. Potem je v Selcih umrl. — Karol Haas 6 mesecev (nov. 1795 do maja 1796). — Primož Juvan 3 leta (maj 1796 do apr. 1799). — Andrej Jeras 6 mesecev (dec. 1796 do maj 1797). — Jurij Kalan 3 leta in 7 mesecev (okt. 1798 do maja 1802) — Anton Prešeren 2 leti (maj 1800 do aprila 1802). — Ivan Kuhar 1 leto. — Josip Mahorič.

Poljanski župniki: Sigersdorfer Erhard, 1564.[1] — Ratkcheb Marks, 1577, 1579. — Ratgeb (Rakeb) Gregor, 1582, 1603. — Rozina Anton. Odstopil je radovoljno pred 29. avgustom leta 1635. — Sitar Ivan. Nastavljen je bil z dekretom z dne 29. avgusta leta 1635. — Tropina Anton, 1639. — Codelli de Langenfeldt Karol Ignacij, 1675, 1682. — Falenč Matija, 1692, 1695. Prej je bil župnik v Selcih. — Jager Ivan Gašper, 1701, 1704. Prej je bil župnik v Selcih. — Šinik Ivan Krstnik, 1705, 1715. Prej je bil župnik v Žireh. — Blaznik Andrej, 1716, 1717. Prej je bil župnik v Selcih. — Rupar Ignacij. Nastavljen je bil z dekretom z dne 27. avgusta leta 1718. — Bogataj Ivan Bernardin, pred letom 1742. Prej je bil župnik v Žireh. — Mrak Mihael. Nastavljen je bil z dekretom z dne 29. julija 1742. Prej je bil župnik v Žireh. — Notar Valentin, župnik in dekan, 1793.

[1] Catalogus cleri dioecesis Labacensis.

Poljanski kapelanje: Pirih 1676. — Klobovs Lovro, 1706.

Žirovski župniki: Motko Mihael, 1597. — Rojec Tomaž, 1661. — Šinik Ivan Krstnik, 1703. Pozneje je postal poljanski župnik. — Rupar Ignacij, pred letom 1718. Tega leta je odšel v Poljane. — Bogataj Ivan Bernardin. Nastavljen je bil dne 27. avgusta leta 1718. Pozneje je odšel v Poljane. — Mrak Mihael, 1739. Leta 1742. je prišel za župnika v Poljane. — Rotar Lovro. Nastavljen je bil dne 29. julija leta 1742. Prej je bil vikar v loškem mestu. Leta 1760. je postal selški župnik. — Rand Luka, 1770. — Prenner Martin, 1781, 1782.

Dovski župniki: Sorčan Gregor, 1640. — Cegnar Andrej, 1757.

IV. Župani, logarji, lovski mojstri in selski sodniki.

Loško gospostvo je bilo razdeljeno v županije ali občine (Supp, Amt, Officium), katerih je bilo že leta 1291. petnajst, v 16., 17. in 18. stoletju pa devetnajst. Predstojnik vsake županije je bil **župan**. Le redkokrat se je zgodilo, da je oskrboval jeden župan po več županij.

Župani so bili nekaki posredovalci med loškim glavarjem in podložnimi kmeti. Kadar je bilo treba plačati davke ali pa izvrševati kako roboto, naznanil je to loški glavar dotičnim županom. Ti so nato objavili glavarjev ukaz po občinskih slugah («Pieter») od hiše do hiše ondotnim prebivalcem. Župani so imeli za svoj trud nekoliko olajšav pri davkih in pa tudi nekoliko dohodkov, katere so dobivali od stanovalcev svoje županije. Ako je kak župan malomarno opravljal svoj posel, mogel ga je glavar odstraniti.

Tu hočem navesti imena znanih županov, ki so od 16. pa do konca 18. stoletja opravljali svoj posel po raznih županijah loškega gospostva.

Županija Hleven Vrh: Mihael Žonta, 1563. — Lenart Trpin, 1565. — Jurij Lah, 1577—1579. — Boštijan Kalčič 1600, 1603. — Primož Petrič, 1626. — Andrej Bogataj, 1649, 1656. — Jernej Demšar, 1657, 1665, 1674. — Boštijan Bogataj, 1687, 1691—1693. Dne 30. novembra 1697. leta je bil že mrtev. — Mihael Demšar, 1703—1709. — Jernej Bogataj, 1723, 1724. — Jurij Kalan, župan hlevnovrški, žirovski in karnski, 1770—1777. Leta 1777. je umrl. — Jakob Oblak, 1777—1780.

Županija Žiri: Mihael Jančič, 1560, 1563. — Peter Naglič, 1578—1582, 1584. — Matija Rudolf, 1599. — Andrej Naglič, 1600—1604. — Martin Bogataj, 1630, 1638, 1639, 1646, 1648. — Andrej Bogataj, 1649, 1658. — Ivan Bogataj, 1659, 1665, 1666, 1674, 1679, 1684, 1690—1692. — Mihael Bogataj, 1699, 1702—1711, 1723, 1724, 1727—1729. — Jurij Kalan, 1737. — Jurij Kalan, župan žirovski, hlevnovrški in karnski, 1770—1777. — Nikolaj Groselj, 1777—1780.

Županija Oslica: Franc Tavčar, 1568, 1579, 1582, 1583. — Pankrac Tavčar, 1599—1602. — Gregor Pehemb, 1630, 1638. — Matija Peternel, 1645, 1649. — Andrej Križaj, 1659. — Matija Peternel, 1665. — Gašper Peternel, 1674. — Jurij Sedej, 1704—1709, 1723. — Josip Dolinar, 1773. — Gregor Oblak, 1774—1780.

Županija Hotavlje: Jernej Mülner, 1577, 1578, 1582, 1583. — Jurij Šubic, 1600, 1602. — Jakob Šubic, 1649. — Ivan Šubic, 1665. — Jakob Šubic, 1685—1687, 1691, 1693. — Jakob Tratnik, 1703—1710. — Josip Pagon, 1777, 1778.

Županija Poljane: Jurij Ramoveš, 1563, 1578 do 1580. — Lukan Čadež, 1582—1584. — Blaž Klobovs, 1600—1603. — Jurij Cerer, 1648—1650, 1659, 1662, 1665. — Boštijan Šubic, 1666, 1674. — Josip Tropina, 1685, 1690—1692, 1695, 1701—1703. — Ivan Mrak, 1705, 1706, 1715, 1733, 1734. — Martin Kržišnik, 1765, 1774. — Florijan Kržišnik, 1775—1780.

Županija Javorje: Nikolaj Čik, 1578, 1579. — Primož Jerončič, 1582—1584. — Ahac Kašman, 1599 do 1603. — Jurij Dolenec, 1614, 1621. — Jurij Cerer, 1630. — Andrej Dolenec, 1649, 1659. — Matija Mrak, 1683—1691, 1696. — Ivan Dolenec, 1703—1710. — Pavel Ožbè, 1768. — Ivan Možina. Dne 9. maja leta 1776. se je odpovedal. Na njegovo mesto je prišel Florijan Kržišnik, župan poljanski, ki je tedaj imel pod seboj dve županiji. — Florijan Kržišnik, 1776, 1778.

Županija Brodi: Gregor Viček, 1578, 1579. — Jakob Gregorič, 1582, 1583. — Jurij Fabijančič, 1600—1604. Vrban Vodnik, okoli 1631, 1638. — Jurij Trepal, 1652. — Jurij Homan, 1704—1709. — Valentin Šinik, 1723. — Andrej Homan, 1776, 1777, 1779, 1784.

Karnska županija: Gregor Viček, 1560, 1563, 1564. — Valentin Selanin, 1578—1583. — Mihael Brdnik, 1602. — Lenart Vodnik, 1631. — Matevž Dolinar, 1643. — Ivan Krmel, 1665. — Jurij Krmel, 1703—1709. Jernej Krmel, 1723. — Štefan Šubic, 18. dec. 1723, 1725. — Jurij Kalan, karnski, hlevnovrški in žirovski župan, 17770—1777 († 1777). — Valentin Jenko, 1777.

Županija Polšica: Vido Pibric, 1578—1582. — Osvald Marinčič ali Šegan, 1601, 1603. — Nikolaj Fister, 1649. — Gregor Marinšek, 1704—1709. — Ivan Fister, 1724. — Anton Jerala, 1769, 1774. — Simon Mihelič, 1776. — Anton Jerala, 1777, 1780.

Županija Sorica: Matija Heberl, 1578, 1579, 1582. — Jurij Kemperl, 1603. — Matevž Kemperle, 1604. — Ivan Frelih, 1704—1709, 1723. — Primož Brtoncelj, 1769. — Primož Lavtar, 1774, 1775. Z dekretom z dne 17. oktobra leta 1775. je bil odstavljen. — Jakob Fidler, 1776—1780.

Županija Davča: Jakob Jemec, 1602, 1623. — Jurij Jemec, okoli leta 1631. — Vrban Frelih, 1704, 1706, 1708, 1709. — Andrej Jemec, 1769. — Jernej Jemec, 1774. — Martin Peternel, 1776, 1777.

Županija Dovje: Jernej Goloč, 1582. — Ivan Goloč, 1603. — Jurij Versottn, 1666. — Gregor Versottn, 1705. — Anton Lah, 1706, 1708, 1709. — Jakob Lavtižar, 1723, 1724. — Matija Lavtižar, 1765, 1776—1780.

Županija Rudno: Lukan Bizjak, 1578—1580. — Lukan Štefančič, 1582—1584, 1601—1603. — Jurij Brcè, 1620. — Jakob Šmid, 1647. — Anton Jelenec, 1702, 1704—1709. — Matija Jelenec, 1737, 1769, 1774. — Blaž Jelenec, 1777, 1780.

Županija Selca: Jakob Groselj, 1578—1580. — Jakob, sin Tomažev, 1581, 5. februvarja 1582. — Jurij Semen, 1. dec. 1582—1584. — Lovro Semen, 1600. — Jurij Semen, 1601, 1603. — Jurij Varl, 1618, 1623. — Tomaž Plaznik, okoli leta 1631. — Anton Groselj, 1647 do 1649, 1665. — Jakob Plaznik, 1674, 1685, 1696. — Valentin Marenek, 1703—1709. — Luka Luznar, 1723, 1724, 1737. — Gašper Jelenec, 1767, 1769, 1771, 1774 do 1776. — Lovro Dolenec, 1777—1780.

Županija Strmica: Lovro Mavrin (Morin), 1578 do 1583. — Boštijan Brdnik, 1599, 1603. — Blaž Vilfan, 1703, 1704. — Pavel Vrhovnik, 1705—1709. — Andrej Luznar, 1769. — Blaž Rant, 1774, 1775. Z dekretom z dne 16. okt. 1775. leta je bil odstavljen. L. 1777. je bil zopet strmiški župan. — Lovro Dolenec, 1776, 1777. — Blaž Rant, 1777.

Županija Stirpnik: Jernej Žagar, 1578—1584, 1601. Boštijan Kalan, 1649. — Matevž Benedičič, 1666. — Jurij Okoren, 1673, 1674. — Ivan Kalan, 1702, 1704 do 1709. — Gregor Groselj, 1724. — Pavel Luznar, 1769, 1774, 1775. Meseca oktobra leta 1775. je bil odstavljen. Pozneje je bil iz nova potrjen. 1776, 1777, 1784.

Županija Gadmarje[1]*:* Jurij Heinricher, 1582, 1583. — Matevž Pokoren, 1590. — Ivan Proj, 1602. — Ivan

---

[1] Ako bi čitatelj ne vedel, kje je bila ta ali pa kaka druga, v tem spisu imenovana županija, poduči se lahko o tem, ako vzame v roko prvi letnik Izvestij muzejskega društva, v katerem (str. 56—86) Kob'ar opisuje »Loško gospostvo frizinških škofov«.

Künig, 1631. — Jurij Porenta, 1646, 1647, 1651. — Ivan Franko, 1705—1709. — Josip Franko, 1724, 1730. Gregor Franko, 1777, 1780.

Županija Bitno: Mihael Kunig, 1577—1584. — Ivan Sušnik, 1595, 1600. — Matevž Stravnicer, 1601—1604. — Matija Porenta, 1631, 1646, 1649, 1650, 1652. — Matija Huebman, 1662. — Simon Hartman, 1663. — Gregor Hartman, 1703. — Martin Hartman, 1705 do 1710. — Štefan Jenko, 1724. — Simon Jenko, 1768. — Valentin Jenko, 1775—1780.

Županija Godešiče: Primož Kašman, 1578—1583. — Andrej Rugule, 1601—1604. — Tomaž Križaj, 1630. Andrej Križaj, 1667. — Matevž Ziherl, 1702—1709. — Mihael Jenko, 1723. — Marks Jenko, 1775, 1777 do 1780, 1784.

Rudarski podsodniki v Železnikih. Gl. «Mittheilungen des historischen Vereines für Krain, 1867 (22. Jahrg.),» str. 6. Tu hočem zapisati le nekatera imena in letnice, da popolnim nekoliko izkaz g. Globočnika. — Andrej Wreczl, 1564, 1581. — Primož Fauczer (morebiti Tavčar), 1579. — Marko Plavec, 1582—1584. — Anton Kramar, 1636. Marks Semen, 1660. — Karol Anton Plavec, 1677. — Matija Šušteršič, 1697.

Razun županov so živeli na zemlji loškega gospostva še nekateri drugi možje, katerih se tudi lahko spominjamo. V Žiréh, Poljanah, Selcih in Bésnici so bili nastavljeni **logarji** (Förster), ki so nadzorovali in varovali gozde loškega gospostva. **Lovski mojster** (Jägermeister) je skrbel, da niso nepoklicane osebe lovile divjačine in rib. Po loškem gospostvu sta živela tudi po dva **selska sodnika** (Landrichter), o katerih ne morem natanko povedati, kaka je bila njuna naloga. Dohodki logarjev, lovskih mojstrov in selskih sodnikov so bili natančno določeni in v nekaterih urbarjih tudi popisani.

Žirovski logarji: Tomaž Vončina, 1584. — Ivan Jazbec, okoli leta 1631. — Jurij Groselj, 1703—1709. Ivan Šubic, 1779.

Poljanski logarji: Martin Petelin, 1703. — Jernej Arnov, 1706—1709. — Martin Dolenec, 1779.

Selški logarji: Jakob, sin Femanov, 1565. — Jakob, sin Tomažev, 1577—1580. — Jernej Semen, 1581—1584. — Primož Bogataj, 1620. — Andrej Knefec, 1706 do 1709.

Bésniški logarji: Jakob Kralj, okoli leta 1631. — Luka Kalan, 1681.

Lovski mojstri: Ivan Proj, 1583. — Matija Proj, 1602. — Jurij Porenta, 1630, 1631. — Andrej Vrčič, 1703.

Sêlski sodniki: Pavel Kinig, 1620, 1623. — Smalle, okoli 1631. — Ivan Fric, 1647. — Jurij Weecz, 1655, 1656. — Pavel Grohar, 1710. — Ivan Vodnik, 1723. — Anton Jezeršek, 1764, 1778. — Anton Eržen, 1775.

V. Mera in denar.

Že v lanskem «Ljubljanskem Zvonu» (XI, str. 361) sem spisal kratek sestavek pod naslovom «Denar in njegova vrednost okolo Škofje Loke v minulih dveh stoletjih». Ker sem pa v zadnjem času zopet nabral nekoliko v to stroko spadajočega gradiva, katero bi bilo vredno, da je porabim, zato hočem na tem mestu še jedenkrat govoriti o istem predmetu. Z naslednjimi vrsticami hočem prej omenjeni sestavek nekoliko popolniti in tudi nekoliko izboljšati.

Kar se tiče mere za suhe stvari, razločevati nam je dvojno. Loški podložniki so v obče merili žito na ljubljanske stâre, freisinškim škofom in njih uradnikom pa je bil ljubši njih mut (Muth, Modius).

Star je imel 4 polovice (Helben, Vierling), polovica pa 3 mere (Masz).

Mut je držal 2 *vagana* (Mesz, Kaufmesz), vagan pa 3 *merice* (Mericza, Mäszl).

Mut je bil nekoliko večji, kakor star. Jeden mut je meril toliko, kolikor jeden star in pa $^5/_8$ polovice. 1 mut = $1\,^5/_{32}$ stara.

Dostikrat so priprosti ljudje merili žito na *velike sklede*, iz kakoršnih je jedla družina (Haus- oder Gesindschüssel). Sedem takih skled je držalo nekoliko več, kakor dve polovici. Prav pogostoma so se loški podložniki sklicevali na *polovico stare mere*, ki je bila nekoliko večja od navadne polovice, katero so rabili v 17. stoletju.

Vino in drugo tekočino so merili prebivalci po loškem okraju v pretečenih stoletjih na *vedra* (Emper, Eimer) ali *čebre* (Ziber). Vedro je držalo 40 *bokalov* (Boccall, Masz, Viertel), bokal dva *poliča* (Halbe), polič pa dva *maselca*.

Prebivalci loškega okraja so poznali raznovrstni **denar**, katerega dandanes deloma ne dobimo več. Tudi se ni vjemala njegova cena s sedanjo. V obče je bil v rabi denar *deželne* ali *kranjske veljave* (kr. v.). Razne gosposke, kakor deželna vlada v Ljubljani in pa loško gospostvo, pa so navadno računale z denarjem *državne* ali *nemške veljave* (n. v.). Kar se tiče vrednosti denarja nemške in kranjske veljave, bila je cena nemškega goldinarja nekoliko večja, kakor pa kranjskega. Zato se ni čuditi, ako so zahtevale gosposke od svojih podložnikov, da so jim ti plačevali davek v novcih državne veljave.

Najnavadnejši denar po loškem gospostvu v 16., 17. in 18. stoletju je bil *goldinar*. Ta je imel 60 *krajcarjev*. Jeden krajcar nemške veljave je imel po *štiri peneze* (Pfennig = ₰), jeden krajcar kranjske veljave pa le po *tri*. Ako primerjamo vrednost denarja kranjske veljave vrednosti denarja nemške veljave, dobimo, da je imel jeden goldinar nemške veljave 1 gld., 11 kr. in $^1/_3$ peneza deželne veljave, a jeden goldinar kranjske veljave pa 50 kr. in $1\,^7/_8$ peneza nemške veljave. Penez je imel po dva *vinarja* (Heller = ɧ).

Razun teh novcev, ki so bili navadno v prometu, najdemo še druge vrste denarja, kakor marke, šilinge ali soldine, petake, reparje (Batzen) in črne peneze (Schwarze Pfennig = ſſ₰, ₰ſſ).

Marka šilingov *(mß)* je imela 160 šilingov *(ß)* ali pa 100 kr. n. v. — Včasi je veljala marka šilingov 27 reparjev in 1 petak, kar bi znašalo $109^{2}/_{3}$ krajcarja. Za jeden funt penezov *(℔ ₰)* se je dobilo 75 kr., včasi tudi 80 kr. n. v. — Jeden krajcar n. v. je imel 4 peneze *(₰)* ali pa 3 črne peneze *(ſſ₰)* ali pa $1^{3}/_{5}$ šilinga *(ß)* ali pa $^{3}/_{5}$ petaka. Jeden petak («Petakh») je imel 5 črnih penezov, (prej ko ne so ga zato tudi «petak» imenovali), ali pa $1^{2}/_{3}$ krajcarja ali pa $2^{2}/_{3}$ šilinga. Jeden repar je imel 4, jeden groš pa 3 krajcarje n. v. — Koliko je veljal štirjak («Stiriakh»), katerega viri tudi včasi omenjajo, ne morem povedati.

Iz naslednje vrstice je razvidno, kako veljavo so imeli krajcarji (n. v.), šilingi, penezi, črni penezi, petaki, vinarji in groši, ako jih primerjamo drugega k drugemu:

10 kr. n. v. = 16 ß = 40 ₰ = 30 ſſ₰ = 6 petakov =
= 80 ℏ = $2^{1}/_{2}$ reparja = $3^{1}/_{3}$ groša.

Leta 1660., kakor tudi 1706. in 1730. so računali dva krajcarja deželne veljave za tri črne solde ali kvatrine.

Jako v navadi so bili raznovrstni cekini ali dukati. Zgodovinski viri tistega časa pogostoma omenjajo ogerskih cekinov in cekinov v denarjih (Ducaten in Münz). Vrednost imenovanih cekinov je bila po 80 kr. dež. velj. — Dalje so bili jako razširjeni po loškem gospostvu beneški cekini in cekini «in specie». Jeden beneški cekin je veljal 1641. leta 3 gld. in 33 kr. Še dražji so bili cekini «in specie», ker se je leta 1783. dobilo za jednega 4 gld. in 23 kr. n. v. Leta 1740. se omenjajo novi in zlati cekini. Novi cekin je veljal 3 gld. $46^{2}/_{3}$ kr., zlati cekin pa 3 gld. $33^{1}/_{3}$ kr. — Za jeden cekin v zlatu (Ducaten in Gold) se je dobilo po 3 gld. n. v. — Neki zgodovinski dokument z dne 28. februvarja leta 1584. navaja tudi jednotere zlate cekine, dvocekine in križaste cekine.

Izmed srebrnega denarja je bila jako razširjena med ljudstvom beneška srebrna krona, katera je leta 1633. veljala po Slovenskem 2 gld. in 6 kr., v Freisingu na Bavarskem pa le 1 gld. in 48 kr. Leta 1646. in 1650. se je dobilo za srebrno krono po loškem okraju 1 gld. in 50 kr., tri leta pozneje pa le 1 gld. in 30 kr. Leta 1663. je veljala srebrna krona 2 gld. in 8 kr., leta 1669. pa se je dobilo za njo 2 gld. 13 kr. in 1 penez kr. v.; ravno toliko tudi leta 1681.

Beneška srebrna krona je imela 10 liber, libra pa 20 soldov. Navadno so računali tako, da se je plačevalo za tri solde po dva krajcarja kr. v. Leta 1660. je veljala libra $13^{3}/_{10}$ krajcarja. Jednako ceno je imela tudi leta 1630., ko so stale 4 libre 53 kr. in 1 penez.

Po loškem okraju je bilo v rabi dosti beneškega drobiža. Zato se je leta 1723 razglasilo, da so prepovedani po vsem Kranjskem beneški kvatrini, soldi, beci («bezzi») in penezi.

Razun srebrne krone so bile okoli leta 1584. v prometu jednotere zlate krone in polkrone. Leta 1646. je veljala krona 1 gld. in 50 kr. n. v., polkrona pa 55 kr. n. v.

Tu in tam se omenjajo nemški ali državni tolarji (Reichsthaler). Leta 1602. in 1611. se je dobilo za tolar 70 kr., leta 1625. pa se je potegnilo za 20 trdih tolarjev 30 gld. Isto veljavo je imel tolar tudi 1630. in 1646. leta; bili so namreč po 1 gld. in 30 kr. Okoli leta 1702. je bil tolar vreden 1 gld. 46 kr. in 2 peneza.

Da spoznamo pravo vrednost raznih novcev, treba je vedeti, koliko se je moglo za kako svoto dobiti tega ali drugega blaga.

Bokal vina je navadno veljal 16 krajcarjev kranjske veljave, tako n. pr. leta 1689. in 1711. V marsikaterem letu je bila njegova cena tudi nekoliko manjša. Leta 1727. in 1728. je stal bokal vina le jedno libro (= $13^{1}/_{3}$ kr. kr. v.). Leta 1730. je bilo navadno vino (morebiti dolenjsko) po $13^{1}/_{3}$ krajcarja kr. v., vipavsko pa po 11 soldov. Leta 1727. je bilo treba plačati za bokal starega vipavca 16 kr.; ravno toliko je veljal bokal prosekarja leta 1646. Leta 1639. je stal bokal vina le

10 kr., leta 1691. pa 20 soldov. Umeje se, da so bila tuja, žlahtna vina dražja, kakor domača, navadna. Bokal španskega vina je veljal 4 libre.

Kakor vino, tako tudi žito navadno ni bilo drago v minulih stoletjih po loškem gospostvu. Star pšenice je stal 1614. leta 3 gld. in 12 kr., 1636. leta 3 gld. in 34 kr. kr. n. v., 1640. leta samo 2 gld., 1641. leta 2 gld. in 24 kr., 1645. leta 2 gld. in 40 kr. in leta 1711. pa 4 gld. kr. v. Uradno je loško gospostvo zaračunjavalo v letih 1560., 1577., 1578., 1579., 1586., in tudi drugikrat: merico (mäszl) pšenice po 15 kr., merico rži po 10 kr. in merico ovsa po 5 kr. — Star ovsa je veljal 1635. leta 80 kr. n. v., 1637. leta 1 gld. n. v., 1638. leta 1 gld. in 36 kr. n. v., 1639. leta 48 kr. n. v., 1640. leta 48 in tudi 55 kr. n. v., 1641. leta samo 40 kr. in 1645. leta pa 1 gld. in 20 kr. Navadno je tehtal star ovsa 64 funtov. — Za star belomešanega žita se je dobilo 1579. leta 96 kr., 1637. leta 2 gld. in 20 kr. n. v., 1640. leta 1 gld. in 30 kr. n. v. (tudi 1 gld. in 44 kr.) ter 1641. leta 1 gld. in 52 kr. — Star črnomešanega žita je bil 1614. leta po 2 gld., 1637. leta po 1 gld. in 50 kr. n. v., 1640. leta po 1 gld. in 12 kr. n. v. (tudi po 1 gld. in 20 kr.) ter leta 1641. po 1 gld. in 28 kr. — Za star ajde je bilo treba plačati 1579. leta 92 kr., 1630. leta samo 40 kr. in leta 1641. pa 1 gld. in 4 kr. — Star soršice je bil 1640. leta po 1 gld. in 52 kr., 1641. leta pa po 2 gld. in 8 kr.

Poglejmo, kako ceno je imelo meso. Leta 1706. je bilo jako dober kup. Takratni loški mestni sodnik Homan je dal razglasiti, da naj se prodaja funt mesa po 2 kr. deželne veljave. Pozneje se je podražilo. Leta 1768. je zaukazalo okrožno glavarstvo za Gorenjsko, da naj velja funt mesa 6 kr., ne pa $6^1/_2$, kakor so želeli loški mesarji in pa mestno svetovalstvo. — Funt slanine je stal 1704. leta 10 kr. dež. velj., 1711. leta 17 kr., leto pozneje 16 kr. in 1723. leta pa iznova 10 kr.

Za jednega konja je bilo treba plačati 1620. leta 15 tolarjev, za par koštrunov deset let pozneje 18 reparjev (72 kr.), za jedno jagnje 1646. leta 1 libro ter za tri teleta

1577. 2 gld. in 10 kr. Leta 1577. je veljala jedna kokoš 3 kr., 1618. leta 2 do 3 kr. in leta 1646. pa že 4 kr. Za par kopunov je bilo treba 1618. leta dati 9 do 12 kr. Istega leta se je dobilo za 1 krajcar 8 do 10 jajec, leta 1756. je pa stalo 15 jajec že 4 kr.

Za jeden funt masla se je skupilo 1618. leta 8 kr., za jeden funt sira pa 1579. in 1630. leta 4 šilinge. Za jeden funt voska je bilo treba plačati 1727. in 1728. leta 40 kr., 1732. leta 48 kr. in 1740. le 32 kr. V nekaterih krajih so kmetje dajali okoli leta 1631. za biro svojemu duhovniku med drugimi stvarmi tudi hleb kruha ali pa namesto hleba jeden groš. Za star soli je bilo treba leta 1579. plačati 1 gld.

Primeroma drage so bile razne dišave in pa južno sadje. Leta 1661. je veljal funt riža 24 kr., funt cvebov tudi toliko, limona 1 kr., 3 pomaranče 4 kr., citrona 8 kr., lot muškatovih orehov 8 kr. in lot cimeta 10 kr. Jednake cene so imele pomaranče, limone in citrone tudi leta 1660.

Kar se tiče smodnika, prodajali so 1727. in 1728. leta funt po 30 kr., leta 1731. po 8 grošev, leta 1732. po 28 kr. in leta 1733. pa po 2 libri (to je po 26$^{2}/_{3}$ kr.). Funt lanenega olja je veljal 1727., 1728. in 1731. leta po 13$^{1}/_{3}$ kr. dež. velj. — Funt kadila je stal 1727. leta 1 gld. kr. velj., leta 1728. pa le 42 kr. — Za vrečo oglja je bilo treba leta 1630. plačati 8 kr. -- Za laket platna se je dobilo 1702. leta 38 kr., v naslednjih dveh letih pa po 40 kr. — Vatel lodna je stal 1 gld. —. Cena jednemu lotu rdeče svile je bila 1732. leta 8 grošev.

Ko so pri neki cerkvi morali leta 1704. preliti jeden zvon, prodali so funt brona po 12 grošev n. v. Ko je bil zvon prelit, plačali so za vsak funt brona po 14 grošev n. v.

Iz naštetih zgledov je razvidno, da je imel denar v prejšnjih stoletjih višjo ceno, kakor sedaj. Znano je, koliko zahtevajo dandanes rokodelci in dninarji za svoj trud, ako morajo ves dan trdo delati. Leta 1734. je dobival tesar, ki je pokrival streho ter delal ob svojem, na dan po 20 kr. kranjske veljave, dninar pa, ki je tudi živel ob svojem, samo 13 kr.

in 1 penez kr. v. — Vojaki, ki so bili leta 1645. nameščeni v Loki, dobivali so polovico svoje plače v novcih, drugo polovico pa v blagu. Vojak prostak je prejemal na dan po 6 kr. in 2 peneza v gotovini in za drugih 6 kr. in 2 peneza so mu pa dajali po 1 funt mesa, 2 funta kruha in 1 četrt vina. — Vozniki so zahtevali 3 kr. n. v. odškodnine, ako so 1 stot kakega blaga prepeljali jedno miljo daleč. — Za pot z Dovjega v Loko se je plačalo sodnijskim pričam po 20 kr., z Dovjega v Ljubljano pa po 40 kr. Za jedno mašo je dobil duhovnik navadno po 30 kr., a za 8 liber je šel poljanski kapelan maševat v Cerengrob.

Tem svotam so bile primerne plače raznih uradnikov freisinškega škofa. Loški glavar je leta 1639. dobil na leto 133 gld. in 20 kr., sodnijski pisar 30 gld., solicitator 18 gld., dva graščinska stražnika po 13 gld. in vratar 12 gld. Razun teh plač so dobivali našteti uradniki in služabniki nekatere malenkosti tudi v blagu. Umeje se, da so prodajali in kupovali kmetije za dosti niže svote, kakor dandanes. Prav tako so bile tudi dote, katere so dobivali kmečki sinovi in hčere, mnogo manjše od sedanjih. Ako je imela kmečka hči okoli leta 1700. kakih 300 gld. dote, prištevali so jo bogatejšim.

Drobtinice iz furlanskih arhivov.

Nabral Ant. Koblar.

V minulem letu sem dvakrat šel pregledovat furlanske arhive in iskat podatkov za zgodovino Kranjske. Torbica se mi je napolnila z večjimi arhivskimi drobtinami, kakor l. 1890,[1] posebno zato, ker sem se oziral na željo prijateljev-zgodovinarjev in delal nekoliko obširneje izpiske. Obiskal sem sicer tudi druge arhive furlanske, ali glavni predmet preiskovanja je bil obakrat nadškofijski arhiv v Vidmu in v njem zvezki aktov pod naslovom «Chiese a parte Imperii». Pričel sem to leto izcrpovanje z 10. in je dovršil z bogatim 49. zvezkom, ki stoji poslednji v tem oddelku arhiva. Za cerkveno zgodovino Kranjske, posebno za 15. in znameniti 16. vek, leži v teh zvezkih dovolj gradiva. Enako bi se moglo iz njih nabrati tudi za sosedne slovenske dežele, ali omejeval sem se doslej samo na Kranjsko. Ustreči sem želel s tem delom v prvi vrsti mnogim kranjskim duhovnikom, ki opisujejo zgodovino farâ, v katerih službujejo. Bila bi pa ta zgodovina brez podatkov iz furlanskih arhivov mnogokrat zelo nepopolna. Gradivo sem tedaj tudi v tej zbirki razvrstil po farah, ki sledé v alfabetičnem redu. Vsled te razvrstitve se mora pač kaka stvar po večkrat omeniti, zato se pa toliko ne pogreša repertorij ob koncu knjige.

Da se prihrani prostor, sem se zopet posluževal nastopnih okrajšav, ki stojé med tekstom v oklepih in naznanjajo vire, koder sem zajemal tvarino. A pomeni nadškofijski arhiv v Vidmu; a zapisnike v njem (Libri gestorum,

---

[1] Prim. sestavek v I. zvezku «Izvestij» str. 1—39.

Registra); b so akti pod napisom «Chiese a parte Imperii» in c zvezki z naslovom «Collazioni di beneficj»; pridejana prva arabska ali pa rimska številka pomeni pri teh treh dotični zvezek, druga pa stran ali list v njem. S črko B je zaznamenovan videmski notarski arhiv, ki obsega spise patrijarških notarjev, in sicer naj se bere: pristavljeni 1 = Gabriel de Cremona, 2 = Eusebius de Romagnano, 3 = Gubertinus de Novate, 4 = Gandiolus, 5 = Petrus de Locha, 6 = Nicolaus, 7 = Walterus in 8 = Henricus Praitenrewter. C pomeni «Museo Civico» v Vidmu, D mestni arhiv v Št. Danijelu in E kapiteljski arhiv v Vidmu.

Adlešiči.

L. 1731 je prejel višje redove Ivan Zupančič iz Podbrežja. (A, b, 49.)

Bela Cerkev.

Župnikoval je pri Beli Cerkvi (in Ecclesia Alba) 1. nov. 1287 duhoven Montenarij. (D, 6.) — V postu l. 1500 je resignoval na faro Jurij Acher in stiški opat je o sv. Juriju l. 1500 ondi postavil za vikarja svetnega duhovna Nikolaja. — 4. jul. l. 1500 pošlje novomeški dekan Mihael Sterlecker pismo papeža Aleksandra, s katerim je bila Martinu Plavcu podeljena belocerkevska fara, na ogled patrijarhu. — Nato prosi Martin Plavec, duhoven zagrebške škofije, patrijarha, da bi ga potrdil za župnika pri Beli Cerkvi, ker noče stiški opat predlagati stalnega župnika, ampak ima ondi le začasnega namestnika. Fara je že dosti dolgo izpraznjena, tedaj je pravica podelitve vsled sklepa lateranskega zbora prešla (per devolutionem) na papeža. — 29. sept. 1500 pošlje stiški opat Ivan v Videm notarja, duhovna Simona Smaltzika, da bi zastopal opatovo pravdo zoper Plavca, češ, da ima stiški samostan že od l. 1457, ko mu je bila «pleno jure» vtelešena belocerkevska fara, pravico, postavljati ondi svetne duhovne «ad nutum amovibiles», in da je Plavec po krivici tedaj dobil faro od papeža Aleksandra, kar se lehko spozna tudi po tem, da je v podelilnem pismu govorjenje o naddijakonu v Novem Mestu, kjer

ga tačas še ni bilo. (A, b, 49.) — Imenujejo se dalje naslednji ondotni duhovni: 22. maja 1507 vikar Ivan, sin Martina Karpuča (Carpucz); 1. marca 1582 župnik Mihael Susel; l. 1598 župnik Matija Zalogar in 3. okt. 1600 vikar Luka Wrinikar. (A, b, 49.)

Bloke.

27. jun. 1487 je bil za župnika (in Oblach) na Blokah (bolj prav bi bilo pisati Oblokah) Leonard Skok. (A, a, 12, 391.) — 30. jul. 1490 je ribniški župnik Zobelsperger tožil naddijakona Operto v Kranju, ker je silil Martina Ratgeba, župnika v Ložu in na Blokah, da bi spadal pod gorenjski naddijakonat. (A, b, 49.) — V začetku 16. stoletja se je vlekla dolga pravda zaradi bloške fare in kapele sv. Petra v Ložu med Jurijem Sladkonjo in Leonardom Würfelnom. J. Sladkonja je bil škof pičenjski, stolni prošt in magister kapele v Ljubljani ter župnik v Ložu. Hotel je imeti tudi faro bloško, češ, da je bila od cesarja vtelesena škofijstvu pičenjskemu. Zato je tirjal, da naj bloški župnik od njega prejme investituro in mu plačuje navadnih šest solidov na leto. Ker mu pa tega ni hotel plačevati, prosil je Sladkonja cesarja, da naj bloško faro podeli duhovnu Jerneju Kerchu z Iga. Leonard Würfel, naddijakon in župnik ribniški, je pa trdil, da je l. 1506 dobil bloško faro po smrti ondotnega župnika Leonarda Stöcklna za nekega svojega sorodnika, in ga je na njo investiral. Sploh je pa menil, da ima cesar pravico prezentovati, ribniški župnik pa pravico investovati župnika na Blokah. Loški župnik se v to ne more vtikati, ker sam spada pod ribniški naddijakonat in mora prejeti od ondod investituro. Pravico svojo je pa Würfel izvajal takó: Ko so ortenburški grofje dali svét, da so se na njem zidale nove cerkve, podelil jim je patrijarh patronat, ribniškim župnikom pa pravico postavljati po teh cerkvah, kakor n. pr. Lož in Bloke, ki so tako rekoč podružnice ribniške, duhovne pastirje. Od Ortenburžanov je prešel patronat kot dedšina na cesarja, gledé na ribniške pravice je pa ostalo pri starem. -- Cesar je postavil 18. jul.

1507 tržaškega škofa in cesarskega svétnika Petra Bonhomo za komisarja v tej pravdi. Škof Peter si je pa izbral dekana svojega kapiteljna, namreč Leonarda Bonhomo, kot subdelegiranega sodnika. Pred tega sta tedaj prišla 26. okt. 1507 naddijakon L. Würfel iz Ribnice zá-se, za Tomaža, župnika na Blokah, in za Ivana, kapelana sv. Petra v Ložu, ter tržaški kanonik Andrej Cergnes, kot zastopnik pičenjskega škofa Sladkonje (Slachcogna). Navzoč je bil tudi javni notar in kancelar Ivan Krstnik Bonhomo. A pravda še ni bila končana. 1. febr. 1509 določi patrijarh gorenjskega in dolenjskega naddijakona, namreč kranjskega in šmarijskega župnika, za preiskovalna sodnika v tej pravdi. Preiskovalca pokličeta 25. febr. 1509 Würfelna v Kranj, da bi ga zaslišala. Toda 24. marca 1509 je Würfel zavrgel nova komisarja: kranjskega župnika Matijo Operto, češ, da mu je sovražen, in šmarijskega župnika ter novomeškega dekana Mihaela Sterleckerja, ker je odvisen od svojega prošta Sladkonje, škofa pičenjskega. Kdo da je v tej pravdi prijenjal, nam listine ne povedó. (A, b, 49.) – Po smrti Jurija Lankota je dobil faro l. 1588 Ivan Uršnik (Wursnik) (A, b, 18.), a zapustil jo je, in nadvojvoda Ferdinand je prezentoval 13. sept. 1596 ribniškega kapelana Matijo Zaletela, ki je bil potrjen 27. jan. 1597. (A, b, 18.) Zaletel je imel le enega kapelana, glagoljaša Andreja Vulkoviča, ki baje ni znal dobro nobenega (deželnega) jezika. (A, b, 44.) L. 1599 je pa prišel na Bloke naddijakon Klemen iz Trebnja, ki je hotel Uršnika zopet postaviti za župnika, in ker Zaletela, o katerem je trdil, da se je vrinil ko fara ni bila izpraznjena, ni bilo doma ob njegovem prihodu, nabil je na cerkvena in župna vrata razglas, da je odstavljen. Ljudstvo se je potegnilo za Zaletela, ki je prosil tudi patrijarha pomoči. Hotel je iti k patrijarhu osebno, a na Vipavskem ga straža zoper kugo ni pustila čez mejo, da bi kuge ne zanesel v Vipavo, kjer je tačas še ni bilo. Pisal je tedaj v Videm: «Pred dvema letoma sem postavno dobil faro Bloke. V farni cerkvi sem zopet napravil kelihe in drugo opravo. Nadliško cerkev, kjer že 26 let ni bilo maše, odkar so se je polastili Turjaški, ki so dovolili, da je notri mnogokrat

pridigoval predikant Krištof Faschang in drugi krivoverci, vzel sem luteranom iz rok s pomočjo pl. Lenkoviča. Pripravil sem les za popravo župne hiše na Blokah itd., a zdaj me hočejo odstaviti». (A, b, 44.) — 10. dec. 1640 župnik Matija Fideli priporoči Matijo Terzela za prezbiterat, tožèč, da je na Dolenjskem pomanjkanje duhovnikov. (A, b, 38.) — 7. marc. 1645 isti župnik Fideli prosi za svojega kapelana Matijo Kobala pravice izvrševati duhovno pastirstvo. (A, b, 42.) — 25. jan. 1700 ondi župnik Blaž Ravtinger. (A, b, 49.) — Po njegovi smrti je pa 27. marc. 1706 cesar prezentoval Ivana Šlokovca (Schlokouiz). (A, b, 43.) — Koncem l. 1745. je župnik Ivan Schmalz naštel v svoji fari 3704 duše, ter naznanil, da je bilo med letom 200 krstov, 99 pogrebov in 38 porok. (A, b, 49.) — 18. nov. 1748 je na Blokah kapelanoval Matija Kajfež. (A, b, 49.)

Borovnica.

Borovniški vikar Ivan Tavčar je bil 22. apr. 1637 predlagan za kurata v Velesovem. (A, b, 41.)

Bistra, samostan: 28. maja 1600 je bil za prijorja o. Auguštin. (A, b, 48.) — 26. jul. 1652 so bivali v samostanu očetje: prijor Pavel, vikar Josip, starosta Saud (?), Ivan, zakristan Andrej, Marko, Viljem, Martin, oskrbnik Ludovik, Jakob in Jurij. (A, b, 23.)

Boštanj.

26. jul. 1503 je pisal iz Šmarija Mih. Sterlecker, naddijakon Slovenske Marke, Juriju, provizorju pri Sv. Križu pod gradom boštanjskim (Sawenstain), da je na prezentacijo vojnika Krištofa Lambergerja potrdil Mihaela Diechpranta za cerkev boštanjsko, mu podelil pravico duh. pastirstva in ga investiral, on naj ga pa uvede v omenjeno cerkev in vmeščenega brani. — 22. maj. 1507 je bil še ondi za župnika Mih. Diechprant. (A, b, 49.)

Brdo.

Brdsko grajščino so imeli l. 1608 v lasti Lambergi iz Črnelega. (A, b, 49.)

Cerklje na Gor.

24. jan. 1289 se je župnik podpisal: »Vidotto, Plebanus de Circhlach«. (D, 6.) — 31. maja 1475 je bilo Kancijanu, cerkljanskemu župniku in naddijakomu (in Carniola), ukazano, naj vmesti novo velesovsko prednico. (A, c, A,[1] 46.) 28. dec. 1477 je naznanil Kancijan, župnik v Cerkljah, patrijarhov kapelan in naddijakon, pišoč iz Kranja v Videm, da je v ječo zaprl Ahaca, po domače Vipavca ali Jugovca v Kranju, a ker je pobegnil iz ječe, prodal mu je potem njegovo pohištvo. (A, b, 49.) 26. apr. in 21. jun. 1485 se zopet imenuje Kancijan, župnik cerkljanski (A, a, 11, 141), in 6. avg. 1487 župnik in patrijarhov komisar. (A, a, 12, 440). — 2. apr. 1488 se ondi navajata dva duhovnika Blaža; prvi je duhovni pomočnik (Diuinorum Cooperator) in drugi zgodnjik (Primomissarius). (A, a, 13, 269.) — 16. jun. 1506 vikar Jernej Kos. (A, b, 49.) — Po smrti Gregorja Sivca je 31. okt. 1557 kapelanijo sv. Tomaža na cerkljanskem pokopališču dobil Krištof Schwab (župnik). (A, c, I, 30.) — Ko se je cerkljanski župnik Krištof Treiber l. 1595 preselil na kranjsko faro (A, b, 47), je želel Cerklje dobiti rojak Jernej Hauman, do takrat župnik šentjúrijski. Velesovske nune so ga že izvolile. Zanj je prosil 17. jul. 1595 naddijakon Gašpar Freudenschuss, da naj se mu pismeno pošlje potrditev, ker zaradi vročine, slabih dohodkov kmetije in vednih procesij za odvrnitev turške sile ne more lehko priti v Videm. (A, b, 15.) Nato je bil Hauman poklican v Videm, da bi ondi napravil konkurz. Toda skušnje ni prestal. Prosil je Freudenschuss zopet zanj 15. sept. 1595, da bi mu skušnjo pregledali, ker dolenjski naddijakon Polidor sam potrjuje župnike in kurate brez izpraševanja, in ker se na Kranjskem v šolah ne učé »Casus conscientiae, neque lectiones theologicae, sed rudimenta grammatices et Rethorices, qui si in iis bene informati fuerint, pro sufficientibus ad sacerdotium existimantur. Cum illi, qui ad altiora veluti Physices et Theologiae studia processerunt, fieri Cooperatores, montes collesque

[1] S črko A je zaznamovan prvi zvezek tega oddelka.

percurrere nolunt, similiter cum Corpore divino miseros colonos ad spatium integri milliaris pro unius ad majus duorum solidorum (solutione) adire renuunt, denique Missam defunctorum pro solario trium solidorum juxta morem nostrae patriae celebrare recusant, sed ad majora dignitatis et honorum fastigia, veluti Praeposituraе, Canonicatus etc. aspirant». (A, b, 15.) — Proti koncu 16. stoletja se je pritoževala šmartinska soseska v cerkljanski fari pri patrijarhu takó-le: «Pred nekaj leti je pokojni nadvojvoda Karol ukazal, da naj se popišejo vsa cerkvena posestva zaradi naložitve davka. Predstojnik dotični komisiji je bil baron Ivan pl. Eck, luteran, ki je razglasil ukaz, da, če bode kdo kaj prikrival, se mu bodo vzela vsa posestva. Dve tretjini vzame vicedom za kamero deželnega kneza, tretji del pa dobi dežela, ali pa tisti, ki to ovadi. Predstojnik pl. Eck je nekaterim Šmartinčanom sam rekel, da ni treba naših posestev naznanjati. Kmalu potem nam je pa vendar vzel vicedom dve tretjini, a vrnil nam ji, ko smo ga prosili. Tretji del posestev pa, ki nam je vzel baron Ivan pl. Eck, nam ni hotel vrniti niti on, niti po njegovi smrti njegov sin Adam, in ustavlja se sedaj tudi njegov vnuk Nikolaj pl. Eck. Prosimo pomoči, da ne bodo naši cerkvi prikrajšani dohodki». (A, b, 49.) — Po smrti Matije Schmucka dobi l. 1634 faro Matija Brecelj. (A, b, 18.) Isti župnik Brecelj (Wrezlius) pošlje 3. avg. 1641 svojega kapelana Lovrenca Zavrla v Videm, da bi dobil pravico izvrševati duhovno pastirstvo v Cerkljah. (A, b, 34.) — 10. jul. 1649 pa napravi Brecelj izpisek iz krstne knjige cerkljanske, s katerim priča, da je bil slušatelj umetnostij in modroslovja, Adam Zupan, porojen v Cerkljah 3. febr. 1626. (A, b, 24.) — 10. sept. 1637 prosi gospa Schwab, bivajoča v gradu «Stein» (najbrže Strmol) blizu velesovskega samostana, da bi smela sezidati novo kapelo v tem gradu, ker posebno po zimi zaradi snega težko pride v svojo farno cerkev v Cerklje. Imela bi potem ob nedeljah doma sv. mašo. — Kapelica v Strmolu je stala še dobro ohranjena l. 1704. (A, b, 49.) — 14. apr. 1646 je bil v Cerkljah za kapelana Matija Modri. (A, b, 18.) — Velesovska pred-

nica je po smrti župnika Matije Breganta predlagala 24. maj. 1682 za Cerklje Matijo Porento, po tega smrti pa 25. sept. 1688 Matijo Vidmarja. (A, b, 44.) — L. 1723 so prejeli višje redove: Matej Kne, Matej Jajca in Osvald Zorman, vsi iz cerkljanske fare. (A, b, 49.)

Cirknica.

Ko se je Articus, škof konkordijski, odpovedal cirkniški fari, sta se za njo potegovala Tadej de Palude in Jakob de Orsaria. Dobil jo je Tadej, ker se omeni, da je ondi župnikoval 23. febr. 1319. (C, 2.) — Gašpar Gall, župnik (in Circhinitz), 30. dec. 1486 (A, a, 12, l. 222) in 18. apr. 1488 (A, a, 13. 273). — Vikar ondi postane 23. jun. 1489 Gregor Sprecher. (A, a, 13, l. 429.) – L. 1591 je bil v Vidmu v mašnika posvečen Martin Kraševec iz cirkniške fare. (Zap. novoposveč.) — Anton Štefanič (Stephanitius) se od l. 1593 do 26. jun. 1609 večkrat imenuje cirkniški župnik. Dobil je to faro l. 1593, ko je bil odstavljen njegov prednik Vincenc Perger, luteran, in jo je nastopil v koncu novembra istega leta. Pisal je Štefanič 12. marca 1594 patrijarhu: «Pri moji instalaciji je Vincenc nameraval napraviti kmete, da bi se bili zoper mene uprli. Zgodilo bi se bilo, ako bi jim ne bil jaz obljubil, da bodem precej odstopil, kadar bode Vincenc pomiloščen. Obrnil se je do deželnega kneza, a ni dobil ugodnega odgovora. Zdaj pa ljudi na tihem in javno zoper mene hujska. Na sv. Jurija dan, ko ima srenja svoj zbor (dietam aut comitia), hoče, da bi me izpodili in postavili njega, ki ga nočem imeti za sacelana, ali, da bi dobili koga druzega. Vincenc zdaj pomaga pisati v uradu carinskega predstojnika v Cirknici. Prosim tedaj, da se mi pošlje po naddijakonu varstvo za dan sv. Jurija.» (A, b, 49.) Nadalje je pisal Štefanič istega leta: «Tri ali štiri imenitne cirkniške družine so luteranske. Želé pokopa za slučaj smrti na občnem pokopališču. Dasiravno to ni dovoljeno, vendar naj bi se jim pustilo, ker se ne morem vsem ustavljati. — Farno pokopališče v Cirknici je premajhno in se cela trupla prekopavajo. Pomaga se lahko s tem, da

se pri kapeli sv. Roka nad Cirknico, kjer se je pokopalo več sto mrličev ob času kuge, blagoslovi novo pokopališče. Znal bi to opraviti tržaški sufragan, ki je zdaj blizu nas.» (A, b, 49.) — In res so se bili spuntali kmetje zoper župnika Štefaniča. 30. maja 1594 jih je prišel mirit naddijakon Trebuhan iz Ribnice, a nič ni izdalo. (A, b, 34.) — 23. jun. 1594 zopet piše župnik patrijarhu: «Uporni Cirkničani so postali nekoliko milejši, ker so jih trdo prijeli. Dajte meni ali pa naddijakonu Gašparju Freudenschussu pravico, odvezovati od krivoverstva, če se kdo spreobrne. Koliko da sem prestal zaničevanja od svojih župljanov, Vam je razložil duhoven Luka Knafelj iz Ribnice, ki je bil pred kratkim pri Vas. Pisal Vam je znabiti tudi moj zavetnik, kranjski vicedom Kamilo Suardo. Duhoven Vincenc biva še vedno tukaj in mu ni mar, da bi šel k svojima beneficijema. Prosil me je, da bi ga vzel za sacelana, češ, da bi mogel vsaj takó, ker ni več župnik, ljudstvo obdržati v starih zmotnjavah. Dokler ne pojde od tod, ne bode miru; kar zidam, on podira. — Moj sacelan Ahac Šimič, ki je zlato drgnil s paten in je dajal ljudem med vinom piti zoper zlaténico, storil je to v svoji preprostosti. Na svoje troške je dal zopet patene prezlatiti in presvetiti. Ker nam nedostaje duhovnov, ga bodem obdržal. Enako je delal s kelihi neki kmet v Kožljeku (Koslak), ki je imel shranjene cerkvene kelihe in mašno obleko. Tudi ta sveta posoda je že popravljena.» — O razmerah na Kranjskem sploh je pisal župnik dalje: «Passim fere in tota Carniola Spangenbergii Postillam, in Slauonicam linguam uersam Cooperatores ex suggestu proponunt populo, aliasque eius farinae librorum conciones, maxime in nostro hoc districtu cum maximo malo animarum, quare propter Deum oro, mittite, uel procurate mitti, seuerum ad omnes Archidiaconos mandatum, quo talium lectio librorum graui censura omnino interdicatur.» (A, b, 49.) — Drugo pismo Štefaničevo imamo od 20. avg. 1595, ko se patrijarhu takó pritožuje: «Perger se še vedno sili za župnika v Cirknici in mi nagaja. Med mojo mašo prihaja sè svojim pomagačem Ivanom Lužnikom (Lushnyk), hudim luteranom, v cerkev.

Vsedeta se zraven altarja in na glas začneta prepevati večernice. Ljudi po fari šuntata in delata med njimi velik šum. Prišel je k meni tudi Krištof Lužnik in zahteval, da naj grem obhajat nekega luterana pod obema podobama. Seveda sem mu to odrekel, ker vso župno srenjo obhajam le pod jedno podobo. Pergerja, ki tukaj nima druzega, kot hišico in kup otrok, naj iztirati dâ nadvojvoda. Našel sem ga nedavno pri nekem bolniku, ko ga je slepil. Bolnik mi je rekel: ‚Dajte meni tudi blagoslovljenega vina in ne samo hostije!'» (A, b, 15.) — 28. okt. 1596 je pa pisal Štefanič patrijarhu: «Moj prednik, Vincenc Perger, je umrl 5. t. m. za boleznijo ‚Febris ungarica'. Imel je dva beneficija, namreč beneficij sv. Petra v mestu Ložu in Matere božje v gradu Šteberku (Stegberk). Prvi mu je nesel 60 dukatov in drugi 73 renskih. Šteberški beneficij naj se dâ mojemu kapelanu Danijelu de Amacilis, ki se je spreobrnil in pismeno potrdil obljubo. Beneficij sv. Petra je pa vlada podelila meni, ker sem za prednikom poplačal zastale davke.» (A, b, 15.) — Iz Štefaničevega pisma od 24. febr. 1601 posnamemo še nastopno: V gradu Loka pri Cirknici je kapela sv. Leonarda. Revna je in nima drugih dohodkov, kakor od pol zemljišča dobiva za davek 8 in za desetino 4 libre. Polastiti se hoče tega zemljišča Ivan Šimič (Schimitsh), šteberški uradnik barona Hanibala pl. Eck. Prosimo pomoči! (A, b, 34.) — L. 1584 so se cirkniški fari prištevale srenje: Cirknica (Zirknitz), Britof (Freyhoff), Dolenja Vas (Niederdorf), Jezero (Söedorf), Begunje (Wegune), Selšček (Seltschakh), Grahovo, Martinjak (Martinspach), Žerovnica (Serounitz), Bezuljak ali Bezovljak (Wesoulack), Slivnica (Sliuitz), Selše (Selsche), Brezje (Wressye), Topol, Ivanje Selo (Juaineselle), Blóčice (Wlatschitsch), Kožljek (Khosslikh), Dobec (Dobatz), Rakek (Rakhakh). (A, b, 18.) — Po smrti Antona Štefaniča je dobil po nadvojvodski prezentaciji cirkniško faro Krištof Plankel 23. jan. 1610. (A, c, VII.) — 26. nov. 1618 župnik Karol Pester. (A, b, 30.) — Župnik Jurij Zimmermann se imenuje 7. marca 1644 in 7. nov. istega leta, ko je poslal v Videm dijakona Andreja Dietricha, da bi ga posvetili

v mašnika. (A. b. 34.) 16. febr. 1660 pa Jurij Zimmermann, apostolski protonotar, kanonik novomeški in župnik cirkniški, priporoči svojega duhovnega pomočnika Martina Križaja za duhovno pastirstvo. (A, b. 46.) — Po njegovi smrti je bistrski prelat postavil v Cirknici premakljivega vikarja. Jurija Pernerja. (A, b. 46.) — Cirkniški župnik Gregor Črvič (Zeruitsch) je na novo sezidal in blagoslovil cerkev sv. Volbanka. Dobil je pred božičem l. 1685 proštijo kološko (Collocensem) z infulo, a ostal je še župnik v Cirknici, kamor so ljudje vreli iz vseh krajev, ker je na čudne načine zdravil ljudi in živino. (A, b, 49.) — 18. avg. 1698 je ribniški naddijakon Tomaž Renner po dolgi pravdi odstopil pred delegovanim sodnikom Ivanom Krstn. Prešernom, ljubljanskim proštom, jurisdikcijo nad cirkniško faro gorenjskemu naddijakonu Juriju Andreju bar. pl. Gallenfelsu. (A. b. 49.) — 20. apr. 1704 so bili v Cirknici: župnik (bolj prav: vikar, ker ni bil kanonično vmeščen in potrjen) Ivan Obreza in trije kapelani: Ivan Mikolič, Ivan Bernhard (Pernhardt) in Andrej Knop. Fara je štela do 8000 duš in imela 16 podružnic. Prištevala sta se ji tudi dva samostojna vikarjata: Préserje in Planina. (A, b, 49.)

Čatež pri Kostanjevici.

2. nov. 1481 in 12. jul. 1482 župnik (in Zates) Pankrac Suliamp. (A. a, 10, 416 in 486.) — 20. maja 1507 vikar (župnik) Osvald. (A, b, 49.) — 3. okt. 1600 vikar Krištof Waissinger. (A, b, 49.)

Čemšenik.

Jakob Gall, gradnik (Castellanus) na Gamberku (Gallenbergkh), prosi l. 1496 za sina Mihaela, ki želi postati duhoven, «Dimissorium generale». (A, b, 49.) — L. 1595 je bil ondi za vikarja Ivan Smuk. (A. b. 15.) — V začetku 17. stoletja župnik Matija Lovša. — V avgustu l. 1636. župnik Matija Juvan. (A, b, 49.) — 30. avg. 1720 je bil lastnik gamberškega gradú (Gallenberg) baron Franc Adam pl. Lichten-

thurn. V grajski kapeli sv. Ane se je tačas bralo mnogo sv. maš. (A. b, 48.)

Črmošnjice.

L. 1571 je ondotnega župnika Gregorja Pileatorja (Klobučarja ?) poročil slovesno v cerkvi pred altarjem z neko Ano župnik iz Kočevske Reke, Ivan Schneller. 4. apr. 1594 je bil Pileator župnik v Zibiki na Štajerskem in je prosil patrijarha oproščenja zaradi svojih napak, enako tudi za svojega sina Jurija, ki je bil v Lepoglavi brez odpustnega pisma posvečen v mašnika. (A, b, 46.) — L. 1638 je župnikoval Jurij Gačnik (Gatznig). (A, b, 16.) — Po odhodu župnika Jurija Oplaniča prezentuje 25. okt. 1669 grof Turjaški za to faro starološkega župnika Ivana Jakoba Mihiča. (A, b. 44.) — L. 1745 je bilo v fari črmošnjiški, katero je vladal župnik Andrej Hranilovič, 1692 duš in isto leto 112 krstov, 88 pogrebov in 30 porok. (A, b, 49.)

Črnomelj.

Proti koncu 15. stoletja je bil Ignac, domá iz Črnomlja (Natzel de Cernemel), altarist sv. Jurija na Krki. (A, b, 31.) — 6. okt. 1500 duhoven Blaž Kobetzl iz Črnomlja, javni notar v Novem Mestu. (A, b, 49.) — Jurij Maroitsch, župnik nemškega reda v Črnomlju, priporoči 12. sept. 1579 svojega brata Martina za sprejem višjih redov. (A, b, 24.) — L. 1731 je bil v Vidmu v mašnika posvečen Josip Poljanec iz Črnomlja. (A. b, 49.)

Dob.

24. apr. 1343 je dobil dobski župnik Vajgand (Vayandus) povelje, da naj vmesti novega moravškega župnika. (E, I, b, 55.) — 22. nov. 1483 je bil za župnika v Dobu magister umetnostij in patrijarhov komisar Volbank Gall. (A, a, 10.) Dobil je isti 11. apr. 1484 naddijakonsko čast za Gorenjsko (in partibus Carniole), ko jo je bil odložil kamniški vikar Leonard Seydel. (A, a, 10, l. 666.) Imenuje se Gall komisar v Dobu še 7. maj. 1485 in 27. jun. 1487. (A, a, 12, l. 391.) — 16. avg. 1488 je pa dobil dobsko faro zgoraj omenjeni Leonard

Seydel, magister umetnostij. Ker pa ni mogel precej nastopiti fare, postavil je v Dobu za vikarja Pavla Šentaja. (A, a, 13, l. 312.) 23. sept. 1494 je bil Seydel zopet vikar v Kamniku, ter je kot naddijakon za Gorenjsko priporočil ključarja cerkve sv. Leonarda na Krtini v dobski fari patrijarhu, da bi dobila pismo, s katerim bi smela po škofiji pobirati miloščino za sezidanje omenjene cerkve. — 7. sept. 1603 je gospodinjila na Črnelem baronka Sabina pl. Lamberg, rojena gospa pl. Turjaška s Šumberka, v imenu svojega moža, katerega so imeli priprtega Turki. (A, b, 49.) — 18. avg. 1664 je bil duh. pomočnik v Dobu Matej Vlacher. (A, b, 34.) — L. 1704 grajščak na Krumpergu Ivan Ludovik Rasp. (A, b, 49.)

Dobrépolje.

26. avg. 1486 je Lambergerjev kapelan «in oppido Gotimfeld» Vencelj Grimsizer. (A, a, 12, 293.) — 2. dec. 1488 se Jurij Lamberger in gospa Elizabeta, udova Andreja Lambergerja, pravdata z duhovnikom Nikolajem, kapelanom v kapeli sv. Andreja pri cerkvi sv. Križa v Dobrépoljah. (A, a, 13, 350). — Za župnika je bil ondi 1. apr. 1591 Matej Schidermann. (A, b.) — Beneficij sv. Andreja, katerega je 20. sept. 1598 imel Andrej Zajec (Lepus), je bil zanemarjen. Patroni pl. Werneck, ki so bili luterani, so pustili, da se je skâpala streha in izgubila se mašna oprava, takó da se niso mogle opravljati ustanovljene maše. (A, b.) — 23. apr. 1599 je bil po smrti Schidermanna ribniški župnik Andrej Stecher potrjen za faro dobrépoljsko (A, c, V.); imenovan je Stecher 21. avg. 1599 tudi naddijakon. (A, b, 44.) — 1. marca 1599 prezentujeta brata Oton Henrik in Erazem pl. Werneck z Brega (Willingenrain) za kapelo sv. Andreja duhovna Andreja Zajca s Krke. Toda dve leti Zajec ni mogel iti po konfirmacijo k patrijarhu v Videm, ker je hudo divjala v Dobrépoljah kuga, in 17. okt. 1601 je zanj pismeno prosil potrjenja naddijakon ribniški (A, b, 39), da je bil potrjen 25. okt. 1601. (A, c, VI.) — Po smrti Zajčevi je bil za isti beneficij potrjen Mihael Kodrič 16. maj. 1604. (A, c, VI.) — Faro dobrépoljsko je pa

dobil, ko jo je zapustil Andrej Stecher, 7. avg. 1613 Jernej Štrukelj. (A, c, VIII.) — Beneficij sv. Andreja dobí l. 1615 Krištof Plankel iz Ribnice. (A, c, VIII.) — A ko je resignoval Plankel, prezentovala je za isti beneficij 28. sept. 1619 udova Elizabeta pl. Werneck Nikolaja Mrau-a. (A, b, 43.) — L. 1638 je župnikoval ondi Ivan Dienstmann. (A, b, 16.) — Ko je resignoval na beneficij sv. Andreja dr. Ivan Ludovik Schönleben, je 15. maj. 1677 prezentoval baron Herman Julij pl. Werneck Ivana Ludovika Kronlechnerja. (A, b, 44.) — 25. jan. 1690 je bil za župnika ondi dr. Jurij Andrej pl. Gallenfels. (A, b, 27.) — 15. maj. 1707 vikar Marko Mislej. (A, b, 47.) — 27. mar. 1714 je bil za župnika Ivan Andrej Savletič (Saulettig), za vikarja pa Matija Fabijan. (A, b, 23.) — L. 1723 je prejel višje redove Pavel Babič iz Dobrépolj. (A, b, 49.) — L. 1745 je bilo v dobrépoljski fari 3308 duš, 168 krstov, 80 pogrebov in 36 porok. (A, b, 49.) — Po smrti župnika Josipa Kanduša je prezentovala 12. mar. 1747 cesarica Marija Terezija za faro Ivana Andreja Loknerja (A, b, 42), ki je 18. nov. 1748 imel za kapelana Pavla Mariniča. (A, b, 49.)

Dóbrniče.

Ivan de Garisendis (Conf. Izvestja I, str. 8, kjer je znabiti pomota «Bausendis»), župnik dobrniški (in Döuernik), dobi 22. jan. 1341 dovoljenje, da sme dve leti bivati zunaj fare, ako dobi namestnika. (E, I, a, 7.) — 17. apr. 1499 župnik Kancijan. (A, b, 49.) — 17. maj. 1507 župnik Jurij Sladkonja (Slakoina), ob jednem župnik žužemberški. (A, b, 49.) — 24. febr. 1582 župnik Matej Berthoner (tudi Wartofferus) (A, b, 34.)

Dol (Lustthal).

L. 1595 vikar Štefan Perner. (A, b, 15.) — V avgustu 1636. leta župnik Jurij Jenko. (A, b, 49.)

Dolgo (Dovje).

26. okt. 1484 je bil vikar na Dolgem (Lenchfeld) Primož Tehstnich. (A, a, 10, 717.)

Fara pri Kostelu.

L. 1592 je bil v mašnika posvečen Anton Štefanič iz Kostela. (Videmski ord. zap.) — L. 1598 župnik Jernej Faber (Kovač) prosi, da bi smel blagosloviti cerkvico sv. Petra, na novo sezidano na oni strani Kulpe, in zraven nje pokopališče, ki bi se rabilo ob času povodni. Trdi dalje, da v fari stanujejo Hrvatje. (A, b, 47.) — L. 1601 je o Fabru rečeno, da je bil pravi luteran in malo vreden človek, imel je pa pobožnega kapelana Ivana Spaniča iz Ilirika. (A, b, 48.) — L. 1745 je bilo v fari 1315 duš, 39 krstov, 31 pogrebov, 18 porok. (A, b, 49.) — Ko je Lovrenc Matija Reuz l. 1745 odšel župnikovat v Ribnico, prezentovan je bil 13. maj. 1746 od cesarice Marije Terezije za faro Ivan Anton pl. Abramsberg (A, b, 42), ki se omenja še 18. nov. 1748. (A, b, 49.) — L. 1747 je posvetil ondotno farno cerkev, ki je bila že poprej sezidana, škof senjski in modruški. (A, b, 42.)

Goče pri Vipavi.

Kuratni kapelan Jurij Žvanut (Suanuth), poprej župnik na Ogerskem, prosi 12. jul. 1723 pravice odvezati od krivoverstva nekega luteranskega vojaka, kakoršnih je ondi mnogo nastanjenih. Goče (Hotsche) so bile kuratna kapelanija, obstoječa iz treh vasij in spadajoča pod faro vipavsko. (A, b, 34.)

Gôrje.

Gorjanski župnik Luka Schwar je bil pozneje (28. okt. 1593) vikar v Radovljici. (A, b, 31.)

Grad.

13. dec. 1578 Matija Raban, prošt na Otoku (in Wörd) in župnik blejski (in Veldes), vzame za kapelana novomašnika Krištofa Muhavca, rojenega v Mošnjah. (A, b, 39.)

Holmec.

Na Holmcu (in paruo Khallenperg) je bil l. 1595 za kapelana Simon Otava. Beneficij M. B. je imela oddajati soproga Nikolaja Bonhomo, vicedoma kranjskega. (A, b,

15.) — Pred l. 1638 je vžival ta beneficij mengeški župnik Šega. (A, b, 23.) — L. 1664 je bila potrjena bratovščina M. B. na Holmcu. (A, b, 42.)

Idrija Spodnja.

L. 1595 se je spodnja Idrija imenovala slovenska (sclauonica), zgornja pa nemška (theutonica). Za kurata je ondi služil Nikolaj Pipan iz Loža. Na farnem pokopališču je tačas pokopaval luterane predikant in pri pogrebih imel govore. (A, b, 48.)

Idrija Zgornja.

Oskrbnik (Verweser) Gregor Komar je bil luteran. L. 1595 je dal svoje otroke krstiti predikantu v leseni luteranski cerkvici v Idriji in je tudi druge Idrijce silil v krivoverstvo. (A, b, 48.) — Predikanta je nadvojvoda prepodil še isto leto (1595), toda luteranskega organista (ludirectorem) so podpirali uradniki. (A, b, 15.) — 4. avg. 1597 je bil predstojnik (Prefetto della Idria tedescha) Jurij Aquila, katoličan. Za duhovnega pastirja je bil tačas v Idriji magister Marko Khun (A, b, 48.), ki je 23. jun. 1601, kot župnik krški, pisal o Idriji sledeče: «Nikjer ni luteranstvo toliko škode naredilo, kakor v Idriji, kjer so skoraj 40 let predikantje pridigovali knapom in kmetom. Poslal sem, bil pred štirimi leti tja kot gojenec nadvojvodskega kolegija v Gradcu, dovršivši modroslovne in večinoma tudi bogoslovne studije. Ker znam nemški in slovenski jezik, se mi je posrečilo, da sem jih zopet privedel v naročje katoliške cerkve». (A, b, 34.) — Po smrti Frančiška Latomija je kapelo v idrijskem gradu dobil Felicijan Jaconisij. (V izvirni prezentacijski listini je to ime gotovo napačno zapisano; conf. Izvestja I, str. 8). (A, b, 41.) — 12. jun. 1635 cesarski kapelan Ivan Klinec. (A, b, 34.) — Vikar Jurij Novak pošlje 21. maj. 1640 svojega kapelana Pavla Ilinčiča v Videm po potrjenje za duh. pastirstvo. (A, b, 39.) — Cesarski kapelan in idrijski župnik Gašpar Josip Wichtelizh pl. Wichtenstain se imenuje 28. febr. 1707. Isti poprosi 26. maja 1710 patrijarha podeljenja odpustkov za

blagoslovljene sveče, katere nosijo o cerkvenih sprevodih udje bratovščine sv. Barbare, ustanovljene v cerkvi sv. Barbare. Taki sprevodi s presv. Rešnjim Telesom so skoraj vsaki večji praznik, ko se blagoslavlja živo srebro. Župnik vpraša tudi, če velja post na dan pred praznikom sv. Hermagore in Fortunata, ko se v Ljubljani, kjer sta ta dva svetnika patrona, ne postijo. (A, b, 47.) — 18. dec. 1712 zopet prosi župnik odpustkov tistim, ki bodo molili za rajne, ko bodo slišali peti novi mrliški zvonec. (A, b, 43.) Poslednjič se župnik Wichtelizh imenuje v Idriji 1. jun. 1728.

Ihan.

20. avg. 1579 podelí patrijarh Polidoru pl. Montagnana, naddijakonu štirskemu, savinjskemu in dravskemu ter najvišjemu komisarju obojne Kranjske, patronat ihanske fare. To pravico imata naj ob jednem njegova brata Jurij in Jernej ter njuni nasledniki v moškem kolenu. Pismo je poslal patrijarh gorenjskemu komisarju Mateju Pisancu. (A, c. II.) — L. 1595 župnik Adam Lampert. (A, b, 15.) — 29. okt. 1613 podeli patrijarh, ker so pl. Montagnanovi vselej prezentovali nevrednega, ihansko faro Vrbanu Komatarju. (A, c. VIII.) Imenuje se župnik Komatar še l. 1636 (A, b, 49) in 14. apr. 1646. — Ko je izmrla rodbina pl. Montagnana, je prešel patronat ihanske fare na deželnega kneza. (A, b, 18.) — 18. avg. 1664 je resignoval na faro opešani župnik Matej Modri in priporočil za-njo dobovskega kapelana Mateja Vlacherja. (A, b, 34.) A patrijarh je 6. marc. 1665 za upravitelja postavil Jakoba Rijavca. (A, b, 42.) — Okrog l. 1674 je cesar podelil faro Gregorju Pevcu, ki je naštel l. 1704 v ihanski fari 450 duš. Cerkev sv. Kunegunde na Tabru je imela l. 1704 bratovščino sv. Lucije. Zavetnik tej podružnici je bil Ivan Ludovik Rasp, grajščak na Krumpergu. (A, b, 49.)

Kamnik.

13. nov. 1275 patrijarh odstavi kamniškega župnika Hermana de Budrio, ker ni bil kanonično vmeščen. Postavil ga je bil kapitelj za časa, ko je bil izpraznjen patrijarški sedež.

(C 7, 17.) — Nikolaj Gallon Kamniški (de Stayn) dobi 8. jun. 1341 fevde pri Moravčah. (E, I, a, 3.) — Duhovnik Ulrik iz Kamnika (de Stayn) je vikar v Smledniku 6. jun. 1341. (E, I, a, 67.) — Otakar Blagoviški, župnik kamniški (s. Marie in Stayn), dobi 22. jan. 1341 dovoljenje, da sme biti jedno leto odsoten od svoje fare. (E, I, a, 7.) Omeni se isti župnik še 6. febr. 1343. (E, I, b, 18.) — 16. jul. 1401 župnik Anton Stüppl. (B, 8.) — Leonard Seydel, magister umetnostij in vikar kamniški, se omenja kot naddijakon (Prouincie Carniole) 17. apr. 1481 in 28. mar. 1482 (A, a, 10, l. 459); dalje 22. nov. 1483, ko se je pravdal z gradnikom (Castellanus) Petričem zaradi nekega travnika (A, a, 10, l. 633); 11 apr. 1484, ko se je odpovedal naddijakonski časti za Gorenjsko (A, a, 13, l. 312); 16. avg. 1488 in 26. okt. 1488, ko je dobil faro dobsko. (A, a, 13, l. 312.) 24. maj. 1494 je bil Leonard Seydel zopet vikar v Kamniku, ob jednem pa kanonik ljubljanski in naddijakon za oglejski del «Carniole». Tačas je dal Kamničanu Juriju Tančiču (Tanczicz) spričevalo, da je res prejel od krapulskega škofa Petra Karola, generalnega vikarja v patrijarhatu za čas izpraznjenega sedeža, niže sv. redove v Konjicah, da mu je pa pred letom o požaru izvirnik tega pisma pogorel, in ga priporoči za subdijakona. Omeni tudi, da v Kamniku ni kuge in naj ga le brez skrbi spusté v mesta na poti v Videm. (A, b, 49.) — Razen pisma od dne 23. sept. 1494 in 9. sept. 1496 imamo tudi pismo naddijakona Seidelna, s katerim dne 12. marc. 1499 takó-le toži iz Kamnika generalnemu vikarju v Videm: «Svetna gosposka brani duhovnom dajati miloščino svojemu prelatu. Naj se izdá ukaz in zagrozí izobčenje, katero razglasim na prihodnji sinodi, da ne bode mótenja v rednem dajanju. Tudi Sterlecker je bil včeraj zaradi tega v Ljubljani, a dolenjskim duhovnom se to toliko ne brani». Nadalje toži Seidel o porušeni disciplini med duhovniki, da popuščajo fare zaradi nekega ostrega ukaza, ki naj bi se preklical. (A, b. 49). Druga listina z dne 10. avg. 1504 omenja Seidelna, ki je bil vikar v Kamniku, kanonik ljubljanski in naddijakon gorenjski, da ga je patrijarh izvolil

za komisarja v neki višnjegorski pravdi. Pisaril je Seidelnu tačas uradne stvari Gregor Pheilschmidt, duhovnik in javni notar v Kamniku. (A, b, 49.) 8. okt. 1504 najdemo Seidelna še med živimi. — Ob istem času je bil Matija kapelan pri sv. Primožu nad Kamnikom. (A, b, 49.) — 2. jul. 1501 je bil patrijarh Dominik zagotovil svojemu pisarju Jakobu Sketi iz Trebnja kak beneficij v oglejski škofiji. 5. dec. 1504 pa poroči Jakob Sketa patrijarhu: «Pred petimi dnevi je umrl v Kamniku brez oporoke naddijakon Leonard Seidel. Imetja, gotovo tudi mnogo cerkvenega, sta se polastila kamniški meščan Steirer in njegov sin Erazem Steirer, vnuk sestre umrlega naddijakona. Ljubljanski škof v takih slučajih pozaprè imetje in ne pusti, da bi se ga lastili svetnjaki. Sè Seidelnovo smrtjo so se izpraznili štirje beneficiji; jeden v ljubljanski in trije v oglejski škofiji. Beneficij sv. Janeza Krstnika v Kamniku sem zasedel jaz vsled danega mi reservata. Zvršitelj me je včeraj uvel v posest tega beneficija kakor je navada. Zapéli so vsi zvonovi, dobil sem v roke altarno opravo in knjige, izročila se mi je kapelanija, zapel sem pred altarjem kolekto, in nihče ni oporekal. Zdaj pa slišim, da bi ta beneficij rad imel Erazem Steirer. Toda rajši naj se mu dâ beneficij presv. Trojice v Kamniku, od katerega so patroni njegovi stariši; meni naj se pa še posebej potrdi beneficij sv. Janeza. Zá-me sta tudi deželni glavar in vicedom kranjski, ker sem njunim otrokom učitelj.» (A, b, 49.) 14. dec. 1504 zopet piše Sketa iz Kranja, da ne odstopi beneficija sv. Janeza Erazmu, katerega je prezentoval kamniški župnik, ker nima ta, ampak patrijarh sam prezentacijsko pravo. (A, b, 49.) — Župnik kamniški Jurij Hertenfelser se omenja 29. apr. 1484, 19. avg. 1485, 21. avg. 1494 (A, a, 11, 215), 16. jun. 1506 in 25. okt. 1507. (A, b, 49.) — 26. avg. 1486 je imel glavar na kamniškem Starem gradu (Oberstayn), Ivan Lamberger, svojo kapelo «in oppido Gotimfeld» (Dobrépolje) in ondi kapelana Venceljna Grimsizer-ja. (A. a. 12, l. 293.) — 21. avg. 1494 so prosili sodnik in vsa občina kamniškega mesta patrijarha dovoljenja, da bi smeli sezidati nov samostan frančiškanom pri cerkvi sv. Jakoba. Dovolila sta jim

bila to že poprej rimski kralj in domači župnik Jurij Hertenfelser, kateri je prihodnjemu samostanu podaril cerkev sv. Jakoba v mestu. (A, b, 31.) — V sept. l. 1498 sta služila v Kamniku: duhovni pomočnik Ahac in kapelan Gašpar Suknjica. (A, b, 49.) — Ko se je Ivan Steinez 13. jun. 1559 odpovedal kamniški fari, jo je dobil Jurij Sichel (A, c, I, 9), ko so jo pa temu vzeli 27. jul. 1565, postal je župnik Anton Šeškar. (A, c, I, 25.) — Za kapelana je bil 20. maja 1570 Andrej Schwab. (A, b, 15.) — 18. sept. 1591 sodnik Martin Staymets in svétniki kamniškega mesta pišejo patrijarhu o pravdi, ki se je ondi vršila pred sodnikom Danijelom Gallom zaradi neke desetine med Ano, soprogo Martina Kosa (Kuss), meščana in fevdnega vazala Gallovega, ter Uršulo, soprogo Mateja Kramarja, v domačem jeziku (totum processum in vulgari lingua conscriptum). Ko je Danijel Gall iz Rožeka (Rudolfseck) stvar razsojal, imel je okrog sebe 21 prisednikov: 4 svetovalce kamniškega mesta, 12 meščanov iz Kamnika in Kranja ter 5 mož iz moravške fare. Izrekli so, da se naloži Uršuli molčanje ter razsodba sporoči patrijarhu. Ko bi se pa ona pritoževala, pravi kamniški mestni sodnik, naj se prepusti zadeva njemu v razsójanje, ker vsled cesarske svoboščine v civilnih rečeh nihče ne sme klicati kamniškega meščana pred drugo sodišče, kakor pred mestno v Kamniku. (A, b, 49.) — Za svojega župnika Mateja Mrcino (Mathes Marzina), ki je imel ob jednem ljubljanski kanonikat, a bil privrženec luteranstvu, se potegneta 27. okt. 1593 mestni sodnik in svetovalstvo kamniško, češ, da se ni posluževal goljufne mere, kakor je bil tožen pred patrijarhom. (A, b, 31.) 31. okt. 1593 pa naznanita Simon Unger, kapelan v Kamniku, in Filip Winkler, ondotni mestni pisar, da se farni ključar Jurij Winkler kesá, ker je nedavno iz jeze preveč povedal zoper župnika Mrcino, ko ga je v Kamniku izpraševal patrijarh Frančišek Barbara. (A, b, 31.) -- L. 1594 so odstavili luteranskega župnika Mateja Mrcino. Živel je nato pohujšljivo, brez duhovske službe, in bival pri nekem kmetu blizu Kamnika, potem pa potegnil v Kranj in l. 1596 v Gorico.

Med tem časom, ko je bila fara izpraznjena, je dajal Mrcina proti plači pokopavati protestante v kamniško farno cerkev. (A, b, 15.) — Njegov naslednik je bil patrijarhov komisar in župnik Sebastijan Trebuhan, o katerem imamo mnogo poročil. 12. jun. 1595 je patrijarh bakalavreja bogoslovja S. Trebuhana vsled nadvojvodske prezentacije z dne 29. maja 1595 potrdil za župnika. (A, c, III.) 3. dec. 1595 je pisal Trebuhan patrijarhu nastopno: «Nova stavba, katero je zgradil grof Ahac za pokopališče krivovercev, meri na okrog blizu 40 sežnjev (ulnas geometricas). Visoka je le 2 sežnja. Poslopje je tako zidano, da ima pri tleh mnogo doblin, kamor naj bi se stavili ali slikali nagrobni spomeniki umrlim. Ni še ometano in stoji neizgotovljeno brez strehe in vrat kakor razvalina, ker se je na ukaz nadvojvode delo ustavilo. Luterani so začeli zahajati k mojim pridigam, da je ob nedeljah cerkev zopet polna. Vnovič sem uvel oklice in poduk ženinov, odpravil pa poroke v adventnem času, kar je bilo prej v navadi.» (A, b, 45.) 4. maja 1597 je pisal Trebuhan v Videm: «Doslej sem odrekal na blagoslovljenem kraju pokop krivovercem, a toliko imam zoprnikov, da je sila. Tudi katoličani so začeli zaradi tega godrnjati. Hudi luteranec Ivan Bolha (Wolcha), Kamničan, se je spreobrnil in očitno se odpovedal krivi veri.» (A, b, 47.) Trebuhan je bil nekaj časa upravitelj vicedomskega urada, kakor se omenja 6. jun. 1597. 14. mar. 1598 pošlje isti župnik klerika Sebastijana Blažiča v Videm po sv. olja in ga priporoči za dijakonat, češ, da bo sčasoma imel vsaj kaj duhovnov v fari. (A, b, 44.) 31. dne istega meseca pa pravi, da mu Mrcina, ki je kanonik ljubljanski, a noče bivati v Ljubljani, nekoliko pomaga v duhovnem pastirstvu. (A, b, 48.) L. 1598 je v katoličanstvo prestopil Lovrenc Benkovič. (A, b, 48.) 3. apr. 1599 je pa h katoliški veri pristopil Jurij Peterle s Perovega s svojo soprogo. Bil je že rojen v luteranstvu. (A, b, 44.) — Svetinj sv. Primoža in Felicijana niso prenesli k cerkvi na goro, kakor se je nameravalo, ker je posebno branil novi ljubljanski škof Tomaž Hren l. 1598. (A, b, 47.) — L. 1600 predlaga Trebuhan patrijarhu sledeče:

«Beneficij sv. Janeza Krstnika in oni sv. Marije Magdalene v farni cerkvi, katera je ustanovil pl. Herritsch, od njega pa kupil l. 1597 umrli Krištof Škofic, naj se dasta mojima duhovnima pomočnikoma, ki nimata druzega, kakor od mene malo plače, da bodeta bolj pridna, kadar hodim po naddijakonskih poslih. Pravico podeljevati ju ima sedaj, po Škofičevi smrti, patrijarh kot škof.» (A, b, 45.) 11. maja 1600 je pa beneficij sv. Janeza Krstn. prejel župnik Trebuhan sam. (A, c, V.) 13. sept. 1600 je prosil odpustnega pisma za tri kandidate mašništva, da bi smeli biti posvečeni od katerega škofa koli, ker zaradi kužne zaprtije ne morejo iti v Videm k ordinaciji. Med njimi je bil tudi Ivan Sušan iz Kamnika. Dalje pravi, da je pred kratkim sežgal nad 30 luteranskih knjig. Toži o pomanjkanju duhovnov, češ, kjer so bili nekdaj po štirje in še več, je zdaj komaj jeden. Slednjič vpraša patrijarha, če so veljavni krivoverski zakoni, kakoršnih se je mnogo sklenilo brez navzočnosti katoliškega duhovna, in če hoče razglasiti po Gorenjskem tridentski zbor. (A, b, 47.) 11. mar. 1601 prosi Trebuhan dovoljenja, da bi smel odpraviti iz farne cerkve altar sv. Ane, ki stoji prav pod slavolokom svetišča in brani ljudem, da ne morejo iz ladije videti mašnika, stoječega pri velikem altarju. Beneficij naj bi se prenesel k drugemu altarju. (A, b, 47.) 9. sept. 1601 imenuje patrijarh župnika Trebuhana (zopet) za gorenjskega naddijakona in mu izroči nastopne fare: Kamnik s podružnima farama: Nevlje in Šmartno v Tuhinju; Mengeš s podružnimi farami: Čemšenik, Zagorje, Vače in Dol; dalje fare: Ihan, Moravče, Komendo, Cerklje, Velesovo, Šentjurij, Kranj s podružnimi farami: Preddvor, Kriši in Podbrezje; fare: Kovor, Tržič, Zasip, Loko, Poljane, Žiri, Selca in Cirknico, ter samostane v Mekinah, Velesovem in Loki. (A, c, VI.) 11. dec. 1605 pošlje Trebuhan dijakona Ivana Pomladéta za sprejem mašništva, in Matijo Smiseza, Andreja Pavliča in Jerneja Popotnika, da bi prejeli v Vidmu štiri niže redove. (A, b, 34.) Poslednjič se imenuje župnik in naddijakon Seb. Trebuhan 8. dec. 1608, ko poroča o neki zadevi javnega mestnega notarja Ivana Namora in Mateja

Korena, izdelovatelja cerkvene obleke v Kamniku. (A, b, 43.) — L. 1595 je bil Konštantin Kušar beneficijat kamniškega hospitala. Oddajati je imelo ta beneficij mesto, potrjevali so pa predlagane župniki. (A, b, 15.) — 4. apr. 1599 kamniški kapelan Tomaž Rostinger postane vikar v Stari Loki. (A, b, 44.) — 10. apr. 1619 kamniški župnik in naddijakon Krištof Plankel prosi patrijarha, da bi smel vživati za trud in stroške naddijakonske službe ondotni beneficij (simplex) sv. Janeza Krstnika, katerega ima oddajati kamniški župnik sam. (A, b, 32.) Naddijakona Plankelna srečamo v Kamniku dalje 23. avg. 1621, 20. jan. 1624 (A, b, 16) in 24. apr. 1625. (A, b, 34.) A še isto leto se je bil odpovedal tej fari, in nadvojvoda Ferdinand je 10. jan. 1626 za-njo predlagal Mihaela Valiča (Walich). Plankel je pa postal župnik in naddijakon v Laškem na Štajerskem ter apostolski protonotar. Naročeno mu je bilo, naj pride preiskovat neko zadevo kapelana Pavla Jugovca v Kamnik. Jugovec je bil ondi 22. jun. 1621 beneficijat presv. Trojice (A, b, 49.); porojen je bil v Kamniku l. 1586 in posvečen v mašnika v Vidmu l. 1614. (A, b, 24.) Zopet se je moral Plankelnu Kamnik priljubiti, ker ga tu vidimo sedeti kot župnika in naddijakona od leta 1634 do smrti, t. j. do 7. avg. 1639. (A, b, 32.) 5. jun. 1634 priporoči Krištof Plankel, apostolski protonotar, cesarski svétnik, gorenjski naddijakon, kanonik-starosta v Novem Mestu in župnik v Kamniku, Adama Strosha iz Šmartna v tuhinjski dolini za mašništvo (A, b, 39.); 14. apr. 1636 pa prosi pravice: odvezovati od pridržanih grehov in kaznij in blagoslavljati sveto opravo in posodo, kjer se ne rabi sv. olje. (A, b, 38.) 8. avg. 1636 je razglasil naddijakon Plankel podložnim faram ukaz, da naj se prazniki: izpremenjenja Gospodovega, sv. Ane, sv. Jožefa in delopust (vigilia) sv. Hermagore in Fortunata, ki imajo v oglejskem koledarju †, obhajajo tako slovesno, kakor je zapovedano, in naj se sploh ne zanemarjajo koledarjevi predpisi. (A, b, 49.) — 16. jun. 1627 se omenijo Kamničani: mestni sodnik in ključar farne cerkve (M. V. in Schuttina) Jurij Knifec, javni beležnik Jurij Schuppa, organist

Jurij Mladec ter meščana Matija Homan in Florijan Žagar. (A, b.) — L. 1634 je postal mašnik Luka Mušan (Mushan) iz Podgorja, ki je bil krščen v Kamniku l. 1609. (A, b, 39.) — 6. sept. 1636 prezentujeta sodnik in starejšinstvo kamniško za beneficija (compatibilia) presv. Trojice in sv. Leonarda v ondotni farni cerkvi kamniškega duhovnega pomočnika Mihaela Juraja. A najbrže je Juraj užival tudi beneficij Matere Božje, ker sta po njegovi smrti sodnik in starejšinstvo zanj predložila 23. avg. 1639 Mateja Vido. (A, b, 23.) — Po Plankelnovi smrti je 22. avg. 1639 ljubljanski škof Rinaldo patrijarhu prezentoval za kamniškega župnika svojega brata Jurija Scarlichija (Škrliča) (A, b, 18.), ki je župnikoval v Kamniku še 20. apr. 1650. (A, b, 34.) Tudi 2. jun. 1663 je bil Scarlichi še ondi župnik in naddijakon. (A, b, 42.) — 24. okt. 1689 je umrl v Kamniku župnik in naddijakon Mihael Ferri. (A, b, 27.) — 29. marc. 1692 je prejel neki beneficij (simplex) v farni cerkvi Frančišek Mavričič. (A, b, 49.) — Ljubljanski škofje so dobili patronat kamniške fare od Ferdinanda II. — L. 1700 je prezentoval škof Maksimilijana Leopolda Raspa, doktorja bogoslovja, za župnika. Temeljito je ta župnik popravil farno cerkev, in ker se med strójenjem cerkve ni moglo rabiti njeno pokopališče, blagoslovil je ono pri bližnji podružnici (na Žalah). (A, b, 46.) 22. jan. 1742 omeni župnik M. L. Rasp dvanajsterih novih «Casus reservati». (A, b, 38.) — 20. apr. 1704 se navajajo ondi še sledeči duhovni: vikar Ivan Pirec; kapelan Gregor Kamnikar; Gregor Zupanec, beneficijat sv. Mihaela, kateri beneficij je dobil l. 1685 od barona Paradaiserja; Friderik Skrpin, bakalavrej bogoslovja, ima presv. Trojice beneficij, nad katerim ima patronat mesto. Beneficij sv. Janeza Krstn. uživa Frančišek pl. Mauersberg, župnik v Ločniku pri Gorici, in patron je deželni knez. Beneficij sv. Marije Magdalene je l. 1704 užívalo jezuvitsko semenišče v Ljubljani pod pogojem, da vzdržuje v semenišču tri ali štiri sinove kamniških meščanov in poskrbi vsaki mesec za jedno sv. mašo v kapeli sv. Marije Magdalene na pokopališču. Stali sta tačas

na pokopališču tudi kapela sv. Mihaela in kapela sv. Rozalije. V cerkvi je bila pa bratovščina sv. rožnega venca, ustanovljena in potrjena leta 1677. Vrh tega je bilo v fari še več drugih kapel: na Malem Gradu (Kleinveste) kapela sv. Eligija, katero je oskrboval kovaški ceh; v podrtem Starem gradu (Oberstein) na hribu kapela sv. Janeza Krstnika z jednim altarjem. Kriški gospod je najemal frančiškane, da so hodili vsaki teden po enkrat gori maševat. Svoji kapelici sta imela l. 1704 tudi gradova Záprice in Peróvo. Sedem kamniških podružnic je dal naddijakon v oskrbovanje néveljskemu župniku; dve sta ostali pri fari. «Cerkev sv. Primoža in Felicijana v gorah,» poroča naddijakon, «je starodavna in slavna ter posvečena. Ima štiri altarje: sv. Radegunde, sv. Leonarda in dva altarja sv. Primoža in Felicijana. V jednem se hrani nekaj svetinj od teh svetnikov, ki se kažejo vsako leto ob shodih obilno zbranemu ljudstvu. Druga podružnica je sv. Jožefa na Žalah. Sezidana je bila na novo l. 1686 in posvečena s tremi altarji vred od ljubljanskega škofa. Altarji so: sv. Jožefa, sv. Petra Alkantarskega in sv. Florijana. Zunaj cerkve na Žalah je kapelica Božjega groba; v postu so veliki shodi in se notri bere sv. maša. V mestu je meščanski hospital za ubožce. Stanovanje in hrano ima v njem kakih 15 póstarnih oseb obojega spola. Zavod ima desetine in svoje podložnike. Predstojnika mu volijo dvanajstâki vzajemno z župnikom. Fara ima pevovodjo in organista, ki skrbita za petje v cerkvi in pri sprevodih ter učita mladino pobožnosti, branja in godbe. Duš šteje fara okrog 4000.» (A, b, 49.) — L. 1723 je bil v mašnika posvečen Kamničan Andrej Vrlinšek. (A, b, 49.) — L. 1748 je ondi županikoval Ivan Karol Barbo grof pl. Waxenstein. (A, b, 42.) — 28. maja 1749 sodnik in svétniki kamniški podelé «Titulum mensae» novomašniku Pavlu Turku. (A, b, 39.)

Kočevje.

24. jan. 1482 in 29. jan. 1486 vikar cerkve sv. Jerneja v Kočevju bil Luka. (A, a, 10, 435 in A, b, 31.) — 20. jun. 1504 je bil kočevski vikar Gašpar Valar od generalnega

vikarja postavljen za sodnika v pravdi med ribniškim župnikom ter naddijakonom Danijelom in nekim Tomažem Ecker-jem. (A, b, 49.) — 13. dec. 1505 je bil kočevski subdijakon Skolipeta od ribniškega naddijakona poslan v Videm. (A, b, 49.) — Ko je bil l. 1582 kočevski župnik od patrijarha izobčen, ga je od izobčenja odvezal vizitator Polidor pl. Montagnana in ga naredil začasnega komisarja nad ribniški naddijakonat. (A, b, 45.) — L. 1598 je župnikoval Krištof Plank. Bil je sicer katoličan, a cerkev je zanemaril in premehek je bil, ker očitnih grešnikov ni kaznoval javno, ampak je rajši jemal od njih glôbo. (A, b, 47.) Po smrti župnika Jeronima pl. Stemberga je grof Turjaški 22. okt. 1669 prezentoval Jurija Oplaniča (Opplanitsch). (A, b, 44.). — Po Oplaničevi smrti je 18. jan. 1696 knez Ferdinand Turjaški prezentoval za faro Frančiška Danijela barona pl. Moschona. (A, b, 43.) Imenuje se Moschkon še 16. jan. 1700, ko ga je ribniški naddijakon Renner priporočil za svojega koadjutorja. (A, b, 23.) — L. 1731 je bil v mašnika posvečen Jurij Slatkoina iz Kočevja. (A, b, 49.) — L. 1745 se je naštelo v fari 3250 duš, 235 krstov, 90 pogrebov in 36 porok. (A, b, 49.) — Sodnik Matija Jauth in starejšinstvo zagotovita 16. jul. 1747 absolviranemu «rethor-ju» Ivanu Raniloviču iz dohodkov kočevskega mesta «Titulum mensae». (A, b, 49.) — 18. nov. 1748 sta služila ondi župnik Frančišek Kosler in kapelan Josip Kopriva. (A, b, 49.)

Komenda.

L. 1595 se imenuje Jurij Schober «Commendator» ali župnik komendski. Nosil je bel križ. (A, b, 15.) — L. 1600 se je gorenjski naddijakon nekaj pritoževal zoper Schobra pri patrijarhu, da živi, kakor bi bil luteran. A pisal je 27. okt. 1600 Matija Leopold Poppel gospod pl. Lobkovic, najvišji mojster reda sv. Ivana Jeruzalemskega v Strahovicu, da bode sam prišel pogledat in v Komendi uredil stvarí. (A, b, 47.) — 15. mar. 1601 je bil v Vidmu v mašnika posvečen Gregor Kern iz Komende. (A, b, 47.) — V avgustu 1636 bil je ondi za vikarja

(župnika) Mihael Faber (Kovač). (A, b, 49.) — Ko je odšel Matija Grošelj, je vzel 1. avg. 1641 Ivan Hirsch, upravitelj A. Tatenbacha, križnika (Crucigeri) reda sv. Ivana Jeruzalemskega, v službo za Komendo duhovna Andreja Weningerja, kapelana mengeškega. (A, b, 49.) — Župnik Luka Reschetinger priporoči 14. dec. 1642 Sebastijana Thoni-ja iz Komende za mašništvo. (A, b, 49.) — Za vikarja je bil ondi Ivan Sigfrid Steer 12. dec. 1649 in 26. mar. 1650. (A, b, 24.) L. 1650 je postal mašnik Mihael Sršen, porojen v Suhodolah 26. apr. 1629, dijakon pa Mihael Lap, ki je v velesovskem samostanu dobil «Titulum mensae». (A, b, 24.) — Komendsko faro je imel malteški red. Veliki mojster jo je podelil kakemu komendatorju, ki po navadi ni ondi bival, ampak je užival samo dohodke in jo zaradi tega dajal v najem svetnim možem. On, ali pa najemnik, sta predlagala duhovna (velikemu mojstru) za oskrbovanje duhovnega pastirstva v fari. Nosil je ta duhoven ime župnika, a odstavila sta ga lehko komendator, oziroma najemnik fare, kadar sta hotela. — 20. apr. 1704 je bil za župnika Gašpar Slokar, za kapelana pa Matija Slivar. Farno cerkev je zidal neki Skala, ki je v njej pokopan. Štela je fara l. 1704 do 1700 duš. 30. jun. 1681 jo je obiskal prijor malteškega reda na Češkem, Ferdinand Ludovik grof pl. Kolovrat. Malteški red je nadzoroval vse druge zadeve, le v zakonskih stvareh in glede na podeljene pravice za duhovno pastirstvo je bila fara podložna gorenjskemu naddijakonu. Tako je razsodil pravdo zaradi jurisdikcije 28. jan. 1686 apostolski nuncij kardinal Tanarij. (A, b, 49.)

Koprivnik (kočevski).

L. 1598 je mozeljski župnik Martin Marinzel imel tudi koprivniško faro in jo oskrboval po najetem vikarju. (A, b, 47.) — Ko je župnik Krištof Plank postal kanonik novomeški, je 21. marc. 1604 dobil faro Ivan Zigelfest. (A, c. VI.) — L. 1638 župnik Ivan Steirer. (A, b, 16.) — L. 1745 in 18. nov. 1748 župnik Matija Verderber. L. 1745 je bilo v fari 1665 duš, 53 krstov, 30 pogrebov in 5 porok. (A, b, 49.)

Kostanjevica.

Fara: 25. apr. 1505 se Lovrenc, večni vikar cerkve sv. Jakoba v mestu kostanjeviškem, pritoži pri patrijarhu, da mu ondotni opat hoče vzeti faro in tjekaj posaditi nekega Warthona. (A, b, 49.) — V maju 1507 je bil ondi za vikarja Pavel Sterlecker. (A, b, 49.) — 3. okt. 1600 vikar Andrej Pilpach. (A, b, 49.)

Samostan: Imenuje se opat Andrej 30. sept. 1399 (B, 8); opat Egidij 24. maja 1475 (A, c, 45); opat Konrad, ki se je 2. mar. 1482 pritožil, da nekateri podložniki nočejo samostanu plačevati dače (censum) (A, a, 10, 450); opat Jurij 22. dec. 1490 (A, a, 14, 133) in v torek po sv. Jerneju 1490 (A, b, 48); opat Ivan, ki je 26. okt. 1504 poročal patrijarhu: «Našemu samostanu je vtelešena fara sv. Petra pri gradu Rajhenburgu (Reichburg). Začel se je pa Ivan pl. Reichenburger, posestnik onega gradú, lastiti patronata in hoče imeti prezentacijsko pravico, ker je cerkev blizu gradú. Obljubil je iz svojega dajati samostanu na leto po devet talentov denarjev, t. j. 54 liber, za miznino. Ker je to lep denar, smo mu obljubili dati faro, ako dobimo od patrijarha in cesarja dovoljenje. Med tem je pa ta plemič že pobral od vikarja dohodke, namenjene samostanu, nam pa nič še ni plačal. Ukaže naj se vikarju, da bode samostanu pošiljal denar, in da ničesar ne bo dajal njemu.» (A, b, 48.) — Opat Andrej je priporočil 1. jun. 1585 Matijo Arzt-a za višje redove. (A, b, 24.) — Proti koncu 16. stoletja je bilo samostanu vzetih 60 zemljišč, da so jih dali Uskokom, ker so napravili polk zoper Turke. Samostan je vsled tega imel na leto 1000 gld. manj dohodkov. Opat je tedaj šel l. 1598 v Gradec k nadvojvodi, pogajat se zaradi odškodnine. (A. b, 47.) — 7. sept. 1643 opat Jurij priporoči Ivana Klančnika za mašništvo. (A, b, 24.) — L. 1694 je tekla pravda o tem, ali kostanjeviški samostan spada pod ljubljanskega škofa, ali pod oglejskega patrijarha. Škof je trdil, da je bila že leta 1462 šentjernejska fara prišla pod ljubljansko škofijo in tedaj tudi samostan, ki je ležal tačas v okviru te fare. (A, b, 34.)

Košana.

Košanskega duhovnega pomočnika Martina je bil neki duhoven Janez udaril po roki z mečem in bil zaradi tega izobčen 19. maj. 1489. (A, a, 13, l. 418.)

Kovor.

Po smrti duhovna Gregorja je dobil 18. jan. 1475 na predlog kostanjeviškega opata faro sv. Janeza Krstnika v Kovorju (Kewer) Simon Zuosina. Vmestil ga je župnik tržiški. (A, c, 41.) — Ko se je bila fara (Kayr) izpraznila vsled smrti župnika, jo je dobil 19. okt. 1560 Peter Kuplenik. (A, c, I. 32.) Toda, ker se je Kuplenik poluteranil, javno sklenil zakon in grdo živel, so mu jo vzeli in 14. maj. 1561 je bil za župnika v Kovorju (Keier) potrjen klerik Ivan Hauman. (A, c, 23.) — L. 1595 župnik Tomaž Gruden. (A, b, 15.) Moral se je pa Tomaž Gruden umakniti s fare odstavljenemu kostanjeviškemu opatu Tomažu, kateremu je Kovor podelil njegov naslednik, opat Ivan Pičohar. (A. b, 48.) — V avgustu l. 1636 župnik Matija Otava. (A, b, 49.)

Kranj.

Prav mnogo podatkov imamo o bivanju župnika dr. Matije Operte v Kranju. Imenuje se: 31. maj. 1481 (A, a, 10, l. 372); 10. marc. 1482 (A, a, 10, 452); 28. marc. 1482 (A, a, 10, 671); 21. jun. 1485 (župnik in naddijakon) (A, a, 11, 140); 11. apr. 1487 (A, a, 12, 361); 6. avg. 1487 (imenuje se doktor dekretov in patrijarhov komisar) (A, a, 12, 411); 23. sept. 1487 (A, a, 12, 181); 1. nov. 1487 (župnik in naddijakon gorenjski) (A, a, 12, 440); 31. marc. 1489 župnik Matija Operta in njegov kapelan Gregor iz Ljubljane (A, b, 49); naddijakon M. Operta 13. maj. 1489 (A, a, 10, 452); 2. apr. 1490 Operta, naddijakon gorenjski (Carniole) (A, b, 49); 8. maj. 1490 piše župnik dr. Matija Operta, gorenjski naddijakon, generalnemu vikarju, da ne more priti v Videm, ker mora sam, kakor tudi drugi Kranjci, vsled cesarske zapovedi hlapce in konje poslati na vojsko (A. b, 49); 30. jul. 1490 se je zoper Operto pritoževal ribniški župnik Zobelsperger, češ, da hoče fari Lož

in Bloke spraviti pod gorenjski naddijakonat (A. b. 49); 27. avg. 1490 in 13. apr. 1491 (naddijakon) (A, b. 49); 17. apr. in 10. avg. 1504 doktor papeževega prava (pontificii juris) in patrijarhov komisar v neki višnjegorski zadevi (A, b, 49); 20. jul. 1505 in 16. jun. 1506 (A, b, 49); 1. febr., 24. febr. in 24. marc. 1509 župnik in gor. naddijakon dr. Operta, komisar v bloški pravdi (A, b, 49). — Peter Kodelja se navaja 10. mar. 1482 kot kapelan v Kranju (A, a, 10, 452); 28. mac. 1482 kapelan hospitala sv. Antona, Leonarda in Florijana (A, a, 10, 459); 30. mar. in 29. maj. 1482, ko bi bil brez višjega dovoljenja rad zamenjal hospitalsko kapelanijo za neko drugo, a se mu je prepovedalo. Zato je pa 23. okt. 1482 resignoval na to kapelanijo in dobil jo je isti dan vsled prezentacije sodnika in mesta kranjskega klerik Marin Sleiko iz Kranja (A, a, 10, 513). — 30. mar. 1482 Jakob Osedia, kapelan, in Leonard Vranič, meščan kranjski. (A, a, 10, 460.) — 22. maj. 1483 vikar Mihael Zelnik. (A, a, 10, 573.) — 28. mar. 1485 se navedó: Tomaž Stokratlep in Kristijan Kalkar (piše se tudi Chalcker in Kalthar), kapelan v kostníci (Carnarium), kapelan Jakob Oseglov in plemenitnik Henrik Ecker iz Kranja (A, a, 11, 158); Kalkar se omeni tudi 25. jun. 1487 (A, a, 12, 149); pozneje je postal župnik pri sv. Marjeti v «Scheczindol-u» v ljubljanski škofiji. (A, a, 12, 411.) — 23. jul. 1489 duh. pomočnik Blaž. (A, a, 13, 441.) — Duhoven Krištof Krainburger je bil 22. dec 1490 župnik v Sevnici. (A, a, 14, 133.) — Gregor Maček (Matzikh), duhovnik v Kranju, ni hotel plačati ondotnima meščanoma Mihaelu in Ivanu nekega dolga. Zato mu je naddijakon Erazem Steirer (Stayr) zapečatil vse imetje ter naznanil 20. jul. 1505 župniku M. Operti, naj s prižnice oznani, če se hoče Maček zoper to kaj pritožiti, naj gre v Videm pred generalnega vikarja. To povelje sta župniku vročila krajnska duhovna pomočnika Leonard Keynna in Anton Petek (Petichg). (A, b, 49.) — Duhovnik Primož Keuertz (Kovorec?) vicekapelan kranjskega hospitala, je užival neko njivo, ležečo v obmestju (Burgfrid). Tožila ga je zaradi nje Ursula,

hči pokojnega Martina Jelena. Sodnik in priseženci mesta Kranja so trdili 24. febr. 1506, da spada pravda pred njihovo sodnijo. V tem smislu je pisal tudi vicedom, Jurij pl. Eck, 9. okt. 1506. (A, b, 49.) — 12. jun. 1579 Vrban Victor, organist v Kranju, priporoči Sebastijana Arniša za mašniški stan. (A, b, 24.) — 4. okt. 1580 priporoče Jurija, sina kranjskega meščana Leonarda Kobela in soproge Evfemije, za duhovski stan. Dobil je «Titulum mensae» v velesovskem samostanu. (A, b, 23.) — L. 1585 je Polidor Montagnana odpovedal se naddijakonski službi. Gorenjski naddijakonat je potem dobil kranjski župnik Frančišek Lapicida, dolenjski naddijakonat pa Jurij Waldner, dekan v Novem Mestu, in Polidor je postal najvišji komisar čez obojno Kranjsko (Carniola) (A, c, III.) — 11. sept. 1591 priporočí Frančišek Lathomus, župnik v Kranju in patrijarhov naddijakon za Gorenjsko, Hanibala Formacherja za subdijakona. (A, b, 24.) — 7. mar. 1594 je umrl v Šent-Juriju župnik Andrej Matinus, doma iz Kranja. (A, c, II.) — L. 1595 so Kranjci odpravili župnika Lathomus-a in za Kranj vmestili dotedanjega cerkljanskega župnika Krištofa Treiber-ja. (A, b, 47.) — 20. sept. 1600 je Treiber dobil kanonikat v Novem Mestu in trebanjsko faro. (A, b, 14.) Na njegovo mesto v Kranj je pa prišel vsled prezentacije ljubljanskega škofa trebanjski župnik Friderik Klemen (Clemens) in nastopil je faro 17. apr. 1601. (A, b, 47.) L. 1602 Klemen še ni bil naddijakon, prosil je pa patrijarha, da bi ga prišteli «patriarchali famulicio». (A, b, 14.) Toda patrijarh ga je za župnika potrdil še-le 10. sept. 1602. (A, b, VI.) L. 1606 je bil kranjski župnik Klemen gorenjski naddijakon za kranjski del ljubljanske škofije. (A, b, 47.) Ob njegovem času je živel duhovnik Peter Peklenik iz Kranja. (A, b, 31.) — L. 1641 se je v Kranju porodila opatinja Marija Frančiška Adelman, ki je od l. 1687—1706 vladala loški klariški samostan. (A, b, 49.) — 4. sept. 1647 se imenuje Jurij Ursus (Medved), «papali ac imperiali auctoritate creatus publicus Notarius nec non civitatis Crainburgensis juratus Poligraphus». (A, b, 34.)

Krka.

Reinboto Hertenberški, gradnik koroškega vojvode Ulrika v Kravjeku (Weineck), daruje l. 1254 dvoje zemljišč in dva vinograda v Oslici stiškemu samostanu. (D, zv. 74.) — Po smrti Leonarda je bil altarist sv. Jurija v krški farni cerkvi Ignac iz Črnomlja. — Ko se je bil odpovedal Ivan Paumgarten, začela sta se pravdati za ta beneficij Bernard Frauman in Nikolaj Poden 9. sept. 1496. Od patrijarha ga je dobil (kot «deuolutum») Frauman. Kranjski deželni glavar Viljem pl. Auersperg je pa trdil 9. sept. 1496, da ima on s stiškim opatom prezentacijsko pravico, in da obroka za predlaganje beneficijata še nista zamudila. Pravda se je nadaljevala. 15. jan. 1499 je bil novomeški dekan Sterlecker postavljen za razsojevalca. Bernard Frauman se imenuje kapelan na Krki 9. in 12. jun. 1504. (A, b, 49.) — 21. jan. 1496 je bil vikar (župnik) na Krki, ki je stala pod stiškim samostanom, Andrej. (A, b, 49.) — 9. jun. 1504 duh. pomočnik Marin in 17. maj. 1507 vikar Gregor z jednim duh. pomočnikom. (A, b, 49.) — 21. febr. 1582 so vzeli krško faro župniku Matiji Kumru. (A, b, 34.) — 5. maj. 1597 vikar Jurij Plavec. (A, b, 49.) — Vikar Jurij Kozlovič 26. jul. 1598 (A, b, 48) in 29. sept. 1600. (A, b, 49.) — 1. mar. 1599 je bil Andrej Zajec, doma s Krke, beneficijat v Dobrépoljah. (A, b, 39.)

Leskovec pri Krškem.

22. mar. 1482 župnik Primož. (A, a, 10, 457.) — 7. apr. 1497 je leskovški župnik Matej Stern v najem vzel tudi ribniško faro. (A, b, 49). — 20. maj. l. 1507 župnik Ivan Famlus (?). (A, b, 49.) -- Ko so odstavili župnika Martina Durlacherja, je dobil 20. dec. 1560 faro Ivan Riselbacher. (A, c, I, 35.) — 28. apr. 1567 jo je pa po smrti prednika prejel Nikolaj Batalouick. (A, c, I, 47.) Toda najbrže ta župnik fare ni nastopil, ker je že 9. sept. 1567 nadvojvoda Karol prezentoval za krško faro Polidora pl. Montagnano. (A, b.) 7. febr. 1582 je Polidor pl. Montagnana, župnik laški in krški (in Tiver et Gurkfeld), postal naddijakon

savinjski in obojne Kranjske (Carniole). (A c. III.) 25. jan. 1596 je nameraval Polidor krško faro odstopiti svojemu vnuku. (A. b, 48.) — L. 1593 je bil v mašnika posvečen Lovrenc Grivec iz Krškega. (Ordin. zap. videmski.) — 5. maj. 1597 vikar Luka Glaich (ne Glauch). (A. b, 49.) — 3. okt. 1600 vikar Marko Založaj (Saluschai). (A, b, 49.) — 23. jun. 1601 je poročil župnik Marko Khun(e) v Videm: «Skoraj 40 let je bil v krški fari za župnika človek, ki je gojil luteranstvo. Oskrboval je faro po vikarjih, ki so mu odštevali na leto po 200 tolarjev za ‚penzijo'. Nadvojvoda je meni podelil faro. Nastopil sem jo 24. maja t. l., a našel jo zelo zapuščeno. Prosim dovoljenja, da bi smel odvezovati od krivoverstva». (A, b, 34.) — V začetku leta 1602 se je šel Marko Khun patrijarhu priporočit za naddijakonsko čast. (A. b, 47.) Potrjen je bil 6. febr. 1602 na faro krško, izpraznjeno «per priuationem ultimi Possessoris», in postal je ob jednem tudi naddijakon nad stiškimi in novomeškimi cerkvami. (A, c, VI.) — 26. okt. 1621, po smrti Marka Kuena, prezentuje cesar Ferdinand II. za krško faro F. Cezarja Hardija (Nardi?), škofa ausarijskega. (A, b, 23, izv. perg. list.) — 28. maj. 1607 je dobil beneficij sv. Nikolaja v Krškem gradu, po smrti Tomaža Buttina (?), vsled nadvojvodske prezentacije Ivan Friderik Klemen. (A, c, VII.) — 29. apr. 1609 je po smrti prednika prezentoval posestnik krškega gradú Ivan Krstnik Moschon za isti beneficij (simplex) akolita Andreja Kolbergerja (A, b, 22, izv. perg. list.), ki je bil od patrijarha potrjen 19. maj. 1609. (A, c, VII.) Ko je bil pa Kolberger odšel v samostan, je ta beneficij prejel Matija Bressan. (A, c, VIII.) — 25. okt. 1633 se tržaški kanonik Krištof Radovič imenuje upravitelj krške fare. (A, b, 38.) — Po smrti Gregorja Veitel-na prezentujeta 27. mar. 1647 sodnik in starejšinstvo krško za beneficij sv. Janeza Evang. v krški mestni cerkvi Matijo Studencarja (A, b, 18), ki je bil potrjen 7. apr. 1647. (A, b, 43.) — 2. sept. 1714 prosi Jošt grof Barbo, varuh mladih sinov pokojnega grofa Teodorika Turjaškega, na Thurnamhartu dovoljenja, da bi se smela v ondotni kapeli ob nedeljah za

domače ljudi brati sv. maša. (A, b, 49) — 27. nov. 1730 prosi prezentovani župnik Josip Ignac pl. Zergollern potrjenja na faro in omeni, da ga bode vmestil dolenjski naddijakon Karol grof Petazzi. (A, b, 46.) Imenuje se župnik Zergollern še 13. maj. 1746 in l. 1749. (A, b, 42.) — L. 1745 je bilo v fari 6112 duš, 226 krstov, 209 pogrebov in 61 porok. (A, b, 49). — 18. nov. 1748 sta ondi službovala kurat Frančišek Tiringer in vikar Valentin Pregel. (A, b, 49.)

Ljubljana.

3. apr. 1180 patrijarh Ulrik odredi v Padovi na prošnjo oglejskega kanonika Romula, da naj se v patrijarhatu praznuje god sv. Marije Magdalene. (Kapiteljski arhiv v Vidmu.) — Gebhard iz Ljubljane (de Laybaco) je imenovan 6. mar. 1337 naddijakon Kranjske in Slov. Marke. (D, 3, 83.) — 18. maj. 1337 ljubljanski župnik Ivan in župnik Ulrik «in Graedwein» menjata za fari. (D, 3, zv. 83, l. 45.) — Faro v Ljubljani dobi 20 febr. 1341 Otakar iz Ljubljane, dotlej župnik v Ložu. (E, I, a, 21.) — 6. febr. 1343 so imeli ljubljanski frančiškani (Fratres minores) blizu Mekin letovišče, od kojega so plačevali davek mekinskemu samostanu. (E, I, b, 18.) — 17. jul. 1401 duhovnik Peter, kapelan Matere božje v «purgstall-ski» kapeli zunaj ljubljanskega obzidja. (B, 8.) — 20. apr. 1481 Jurij iz Ljubljane bil duhovni pomočnik v Vipavi (A, a, 10, 361), in 29. sept. 1481 Florijan iz Ljubljane duh. pomočnik v Tuhinju. (A, a, 10, 408.) — 28. marc. 1482 duhovnik Krištof iz Ljubljane. (A, a, 10, 460.) — 8. jun. 1482 duhovnik Luka, beneficijat v Ljubljani. (A, a, 10, 476.) — 3. marc. 1485 Peter Knauer, doktor obojnega prava in prošt stolne cerkve ljubljanske. (A, a, 11, 152.) — 18. avg. 1485 se je škof Žiga pl. Lamberg pritožil pri patrijarhu, da izobčeni duhovni hodijo iz ljubljanske škofije v oglejsko in ondi opravljajo duhovsko službo. Patrijarh je to precej ostro prepovedal. (A, a, 11, 215.) — 31. mar. 1489 Gregor iz Ljubljane, kapelan v Kranju. (A, b, 49.). — 9. mar. 1496 je pisal (Datum «Lubiana») deželni glavar Viljem Turjaški

patrijarhu zaradi duhovna Kristana, da naj se nikar zanj ne vleče, ker je «infamatus in patria Carniole, prout quondam fieri solebat». (A, b, 49.) Imenuje se Viljem Turjaški deželni glavar kranjski in kraljevi svetovalec še 10. apr. 1498 in 10. avg. 1504 (?). (A, b, 49.) — V dec. 1498 je bil magister umetnostij Mihael Iški (de Igg) za kanonika v Ljubljani. (A, b, 31.) — 10. apr. in 23. jun. 1498 in 15. jan. 1499 se navaja Nikolaj Poden, kanonik (A, b, 49), in 20. jan. 1506 prosi Poden, dekan stolne cerkve ljubljanske, bivajoč v Radovljici, da bi ga patrijarh potrdil za trebanjsko faro. (A, b, 49.) Vendar je ostal v kapiteljnu, ker se imenuje še 2. apr. 1506 dekan ljubljanski. (A, b, 48.) — Ljubljanski klerik in javni cesarski beležnik Simon Smaltzikg je bil napravil 3. jul. 1500 v dekanski hiši pismo, s katerim je dekan Nikolaj Poden pooblastil Filipa Coposta, duhovna ljubljanske škofije, in Ivana pl. Monzano, da ga smeta zastopati v neki pravdi. Priče so bili: Pavel Smaltz, mansionarij ljubljanske cerkve, ter Ivan Seel in Ambrož, kapelana ljubljanskega kapiteljna. (A, b, 49.) — Kranjski vicedom Jurij pl. Eck se imenuje 25. febr., 17. apr. in 5. maj. 1504 in 8. okt. 1507. (A, b, 49.) — Kamniški vikar in gorenjski naddijakon Leonard Seidel se imenuje kanonik ljubljanski 24. maj. 1494 in 10. avg. 1504. (A, b, 49.) — V maju l. 1504 je pisal kranjski deželni glavar Ivan Turjaški s Šumberka patrijarhu, da mu je potožil glavar okolice reške, ki pa spada pod glavno glavarstvo Kranjske, kako da si upa patrijarhov vikar Ivan pl. La pred svojo sodbo vleči zadeve, ki se tičejo posestev, ležečih v kraljevi oblasti. Naj se to ustavi! (A, b, 49.) — 8. okt. 1507 se imenuje Jurij Slatkonia škof pičenjski in prošt ljubljanski. (A, b, 49.) — 21. sept. 1577 je od ljubljanskega škofa Konrada Glusiča v Gornjem gradu prejel niže redove Krištof Muhavec. (A, b, 43.) — Ljubljanski kanonik msgr. Jurij Grysan postane 25. jul. 1593 provizor v Vipavi. (A, b, 48.) — 23. jun. 1594 kranjski vicedom Ludovik Kamilo Suardo. (A, b, 49.) — Kanonik Matej Mrcina se navaja 27. okt. 1593 in 31. mar. 1598. (A, b, 48.) —

Stolni prošt Gašpar Freudenschuss je l. 1580 bival v Radovljici (A, c, 31.); 16. jan. 1594 in 17. jul. 1595 se isti imenuje naddijakon (A, b. 49.); 4. apr. 1599 je izgubil, tožen od frizinških komisarjev, starološko faro. (A, b, 44.) — 13. mar. 1594 je bil kapiteljski duhovni pomočnik Jernej Hauman predlagan za šentjúrijsko faro pri Kranju. (A, b, 48.) — Stiški opat Lovrenc je poročil patrijarhu l. 1595, da je bil dal napraviti po Ljubljani procesijo, pri kateri so katoličani glasno klicali presveto ime Jezus. Luterani so osupnjeni zijali in se grozno jezili. Opat obljubi dalje, da bode skusil Spannbergovo postilo, ki je deloma že odpravljena, vso uničiti v ognju. Nadalje piše opat, da je v Ljubljani v svoji hiši postavil kapelo presv. Trojice. Kapelo na ljubljanskem Gradu so luterani skoraj razdejali. Zdaj (1595) se popravlja, in potem naj bi se obe kapeli jeden dan posvetili. (A. b, 15.) 16. avg. 1596 je prosil opat Lovrenc patrijarha, da bi mu poslal svetinj za altar v kapeli stiškega dvora v Ljubljani. (A, b, 48.) — 4. mar. 1598 je Tomaž Hren naznanil v lepem pismu patrijarhu Frančišku Barbari, da je izvoljen za ljubljanskega škofa. (A, b. 49.) Hren je užival, dokler ni postal škof, beneficij sv. Jakoba v farni cerkvi v Konjicah. 16. mar. 1598 je prosil Hren sv. olja za ljubljansko škofijo v Vidmu, ker ja isti veliki četrtek še ni sam posvetil. (A, b, 18.) — 5. nov. 1603 Mihael Mikec (Michez), doktor bogoslovja in dekan ljubljanskega kapiteljna, prosi potrditve za beneficij Matere božje na Vačah, za kateri ga je po smrti ljubljanskega kanonika, eklezijasta in gener. vikarja Andreja Stürtzenstainerja, 7. sept. 1603 prezentovala obitelj Lambergov. (A, b, 39.) — 21. jun. 1605 kanonik Filip Wassermann postane župnik v Moravčah. (A, b. 22.) — 13. sept. 1643 priporoči Marko Dolinar, ki je bil porojen v Škofji Loki in je postal pozneje prošt, Ivana Ule-ta, magistra modroslovja, in Ivana Klančnika za tonzuro. (A, b, 24.) — 24. febr. 1646 je Mihael pl. Kumberg, škof kristopoljski, cesarski svétnik, odposlanec kranjskih stanov in prošt ljubljanski, v cerkvi sv. Nikolaja v Ljubljani v dijakona posvetil Sebastijana Pascola, ki je imel

odpustno pismo od patrijarha in spričevalo sposobnosti od konzistorija. (A. b. 49.) — 18. avg. 1698 stolni prošt Ivan Krstnik Prešeren. (A, b, 49.) — 25. jan. 1700 se imenujejo: Ivan Prešeren, stolni prošt in odposlanec deželnih stanov; Ivan Anton Dolničar, generalni vikar, ter Jurij Wetstain, kanonik in župnik v stolnici ljubljanski. (A, b. 49.) — 4. jan. 1704 Franč. Žiga baron pl. Apfaltrern, naddijakon. (A, b. 43.) — 6. okt. 1732 frančiškanski provincijal o. Žiga Skerpin prosi pravice odvezovati od oglejskih pridržkov in druge pooblaščevati, ter za frančiškanske patre dovoljenja, da bi smeli spovedovati ljudi, ki spadajo pod oglejsko škofijo. (A. b, 43.) — 23. sept. 1733 je bil ljubljanski kanonik Leopold grof Petazzi patrijarhov naddijakon za Gorenjsko, 3. febr. 1739 pa naddijakon in opat z mitro. (A, b, 38.) — 18. avg. 1748 je Frančišek baron pl. Raigersfeld dal slušatelju logike Antonu Zergollu «Titulum mensae». (A, b, 42.)

Loški Potok.

Anton Lokar l. 1745 ondi kurat in 18. nov. 1748 vikar. (A, b, 49.)

Mekine.

Samostan: 29. dec. 1583 je bila po smrti prednice Katarine potrjena od patrijarha za prednico Suzana Oberburger. (A, c. III.) 17. okt. 1593 je patrijarh Barbara odstavil prednico Suzano in ukazal poslati jo v velesovski samostan, da jo zapró v celico. (A, b. 48.) Nadvojvoda Ferdinand prosi 28. okt. 1595 patrijarha, da naj se odstavljena in izpodena prednica Suzana, ker se je spreobrnila in poboljšala, zopet vsprejme v samostan in naj se ji daje ondi hrana, da ne postane vsled obupnosti brezverska. Mnogo je zunaj trpela in stradala. (A, b.) L. 1600 piše naddijakon Trebuhan o bivši prednici Suzani, da sedi zaprta v celici in kakor Magdalena objokuje svoje pregrehe. (A, b, 47.) — 12. nov. 1592 je določil nadvojvoda, da naj se spor med prednico in Gallenbergi poravna pred deželnim sodiščem. (A, b, 39.) Toda 16. jan. 1594 se še pritožujejo mekinske nune pri patrijarhu, da jim

krivico delajo zaščitniki Gallenbergi, ki jim hočejo biti gosposka in se lasté njih imetja in podložnikov. Tudi ni všeč nunam, da jih je prišel vizitirat ljubljanski prošt, ko ima vendar pravico vizitacije v duhovnih in svetnih zadevah le naddijakon Polidor. (A. b. 49.) — Opatica Jedert prosi patrijarha dovoljenja, da bi se zopet smela brati sv. maša v kapeli v sredi samostana, kjer se že več let pokopujejo nune, kakor tudi v zgornji cerkvi, kjer imajo nune sv. obhajilo, in ne samo v spodnji cerkvi. Pritožuje se zopet nad krivičnim zaščitnikom Gallenbergom. Kapelan je bil tačas v samostanu Anton Corvi. (A. b. 49.) — L. 1601 je neki Ivan Weyss zapustil mekinskemu samostanu 1500 gld., da se kupijo zemljišča in iz njih dohodkov vzdržita dve nuni. (A. b. 14.) — L. 1627 Mihael Faber, kapelan v Mekinah in beneficijat sv. Janeza Krstnika. (A. b. 16.) — 4. maja 1639 kapelan Mihael Tercel. (A. b. 34.) — 16. jun. 1643 prednica Ana Hren (Crön). (A. b. 18.) — 7. maja 1685. po smrti prednice Klare Golianiz, izvoli 17 sester za prednico Terezijo Haller, staro 61 let in 40 let bivajočo v samostanu. Gospé (nune) so iz plemenitih rodovin kranjskih, kakor: Valvasor (Elizabeta), Gall, Gallenberg, Thurn, Paradeiser, Gallenfells, Raumschüssel i. t. d. (A. b. 44.) — V koncu 17. stoletja je bil na novo sezidan mekinski samostan. Največ so pripomogli k zidanju zavetniki Gallenbergi. Bilo je novo poslopje izmed najlepših v deželi. 20. apr. 1704 se poroča o njem: «25 nun (gospej) živi v samostanu, ker so se pomnožili dohodki. Ustanova se glasi samo za 13. Opatica je Katarina Terezija, roj. grofica pl. Atthems. Samostan vzdržuje svojega kapelana. Cerkev je bila pred kratkim prestrojena, potem pa še ni bila posvečena. Mekinskim in velesovskim nunam je spovednik neki frančiškan iz Kamnika.» (A. b. 49.)

Mengeš.

10. jul. 1337 je patrijarh Bertrand za dve leti oprostil svojega kapelana magistra Petra de Montepesulano, župnika v Mengšu (Mangespurch), bivanja na fari s pogojem, da

dobí namestnika. (D, 3, zv. 83, l. 78.) — 7. maj. 1404 je bil duhovnik Osvald, sin Stojana iz Mengša, župnik v Slavini. (B, 8.) — 26. sept. 1498 duhovni pomočnik Pavel. (A, b, 49.) — Erazem Steirer, katerega smo v misel vzeli pri Kamniku 5. dec. 1504 in 20. jul. 1505, se imenuje naddijakon gorenjski (Carniole) 16. jun. 1506. (A, b, 49.) 6. mar. 1514 je pisal cesar Maksimilijan gorenjskemu naddijakonu župniku Erazmu Steirer-ju, naj pazi, da ne bode novomeški dekan Mih. Sterlecker krušil ustanovnih svoboščin. (A, b, 18.) — Župnik Jurij Velan se omenja l. 1595 (A, b, 15) in l. 1598 (A, b, 48). Dohodkov mengeške fare se je bil polastil luteran Nikolaj pl. Bonhomo. Župnik Velan se je ž njim dolgo pravdal in jih poslednjič dobil nazaj. (A, b, 48.) 18. jul. 1600 je prosil župnik Velan, da bi se mu dovolilo pri podružnici sv. Andreja (!) v Grobljah blagosloviti pokopališče, obdano s trdnim zidom. Od prejšnjega leta je ležalo ondi mnogo mrličev, ker je hudo pobirala kuga. Imeli so oni kraji zaprto pot do farne cerkve in drugam ob času kuge. (A, b, 48.) Blagoslovil je l. 1600 naddijakon Trebuhan iz Kamnika mengeško pokopališče. (A, b.) L. 1601 je prišel opat iz Dunajskega Novega Mesta in za župnika v Mengšu postavil nekega meniha iz svojega samostana, odstavil pa župnika Velana, in ker se je upiral, vrgel ga v ječo. Naročil je tudi novemu župniku, naj ne bode pokoren naddijakonu. Za Velana se je pa pri patrijarhu potegnil vicedom Josip baron pl. Rabatta. (A, b, 47 in 48.) — 7. sept. 1603 je bila lastnica abaškega gradú Sabina baronka pl. Lamberg iz Črnelega. Njen soprog je živel na Turškem v sužnosti. (A, b, 49.) — 3. jun. 1634 je župnikoval apostolski protonotar Andrej Šega. (A, b, 39.) O groznem svetokupstvu je tožil 21. febr. 1638 naddijakon Plankel patrijarhu, pišóč: «Umrl je pred kratkim v Mengšu župnik Andrej Šega. Bil je zelò bogat. Brž nato je prišel opat iz Dun. Novega Mesta. Šegovim dedičem hoče pobrati vso dedšino. Mengeško faro je dal komaj 27 let staremu duhovnu Biču, čigar oče mu je za to plačal. Šega je imel tri beneficije: M. B. na Holmcu, M. B. na Vačah in sv. Andreja v Mengšu. Vsi trije

nesó na leto 1500 gld. Podeljevati jih ima Žiga baron pl. Lamberg. ki je zapravil svoje premoženje. Od njega je vse tri beneficije za 700 gld. na tihem dobil župnik Sv. Martina pred Kranjem. Ko je opat to zvedel, ga ni hotel potrditi, ako mu ne dâ 1000 gld. honorara». (A, b, 23.) (Te žalostne razmere so bile pač nasledek luteranstva!) — Gotovo je ta tožba pomagala, kajti 6. jul. 1638 je bil že apostolski protonotar Baltazar Wüz za «višjega vikarja» v Mengšu. (A, b, 47.) 28. okt. 1641 župnik B. Wüz potrdi, da je bil Sebastijan Lap rojen v mengeški fari dne 9. jan. 1620. (A, b, 24.) Župnik Wüz pošlje 15. maj. 1644 subdijakona Seb. Lapa v Videm, da bi ga posvetili v dijakona, ker ga hoče vzeti v službo pri svoji farni cerkvi in ga sam še vaditi «in diuinis». Dalje piše: «Bratovščina Matere božje v nebo vzete pri podružnici na Goričici se je bila že prej ustanovila, a zlobnost luteranov jo je zatrla. Zdaj se ljudje zopet vedno bolj zapisujejo v to bratovščino. Prosim, da se za-njo potrdijo odpustki, in sicer: popolni odpustki pri vstopu v bratovščino, na praznik Velikega Šmarna in ob zadnji uri, 7 let odpustkov pa v drugih praznikih M. B. in kvarterne sabote, ko se na Goričici bere sv. maša za žive in mrtve ude in dosti ljudij prejme sv. zakramente». (A, b, 49.) 17. sept. 1644 pa pošlje Lapa zopet v Videm, da bi mu podelili mašništvo. (A, b, 34.) 1. avg. 1644 je priporočil Wüz svojega kapelana Gregorja Miklavčiča za duhovno pastirstvo, češ, da je prej že 5 let imel to pravico v ljubljanski škofiji. Ob jednem pošlje šest zlatih dukatov pristojbine za podeljenje odpustkov bratovščini M. B. na Goričici. (A, b, 39.) — 1. avg. 1641 je odšel mengeški kapelan Andrej Weninger službovat v Komendo. (A, b. 49.) — 25. jan. 1690 piše stiški opat Anton (pl. Gallenfels), da naj patrijarh podeli naddijakonstvo za Gorenjsko, ker je umrl Mihael Ferri v Kamniku, njegovemu bratu dr. Juriju Andreju pl. Gallenfelsu, kateremu misli dati svojo mengeško faro. Ljubljanski škof je priporočal patrijarhu za to čast Ferrijevega naslednika v Kamniku, a zmagal je opatov predlog. (A, b, 27.) Župnik Gallenfels je umrl v Mengšu 30. dec. 1699.

Užival je nad 30 let beneficij (simplex) sv. Rešnjega Telesa v Ribnici. (A, b, 23.) — Župnik in naddijakon dr. Ivan Andrej pl. Flachenfeld je bival od l. 1700—1732 v Mengšu. 1. febr. 1706 je dobil «Breue» za privatno kapelo Antona Dinzl-na. (A, b, 45.) — L. 1723 je bil v Vidmu v mašnika posvečen Mengšan Jurij Pernat, l. 1731 pa Matej Dornik, ki je dovršil studije pri jezuvitih v Ljubljani. (A, b, 49.)

Metlika.

10. febr. 1475 se omeni Volbank (Bulfgangus), komendator nemškega reda, stanujoč v Metliki. (A, c, A, 42.)

Mirna.

Patrijarh Bertrand vsprejme 23. maja 1337 odpoved vazala pl. Henrika iz Planine (de Montparis), ki je imel v fevdu četrti del stolpa na Mirni (Neydek). Tudi pl. Herman, imenovan Minndorfer, je odpovedal neki svet na mirnskem hribu (in Monte Neydek) in dvor (Curia), ležeč ob vodi Mirni (Neyrins). Vse to podeli patrijarh v fevd vojniku Frideriku, imenovanemu Libertinu Sevniškemu, ki napravi pred patrijarhom vazalsko prisego. (D, 3, zv. 83, l. 51.) — L. 1340 je dal patrijarh Henriku z Gradnika (de Gradnich) v fevd 20 zemljišč, 10 v vasi Mirni (Nayrin sub Castro Neydek) in drugih 10 v vasi Rakovnik, med mirnskim gradom in cerkvijo sv. Ruperta. (E, I, a, 3.) — 1. okt. 1600 vikar na Mirni (sub Naydek) Ivan Butalec. (A, b, 49.)

Mirna Peč.

V torek po sv. Luciji (14. decembra) l. 1473 je poslal Viljem Pewscher, župnik mirnopeški (Honigstain) in kanonik avgsburški (Auguste), po vojniku Andreju Hochenbarter-ju patrijarhu pismo o zadevi svojega vikarja Jurija Zohan-a. (A, b, 31.) 31. maja 1481 se imenuje Pewscher vodnik (župnik) mirnopeške in novomeške cerkve. (A, a, 10, 372.) 24. maja 1488 je župnik Pewscher za vikarja si postavil Jurija Skrile-ta, kateremu se pa prejšnji vikar Pavel Czeytlich

ni hotel umakniti. (A. a, 13, 268.) — 16. maja 1507 župnik Ivan Skrobar (Srobar?). (A, b. 49.) — 5. maja 1575 vikar Andrej Brezar. (A. b, 49.) Isti ima v koncu 16. veka za duh. pomočnika Matijo Hočevarja. Podružnice v fari so bile tačas: sv. Marije Magdalene, sv. Pavla, sv. Jakoba, sv. Jurija, Matere božje, sv. Primoža in Felicijana, sv. Duha in sv. Pankraca v hmeljniškem gradu. (A, b, 45.) L. 1608 je postal župnik Matija Trobina kanonik v Novem Mestu. (A, b, 39.)

Mokronog.

17. maja 1507 je bil Jernej Turek vikar v Mokronogu, Jurijev sin Pavel pa kapelan Matere božje na Gori pri Mokronogu (Niedernassenfuss). (A, b, 49.) — Beneficij (simplex) sv. Tilna (s. Egydii) v Mokronogu je v koncu 16. stoletja imel oddajati luteran Frančišek Gall iz Luknje (Jame?) (de Lueg). (A. b. 49.) — 5. maja 1597 in 2. okt. 1600 vikar (in Inferiori Nassenfuss) Melhijor Trumšič (Trumbschitsch). (A, b, 49.)

Moravče.

23. jan. 1286 je bil v Moravčah (Morauz) za župnika Vithico. (C, 6.) — Patrijarh Bertrand je v fevd izročil s pismom, «izdanim 8. jan. 1341 v naši srečni vojski pri Belgradu», Nikolaju Gallonu Kamniškemu 18 zemljišč, in sicer: 1 v Kotu (Winchel), 10 v Moravčah (Morauts) in 7 v Gabrovku (Gabrawick). (E, I, a, 3.) — Ko se je bil župnik Lambert odpovedal moravški fari, jo je 24. apr. 1343 dobil Marhlin Gall z Lèbeka (de Lyebech). in dobski župnik ga je vmestil. (E, I, b, 55.) — 2. dec. 1488 Mihael, župnik v Moravčah (Moravcz) in oglejski komisar. (A, a, 13, 350.) — 10. apr. 1498 pošlje vicedom Viljem pl. Turjaški duhovna Ivana pl. Altspawer-ja s kraljevo prezentacijo k patrijarhu, da bi bil potrjen za moravško faro. (A, b, 49.) — 8. okt. 1504 se imenuje vas «Kraschach» (Krâšice), ležeča v moravški fari. (A, b, 49.) — Po smrti župnika Jurija Pogač-e (Bogacz) je dobil faro 30. mar. 1563 Ivan Krstnik Englbrecht (ali Englhart). (A, c, I, 11). 15. jun. 1571 je postal Engelbrecht po smrti Antona Šeškarja (Schescckar) patrijarhov komisar, in sicer na

priporočilo Polidora pl. Montagnane, štirskega in savinjskega naddijakona ter gorenjskega in dolenjskega najvišjega komisarja. (A. c, II.) — L. 1588 je bil v Vidmu v mašnika posvečen Moravčan Sebastijan Grošelj. (Vid. ordin. zap.) — 18. sept. 1591 je Danijel Gall, gospodar v Rožeku (Rudolfseck), razsodil neko pravdo v Kamniku. (A, b, 49.) — L. 1595 je ondi župnikoval Ivan Butalec (Wutalzh). (A, b. 15.). Beneficij Matere božje v Drtiji (Drittain) so imeli v drugi polovici 16. stoletja oddajati luteranski Lilienbergi. A ker niso hoteli postaviti ondi nobenega duhovnika, temveč so dohodke sami rabili, prezentoval je l. 1601 nadvojvoda Ferdinand za ta beneficij moravškega župnika Butalca in patrijarh ga je potrdil. (A, c, VI.) — Po smrti Butalčevi (Wutalitsch) prezentuje 21. jun. 1605 nadvojvoda Ferdinand za faro ljubljanskega kanonika Filipa Wassermanna. (Izv. perg. list.; A, b, 22.) In ko se je Wassermann poslovil od Moravč, predlagal je isti nadvojvoda 1. maja 1611 svojega dvornega kapelana Jurija Jurliča, bakalavreja bogoslovja in magistra modroslovja (Izv. perg. list.; A, b, 22), ki je bil potrjen 13. jun. 1611. (A, c, VIII.) — 27. febr. 1613 je dobil faro Gregor Haumann. (A, c, VIII.) — V avgustu l. 1636 je ondi župnikoval Vrban Sever, cesarjev kapelan. (A, b, 49.) Moravčanu Jakobu Zornu (Zurn) je 11. jun. 1643 pred posvečenjem v mašnika podelil «Titulum mensae» velesovski samostan. (A, b, 18.) — Ko je moravški župnik Jurij (Belovič) postal škof tinjski (Tiniensis) in se fari odpovedal, je 9. okt. 1660 papež Aleksander na predlog cesarjev potrdil za župnika v Moravčah Petra Frančiška Pistorija. (A, b, 18.) — L. 1704 se ondi naštevajo duhovni: Dr. Ivan Žiga Benaglio, od cesarja za moravškega župnika predlagan l. 1700, vikar Jurij Žiga Kestner, kapelana Mihael Primic in Valentin Sitar. V Drtiji je (l. 1704) cerkev M. B. s štirimi altarji in v njej beneficij Lilienbergov. Ker je ta rodovina izmrla, je beneficijata Caharijo Waselli-ja, ki pa l. 1704 ni stanoval v fari, prezentoval cesar. Svojo kapelo ima istega leta v gradu Tufstainu grof Lichtenberg. (A, b, 49.)

Mošnje.

L. 1555 je bil v mošenjski fari rojen Krištof Muhavec, ki je l. 1578 pel novo mašo; potem ga je blejski prošt vzel za kapelana v Gradu. (A, b, 39.) — Za župnika je bil pa l. 1578 v Mošnjah Matej Grošelj. (A, b, 42.)

Motnik.

15. okt. 1404 je vranski (in Frentzk) župnik Teodorik dobil od patrijarha dovoljenje, da se sme na portatilu maševati v kapeli na motniškem hribu (in monte Mötnik), ki se je na novo sezidala na čast sv. Leonu in sv. Elizabeti. (B, 8.)

Mozelj.

L. 1598 je ondi župnikoval Martin Marinzel, katoličan. Imel je tudi faro Koprivnik in ondi svojega vikarja. (A, b, 47.) 25. febr. 1603 se je Marinzel odpovedal fari in potrjen je bil za njo potem Matija Smalzl. (A, c, VI.) — 7. jan. 1621 predlaga knez Ferdinand Turjaški za župnika Ivana Hessa. (Izv. perg. list.; A, b, 22.) — Ko je odšel s fare Mihael Samide, je knez Ferdinand Turjaški 16. mar. 1680 predložil za župnika Pavla Schneller-ja. (A, b, 44.) — L. 1745 je bilo v fari 910 duš, 49 krstov, 26 pogrebov in 12 porok. Župnikoval je pa to leto ondi Josip Jurij Slakoina, ki je l. 1750 postal župnik reški. (A, b, 42 in 49.)

Nevlje.

19. jul. 1498 je bil neveljski župnik Jurij Letzian poklican v Čevdad. (A, b, 49.) — 7. okt. 1498 se cerkev sv. Jurija v Nevljah (Neull) imenuje podružna cerkev kamniška. (A, b, 31.) — 24. apr. 1561, po smrti vikarja Matije Latomija, potrdi patrijarh na predlog kamniškega župnika Jurija Sichel-na za vikarijatsko službo v Nevljah Leonarda Brlica (Werlitz). (A, c, I, 22.) — L. 1595 vikar Mihael Perdan. (A, b, 15.) — 16. jun. 1627 in 5. avg. 1636 vikar Matej Vida. (A, b, 16 in 49.) — 4. febr. 1672 vikar Ivan Ludovik Herandt. (A, b, 45.) — L. 1704 je vikar Matija Kovač

iz svojega vzdrževal kapelana, namreč Matijo Slamičarja. Neveljska cerkev je bila posvečena, kakor tudi njeni podružnici: v Kališču in na Gozdu. (A, b, 49.)

Novo Mesto.

20. mar. 1471 je bil ondi Gregor kapelan bratovščine presv. Rešnjega Telesa. (A, c, **A**, 31.) — 8. jun. 1475 postane za Ivanom Harrerjem prošt bratovščine presv. Trojice v Novem Mestu Jurij Dürrer (Durer), naddijakon Slovenske Marke (Marchie sclauonice). Naj navedemo iz njegovega dekreta nekoliko naddijakonskih pravic: «Durante regimine Tuo absoluere potes a peccato blasphemie in Deum et sanctos, si illud non requirat solemne pnium (poenitentium ?); item a sortilegiis seu diuinationibus, dummodo non sapiant heresem aliquomodo, et a perjurio in judicio, dummodo perjurus damnum resarciat; item a pena falsi in quibuscunque contractibus commissi; item a quolibet uoto facto; item potes absoluere eos, qui ex negligentia seu inaduertentia commederunt carnes in uigiliis. quatuor temporibus, uel quadragesima; item super uotis peregrinationum, si non fuerint super duas dietas a domicilio uouentium, et super aliis uotis, si non fuerint religionis aut clericatus. Vales cognoscere de causis ciuilibus usque ad summam ducatorum 25; potes mulctare et punire presbiteros et clericos in Archidiaconatu de leuibus criminibus, in quibus non est poena depositionis a beneficio. Potes absoluere a simonia, si non fuerit in aliquo ordine ecclesiastico uel in assecutione alicujus beneficii, ab excommunicatione lata propter percussionem, a sacrilegio» i. t. d. (A, c, **A**.) — 31. maja 1481 se imenujeta Viljem Peuscher, vodnik cerkve sv. Kocijana v Mirni Peči in sv. Nikolaja v Novem Mestu, ter novomeški vikar ali kapelan Klemen Škrbela. (A, a, 10, 372.) — 15. apr. 1488 novomeški hospitalski kapelan Jurij Skrile postane vikar v Mirni Peči. (A, b.) — 14. nov. 1496 je bil prošt Jakob Turjaški (Auersperger) naddijakon Slovenske Marke (Marchie Carniole). (A, b, 49.) — O šmarijskem župniku Mihaelu Sterleckerju je rečeno 15. jan. 1499, da je

imel dekansko čast v novomeškem kapiteljnu, a bival je na svoji fari. Vedel se je Sterlecker že 12. mar. 1499 kot naddijakon. (Prim. Kamnik.) Toda še-le 17. apr. istega leta (1499) je pisala duhovščina Slovenske Marke (Clerus districtus Marchie slauonice), da si je po stari navadi enoglasno izvolila novega naddijakona, ker je umrl novomeški prošt in naddijakon Jakob Turjaški (Auersperger). Izbrali so si novomeškega dekana Mihaela Sterleckerja in prosijo patrijarha, da bi ga potrdil. Podpisani so v tem pismu: novomeška kanonika Jurij Skrile in Mihael Cyppetz, ter župnik v Dobrničah in oni na Raki. (A. b. 49.) 28. mar. 1500 je pisal M. Sterlecker, novomeški dekan, naddijakon Slovenske Marke in patrijarhov kapelan, v Videm: «Martin Oven in Klemen Kljun, ključarja cerkve sv. Jakoba v Valti Vasi (Waldersdorff), ki je podružnica fare sv. Mihaela pri Novem Mestu in kapiteljska, sta zaradi vednih turških napadov pred nekoliko leti dala shraniti nekaj denarja cerkve sv. Jakoba udovi Mariji Frölich v Novem Mestu, češ, da je tu denar bolj na varnem kraju. Bilo je 7 gld. v zlatu, 8 liber «de almanicis», 7 beneških grossetov in 1 talent denarja, ki kroži v domovini; skupaj 18 talentov. Ta denar je bil ukraden in ključarja sta tožila pred civilnim sodnikom novomeškim. Pravdo je dobila Marija. Jaz pa pošljem priziv na patrijarha in prosim, naj se preiskava vnovič prične.» (A. b. 49.) 21. apr. 1500 toži naddijakon Sterlecker patrijarhu, «da nočejo biti župniki, ki spadajo pod komendatorja nemškega reda hiše M. B. v Metliki, njemu podložni in se ne zmenijo za njegovo jurisdikcijo. S privoljenjem komendatorja odvezujejo od reservatov in kaznij. Pravijo, da so dobili svoboščino od gen. vikarja Bucija de Palmulis. Hočejo to izjemo spraviti v navado. Ali, podložni naj postanejo zopet naddijakonu Slovenske Marke, kakor je bilo nekdaj, ker se tako lože in bolj gotovo razglašajo patrijarški ukazi in pobira miloščina (caritatiuum subsidium)». (A. b. 49.) Dekan in naddijakon Sterlecker se imenuje tudi 4. jul. 1500; 6. okt. 1500 je pa v njegovi hiši v Novem Mestu javni notar in duhoven Blaž Kobetzl iz Črnomlja napisal pismo, v katerem

so Jakob Buše Smuk iz Smuke, Peter Kovač iz Kota (de Angulo) in Pavel od Kala (de Lacu), vsi iz semiške fare (Schiemetz), pričali, da med Nikolajem Franckom iz «Merchentalla» (znabiti se je tako imenoval sedanji Rosenthal) in njegovo ženo Dorotejo ni druzega zakonskega zadržka, kakor ta, da je Nikolajeva mati bila Dorotejina krstna botra. (A. b. 49.) Pismo z dne 30. okt. 1500 zopet navaja novomeškega dekana Sterleckerja, bivajočega v Šmariji. (A. b. 49.) Od ondod je tudi pisal 13. apr. 1504 o zakonski zadevi Martina Prelca, izpod klevevškega gradú domá, in Doroteje, hčere Antona iz Koroške Vasi (Kharndorf) pri Mehovem, kakor je poročal že Klemen Škrbela, kanonik in kapiteljski oskrbnik (Procurator) v Novem Mestu. (A, b, 49.) Tudi 12. dec. 1504 se navede šmarijski župnik in novomeški dekan Sterlecker. 15. maja 1507 je Sterlecker z okrožnico povabil vse duhovne svojega naddijakonata, naj pridejo 8. jul. 1507 pred patrijarha Dominika Grimanija na Furlansko, da zaslišijo njegove opomine za dušno pastirstvo in se izkažejo z izvirnimi pismi, s katerimi so dobili svoje beneficije. (A, b. 49.) Poslednjič se omeni dekan Sterlecker 6. mar. 1514. (A. b. 18.) — Kanonik Klemen Škrbela se v misel jemlje še 24. mar. 1504 (Schkerbela) in 8. okt. 1507 (Skerbela). (A. b. 49.) — 25. apr. 1505 je bil Matija Buchfink v Novem Mestu javni cesarski notar in kapiteljski kapelan. (A, b. 49.) — 8. okt. 1507 so bili ondi kanoniki: Jurij Skrile, Jakob Zlatič (Slatizsch) in Pavel Zeitlich, notar pa Tomaž Sterlecker. (A.. b. 49.) — 24. mar. 1509 je imel novomeško proštijo pičenjski škof Jurij Sladkonja (Slachcogna). (A, b. 49.) — Po smrti Matije Puefinter-ja je dobil 11. jun. 1556 kanonikat Jurij Pušar in naddijakon Sebastijan Robberter ga je vmestil. (A. c. I. 25.) — V juniju l. 1557 je Jurij Graf, kanonik in oskrbnik kolegijatne cerkve sv. Nikolaja v Novem Mestu, postal naddijakon Gorenjskega in Dolenjskega. (A, c. I. 28.) — Za pokojnim Gregorjem Rezl-nom je dobil 28. maja 1559 kanonikat Ivan Cukek (Zukgekh) iz Ribnice. (A, c, I. 8.) — Po smrti Jurija Pušarja (Lužar?) je pa 31. maja 1563 kanonik postal Martin

Kozlovič (A, c. I, 18) in po smrti Josipa Luleka 19. dec. 1566 Jurij Sylvanus. (A, c. I, 20.) — 10. mar. 1571 je dobil po smrti Luke Merlinger-ja kanonikat Ivan Petrus. (A, c. II.) — V začetku leta 1582 je naddijakon Polidor pl. Montagnana odstavil novomeškega prošta, ker ni držal rezidencije. (A, b, 45). 14. maja 1582 pa isti Polidor, župnik v Laškem in Krškem ter savinjski, gorenjski in dolenjski naddijakon, dobi še proštijo novomeško. (A, c, III.) 7. mar. 1584 tirja nadvojvoda Karol, da naj se začne zoper prošta Polidorja preiskava (A, b, 18), a vendar se l. 1590 isti še imenuje apostolskega sedeža akolit, kapelan in protonotar, v patrijarhatu in oglejski škofiji na Štajerskem in obojnem Kranjskem najviši vikar v duhovskih in svetnih zadevah, naddijakon savinjske doline, prošt novomeški in nadvojvodski svétnik. (A, b, 18.) L. 1593 je Polidor spremljal patrijarha Frančiška Barbaro pri vizitaciji po Kranjskem. (A. b.) 22. apr. 1594 patrijarh (zopet) pridruži Polidoru, štajerskemu in kranjskemu naddijakonu ter laškemu in krškemu župniku, proštijo novomeško. (A, c, III.) 24. sept. 1596 je bil odpravljen kranjski naddijakonat (aboleuit, extinxit) in odvzet Polidoru pl. Montagnana zaradi starosti in nesposobnosti. Tudi stiški opat se je odpovedal naddijakonski časti in tedaj je patrijarh postavil trebanjskega župnika Ivana Friderika Klemena za naddijakona dolenjskega, t. j. nad ona dva dela Dolenjske, katera sta doslej imela novomeški prošt in stiški opat. Novega naddijakona je dobila tudi Ribnica. (A, c, II.) Duhovni dolenjskega naddijakonata so imeli v Novem Mestu svoje zbore (Congregationes), katere je skliceval in vodil naddijakon, n. pr. l. 1597 trebanjski. Enako so imeli ribniški duhovni zbore v Ribnici. (A, b, 48.) — 28. jan. 1598 je patrijarh postavil prošta Polidorja za naddijakona savinjskega. (A, c, V.) In zato se isti imenuje nadduhovnik še 6. jul. 1598. (A, b.) Omenja se prošt Polidor še 8. nov. 1597 (A, b, 48), 1. apr. 1599 (A, b, 44), 14. apr. in 13. okt. 1601 (naddijakon savinjski je bil tačas Šega) (A, c, VI) in 10. jul. 1603. (A, b, 49.) -- Dekan Jurij Waldner je zapisan 25. okt. 1582 (A, b, 34), 8. nov. 1597

(A, b, 48) in 20. avg. 1598, ko je imel ob jednem faro Št. Rupert. Umrl je v Novem Mestu v marciju l. 1603. (A, b, 41.) — 5. maja 1597 in 1. apr. 1599 je bil beneficijat pri altarju 14. pomočnikov v cerkvi sv. Nikolaja Jurij Zusin. Beneficijata je predložil mestni magistrat in potrdil prošt. (A, b, 45 in 49.) — 8. nov. 1597 so sedeli ondi kanoniki: Martin Mikec, Pavel Novak, Mihael Šušelj (Schuschl) in Polidor pl. Montagnana mlajši (stareji Polidor je bil tačas prošt). Zadnja dva kanonika sta umrla okrog l. 1600. (A, b, 48 in A, c, VI.) — L. 1599 so v Vidmu posvetili v mašnika Novomeščana Martina Obriča. (Ord. zap.) — V koncu 16. stoletja so bili za kanonike: Andrej Rezel (frančiškan), Sebastijan Butalec in Matija Pečar; kapelani pa Mihael Stewerberger (tudi Stebergar), Baltazar Tehenpachar, Jernej Nabinger in Jurij Večkar. Kapitelj je tačas vzdrževal organista in cerkovnika in dva njuna pomočnika v šoli (Collaboratores in Schola). Prošte je predlagal deželni knez, nove dekane in kanonike so pa predlagali prošt in kanoniki patrijarhu v potrjenje. Ko se je ob nedeljah končala pridiga v kapiteljski cerkvi, jo je imel frančiškanski gvardijan v samostanski cerkvici. (A, b, 45.) — Po smrti Mihaela Šušelj-na (tudi Schüssel) je bil 24. febr. 1600 za kanonika predlagan Caharija Rozman (A, b, 23), po smrti Andreja Rezel-na pa 16. jun. 1600 Frančišek Latomus, pridigar v Novem Mestu (Izv. perg. list., A, b, 22), ki je bil potrjen 11. maj. 1601 (A, c, VI.) — 20. sept. 1600 je kanonik postal kranjski vikar Krištof Treiber (Trayber), rojen v Ljubljani, ki je bil po smrti Jurija Waldnerja potrjen za dekana 12. apr. 1604. (A, b, 41.) — Prejšnji kapelan Mihael Stewerberger je postal kanonik 12. mar. 1601, po smrti Martina Hichiza, in se imenuje 10. jul. 1603 že kanonik-starosta. (A, b, 49.) — 11. jun. 1602 se pritožujejo prošt, dekan in kapitelj novomeški, da se krški vikar Marko Khun (Cune) vtika v njihove pravice in kot verskoreformacijski komisar ljudi bega, da ne vedó, komu bi se spovedovali. (A, b, 18.) — Krištof Plank (tudi Plankel od l. 1619), ki je dobil novomeški kanonikat po

smrti Polidorja pl. Montagnane mlajšega (A, c, VI), se nazivlje 10. jul. 1603, ko je bil zapustil faro koprivniško, dekan v Novem Mestu. (A, b, 49.) Obdržal je kanonikat do smrti, tudi še kot župnik v Laškem in Kamniku, ter se 5. jun. 1634 in 10. sept. 1637 imenuje kanonik-starosta. (A, b, 39 in 49.) Po smrti Jurija Waldnerja je bil kanonik Anton Florius od l. 1603—1612. (A, b, 39 in 49.) — 14. mar. 1605 je dobil vsled nadvojvodske prezentacije po smrti prošta Polidorja pl. Montagnane novomeško proštijo krški župnik in dolenjski naddijakon Marko Khun (Khune in Cune) (A, c, VI), ki se navaja tudi 28. nov. 1612, 3. jun. 1615 (A, b, 39) ter 15. jun. 1616, ko mu je patrijarh Hermolaj Barbara iz Benetk poslal bulo, s katero mu je podelil pravico, da sme za čas, dokler bode trajala vojska, v deželah nadvojvode Ferdinanda, odkoder se težko pride do patrijarha, izpraševati kandidate za sv. redove in jim dajati odpustnice (Litteras dimissoriales), da jih bode posvečeval kak katoliški škof. Izprašuje naj ravno tako duhovnike in jim daje pravico izvrševati duhovno pastirstvo, naj si bodo župniki, kapelani ali duhovni pomočniki. Naznani naj to bulo naddijakonom in opatom, patrijarhu pa pošlje ob svojem času zapisnik o podeljenih pooblastilih. Obhajajo naj se tudi navadni mrtvaški obredi v naddijakonskih in samostanskih cerkvah za umrlim patrijarhom Frančiškom Barbaro. (A, b, 49.) — Mirnopeški župnik Matija Trobina je bil predložen za kanonikat 20. febr. 1608 in je vžival to čast še 28. nov. 1612 in 3. jun. 1615. (A, b, 39.) — Po smrti Sebastijana Butalca je bil 19. maja 1609 (A, c, VII) za kanonika potrjen Matija Brezar (Bressar), ki je živel še 3. jun. 1615. (A, b, 39.) — Kanonik Mihael Petričič, ki se navêde 28. nov. 1612, bi bil moral v juniju l. 1615 to službo odstopiti Jakobu Lacomizu, pa jo je vendar menda obdržal do l. 1620. (A, b, 23 in 39.) — Ko je izgubil kanonikat Anton Florius, ga je 12. dec. 1612 prejel Mojzes Jakšič, kapiteljski gojenec, učèč se prostih umetnostij. (A, c, VIII in A, b, 39.) — Po Treiberjevi smrti je bil prezentovan 3. jun. 1615 za kanonika Baltazar Strossner, beneficijat altarja

14. pomočnikov v cerkvi sv. Nikolaja. (A, b, 39.) — Po smrti dekana magistra Baltazarja Cestnika je bil predlagan 29. nov. 1620 za dekana magister modroslovja Luka Grbec in po Petričičevi smrti za kanonika Mojzes Blanda 1. dec. 1620. (A, b, 23.) — 22. mar. 1627 je bil za dekana Peter Ocepek (Ozhepeck). (A, b, 34.) — 14. jul. 1637 sta predlagala prošt in kapitelj za kanonika Nikolaja Perziča (Persich), subdijakona puljske škofije, in patrijarh ga je potrdil. (A, b, 23.) — Po smrti dekana Luke Grbca je pa predlagal novomeški prošt Nikolaj Mrau 16. avg. 1637 za dekansko mesto v kapiteljnu Frančiška Mrau-a, beneficijata, subdijakona in bakalavreja bogoslovja. (A, b, 23.) — Za dekana predlagata prošt in kapitelj 21. mar. 1657 kanonika in mestnega kurata Simona Kumra (a Chumbero). (A, b, 23.) — Kanonik novomeški je bil 16. febr. 1660 cirkniški župnik Jurij Zimmermann. (A, b, 46.) — 20. febr. 1660 prosi prošt Ivan Andrej pl. Stemberg (ki je ondi začel proštovati l. 1653) patrijarha, da bi mu v Rimu pomagal dobiti mitro in palicó, ker je to čast imel že prej kot prošt ljubljanski, in ker je isto dosegel po posredovanju patrijarha Frančiška Barbare tudi že njegov prednik prošt Marko Khun. Stemberg trdi v pismu, da je pod kapiteljnom nad 20 tisoč duš, okrog dolenjske «metropole» da živi polno plemenitnikov, ki hodijo v mesto k sv. maši, in da ima prošt na leto do 3 tisoče skudov dohodkov. (A, b, 49.) — Dobil je pa pravico pontifikalij še-le njegov naslednik, prošt Germanik grof pl. Thurn, od papeža Klemena 15. nov. 1673. V dotični buli je rečeno, da sme on (in njegovi nasledniki) nositi pontifikalna znamenja, kakor: mitro, palico, prstan, sandalije, rokavice itd. v kolegijatni, kakor tudi v drugih cerkvah pri slovesni maši in kadar podeli slovesno blagoslov. Nadalje je dodeljena proštom tudi pravica blagosljavljati cerkve in vso njih opravo, kjer se pri blagoslovu ne rabi sv. olje. (A, b, 49.) — Prošt Rajmund Ferdinand grof pl. Lanthieri se omenja 23. jan. 1691 (A, b, 45), 18. avg. 1698 (A, b, 38) in 14. dec. 1703, ko je bil od papeža Klemena imenovan soupraviteljem

olomuške škofije. (A, b, 49.) Preselil se je v Olomuc in ondi bival še 15. sept. 1707. (A, b, 48.) — Josip Avguštin Ivankovič je bil 18. avg. 1698 v Novem Mestu beneficijat (A, b, 38), 14. dec. 1703 je bil pa že kot dekan imenovan za namestnika odsočnemu proštu Lanthieriju v naddijakonskih poslih. (A, b, 49.) Živel je dekan Ivankovič še 23. dec. 1710. (A, b, 38.) — 19. nov. 1714 kanonik in župnik novomeški Adam Ljubi; njegov bratranec je bil Andrej Danijel Ljubi. (A, b, 49.)

Osilnica.

L. 1638 je župnikoval ondi Ivan Peterlin. (A, b, 16.) — 27. jul. 1695 je prezentoval knez Ferdinand pl. Turjaški, ko se je fara izpraznila s smrtjo Ivana Jakoba Rotha, za župnika Petra Janeža (Janesch). (A, b, 43.) — 14. jun. 1706 je isti knez po smrti Petra Janeža prezentoval Frančiška Koslerja. (A, b, 43.) L. 1727 se je F. Kosler odpovedal fari, a ondi bival še nadalje in užival pokojnino, katero mu je dajal naslednik. (A, b, 42.) — 18. nov. 1748 je župnikoval Andrej Mihič. Tačas je bilo v fari okolo 1560 duš. (A, b, 49.)

Planina.

L. 1595 je bil ondi za vikarja Ahac. Cirkniški župnik je imel oddajati vikarjat planinski. (A, b, 15.) — Podložniki hasperške grajščine hočejo sezidati na nekem hribu (na Gori) novo cerkev v čast Materi božji in prosijo patrijarha dovoljenja 21. jul. 1599. (A, b, 44.) — 20. apr. 1704 je bil vikar Mihael Vihtalič, ki je poleg vikarjatske cerkve oskrboval še šest podružnic. (A, b, 49.)

Podbrezje.

L. 1595 vikar Martin Plahuta. (A, b, 15.)

Poljane.

7. apr. 1470 je faro vladal župnik Ivan in duhovni pomočnik mu je bil Martin. (A, b, 49.) — L. 1595 vikar (župnik) Jurij Pušar. (A, b, 15.) — Po Pušarjevi smrti je bil 6. sept. 1605 za župnika potrjen Gregor Kern. (A, c, VII.) — Ko

je umrl župnik Anton Tropina, ki je bil ondi že l. 1636, je predlagal 21. dec. 1641 frizinški škof Vit Adam za Poljane Andreja Jereba. (A, b, 39.) — Ker je pa Jereb že čez dve leti umrl, je 5. dec. 1643 dobil faro magister Lovrenc Hörner (A, b, 32); po njega smrti je bil pa 14. okt. 1655 predlagan patrijarhu za župnika Jurij Mayrhoffer. (A, b, 23.) — Ko je tega smrt pobrala, je 25. maja 1671 škof prezentoval Andreja Hudačuta, vikarja v loškem mestu. Starološki župnik Walther ga je vmestil 6. apr. 1672. Tačas je bil v Poljanah za kapelana Jurij Juda. (A, b, 45.) — Ko je Hudačut zasedel faro starološko, je bil 22. dec. 1675 predlagan za župnika Karol Ignac pl. Codelli. (A, b, 44.) — L. 1701 je nastopil faro Ivan Gašpar Jager, ki je imel 20. apr. 1704 za kapelana Jurija Šusta in Lovrenca Klobovsa. (A, b, 49.) Toda moral je umreti še isto leto, ker je bil 21. jan. 1705 za Poljane predlagan žirovski župnik Ivan Krstnik Schinnigk (Šinik). (A, b, 45.) — Fara je štela l. 1704 razen farne cerkve 15 podružnic in okrog 5000 duš. (A, b, 49.) — L. 1731 je bil v mašnika posvečen Poljanec Filip Jelovčan. (A, b, 49.)

Polšník.

13. apr. 1491 je pisal naddijakon Jakob Turjaški, župnik v Št. Rupertu, o Polšniku nastopno v Videm: »Plemenita Kunegunda, hči vojnika Konrada Apfaltrar-ja, je prezentovala kot patrona kapele M. B. v Polšniku Petra Uliča (Vlitsch), in jaz naj ga potrdim in vmestim. Branil sem se, vkljub temu, da ste mi ukazali, ker se pričkata Kunegunda in Ivan pl. Apfaltrar, kdo da je patron te kapele. Vsak mi je prezentoval svojega. Ne vmestim nikogar, dokler se s pismi ne spriča pravica. Gregor Lamberger, sin Kunegundin, je pokazal nekoč pred patrijarhom pristno patronsko pismo; meni je pa Ivan pl. Apfaltrar prinesel pokazat tâko prav staro pismo in trdil, da ima kot starosta obitelji Apfaltrar patronsko pravo, kakor je že pred 80. leti neki njegov prednik prezentoval duhovna za Polšnik Volbanku, šentrupertskemu župniku, in ta

ga je potrdil. Imel sem sam ta pisma v roci. Zdaj se je pa oglasil še deželni glavar v Ljubljani, trdeč, da ima samo cesar oddajati fevde, oziroma on kot glavar. Dokler tedaj te stvari prav ne rešite, ne morem nobenega investovati. Da pa ne bode za pravdo treba delati daljne poti v Videm, naj se v našem kraju postavijo razsodniki, za katere priporočim kranjskega, šmarijskega in žužemberškega župnika». (A, b, 49.) — 18. maja 1507 je ondi župnikoval Gregor (Plebanus Ecclesie S. Marie in Pilichperg). (A, b, 49.) — 5. maja 1597 župnik Marko Janežič. Patron fare je bil tačas luteran Andrej pl. Apfaltrer. (A, b, 49.) — 1. okt. 1600 župnik Mihael Bartol. (A, b, 49.)

Postojna.

Patrijarh Bertrand dâ 20. avg. 1335 Viljemu Sperimberškemu in Volvinu Stegberškemu ter njegovemu bratu Ivanu, ker jim nima plačati za vojno službo 1000 mark solidov, grad in glavarstvo postojinsko z mitnico v Landolu (Castrum et Capiteneatum de Arisperch cum muta Landoni). (D, 3, zv. 82, str. 278.) — 30. dec. 1486 je bil Leonard pl. Hebenstain cesarski gradnik ali glavar v Postojni (Castellanus siue Capitaneus in Adelsperg). (A, a, 12, 222.)

Preddvor.

L. 1595 vikar Ivan Fabri. Podelivec vikarjata je kranjski župnik. (A, b, 15.)

Préserje.

L. 1595 vikar Caharija Bonač. (A, b, 15.) — 20. apr. 1704 vikar Franc Rustia in kapelan Andrej Mihelič. (A, b, 49.)

Prežganje.

30. sept. 1600 je bil ondi kapelan (expos.) Jurij Gäa, Goričan. (A, b, 49.)

Rádeče na Dolenjskem.

Kuratna cerkev sv. Petra (in oppido Ratschach) je bila v koncu 16. stoletja še podložna farni cerkvi sv. Helene v

Loki na Štajerskem. Vikarja in organista je moral vzdrževat loški župnik. Za vikarja je bil tačas Krištof Tschebaitsch, ki je imel v vikarjatu podružnice: sv. Florijana, sv. Nikolaja, sv. Treh Kraljev, sv. Martina in sv. Mihaela. (A, b, 45.) — Menih Pavel Klemen (Clemens) se je l. 1596 vrinil v beneficij v Radečah, kateremu so bili patroni pl. Werneck. (A. b.)

Radovljica.

6. jul. 1348 izobči patrijarh Bertrand duhovnika Nikolaja, imenovanega Mels, iz Slovenske Marke, ker se je kot radovljiški vikar lastil farnih dohodkov, ko je bil pravi župnik Viljem pl. Gurnery de Cuchanea. (Bibl. Bini, 9. zv., str. 38.) — 4. maja 1482 je bil Baltazar Radovljiški za župnika pri sv. Mariji Magd. na Bregu pri Mariboru. (A, a, 10, 468.) — Duhovnik Jurij Jugna iz Radovljice se imenuje 26. okt. 1484. (A, a, 10, 717.) — 16. jan. 1577 je ljubljanski prošt Tomaž Räutlinger imel za vikarja v Radovljici Pavla Rubla. (A, b, 42.) — 16. sept. 1578 kapelan ondi Jakob Wagat (Bogat) in učitelj (preceptor) Frančišek Sittich. (A, b, 39.) -- Ondotni vikar Luka Schwar piše 28. okt. 1593, da je poprej župnikoval v Gorjah. (A. b. 31.) — 10. apr. 1595 je prošt Gašpar Freudenschuss, bivajoč na svoji fari v Stari Loki, kot naddijakon gorenjski in v Radovljici sklical duhovne v Ljubljano k mrtvaškemu oficiju za pokojne avstrijske nadvojvode. Namestoval ga je pri tem opravilu Josip Sittich. (A, b, 44.) -- L. 1599 v Radovljici ni bilo kuge. Prošt Freudenschuss je tje pribežal, ko je bil nelepo dogospodaril v Stari Loki. (A, b, 47.)

Raka.

25. maja 1490 je bil ondi za župnika Vincenc Molik (Moylickh). Ob jednem je bil provizor hospitala v Laškem (in oppido Tifer). Podelil mu je ta beneficij cesar in vmestil ga je tržaški škof Anton. V hospitalu je imel revne in bolehne ljudi in namestoval ga je ondi kapelan. Pisal je tačas Molik patrijarhu: «Dve že davno sezidani kapeli sta v moji raški fari, toda zaradi turških in ogerskih napadov in zaradi

pomanjkanja škofov še nista posvečeni. Pred kratkim so postavili župljani tudi leseno kapelo v čast sv. Nikolaju na dovolj prijetnem in dostojnem kraju (Kirchenberg). Nameravam jo v kratkem ograditi z zidom. Prosim dovoljenja, da bi se smela v teh treh kapelah brati sveta maša, še preden jih škof posvetí. Akolitu Gašparju, ki prinese to pismo, prosim, podelite vse višje redove.» (A, b, 49.) Imenuje se župnik Molik še 17. apr. 1499, potem pa 6. apr. 1504, ko je prosil gen. vikarja v Vidmu dovoljenja, da bi smel odvezovati od vseh pridržkov, razen poboja in velikega izobčenja, in brati v svoji fari sv. mašo pri novih altarjih in v cerkvah, ki še niso posvečene, ter blagosloviti farno pokopališče, katero je bilo razsvečeno s tem, da so mladeniči nekomu s polenom naredili dve rani in je tekla kri. (A, b, 49.) Navede se župnik Molik tudi še 20. maja 1507. (A, b, 49.) — V juniju l. 1579 župnik in komisar Matej Pisanec priporoči 25 let starega Andreja Pisanca za mašništvo. (A, b, 24.) — 5. maja 1597 in l. 1598 je bil raški vikar Andrej Rezel (Recelj). (A, b, 49.) Proti koncu 16. stoletja je imela fara te-le podružnice: sv. Leonarda, sv. Jerneja, sv. Marjete, sv. Primoža in Felicijana, sv. Petra in Pavla, sv. Matije, sv. Nikolaja, sv. Jakoba, sv. Andreja, sv. Benedikta, Matere božje, sv. Ane, sv. Križa, sv. Jošta, sv. Marije Magdalene, Matere božje, sv. Vrbana, sv. Nikolaja, sv. Križa, Matere božje (in Dragenschiess), sv. Petra in Pavla (in Zerniz), ki je pred kratkim bila sezidana in ni še posvečena, sv. Nikolaja pod Turnom, sv. Martina, sv. Jakoba in sv. Leonarda. (A, b, 45.) -- 3. okt. 1600 je bil na Raki za vikarja Jurij Vrbanec, stiški menih, doma z Goriškega. (A, b, 49.)

Reka (Kočevska).

29. jan. 1486 župnik Martin in duhovni pomočnik Baltazar. (A, b, 31.) — Okrog l. 1571 je prišel za župnika Ivan Schneller. Bil je menda luteran, ker se je l. 1598 zoper njega pritožil vizitator, da ne zna maševati, krstiti, spovedovati, dà, še celò brati ne dobro. Posadil ga je na faro grof Turjaški. (A, b, 47.) -- L. 1638 župnik Ivan Jakšič.

(A, b, 16.) — Po smrti župnika Ivana Krstnika Haberle-ta prezentuje 16. mar. 1677 knez Turjaški Ivana Grabnerja. (A, b, 44.) — Ko je umrl Franc Oplanič (Opplanitsch) je pa knez Ferdinand Turjaški 24. avg. 1695 predlagal za župnika Ivana Matijo Sturma. (A, b, 43.) Po Sturmovi smrti je isti knez 27. okt. 1705 predlagal župnika Andreja Ecker-ja. (A, b, 43.) — L. 1745 je bilo pod župnikom Matijo Fuchsom v fari 1562 duš, 88 krstov, 26 pogrebov in 7 porok. (A, b, 49.) — 18. nov. 1748 ondi kapelan Matija Kern. (A, b, 49.) — Po smrti Matije Fuchsa je knez Turjaški 17. jun. 1750 prezentoval za župnika Josipa Jurija Slakoino, dotlej župnika v Mozeljnu. (A, b, 42.)

Ribnica.

24. jan. 1482 Gašpar, vikar (in Reyffinicz). (A, a, 10, 435.) — 8. mar. 1486 župnik Ivan. (A, a, 12, 252.) — 30. jul. 1490 se pritožuje ribniški župnik Jakob Zobelsperger pri generalnem vikarju v Vidmu tako: «Gorenjski naddijakon Matija Operta hoče prisiliti Martina Ratgeba, župnika v Ložu in na Blokah, in druge duhovne pri cerkvi v Ložu, da bi bili njemu podložni. Od mene pa tirja, da bi mu pokazal svoje ribniške svoboščine in hoče vedeti, zakaj da so nekatere cerkve, ki so od nekdaj Ribnici podložne, neposredno poddane cerkvi oglejski. Nad mojimi predniki v Ribnici ni še nikoli imel zapovedovati noben gorenjski naddijakon, le zdaj se drzne Operta. Po svojem duhovnem pomočniku Gregorju pošljem prepis pisma, da mi je bila od Vašega prednika potrjena ta oblast. Cerkev v Ložu je navezana (annexa) na ribniško in zato naj bodo njeni župniki meni poslušni, kakor so bili vedno mojim prednikom. Operti naj se naročí molčanje, sicer se bodem moral za varstvo svojih pravic obrniti do cesarja». (A, b, 49.) — 7. apr. 1497 dá župnik Peter pl. Bonhomo, kraljevi tajnik (in pozneje škof tržaški), svojo ribniško faro z vsemi pravicami, častmi in bremeni za tri leta v najem Mateju Sternu, župniku v Leskovcu, za letnih 32 ogerskih dukatov dobrega zlata. Prvo polovico naj bi plačeval o sv. Martinu in

drugo o sv. Juriju. Ako bi mu na farovškem Turki napravili kaj škode, se mu plačilo zmanjša. (A, b, 49.) Omenita se vikar Matej Stern in župnik Peter Bonhomo, bivajoč v Trstu, 12. jun. 1497 in vikar Stern zopet 31. okt. 1499. (A, b, 49.) — O sv. Juriju l. 1500 je župnik Bonhomo postavil za vikarja v Ribnici Erazma Valpurger-ja za jedno leto. Plačeval je najemnino kakor Stern, in sicer Petrovemu bratu, Frančišku pl. Bonhomo. 1 zlat (aureus) je bil takrat vreden 1 talent in 4 solide. (A, b, 49.) — 24. jun. 1503 pošlje ribniški župnik in naddijakon Danijel duhovna Ruperta v Videm. (A, b, 49.) 20. jun. 1504 se je župnik in naddijakon Danijel pravdal z nekim Tomažem Ecker-jem in posredoval je kočevski vikar Valar. (A, b, 49.) — Po smrti župnika Danijela je 1. okt. 1505 priporočila Katarina, posestnica ribniškega gradú, in vsa ribniška srenja generalnemu vikarju za župnika v Ribnici Tomaža Coporsa. (A, b, 49.) — 10. avg. 1504 se imenuje klerik Štefan Pechlar iz Ribnice vodja šol v Šmariji, in v decembru istega leta ga šmarijski župnik vzame za duhovnega pomočnika. (A, b, 49.) — 13. dec. 1505 pošlje Leonard Würfel, župnik in naddijakon ribniški, po subdijakonu Skolipeti v Videm 8 renskih in 2 beneška dukata, t. j. 8 ogerskih dukatov dobre vage in čistega zlata, kot pristojbino za potrjenje cesarske prezentacije, s katero je dobil ribniško faro. (A, b, 49.) Prejel je to potrjenje še-le 15. mar. 1506. Prosil je pa potem še pravice, da bi smel odvezovati župljane, ki živé v Ribnici podložnih farah, od pridržkov in tudi od poležanja otrók. (A, b. 49.) 12. sept. 1506 tirja Würfel duhovna Martina Hechenbalderja, da naj mu vrne šest ogerskih dukatov, katere je plačal mesto njega Vipavcu Volbanku. (A, b, 49.) Kako se je naslednja leta pravdal Würfel zaradi bloške fare, smo vže omenili pri Blokah. Zadnjikrat se nam predstavi ribniški župnik in naddijakon Leonard Würfel 12. maja 1509. (A, b, 49.) — Ivan Cukek (Zukgekh) iz Ribnice je 29. maja 1559 postal kanonik v Novem Mestu. (A, c, I, 8.) — Ko je l. 1582. Polidor pl. Montagnana s Krškega obiskal ribniški naddijakonat, mu je župnik v Ribnici odrekel pokorščino, dasi-

ravno je bil potreben svarjenja. Vizitator ga odstavi od fare, zapre v grad in postavi kočevskega župnika za komisarja za čas, dokler ne pride v Ribnico kak drug župnik in naddijakon. (A, b, 45.) — V mašnike so bili v Vidmu posvečeni Ribničani: Peter Carpentarius (Kolar) l. 1588, Ivan Zdravje l. 1590, Mihael Kodrič l. 1593 in Luka Knafelj l. 1594, v dijakona pa l. 1593 Luka Lochner. (Ordin. zap. videmski.) — 1. febr. in 30. maja 1594 je bil ondi za župnika in naddijakona Sebastijan Trebuhan. (A, b, 34.) — Luka Knafelj je studiral pri jezuvitih in je bil posvečen na priporočilo ribniškega sodnika Petra Zdravje z dne 14. mar. 1594. (A, b, 14.) 17. sept. 1595 je postal Knafelj beneficijat presv. Rešnjega Telesa v Ribnici (A, b, 15), potrjen pa je bil od patrijarha 3. apr. 1596 (A, c, IV); l. 1599 je bil isti v Ribnici za vikarja (A, b, 44). — L. 1596 je postal župnik in naddijakon v Ribnici ondotni kurat Andrej Stecher. (A, c, V.) Od nadvojvode Ferdinanda je precej potem dobil povelje, da naj obišče cerkve svojega naddijakonata, odstavi luteranske duhovne, ter sploh iztrebi krivoverstvo. Na Blokah je odstavil župnika Uršnika in posadil na faro svojega kapelana Matijo Zaletela s pomočjo nadvojvode in proti volji naddijakona Polidora. (A, b.) — L. 1597 je župnik in naddijakon Andrej Stecher menjal za ribniško faro z Dominikom Serpentinom, župnikom v Loki pri Radečah, proti temu, da bode Serpentin poplačal ribniške župne dolgé. (A, b, 48.) 29. jan. 1598 je bival Stecher še v Ribnici (A, b, 34); 1. mar. 1599 je pisal patrijarhu, da je izpolnil v naddijakonatu, kar mu je bilo ukazano zaradi odvrnitve kuge. Ker je ribniška fara zelò zadolžena, prosi patrijarha, da bi mu podelil še ravno izpraznjeno faro dobrépoljsko. Ribnico so zadolžili luteranski vikarji in svetni krivoverci, ki so ondi gospodarili. Vsled teh dolgov se odpové Ribnici in gre bivat v Ljubljano. (A, b, 44.) 23. apr. 1599 je bil pa potrjen za dobrépoljsko faro. (A, c, V.) Obdržal je naddijakonsko čast. Ko je v avgustu l. 1599 prišel v Ribnico, našel je ondi dva vikarja, Luko Knafeljna in Matijo Lešnika, ki sta oba hotela naddijakonovati v imenu

svojega župnika Dominika Serpentina, kateri je bil odšel na svojo faro v Loko zidat pogorelo župnišče. (A, b, 44.) Serpentin je bil potrjen za župnika v Ribnici 28. mar. 1599. (A, c, V.) — 3. avg. 1597 so živeli v Ribnici: 66 let stari beneficijat Matija Lešnik, sodnik Peter Zdravje in imenitni tržan Andrej Smrlak. Bili so dobri katoličani. (A, b, 48.) — L. 1599 sta v gradu na Bregu (Willingenrain) prebivala Oton Henrik in Erazem pl. Werneck. (A, b, 39.) — 17. okt. 1601 je bil že Luka Knafelj župnik in naddijakon v Ribnici. (A, b, 39.) L. 1607 je kupil Knafelj patronat beneficija sv. Barbare v Ložu za 350 gld. (A, b, 23); 20. sept. 1609 je dobil po nadvojvodski prezentaciji tudi beneficij sv. Andreja v Ribnici. (Izv. perg. list. A, b, 22, tudi A, c, VII.) 14. jun. 1613 mu je bila vzeta fara in dobil jo je Karol Peslar, ki jo je pa vladal in užival naddijakonsko čast le jedno leto. (A, c, VIII.) Knafelj je obdržal svoj beneficij, ter se imenuje kapelan v Ribnici še 26. nov. 1618. (A, b, 30.) — 5. jun. 1611 prezentuje nadvojvoda Ferdinand za kapelanijo sv. Hermagore in Fortunata v Ribnici po smrti župnika Matije Lyssniaka (Lešnika) Mihaela Kodriča. (Izv. perg. list., A, b, 22.) — Ko je odšel župnik Karol Peslar, je faro Ribnico dobil Krištof Plankel l. 1614 in nastopno leto še beneficij sv. Andreja v Dobrépoljah. (A, c, VIII.) — Sodil je patrijarh tudi v kriminalnih zadevah, n. pr. nekega Matijo Zadnika, ki je hotel umoriti župnika Plankelna. (A, b, 29.) — Ko je pa Plankel odšel župnikovat v Kamnik, je nadvojvoda Ferdinand prezentoval 24. febr. 1619 za Ribnico Nikolaja Mrau-a. (Izv. perg. list., A, b, 22.) 27. avg. 1621 se Mrau imenuje župnik in naddijakon v Ribnici in kanonik tržaški. (A, b, 24.) 10. nov. 1622 je Mrau daroval patrijarhu patronat beneficija v Ložu, kateri je bil kupil Knafelj. (A, b, 23.) Omenja se isti Mrau še 21. apr. 1633, ko je kot prošt bratovščine sv. Rešnjega Telesa z baronom Valerijem Muschkonom in Adamom Gotfridom pl. Wernegkhom po odpovedi Andreja Pušarja za kapelo te bratovščine prezentoval Jurija Kodriča. (A, b, 23.) Prosil je bil Mrau potrjenja te

bratovščine in podelitve odpustkov že 26. jun. 1619. (A, b, 38.) — Nadvojvoda Ferdinand prezentuje 6. okt. 1623 za beneficij sv. Hermagore in Fortunata Karola Keller-ja (Izv. perg. list.; A, b, 22); l. 1626 pa za beneficij sv. Rešnjega Telesa Adama Pušarja (A, b, 24). — Zabeležimo še poročilo o ribniškem naddijakonatu iz l. 1633. «Obsega nastopnih 13 farâ: Dobrépolje, Škocijan, Obloke, Lož, Cirknica, Kočevje, Reka, Osilnica, Kostel, Mozelj, Koprivnik, Črmošnjice in Ribnica. Patronat nad Cirknico ima Bistra, nad Škocijanom Turjaški, druge fare oddaja cesar. V kostelski, osilniški in črmošnjiški fari je malo dohodkov in Turki vedno nadlegujejo te kraje. Ker župnik ondi ne more pošteno izhajati, jih upravlja ribniški naddijakon po provizorjih. V kočevskem okraju je ljudstvo divje in trdovratno.» (A, b.) — 17. apr. 1682 je pisal župnik Tomaž Renner, da ima v ribniškem naddijakonatu 37 duhovnov; v Ribnici so 4, in 2 čakata službe. (A, b, 13.) 31. jan. 1686 je naddijakon Renner poklical cirkniškega župnika Gregorja Črviča na odgovor. Ker se mu je ustavil, se je pričela pravda. A 18. avg. 1698 je moral Renner odstopiti cirkniško faro gorenjskemu naddijakonu. (A, b, 49.) Imenuje se župnik in naddijakon T. Renner še 23. mar. 1696 (A, b, 43) in 16. jan. 1700, ko priporoči kočevskega župnika barona Moschkona za svojega koadjutorja (A, b, 23); 25. jan. 1700, ko so ga po smrti gorenjskega naddijakona pl. Gallenfelsa udje bratovščine sv. Rešnjega Telesa v Ribnici predlagali za beneficij te bratovščine. Med udi sta podpisana tudi vikar Gregor Herzog in kapelan Ivan Težak (Thesagk) v Ribnici. Rennerja pa imenujejo dolenjskega in ribniškega naddijakona. (A, b, 49.) — Omeni se Renner še 2. maja 1706 (A, b, 43) in 15. maja 1707, ko podeli kot naddijakon dobrépoljskemu vikarju pravico duhovnega pastirstva. (A, b, 47.) — Po Rennerjevi smrti je bil za ribniško faro, z vteleŝenim naddijakonstvom, 26. avg. 1709 prezentovan dr. Ivan Krstnik Sigonij. (A, b, 41.) — 22. mar. 1710 je vikar in upravitelj Ivan Krstnik Hlapše za mašništvo priporočil Ivana Vesela in Matijo Verderber-ja. (A, b, 43.) — Ko je po Sigonijevi smrti Ludovik Kobal

dobil ribniško faro, je prosil tudi za naddijakonsko čast (A, b, 23); omenja se župnik in naddijakon Kobal 4. avg. 1721 in 10. okt. 1726 (A, b, 47). — L. 1742 kapelan Andrej Telban. (A, b, 39.) — L. 1745 je prišel s kostelske fare za župnika in naddijakona v Ribnico Lovrenc Tobija Reuz in vmestil ga je dotedanji naddijakon Karol grof Petazzi. (A, b, 42.) — L. 1745 je imela fara 4532 duš, 233 krstov, 101 pogreb in 33 porok. (A, b, 49.) Župnik in naddijakon Reuz se navaja še 19. febr. 1746, 31. avg. 1747 in 21. maja 1750. (A, b, 42 in 49.) — 18. nov. 1748 je imel Reuz za kapelana Josipa Šuštaršiča in Frančiška Rinko. (A, b, 49.)

Rova.

Kapela v kolovškem gradu (Gerlachstein) je bila postavljena l. 1702, in s papeževim pismom (Breve) se je dovolilo v njej opravljati božjo službo. — Cerkev na Rovih in altar sv. Katarine sta bila posvečena l. 1704. Na strani je stal tačas neposvečeni altar sv. Agate. (A, b, 49.)

Selca.

Župnik in patrijarhov komisar Ivan Kitzpugel (Chitzpuhl) 5. mar. 1485, 26. jul. in 18. avg. 1487 (A, a, 12, 153 in 166) ter 18. apr. 1488. (A, a, 13, 273.) — 15. nov. 1487 in 31. mar. 1488 duhovni pomočnik Vrban. (A, a, 13, 267.) — 11. mar. 1505 župnik Jakob prosi dispenze za ženina Petra, sina Vrbanovega, iz vasi Pretóvča (Prietack) blizu Sóvrice (Sowricza) in za nevesto Radegundo, ter za ženina Matijo iz Raven (Planicies) in nevesto Elizabeto. (A, b, 49.) — 12. mar. 1568 je dobil selško faro, vtelešeno Stari Loki, Sebastijan Wrezl. (A, c, I, 3.) — L. 1592 je bil v Vidmu v mašnika posvečen Andrej Smojek iz Selc in l. 1593 Anton Grohar iz selške fare (najbrže iz Železnikov). (Ord. zap.) — L. 1595 vikar (župnik) Jernej Namor. (A, b, 15.) — Ko je bil odšel iz Selc Andrej Namorš (?), potrjen je bil za župnika ondi 17. jun. 1608 Melhijor Putshighen. (A, c, VII.) — Od l. 1621 Andrej Wildt (Wihilt), župnik v Selcih. (A, b, 10.) — Gašpar Telban se 14. mar. in 22. dec. 1636 imenuje

župnik (A. b. 32 in 38). 23. maja 1646 pa kurat v Selcih. (A. b. 34.) — 5. avg. 1644 prosi Andrej Blaznik iz Selc da bi bil posvečen v mašnika. (A. b. 34.) Župnik Andrej Blaznik v Selcih od l. 1701. L. 1704 ima Blaznik za kapelana Ignaca Ruparja in Nikolaja Notarja. V Sovrici, ki je bila že ločena od Selc, je pa vikarjatsko službo tačas opravljal Ivan Kuralt. (A. b. 49.)

Slavina.

Duhovnik Osvald, Stojanov sin iz Mengša, je 7. maja 1404 župnik M. B. v Slavini (in Slawin). (B. 8.)

Smlednik.

Duhovnu Ulriku iz Kamnika (Ulrico de Stayn) vikarju v cerkvi sv. Ulrika pod smlejskim gradom v vodiški fari, dovoli vodiški župnik Gregor, da sme stalno bivati pri omenjeni podružnici. Patrijarh mu pa iz Čevdada 6. jun. 1341 podelí za prebendo, in da bo mogel skazovati gostoljubnost, desetino v Smledniku in Zbiljah (Sbyliach) in zemljišče pri sv. Valburgi z vsemi darovi, ki se mu po navadi donašajo, vendar tako, da vikar, ki ga bode vodiški župnik za njim po stavil, zaradi tega še ne bode imenovan stalnim vikarjem (Vicarius perpetuus). (E. I, a. 67.)

Sódražica.

L. 1745 in 1746 je bil kurat ali vikar pri Novi Štifti (ad Nouum aedificium) Matej Torta. Večkrat na leto se je tačas shajalo k Novi Štifti mnogo vernega ljudstva. (A. b. 42.)

(Dalje v prih. letniku.)

K zgodovini novomeški v 18. veku.

Spisal Jos. Apih.

Gosp. prof. I. Vrhovec nam je podal lani temeljito knjigo o zgodovini Novega Mesta in tam naslikal tudi zgodovino novomeške gimnazije in onih sitnostij, katere so imeli oo. frančiškani gledé na prispevek iz mestne blagajne, obljubljene jim v pogodbi od 27. avgusta 1746. V arhivu vis. c. kr. ministerstva za uk in bogočastje sem našel nekaj listin, katere se nanašajo na pravdo za tistih 300 gld.; morebiti ustrežem prijateljem domače povestnice, ako jim predočim ono pravdo, ki je zanimiva tudi zato, ker nam na pojedinem slučaju kaže gospodarske mestne razmere 18. veka in poskuse, kako bi se ozdravile gnile finance Novega Mesta.[1]

Z resolucijo od 16. aprila 1746 je dovolila cesarica Marija Terezija, da ustanové frančiškani gimnazijo v Novem Mestu, a določila zajedno, da se število redovnikov zaradi tega ne sme zvišati, niti zvišati mostovina pri krškem mostu. Dasì je vlada dobro vedela, da je Rudolfovo «ubožno mesto», pravi dotični odlok vendar: «die angesuchte Abnahme eines Brückenpfennigs bei der Gurker Brücke möge annoch in etwas beruhen, allenfalls aber bei unserm Camerali nachgesucht werden.» Baš iz tega vira so pa nameravali mestni očetje plačevati pogojeni prispevek oo. frančiškanom. Ker se jim prošnja ni uslišala, so prišli kmalu v hudo zadrego, iz katere si niso znali več pomagati, ko je dežela vsled pogodbe od 14. julija 1752 vso mostovino v svojo upravo vzela; do konca 1755. l. naj se iz dohodkov mostovine, znašajočih 600 gld., plačujejo stroški za cesto in mostove.

---

[1] Ker se mi je zdelo odveč, opozarjati na dotičnih mestih na Vrhovčevo knjigo, sem opustil citate.

Že od 1749. l. sem pa je mesto ostalo oo. frančiškanom z obljubljeno subvencijo na dolgu in se je hotelo oprostiti tega bremena s tem, da je ovadilo frančiškane, zahtevajoče svoj denar, pri cesarici, da so ustavili poučevanje šol, «v katere so pošiljali mnogi hrvatski plemenitaši svoje sinove», in da se «čujejo hude pritožbe, odkar so pred kratkim preminole te šole». Tako čitamo v poročilu grofa Choteka od 17. februvarja 1754. Poudarjali so torej mestni očetje potrebo novomeških šol za sosedno Hrvatsko, nadejaje se, da bode cesarica uprav iz ozira na omiko hrvatskega plemstva ugodila morebiti želji mesta in dovolila, da namesto občine prevzame državna blagajna potrebne prispevke.

23. februvarja l. 1754. je Marija Terezija naročila kranjski reprezentaciji, naj frančiškane napoti, da se zopet lotijo poučevanja; zahtevala je pa zajedno, da se ji poroča, kdo je ustanovil samostan novomeški in zakaj ondotni očetje nočejo nadaljevati že pričetih nižjih šol. Cesarica torej ni vedela, da frančiškani nikdar niso prenehali s poučevanjem, nego da so to zatožbo mestni očetje zgol iz trte izvili.

Vsled naloga cesarice je poročal najpred namestnik okr. glavarja, Breckerfeld, kako je od 1749—1753 narasel zastanek na 1128 gld. Ta naj se oo. frančiškanom izplača, v bodoče pa pogojeni prispevek redno daje, ker očetje imajo tako pičle dohodke, da ob njih le težko izhajajo, šol pa nikakor ne morejo vzdržavati.

Reprezentacija zanikuje 24. avgusta 1754 trditev, da je mesto prišlo v denarno stisko stoprav vsled sekvestracije mostovine, kajti ta se je dovršila še-le 1752. l., dočim je mesto ostalo frančiškanom s prispevkom na dolgu že za 1749. l.; sicer pa bi se ne bila mostovina nikdar smela zastavljati za šolske namene. Reprezentacija pravi dalje, da je mesto tako revno, da ne bode moglo plačevati niti zastalih, niti bodočih doneskov za šolo, «ako se hoče obvarovati gotovega pogina», in da bode tudi dežela morala v par letih nekaj popustiti pri svoji tirjatvi, ali pa jo bode morala vlada prisiliti k temu. «Nasproti pa se nam vidi popolnoma doumno, da frančiš-

kanom ni treba imenovane velike letne svote za šolske potrebščine, saj so tudi od 1748. l. do zdaj šolo vzdrževali, ne da bi bili dobili v ta namen kaj od mesta.» Zato naj se jim izplača polovica zastanka, v bodoče pa samo po 150 gld. na leto. Tako bi se mestu olajšalo breme, oo. frančiškani pa bi imeli dovolj: «saj je ta šola koristna skoraj samo za hrvatsko mladino . . . in nikdo ne more zahtevati, da plačuj itak ubogo Novo Mesto tako ogromne in sebe uničujoče stroške zaradi druge dežele». Nekako jeznorito dostavljajo gospodje napósled: «če je vladi že toliko do omikanja hrvatskih podanikov, naj pa cesarica dovoli frančiškanom nekaj podpore iz državne blagajne».

Grof Chotek je na podlagi teh poročil konstatoval (v poročilu Mariji Tereziji od 28. marca 1755), da se nikdar ni poizvedovalo, je-li bode Novo Mesto zmagovalo obljubljene stroške za niže šole ali ne, in da bi se mostovina ne bila smela sploh nikdar jemati v poštev za druge namene, nego za cesto. Oo. frančiškanom se pa ne more ničesar očitati, dosti so storili, da so toliko let poučevali brez mestne podpore, a iz tega izvaja Chotek isto mnenje, kakor reprezentacija: če so toliko časa izhajali brez subvencije, jim te morebiti res ni treba. Vsekako pa naj se velí grofu Hochenfeldu, ki baš preiskuje «cesarska» mesta na Kranjskem, da naj takoj preišče gospodarstvo Novega Mesta, sestavi zapisek dolgov in premoženja, dohodkov in stroškov, nasvetuje, kako bi se oni zvišali, zadnji pa znižali, in na tej podlagi poroča, če bo mesto moglo poplačati zastanek oo. frančiškanom in jim v bodoče redno dajati letni prispevek; potem se bode določilo, je-li bode morala prevzeti državna blagajna kake stroške za gimnazijo ali ne. «Placet» je pripisala Marija Terezija.

To se je zaukazalo grofu Hochenfeldu 3. majnika 1755; v štirih tednih je bil dolžan poročati.

Prišedši v Novo Mesto se je lotil grof Hochenfeld svojega posla jako radikalno. Najpred je odrekel veljavnost nekemu zapisku dolgov in premoženja, ker ni imel dovolj uradnega značaja; po tem zapisku je imelo mesto dolgov 5801 gld. 28 kr. 2 vin.
premoženja samo . . . . 1290 » 28 » 2 »

Zavreči pa ni mogel izkaza o dohodkih in stroških, podpisanega po sodniku Polcu, blagajničarju (Stadtkämmerer) Fričko-tu in oskrbniku špitala Riz-u (?) 10. junija 1755. Mestni očetje navajajo te-le dohodke in stroške:

Dohodki:

Davki od hiš v mestu in k njim spadajočih zemljišč	444	gld.	40	kr.	—	vin.
Kontribucija od hiš v mestu . .	250	»	18	»	—	»
Obrtnina	306	»	—	»	—	»
Davek od podložnikov na kmetih	158	»	4	»	2	»
Kontribucija od podlož. » »	89	»	6	»	$2^{4}/_{7}$	»
Mostovina	600	»	—	»	—	»
Davščina od lazov (Gereithern) in vrtov	72	»	43	»	—	»
Pekarska pristojbina (Brotkammerbestand)	34	»	—	»	—	»
Obresti od kapitala Wollenek-ove in Tischlerjeve ustanove . . .	63	»	58	»	3	»
Merice od sukna	13	»	36	»	—	»
» » vina	21	»	49	»	—	»
Pečnica (Backofen)	5	»	6	»	—	»
Dohodki iz pušice (Büchsengeld) pri mestnih vratih	8	»	56	»	1	»
Štantnina od 5. semnjev	24	»	37	»	2	»
Vratarska in čuvajska pristojbina	15	»	6	»	—	»
Najemščina za mesnice	6	»	48	»	—	»
Dohodki od mlinov	93	»	—	»	—	»
» » soli	30	»	—	»	—	»
Dohodki od pravice do vžitka (Leibrechtserträgnis)	11	»	57	»	2	»
Vkup . . .	2249	gld.	47	kr.	$^{4}/_{7}$	vin.

Stroški:

Redni davki deželi	600	gld.	—	kr.	—	vin.
«Remanenzgeld»	230	»	—	»	—	»
Za cesto, $^{1}/_{4}$ ure daleč	370	»	—	»	—	»
Odnos . . .	1200	gld.	—	kr.	—	vin.

	Prenos . .	1200 gld.	— kr.	— vin.
Mezda:	sodniku	83 »	— »	— »
»	blagajničarju	60 »	— »	— »
»	pisarju	76 »	30 »	— »
»	članom notr. in vunanj. sveta novoletnica	20 »	24 »	— »
»	advokatu v Ljubljani . .	20 »	— »	— »
»	podblagajničarju (Unterkämmerer)	20 »	— »	— »
»	svetov. slugi	18 »	— »	— »
»	mestnemu stražmeštru . .	6 »	— »	— »
Za publikacijo patentov 2 mernika pšenice in 1 mernik soršice ali .		3 »	7 »	— »
Mezda:	kvartirmojstru	8 »	— »	— »
»	nosilcem soli	8 »	38 »	2 »
»	12. strelcem	8 »	40 »	— »
»	mestn. tamborju za publikacijo patentov 2 mernika pšenice ali	2 »	16 »	— »
»	mestnemu kasirju (Stadtcassir)	20 »	— »	— »
»	2. mestnima sloma (Stadtboten)	10 »	12 »	— »
»	za navijanje ure	6 »	— »	— »
»	vratarju pri spodnjih mestnih vratih	12 »	45 »	— »
»	vratarju pri zgornjih mestnih vratih	10 »	12 »	— »
»	mestnemu kovaču . . .	10 »	12 »	— »
»	logarju v Brezovici . . .	10 »	12 »	— »
»	» pri opekarnah . .	2 »	33 »	— »
»	4. žitnim merjevcem (Getreidmesser)	20 »	24 »	— »
»	sodnemu slugi	20 »	24 »	— »
Sv. maša pri sv. Florijanu		— »	22 »	1 »
	Odnos . .	1657 gld.	51 kr.	3 vin.

Prenos . .	1657 gld.	51 kr.	3 vin.
Špitalarjem in drugim revežem božičnica	5 »	54 »	— »
Meso frančiškanom	19 »	50 »	2 »
Obresti špitalu	18 »	— »	— »
» Wollenek-ovi ustanovi (beneficijatu)	80 »	45 »	— »
» Tischler-jevi ustanovi (beneficijatu)	46 »	40 »	— »
» E. L. Frickovi ustanovi (beneficijatu)	10 »	12 »	— »
Izvanredni stroški (popravljanje itd.)	500 »	— »	— »
Vkup . . .	2339 gld.	13 kr.	1 vin.

brez oo. frančiškanom na leto dolžnih 300 gld., katerih mesto zbog sekvestracije mostovine ne more plačevati. Bridko tožijo mestni očetje, da se jim je naložila ogromna svota, namreč 370 gld., za cesto, oddaljeno $^1/_4$ ure od mesta, in to vsled pogodbe, sklenjene brez naše vednosti in podpisane od nas, po groženju z vojaško eksekucijo!»

Z grofom Hochenfeldom sta se sešla 20. junija 1755 kot zastopnika občine župan Frič in pisar Rozman in sta prosila, da naj se mestu prepusti katerikoli fond (fundus), da si more pomagati iz denarne stiske. A cesarski komisar je bil druzih mislij in je hotel po bolj radikalni operaciji ozdraviti novomeške finance, odpraviti primanjkljaj pri dohodkih in nered pri knjigovodstvu. Ker mu je bilo ukazano nasvetovati, kako naj se mestno gospodarstvo spravi v ravnotežje, je zapisal v protokol, da je treba zvišati dohodke in znižati stroške, a ker to ne gre hipoma, naj se mestna uprava za zdaj vsaj omeji na sedanje dohodke, to pa da se bode doseglo najpred po znižanju «preobilnih» mezd: sodniku naj se skrči plača na 80 gld., mestnemu blagajničarju na 50 gld., pisarju na 70 gld. (a ostati mu imajo neke pristojbine), mestnim bobnarjem na 2 gld., vratarjema na 20 gld.; odpade naj novoletnica svetovalcem (češ, morebiti se iztakne kje kak «salarij», kadar pride mestno gospodarstvo v pravi red), mezda odvetniku (saj ga

ni treba, ker občina itak ne sme začeti nobene pravde brez dovoljenja reprezentacije in komore; če je pa že pravda potrebna, pa srenjo zastopa lahko fiskus kakor vse druge podložnike); odveč je dalje podkomornik, mestni stražmešter in kvartirmojster; odpade naj plača strelcem, kasirju, kovaču in merjevcem žita; posel logarskih hlapcev in opekarnarja opravlja lahko en logar. Tako bi se znižale mezde od 457 gld. 29 kr. 2 vin. na 284 gld. Skrčiti se mora tudi prispevek za ceste na 50 gld. k večemu, izvanredni stroški pa ne smejo znašati več nego 150 gld. namesto 500 gld., katere mesto brez pravih razlogov stavi v račun. Gledé na terjatev oo. frančiškanov pa pravi Hochenfeld, «da je sila važno, da še dalje ostane gimnazij; to zahteva ozir na domače meščanske sinove in na premnoge plemenitaške sinove, ki prihajajo iz Hrvaške in mestu po svojem ,konsumu' koristijo; zato ima mesto plačevati samostanu tistih obljubljenih 300 gld. na leto; ta strošek se ima mestu dovoliti kot neobhodno potreben». Mesa dajati pa ni treba, niti denarja za meso, ker se število redovnikov ni smelo pomnožiti in vlada noče, da bi se mesto in kmetje nadlegovali z večjo biro.

Mestne davščine je Hochenfeld določil na podlagi rektifikatorija na 136 gld. 46 kr. od mestnih dohodkov, 12 gld. 39 kr. gosposkinega davka (dominikale) in 230 gld. kot «Remanenzgeld zur Banco-Deputations-Administration»; vkup torej 379 gld. 26 kr. — Vsi mestni
dohodki so se določili na . . . 1054 gld. 51 kr. — vin.,
vsi mestni stroški pa na . . . 1145 » 56 » 1 »
Primanjkljaj se lahko odpravi, ako mesto po dražbi dâ v zakup zemljišča, opekarno i. t. d.; če se pa gospodarstvo še dalje zboljša, n. pr. po prodaji mestnih zemljišč, se bode mesto lahko znebilo sčasoma vseh dolgov. Da se pa to izvrši, je treba, da okrožni glavar strogo nadzoruje mestno gospodarstvo in da se magistrat do «najmanjše pičice» drži novega zistema.

Ne vem, kako je prišlo, da se ti nasveti grofa Hochenfelda niso izvršili; gotovo pa so se više oblastnije uprle, imenoma kranjska reprezentacija. Ta gosposka pobija v poročilu od

2. oktobra 1759 nasvete Hochenfeldove, češ, da mu je sicer res bilo nemogoče točno presoditi gospodarstveni položaj mestne občine, dokler še ni bil dovršen rektifikatorij, a da je hotel razbremeniti mestne finance sosebno potom znižanja uradniških mezd, ne da bi uradnike poprašal, če hočejo za nasvetovano plačo ali celo zastonj dalje uradovati; saj je že stara plača itak preskromna. «Leben und leben lassen scheint überhaupt ein sehr billiges Principium zu sein.» Brez krčmarja je delal račun gosp. Hochenfeld tudi z nasvetovanim znižanjem gospodarskih stroškov, kajti tudi tu ni vprašal mestnih očetov, če bo mogoče po njegovem nasvetu izhajati.

Ker se torej mestne finance niso spravile v red, niti se mestu takoj podarila Krenova ustanova, je prišla občina še bolj v zadrego; 1758. l. je dežela sekvestrovala vse mestne dohodke in uradniki niso dobili (kakor čitamo 1759. l.) celo leto nič plače. Mesto je bilo insolventno.

Zapisek dohodkov in stroškov od 18. junija 1759, na katerega so bili mestni očetje pripravljeni priseči, kaže celih 446 gld. 10 kr. več stroškov nego dohodkov, kajti óni so znašali 2469 gld. 15 kr. $2^{13}/_{25}$ vin., ti pa samo 2023 gld. 4 kr. 3 vin.

Da pa postopanje Hochenfeldovo ni bilo povse brezuspešno, se razvidi iz tega, da so se nekateri dohodki zvišali, in da je «budget» dobil novo obliko. To kaže nastopni pregled:

Dohodki:

Mlin je vrgel	gld.	163·—·—
Davščina od pravic na kmetih (Zinsgulden von den Gilten am Lande)	»	101·13·3
Mostovina največ	»	450·—·—
Pekarska pristojbina (Brodkammer-Bestand), mesnice, peč, merice od sukna in vina	»	75·39·—
Žitne merice (Caumanen-Getreidemesserei) od 21. maja 1758 do 21. maja 1759, in sicer:		
Od 34 meric pšenice po gld. 1·08	»	38·32·—
» 10 » rži » » —·51	»	8·30·—
» 4 » prosa » » —·51	»	3·24·—
Odnos . . .	gld.	840·18·3

Prenos . . .	gld.	840·18·3		
Od 2 meric ajde po gld. —·51	»	1·42·—		
» 18 » soršice » » —·34	»	10·42·—		
» 5 » ovsa » » —·20	»	1·40·—		
Solne merice	»	30·58·2		
Štantnina	»	39·12·1		
Vkup			gld.	924·33·2
Kontribucija ali deželni davki od zasebnikov:				
Na podlagi rektifikatorija od zasebniških užitkov od hiš, pašnikov itd.	gld.	460·20·1		
Od Prim. Lampič-a, barvarja na črno, od vrtca in zidane hiše, po rektifikatoriju	»	6·—·—		
Od mešč. rokodelcev obtrnine . . .	»	200·24·—		
» vinotočenja (Weinschanknutzung)	»	92·54·—		
Cesarski davek od kmečkih pravic (Gilten) namesto proračunjenih gld. 101·30·2 vsled opustošenja mnogih zemljišč samo	»	76·03·2		
Letni davek od teh kmečkih «gilt»	»	119·03·3		
Kontribucija od vinogradov	»	30·57·1		
Vkup			»	985·41·3
Premenni dohodki (Veränderungsgefälle):				
Vratarska in čuvajska pristojbina .	gld.	17·—·—		
«Pixengeld» za žitni uvoz v mesto	»	13·34·2		
Za vsprejem med meščane (Bürgerstellung)	»	12·—·—		
Vkup			»	42·34·2
Obresti od Tischler-jeve ustanove . . .	gld.	29·05·2		
» » Wollenek-ove » . . .	»	35·30·—		
Vkup			»	64·35·2
Od prebivalcev v Ždinji Vasi za odpravo nekdanje deželnosodne mitnine «jährlich 3 Cronen» ali			gld.	5·54·—
Vsi dohodki			gld.	2023·19·1

Žitne merice so se torej vzele mestnim čuvajem. Kako so se spremenili ostali dohodki, je razvidno iz tega zapiska, ako se primerja z onim iz 1755. leta.

Stroški:

Neobhodni stroški:

Od občinskih in gosposkinih dohodkov (Dominicalnutzungen)	gld. 143·11·$3^{13}/_{25}$	
Od zasebniških užitkov na podlagi rektifikatorija	» 460·20·1	
Od mešč. rokodelcev obrtnine . . .	» 200·24·—	
» vinotočenja (Weinschanknutzung)	» 92·54·—	
» kmečkih «gilt» kontribucije in davka	» 221·34·1	
» kontribucije od vinogradov . . .	» 30.44·1	
Vkup		gld. 1149·08·$2^{13}/_{25}$
Cesarski «Remanenzgeld» od mostovine		» 230·—·—

«Neobhodne mezde» uradnikom i. slugam:

Sodniku plača	gld. 83·—·—	
» novoletnica	» 8·—·—	
» 2 mern. soli in 2 mern. pšenice	» 4·— —	

Mimo tega za nadzorovanje Len. Melarjeve ustanove pri oo. frančiškanih «mali užitek» Melarjevega travnika, ribolov med mestnima mlinoma in gorščina «im Stadtberge», a zato mora dajati ondotnim podložnikom pri običajnih gorskih dnevih (Tagsatzungen) nekaj kruha in vina, «tako da nima nič dobička».

Blagajničarju plače	» 60·—·—	
» 2 mern. soli in 2 mer. pšenice	» 4·—·–	
Pisarju plača	» 80·—·--	
» 2 mern. pšenice	» 2·–·—	
Mestn. stražmeštru ali svet. slugi za pobiranje čuvajske in vratarske pristojbine in štantnine dosedanja «Ergötzlichkeit»	» 6·48 —	
Notranjemu svetovalstvu brez sodnika in blagajničarja za 7 oseb navadna letna plača vkup	» 10·12·—	
Notranj. svet., vsakemu po 1 mern. pšenice in soli	» 14 —·—	» 272·—·—
Odnos		gld. 1651·08·$2^{13}/_{25}$

Prenos		gld. 1651·08·2 $^{13}/_{25}$
Notranj. svet. $^{2}/_{3}$ od meščanske pristojbine (Bürgerstellung)	gld. 8·—·—	
Notranj. svet. od davščine Ždinje Vasi	» 3·58·—	
Odvetniku v Ljubljani, neobhodno	» 20·—·—	
Frančiškanom za šolo mesnine	» 19·53·—	
Svetov. slugi se ne sme manj dati nego (z vštetimi prirodninami)	» 29·54·—	
Za večkratno preiskovanje dimnikov «die wenige Ergötzlichkeit»	» 4·—·—	
Mestnemu stražmeštru	» 9·55·—	
» bobnarju	» 2·—·—	
Za mestno uro (navijanje)	» 4·28·—	
Dvema vratarjema	» 22·57·—	
4 mestnim ponočnim čuvajem	» 36·14·2	
Logarskemu hlapcu	» 10·12·—	
Mestnemu kovaču za mestna dela	» 10·12·—	
Deželnemu sodnemu slugi	» 26·43·—	
Nosilcem soli	» 8·30·—	
Vkup		» 217·16·2
Obresti Tischler-jevemu beneficijatu	gld. 46·40·—	
» Wollenek-ovemu beneficijatu	» 76·54·—	
» meščanskemu špitalu	» 29·15·—	
» E. L. Fričku	» 6·—·—	
Vkup		» 158·49·—
Popravljanja pri mest. poslopjih, «Comanen», peči, 10. vratih v mestnem obzidju, šola	gld. 154·41·1	
Izvanredni stroški (deželnosodni stroški miloščine, mendikantom, tujcem, popotnina, rekrutnina itd.) na leto	» 287·39·2	» 442·20·3
Vseh stroškov je torej		gld. 2469·34·3 $^{13}/_{25}$

Istinitost tega zapiska potrjujejo sodnik Polec, «senior» svet. Fr. Jos. Langer, Jos. Ant. Strobl «des innern Rathes Vertrauter» (ali Verwandter ?) «Leonardo screm di consiglio» i. dr. Nekateri stroški so bili torej vendar odpadli, n. pr. mezda podblagajničarju, «vunanjim» svetovalcem, mestnemu slu in «Pixenmeister-u».

Na podlagi teh podatkov je 2. oktobra 1759 reprezentacija (sklicevaje se na nam neznani poročili od 25. avg. in

16. nov. 1758) stavila to-le prošnjo: «. . . Ako torej gledé na sedanje pitanje (t. j. šole oo. frančiškanov) ni upati, da bi imenovano mestece kmalu dospelo do srečnega položaja, da bi se izmotalo iz predobro znanih dolgov, še manj pa, da bi moglo (oo. frančiškanom) plačevati navedeni letni prispevek, da bi se mogla vzdržavati in nadaljevati za Dolenjsko in Spodnji Štajer, osobito pa za sosedno hrvaško mladež koristna in potrebna šola, ne vemo nasvetovati nobenega drugega zaklada, ki bi se dal porabiti za to brez spotikljivosti, nego Krenovo ustanovo.

Ta «caeterum censeo» ljubljanskih gospodov je nazadnje obveljal; Marija Terezija je 3. nov. 1759 potrdila ta nasvet s pristavkom, da naj doplačujejo meščanje, če bi Krenova ustanova ne vrgla letnih 300 gld. obrestij, saj imajo baš oni od šole veliko koristi. Gledé zastanka pa naj se oo. frančiškani držé edino dolžnika, t. j. mestne občine; vender je obljubila cesarica, da bode eventuvalno država kaj doplačala.

Kopitar in Ranke.

Donesek k životopisu J. Kopitarja.

Spisal **Anton Kaspret.**

Za životopis Jerneja Kopitarja se je nabralo v novejšem času precèj veliko gradiva. V slovanskih in nemških listih objavili so se spisi, ki pojasnujejo življenje in delovanje našega rojaka. Poleg del, katera je priobčil Kopitar sam, in ostaline Miklošičeve, bodo njegovemu životopiscu najbolj služili listi, katere so mu pisali učenjaki, prijatelji in znanci, in pisma, katera je prejemal od njih. Že iz doslej prijavljenih listov razvidimo, da je bil Kopitar s Šafaříkom, Dobrovskim, Humboldtom, Schlegel-jem in z drugimi slovanskimi in nemškimi učenjaki in glavnimi zastopniki ved in z največjimi duhovi svoje dobe v prijateljski zvezi. Med temi pogrešamo Rankeja. In vendar je bil globokoumni nemški zgodovinar njegov zvest prijatelj in iskren častilec. — To zanimivo vest sporočajo listi, katere je Ranke pisal na svojem prvem naučnem potovanju z Dunaja svojemu prijatelju, Henriku Ritterju, in iz životopisa, kojega je narekal l. 1885 pred svojim devetdesetim godom. Imenovani spis in listi se nahajajo v 53. in 54. zvezku Rankejevih zbranih del, katera je objavil njegov učenec Alfred Dove.[1] Iz njih razvidimo, kako in kdaj se je Ranke seznanil s Kopitarjem.

Ranke se je pri svojih studijah uveril, da je berolinska zbirka v primeri z italijanskimi knjižnicami in arhivi celo uborna. Zato se napoti na Dunaj, kamor so bili že za časa

---

[1] Zur eigenen Lebensgeschichte, von Leopold von Ranke. Herausgegeben von Alfred Dove. Leipzig, 1890. V poštev pridejo: Dictat vom Jahre 1885; Pisma: An Heinrich Ritter, Wien, 4. October 1827; 28. October 1827; 20. August 1828; An Heinrich Ranke, Venedig, 20. und 21. November 1828.

okupacije Benetek spravili precej velik del beneškega arhiva. Dospevši na Dunaj dne 24. septembra l. 1827, podal se je še isti dan k slavnemu publicistu Hormayrju. Gredoč krene v stolno cerkev sv. Štefana. Čarobna temota, kakoršne nima noben božji dom, luči, molilci, prihajajoči in odhajajoči potniki, vse to skup je zamaknilo Rankeja v molitev. «Žalibog» opazi pri tem, «ogreva ti srce pobožnost samo toliko časa, kolikor si v cerkvi». Hormayr in Ranke sta se sprijaznila pri tej priči: kakor stara znanca razgovarjala sta se o Karolu V. in Filipu II. Hormayr se je popolnoma ujemal s karakteristiko Karola V., ne pa Filipa II.; ta se mu je zdel mnogo hujši, kakor ga je naslikal v zgodovini romanskih in grmanskih narodov.

Tekom tega in naslednjega dne je obiskal Ranke slavne publiciste: Pilata, Gentza, Adama Müllerja in v dvorni knjižnici Jerneja Kopitarja. Ves ta trud si je napravil, da bi mu imenovani možje izposlovili pri knezu Metternichu ustop v državni arhiv. Mi si dandanes ne moremo misliti, kako težko je bilo takrat dobiti tako dovoljenje. Vlada je skrbljivo čuvala nad arhivnimi zakladi, sosebno je gledala na to, da se ne priobčijo stvari, ki bi utegnile vznemiriti duhove, ali vzbuditi svobodomiselne težnje. Ko je hotel slavni domorodec Vuk l. 1820 izdati v Beču novo pomnoženo zbirko narodnih pesmij, ustavilo se je temu najvišje cenzurno oblastvo, rekši, da oživljajo te pesmi zgodovinski spomin in da bi utegnile kalíti državni pokoj in red. Vuk je moral potovati v Lipsko, kjer je prišla zabranjena zbirka od l. 1823 —1824 na dan.

Takó ozkosrčen ni bil naš Kopitar. Ranke imenuje med tistimi veljaki, ki so ga zagotovili, da bode Metternich uslišal njegovo prošnjo, izrecno našega Kopitarja. Še-le potem, ko so bili imenovani možje, sosebno Gentz, priporočili nadepolnega nemškega učenjaka, dovolil je vsemogočni minister odpreti arhiv državni in arhivni oddelek dvorne knjižnice. Sosebno v napósled imenovanem zavodu je staknil Ranke precej veliko število beneških poročil in drugih važnih spisov za zgodovino slovanskih in drugih narodov balkanskega polotoka. Najimenitnejša je bila zbirka slavnega beneškega doža Foscarinija,

obsegajoča nad sto zvezkov. V vsakem je našel Ranke obilo važnih zgodovinskih stvarij: poročila v originalu ali v prepisu, izpiske za državno porabo, tako imenovane rubrikarije, uradne imenike državnih oblastev, nadalje kronike in dnevne zapisnike. Najboljša poročila za zgodovino Gregorja XIII. in Siksta V., najslavniših papežev dobe katoliške restavracije, je Ranke takrat zajel iz zbirke cesarskega arhiva in dvorne knjižnice. Tu je Ranke od oktobra l. 1827 do oktobra naslednjega leta izpisaval dopoldne in popoldne zgodovinske izvirnike. On opisuje življenje na Dunaju v pismu na svojega prijatelja, modroslovca Henrika Ritterja, z nastopnimi besedami: «Ves utrujen se vzdignem opoldne in se podam s Kopitarjem v bližno gostilno ,pri belem volku', kjer navadno obedujeva. Semtertje se nama pridruži Hormayr, ali kak vseučiliščni profesor, ali poslanec ogrskega deželnega zbora. Tudi Grki z velikanskimi turbani in širokimi čepicami, Rumunci in Lahi zahajajo v najino družbo. Najbolj se prilega juha s cmoki, pečena skopčevina, ali druga pečenka, jabelčna gibanica, ali pa karmelitski kolač, in naposled še merica zlatorumenega vina». Ni čuda, da je bila Nemcu severnjaku družba na Dunaju prijaznejša in življenje prijetnejše, kakor v Berolinu; zato se še v svoji visoki starosti spominja preradostno veselih ur, katere je preživel v družbi našega Kopitarja.

Ob istem času, ko je prišel Ranke na Dunaj nabirat zgodovinskega gradiva, živel je tu sloveči srbski pisatelj Vuk Štefanovič. Ni dvojiti, da je naš Kopitar sprijateljil domoljubnega Srba z nemškim zgodovinarjem. Plod tega prijateljstva je bila Rankejeva zgodovina srbskega naroda. Duhoviti in učeni Vuk je nemškega zgodovinarja toli unemal, da ga je naklonil, spisati zgodovino srbskega naroda. Vsakdo ve, da je zgodovino pisati samo ob sebi težavno delo; v tem slučaju je bila naloga toliko težavnejša, kolikor so se misli in nazori pisateljevi razlikovali od mišljenja in življenja onega naroda, kojega osodo je bilo opisati. In kako lahko bi ozka zveza dogodkov srbske ustaje, ki je bila vsem še v živem spominu, s tedanjostjo odvrnila zgodovinarja s pravega pota! Vse te ovire nepristranskega povestništva je Ranke srečno premagal

s podporo Vuka in Jerneja Kopitarja. Prvi mu je predložil zbirko zgodovinskih podatkov; ta je bila prva in glavna podlaga, a Ranke jo je od besede do besede, od dogodka do dogodka preudaril in presodil. Pri vsaki stvari je moral Vuk imenovati priče, s katerimi je govoril, ali od katerih je dobil ustna ali pismena poročila. Na ta način se je dognala zanesljivost zgodovinskih prič in poročil. Rankeja je stvar toli zanimala, da je ves prosti čas porabil za informacijo, še isti popoldan, ko je odpotoval v Benetke, sedela sta skup. A rešiti je bilo pri tem mnogo drugih vprašanj, tičočih se narodnosti. prava, državnih in cerkvenih naredeb, na katera zamore samo znanstveno izobražen mož dovoljno odgovoriti. V teh in drugih jednakih rečeh je učil Kopitar Rankeja in takó omogočil sestavo imenitne knjige. Spominjaje se te podpore pravi Ranke v svojem životopisu: «Nikdar ne bom pozabil, koliko je pripomogel k sestavi srbske zgodovine Jernej Kopitar, tedanji posrednik nemške in slovanske učenosti».

Bodi mi dovoljeno omeniti iz občevanja Kopitarja z Rankejem še jeden dogodek, ker kaže, kako visoko je čislal tedanji učenjaški svet našega rojaka in kako tehtna in imenitna je bila že takrat njegova beseda. Henrik Leo, znani zgodovinar, je v dopolnilnih listkih «Jenaer Literaturzeitung» v 17. in 18. štev. l. 1828 naznanil in ocenil Rankejevo zgodovino romanskih in grmanskih narodov. Obsodil je završljivo njegovo pisavo, preiskavo in mišljenje, očital mu je celo nedostatno modroslovsko izobraženost. Na to je Ranke v hallski «Literaturzeitung» odgovoril in vse trditve in oponose nasprotnikove popolnoma opovrgel. Ravno ob istem času, ko se je Ranke mudil na Dunaju, objavi Leo drugi spis. Prebravši časnik vpraša Ranke Kopitarja, ali mu odgovori drugikrat, ali ne. Na to reče Kopitar: «Leo se brani kakor človek, ki je popolnoma pobit; na to ni ničesar odgovoriti.» In pri nasvetu Kopitarjevem je ostalo.[1]

---

[1] S. 207: «Als die Zeitung erschien, sagte mir Kopitar, der mir übrigens sowenig Complimente macht, als andern Leuten, Leo wehre sich wie einer, der total geschlagen sei; es sei gar nichts zu erwidern.»

Iz teh kratkih životopisnih črtic razvidimo, kako je značaj, družba in učenost našega rojaka vplivala na globokoumnega nemškega zgodovinarja. Krivo sodijo, ki pravijo, Kopitar je bil čmeren in nestrpljiv, samo sebe je štel velicega, vse druge pa ošabno preziral; občevanje z Rankejem marveč priča, da je rad podpiral pravi talent in pospeševal njegove slovstvene težnje. To kaže tudi hvaležni spomin, v katerem je Ranke do smrti ohranil slovenskega učenjaka.

Pasijonske igre na Kranjskem.

Spisal Ant. Koblar.

Krščanstvo je v svojem bistvu, t. j. gledé na versko-nravne resnice, neizpremenljivo, pogosto pa izpreminja nekatera sredstva za dosezanje svojega vzvišenega namena, da vódi namreč ljudi k zveličanju. Z novimi človeškimi rodovi razodeva novo življenje. Mnogo lepih verskih običajev in naprav, ki imajo svoj izvirek v globokem verskem čutilu, je pač že okamenelo starosti. Nekaj se jih pa preživlja, ne ugajajo več zahtevam časa, ali pa zaradi raznih neugodnih in nezdravih razmer postajajo na drevesu Cerkve vodéne mladike, ki le zelené in bujno rastó, a ne prinašajo zaželjenega sadú — tedaj se morajo odpraviti. Poslednjim prištevam pasijonske igre in slavnostne sprevode na véliki petek, kakoršni so bili v navadi tudi po Kranjskem v dveh minulih stoletjih. Potrebno se mi je zdelo za uvod postaviti te besede, da bodemo spoznali vzrok, zakaj je Cerkev sama vzbudila in z gorečnostjo gojila nekaj časa pasijonske igre, potem jih pa tudi sama pomagala položiti v grob.

Nekaj izrednega in velikanskega so pač bili sprevodi na véliki petek! V vernem in živo čutéčem ljudstvu so izvrstno pospeševali pobožnost in nagibali vernike k poboljšanju življenja, a to le toliko časa, dokler jih je prešinjal pravi verski duh, dokler se niso izvrgli in izgubili vzvišene dostojnosti. Ker nam ti sprevodi v živih bojah kažejo družabne razmere ter krščansko mišljenje in življenje tedanjih časov, so vredni, da si jih bolj na drobno ogledamo.

Začetek velikonočnim igram verskega značaja iščimo že v starodavnih časih, namreč v desetem stoletju. Razvile so

se iz cerkvene velikonočne liturgije vélike sabote, kakor nam povedó liturgične knjige rimske cerkve. Antifonarji iz iste dobe nam kažejo, da se je napravljal po cerkvah slovesen sprevod za obiskanje božjega groba. Zložile so se za pevce, za angelje in žene pri grobu precej dolge antifone, katere so prepevali v razdeljenih vlogah med sprevodom k grobu. Kmalu se je privzel tudi prizor Kristusovega vstajenja in pomnožilo se tedaj število delujočih in pevajočih oseb. Držale so se te velikonočne igre, imenovane po času, v katerem so se predstavljale, strogo evangelijskih dogodeb in nič se ne zasledí vmešavanja fantastičnih ali svetnih življev. Jezik, v katerem se je recitovalo in pelo, je bil sprva samo latinski, v 14. stoletju se je pa začel rabiti tudi živi jezik narodov. Čehi imajo iz te dobe več latinskih velikonočnih iger in iz 14. veka celò nekaj čeških odlomkov. Bili so ti odlomki zapisani še-le par stoletij pozneje, ali njih jezikovna oblika kaže na omenjeno starost. Opisal jih je že l. 1863. Hanuš v sestavku «Osterspiele». Prav zanimivo in obširno razpravo «O staročeských dramatech velikonočnich» je pa ravnokar objavil Jos. Truhlář v 65. letniku «Časopis-a Musea království českého». Največje veselje so vedno imeli nad takimi igrami Nemci, in zato so pri njih dosegle vrhunec razvoja. Z obliko teh iger se vendar ne bomo dalje pečali, ker ni znano, da bi se bile kdaj udomačile na Kranjskem.

Iz tako zvanih strogo velikonočnih iger so se v nemških deželah v 15. stoletju razvile in v naslednjem veku razcvetele pasijonske igre. Kako da so se Nemcem prikupile, kaže zgodovina, in posebno okoliščina, da jih do danes še niso popolnoma opustili. Ves svet še hodi vsako desetletje občudovat slavnoznane pasijonske predstave v Ober-Ammergau na Bavarsko. Enake predstave so se nekdaj vršile skoro po vseh nemških mestih, in sicer v vélikem tednu. Kazal se je v njih dramatično večji ali manji košček dogodeb iz Kristusovega trpljenja, včasih se je pa predstavljalo tudi célo mučenje Zveličarja. Na javnem trgu se je ogradil prostor za igralce in nasproti so stale tribune za gledalce. Predstave so bile bolj dovršene, ali bolj preproste, kakor so dopuščala sredstva. Kmalu v začetku so

začeli v pasijonske igre vpletati med zgodovinske osebe na glavni dogodek se nanašajoče svetne in fantastične podobe, katere jim je narekala domišljija, brez ozira na evangelijsko dejanje. Važne uloge so bile odkazane angeljem in satanom. Prvotno epični spev je dobil v teku časa epično-lirično obliko in po vrhu nakit moralnega vspodbujevanja. Kot poseben oddelek pasijonskih iger se imenuje pri Čehih in Nemcih: plakanje ali žalovanje Marije Device (Marienklagen).[1]

Prestopímo na Kranjsko in poglejmo naše pasijonske igre, katere so vprizarjali kranjski redovniki, posebno kapucini, po opisanih nemških vzorcih! Pozno so se uvedle pri nas pasijonske igre, namreč še-le v koncu 16. stoletja, ko so potihnili boji z dvojnim sovražnikom katoliške vere, s Turki in luterani. Pa še tačas je dala povod k osnovanju iger le neka izredna okoliščina.

Strašna kuga, ki je morila po Ljubljani l. 1598 in 1599 in podavila blizu 400 ljudij, napolnila je prebivalce deželnega glavnega mesta z neznansko grozo. Poskušali so meščani vse pomočke, da bi odgnali to morilko, a nič ni izdalo. V tej hudi stiski stori bratovščina Odrešenika svetá, obstoječa iz imovitih ljubljanskih trgovcev, l. 1598 pobožno obljubo, osnovati v čast trpečega Zveličarja slovesen sprevod s predstavo bridkega trpljenja na véliki petek. Trgovec Tropenau je volil v ta namen v svoji oporoki precej veliko svoto, baje okoli 1500 gld.,[2] in ko so došli še drugi darovi, je znašala vsa glavnica 2750 gld.

Še preden je nabrala bratovščina potrebni denar, začeli so napravljati v Ljubljani pasijonske predstave jezuvitje,[3] najbrže na priporočilo škofa Tomaža Hrena. Na véliki četrtek proti večeru se je pomikal sprevod po ljubljanskih ulicah.

---

[1] Kogar bi zanimalo kaj več zvedeti o nemških pasijonskih igrah, lehko poišče knjige: «Wilken, Geschichte der geistlichen Spiele in Deutschland (Göttingen, 1872)»; «Milchsack, Die Oster- und Passionsspiele (1880)»; «Lange, Die lateinischen Osterfeiern (1887)» ali pa «Wirth, Die Oster- und Passionsspiele bis zum 16. Jahrhunderte (Halle, 1889)».

[2] Vrhovec, Ljubljanski Zvon, 1886, str. 88.

[3] Valvasor XI, 697.

Kazalo se je med sprevodom v živih podobah trpljenje Kristusovo. Zadej je šlo več ljudij, ki so se bičali, in drugih, ki so nosili križe.

Kmalu so pa s podporo omenjene bratovščine jeli prirejati ljubljanski kapucini[1] še veliko bolj slovesne pasijonske sprevode, in sicer sprva na véliki četrtek po noči pri gorečih svečah in plamenícah (baklah), potem pa stalno na vẹliki petek popoldne, ali pa na večer z omenjeno razsvetljavo. Privzeli so k podobam, kažóčim Kristusovo trpljenje, tudi več podob iz starega zakona, ozirajočih se na odrešenje človeškega rodú po Kristusu. Prvikrat so napravili kapucini tak sprevod na véliki petek l. 1617. Pomikal se je izpred kapucinske cerkve sv. Janeza (kjer je sedaj «Zvezda») po Gospodskih ulicah, čez Novi (sedaj Turjaški) trg, čez Čevljarski most do sv. Jakoba, in potem nazaj čez Stari in Veliki trg do Frančiškanov (sedaj gimnazijsko poslopje) ter odtod skozi Špitalske ulice, čez Špitalski (Franc-Karolov) most in po Kapucinskih (sedaj Gledaliških) ulicah zopet pred kapucinski samostan. Udeleževali so se sprevoda vsi ljubljanski rokodelski cehi s svojimi banderi. Igralci, ki so predstavljali podobe, so nekateri jahali, drugi so šli peš, in mnoge skupine so nosili na odrih. Včasih je sprevod obstal in imel postaje. Igralci so večjidel recitovali v latinskih in nemških stihih to, kar je kazala podoba, ali pa so prednašali z dejanjem in vedenjem. Vloge so sprva prevzemale osebe iz visokega plemstva in meščani; za jude so bili po navadi Trnovci in Krakovci. Ko je veljava tega sprevoda padla, so pa morali najemati preproste ljudi. Kodeljev grad (Thurn) pod Ljubljano je nekaj časa skrbel za nosilce odrov.

Gorečnost za ta sprevod je bila v začetku 17. stoletja tako velika, da so celo deželni stanovi na škofovo priporočilo l. 1623. zanj podarili 1000 gld. Najbolj je pa skrbela za potrebno opravo bratovščina Odrešenika sveta[2] in marsikako leto

[1] Valvasor XI, 695

[2] Prim. «Dimitz, Geschichte Krains», III, 472, in «Mittheil. des hist. Ver. f. Kr.» 1857, str. 100.

dovolila do 100 tolarjev podpore. Ob ustanovitvi ti sprevodi niso imeli namena ljudi samo ganiti k pobožnosti, kakor predstave Kristusovega trpljenja v Ober-Ammergau-u, še menj pa, da bi lehkoživci prodajali zijala, ampak dati vernemu ljudstvu priložnost, javno delati pokoro. Zato je bila videti tolika množica spokornikov in križenoscev. Oznanil se je ljubljanski sprevod poprej s prižnice v nastopnih farah: Préserje, Vrhnika, Polhov Gradec, Brézovec, Dóbrova, Šent Vid, Šmartno, Komenda, Dol, Ihan, Šmarije, Vodice, Ig in Prežganje. Odtod se lehko posname, kolika množica da je privrela v Ljubljano vsaki véliki petek. Tujci so rekli, da niso nikjer drugod videli tako lepega sprevoda, kakor v Ljubljani. Število podob je znašalo v 17. stoletju po 12 do 14. Kmalu so pa začeli prav po nepotrebnem privzemati tudi simbolične skupine iz svetne zgodovine, tako da knjižica, ki nam opisuje ljubljansko «Charfreitagsprocession» in je prišla na svetlo v Ljubljani l. 1701, našteva že 23 podob (figuras).

Enake sprevode so napravljali kapucini tudi v Novem Mestu, Kranju in Škofji Loki. Novomeški sprevodi so imeli 12 do 14 podob in gledat so jih hodili tudi od daljnih krajev Dolenjske.[1]

V Kranju se je predstavljalo Kristusovo trpljenje v podobah 6. apr. 1730 na vélikem trgu.[2] Ali se je godilo to tudi druga leta, ali ne, mi ni znano. Predstava je imela 15 podob in vsaka podoba po več oseb. Nekatere osebe so deklamovale ali pele pesni v nemškem in latinskem jeziku, druge so predstavljale molčé. Dasiravno ljudstvo nemških in latinskih stihov ni umelo, je vender močno pretakalo solzé, ko je gledalo predstavo, kakor nam pripoveduje kronist. Poleg navadnih oseb, ki so omenjene v zgodbah trpljenja Zveličarjevega, so važne vloge igrali tudi dobri in hudobni duhovi. Prav otožno je začel prepevati genij precej v začetku igre:

«O trauriger, schmerzenvoller Tag!» i. t. d.

---

[1] «Mittheil. f. Kr.» 1865, str. 34.

[2] «Mittheil. f. Kr.» 1857, str. 69.

Posebno važnost imajo pa pasijonske igre (ali sprevodi), katere so napravljali od l. 1721. kapucini v Škofji Loki, in sicer ne samo zaradi njih izvirnosti in nenavadne obsežnosti, temveč tudi zato, ker so se vršile v slovenskem jeziku in so tako rekoč začetek narodne slovenske dramatike. Videli bomo, da igralci niso bili tujci, ampak slovenski meščani in kmetje iz vasij okrog Loke. Kapucinski arhiv v Škofji Loki hrani dosedaj neznano rokopisno knjigo z naslovom: «Instructio pro Processione Locopolitana in die Parasceues.» Kdaj da se je uvel ta sprevod, naznanja kronografikon: «FVnesta VIsV InCepIt ReDeMptorIs nostrI ProCessIo (1721).» V tej knjigi je zabeležen ves spev, kateri so med potjo recitovale delujoče osebe. Spev znaša nad 1000 slovenskih in par nemških stihov. Knjiga obsega tudi zgodovino in red sprevoda. Pové nam tako:

Večkrat je loški glavar Anton pl. Ecker kapucinom izražal željo, naj napravijo sprevod (procesijo) v počeščenje in spomin bridkega trpljenja Jezusovega, kakor imajo drugod. Obljubil je podpore kot predstojnik nadbratovščine presvetega Rešnjega Telesa v Loki. Graški kapucinski provincijal o. Krištof usliši njegovo prošnjo in podeli dovoljenje za sprevod l. 1720. Začnó se delati priprave. Udje omenjene bratovščine, ki so glavni pomočniki kapucinom, se zavežejo plačevati na leto po 50 gld. nem. velj. (blizu 60 gld. dež. velj.) za napravo obleke. Oglasé se tudi mnogi drugi dobrotniki. O. Romualda izvolijo za reditelja sprevodu. Dolžnost ima pripraviti vse potrebno, določiti osebe za posamne podobe ter razposlati povabila župnikom, vojakom i. t. d. Na sredipostno nedeljo so vsako leto župniki okrog Loke in po selški in poljanski dolini s prižnice priporočali ljudem, naj se brž oglasé v Loki pri kapucinih tisti, ki hočejo imeti kaj opravka pri sprevodu, posebno jezdeci in vojaki. Kdor pa le utegne, naj gre gledat na véliki petek v Loko, kako se bode predstavljalo Kristusovo trpljenje v živih podobah.

O. Romuald je sestavil sprevodni red in najbrže tudi zložil (ali pa na slovensko preložil) ves spev, čegar oblika

kaže, da je tačas ležalo slovensko pesništvo še v otročjih, jezik pa v trdih nemških povójih. Nekoliko teh pesmic podamo pozneje za pokušnjo.

Preden preidemo k natančnemu opisu trinajstih (ali štirinajstih) podob vsega sprevoda, naj ob kratkem razložimo po o. Romualdovi razlagi njih pomen in zvezo. 1.) Adam greši. Nasledki greha. 2.) Posebno hud nasledek greha je smrt. Vse mora umreti, od papeža in kralja do berača. Nekateri umrjó celò večne smrti, pridejo v pekel. Vse to dela napačna ljubezen. 3.) Tej nasproti je pa Jezus postavil pravo ljubezen, ko se nam je zapustil pri zadnji večerji v jed, s katero se moremo braniti grehu. 4.) Samson se je sicer junaško boril in kot jetnik sovražnike uničil, 5.) ali še bolj junaško se je borila ljubezen božja z grehom, ko je Jezus potil krvavi pot, 6.) bil bičan in zasramovan ter 7.) kronan s trnjem. 8.) Sv. Jeronim je pretakal solze. Grešnik, tudi ti toči solze pokore! 9.) Takó Kristusa mučijo, da ni več človeku podoben (Ecce Homo!). 10.) Kristus pa premaga greh, umirajoč na križu. S to ljubeznijo do ljudij želí pridobiti si vse dele svetá. 11.) Jezusa ljubijo pobožne žene, ki ga spremljajo na krvavem potu, posebno prežaljena mati. 12.) Skrinja zaveze je predpodoba Kristusovega groba. 13.) Žaluj, o grešnik! pri Kristusovem grobu, da bodeš enkrat ž njim slavil zmago.

Sprevod se je dvignil vsaki véliki petek ob štirih popoldne izpred kapucinov, ko je bila končana pridiga pri sv. Jakobu, in se je pomikal po loškem mestu v nastopnem redu:

Naprej gre vodnik sprevodu, oblečen v rudečo kuto, in v roki drži palico z zvezdo. Za njim na belcu jaha smrt z bobnicami (Hörpauken). Nato mož v črni kuti nese veliko črno zastavo, katere čopek drži črno oblečen deček.

I. podoba: Raj in padec prvih starišev. (Predstavljajo jo udje bratovščine Odrešenika sveta, ali pa ljudje iz Retč in Gorénje Vasi. Nosi jo 20 mož.) Vsaka oseba recituje svojo pesmico in vrsté se takó: Angelj z mečem; hudič; Eva; Adam; 2 angelja; Adamovi otroci. Kovaška bratovščina (ceh): dva angelja gresta peš; prvi nese kelih, drugi mošnjo

za denar. Lončarska in zidarska bratovščina z dvema angeljema; prvi nese vrvi, drugi meč. Čevljarska bratovščina z dvema angeljema; prvi nese šibo, drugi steber. Pékovska bratovščina z dvema angeljema; jeden nese suknjo, drugi ključe. Mesarska bratovščina z dvema angeljema; prvi nese gobo, drugi lestvico, in slednjič krojaška bratovščina, pri kateri prvi angelj nese krono in drugi petelina.

II. podoba: Smrt. (Predstavljajo Žabničani.) Zmagonosno sedi smrt na belcu; na glavi nosi lovorov venec in oborožena je s pušico. Vspored: Smrt na konju. Duhovna smrtna kónjica: Smrt s peščeno uro na konju; papež; dva kardinala; škof; dva kanonika v višnjevi obleki; papežev poslanec; kanonik v rudeči obleki; župnik; dva kapelana. Svetna smrtna konjica: Smrt z zastavo; cesar; dva plemiča (Edelknaben); kralj; dva plemiča; nadvojvoda; dva volilna kneza; grof; baron; gospod ali deželni plemenitaž; plemenitnik; meščan; župan; kmet; berač. Vsi ti jahajo; papež, cesar in kralj posamič, drugi pa po trije skupaj. Smrtna pehôta pride nato vsa peš, namreč smrt s kosó in za njo druge velike in male smrti.

[Podoba: Pekel. (Ta oddelek se je vtaknil prvič l. 1734.) Vrsté se: Lucifer s hudičevo kónjico; hudič starček; hudič z zastavo; hudič z drevesom; štirje hudiči vlečejo pogubljeno dušo na verigi; lucifer z dvema hudičema; lucifer; hudiča. Šest vélikih aposteljnov v rudečih oblačilih; dva dečka v belih oblačilih z oljkinima vejama v rokah pojeta hosana (nemški in slovenski); Kristus jaha na oslu; zopet dva dečka z oljkinima vejama; šest vélikih aposteljnov v rudečih oblačilih.]

III. podoba: Zadnja večerja. Podobo peljeta dva konja. (Po navadi ju je posojeval gospod Kosen.) Na odru je Kristus z 12. aposteljni, ki po vrsti recitujejo, kar se je godilo pri zadnji večerji.

IV. podoba: Samson. (Vojaki imajo železne oklepe.) Vrsta je taka: Polkovnik na konju; dva narednika (Feldwebel) s helebardama, jahata na oslicah; dva tamborja-pešca in med njima piskač; 12 mož s sulicami (po trije v vrsti), pol granadirske (ali pozneje dragonske) kónjice; Samson; 12 mož s

sulicami (po trije v vrsti); zopet pol granadirske (dragonske) kónjice.

V. podoba: Krvavi pot. (Igralci so doma iz Dorfarjev in Cerngroba.) Žalostno oljsko goro nese 16 mož. Na odru je 6 oseb: Kristus, potèč krvavi pot, in 5 angeljev. Judeža Iškarijota privedejo hudiči; dalje tambor-pešec; dečki, kolikor jih je moč dobiti, da gredo pred judi v svoji obleki z namazanimi obrazi in poleni v rokah; štirje farizeji na konjih v rudečih kapah; vjetega Kristusa vedó štirje veliki judje; velika duhovna Ana in Kajfež na konjih, vsak z dvema levitoma; nato prijaha Pilat z dvema žlahtičema, od katerih prvi nese medénico (Giessbecken) in majoliko (kangljo), drugi pa brisalko; dva farizeja na konjih. Kristus v beli obleki, vedó ga štirje judje; Herod na konju in poleg njega dva žlahtiča.

VI. podoba: Bičanje. (Igralci so iz Pevna in Moškrina, nekatera leta pa iz Zminca in Bódovlja.) Podobo sestavlja pet oseb in nosi jo 16 mož. Na odru so trije judje (ki Kristusa bičajo) in dva angelja. Za tem pa pridejo pokorniki in križenosci.

VII. podoba: Kronanje. (Vloge sta prevzeli vasi Stari Dvor in Virmaše.) Na odru, katerega nosi 16 mož, je 7 mladeničev. Štirje so oblečeni za angelje in trije za jude. Besedo imajo vse osebe, kakor tudi v prejšnji podobi, razen Kristusa.

VIII. podoba: Jeronim. (Zastopane so vasi: Gosteče, Pungert in Hosta.) Tu koraka žalostno Jeronim in recituje. Za njim pride 16 črno oblečenih puščavnikov z rudečimi križi na ramenih in potem nekaj drugih pokornikov.

IX. podoba: Ecce Homo! (Predstavljajo prebivalci Trnja in Vestra.) Oder, na katerem je sedem oseb, nosi 20 mož. Na njem se vidijo: Pilat, dva juda, farizej in dva angelja. Pilat prelomi palico in jo vrže pred Kristusa. Prijahajo štirje farizeji s črnimi klobuki. Potem pride voz, na katerem ležita dva križa za razbojnika. Judje privedó razbojnika skupaj zvezana, a ne storé jima nič žalega. Dalje prikorakajo: Veronika; Kristus, obložen s križem, in ob straneh dva ali trije judje; žalostna Mati božja; Marija Magdalena; Marija Salome; Marija

Kleofe in druga Marija; prijaha še pol turške kónjice in zadnji v tej podobi je Longin na konju.

X. podoba: Kristus na križu. (Igralci so Sušani in Tratarji.) Podobo peljejo trije konji in šest mož jih vódi. Pod križem sta Magdalena in poželenje (Cupido), zadej pa štiri osebe, ki predstavljajo Evropo, Ameriko, Azijo in Afriko. (Avstralija jim sprva še ni bila znana.)

XI. podoba: Mati božja sedem žalostij. (Igralci so doma s Fare in iz Vinkeljna.) Oder nesejo možje in na njem je pet oseb: Marija z dvema angeljema; poželenje in Janez Evangelist. Pride še nekaj križenoscev in pokornikov, na koncu pa dva plemiča; prvi nese na blazini žezlo in drugi krono; za tema David s harfo, in zadnji je žlahtič, nesóč plašč.

XII. podoba: Skrinja zaveze. Nesó jo štirje leviti in dva levita gresta ob strani s kadilnicama v rokah. (Doma so ti leviti iz Vincarjev.)

XIII. podoba: Grob Kristusov. Grob nese 14 mož, loških meščanov, oblečenih v rudeče kute. Ob straneh gre šest starejšin v črnih plaščih s plamenicami v rokah. Potem pridejo godci,[1] za njimi duhovščina: starološki župnik itd. in na koncu verno ljudstvo.

V tem redu se je sprevod vrnil zopet h kapucinom, koder so odložili igralci obleko. Vsa naprava je stala zeló veliko svoto, kar se lehko razvidi iz tega, da so imeli shranjenih v loškem samostanu 278 oblek za sprevod. Naprošeni so bili ljudje, vesti se pobožno in ne kakor pustne šeme, prebivalci mesta pa, da naj počedijo ulice in trge ter razsvetlé okna pri hišah, koder pojde sprevod.

Igralci so se morali naučiti na pamet vsak svojo pesmico, ki se je prilegala njihovi vlogi in pomagala pojasnovati prizor. Ponavljali so te pesmice med potjo, posebno na postajah. Njih oblika je za naše čase mnogo predivja in prerobata in tudi jezik razodeva vse književne slabosti svojega časa. Obžalovali bodete znabiti, ko vam podam obljubljeno pokušnjo

[1] V sprevodni knjigi leži še list z notami.

iz speva, da se ljudje niso učili kaj boljšega, kar bi bilo večje pesniške vrednosti in pisano v pravilnem jeziku. Tudi meni je žal, da o. Romuald ni bil naš Gregorčič. Ali, kaj se hoče! Naše želje ne prenaredé zgodovine. Sem ter tje je vendar izražena kaka misel prav nežno in par jezikovnih drobtinic je vrednih, da se na-nje ozrè filolog.

I. podoba: Angelj z mečem.

Is Paradisha tega uefseliga lushtniga kraia,
Poberite se Adam inu Eva, uam Angelz shraia,
Sakai tukai uas ie ta kazha mozhnu sapelalla,
Inu uafs s uelikimi nadlogami obdalla,
Tukai ie samu to prebiualishe te nadolsnosti,
Katero ste ui tukai skusi greh sgubilli,
Poberite se tadai h ti veliki reunosti,
V kateri bote nozh inu dan upilli.

I. podoba: Angelj s kelihom.

Lefsem, lefsem, ô zhlouek moi,
Spomisli kai ie sturu greh toi,
Is grenkiga pye Jesus keliha,
Sa uola tebe greshnika,
Keruaui pott od niega gre,
Sa tebe tozhi millu solsé.
O zhlouek dokler se she sdrou,
Sposnai dobroto Boshia prou!

I. podoba: Angelj z denarno mošnjo.

O zhudu zhes ufse zhudesa,
Zhudite se ui Vnebefsa,
Srebernikou tridefseti,
Ozhe Judas sa Jesusa ufseti,
Diuiza Maria bi ga nadalla,
Sa uafs uolni suet nikar napredalla.
Ti greshnik, ti ga pak predash,
Ter sa en Maihen losht ga kiekai dash,

O greshnik uezh uezh ie ureden,
Leto dobru ue eden sleden,
Leto o greshnik prou premisli,
Ter mozhnu u serze pertisni.

I. podoba: Angelj s šibo.

Sibe, gaishle Angel noſsem,
Tebe greshnik lubesniu proſsim,
Jenei hitru uezh greshiti,
Inu nimash Jesusa s grehi biti,
Kateri ie sate uſso soio kry preliu,
De bi tebi ô Greshnik ta uezhni leben sadobiu.

I. podoba: Angelj s petelinom.

S petelinam se nam kashe,
Kaku Peter trikrat lashe,
Petelinova stima
Petra k pokuri opomina,
O greshnik tebe tud ain tizhe,
Ter k sueti pokuri klizhe,
Odpre prou toia usheſsa
Taku poidesh u sueta Nebeſsa.
Diuiza Maria na pomozh klizhi inu proſsi,
Katera naſs useli v serzi noſsi.

II. podoba: Pogubljena duša.

Prekleta uhra inu zhaſs,
Kir sem roiena billa,
Prekleta pott taistih gaſs,
Kir me ie Mati noſsilla,
Bulshi bi blu de bi se biu
Na suet rodiu en kamen,
Koker en zhlouek, ki pride shiu
Noter v paklenske Jame,

Prekleta bodi ta lubefsen,
V katera sem se udalla,
Kir me ie v tako bolefsen
Inu martre perpelalla.
Preklet bodi od mene ufsakh grech,
Kir sem ga billa sturilla.
Sakai sem ga dershalla sa en smech
Ter sem mo peruolilla. Itd.

II. podoba: Hudiči.

Sdei sdei se bomo mi nad tabo mashuali,
Tebe dauilli, martralli inu teptalli,
V peklenskem ogne moresh ti s name uezhnu goreite,
Zhes toia uola nasha pefsem peite,
Pekeu si ti sa tui lohn sadobilla,
U tem kier se nam toku sueistu shlusilla.
Allegro, brathie, s ketnami ia dobru ueshimo
S nasech kremplou ia uezh naspustimo,
Ona nas ima unasich martrach troshtat,
V goreze smolle se more s nami Roshtat.

III. podoba: Kristus pri zadnji večerji.

Vfsamite tadai to ie moie shiu tellu,
Kateru bode sa uosh uolni suet terpellu,
Ufsamite tudi ta kelih, v katerim ie moia praua krij,
Inu premifslite de uash moister za uafs rad smert terpij,
Zhe bote s zhistem serzam iedli inu pilli,
Taku se bote na uezhne zhase uefselilli. Itd.

VI. podoba: Judje, ki Jezusa bičajo.

Prvi Jud:

Hola Bratie pogleite to terda shilla
Kaku se mu bode okuli herbta ouilla,
Ozhem ga taku resmesart, koku eno shiuino,
De le bomo saslishali kai ima sa eno stimo.

Drugi Jud:

Le uedre po herbtu de bode ufse odpertu
Is gaishlami restepeno inu is ostrogami resbodeno
Negou diaine ie letto dobro saslushillu
De se bode to negouo truplu is keruio potillu.

VII. podoba: Angelj I.

Ah shalast preuelika oh skriunost pokrita,
Ah milost Boshia ie s kriuio polita,
Ti moi Jesus se pustish sternam kronat
Jeno malu kateri spouni tebi sa to lonat,
To zhisto inu suetu oblizhie
Katero ufse greshnike k sebi klizhe,
Je naisrazheno strashno ieno grofsnu plauo
Ter od shlakou inu tepeina ufse keruauo.

VII. podoba: Jud III.

Na kolenih o lubesniui bratie iest klezhim,
Ter mu norze inu figo usobe mollim,
Koker enimu ternoumu krallo ufsa zhast dam,
On pa sedij koker en lipou Jesus sam. Itd.

IX. podoba: Žalostna Mati božja.

O salost preuelika,
Poglei zlouek tuoiga odreshenika
S kai senimi tesauami ie on obdan
H te smerte toku grosnu pellan.
Ta theshki krish more on uleizhe
Zhe uozhe tebe suoio gnado obleizhe. Itd.

IX. podoba: Longin.

Sdei se uidi kai pomaga tebi toie gouorieine
Katero ni drugiga bilu, koker en pustu sdeine,
Rekozh de si Syn eniga prauiga shiuiga boga
Jeno drusiga nemaio uerieti, koker tebe samiga. Itd.

XI. podoba: Cupido.

Kdo je biu uoisak letta
Kateri ie premagou Boga,
Boga taku mozhno raniu.
Nobeden ni toko mozhen biu,
Koker ta lubesen uelika
Je suesalla bres usega strikha
Tega, kter namore ranen bitte;
Se ie pustou od mene suesatte ieno ranitte
Sa ta grech sadoste strite,
Tega suesanga odreshite.

«Quotidiana vilescunt» pravi latinski pregovor, ki se je pokazal resničnega tudi pri pasijonskih sprevodih. Ljudje, ki so jih že mnogokrat videli, se niso več toliko za nje brigali; najbolj je pa opešala radodarnost. Niso več radi napravljali lepe nove obleke in igralci so morali nositi preležane in zakrpane cunje. Izginili sta dostojnost in resnoba in le ljudem nižje vrste je še ugajala ta zabava, ki se pa ni prav nič strinjala po svoji obliki z žalostnim dnevom vélikega petka in sveto vsebino igrokaza. Zato sta duhovska in svetna oblast jeli delovati na to, da se odpravijo sprevodi. V drugi polovici preteklega stoletja se jim je začela umikati duhovščina in popolnoma bi se jih bili radi iznebili celò kapucini. Odpraviti jih pa niso mogli tako naglo, ker so se bili posebno ljudem nižjih stanov prikupili.

Mimogredé naj tu omenim, da se je prikradla nekemu pisatelju v sestavek, ki govori o pasijonski procesiji v Ljubljani, prav neprijetna spaka. Čital je namreč v računu, kateri je napravila bratovščina o sprevodu, med troški tudi izdatek: «den Herren Petrinern 2 fl.,» kar je poslovenil: «gospodom Petrinjevcem 2 gld.» in pristavil svoje mnenje, da so Ljubljančani daleč po svetu, celò v Petrinji, morali naprositi kapucine, ki so prišli spremljat ljubljansko procesijo, ker so domači kapucini odpovedali sodelovanje. A to je bilo malo drugače. Pisatelj ni vedel, da so se nekdaj sploh vsi svetni duhovniki,

ali neredovniki, po aposteljnu Petru imenovali Petrinarji. Ménijo se tedaj v tem slučaju gotovo le najeti svetni duhovniki ljubljanski. Za 2 gld. bi se pač niti jednemu kapucinu ne bilo izplačalo hoditi iz daljne hrvatske Petrinje v Ljubljano! Sicer nam pa tudi zgodovina ne povê, da bi bil kdaj stal v Petrinji kapucinski samostan.

Ko je bila cesarica Marija Terezija izdala proti sprevodom oster ukaz, poslal jej je mestni magistrat ljubljanski l. 1773 prošnjo, naj jih v Ljubljani še pusti, samo da se nekoliko uredé. Toda uspeh sprevodov je postal nasproten prvotnemu namenu in zato se jim je uprla tudi cerkvena oblast. Knezoškof Karol grof pl. Herberstein, pri katerem je magistrat iskal v tej zadevi zavetja, je prepovedal igralce, križarje in bičarje in le še dovolil, da naj se na véliki petek po večernicah nosi iz stolne cerkve po trgu in nazaj v sprevodu božji grob (Kristusovo telo, ležeče v odprti rakvi), kar je bilo sicer že davno prej v navadi tudi pri drugih cerkvah ljubljanskih. Z dekretom cesarja Jožefa od dne 27. dec. 1782 so se odpravili skoro vsi cerkveni sprevodi in tako so na Kranjskem popolnoma ponehali tudi dramatični igrokazi vélikega petka. Ljubljanska sprevodna glavnica se je po vladnem ukazu porabila v šolske namene.

Naj se sodi moralna vrednost pasijonskih sprevodov kakor hoče, gotovo je, da ostanejo v zgodovini Kranjske zanimiva, škofjeloški sprevod pa posebno, kot začetek narodne slovenske dramatike, važna prikazen za literarne zgodovinarje.

Sv. Križ vipavski.

Spisal **S. Rutar.**

Vipavska dolina je bila že v starodavnih časih precej gosto obljudena; o tem nam pričajo razna prazgodovinska bivališča, takoimenovana «gradišča» (ital. Castellieri), n. pr. nad Planino (440 *m*), nad Ajdovščino (230 *m*) in pri Šent-Pavlu nad Gojačami (525 *m*). Verjetno je, da je stalo kako gradišče tudi zahodno od Slokarjev (391 *m*) in nad Črnigoji pri Šent-Tomažu (517 *m*); morda tudi pri Plačah (184 *m*) in Sv. Križu (186 *m*). Ravno tako znano je, da je bila vipavska dolina ob času Rimljanov naseljena, o čemer pričajo rimski zidovi in napisi v Ajdovščini, potem rimske izkopine v okolici tega trga in pri Selih blizu Črnič.

Ob času ljudskega preseljevanja pa je morala vipavska dolina mnogo trpeti pred nasilstvom nebrojnih čet, ki so tam skozi drle in proti lepi Italiji hrumele. Kdo bi mogel našteti vse razne vojske in narode, ki so, začenši od legij proticesarja Evgenija (l. 394), pa do zadnje tolpe takrat še zelò divjih Madjarov (okoli l. 950), vihrali po Vipavi ter jo plenili in pustošili? Ali je mogoče, da so se prvotni prebivalci ohranili skozi toliko viharnih stoletij na svojih gradiščih? Nikakor ne, ampak morali so se umakniti v bolj varne kraje, daleč od glavne ceste, morda v trnovske hoste in kraške pečine, ter počakati, da je vihar minul. Še le v drugi polovici 10. stoletja so se časi toliko pomirili, da so mogli ljudje popustiti svoja skrivna zavetišča in podati se zopet v rodovitno dolino ter začeti tam ruvati trnje, razkopavati ledino in vlačiti plug, da so nekdaj tako lepo obdelana zemljišča zopet dajala zemeljske plodove.

Dolgotrajna doba zunanjih nemirov je izvestno vzrok temu, da v srednjem veku še le tako pozno zaslišimo kako malo vést o vipavski dolini. Celó njen glavni kraj, grad v Vipavi, se omenja prvikrat še le okoli srede 12. stoletja,[1] in drugi najimenitnejši grad te doline, Rihemberk, pojavlja se še le proti koncu istega stoletja.[2] Tudi o cerkvah po vipavski dolini imamo primeroma jako pozne vesti, in niti glavna župnija v Vipavi, h kateri je spadala vsa dolina vzhodno od potoka Košivec blizu Sv. Križa, se ne omenja v listinah pred 14. stoletjem, čeravno je izvestno mnogo starejša. Še le iz 15. stoletja, torej iz zadnje dobe goriških grofov, imamo natančnejša poročila o razmerah prebivalstva po vipavski dolini in o vseh njenih važnejših krajih.

Sv. Križ se omenja z bližnjimi vasmi prvikrat v neki računski knjigi («rationarium») goriških grofov iz l. 1398, ki se nahaja v dvornem in državnem arhivu na Dunaju. V tej knjigi stoji zapisano, da so spadali k sodniji goriški in plačevali v goriški urbar tudi naslednji kraji: «Chreucz, Lokawecz, vogtei ze Schrillach (Skrilje, h katerim je spadal tudi Šent-Tomaž)» itd.[3]

L. 1398 je položil Majnhard, oskrbnik goriškega okraja, tudi račune o dohodkih sledečih vasij: «Ze dem Chreucz, ze Lokawecz, die vogtei ze Schrillach, ze Pokintschach und ze Butinach». Prva tri imena so jasna, ne pa tudi zadnji dve. «Butinach» bi znalo pomeniti Batuje, ki se v starih zaspiskih tudi v obliki «Wotuiach» čita. «Pokintschach» pa je s cela nerazumljivo; morda je popačeno mesto «Gojače», ali pa, ker se nahaja v zvezi s kraji, ki so v najbližnji okolici kriški, moglo bi to pomeniti vas Dobravlje z okolico, ki se je morda poprej kako drugače imenovala. Dobravlje se omenjajo kakih sto let pozneje kot precéj velika vas, ki je bila v tesni zvezi z glavnim krajem Sv. Križ.

---

[1] Schumi, Urkunden- und Regestenbuch, Urkunde Nr. 113.

[2] Czörnig, Görz-Gradisca, pag. 647.

[3] Notizenblatt zur Kunde öst. Gesch.-Quellen, III., 314.

Iz gôri navedenega računa se vidi, da so tu omenjeni kraji spadali vsi pod jedno župo, ker so računi od vsake župe posebej položeni. Iz oskrbnikovega računa se razvidi, da je dala šentkriška župa l. 1398 goriškemu urbarju v denarju: vinarjev (blizu 1 krajcar naše veljave) 2 marki, 7 funtov in 5 vinarjev; soldov (po 12 krajcarjev), pa 2 marki in 3 funte; v žitu: 21 starjev in 4 kuplenke (vrhane polovnike, «Kaufmass») pšenice ter 56 starjev in 3 kuplenke ovsa; vina: 28 orn (urna) rebole, po tržaški meri; 49 kokošij in 70 jajec. Ostala pa je na dolgu še jeden sod vina, ki je držal okoli 8 orn. Vrhu tega je imel v tej župi še svoja posestva nek Rabonata (Rabatta?), od katerih se je plačevalo na leto: 1 marko in 6 funtov vinarjev ter soldov: 2 marki, 7 funtov in 4 solde.

Drugikrat omenja se Sv. Križ l. 1483, ko je bil začel zadnji goriški grof Leonhard zidati tamošnji «tabor», pri katerem je postal poznejši grad. Odkar so bili namreč Turki l. 1478 tako strahovito oplenili vse Goriško, začeli so na raznih krajih zidati prostorna, sè stolpi utrjena poslopja, v katerih so našli ljudje, živina, žito in vino svoje varno zavetišče pred sovražnikom ob času vojne. Tako so začeli n. pr. zidati tabor na strmem kuclju nad Črničami že l. 1473, kakor priča na njem vsekana letnica. Iz istega vzroka je ukazal grof Leonhard postaviti tabor tudi na griču okoli vasi Sv. Križ, deloma na zemljišču goriških grofov, deloma na njivi grofov Rabatta, ki se je razprostirala pod taborom doli proti Vipavi, zato je šla desetina od njih tem grofom. Tudi vinska klet se je zidala na Rabatinem vinogradu. Deželni sodnik goriški je pozival kmete k raboti pri zidanju.

Zidanje šenkriškega tabora nadziral je grof Anton della Torre (ali Thurn-Valsassina) in ravno temu je izročil grof Leonhard tudi varstvo in oskrbništvo tabora. Sodstvo pa je izvrševal v taborju in zunaj njega, kakor poprej in tudi še v 16. stoletju do beneške okupacije, jedino le deželni sodnik v Gorici (t. j. sodnik, ki je imel pravico soditi na deželi in ne v mestu). Ta poslednji je sodil v civilnih in kriminalnih pravdah in vršil je tudi pod taborjem «gorsko pravo», t. j. sodil je o

prepirih glede vinogradov. To poslednje pravo so bili zadnji goriški grofi izročili vitezom nemškega reda v Ljubljani, ali v njih imenu so je vršili deželni sodniki goriški, ki so poberali vinski dac za deželnega kneza.

Kdaj da je umrl Anton della Torre, to iz listin ni znano, ali bržkone že pred začetkom novega veka. Nasledoval mu je na njegovih posestvih sin Vit della Torre. Ta je bil že tako premožen, da je mogel posoditi cesarju Maksimilijanu 1000 goldinarjev (renske vrednosti) «za vojaške namene». Za to posojilo zastavil mu je cesar župo Sv. Križ z vsemi njenimi dohodki dne 3. januvarja 1504. Kmalu potem, namreč dne 4. marca 1507, podeli cesar kraju «tabor Sv. Križ» obmirje (Burgfrieden), t. j. obmejen prostor s tržnimi pravicami. K oslobojenemu kraju je spadalo toliko okoliša, kolikor daleč je puška nesla. Tržani so dobili ob jednem svoje posebno sodstvo v civilnih in kriminalnih stvareh in smeli so postaviti svoje «vislice». Te slobošćine potrdi cesar Ferdinand I. Sv. Križu dne 31. marca 1533.

Poleg Vita Turnskega so imeli še drugi njegovi sorodniki svoja posestva v Križu, Lokavcu in Ajdovščini, tako n. pr. Mihael in Febo della Torre; potem Hans in Erazem von Thurn. Ker je bilo Vitu na tem ležeče, da dobi kolikor mogoče teh posestev v svojo last, zato se pogodi 24. novembra l. 1519 z zadnjima dvema, da sta mu prostovoljno odstopila svoje deleže v Križu in Lokavcu. Še poprej pa sta bila prva dva Turnska zamenjala svoja posestva pri Ajdovščini.

Ajdovščina postala je namreč trg ob istem času kot Sv. Križ. Čudno je, da se nekdaj tako imeniten kraj v srednjem veku čisto nič ne omenja. Oblast goriških grofov je segala do mostu čez Hubelj, ali nikjer se ne čita, da bi bila stala tukaj kaka vas. Pač pa se ves predel okoli Hublja (tudi na kranjski strani) imenuje «ajdovščina, die Heidenschaft», nanašaje se na nekdanje «ajdovsko» mesto, ki je tam stalo. V «ajdovščini» stala je že v 15. stoletju cerkvica sv. Ivana, ali na lokavškem svetu (tam, kjer je sedaj znamenje blizu župnijskega dvorca). Tudi sedanja katastralna občina Ajdov-

ščina (odmerjena za časa Jožefa II.) ni večja, nego nekdanji rimski tabor, le proti vzhodu sega celo do Hublja. Cerkev, šola, župnijski in županski urad v Ajdovščini stojé dandanašnji še na zemljišču lokavske občine!

Gori omenjena Mihael in Febo della Torre prepustita l. 1507 svoja posestva v «ajdovščini» Henriku Elacherju in dobita v zameno druga zemljišča v štanjelski okolici na Krasu.[1] Cesar Maks potrdi to zameno in investuje Elacherja z omenjenimi posestvi. Ob jednem dovoli Ajdovščini tudi obmirje in jej podeli torej tržne pravice.

Elacherji ali Edlacherji so bili stara kraška rodovina, ki je imela svoja posestva po Gorénji Branici in ob reki Raši. Njeni člani se imenujejo v 15. stoletju na raznih mestih kot oskrbniki devinskih gospoščin. Tomaž Elacher je bil l. 1468 celo glavar v Paznu, Jurij glavar v Devinu (1478—1490) in Ivan glavar na Reki (1525).[2] Najnavadneje pa so oskrbovali grajščino v Senožečah za devinske grofe. Kot tak oskrbnik se imenuje (od l. 1444 naprej) že omenjeni Tomaž Elacher, kateremu so naročili grofi Walsee, tedanji lastniki Devina, 10. decembra 1459, naj jih v družbi z glavarjem Nikolajem Luegerjem zastopa v njih pravdi sè škofom tržaškim gledé umeščenja župnika v Trnovem pri Ilirski Bistrici. Tega Tomaža sin bil je bržkone naš Henrik Elacher, ki je dobil Ajdovščino v fevd, in ki je mnogo občinskega zemljišča «v ajdovščini» obdelati dal, da mu je prinašalo lepih dohodkov.

Še predno je dobil Elacher Ajdovščino, imel je že kmetijo in dvor Trnje (Dornach, Dornikh) v «ajdovščini». Ta kmetija je ležala na severni strani Šturij (Sannd Yörgen), nasproti Ajdovščini, in je spadala v goriški urbar ter plačevala vanj 1 star pšenice, 1 star ovsa (po goriški meri), 52 soldov in 2 kopuna. To kmetijo je bil kupil okoli l. 1480 Matija Krabath od nekega krojača Vlayule (?) in jo je užival do svoje smrti. Po njegovi smrti je imela njegova udova še dva

[1] Pichler, Il Castello di Duino, pag. 278; Czörnig, Görz-Gradisca, pag. 680.

[2] Pichler, l, c.

moža, prvič nekega Weinratla in drugič nekega Ludla (Ludovika), in oba ta dva sta uživala kmetijo Trnje ter plačevala najemnino v goriški urbar. Od zadnjega njenega najemnika kupil jo je Jurij Edling za Henrika Elacherja. Ta pa jo je prodal dne 23. februvarja 1523 «svojemu sodniku» v Šturijah, Baltazarju Ručigoju (Rončigoju), s pogojem, da mora od nje tudi še na dalje plačevati najemnino in davke deželnemu knezu.

Zaradi te kmetije v Trnjah bilo je mnogo preiskovanja in pisarenja, da bi se izvedelo, kake pravice je imel Elacher do nje. Pozvali so ga, naj pride v Gorico dokazat svoj pravni naslov, a poslal je mesto sebe svojega hišnega oskrbnika v Senožečah, kateremu je bilo ime «Pavle Jokas», in ta je zadnjega dne novembra l. 1523 izpovedal, kako je prišla kmetija v Elacherjeve roke. Vrhu tega je Pavle še izpovedal: «Kakor pripovedujejo nekateri stari ljudje, ni hotel pred Vlayulo dolgo časa nihče v najem vzeti te kmetije, ker so jo bili poprejšnji najemniki ‚nekolikokrat‘ popolnoma zanemarili (‚abgehalten‘) in je bil dvor tudi pogorel. Zato jo je postavil goriški oskrbnik na dražbo, kdo bo za njo več ponudil (‚welcher sich darauf wagen wolt‘). Tem potem jo je dobil tudi Matija Hrovat in se dal na njo prepisati. Kako pa je bila prišla v last Vlayule, o tem jaz nič ne vem. To se bode izvestno našlo zapisano v kanceliji ali v starih urbarjih».[1]

Benečanska okupacija je provzročila mnogo sprememb, zlasti v župi Sv. Križ. Benečani so bili posedli namreč na velikonočni ponedeljek (dne 24. aprila) l. 1508 Gorico in v naslednjih dneh vso vipavsko dolino z glavnim gradom vred, katerega so razdejali, da se ni vzdignil več iz svojih razvalin. Benečani so ostali gospodarji dežele in pobirali dohodke, desetine in druge pristojbine, dokler jih niso zopet pregnali Avstrijci junija meseca l. 1509. Ob času te okupacije prilastil si je marsikdo pravice, katerih poprej ni imel, drugi pa so opustili plačevanje najemnin in se branili rabotati grajščini.

[1] Zapiski o Trnjah se hranijo v deželnem arhivu v Ljubljani, vicedomski oddelek, zv. 48.

Zato je bilo potrebno po izgnanju Benečanov z nova pregledati in urediti vse gospoščinske pravice nad podložniki. V ta namen je sklical cesar Maks takoimenovano «reformacijsko komisijo», ali ob kratkem «reformacija» nazvano, ki se je sešla l. 1518, in naslednja leta v Ljubljani in je od tod prišla na Goriško ter prepotovala vse posamezne vasi, poizvedovaje, kako se občine vladajo, kdo ima pravico soditi, koliko plačujejo od svojih zemljišč, koliko in kakošno raboto morajo dajati svojim grajščinam itd. Natančen zapisnik o vsem tem, kar je «reformacija» poizvedela, se nam je ohranil v deželnem arhivu v Ljubljani, in sicer v zavitku pod naslovom «Goriška urbarialia», vicedomski arhiv, ,zv. 48. Iz tega zapisnika posnamemo sledeče, v vsakem obziru zanimive vesti o Sv. Križu in njegovi okolici.

Župana v Sv. Križu je volila soseska («die Nachpauerschaft»), a potrjevala sta ga deželni sodnik in goriški oskrbnik («Amtmann»). Če se je pa glavar za to volitev zanimal, tedaj si je lahko izbral, kogar je sam hotel. (Okoli l. 1520 je bil Tomaž Vodopivec [wodopibaz] župan v Sv. Križu.[1]) On je bil prost najemnine od svoje polukmetije, katero je obdeloval, in desetine od vseh svojih vinogradov. Tudi mu ni bilo treba plačevati naslednje najemnine (ali pa, če jo je že plačal, so mu jo povrnili): 3 kuplenke ovsa, 1 čeber vina, 16 soldov in 10 vinarjev. O sv. Juriju je dobival 2 funta, 1 sold in 14 vinarjev. Zato pa je moral župan štirikrat na leto deželnemu sodniku, oskrbniku in glavarjevim hlapcem dati jesti in piti ter njih konje z vsem potrebnim preskrbeti. Vrhu tega dobiva župan iz žitne desetine, katero pobira za deželnega kneza Vit Thurn, od vsakega kupa omlačenega in izvetega žita 2 kuplenka (vrhana) pšenice in ravno toliko rži, polke (Spelt) in ovsa. Vse to mu vrže okoli 2, 3, 4 karantane (krajcarje). Zato pa mora župan dajati voznikom, ki dovažajo žito k mlatišču, jesti in piti ter njih konje nakrmiti. Potem pripadejo županu

---

[1] Poleg Vodopivca se nahajajo še priimki: Nadlišek, Jurkič, Valliz (Balič), Bratina, Writzel (Fricelj), Pinobrej, Štor itd.

od vinske desetine, katero tudi Vit Thurn pobira, vse vinske tropine, v katerih je še «precej» vina, in pa vse vino, ki ostane pod «velikim čepom», ko pretakajo desetinska vina. Zato pa mora desetinarja vzdrževati, ko pride vršit svojo službo.

Prvikrat sta prišla sodnik in oskrbnik sè spremstvom v soboto, štirinajst dnij pred pustom. Sodnik je potem zasliševal pravde in sodil pred županovo hišo, v nedeljo in ponedeljek potem pa so napravili lov na zajce. (Tudi pred božičem sta prihajala sodnik in oskrbnik na lov, ali sebi na korist, ker nista zajcev grajščini oddajala, nego obdržala sta jih za-se.) V torek zjutraj je moral župan vsem preskrbeti zajutrek. «Tako ima deželni sodnik pravico vršiti sodstvo v taboru Sv. Križ.»

V četrtek v križevem tednu po veliki noči prihajali so sodnik, oskrbnik in mitničar z glavarjevimi hlapci na sejm v Ajdovščino, «zu behuet des Kirchtags inn der Heidenschafft vnd abnemung der maut». Vsem trem in njih spremstvu moral je lokavški župan dati večerjo, prenočišče in zajutrek v petek ter preskrbeti njih konje. Po poludne so se vrnili v Sv. Križ, kjer jim je moral tamošnji župan dati južino, večerjo in prenočišče, a konjem vse potrebno.

V soboto pred sv. Lovrencem prišla sta v tretje sodnik in oskrbnik k županu v Sv. Križ. Cel dan moral ju je vzdrževati in njih konje preskrbovati, in deželni pa gorski sodnik sta istega dne sodila v civilnih in gorskih pravdah, in sicer je bila ta oblast tedaj v jedni osebi združena, ker so nemški vitezi v Ljubljani pooblastili deželnega sodnika v Gorici, da je v njih imenu vršil tudi gorsko sodstvo.

Četrtikrat sodil je deželni sodnik v Križu pred božičem.

In kaderkoli v letu sta prišla sodnik in oskrbnik s hlapci in konji, da vršita svojo službo, vselej je bil dolžan župan dati vse potrebno. V vseh drugih slučajih pa, ko ne prihaja sodnik v Križ, morajo hoditi kmetje po svoje pravde v Gorico in se tam obrniti na deželnega sodnika. Proti njegovi razsodbi se sme prizvati na cesarsko glavarstvo.

Sv. Križ je imel tudi svojega posebnega biriča in občinskega slugo (Scherge). Takrat mu je bilo ime Ahac. Užival

je brez najemnine 1 «korp», t. j. pol kmetije. Od žitne desetine mu je šlo po jedno merico pšenice, rži, ovsa, debele polke in drobne polke, potem vse žito, ki se je pri merjenju desetine raztreslo, vsega vkup okoli 3—4 merice. Od deželnoknežje vinske desetine mu tiče 1 čeber tropin, v katerih je še «precej» vina, in vrhu tega še 1 čeber «vipavca». Poleg tega dobiva desetino od 1 korpa, katerega obdeluje Štefan Šošolič. Nasproti pa mora vse druge desetine dajati, «was ainem schergen zuegehört».

Vit Thurn ni pred beneško okupacijo nikoli vršil ni civilnega, ni kriminalnega sodstva v «taboru»; ali odkar so Benečani Gorico «zopet izgubili», prisvajal si je sam to pravico. Tudi zahteva od vsakega ognjišča, in teh je v «taboru» 13, po 24 soldov, kar se je poprej plačevalo v goriški urbar. Župan ne vé, kake pravice ima Vit Thurn do «tabora» in zakaj se poslužuje obmirskih pravic. Tudi je grajščak začel letos prodajati plese pred «taborom» v nedeljo po sv. R. T. Dalje pobira vsled svojega najemninskega pisma vinsko desetino v Žabljah (ponemčeno «Krottenhulben»!) s kapiteljsko desetino in desetino od gorskega prava. Vse to mu prinaša v boljših letih po 80, 90 in celo 100 čebrov vina in od vsakega vinograda 1 sold. Ravno tako pobira od vsake kmetije, ki leži na kapiteljskem zemljišču, žitno in vinsko desetino, ter v vaseh Kamnje in Sv. Tomaž desetino od jagnjet in kozličev. Od kapiteljskih kmetij se je plačevala poprej desetina deželnemu knezu; ta nese Thurnu 8, 10—12 starjev na leto. Vinsko in žitno desetino, namenjeno deželnemu knezu, morajo prebivalci žup Križ in Lokavec v raboti v Gorico spraviti. Tudi iz Štijaka (St. Yakob, S. Giacomo) nad Rašo začeli so v novejšem času čez Križ v Gorico voziti. Od žitne desetine gre «kvarantež» (štirideseti del) župniku v Kamnjah. Od vinske desetine pa dobiva župnik v Rihembergu vsako leto 21 čebrov «vipavca». Vrhu tega vleče rihemberški župnik še nekaj najemnin, ki so v urbarju zabeležene.

Prebivalci «tabora» so vedno popravljali poti proti Šturijam «v ajdovščini», in sicer zaradi tega, ker niso rabotali v Gorico,

tudi niso že nekaj let sem hodili v mesto stražit. Vender pa so dolžni dajati vso raboto pri zidanju goriškega grada in popravljanju mosta čez Sočo. Tudi morajo zajedno s prebivalci Lokavca in Batuj seno grabiti na dolgem travniku tostran (vzhodno od) Lijaka, ali k gradu voziti je jim ni treba. Zato pa dobi vsak delavec po jedno orno vina in dva hlebca kruha. Dolžni so tudi hoditi v Gorico stražit sejm na belo nedeljo in sploh vsakikrat z orožjem v mesto iti, kadar je treba. Svojo najemnino morajo v Gorico nositi, zato pa dobi vsak po hlebec kruha in čašo vina. Tudi morajo za streho desetinske kleti v Gorici dajati vsak po 1, 2, ali kolikor je treba «protov».

V Dobravljah so imeli sodijo, t. j. mirovnega sodnika (po imenu Primož Wrzan). Tega so volili skupno sodnik, oskrbnik in župan. Obdeloval je kmetijo v Dobravljah, ki je merila 12 «kampov» (po 36·5 arov) in imela 6 košenic. Dve od teh sta ležali okoli «loke», dve v «liskovci» in dve pod cerkvijo sv. Petra. Sódiji ni treba od te kmetije plačevati najemnine, pa vender daja 15 laških funtov. Ko bi pa ne bil več sódija, mora plačevati vso najemnino. Sódija ni dolžan rabotati, niti županu pomagati «napovedovati», t. j. k rabotam pozivati.

V Dobravljah so imeli dve opasili (Kirchtag) na leto, in sicer prvo nedeljo po sv. Rešnjem Telesu ter v praznik povišanja sv. križa. Te nadzoruje že šest let sem Vit Thurn, poprej pa ju je stražil deželni sodnik iz Gorice. Za to dobiva od vsakega kramarja in krčmarja po dva denarja. V prvi inštanciji sodi pravde Vit Thurn, v drugi inštanciji pa deželni sodnik. Prizive in kriminalne stvari sodi cesarsko glavarstvo. Tisti, ki ne stanujejo v «taboru», morajo rabotati v Gorico in tje na stražo hoditi («Schgart thun»); tisti pa, ki v «taboru» stanujejo, rabotajo Vitu Thurnu.

Desetino od žita in vina vozili so poprej v Gorico, najemnino pa je pobiral oskrbnik, kadar je bila pri njih pojedina («Poiesen»). V gradu v Gorici dobival je vsak hlebec kruha in čašo vina, sedaj pa morajo svojo desetino v «tabor» dajati,

in sicer po goriški meri. Vsak najemnik cele kmetije je dolžan vsako leto jeden rekelj v žago speljati; polovičarji pa le vsako drugo leto po jednega. Sežagane deske morajo Križani speljati v Batuje, od tod dalje v Gorico pa Batujci. Dobravci so morali tudi za grajščino v Rihembergu les sekati, in kdor je imel konje, moral je dva voza speljati.[1]

Valentin, krčmar v Križu, izpové glede obmirja v Ajdovščini, da sta je določila Andrej pl. Liechtenstein, cesarski glavar v Gorici (1504—1508) in Erazem pl. Dornberg vpričo obeh strank in drugih poštenih oseb. Pri tej razsodbi in določbi je ostalo do sedaj, in Henrik Elacher naj pokaže svoja pisma.

Dobravci in Žabljani so se prepirali zaradi nekega pašnika pod Sv. Križem. Župan kriški je izpovedal, da Žabljani nimajo nikake pravice do njega. Dobravci so posebno po letu branili Žabljanom na ta pašnik goniti, po zimi pa so jim to dopuščali.

V Lokavcu so volili župana na dan sv. Jakoba, ko sta prišla sodnik in oskrbnik iz Gorice, da sta ga potrdila. (Ob času «reformacije» je bil Anton Soban za župana). Za to sta dobila nekaj dohodkov, ki so v urbarju zapisani. Sodnik vrši ob jednem tudi gorsko pravo.

V petek pred najdenjem sv. križa, meseca maja, je sejm pri sv. Ivanu pri vodi Hubelj (Kobl). Tje pridejo sodnik, oskrbnik in mitničar iz Gorice ter prvi sodi, drugi pobira najemnino in tretji mitnino. Župan jemlje ta dan od kramarjev po štiri solde, od krčmarjev pa po dva. Iz teh dohodkov pa mora župan omenjenim uradnikom, njih spremljevalcem in konjem vse potrebno dati.

V petek v križevem tednu prečita deželni sodnik meje v Ajdovščini in «razdeli» reko Hubelj (Kobell), «nachdem es wippacher vnd görtzer gericht entscheidet». Potem razglasi, da se sejm odpre in da se sme začeti trgovati. Ta sejm so dolžne varovati župe Šempas, Črniče, Batuje, Križ in Lokavec. Med sejmom pobira goriški mitničar mitnino in stojnino.

---

[1] Urbar rihemberške grajščine iz l. 1599.

Lokavškemu županu grè stojnina od štirih kramarjev. Koliko dohodkov je vrgel ta sejm, o tem ni vedel župan nič gotovega povedati. Tisti pa, ki so bili podložniki vipavske sodnije, niso hoteli nobene stojnine plačevati, rekoč, da so tudi Goričani pri njih stojnine prosti, ko pridejo k njim v sejm.

Lokavčani so dolžni vsako leto pograbiti veliki travnik ob Lijaku na korist deželnega kneza in seno v kupe naložiti, za to pa mora goriški glavar dati vsakemu delavcu orno vina in dva hlebca kruha. Od planine nad Lokavcem plačujejo kmetje županu vsako leto 40 soldov. Kakor drugi podložniki, morajo tudi Lokavčani rabotati k goriškemu gradu in k mostu čez Sočo. Sodnijska apelacija gre v drugi inštanciji na glavarja v Gorici. Samo na «britofu» v Lokavcu sodijo v prvi inštanciji plemiči von der Vesten in pa Hofferji, v kriminalnih stvareh pa gredo pravde pred glavarstvo. Vinsko in žitno desetino (obojno po goriški meri) morajo kmetje sami v Gorico speljati, zato dobi vsak po hlebec kruha in čašo vina. Vsak kmet mora po jeden rekelj, polovičar pa pol reklja, do žage (ob Lokavščeku) speljati, od tam pa deske do Batuj v raboti spraviti.

Lokavška vas je spadala pod župnijo v Vipavo. (Tudi nekaj desetin so Lokavci plačevali grofom Lanthieri v Vipavi.)[1] Kmetje niso dolžni v Gorico na stražo hoditi, vender so v sili, kakoršna je bila o beneški vojni, prostovoljno hodili stražit («starten»), a s tem niso hoteli nikakor odreči se svojim starim slobošćinam. Lokavški župan ni bil prost najemnine, ne od svojega vinograda, ne od kmetije, niti ni dobival kak drug poboljšek, kakor drugi župani. Ob Lokavščeku (pod Gradiščem) je bil nastavljen poseben žagar in temu je pomagal neki Tonič Slokar (Sklokar), ki je dobival za svoje delo 4 vozove drv, 2 orni vina, 3 kuplenke ovsa, 22 soldov, 13 karantanov in 3 vinarje.

V našem rokopisu so proti koncu še jedenkrat napisane kriške pravice, «die Herlichait zum Creutz», ki se pa skoro

---

[1] Glej: «Mittheilungen des Musealvereines», IV. Jahrg., pag. 57.

popolnoma vjemajo z onimi, kakor so opisane pri goriški uradniji, «in ambt Görtz». Le pri Lokavcu je povedal še Jurše Prukeč, da sta mu grof Anton Thurn in Valentin (krčmar ?) iz Križa vzela od njegove kmetije, katero je imel od deželnega kneza v najemu, jedno njivo in jeden travnik, ležeča nad posestvom Valentina Slatine, in da sta ju dala Lovru Khudl, Toniču Slokar, Jerneju Šubej in Mohorju Šubej. Ti so potem iz travnika in njive naredili vinograd, od katerega plačujejo najemnino Vitu Thurnu. Ta zahteva od vsakega vinograda v Lokavcu po 1 goldinar soldov.

Sv. Tomaž in Skrilje (Sannd thomas vnd sgrila) sta v zapisniku le po imenu navedena in pri njih ne stoji nič zapisano, koliko so morali plačevati kmetje. Vender se dá iz tu navedenega prav lahko posneti, da so bile tudi v tej občini ravno take razmere, kakor v Križu in Lokavcu.

Lovske pravice so v zapisniku posebej opisane, ali iz rokopisa se razvidi, da so bile le bližnje vasi okoli Gorice dolžne pomagati goniti in loviti divjačino. Zadnji vasi, tej dolžnosti podvrženi, sta bili v vipavski dolini Oseljan in Šempas. Le Gojačani so še plačevali štiri solde na leto, mesto da bi hodili na lov.

Sv. Križ je dobil tudi mestne pravice in je še sedaj menda najmanjše mesto na svetu. Z ozirom na obmirje namreč, katero je podelil cesar Maks Sv. Križu, povzdigne cesar Ferdinand 19. januvarja 1532 kriški «tabor» (Tabor-Kreuz) v mesto, prebivalce v meščane, ki so si volili svojega lastnega sodnika, in jim podeli vsako leto dva velika sejma. Ta privilegij je potrdil Križanom «na večne čase» cesar Ferdinand 31. marca 1533 in 25. julija 1535 ter na zadnje tudi cesar Jožef II. l. 1781. Cesar Ferdinand je razširil obmirje mesta in grada Sv. Križ celo do mosta čez Vipavo pod Žabljami.

L. 1535 se prvikrat omenja grad v Križu. Dal ga je gotovo sezidati Vit Thurn, in sicer na vzhodni strani «tabora». Ta je obsegal le zahodnji del sedanjega kriškega mesta, namreč zahodno od obeh glavnih vrat na severu in jugu. Kriški grič je podolgast in ima po sredi od severa k jugu malo žlebino,

po kateri vodi glavna pot. Vzhodno od te poti se svet zopet nekoliko vzdiguje do grada Thurnov, katerega so še le pozneje združili s «taborom» in ga z ozidjem obdali. Stari vhod v «tabor» pod obokom je še vedno ohranjen, in ravno tam je bila mestna hiša in sodnija, o čemer se vedó prebivalci še dobro spominjati.

Thurni so spravili počasi vse deželno-knežje pravice v Križu in okolici v svojo oblast ter so si ustanovili svojo posebno gospoščino, ki je obsegala vso dolino med Vrtovinščekom in Hubljem. 20. marca l. 1536 podeli cesar Ferdinand Vitu Thurnu lov na jelene in srne, in l. 1537 proda Erazmu Thurnu vso vinsko desetino v Križu. Potem so kupili Thurni tudi tisto vinsko desetino, ki je spadala nemškim vitezom v Ljubljani, in cesar Ferdinand je pritrdil temu dne 1. decembra 1539. Ker je postal tako Križ jedno najvažnejših Thurnskih posestev, zato so sprejeli od njega tudi svoj plemiški naslov «zum Kreutz».

Vendar ni ostal Križ dolgo časa v rodovini Thurnov. Že Vitov sin Frančišek, glavar goriški in tolminski ter lastnik premnogih posestev na Kranjskem, prodá l. 1547 gospoščino Sv. Križ svojemu sorodniku Ahacu Thurnu iz Pliberške rodovine na Koroškem. Vendar je Frančiškov sin Jurij, glavar goriški, zopet pridobil si Sv. Križ, in nadvojvoda Karol je podelil 15. aprila 1589 njemu in njegovim bratom jurisdikcijo v Križu in okolici. Samo gledé mejnih prepirov je bil Križ odvisen od deželnega sodnika v Gorici. Ta je prihajal vsako leto v petek križevega tedna v Križ in dal tu prebrati mejnike med kriško in vipavsko gospoščino ob Hublju. Pri tej priložnosti so morali priti kmetje na stražo v «tabor» iz Križa, Lokavca, Černič in Šempasa (torej celo iz kraja, ki je spadal vedno pod goriško jurisdikcijo).

Henrik Matija Thurn, sin gôri imenovanega Frančiška iz drugega zakona, je sklenil preseliti se na Češko in zato je prodal Sv. Križ 15. marca 1605 grofu Hermanu Attemsu in tri dni pozneje je tudi potrdil to prodajo. Dne 5. maja je izročil urbar o obmirju in desetinah Križanov grofu Attemsu. Nato potrdi nadvojvoda Ferdinand 18. junija 1605

dotedanje pravice in slobošćine meščanov kriških ter podelí 15. marca 1606 jurisdikcijo čez gospoščino Križ omenjenemu Hermanu, katerega je ob jednem povzdignil v baronovski stan s predikatom «vom Kreutz».

Attemsi so bili iz okolice čedadske na Furlanskem doma in so imeli obširna svoja posestva po ravnem delu Goriškega, posebno v Romansu. Hermanov oče Jakob je bil glavar v Gradišču (Gradisca) in vzgojitelj nadvojvode Ferdinanda Štajerskega. Hermana so poslali goriški stanovi l. 1590 kot svojega zastopnika k pogrebu Ferdinandovega očeta, nadvojvode Karola, in njega so porabili na dvoru za mnogo važnih poslanstev, n. pr. da je spremljal nadvojvodinjo Margareto, nevesto Filipa III., na Špansko. Ko se je nahajal cesar v velikih denarnih zadregah, posodil mu je Herman 90.000 goldinarjev, a cesar dal mu je «iz milosti» dolžno pismo, glaseče se na 100.000 goldinarjev. Zato pa mu je zastavil urbar vse goriške grofije, in ko je on že l. 1611 umrl, podaljšal je cesar 31. julija 1612 njegovi udovi Uršuli, rojeni Breyner, zastavo na daljnih pet let. To podaljševanje se je tako dolgo ponavljalo, dokler ni erar definitivno prodal goriškega urbarja rodovini Attems l. 1673. Vrhu tega je priznal Ferdinand II. Uršuli Breyner tudi sodstvo prve inštancije v Križu in njegovi okolici.

Cesar Ferdinand je povzdignil l. 1630 Uršulo Breyner in njene štiri sinove v stan državnih grofov. Med temi je bil najvažnejši starejši sin Friderik Attems, c. kr. komornik in polkovnik, ki se je odlikoval v drugi beneški vojni l. 1617 pod zapovedništvom generala Trautmannsdorfa, in ki je l. 1657 sprejel poklon deželnih stanov goriških v imenu cesarja Leopolda I. Frideriku podeli cesar Ferdinand II. l. 1630 jurisdikcijo ne le čez pravo kriško okolico, nego tudi čez vse vasi župnije Črniče, tako da je njegova sodna oblast segala čez ves sedanji ajdovski sodnijski okraj (169·3 km^2). Pod gospoščino Križ je spadala tudi «gora» Čaven, t. j. sedanja občina Dol-Otlica z vsemi tamošnjimi senožeti in gozdi. Gledé desetine in rabote pa so spadale vasi Kamnje, Vrtovin, Gojače itd. pod urbar v Rihembergu. Cesar Ferdinand III. potrdi 9. maja 1640 po-

delitev jurisdikcije nad Križem in Črničami. 16. januvarja 1643 sprejmó deželni stanovi kranjski Friderika Attemsa kot svojega člana in sostanovnika.

Ravno ta Friderik je ustanovil v Sv. Križu samostan kapucinov. Že pod Thurni, v prvi polovici 16. stoletja, nahajal se je v Križu gostinjec ali hospic za romarje in uboge popotnike. Takrat je bilo občevanje po vipavski dolini zelo živahno in mnogo ljudij se je oglašalo za prenočišče in hrano v tem malem mestu. To, in pa ker so tedaj tako sloveli goreči pridigarji iz kapucinskega reda, je napotilo grofa Friderika, da je iz lastnega premoženja sezidal kapucinom samostan in cerkev v Križu. Samostan je začel zidati l. 1634, za cerkev pa so položili temeljni kamen dne 13. decembra 1637, in čez šest let je bila že cerkev posvečena, kakor spričuje sledeči nadpis v zakristiji:

Ecclia haec cons. fuit in ho-
no^{m} S. P. Francisci ab ill^{mo} D. Michae-
le^{a} Rvberg epo Christop^{o} A-
o 1643 Dom^{a} 4. tep^{oris} in 7bri.

Zanimiv je še drug nadpis v kapucinski cerkvi pri levem stranskem altarju (na zahodu), ki je očevidno iz Rima prinešen. Vrhu nadpisa se vidijo ptički izdolbeni, kako grozdje zobljejo, in zraven stoji monogram Kristusov $\overset{P}{\text{)K}}$. Od spodej se čita:

Benedicto Bene
merenti, qvi bixit
annos LI et meses III
et dies XVIII in pace (evasit).

To je očevidno starokrščansk nadpis, ki se nanaša na kakega spoznovalca. Črke imajo obliko 6. stoletja.

Kriški samostan je spadal k štajerski provinciji in od tam so bržkone prišli prvi redovniki. Ti so prevzeli tudi preskrbovanje romarjev in popotnikov ter marljivo pridigovali v svoji cerkvi. Vrhu tega so hodili pridigovat tudi v Idrijo, in sicer sedemnajstkrat na leto, zlasti v adventu in postu. Zato so pá dobivali od Idrijčanov vsako leto potrebna drva.

V svoji cerkvi v Križu obhajali so vsako leto okoli 12000 kristijanov.[1]

Med prvimi redovniki v Križu je bil Ivan Krstnik od Križa (a S. Cruce), sloveč cerkveni govornik in slovensk pisatelj. Slovenskim literatom menda še ni dobro znano,[2] da je bil rojen iz plemenite rodovine Leonelli ali Lionelli, ki je imela svoja posestva v Črničah in okolici. V tej vasi se je bržkone tudi rodil naš Ivan, ki je postal «redni slovenski pridigar» kapucinskega reda po Goriškem in Kranjskem ter član akademije «Operosorum» pod imenom Promtus. Izdal je od l. 1691 pa do 1707 pet zvezkov slovenskih ogovorov in pridig pod latinskim naslovom «Sacrum promptuarium», in sicer prva dva v Benetkah, ostale tri pa v Ljubljani. Umrl je v visoki starosti 14. oktobra 1714 v Gorici.

V samostanski knjižnici hranili so poprej mnogo starih zapisnikov in listin. L. 1786 prenesli so bili tudi arhivalije tržaškega samostana kapucinov v Križ, ali poizgubile so se, da nihče ne vé kam. Ob času cesarja Jožefa II. so namreč raznesli arhiv kriških kapucinov na vse strani, celo v Škofjo Loko in Krško. V tem poslednjem kraju hranijo oo. kapucini baje še lep zaklad starih pisem.

Še predno so prišli kapucini v Križ, stala je v «taboru» že mala kapela sv. križa, in sicer ravno tam, kjer je sedanja župna cerkev. Ostanek te cerkvice je severna kapela nove cerkvice. Že pod Thurni je imel Križ bržkone lastnega duhovnika, ali ta je bil le «vikar» vipavskega župnika. Še le od l. 1750 naprej so vpeljali krstne matice v Križu, in l. 1785 so ustanovili tu samostalno faro. K tej fari je spadalo do l. 1837 tudi Ustje, ki leži že na Kranjskem.

K gospoščini Sv. Križ je spadalo od začetka tudi mnogo gozdov na trnovski planoti. Ko je pa cesar potrdil prodajo gospoščine Attemsom (l. 1605—1609), pridržal je te gozde erarju na korist rudnika v Idriji, vendar je imela grajščina še

---

[1] Št. Kocijančič, «Folium periodicum archid. Goritiensis» 1877, num. 8.

[2] Marn, «Jezičnik», l. XXI., str. 44.

servitutne pravice v njih. Pri izvrševanju teh pravic pa je prišlo mnogokrat do prepirov in pritožeb, in da bi se tem v okom prišlo, pọgodil se je erar 23. oktobra 1753 z grajščino tako, da so vsi ti gozdi prešli popolnoma v last idrijskemu rudniku.[1]

Takrat je bil lastnik kriške gospoščine grof Anton Frančišek Attems. Ta je bil srečen v svojih ženitvah, kajti priženil si je viteška posestva Hierlingen, Bieringen in Sternegg na Švabskem. V drugo se je oženil z obudovljeno kneginjo Elizabeto Nasovsko, rojeno princesinjo Hessensko, in si tako pripravil pot do bogate dedščine v južni Nemčiji. Njemu je prodala cesarica Marija Terezija ves lov v goriški grofiji. Anton Frančiškovemu sinu Avgustu podeli cesar Franc II. 26. junija 1793 vas Bieringen na Švabskem.

L. 1779 in 1780 so začeli vpeljevati svilode v vipavsko dolino. Kmetijska družba v Gorici si je celo prizadevala za razširjenje svilarstva in vabila mlade ljudi iz vseh delov grofije, naj pridejo v Gorico učit se, kako je treba svilode krmiti in svilo presti. Tudi kriški grajščak je poslal v ta namen več mladeničev in deklic v Gorico; dà, nameraval je še celo v Križu samem ustanoviti sviloprejnico (l. 1781), ali do tega ni prišlo. Pooblaščenec kmetijske družbe in nadzornik kmetijstva po vaseh kriške gospoščine je bil takrat baron Ludovik Radeucig.

L. 1780 prepové grof, da se ne smejo vozovi z vodo, ali pa drugi ropotajoči vozovi, pred osmo uro zjutraj v grad voziti, da ne bi budili gospode iz jutranjega spanja.

Kriška gospoščina je imela tudi dobro organizovano deželno brambo. L. 1780 je štela ta 165 vojakov; imela je svojo zastavo in svojega poveljnika, ki je stanoval v Križu. Razdeljena je bila na štiri čete, katerim so zapovedovali desetniki («kaporali») ali pa njih namestniki, in sicer je stanoval po jeden desetnik v Križu (kamor so tudi Cesto prištevali), v Dobravljah, Malih Žabljah in Plačah. Brambovci so

---

[1] Schindler, «Die Forste der in der Verwaltung des k. k. Ackerbauministeriums stehenden Staats- und Fondsgüter», pag. 19.

imeli svoj poseben pravilnik, v katerem je bilo vsakemu strogo zažugano, da mora svojo stražniško dolžnost točno izpolnjevati, drugače bode moral plačati jedno «petico» globe in vrhu tega še stroške za svojega namestnika, katerega je smel desetnik mesto njega poklicati.

V nedeljo po sv. Rešnjem Telesu so imeli kontrolni pregled v Križu. Ta dan je moral priti vsak brambovec sè svojim orožjem ob 8. uri zjutraj na trg pred gradom. Po cerkvenem opravilu so pročitali njih imena in kogar ni bilo, ta je moral plačati jedno «petico». Iz dobraveljske čete pa je moralo iti vsako leto po 8 do 10 mož na dan sv. Vida v Črniče, da so tam sejm stražili, red vzdrževali in razgrajalce zapirali.[1]

Potem ko je bil cesar Jožef II. samostojno nastopil svojo vlado, obrnili so se Križani do njega, naj jim potrdi njih stare mestne pravice od 19. januvarja 1532. Cesar je njih prošnji ustregel in jim potrdil te pravice, in «ne samo začasno (,ad tempum'), nego na večne čase, in sicer tako, da to njegovo pismo ne bode potrebovalo nobenega poznejšega potrjenja več». Tako so bili Križani prepričani, da jim ne bode nihče več kratil njih mestnih pravic. Vendar so se morali še v najnovejšem času zopet za-nje potegovati.

Tako je bila kriška gospoščina v vsakem obziru urejena kot samostalen sodnijski okraj. Toda po francoski revoluciji je odklenkalo fevdalni ustavi in patrimonijalnim sodnijam. Že l. 1792 je združila vlada patrimonijalne sodnije v veče sodnijske okraje in zaukazala grajščinam, da morajo nastaviti juridično izobražene sodnike. V Križu je ostala tudi potem še samostalna sodnija do l. 1842, tedaj pa so združili ta okraj z goriškim. L. 1848 so ustanovili novo sodnijo v Ajdovščini.

Od takrat je začel Križ pešati in samevati. Velika nesreča za ves kraj je bila, da je silna burja l. 1864 odkrila streho kriškemu gradu. Od takrat naprej se streha ni več pokrila in grad je začel razpadati, tako da sedaj le še glavno zidovje po koncu stoji. (V tem gradu se je rodila tudi blagorodna

---

[1] C. Seppenhofer, Brevi cenni sulla valle del Vipacco, pag. 16—19.

baronica Emilija Winkler, soproga sedanjega deželnega predsednika kranjskega.) V novejšem času je občina postavila šolsko poslopje v severozahodnem voglu grada in tako vsaj ta del poslopja zavarovala pred popolnim zrušenjem.

Sedaj je Sv. Križ siromašen kraj, ki šteje poleg samostana 75 obljudenih hiš in 250 prebivalcev, ki se zaradi trtne bolezni le s težavo prehranjujejo.

Mesto Križa pa se je povzdignila Ajdovščina iz starodavnih rimskih razvalin. Ta kraj si ni mogel dolgo opomoči, tudi potem ne, ko so ga Elacherji povzdignili v trg. Od Elacherjev so dobili Ajdovščino plemeniti Edlingi, ki so imeli poprej grajščino «tabor» v Vipavi, katero so pa l. 1656 prodali Lovrencu Lanthieriju. Edlingi so tudi vršili sodstvo prve inštance v trgu Ajdovščina. Bili so člani deželnih stanov kranjskih in kot taki so opravljali javne službe na Kranjskem. L. 1698 je bil neki Edling glavni oskrbnik državnih zemljišč v Vojaški krajini.

Jeden Edlingov se omenja celo v slovenskem slovstvu. To je bil Ivan Nepomuk pl. Edling, glavar v Škofji Loki, c. kr. poročevalec o kranjskih šolah, predsednik ljubljanske akademije «Operosorum» in član goriškega društva «Arkadijcev», vitez bavarskega reda sv. Mihaela, cesarski komornik in napósled dvorni svetovalec na Dunaju. Na Kranjskem si je stekel mnogo zaslug za šolstvo s tem, da je izdajal nemške in slovenske šolske knjige, posebno l. 1777. Spisal je idilo «Der Isonz und die Laibach,» ki je bila natisnjena l. 1781 v Avgsburgu s pristavkom: «Ein Gedanke des Gr. v. E. an einen jungen Barden Freih. v. S. in Laibach». Edling je prestavil tudi Devovo nemško pesen «Lubesen Joshefa II.», ki je bila natisnjena v zbirki «Skupspravlanje Pissaniz l. 1780».

Najimenitnejši Edlingov pa je bil Rudolf Jožef, ki je postal l. 1774 drugi nadškof goriški. Ker se je branil razglasiti tolerančni edikt Jožefa II., poklicali so ga l. 1782 na Dunaj in pregovorili ga, da se je odrekel goriški nadškofiji. Po tem je živel deloma v Rimu, deloma v Lodiju, kjer je umrl v visoki starosti l. 1803.

Edlingi so dali v društvu z Lanthieriji sezidati sedanji most čez Hubelj. Sredi mosta stoji namreč na kranjski strani grb Lanthierijev (polumesec, obdan s tremi zvezdami), na goriški pa grb Edlingov (v gorénjem polju ključnica, v spodnjem pa krilo piške). Edlingov grb je 66 *cm* visok, 41 *cm* širok in ima v zgornjih dveh voglih vsekani črki *A.* in *E.*, v spodnjih pa letnico *17—75.*

Črki *A* in *E* pomenjata Alberta grofa Edlinga, ki je bil še l. 1780 jurisdicent v Ajdovščini. Ob njegovem času so začeli tudi v Ajdovščini svilode gojiti in koj se je naselil tam jeden žid, da je kupoval svilene mešičke od kmetov in jih potem v trgovino spravljal.

Ajdovščina se je povzdignila vsled obrtnosti do sedanjega blagostanja. Prvo tvornico so ustanovili v Ajdovščini za časa cesarja Jožefa II., in sicer je bila to papirnica na severni strani trga med Lokavščekom in Hubljem. Cesar Jožef je bil namreč ukazal zapreti tudi cerkev vseh svetnikov, ki je stala na vzvišenem mestu na severni strani ceste, in sicer za sedanjo kapelico zahodno od Nemškarice ali Nemitzhofen. (V tem poslopju je bila poprej pošta. Petrogališče, t. j. dvor na južni strani ceste, med kapelico in cesto, je spadalo nekdaj knezom Porcia, lastnikom senožeške grajščine.) Opeko od strehe cerkve vseh svetnikov so porabili za okritje papirnice v Ajdovščini. Vendar se ta tvornica ni mogla vzdržati in že dolgo časa ne deluje več.

Druga tvornica je bila l. 1835 sezidana predilnica, ki spada nekemu akcijskemu društvu. L. 1881, 11. julija, je bila pogorela, pa so jo zopet popravili in deluje prav dobro. Ž njo je združena bojarnica s turškim rudečilom. Zraven predilnice stoji tudi mehanični mlin gospoda Jochmanna. Tudi mehanični mlin v Palah ali Opalah (od začetka lastnina Ritterjev iz Gorice, pozneje Rieterja in njegovih dedičev) je nekdaj mnogo pripomogel, da se je začela Ajdovščina tako lepo razcvitati.

V cerkvenem obziru je spadal trg Ajdovščina dolgo časa pod bližnji vikarjat v Šturijah. Ko je pa papež Pij VIII. 27. julija 1830 z bulo «In supereminenti dignitatis specula» ločil od

goriške nadškofije vse kraje, ki leže na Kranjskem, ustanovili so l. 1832 samostalno duhovnijo v Ajdovščini, ki je podrejena župniji v Sv. Križu.

Kakor kriški grofi, tako so izgubili tudi ajdovski Edlingi patrimonijalno sodnijo in vsled zemljiško-odveznega patenta od 5. julija 1853 tudi večino svojih dohodkov od zemljišč. Zato je po smrti zadnjega moškega Edlinga l. 1855 prodala njegova sestra, omožena Locatelli, grad v Ajdovščini, in kar je k njemu spadalo, goriški rodovini Bolaffio.

Dodatek.

Zapisnik listin, ki se nahajajo v arhivu grofov Attemsov v Romansu (pri Gradišču), prenešenih iz Sv. Križa in tičočih se večinoma gospoščine kriške ter tamošnje jurisdikcije.

1504, 3. januvarja: Cesar Maks potrdi, da mu je posodil Vit Thurn 1000 gld. in mu zastavlja za nje grajščino sv. Križ. Št. 1 v arhivu.

1507, 4. marca: Cesar Maks dovoli kraju Tabor-Sv.-Križ obmirje in krvavo sodišče. Št. 2.

1519, 24. novembra: Hans in Erazem Thurn odstopita prostovoljno svoj delež Sv. Križa in Lokavca svojemu sorodniku Vitu Thurnu. Št. 60.

1532, 19. januvarja: Z ozirom na obmirje, dovoljeno po cesarju Maksimilijanu, povzdigne cesar Ferdinand I. Tabor-Križ v mesto in prebivalce v meščane ter jim podeli dva letna sejma. Št. 23.

1535, 25. julija: Cesar Ferdinand potrdi Vitu Thurnu obmirje za mesto in grad Sv. Križ, ter je razširi do mosta čez Vipavo. Št. 5.

1536, 20. marca: Cesar Ferdinand podeli lov na rudečo divjačino v gospoščini Sv. Križ Vitu in Frančišku Thurn. Št. 37.

1537, ...: Erazem pl. Thurn kupi vinsko desetino v Sv. Križu. Št. 6.

1539, 1. decembra: Cesar Ferdinand dovoli, da prodajo nemški vitezi v Ljubljani svojo vinsko desetino v Križu plemičem Thurnskim. Št. 16.

1556, 20. novembra: Cesar Ferdinand podeli Frančišku pl. Attemsu Chiopris in Kormin. Št. 20.

1573, 4. novembra: Grof Thurn in Jakob Atthimis določita, do katerega roka morajo plačati prebivalci goriške grofije svoje davke.

1575, 11. aprila: Nadvojvoda Karol podeli Frideriku pl. Atthimis in njegovim bratom ter nečakom kot dedičem desetino v Furlaniji. Št. 22.

1582, 12. oktobra: Nadvojvoda Karol da v najem svoj «Cammerale» v Gorici Jakobu pl. Atthimis. Št. 14.

1588, 1. januvarja — 28. februvarja: Nadvojvoda Karol določi desetinsko in gorsko pravo za grofijo goriško in gradiščansko. (Prepis italijanske prestave; sešitek.)

1589, 15. aprila: Nadvojvoda Karol podeli Juriju pl. Thurn in njegovim bratom jurisdikcijo v Sv. Križu. Št. 13.

1589, 24. aprila: Nadvojvoda Karol izroči urbar o svojih kameralnih pravicah v Gorici Jakobu pl. Atthimis. Št. 23.

1600, 6. julija: Nadvojvodinja Marija Avstrijska ratifikuje stroške Hermana pl. Atthimis, ki jih je imel, ko je spremljal njeno hčer kot nevesto na Špansko. Št. 31.

1605, 15. marca: Henrik Thurnski proda gospoščino Sv. Križ Hermanu pl. Atthimis. Št. 10.

1605, 18. marca: Grof Thurn potrdi to prodajo. Št. 54.

1605, 5. maja: Grof Thurn izroči urbar o obmirju in dolžnostih kriških meščanov.

1605, 18. junija: Nadvojvoda Ferdinand potrdi dosedanje pravice in slobošćine mesta Sv. Križ. Š. 11.

1606, 15. marca: Nadvojvoda Ferdinand podeli Hermanu Attemsu jurisdikcijo v gospoščini Sv. Križ. Št. 14.

1609, 3. junija: Nadvojvoda Ferdinand potrdi prodajo Sv. Križa Hermanu Attemsu. Št. 13.

1612, 31. julija: Nadvojvoda Ferdinand podaljša najemninsko pismo gledé urbarja goriškega Uršuli baronici Breyner.

udovi po Hermanu Attemsu, na pet let. Prizna ji tudi sodstvo prve inštancije v grofiji goriški. Št. 4.

1625, 5. decembra: Cesar Ferdinand II. potrjuje daritev Uršule Breyner Frideriku Attemsu. Št. 32.

1630, ...: Cesar Ferdinand II. podeli grofu Frideriku Attemsu civilno in kriminalno jurisdikcijo nad župnijo Črniče. Št. 15.

1640,. 9. maja: Cesar Ferdinand III. potrdi to podelitev. Št. 17.

1643, 16. januvarja: Deželni zbor kranjski imenuje grofa Friderika Attemsa za svojega sočlana in sodeželana. Št. 33.

1650, 29. junija: Mesto Mantova podeli Frideriku Attemsu in njegovim naslednikom častno meščanstvo. Št. 20.

1673, 20. decembra: Cesar Leopold I. potrdi grofu Attemsu jurisdikcijo šestih gospoščin (Ločnik, Podgora, Cerovo, Vipolže, Bolec in Doberdob), kakor so jo že poprej imeli. Sešitek.

1673, 22. decembra: Cesar Leopold I. potrdi grofu Frančišku Antonu Attemsu, da je kupil od komore dohodke goriškega urbarja. Št. 26.

1673, 22. decembra: Cesar Leopold I. izroči istemu kupilno pismo gledé desetin v «Aeggerboden» na Kranjskem. Št. 23.

1673, 22. decembra: Prepis izjave cesarja Leopolda I., da izroči grofu Frideriku Attemsu v last vse tiste urbarske dohodke v Sv. Križu, katere je on do sedaj kot najete užival.

1731, 6. junija: Grof Attems se pritožuje, da si lasti avstrijski fiskalni urad fevdalne pravice nad viteškim posestvom Hierlingen na Švabskem. Prepis.

1731, 9. junija: Cesar Karol VI. potrdi grofu Atthembs jurisdikcijo nad Sv. Križem. Sešitek.

1754, 14. junija: Cesarska komora na Kranjskem naznanja, da prepušča občinska zemljišča nekaterih gospoščin na Goriškem dosedanjim užitnikom kot lastnikom, in da jih ne misli prodati. Prepis.

1754, 28. septembra: Kupno pismo gledé lova v gospoščini Sv. Križ. Št. 8.

1765, 24. septembra: Cesar Jožef II. povzdigne Erazma von Hopfer v plemiški stan nemških baronov. Prepis.

1772, 4. novembra: Cesar Jožef II. ponoví plemstvo baronice Hopfer, rojene Wolf, s predikatom «Schlimmenberg». Prepis.

1783: Genealogija rodovine Attems, sestavljena po Guelmi-ju.

1793, 26. junija: Cesar Franc II. podeli grofu Avgustu Attemsu gospoščino Bieringen na Švabskem. Prepis.

1798, 2. junija: Majestetna prošnja grofa Jožefa Attemsa, naj se preišče, ali je kaj zakrivil v svojem občevanju s francoskim veleposlancem Bernadottom.

Mali zapiski.

Odkod pride ime Vôklo (Hülben)?

V šematizmu ljubljanske škofije se čita pri fari sv. Jurija pri Kranju med podružnicami tudi cerkev sv. Jerneja v vasi Vôklo (Hülben). Prvikrat se v dosedaj znanih listinah ta vas imenuje dne 11. decembra 1238, namreč «apud Hvlwin». (Schumi, Urk. B., II, 77.) Kako da so jo v starih časih po slovensko imenovali, nam iz listin ni znano. Najbrže pa ne drugače, kakor danes, to je Vôku, kar je isto kot Vôkev ali Lôkev. V tej vasi in njeni okolici se v govorjenju sploh *ev* na koncu besedij izpreminja v *u*; *l* pred *o* se pa izpreminja v *v*. Tedaj Gorenjci po svojem narečju pravilno izgovarjajo Vôku, namesto Lôkev. V nekem uradnem aktu iz minulega stoletja, ki leži v šentjurijskem farnem arhivu, se čita še oblika «Loque». Dandanes so pa ljudje pozabili, od kod to ime pride, ter posebno izobraženci napačno govoré in pišejo, namreč: Vôklo, Vôklega, v Vôklem. Preprosto ljudstvo pa še vedno pomni, da je to ime ženskega spola, in v svojem govoru pravilno sklanja: Vôku, Vôkle, v Vôkli, kar je isto, kakor Lôkev, Lôkve, v Lôkvi. Odkod da se pri sklanjatvi prikrade *l* v drugi zlog te besede, je znano. Ker Gorenjec čuti, da ima *l* vendar še nekaj pravice obstanka, dasiravno ga pred *a*, *o* in *u* zamenjava z *v*, zato pa včasih rad *v*, ki po pravici stoji v drugem zlogu iste besede, pred *i* in *e* zamenja z *l*. Taka zamemba je n. pr.: gvale, na gvali, namesto: glave, na glavi, in tako se reče tudi Vôkle, v Vôkli, namesto: Lôkve, v Lôkvi.

Beseda «lokev» ali «lokva» je znana v vseh jugoslovanskih narečjih v pomenu «luža», «mlaka» (Lache als Viehtränke), in od nje imamo prav mnogo krajevnih imen na slovanskem jugu. Da je od lokve dobila ime tudi vas Vôklo pri Kranju, nam potrjuje vrh

tega lega kraja. Še dandanes stojé leto in dan velike lokve ali luže sredi te vasi, da v njih kmetje napajajo živino, ker nimajo nobene tekoče vode blizu. Stari ljudje še pomnijo, da je potok, ki teče iz Olševka in se izgublja danes pod Šent-Jurijem, nekdaj ponikal v vokuljánski luži. Prebivalci te vasi se imenujejo Vokuljâni, to je Lokevljâni.

Nemško ime «Hülben» je gola prestava slovenske lôkve. Frimeri starovisokonemško: huliwa, hulwa = Höhlung im Boden mit Wasser angefüllt, Lache (Bayerisches Wörterbuch von Schmeller) in srednjevisokonemško: hülwe, hulwe; hülbe, hulbe = pfütze, pful, sumpflache. (Wörterbuch von M. Lexer.)

Tudi vas Lôkev na Krasu pri Lipici (italijanski in nemški sedaj Corgnale ali Corniale) se je v 16. stoletju v nemških uradnih spisih večjidel imenovala Hülben, in le redkokdaj Corgnale, kakor priča zvezek listin v kranjskem deželnem arhivu. (Viced. arh. 77, 3.) Bila je ondi tačas važna mitnica za kranjske tovornike, ki so šli z blagom v Trst. Ni dvojiti, da je mitnica stala pri isti vasi že poprej in da je to prav tisti «Hülben», katerega je zgodovinar Milkowicz v svoji knjigi («Die Klöster in Krain», str. 121) zamenil z gorenjskim Hülben ter tako napravil neki napačen sklep. Bistrski samostan je bil namreč l. 1286 za svoje blago oproščên mitnine pri mitnici v «Hulbe». Ker Milkowicz méni, da je to gorenjski «Hülben», pristavi na omenjeni strani: «Dadurch war das Stift in der Lage, auch die Wasserstrasse der Save benützen zu können.» Toda gorenja Sava ni bila nikdar plovna reka, in ob njej naj se ne išče mitnica Hülben, ampak na poti proti Trstu.

Za gorenjsko Vôklo bo težko v urade uvêsti pravilno pisavo Lôkev, ali vé naj se vsaj, odkod da je dobila vas svoje slovensko in nemško ime.

Ant. Koblar.

O zidanju cerngróbske cerkve.

Med kranjskimi cerkvenimi stavbami, ki nas po svoji mogočnosti in lepoti silijo, da občudujemo versko gorečnost davnih naših prednikov, se v prvi vrsti odlikuje cerngróbska cerkev Matere božje pri Stari Loki. V dolino molí raz prijazni holmec s koncem svojega svetišča. Straži jo na levi strani prizidani zvonik, debel in

širok, kakor da so ga zgradili še Rimljani za stolp močne trdnjave. Videli bomo, da te trdnjave niso zidali Rimljani, ampak kristijani, ki so dobivali v njej zavetja o groznih turških napadih. Zvonikova širjava znaša od zunaj pri tleh 10·7 *m*, debelost zidu pa blizu 3 *m*. Po sredi tega zidu vodijo 1 *m* široke stopnice v zvoníco. Povišali so zvonik v drugi polovici 17. stoletja.

Na dveh vrstah osmovogelnih zidanih slopov stojí pred cerkvijo lopa, ki še ni «videla Abrahama». Vse drugačno starost pa kaže cerkvena ladija! Prav za prav so tri jednako visoke ladije, v katere vodijo trojna gotska vrata. Močni, težki slopovi na sredi pričajo, da spada stavba v zgodnjo dobo gotike. Križasto svodovje ima samo prečna in dijagonalna rebra, sloneča na konsolah. V levi ladiji pod znamenitim «rebrom ajdovske deklice,» ki visi na steni, se je pred kratkim oluščilo nekoliko ométa in prikazale so se na presno slikane tri svetnice s kronami na glavah. Srednja je sveta Barbara. Ne dvojimo, da so bile nekdaj stene vseh treh ladij pokrite s slikami. Prav dobró bi bilo, ko bi se na umeten način oddrzal ves belež, da bi na dan prišle stare dragocene podobe. Bila bi potem ta cerkev (kakor óna na Krtini) lep spomenik nekdanjega slikarstva na Kranjskem. Na daljavo merijo ladije po 16·5 *m*.

Daljše in višje, a nekoliko ožje od ladij, je pa svetišče, ki ima tudi tri dele, podobne ladijam. Dolgo je 18 *m*. Vitki, osmovogelni slopi nosijo na svodu zvezdasto se križajoča rebra, med katerimi se vidi na okrašenem sklepniku nad svetilnico grb frizinških škofov z znanima zamurcema in levom v poljih. Zakaj da rebra na izhodnem završku upadajo na zid, kakor omenja gosp. kanonik Flis v «Stavbinskih slogih» str. 125, bodemo razvideli iz poročila, ki nam pové, kako se je zidalo svetišče. Kapitelji šesterih slopov nosijo rastlinske in živalske, zlasti fantastične okraske. Svodne slike (iz l. 1644) kažejo že na prvi pogled precèj spačeni okus 17. stoletja.

Kdaj se je tedaj zidala ta znamenita gotska stavba? Gotovo je, da vsaj v dveh dobah. O starejem delu cerkve nimamo še zgodovinskih podatkov, da bi vedeli leto, v katerem je bila zidana ali prezidana sedanja ladija. Našel sem pa v ljubljanskem deželnem arhivu izvirno listino, ki nam točno poroča o sezidanju sedanjega svetišča in spodnjega dela zvonika. Ta listina je stavbinska pogodba iz l. 1520. Pogodba nam ne pové samo, da je bil za mojstra pri zidanju domačin J u r k o, doma iz Škofje Loke, ampak razkrije nam tudi mnogo drugih podrobnostij, ki so važne za zgodovino in oce-

njevanje umetniške vrednosti te hiše božje. Zato naj sledi tu iz nje napravljeni izpisek.

1. oktobra 1520. leta so naredili v Škofji Loki oskrbnik Pavel Rasp, blagajnik Baltazar Sigersdorfer, vikar Anton, sodnik Anton Stingele, nekoliko mestnih starejšin ter cerngróbska ključarja z zidarskim mojstrom in loškim meščanom Jurkom pogodbo zaradi postrojenja cerkve Matere božje v Cerngróbu (zw' Erngrueben). Glavne točke pogodbe so nastopne:

«Mojster Jurko sezida svetišče (kor) in sklene z ladijo. Od znotraj naj bo svetišče 32 komolcev (Dawmellen) dolgo; počez, ali na širjavo, naj meri 24 komolcev in toliko (24) tudi na višavo. Zvonik imej od znotraj 10 komolcev širjave; 10 čevljev (Werchkschuech)[1] naj bo debel temeljni zid zvonika in tako debel na vseh štirih straneh tudi zid pritlične zvonikove komnate (Gaden). Ker bo svetišče visoko, imej njegov temeljni zid 2 sežnja, in tako debel naj bo do oken zid na vseh treh straneh; pri oboku naj ima pa 1 seženj in 1 čevelj debelosti. V sredi svetišča naj stoji šest trdnih in lepih slopov iz dobrega rezanega kamena, da nosijo svod. Ker od zunaj ne bode podporenj, mora biti zid debel in v njem naj se napravi na okolo 18 močnih slopov iz rezanega kamena, ki pomagajo nositi svod. Taki naj bodo tudi vogli (Eck) svetišča od tal do vrha. Dalje imej isto 7 ali 8 oken iz rezanega kamena, primernih njegovi višavi.

Zvonikov zid naj bo le tako visok, kakor svetišče. Nad prvo komnato zvonika, v kateri bode zakristija, se napravi obok in tako tudi nad drugo komnato pod zvonovi, da bode ta prostor za shrambo. V sredi zidú naj držé stopnice v zgornjo zakristijo in odtod v vrhi predel, kjer bodo viseli zvonovi. Zvonikovi vogli momorajo biti vezani z dobrim rezanim kamenom.

Močen naj bode svod nad svetiščem, kakor tudi oboka v zvoniku. Za obokanje naj mojster kamenje lomi na svoje stroške v Moravčah in naj je tam obdela. Vdolbe naj v jeden kamen grb frizinškega škofa. Tudi rože (Rosen), ki bodo v sklepih, naj lepo izdela za vse tri svode, da ga ne bodo ljudje zmerjali. Ključarja skrbita, da se kamenje na cerkvene stroške zvózi iz Moravč v Cerngrób.

---

[1] Komolec (Dawmelle) je imel tačas nekako sedanjih 20 palcev (Zoll) ali 53 *cm*, čevelj (Werchkschuech) pa je znašal polovico komolca.

Iz obdelanega kamena naj naredi Jurko tudi stopnice za tri altarje v svetišču in obode za troje vrat, kakor tudi tlak v koru in v zakristijah. Svetišče naj zunaj in znotraj, kolikor je treba, omeče in pobéli. Vso vožnjo sploh poskrbita ključarja, da mojstra ne bode nič stala.

Dolžan je pa Jurko podreti tri stare kore. Pri podiranju mu pomagata ključarja s srenjani, da se poruši in odpravi zidovje. Pomagajo mu kopati srenjani tudi temelj za novo stavbo.

Jurko dâ na svoje stroške delati malto in plača delavce sploh. Ako bi mu kak srenjan iz proste volje brezplačno kaj pomagal, mu bodi svobodno. Les in železje napeljeta ključarja na cerkveni račun, orodje za zidanje, za lomljenje in obdelovanje kamenja si Jurko sam pripravi. Mojster naj tudi sam poskrbi, da dobí kamenolom blizu cerkve. Ako bi kamen ne bil dober, bi moral ob svojem pripraviti druzega.

Zidati naj začne Jurko v aprilu l. 1521; v treh letih naj dovrší svetišče in zvonik. Med tem časom ne sme prevzeti nobene druge stavbe in ne iti iz loškega grajščinstva; le ako bi denarja zmanjkalo, naj gre za deset ali dvanajst dnij. Ako bi bil bolan nad jedne kvatre in bi delo stalo, se dobi drug mojster, da nadaljuje zidanje. Jurko mora imeti tudi dobrega palirja.

Dobil je Jurko 116 funtov penezov črnega denarja od cerngróbskih ključarjev na račun zidanja že o prvi pogodbi, ki se je pa razveljavila, ker se je bila sklenila za časa kmetskih puntov. Sedaj se mu teh 116 funtov všteje v 700 ogerskih goldinarjev (à 80 kr.). Kar je po prejšnji pogodbi nalomil kamenja, ga sme sedaj porabiti, ne sme ga pa nič posebej zaračuniti. Ključarja mu nikoli nista dolžna plačevati, kar še ni zaslužil.

Jurko dobi za svetišče in zvonik 700 gld. in več ne more terjati. Ako vsega tega ne izvêde, imej loški oskrbnik pravico do njega. Jurko zastavi imetje in življenje, da bode izpolnil pogodbo. Ako bi pobegnil od dela, bi se v nobeni krščanski deželi ne mogel opravičiti in ravnalo bi se ž njim, kot z možem brez poštenja.»

Sedanja cerngróbska cerkev nam priča, da se je Jurko res precèj natančno pri zidanju držal ostre pogodbe, kaže nam pa tudi, ako se ozremo na stavbinsko pogodbo, kako po ceni so se v tistih časih zidale pri nas velike cerkve.

Ant. Koblar.

Kraški podložniki rožáškega samostana l. 1060.

V Rožecu (Rosazzo) na Furlanskem je nekdaj stala imenitna opatija Benediktincev. Imela je prekrasno lego in čudovit razgled. Dandanes ima to posestvo videmski nadškof, ki po letu navadno ondi prebiva. V zgodovini «Das Land Görz und Gradisca», str. 486, nam pisatelj baron Czörnig našteva vasi, katere je dobila ta opatija ob svojem utemeljenju okrog l. 1060 v dar od goriških grofov Majnarda, Markvarda in Henrika. Med kraškimi vasmi (rura seu villae in partibus Carsiae) so v omenjeni podaritvi naštete nastopne, katere naj zaradi njih starosti primerimo z urbarjem iz l. 1252 in sè sedanjimi vasmi.

Okr. leta 1060	Leta 1252	Leta 1892
Cesana	Cesano	Sežana
Siriacha	Siriach	Žirje
Merzana	Mirschach	Mérče
Danna	Podem (?)	Dane
Sancta Maria sub castro Cesanae	Lesnitz (?)	Šmarije
Sancta Crux	Villa Crucis	Sv. Križ
Udalacha	Utendorf	Utovlje
Dobracilicha	Dobragon,	Dobrávlje
Codina	Godegnano	Gôdinje
Scopa	Scopo	Skópo
Scopulach	Sohpoiach (!)	Šepúlje
Gabraviz	—	Gábrovica
Pliscavitz	Pliscavitz	Plískovica
Goriano	—	Gorijánsko
Vosiza	—	Vojščica
Albacella	Sedla	Opátje Selo
Selazach	Selczach	Selca.

M. Sila.

Donesek slovenski slovstveni zgodovini 18. veka.

Jasno podobo slovenskega slovstvovanja v preteklem stoletju nam podaje J. Marnov «Jezičnik» XXII., 1884. Ugoden slučaj mi je pomogel, da ti podobi dodam še dve, tri črtice.

1. V škocijanski podružnici, spadajoči pod dobovski zvon, našel sem dosedaj neznano izdajo nedeljskih in prazniških evangeljskih perikop z l. 1768. Knjigi je naslov:

Branie, inu evangelia, na nedele inu prasnike zhes zelu leitu, is latinskiga na krainski jesik svestu, inu skerbnu preloshene, popraulene inu pogmerane, s' perpusheniam gnadliviga inu visoku vredniga, firshta inu gospuda gospuda Leopolda Josepha, devetnajstiga lublanskiga skoffa, etc. etc. na svetlobo dane. U' Lublani, per Johann Fridrichu Egerju. 1768. 8°, str. 414. — Takoj na prvi strani začnó se: Evangelia inu branie is svetiga pisma Katere ſe beró ob nedeleh zhes leitu (1—194). Potem: Evangelia, inu branie is s. pisma, kateri se ob sapovedanih, inu drusih prasnikih v' sveiti katolski zerkvi beró (195—289). Molitou po pridigi. Sa vſiga Kerſhanſtva nadluge, inu navarnoſti. Kerſhanſka gemein ſpoud k' Bogu po pridigi, ali ſizer pogoſtu rezhi ſpodobna. Viera. Vupaine. Lubesen. Grevenga. Shelé SS. Sacramentou. Katholske peisme (od 296—331). Katechismus Ali podvuzhenie eniga Kriſtiana v' tih nar bel potrebnih Stukih te Kerſhanſke Vere (332). Od Kerſhanſke Pravize. Ene inu druge ſvete Lytanie, inu Molitve (373). Kratku Reslozheine kristianske vere Na visho ene hiſtorie; koku ona je imela ſvoi sazhetik v' ſtvarjeniu, inu sazhetku tiga ſvita (390—404). Impedimentorum Matrimonii ſuccincta Carniolica explanatio. Tu je: Kratku reslozhenie teh sadershk tiga Sakona, katerih eni ſturé, te v' ta Sakon ſe na ſme pres greha ſtopiti, eni pak ſture, de ta Sakon nizh navela, inu ſe more resdreti (405—413). Visha moliti ta ſveti roshenkranz (413 in 414).

Do l. 1800 so nam znane doslej te-le izdaje nedeljskih in prazniških evangeljev: Chrönova 1612; Schönlebnova 1672 («Jezičnik» XXI., 29, 30); «Evangelia inu Lystuvi» 1730 («Jezičnik» XXII., 13); Frančiška Mihaela Paglavca «Evangelia inu branie» 1741 («Jezičnik» XXII., 14, 15); «Evangelia, inu branie» 1754 («Mitth. d. h. V.» 1857,

90; «Lj. Zvon» 1886, 432); «Evangelia inu branie» 1758 («Lj. Zvon» 1883, 602); «Evangelia inu Branie» 1764 («Jezičnik» XXII., 14, 15); «Branie, inu evangelia» 1768; «Branja inu Evangeliumi» 1772 («Lj. Zvon» 1886, 571); z istim naslovom l. 1777 (ibid. 570); «Szveti Evangeliomi» Miklosa Küzmicsa 1780 («Jezičnik» XXII., 69); «Lysti inu Evangelia», prestavil Juri Japel 1787 («Jezičnik» XXII., 59); izdaja z l. 1792 («Jezičnik» XXII., 77); «Listi inu Evangelia». V' Marburgi 1800 («Lj. Zvon» 1886, 700).

2. «Jezičnik» XXII., 49 navaja «Rituale Labacense . . jussu . . Leopoldi Josephi, Episcopi Labac. . . Comitis de Petazziis . . Lab. Eger. 1767. 4°» — s slovenskimi obrednimi drobtinami, prezrši starejšo izdajo istega obrednika z l. 1706. V šentgotardski podružnici sv. Mohorja in Fortunata Pod Zidom nahaja se jeden izvod tega rituvala. Naslovni list mu je iztrgan. V latinski pisanem uvodu, datovanem 1. avgusta 1706, raduje se izdajatelj, ljubljanski škof Ferdinand grof à Küenburg, da se je v teh silno težavnih časih dvignila iz podrtin stolna cerkev, tako naj se po zatrtih razvadah, ki so se v teku časa «defectu proprij Ritualis» v nekaterih svetih obredih vgnezdile, zgradi po vsi škofiji jedinost cerkvenih obredov, jednakih onim, ki jih ima rimska Cerkev. Zato izroča ta obrednik «Ministris nostris Germanico, et Slavonico idiomate Sacramenta ministrantibus . . .» Knjiga (4°, str. 416) hrani prav toliko slovenskega zrnja, kakor naslednica ji z l. 1767. Pri krstnem obredu stoji na str. 11 za latinskim in nemškim vprašanjem slovensko: «Koku ſe iema jemenuate tu dette.» — «Kai ſelisch od te Cerkue Boshie?» — «to véro.» — «Kai tebi da ta véra.» — «To vezhnu Shivleine.» — Na str. 17: «Jeſt verujem v' Boga Ozhéta uſigamogozhniga ſtuarnika Nebeſs inu ſemle. Inu v' Jesuſa Chriſtuſa Synu njega ediniga, Goſpuda naſhiga. Kir je spozhét od ſvetiga Duha, Rojen is Mariae Divize, Tèrpil pod Pontiom Pilatushom, krishan, vmerl, v' grob poloshen. Doli je shèll h' peklom, na tretji dan ſpet gori vſtal od mèrtvih; Gori je shèll v' Nebeſſa, ſedy na Deſnici Boga Ozetha vſigamogozhniga: Od Vúnod ima priti, ſodyti te shive inu mertve. Ieſt verujem v' ſvetiga Duhá, Eno ſveto Chatolishko Cerkou: Gmaino Svetnikou: Odpuſshaine grehou; Vſtajajne Meſſa: inu vezhnu shivlejne, Amen.» — «Ozha nas, kir ſi v' Nebeſſih. Poſuezhenu bodi tvoje Imé. Pridi k' nam tvoje Krajleſtvu. Iſydiſe tvoja vola, kakór na Nebi, tàku na ſémli. Daj nam danas, nash vſak dajni kruh. Inu nam odpúſti, nashe dolgé: kakùr my odpu-

shamo, nashim dolshnikom. Inu nas neupélai v' skusniavo. Tèmuzh nàfs réshi od slega, Amen.» Slovenska vprašanja krščencu so še na str. 18., 19. in 20., na str. 85. pa obhajilni rek: «Pollete to Jagnie Bofchie, Pollete kir vfiga fuejtà gréhe odjemle. O Gofpud jeft niffim ureden, de ti gredefch pod mojo ftreho, temez reze le eno befsédo, toku bode ofraulena moja dufchiza.» Iste besede stojé na str. 93. Največ prostora dovoljuje slovenščini poroka. Na straneh 255—257 je: Exhortatio carniolica. Poslednjič se oglasi «vulgare idioma» pri velikonočnem obhodu; tedaj zapoje zbor pesem, katere začetek navaja str. 308.: «Jesus ie od fmerti v'ftal etc.» Tu pa ima slovenščina prednost pred nemščino.

Obredniki, katerim prištevam tudi njih posnetke, izšli v 18. stoletju, krijoči tam pa tam kako betvico slovenščine, so ti-le: Rituale Labacense z l. 1706; Compendium Ritualis Labacensis 1757 («Jezičnik» XXII., 48); Appendix ad Rituale Salisburgense 1766 («Lj. Zvon» 1886, 567 in 568); Rituale Labacense 1767 («Jezičnik» XXII., 49); Compendium Ritualis Labacensis 1771 («Jezičnik» XXII., 48); Compendium Ritualis Labacensis 1772 («Jezičnik» XXII., 48).

3. Slovenščino so rabile nekatere pobožne bratovščine. V zapisniku bratovščine sv. Antona Paduvanskega, založene v Naklem l. 1680, nahaja se tam pa tam kaka slovenska beležka. Leta 1683 n. pr. je umrl Janez Mrjasec, «tega fnoteshigniga Ratha Gospud, inu ta Vigshi Camrar is Craina;» 24. januvarja 1752 je zapisal kapelan Fr. Maren med mrtve ude «ranzega ussoko zhafti vrednega Gospuda Josepha Kussa, nar vredneshega faimoshtra Nakleske farre inu velizega Dobrotneka useh Boshieh vesha.» Tudi slovenske sprejemnice so dajale nekatere bratovščine. V rokah imam jedno tako podobico v 16° — lesorez, predstavljajoč Mater božjo s krono na glavi, z zvezdo na desnem ramenu in s srcem na prsih. Zgoraj stoji ta-le napis: «Ta ufselei terpeozha Zhaft MARIÆ Matere Boshje. Koku taifta u' Leblani od Bratoufhine Mariæ Nebu usetja bode zhefhena.» Tik pod podobico tiči nemška prošnja: «Erzeige dich eine Mutter zu seyn.» V dnu pa se bere: «Je biu Sapiffan na dan (8)[1] tega Mefza (Januarij) u' Lejtu 174(4) (Gertrudis Zirerin) — Je umerl . . .» Na drugi strani so natisnjene dolžnosti bratov in sester: «Na dan . . tega Mefza . . . . more ta

[1] Kar je v oklepih, je pisano.

sapiſſan h' zhaſti Matere Boſhje uſſe della tega dneva gori offrat, eno ſveto Maſho ſhliſhat. Sa te shive en Roſenkranz, sa te mertve tega druſiga moliti. — Uſſaki ima to napreiusetje jemeti, Mario ſuſebnu zhaſtiti, taiſte zhaſt per drugeh na gmerat, inu druge k' ti andohti perpravet, u' ſvoj molitve vezhkrat uſſeh sapiſſaneh, toku dobru shiveh, koker mertveh ſpumnet.»

4. Kaka je bila uradna slovenščina v začetku 18. stoletja, svedočita naj prisegi, hranjeni v ljubljanskem kapiteljskem arhivu (fasc. 185. štev. 6.): «Den 5. Aprill 1704 hat die Marina Burianin Nohualgendes Juramentum obgelegt: Jeſt Marina Burianka Perſheſhem gospudi Bogu ena praua zhiſta perſega, de ſem ieſt moiemo maſhu Andreio Buriano 18. Cron, Ena ſloueſam kraua, ena teliza, Inu 2. para auaz k' grunto perneſla, koker meni gospud Boh, inu niega bres vſega greſhniga madeſha ſpozheta Diuiza inu mati Moria na maio padsledna vra pomagaite Amen. Auff obgelegtes Jurament wurdet die Morina Burianin Jedoch Nur allein mit 18. Cronnen, ain Reuerendo Khue, ain Khalbizin Vnd Zwa Paar Schoff gelossen. — Eodem 5. Apprill 1704 ten, hat Nescha Morinschikhin die Mehrere prob durh Ihren Ehewirth Hansche Morinschekh mit Volgenden Jurament gethan. Jeſt Hanſhe Morinſhik perſheſhem gospudi Bogu ena praua zhiſta perſega, De me ie maia ſhena Neſha 15. Cron, ena Sloueſam Kraua, ena Teliza, ino 2 para ouaz k' grunto perneſla. Koker meni gospud Boch, inu niega bres vſega greſniga madeſha Spozheta Diuiza inu mate Maria na maia posledna vra pomogaite Amen.»

I. V.

IZVESTJA

muzejskega društva za Kranjsko.

Uredil

Anton Koblar,

društveni tajnik.

Izdalo in založilo „Muzejsko društvo za Kranjsko“.

Letnik III.

V Ljubljani 1893.

Tiskala Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg.

IZVESTJA
MUZEJSKEGA DRUŠTVA
ZA KRANJSKO.

Urejuje

Anton Koblar.

Letnik III. — Sešitek 1.

V Ljubljani 1893.
Izdaje in zalaga «Muzejsko društvo za Kranjsko».
Tiskata Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg.

Cena „Izvestjem" je naznanjena na drugi strani.
Kdor se ne naroči, naj blagovoli list vrniti.

Naznanilo in vabilo.

Občni zbor «Muzejskega društva za Kranjsko» je sklenil dne 23. januvarja 1893 jednoglasno, da naj v prihodnje izhajajo «Izvestja» vsaki drugi mesec v sešítkih, obsegajočih 2 do 3 tiskovne pole, ter da naj se ozirajo v prvi vrsti na domoznanstvo Kranjske, potem pa tudi na ono sosednih dežel, katerih prebivalci so s Kranjci po rodu in zgodovini v tesni zvezi.

Dva zvezka nemških «Mittheilungen» bode izdalo društvo v jeseni. Pričujoči prvi sešítek «Izvestij» pa kaže, da želi društveni odbor ustreči željam občnega zbora, kakor tudi onim mnogih domoljubov, ki so že davno hrepeneli po strogo znanstvenem listu za slovensko domoznanstvo v domačem jeziku. Vredna je naša lepa domovina, da jo ljubimo, a najprej treba, da jo poznamo, in sicer v njeni celoti. Zato bodo prinašala «Izvestja» članke in beležke o starinoslovju, zgodovini, narodopisju, zemljepisju in prirodoznanstvu slovenskih dežel. Ako nas podprejo vsi prijatelji naše stvari, se bode list razširil. Uljudno prosimo tedaj duševne in materijalne podpore.

Člani «Muzejskega društva», ki plačajo na leto po **3** gld., dobijo «Izvestja» in dva zvezka nemških «Mittheilungen» brezplačno. Kdor se pa naroči na sama «Izvestja», plača **2** gld. za tekoče leto. Denar se pošilja «Muzejskemu društvu za Kranjsko» v Ljubljani.

Odbor
«Muzejskega društva za Kranjsko».

Prošnja.

Za knjižnico v deželnem muzeju Rudolfinumu v Ljubljani se nabirajo «Carniolica», t. j. knjige, ki po vsebini zadevajo deželo kranjsko, ki so bile tiskane na Kranjskem, ali pa so jih spisali Kranjci. Ker bode ta zbirka velike važnosti za našo kulturno zgodovino, a je doslej še nepopolna, se uljudno prosijo čitatelji «Izvestij», da blagovolijo poiskati take knjige, posebno one iz starejše dobe, ter jih podariti Rudolfinumu. Ako jih muzejska knjižnica še nima, bi se tudi kupile za primerno ceno.

Anton Koblar,
arhivar v Rudolfinumu.

IZVESTJA
Muzejskega društva za Kranjsko.

Letnik III. 1893. Sešitek 1.

Gradišče in gomile na gori sv. Magdalene pri Šmariji.

Spisal S. Rutar.

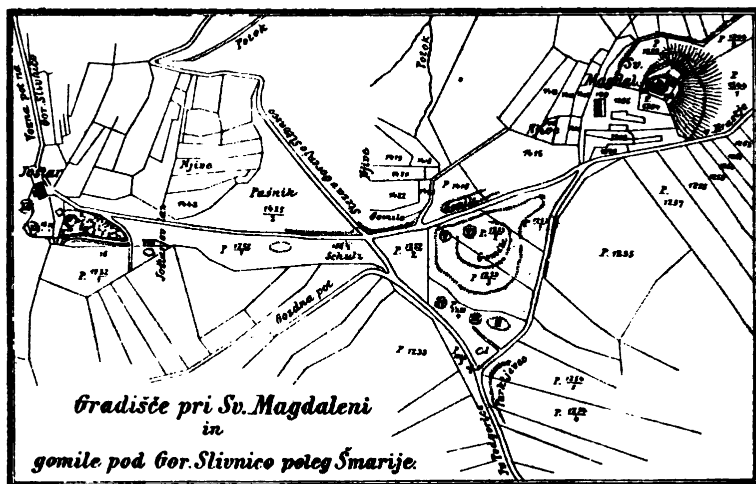
Starinoslovje je napredovalo v zadnjih letih tako močno, da sedaj poznamo že skoro vsa prazgodovinska stanovanja in rimska bivališča. Zato se lahko po njih ozremo ter jih razvrstimo po njih važnosti in velikosti. Smelo lahko trdimo, da se nahajajo največja in najgostejše postavljena gradišča ravno ob nekdanji imenitni cesti Emona-Siscia, ki je vezala Dolenjo Panonijo z Italijo. Ob tej cesti so stala gradišča kar zaporedoma, n. pr. nad Kurjo Vasjo, nad Rudnikom, na Vrhovki, na Farovškem hribu pri Šmariji, na gori sv. Magdalene, pri Brvicah blizu Grosuplja i. t. d. Najmogočnejše in najimenitnejše izmed vseh teh gradišč pa je bilo ono na gori sv. Magdalene.

Gora sv. Magdalene je osamljen grič, 499 m visok, ravno na vzhodni strani starodavne farne vasi Šmarije pod Ljubljano. Cerkvica omenjene svetnice[1] stoji na kuclju (Rückfallskuppe), ki je proti severu in zahodu precej strm, a na jug in jugovzhod spušča se polagoma tako, da se precej širok, poraščen hrbet vleče 1 km daleč do vasi Hrastje. Na tem hrbtu pozna se prav dobro trojni nasip nekdanjega gradišča. Najbolj notranji nasip je oddaljen od cerkvice (proti jugovzhodu) blizu 80 m; drugi, srednji, ki je 9 — 10 m visok, 115 m;

---

[1] Zanimivo je, da so radi postavljali cerkvice na čast sv. Magdaleni na takih mestih, kjer so bila nekdaj prazgodovinska ali rimska bivališča, n. pr. na severovzhodni strani Viruna na gosposvetskem polju pri Celovcu.

a tretji, zunanji, se vleče daleč tje doli proti Hrastju ob robu širokega hrbta. Iz teh številk se spozna, da spada svetomagdalensko gradišče k najobširnejšim na Kranjskem. Bilo je že od prirode same dobro utrjeno in takorekoč naravna stražnica v verigi ostalih gradišč ob dolenjski cesti.

Gradišče pri Sv. Magdaleni in gomile pod Gor. Slivnico poleg Šmarije.

Pri veliki naselbini leži tudi veliko grobišče. To se mora trditi posebno o svetomagdalenskih gomilah. Že po zimi leta 1881/82. je kopal muzejski preparator Schulz po naročilu kustosa K. Deschmanna v gozdu na severozahodni strani Sv. Magdalene, potem na pašniku Laščiku (značilno ime!) blizu Gorenje Slivnice in pri Hrastju ter je našel lepe posode, fibule in zapestnice, ki so popisane v «Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien, XIV. Band (Neue Folge IV. Band) 1884», str. 49, in naslednje.

Dne 28. maja 1892 je poskusil g. Jarnej Pečnik v prisotnosti pisatelja teh vrstic in g. K. Črnologarja kopati v najbolj notranjem nasipu, jugovzhodno od cerkve sv. Magdalene in je našel v zemlji med dvojnim plotom debele črepine, uteže za statve, osle itd. Pri tej priložnosti se je pokazalo, kako velikansko je bilo gradišče, in zato smo po vsi pravici sklepali, da morajo tudi gomile v gozdu na severozahodni

Št. 1—5. žare; 6. lonec z okraski; 7. lonec s svinčeno črto; 8. lonec, ležeč v žari pod št. 9; 10. podstavec za lonca; 11 zapestnici na čolničasti fibuli; 12 nanožni obročki na kosteh; 13. osla; 14. uhani.

strani in pa na Laščikih biti zelo bogate (glej priloženi načrt Sv. Magdalene). Ker so pri grajenju dolenjske železnice našli na «Mahovjeju» blizu Paradišča tudi več (sicer razdejanih) rimskih grobov iz II. stoletja, zato je dovolila centralna komisija za umetniške in zgodovinske spomenike neko vsoto, da je mogel g. Pečnik dalje preiskavati svetomagdalensko grobišče.

Ko je ta podpora prišla, začeli smo najpoprej razkopavati dne 16. septembra l. l. gomilo, ki je zaznamovana na zemljevidu s št. V. Visoko je bila nasuta in je kazala, da bode bogata. Koj blizu površja smo našli dva žgana groba z debelimi črepinami, potem železno sekiro, železno sulico in jedno tuljavo (Tülle), vse močno poškodovano. Tudi ko je g. Pečnik kopal pozneje, dne 27. oktobra, na zahodni strani te gomile, našel je v njej le pepel. Zato se je lotil 19. in 20. oktobra gomile št. II. ter našel že v globini od 30 cm celega mrliča, ki je bil pa slabo ohranjen, ravno tako pri drugem v globini od 1·2 m. Pri tem drugem je našel železno sekiro, železen krivač, železno ost od sulice in nekoliko bronastih zapon od pasa. V globini od 1·5 m so bili trije mrliči. Pri srednjem (ženskem), precej dobro ohranjenem, je našel dve kotančasti zapestnici, jedno zanimivo fibulo z obeski in štiri bronaste uhane tudi z obeski.[1] Ob istem času poskusil je g. Pečnik tudi gomilo št. I. razkopavati ter našel že 15 cm globoko pri nekem mrliču male koščke bronastega kotla, čegar povraz se je dobro ohranil; potem bronasto zapono z malimi obročki kot obeski in dve mali, železni osti od sulice.

Še poprej pa je zasledil g. Pečnik mnogo bogatejše grobišče na Laščikih. Dne 5. oktobra je poskusil kopati na takoimenovanem «Joštarjevem lazu», katerega so še le okoli l. 1870. prekrčili in našli na njem več zapestnic, korald in tudi jeden srebern novec, velik kot stara petica. Pečnik je našel v grobu št. 2 dve lepi posodi (glej na podobi posodi št. 1 in 3) in v grobu št. 3 zelo lepe kamnite plošče. V obeh grobih so bili samo sežgani mrliči.

[1] Ravno to gomilo razkopuje g. Pečnik zopet sedaj od 10. februvarja dalje, in misli, da bode v njej našel prav zanimive starine. Pis.

Kopal je g. Pečnik od 5. do 8. oktobra in potem od 18. do 21. septembra tudi na pašniku Laščiku blizu Joštarjeve hiše, kjer so nekdaj izvestno stale gomile, katerih gorenji del so pa že poprej razkopali. (Tista gomila, katero je g. Schulz razkopal [št. IX.], je bila ob času njegovega kopanja še 1 m visoka.) V teh nekdanjih gomilah je bilo pokopanih mnogo mrličev, ki so imeli prav bogate priložke. Grobi so bili navadno s kamenjem obdani ali pa v pesek izkopani, z lepimi ploščami iz Lipljan pokriti. V grobu št. 2 n. pr. našli sta se dve bronasti zapestnici, jeden železen prsten in lok vozlate fibule. V grobu št. 5 je bilo mnogo oglja in pepela, a sredi tega železna igla za lase z bronastimi vozli, potem trije lonci, med njimi jeden cel. V grobu št. 6 našel je Pečnik dne 16. septembra dva cela lonca, potem jeden velik, zgorej odlomljen lonec in črepine posebno lepo nakrašene posode, katere je g. Schulz pozneje sestavil, tako da je ta posoda sedaj izreden kras deželnega muzeja (na podobi št. 6).

Dne 19. septembra našli smo v grobu št. 8 tri cele mrliče, med njimi veliko žensko, ki je imela dve zapestnici, dvoje uhanov, koralde iz jantarja in posebno lepo fibulo. V grobu št. 10 našel se je lep rudeč lonec s svinčeno črto (glej št. 7) in blizu njega črn razbit lonec. Posebno zanimiv je bil grob št. 11, katerega je g. Pečnik dne 6. oktobra odkopal. V njem je ležal 1·5 m globoko žensk mrlič z glavo proti severu, v mehek pesek zakopan. Na rokah je imel lepe zapestnice, na nogah pa po 13 in 15 lepih nanožnih obročev, ki so se še vsi kostij držali (glej na podobi št. 12). Kaj tacega se do sedaj še ni našlo v nobenem grobu. Gotovo je, da so še le mrtvi ženski nataknili te nanožnice, ker tolike teže ne bi marala nositi nobena živa lepotica. Iz tega se spozna, da so mrliče napravili in olepšali za drugi svet ravno tako, kakor bi jih na ženitovanje poslali, in da so jim dali v grob to, kar so v življenju najrajše imeli. — Iz tega bogastva pa smemo ob jednem tudi sklepati, da je bila pokopana ženska gotovo kneginja svetomagdalenske okolice in žena blizu nje pokopanega mrliča.

V grobu št. 13 odkopali smo dne 8. oktobra velikansko ploščo iz lipljanskega kamna, ki je tehtala skoro 10 starih stotov. Pod njo je ležal velikansk lonec (na podobi št. 9), o katerem so kopači trdili, da je «zvon». (Po nekaterih krajih trdé ljudje, da so v gomilah «zvonovi» zakopani, po drugih pa mislijo, da leži v njih «zlato tele».) Od zunaj je bil lepo pisan, posebno lep je bil njegov rob. Škoda, da ga je bila velikanska plošča že poprej zmečkala, predno smo ga odkopali. V loncu se je našel čaši podoben manjši lonec (na podobi št. 8) in dve krasni, nenavadno debeli zapestnici, obešeni na čolničasti fibuli (na podobi št. 11), kar je podobno oni najdbi iz l. 1881/82 (Mitth. anthrop. Ges. XIV, 50). Poleg lonca je bilo še mnogo črepin druge manjše posode, a v njem vse polno kostij in pepela. S to najdbo smo dostojno sklenili razkopavanje v prvi polovici oktobra meseca, katero se je dovršilo s pomočjo c. kr. centralne komisije za umetniške in zgodovinske spomenike. Kopalo se je samo 10 dnij z blizu tridesetimi delavskimi silami, a našlo se starin, za katere bi dunajski c. kr. dvorni muzej gotovo plačal 200 goldinarjev. Vse te najdbe (in še nekatere manjše predmete z Drnovega, Rake i. t. d.) izročili smo dne 11. novembra 1892 deželnemu muzeju Rudolfinu v Ljubljani.

Istočasno razkopavali so drugi delavci tudi dve lepi gomili, last Neže Ogrinčeve iz Slivnice (št. IY.), na zemlji občine Sela, koj nad Joštarjevo hišo. Čeravno smo pričakovali, da bodemo našli v njih bogate priložke mrličev, vendar smo bili zelo iznenadjeni, ko so delavci odkopavali dan za dnevom same plasti pepela. Verjetno je, da so napravljali stari ljudje grmade tudi takim, ki so kje drugod umrli ali pa padli v vojski, ne da bi imeli njih trupla, in torej niso mogli niti teh sežgati, niti njih priložkov v gomile zakopati. Ravno pod gomilama razkopali smo dva žgana groba, obdana s kamenjem in pokrita z lepimi ploščami iz Lipljan. Pod njima so bili ostanki sežganih mrličev in precej debele črepine navadnih posod.

Slovensko-nemška starinoslovska terminologija.

Spisal S. Rutar.

Balta = Steinbeil;
branik = Parierstange;
brazgotina = Schramme;
čaša = Kelch;
drgač = Reibstein;
fibula čolničasta = Kahnfibel;
fibula kačasta = Schlangenfibel;
fibula kotančasta = Brillenfibel;
fibula vozlata = Knotenfibel;
gomila = Hügelgrab;
grba ščitna = Schildbuckel;
grnec talilni = Schmelztiegel;
grob okostni = Skeletgrab;
grob ravni = Flachgrab;
grob žgani (pepelni) = Brandgrab;
jabolko = Knauf;
kolotočina = Radrunse;
koluta = Scheibe;
kopčica = Haftel;
koralde = (Korallen) Halsband;
kotanec (kolutanec) = Spirale;
krivač = Krummesser;
kršec = Kies;
kupa = Becher;
locanj = Bügel;
lošč = Glasur;
luske (na pr. bronaste) = Schüppchen;
mlat = Hammer(beil);
mostišča (stavbe na koleh) = Pfahlbauten;
mostiščarji = Pfahlbauer;
mrtvašnica = Grabkammer;
nakrasnina = Schmuck;
obesek = Anhängsel;
obnožnica = Fußring;
ostrina, rez = Schneide;
pas pločevinast = Blechgürtel;
plazovina = Mure;
pločevina = Blech;
pokopališče žarasto = Urnenfeld;
pokost = Firnis;
ponor = Nische;
povraz = Tragreif;
priložek = Beigabe;
prod (grušec) = Gerölle;
prodovina = Geschiebe;
repin = Widerhaken;
ročaj = Henkel;
ročka = Gießkanne;
sekač = Hackmesser;
sekira dvorezna = Doppelbeil;
sekira ploskasta = Flachbeil;
sipec = Schuttkegel;
strgalo = Schabwerkzeug;
štrcati = spritzen;
tečaj = Charnier;
tolkač = Schlägel;
trojka = triga;
tuljava = Tülle (Dille);
uhlji toporiščni = Schaftlappen;
vrtavka (vreteno) = Spinnwirtel;
zalasnica = Doppelnadel;
zapenjača = Fibel;
zapestnica = Armring;
zapona = Schnalle;
zatika = Nuthe;
zdela (zdelica) = Schale;
zdelica = Tasse;
žara = Urne;
žlindra (plena) = Schlacke;
žrnva = Handmühle.

Slovenska osebna imena v starih listinah.

Spisal J. Scheinigg.

Bogastvo slovanskih jezikov za vstvarjanje osebnih imen je dokazal Miklosich v znamenitem svojem spisu «Die Bildung der slavischen Personennamen» (Denkschriften d. k. Akad. der Wissenschaften X. 1860). Vendar je ta epohalni proizvod našega velikana pomankljiv gledé na Slovence, kajti na slovenska imena se je Miklosich malo oziral. V predgovoru imenovanemu spisu, kjer navaja knjige in slovanske vire, katere je izcrpil v svoj namen, ne omenja slovenskih virov, razun frizinških listin. Temu se ne bodemo čudili, ako pomislimo, da do l. 1860 še ni bilo izdanih knjig listinarske vsebine, ki se tičejo slovenskih pokrajin, izvzemši Ankershofenove regeste k zgodovini koroški. Dandanes smo v tem oziru dosti na boljšem.

V Zahnovih knjigah: «Urkundenbuch des Herzogthums Steiermark» in «Codex diplomaticus austriaco-frisingensis», kakor tudi v Redlichovem delu: «Die Traditionsbücher des Hochstiftes Brixen vom 10. bis in das 14. Jahrhundert», ki je prva knjiga velikega zbornika «Acta Tirolensia», nahaja se mnogo listinarskega gradiva, jako važnega za razlaganje naših krajevnih in tudi osebnih imen, pa še marsikatera druga zanimiva drobtina.

Kdor listuje po teh in jednakih knjigah, mora se čudom čuditi, da se je ohranilo primeroma tako malo slovenskih osebnih imen. Navajajo se cele kope prič, podložnikov, sužnjev in vkljub toliki množici zadeneš samo tu pa tam na kako slovensko ime. Pravi «rari nantes» na nemškem morju! Zgoraj imenovana Redlichova knjiga ima 48 listin iz Kranjskega in v teh nahaja se več stotin osebnih imen; a slovenskih med njimi še 50 ni. Nadvlada bavarska se je kazala tudi v tem, da so nadevali slovenskim podložnikom pri krstu nemška imena. Iz nemških imen torej ne smemo sklepati, da so bili njih nositelji tudi nemškega rodu. To pripoznavajo celo nemški učenjaki. Zahn piše (Urkundenbuch v. Steierm. II, p. XIV.): «Man braucht nicht anzunehmen, dass das Sinken der slavischen Personen- oder Zunamen vom gleichmäßigen Sinken des Slaventhums in der

steirischen Bevölkerung stammt, sondern davon, dass dieses nach dem umgebenden deutschen Elemente, nach dem Willen der deutschen Priester, vielleicht auch der deutschen Pathen, in der Namengebung seiner Kinder sich richtete.» Slično piše Krones v knjigi «Besiedelung der östlichen Alpenländer». Dokazov ti prikazni imamo dosti. Imenujejo se pogosto priče «slavenicae institutionis» ali priče «slavigenae», in glej! ti možje slovanskega rodu imajo večinoma lepa staronemška imena. Leta 1008 se je ustanovil v Št. Juriju (St. Georgen am Längsee) samostan benediktink. Priče so razdeljene v dve skupini: bavarske (tracti per aures) in slovenske (slavenicae institutionis). Slovenskim so ta-le imena: Hartwich, Chezili, Penno, Johan, Egizi, Sizo, Reginprecht, Arno, Wolfram, Zimizi, Geppo, Czecho, Vitislau, Wolfhart, Sigihart. Petnajst Slovencev in samo dva, k večjemu trije imajo tudi slovensko ime. (Ankershofen, Urkunden-Reg. z. Gesch. Kärntens, 1. Heft, p. 38.) Ko se je samostan šentjurijski obdaroval s posestvi, beremo sledeče priče, «testes slavigenae» imenovane: Chazili, Amizi, Orthovin, Adam, Lanzo, Gam, Laduta (l. c. p. 39).

V sledečem zapisniku zbrana so osebna imena, ki ja nahajamo v že zgoraj napominani knjigi: «Die Traditionsbücher des Hochstiftes Brixen.» Škofje briksenski so imeli posestva na Gorenjskem. Gospodovali so na Bledu in po okolici blejski. Bled, Begunje, Bohinj, Bistrica, Lesce, Brezje, Koritno, Preddvor, Poljana, Zasp itd. so spadali pod njihovo oblast. Istotako jim je bil podložen Kamen na Koroškem. Na omenjene kraje nanašajo se torej imena oseb, nahajajočih se v teh listinah:

1.) **Begun.** To je osebno ime, iz katerega izvira krajevno ime Begunje na Gorenjskem. Škof Altuin je zamenil l. 1050 do c. 1065 z nekim plemičem Nebcorom svoje posestvo «in villa Begûn nominata» za drugo. Pogodba je podpisana na blejskem gradu («Kreinae»); Redlich p. 52.

2.) **Branka** je bilo ime neki sužnji, katero je Albuin, škof briksenski, dobil v zameno za drugo sužnjo od frizinškega škofa Abrahama leta 985—993: Pranca mancipium; l. cit. 7. Deblo imenu je branĭ = pugna.

3.) **Budigoj**, posestnik v Žirovnici na Koroškem; zdaj se imenuje ta kraj Sirnitz; 1065 – 1075: Bodigoy, l. c. 70. Ime je sestavljeno iz glagola bud- = vigilare + goj = pax.

4.) **Budigojec** bilo je ime nekemu svobodinu (ingenuus), ki je c. 1075—1090 daroval svoje posestvo v Záspu pri Bledu briksenskemu škofu; l. c. 113: Bondigoiz.

5.) **Dedoslav**, kmet (rusticus) na lurnskem polju; c. 1065—c. 1075: Diezla, l. c. 78.

6.) **Dobruško**, svobodin (libertate potitus), posestnik na Bledu; c. 1075—1090: Dobrisco, l. c. 113.

7.) **Dobrogoj**, istega stanú in ravno tam; c. 1065— c. 1075: Tobrogoy, l. c. 78.

8.) **Dobrolas**, svobodinka, posestnica v Gluhi Vasi (Lauchenholz) na Koroškem; c. 1065—c. 1075: Dobrolaz, l. c. 81.

9.) **Domoslav**, svobodin (ingenuus) na Poljani pri Bledu; c. 1085—1097: Domeszlau, l. c. 130. Drug Domoslav se bere na strani 112: Domozla, ki je istotako Gorenjec; vendar se ne da dognati, je-li identičen s prvim. Dvakrat se nahaja ime Bomizlau na str. 22., kar je po mojem mnenju zapisano samo mesto Domisláu = Domoslav. Dotičnika sta bila svobodina na Gorenjskem in sta darovala svoje vinogradne deleže v Briksen; l. 1065—1075: Bomizlau. l. c. 22.

10.) **Dragomir**, kmet (rusticus) v Lengholzu pri Greifenburgu na Gorenjem Koroškem; 1050 — c. 1065: Dragmer in codex A ga zavije v nemško obleko: Draigmeir; l. c. 39.

11.) **Dragožit**, kmet v Grobelni Vesi (Grabelsdorf) v Podjunskem; 1050 — c. 1065: Dragosit, l. c. 32.

12.) **Godimir**, posestnik v Stribachu pri Lienzu v pustriški dolini; c. 1060—1070: Godimar, l. c. 65.

13.) **Godislav**, suženj (mancipium) v pustriški dolini; 1050 — c. 1065: Gotislau, l. c. 31. Drug Godislav nahaja se na Bledu c. 1065—1075: Godizla, l. c. 80.

14.) **Janez** je med pričami pogodbe v št. 15 omenjene c. 1085—1090: Janiz, l. c. 124.

15.) **Ivan** se nahaja večkrat. V letih 1085 — 1090 je podaril neki «Iwan» svoje posestvo v Záspu briksenskemu

škofu Altuinu in prejel od njega v zameno ravno tako posestvo v Bohinju; l. c. 124. Po stanu je bil svobodin (ingenuus). Bil je sin svobodina Adalfrita in imel brata Predislava. Piše se ime tudi Ivvan in Iuvan. Zanimivo je tudi, da se nahaja v jedni in isti listini med pričami poleg Ivana še nemški Johannes; l. c. 116.

16.) **Imica**, sužnja pri Brunecku; 1085—1097: Imiza; l. c. 134. Miklosich izvaja ime iz debla imą-' = sumere, habere.

17.) **Kunica**, plemenita gospa (nobilis prosapiae matrona) na Gorenjem Štirskem, 1070—1080: Chuniza, l. c. 101.

18.) **Mojca**, sužnja, kakor že zgoraj omenjena Branka; l. c. 7: Moyza. Mojca na Gorenjskem še danes pomeni deklè.

19.) «Henricus dictus **Naboren**» l. 1250, l. c. 209, suženj.

20.) **Negomir**, posestnik; c. 1075 — 1090: Negomer, l. c. 115. Izvaja se ime od samostalnika nega = cura infantis, odtod slovenski negovati; njegov pomen je: a curá infantis nomen habens.

21.) **Nenadej**, med pričami; c. 1060 – 1070: Nenadei, l. c. 64, na Gorenjskem.

22.) **Nepokor**, plemič (nobilis), med pričami; c. 1050—1065: Nebcor, l. c. 53; na Bledu in v Begunjah zamenil je s škofom Altuinom svoja posestva za druga ravno tolike vrednosti, l. c. 52.

23.) **Pero**, plemič v Kamnu na Podjunskem, stric dijakona Albuina, poznejšega škofa briksenskega (c. 975 — 1006); bil je torej jeden izmed prvih briksenskih škofov Slovenec; l. c. 3, 16. Drug Pero nahaja se med briksenskimi pričami, ne da bi se dalo dognati, kje je imel svoje posestvo; l. c. 56 in 72.

24.) **Predislav**. Izmed vseh slovenskih imen se to najčešče bere v listinah. Jednega Predislava nahajamo med pričami v Podjunskem 1050 — c. 1065: Prezla, l. c. 33, in Brezlau, l. c. 53. Drugi je bil suženj v istih letih v pustriški dolini, l. c. 31: Prezla. Tretji se imenuje sin svobodina Adalfrita, c. 1075 do 1090: Prezlau je bil torej brat zgoraj omenjenega Ivana pri Bledu. Četrti je bil sin svobodina Azilija v podravski dolini na Gorenjem Koroškem in je imel brata Stanigoja. Podaril je

Azili njivo, oral obsežno, briksenski cerkvi. Petega Predislava pa najdemo v Bohinju; l. c. 76: Prezlau. Ime pomenja to, kar grški Προκλῆς.

25.) Lepo staroslovensko ime je **Prisnoslav.** Bil je posestnik pod blejskim gradom (sub castello Ueldes dicto) in je zamenil svoje imetje s škofom Altuinom za drugo v Múžijah (Musiach) pri Bledu; 1050—c. 1065; Priznozlau l. c. 53. Drug Prisnoslav, z navadnim priimkom Ginanno, je podaril svoje posestvo v Záspu na altar sv. Kasijana in Ingenuina in prejel od škofa Altuina dva malina v odškodnino; c. 1075 do 1090: Prisnullau, l. c. 113. Miklosich izvaja ime od prisĭnŭ = propinquus, torej Prisnoslav = a propinquis nomen habens.

26.) **Radogoj**, svobodin v Pečah (Peccaz) pri Podkloštru na Koroškem, podaril je svoje posestvo briksinskima svetnikoma; c. 1075 — 1090: Radegoi, l. c. 104.

27.) **Sebibor**, med pričami na Bledu, 1050 — 1065: Zebibor, l. c. 52.

28.) **Semič**, med pričami na Gorenjskem, c. 1060 — 1070: Zemicho, l. c. 64.

29.) **Slavij**, posestnik v Nussdorfu v pustriški dolini pri Lienzu, c. 1065 — c. 1075: Slauui, l. c. 70.

30.) **Slavko**, svobodin, je podaril svoje posestvo v Gomilah (sedaj Grammilach), v glinski dolini, briksenski cerkvi; c 1065 do 1075: Zlauco, l. c. 78.

31.) **Stanigoj**, brat Predislavov, v Puchu na Gorenjem Koroškem, 1085 — 97: Ztanagoi, l. c. 133.

32.) **Stojdrag**, suženj v Motnici (Mettnitz) pri Sachsenburgu na Gorenjem Koroškem, 1050 — c. 1065: Stoidrahc, l. c. 43.

33.) **Sventušo**, med pričami v Kamnu na Koroškem, c. 995 — c. 1005: Zuentusso, l. c. 16. Podlaga imenu je svętŭ = validus.

34.) **Svojslav**, med pričami na Bledu, c. 1060 — 1070: Zuozlau, l. c. 64.

35.) **Trebič**, suženj, katerega je daroval škof Albuin v Briksen; c. 995 — 1005: Treuiz; l. c. 13.

36.) **Treblica**, žena Budigojčeva, katerega smo omenili pod št. 3; c. 1075 — 1090: Trepliza, l. c. 113.

37.) **Trepina**, svobodin (libertate potitus) posestnik na Bledu; c. 1065—c. 1075: Trepîna, l. c. 79.

38.) **Valhun**, med pustriškimi pričami l. 1002, ko so se določile meje med pustriško in noriško grofijo; 1002—1004: Walchun, l. c. 23. Drug Valhun pa se nahaja tudi med pričami s pridevkom plemič; l. 1165—1170: Walchůn nobilis, l. c. 174.

39.) **Véčegoj**, svobodin na Gorenjskem, je podaril posestvo na altar briksenskih svetnikov 1075—1090: Wenzegoi, l. c. 112.

40.) Slovensko je gotovo ime «**Wekewoi**», ki se bere med pričami l. 1060—1070, l. c. 64, dasi mu glede razlage ni bilo mogoče priti do živega.

41.) **Velehna**, med pričami na Gorenjskem; 1060—1070: Welechne, l. c. 64. Podstava imenu je velŭ, velij = magnus.

42.) **Vito**, večkrat priča na Gorenjem Koroškem; pisano je ime vedno Wito, l. c. 73, 104, 131. Izvaja se od debla vitĭ = lucrum.

43.) **Vitoglav**; bil je ministerijalec briksenske cerkve in je pričal večkrat s svojima bratoma Eberwin-om in Walther-om; l. 1165—80: Witegow, Witegou, Witigov, Witegowe, l. c. 174, 178, 179, 181. L. 1289 nahajamo nekega plemiča Witego de Peray, l. c. 235.

44.) **Vladimir** se bere med pričami, ko se je škof Albuin pogodil z bratom Aripom o nekem gozdu pri koroškem Kamnu; l. 995—1005: Ladimar, l. c. 15. Drugega sužnja Vladimira je podarila žena Gotta briksenskemu škofu Albuinu v istem času, l. c. 20: Ladimar.

45.) **Zadrag**, suženj pri Milstatu na Koroškem. Plemič Waltheri podaril je njega, njegovo ženo, njune otroke in še šest drugih sužnjev briksenskima svetnikoma; c. 1065—1075: Zedrach, l. c. 80.

46.) **Župan** je bil kanonik briksenski in se omenja večkrat v letih c. 1265—1288: Ulricus Suppanus, l. c. 212, 218, 222, 225, 226, 230, 232 i. dr. Med pričami l. 1202 se pa nahaja Otto Suppan, bržkone oče kanonikov, l. c. 191.

Slovenski «mansus» in slovenska «hoba».

Spisal dr. Fr. Kos.

«Mansus», ali pa tudi «mansa» in «mansum», znači v obče stanovališče, v širjem pomenu pa poslopje z bližnjim zemljiščem. Včasi zaznamenuje ta izraz samo kako zemljišče, ne pa tudi bivališča, drugikrat pa le bivališče, ne pa tudi k njemu spadajoče zemlje. Dostikrat ima «mansus» isti pomen, kakor «hoba», namreč kos odmerjene zemlje. Tak kos zemlje je meril večkrat po 12 oralov.[1] V listinah se nahajajo izrazi «mansi integri», ako imajo polno število oralov, ter «mansi dimidii», ako merijo le kakih šest oralov zemlje, ali pa še manj.

V raznih listinah, katere bi se lahko porabile pri spisovanju slovenske zgodovine, omenja se večkrat slovenski «mansus» in pa slovenska «hoba», v nekaterih drugih pa «mansus Bavaricus». Iz tega bi se dalo sklepati, da slovenski in bavarski (nemški) mansus nista bila enake velikosti. Kaka razlika je bila med njima, ni mogoče povedati.[2]

Dovoljeno naj mi bode, da tu naštejem nekoliko takih mest iz raznih listin, v katerih se omenja slovenski «mansus», slovenska «hoba», ali pa tudi slovenska «colonia».

Okoli leta 970. podeli neka Hiltigarta svojemu sinu, dijakonu Albuinu, posestvo v Kamnu[3] ter osem k njemu spadajočih slovenskih kmetij («cum VIII hobis Sclavaniscis»).[4] — Okoli leta 1000 izroči plemenitaš Ragici škofu Albuinu dve slovenski kmetiji («duas sclavaniscas colonias») blizu kamenskega gradú na Koroškem.[5] — Okoli leta 1065. podeli frizinški škof Elenhard solnograškemu nadškofu Gebhardu «unum mansum Sclauonicum» pri Peterdorf-u blizu Katsch-a na Gorenjem Štajerskem, ter «mansum unum Sclauonicum et

---

[1] Du Cange, Gloss. med. latin. v. mansus. — [2] Ankershofen, Handbuch der Geschichte des H. Kärnten, II., str. 440. — [3] Ta Kamen je na slovenskem Koroškem nasproti ustju reke Krke v Dravo. — [4] Resch, Ann. eccl. Sab., III., str. 687. — [5] Resch, Ann. eccl. Sab., III., str. 677., št. 42.

dimidium» v Lendorfu pri Špitalu na Gorenjem Koroškem.[6] — Okoli leta 1070. prepusti Riharda, opatica v Göss-u, prej imenovanemu nadškofu Gebhardu med drugim tudi «duas Sclauenses hobas» v ljubenski županiji («Leoben») na Gorenjem Štajerskem.[7] — V nekem spisu iz prve polovice 11. stoletja se omenja «Sclauanica hoba» pri Holenburgu blizu Donave na Avstrijskem pod Anižo.[8] — Neki urbar iz leta 1160. navaja 13 slovenskih kmetij («de Slauicis hobis tredecim») v Wölz-u na Gorenjem Štajerskem.[9] — Okoli leta 1030. zamenja frizinški škof Egilbert z nekim Reginoldom osem slovenskih kmetij («hobas Sclauaniscas octo»), ležečih v vaséh, katere so se zvale: «Stallon», «Lescah» in «Goriah» ter se nahajale na Gorenjem Koroškem.[10] — Isti škof zamenja z nekim Poponom tri slovenske kmetije («hobas Sclauanicas») v Rudersdorfu blizu Paterniona na Gorenjem Koroškem.[11] — Solnograški nadškof Konrad I. dobi leta 1140. od samostana v Reun-u blizu Gradca med drugim sedem slovenskih zemljišč («Sclauonicos mansus») v Stögersdorfu («Stoigoistorf») in Mooskirchen-u ob reki Kainach na Srednjem Štajerskem.[12] — Neka listina iz leta 1219. omenja iznova teh sedem slovenskih zemljišč.[13] — Okoli leta 1150. prepusti po zameni neki Koloman svoj mlin in pa «mansum unum Sclauonicum» v Traboch-u na Gorenjem Štajerskem blizu Ljubna admontskemu samostanu.[14] — Leta 1160. zamenja sekovski samostan nekemu Reginwardu četiri slovenska zemljišča (quatuor mansuum Sclauonicorum») v Trausdorfu blizu Gradca na Štajerskem.[15] — Leta 1172. daruje «Otto de Chulmo» admontskemu samostanu osem slovenskih zemljišč («mansus Sclauonicos») v Krottendorfu blizu Deutsch-Landsberga na Srednjem Štajerskem.[16] — Okoli leta 1175. je dobil samostan v Admontu med drugim tudi dve

---

[6] Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 76. — Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I, str. 81. — Meichelbeck, Hist.-Fris., I/I, str. 273. — [7] Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 80. — [8] Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., III., str. 9. — [9] Ravno tam, str. 17. — [10] Ravno tam, I., str. 67. — [11] Ravno tam, I., str. 72. — [12] Zahn, Urkb. f. Steierm., I., str. 193. — [13] Ravno tam, II., str. 243. — [14] Ravno tam, I., str. 295. — [15] Ravno tam, I., str. 389. — [16] Ravno tam, I., str. 517.

slovenski kmetiji («duas hobas Sclauonicas») v Kirchheimu na Gorenjem Koroškem.[17]

Iz navedenih vzgledov je razvidno, da so se nahajale slovenske kmetije v 11. in 12. stoletju na zemlji, kjer sedaj gospoduje nemščina, namreč po Gorenjem in Srednjem Štajerskem, po Gorenjem Koroškem ter še celo po Dolenjem Avstrijskem. Napačna je trditev Mucharjeva, ki pravi, da so bile take kmetije večinoma po sedanjih slovenskih pokrajinah.[18]

Drobtinice iz furlanskih arhivov.

Nabral **Ant. Koblar.**

Za vse slovenske škofije leži v furlanskih arhivih obilno zgodovinskega gradiva, ker so nekdaj večinoma spadale pod oglejski patrijarhat. Nabiratelj teh drobtinic je izcrpaval doslej samo podatke za zgodovino sedanje ljubljanske škofije, a namen ima, v prihodnjem času lotiti se enakega dela tudi za sosednje škofije. Nastopne drobtinice so samo nadaljevanje onih, katere so že objavljene v «Izvestjih» I., str. 1—38, in II., str. 30—92. Zaradi ložjega pregleda stojé kranjske fare v alfabetskem redu in za vsako faro so podatki razvrščeni kronologično. Kratice v oklepih zaznamujejo na drobno vire, kakor v poprejšnjih dveh letnikih «Izvestij».[1]

---

[17] Ravno tam, I., str. 542. — [18] Gesch. d. Steierm., II., str. 123.

[1] **A** = nadškofijski arhiv v Vidmu; **a** = «Libri gestorum» v njem; **b** = akti pod napisom «Chiese a parte Imperii»; **c** = zvezki z naslovom «Collazioni di beneficj»; pridejana prva (arabska ali rimska) številka pomeni zvezek, druga pa stran ali list v njem. **B** = videmski notarski arhiv v Vidmu. **C** = «Museo Civico» v Vidmu. **D** = mestni arhiv v Št. Danijelu. Pri teh dveh arhivih pomenijo pristavljene številke stare notarje, in sicer: 1 = Gabriel de Cremona, 2 = Eusebius de Romagnano, 3 = Gubertinus de Novate, 4 = Gandiolus, 5 = Petrus de Locha, 6 = Nicolaus, 7 = Waltherus, 8 = Henricus Praitenrewter in 9 = Melioranza de Thiene. **E** = kapiteljski arhiv v Vidmu in pristavljene številke pomenijo njegove zvezke in strani. **O. z.** = ordinacijski zapisniki in **V. z.** = vizitacijski zapisniki v videmskem nadškofijskem arhivu.

Birmovanje v kranjskem delu oglejske škofije l. 1593.

V septembru 1593. je birmoval po Kranjskem oglejski koadjutor. Birmanih je bilo: v Cirknici 12, v Stičini 400, v Višnji Gori 457, na Krki 40, v Dobrepoljah 30, v Ribnici 124, v Žužemberku 25, v Novem Mestu 111, v Trebnjem 42, v Stari Loki 94 in v loškem nunskem samostanu 48, v Kranju 80, v Šent-Juriju 90, v Velesovem 450, v Mengšu 116, v Kamniku 226 in v Mekinah 46. (Ord. zap.)

Kranjske fare:

Bloke. 30. nov. 1486 je bil Pavel duh. pomočnik na Blokah (in Obloch). (A, a, 21, 306.) — 15. dec. 1497 je župnikoval Leonard (Skok) pri sv. Mihaelu «in Oblocha». (A, a, 20, 14.) — Predlagal je nadvojvoda 6. avg. 1617 za bloško faro Antona Ranciusa (Ranta), ki je bil od patrijarha potrjen 22. okt. 1618, 2. apr. 1626 pa Petra Lerchingerja, ki je zadobil potrjenje 21. jun. 1627. (A, c, 9.) — Po smrti župnika Jakoba Rotta je dobil 2. jan. 1693 faro Valentin Milošič (A, c, 17), po smrti Blaža Rautingerja je bil pa 19. jun. 1706 potrjen Ivan Šlokovec (A, c, 17) in po smrti Frančiška Locatellija 14. sept. 1735 Ivan Schmalz. (A, c, 20.)

Borovnica. Bistra, samostan. V Čevdadu so bili posvečeni v mašnike kartuzijanci (Professi Monasterii Vallis Jocosae in Frenitz): Jurij 21. marc. 1497, Matej in Matija 23. febr. 1499, brat Volbank je pa 23. febr. 1499 postal dijakon. (O. z.)

Boštanj. 14. apr. 1498 je živel vojnik Krištof Lamberger na boštanjskem gradu (miles Castri Sawstain). (O. z.)

Cerklje na Gorenjskem. L. 1291 in 1292 je bil Guidotto župnik v Cerkljah (Circhlach). (C, 7, 11 in 27.) — 7. dec. 1329 (?) je odgovoril Peregrin Lilienberški (ne Lichtenberški, glej «Izv.» I, str. 4), poklican od patrijarha na odgovor, da je dobil cerkljansko faro od legata apostolskega stola. (C, 2, 2.) — 22. nov. 1339 menjata za fari Najtard iz Bistrice (Naytardus de Veustritz), župnik cerkljanski (s. Marie

in Circhlaco), ter Henrik iz Ljubljane (Hainricus de Laybaco), župnik svibenski. Patrijarh potrdi to zamenjavo in ukaže naddijakonu Otakarju, da naj ju vmesti na novi fari. (C, 3, 3.) — 22. febr. 1494 župnik Fabijan (Vičič). (A, a, 17, 162.) — 26. marc. 1494 določi patrijarh prezentacijsko pravo o postavljanju novih kapelanov za kapelo v kostnici na cerkljanskem pokopališču. Velesovski prednici potrdi pravo, predlagati (praesentandi), cerkljanskemu župniku (tačas Fabijanu) pa pravo, vmeščati (instituendi) kostniške kapelane. (A, a, 17, 178.) — L. 1637 potrdi patrijarh Marko Gradonik bratovščino Matere božje vnebovzete v cerkljanski farni cerkvi. (A, c, 11.) — Po smrti Matije Bernarda je bil 4. jan. 1683 za župnika potrjen Matija Porenta (A, c, 16), po smrti Porente 6. nov. 1688 Matija Vidmar (A, c, 16), po njegovi smrti je bil za cerkljansko faro in beneficij sv. Tomaža potrjen Matija Križnar 16. marc. 1716 (A, c., 18) in po Križnarjevi smrti je oboje dobil Andrej Zupan 20. dec. 1717 (A, c, 18), po smrti župnika Ivana Filipa Mlakarja pa 16. avg. 1739 Jurij Fabiani. (A, c, 20.)

Cirknica. Ivan de Reate, župnik cirkniški in kanonik zagrebški, dá 3. febr. 1350 v najem dohodke svojega kanonikata. (C, 3, 4.) — Po smrti župnika Petra, škofa nizarijskega, dobi cirkniško faro tržaški kanonik Anton Peregrin. (A, a, 24, 215.) — 1. nov. 1500 Leonard Würfel, vikar v Cirknici. (A, a, 23, 121.) — 13. jun. 1500 je dobil v Čevdadu tonzuro in minores Jernej, sin Vrbana Vidmarja, iz Cirknice. (O. z.)

Čemšenik. Jakob Gall, gradnik na Gamberku (supra Gallenberg) in advokat stiškega samostana, dobi 26. jan. 1496 od patrijarha dovoljenje, da sme njegovi družini maševati kak duhoven v njegovem gradu ali pa na kakem drugem primernem kraju. (A, a, 16, 176.) — Subdijakon Mihael, sin Jakoba Galla (de Golimberch sive de Golnech),[1] prejme

[1] Golnik se sicer sedaj imenuje grad Gallenfels v fari Sv. Križa. Vendar je mogoče, da je stari grad Gallenberg pri Čemšeniku dobil svoje ime od slovenske besede Goli Vrh ali Golnik.

28. marc. 1500 dovoljenje, da ga sme kak ptuj škof posvetiti v dijakona in mašnika. (A, a, 23, 37.)

Črmošnjice. 14. marc. 1677, ko je ostavil faro župnik Jurij Oplanič, je bil potrjen Ivan Jakob Mihič (A, c, 15); po resignaciji župnika Ivana Schellerja (Schneller?), je potrjen 19. marc. 1711 Jurij Jaklič (A, c, 18), po Jakličevi smrti Frančišek Kozler 22. jan. 1718 (A, c, 18) in po njegovem odhodu s fare Ivan Težak, župnik v Starem Logu, 19. jun. 1735. (A, c, 20.)

Črnomelj. Po smrti župnika Henrika pl. Oppaina podėli 15. febr. 1358 patrijarh Nikolaj črnomeljsko faro (Zernömel in regione Metlica) na prezentacijo provincijala bratov hospitala sv. Marije nemškega reda Ivanu iz Trebnjega (de Treuen), duhovnu nemškega reda. (C, 3, 2, 18.) — 14. marc. 1495 prejme Tomaž, sin Matije iz Črnomlja, svete redove. (A, a, 16, 71.)

Dobrepolje. V mašnika sta bila v Čevdadu posvečena Dobrepoljca: Pankrac, sin Gregorja Palčiča (Pauczicz) 19. dec. 1495 in Mihael, sin Štefana Gugljača (Guglatzsch), 16. mar. 1499. Gugljaču sta bila 22. dec. 1498 brata Ivan in Gregor Lamberger zagotovila «titulum mensae». (O. z.) — 3. nov. 1496 župnik Ivan («in Dobrapoglia»). (A, a, 16, 304.) — Na dan sv. Gregorja l. 1496 prezentuje plemeniti Ivan Lamberger z Brega (de Willingrein), kot patron kapele sv. Andreja v farni cerkvi dobrepoljski, po resignaciji Nikolaja Gerge za ta beneficij Hermagoro Štrukeljna. (A, a, 18, 210.) — 10. jan. 1620 je dobil ribniški župnik Nikolaj Mrau beneficij sv. Andreja v Dobrepoljah. (A, c, 9.) — Za faro dobrepoljsko je bil pa vsled resignacije župnika Jerneja Štrukeljna 27. maja 1621 potrjen poprejšnji bloški župnik Anton Rancius (Rant?). (A, c, 9.) — Ko je zapustil faro župnik Rancius, jo je 16. jan. 1627 dobil Ivan Dienstmann. (A, c, 10.) — 6. jul. 1635 je bil na prezentacijo obitelji Brniških z Brega (Bernech de Willingrain) za beneficij sv. Andreja potrjen Frančišek Mrau. (A, c, 11.) — Za Fr. Mravom je pa 29. marc. 1651 isto kapelanijo dobil Gašpar

Krašan (A, c, 13), za Ivanom Ludovikom Schönlebnom 11. jul. 1678 I. Ludovik Kronlechner (A, c, 15), in po smrti Tomaža Rennerja je 26. maja 1710 baron Henrik Julij pl. Brniški (Bernegh) za ta beneficij predlagal svojega sina Hermana Julija, kateri je imel še le štiri nižje redove. (A, c, 17.) — Faro dobrepoljsko je pa po odhodu župnika Jurija Andreja pl. Gallenfelsa dobil Andrej Savletič 10. nov. 1692 (A, c, 17), po njegovi smrti 1. jan. 1715 Anton I. (A, c, 18) in po smrti župnika Jožefa Caudusta 16. marc. 1747 Ivan Andrej Lokner. (A, c, 21.)

Dobrniče. Po smrti župnika Kancijana je dobil ljubljanski prošt Jurij Sladkonja (Slakoina), pevec kralja Maksimilijana, na prošnjo kraljice Blanke Marije dobrniško faro. 3. jul. 1499 pa pokliče patrijarh Sladkonjo na odgovor v Videm, ker ni bila njemu predložena prezentacija. (A, a, 22, 193.) Nato je prezentoval stiški opat Martin Jurija Sladkonjo (Slakoyna), duhovna solnograške škofije, za Dobrniče in patrijarh ga je potrdil 6. avg. 1499. (A, a, 24, 217.)

Dólina (Vélika). Jurij, sin Jakoba iz Mokrič (de Mocricz), dobi 23. febr. 1499 subdijakonat in 30. marc. 1499 dijakonat v Čevdadu. Posvečen je bil na titel g. Davida pl. Sebriacher-ja (Szebriach), lastnika mokriškega gradu, in na altar sv. Katarine v zagrebški škofiji. (O. z.)

Fara pri Kostelu. 14. marc. 1495 prejme Mihael, sin Jurija iz Kostela, dopustnico za sprejem sv. redov. (A, a, 16, 71.) — Po odhodu župnika Reuza je bil 9. jun. 1746 za faro potrjen Ivan Anton pl. Abramsberg. (A, c, 21.)

Fužine (Weissenfels). 10. marc. 1498 je prejel niže redove Jurij, sin krojača Ivana pri Fužinah (Baysinfelcz). (O. z.)

Holmec. Po smrti Andreja Šege je bil 6. jul. 1639 na prezentacijo Lamberga za beneficij M. B. na Holmcu potrjen ljubljanski kanonik Jurij Scharlichi. (A, c, 11.)

Hrenovice. Po smrti župnika Henrika je podelil patrijarh Bertrand 15. maja 1349 faro sv. Martina v Hrenovicah (Crenowitz) v tržaški škofiji duhovnu Bernardu, sinu pokojnega Ruperta iz Ljubljane. Tržaški škof jo je pa isti čas

dal svojemu vikarju Mihaelu, kanoniku cerkve sv. Marije «de Castro». (C, 3, 4, 49.) — 2. apr. 1493 je bil Jurij vikar v Hrenovicah (V. z. I. 34.) — 9. jun. 1498 se imenuje Baltazar Lueger, grajski grof v Luéncu (Luencz) in Jami (Lueg), dedni maršal goriške grofije. (O. z.)

Idrija (Spodnja). 16. avg. 1496 se omenja v Idriji kapela, v kateri nihče ni smel maševati brez dovoljenja čevdadskega kapiteljna. (A, a, 16, 261.) — 22. maja 1500 dovoli patrijarh, da se sme maševati v novi cerkvi ali kapeli sv. Duha, Matere božje in sv. Sebastijana v fari M. B. v Idriji. (A, a, 23, 9.) — 18. febr. 1499 je bil na fari M. B. v Idriji za župnika Jurij in Erazem je bil njegov vikar. (A, a, 22, 127.) — Tonzuro in manjše redove je prejel v Čevdadu 16. mar. 1499 Mihael Lilienfelder iz Št. Hipolita, stanujoč v Idriji, in 13. jun. 1500 Mihael Sirovič (Syrovicz) iz Idrije (de Idria). (O. z.)

Ig. Konrad z Iga (de Hic) je bil 28. jun. 1328 sodnik v Ljubljani. (C, 3, 2, 14.)

Ihan. Po resignaciji župnika Vrbana Komatarja je bil 8. avg. 1646 potrjen Matija Modri (ne: Matej! «Izv.» II., 46.) (A, c, 12.) — Po smrti Gregorja Pevca je bil 17. dec. 1708 za župnika predlagan in 23. maja 1710 potrjen Ludovik Kobal. (A, c, 17.) Ko je pa odšel Kobal za župnika v Ribnico, je dobil ihansko faro Jurij Žiga Košir. (A, c, 18.)

Kamnik. L. 1291. in 1292. se imenujeta: Manfredus della Turre, župnik kamniški, in Herbart Kamniški (Herbordus de Stayn). (C, 7, 13.) — 25. apr. 1349 dobi kapelanijo sv. Mihaela v kostnici na kamniškem pokopališču po smrti Ivana Kamniškega Ortolf Kamniški (Ortulfus de Stayn) in vmesti ga župnik Otakar Blagoviški. (C, 3, 4, 39.) Župniku Otakarju, ki se omeni tudi 19. marc. 1347, je podelil patrijarh 25. apr. 1349 in 3. febr. 1358 oproščenje, da bi moral bivati v Kamniku (C, 3, 3, 12), 13. febr. 1358 mu pa potrdil ustanovno pismo, s katerim je sklenil iz svojega sezidati klariški samostan v Škofji Loki. (C, 3, 3, 19.) — Jurij Kamniški (de Stain) je bil 3. jul. 1493 kapelan predstojnika vipavskega gradú. (A, a, 15, 499.) — 30. jul. in

25. sept. 1492 (Vizit. zap. I, 26) ter 1. jan. 1495 Leonard Seidel, vikar v Kamniku, patrijarhov komisar in naddijakon Kranjske (Carniole). (A, a, 16, 31.) Vikar Seidel se imenuje tudi 19. marc. 1495, ko je njegov župnik Jurij Hertenfelser dobil za dve leti odpust, bivati v kamniški fari, da bi nadaljeval svoje studije. Beneficijat altarja M. B. v kamniški farni cerkvi je bil pa tačas Gašpar Suknica. (A, a, 16, 74.) — Posvečeni so bili v Čevdadu nastopni Kamničani: Gašpar, sin Jakoba Kluka (Chluck), je postal 19. sept. 1495 subdijakon na mizni titel Leonarda Ramschüsselna de Schainik (Sanneck), 27. febr. 1496 dijakon in 19. marc. 1496 duhoven; Gašpar, sin pokojnega zlatarja Matije, 19. sept. 1495 dijakon na mizni titel Virgilija pl. Graben, gubernatorja goriškega grofa; Jakob, sin pok. čevljarja Pavla, 19. marc. 1496 subdijakon, 2. apr. 1496 dijakon; Jurij, sin Gregorja Moravčarja, 27. maja 1496 subdijakon na titel g. Andreja Harrerja z Iga, 24. sept. 1496 dijakon, 27. dec. 1496 duhoven; Mihael, sin pok. Gabriela, 24. sept. 1496 subdijakon na titel mize g. Gašparja Lambergerja, vojnika in predstojnika smlejskega gradú, 27. dec. 1496 dijakon, 18. febr. 1497 mašnik; Jurij, sin Ivana Jančiča, 27. dec. 1496 subdijakon na titel mize g. Ivana Rhamschlissl-na, vojnika na gradu «Saneck» v Savniji (savinjski dolini), 18. febr. 1497 dijakon, 21. mar. 1497 mašnik; Jurij, sin Matije Kokiča (Chochicz), 18. febr. 1497 subdijakon na titel Evstaha Meleza iz Višnje Gore, 21. marc. 1497 dijakon, 25. marc. 1497 v Ogleju mašnik; Gregor, sin Valentina Lambergerja (de Stayn), in Matija, sin pok. Benedikta, dobita 18. febr. 1497 tonzuro in manjše redove; Jurij, sin Martina Kekelna (Khekhel), 23. dec. 1497 postane na titel plemiča Evstaha Meleza subdijakon, 10. marc. 1498 dijakon, 31. marc. 1498 v Beljaku mašnik; br. Volbank, frančiškan iz Kamnika, postane 23. febr. 1499 dijakon; 31. marc. 1498 dobi v Beljaku tonzuro in manjše redove Ivan, sin Matije Jurasa, in 9. jun. 1498 v Čevdadu Peter, sin zlatarja Mihaela; 23. febr. 1499 sta bila Kamničana br. Leonard in br. Gregor, iz ljubljanskega frančiškanskega samostana,

posvečena v mašnika; Jurij, sin trgovca Petra, je postal 14. mar. 1500 na titel dobrlaveškega prošta subdijakon, 14. apr. 1500 dijakon in 18. apr. 1500 mašnik; v mašnika sta bila posvečena tudi 14. mar. 1500 Jakob, sin malnarja Nikolaja, in Tomaž, sin Lovrenca Sketke. (O. z.) — Po smrti župnika Sebastijana Trebuhana je bil 7. marca 1619 za župnika in mesec pozneje za naddijakona v Kamniku potrjen Krištof Plankel, ki je prej isto čast užival v Ribnici. (A, c, 9.) — Za Plankelnom, ko je odšel za nekaj let iz Kamnika, patrijarh potrdi 5. marc. 1626 za kamniško faro Mihaela Valiča, za beneficij sv. Janeza Krstnika pa Mihaela Fabri-ja (Kovača). (A, c, 10.) — 23. okt. 1627 dobi Ivan Pavel Basel beneficij presv. Trojice in sv. Leonarda v kamniški farni cerkvi, ker ga je bil izgubil Pavel Jugovec. (A, c, 10.) — Mihael Valič (Wallach) je resignoval na faro in 20. jan. 1628 jo je zopet dobil Krištof Plankel, župnik in naddijakon v Laškem. (A, c, 10.) — Za Plankelnom je bil 28. avg. 1639 potrjen za faro Jurij Scarlichi (Škrlič), ki je 3. maja 1640 postal naddijakon, 22. sept. 1640 pa dobil še beneficij sv. Janeza Krstnika v farni cerkvi, na katerega je resignoval Mihael Fabri (A, c, 11), in 9. nov. 1643 beneficij sv. Marije Magdalene v ljubljanski stolnici. (A, c, 12.) — Ko je bil umrl Scarlichi, potrjen je bil za kamniškega župnika Mihael Furlani 14. sept. 1670 (A, c, 14), ko je tega smrt pobrala, Mihael Ferri 15. dec. 1675 (A, c, 15) in po Ferrijevi smrti Frančišek Engelbert pl. Barbo 20. apr. 1690. (A, c, 17.) — Beneficij sv. Janeza v farni cerkvi je dobil 29. marc. 1692 Frančišek Marinšič (A, c, 17) in 4. okt. 1734 Anton baron pl. Eck. (A, c, 20.)

Kočevje. Posvečeni so bili v Čevdadu Kočevarji: 19. dec. 1495 Baltazar, sin Jurija Rennerja, in Leonard Grueber (de Chotze) v mašnika; 25. marc. 1495 postane Kristijan, sin pok. krojača Ahaca (de Chocze), v oglejski cerkvi subdijakon na titel metliškega glavarja Žige Piersa in 20. maj. 1497 v Čevdadu dijakon; tonzuro in manjše redove dobi 25. marc. 1497 v Ogleju Koloman Franck; Gašpar, sin

Jurija Rennerja (de Gotscze), prejme 25. dec. 1497 v Čevdadu dijakonat in 10. marc. 1498 mašništvo; 20. avg. 1497 dobi tonzuro in manjše redove novomeški kanonik Mihael Valler (de Chocze) in 10. marc. 1498 br. Frančišek (de Gottsche), bivajoč v ljubljanskem frančiškanskem samostanu; 18. marc. 1499 pa dobi v Čevdadu subdijakonat Pavel, sin pok. čevljarja Gašparja (de Gocze), na mizni titel Žige Piersa, cesarskega glavarja metliške grofije, in 30. marc. 1499 dijakonat. (O. z.) — 24. dec. 1497 dobi vikar cerkve sv. Jerneja (in Gotsthee), Leonard Würfel, od patrijarha dovoljenje, da sme odvezovati od vseh pridržkov, razun od uboja. (A, a, 20, 16.) Kočevski župnik Luka Sichel dá 7. marc. 1498 svojo faro zopet v najem vikarju L. Würfelnu (A, a, 20, 51.) — 14. marc. 1498 je bil oproda Mihael Pramperger predstojnik kočevskega gospostva. (O. z.) — 26. marc. 1622 dobi faro (Gotzheuie) Štefan Zurentio. (A, c, 10.) — Ribniški naddijakon Frančišek Vaccano je imel tudi kočevsko faro. Ko je nanjo resignoval, je bil na cesarski predlog 23. maja 1639 potrjen za župnika Ivan Herler. (A, c, 11.) — 11. jun. 1681 župnik Jurij Oplanič. (A, c, 16.) — Župnik Frančišek Danijel baron pl. Moschon, doktor bogoslovja, dobi 21. febr. 1700 naddijakonsko čast, ker stari ribniški župnik T. Renner za to ni bil več sposoben. (A, c, 17.) Po Moschonovi smrti je bil na prezentacijo kneza Turjaškega 19. jun. 1735 za župnika ondi potrjen Frančišek Kosler. (A, c, 20.)

Komenda. Ko je bil naddijakon in župnik Plankel zapustil Kamnik, postal je 2. jul. 1626 komendski župnik in komendator Gregor Kern naddijakon gorenjski. (A, c, 10.)

Koprivnik (kočevski). 14. marc. 1500 je bil v mašnika posvečen Jurij, sin Matije Khrena, iz Koprivnika. (O. z.)

Kostanjevica. *Fara:* 5. apr. 1349 je dobil od patrijarha Bertranda tonzuro Ivan, sin Luke (de Landstrost). (C. 3, 4, 36.) — 31. dec. 1491 se omenita duhovna Martin in Ivan, domá iz Kostanjevice. (A, a, 16, 31.) Martin je bil 31. okt. 1492 in 1. jan. 1495 vikar v Vipavi. (A, a, 15, 397 in 16, 31.) — Gregor, sin Andreja Klinca iz Kostanjevice, je

bil 27. febr. 1496 v Čevdadu posvečen v subdijakona na mizni titel vojnika Friderika Reynerja, 19. marc. 1496 v dijakona in 2. apr. 1496 v mašnika. (O. z.) — 14. apr. 1498 je bil vitez Urh Wernecher (Brnikar) poglavar kostanjeviškega mesta. (O. z.) — *Samostan:* Opat Ivan se omenja: 27. febr. 1496, ko je dal subdijakonu Osvaldu, sinu pok. Pavla Cranicherja iz Žalca, in 21. marc. 1497, ko je podelil subdijakonu Luki, sinu sevniškega mesarja, «Titulum mensae» (O. z.), dalje 14. apr. 1499 (A, a, 22, 158) in poslednjič 19. avg. 1500. (A, a, 24, 303.) — 27. maja 1718 dobi od patrijarha naddijakonsko čast opat Alanus (A, c, 18) in 20. dec. 1737 opat Aleksander. (A, c, 20.)

Kovor. Po smrti župnika Simona Sworsine (Zuosina, «Izv.» II., 58.) je predlagal 19. avg. 1500 kostanjeviški opat za kovorsko faro Gregorja z Vač in patrijarh ga je potrdil 26. avg. 1500 (A, a, 24, 303.)

Kranj. Jurij iz Kranja je bil 27. jul. 1489 vikar v «Mosso». (A, a, 21, 392.) — Peter Waldner je imenovan 31. marc. 1492 in 11. jan. 1493 duhovni pomočnik kranjski, 18. dec. 1492 pa kapelan altarja sv. Katarine v farni cerkvi. To kapelanijo je bil ustanovil tačas kranjski meščan Klemen Perilo (Parilu), ki je daroval za svoj altar tudi novo mašno obleko in kelih. (A. a. 15, 76 in 424.) — Gregor Jelen (Gelen) je bil duh. pomočnik ondi 31. marc. in 30. jul. 1492 (A, a, 15, 76 in 377) ter 11. jan. 1493. (Viz. zap. I, 33.) — Župnik Matija Operta, doktor dekretov, se omenja 30. jul., 25. sept. in 18. dec. 1492 12. jan. in 19. marc. 1493, 12. nov. 1494 in 16. febr. 1497 (A, a, 15, 370, 424, 446, 487 in 16, 13, 348). — Mihael Zelnik je bil 30. jul. in 18. dec. 1492 namestni kapelan kostniške kapele. Župniku Operti je bilo ukazano, da naj ne jemlje darov, ki se polagajo o prazniku sv. Katarine na kostniški altar. (A, a, 15, 370 in 424.) — 25. sept. 1492 je kranjski meščan Leonard Vranič podaril 28 dukatov za kapelo sv. Uršule v farni cerkvi. (Viz. zap. I, 26.) — Omenijo se: 19. marc. 1493 Mihael Hrovat (Crobat), duhovni pomočnik (A, a, 15, 467); 30. maj. 1493 meščan Gašpar Kebrič

(Chiebricz) in 8. jun. 1493 meščan Primož Schelenperger (A, a, 15, 485, 489); 26. sept. 1493 in 16. dec. 1495 Peter Kodelja, namestni kapelan altarja sv. Jurija v Kranju (A, a, 15, 532 in 16, 162); duhoven Kristijan Kalkar 26. sept. 1493, 16. dec. 1495, 2. maja 1496 in 16. febr. 1497 (A, a, 15, 532 in 16, 219, 348); Martin, duh. pomočnik v kranjskem hospitalu, 26. sept. 1493. (A, a, 15, 532.) — 12. nov. 1494, za časa kranjskega sodnika Leonarda Büchelsbergerja (Pihelsperger), je zapustil meščan Ivan Sluga svoje imetje altarju sv. Nikolaja v farni cerkvi, svoji ženi Maruši pa neki hlev s pogojem, da vzdržuje vse noči večno luč v kostnici. (A, a, 16, 13.) Dasiravno je bilo oznanjeno izobčenje za tatove, je vendar moral 8. maja 1497 patrijarh po svojem komisarju L. Büchelsbergerju zapretiti Antonu Slugi in soprogi Maruši, da naj v miru pustita zapuščino, katero je dobila kapela sv. Nikolaja. (A, a, 16, 371.) — 10. marc. 1495 dobi Anton, sin krojača Mihaela iz Kranja, dovoljenje, da ga sme posvetiti kak ptuj škof. (A, a, 16, 70.) — Jurij Hersel je bil 16. dec. 1495 in 8. maj. 1497 beneficijat altarja sv. Fabijana in Sebastijana v Kranju. (A, a, 16, 162 in 371.) — Luka Seebacher (Sepochar) je bil 8. maja 1497 kapelan altarja sv. Nikolaja. (A, a, 16, 372.) — Kranjski organist Vincenc, sin Mihaelov, dobi 22. dec. 1497 za ordinacije oproščenje o pogrešku zakonskega rodu, 23. maj. 1497 dobi v Čevdadu subdijakonat na mizni titel Jurija pl. Ecka, zakladničarja (thesaurarii) rimskega kralja, 10. marc. 1498 dijakonat in 31. marc. 1498 v Beljaku mašništvo. (O. z.) — 12. nov. 1500 se Vincenc imenuje oficijant v Kranju. (A, a, 23, 122.) — Posvečeni so bili v Čevdadu nastopni Kranjci ter so postali: Krištof, sin Jakoba Vraniča, je postal 19. sept. 1495 subdijakon na titel sodnika in prisežencev kranjskega mesta, 19. dec. 1495 dijakon, 27. febr. 1496 mašnik; Blaž, sin pok. Ivana Kolariča, 23. marc. 1495 mašnik na titel velesovske opatinje; 27. febr. 1496 Jurij, sin Ivana Cipe, subdijakon na mizni titel g. Jurija Lambergerja z Orteneka, 19. mar. 1496 dijakon in 2. apr. 1496 mašnik; Simon, sin Jurija Celjana (Cilier), 24. sept. 1496 subdijakon na titel opata

podklošterskega (Arnoldstein), 27. dec. 1496 dijakon, 25. marc. 1497 mašnik; Blaž, sin kovača Matije, 17. dec. 1496 subdijakon na titel bistrskega samostana, 18. febr. 1497 dijakon, 21. marc. 1497 mašnik; Jeronim, sin krojača Jurija, 22. dec. 1498 dijakon, 23. febr. 1499 mašnik; Jernej Jankula, sin Kancijanov, je postal 17. dec. 1496 subdijakon na titel Žige Škodele iz Finkensteina, 18. febr. 1497 dijakon, 21. marc. 1497 mašnik; Gregor Clabnich (Kladnik ali pa Hladnik), sin Krištofov, 24. sept. 1496 subdijakon na titel Henrika pl. Ekha, 27. dec. 1496 dijakon in 18. febr. 1497 mašnik; Jakob, sin Gregorja Rajča (Raycz), 18. febr. 1497 subdijakon na titel vojnika Žige Lambergerja, 21. marc. 1497 dijakon, 25. marc. 1497 mašnik; Gašpar, sin Krištofov, 23. febr. 1499 subdijakon na titel pl. Jurija de Helben (?), vicedoma kranjskega, 16. marc. 1499 dijakon, 30. marc. 1499 v Ogleju mašnik; Gregor Trinchil, Ivanov sin, 23. febr. 1499 subdijakon na titel velesovskega samostana, 30. marc. 1499 dijakon; Peter, sin Mateja Kodelje, 18. marc. 1500 subdijakon na titel kranjskega meščana Leonarda Büchelsbergerja, 13. jun. 1500 dijakon, 19. dec. 1500 mašnik; Ivan, sin Mihaela Zelnika, 14. marc. 1500 subdijakon na titel Jerneja Schratta, oprode rimskega kralja, 4. apr. 1500 dijakon, 18. apr. 1500 mašnik; Jurij Košarek 14. marc. 1500 subdijakon na titel velesovskega samostana, 4. apr. 1500 dijakon, 18. apr. 1500 mašnik; Ivan, sin Luke Kladnika, 14. marc. 1500 subdijakon na titel sodnika in prisežencev kranjskih, 4. apr. 1500 dijakon, 18. apr. 1500 mašnik. Tonzuro in manjše redove so pa dobili Kranjci: Anton, sin Jerneja Prešerna (Presckern), 24. sept. 1496; Primož, sin Ivana Jankota, 23. febr. 1499; Sebastijan, sin Mihaela Nagelna, 12. marc. 1500. (O. z.)

(Dalje prihodnjič.)

Kranjski mahovi.

Spisal S. Robič.

Sieh, es leuchtet still und groß
Hohe Weisheit auf an jeder Pflanze:
Von dem königlichen Cederkranze
Bis hinunter auf das niedre Moos.

Na svojih prirodoslovnih izletih, nabirajoč žužke in polžke, pobral sem tu in tam marsikateri mah, ako se mi je videl zanimiv, in v teku nekaj let nabral sem jih brez «varijetet» 366 različnih pasem, katere s tem spisom priobčim. Opomniti pa moram, da sem te mične rastline nabiral samo v okolici olševski in preddvorski, potem na Storžiču in Zaplati, v kokriški dolini, na Grintovcu in Grebenu, na Šenturški Gori in bližnjih planinah, v Kamniški Bistrici in na Veliki Planini kamniški. Le kakih 8 do 10 pasem jih je z Notranjskega in visokega Gorenjskega. Določila sta mi jih gospoda pokojni J. Juratzka in J. Breidler, kateremu izrekam najiskrenejšo zahvalo. Razvrstil sem jetrnike (Hepaticae), kakor se nahajajo v Rabenhorstovi «Kryptogamen-Flora» z leta 1863., listaste mahove (Musci frondosi) pa po J. Breidlerjevi flori «Die Laubmoose Steiermarks» z leta 1891. Akoravno moje delo ni popolno, vendar bode služilo v porabo onemu, ki bo kedaj pisal popolno floro kranjskih mahov.

Jetrniki – Hepaticae.

Družina I. Ricciaceae.

Skupina I. Riccieae.

1. Riccia Mich. (Imenovan po Fr. Ricci-ju v Florenci.)

1. R. glauca L. Na vlažnih ledinah na Šenturški Gori.

Skupina II. Anthoceroteae — rogljati.

2. Anthoceros Mich. («anthos» = cvet in «ceras» = rog.)

2. A. laevis L. V družbi z Riccia glauca na Šenturški Gori; na vlažnih ilovnatih krajih v okolici olševski.

Družina II. Marchantiaceae.

Skupina I. Grimaldieae.

3. Duvalia N. a E. (Im. po Duvalu.)

3. **D. rupestris N. a E.** Na zemlji z dolomitnim peskom; tudi v razpokah dolomitnih skladov, v kokriški dolini, na Krvavcu, v Korošici in drugod.

4. Asterella P. B. Lam. (Dim. besede «aster» = zvezda.)

4. **A. hemisphaerica P. B. (sozn. Reboulia hemisphaerica Raddi.)** Pri trohljenem štoru na Vršiču proti Trenti.

Skupina II. Marchantieae.

5. Conocephalus Dumort.

5. **C. conicus (L.) Du Mort (sozn. Fegatella conica Corda).** Na vlažnih, osojnih krajih v dobliškem jarku Šenturške Gore, v okolici olševski in predvorski, v kokriški dolini, v Kamniški Bistrici.

6. Sauteria N. a E. (Im. po Sauteru.)

6. **S. alpina (Bisch) N. a E.** Na Grintovcu in Vršiču, v razpokah apnenka.

7. Chomiocarpon Lindberg.

7. **Ch. quadratus (Scop.) Ldbg. (sozn. Preissia commutata Nees a Es.)** Na osojni peščeni zemlji ob cesti iz Preddvora v kokriško dolino; v Korošici in v Kamniški Bistrici.

8. Marchantia L. (Imenovan po Marchantu, ravnatelju bot. vrta v Parizu † 1738.)

8. **M. polymorpha L.** Pri studencih in na mokrih krajih v okolici olševski, v kokriški dolini, v jarkih Šenturške Gore.

Družina III. Jungermanniaceae.

A. Jungermannieae frondosae.

Skupina I. Metzgerieae.

9. Metzgeria Raddi. (Imenovan po Metzger-ju.)

9. **M. furcata (L.) N. a E.** Po lozah na vlažni zemlji, na koreninah dreves, na kamenju v okolici olševski, na Šenturški Gori in drugod.

10. **M. pubescens (Schrank) Raddi.** Na vlažni zemlji in na koreninah listnatih dreves v Mlaki nad Št.-Lenartom; na dolomitnih skalah na Kriški Planini in v Korošici.

Skupina II. Aneureae.

10. Aneura Dumort. («a» = brez in «neuron» = žila.)

11. **A. multifida Dum.** Na vlažnih krajih po lozah na Šenturški Gori, v okolici olševski, preddvorski in drugod.

12. **A. palmata Dum.** Na trohljenih štorih na Šenturški Gori, v okolici olševski in preddvorski, v kokriški dolini; tudi visoko gori med Grebenom in Zvohom.

Skupina III. Haplolaeneae.

11. Blasia Mich. (Po italijanskem botaniku Blasiju imenovan.)

13. **B. pusilla Mich.** Na vlažni ilovnati zemlji na Olševku in v Slaparjevem grabnu v kokriški dolini.

12. Pellia Raddi. (Pella = posoda.)

14. **P. epiphylla (L.) N. a E.** Na osojni vlažni zemlji v okolici olševski.

15. **P. calycina (Tayl.) N. a E.** Na vlažni zemlji v okolici olševski in preddvorski, v kokriški dolini, v grabnih Šenturške Gore.

Skupina IV. Codonieae.

13. Fossombronia Raddi. (Po Fossombroniju, † v Florenci 1844.)

16. **F. pussilla (Schmid) N. a E.** Na vlažni ilovnati zemlji na Olševku.

17. **F. cristata Lindberg.** Na dételjiščih in ledinah na Šenturški Gori.

B. Jungermannieae foliosae.

Skupina I. Jubuleae.

14. Lejeunia Gottsche & Lindberg. (Po Lejeune, piscu belgiške flore.)

18. **L. calcarea Libert.** Na kamenju v vodi na Olševku, po vlažnih skalah v kokriški dolini in v Kamniški Bistrici.

19. **L. serpyllifolia (Dicks) Libert.** Na drevesnih deblih in koreninah na Olševku in Šenturški Gori; na skalovju v kokriški dolini in v Korošici.

15. Frullania Raddi. (Imenovan po Frullani-ju.)

20. **F. dilatata (L.) N. a E.** Na lubju poljskih in gozdnih dreves; na skalovju z ravnine do planine povsod navaden.

21. **F. Tamarisci (L.) N. a E.** Okrog parobkov, na skalah z mahom poraščenih povsod navaden.

Skupina II. Platyphyllae.

16. Madotheca Dumort. («mados» = gol in «thece» = pušica.)

22. **M. laevigata (Schrad) Dum.** Na bukovih in gabrovih deblih; na vlažnih skalah povsod navaden.

23. **platyphylla (L.) N. a E.** Na drevesnih deblih, po kamenju, skalovju povsod navaden mah.

17. Radula Dum.

24. **R. complanata Dum.** Na bukovih in gabrovih deblih in drugih drevesih; tudi na vlažnih skalah prav navaden mah.

Skupina III. Ptilidieae.

18. Ptilidium N. a E. («ptilon» = puh.)

25. **P. ciliare (L.) N. a E.** Na lubju pri tleh dreves v Stágnah na Olševku.

19. Trichocolea Dum. («thrix» = las in «coleos» = nožnica.)

26. **Tr. tomentella (Ehrh.) N. a E.** Na osojnih vlažnih krajih v Kamenici na Olševku in v jarkih Šenturške Gore.

Skupina IV. Trichomanoideae.

20. Bazzania Wahlenb.

27. **B. tricrenata Wahl.** (sozn. **Mastigobryum deflexum N. L. & G.**) V gozdu na osojnih vlažnih krajih, v dobliškem jarku, med Šenturško Goro in Sidražem; pri Olševku na obali nekega potoka.

28. **B. trilobata (L.) Gray** (sozn. **Mastigobryum trilobatum N. L. & G.**) Navaden mah po lozah.

21. Lepidozia N. L. & G. («lepis» = luska.)

29. **L. reptans (L.) Nees a Es.** Na trohljenih štoréh in na vlažni gozdni zemlji povsod v obilici.

22. Calypogeia Raddi. («calix» = čaša in «pogon» = brada.)

30. **C. Trichomanis N. a E.** Na osojnih krajih po gozdu na tleh.

Skupina V. Jungermannideae.

23. Chiloscyphus Corda. («cheilos» = ustnica in «scyphus» = kozarec.)

31. **Ch. polyanthus (L.) Corda.** Na osojnih vlažnih krajih v okolici olševski in kokriški dolini. Var. β) **rivularis N. a E.** Na kamenju pri potoku na Olševku.

24. Lophocolea N. a E. («lophos» = greben in «coleos» = plošča.)

32. **L. heterophylla (Schrad) N. a E.** Na trohljenih štoréh na Olševku in v Kamniški Bistrici.

33. **L. minor (Roth.) N. a E.** Na vlažnih skalah in na tleh v okolici olševski in na Šenturški Gori.

34. **L. bidentata (L.) N. a E.** Na starih trohljenih štoréh in na vlažni zemlji po lozah med drugimi mahovi, v okolici olševski in preddvorski in na Šenturški Gori.

25. Sphagnocetis N. a E. («sphagnum» = goba in «secetis» = tovariš.)

35. **Sph. commnunis (Dicks) N. a E.** Na trohljenem štoru med drugimi mahovi na Možancih, na kostanjevem parobku (Castanea vesca) na Šenturški Gori. Var. β) **macrior N. a E.** Na trohljenem smrekovem štoru pri Predaslju, v Kamniški Bistrici na desni obali reke.

26. Jungermannia L. (Imenovan po L. Jungermannu, † 1653.)

a) J. aequifoliae.

36. **J. trichophylla L.** Na starih trohljenih štorih in po tleh med drugimi mahovi na Šenturški Gori in v okolici olševski in preddvorski.

37. **J. setacea Weber.** Na ilovnati zemlji v sedlu med Krvavcem in Zvohom.

b) J. bicuspides.

38. **J. curvifolia Dicks.** Na trohljenih štoréh in smrekovih kladah, v Suhi pri Preddvoru in v Korošici Kamniške Bistrice.

39. **J. connivens Dicks.** Med drugimi mahovi na Zaplati.

40. **J. bicuspidata L.** Na goli ilovičasti zemlji, ob gozdnih potih med Olševkom in Velesalom; v bukovi lozi pri Olševku, v borovi lozi pri Komendi. Var. *c)* **conferta Huebn.** Med rušjem (Pinus Mughus) na Krvavcu.

41. **J. catenulata Huebn.** Na stari kladi na Možancih.

42. **J. Starkii (Funck) N. a E.** Ob lozni poti na Šenturški Gori.

d) J. communes.

43. **J. barbata Schmid.** Pri nekem osojnem potu na Olševku. Var. **I. Schreberi N. a E.** Med drugimi mahovi na Záplati.

44. **J. quinquedentata Web.** Na kamenju, z mahom poraščenem, na Záplati.

45. **J. minuta Crantz.** Na trohljeni lesovini na Záplati, Grebenu in Mokrici.

e) J. bidentes.

46. **J. incisa Schrad.** Na trohljenih štoréh v Kamniški Bistrici in na Močilah pri Kranjski Gori.

47. **J. porphyroleuca N. a E.** Na trohljeni lesovini na Záplati in v Dolgi Njivi med Grebenom in Zvohom.

48. **J. inflata Huds.** Na porfiru poleg Andreae-je Rothii v Leskovcu, kokriške doline.

49. **J. acuta Lindbg.** Na dolomitnih tleh na Záplati, v kokriški dolini in v Kamniški Bistrici.

50. **J. Mülleri N. a E.** Po skalovju in med drugimi mahovi v Kamniški Bistrici in v dobliškem jarku Šenturške Gore.

f) J. integrifoliae.

51. **J. riparia Taylor.** Na vlažnem peščencu v dobliškem jarku prav obilo in v Kamniški Bistrici. Var. **minor.** Na vlažni skali v Korošici.

52. **J. sphaerocarpa Hook.** Na vlažni zemlji v bukovi lozi pri Olševku.

53. **J. hyalina Hook.** Na osojni, vlažni zemlji po lozah Šenturške Gore.

54. **J. crenulata Sm.** Na ilovnati zemlji ob gozdnem potu med Olševkom in Velesalom.

55. **J. Taylori Hook.** Okrog trohljenih štorov v Kamniški Bistrici in v Suhi pri Preddvoru.

56. **J. exsecta Schmid.** Med drugimi mahovi na tleh v bukovi lozi pri Olševku.

57. **J. albicans L.** Na osojnih, vlažnih krajih ob potih, na vlažni zemlji po lozah v okolici olševski in preddvorski, na Šenturški Gori; v kokriški dolini na porfiru povsod v obilici.

27. Scapania Lindberg. («Scapane» = lopata.)

58. **Sc. curta (Mart.) N. a E.** Na zemlji po lozah in ob gozdnih potih na Šenturški Gori in v okolici olševski in preddvorski.

59. **Sc. aequiloba (Schwaeger) N. a E.** Na peščeni zemlji na Olševku in v kokriški dolini.

60. **Sc. nemorosa (L.) N. a E.** Ob gozdnih potih, po grabnih Šenturške Gore, v okolici olševski in preddvorski, v kokriški dolini in v Kamniški Bistrici.

28. Plagiochila N. a E. & Dumort («plagios» = pošev in «cheilos» = ustnice).

61. **P. asplenoides (L.) N. a E.** Po osojnih, vlažnih gozdih zelo razširjen.

62. **P. interrupta N. a E.** Po lozah Šenturške Gore in na Olševku.

Skupina VI. Gymnomitria.

29. Alicularia Corda. («alicula» dimin. od ala = peruta, tedaj perutica.)

63. **T. scalaris (Schrad) Corda.** Na starih štoreh v bukovi lozi pri Olševku.

30. Marsupella Dumort. («marsupium».)

64. **M. Funkii Dum.** (sozn. **Sarcoscyphus Funkii Web. & M.**) Ob potih v okolici olševski in preddvorski in na Šenturški Gori.

65. **M. Ehrharti Corda.** Na porfiru zraven Andreae-je R. v kokriški dolini.

(Dalje prihodnjič.)

Mali zapiski.

Občni zbor «Muzejskega društva za Kranjsko». O tem zborovanju, ki se je vršilo v bralni sobi Rudolfinuma dne 23. januvarja t. l., poročimo samo par črtic. Zbralo se je 17 društvenikov pod predsedstvom gospoda ravnatelja A. Senekoviča, kateri je naznanil potrjenje nekoliko premenjenih društvenih pravil. Po tej premembi se je društveno leto spravilo v soglasje s solnčnim letóm, občni zbor bode vsako leto meseca januvarja ali februvarja in, ako bi isti ne bil sklepčen, se lahko potem v najkrajšem času skliče drugi občni zbor, kateri je sklepčen z vsakim števílom navzočih članov. Poročilo tajnikovo in blagajnikovo o delovanju odbora v zadnji polovici leta se je vzelo odobrovalno na znanje. Potrdil se je nadalje proračun za l. 1893 in odborov predlog o perijodičnem izdajanju «Izvestij», kakor je naznanjeno na platnicah tega sešitka. Po vskliku sta se izvolila dosedanja pregledovalca društvenih računov, gospoda prof. J. Šorn in kurat A. Žlogar, tudi za prihodnje leto. Muzejsko društvo šteje 4 častne, 3 dopisujoče in 215 pravih članov, plačujočih po 3 gld. na leto. Vsi ti prejmó brezplačno «Izvestja» in na jesen dva zvezka nemških publikacij, namreč «Repertorium zu Valvasors, Ehre des Herzogthums Krain», kot spomenik na letošnjo dvestoletnico Valvasorjeve smrti, ter jeden zvezek naravoznanske vsebíne. S 108. društvi in akademijami stoji muzejsko društvo v zamenjalni zvezi za publikacije. Prejelo je od njih zadnjega pol leta 223 knjig in sešítkov zgodovinskega in naravoslovskega obsega in jih darovalo visokemu deželnemu odboru za knjižnico deželnega muzeja v Rudolfinumu. Proračun za l. 1893 se je določil z 1847 gld., katere misli društvo poravnati z udnino in raznimi podporami.

Predavanje v «Muzejskem društvu». Dné 23. januvarja t. l. je imel gospod ravnatelj Ivan Šubic predavanje «o gorenjski ravnini (latvici) in njenem vplivu na dobavo pitne vode za Ljubljano». Govornik je načrtal meje gorenjske ravnine s posebnim ozirom na geologično sestavo njenega gorskega roba ter kazal na vode, ki tekó po latvici. Glavni vodotoči njeni so: Sava, Sora, Tržiška Bistrica, Kokra in Kamniška Bistrica. Te vode so nasule latvico z gramozom in prodovjem. Vsa ravnina je napojena s podtalno vodo, ki se velikemu toku jednako počasi premika proti najnižjemu mestu ravnine, to je proti Dolu pod Ljubljano. Te podzemne vode bi tekle povsem pravilno navzdol, ko bi jih v spodnji tretjini latvice ne zavirala ogromna zagvozda, namreč hribovje Šmarne Gore, Vranšice in Debelega Vrha. Ta skupina tiči kot mogočen klin v latvici in delí njene vode v tri oddelke; jeden del teče pri Medvodah in Vižmarjih navzdol, drugi se giblje memo Skaručine in Šmartna, tretji pa se pomika pri Mengšu proti ljubljanskemu polju. Pri Studencu se izlivajo na prosto v podobi mnogoštevilnih izvirov. Vsi imenovani vodotoči napajajo prodovje z vodo, a ravno največji izmed njih, Sava, prodira primeroma malo v obližje, ker se je njena struga zgostila in postala neprodirna. Zato Sava posebno na ljubljanskem polju skoraj nič ne

vpliva na podtalno vodo; vodnjaki so popolnoma nezavisni od savske vode in dajo samo čisto in zdravo podzemno vodo. Ta podzemna voda stoji 10 do 20 m pod površjem ter pada ob jednem s svetom, tako da je najnižja pri Dolu pod Ljubljano. Množina podtalne vode je ogromna, neizcrpna, njena kakovost pa tako izvrstna, da si boljše pijače misliti ne moremo. Z bistrim očesom je izbrala ljubljanska občina to vodo ter zgradila blizu Kleč 4 velike vodnjake, iz katerih nam zajema parni stroj v vsaki sekundi približno 42 l izborne pijače. Poleg Kleč se je za vodovod ljubljanski s početka mislilo tudi na Skaručino in na Studenec pod Ljubljano; a ker je voda povsod jednaka in prvotno istega izvira, so se tehniki odločili za imenovani kraj. S ponosom moramo konštatirati, da so se znanstveno teoretiška raziskavanja povsem obistinila v praksi, da je vode res toliko in v taki kakovosti, kakor so nam obetali učenjaki. Nihče ne more več dvojiti, da ima Ljubljana v gorenjski ravnini vodoshrambo, kakeršnih je le malo na zemlji, in da smo zgradili vodovod, ki mora biti nam in bode še poznim rodovom v ponos in blaginjo.

Starinske najdbe ob dolenjski železnici. Pri grajenju dolenjske železnice se je našlo že več prazgodovinskih in rimskih starin. Rimske grobove pri Paradišču smo omenili že v prvem članku tega sešítka. Posebej naj tu opišemo najdbe na grobišču v Kurji Vasi ob Gruberjevem prekopu pri Ljubljani. Za zadnjo hišo »pri Vraniču« (Andrejcu) so trčili delavci ob rimsko cesto. Nad njo so našli v laporju 16 lukenj z ostanki sežganih mrličev iz prazgodovinske dobe in poleg njih štiri rimske grobe, obdane z opeko. Pozneje so izkopali še več rimskih grobov pri preseki za Češnjevarjevo hišo, med njimi jednega, kateri je bil sestavljen iz opeke v podobi strehe. V grobovih so bile črepine svetilk s tvorniščno znamko. V dveh lesenih krstah so se našli še podplatje moških in ženskih sandalov, katere je pa neki sluga iz nevednosti vrgel proč. Nad tem grobiščem se jasno vidi nasip nekdanjega gradišča. — Dalje so našli dne 7. februvarja t. l. ob železniški progi na Razdrtem pri kilometru 18·56 rimsk grob v amfori s prednjim delom svetilke. Poprej so pa še zasledili rimsko cesto na Cikavi blizu poslopja sedanje šmarijske pošte. Ko so kopali za kolodvor na Grosupljem, so dobili več debelih posod in črepin iz prazgodovinske dobe. Tudi ondi je moralo biti nekdaj pokopališče, in sicer bolj siromašnih ljudij, ki so bržkone bivali malo višje gori na griču, kjer stoji sedaj cerkev sv. Mihaela na Grosupljem. *S. R.*

Najnovejše prazgodovinske najdbe pri Sv. Magdaleni. Upanje, da se bode iz velikanske, 30 m dolge in 10 m široke gomile (št. II.) pod Sv. Magdaleno pri Šmariji spravilo kaj posebno zanimivega na dan, ni bilo zastonj. Dne 16. februvarja t. l. je odkopal gosp. Pečnik nenavadno veliko in zelo bogato opravljeno žensko, kakeršna še ni bila najdena na Kranjskem. Ležala je 4 m globoko v grobu, vsekanem v skalo, z glavo proti zahodu. Po vsej obleki, ki je pa že razpadla, je imela našite umetne koralde in lepe bronaste nakrasnine. Tega drobiža se je nabralo okoli 4000 komadov, vrh tega pa še mnogo debelih in svetlih jantarjevih jagod, katere je imela okoli vratú. Po dve kaj

lično izdelani bronasti, v sredi votli zapestnici je nosila na rokah. Poleg nje je ležalo kakih osem fibul, krasni in široki pozlačeni uhani, pri nogah dva bronasta kotla in črn, lepo okrašen pisker. Zadnje dni februvarja so izkopali ondi bronasto posodo (situlo) z vzboknjenimi podobami. Razkopavanje te zanimive gomile se nadaljuje. — Dne 20. februvarja se je pa odprla malo više ležeča gomila, ki je dala dvoje velikih, razdrobljenih žar, izvrstno ohranjeno, močno fibulo, ostanke z bronom okovane lesene posode itd. Vse te najdbe bodemo natančneje opisali v prihodnjem sešitku.

Slovstvo o domoznanstvu slovenskih dežel. Pod tem naslovom bodemo poročali o novih knjigah in beležili tiskane sestavke, ki se tičejo domoznanstva slovenskih dežel, bodisi v domačih, ali tujih tiskovinah. Včasih bodemo o kakem spisu govorili obširneje, sicer pa vsaj naštelі častitim čitateljem, kar je v tem oziru zagledalo beli dan. Za danes naznanimo sestavke, ki se nahajajo v knjigah in časopisih, katere je prejelo «Muzejsko društvo za Kranjsko» od drugih društev, naznanjenih na platnicah tega lista. — «Archeografo Triestino» ima v 17. zvezku (1891) nastopno: Dr. Vinc. Joppi «Documenti goriziani del secolo XIV.»; Dr. Fr. Swida «Regesto dei documenti conservati nel Museo provinciale di Gorizia»; Dr. Gregorutti «L' antico Timavo e le vie Gemina e Postumia»; P. Kandler «Indici degli argomenti precipui discorsi nelle sette anuate dell' Istria». (1845 — 1852.) — Archaeologisch-epigraphische Mittheilungen aus Österreich-Ungarn (l. XV.): A. v. Premerstein «Inschriften aus Petovio». (Str. 122.) — Beiträge zur Kunde steiermärkischer Geschichtsquellen (1892, 24. letn.): Dr. Arnold Luschin von Ebengreuth «Herbersteiniana». — Mittheilungen des historischen Vereines für Steiermark (1892, 40. zv.): Dr. Anton Mell «Beiträge zur Geschichte des Unterthanwesens in Steiermark. (Str. 135.) V. Konschegg «Nachträgliches zum steir. Künstler-Lexicon». (Str. 298.) — Carinthia (1892, 82. letn.): Dr. Richard Müller «Kleine Beiträge zur altkärntnerischen Ortsnamenkunde». (Str. 54.) Joh. Scheinigg «Slovenische Ortsnamen aus Personennamen». (Str. 106.) — Rad Jugoslavenske akademije: M. Valjavec «Prinos k naglasu u (novoj) slovenštini». «Naglas u participima.» (Knj. CX.) Dr. Drag. Gorjanovič-Kramberger «O fosilnih Cetaceih Hrvatske i Kranjske». (Knj. CXI., str. 1 — 22.) Dr. T. Maretić «Život i književni rad F. Miklošića». (Knj. CXII., str. 41 do 163.) — Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale (1892, 18. zv.): (Črnologar) «Die Baulichkeiten zu Kloster Landstraß». (Str. 6.) Leop. v. Beck-Widmanstetter «Aeltere Grabdenkmale in der Steiermark». (Str. 8.) Dr. Marchesetti «Praehistorische Ausgrabungen in Sanct Lucia im Jahre 1891». (Str. 60.) A. Müllner «Funde beim Canalbaue in Laibach». (Str. 63.) Črnologar «Gora (St. Magdalenaberg) bei St. Marein». (Str. 120 in 127.) J. «Vicariatskirche zu St. Johann in Gurkfeld». (Str. 124.) «Umbau des Schlosses zu Bischoflack». (Str. 124.) Črnologar «Die

Pfarrkirche zu Hönigstein bei Rudolfswert». (Str. 173.) J. Wallner «Über die Archive der ehemaligen Klöster Sittich und Landstraß». (Str. 183.) Rutar «La Tène-Funde aus der Gegend von Polšnik bei Littai». (Str. 186.) Benesch «Zwei alte Glocken bei Anton Samassa in Laibach». (Str. 187.) Rutar «Die prähistorische Ansiedlung bei Sittich und bei Malnice in Krain, dann die römische Ansiedlung beim letzteren Orte». (Str. 202.) Rutar «Antike Funde in Krain seit dem Frühjahre 1892». (Str. 238.)

Rodbine Petazzi, Strassoldo in Coronini. Mnogo plemenitnikov izvaja svoje ime od starih Rimljanov in Germanov, pa so čisto slovanskega pokolenja. Tako grofje Petazzi menijo, da so dobili ime od rimskih Anicijev, a so najbrže v 12. stoletju prišli s Kranjskega v Trst ter se prvotno pisali Petáč, potem Petaz, Petatii, de Petachis; in sedaj so Petazzi. Petáčev živi še veliko v Smledniku na Kranjskem. — Enako je z rodbino Strassoldo, ki ima svoja domovanja v Gorici in po Furlanskem. S početka so se pisali Strasor, potem Strasort, Strassold in naposled Strassoldo. Czörnig («Das Land Görz und Gradisca» str. 670) méni, da so prišli z Nemškega, ko piše: «Als ihr Stammvater wird Werner I. von Strassau bezeichnet, welcher im Jahre 453 aus Franken nach Friaul kam.» «Im nächsten Jahrhunderte wurde mit den Ruinen der benachbarten Stadt Aquilea zum Schutze gegen die Einfälle der wandernden Völker das Schloss zu den zwei Thürmen (alle due torri) erbaut, welches in der Folge von den Eigenthümern den Namen Strassoldo erhielt 585. (Palladio.)» Ravno narobe bode bolj verjetno. Grad z dvema stolpoma je bil sezidan kot straža na cesti iz Ogleja in posestnik tega gradu se je prav lahko po straži imenoval stražar, iz česar je nastalo rodbinsko ime Strasor. Dr. Swida je našel v rodbinskem arhivu grofov Strassoldo staro pisavo «Strasor», kar ni drugega kot Stražar (Wächter im Wachtthurme bei Aquilea). Straso (straža) se omeni v listini z dne 7. avg. 1190. «Archeografo Triestino» (zv. 14., str. 405) ima regest, glaséč se: «Il signor Maroldo di Gagliano e suo figlio Corrado aderente il secondogenito Vosaldo ed il salamanus Bernardo di Strassoldo (= Bernhardus de Straso, qui erat salbanus alodii predicti Moroldi) fanno una donazione ad Ellica (Helicha), figlia di Warnero de Piuca, in occasione del di lei matrimonio col suddetto Corrado.» Bernard «de Straso» torej še dobro spominja na slovensko stražo. L. 1228 je pa v neki listini pisano: «Artuicus de Strasor», t. j. slovenski Stražar. Pozneje se je ime izpreminjalo, da imamo sedaj Strassoldo. — Kaj pa grofje Coronini? «Coronini Kronberg (Cronberg)» — piše Czörnig v omenjeni knjigi str. 770 — «kamen aus Berbena bei Bergamo nach Görz. Der Stammvater der älteren Familie Coronini war Johann Cyprian der Ältere, geb. 1500, dessen Vorfahren den Namen Coroni de Locatelli führten. Er kam 1526 nach Görz, wo er vom Erzherzog (Kaiser) Ferdinand ein Lehen erhielt. Nachdem er sich mit seiner Geschlechtsverwandten Catharina, Tochter Pompejus III. Coronini vermählt hatte, nahm er den Namen Coronini an. Es stammte sowol seine

Familie, als jene seiner Gemahlin, von dem altadeligen, im Kurfürstenthum Mainz ansässigen Geschlechte der Ritter von Cronberg ab.» Kako je mogoće napisati v malo stavkih toliko zmede? Rodbina Coroninijev iz Berbene! Utemeljitelj Ciprijàn naj bi se zval Coroni de Locatelli, poročil se s Katarino, hčerjo Pompeja III. Coronini, oba iz rodu vitezov Kronbergov, ki so imeli posestva pri Moguncu! Torej italijanskega rodu, pa posestva na Nemškem! Vse to ne more biti. Coronini je ime poštene slovenske korenine, tedaj Korenin. Da so s pridobljenim bogastvom svoje slovensko ime nekoliko poitalijančili, je umevno. Saj se še dandanes marsikomu zdi takó bolj dostojno. In da grad Kronberg ni dobil svojega imena z Nemškega, je očividno iz starih listin. Ondi se Kronberg imenuje «Gornumberch», kar je gotovo (na) Gornjem bregu ali Gornjem vrhu. In Czörnig sam omeni, da je Ivan Marija Coronini l. 1615 sezidal grad Novi Kronberg na kraju, ki se je imenoval Stran. *M. S.*

Zagrebški škof Nikolaj Selnički. Napisal je ta škof v latinskem jeziku zgodovino o oblegi Siska l. 1593. Škoda, da se je knjiga izgubila. Letos, ko obhajamo tristoletnico slavne zmage Slovencev in Hrvatov nad zakletim sovražnikom krščanstva, bi se ta zgodovina tem bolj cenila, ker je Selnički živel ob času siseških dogodkov. Leta 1601. je postal škof zagrebški. Posvetil ga je v škofa ljubljanski škof Tomaž Hren. Ker je Hren ravno potoval skozi Hrvatsko, poslal je Selnički (Selnizey) k njemu zagrebškega kanonika Nikolaja Jalkozija s prošnjo, naj ga pride posvetit. Hren je prišel na večer dne 18. avgusta 1601 v Zagreb. Drugi dan je slovesno posvetil v stolni cerkvi sv. Štefana v škofa Nikolaja Selničkega. Pričujoči so bili pri tem posvečenju: Simon Bratulič (Brathulizh), škof sremski in glavni prijor pavljanskega reda, Ludovik Vitak (Vitakius), škof bosenski, opat zalavarski in kapaznaški, predstojnika taborišču in cesarska svétnika Frančišek Ergel, prošt zagrebški, in Nikolaj Jalkozi (tudi Jelkozi, slavni branitelj Siska, ki se je sam baje pisal Mikoč in ljudje so ga zvali Mikca), naddijakon čazmanski (zhassmanensis), kanonik zagrebški in župan siseški, dalje ljubljanski dekan in doktor bogoslovja Mihael Mikec, spremljevalec škofa Hrena po Hrvatskem, dunajski kanonik Jurij Schrepper in celo poveljnik papeške vojske, broječe 10 tisoč mož ter poslane od Klemena VIII. nad Kanižo, Frančišek A. Bobrandinus, ki je ravno tačas taboril s svojo vojsko na polju pred zagrebškim mestom. Zapisal je te beležke v svoj dnevnik škof Tomaž Hren na kapiteljnu zunaj zagrebškega mesta. 21. avgusta se je Hren odpravil iz Zagreba proti Sisku in prenočil v kapiteljski vasi Nardi, kjer mu je zagrebški dekan na kapiteljske stroške pripravil izvrstno večerjo in prenočišče. Drugi večer je prišel v Sisek.

Škocijan in Divača na Krasu. Kakor na naravnem mostu, postavljenem od večnega mojstra, čepi mala vasica Škocijan. Ravno ondi se pogrezne Reka v grozen ponor, kakor bi skočila v jamo. Cerkev nad njo je posvečena sv. Kancijanu. Stala je ondi cerkev že v 13. stoletju, kakor omenja «Prospectus beneficiorum Dioec. Terg». Kapelanija škocijanska, ki šteje sedaj 443 duš, je bila

ustanovljena leta 1612. Njeni podružnici sta cerkvi sv. Brica v Naklem in sv. Jelene v Gradišču. Škocijan je znamenit zaradi jam, v katere vpada voda Reka. V pečinah okrog vasi so našli prazgodovinske najdbe (Conf. A. Müller. St. Canzianer Grotte), katere dokazujejo, da je bil kraj obljuden še pred prihodom Rimljanov v našo deželo. O rimskem cesarju Avgustu je bil vzidan nekdaj v škocijanski cerkvi kamen z napisom, a izkopal ga je iz zidu pokojni dr. Kandler in prepeljal v tržaški muzej. Todi je bila trdnjavica že za časa Rimljanov, v srednjem veku se je pa Škocijan izpremenil v tabor zoper Turke. Ko so pred leti popravljali neko hišo, našli so rimske denarje iz dobe cesarja Commoda in Faustina Augusta. Za časa turških napadov je bila baje pri vhodu v tabor nastavljena past Turku. Poroča nam narodna pripovedka, da so ljudje z vejami pokrili jamo Okroglico pred taborom in ko so Turki pridirjali s konji nad drobno vejevje, udrli so se vsi v globoko jamo, v kateri teče na dnu voda Reka, in ondi so našli svoj grob. — Divačo je zadela 16. februvarja 1687 grozna nesreča. Vnel se je smodnik in 24 hiš z vsemi gospodarskimi poslopji je bilo razdejanih. Nepoškodovanih je ostalo samo 6 hiš in cerkev. Mnogo ljudij je bilo ubitih in ranjenih. Valvasor (Ehre d. H. Kr. XI, 404) pripoveduje, kako je slaboumen človek dan poprej prerokoval nesrečo in kako se je nekemu človeku prikazal črn pes. To bajko je posnel Valvasor iz poročila Frančiška bar. Rossettija na Školji (Neukoffel). Cerkev sv. Antona Puščavnika v Divači je bila sezidana l. 1603 in kuracija ustanovljena l. 1785. Da je pa cerkev že poprej ondi stala, priča cerkveni kelih, na katerem stoji letnica z napisom: «1585, Mathias Deles a Divaz.» Spomin, da so Turki obiskali Divačo, se je ohranil v bližnjem Povirju. kamor je nekdaj spadala Divača kot podružnica. Otroci imajo še danes navado, da dražijo govnáče (Mistkäfer) s temi besedami: «Bežite, bežite govnáči — turška vojska je v Divači!» *M. S.*

Zapovedani prazniki ljubljanske škofije v 17. veku. Škof Hren je zapisal v svoj dnevnik, da so v ljubljanski škofiji nastopni godovi zapovedani prazniki (Dies festi sub praecepto celebrandi): Obrezovanje Gospodovo (1. jan.); razglašenje Gospodovo (6. jan.); sv. Fabijan in Sebastijan (25. jan.); spreobrnjenje sv. Pavla (25. jan.); svečnica (2. febr.); sv. Doroteja, patrona v Gornjem Gradu, (6. febr.); sv. Matija (24. febr.); sv. Gregor (12. marc.); oznanjenje M. D. (25. marc.); veliki teden; velika noč; sv. Jurij (24. apr.); sv. Marka apostelj, patron teh krajev (25. apr., procesija); sv. Filip in Jakob (1. maj.); najdenje sv. Križa (3. maj.); sv. Florijan mučenik (4. maj.); sv. angelj varuh (8. maj.); prošnji dnevi; vnebohod; binkošti; sv. Vrban (25. maj.); Sv. Rešnje Telo; sv. Primož in Felicijan mučenika, patrona Kranjske, (9. jun.); sv. Vid, Modest in Krescencija (15. jun.); sv. Ahac in drugi mučeniki, zaradi zmage nad Hasanom pašo, (22. jun.); rojstvo sv. Janeza Krstnika (24. jun.); sv. Peter in Pavel (29. jun.); obiskanje M. D. (2. jul.); sv. Hermagora in Fortunat in sveta Margareta (12. jul.); sv. Marija Magdalena (22. jul.); sv. Jakob apostelj in sv. Krištof (25. jul.); sv. Ana (26. jul.); sv. Ožbalt kralj in M. D. snežnica (5. avg.); sv. Lovrenc mučenik (10. avg.); sv. Radegunda (11. avg.); vnebo-

vzetje M. D. (15. avg.); sv. Rok (16. avg.); sv. Jernej apostelj (24. avg.); sveti Avguštin in sv. Danijel prerok, praznik savinjske doline, (28. avg.); sv. Egid (Tilen) opat (1. sept.); rojstvo M. D. (8. sept.); povišanje sv. Križa (14. sept.); sv. Matej (21. sept.); sv. Mavricij in drugi mučeniki (22. sept.); sv. Mihael in god vseh angeljev (29. sept.); sv. Lukež (18. okt.); sv. Uršula in 11 tisoč devic (27. okt.); sv. Simon in Juda (28. okt.); vsi svêti (1. nov.); verne duše (dopoldne) (2. nov.); sv. Leonard (6. nov.); sv. Martin (11. nov.); sv. Elizabeta (19. nov.); darovanje (Praesentatio) M. Dev. (21. nov.); sv. Katarina, patrona dijakov, (25. nov.); sv. Andrej (30. nov.); sv. Barbara (4. dec.); sv. Nikolaj (6. dec.); spočetje M. D. (8. dec.); sv. Lucija (13. dec.); sv. Tomaž (21. dec.); Božič (25. dec.); sv. Štefan (26. dec.); sv. Janez evangelist (27. dec.) in nedolžni otročiči (28. dec.). — Na drugem mestu svojega dnevnika omenja Hren svetnike, katere so bili Kranjci izbrali za posebne zavetnike. Zato so njih god praznovali slovesno. Sv. Janeza Krstnika je častil kartuzijanski red. Sv. Hermagoro in Fortunata so imenovali aposteljna in patrona naših krajev. Sv. Nikolaj je bil patron ljubljanskega mesta in ljubljanske škofije ter sv. Primož in sv. Ahac patrona Kranjske.

Glagoljaši na Kranjskem. Mnogo pergamenskih odrezkov, popisanih z glagolico, katere hrani deželni arhiv v Rudolfinumu, kakor tudi mnogi župni arhivi po Kranjskem, dokazujejo, da je bila nekdaj glagolica zelo razširjena. Isto nam potrjuje posvečevanje in službovanje glagoljašev na Kranjskem. 23. nov. 1600 je škof Hren posvetil glagoljaša Antona Županića, o katerem je zapisal v svoj dnevnik, da je bil dovolj podučen za sveti red «in suo Idiomate glagolitico». 23. apr. 1601 je isti škof v duhovna posvetil Ivana Vitežića, glagoljaša iz krške škofije (Veglia). L. 1597 je pa na Blokah pri Cirknici za kapelana služil glagoljaš Andrej Vulković, ki ni znal dobro nobenega deželnega jezika, temuč le hrvatski. (Conf. «Izvestja» II, 33.)

Slovenščina v Trstu pred 100 leti. Tržaški kapucinski samostan je moral v drugi polovici preteklega stoletja vedno imeti štiri pridigarje. Jeden je pridigoval v domači cerkvi po italijansko, drugi v cerkvi usmiljenih bratov po nemško, dva pa vse nedelje in praznike v letu po slovensko v cerkvi Matere božje, imenovane «Madona del Mare». (Marian, Austria sacra, V, 44.)

Naši sliki. «Izvestja» bodo po moči prinašala tudi podobe. Ta sešitek ima dve. Prva, katero je po katastralni mapi in svojih zapiskih o legi gomil in grobov načrtal gosp. prof. Sim. Rutar ter prerisal gospod ravnatelj Ivan Šubic, kaže (str. 2.) situvacijski načrt zemljišča na gori sv. Magdalene pri Šmariji, kjer se sedaj kopljejo prevažne starine za deželni muzej. Druga podoba pa (str. 3.), narejena po fotografiji, katero nam je napravil gosp. tajnik Avgust Pirc, predstavlja uspehe izkopavanja v zadnji jeseni, kakor jih popisuje prvi članek tega sešitka.

Izdaje in zalaga «Muzejsko društvo za Kranjsko».

Tiskala Kleinmayr in Bamberg v Ljubljani.

IZVESTJA

MUZEJSKEGA DRUŠTVA

ZA KRANJSKO.

Urejuje

Anton Koblar.

Letnik III. — Sešitek 2.

V Ljubljani 1893.

Izdaje in zalaga «Muzejsko društvo za Kranjsko».

Tiskala Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg.

Člani «Muzejskega društva», ki plačajo 3 gld. na leto, dobé «Izvestja» in «Mittheilungen» brezplačno; letniku samih «Izvestij» je cena 2 gld.

Darovi deželnemu muzeju Rudolfinumu l. 1893.

Gospod dr. Josip Kosler v Ljubljani: Istoria della Contea di Gorizia di Carlo Morelli di Schönfeld, štirje zvezki.

Gospod Ivan Vrhovnik v Ljubljani: Platnice od «Cvetja», l. 6 — 13.

Gospod Fran Kunaver v Ljubljani: Linhartov zemljevid Kranjske.

Gospod Konrad Črnologar v Šmariji: Bodenkarte von Krain, entworfen von Fr. Schollmayr.

Gospod A. Koblar: Grammatica latino-germanico-slauonica, Labaci, 1715.

Gospod Jul. Müller v Ljubljani: Fotografijo muzejske slike: «Bitka pri Sisku». (Dalje pride.)

Knjige in časopisi,

katere so poslala zvezna društva «Muzejskemu društvu za Kranjsko» od 21. jun. 1892. do 23. jan. 1893.

(Dalje.)

Dunaj (**Wien**). *Alterthums-Verein:* Monatsblatt (1892), l. 9., št. 4—12.

Dunaj (**Wien**). *Anthropologische Gesellschaft:* Mittheilungen (1892), 22. zv., 5. in 6. seš.

Dunaj (**Wien**). *Archaeologisch-epigraphisches Seminar:* Mittheilungen (1892), l. 15.

Dunaj (**Wien**). *Numismatische Gesellschaft:* Monatsblatt (1892), št. 103—113

Dunaj (**Wien**). *Verein für Landeskunde von Niederösterreich:* Blätter des Vereines etc. (1892), l. 25., št. 1—12. Topographie von Niederösterreich (1892), 3. zv.

Dunaj (**Wien**). *Wissenschaftlicher Club:* Monatsblätter (1892), 13. letn., 12 štev.

Eisleben. *Verein für Geschichte und Alterthümer der Grafschaft Mansfeld.* Mansfelder Blätter (1892), 6. letn.

Erfurt. *Kön. Akademie gemeinnütziger Wissenschaften:* Jahrbücher (N. F.), 18. zv.

Frankobrod. (**Frankfurt a. M.**) *Senckenbergische naturforschende Gesellschaft* 1.) Bericht, 1892; 2) Katalog der Batrachier-Sammlung im Museum.

Gdansko. (**Danzig.**) *Naturforschende Gesellschaft:* Schriften, 8. zv., 1. in 2. seš.

Görlitz. *Oberlausitzische Gesellschaft der Wissenschaften:* Neues Lausitzisches Magazin, 1892, 1. in 2. seš.

Gradec (**Graz**). *Historischer Verein für Steiermark:* 1.) Mittheilungen (1892), 40. zv. — 2.) Beiträge zur Kunde steiermärk. Geschichtsquellen (1892), 24. letn.

Gradec (**Graz**). *K. k. Gartenbau-Gesellschaft:* Mittheilungen, 1892, št. 7—12.

Greifswald. *Gesellschaft für Pommer'sche Geschichte und Alterthumskunde:* Beiträge zur Geschichte der Stadt Greifswald.

Halle. *Thüringisch-Sächsischer Verein:* Neue Mittheilungen aus dem Gebiete historisch-antiquarischer Forschungen, 18. zv., 1. del.

Hannover. *Historischer Verein für Niedersachsen:* Zeitschrift des hist. Vereins, l. 1892.

Hohenleuben. *Vogtländischer Alterthumsforschender Verein:* Festschrift zur Feier des 25jähr. Regierungsjubiläums des Fürsten Heinrich XIV.

IZVESTJA
Muzejskega društva za Kranjsko.

Letnik III. **1893.** **Sešitek 2.**

Najnovejše izkopine z Gore pri Šmariji.

Poroča **J. Pečnik.**

Gomile na Gori pod cerkvijo sv. Magdalene pri Šmariji hranijo toliko lepih in zanimivih starin, da bi se ž njimi napolnil mal muzej. Izkopine so večinoma iz hallstattske dobe, katero zadnji čas Slovanom prijazni starinoslovci imenujejo ilirsko dobo. Prekopal sem doslej na tem grobišču nad 50 mrličev ter našel devet bronastih kotlov, kateri so zelo pomečkani in podrobljeni, a vendar se jih bode pet znabiti dalo sestaviti, da dobé prvotno, krasno obliko. Ker se izkopavanje nadaljuje, opišem naj tu le važnejše izkopine, ki so se našle v' zadnjih dveh mesecih.

Poglavitno delo imamo pri velikanski gomili št. II. (Glej «Izvestja» III, 1, str, 2. in 35.) Ta gomila je prekopana še-le do polovice, ker se koplje nad 5 *m* globoko in premetavanje prsti napravlja veliko truda. V zadnjem sešitku «Izvestij» so bile že naštete nekatere izkopine, katere je imela okrog sebe bogata ženska, najdena 16. februvarja t. l. na zahodni strani te gomile 4 *m* globoko, namreč: nad 4000 steklenih korald ter bronastih okraskov, našitih po obleki, na vratu pa obešenih okoli 80 jantarjevih jagod, dalje 4 fibule, 4 bronaste zapestnice, med njimi 2 prav lepi votli, pozlačene bronaste uhane in veliko črno posodo. Na koncu nog sta ji ležali 2 bronasti situli (kotla), ki bi imeli zelo veliko ceno, ako bi bili bolje ohranjeni. Prva je pokrita z vzboknjenimi podobami od vrha do tal v peterih vrstah. (Sloveča vaška situla ima le tri vrste podob.) Ta situla ima ročaj in v vseh vrstah se

dobro razločijo borilci in čudne živali. Na drugi situli z ročajem je spodaj nekoliko okraskov, zgoraj pod povrazom pa jedna vrsta ptičev.

Enako zanimiva je deloma ohranjena bronasta situla, ki se je našla 21. februvarja $1^1/_2$ *m* globoko na spodnji strani te gomile. Na njej se vidijo možje s širokokrajnimi klobuki. Slavni angleški starinoslovec A. J. Evans, vodja muzeja v Oxfordu, ki je 7. aprila t. l. nalašč prišel gledat izkopavanje na Goro, je določil, da je ta situla iz ilirske dobe, ker imajo klobuki na njej prav tako obliko, kakeršna se nahaja na ilirskih novcih, katere je ta učenjak že opisal v posebni knjigi. Poleg situle je ležalo železno bodalo z dvema železnima sulicama in nenavadno velika fibula iz brona. Isti dan smo 20 *cm* globoko pri drugem mrliču našli 2 fibuli z lepima ovnovima glavama.

Čudovito bogato je bila okrašena 8 do 10 let stara deklica, katero smo izkopali 3 *m* globoko na zgornji strani gomile 24. februvarja. Nabrale so se zraven nje 4 zapestnice, 2 obnožnici in 3 izredno lepe in zanimive fibule. Prva fibula predstavlja na dvokolesnici sedečega moža, katerega peljejo trije konjiči, in pred njimi leti golob. Druga je mala fibula redke vrste z okroglimi okraski in tretja je iz višnjevega stekla z grebenčki. Imela je deklica pri nogah 3 razbite rudeče piskre, lepo bronasto žvenkljačo (sistro), mnogo krasnih steklenih korald in navratnih okraskov iz jantarja. Posebno čudno je, da se med steklenimi okraski vidijo pravilno izdelani vijaki iz stekla, zavrtani v matico. 1. marca smo v tej gomili odprli dva latenska groba in dobili notri 4 prav lične fibule, med njimi 2 nove vrste, 2 zapestnici, 1 bronasto ovratnico in več korald iz jantarja in stekla.

20. marca smo spravili na dan 3 *m* globoko pokopanega moškega mrliča, obrnjenega z glavo proti zahodu. Pri glavi je imel 2 sulici in košček železnega pasa ter izvrstno ohranjeno bronasto čelado z dvema grebenoma na vrhu. Drugi dan se je pa našla 4 *m* globoko ženska, ležeča v leseni rakvi, obrnjena z glavo proti jugu, Gornja obleka do pasa je bila okin-

čana s prav debelimi in svetlimi jantarjevimi koraldami in vmes so ležale debele, modre, steklene koralde. Obdajalo jo je mnogo zgnetenih okraskov s finimi veržicami, 2 bronasti masivni obnožnici, 2 zapestnici, ostanki uhanov in prelepa fibula iz rumenega stekla. Še isti dan smo zasledili 50 *cm* globoko širok pločevinast pas in ostanke kotla, a brez sledú mrliča.

Srečen je bil dan 22. marca. Na zgornjo stran gomile smo prišli do moškega mrliča, ki je imel noge proti zahodu in glavo proti vzhodu. Poleg njega sta ležali 2 prav lepi fibuli, 2 svinčeni, a zdrobljeni zapestnici, 2 železni sulici, 1 kriv nož, 1 ost, 1 zdrobljen kotel, 1 širok bronast pas iz pločevine in nenavadno opasje s 16. bronastimi vlitimi okroglimi ploščami in 14. okraski, podobnimi zvončkom, z dvojnimi krožci. Ker so se zraven našli tudi kosci železne uzde, se kaže, da je to lepo bronasto opasje nosil pokojnikov konj.

Dne 23. marca se je našel mrlič z bogatimi priložki. Ležal je 2 *m* globoko. Imel je pri sebi 2 bronasti fibuli in 2 železni sulici, konec nog pa 35 *cm* širok bronast kotel z vodoravnimi robovi, podobnimi valovom, od vrha do dna. Na straneh mu visita ročaja z verižnimi okraski. S tem nenavadnim kotlom se bode lahko ponašal deželni muzej. Naslednji dan sta bila prekopana še dva mrliča. 2 *m* globoko je ležal možak, ki je imel poleg sebe železno sekiro, 3 bronaste fibule in 1 pločevinast pas. Žensko pa, ki je bila zasuta v globočini 4. *m*, je obdajalo več korald, 2 rudeča raztolčena lonca, 2 veliki, votli nanožnici in 2 zapestnici.

5. aprila smo ondi dobili 2 lepi, votli, bronasti zapestnici, 2 bolj slabi, votli nanožnici in nekaj korald. Nastopni dan se je pa dobila 5 *m* globoko pokopana ženska, obrnjena proti severu. Ležala je v grobu, ki je bil založen z velikim kamenjem. Konec njenih nog so bile razsute črepine, 1 *m* na široko poleg nje pa se je nabralo veliko zlate pene, pomešane s prstjo. Kinčale so jo tudi debele in drobne jantarjeve koralde in 2 bronasti zapestnici. Blizu nje je počival 4 *m* globoko otrok. Nosil je v življenju nekoliko okrašeno nanožnico in zapestnico, navratni obroček in 2 mali ljubki bronasti fibuli, na katerih maček loví ptiča, in nekaj steklenih korald. To so mu priložili v grob.

Bogato opravljena je bila ženska, katero smo prekopali 10. aprila v globočini $1^1/_2$ *m*. Glavo je imela na vzhodni in noge na zahodni strani. O njenem bogastvu pričajo lepe jantarske koralde iz ovratnice, 2 nenavadno debeli in fino izdelani, votli zapestnici in 1 nanožnica, posebno pa krasna bronasta posoda, podobna skledi z visokim stojalom. Na vrhu sklede se kaže ovalna oblika in na strani obod z mnogimi okraski. Vsa podoba se bode še-le prav pokazala, ko se bode posoda otrebila prsti, s katero je bila vzdignjena. Lahko se pa reče že sedaj, da je to redkost prve vrste. Zraven nje je ležal črn pisker.

Vsi doslej našteti predmeti so se našli v veliki gomili št. II.

Poskusil sem razkopavati tudi druge gomile, da bi se prepričal o njih vrednosti. Kaže se, da po zanimivi vsebini nočejo zaostati. V gomili precej nad št. II. so se pokazali že 20. februvarja trije pepelni grobi drug nad drugim, vsi obdani s kamni. V srednjem je bila velika bronasta fibula, sežgan bronast kotliček, več razbitih loncev in bronasto vretence. Daleč doli pri Hrastju se je iz neke gomile vzdignil cel koščénec, ki je imel okrog sebe le malo kinča. Prav važna je bila pa gomila (št. XII.) nad Joštarjem, kjer se je odprl 2 *m* v zemlji ležeči pepelni grob. Obložen je bil z nekoliko obdelanim kamenjem in pokrit s ploščo, ki je pa, žal, že davno vsled zemeljske teže zdrsnila v globino in potrla veliko žaro. Grob je bil 110 *cm* dolg, 90 *cm* širok in 60 *cm* visok. Cela sta bila v njem dva manjša lonca, jeden črn, kakoršnega kaže v prvem sešitku na podobi št. 8, in drugi lonec je prevlečen z rudečimi črtami. Na vrhu pepela in kostij sta zraven koscev bronaste posode ležali navskriž dve železni sulici, 1 sekira, 1 krivač in dvoje zakrivljenih želez z zobovi na spodnji strani. Sicer bi kdo lahko mislil pri teh železih na stremena, a ker trdijo starinoslovci, da stremenov tačas ljudje še niso poznali,[1] sta to najbrže krampeža. Gotovo so bili železni krampeži tudi starim prebivalcem, ko so plezali po zimi na strmo Goro v svoje stanovališče, zelo potrebni. Ko se je odprl ta grob, je bilo navzočih nekaj gospodov iz Ljubljane.

[1] Primeri obširno Schlieben-ovo razpravo: «Geschichte der Steigbügel» s 352. podobami v «Annalen des Vereines für Nassauische Alterthumskunde», zv. 24., l. 1892.

Veleč. gosp. dr. Fr. Lampè je odprti grob fotografoval in po njegovi fotografiji se je naredila nastopna podoba. Najdbe se tu ne vidijo jasno, ker so še pokrite s pepelom in črepinami razdrobljene žare. Gleda se od zgoraj doli v grob.

Blizu opisanega groba smo pozneje izpod skrili vzdignili 70 *cm* visoko in 56 *cm* široko žaro. Imela je v sebi sežgane kosti, skledo in črn pisker z dvema ročajema. Lega te gomile, ki ni imela mrtvašnice, je na načrtu zaznamovana s štev. XI.

Nemško-slovenska starinoslovska terminologija.

Spisal S. Rutar.

Anhängsel = obesek;
Armring = zapestnica;
Becher = kupa;
Beigabe = priložek;
Blech = pločevina;
Blechgürtel = pločevinast pas;
Brandgrab = žgani (pepelni) grob;
Brillenfibel = kotančasta fibula;
Bügel = locanj;
Charnier = tečaj;
Doppelbeil = dvorezna sekira;
Doppelnadel = zalásnica;
Fibel = zapenjača, fibula;
Firnis = pókost;
Flachbeil = ploskasta sekira;
Flachgrab = ravni grob;
Fußring = obnožnica;
Gerölle = prod, grušec;
Geschiebe = prodovina;
Gießkanne = ročka;
Glasur = lošč;
Grabkammer = mrtvašnica;
Hackmesser = sekáč;
Haftel = kopčica;
Halsband = koralde, zavratnica;
Hammer(beil) = mlat;
Handmühle = žrnva;
Henkel = ročaj;
Hügelgrab = gomila;
Kahnfibel = čolničasta fibula;
Kelch = čaša;
Kies = kršec;
Knauf = jabolko;
Knopf = bucka;
Krummesser = krivač;
Knotenfibel = vozlata fibula;
Mure = plazovina;
Nische = ponára, ponor;
Nuthe = zatíka;
Parierstange = branik;
Pfahlbauten = mostíšča, stavbe na koléh;
Pfahlbauer = mostíščarji;
Radrunse = kolotočina;
Reibstein = drgač;
Schabwerkzeug = strgalo;
Schaftlappen = toporiščni uhlji;
Schale = zdela, zdelica;
Scheibe = koluta;
Schildbuckel = ščitna grba;
Schlacke = žlindra, plena;
Schlägel = tolkač;
Schlangenfibel = kačasta fibula;
Schmelztiegel = talilni grnec (pisker);
Schmuck = nakrasnina;
Schnalle = zapona;
Schneide = ostrina, rez;
Schramme = brazgotina;
Schüppchen = luske;
Schuttkegel = sipec;
Skeletgrab = okostni grob;
Spinnwirtel = vrtavka, vreteno;
Spirale = kotanec (kolutanec);
Spritzen = štrcati;
Steinbeil = balta, kamenita sekira;
Tasse = zdelica;
Tragreif = povraz;
Tülle (Dille) = tuljava;
Urne = žara;
Urnenfeld = žarasto pokopališče;
Widerhaken = repin.

Slovenska osebna imena v starih listinah.

Spisal J. Scheinigg.

(Dalje.)

V sledečem zapisniku zbrana so osebna imena, ki ja nahajamo v Zahn-ovi knjigi «Urkundenbuch des Herzogthums Steiermark». Omenili in dokazali smo že zadnjič, da so nadevali slovenskim podložnikom pri krstu nemška imena. Jasna priča iz napominane knjige je ta-le: Ko je l. 1222 Ulrik, opat šent-pavelski, prepustil Wernhardu slovenjegraškemu štiri zemljišča («hobas»), sta med pričami dva Sifrida; jeden ima priimek Bawarus, drugi pa Sclauus; bil je ta torej Slovenec, a imel je nemško ime Siegfried.

1.) **Anica** (Anza), sužnja. Zamenil jo je l. 1130 z drugimi sužnji vred, ki so stanovali v Scheiflingu (in loco Suvelich dicto) na Gorenjem Štajerskem, svobodin Sigihart z Egilbertom, škofom frizinškim, za druge v Lind-u pri Judenburgu bivajoče. (Zahn I. 57.)

2.) **Bato** (Pato) je med pričami, ko je l. 1140 opat michelbeurenski prepustil posestvo v Drassendorfu nekemu Urlingu. (Ravno tam str. 195.) Ime je izvajati od besede batŭ = baculum.

3.) **Božan** (Potschan) Dietrich je pričal l. 1226, ko je Waltfrid, opat šent-lambertski, potrdil, da je vitez Perenger podaril cerkvi v Mariahofu nekaj posestev v Baierdorfu pri Neumarktu. (Ravno tam II. str. 328.)

4.) **Božo** (Possho) Ditricus je bil priča, ko je okoli l. 1233 krški škof Ulrik potrdil zameno posestev med svojim ministerijalom Bertholdom in samostanom šent-lambertskim. (Ravno tam II. 414.) Bržkone ista oseba, kakor pod št. 3.

5.) **Bratrica** (Bratreza) med 22 sužnji v Lindu, ki jih je zamenil l. 1130 Egilbert, škof frizinški, za ravno toliko drugih v Scheiflingu. (Str. 56.) Podlaga imenu je bratrŭ = brat, kakor še dandanes govorijo po Koroškem to staroslovensko besedo.

6.) **Bražuta** (Brazuta), med sužnji, kakor prejšnja. (Str. 56.)

7.) **Dedovit** (Tediwit), posestnik na gori «supra Obelach», sedaj Oeblarn na Gorenjem Štajerskem; njegovo posestvo je

imel v lasti Walchun «nobilis de Machlant» in je je podaril l. 1147 na altar sv. Blaža v Admontu. (Str. 281.)

8.) **Dobrej** (Dobray) je bil mestjan (civis) v Fürstenfeldu; pričal je l. 1232, ko je Friedrich II., vojvoda avstrijski, razsodil pravdo, ki je bila med viteškim redom sv. Janeza in župnikom riegersburškim o cerkvi v Fürstenfeldu. (II. 395.)

9.) **Dobrica** (Dobriza), sužnja, kakor Anica. (I. 57.)

10.) **Dobročica** (Dobroziza), sužnja, kakor Bratrica. (Str. 56.)

11.) **Dobrogoj** (Debrogoi) je bil priča, ko je okoli l. 1130 neki Chragil prepustil hospicu sv. Marije Magdalene v Brezah svoje posestvo v «Gnesindorfu» (= Knežja vas; sedaj je ime prestavljeno v Grafendorf) pri Brezah. (Str. 140.)

12.) **Dobronega** (Tobronega), svobodinka (libera mulier); podarila je okoli l. 1150 na altar sv. Amanda v Admontu za tamošnji hospic svojo deklo Sprinzo z njenimi sinovi in njih potomci. (Str. 140.) Ime je sestavljeno iz dobrŭ + nega (curatio) in pomenja: a bona curatione (infantium) nomen habens.

13.) **Domoslav** (Domzla) pričal je, ko je okoli l. 1185 pogodil se Chunrad Topilsteinski z admontskim samostanom o dveh zemljiščih v Kapli na Krapfeldu. (Str. 631.) Ime pomenja: a domo nomen habens in odgovarja točno grškemu Ἀστυκλῆς, staronemškemu Hîemar.

14.) **Dražil** (Draschil), admontska priča, potrdi, da je podaril okoli l. 1150 svobodin Wolfger de Chamere (Kammern) posestvo na altar device Marije in sv. Blaža v Admontu. (Str. 315.)

15.) **Dražun** (Tratsun, Traschun). Njemu je izročil okoli l. 1150 mejni grof (marchio) Günther 14 posestev pri Lipnici (Leibnitz), da ja odda Admontcem v last. (Str. 296.) L. 1144 nahaja se njegovo ime v isti zadevi. (Str. 332.)

16.) **Gojslav** (Goizla), priča v isti zadevi, ko Dobrogoj. (Str. 140.) Pomen imena je: a pace (goj) nomen habens.

17.) **Hrast** (Chrazt) in brat mu Oto podarila sta okoli l. 1150 samostanu admontskemu 12 oralov zemlje in pristavo (locum curtis) pri vasi «Uorhe» za blagor svojih duš. (Str. 324.)

18.) **Hvatec** (Hvvatiz), priča, kakor Dobrogoj, v zadevi, pod št. 11 omenjeni. (Str. 140.) Podstava je hvatŭ, kar v ruskem jeziku pomenja pogumnega človeka. (Mikl. Et. W. 92.)

19.) **Imica** (Imiza), sužnja, kakor Bratrica. (Str. 56.) Druga Imica je bila istotako sužnja, njen brat Noppo podaril jo je okoli l. 1130 Admontcem. (Str. 142.)

20.) **Janez** (Jannes) «de Marchia» je pričal, ko je okoli l. 1125 Konrad, nadškof solnograški, admontskemu samostanu prepustil posestva v Radimljah («Radelah») na Spodnjem Štajerskem. (Str. 129.) Ta Janez iz Marke je bil med pričami l. 1139, ko je isti nadškof potrdil Admontcem svoja in svojih prednikov Gebharta in Thiema darila. (Str. 185.)

21.) **Jelen** (Gelen), suženj, kakor Bratrica. Drug Jelen je bil kuhar (cocus) in je pričal, ko je okoli l. 1185 Ekebert de Carinthia podaril stolnemu kapiteljnu solnograškemu posestvo v «Sakkach» (sedaj Saggau) pri Lipnici. (Str. 637.)

22.) **Jurko**, priča, ko je l. 1216 Gotfrid, opat admontski, dal dva rudnika na gori «Zezzen» pri Hüttenbergu v najem. (II. str. 214.)

23.) **Krašan** (Grazan) je bil med pričami, ko je okoli l. 1128 ustanovil Konrad I., nadškof solnograški, hospic v Brezah. (I. str. 134.)

24.) **Kristan** (Christan), priča, ko je okoli l. 1135 Pilgrim iz Bistrice Admontcem podaril posestvo v Sigersdorfu. (II. str. 3.) Podlaga imenu je krŭstŭ = Christus, crux.

25.) **Kunica** (Chuniza) je bila babica Šur-ova, ki je omenjen pod št. 53. (I, str. 398.) Druga Kunica iz Pfaffendorfa podarila je admontskemu samostanu posestvo v Lobmingu pri Judenburgu okoli l. 1150. (Str. 320.)

26.) **Leskovar** (Lezgowar) Rabne. Okoli l. 1220 razsodila je Otilija, opatica v Gössu na Gorenjem Štajerskem, pravdo med nekim Engelingom in dediči po njegovi sestri. Med pričami je tudi Slovenec Lezgowar, katero ime je še dandanašnji po Štajerskem navadno. (II. str. 264.)

27.) **Medved** (Medwed). Okoli l. 1222 obdaril je Ulrik, opat šent-pavelski, Wernharda slovenjegraškega s štirimi posestvi s tem pogojem, da ja dobi po njegovi smrti zopet samostan. Med pričami je Medved klicár (preco) in že zgoraj napominani Sifrid Sclauus. (II, str. 291.)

28.) **Mirolas** (Mirlaz), suženj kakor Anica. (I. str. 57.) Ime nosi slovenski pečat in vendar ga ni bilo mogoče razložiti, da bi stalo. V 1. sešitku «Izvestij» na str. 10. je navedena neka ženska z imenom Dobrolas in spodaj bodemo še našli ime Žitolas (Sitolaz). Pri vseh treh je prvi del lahko izluščiti: mirŭ (nomen), dobrŭ (bonus), žitĭ (vita). A kaj je končnica las? Recimo, da je samo zapisano mesto: slav, potem dobimo tri lepa imena: Dobroslav, Miroslav, Žitoslav. Pomisliti nam je, da so imena zapisavali slovenščine nevešči uradniki (notarii, advocati, cancelarii i. t. d.), da so listine prepisavali ravno taki redovniki; tudi na tiskovne pomote bi se dalo misliti. Vsekakor pa to ne zadostuje, da bi se tolmačila vsa tri imena tem potom, ki bi se mogel rabiti samo v jednem slučaju.

29.) **Mojca** (Moyza) bila je vdova. Okoli l. 1155 prodala je Admontcem 7 oralov zemlje pri Lobmingu (Lobenich). (Str. 361.) Kako pa je to ime razlagati? Mislim, da je skrčeno iz: moja Mica.

30.) **Mojgoj** (Mogoy) de Gestnich (= Gösting pri Gradcu) je bil priča, ko je okoli l. 1190 Otakar, vojvoda štajerski, razsodil pravdo med Admontci in Wolfingom, svojim komornikom, o posestvih v Eibisfeldu (Alboldisveld). (Str. 699.)

31.) **Negoj** (Negoy), priča v isti zadevi. (Str. 699.) Ime je izvajati od besede nêga = curatio infantis.

32.) **Neško** (Nesco), priča, kakor Dobrogoj. (Str. 140.) Drug Neško je bil admontska priča, ko sta se pogodila okoli l. 1150 samostana admontski in šent-jurski (na Koroškem) o posestvih na gori «Zossen» pri Hüttenbergu. (Str. 319.) Tudi to ime se nanaša na deblo: nêga.

33.) **Nežič** (Neziz) je bil posestnik v Lobmingu (Lomnicha) pri Knittelfeldu okoli l. 1050. (I. str. 66.) Od istega debla.

34.) **Pero,** suženj, kakor Anica. (Str. 57.) Drug Pero je pričal okoli l. 1135 o mejah med admontskim in garstenskim samostanom. (Str. 169.) Okoli l. 1140 prepustil je Sigihart Hetzendorfski Admontcem posestvo v Hauzenbichel-u in jim podaril še drugo v Leistachu; med pričami je Pero. (Str. 206.) Ko je l. 1163 Eberhart, nadškof solnograški, izročil samostanu

Formbachskemu cerkev sv. Petra v Münchwaldu, bil je med pričami zopet neki Pero. (Str. 444.) Petega Pera najdemo v listini od l. 1181, ko je Albert, škof frizinški, potrdil, da sta zamenila nekatera posestva Peringer, opat šent-lambertski, in Dietmar Lichtensteinski. (Str. 581.) Leto pozneje potrdil je to zameno Otakar, vojvoda štajerski, in Pero je bil zopet za pričo. (Str. 582.) Pričala sta neki Pero in njegov sin Arnold v zadevi, ki smo jo že pod št. 30. omenili. (Str. 699.) Konečno je bil Pero priča, ko je l. 1232 naddijakon Otakar razsodil pravdo, ki sta jo imela admontski in sekovski samostan o mejah župnije kobenz-ske in sv. Mihaela ob potoku Liesingu. (II. str. 397.)

35.) **Pes** Chunrat je med pričami, ko se je okoli l. 1215 Wernher de Tanne pogodil s šent-pavelskim samostanom o nekaterih posestvih v okolici mariborski. (II. str. 209.) — Neki dominus G. Pes je pričal l. 1229, da so gospa C. de Marchpurch in njeni sinovi prepustili Zajckloštru (claustrum s. Johannis in Sishel) dve posestvi pri Konjicah v odškodnino. (II. str. 361.)

36.) **Predislav** (Preczlaus) je bil oskrbnik (advocatus) Hemin, ko je ustanovila l. 1042 samostan krških redovnic in ga obdarila s potrebnimi posestvi. (Str. 59 in 61.) Drug Predislav (Prezlaw) je pričal z drugimi tržani (forenses) breškimi vred, ko je okoli l. 1135 podarila Sofija farchahofska hospicu sv. Marije Magdalene v Brežah svoje posestvo v Farchahofu pri Trgu. (Str. 162.) — Neki Predislav (Bridizlavs) je zamenil okoli l. 1145 z admontskim samostanom posestvo pri Mauternu za drugo, ki je je prejel od istega samostana. (Str. 245.) — Predislav (Prezlavs) in njegovi sinovi so pričali l. 1240, ko je Meinhard, grof Goriški, podaril admontskemu samostanu neki gozd v Velikem Kirchheimu na Koroškem. (II. str. 503.)

37.) **Prem** Hainricus. L. 1220 se je končala pravda med hospicem na Semmeringu in Herrandom Wildonskim. Ta je moral prepustiti hospicu za odškodnino 4 posestva v Reibersdorfu pri Hartbergu. (II. str. 258.) Ime Prem se izvaja od pridevnika premŭ = rectus. Gotovo ista oseba je Hainricus Preme, ki je pričal l. 1222, da je Hartnidus de Orte prepustil istemu hospicu v odškodnino posestvo v Mitterndorfu ob Murici. (II. str. 289.)

38.) **Radogoj** (Ratigoj), suženj, kakor Bratrica. (I. str. 56.)

39.) **Radonja** (Radonga), suženj, kakor Anica. (Str. 57.)

40.) **Radoš** (Radoz), suženj, kakor Bratrica. (Str. 56.)

41.) **Slava** (Zlawa), žena Trdoslavova. (Str. 675.)

42.) **Stagoj** (Stagoi), priča v isti zadevi, v kateri je pričal Stanigoj. (II. str. 393.)

43.) **Stamir** (Ztamar) posestvoval je v Pongau-u novo izorano ledino (novale = Neubruch). Omenja se v listini, naštevajoči vsa posestva in desetine, katere je podaril Admontcem solnograški nadškof Gebhart v letih 1074—87. (Str. 89 in 92.) Ime pomenja: a firmiter stando nomen habens.

44.) **Stano,** suženj s tremi drugimi vred, katere je podaril nemški kralj Henrik III. z dvema kraljevima posestvoma mejnemu grofu Gotifredu v Göstingu (Gestnic) l. 1042. (Str. 60.) Deblo stanŭ = stare je podlaga imenu.

45.) **Stojan** (Ztoyan) je bil priča v pravdi, ki sta jo imela samostan admontski in Wolfing, komornik štajerski, okoli l. 1190 zaradi nekaterih posestev pri Lipnici. (Str. 699.) Osebna imena, ki se izvajajo iz debel: sta, stan, stoj, izražajo, kakor razlaga Miklosich (Denkschft. d. Ak. d. W. X., str. 314, št. 364), stanovitnost, vstrajnost tako imenovanega človeka. Srbske matere nadevajo otrokom ime Ostoja, menèč, da jim ostanejo pri življenju; storila je isto tako tudi Vukova mati svojemu drugemu sinu, izgubivši prvega. Primerjati se dado taka imena grškim *Μένων*, *Μόνιμος*, *Στασίας*, *Εὐστάθιος*. — Drug Stojan (Ztoian) in sosed mu Richard podarila sta okoli l. 1150 svoji posestvi v Edlingu pri Trofaiach-u na Gorenjem Štajerskem sv. Blažu v Admontu za spasitev svojih duš. (II. str. 3.)

46.) **Stanigoj** (Stangoi). L. 1232 razsodil je Eberhard II., nadškof solnograški, pravdo, ki sta jo imela Otakar, župnik pri sv. Lovrencu ob Murici, in Sifrid, oskrbnik (hospitalarius) hospitala v «Cerewaldu» (sedaj Spittal am Semmering) o cerkvi sv. Janeza v Mürzhofen-u in dveh cerkvah v Kindbergu. Za pričo je bil med drugimi tudi slovensk kmet iz Krieglach-a, po imenu Stangoi. (II. str. 393.)

47.) **Stojša** (Ztoyse) je pričal s prvim Stojanom v isti zadevi. (I. str. 699.)

48.) **Svečej** (Zwantschei), priča, kakor drugi Neško. (Str. 319.)

49.) **Svetin** (Zwantin) je bil «liber colonus» admontskega samostana in je pričal, ko se je okoli l. 1190 plemič Otto de Půch odpovedal v korist Admontcem vseh pravic do posestev v Dolniku (Dalling) na Zumoltispergu (sedaj Zammelsberg) v krški dolini na Koroškem. (Str. 695.)

50.) **Svetopolk** (Zventibolch) ime je možu «progenie bonae nobilitatis exorto», ki ga je cesar Arnulf l. 898 bogato obdaril s posestvi v krški dolini. (Str. 15.) Ona posestva je podelila pozneje Hema novoustanovljenemu samostanu krškemu; iz njih se je izcimila krška škofija. — Drug Zventipolch je pričal, ko je l. 925 svobodin Reginhart podaril nadškofu solnograškemu Odalbertu svoja posestva pri Ljubnem (in Livpinatal) in mesto teh prejel druga ob Murici in potoku Liesingu. (Str. 18.) Identičen ž njim je gotovo Zventipolch, ki je pričal l. 925 v slični zadevi. (Str. 19.) — Leta 930 sta menjala zgoraj omenjeni nadškof Adalbert in plemič Markwart nekatera posestva; med pričami je Zventipolc. (Str. 24.) Istotako se nahaja med bavarskimi pričami (ad aures attracti) Zventibold, ko je l. 927 isti nadškof zamenil s svojim podškofom (chori episcopus) nekaj posestev v Grosupljem (Grazluppa) na Gorenjem Štajerskem za druga pri Brucku in Rottenmannu; listina je podpisana v Gospej-Sveti (in ecclesia s. Mariae ad Karantanam). (Str. 21.) — Šestič je pričal Zuentipolch l. 931, ko je grof Alprich zamenil z istim nadškofom posestvo in plavž (flatum ferri) «Gamanara» pri Obdachu za solno jamo (locus patellaris). (Str. 25.) Ni dvomiti, da je priča Zventipolch v zadnjih treh listinah jedna in ista oseba. Ime je sestavljeno iz svętŭ = validus + plŭkŭ = agmen, cohors in pomenja: validum agmen habens, nemški Folcswind, grški *Ἱερόστρατος*.

(Konec pride.)

Donesek k zgodovini pošte na Kranjskem.

Spisal A. Koblar.

Prav dober članek je o tem predmetu spisal gospod prof. Ivan Vrhovec v «Ljubljanskem Zvonu» l. 1888, str. 652. Ker sem našel v arhivu Rudolfinuma nekoliko novih podatkov, in ker se bode kmalu praznovala 400letnica, odkar se je ustanovila prva pošta v Avstriji pod cesarjem Maksimilijanom I., priobčim nastopne črtice.

Hitri seli so od l. 1496. tekali od državne meje do Dunaja in prenašali uradne novice. Redna pošta se je pa ustanovila v Notranji Avstriji še-le v 16. stoletju. 17. marca 1573. leta je namreč odredil nadvojvoda Karol, da se osnuje redna peš-pošta (fußlauffende Ordinari-Post) med Gradcem in Ljubljano. Vsak četrti dan so prinašali in odnašali tekači uradna in zasebna pisma. Deželni stanovi kranjski so privolili 21. oktobra leta 1573. letnih 200 gld. podpore za predlagano prvo peš-pošto na Kranjskem.[1] Leta 1578. je zahteval nadvojvoda 300 gld. podpore za novo pošto s konji med Ljubljano in Mariborom. A deželni stanovi kranjski so dovolili le 200 gld., češ, da so v stiskah za denar zaradi vojnega posojila.[2] Posebno poštno zvezo med Gradcem in Benetkami je osnoval nadvojvoda Karol l. 1584. Od kranjskega deželnega zbora je zahteval 16. marca 1584 zopet letnih 200 gld. podpore.[3] Tačas so mu stanovi to zahtevo odbili, a l. 1588. so se udali in dovolili za ježno pošto v Benetke omenjeno svoto.[4] Še isto leto je pa prišel v Ljubljano dvorni poštar Ivan Krstn. grof pl. Parr in je želel v imenu nadvojvode, da naj deželni stanovi dovolijo za izvanredno pošto «auf gemaine Verlag» 300 gld. ali 200 tolarjev. Ta pošta bi ne nosila zasebnih pisem, ampak samo poročila deželnih uradov in vicedoma. O nameravanem prispevku se stanovski odbor ni mogel tisti dan odločiti.[5] Kako je bilo

---

[1] Dež. arh. v Rudolf. Zap. dež. zbora I, 546. Dimitz, Gesch. Krains III, 223. — [2] Ibid. Zap. dež. zb. II, 407. — [3] Dež. arh. I (Viced. arh.), 132, 6. — [4] Valv. Ehre. d. H. Kr. II, 178 — [5] Dež. arh. Zap. dež. zb. V., 270.

pozneje, ne vemo. Zadovoljil se je menda nadvojvoda Karol z letnimi 200 gld. deputata za beneško pošto. V zahvalo je podelil 26. novembra 1589 kranjskim stanovom svoboščino, vsled katere so smeli vsi kranjski plemiči (Landleute) s svojimi uradniki in posli odpošiljati pisma poštnine prosto «in ordinari et extraordinari».[6]

Prva pošta je bila kaj priprosta in se je borila z mnogimi zaprekami, posebno zaradi slabih cestâ in pomanjkanja mostov. Kadar je Sava močno narasla, si niso upali voziti brodarji na črnuškem brodu (mostú tačas še ni bilo na Črnučah) in pismonos je moral čakati, da se je voda utekla, ali pa je ubral pot na Kranj in šel ondi čez most. Leta 1584. se je moral pri nadvojvodi opravičevati ljubljanski poštni upravitelj Frančišek Leberwurst, ker pri Sv. Jakobu na Savi poštni hlapec ni mogel priklicati nobenega brodarja, da bi ga bil prepeljal čez Savo. Leberwurst je pozval pred-se črnuškega in šentjakobskega brodarja, da se opravičita. Rekla sta, da do 10. avgusta l. 1584., ko je šla prva nova pošta iz Ljubljane na Šent Jakob, še ni bilo nobenega ukaza, čakati pri brodu na pošto, in da so bili tedaj brodarski hlapci že odšli domov. Nato jima je velel poštni upravitelj, da naj v prihodnje noč in dan strežeta na dohod pošte, posebno črnuški brodnik, ki ima brod od nadvojvode v fevdu.[7] Polagoma so začeli delati mostove. Leta 1608 so naredili lesen most čez Pešato pri Dragomlji, ker je ondi hodila pošta na Brdo.

Glavna poštna postaja za Kranjsko je bila v Ljubljani. Na jedni strani je imela Ljubljana zvezo z Benetkami po postajah: Vrhnika, Logatec, Hrušica, Sv. Križ in Gorica, na drugi strani je pa šla pošta čez Brdo, kjer je bila še za časa Valvasorja jedina poštna hiša na Gorenjskem,[8] in dalje proti Gradcu. Iz Benetk je dohajala v Ljubljano pošta ob torkih, iz Gradca pa ob četrtkih. Druga pošta, s postajami: Višnja Gora, Trebnje, Novo Mesto in Metlika, je šla na Karlovec. V Celovec,

---

[6] Dež. arh. v Rud. II. (Stanov. arh.), zv. 396. — [7] Ibid. I. zv. 132, 6. — [8] Valv. Ehre d. H. Kr. II, 129.

Reko in druge kraje so pa nosili pisma le redni tekači. Zveza med Ljubljano in Trstom se je ustanovila 29. januvarja l. 1688. Dotično pogodbo je sklenil ljubljanski poštar Volbank Žiga baron pl. Strobelhoff z Dominikom dell' Argento, pooblaščencem tržaškega mestnega svéta. Pošte je vzdrževala dvorna kamera v Gradcu in pobirala poštnino, dežele so pa dajale letne podpore. Le dolenjsko pošto je imela kranjska dežela sama.[9]

Mimogredé naj navedemo imena nekaterih poštarjev iz 17. veka. V samotni Hrušici je stanoval leta 1608. Štefan Godina. Za ljubljanskega poštarja Mihaela Tallerja se je potegnil nadvojvoda 10. aprila 1609 in ukazal Ljubljančanom. da morajo posojati konje za hitre sele, kadar poštar svojih konj nima domá. Taller je umrl l. 1640. in za njim je dobil pošto Matija Strobl, katerega je v to službo vmestil kranjski vicedom Orfej grof pl. Strassoldo. Na Vrhniki je l. 1613. odpravljal pošto ondotni sodnik Ivan Flach, nastopno leto pa cestninar Hijeronim Muerögger. Okrog l. 1671. je bil poštni upravitelj na Kranjskem davkar Jurij Schönoutsch.[10] Leta 1681. so imeli dolenjske pošte: Wolf Žiga pl. Strobelhof ljubljansko pošto z letno plačo 150 gld., Franč. Florjančič višnjegorsko, Ivan Alberthaller trebanjsko, Nikolaj Luschketini novomeško in Adam Peer metliško. Poslednji štirje so imeli letne plače po 100 gld. Za priprego od Metlike do karlovške stražnice na vrhu Gorjancev se je pri vozni pošti plačevalo po 51 krajcarjev.[11]

Cesar Jožef I. je odpravil pri pošti nekatere razvade. Ukazal je 12. aprila 1706, da poštarji čez tri dni ne smejo biti z doma in da naj poštne posle izvršujejo osebno. Postiljoni morajo biti katoliški, zanesljivi ljudje, ki naj brez poštarjevega dovoljenja ne menjajo službe. Vsak poštar imej po 6 konj za vožnjo in ježo in po 2 koleseljna (Calessen) z vso potrebno opravo. Pošta se mudi le malo časa na postajah. Stafet ne

---

[9] Dimitz, Gesch. Krains, IV, 80. — [10] Arh. v Rudolf. I. zv. 132, 6. — [11] Ibid. II. zv. 396.

sme nihče zadrževati. Občinstvo naj poštarjev ne zasramuje, ne zmerja in ne pretepa, ako ne morejo precej dobiti konj. Tudi gosposko sme poštar poklicati na pomoč in s silo se braniti, ako bi ga kdo napadel zaradi konj. Plačuje se za navadno vožnjo, ko je v koleselj vpreženih par konj, poldrugi tolar od pošte. Že poprej je bilo plemičem prepovedano, da bi pred njimi jahali hlapci z obešeno torbo in poštnim rogom ter nabirali pisma, kakor poštarji. Ta prepoved se ponoví. Pozorni naj bodo poštarji, da drugi ne bodo trobili na poštni rog.[12]

Nekaj časa je hodila pošta v Gradec na Kamnik. Zaradi kuge se je pa preložila, da je šla po stari poti čez Brdo in Št. Ožbalt. L. 1717. so prosili Kamničani nadvojvodo, da bi hodila pošta iz Ljubljane zopet na Kamnik in Motnik v Celje. «Kamnik peša,» so rekli, «lepe stavbe se podirajo, ker se sušé dohodki. Mnogokrat Bistrica tako narase, da pošta ne more čez reko, in tedaj mora iti na Kamnik. Seli so že včasih ondi utonili in pisma so šla po vodi. Ko bi se kdaj čez Savo napravil most namesto brodú, bi bolje stal pri Črnučah, kakor pri Št. Jakobu, koder se sedaj prevaža pošta po brodu na Podpeč.»[13] Kakor se razvidi iz Valvasorja, se jim prošnja ni uslišala.

Cesar Karol VI. je l. 1722. po vojskah opešanemu erarju pomogel s povišanjem poštnine. Pri ježi se je potem plačevalo od vsakega konja po 2 groša več, od navadnega pisma pa, ako je prišlo od poštnih postaj, ki so erarju dajale porto, po 1 kr. več, ako pa od drugih postaj, po 3 kr. več. Omejil je cesar s patentom od 12. jun. l. 1722. tudi poštne svoboščine. Samo pisma «Ex officio» so ostala poštnine prosta. Od drugih uradnih pisem, ki so se tikala osebnih stvarij, je plačevala poštnino tudi duhovščina. Oproščenje poštnine so obdržali le ministri s svojimi soprogami in otroci, državna pisarna, državni dvorni svétniki in prosjaški samostani, n. pr. kapucinski, frančiškanski i. t. d.[14] Po tem zvišanju poštnine ljubljanska pošta ni hotela več vsprejemati onih 200 gld. od dežele, pa tudi ne več poštnine prosto odpošiljati pisem, katera so prišla od članov

[12] Arh. v Rudolf. I. zv. 132, 6. — [13] Ibid. I. zv. 132, 6 — [14] Ibid. I. 132, 6.

deželnih stanov in njihovih slug. Zastonj so prosili stanovi 2. marca l. 1741., da bi se jim obnovile stare poštne svoboščine.

Važna izpremememba je zadela notranjsko pošto l. 1728. Cesta čez Hrušico je bila tako slaba, da je včasih vozila pošta čez to hribovje po tri dni. Na predlog vrhovnega državnega in dvornega poštarja Ivana Adama grofa pl. Paara je ukazal cesar Karol, naj se preloží cesta, da se pošta ogne visokega gozda v Hrušici. Prestavila se je tedaj poštna postaja iz Logatca v Planino (Alben) poleg hasperške grajščine, ona s Hrušice (Ober-Prart oder Pürpaumer-Waldt) na Razdrto (Prewaldt) in od Sv. Križa v Vipavo. V Črnici se je pa ustanovila nova postaja in določilo se poštarju letne plače 166 gld. Tako je hodila pošta malo delj časa, zato je bila pa pot zložnejša. Od Ljubljane do Vrhnike so se ljudje navadno vozili po Ljubljanici. Naprej je pa potrebovala pošta do Planine 2 uri, do Razdrtega, kjer se je ločila pošta na Trst, 3 ure, odtod do Vipave 3 ure, in ravno tako od Vipave do Črnice in od Črnice do Gorice po 3 ure.[15]

Do leta 1730. je prihajal poleg tedenske redne ježne pošte, ki je prinašala pisma, iz Gradca v Ljubljano tudi redni prevoznik (Ordinari = Stöllfuhr) še vedno samo po jedenkrat na teden, namreč v torek popoldne, vračal se je pa iz Ljubljane drugi ponedeljek zjutraj. Od Gradca do Ljubljane so plačevale osebe, ki so imele prtljage do 50 funtov, po 5 gld., za drugo blago pa od centa po 1 gld. 15 kr. Pred določeno gostilno v Ljubljani in Gradcu so osebe sédale na poštni voz in izstopale. Ondi se je oddajalo tudi blago. Kadar ni bilo nikogar za vožnjo, je «Stöllwagen» smel ostati doma. 8. jul. l. 1730. je pa ukazal cesar Karol, da naj zaradi tržaške kupčije začne hoditi ježna pošta s pismi iz Gradca v Trst in nazaj po dvakrat na teden.[16] Isto leto, 12. septembra, je cesar tudi dovolil, da so zaradi velikih sejmov v Trstu začeli odhajati iz Ljubljane na teden po trije redni prevozniki, namreč prvi v Trst, drugi v Gorico in tretji na Reko. V Trst ali

[15] Arh. v Rudolf. I. 132, 6. — [16] Ibid. I. 132, 6.

Gorico se je plačalo od osebe po 3 gld., do Reke pa 4 gld. To prevožnjo (Landkutscherfuhren) je prevzel ljubljanski meščan Sartori. Iz Gradca do Ljubljane je ostalo še pri starem. Kmetom in konjskim mešetarjem je bilo ostro prepovedano, na svojo roko prevažati ljudi v ona mesta po glavnih cestah. — L. 1736. se je dovolilo postojinskemu poštarju po 17 kr. od vsake pošte za priprego dveh konj ali volov, ki sta pomagala spraviti pošto na vrh Mačkovca.

28. jun. 1738 je odredil cesar Karol, da naj pošta iz Karlovca do Gradca ne vozi več čez Krapino, ampak na Ljubljano. Napravi se dobra cesta čez Metliško, koder naj gre pošta, ne po jedenkrat, ampak po dvakrat na teden. Ob dolenjski deželni cesti so bile od nekdaj postaje: Ljubljana, Višnja Gora, Trebnje, Novo Mesto, Metlika, Karlovec. Cesar je pa sedaj ukrenil, da naj gre pošta na Žužemberk in Smuko, namesto na Novo Mesto in Metliko. Pritožili so se zoper to naredbo Novomeščani, češ, da jim takó uidejo dohodki za prenočišče popotnikov in mostnina, in da je na Novo Mesto le 6 postaj, na Žužemberk pa, kjer bi bilo še-le treba zidati poštne hiše, bi jih bilo 7½. Cesar je izprevidel, da imajo Novomeščani prav in je ugodil njih prošnji.[17]

Cesarica Marija Terezija je izdala več ukazov za povzdigo pošte. A omenimo naj samo dva. S prvim so se na dolenjski pošti 3. aprila l. 1758. določile postaje: Ljubljana, Hudo (Pösendorf bei Sittich), Rudolfovo, Metlika, Karlovec. Z drugim je pa vlada 6. julija l. 1770. dovolila Juriju Kodermanu napraviti poštno postajo v Kranju, kot srednjo postajo med Ljubljano in Tržičem. Štelo se je od Ljubljane do Kranja za 1½ in od Kranja do Tržiča za 1 pošto.[18]

Tako slabe so bile poštne zveze na Kranjskem še v minulem stoletju!

---

[17] Arh. v Rudolf. I. zv. 132, 6. — [18] Ibid. II. zv. 396.

Drobtinice iz furlanskih arhivov.

Nabral Ant. Koblar.

(Dalje.)

Leskovec pri Krškem. 23. jan. 1483 je bil ondi vikar Ivan. (A, a, 21, 259.) — Jakob Zobelsperger (s Čušperka) se imenuje krški župnik 21. marc. ter 19. in 30. maja 1495. (A. a, 16, 75 in 18, 69, 94.) — Duhoven Peter Jančič s Krškega je bil 19. maja 1495 kapelan tržaškega škofa. (A, a, 18, 69.) — Po smrti župnika Jakoba Zobelsperger-ja je dobil leskovško faro v celjski grofiji (B. M. V. in Haslpach in Comitatu Cilie) Nikolaj Durrer. Prezentoval ga je bil kralj Maksimilijan 23. febr. 1497. vmestil ga je pa naddijakon Jakob Turjaški. (A, a, 18, 237.) Omeni se župnik J. Durrer 18. okt. 1497 in 12. febr. 1498. (A, a, 20, 3 in 36.) Ne vemo, na kak način je tedaj patrijarh vsled prezentacije krškega grajščaka Jurija della Turre 24. nov. 1497 za leskovško faro potrdil Ivana Gamlicha «de Egemburgk». (A, a, 24. 162.) — Matija, sin pok. Mateja Buchfinka s Krškega, je bil 23. febr. 1498 na titel Ivana Raichenburger-ja, poglavarja kraljevega ostroga, v Čevdadu posvečen v subdijakona, 26. marc. 1499 v dijakona in 3. marc. 1499 v Ogleju v mašnika. (O. z.) — Po smrti Marka Khuna je bil za krško faro od patrijarha potrjen ansarijski škof Cezar Nardi iz Montopolja. (A, c, 9.) 27. dec. 1626 je prejel župnik C. Nardi (a Montopoli, Episc. ansariensis) beneficij M. B. v starem cesarskem hospitalu v Laškem in 16. nov. 1627 vsled prezentacije krškega grajščaka Ivana Krstn. bar. Moscona tudi beneficij sv. Nikolaja na Krškem. (Zapisano je zadnjikrat Hardi, namesto Nardi, conf. «Izv.» II., 62.) (A, c, 10.) — 13. maja 1634 je bil za beneficij sv. Nikolaja v krškem gradu potrjen Jurij Gurck, ki je dobil ob jednem faro Rajhenberg na Štajerskem. (A, c, 11.) Po njegovi smrti je pa beneficij v krškem gradu 8. marc. 1644 dobil Gašpar Faber (Kovač.) (A, c, 12.) — Ko je umrl Matija Studenčar, je postal 20. marc. 1653 Matija Bajželj

(Waisell) kuratni beneficijat pri cerkvi sv. Janeza Evang. v krškem mestu. (A, c, 13.) — Po smrti Jurija Frattize je bil 6. apr. 1718 za leskovškega župnika potrjen Frančišek Lovrenc Romè. (A, c, 18.)

Ljubljana. L. 1291 in 1292 se večkrat imenuje Peregrin (Peregrinus in Pelegrinus) naddijakon Kranjske in Marke. (C. 7 [1291—1294], list 8., 29., 75. in 135.) — 11. marc. 1292 klerik Nikolaj iz Ljubljane (de Laybaco). (C. 7, l. 135.) — Plemenitnik Herhlin Pograjski (Herchlinus de Pilichgraz) in Konrad Iški (Conradus de Hic) ter Albert od sv. Petra (absens), vsi trije sodniki (Judices) ljubljanski, dajo 28. jun. 1328 s privoljenjem župnika Jakoba ljubljansko faro (plebem de Laybaco) za jedno leto v najem. (C, 3, 2, l. 14.) — Okrog l. 1334, 24. maja, je bil «Otto commendator domus hospitalis Laybacensis ordinis s. Marie Theutonicorum». (C, 9, 96.) — Henrik iz Ljubljane je bil l. 1339 župnik v Svibnem in v Cerkljah. (C, 3, 3, 107.) — 21. febr. 1349 je bil Matej de Motis župnik ljubljanski. (C, 3, 4, 21.) — Duhoven Bernard, sin pok. Ruperta iz Ljubljane, je 15. maja 1349 dobil hrenoviško faro. (C, 3, 4, 49.) — 27. febr. 1493 se omeni duhoven Gregor Piscator (Ribič) iz Ljubljane. (A, a, 15, 459.) — 4. sept. 1495 je bil doktor prava Peter Knauer prošt ljubljanski. (A, a, 16, 121.) — Mihaela iz Ljubljane je vzel 16. nov. 1495 Matej, župnik pri Sv. Petru na oni strani Soče, za svojega kapelana. Obljubil mu je letne plače po 4 stare rži, soršice in prosa, 4 posode (congios) vina in stanovanje. (A, a, 16, 153.) — 27. jun. 1498 Viljem Turjaški (Auersperger), glavar Kranjske (Carniole). (A, a, 20, 106.) Volkard Turjaški (de Haursperg) pa je 9. jun. istega leta imenovan najvišji kamornik Kranjske in Marke. (O. z.) — Kamniški vikar Leonard Seydel je bil kanonik ljubljanski in patrijarški naddijakon Kranjske (Carniole) 13. okt. 1497 in ?. jun. 1498. (A, a, 20, 3.) — Ljubljanski kanonik Nikolaj ?oden se je 16. marc. 1499 pravdal z Bernardom Fraumanom aradi beneficija sv. Jurija na Krki. (A, a, 19, 88.) — Ljubljanski

prošt Jurij Sladkonja (Slakonia),[1] pevec (Cantor) kralja Maksimilijana, je bil predlagan 28. apr. 1499 od kralja za proštijo novomeško in faro šentrupertsko, in patrijarh ga je tudi v to potrdil 23. jul. 1500. (A, a, 24, 301.) Vrh tega je pa dobil Sladkonja (Slakoina) že leta 1499. faro dobrniško. (A, a, 22, 193.) — Večje redove so prejeli v Čevdadu: Frančišek, sin Volbanka iz Ljubljane, 18. febr. 1497 subdijakonat na titel Ivana Glannhofer-ja, 21. marc. 1497 dijakonat in 25. marc. 1497 v Ogleju mašništvo. Postali so mašniki ljubljanski frančiškanski bratje: Sebastijan 18. febr. 1497, Andrej iz Benetek in Vrban s Koroškega 10. marc. 1498, Benedikt iz Ljubljane, Leonard in Gregor iz Kamnika 23. febr. 1499; dalje so dobili dijakonat istega samostana bratje: Matej in Mihael iz Ljubljane 23. febr. 1498 in Tiburcij iz Avstrije 10. marc. 1498, tonzuro in niže redove pa 10. marc. 1498 br. Volbank iz Gorice in Frančišek iz Kočevja. Razun tega so postali: avguštinska brata Matija in Jernej 9. jun. 1498 dijakona; Mihael Ostrgek iz Ljubljane 10. marc. 1498 na titel ljubljanskega kanonika Nikolaja Podna subdijakon in dijakon in 31. marc. 1498 v Beljaku mašnik; Ahac, sin pok. krojača Jurija iz ljubljanske škofije, na titel pl. oprode Žige z Ellenberga subdijakon in 23. febr. 1499 dijakon; Tomaž, sin kramarja Simona, 23. febr. 1499 na titel škofa Krištofa (electi et confirmati Laybacensis Episcopi) v Čevdadu subdijakon, 16. marc. 1449 dijakon in 30. marc. 1499 v Ogleju mašnik. (O. z.) — 2. nov. 1500 je bil o. Gabrijel gvardijan ljubljanskega frančiškanskega samostana. (A, a, 23, 118.) — 9. nov. 1643 je bil kamniški župnik Jurij Scarlichi potrjen za beneficij sv. Marije Magdalene v stolnici ljubljanski. (A, c. 12.) — Po smrti mengeškega župnika Ivana Andreja pl. Flachenfelda je bil 28. nov. 1733 Leopold grof pl. Petaz, dekan ljubljanskega kapiteljna, postavljen za patrijarhovega gorenjskega naddijakona. (A, c, 20.)

---

[1] Iz teh podatkov, in če se primerijo še oni v «Izvestjih» II, str. 64., se spozna, da ima «Catalogus Cleri Dioec. Labac» str. 12. pomoto, ko prišteva Nikolaja Podna ljubljanskim proštom od 1499—1502. leta. Prvi se je v tem zmotil Schönleben.

Kopica patrijarških ukazov za kranjski del oglejske škofije:

24. okt. 1354 ukaže patrijarh Nikolaj Ivanu, naddijakonu Kranjske in Marke, da naj pošlje miloščinsko podporo od naddijakonata, namreč 150 mark soldov. (C. 3, 2.) — Ko se je, žal, proti koncu XV. stoletja tudi po Kranjskem začel širiti propad moralnega življenja, razglasil je patrijarh Nikolaj Donato 19. jan. 1495 oster ukaz zoper priležništvo. Če se je kdo pregrešil, izgubil je beneficij; kdor pa ni imel beneficija, dobil je za kazen dva meseca ječe. 30. sept. 1496 je isti patrijarh ta ukaz ponovil in posebno gledé sumljivih žensk zabičal, da naj se izpodé v treh dneh. (A, a, 16, 20 in 278.) — 18. nov. 1497 je ukazal patrijarh, da naj se tudi na Kranjskem praznuje god sv. Martina, škofa in spoznovalca, «pro consuetudine totius patrie», kakor prazniki sv. Katarine, sv. Lucije in sv. Silvestra. (A, a, 20, 8.) — Patrijarh Dominik Griman je zapovedal 6. jul. 1498 sufraganu Sebastijanu de Nasimbonis, škofu konovijskemu, da naj obišče vso škofijo oglejsko. (A, a, 20, 109.) Mudil se je škof Sebastijan večjidel «in provincia Carniole». 28. nov. 1499 ga je pa patrijarh odstavil od sufraganata in ukazal naddijakonom, da naj to odstavo razglasé. Bili so tačas naddijakoni: Valentin v savinjski dolini, Mihael Sterlecker v Slovenski Marki, Leonard Seidel na Gorenjskem (in Carniola); Matija Stern v Ribnici in Ivan Fröhlich je bil komisar zgornje-koroškega naddijakonata. (A, a, 22, 238.) — Važen je ukaz, katerega je izdal 2. jan. 1499 patrijarh Dominik Griman do kranjskih duhovnov. Obsega te točke: Duhovni ne smejo igrati hazarda, ne na karte in kocke, in sploh ne nobene igre, katero prepovedujejo sveti kanoni. Nikoli naj ne igrajo z lajiki za denar, bodisi javno, ali pa na skrivnem. Ne hodijo naj na javne plese ali v maškare, ne nosijo naj krink in nikoli ne oblečejo tuje, neduhovske obleke. Prepové se duhovnom vsaka trgovina. Nihče naj ne jé in ne pije v gostilni, razun če je na potovanju, nihče naj nima gostilne ali javnega hospica, če tudi le posredno, sicer plača 25 liber soldov globe. Tuj duhoven ne

sme maševati v patrijarhatu, ako nima dovoljenja od generalnega vikarja, sicer plača globe 8 liber soldov. Mnogi duhovni nosijo dolge lase, kakor ženske. To se prepové. Lasje naj se pristrigajo, da segajo do spodnjega konca ušes in do srede vratú. Na glavi naj se vidi tonzura, da se ločijo duhovni od posvetnih ljudij. Pod kaznijo ječe in izgubo beneficija se duhovnom ostro prepové, brez višjega dovoljenja stopiti v kak ženski samostan, da se zabranijo nespodobnosti. (A, a, 23, 213.) — 6. jan. 1500 se je ukazalo klerikom, da naj pod globo 1 marke razun tonzure in stanu primerne obleke nosijo v javnosti tudi nadplečne kapuce (Caputia). (A, a, 23, 216.) — Kako da so bili duhovni dolžni gojiti cerkveno petje, priča patrijarhov opomin iz leta 1499: «Quicunque sit, et Regis filius, clericali militie astrictus, non erubescat in ecclesia ad librum accedere et cantare». (A, a, 23.)

Mekine. *Samostan:* Primož, sin mekinskega trgovca Krištofa, postane 27. febr. 1496 v Čevdadu subdijakon, dijakon pa 19. marc. 1496 na titel opatinje Jederti Josel (Milkowicz ima «Jöstl» in Valvasor Jöbstl) v Mekinah, kjer je bil njegov oče tačas samostanski oskrbnik, in 2. apr. 1496 mašnik. (O. z.) — V marcu l. 1636 je umrla prednica Lavra Cornetin (Coronini?), in 18. apr. 1636 je bila za prednico potrjena Ana Hren. (A, c, XI.) — Po smrti Klare Gollianiz je bila 13. maja 1685 potrjena opatinja Terezija Haller (Holler) in, ko je ta ostavila svet, 15. apr. 1689 Katarina pl. Atthems. (A, c, 16.)

Mengeš. 21. jan. 1325 dá Frančišek de la Turre, kanonik oglejski, za tri leta v najem dohodke mengeške fare plemenitemu Frideriku, sinu pok. Tebalda iz Varme, za letnih 60 mark soldov. (C, 1, 2.) — 14. jan. 1328, ko je bil naddijakon Gregor namestni naddijakon Kranjske in Marke, je imel mengeško faro papežev kapelan in modociški naddijakon Lombardin de la Turre. Postavil je za oskrbnika fare Konradina, imen. Gapia de la Turre. Pri tem je bil navzóč savinjski naddijakon Ivan, župnik v Braslovčah (Frazla). (C, 3, 1, 3.) 14. sept. 1328 je pa isti župnik Lom-

bardin dal faro v najem Frideriku Kolovškemu za 60 mark starih soldov. (C, 3, 2, 33.) — Ambrož, sin krojača Jerneja iz Stude, je prejel 16. mar. 1499 subdijakonat na mizni titel sufragana (škofa) Sebastijana, 30. marc. 1499 pa v Ogleju dijakonat na titel Viljema Turjaškega, glavarja Kranjske. (O. z.) — Po smrti župnika Andreja Šege je dobil na prezentacijo Lambergov beneficij sv. Andreja v Mengšu ljubljanski kanonik Jurij Scharlichi 6. jul. 1639. (A, c, 11.) — Na prošnjo župnika Baltazarja Wüza je patrijarh 20. maja 1644 potrdil bratovščino M. B. v nebo vzete na Goričici. (A, c, 12.) — Po smrti župnika Jurija Andreja bar. pl. Gallenfelsa se je 4. jan. 1700 naddijakonska čast za nekaj časa prestavila iz Mengša v Šmartno pred Kranj. (A, c, 18.)

Metlika. 1. jan. 1493 je bil v Metliki za župnika Jurij. (A, a, 15, 486.) — Posvečeni so bili v Čevdadu nastopni Metličani: Jurij, sin pok. Jurija iz Metlike (Methlinch), 7ega maja 1495 na titel Žige Pyrsa v dijakona in 19. dec. 1495 v mašnika; Ivan, sin pok. krojača Blaža, isti čas na titel svojega beneficija v mašnika; Gregor, sin Jakoba Golobariča (de Metlica) 24. sept. 1496 v subdijakona na titel Evstaha Meleza iz Višnje Gore, 18. febr. 1497 v dijakona, 31. marc. 1497 v mašnika; Matija, sin pok. Erazma Sirčiča, 22. dec. 1498 v dijakona, 23. febr. 1499 v mašnika; Primož, sin Tomaža Osebčiča, 14. apr. 1498 na titel kostanjeviškega glavarja Urha Bernikarja v subdijakona, 22. dec. 1498 v mašnika; Jernej, sin pok. Gregorja, 23. dec. 1497 v dijakona. Tonzuro in nižje redove sta pa dobila 23. febr. 1499 Jurij, sin pok. krojača Petra, in Primož, sin pok. peka Vida (de Metlica). — V Metliki je stanoval 18. febr. 1497 gospod Jurij Gall. Cesarski glavar metliške grofije (Comitatus Metling) se pa 21. mar. 1497, 31. mar. 1498 in 16. mar. 1499 imenuje Žiga Piers (tudi Pyers in Pierser). (O. z.)

Mirna. 13. jun. 1500 se omeni oproda (armiger = plemič, ki še ni postal vitez) Jurij Durrer z Lanšpreža (Lanspreyss). (O. z.)

Mokronog. Peter, sin pok. Mihaela (de Nosenfuess), je postal 27. febr. 1496 na titel Andreja pl. Gallensteina v Čevdadu naddijakon, 19. mar. 1496 dijakon in 2. apr. 1496 mašnik; Leonhard, sin pok. žagarja Andreja, 20. maj. 1497 na titel črteteškega gradnika Urha Galla subdijakon, 23. dec. 1497 duhoven; Baltazar Potočnik, Andrejev sin, je pa prejel 24. sept. 1496 tonzuro in manjše redove. — Predstojnik (Prefectus) spodnjega mokronoškega gradu je bil 22. dec. 1498 in 4. apr. 1500 Žiga Mordachs. (O. z.)

Moravče. 27. febr. 1496 l. sta bila brata Andrej in Jurij Lilienberger oprodi v savinjski dolini (armigeri et prouinciales Sauniae). (O. z.) — Ivan Gall z Rožeka (de Rudolfseck) je bil pa 19. mar. 1496 gradnik (menda v Celju). (O. z.) — 31. mar. 1498 je živel v Moravčah plemeniti gospod Erazem Laser. (O. z.) — Po smrti župnika Petra Knawer-ja je podelil patrijarh moravško faro svojemu tajniku Ludoviku Putheolausu, doktorju umetnostij in po rodu Benečanu. (A, a, 24, 164.) Kralj Maksimilijan je pa 24. febr. 1498 prezentoval Ivana Alespawr-ja. Nato je patrijarh, ki je imel «collationem et prouisionem» moravške fare, postavil Vida Nagliča iz Loke za ekonoma, in 27. jun. 1498 se isti imenuje župnik. Luka Sepacher je bil tačas oficijant, oziroma vikar v Moravčah. (A, a, 24, 170 in 181.) — 19. sept. 1661 prejme Peter Frančišek Pistorius od patrijarha potrjenje za moravško faro. (A, c, 14.)

Mozelj. L. 1621 dobi faro Ivan Hess (A, c, 9), 21. maja 1745 pa Jurij Sladkonja (Slakoina), katerega je vmestil naddijakon Karol Petazzi. (A, c, 21.)

Naklo. 11. apr. 1498 je bil Mihael vikar v Naklem. (A, a, 20, 69.)

Nevlje. 4. sept. 1495 se imenuje Jurij Letzian župnik, 13. okt. 1498 pa beneficijat v Nevljah (Newla). (A, a, 16, 121 in 20, 155.) — 26. nov. 1649 je bil za vikarja potrjen Matej Vida. (A, c, 12.) — Po smrti Matije Kovača dobi 22. avg. 1718 na prezentacijo kamniškega župnika neveljski vikarjat Marko Lovrenc Peternel. (A, c, 18.)

(Dalje pride.)

Kranjski mahovi.

Spisal **S. Robič.**

(Dalje.)

Listnati mahovi – Musci frondosi.

Red I. Gobnjaki, Sphagnaceae.

1. Sphagnum Dill. («Sphoggos» = goba.)

1. **Sph. acutifolium Ehrh.** Na vlažnih krajih po lozah v okolici olševski, preddvorski, pri vrhu Zaplate, na Šenturški Gori in drugod.

Var. **Sph. purpureum Schp.** Na kasijanskih nasadih pri Poženku.

2. **Sph. subsecundum Nees.** Na Záplati pri drugem kalu; c. 1800 *m.*

3. **Sph. cymbifolium Ehrh.** V okolici olševski, pri Stranjah, na ljubljanskem barju, pri Borovnici.

Red II. Andreaeaceae.

Skupina I. Schizocarpi.

2. Andreaea Ehrhart. (Imenovan po I. G. R. Andreae-ju, lekarniku v Hanoveranskem.)

4. **A. Rothii Web. & Mohr.** (Jednoznačnica: **A. rupestris Roth; Bryol. eur.**) Na porfirovih skladih v Leskovcu kokriške doline; c. 570 *m.*

Red. III. Bryineae.

Skupina II. Cleistocarpae.

Družina I. Ephemeraceae.

3. Ephemerum Hampe. («Ephemeros» = dneven.)

5. **E. serratum (Schreb.) Hampe.** (Jednozn.: **Phascum serratum Schrb.**) Na grezni zemlji, na desni obali olševskega potoka med Olševkom in Lužami.

Družina II. Phasceae.

4. Phascum L. («Phaskein» = svetiti se.)

6. **Ph. cuspidatum Schreb.** Na njivah med deteljo pri Cerkljah; na travnatih krajih v Kamniški Bistrici.

5. Astomum Hampe.

7. **A. crispum (Hedw.) Hmp.** (Jednozn.: **Phascum crispum Hedwig.**) Po njivah na Šenturški Gori in na vlažnih travnatih krajih na Olševku.

Družina III. Bruchiaceae.

6. Pleuridium Brid. (Pleura = rebro.)

8. **P. nitidum (Hedw.) Rabenhorst.** (Jednozn.: **Phascum nitidum Hedw.**) Na vlažni, ilovičasti zemlji pri nekem studencu na Šenturški Gori.

9. **P. alternifolium (Dicks) Rabh.** (Jednozn.: **Ph. alternifolium Dicks.**) Na vlažnih krajih, posebno pri rovih in jamah, na Olševku, pri Preddvoru in Tunjicah.

Skupina III. Stegocarpae.

(«Stegos» = pokrovček in «karpos» = plod.)

Podskupina I. Acrocarpae.

(«Akra» = vrh in «karpos» = plod.)

Družina IV. Weisiaceae.

7. Hymenostomum Rob. Brown. («Hymen» = koža in «stoma» = usta.)

10. **H. microstomum (Hedw.) R. Brown.** (Jednozn.: **Gymnostomum microstomum Hedwig.**) Na zemlji z dolomitnim peskom v kokriški dolini.

8. Gymnostomum Hedw. («Gymnos» = nag in «stoma» = usta.)

11. **G. rupestre Schleich.** Na vlažnem konglomeratu v dobliškem jarku med Šenturško Goro in Sidražem; na vlažnih dolomitnih skladih v kokriški dolini; na konglomeratu pri Peričniku.

12. **G. calcareum Bryol. germ.** V razpokah dolomitnih skladov pri Polajnarjevem klancu v kokriški dolini; na belem dolomitnem pesku pri gradu Turnu nad Preddvorom.

9. Hymenostylium Brid. Bryol. univ.

13. **H. curvirostre (Hedw.) Ehrh.** (Jednozn.: **Gymnostomum curvirostre Hedw.**) Nahaja se mnogobrojno v nižavah in visoko gori na planinah na apnenku; pri Borovnici poleg nabirališča vode za železniško postajo; pri Savici zdolej pri potoku; v kokriški dolini na raznih krajih na dolomitni podlagi; na Grintovcu in drugod.

Var. β) **scabrum Lindberg.** Na porfiru v kokriški dolini.

10. Weisia Fund. (Ime po F. W. Weis-u, ki je spisal: Plantae crypt. Florae, Goetting 1770.)

14. **W. viridula (L.) Hedw.** Na goli ilovičasti zemlji. Ob potih, po njivah, po jarkih na Šenturški Gori, v okolici olševski in preddvorski; v kokriški dolini povsod v obilici.

11. Eucladium Bryol. eur. («Ev» = lep, zal in «klades» = veja, steblo.)

15. **E. verticillatum (L.) Bryol. eur.** Na mokrem lahkem kamenju v bistriškem jarku pri Preddvoru in v Doblici Šenturške Gore; na mokrih dolomitnih skladih v kokriški dolini, povsod obilno.

Družina V. Rhabdoweisiaceae.

12. Rhabdoweisia Bryol. eur. («Rhabdos» = črta in Weisia.)

16. **Rh. fugax Bryol. eur.** V razpokah dolomitnih skladov v kokriški dolini.

17. **Rh. denticulata (Brid) Bryol. eur.** V razpokah porfirovih skladov zraven Andr. Rothii v Leskovcu, kokriške doline.

13. Cynodontium (Bryol. eur.) Schimper. («Kyon» = pes in «odous» = zob.)

18. **C. polycarpum (Ehrh.) Schimper.** Na porfirovih skladih v kokriški dolini in takoj pri vhodu v Kamniško Bistrico.

14. Dichodontium Schimper Bryol. eur. («Diha» = razdeljen in «odous» = zob.)

19. **D. pellucidum (L.) Schimp. Bryol. eur.** Na osojnih krajih poleg gozdov v okolici olševski in preddvorski; okrog trohljenega štora v Korošici s plodom.

Družina VI. Dicranaceae.

Skupina I. Dicraneae.

15. Oncophorus Brid. («Onkos» = guša in «phero» = nositi.)

20. **O. virens (Sw.) Bryol. eur. univ.** (Jednozn.: **Cynodontium virens Schimp. Bryol. eur.**) Na vlažni zemlji na Grebenu c. 2000 *m.*, na Grintovcu, na Močilah blizu Vršiča, med Mojstroko in Prisankom.

16. Dicranella Schimper. (Dim. besede Dicranum.)

21. **D. squarosa (Starke) Schimp.** Pri nekem studencu v Stagnah, okolice olševske.

22. **D. Schreberi (Swartz) Schimp.** Na vlažni ilovičasti zemlji v okolici olševski.

23. **D. rufescens (Dicks) Schimp.** Na vlažni ilovičasti zemlji ob grabnih in rovih pri Olševku; kraj pota od Njivice v Poženek; v dobliškem jarku Šenturške Gore.

24. **D. varia (Hedw.) Schimp.** Na vlažni ilovičasti zemlji ob grabnih in rovih v okolici olševski in preddvorski; na Šenturški Gori in drugod.

25. **D. cerviculata (Hedw.) Schimp.** Na vlažni zemlji v okolici olševski in preddvorski in v dobliškem jarku.

26. **D. heteromalla (Dill. L.) Schimp.** Na vlažni ilovičasti zemlji v okolici olševski; v dobliškem jarku; v Kamniški Bistrici; v borovi lozi pri Komendi.

Var. β) **sericea (Schimp) C. Müller.** Na porfirasti podlagi v kokriški dolini.

17. Dicranum Hedwig. («Dis» = dva in «kranos» = čelada.)

27. **D. undulatum Ehrh.** Po lozah in drugod v okolici olševski in preddvorski; na Šenturški Gori.

28. **D. Bonjeani de Not. — Dicr. palustre Bryol. eur.** Po vlažnih travnikih in lozah v okolici olševski in preddvorski in na Šenturški Gori.

29. **D. scoparium (L.) Hedw.** Navaden mah po gozdih.

30. **D. neglectum Juratzka.** Med rušjem ali cretjem (**Pinus Mughus.**) V Korenu in na Krvavcu (1850 *m.*).

31. **D. congestum Brid.** Na trohljeni kladi na Močilah v okolici kranjskogorski (2000 *m.*).

32. **D. elongatum Schleicher.** Na bukovih koreninah na Záplati v takozvanem «Hudičevem borštku» in pri mačevski koči proti Srednjemu Vrhu.

33. **D. montanum Hedw.** Na borovih deblih (**Pinus sylvestris**) pri Komendi; na starih vrbah pri Zalogu, toda povsod brez ploda.

34. **D. flagellare Hedw.** Na trohljenih štoreh po lozah na Šenturški Gori in v okolici olševski.

35. **D. fulvum Hook.** Na porfirastih stenah pri vhodu v Kamniško Bistrico.

36. **D. viride (Sull. et Lesqu) Lindbg.** Na svežih bukovih deblih v kokriški dolini in v Kamniški Bistrici.

37. **D. Sauteri Schimp.** Po kamenju v Slaparjevem grabnu kokriške doline; na bukovih koreninah na Močilah v okolici kranjskogorski.

Skupina II. Campylopodeae.

18. Dicranodontium Bryol. eur. («Dicranos» in «odous» = zob.)

38. **D. longirostre (Starke) Schimper.** Na trohljenih štoreh v okolici olševski in preddvorski; na Šenturški Gori; v Korošici Kamniške Bistrice okrog trohljenega smerekovega štora z obilnim, lepim plodom.

Družina VII. Leucobryaceae.

19. Leucobryum Hampe. («Leukos» = bel in «bryon» = mah.)

39. **L. glaucum (L.) Schimp.** V okolici olševski in na Šenturški Gori na vlažni zemlji po lozah, zlasti kjer rastejo bori.

Družina VIII. Fissidentaceae.

20. Fissidens Hedwig. («Fissus» = razcepljen in «dens» = zob.)

40. **F. bryoides (L.) Hedw.** Na vlažni zemlji, po njivah, kraj gozdov v okolici olševski; v dobliškem jarku Šenturške Gore.

41. **F. decipiens De Not.** Na skalah v okolici olševski in v dobliškem jarku Šenturške Gore.

42. **F. adiantoides (L.) Hedw.** Na skalah v okolici olševski in preddvorski; v kokriški dolini; v dobliškem jarku Šenturške Gore.

43. **F. taxifolius (L.) Hedw.** V borovniški okolici.

Družina IX. Seligeriaceae.

21. Seligeria Bryol. eur. (Imenovan po Seligerju, župniku v Wölfelsdorfu, † 1812.)

44. **S. Doniana (Smith) C. Müller.** Na vlažnem škrljevem peščencu v dobliškem jarku in pri Predoslju v Kamniški Bistrici.

45. **S. pusilla (Ehrh.) Bryol. eur.** Na konglomeratu v dobliškem jarku jako obilno; na škrlastem peščencu v okolici olševski; na Werfnerskih skladih kraj pota z Možancev v kokriško dolino.

46. **S. tristicha (Brid) Bryol. eur.** Na mokrem peščencu v dobliškem jarku; na mokrih dolomitnih stenah, pri ljubeljčnem klancu zgorej nad mlinom v kokriški dolini; na mokrem konglomeratu pri Peričniku.

47. **S. recurvata (Hedw.) Bryol. eur.** Na kasijanskih utvorih na obeh straneh pota od Flegarja proti Njivici poleg Poženka; kraj pota, ki vodi iz Sidraža v Dolino, zopet na kasijanskih utvorih.

22. Trochobryum Breidler et Beck. («Trochos» = lončarska okrogla plošča in «bryon» = mah.)

48. **Tr. carniolicum Breidler et Beck.** Na mokrem peščencu v nekem žlebičku dobliškega jarka. Detexit S. Robič leta 1882.

Družina X. Ceratodontaceae.

23. Ceratodon Brid Bryol. univ. («Keros» = rog in «odous» = zob.)

49. **C. purpureus (L.) Bryol. univ.** Na zemlji in po kamenju, na polju in po gozdu visoko gori do slemen planin, povsod v obilici.

24. Ditrichum Timm. («Dis» = dva in «thriks» = las.)

50. **D. vaginans (Sull.) Hampe. — Leptotrichum vaginans Schimp.** Na ilovičasti zemlji v borovi lozi poleg Komende.

51. **D. homomallum (Hedw.) Hampe.** Na dolomitnem pesku ob cesti v Leskovcu, kokriške doline.

52. **D. flexicaule (Schleicher) Hampe. — Leptotrichum flexicaule Hampe.** Na vlažni zemlji in po kamenju, v nižavi in visoko gori do planin sploh navaden mah.

Var. **densum Bryol. eur.** Na Grintovcu.

53. **D. pallidum (Schreb.) Hampe. — Leptotrichum pallidum Hampe.** Na ilovičasti peščeni zemlji v okolici olševski in preddvorski; v kokriški dolini; v Kamniški Bistrici.

25. Distichium Bryol. eur. («Dis» = dva in «stichos» = vrsta.)

54. **D. capillaceum (Sw.) Bryol. eur.** Na zemlji, po kamenju in na skalah na Zaplati in Krvavcu; v kokriški dolini; v Kamniški Bistrici in Korošici.

55. **D. inclinatum (Ehrh.) Bryol. eur.** Na Zaplati, Grintovcu in Grebenu.

Družina XI. Pottiaceae.

26. Pottia Ehrhart. (Imenovan od Ehrharta po J. Fr. Pottu, učitelju botanike v Braunschweigu, † 1803.)

56. **P. truncatula** (**Hedw.**) **Bryol. eur.** Po njivah in drugod na Šenturški Gori.

57. **P. intermedia** (**Turn.**) **Fürnr.** Po njivah na Olševku in na Šenturški Gori.

27. Didymodon Hedwig. («Didymos» = dvojin in «odous» = zob.)

58. **D. rubellus** (**Hoffm.**) **Bryol. eur.** Na zemlji in po kamenju, v nižavah in na planinah: na Zaplati, Storžiču, Grintovcu, Grebenu.

59. **D. rigidulus Hedw.** (Jednozn.: **Barbula rigidula Lindb.**) Na vlažni zemlji na Šenturški Gori in v okolici olševski.

60. **D. giganteus** (**Funck**) **Juratzka.** (**Geheebia gigantea Boul. Grimia gigantea Schimp.**) Na vlažnih in mokrih skalnatih stenah v Veliki Vetrnici na kamniški Véliki Planini.

28. Trichostomum Hedwig. («Thrix» = las in «stoma» = usta.)

61. **T. cylindricum** (**Bruch**) **C. Müller.** (Jednozn.: **Weisia cylindrica Bruch. Dydimodon cylindricus Bryol. eur.**) Pod grmovjem kraj pota s Šenturške Gore v Sidraž in tudi po njivah.

62. **T. viridulum Bruch.** (Jednozn.: **Trich. crispulum** var. **angustifolium Bryol. eur.**) Na konglomeratu v Praprotnem pri Zakalu.

63. **T. mutabile Bruch.** Na dolomitu v kokriški dolini.

29. Tortella Limpricht.

64. **T. tortuosa** (**L.**) **Limpr.** (Jednozn.: **Barbula tortuosa Web. et Mohr.**) Na peščeni zemlji v nižavah in visoko gori do planin navaden mah. Var. **gracilis Sch.** V okolici olševski in preddvorski.

30. Barbula Hedwig (bradica).

65. **B. unguiculata** (**Huds.**) **Hedw.** Na raznih krajih na Šenturški Gori in drugod.

66. **B. fallax Hedw.** Na raznih krajih na Šenturški Gori in drugod.

67. **B. reflexa Brid.** (Jednozn.: **B. recurvifolia Schimper.**) Na zemlji z dolomitnim peskom, v preddvorski okolici in v kokriški dolini.

68. **B. convoluta Hedw.** Na peščeni zemlji na mnogih krajih.

69. **B. paludosa Schleich.** (Jednozn.: **B. crocea Brid.**) Na vlažnih in mokrih skalah v kokriški dolini; v Korošici.

31. Alonia (C. Müll.) Kindb.

70. **A. rigida** (**Hedw.**) **Kindb.** (Jednozn.: **B. rigida Hedw.**) Na skali v Mlaki nad sv. Lenartom.

32. Desmatodon Brid. («Desma» = vez in «odous» = zob.)

71. **D. latifolius (Hedw.) Bryol. eur.** Na Storžiču in Mokrici.

33. Tortula Hedwig.

72. **T. muralis (L.) Hedw.** (Jednozn.: **Barb. muralis Timm.**) Na zidovju, po kamenju, na Šenturški Gori in drugod.

73. **T. subulata (L.) Hedw.** (Jednozn.: **Barb. subulata P. Beauv.**) Na črni zemlji, po lozah, na skalah s prstjo pokritih, na vlažnih rebrih v okolici olševski in preddvorski, na Šenturški Gori, v Korošici, v Kamniški Bistrici.

74. **T. ruralis (L.) Ehrh.** (Jednozn.: **Barb. ruralis Hedw.**) Na kamnitnih tleh in skalah, na slamnatih strehah cele odeje, na Šenturški Gori, v kokriški dolini in drugod.

75. **T. aciphylla (Bryol. eur.) Hartmann.** (Jednozn.: **Barb. aciphylla Bryol. eur.**) Na prsteni zemlji, na mokrih kamnitnih tleh, posebno na apnenku, na Grintovcu, Grebenu, na Vršiču v sedlu med Mojstroko in Prisankom.

Družina XII. Grimiaceae.

34. Cinclidotus Pal Beauv. («Cigclis» = mreža, «cigclidotos» = mrežast.)

76. **C. fontinaloides (Hedw.) Pal. Beauv.** Na kamenju v reki Kokri in Kamniški Bistrici.

77. **C. riparius (Host.) Arn.** Na kamnih pri izviru potoka Pešate poleg Cerkljan.

78. **C. aquaticus (Jacq.) Bryol. eur.** Na kamenju v reki Kamniški Bistrici.

35. Schistidium (Brid.) Bryol. eur. («Schistos» = preklan, precepljen.)

79. **S. apocarpum (L.) Bryol. eur.** (Jednozn.: **Grimmia apocarpa Hedw.**) Na kamenju, zidovju, skalovju na Šenturški Gori, v okolici olševski in preddvorski, v kokriški dolini in drugod splošno razširjen mah.

36. Grimmia Ehrhart. (Imen. po J. F. K. Grimm-u, † 1821.)

80. **G. ovata W. et M.** Na porfiru v kokriški dolini.

81. **G. pulvinata (L.) Sm.** Na apnenku v okolici olševski in preddvorski in na Šenturški Gori.

82. **G. Hartmani Schimp.** Na porfiru v kokriški dolini.

37. Racomitrium Brid. («Racos» = krpa in «mitrion» = čepka.)

83. **R. heterostichum (Hedw.) Bryol. eur.** Na porfiru v kokriški dolini.

84. **R. canescens (Hedw.) Brid.** Na peščeni pusti zemlji, na solnčnatih gričih, na Šenturški Gori in drugod.

Var. **strictum Schlieph.** Na Grebenu.

38. Hedwigia Ehrhart. (Imen. po J. Hedwigu, slovečem bryologu, † 1799.)

85. **H. ciliata (Dicks) Ehrh.** Na porfirnih skalah pri vhodu v Suhodolnikovo dolino v Kokri.

Var. β) **leucophaea Bryol. eur.** Na porfirastih skalah na desni obali Kamniške Bistrice; v jarku za goro Grohat poleg Stranj; na neki groblji med Šent-Jurijem in Hrastjem.

39. Coscinodon Sprengel. («Coscinon» = reščeto in «odous» = zob.)

86. **C. pulvinatus Spr.** Na porfiru v kokriški dolini.

40. Amphoridium Schimper (žarica).

87. **A. Mongeotii (Br. et Sch.) Schimp.** Na porfiru v kokriški dolini, toda brez ploda.

41. Merceya Schimper.

88. **M. ligulata (Spruce) Schimp.** Na porfiru v kokriški dolini.

42. Ulota Mohr. («Oulos» = koder, «oulotes» = kodrast.)

89. **U. Ludwigii Brid.** Na smerekovi veji v Poljanah, kokriške doline.

90. **U. Hutchinsiae (Sm.) Schimpr.** Na porfirovih skalah v kokriški dolini.

91. **U. crispa (Hedw.) Brid.** Po lozah na raznih drevesih in grmih na Šenturški Gori in drugod.

92. **U. crispula Bruch.** Na deblih in vejah raznih dreves na Šenturški Gori in drugod.

43. Orthotrichum Hedwig. («Orthos» = naravnost in «thrix» = las.)

93. **O. cupulatum Hoffm.** Na kamnih in skalovju na Šenturški Gori prav obilno.

Var. **riparium Hübn.** Na kamnih ob krajih reke Kamniške Bistrice.

94. **O. anomalum Hedw.** Na kamnih in skalah v okolici olševski in preddvorski.

95. **O affine Schrad.** Na deblih trepetlik (**Populus tremula**) pri Cerkljah in Poženku.

96. **O. speciosum N. a E.** Na poljskih in gozdnih drevesih na Šenturški Gori in Olševku.

97. **O stramineum Horsch.** Na poljskih drevesih v kokriški dolini.

98. **O. leucomitrium Bruch.** Na hrastu (Quercus sessifolia) na Šenturški Gori.

99. **O. leiocarpum Bruch et Sch.** Na Záplati.

44. Eucalypta Hedwig. («Eucalyptos» = pokrit.)

100. **E. vulgaris Hedw.** Na dolomitnem pesku v kokriški dolini.

Var. c. **pilifera Funk.** Na Grintovcu.

101. **E. ciliata Hedw.** Na dolomitnem pesku v kokriški dolini; na črni zemlji pri drevesnih koreninah na Šenturški Gori.

102. **E. streptocarpa Hedw.** Na osojnih krajih na kamenju in zemlji v okolici olševski in preddvorski; v kokriški dolini; na Šenturški Gori; v Kamniški Bistrici.

45. Tetraphis Hedwig. («Tetra» = štiri in «raphis» = igla, ost.)

103. **T. pellucida (L.) Hedw.** Na trohljenih štoreh, kladah, v okolici olševski in preddvorski in na Šenturški Gori. (Dalje pride.)

Mali zapiski.

Poročila iz Italije. *Rim, 10. aprila.* V stolici katoličanstva hitro napreduje starinoslovska in zgodovinska znanost. Prvo pospešuje najbolj tukajšnji «Cesarsko-nemški arheologični zavod» v hiši nemškega veleposlanstva na Kapitolu. Tu imajo svojo knjižnico, svoje zbirke in tudi stanovanja za profesorje. Voditelj zavodu je prof. Petersen (za kipe), prof. Hülsen (za staro topografijo), prof. Mau (isto), dr. Löwy (za keramiko) itd. Vsakih 14 dnij predavajo o svojih uspehih, na pr. dne 7. aprila o nekem pompejanskem sgrafit-napisu (začrtanem na slikani steni), ki naznanja, kdaj so bili tržni dnevi v Pompeju, Kumah, Noli itd.; dalje o pomenu nekega Polyktetovega kipa, ki predstavlja zmagalca, ko si postavlja venec na glavo; in zadnjič o starorimskem napisu iz Sullinega časa, ki se je našel v rimski okolici, a se nahaja v privatni zbirki v Lipskem. — Starokrščansko arheologijo pospešujeta najbolj komendator De Rossi in monsignor J. Wilpert. Prvi koplje v katakombah sv. Priscille (na severni strani Rima, blizu slavnoznanih katakomb sv. Agnese), kjer se nahaja najstarejša slika Matere božje iz I. stoletja. Pred kratkim je našel tu napis: Origius Sozon, duorum Augustorum libertus, ki izvira (najpozneje) iz začetka III. stoletja. Wilpert je izdal lani svojo študijo «Die Katakombengemälde und ihre alten Copien» ter pripravlja sedaj monumentalno izdajo teh slik, ki so verno posnete po originalih, dočim so bile poprejšnje (Bosijeve) v marsičem le plod domišljije. — Povodom obiska nemškega cesarja je začela italijanska vlada razkopavati severni del stadija na Palatinu. Poleg mnogo arhitektoničnih kosov našli so do sedaj marmorni kip sedeče deklice (nadnaravne velikosti), lepo delo, škoda, da manjkata roki in glava. Ko so dne 7. t. m. našli tudi neko mramornato glavo, veselili so se že, da bodo kip lahko popolnili, a prezgodaj, ker se glava ne vjema s trupom in je tudi iz drugačnega mramorja napravljena. — Na Aventinu, v samostanskem vrtu sv. Anselma, so našli delavci 100 zlatih medalij, katere je bil dal kovati

rimski senat l. 164. po Kr. na čast cesarju Luciju Veru, ko je bil podjarmil Armenijo. Vsaka izmed njih ima zlate vrednosti do 25 frankov, a starinske do 400 frankov. Toda nevedni delavci so jih prodajali po 1 frank! Oblastvu se je posrečilo zaslediti 40 od onih medalij, 60 pa jih je izginilo iz Italije. — Na rimskem «foru» je sedaj že vse razkopano in očiščeno. Prof. Hülsen je izdelal popolen opis foruma s podobami in rekonstrukcijami; popis se ravno sedaj tiska. — Avstrijski zavod za zgodovinsko raziskovanje pod vodstvom dvorskega svetnika Sickelna preiskuje pridno vatikanski arhiv in nabira gradivo za zgodovino tridentinskega zbora. Otec Evsebij Fermendžin, Hrvat, preiskuje razmere južnih Slovanov nasproti papeški stolici v XV. stoletju. (V kratkem Vam pošljem tri listine o ustanovitvi jezuvitskega samostana v Ljubljani). — Vrli starina Crnčić nadaljuje svoja raziskavanja gledé zgodovine svetojeronimskega gostinjca za južne Slovane v Rimu in zbira nove dokaze, kako so Slovence izključili od dobrot tega zavoda (glej «Slovanski Svet» l. 1890.); spis bode v kratkem razglasil v zagrebških «Starinah». Našel je listino, s katero je poslal kardinal Stechetius l. 1651. dva duhovnika tega zavoda, da sta šla pobirat radovoljnih doneskov po slovenskih in hrvaških deželah. Ko so pozneje hoteli dokazati, da svetojeronimski gostinjec ni za Slovence, «ki so pod cesarjem», izbrisali so ime «Istria» na listini in izpremenili v «Bosnia» (!), «Carniolia» pa v «Sclavonia». Ohranil se je tudi zapisnik, koliko so nabiralci dobili iz vsake župnije. Da so smeli nabirati tudi po oglejski patrijarhiji, morali so dobiti dovoljenje patrijarhovega vikarja, ki je stanoval tedaj «a Litopoli» (v Kamniku). Na Kranjskem in bližnjem Štajerskem so nabirali po sledečih župnijah: Parochia Gurkfeldensis (Krško), P. S. Laurenti in Arch (Raka), Praepositura Rudolphswertensis (Novo Mesto), P. Boni Campi (Dobrepolje), P. Obergurk (Krka), P. S. Viti sub Siticio (Šent Vid pod Stičino), P. Seissenburg (Žužemberk), P. Dobernicensis (Dobrniče), P. Treffen (Trebnje), P. Pilichberg (Polšnik), P. S. Martini in Tuhain sub Stayn (Sp. Tuhinj), P. B. M. V. in valle Tuhain (Zg. Tuhinj), P. Fränzensis (Vransko), P. Froslauiensis (Braslovče), P. S. Pauli (Sv. Pavel), P. S. Martini ad Scalas (Škale), P. S. Michaelis extra oppidum Schönstain (Šoštanj), P. S. Georgii in Prasperg (Mozirje), P. S. Canziani in Rietz (Rečica), P. S. Lisabet (sic!) in Laufn (Lubno), P. Oberburgensis (Gornji Grad). P. Neulensis (Nevlje), ex Camnicensi (sic!) Civitate (Kamnik), Vicariatus B. V. in Sulzbag (Sulcpah), V. S. Laurentii in Läutsch (Luče), P. S. Petri prope Stain (Komenda), P. B. V. in Cirklach (Cerklje), P. B. V. in valle Mariana Michlstetn (Velesovo), P. Noviforuli (Tržič), P. ad S. Andream Mosnae (Mošnje), P. Cronau (Kranjska Gora), P. S. Michaelis in Linghfelt (Dolgo), P. S. Georgii in Gorgiach (Gorje), V. Rodein (Rodine), in Civitate Crainburgensi (Kranj), P. Pellant supra Lagkh (Poljane), P. S. Petri in Selzach (Selca), in P. Locopolitana «nihil fuit», nihil etiam in civitate Locopoli (Loka), P. S. Martini extra Crainburgum (Šmartno), P. S. Petri in Nachles (Naklo), Pieve di S. Georgio presso Crainburg (Šent-Jurij), P. S. Uldarici in Flednik (Smlednik), P. apud. S. Margaritham in Wadiz (Vodice), Deputati Provinciae Carniolae (deželni

stanovi kranjski), P. S. Petri infra Labacum (Sv. Peter v Ljubljani), in civitate Labacensi (ljublj. mesto), P. S. Pauli (Vrhnika), P. S. Martini in Morauze (Moravče). P. Iggensis (Ig). — Natančnejše bode povedal Crnčićev spis v «Starinah».

S. Rutar.

Stolp ljubljanskega gradú. Tujci, ki obiščejo Ljubljano, radi gredó na stolp ljubljanskega gradu, ker je od todi prelep razgled na Ljubljano in okolico. Sezidan je bil spodnji del stolpa l. 1544. Oblika njegovih gotskih oken se vjema s to letnico. Imenovali so ga tačas stolp za piskače (Pfeiferthurn), ker so pod njim v lesenem hodišču piskali vsak dan zjutraj ob 11. mestni godci na tri trombe in kornet. Táko zabavo je Ljubljančanom plačevalo mesto. Posebno lep rog je za stolp piskačev daroval magistratu škof Tomaž Hren l. 1606. Glas tega lepega rogu se je slovesno razlegal po mestu zvečer o mraku, včasih pa tudi zjutraj po četrt ure, posebno pa, kadar je obiskal Ljubljano deželni knez. Tudi slovesni obhod deželnih glavarjev, izvolitev župana in mestnega sodnika je naznanjal ta rog. 4. oktobra l. 1813. so Avstrijci močno poškodovali stolp, ko so s topovi streljali z Golovca na grad, katerega so branili Francozi. L. 1815. so stolp popravili mestni očetje, naredili za 2757 gld. na vrhu leseno izbo požarnemu stražniku in novo uro. Leseno navlako so podrli koncem l. 1847. Nastopno leto je mestni magistrat s 4827. gld. dovršil zidanje stolpa. Pod vrhom se je za 6827 gld. postrojilo čedno stanovanje za čuvaja, ki naznanja požare. Nad čuvajevo stanovanje so obesili tri zvonove, kateri še danes visijo, da se na nje udarja, kadar gori. Ti zvonovi so zelò zanimivi in blagoglasni. Veliki ima pri vrhu klobuka podobico Matere božje in na okrog napis v gotskih minuskulah: *o † rex † glo(r)ie † ueni † cum † pace † anno † domini † millecimo C. C. C. C. X. X. X. X. (1440).* Gotovo so si Ljubljančani želeli mirú in tedaj so celò na novi grajski zvon dali napisati: «O, kralj slave, pridi z mirom!» Toda želja se jim ni izpolnila. Ravno tega leta, ko je bil zvon vlit, sta Ljubljano prišla oblegat koroški vojvoda Albreht in celjski grof Urh. Ljubljana se je čvrsto branila in hrabri Jurij pl. Apfaltrer je odpodil napadalca pred kresom l. 1442. Maščevala sta se s tem, da sta požgala grad Apfaltrer-jev Turen (Tivoli). Večkrat je še pozneje ta zvon klical Ljubljančane k orožju, kadar je Turek pridrl blizu mesta. Premnogokrat je pa tudi s svojim pretresljivim glasom naznanjal, da požar uničuje bivališča meščanom. Semanje dni je dajal znamenje, kadar je minul čas trženja, in o dveh velikih sejmih (1. maja in 19. nov.) je pel opoldne po celo uro. Srednji zvon je podolgaste oblike, kakor veliki. Zgoraj ima opis: «*Lienhart Giesser hat mich gosen zv Laibach 1553*». Na sredi klobuka je grb ljubljanskega mesta, a brez zmaja. V spomin, da je Turek zastonj oblegal Ljubljano, je nekdaj pel ta zvon vsak dan zjutraj ob sedmih. Požarni čuvaj je pa kazal Ljubljančanom, da ne spi po noči, s tem, da je ponavljal na-nj po toliko udarcev, kolikor jih je odbila ura na veliki zvon. Mali zvon nima letnice, a oblika kaže, da je bil vlit okrog l. 1700. Zgoraj ima napis: «*A peste, fame et bello, libera nos Domine*» in ob strani ga kinčajo podobe sv. Jurija, sv. Florijana in sv. Petra in Pavla. Pel je nekdaj

hudodelcem, ko so jih peljali na morišče in zato so mu dali ime: «Zvonec ubogih grešnikov».

A. Koblar.

Kranjski del ljubljanske škofije l. 1605. Tri kranjske fare, namreč Naklo, Svibno in Polhov Gradec, so bile l. 1605 podložne ljubljanskemu kapiteljnu, ki je zvrševal v njih tudi naddijakonsko oblast. Vse druge kranjske fare (in samostani), kar jih je spadalo v ljubljansko škofijo, so bile pa razdeljene v dva naddijakonata, namreč v gorenjskega in dolenjskega. Poslednji se je imenoval «Carniolia Inferior», dasiravno je obsegal mnogo farâ, ki ležé na sedanjem Gorenjskem. Pod kranjski ali gorenjski naddijakonat so se štele fare: 1.) Kranj s štirimi podružnimi farami: Podbrezje, Križe, Kovor in Preddvor. Kranjski župnik Ivan Frid. Klemen je bil gorenjski naddijakon in škofov tajnik. 2.) Šmartno pred Kranjem. 3.) Radovljica. Prošt je bil kot župnik podložen naddijakonu v Kranju. 4.) Kropa. Fara je bila ustanovljena po reformaciji od škofa Hrena. 5.) Bled. V blejskem gradu so imeli briksenski škofje kapelo sv. Ingenuina in Albuina, na otoku pa briksenski prošti cerkev M. B. 6.) Bohinj. 7.) Jesenice. 8.) Gorje (Gorjana). 9.) Kranjska Gora. 10.) Fužine (Weissenfels), na meji Kranjske, Koroške in Italije. — Dolenjskemu naddijakonatu so se pa prištevale fare in samostani: 1.) Samostan studenca M. D. (Fontis Mariae) pri Kostanjevici, ležèč v fari šent-jernejski. 2.) Samostan sv. Janeza Krstnika v Bistri (Freydniz), v fari vrhniški, kjer je bil prijor o. Avguštin Brentius. 3.) Samostan presv. Trojice v Pleterjah, v fari šent-jernejski, katerega so imeli jezuvitje ljubljanski. 4.) Kapiteljska fara Št. Jernej, na polju med Krko in Savo. 5.) Vrhnika. 6.) Cerkev v Logatcu. 7.) Sv. Peter zunaj ljubljanskega ozidja. 8.) Ig. 9.) Dob. 10.) Krašnja. 11.) Št. Vid nad Ljubljano. 12.) Šmartno pod Šmarijino Goro (in radice Montis Mariani v. Kallenberg). 13.) Sovra. 14.) Smlednik (cerkev sv. Florijana!). 15. Vodice. (Hrenov dnevnik.)

Darovanje sveč v ljubljanski stolnici l. 1597. Škof Hren je zapustil na popisanih listih svojih koledarjev, katere hrani deželni arhiv v Rudolfinumu, iz svojega časa mnogo zanimivih beležk, ki nam pojasnujejo marsikatero stran naše cerkvene in svetne zgodovine. Za danes podamo le jedno drobtinico iz koledarja z leta 1597. Takrat je bil Hren stolni dekan in pridigar pri sv. Nikolaju v Ljubljani. Začel se je bil kazati tega leta sad njegovih gorečih govorov proti luteranstvu, katero je bilo že iztrebilo celò izmed kmetskega ljudstva več starih krščanskih navad in med temi tudi darovanje sveč na svečnico. Obrat na bolje je zabeležil Hren s temi besedami: «Letos (1597) na svečnico so zopet prinesli kmetje v dar po dve sveči, jedno za sv. Nikolaja in drugo za sv. Krištofa. Več let se je bila ta navada opustila». Važna je tu potrditev, da se je takrat sv. Krištof posebno častil v ljubljanski stolnici, kakor se je godilo tudi po nekaterih drugih cerkvah naše domovine.

Slovstvo o domoznanstvu slovenskih dežel. *Ortsnamenbuch der Steiermark im Mittelalter* von Joseph von Zahn. Wien 1893. Vel. 8°, 584 str., cena 20 gld. To velezanimivo knjigo je ravnokar izdal štajerski deželni arhivar pl.

Zahn. V alfabetskem redu so v njej nanizana vsa krajevna imena štajerske dežele, kar se jih je moglo najti iz raznih listin, urbarjev in drugih rokopisnih in tiskanih virov za srednji vek. Knjiga je za znanstvo neprecenljive vrednosti in je brez dvoma sad dolgoletnega truda. Važna je za Slovane in gotovo bode prav prišla jezikoslovcem in topografom, važna pa tudi zato, ker jasno dokazuje, je bila nekdaj vsa štajerska dežela — slovenska ter da se je polagoma in uspešno ponemčevala še-le v drugi polovici srednjega veka. Vse to učeni gospod arhivar lepo opiše v predgovoru. A vkljub vsem prednostim ima knjiga vendar neodpustljivo hibo, ki neprijetno dirne Slovenca na prvi pogled. Krajevna imena prvotno slovenske dežele se namreč reducirajo in razlagajo takó, kakor bi slovenskega jezika nikdar na svetu ne bilo. Pač se izgovarja slovenščine nevešči pisatelj (str. XV.), da ni mogel najti nobenega slavista, ki bi mu bil razložil slovanska zložena imena. To seveda ni lahek posel, a je silno potreben, ker se drugače ni mogoče izogniti pomotam. Mnogo odgovornosti bi bil pisatelj odložil, ako bi mu bila «velika mreža dopisovalcev, katero je imel razpeto po vsi deželi», vsaj to naznanila, kakó ljudstvo dotične kraje imenuje dandanes po slovensko, in prav nič bi ne škodovale nemški učenosti, ako bi vsaj v oklepih stala tiskana tudi slovenska krajevna imena. Našel bi se gotovo kdo, ki bi srednjeveške spake primerjal z živim jezikom, sestavil debla, iz katerih izvirajo besede, in tako rešil Nemce mnogih težav. Da se uspešno dovrši to najvažneje delo za štajersko krajeslovje, bode treba napeti še jedenkrat omenjeno mrežo. Prihodnjič izpregovorimo še kaj o tej knjigi.

Zur Erinnerung an Heinrich Freyer. Tako je naslov podlistku «Laib. Zeitung»-e od dne 17. marca t. l. št. 63, s katerim se temeljito dokazuje, da je Freyer sestavil znani, izvrstni zemljevid kranjske dežele, katerega je izdal l. 1844 in 1845. Izšel je ta podlistek v posebnem odtisu.

Handbuch der Kunstpflege in Österreich. Wien, 1893, II. Aufl. V tej knjigi so opisani tudi zavodi, zbirke in društva po Slovenskem, ki gojé umetnost v širjem smislu.

Ptiči v tivolskem gozdu pri Ljubljani. Letošnjo pomlad je dobil tivolski gozd poleg starih znancev nekaj novih krilatih prebivalcev. Ni je za Ljubljančane lepše zabave, kakor gori nad tivolskim gradom gledati, kako skakljajo gibčne ptičice z veje na vejo, in poslušati njih žvrgolenje. Popolnoma niso varne, zato včasih plaho dvigajo glavice. Največji njihov sovražnik, škrjančar ali skol (Falco subbuteo), nekolikokrat na dan prifrči nad-nje. Gotovo si je že izbral blizu boječe tropice kak prostor za svoje gnezdo. Mnogo ljubih pevcev pride roparju v kremplje, da jih ponese mladičem. Na neporaščenih krajih gozda se navadna postovka (Falco tinnunculus) vidi poséjati že od 19. marca. Nočno tihoto motijo ponočne ujede. Vendar le redko plašé okolico. Pred nekaj leti je pač gnezdila v tem gozdu celò uralska sova (Syrnium uralense), a potem je zapustila ta kraj. Kavka (Lycos monedula) in šoja (Garrulus glandarius) bi radi todi gospodinjili, kar pa ni kaj prida. Prav pridno trkajo na debla žolne (Picus Martius

et viridis) in si strojijo bivališča. Tudi mali in veliki d e t e l (Picus minor et major) se vidita včasih pri delu. Tu leti dolgoprstni p l e z a v e c (Certhia familiaris) in b r g l e z (Sitta europaea) se ondi oglaša. Lepega imena nima s m r d o k a v r a ali navadni u d e b (Upupa epops), ki je prišel 7. aprila, zato se pa tem bolj postavlja s svojo lepo perjanico. Prav čestokrat se prismuče kak s t r ž e k (Troglodytes parvulus) ali pa k r a l j i č e k (Regulus ignicapillus). Rudeča t á š i c a (Dandalus rubecula), č o p a s t a s e n i c a (Parus cristatus), m e n i š č e k (P. ater), t r s t n a in v é l i k a s e n i c a (Poecila palustris et Parus major) večkrat priskakljajo, obiraje po drevesih škodljive žuželke. Pred nekoliko leti se je tu naselil k o v a č e k (Phyllopneuste trochilus). Veselo je, da se leto za letom množé č r n i k o s i (Merula vulgaris). Letos se oglaša tudi navadni d r o z e g (Turdus musicus). Da bi le nihče ne preganjal tega gozdnega slavca! Neredko je visel na smrekovih češarkih v prejšnjih letih mali b l a s k ali k r i v o k l j u n (Loxia curvirostra); zadnji čas ga ni videti. Najredkejim ptičjim gostom tivolskega gozda se prišteva d i v j i p e t e l i n (Tetrao urogallus). Že nekaj let se spuščajo petelini iz visokih gorskih gozdov v to nižavo. Letos so jih opazili že kakih pet. Lepega divjega petelina je dne 22. aprila t. l. v daljavi 50. korakov ustrelila ondi gospodična Fina B a u m g a r t n e r j e v a iz Ljubljane. Ako se jih prihodnje leto zopet kaj vgnezdi, bodo Ljubljančani lahko hodili poslušat njih petje meseca marca in aprila, samo prizanašati jim bodo morale nežne roke s smrtonosnim zrnom. Zadnji čas je došla domača l a s t a v i c a (Hirundo rustica); od 14. aprila se sliši k u k a v i c a (Cuculus canorus), in koncem aprila pričakujemo najkasnejo ptico selivko, rumenega k o b i l a r j a (Oriolus galbula). Tedaj dovolj življenja za mladi in prijetni gozdič, ki je tako blizu glavnega mesta!

Starinske najdbe pri mestu Kranju. Na severu od Kranja, precej za farnim pokopališčem proti zapadu, kjer koplje gosp. pivovarnar Mavril Mayer temelj za novo klet, se je našlo zadnje dni imenitno prazgodovinsko pokopališče. Delavci so prekopali že več ravnih grobov, toda raznesli so nekaj lepih najdb na razne strani. Posrečilo se je pa g. J. Pečniku, ki je s čast. g. I. Vrhovnikom in urednikom tega lista 26. aprila t. l. šel preiskovat prazgodovinske naselbine okrog Kranja, oteti še nekaj lepih, izvrstno ohranjenih izkopín, namreč 5 krasnih fibul, med njimi dve prav redke vrste in jedno čolničasto, veliko zalasnico in železno sekiro. Vse to je lastnik gospod trgovec Franc Omersa velikodušno podaril omenjenim gospodom za deželni muzej. Ker je gospod Mayer tudi blage volje gosp. Pečniku dal dovoljenje, da dalje preiskuje, se bode kmalu pokazalo, da je bil kraj, kjer stoji gorenjska stolica, obljuden že davno pred Kristusovim rojstvom. Najdbe spadajo namreč v hallstattsko dobo in so posebno važne zaradi tega, ker se na Gorenjskem doslej sploh še ni nič takega našlo. O nadaljevanju preiskovanja poročimo prihodnjič.

Izdaje in zalaga «Muzejsko društvo za Kranjsko».

Tiskala Kleinmayr in Bamberg v Ljubljani.

IZVESTJA
MUZEJSKEGA DRUŠTVA
ZA KRANJSKO.

Urejuje

Anton Koblar.

Letnik III. — Sešitek 3.

V Ljubljani 1893.
Izdaje in zalaga «Muzejsko drustvo za Kranjsko».
Tiskala Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg.

Člani «Muzejskega društva», ki plačajo 3 gld. na leto, dobé «Izvestja» in «Mittheilungen» brezplačno; letniku samih «Izvestij» je cena 2 gld.

Darovi deželnemu muzeju Rudolfinumu l. 1893.

Visoko c. kr. ministerstvo za uk in bogočastje na Dunaju: Dr. V. Jagić, Archiv für slavische Philologie (1892) 15. zv., 1., 2. in 3. seš.

Gospod dr. Pavel Pisani, profesor na katol. vseučilišču v Parizu: La Dalmatie de 1797 à 1815. Paris, 1893.

Gospod župnik P. Kalist Medič: Dvoje pergamenskih platnic, popisanih z glagolico in obsegajočih dnevnice o vnebovzetju Marijinem.

Gospod Anton Koblar: Russkaja Starina, l. 1878. 12 zv.

Gospodična Antonija Kadivec v Ljubljani: Platnice «Cvetja» l. I — XI.

Gospod Anton Žlogar v Ljubljani: P. F. Wonzha: Tri Pridge sa Sveto Leto. V Ljublani, 1827. — Molitve svete Mashe. V Lublani 1811. — Instructiones tres. Labaci, 1728.

Gospodična Cimperman v Ljubljani: Doprsnik pesnika Franja Cimpermana in dva medailona pesnikov Mickiewicza in Kraszewskega; vse tri iz gipsa.

Iz zapuščine pok. g. deželnega glavarja dr. Frid. vit. pl. Kaltenegger-ja: Postkarte von Europa von J. Pongraz, 1805. — Deutsch-italienisches und italienisch-deutsches Wörterbuch von Castelli und Flathe, 1782, 4 zv. — Weltgeschichte von J. Bumüller, 1852, 2 zv. — Deutsch-slovenisches und slovenisch-deutsches Handwörterbuch von A. J. Murko, 1833. — L'Echo de Paris von T. Fliessbach. — Elementar-Grammatik der französischen Sprache von Dr. L. Georg, 1868. — Taschenbuch der Flora Deutschlands von M. B. Kittel, 1844. — Philippus Decimus Mediolanensis: De Regulis Juris, 1619. — Praktische französische Grammatik von C. Hirzel, 1844. — Beschreibung des polnisch-russischen Krieges 1830 — 1831 von C. v. Sommerlatt, 1832. — E. Whympers Berg- und Gletscherfahrten in den Alpen in den Jahren 1860 bis 1869, 1. zv., 1872. — Hirtenbriefe vom Fürstbischofe Widmer, 7 kom. — Die Landesvertretung von Steiermark von J. Pairhuber, 2. del., 1872. — Wirtschafts-Kalender l. 1858., 1865., 1866., 1867., 1868., 1869., 1874. — Die französische Revolution und ihre Folgen von K. A. Schimmer, 1847. — Mittheilungen des krainisch-küstenländischen Forstvereines, Laibach, zv. 3., 4., 5., 6. — Zeitschrift des Deutschen und Österreichischen Alpenvereines l. 1874., 1875., 1876., 1877. (1. zv.). — Mittheilungen des Deut. und Österr. Alpenvereines, l. 1875., 1876., 1877. — Allgemeine Naturgeschichte von Oken, seš. 1 — 52. Abbildungen, 7 seš. — Novi kranjski panj, sp. L. Porenta, 1876. — Slovenska čebela, l. 1 — 7. — Mnogo brošur o kranjskih društvih.

Visokorodna grofica Gabriela Auersperg v Ljubljani: Pergam. diplomo o plemištvu dež. registratorja Nikolaja Qualitze, izdano v Laxenburgu dne 3. maja 1642. (Listina je sicer izvirna, a ime Qualitza je ponarejeno.) — Izvirno perg. diplomo z dne 10. oktobra 1646, Pressburg, s katero sta bila Marko Anton in Ivan Künstl povzdignjena v plemeniti stan s pridevkom «von Baumbgartten». — Izvirno perg. listino z dne 19. febr. 1660, s katero stanovi na deželnem zboru kranjskem Marku Antonu Khunstl-nu pl. Paumbgartten podelé deželjanske svoboščine. — Izvirno pergam. diplomo, s katero je bil Marko Anton Khunstel dne 7. aprila 1684 na cesarskem gradu v Lincu povzdignjen

IZVESTJA
Muzejskega društva za Kranjsko.

Letnik III. 1893. Sešitek 3.

Boji na Krajinah in zmaga pri Sisku pred 300 leti.

(Po virih kranjskega dež. arhiva spisal **A. Koblar.**)

Potoke krvi in solzâ so pretakali naši pradedi zaradi strašnih turških navalov, ki so z veliko silo butali na branik krščanstva — na slovenske dežele — skoraj 200 let, namreč od l. 1408., ko je prvi sovražni Turek stopil na slovenska tla, pa do bitve pri Sisku, v kateri so Slovenci pred 300 leti dosegli najslavnejšo svojo zmago. V vsi ti dolgi dobi je zgodovina slovenskih dežel neizmerno žalostna. Na tisoče hrabrih junakov je darovalo svojo kri «za krst častni in svobodo zlato», cerkve so dale vse svete dragocenosti, da so jih prekovali v denar za vojsko, in po neštevilnih nesrečah osiromašeno ljudstvo je pokladalo na žrtvenik domoljubja zadnje svoje vinarje kot vojni davek zoper zakletega sovražnika krščanstva. Toda vkljub premnogim žrtvam dolgo, dolgo ni napočil dan rešitve trpinčeni domovini. Včasih ni minulo leto, in zopet so se privalile turške čete iz Bosne in drle skozi Hrvatsko v slovenske dežele. Povsod so ropale, požigale hiše in cerkve, morile starce in otroke, čvrste mladeniče in dekleta pa odvajale v sužnost. Po pravici se je spomin na toliko gorjé ukoreninil med Slovenci tako živo, da preprosto ljudstvo še danes razume pod Turkom najstrašnejega sovražnika.

Prvi srečni dan, ki je oznanil rešitev iz groznih muk, je napočil 22. junija na god sv. Ahaca l. 1593., ko so Slovenci, združeni z brati Hrvati in sosednjimi Nemci, pod zidovjem starodavnega Siska junaško potisnili Hasana-pašo in večino njegove vojske v valove Kolpe. Po ti slavni zmagi so Slo-

venci imeli v svojih deželah mir pred Turkom. Veliko veselje se je tačas razlegalo po vsi Evropi, papež in kralji so častitali na zmagi in nepopisna radost je odmevala po hribih in dolinah osvobojene slovenske domovine. Zmagonosni Andrej Turjaški je imel slavnosten vhod v Karlovec, in jakega Adama Ravbarja so opevali v lepi narodni pesni. Na visokem Tehovcu v sorski fari še danes poje zvon, ki je bil vlit po slavni zmagi pri Sisku. Na klobuku nosi napis: «Mentem sanctam spontaneam ad onorem dei et patrie liberationis» (1594).[1] Dne 22. junija tekočega leta tedaj lahko navdaja z veseljem ponosna zavest potomce onih junakov, ki so pred 300 leti s pomočjo božjo in svojo hrabro roko osvobodili domovino.

Da spoznamo, koliko je bila vredna zmaga pred Siskom, treba, da najprej opišemo vojne dogodke, ki so se vršili na Krajinah[2] že par let pred njo. Iz njih se razvidi, da je bila tačas stiska za Slovence prikipela do vrha, in da bi bil brez te zmage sledil pogin slovenskim in mnogim krščanskim deželam. Ker so se pa zateple v mnoge razprave, spisane o bitvi pri Sisku v raznih jezikih, nekatere zgodovinske pomote, zložili smo ta spis jedino na podlagi pisanih listin, ki leže v kranjskem deželnem arhivu (v Rudolfinumu) v Ljubljani. Največ listin o tej stvari ima stanovski oddelek arhiva, in sicer zvezek 125 a, vire iz drugih zvezkov bodemo naznanili pod črto, kjer pridejo v pretres tudi nekateri tiskani sestavki, v kolikor se ne vjemajo z našimi izvirniki.

* * *

Premirje, katero je sklenila Avstrija s turškim sultanom Muradom III., se je začelo kršiti l. 1591. Bosenski paša Hasan je dolžil hrvatskega bana Tomaža Erdedija, grofa gore Claudi,

---

[1] Prim. Koblar: Zgodovina sorske fare, str. 65.

[2] Hrvatje rabijo besedo Krajina ali Granica za nemško: (Militär-)Gränze, Gränzland. Zdi se nam, da bi slovenskemu jeziku bolj ugajala beseda Pokrajina, ker stoji že v stari narodni pesni: «Vam Ljubljana bo Pokrajna, Stran dolenjska turška drajna.» Tudi Hrvatje so pred 300 leti rabili besedo Pokrajina. 17. aprila 1593 je pisal uskoški glavar grof Peter Erdedi Andreju Turjaškemu «Generalu Hrvatskih i Primorskih Pokrajin». (Kranjski dež. arhiv.) A ker sedaj tudi nekateri slovenski pisatelji rabijo besedo «Krajina», ostanimo pri njej.

češ da je on prelomil carigrajsko premirje, ker je udaril s Hrvati čez mejo na turško trdnjavico Moslavino,[3] jo popolnoma razdejal, in da se mu za to krivico treba maščevati.

[3] Valvasor, Ehre XV, 515 jo imenuje po Isthuanfiju «Monoslonem»; Krenner, Carniolia I. 79, pa «Monoslan». — Steklasa, Letop. «Mat. Slov.» 1890 str. 7, omeni, da je ban Tomaž Bakač-Erded razdejal Moslavino 15. avg. 1591.

Avstrijska poslanika dr. Jernej Petz in Frid. pl. Krekovec sta pa po poročilu od 1. febr. 1592 zaznamovala v Carjigradu Hasana kot nemirneža in tirjala od sultana, da naj ga odstavi, če ne želi imeti na Krajinah še večjega nepokoja.

V resnici je bilo že leto 1591. dovolj nemirno. Naznanil je 3. maja tega leta ban Tomaž Erdedi Andreju Turjaškemu s Šumberka, načelniku Hrvatske Krajine v Karlovcu, da je Hasan-paša dal narediti pri Svinjaru pod Gradiško iz ladij most čez Savo, in da bode najbrže udaril na Bihač, ali pa na Slovensko Krajino (Windische Gränitzen)[4]. Andrej Turjaški je menil, da je Bihač v večji nevarnosti kot Sisek in zato je precej poslal ondotnemu glavarju Krištofu pl. Obračanu 200 mož na pomoč iz Karlovca. Ob jednem je pisal kranjskim deželnim stanovom, da naj mu pošljejo smodnika in svinca ter naredé priprave, da se skličejo domobranci (Landes-Aufgebot), ako bode treba. Hasan je pa med tem nabiral turško vojsko in topove v Banjaluki. Tudi ofenski paša, kakor je sporočil banu Štefan Grasswein, vojaški načelnik ali upravnik

---

[4] Da se meja proti Turkom bolje zavaruje, je trebalo hrvatsko kraljevino vojaški organizovati. (Prim. Rutarjev spis «Slovenske dežele in ustanovitev Vojaške Krajine za Ferdinanda I.» v Spomeniku o šeststoletnici, str. 197 do 240.) Za časa bitve pri Sisku je bila kraljevina v vojaškem oziru razdeljena v dva dela ali dve Krajini. Južno od Štajerske na levi strani Save je ležala Slovenska Krajina (Windische Gränze, Windischland, Sclauonia). Zanjo so skrbeli posebno Štajerci. Večje važnosti je bil pa zapadni del kraljevine, ki se je raztezal od Save do morja in se je imenoval Hrvatska in Primorska Krajina. Za njeno varstvo so skrbeli Kranjci, ker je ležala južno od Kranjske in Istre, ki je spadala tačas pod Kranjsko. Izmed kranjskih plemenitnikov ji je izbiral cesar načelnika (Obrister), kateri je stanoval v Karlovcu in zapovedoval vsem vojaškim posadkam, nastavljenim po mestih in utrjenih gradovih v Hrvatski in Primorski Krajini. V poslednji, ki je segala ob morju od Reke do Novega Grada, je imel sicer vodstvo glavar Uskokov, a pokoren je moral biti ne le vojnemu svetu v Gradcu, ampak tudi karlovškemu načelniku. Vojaške potrebščine teh dveh Krajin je pokrivala s svojimi dohodki dežela kranjska, ki je včasih dobivala državno podporo po nadvojvodi, vrhovnem načelniku državnih mej od Mure do morja, in prispevki od sosednjih dežel, posebno od Koroške. Nekateri kraji hrvatske kraljevine, n. pr. Sisek, katerega je upravljal zagrebški kapitelj in sam skrbel za njegovo brambo po dveh kanonikih, niso bili vteleseni Hrvatski Krajini. «Sissek ist weder der Crabatischen Gräniz incorporirt, noch in dero Kriegs-Stat begriffen.» (Listina v kr. dež. arhivu od dne 18. sept. 1591, zv. 134, 5.)

Slovenske Krajine (Verwalter des obristen Befehls), se je delal, kakor da bi hotel nekam planiti, a le bolj iz tega namena, da bi Slovenski in Hrvatski Krajini severni deli države ne mogli priti na pomoč, kadar bi jih napadel Hasan. 1. avgusta je že naznanil ban Turjaškemu, da sta paša iz Banjaluke in beg iz Zvornika prišla z vojsko čez Savo. Tudi begi iz Like, Hercegovine, Klisa in Hlevne so se pridružili paši. Hlevniški beg je bil sin sestre turškega cesarja. Most pri Svinjaru je Hasan podrl in ukazal prepeljati ga k Gradiški, da bi ga rabil kje drugod. Naložil je tudi v Gradiški na ladije večje topove in jih peljal po Savi gori, da bi jih postavil pred Siskom. To je spravilo na noge vse slovenske dežele. Turjaški je poklical v karlovško trdnjavo arkebusirje,[5] ki so bili s svojimi konji na paši. Ban je pošiljal prošnje za pomoč na vse strani, sosebno pa še zagrebški kapitelj, ki se je tresel zaradi Siska in tožil, da mu manjka v trdnjavi topov in streliva. Kranjski deželni stanovi so naznanili nevarnost Korošcem in Štajercem, Turjaškemu ukazali, naj ukrene, kar je mogoče, da obvaruje Krajino škode, in banu slovenske zemlje (in Windischland) so obljubili vse storiti za otetje «skupne ljubljene domovine». Vojni svet v Gradcu je priznal, da je kranjski, koroški in štajerski deželi Sisek važna trdnjava. Zato je poslal nadvojvoda po kranjskem vicedomu pred Sisek dva topa in štajerska dežela jeden top (Falkonetl), iz Varaždina pa 24 velikih pušk (Doppelhaken).[6] Priložili so k topovom po 300 krogel in potrebnega smodnika. Tudi Kranjcem je ukazal nadvojvoda, da naj posodijo Siščanom jeden top s 300 kroglami in smodnika, kar naj vzamejo iz knežje orožarne v Ljubljani.

Turki so se množili pod Siskom dan na dan. Nabralo se jih je nad 18 tisoč. Junaško so branili Siščani s svojima duhovnima poveljnikoma trdnjavo, na katero so grmeli sovraž-

---

[5] «Arkebusa», nemško «Hakenbüchse», je bila neke vrste puška. Odtod so se vojaki, ki so jih nosili, imenovali arkebusirji.

[6] Falkonetl, iz srednjeveške latinščine Falconetta, je bil top, s katerim so se streljale 2 do 3funtne železne krogle. Doppelhaken so se pa imenovale stare, težke puške na kresilo; streljale so 8 lotov težke svinčene krogle.

nikovi topovi. Vzeli so že Turki stražnico pred mestom na desni strani Kolpe in zasadili na njo dve zastavi. Toda Siščani jo razstrelé 6. avgusta 1591 s topovi in ubijejo 10 Turkov.

Baron Jurij Kisel se je začel bati za Karlovec. Prosil je deželne stanove kranjske, da bi mu poslali iz Novega Mesta ali Šent Jerneja kakih 400 strelcev ter denarja in živeža. Kranjci so sklenili 8. avgusta sklicati deželno brambo s pisanimi pozivi na stotnike in z navadnimi tremi streli (Kreutschuss). Stotniki so bili: Viljem pl. Semenič za srednjo četrtino, Andrej pl. Gall za zgornjo četrtino Kranjske, Henrik pl. Edling za Kras in Pivko in Ivan pl. Barbo za Istro.[7] Tudi kranjski konjiki, poslani od plemenitnikov, so se bili sešli v Novem Mestu pod vodstvom konjiškega stotnika Adama pl. Ravbarja s Krumperka. Deželni oskrbnik je že naznanil baronu Štefanu Gregorijancu na Hrvatsko, da odide kranjska in koroška vojska v Mokrice. Ali vse se je zasukalo, ker se je Hasan premislil. Dne 13. avgusta je pisal Andrej Turjaški stotniku Ravbarju v Novo Mesto, da naj se vrnejo konjiki domòv, ker je Turek zapustil Sisek in Hrastovico. In vrnila se je vsa deželna vojska.

Zagrebški kapitelj pa ni čisto nič zaupal Hasanu, ampak je po njegovem odhodu utrjeval Sisek. Vnovič je prosil pomoči slovenske dežele. Kranjci bi bili radi pomagali, ali, svoje topove so bili že vse razposlali v Karlovec, Bihač in druge hrvatske trdnjave, denarja pa niso imeli. Še za karlovško posadko so le s težavo dobili 2000 gld. na pósodo, da so jih poslali Turjaškemu. Prosili so tedaj Korošce, da bi dali nekoliko topičev za Sisek. Korošci so bili pri volji dati zagrebškemu kapiteljnu jeden top (Falkonetl) s 300 kroglami in smodnikom ter 50 velikih pušk (Doppelhaken) in 100 malih pušk (Halbhaken), toda le za gotov denar. Za Hrvatsko

---

[7] Kr. dež. arh. zv. 124 a. — Na tri strele je moral iti na vojsko vsak trideseti mož, na štiri strele je prijel za orožje vsak deseti mož in na pet strelov vsak peti mož-pešec. Zbirali so se iz zgornje četrtine Kranjske v mestu Kranju, iz srednje četrtine v Šent Jerneju, iz spodnje četrtine v Metliki, s Krasa in Pivke v Šilertaboru in iz Istre v Klani. Vrhovni vojvoda sklicane pehote je bil po navadi deželni oskrbnik, deželna konjica je pa imela svojega poveljnika.

Krajino so pa obljubili skupaj spraviti 20 tisoč gld. in sklicati vojsko, ako bode treba.

Kranjska dežela je bila pa po vednih bojih tako obubožala, da ni mogla več pošteno preskrbljevati mnogobrojne karlovške posadke. Zastonj so prosili deželni stanovi cesarja, da bi jim pomogel z denarjem k vzdrževanju reda na Krajinah.[8] Načelnik Andrej Turjaški je bil primoran vsled pomankanja živeža razpustiti vojake po kmetih, da so se preživili. Da jih je spravil nazaj v trdnjavo, so 15. okt. 1591 deželni stanovi kranjski dovolili 25 tisoč gld.

Hasan-paša res ni miroval dolgo. Meseca oktobra 1591 je napadel Slovensko Krajino (Windischlandt). Drl je s 16 tisoč možmi iz Vakarskega Sandžaka naravnost proti Moslavini («Maslouina») in dalje v Ivanič. Prišel je le jedno nemško miljo od Zagreba, blizu Križa (Creuz) in do Vojkovičevega dvora, ki se je imenoval Šmionovski. Sedem ogerskih milj na okrog je požgal in razdejal trge, vasi, cerkve in gradove ter odpeljal seboj ljudi, živino, žito in seno. Grad Božjakovino,[9] katerega je imel Štefan Tahi, je popolnoma izropal, požgal in prebivalce odvedel v sužnost. Jednako je naredil tudi v Rakovcu in Belovaru in drugod do sv. Helene in Ivanca. Petega oktobra[10] je prenočil pri Božjakovini, šestega pri Lovrečini, ali pri

---

[8] Deželni oskrbnik Krištof baron Turjaški je govoril v zboru stanovskega odbora v Ljubljani dne 27. avgusta 1591, ko je vojni svet v Gradcu tirjal, da naj Kranjska dá 30 tisoč gld. za vojsko, nastopne besede: «Es mangeln diser Er. La. nunmehr wort, des grenizwesens höchste nott vnd übelbeschafenheit genugsamlich zuerzehlen vnd zuexaggerieren. Einmall khüne von dannen ainiche weitere hilf oder rettung nit geschehen. Zuerbarmen seye es ye innerist, dass man auf sovillfeltigs flehen vnd anlangen von Irer Röm. Key. Majestät sogar khein ainige antwort bekhommen khüne. Daraus augenscheinlich waarzunemmen, dass die arme Crab. Grenizen, sammt disen angenachbarten Landen genzlich verlassen wölle. Das müesse man dem Allmechtigen guetigen Gott clagen, ime die sach beuelhen, vnd ine bitten vnd anrüefen, dass er selbs mit seinem allmechtigen arm wolle Regiern vnd einstehung thuen wolle, darüber nun, wie ers mit gnaden schikht alles mit gedult zuerwarten.» Landtags-Protocol VI., 145.

[9] Valvasor (Ehre, XV, 513) imenuje ta grad «Bosiac oder Busiac».

[10] Steklasa, Letop. «Mat. Slov.» 1890, str. 6, prestavi te dogodke v mesec maj 1591, kar pa ni pravo.

Gradacu ali Vrbovcu, in sedmega oktobra pri Dubravi. Ko se je vračal, je gnal seboj nad 1000 vjetnikov. Graničarji-pešci so pa pristregli vračajoče se Turke v soteski pri Čazmi,[11] jih mnogo posekali in nekoliko vjeli.

S tem se pa še ni končala žaloigra za leto 1591. V začetku novembra je ukazal Hasan po begu iz Like Vlahom, da naj pripravi vsak gospodar po jednega vola in vsakdo naj se preskrbi z živežem za jeden mesec. Vedeli so vsi, da to ni brez pomena. In res se je vrgel Hasan z begom iz Like nad trdnjavo Repič, katero je branil junašk gradnik (Burggraf). 6. novembra 1591 je naznanil bihaški glavar Obračan, da turški topovi strahovito pokajo pod Repičem in da treba nagle pomoči. Gradnik v Sokolu je štel poke, ki so se slišali od Řepiča, in je naštel prvi dan 243, drugi dan pa 60 strelov iz velikih topov; puške niso mirovale noč in dan. Drugi dan (7. nov. 1591) so pa Repič že dobili Turki. Ni ga prav za prav podrl sovražnik, marveč nesreča. Vnel se je bil kristijanom v trdnjavi smodnik, in v zrak je zletel stolp z gradnikom in drugimi prebivalci. Vsi so bili mrtvi, le neke žene in njenega otroka niso ubile razvaline.[12] Truplo gradnikovo so dobili v roke Turki in mu odrli kožo raz glavo. Repič in Golubič je Hasan požgal in odpeljal, kar je mogel. Most pred Repičem je razdrl in ukazal posekati kole. Bihaški glavar pl. Obračan je rešil pred sovražnikom neko bližnjo vas, v kateri so stanovali podložniki njegovega glavarstva, in vjel nekoliko Turčinov.

Po pravici se je pl. Obračan sedaj bal za trdnjavo bihaško, kateri je bil poveljnik. Milo je prosil svoje kranjske rojake, naj mu pošljejo nekaj stotin vojakov na pomoč, da ne izgine tudi ta slavna trdnjava v plamenu. »Hrabro in do

---

[11] Steklasa (l. c.) trdi, da se je to zgodilo pri Škofovem Gradcu.

[12] Valvasor, Ehre d. Herz. Krain, knj. XII, str. 11, napačno trdi, da se je vse to zgodilo 6. nov. 1589. V XV. knjigi, str. 510, pa prav pové, da so Repič vzeli Turki l. 1591. Pomoto Valvasorjevo je Lopašić v knjigi: Bihać i Bihaćka krajina str. 266 še nekoliko povečal, ker je Wintermonat (november) prestavil s prosinac (december). Tudi Dimitz, Gesch. Krains III, 244, ima »6. Dezember 1589« in Steklasa: Letopis »Mat. Slov.« 1890, str. 3, »leta 1589«.

zadnje sape bodem branil Bihač — takó je pisal 8. novembra Andreju Turjaškemu — s kopico svojih vojakov in z božjo pomočjo, toda, ako me zapusté gospodje v Kranjski in hrvatski ban, vzamejo Bihač Turki gotovo in veliko tisoč duš poletí v hudičevo žrelo».

Kranjske deželne stanove je Obračanova prošnja zadela v srcé. Dne 11. novembra so že po vsi Kranjski pokali topiči in goreli kresovi, ki so klicali k orožju vse konjike in pešce.[13] Kranjci so poprosili tudi Korošce in Štajerce, da naj brž pomagajo z vojaki in denarjem k rešitvi Bihača. Pohvalili so se, da je vkljub slabim dohodkom kranjska dežela vendar dala zadnji čas 36 tisoč gld. za vojsko. V pismu do nadvojvode Ernesta so živo slikali, kako hudo bi čutila nesrečo vsa hiša avstrijska in vse krščanstvo, ko bi padel Bihač. Nádejali so se trdno, da jim bode nadvojvoda izprosil pomoči od rimskega cesarja.

Kranjska deželna pehota je bila 14. novembra že zbrana v Novem Mestu pod vodstvom deželnega oskrbnika (Verwalter) Volfa grofa in barona Thurna s Križa in deželnega upravnika (Verweser) Jurija barona Kiselna s Fužin. Menili so, da že na kranjski meji pristrežejo Turke. Sešla se je bila tudi štajerska vojska iz celjske četrtine. Korošci so obljubili posoditi vojnemu svetu 20 tisoč gld. Posebno prijaznega se je pokazal hrvatski ban Tomaž Erdedi. Ko ga je povabil A. Turjaški, je naenkrat pritekel s svojo vojsko pod Karlovec.[14]

Ravno so mislili kranjski vojaki odkorakati na Krajino, kar pride 14. novembra od A. Turjaškega vesela vést, da naj se razidejo domov, ker je Hasan zapustil okolico bihaško. Glavar Ravbar je pregledal konjico v Novem Mestu in jo

---

[13] «Wir haben in solcher eüsseristen gefahr vnd Feindsnott allhie im Land das ganze völlige aufbott zu Ross vnd fuess in aller eyl aufgemahnt vnd sind mit demselben strackhs aigner Person anzuziehen entschlossen» — takó so pisali nadvojvodi v Gradec deželni stanovi.

[14] O razmerah med banom in Turjaškim so pisali kranjski deželni stanovi 16. nov. 1591 takó: «Crabathen mit allen einkhommen vnd Gefellen sind seiner Baanschaft unterworfen, er (ban) auch in gleichem sich des Herrn (Turjaški) hilff nit weniger als der Herr der seinen zu getrösten habe.

razpustil, ukazavši vitezom, da naj bodo vsak hip pripravljeni, ako bi jih klical. Jednako sta storila Thurn in Kisel z ondotno pehoto, ki se je bila nabrala iz srednje četrtine (Dolenjskega), dalje Ivan pl. Barbo v Metliki s pehoto iz spodnje četrtine (Metliškega) in deželni stanovi z gorenjsko vojsko, zbrano v Ljubljani. Razpustil se je tudi celjski nabor. Ko jo je Hasan sam odpihal, je bilo Kranjcem prav všeč. Bali so se, da bi jim Turek z drugo četo za hrbtom vdrl v domačo deželo, ko bi se vsa vojska merila s Hasanom 12 milj proč od meje. Da bi imeli več orožja, so deželni stanovi postavili dva nova puškarja za spodnjo četrtino Kranjske, namreč novomeška ključavničarja Leonarda Kunstlna in Kilijana Heslna.

(Dalje pride.)

Škofa Tavčar in Hren o bitvi pri Sisku.

Ljubljanski škof Ivan Tavčar je bil cesarski namestnik Notranje Avstrije. Zaradi tega je včasih po več mesecev moral bivati v Gradcu. Kmalu po bitvi pri Sisku, namreč 4. julija 1593, je pisal iz Gradca kardinalu (Cinthio) v Rim nastopno pismo, čigar vsebina je zanimiva. Pismo ne omenja samo delovanja škofovega, ampak tudi njegovo željo, da bi kardinal obširno poročal papežu o zmagi pri Sisku, kjer je bilo malo dnij poprej pobitih več tisoč Turkov. To pismo podamo torej v celoti po prepisu, ki se nahaja v Rimu v knjižnici Borghese III. 68 b. fol. 80. Prepis nam je poslal gospod prof. S. Rutar.

«Ill^{me} Dne Obser^{me}: Litteris quidem Ill^{me} D^{ni} V^{e} per Dominum Baronem Cobenzium debita reuerentia et gratitudine acceptis iam pridem respondisse debebam. Verum quia Ser^{mo} meo iubente et publica suadente vtilitate hactenus temporis ad diuersas provincias et functiones delegatus per integrum ferme semestrum abfui, vt proinde tot tam locorum interuallis et mutationibus, quam negotiorum varietatibus distractus debitum scribendi munus interea praetermiserim. Nunc vero pro ea, qua

me licet immeritum prosequitur gratia et benignitate, concepta iam de preteritis confidentia, latere eam nolo, dum nouissime in Comitiis Comitatus Goritiensis essem iuxta Ser^{mi} D. N. mandatum, mihi per R^{mum} D. Electum Aquiligiensem significatum, vt eidem in visitatione sua pastorali consilio et auxilio necessario assisterem, id quo pro summo Dei honore et humillima in sedem Apostolicam obedientia teneor ita praestitisse, ut pius ille vir et christianae disciplinae indefessus propagator non exiguum in ea re profectum ad diuinam gloriam et totius populi praesertim uero bonorum consolationem Deo adiuvante fecerit, vnde illis et his desolatis partibus, non parum emolumenti accessurum speramus. Restat ut nunc ad has reliquas prouincias Archiducales iuxta pium eius desiderium se conferat. Quae quidem uisitatio ad extremum mensis Augusti ad summum deuoluetur. Ser^{mus} enim meus pergrato, tam salutare munus amplectens animo, pro posse una cum consiliariis intimis id promouere non desinet, expeditionem uero egomet procurabo et eidem R^{mo} Electo transmittam. Interim licet ego in propria persona ob functiones istas publicas non possim, attamen per Vicarium meum generalem Doctorem Theologum, virum integrae uitae, uisitare exiguam hanc Diocesin meam statui, et ita coniunctis uotis et uiribus cum R^{mo} praefato Deo causam suam iuuante salubrem reformationem morum instituemus et perficiemus, licet interim saeuiat infensissimus vicinus noster Turca undequaque, speramus tamen tandem diuino brachio redimendum iri, prout eiusdem auxilio his elapsis diebus multa Turcorum millia trucidata fuere. Haec ad eum finem reuerenter innuere debui, vt Illma D. V. pro consolatione Suae S^{tis} eidem fusius communicare, meque humillime ad pedes S. S. deuouere et una cum Episcopatu hoc meo commendare data occasione possit. Valeat feliciter et prospere Illma D. V$\widehat{ra}$, cui me demisse simili ratione commendo. Datae Graecÿ 4 Jullÿ Anno 1593. — Ill^{mae} D^{is} Vr$\widehat{ae}$ ad omnia vota paratissimus: Joannes Episcopus Labacensis. Interioris Austriae Locumtenens manu propria mea.»

Osem let po bitvi pri Sisku je potoval Tavčarjev naslednik, škof Tomaž Hren, v Sisek in Petrinjo. Obiskal je Hasanov grob, pregledal po Sisku strahoto razdejanja in potem odšel v Petrinjo, kjer je utemeljil prvo katoliško cerkev, katero so njegovi tesarji postavili iz gornjegrajskega lesa. Poslal ji je Hren pozneje prve župnike. Te zanimive potopisne črtice je zabeležil Hren v svoj dnevnik, katerega hrani kapiteljska knjižnica v Zagrebu. Glasé se:

«22. Aug. 1601. Profecti sumus ex Nardi iter facientes ad fluenta Savi per Villas miserrimas: Oborovu, Schelesnu, Martiniza et Treberevu. Vidi arces ab Hassane Bassa Bosnensi uastatas: steti cum equo meo et uidi Sepulchra Hali Beegi: et ubi clade memorabili nostri vel Turcae affecti sunt. Circa uesperas uenimus in Sissek arcem ad confluenta fluiorum Saui et Colapis, situ magis ac natura, quam arte uel moenibus munitam. Vidi loca et in iis Deum magnificaui, ubi Hassan Bassa et Turcarum exercitus a nostris fuit victus admirabili victoria et ad futuras generationes memoranda.

23. Aug. 1601. Ex Arce Sissek cum equitibus Viginti et quatuor Peditibus per Oppidi et Civitatis olim eiusdem nominis famosae juxtaque munitiss. Romanorum Coloniae, nunc autem praeter Rudera et antiquissimum Mausolaeum e duobus magnitudinis stupendae saxis aedificatum, extra solum nil conspiciendae: per Oderam oppidulum et Drenzhinam arcem ad Colapim amnem, per Hassam misere bellicis dissipatam machinis, venimus ad prandium in Petrinjam excepti bellicorum tormentorum boëtu a praesidiariis egregiae virtutis militibus, circumducti ab extra, vidi steti cum equo meo et Deo gratias egi super Hassan Bassae et Amurathis Turcarum Imperatoris ex Sorore Nepotis sepulchrela. Vidi loca Sardari Bassae Castrorum, unde Petriniam grauissima obsidione pressit: cui Georgius Lenkowizh, Capitaneus Carniolae, fuso Sardari pene innumerabili exercitu succurrit. Tandem propugnaculum ipsam Petriniam ingressi, dispeximus moenia et Arcis situm. Cumque nullum se habere Templum vel minimum Oratorium, moreque pecudum uiuere, sine Deo et Dei cultu, milites quererentur:

ego Thomas ex meis et meorum comitum collatis Eleemosinis Ecclesiam ibi commodo loco aedificandam designaui, praemissa eodem in loco oratione. Ecclesia autem aedificanda (cum illic locorum saxa nusquam suppetant) e lignis Oberburgi conductis et in ratibus aptatis et compositis usque Petrinjam, una cum Altaribus et Campanis mitti vehique promissa est. Titulus Ecclesiae ac Patronus designatus S. Achatius cum X. millibus Martyrum, quo die 22. Junii A. 1593 Hassan Bassa a Carnicis copiis manuque parva miraculose fuit deuictus. R<u>mus</u> autem Zagrabiensis innuit loco S. Achatii S. Laurentium Martyrem, in cujus die Festo anno sequenti ab Archiduce Maximiliano Petrinja cum Arce Sissek capta fuit.

A. 1601. In Festo S. Bartholomaei Ap., quae fuit 24 Aug., cum duabus noctibus in Arce Sissek semidiruta, et ad tertiam turrim per Beglerbeium Graeciae (qui arcem ui in suam redegerat potestatem) tormentis aeneis foede dissipata, quae tunc aedificabatur, non sine periculo cuivis patentem pernoctauissemus: semel etiam transmisso Colapi amne ad collem Arci oppositum (ubi alta turris Ecclae BMV. puluere tormentario solo aequata modo perstat sed a summo usque deorsum fusa (?) hiat) obitis visisque castrametationibus, locis, fossisque et aggeribus, unde Hassan Bassa bellicis magnis tormentis arcem ad irruptionem usque trans Colapim conquassavit ad aliam Excubitoriam turrim inde plus mille passibus distantem, quam ascendimus et sub tecto, ubi nostri Speculatores in hostem excubabant . . . Vesperas ac Completorium recitavimus, transmissoque amne sub Crepusculo serotino in Arcem salui venimus. Insequenti die dicto Sacro in (miserrima Sissecensi oppidi, quam Hassan Bassa jam occupatam tenuit jamque in Summo Altari equis auenam exhibuit) Ecclesia S. Crucis, ad prandium in Oborovu venimus, transmisso Sauo nec procul viso inde Ibanizh castro, ea nocte mansimus in Shelesnu. Altero mane ²5. Augusti Zagrabiam ad prandium uenimus, quod apud Ven. D. Praepositum Franciscum Ergelium sumpsimus. Ejusdem Capituli et Episcopi precibus, tunc infirmantis, Vesperas, Sacrum et secundas Vesperas in Pontificalibus die 26 Aug.

die Ecclesiae Zagrabiensis Festo Dedicationis solenissime peregi. Et Deo gratias actis sequenti die Oberburgum uersus discessi. Laus Deo.»

«Michael Xylurgus, 25. Mart. 1605 Presbiter ordinatus, missus est e Collegio Oberburgensi Petrinjam, ut illic curam habeat animarum. Factus est primus parochus Petrinniensis, cui a Ser$^{\underline{mo}}$ Archiduce Ferdinando 16 R. Menstrui Stipendii obtinuimus.

Michael Tischlerus, ex S. Bartholomaeo Inf. Carn. Dioec. Labac., 29. Mart. 1603 Presbiter ordinatus. Petrinjae, cui loco Parochum eum dedimus, mortuus est, Sicut etiam Joannem Plechanum. Ibi quoque Vita pie functus est.

13. Sept. 1603 reversi sunt Fabri nostri Lignarii ex Petrinja perfecto totaliter Sacello ac Turri ibidem nostris sumptibus et materia hinc ratibus missa, aedificata pro militiae Praesidii illius spiritali aedificatione et consolatione.»

A. K.

Slovenska osebna imena v starih listinah.

Spisal J. Scheinigg.

(Dalje.)

51.) **Svetoslav** (Zwanzlawe), priča, kakor Svetin. (Str. 695.) Ime znači: validi nomen habens, Ἱεροκλῆς, Ἱερώνυμος, staronemški Hrosuitha. Zanimivo je gotovo, da se je ohranil staroslovenski nosnik v vseh štirih imenih, ki se naslanjajo na podlago svętŭ.

52.) **Svojslav** (Zvveizlavs), priča, kakor četrti Predislav. (II. 503.) Ime pomenja: a «suus» nomen habens.

53.) **Šur** (Schur). Okoli l. 1160 odstopil je Pilgrim od svojih pravic do očetovega posestva v korist Admontcem. (I. str. 398.) Med pričami je Chunrat cognomento Schur. V staroslovenščini pomenja šura, šurĭ, šurinŭ = uxoris fratrem. Bržkone isti Chûnradus Schvre ali Schûr je pričal, ko je leta 1185 Otakar, vojvoda štajerski, vzel Admontce pod svoje pokroviteljstvo in jim potrdil svoboščine in darila, katera so

prejeli od njegovih prednikov, od njega in njegovih ministerijalcev. (Str. 628 in 630.)

54.) **Šurjan** (Surian) Chônradus, priča, ko je l. 1195 potrdil Konrad, opat reunski, da je njegovemu samostanu podaril Rudolf Rožeški (de Rase) dve posestvi v Starem Dvoru pri Brezah. Šurjani so še dandanes na Koroškem; pri Gospej Sveti zove se neko posestvo Schurian-Hof. (II. 25.)

55.) **Trdodrag** (Dridodrago), suženj, kakor Bratrica. (I. 56.) Ime je jednako nemškemu Hartlieb.

56.) **Trdoglav** (Turdagouuo), priča, kakor četrti Svetopolk. (I. str. 21.) Jako važen je drug Trdoglav. Omenja se v listini od l. 1023, da je malo prej (nuper) zapovedoval po okraju (pagus) ob Murici grof Turdogowus, in v drugi listini od leta 1025 se bere «in comitatu comitis Dvrgouuues». Gospodoval je torej slovenski plemič kot okrajni grof po Muriški dolini na Gorenjem Štajerskem še začetkom 11. stoletja. (Str. 50 in 53.)

57.) **Trdogoj** (Dridogoi), suženj, kakor Bratrica. (Str. 56.)

58.) **Trdoslav** (Tridizlaw) je bil plemenitega rodu. Leta 1188 je ustanovil s svojo ženo Slavo cerkev sv. Valdburge v Liesingu pri Ljubnem. (Str. 675.) Ime znači: a firmitate nomen habens.

59.) **Valhun.** To ime se nahaja prav pogostoma. Navedli bodemo vse Valhune po časovnem redu: Waltchoun, mož plemenitega rodu, je prepustil l. 1070. 30 zemljišč v Sulmthalu (Sulpa) briksenskim škofom. (Str. 82.) — Drug Walcôn navaja se kot priča v ponarejeni listini od l. 1096, s katero je potrdil cesar Henrik IV. ustanovitev šent-lambertskega samostana na Gorenjem Štajerskem. (Str. 102.) — Leta 1103 je obdaril Henrik II., vojvoda koroški, samostan šent-lambertski s cerkvijo in posestvi v Lindu pri Knittelfeldu s planinami in drugimi posestvi. Med pričami je Walchôn de Lvngov. (Str. 110 in 112.) — Neki Waltchôn je bil priča, ko je okoli l. 1120 podaril Grimolt svoje posestvo v Deimlernu, v aniški dolini, samostanu berchtesgadenskemu. (Str. 122.) — Okoli l. 1128 je kupil Konrad I., nadškof solnograški, od Walchvona

pristavo in jo podaril hospicu breškemu; tudi med pričami te listine se bere Walchon; bržkone jedna in ista oseba. (Str. 113 in 134.) — Peti Walchvn je pričal, ko sta se okoli l. 1130 pogodila opat šent-pavelski in Engelbert, grof sponheimski, o nekaterih posestvih v ptujski marki. (Str. 144.) — Bil je tudi za pričo, ko je istega leta podaril neki Wisint v Ensthalu svoje posestvo šent-peterskemu samostanu solnograškemu. (Str. 144.) — Walchon de Stain podaril je Admontcem okoli l. 1135 tri posestva, malin in več podložnikov v Elsendorfu na Bavarskem. (I. str. 158.) — Walchun de Dumerstorf je pričal, kakor Kristan, ki smo ga navedli pod št. 24. (II. str. 3.) — Leta 1139. je pričal Walchon, brat Gerbotov, kakor Janez de Marchia. (I. str. 186.) — Dva Walchůna se nahajata kot priči v isti listini, kakor Bato pod št. 2. (Str. 195.) — Walchon, sin Chovnov, je bil priča, ko je okoli l. 1140. svobodin Otacher de Eiche podaril Admontcem poldrugo posestvo v Schwarzenbachu po svoji smrti. (Str. 204.) — V listini, spisani okoli l. 1140., omenja se Valchun, da mu je izročil krški škof Roman I. neko posestvo. (Str. 209.) — Leta 1146. sta izročila brata Hartwich, s priimkom Wolf, in Amelrich posestvo v Slawespachu Engilschalchu Breškemu. To izročitev je potrdil Konrad I., nadškof solnograški. Med pričami je Walchun. (Str. 264.) — Walchun nobilis de Machlant je bil posestnik na Gorenjem Štajerskem, kakor smo že omenili pri Dedovitu. (Str. 281.) — Waltunch de Potsach (= Potočah) je pričal, ko je okoli leta 1150. Ellenhardus «commutator» admontskemu samostanu prodal vinograd v Potočah pri Glocknitzu za 18 srebernih mark. (I. str. 300.) — Walchun de Sewen je bil priča, ko je okoli leta 1150. Adelheit iz Kurzkirchena Admontcem podarila 9 podložnikov v Lassingu (Laznich). (I. str. 307.) — Podložnik (proprius = Eigenmann) admontskega samostana, ki mu je bilo ime Walchoun, vstopil je v visoki starosti (in extremis suis) kot redovnik (habitum induit) okoli l. 1150. Pri ti priliki podaril je samostanu svoje posestvo v «Fuhtachu». (Str. 311.) — Walchon, brat Crimov, je pričal, ko je okoli l. 1150. podaril kovač Lanzo v Schwarzenbachu Admontcem

neko posestvo «ad Triebin» v Paltenthalu. (Str. 316.) Med pričami te listine je še drug Walchvn, črevljar (sutor). — Walchun je pričal, da je okoli l. 1150. podaril svobodin Gerhart Getzendorfski Admontcem posestvo pri Judenburgu. (I, str. 325.) — Walchun, vojak (miles) Otona Devinskega («Tivene» = Tiffen pri Trgu na Koroškem), priča, kakor prvi Šur, v listini, napominani pod št. 53. (Str. 398.) — Walchûn je med pričami, ko je okoli l. 1160 Dietmar Halmile podaril samostanu Garstenskemu posestvo v Eichu v aniški dolini. (Str. 421.) — Okoli l. 1175. je podarila plemenita gospa Judita iz Bistrice svoje posestvo Admontcem. (Str. 542.) Med pričami je Walchun. Ker imamo na Koroškem nad 20 Bistric, je zelo težko, natančno določiti, v kateri Bistrici je bila Judita domá. Njen zet je bil Reginher de Tovernich (Dobernik). Ta kraj se sedaj imenuje Steierberg pri Trgu. Torej je resnici podobno, ako mislimo na Bistrico v občini trški. — Walchuon, sužen; oženil se je s sužnjo Hadeovgo. Njegov gospodar Harand in žena mu Hadewiga podarila sta Walchuonu novo krčeno zemljišče (novale). Walchuon pa je podaril okoli l. 1180. najmlajšega sina na altar device Marije v Garstenu. (Str. 575.) — Leta 1183. je podaril Reimprecht iz Cmureka posestva v Ingolsthalu pri Brezah Perengaru, opatu šent-lambertskemu; med pričami je Uvalchôn. (Str. 590.) — Walchun je pričal, ko je l. 1188. podaril Herwicus Boemus, maršal štajerskega vojvode, pred odhodom v križarsko vojsko (iturus Ierosolimam) vse svoje imetje v Feldbachu admontskemu samostanu. (Str. 681.) — Okoli l. 1180. je podaril Heinrich, grof frontenhausenski, cerkvi v Virgenu podložnika, ki je plačeval desetino; za pričo je Walchun de Wense. — Walkun (pušičar? strelec? sagittarius) je pričal, ko je l. 1189. Otakar, vojvoda štajerski, vrnil samostanu reunskemu nekatera posestva. (Str. 685.) — Walchun, svobodin admontskega samostana, kakor Svetin pod št. 49. — Walchun je pričal v isti zadevi, kakor drugi Vito. (II. str. 43.) — Leta 1201. je podaril vojvoda štajerski Leopold III. Admontcem kapelico sv. Martina pri Gröbmingu s tem pogojem, da mu gorite dve večni luči v admontski cerkvi. Kot priča

je potrdil to pogodbo Uvalchun de Griezpach. (II. str. 73.) — Isti vojvoda je dovolil l. 1203. stolnemu kapiteljnu krškemu, da sme po dva vozova vina brez mitnine voziti skoz Štajersko; pričal je tudi Walchunus de Chraezniz (= Krasnica na Krki). (II. 106.) — Ko je l. 1203. Walther, škof krški, potrdil svojemu kapiteljnu proštijo v Geirachu in desetine na Motnici, sta pričala Ulricus et Walchunus de Dirnstein (pri Brezah). (II. str. 104.) — Leta 1207. je potrdil Eberhard II., nadškof solnograški, razsodbo opata osojskega in Bernharda, župnika na Krčici («Gurscitz», sedaj St. Johann am Brückl), o pravdi, ki sta jo imela samostan šent-lambertski in Eberhard, župnik fondorfski, o cerkvah v Obdachu in Baumkirchenu pri Judenburgu. Med pričami je Walchunus de Frisaco. (II. str. 127.) — Liupold III., vojvoda štajerski, je potrdil l. 1214. vse, kar je podarila plemenita gospa Elizabeta samostanu v Gössu; pričal je Uvalchun. (II. str. 200.) — Walchon de Prethingen je pričal, ko je l. 1219. Eberhard II., nadškof solnograški, potrdil pogodbo, katero sta sklenila samostan reunski in župnik sv. Lovrenca na Hengsbergu o desetini v Stanigojevi Vasi (Stanigoistorf, sedaj Stangersdorf). (II. str. 245.) — V listini, napominani pod imenom Leskovar, nahajajo se za priče trije Valhuni: dominus Walchunus de Nobs, dominus Walchunus de Retensdorf, dominus Walchunus de Dvmerstorf. (II. str. 263 in 264.) — Leta 1232. je podpisan kot priča Walchun, ko je Eberhard, župnik v Pelsu, pismeno pričal o pravdi, ki sta jo imela samostan sekovski in Pilgrim, župnik fondorfski, o mejah župnije fondorfske in kobenške. (II. str. 402.) — Ko je leta 1236. isti nadškof potrdil pogodbo med Otonom königsberškim in Porzanichom, mestjanom breškim, je med pričami dominus Heinricus, sin Walhunov. (II. str. 442.) — Konrad, opat admontski, je podaril l. 1237. Diepoldu desetine in dve posestvi v Dolniku («Tolnich», sedaj Tolling na Gorenjem Štajerskem). Med pričami je Walchun de Dvmirstorf. (II. str. 470.) — Leta 1240. sta se pogodila Henrik, škof sekovski, in mlajši Wulfing Stubenberški o desetinah v Passailu; pričal je Walkunus de Ratenstorf. (II. str. 494.) — Že napominani nadškof Eberhard II. in Friderik, vojvoda štajerski, sta potrdila to

pogodbo l. 1240., katero je podpisal kot priča isti Walkunus de Ratenstorf. (II. str. 496.) — Leta 1242. se je pogodil prej imenovani škof Henrik s svojim kapiteljnom o mejah fondorfske in kobenške župnije. Za pričo je Walkunus davkar (decimator) de Vanstorf. (II. str. 521.) Isti mož je podpisal listino, s katero je potrdil še istega leta nadškof Eberhard II. ono pogodbo. (II. str. 523.) — Ko sta se l. 1242. pogodila Ulrich Wildonski in kapitelj sekovski o nekaterih posestvih pri Ločah (Landscha) je pričal Waltunch. (II. str. 527.) — Walchunus je pričal, ko je večkrat napominani nadškof Eberhard II. podaril redovnicam (sorores litteratae) admontskim l. 1244. 10 mark dohodkov iz posestva pri Pelsu. (II. str. 550.) — Isti nadškof je podaril l. 1245. samostanu sv. Petra v Solnogradu desetino v vasi, Schiltlehen imenovani. Priča je Walthunus de s. Petro. (II. str. 558.)

60.) **Večegoj** (Ecegoi), suženj, kakor Anica. (Str. 57.) — Drug Večegoj (Wescego) je pričal, ko je okoli l. 1185. Isinrik, opat admontski, samostanu svojemu vnovič pridobil že izgubljene pravice do rudnikov (fodinae) na gori Zezzen pri Hüttenbergu na Koroškem. (I. str. 636.)

61.) **Videc** (Widetz) je pričal, ko sta l. 1240. potrdila Friderik I., vojvoda štajerski, in Eberhard II., nadškof solnograški, da je Henrik Grafensteinski podaril sekovskemu kapiteljnu tri posestva v Ratschu pri Arnožu. (II. str. 498.) Ime se izvaja od debla vidŭ = visus.

62.) **Vito** (Wito). Okoli l. 1070. je podelil svobodin Rihheri na altar sv. Kasijana in Ingenuina v Briksenu zemljišče, kar ga je imel v Ločah (in loco Lontsach, sedaj Landscha) pri Lipnici. Pričal je Wito. (Str. 56.) — Drug Vito (Wito) je bil priča, ko je l. 1197. Adalbert, nadškof solnograški, razsodil pravdo med Friderikom Ptujskim in Admontci o posestvih v Mvckenau-u (Mokirnov) pri Lipnici. (II. str. 43.)

63.) **Vitobrater** (Witobrater), suženj, kakor Bratrica. (I. str. 56.)

64.) **Vitoglav** (Uuitagovuo) je pričal o isti zadevi, kakor šesti Svetopolk. (I, str. 25.)

65.) **Vitomir** (Witmarus) je priča, kakor drugi Vito. (II. str. 43.) — Vitomir (Witmar) Trušenjski (de Truhsen) je pričal, ko je okoli l. 1130. Ceizolf, sin starejšega Engelberta, grofa Sponheimskega, obdaril krško, šent-lambertsko in šentpavelsko cerkev z različnimi posestvi. (I. str. 147.) — Tretji Vitomir (Witmarus) nahaja se v listini, v kateri je pričal Šurjan. (II. str. 25.) Bil je oficijal v Ribnici ob celovškem jezeru. — Witmarus de Hopfgarten je zamenil l. 1233. z Geroldom, proštom v Stainzu, posestvo v Rutzendorfu za druga v Schwarzenschachenu pri Stainzu. (II. str. 404.)

66.) **Vol.** Vdova Diemut je podarila l. 1195. Admontcem dva dvora pri Wengu. Podpisal je listino Hainricus Vol de Fischa. (II. str. 23.)

67.) **Volja** (Wola), suženj, kakor Bratrica. (I. str. 56.)

68.) **Vranica** (Uraniza), istotako. Vranŭ pomenja: niger, corvus.

69.) **Vrljug** (Urliuch), plemič. V imenu Sofije, mejne grofinje štajerske, je izročil posestvo v Eichu pri Wildonu duhovniku Wolfkeru v zameno za drugo posestvo pri samostanu reunskem blizu Gradca okoli l. 1135. (I. str. 135.) — Okoli leta 1140. prepustil je Trunto, opat michelbeurenski, nekemu Urliugu posestvo v «Trasmesdorfu» na Dravskem Polju. (Str. 195.) Podstava imenu je: vrl, kar pomeni škilastega človeka; pr. na vrlje = schief. (Mikl. Et. Wb. 384.)

70.) **Všeča** (Uzeza), suženj, katerega je podaril l. 954. z ženo vred nemški kralj Oton I. kleriku Dietprehtu v Sörgu (in loco Zuric) v okraju hrvaškem (in pago Crouuati), v glinski dolini na Koroškem. (I. str. 27.)

71.) **Zlodej** (Zlůdei) Sifridus je med pričami, ko je l. 1203. Walther, škof krški, potrdil svojemu kapiteljnu desetine na Motnici. (II. str. 104.)

72.) **Žir** (Sirus). Ta priimek je imel Sigehart, grof de Scala. On in soproga mu Sofija podarila sta okoli l. 1140. pri Libochu samostanu formbachskemu na Bavarskem 50 posestev, katera je Sofija podedovala po svojem prvem soprogu Henriku, vojvodi koroškem. (I. str. 198.) Beseda žirŭ pomeni vita.

73.) **Žitolas** (Sitolas), suženj, kakor Bratrica. (Str. 56.)

74.) **Žitoljub** (Sitilieb). Bil je duhovnik in je podaril okoli l. 1125. samostanu garstenskemu svoje posestvo v Aiglern-u v aniški dolini. (I. str. 127.)

75.) **Žitovit** (Sitiuuit), suženj, kakor Bratrica. (Str. 56.)

76.) **Žiznec** (Scisniz), suženj, kakor Anica. Tudi žiznĭ pomenja vita.

Razvrstimo navedena imena še po stoletjih. Iz 9. veka imamo samo jedno ime (Svetopolk). V desetem stoletju se nahaja isto in poleg njega še tri druga imena. Sedem jih je iz 11. stoletja; največ imen, namreč 94, spada v 12. vek, dočim jih 13. vek nima več ko 34. Od srede trinajstega stoletja izginejo slovenska osebna imena popolnoma; zadnja letnica je 1245. Samo jedno ime (Valhun), o katerem pa se ne more za gotovo trditi, da je slovensko, udomačilo se je med nemškim plemstvom. Našli smo ga v zgoraj napominani knjigi 45krat. Da je število osebnih imen v 9. in 10. stoletju toli neznatno, izvira iz tega, ker tudi listin iz tega časa ni veliko in ker sploh nekatere listine nimajo nobenih osebnih imen.

(Dalje pride.)

Drobtinice iz furlanskih arhivov.

Nabral **Ant. Koblar.**

(Dalje.)

Novo Mesto. 2. jul. 1473 podeli patrijarh Marko novomeškim frančiškanom pravice, da smejo pobirati biro za samostan ter spovedovati in pridigovati v cerkvi sv. Leonarda. 3. okt. 1500 potrdi generalni vikar Frančišek samostanu ravno omenjene pravice, katere so frančiškani prejeli od papeža, in jih raztegne na vse frančiškanske samostane Kranjske (Carniole). (A, a, 24, 306.) — Jakob Turjaški (Auersperger), prošt novomeški in naddijakon Slovenske Marke, se omenja 19. maj. 1495 (A, a, 18, 69). 30. maj. 1495 (A, a. 18, 94), 12. jul. 1496 («archidiaconus Inferioris Marchie in Carniola»)

(A, a, 18, 218), 25. nov. 1496 (A, a, 18, 228), 28. jan. 1497 (A, a, 16, 342), 23. febr. 1497 (A, a, 18, 237), 4. mar. 1497 (A, a, 18, 232), 7. apr. 1497 (A, a, 18, 362), 10. mac. 1498 (O. z.), 15. apr. 1499 (A, a, 22, 158). — 28. apr. 1499 je pa kralj Maksimilijan po smrti prošta Jakoba Turjaškega za novomeško proštijo in priklopljeno (annexam) ji faro v Šent-Rupertu predlagal ljubljanskega prošta in svojega pevca Jurija Sladkonjo (Slakonia) in patrijarh ga je potrdil 23. jul. 1500.[1] (A, a, 24, 301.) — 7. sept. 1495 vikar in kanonik Jurij Skrile. (A, a, 16, 133.) — 12. jul. 1496 je dobil Ivan Cultellificis (nožarjev sin) iz Novega mesta, ker je Leonard Weichselberger odšel župnikovat v Semič, novomeški kanonikat, za kateri ga je predlagal prošt s kapiteljnom patrijarhu. (A, a, 18, 218.) — Po smrti Jakoba, sina Nikolajevega, je prejel 25. nov. 1496 šmarijski župnik Mihael Sterlecker novomeško dekanstvo. Namesto njega je bil vmeščen Frauman, beneficijat na Krki. (A, a, 18, 228.) Omeni se Sterlecker, dekan novomeški, župnik šmarijski in naddijakon Slovenske Marke, 1. maja 1499 (A, a, 24, 212); 1. sept. 1499, ko je po smrti Kancijana Radelna z novomeškimi kanoniki predlagal patrijarhu za izpraznjeni kanonikat vrhniškega vikarja Venceslaja (A, a, 24, 219), ter kot naddijakon in dekan kapiteljski 31. okt. 1500. (A, a, 23. 118.) — Po smrti Jakoba Kica (Khycz) je 4. marc. 1497 postal kanonik Ivan Škorbut (Schkrobuth), vikar v Šmarjeti. (A, a, 18, 232.) — Višje redove so prejeli Novomeščani: Lovrenc Suhipetek (Suchipethech ex Rudolfswerd) 12. dec. 1494 mašništvo na mizni titel Ivana Schorfa; Ivan, sin krojača Marina, 19. sept. 1495 dijakonat na mizni titel Jurija Mordaxa (Nobilis in Provincia Marchie Carniole) in 12. dec. 1495 mašništvo; Gregor Genich (Jenič?), klobučarjev sin, 19. sept. 1495 mašništvo na titel Andreja Turjaškega (Capitanei in Castro); Baltazar Gall, sin pok. Gašparja, 21. marc. 1497 na titel metliškega glavarja

---

[1] «Catalogus Cleri Dioec. Labac.» (1893) ima na 12. strani: Georgius Slatkonia, 1513 — 1522. Prva letnica je tedaj napačna.

Žige Pirsa subdijakonat, 20. maja 1497 dijakonat in 14. apr. 1498 v Ogleju mašništvo; Jurij Škorbut (Scrobuth), Matijev sin, 22. dec. 1498 v Čevdadu dijakonat; Jurij, sin mesarja Petra, 31. marc. 1498 v Beljaku subdijakonat na titel prošta Jak. Turjaškega in dekana Mih. Sterleckerja, 14. apr. 1498 v Ogleju dijakonat in 9. jun. 1498 v Čevdadu mašništvo; Martin Pimperli, sin pok. Nikolaja, 14. marc. 1498 v Ogleju subdijakonat in 22. dec. 1498 mašništvo; Ivan Colbicz, sin Hrizogona (de Nova Civitate), na titel vojnika pl. Cschernomel 23. febr. 1499 subdijakonat, 16. marc. 1499 dijakonat in 30. marc. 1499 v Ogleju mašništvo; Jakob Petelin (Petellin de Rudolffswerd) 13. jun. 1500 dijakonat na titel oprode Jurija Durrerja. Tonzuro in nižje redove so prejeli: 20. avg. 1497 novomeški kanonik Mihael Valler, 23. febr. 1499 Novomeščana Ivan, sin Marina Hostavice in Pankrac, sin Petra Kokalja (Chochel). (O. z.) — Naddijakon Polidor pl. Montagnana je postal luteran («eum haereticum euasisse, uxorem duxisse et alia multa turpia, foeda et profana patrasse»). Zaradi tega je izgubil naddijakonsko čast in so ga vrgli (l. 1563) v Ljubljani v ječo. Gorenjskemu naddijakonu Juriju Grafu je bil izročen tudi dolenjski naddijakonat. Isti se imenuje 7. jun. 1564 «Archidiaconus utriusque Carniolae», Ambrož Haumann pa «Commissarius Carniolae». Graf je obiskal kot naddijakon tudi cerkve savinjskega in dravskega naddijakonata. A ker se je Montagnana že l. 1564 spreobrnil in pokatoličanil, podelil mu je oglejski generalni vikar Jakob Maraccus naddijakonstvo na Štajerskem; torej se l. 1565 imenuje «Archidiaconus Stiriae et Sauniae». Graf in Montagnana sta bila novomeška prošta. (A, b.) — Po smrti Baltazarja Cestnika je dobil 20. dec. 1620 kanonikat v Novem Mestu Luka Grbec. (A, c, 9.) — Po smrti Marka Khuna (Cunei) je bil 11. maja 1622 za novomeškega prošta potrjen Albert Pessler, vikar tržaškega škofa. (A, c, 10.) — 23. avg. 1632 je postal prošt Nikolaj Mrav naddijakon Dolenjskega (Inferioris Carniolae.) (A, c. 11.) — Ko je resignoval na dekanstvo Luka Grbec, je bil 19. sept. 1637 za isto čast v kapiteljnu od patrijarha

potrjen Frančišek Mrav. (A, c, 11.) — Kristopoljski škof Mihael pl. Chumberg postane 10. jul. 1650 dolenjski naddijakon in 17. avg. 1650, po smrti Frančiška Mrava, prošt novomeški. (A, c, 13.) — 27. nov. 1650 je dobil kanonikat v Novem Mestu Lovrenc Kumer, nadalje pa še v istem letu tudi: apost. protonotar Matej Dienstmann, Mihael Resman in Luka Grbec. (A, c, 13.) — 10. jun. 1715 je prejel pičenjski pomožni škof in novomeški prošt Jurij Fr. Ksaver pl. Marotti dolenjsko naddijakonstvo. (A, c, 18.)

Osilnica. Za župnike osilniške so bili potrjeni: po smrti Ivana Jakoba Rotha 8. apr. 1696 Peter Janež, po Janeževi smrti 14. avg. 1706 Frančišek Kosler in, ko je ta odšel v Črmošnjice, 16. mar. 1718 Jakob Schleimer. (A, c, 18.)

Polhov Gradec. 28. jun. 1328 je bil plemenitnik «Herchlinus de Pilichgraz» sodnik v Ljubljani. (C, 3, 2, 14.)

Poljane. 15. jul. 1499 in 31. maja 1500 je bil ondi za župnika Vrban; nekemu njegovemu župljanu je bilo pa ime Gregor Osenek. (A, a, 22, 198 in A, c, 23, 61.) — Od patrijarha so prejeli za poljansko faro potrjenje nastopni župniki: Po smrti Antona Tropine 7. febr. 1642 Andrej Jereb (A, c, 12); 15. dec. 1644 Lovrenc Hörner, duhoven ljubljanske škofije (A, c, 12); 4. apr. 1656 Jurij Mayrhoffer (A, c, 13); 16. jul. 1672 Andrej Hudačut. (A, c, 15). Po smrti Ivana Gašparja Jagra je bil 3. apr. 1705 potrjen žirovski župnik Ivan Krstnik Schinnigk (Šinik) (A, c, 17); po Šinikovi smrti Andrej Blaznik 28. jan. 1716 (A, c, 18); po odhodu Blaznika 15. nov. 1718 Ignac Rupar (A, c, 18); 16. jun. 1734 Ivan Bernardin Bogataj (A, c, 20) in po njegovi smrti Mihael Mrak 6. avg. 1742. (A, c, 21.)

Polšnik. 16. okt. 1286 je izdal patrijarh Rajmund della Torre v Čevdadu listino, s katero je ustanovil kuracijo v Polšniku. Bratje Friderik, Bernard in Haynselm (Ivan) Apfaltrer so v šentrupertski fari (Grailaw) v kraju «Pillichperg» (Polšnik) na svojem svetu z dovoljenjem pokojnega šentrupertskega župnika Hermana sezidali cerkev Matere božje

in ji darovali potrebno opravo. Nekaj časa ni imela nova cerkev duhovna. Župnik Herman je pa izločil kraje od «Nag» do «Cliemberga» iz svoje fare, namreč dva «Sumnikh»-a (Šumnik), «Rabben» (Ravne), «Primbberkh», «Nag», «Durrnperg» (Sušjek), «Nezzelberg» (Koprivnik), «Och», «Jakobikh» in «Pulichperg» (Polšnik). Patrijarh je določil, da naj ti kraji vzdržujejo duhovna v Polšniku in mu dajejo darove. Rodbina Apfaltrer-jev naj ima pravico duhovna prezentovati, župnik šentrupertski pa potrditi. (Po prepisu od 10. apr. 1499; A, a, 24, 211.)

Prem. 10. mar. 1498 je bil Volbank Gornjegrajski (Obernburger) glavar v premskem gradu. (O. z.)

Préserje. Duhoven Konrad Gornjegrajski (de Obremburga), stanujoč v Kamniku (Stayn), postane 19. febr. 1350 na prošnjo cirkniškega župnika Ivana de Reate ondi stalen kurat ali vikar, vendar s tem pogojem, da njegov naslednik, ko ga bode imenoval cirkniški župnik, zaradi tega še ne bode stalno nameščen. (C, 3, 4.)

Radeče. 19. mar. 1496 je dobil v Čevdadu tonzuro in manjše redove dijak oglejske škofije Jurij, sin pokojnega Mihaela iz Radeč (Roczach). — 14. mar. 1498 je bil v Šibniku (Sibennkh) predstojnik gradú Filip Brdnikar (Berdnekher). 22. dec. 1498 je bil posvečen v dijakona in 23. febr. 1499 v duhovna Jurij, sin kovača Matije iz Radeč. (O. z.)

Radovljica. Jurij, župnik radovljiški, menja okrog leta 1325. (13. okt.) za faro z Viljemom, župnikom v Paternionu. (C, 1, 2.) — 13. apr. 1492 je bil Jakob Radovljiški kapelan v Vipavi. (A, a, 17, 40.) — 19. sept. 1495 je prejel v Čevdadu subdijakonat Pankrac, sin Klemena iz Radovljice, na mizni titel koroškega kamernika Artmana svobodina pl. Kreiga (Libertini de Craich). 19. dec. 1495 je Pankrac postal dijakon in 27. febr. 1496 mašnik. 16. mar. 1499 je bil pa v Čevdadu posvečen v mašnika Ahac, sin pokojnega krojača Jurija iz Radovljice. (O. z.)

Reka (Kočevska). 19. mar. 1496 je postal v Čevdadu Matija, sin pok. Pavla Žlabuder (Slabuder) iz Reke (Riegk),

na mizni titel Jurija Moisse «de Wechsenstain» (Boštanj), glavarja v Ptuju (Capitanei Petauiensis), subdijakon, 2. apr. 1496 dijakon in 28. maja 1496 duhoven. Subdijakonat je dobil 17. dec. 1496 tudi Nikolaj, sin Jurija Specka (ex Riech), na titel gosp. magistra Virgilija pl. Graben (de Groben), 18. febr. 1497 pa dijakonat in 21. mar. 1497 mašništvo. (O. z.) — Leta 1621. dobi faro Ivan Jakšič (Jagaschitz). (A, c, 9.) — Po smrti župnika Frančiška Oplaniča je bil 1. apr. 1696 potrjen za faro J. Matija Sturm. (A, c, 17.) — Po smrti župnika Matije Fuchsa je patrijarh potrdil na predlog Henrika kneza Turjaškega za reško faro mozeljskega župnika Jurija Slakoino. (A, c, 21.) To je bila zadnja konfirmacija od patrijarha za kranjski del oglejske škofije, ki je po kanonični delitvi patrijarhata v dve nadškofiji 6. jul. 1751 prišel pod Gorico.

Ribnica. V drugi polovici 15. stoletja je umrl pri svetem Juriju (v Čatežu) župnik Vit, ki je bil doma iz Ribnice, in za njim je dobil faro Jurij Semenič na predlog kostanjeviškega opata. (A, a, *A*, 94.) Posvečeni so bili Ribničani: 25. mar. 1497 je dobil v oglejski cerkvi tonzuro Mihael Rayfinizer (de Rayfinicz), 10. mar. 1498 je postal subdijakon na mizni titel premskega glavarja, 14. apr. 1498 v Ogleju dijakon in 9. jun. 1498 v Čevdadu mašnik. Ivan Jaklič, Mihaelov sin, 31. mar. 1498 v Beljaku postane subdijakon na titel metliškega glavarja Žige Piersa, 14. apr. 1498 v Ogleju dijakon, 9. jun. 1498 v Čevdadu mašnik. Ivan, Erazmov sin, 23. febr. 1498 subdijakon na titel Žige Lambergerja in 30. mar. 1499 dijakon. Ivan, sin pok. Mihaela, in Štefan Konopše dobita 14. mar. 1500 dijakonat in 4. apr. 1500 mašništvo. Tonzuro in manjše redove sta prejela v Čevdadu Mihael, sin Vida, in Ivan, sin Jurija Ajtiča (Ayticz) iz Ribnice. (O. z.) — Leta 1496 je na Bregu (Willingrein) stanoval plemenitnik Ivan Lamberger. (A, a, 18, 210.) — Župnik Jakob Zobelsberger je umrl v Ribnici nekoliko pred 7. febr. 1497 in potem je bil za provizorja postavljen duhoven Tomaž. (A, a, 16, 350.) — Kralj Maksimilijan je 28. febr. 1497 za izpraznjeno faro

prezentoval svojega tajnika Petra Bonhomo, in patrijarh ga je potrdil 6. apr. 1497. (A, a, 18, 240.) — Za Bonhoma je bil vikar v Ribnici Matija Stern 24. dec. 1497 in 7. mar. 1498, ko mu je patrijarh zažugal z izobčenjem, če se ne opraviči, zakaj da izvršuje naddijakonske posle. (A, a, 20, 51.) A vendar je nosil Matija Stern še 26. mar. 1498, ko je prejel od patrijarha za-se in za vse kurate in kapelane ribniške fare pravico, odvezovati od pridržkov, naslov župnika v «Chamringu» ter vikarja in naddijakona v Ribnici. (A, a, 20, 61.) Enako čast je imel tudi še 23. nov. 1499. (A, a, 22, 236.) — 19. maja in 6. nov. 1500 je bil vikar v Ribnici Erazem Valpurger, tržan pa Leonard Costa. (A, a, 23, 61 in 120.) — Župnik Krištof Plankel (Planch) je dobil 21. avg. 1618 kapelanijo sv. Hermagore in Fortunata v Ribnici, 7. mar. 1619 je bil pa potrjen za kamniško faro. (A, c, 9.) — Po njegovem odhodu je dobil Nikolaj Mrav 28. marc. 1619 ribniško faro, 10. jan. 1620 beneficij sv. Andreja v Dobrepoljah, za kateri ga je prezentovala Elizabeta, udova Erazma pl. Wernecka, 9. maja 1620 naddijakonsko čast in 20. jun. 1620 kapelanijo sv. Hermagore v Ribnici. (A, c, 9.) — 4. jul. 1619 je patrijarh Hermolaj Barbaro potrdil za Ribnico bratovščino presv. Rešnjega Telesa. (A, c, 9.) S to bratovščino je bila združena kapelanija presv. R. T., katero je imel prej Luka Knafelj, 22. okt. 1626 jo je dobil Matija Fideli (A, c, 10), ko je resignoval Adam Pušar, 23. apr. 1633 Jurij Kodrič (A, c, 11), po smrti Jurija Andreja pl. Gallenfelsa pa 24. jul. 1700 župnik in naddijakon Tomaž Renner. (A, c, 18.) — Beneficij sv. Hermagore dobi 20. apr. 1627 F. Karol Keller iz Kormina (A, c, 10.) — 6. jul. 1635 so prezentovali Brniški z Brega («Bernech de Willingrain») za beneficij sv. Andreja v Dobrepoljah Frančiška Mrava. (A, c, 11.) 26. maja 1710 je za isti beneficij Henrik Julij baron Bernegkh po smrti ribniškega župnika Tomaža Rennerja prezentoval svojega sina Hermana Julija, ki je imel nižje redove. Župnik Renner se je bil zelo postaral, zato mu je patrijarh 21. febr. 1700 odvzel naddijakonsko čast in jo izročil kočevskemu župniku

pl. Moschonu. (A, c, 17.) Rennerjev naslednik Ivan Krstnik Sigonij jo je zopet imel, in ko je umrl Sigonij (Žigon), imenovan je bil 4. dec. 1714 župnik Ludovik Kobal, ki je prišel z ihanske fare, dolenjskim naddijakonom v Ribnici. (A, c, 18.) — 5. sept. 1745 je bil potrjen kostelski župnik Lovrenc Tobija Reuz za faro in naddijakonstvo v Ribnici. Vmestil ga je naddijakon Karol Petazz. (A, c, 21.)

Rova. Friderik Kolovški (de Gerlochstayn) se imenuje 14. sept. 1328, ko je dobil v najem mengeško faro. (C, 3, 2, 33.)

Selca. Da ne bi ljudje zaradi oddaljenosti od farne cerkve mrli brez sv. zakramentov, postavi starološki župnik Hilprand Hak za svojega vikarja pri podružnici sv. Petra v Selcih duhovna Nikolaja Cantzlerja in prosi patrijarha, da bi to odobril. Patrijarh Nikolaj potrdi s pismom, izdanim v Glemoni dne 16. nov. 1355, Cantzlerja za stalnega vikarja «in spiritualibus» in mu privoli, da naj uživa dohodke, katere bode dobival od loškega župnika in od ljudij v selškem vikarjatu. Naloži mu dolžnost, da naj v Selcih mašuje in deli svete zakramente, ter da naj dobi potrjenje tudi od frizinškega škofa Alberta kot svojega patrona. (C, 3, 4, 34.) — Po smrti Ivana Kutzpuchelna, stalnega vikarja cerkve sv. Petra v Selcih, ki je podružnica fare sv. Jurija v Loki, dobi 18. apr. 1492 selški vikarjat duhoven Jakob Ventinger. Patrijarh ga potrdi na prezentacijo starološkega župnika Gašparja Marolta, kateremu ukaže, da naj kot «Nuncius et Executor patriarchalis» v onih krajih Ventingerja vmesti v Selcih. (A, a, 15, 337.) — Župnik Melhijor Puzik je resignoval na faro in nato je bil 15. apr. 1622 od patrijarha potrjen Andrej Wild (A, c, 10). 28. avg. 1632 je dobil potrjenje Gašpar Telban (A, c, 11), po smrti župnika Mihaela Žerovnika 10. apr. 1668 Matija Falenč (Falesch in Fallerisch pisano) (A, c, 14) in, ko je ta šel drugam, 25. nov. 1692 Gašpar Jager. (A, c, 17.)

Semič. 12. jul. 1496 je dobil semiško faro (s. Stephani in Seyemiz) novomeški kanonik Leonard Weichselberger (A, a, 18, 218), 17. okt. 1500 se pa imenuje «Leonhardus Semenicz plebanus in Semicz». (A, a, 24, 309.)

Smlednik. 24. sept. 1496 je bil vojnik Gašpar Lamberger predstojnik smlejskega gradú (Prefectus Castri Fletnich). (O. z.)

Senožeče. 19. mar. 1496 je bil gospod Henrik Elechar poglavar senožeškega gradú (Capitaneus in Sanosezach). (O. z.)

(Dalje pride.)

Kranjski mahovi.

Spisal **S. Robič.**

(Dalje.)

Družina XIII. Splachnaceae.

46. Tayloria Hook.

104. **T. serrata (Hedw.) Bryol. eur.** Na starem kravjeku na Vršiču v sedlu med Mojstroko in Prisankom.

47. Splachnum L. fil. («Splagchnon» so imenovali Grki neki mah.)

105. **S. sphaericum L. f.** Na starem kravjeku pri kalu na Záplati.

Družina XIV. Physcomitriaceae.

48. Physcomítrium Brid. («Physke» = mehur in «mitra» = kapa, čapka.)

106. **Ph. pyriforme (L.) Brid.** Na vlažni zemlji na Možancih.

49. Entosthodon Schwäger. («Entosthe» = znotraj in «odons» = zob.)

107. **E. fasciculare (Dicks) C. Müller.** Na vlažni zemlji na Možancih.

108. **E. ericetorum (Bals et De Not.) C. Müller.** Na pusti zemlji na Možancih.

50. Funaria Schreber. («Funis» = vrvica.)

109. **F. hygrometrica (L.) Hedw.** Na raznih krajih; v veliki množini na pogoriščih.

Družina XV. Bryaceae.

51. Mielichhoferia Hornsch.

110. **M. nitida Horn.** Na porfiru v kokriški dolini.

52. Leptobryum Schimper. («Leptos» = tenek in «bryon» = mah.)

111. **L. pyriforme (L.) Schimp.** Na osojnih krajih in v razpokah skal v okolici olševski.

53. Webera Hedwig. (Po Fr. Weberju, profesorju v Kielu; um. 1823.)

112. **W. elongata (Dicks) Schwgr.** Pod grmovjem ob potu s Šenturške Gore v Poženek.

113. **W. nutans (Schreb.) Hedw.** Na ilovičasti zemlji poleg Šent-Jurija; v razpokah dolomitnih sten v kokriški dolini.

114. **W. cruda (Schreb.) Schimp.** Na rahli zemlji v okolici olševski in na dolomitu v kokriški dolini.

115. **W. carnea (L.) Schp.** Na vlažni zemlji ob potih, po grabnih, na ozarah v okolici olševski in preddvorski in na Šenturški Gori.

116. **W. pulchella (Hedw.) Schimp.** Na nekoliko vlažni zemlji v okolici preddvorski in vrh Ljubeljce v kokriški dolini.

117. **W. albicans (Wahlenberg) Schimp.** Na vlažni zemlji, pri studencih, potokih, na močvirnih krajih poleg Olševka, Preddvora, po grabnih Šenturške Gore v obilni množini razširjen.

54. Bryum Dill. («Bryon» = mah.)

118. **Br. inclinatum (Swartz) Bruch & Sch.** Na peščeni zemlji v srednjem vrhu Zaplate.

119. **Br. cirrhatum Hoppe & Horsch.** Na Zaplati.

120. **Br. bimum Schreb.** Na vlažnih dolomitnih skalah v kokriški dolini in na Barju poleg Borovnice.

121. **Br. pallescens (Schl.) Schwäger.** Na vlažni peščeni in kamniti zemlji na Storžiču in Zaplati.

122. **Br. erythrocarpum Schwäger.** Na vlažni zemlji v rebru z Možancev v kokriško dolino.

123. **Br. concinnatum Spruce.** Na vlažni zemlji v Slaparjevem grabnu v kokriški dolini.

124. **Br. caespiticium L.** Na zidovju in skalovju v obilni množini, na Šenturški Gori in drugod.

125. **Br. badium Bruch.** Na dolomitnem pesku v kokriški dolini.

126. **Br. argenteum L.** Na peščeni zemlji v okolici olševski in preddvorski; na hallinskem apnenku na Šenturški Gori.

127. **Br. capillare (L.) Hedw.** Sploh navaden mah.

128. **Br. cuspidatum Schimp.** Na starem koritu pri Mačevski koči pri srednjem vrhu Zaplate.

129. **Br. pseudotriquetrum (Hedw.) Schwäger.** Na osojnih vlažnih krajih v okolici olševski in preddvorski; v kokriški dolini; v dobliškem jarku Šenturške Gore.

130. **Br. pallens Sw.** Na vlažni ilovičasti zemlji v okolici olševski in preddvorski; na mokrih dolomitnih skalah v kokriški dolini.

131. **Br. turbinatum (Hedw.) Schwäger.** Na vlažni zemlji na Zaplati in Grintovcu.

132. **Br. Schleicheri Schwäger.** Na Močilah poleg Kranjske Gore; pri izviru Mojstranske Bistrice.

133. **Br. roseum Schreber.** V vlažnih listnikih v kokriški dolini, na Šenturški Gori, na Olševku celo s plodom.

55. Zieria Schimper.

134. **Zieria julacea (Dicks) Schimp.** Na vlažni, črni zemlji in po skalah, s prstjo pokritih, v Suhi poleg Preddvora in pri Predoslju, v Kamniški Bistrici.

56. Mnium L. («Mnion» = razkrojni mah.)

135. **M. cuspidatum Hedw.** Na trohljenih štoréh, na drevesnih koreninah, pod grmovjem na polju, splošno razširjen na Šenturški Gori in drugod.

136. **M. affine Bland.** Pod grmovjem poleg Šent-Jurija.

137. **M. insigne Mitt.** Pod hrasti in grmovjem poleg Šent-Jurija.

138. **M. undulatum Neck.** Pri studenčinah, v vlažnih osojnih grabnih, na mokrih krajih po lozah v okolici olševski in preddvorski; v kokriški dolini, na Šenturški Gori, povsod obilno.

139. **M. rostratum (Schrad) Schwäger.** Na osojnih, vlažnih krajih, kraj potokov v okolici olševski in preddvorski, v kokriški dolini, v dobliškem jarku Šenturške Gore in pri Tunjicah.

140. **M. serratum (Schrad) Brid.** Na vlažnih apnenih skalah na Grintovcu.

141. **M. orthorhynchum Bryol. eur.** Na vlažnih skalah in po kamenju na Storžiču, Zaplati in Grintovcu.

142. **M. punctatum Hedw.** Pri studencih, na osojnih, vlažnih krajih po grabnih v okolici olševski in preddvorski; v kokriški dolini in na Šenturški Gori.

143. **M. hymenophylloides Hüb.** Na mokrih apnenih skalah v Veliki Vetrnici na kamniški Veliki Planini.

57. Amblyodon P. Beauv. («amblys» = tumpast in «odons» = zob.)

144. **A. dealbatus (Dicks) P. B.** Na mokrih apnenih stenah v ledenici Vetrnici na kamniški Veliki Planini in na mokrem konglomeratu pri Peričniku.

58. Meesea Hedwig. (Im. po Davidu Meese.)

145. **M. uliginosa Hedw.** Na mokrih tleh na Zaplati, v kokriški dolini in na Veliki Planini.

59. Aulocomium Schwäger. («aulax» = brazda in «mnion».)

146. **A. palustre (L.) Schw.** Na močvirni košenici v Stagnah poleg Olševka.

60. Bartramia Hedwig. (Imen. po William Bartram.)

147. **B. ithyphylla Brid.** Na Zaplati in Krvavcu.

148. **B. pomiformis Razl. β. crispa Bryol. eur.** Na vlažni zemlji ob potih po lozah, na drevesnih koreninah splošen mah. Na Šenturški Gori v okolici olševski in preddvorski in drugod.

149. **B. Halleriana Hedw.** Kraj ceste na porfiru v kokriški dolini; na črni zemlji v Korošici; na vlažni zemlji pri vodnjaku na Šenturški Gori.

150. **B. Oederi (Gunner) Sw.** Na apnenku na Zaplati; na dolomitu v kokriški dolini; na dahštanjskem apnenku na Grintovcu; na porfiru v Kamniški Bistrici in na Veliki Planini kamniški.

61. Philonotis Brid. («philo» = ljubim in «notis»).

151. **Ph. fontana (L.) Brid.** Pri studencih na Olševku, v kokriški dolini; v Kamniški Bistrici.

Razl. **ifalcata Brid.** Pri studencih na Olševku.

152. **Ph. calcarea (Bryol. eur.) Schimp.** Na obeh obalih Bistrice kamniške in na obalih Kokre.

62. Timmia Hedwig.

153. **T. norvegica Zett.** Po kamenju v ledenici Vetrnici na Veliki Planini kamniški in Močilah poleg Kranjske Gore.

154. **T. bavarica (Brid) Bryol. eur.** Na Storžiču in v Mali Vetrnici na Veliki Planini kamniški.

Družina XVI. Polytrichaceae.

63. Catharinea Ehrhart.

155. **Cath. undulata (Brid) Bryol. eur.** Jednozn.: **Atrichum undulatum P. Beauv.** Na vlažni zemlji po lozah, grabnih in drugod v okolici olševski in preddvorski in na Šenturški Gori.

156. **C. angustata (Brid) Bryol. eur.** Jednozn.: **Atr. angustatum Bryol. eur.** Na osojni vlažni zemlji v nekem grabnu Šenturške Gore.

64. Pogonatum P. Beauv.

157. **P. nanum (Dill.) P. B.** Na ilovičasti zemlji kraj loznih potov na Šenturški Gori.

158. **P. aloides (Hedw.) P. Beauv.** Na osojni vlažni pusti ilovičasti zemlji, kraj loznih potov na Šenturški Gori in v okolici olševski in preddvorski.

159. **P. urnigerum (L.) P. Beauv.** Na takih krajih, kakor aloides.

160. **P. alpinum (L.) Roehl.** Na kamnitih in skalnatih krajih na Zaplati in Krvavcu.

65. Polytrichum Dill. («Polis» = veliko in «thrix» = las.)

161. **P. gracile Menz.** Na Barju poleg Borovnice.

162. **P. formosum Hedw.** V kokriški dolini in dobliškem jarku Šenturške Gore.

163. **P. piliferum Schreber.** Na pusti zemlji v okolici olševski in na Šenturški Gori.

164. **P. juniperinum Hedw.** Navaden mah po gozdih.

165. **P. commune L.** Na vlažnih krajih po lozah v okolici olševski in preddvorski in na Šenturški Gori.

Družina XVII. Buxbaumiaceae.

66. Diphyscium Mohr. («Dis» = dvojen in «physke» = želodec, mehur.)

166. **D. foliosum (L.) Mohr.** Na ilovičasti, peščeni zemlji na svetlih krajih po lozah na Šenturški Gori.

Skupina III. Pleurocarpae.

Družina XVIII. Fontinalaceae.

67. Fontinalis Dill. («Fons» = studenec, izvirek.)

167. **F. antipyretica L.** Na kamenju v reki Kokri in v potoku Pešati pri Poženku.

168. **F. gracilis Lindbg.** V nekem malem potoku poleg Borovnice.

Družina XIX. Neckeraceae.

68. Neckera Hedwig. (Im. po N. J. Necker, um. 1793.)

169. **N. pumila Hedw.** Na stari bukvi na Nanosu.

170. **N. crispa (L.) Hedw.** Na drevesnih deblih in po skalovju v okolici olševski in preddvorski, v kokriški dolini in na Šenturški Gori.

171. **N. complanata (L.) Hüb.** Na drevesnih deblih in po skalah po lozah.

69. Homalia Brid. («Homalos» = ploščast.)

172. **H. trichomanoides (Schreb) Schimp.** Pri dnu starih drevesnih debel na Olševku.

70. Leucodon Schwäger. («Leucos» = bel in «odous» = zob.)

173. **L. sciuroides (L.) Schw.** Na deblih poljskih in gozdnih dreves v okolici olševski in preddvorski in na Šenturški Gori.

71. Antitrichia Brid. («Anti» = proti in «thrix» = las.)

174. **A. curtipendula (L.) Brid.** Na starih bukovih deblih na Šenturški Gori; na dolomitnem produ pod grmovjem v kokriški dolini.

Družina XXI. Hookeriaceae.

72. Pterygophyllum Brid. («Pteryx» = peruta in «phyllon» = list.)

175. **Pt. lucens (L.) Brid.** Jednozn.: **Hookeria lucens Smith.** Kraj studencev in na zelo vlažnih krajih po strugah v Suhi poleg Preddvora in v dobliškem jarku med Šenturško Goro in Sidražem. (Dalje pride.)

Mali zapiski.

Poročila iz Italije. *Rim, 18. maja.* Letošnjo spomlad so preiskali več staroetruščanskih naselbin (ki so popolnoma podobne našim gradiščem, le da so mnogo bolje utrjene) na severni strani Rima ob tiberovem dotoku Treja pa tja gori do kotline «Laco Bracciano». Vse te naselbine se nahajajo na zemljišču Ager Faliscus (sedaj Faléri blizu «Cività Castelana»), skozi katero je vodila «via Flaminia» iz Rima v Etrurijo. Najbolj utrjena naselbina na tem zemljišču je stala na stočju dveh rek, kjer se nahaja sedaj kraj Narce. Njegova lega je precej podobna legi Zemona pri Trpčanah na Notranjskem. Dalje proti jugozahodu je vse polno osamljenih gričev, ki so nosili vsak svoje gradišče, a najvažnejši med njimi je Mte. S. Angelo, ki je imel podobno naselbino, kakor gora sv. Magdalene pri Šmariji. Na južni strani tega griča se nahajajo razvaline etruščanske naselbine Veji, ki je bila zelo nevarna tekmovalka Rimu. Tamošnje izkopine so mnogo starejše, nego je ustanovitev Rima. O teh najnovejših preiskavanjih poročal je komendator Barnabei (katerega je nemški cesar odlikoval z redom črnega orla) v svečanostni skupščini nemškega arheologičnega zavoda dne 21. aprila t. l., ko so Rimljani praznovali svoj 2643. rojstveni dan. Tega dne so namreč obhajali stari Rimljani spomladanski praznik «pallilia» kot spomin na ustanovitev mesta Rima. Dne 30. aprila bilo je popularno predavanje o ustanovitvi mesta Rima, o prvotni naselbini na Palatinu, kjer se še vidijo zidovi prvega mesta «Roma quadrata» in o brazdi («sulcus»), katero je Romulus začrtal kot obmirje okoli Palatina. To predavanje pa je bilo bolj politično, nego znanstveno in je imelo namen, navdušiti sedanje prebivalce za slavo in mogočnost nekdanjih Rimljanov. — Na Palatinu so prenehali izkopavati potem, ko so nemškemu cesarju v naglici pokazali nekaj fragmentov, katere so bili za ta obisk nalašč pustili pod zemljo. Jedino lepi predmet je zares krasna (ali poškodovana) glava nekega ženskega bitja, ki se sedaj kaže v «Museo Nazionale» pri Dijoklecijanovih termah. Ta muzej je sedaj čisto na novo urejen in se razločuje od drugih po tem, da razstavljajo v njem predmete ravno take, kakoršne so izkopali, in da jih ne skušajo popolniti in ponoviti z onimi udi, katere jim je odbila Bog ve kakošna nezgoda. Ta način ohranjevanja je morda bolj znanstven, ali opazovalcu so taki okrnjeni kipi prav malo všeč, ker vsakdo nima potrebne arheologične in mitologične zna-

nosti (in ta je zelo obširna!), da bi si mogel iz malih ostankov pomisliti nekdanji umotvor v njegovi umetniški celoti. Sicer pa ima omenjeni muzej nekaj krasnih izvirnih kipov, potem več kamnitih vestalk, mozaične slike iz atrija-vestalk, posebno pa prezanimive stenske slike, stropne stuko-reljeve in kamenite žare iz vile «Farnesina» na desni strani Tibere. — Naš avstrijski zavod za raziskovanje zgodovine tudi dobro napreduje. V ravnokar izišlem drugem sešitku «Mittheilungen des Institutes für österr. Geschichtsforschung» se čita tudi za slovenske dežele prezanimiva A. Beerova razprava: «Die Zollpolitik und die Schaffung eines einheitlichen Zollgebietes unter Maria Theresia», ki dokazuje, kako so imele te dežele pred l. 1766. svoje posebne, od nemških, čeških in ogerskih različne carinarske uredbe. Zavodov predstojnik vitez Sickel je sestavil vse cesarske in kraljevske diplome, ki se tičejo Italije in te je izdalo društvo «Deputazione della storia patria» s fototipografičnimi podobami, kar pomeni velikansk napredek v arheologiji. (Tudi Justinijanove pandekte so izdali zadnji čas tem potom po proizvodu, ki se nahaja v Lavrentinski knjižnici v Florenci.) — Danes popoludne je razkazovanje staroslavne bazilike svetega Klementa, v katere spodnji cerkvi se nahajajo preimenitne mozaične slike, ki predstavljajo dogodke iz življenja sv. Cirila in Metoda in nekatere mučenike iz Solina pri Spletu. Dal je, kakor je znano, sedanji papež sezidati v tej cerkvi kapelo sv. Cirila in Metoda in je češčenje teh svetnikov posebno zapovedal vsem vernikom. *S. Rutar.*

Vojska kranjskih konjikov in domobrancev l. 1591. Zapisnik kranjskih plemenitnikov, ki so se odpravili dne 15. nov. 1591 na vojsko zoper Turka in pripeljali, oziroma poslali, v Novo Mesto po toliko konjikov, kakor kažejo pridejane številke: Wolf grof in baron pl. Thurn s Križa, deželni oskrbnik, 10; Krištof baron Turjaški, deželni upravnik, 5; Nikolaj Bonhomo iz Volčjega Potoka in Mengša, kranjski vicedom, 10; Adam Rauber, stotnik, 8; Ivan Jakob baron pl. Lamberg, lieutenand, 12; Erazem pl. Scheyr, stražmešter, 6; škof ljubljanski 7; deželni komtur 5; stiški opat Lovrenc 10; kostanjeviški opat Andrej 4; Viljem, prijor v Pleterjah, 3; kapitelj novomeški 3; Ahac grof in baron pl. Thurn 2; Jurij baron Kisel 4; Volf in Jurij pl. Egg 6; Ivan Viljem pl. Schnitzenbaum 5; Ivan Jurij pl. Lamberg iz Črnelega 5; Filip pl. Sigerstorf 4; Josip pl. Sigerstorf 4; Andrej Gall 3; Maksimilijan Gall 5; Danijel Gall 3; Pankrac Gall 3; Martin Gall 2; Ivan pl. Scheyr 4; Jošt Jakob pl. Gallenberg 2; Jošt Mordax 1; Andrej Mordax 3; Leopold Raumbschissl 4; Krištof Raumbschüssl 2; Andrej Apfaltrer 4; Jurij Saur 2; Ivan Ludovik Saur 4; Gašpar Apfaltrer 3; Viljem pl. Hochenwardt 2; Konštantin Wagen 4; Volf Ditrih Schwab 3; Danijel Schwab 5; Krištof Tschetschkher 3; Krištof Muschkon 4; Franč. Muschkon 4; Elija Strasser 2; Adrijan Mauritsch 2; Ivan Engelshauser 3; Melhijor Stoffel 3; Volf Enstaller 3; Erazem Schwab 2; Sebastijan Harrer 2; Jurij Rahitsch 2; Ivan Rahitsch 2; Mihael List 1; vojaški kapelan Thoman 1; vojaški pisar Jurij 2; vojaški ranocelnik David Kierwang 2; trobci 3; bobnar 1; Krištof Gollitsch, kuhar, 1; Gašpar

Legat 2; Jurij Scherer 1; Jurij Maurer 1; Luka Schertzer 1; Vrban Topertzer 1; Ivan Lyst 1 — skupaj 227 konjikov. Izostali so pa nastopni: Ivan pl. Lamberg iz Boštanja (Sauenstein), zastavnik, 7; Andrej Paradeiser 3; Martin Gall 1; Volf pl. Wernegg 5; Friderik pl. Wernegg 2; Andrej pl. Raunach 5; Filip pl. Raunach 2; Jurij pl. Raunach 2; Jurij pl. Neuhaus 3; Adam Muscon 2; Štefan Cvetkovič 3; Josip Mavrič 2; Jurij od podložniških konj 2; vojni tajnik 2; Peter Zdravje 1 — skupaj 42 konjikov. Domobrance so poslali 15. nov. 1591 v Novo Mesto nastopni posestniki in grajščine iz spodnje (srednje) četrtine Kranjske (Dolenjskega): Stiški opat 187, Grajščina Boštanj (Weissenstain) 132, Pleterje 6, Franč. Krištof Gall 10, Ivan Ludovik Sauer 40, kapitelj novomeški 35, Gall s Šentjurjeve Gore 9, župnik šentjernejski 3, Obričan iz Starega Grada 1, Engelshauser 1, stotnik Rauber 8, Jošt Mordax 3, grajščina Lanšprež 40, župnik trebanjski 11, grajščina Čretež 8, Hmelnik 11, samostan Bistra 26, grajščina Otočec 6, Škrljevo 6, Višnja Gora 15, Rakovnik 5, gospod Pleškovič 3, grajščina Luknja (Lueg) 1, deželni komtur 10, grajščina Gracarjev Turen 9, opat kostanjeviški 8 — skupaj 632 pešcev. Iz navedenih imen se tudi spozna, kateri kraji so se tačas prištevali Dolenjskemu. (Kr. dež. arhiv, zv. 125 a.) *A. K.*

Ura in godalo na ljubljanskem stolpu. V drugem sešitku «Izvestij» je objavil g. A. Koblar celo vrsto zanimivih drobnostij o stolpu na ljubljanskem Gradu. Naj dodam še jaz jedno. — Stari, leta 1544. sezidani stolp so dali meseca julija 1813. leta podreti Francozi. Takrat so se bile evropske velesile ž njimi spoprijele gori na Nemškem že zdavno. Francozi so pričakovali, da se bo v skoraj neizogibni vojski z Avstrijo vnel za Ljubljano, središče ilirskega kraljestva, hud boj. Da ne bi jim bil ta stolp pri obrambi ljubljanskega Gradu na poti, dali so ga podreti. Ljubljančanom je bilo za stolp zeló žal. Sklenili so po odhodu Francozov sezidati ga iz nova ter napraviti v njem uro, kakor je bila poprej, zraven tega pa še nekaj, kar je imelo biti nekdanjim trobentačem podobno: mehanično godalo, «mechanische Spieluhr» ali «Trompetenmaschine». V ta namen so se 9. decembra l. 1814. sešli najveljavnejši tedanji meščani: Hartl, Zeschko, Kandutsch, Zwayer, Černot in Primitz ter se posvetovali, kje dobiti novcev za to napravo. Obrnili so se bili že do gubernija, a ta jim je odgovoril, da mu ni prav čisto nič do tega, ali sta na ljubljanskem Gradu ura in godalo ali ne. Iskali so meščani protrebnih novcev na drug način. Pozvali so someščane ter jih prašali, če ne bi hoteli morebiti pripomoči vsak po svojih močeh. Meščani so temu pritrdili ter svetovali, naj se troški le kar primerno razdelé na njih hiše. Kakor nalašč pa je ravno takrat iskala deželna vlada na Gradu za ogenjskega čuvaja stanovanja, pa ni bilo nikjer prostora zanj. Zato je obljubila 960 gld. prispevka, če sezidajo meščani po njenih načrtih stolp in pripravijo v njem tudi stanovanje za čuvaja. Drugo, kar še manjka, naj naberó meščani med seboj. Ko je stvar toliko dozorela, je razposlal prej omenjeni komitej 3. marca l. 1815. do meščanov poziv, da bi segli v svoje žepe. Nabrala se je precejšna vsota, 410 gld. več, kakor se je proračunjalo. Nekateri

gospodje so se celó prav dobro obnesli, najbolj sevéda Žiga Zois, ki je podpisal 200 gld., a tudi drugi so se izkazali, n. pr. Pagliaruzzi, škof Ricci, trgovci Jager, Frörenteich. Damian i. dr. Vender se je stvar zakasnila nekoliko, največ menda zavoljo stare ure, ki je bila pač velike poprave potrebna. Mehanik Fanzoy je zaslužil nad 300 gld. pri njej. Ta ura je menda tista, ki se nahaja še sedaj v grajskem stolpu. Kako pa to, da Ljubljančani nimajo «Trompetenmaschine»? Ta stvar se jim je popolnoma ponesrečila. Napravo tega godala je prevzel ljubljanski mehanik Fanzoy. Magistrat bi jo bil lahko naročil, kje drugej, a naročil jo je pri Fanzoy-u, «češ, da treba domačo umetnost podpirati». Meščan Henrik Hohn, ki se je za godalo posebno zanimal, je prevzel vso skrb za to napravo ter izplačal Fanzoy-u iz nabranih darov 970 gl. Magistrat se mu je za njegov trud še posebej prav toplo zahvalil. Toda meščani so zastonj pričakovali dne, ko jim bo ura z Grada prvikrat godla. Fanzoy jo je bil namreč z godalom vred popihal v Benetke ter se ni več vrnil v Ljubljano.[1] (Mestni arhiv: Nova registratura f. 13.) *J. Vrhovec.*

Prekrščevalci na Kranjskem. L. 1547. ali 1548. so se prekrščevalci pokazali tudi na Kranjskem, torej več kakor 10 let potem, ko je bila ta čudna verska družba na Nemškem, kjer se je pričela, uničena popolnoma. Na Kranjskem so se prekrščevalci zbirali v Hrušici pod Ljubljano ter vabili ljudi k sebi ne le s kmetov, ampak so pošiljali svoje privržence tudi v Ljubljano. Čuditi se je, da so se mogli prekrščevalci v avstrijskih katoliških deželah tako dolgo odtegovati gosposkam, ko jih je vendar vse črtilo, protestantje ravno tako, kakor katoličani. Posebno po Avstrijskem jih je posvetna oblast zatirala z najbolj grozovitimi mukami in jih res zatrla. Prekrščevalci, o katerih je tu govorjenje, so bili le prav zadnji ostanki te verske družbe. L. 1548. pa je dosegla usoda tudi nje. Ferdinand I. jih je dal poloviti in potakniti po ječah. Nekaterim se je pa vendar posrečilo prikriti se. Naslednja leta, n. pr. l. 1549., so jih zopet nekaj zasledili. Tako ostro postopati proti njim, kakor poprej, sedaj ni bilo več treba. Zato je velel kralj Ferdinand I. tedanjemu ljubljanskemu škofu Vrbanu, naj si prizadeva, da jih pridobi za katoliško cerkev. A škofovo in njegovih duhovnikov prizadevanje je bilo zastonj, prekrščevalcev ni bilo spreobrniti. Zato jih je kralj Ferdinand I. obsodil v dosmrtno ječo ob samem kruhu in sami vodi. (Mestni arhiv fasc. 225 do 271.) Deset ali petnajst let poprej bila bi kazen večja. *J. Vrhovec.*

Hessendarmstatske čete v Ljubljani. Znano je, kako nesramno so trgovali nekateri nemški knezi v minulem stoletju s svojimi podložniki. Ta trgovina se je pričela o priliki, ko so se severo-amerikanske naselbine skujale in uprle proti angleškim svojim gosposkam. Takrat je bilo Angležem treba vojakov. Ker jih doma niso imeli, iskali so jih drugod ter jih kar naravnost kupovali od nemških knezov. Ta grda trgovina celo v dobi francoske prekucije ni ponehala, ko je vendar čez Ren sem donel dosti glasni klic o jednakopravnosti in bratovstvu vseh ljudij na zemlji. Nekoliko takih za denar prodanih belih sužnikov je v Napoleonovih časih zanesla usoda tudi na

Kranjsko. Poslali so nam jih namreč na pomoč Angleži, takrat naši zavezniki. 5. septembra l. 1796. je prišlo v Ljubljano 400 hessendarmstatskih pešcev in 120 konjikov (chevaux legers). Bili so na potu v Trst, a ustavili so se v Ljubljani za dalj časa, ko jih je bilo na Italijanskem najbolj treba. Kaj je bilo temu vzrok, ne vem povedati. Pomaknili so se proti Italiji še le 24. februvarja l. 1797. Takrat je bilo za Avstrijance tam že davno vse izgubljeno. (2. februvarja 1797 je padla Mantova.) A tudi iz Ljubljane Hesi niso šli v Italijo, ampak v Novo Mesto, kjer so ostali do oktobra istega leta. Ko so sklenili Avstrijanci s Francozi mir, vrnili so se Hesi zopet v Ljubljano, odkoder so pa odšli precej dalje, kam, ne vem povedati. — Zavoljo vedenja vojakov so se Ljubljančani takrat sploh večkrat pritoževali, a tako surovih in divjih ljudij, kakor so bili Hesi, Ljubljana ni pomnila. (Ljubljanski mestni arhiv fasc. 264.)

J. Vrhovec.

Stare mere. Pri pobiranju desetine je imela skoraj vsaka grajščina drugačen mernik in drugačno vedro. A tudi v posameznih vaseh jedne in iste grajščine so bile imenovane mere različne. Tako je na pr. novomeški kapitelj pobiral po nekaterih vaseh desetino in jo meril s svojim škafom, ki je držal po $21^1/_2$ bokala, po druzih pa je moral meriti s kmečkim škafom, ki je meril 20 bokalov[1]. Hudo so pritiskali grajščaki kmete pri suhi meri, ko se je žito merilo z vrhom. Seveda je pripadalo grajščini tudi vse tisto, kar se ga je posulo po tleh. Kako iznajdljiva da je bila gospôda pri odiranju kmeta, kaže najbolj to, da so celo vino merili z vrhom. Nalili so posodo, ki je držala vedro, do vrha, potem so položili na vino prazno skledo ter jo potisnili v vino do roba. Pri tem se je seveda polilo vina, kolikor je držala skleda, ali pa rajše še več. Zatem se je nalila posoda zopet do vrha in desetinarji so vzeli vino v posodi in ono, ki se je polilo ob njej.[2]

J. Vrhovec.

Moj oreh (Juglans regia L.). Pokojni prof. Fr. Heinz, ki je bil izvrsten poznavalec cvetočih rastlin, je nekikrat rekel svojim učencem: Ako bi kdo o poletnem času na kakem travniku, usedši se na tla, vedel imenovati vse krog sebe rastoče trave in cvetice, bi tacega veščaka brez vsega pomisleka prišteval botanikom. In istinito! Kako mnogobrojno število raznih cvetic se prirodoljubu razgrinja pred očmi na kakem travniku o poletnem času! A kakor redé travniki premnogo cvetočih rastlin, tako gosté nekatera drevesa primerno veliko tajnocvetek. To pa kaže najbolje orehovo drevo, koje raste na župnijskem vrtu Št. Urške Gore. Vže od dalječ zagleda opazovalec na deblovi skorji velike rumenkaste ali pa zelenkasto-rumene, ob krajcih škrbinaste krpe; nad njimi pa male in večje pomarančno-rumene, navadno na okroglo se razširjajoče lusknate krpice, porastene na površju z mnogoštevilnimi rumenimi plodiči v obliki malih skledic. To sta dva lišaja. Prvemu so dali ime Parmelia caperata Ach., drugega pa imenujejo različno, namreč: Xanthoria parietina Th. Fr., Parmelia parietina Fr. in Physcia parietina Körb. Prvi ima na svoji steljki

---

[1] Glej mojo knjigo »Zgodovina Novega Mesta«. — [2] (Viced. arh. I, 35.)

čestokrat gostijo, glivico Nesolechia Thallicola Massal, slično črni bradavici. Stoječ pri drevesu vidimo na njegovi skorji bele lise, posejane z enako belimi mozolji; temu lišaju je ime Pertusaria communis DeC. V razpokah skorje tičijo tu in tam rujave krpice brez plodičev; razpoke pa pokrivajo sivkaste, ob krajcih šobaste krpice, to je Parmelia saxatilis Arch; oni pa Imbricaria fuliginosa Nyl. Na bolj gladkem lubju se zvezdasto razteza rujavo-zelenkasta, plošnata, členasta, na spodnji strani nitkasta steljka, obsejana z mnogimi, majhnim skledicam podobnimi plodiči, koji so črni ali pa črno-rujavi in belo obrobljeni. Ta lični lišaj se ponaša z imenom Physcia stellaris Th. Fr., tudi Parmelia stellaris Ach. Ako smo prav pazni, vidimo na beli podlagi mnogo majhnih skledic, drugo pri drugi, katere so na enem mestu povsem bele; na drugem pa so rujavo-rudečkaste in belo obrobljene: Prve imajo ime Lecanora albella Pers, druge pa Lecanora subfusca Ach. Poleg njih vidimo še nekaj črnih kupčekov, kakoršne izpuščajo nadležne muhe. Ta lišaj imenoval je De Not Buellia parasema. Dalje zapazimo tu in tam mnogo drobnih skledic z belkastim obrobkom; na beli podlagi pa nekaj malih, tankih sem in tja zvitih in tesno združenih črtic, ki se zovejo Opegrapha varia Pers, one pa s plodiči Caloplaca cerina Ehrhart. Na obnemoglih vejah se v malih in večjih šopkih prav košato razvija Anoptichia ciliaris DeC. Na liste se rada ugnjezdi glivica Depazea juglandina Fries; na deblovi skorji pa živi Melanconium juglandinum Kunze. Ozrimo se še po mahovih. V znožju krog drevesa raste Mnium cuspidatum Hedwig; po deblu pleza Frullauia dilatata N. a. E., v razpokah skorje pa tiči v malih šopkih Orthotrichum affine Schrad. — Sedaj naj pa kdo reče, da moj kraljevi oreh, ki ima toliko nepovabljenih gostov, katere dan za dnevom redi v svojo škodo, ni gostoljubno drevo.

S. Robič.

Redki ptiči na Kranjskem. Nenavadno pobarvano perje je imela bela pastaričica (Motacilla alba), katero so ustrelili 26. okt. 1892 pri Litiji. Glavo, gornji život, mrdo, prsi, mali krili in rep, vse to je imela čisto belo, v repu na levi strani tretje in četrto pero temnorujavo, lici rumenkasti, letalna peresa sivorujava in očesi temni. — Dne 1. nov. 1892 je gosp. dr. H. Dolenec na ljubljanskem barju ustrelil malo dropljo (Otis tarda). Od l. 1863 se taka ptica še ni zapazila na Kranjskem. — Velik trop brkastih senic (Parus biarmicus L.) je obsedèl 21. okt. 1892 na savskem bregu pri Radovljici, ko je hudo metlo s snegom. G. nadlogar F. Rupnik je drugi dan videl še štiri, a dobil jedno in jo poslal v muzej. Ta ptica redko zaide v naše kraje. — Malokdaj se prikaže k nam tudi čopasti pegam (Bombycilla garrula). Letošnja trda zima jih je nekaj prignala s severa. Neki lovec jih je videl pet skupaj in je jednega ustrelil. L. 1873. so jih mnogo zapazili pri Litiji in potem ne nikjer več do letos. — 23. decembra 1892 so našli jezérskega orla (Haliaëtos albicilla) v trnovskem gozdu na Krasu. Otroval se je bil strihninom, ki je bil nastavljen lisicam. — Belega ostrugleža (Plectophanes nivalis) je ubil z bičem neki voznik na ulici v Ljubljani dné 13. janurvarja t. l. Enake ptiče so dobili v decembru 1891 in v januvarju 1892 ob Ljubljanici in ob cesti proti

Igu. — Videli so za Ljubljanico letati 15. in 16. februvarja 1893 dva črnokljunasta labuda pevca (Cygnus musicus). — 17. febr. 1893 so ustrelili pri Vipavi gozdno sloko (Scolopax rustícola). — Letošnjo zimo so tudi videli okrog Ljubljane več poljskih kanj (Circus cyaneus); 13. jan. 1893 so ustrelili mlado in 26. jan. staro poljsko kanjo.

Sledovi rimskih naselbin okrog Medvod. Pod cesto med Rakovnikom in Sovro nad Medvodami leži njiva, kateri je ime Groblje. Njena lastnica je Marija Dolinar s Sovre h. št. 25. Že ime Groblje kaže na nekaj starinskega. In res so pred kratkim izkopali pri oranju obdelano pločo, ki je 1 *m* 53 *cm* dolga, 85 *cm* široka in 26 *cm* debela. Po njivi se vidijo kosci rimske strešne opeke in črepin. Ni dvoma, da je nekdaj tu stalo rimsko poslopje. Na nasprotni strani reke Sovre čepí pri bregu podružnica sv. Nikolaja na Ladiji. Blizu nje se je našel pred leti lep zlat novec od rimskega cesarja Valentinijana. Blizu Medvod, med Svetjem in kranjsko cesto, pa stoji na polju zidana kapela. Ljudje trdijo, da je na tem mestu nekdaj stal samostan. Da je ondi res moralo biti kako poslopje, dokazujejo zopet kosci stare opeke na vrhu njive. Kaj je v zemlji, še ne vemo. Znabiti je stal na tem kraju v srednjem veku hospic za prenočišče popotnikov, od katerega je dobila svoje ime bližna Jérperca (Herberge), ali pa bode lopata dokazala, da je bilo kako rimsko selišče. Vsekako bi bilo vredno preiskati to okolico.

Naša podoba. Bitva pri Sisku je predmet znani podobi na vzboknjeni bakreni plošči, ki visi v ljubljanskem muzeju. Po tej podobi je narejena naša sličica na str. 83. Zgodovina izvirnika je precej zamotana. Dimitz (Gesch. Kr. III, 248) in g. pl. Radics (Die Schlacht bei Sissek, 7) menita, da je bila ta podoba narejena kmalu po siseški zmagi in se sklicujeta na «Landtags-Protocol, VI, 547, 548». Toda ondi je govorjenje le o podobah «der in khupfer gestochnen Sissekherischen schlacht», tedaj najbrže o bakrorezih. Umetnik Octavianus Lanelli jih je bil poklonil deželnim stanovom in zato prejel 25 tolarjev ali goldinarjev nagrade. Za časa Valvasorja sta se dve sliki (zelo veliki tabli) o bitvi pri Sisku videli v Ljubljani, namreč v stolnici sv. Nikolaja in v deželnem dvorcu. (Valv. Ehre, XV, 534.) Drugo, pri kateri je srednji del podoben onemu na muzejski sliki, je dal prerisati Valvasor za svoje delo. Prva, o kateri trdi Thalnitscher (Hist. Cath. Eccl. Labac., 19), da je «Tabula, qua eleganti et artificioso penicillo ad vivum repraesentatur Carnioliae Victoria», je pa po sezidanju nove stolnice bajè prišla v semeniško knjižnico in odtod v muzej. «Jahresbericht des Landes-Museums, II, 21, pa trdi, da je prišla od deželnih stanov slika za časa Francozov v licejsko knjižnico in od tam v muzej. Ta zmešnjava se pa še poveča, ako se pogleda muzejska slika spodaj na desnem voglu, kjer stoji kronogram: SANCTVS ACHATIVS ANDREAM AB AVERSPERG IN ISTA FVRIOSA PVGNA PERSTITIT anno 1593. Ker znašajo debele črke v kronogramu letnico 1731, bi se lahko sklepalo, da je bila istega leta podoba še-le narejena. Mogoče je pa tudi, da je bila leta 1731. le predelana, ker kaže prelom na sredini, da je bila ondi pozneje zvarjena in vnovič preslikana. Dokler ne najdemo v arhivu kake listine, ki nam bode stvar bolje pojasnila, si ne upamo izreči sodbe o njeni starosti.

Izdaje in zalaga «Muzejsko društvo za Kranjsko».

Tiskala Kleinmayr in Bamberg v Ljubljani.

IZVESTJA MUZEJSKEGA DRUŠTVA ZA KRANJSKO.

Urejuje

Anton Koblar.

Letnik III. — Sešitek 4.

V Ljubljani 1893.
Izdaje in zalaga «Muzejsko društvo za Kranjsko».
Tiskala Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg.

Člani «Muzejskega društva», ki plačajo 3 gld. na leto, dobé «Izvestja» in «Mittheilungen» brezplačno; letniku samih «Izvestij» je cena 2 gld.

poslati topov in vojakov v Sisek Zagreb in Brest. Kranjci so se vnovič izgovarjali s svojo revščino, češ, da so zadnje štiri topove posodili v Bihač. Posebno zató so se branili pomagati Sisku, ker so imeli z utrjevanjem svoje (Hrvatske) Krajine dovolj posla. Še predno se je tedaj kaj izdatnega storilo za Sisek, je že prišlo naznanilo od vrhovnega oskrbnika Slovenske Krajine, Štefana Grassweina, v čigar nadupraviteljstvu je stal tačas Sisek, da je poslal Hasan Begler-bega k turškemu cesarju v Sofijo s prošnjo za dovoljenje, da se do tal podere Sisek in izropa Turopolje, poprej pa še nasproti Brestu ob Kolpi na Petrinji sezida nova trdnjava. Štajerci so obljubili poslati v Sisek dva topa in 200 mož. Nadvojvoda je pa zopet pritisnil na Kranjce, da naj storé, kar morejo. Pristavil je, da se na pomoč od cesarja ni zanašati, ker ima cesar dovolj opravka z varovanjem državnih mej do Mure, od Mure do morja naj pa skrbé za brambo dotične dežele same.[1]

Hasan je začel na tihem in zvijačno izvrševati svoje naklepe ob bregu Kolpe. Ravno je mislil Andrej Turjaški Hrastovici poslati na pomoč 50 mož, kar izvé, da so vojaki sami Hasanu izdali to trdnjavico brez boja. Svojega grajskega grofa so 15. aprila zvezali in ga izročili Turkom. Pol milje od Hrastovice na oni strani Kolpe, kjer se Petrinja izteka v Kolpo, je pa začel Hasan z veliko naglico graditi novo trdnjavo, ki naj bi po reki dobila ime Petrinja.

Kranjci so sklicali v Novo Mesto pod orožje konjico in pehoto. Pod vodstvom deželnega oskrbnika in upravnika Krištofa barona Turjaškega ter deželnih odbornikov Krištofa pl. Galla z Rožeka in Friderika pl. Wernecka z Brega (Willingrain) so poslali svojo deželno vojsko v Krško in Brežice. Od kranjske dežele je tirjal karlovški poveljnik Andrej Turjaški 2000 gld., a poslali so mu stanovi le 600 gld. Zato so se pa bolj izkazali Korošci, ki so mu 6. aprila po Juriju Adamu Ravbarju z Reinecka izročili za vojsko 27.000 gld.

---

[1] V istem pismu (z dne 21. marca 1592) je nadvojvoda potrdil novega kranjskega deželnega glavarja Ivana Kobenclja Proseškega, ki je pa vžival to čast le jedno leto.

Ko je Krištof Turjaški izvedel, da namerava Hasan premostiti Kolpo in oropati Turopolje, pomaknil se je s kranjsko vojsko niže doli k Brestu. Tjekaj je prišlo tudi 300 goriških strelcev od Metlike, kjer so taborili od 14. marca pod stotnikom Baltazarjem Raschauerjem. Da so kmalu dospeli tudi Hrvatje pod vodstvom svojega bana, se razume. Pogum sta jim dajala zagrebški škof Gašpar (Stankovački) in siseški poveljnik kanonik Mikač (Micatius), ki sta osebno prišla v tabor k Brestu. Pričakoval se je tudi Budijanec (Wudianitz) s 3000 možmi, grof Zrinjski s svojo četo, nov nabor vojakov z Metliškega in Krasa, ki bi znašal kakih 200 mož, ter stotnija ali banderce[1] (Fähnlein) Koroščev pod vodstvom stotnika Krištofa Wölchingerja. Korošci so res došli 25. aprila, drugih obljubljencev menda ni bilo.

Dne 18. aprila 1592 je gledalo zidovje nove Petrinje že $1^1/_2$ sežnja iz tal. Teden pozneje so noter postavili topove, natakníli po zidovju 20 turških zastav in o poludne ukazali v znamenje veselja s puškami ustreliti tritisočkrat. Plaho so gledali kristijani veselo napredovanje in šumno grajenje nove trdnjave. Kranjski vojskovodje sklenejo tedaj s 4000 pešci, ki so bili dobri strelci, iti čez vodo pri Sisku in napasti sovražnika. Toda z malimi ladijami si ne upajo čez močno naraslo Kolpo in šlo bi tudi prepočasi, ker gre v jeden čoln samo po 12 vojakov. Čez most iti pa tudi ni kaj varno, ker Turki nalašč plavijo po vodi doli hlode, ki butajo ob most, da se maje. Vrh tega pa tudi vojaki nimajo posebnega veselja spopasti se s Turki, ker so preslabo plačani. Gregor pl. Taufferer je bil sicer prinesel iz kranjske deželne blagajnice 1500 gld., a to je bilo premalo za konjike in pehoto, ker je bila tačas draginja[2] in so morali Kranjci preskrbljevati z živežem tudi koroško vojsko. Poslednja se je bila pomnožila za jedno banderce pešcev, in 30. aprila je dirjala mimo Ljubljane proti Krajini tudi koroška

[1] Mesto «stotnija» rabimo tudi besedo «banderce», ker stoji v tem pomenu v slov. narodni pesni o Ravbarju.

[2] Star rži je stal leta 1592. na Kranjskem 40 reparjev (Patzen) in star pšenice 52 reparjev. Primeri vrednost denarja in ceno žita v dr. Kosovem sestavku «Mera in denar» v «Izvestjih» II. 23.

deželna konjica pod vodstvom ritmojstra Friderika pl. Paradeiserja z Neuhausa. Do odločilnega boja pa tedaj ni prišlo. Hasan je odšel v Banjaluko nabirat novih vojakov, kranjska in koroška deželna vojska sta se pa odpravili domov.

Na sultanovo povelje je 500 Turkov prišlo v Repič, da so to trdnjavico postrojili. Ključ Hrvatske Krajine je bila pa na levem bregu Une ležeča, močna trdnjava Bihač,[1] za katero so skrbeli Kranjci, ker jim je varovala južno mejo dežele. Sultan je ukazal vzeti tudi Bihač z okolico. V začetku junija je prišel Begler-beg k Hasanu v Banjaluko, da sta se domenila potrebno in odposlala topove proti Bihaču. Ko je to izvedel Jurij pl. Paradeiser, stotnik peščev in namestnik Andreja Turjaškega v Karlovcu, je poslal oklic na Kranjsko,[2] s katerim je opominjal prebivalce, da naj bodo pripravljeni, ako bi sovražnik vdrl v deželo. Ivan Ludovik Sauer na Kozjaku je bil že prej dobil povelje od deželnega glavarstva, da naj bode pripravljen, če bode treba oditi s 300 kranjskimi strelci na mejo. Za glavarja v Bihaču je bil pa od kranjskih deželnih stanov predlagan in od nadvojvode potrjen Ivan Josip pl. Lamberg, ki je precej spoznal nevarno svoje stališče. Ko je videl, da Turki v loki ob vodi pri Pokoju, tedaj blizu Bihača, postavljajo šatore in da se pomikajo proti njemu tudi od Krupe, je milo prosil pomoči A. Turjaškega, ki se je tačas mudil na Reki in vmeščal za Senj novega glavarja Jurija Lenkoviča. «Bojim se,» je pisal 12. junija, «da nas bodo Turki kmalu napadli. Brez posebne pomoči božje mala peščica naših ne bo zmogla take vojske. Kot očeta vojakov Vas prosimo, pošljite nam pomoči, da nas ne zadavijo. Mi storimo vse mogoče; ako nam pošljete pomoč, zmagamo.» Imel je namreč Lamberg v Bihaču le 150 «nemških»[3] vojakov; drugi vojaki so bili

---

[1] Listine o bojih pri Bihaču obsega stanovski oddelek arhiva v Rudolfinumu, zvezek 164, 5.

[2] Postaje za oklicanje so bile: Mehovo, Novo Mesto, Mirna Peč, Trebnje, Višnja Gora in Ljubljana.

[3] Bili so ti vojaki večinoma Slovenci, a v istem času so jih sploh imenovali Nemce, ker so se slovenske dežele prištevale nemškemu cesarstvu.

Hrvati, ki so stanovali po svojih hišah in imeli svojo hrano. Kranjski deželni stanovi, bi bili radi pomagali z denarjem, a tako so bili pri koncu, da 12. junija 1592 niso imeli 100 gld. v blagajnici. Le z veliko težavo in proti visokim obrestim so dobili na pósodo 6000 gld., da so jih poslali v Senj in ž njimi poravnali Uskokom[1] trimesečno zastalo plačo. Stiska kranjskih stanov je bila tedaj velika. Naročili so sicer isterskemu glavarju Ivanu pl. Barbu, da naj bode pripravljen za odhod, in dobremu poznavatelju Krajine, Krištofu pl. Obračanu, da bode, ker deželnega glavarja ni domá, z oskrbnikom Jurijem Kisel-om peljal domači nabor na Krajino, ko bodo zagromeli trije streli (Kreutschuss). A po drugi strani so vendar zaradi praznih blagajnic odlašali nabor in še 14. junija tolažili pl. Lamberga, da bode Hasan pustil Bihač pri miru in znabiti le Repič pozidal. Žalibog, da so bile to prazne nade. 17. junija je že pisal gradnik Nikolaj Barbarič iz Slunja uskoškemu glavarju Petru Erdediju, da se je le z veliko nevarnostjo oddalo pismo v Bihač, ker ga Turki oblegajo od vseh stranij. V daljnem poročilu pravi: «Z gore Plešivice in s Polese so naši videli, da Turki neprenehoma streljajo na Bihač s topovi od dveh stranij. Pokanje velikih topov se sliši danes k nam. Včeraj ga nismo mogli slišati, ker je vlekla huda burja («Wurija»). Paša pravi, da pride nad Slunj, ko bode vzel Bihač. Naj le pride, pričakujemo ga z veseljem. Borili se bodemo za krščansko vero dokler nam Turki na vratu ne raztolčejo gradú. V Drežniku imajo komaj za pet strelov smodnika za puške. V nedeljo (14. junija) so Turki vzeli trdnjavico Izačić. Vojvoda Gašpar

[1] Od nekdaj so bili glavarji Uskokom kranjski plemenitniki. Zato Kranjcem ni bilo nič prav, ko je po smrti Volfa Engelberta barona Turjaškega nadvojvoda imenoval dne 24. januvarja 1592 za glavarja Petra Erdedija pl. Eberau, grofa Krumberškega. Vsak uskoški glavar je dobil 50 huzarskih konj. Podložnih mu je bilo 200 plačanih Uskokov s poročnikom, vojvodo in poveljniki. 100 Uskokov in 12 «nemških hlapcev» je bilo za posadko v Slunju. Razun tega so bili glavarju pokorni vsi neplačani Uskoki, ki so morali v času sile iti na vojsko za tri dni brezplačno. Zaradi vladanja teh Uskokov je imel njih glavar kot vžitek grajščino Žumberk z vsemi dohodki. Uskoški glavar je moral biti pokoren dvornemu vojnemu svetu v Gradcu in obristu Hrvatske Krajine v Karlovcu, ki je bil po navadi Kranjec.

Babonožić jo je branil v prvem naskoku, tako da sovražniki nekaj časa ničesar niso opravili. A vojaki njegovi so izgubili pogum in so se z vojvodo vred po noči spustili ob zidu doli pod mostom in zapustili grad, katerega so potem zasedli Turki. Ker beguni iz Izačića niso več mogli priti v Bihač, prišli so v Slunj.»

Jurij pl. Paradeiser bi bil rad šel pomagat Bihaču in Slunju, a tresel se je za Karlovec, ako bi ga napadli Turki. Imel ni niti jednega stota smodnika v zalogi, vojaki so pa godrnjali zaradi pomanjkanja živeža. In Karlovec, katerega listine zovejo «unbefestigt, unerpauet und unbewart», naj bi pri teh nadlogah zalagal še druge trdnjave! «Bog odpusti tistemu, kdor je tega kriv!» — tako je tarnal v svojem pismu Paradeiser, proseč nekoliko tovorov smodnika. Kranjski deželni stanovi obljubijo precej postaviti na noge deželno vojsko, ki bode pripeljala seboj smodnika tudi za Karlovec, ako ga med tem časom ne pošljejo od dvora.

Dne 21. junija deželni oskrbnik Jurij baron Kisel v resnici pripelje kranjske brambovce, ki so se bili dan poprej nabrali, v Metliko, a je že prepozno. 19. junija 1592 so Turki vzeli stari kraljevski Bihač. Hasan ga je dobil v pest s silo in podkupom. Zadnje dni je z velikimi topovi strahovito streljal na mesto s treh stranij, s četrte strani pa na grad. V petek, dne 19. junija, so vrgli Turki na zidove lestvice, začeli naskakovati in plezati na ozidje. Trije mestni sodniki pridejo h glavarju Lambergu in mu rekó, da se bodo meščani rajši podali sovražniku na vero, kakor da bi pahnili sebe, žene in otroke v pogin, kajti turška moč je prevelika in pomoči ni pričakovati od nikoder. Glavar se sam čuti preslabega in zato se napoti s sodniki k paši. Hasan obljubi, ako se udá trdnjava prostovoljno, da lahko vsak odide iz mesta in odnese svoje, če pa ostane notri, ne bo se mu zgodilo nič žalega. Podaril je tudi Lambergu, sodnikom in nadstražniku Tomažu Gallu krasne atlasaste suknje. Gall jo je na mestu dal nekemu Turku. Ko se je Hasan temu čudil, ga je drug Turek izgovoril, češ, da Nemec ne vé, kaj bi počel s tako suknjo, in da bi

rajši vzel par tolarjev za pijačo. Nato je Hasan, smehljaje se, potrkal Galla na ramena in mu podaril 20 trdih tolarjev. Glavar Lamberg in ž njim okoli 25 do 30 nemških hlapcev z ženami in otroci je potem odrinilo s svojim imetjem iz Bihača. Častno spremstvo jim je dal sam paša z mnogimi Turki 1½ milje daleč do gore Čelopeka (Tschellobeckh). Ko se je paša vrnil, je ukazal nekemu vojvodi, da naj jih s 400 turškimi konjiki spremi proti Drežniku in Slunju. Komaj je paša odšel, napadejo Turki Lambergovo četico pri Mečiniču, da bi jo oropali. Ta se postavi v bran. Tomaž Gall ustreli imenitnega Turka Beli-ago. Nato pa Turki začnó sekati «Nemce», da je Lamberg komaj utekel. Še bolj verolomno so pa delali Turki v Bihaču, kjer so posekali okrog 2000 prebivalcev, ko so zasedli mesto. Uskoki, katerih je bilo za vojsko 5000 mož, so bili zaradi Bihača zelo potrti. Nadvojvoda se je celo bal, da bodo potegnili s Turki, a vendar je bil ta strah neopravičen. Hasan je nato sklenil vzeti Slunj in Sisek, bega iz Like in Hlevne je poslal proti Otočcu, sam je pa šel najprej pogledat, kako mu gradé Petrinjo. Za njim je šla tudi kranjska deželna vojska zopet k Brestu.

V ti skrajni sili so se kranjska, koroška in štajerska dežela tesneje sklenile proti skupnemu sovragu. «Diese drei Länder sind für ein Corpus zu halten» — takó so pisali štajerski deželni stanovi kranjskim. Velikodušni Korošci so precej obljubili, da bodo zopet sklicali deželno vojsko, ki bode dne 3. julija s pešci in konjiki že stala v Ljubljani, in za Karlovec so dali 10 stotov smodnika. Vojni svet v Gradcu je poslal doli smodnika 20 stotov. V Celju, «in der fürstlichen Burg», so se pa 29. junija 1592 zbrali odposlanci vseh treh dežel̂ in se posvetovali o pomočkih za skupno brambo.

V začetku julija je Hasan-paša dozidal trdnjavo petrinjsko, ostavil notri posadko pod Rustan-begom,[1] s svojo vojsko pa odrinil h Krupi. Vsled tega je tudi kranjska vojska zapustila tabor pri Brestu in odšla na Metliško varovat deželno mejo.

[1] V kranjskih listinah stoji po navadi pisano «Hrustan-beg».

Kranjsko. Poslali so nam jih namreč na pomoč Angleži, takrat naši zavezniki. 5. septembra l. 1796. je prišlo v Ljubljano 400 hessendarmstatskih pešcev in 120 konjikov (chevaux legers). Bili so na potu v Trst, a ustavili so se v Ljubljani za dalj časa, ko jih je bilo na Italijanskem najbolj treba. Kaj je bilo temu vzrok, ne vem povedati. Pomaknili so se proti Italiji še le 24. februvarja l. 1797. Takrat je bilo za Avstrijance tam že davno vse izgubljeno. (2. februvarja 1797 je padla Mantova.) A tudi iz Ljubljane Hesi niso šli v Italijo, ampak v Novo Mesto, kjer so ostali do oktobra istega leta. Ko so sklenili Avstrijanci s Francozi mir, vrnili so se Hesi zopet v Ljubljano, odkoder so pa odšli precej dalje, kam, ne vem povedati. — Zavoljo vedenja vojakov so se Ljubljančani takrat sploh večkrat pritoževali, a tako surovih in divjih ljudij, kakor so bili Hesi, Ljubljana ni pomnila. (Ljubljanski mestni arhiv fasc. 264.) *J. Vrhovec.*

Stare mere. Pri pobiranju desetine je imela skoraj vsaka grajščina drugačen mernik in drugačno vedro. A tudi v posameznih vaseh jedne in iste grajščine so bile imenovane mere različne. Tako je na pr. novomeški kapitelj pobiral po nekaterih vaseh desetino in jo meril s svojim škafom, ki je držal po $21^1/_2$ bokala, po druzih pa je moral meriti s kmečkim škafom, ki je meril 20 bokalov[1]. Hudo so pritiskali grajščaki kmete pri suhi meri, ko se je žito merilo z vrhom. Seveda je pripadalo grajščini tudi vse tisto, kar se ga je posulo po tleh. Kako iznajdljiva da je bila gospôda pri odiranju kmeta, kaže najbolj to, da so celo vino merili z vrhom. Nalili so posodo, ki je držala vedro, do vrha, potem so položili na vino prazno skledo ter jo potisnili v vino do roba. Pri tem se je seveda polilo vina, kolikor je držala skleda, ali pa rajše še več. Zatem se je nalila posoda zopet do vrha in desetinarji so vzeli vino v posodi in ono, ki se je polilo ob njej.[2] *J. Vrhovec.*

Moj oreh (Juglans regia L.). Pokojni prof. Fr. Heinz, ki je bil izvrsten poznavalec cvetočih rastlin, je nekikrat rekel svojim učencem: Ako bi kdo o poletnem času na kakem travniku, usedši se na tla, vedel imenovati vse krog sebe rastoče trave in cvetice, bi tacega veščaka brez vsega pomisleka prišteval botanikom. In istinito! Kako mnogobrojno število raznih cvetic se prirodoljubu razgrinja pred očmi na kakem travniku o poletnem času! A kakor redé travniki premnogo cvetočih rastlin, tako gosté nekatera drevesa primerno veliko tajnocvetek. To pa kaže najbolje orehovo drevo, koje raste na župnijskem vrtu Št. Urške Gore. Vže od dalječ zagleda opazovalec na deblovi skorji velike rumenkaste ali pa zelenkasto-rumene, ob krajcih škrbinaste krpe; nad njimi pa male in večje pomarančno-rumene, navadno na okroglo se razširjajoče lusknate krpice, porastene na površju z mnogoštevilnimi rumenimi plodiči v obliki malih skledic. To sta dva lišaja. Prvemu so dali ime Parmelia caperata Ach., drugega pa imenujejo različno, namreč: Xanthoria parietina Th. Fr., Parmelia parietina Fr. in Physcia parietina Körb. Prvi ima na svoji steljki

[1] Glej mojo knjigo »Zgodovina Novega Mesta«. — [2] (Viced. arh. I, 35.)

čestokrat gostijo, glivico Nesolechia Thallicola Massal, slično črni bradavici. Stoječ pri drevesu vidimo na njegovi skorji bele lise, posejane z enako belimi mozolji; temu lišaju je ime Pertusaria communis DeC. V razpokah skorje tičijo tu in tam rujave krpice brez plodičev; razpoke pa pokrivajo sivkaste, ob krajcih šobaste krpice, to je Parmelia saxatilis Arch; oni pa Imbricaria fuliginosa Nyl. Na bolj gladkem lubju se zvezdasto razteza rujavo-zelenkasta, plošnata, členasta, na spodnji strani nitkasta steljka, obsejana z mnogimi, majhnim skledicam podobnimi plodiči, koji so črni ali pa črno-rujavi in belo obrobljeni. Ta lični lišaj se ponaša z imenom Physcia stellaris Th. Fr., tudi Parmelia stellaris Ach. Ako smo prav pazni, vidimo na beli podlagi mnogo majhnih skledic, drugo pri drugi, katere so na enem mestu povsem bele; na drugem pa so rujavo-rudečkaste in belo obrobljene: Prve imajo ime Lecanora albella Pers, druge pa Lecanora subfusca Ach. Poleg njih vidimo še nekaj črnih kupčekov, kakoršne izpuščajo nadležne muhe. Ta lišaj imenoval je De Not Buellia parasema. Dalje zapazimo tu in tam mnogo drobnih skledic z belkastim obrobkom; na beli podlagi pa nekaj malih, tankih sem in tja zvitih in tesno združenih črtic, ki se zovejo Opegrapha varia Pers, one pa s plodiči Caloplaca cerina Ehrhart. Na obnemoglih vejah se v malih in večjih šopkih prav košato razvija Anoptichia ciliaris DeC. Na liste se rada ugnjezdi glivica Depazea juglandina Fries; na deblovi skorji pa živi Melanconium juglandinum Kunze. Ozrimo se še po mahovih. V znožju krog drevesa raste Mnium cuspidatum Hedwig; po deblu pleza Frullauia dilatata N. a. E., v razpokah skorje pa tiči v malih šopkih Orthotrichum affine Schrad. — Sedaj naj pa kdo reče, da moj kraljevi oreh, ki ima toliko nepovabljenih gostov, katere dan za dnevom redi v svojo škodo, ni gostoljubno drevo.

S. Robič.

Redki ptiči na Kranjskem. Nenavadno pobarvano perje je imela b e l a p a s t a r i č i c a (Motacilla alba), katero so ustrelili 26. okt. 1892 pri Litiji. Glavo, gornji život, mrdo, prsi, mali krili in rep, vse to je imela čisto belo, v repu na levi strani tretje in četrto pero temnorujavo, lici rumenkasti, letalna peresa sivorujava in očesi temni. — Dne 1. nov. 1892 je gosp. dr. H. Dolenec na ljubljanskem barju ustrelil m a l o d r o p l j o (Otis tarda). Od l. 1863 se taka ptica še ni zapazila na Kranjskem. — Velik trop b r k a s t i h s e n i c (Parus biarmicus L.) je obsedèl 21. okt. 1892 na savskem bregu pri Radovljici, ko je hudo metlo s snegom. G. nadlogar F. Rupnik je drugi dan videl še štiri, a dobil jedno in jo poslal v muzej. Ta ptica redko zaide v naše kraje. — Malokdaj se prikaže k nam tudi č o p a s t i p e g a m (Bombycilla garrula). Letošnja trda zima jih je nekaj prignala s severa. Neki lovec jih je videl pet skupaj in je jednega ustrelil. L. 1873. so jih mnogo zapazili pri Litiji in potem ne nikjer več do letos. — 23. decembra 1892 so našli j e z é r s k e g a o r l a (Haliaëtos albicilla) v trnovskem gozdu na Krasu. Otroval se je bil strihninom, ki je bil nastavljen lisicam. — B e l e g a o s t r u g l e ž a (Plectophanes nivalis) je ubil z bičem neki voznik na ulici v Ljubljani dné 13. januvarja t. l. Enake ptiče so dobili v decembru 1891 in v januvarju 1892 ob Ljubljanici in ob cesti proti

o tej nesrečni bitvi drugi dan (20. julija) Andrej Turjaški kranjskemu deželnemu oskrbniku Kiselu v Metliko in ritmojstru Ravbarju v Novo Mesto, ko ju je prosil, da naj brž prideta z vojsko v Šipak na Hrvatsko, kamor pojde tudi on, da ne bode Turek poropal Turopolja. A vse je šlo prepočasi. Hasan je kakor blisk preletel Turopolje in izropal nesrečno okolico. Rabil je pri tem napadu že štajerske in hrvatske topove (Štajercem je vzel 5 večjih topov) in puške in strelivo. Dobil je vsega tega pri Brestu veliko v pest. V taboru je nagrabil tudi veliko denarja in živeža. Ostanek štajerske vojske je na vso sapo pribežal mimo Zagreba in Celja domov. Osramočeni so pisali štajerski deželni stanovi nadvojvodi, da s tem trpí «des ganzen hochlöblichen Teutschen namens Reputation» in da naj vendar za božjo voljo že cesar pomaga ugnati Turka. Nadvojvoda Ernst je poslal barona Teufenbacha poročat o tem cesarju. Cesar je obljubil poslati 7 stotnij pod obristom Reitenauerjem v Celje in, če bo treba, še dalje proti Krajini.

Hasan paša je po teh srečnih uspehih šel izvrševat svoj naklep. Na vsak način je hotel imeti Sisek. Obléže ga tedaj z veliko vojsko. 25. julija 1592 je pisal siseški poveljnik (kanonik Mikač) polkovniku Štefanu Grassweinu v Koprivnico nastopno pismo: «Danes so Turki trikrat naskakovali zunanja vrata Siska in zamazo ograje. Nekaj hlapcev so postrelili in smo jih pokopali, nekaj so jih pa težko ranili. Med njimi je tudi vojvoda Berlian, kateremu smo izrezali kroglo. Vse je Turek zlomil in pokončal. Zdaj strelja s Kacijanarico, z velikimi topovi banovimi in drugimi 16. topovi tja, kjer leži naš smodnik. Podrl je že pri stolpu zidú 12 komolcev na daljavo. Tudi kos novega zidú je že porušil. Na bregu Kolpe proti gradu je naredil 16 močnih okopov, da strelja iz njih na zidovje ves dan. Tudi iz drugih okopov, napravljenih na poti pri stražnem stolpu, je naredil veliko škode. Osemdesetkrat je ustrelil danes notri s topovi. Pet naših je mrtvih, brez onih, ki so na brambišču, tudi ne štejem žensk in otrok. Smodnika in živeža so Turku prinesle kamele 40 tovorov. Prisegel je, da ne odide, dokler se ne udamo in dokler se bode poznalo,

kje da je stal Sisek. V takem slovesu ne maramo biti, kakor Lamberg. Slavno ime hočemo ohraniti pred svetom, kakor smo je imeli doslej. Pomagajte nam, za božjo voljo, Vi, polkovnik Hrvatske in upravitelj Slovenske Krajine. Vemo, da nam ban ne more pomagati, ker nima denarja in mu dežela ni pokorna. Tudi bratje na kapiteljnu ne morejo ničesar storiti, zato nam še odgovora ne dajo. Nocoj po noči je vpil Turek k nam, da bode vsem pustil življenje, ako se udajo, samo meni ne. Ako se kaj zgodi, mi nismo krivi.» Grasswein sam ni vedel, kam bi se obrnil, da bi pomogel Sisku. Svojih vojakov ni smel vzeti od Kaniže, ker so pazili na ogerske Turke. Stanovi ogerski so pa Hasanovo počenjanje imeli le za igračo.

A vendar Hasan ni mogel niti s silo niti z grožnjo dobiti Siska, ker so ga branili taki junaki. Zato ustavi obleganje in gre rajši zopet pustošit ubogo deželo hrvatsko.

Od Bresta do Save so se mu udali vsi kmetje. Vzel je Drenčino in požgal vse gradove in utrdbe ob Kolpi. 3000 Turkov je drlo proti Karlovcu in 5000 proti Slunju. Povsod so ropali, požigali in odvajali ljudi v sužnost. Andrej Turjaški je sicer šel s 1000 možmi, med katerimi so bili tudi koroški konjiki in peščì, v Kerestinec, a ni si upal napasti Turkov. Zaradi pomanjkanja živeža se je moral vrniti in še celo svoje arkebuzirje poslati iz Karlovca na Metliško, da so dobili paše za konje. Tako se je Turek brez skrbi sprehajal po Turopolju, in dasiravno ban v bitvi pri Brestu ni izgubil nič vojakov, je pa toliko več sedaj trpela dežela hrvatska.

Štajerci so nabrali 27. julija 100 «nemških hlapcev» in 200 haramij, da so popolnili oni dve banderci, ki sta bili potolčeni pri Brestu. Dalje so poslali proti Krajini tudi še deželno brambo iz drugih dveh četrtin. Še celo Goričani so dovolili 1. avgusta 500 strelcev-peščev, ki so prišli na Krajino pod vodstvom Aleksandra pl. Dornberga in Frančiška plemenitega Athemsa. Toda Štajerci so se vrnili septembra, Goričani pa oktobra meseca, ne da bi bili kaj izvedli. [1] Andrej Turjaški

[1] Arh. v Rudolf., stan. odd., zv. 133, 7.

je šel 20. septembra s svojo vojsko in koroškimi konjiki v Št. Ivan, a se je moral vrniti v Karlovec, ker si vojaki niti hleba kruha niso mogli več kupiti. Bilo je to po bitvi pri Petrinji, kjer so Turki baje 17. septembra strahovito pobili ogersko vojsko Nadaždijevo. Pridrl je zopet Hasan, pokončaval Turopolje in odvedel seboj več sto ljudij in mnogo živine.

Te nezgode so nagnile cesarja Rudolfa, da je poslal polk Tirolcev proti Krajini. Ivan pl. Bonhomo iz Volčjega Potoka in Mengša ter Jurij Andrej Katzianer iz Begunj sta privedla polk izpod Korena v Ljubljano dne 16. oktobra 1592, naprej proti Krškemu ga je pa spremil Ivan Ludovik Sauer s Kozjaka. Polk, katerega je v imenu Karola grofa Burggauskega vodil polkovnik Ivan Gaudeniz pl. Raitenau, je imel 7 stotnij po 400 mož, tedaj je štel skupaj 2800 vojakov. Nastopilo je dolgo deževje in potem zima, tako da se ni moglo storiti ničesar proti Turku. Ves polk se je vrnil 28. novembra iz Krškega in Brežic skoz Kranjsko proti domu. Razcepil se je na dva dela: nekaj vojakov se je vračalo mimo Šent-Jerneja in drugi mimo Litije ob Savi.[1] Kranjci, posebno Novomeščani, so tožili, da so bili tirolski vojaki surovi ljudje. Zima je naredila konec nesrečnemu bojevanju v letu 1592., ki je stalo kristijane toliko krvi in denarja, Slovencem in Hrvatom pa zapustilo strah in trepet za bodočnost.

(Konec pride.)

Nekoliko črtic o turških vojskah.

Spisal dr. Fr. Kos.

Dne 29. avgusta leta 1526. je bila bitka pri Mohaču na južnem Ogerskem, kjer je bil premagan Ludovik II., kralj češki in ogerski, ki je žalostno končal življenje v močvirju. Po nesreči pri Mohaču se je pridružila turški nevarnosti še nova nadloga. Smrt Ludovikova je izpraznila prestol ogerski in češki. Čehi izvolijo Ferdinanda, brata cesarja Karola V., za svojega vladarja;

---

[1] Zvezek 125 a.

na Ogerskem je pa močna stranka za erdeljskega vojvodo Ivana Zapoljo. Med protikraljema se vname vojska, katera je rodila veliko nesreče po Ogerskem.

Ivan Zapolja je prosil, da bi ložje dosegel svoj namen, turškega sultana Sulejmana II. pomoči. Tudi Ferdinand je poslal v Carigrad dva poslanca, Ivana Habordanskega in Sigismunda iz rodovine Višnjagorskih. Odgovor, katerega sta mu prinesla poslanca iz Turčije, je bil ta, da je sultan napovedal vojsko Ferdinandu, kralju slovenskemu («König der Wenden»).[1]

Leta 1529. se je napotil Sulejman z veliko vojsko proti Dunaju. Začel je oblegati mesto, a hrabra posadka pod poveljstvom grofa Nikolaja Salma je odbila turške naskoke. Med branitelji dunajskega mesta je bilo mnogo vitezov in junakov iz slovenskih pokrajin.

Tri leta pozneje (1532) je prišel Sulejman iznova na Ogersko ter je bil namenjen proti Dunaju. Vendar tudi takrat ni dosti opravil ter še male trdnjave Kisek, katero je branil Hrvat Nikolaj Jurišić z neznatno posadko, ni mogel vzeti. V naslednjem letu je Ferdinand sklenil s turškim sultanom mir, ki je pa le malo časa trajal. Ker se je vedelo, da se kmalu zopet prične vojska, utrjevali so razna mesta po Slovenskem.

Akoravno je bil mir sklenjen, vendar sovražniki niso mirovali. Napadali so posamezne kraje po Ferdinandovih deželah. Osvojili so si do trideset utrjenih mest, med njimi dalmatinski Klis, kateremu je zapovedoval hrabri Peter Krušić. S sultanom se je zavezal francoski kralj Franc I. ter začel leta 1536. tretjo vojsko zoper Karola V. Pretila je nevarnost Otočcu in Senju, mestoma v hrvatskem Primorju. Znano je bilo, ako bi Turek vzel ta dva kraja, da bi potem brez težave pridrl na Kranjsko in tudi še dalje. V nekem pismu do papeža pišejo avstrijski stanovi, da so Turki vzeli že toliko kristijanskih pokrajin, da morejo priti v enem dnevu na Kranjsko, v dveh na Štajersko in v treh na Avstrijsko.

---

[1] Krones, Handb. der Gesch. Österreichs, III., str. 192.

Nazadnje se kralju Ferdinandu posreči, da nabere po raznih deželah kakih 24.000 mož, in sicer 16.000 peščev ter 8000 konjikov. V tej vojski so bili Čehi, katere je vodil grof Albert Schlick. Hrvatom sta zapovedovala Ljudevit Pekri in pa Pavel Bakić. Štajercem je ukazoval njih deželni glavar Ivan Ungnad, Avstrijancem grof Hardeck, Korošcem Erazem Mager, Kranjcem pa Ivan Katzianer, kateremu je kralj izročil vrhovno poveljstvo nad vso vojsko. Kralj je upal, da doseže s temi trumami lepe uspehe. Prepiri med posameznimi poveljniki, neredno dovažanje hrane za vojsko in druge neprilike že precej v začetku niso obetale nič prida. Vojska se je pomikala čez Koprivnico in Virovitico po Hrvatskem in Slavonskem ter je dospela do Oseka. Tu se je morala kristijanska vojska večkrat v manjših praskah bojevati s Turki. Do odločilnega boja ni prišlo, ker se je Katzianer s svojim oddelkom prezgodaj umaknil z bojišča. Kar je še ostalo kristijanskih vojakov blizu Oseka, uničili so jih Turki.

*

V svoji zbirki starih listin imam deset izvirnih zgodovinskih dokumentov, kateri omenjajo takratne turške boje. Mislim, da ne bode odveč, ako tu v glavnih potezah navedem vsebino dotičnih aktov.

Št. 1. *1536, dne 20. aprila. Ljubljana.* Vsled cesarskega ukaza naznanja Ivan Katzianer, baron v Katzenstainu in Smledniku, najvišji vojni glavar na Ogerskem in deželni glavar na Kranjskem, vsem prebivalcem po Kranjskem, Slovenski Marki, Metliškem, Isterskem in Krasu, da namerjajo Turki, ki so v zvezi s Francozi, vojskujočimi se že dalj časa s cesarjem, napasti njegove dežele. Zaradi tega naj bo vsak pripravljen na napad divjih sovražnikov, kadar se bo dalo znamenje z zvonovi in ognjem.

Št. 2. *1536, dne 15. maja. Ljubljana.* Ivan Khatzianner, baron v Katzensteinu in Smledniku, najvišji vojni glavar na Ogerskem in deželni glavar na Kranjskem, naznanja vsem prebivalcem po Kranjskem, Slovenski Marki, Metliškem, Istri in Krasu sklep deželnega zbora z dne 8. maja (ponedeljek po Jubilare), kako naj postopajo zaradi preteče turške nevarnosti. Vsled cesarskega ukaza je sklenil

deželni zbor, da se naloži polovica zemljiške davščine od vsakterega dohodka («die halb gult eines jeden einkhomen anzeschlagen») [1] Z enim delom tega davka bo mogoče vzdrževati dvesto «slabih» (?), konj («geringe pfert») štiri mesece dolgo, drugi del se pa pošlje v Krajino («Granitz»), kjer se nahajajo mesta in trgi v veliki nevarnosti, ker vsak dan jih lahko napade sovražnik. Omenjena davščina se bo pobirala o sv. Jakobu. Tudi je sklenil deželni zbor, da je treba poplačati vse davčne zastanke. Ako bi kdo tega ne storil, vzame naj se mu posestvo.

Ker se je zvedelo, da se je zbralo mnogo Turkov, ki hočejo napasti Senj in druga mesta ter da potem prideró v kranjsko deželo, zato treba tem krajem pomagati, kolikor je mogoče.

Da ne bodo Turki v manjših četah napadali dežele, sklenilo se je, da naj vzdržuje red kot četrtglavar («viertlhauptman») Ivan z Brneka («von Wernegkh»), glavar v Kostanjevici, po metliškem, mehovskem, kostanjeviškem, novomeškem, žuženperškem in krškem gospostvu in njih bližnji okolici. Izvzeti so Uskoki, katerim zapoveduje Ivan vitez Püchler, oskrbnik najvišjega vojnega glavarstva. Viljem Schnitzenbaumer naj kot četrtglavar skrbí za red po Kostelu, Poljanah, Ribnici, Ložu, Orteneku in drugih tamošnjih krajih, Jakob iz Raven («von Raunach») pa po Istri in Krasu. Ti četrtglavarji so dobili oblast, da zasledujejo sovražnika in, ako bi kje naleteli nanj, da se mu postavijo v bran. Drugi deželani naj jim skazujejo pokorščino in jim pomagajo, da se lažje reši domovina. Kdor ne bo ubogal, bo kaznovan, naj si bo posvetnega ali pa duhovskega stanu.

Ako bi nastala kaka posebna nevarnost na Dolenjskem, na Notranjskem ali pa po Istri in Krasu, prišlo bi na pomoč dotič-

---

[1] Besedo «Gült, Gult» sem tu poslovenil z izrazom «zemljiška davščina». «Gospôska zemljiška davščina» (Herrengült) je pomenjala letni davek, katerega je moral zemljiški posestnik plačevati v deželno blagajnico. Ta davščina je bila za vsako posestvo zapisana v davčni knjigi (Gültenbuch). Navadno je bila davčna svota zaznamovana z večjim ali manjšim številom funtov denarjev ali funtov penezov. En funt denarjev ali en funt penezov je znašal en goldinar renski. Ako je dežela naložila kako kontribucijo za vojskine ali druge potrebe, pomnožili so svoto zemljiške davščine. Ako je tedaj kranjski deželni zbor leta 1536. dovolil polovico zemljiške davščine («die halb gult»), razumeti moramo to tako, da je moral vsak plačati prvič navadno zemljiško davščino in drugič še polovico te davščine kot kontribucijo. Včasi so zahtevali še večjo kontribucijo, katera je znašala celo zemljiško davščino, ali pa tudi poldrugo, dvojno, poltretjo itd.

nemu četrtglavarju tisoč kmetov z Gorenjskega. Da ne bo nikakih zaprek, dobí naj vsak kmet po 5 kr. na dan, ko pojde drugim pomagat. Ako bi se kateri kmet odtegnil svoji dolžnosti ter bi rajši za tisti čas zapustil deželo, kakor pa šel zoper sovražnika, izgubí naj svojo dedinsko pravico.

Ker se godé na cerkvenih sejmih na deželi razne nespodobnosti, kakor: pretepi, uboji itd., zato se sejmi prepovedó. Le sv. maša se sme brati, ne sme se pa plesati, pijančevati in kupčevati. Ako bi kdo temu ukazu nasprotoval, kaznuje naj ga selski sodnik («Lanndtrichter»), krčmarjem in prodajalcem pa naj vzame njih blago.

Po tistih krajih, kjer še ni nobene nevarnosti, da bi se kmalu prikazal sovražnik, prepovedano je prebivalcem nositi puške in drugo orožje. To velja posebno za Gorenjsko in severni del Dolenjskega. Vendar je pa dobro, ako se prebivalci preskrbé z orožjem, katero naj imajo potem spravljeno v svoji hiši in v katerem naj se včasi tudi vadijo na prostem. Tistim ljudem pa, ki so blizu meje, dovoljeno je nositi orožje, ker so vsak dan v nevarnosti, da bi jih ne napadli Turki. To velja posebno za prebivalce po Istri, Krasu, Kočevskem in Metliškem, a tudi za stanovalce okoli Ribnice, Loža, Orteneka, Mehovega in drugod.

Št. 3. *1537, dne 18. marca. Ljubljana.* Vsled cesarskega ukaza naznanja kranjsko deželno glavarstvo, da je bila krščanska vojska, katera je hotela rešiti Klis, popolnoma premagana. Turki sedaj še ne mislijo mirovati, temuč se zbirajo in hočejo še druge kraje napasti. Zato ukazuje deželno glavarstvo, da se osebno pripravi plemstvo in viteštvo, h kateremu se prištevajo tudi zakupniki («phandschaften») in oskrbniki («phleger»); prelatje, mesta in trgi pa naj oborožé svoje ljudí, kateri naj se zberó peš in na konjih, kadar se jim da znamenje z zvonenjem, ognjem in streljanjem, in sicer Gorenjci v Ljubljani, brambovci Slovenske Marke v Novem Mestu, Istrijani in Kraševci pa v Šilertabru, in v rečenih krajih naj čakajo daljnih ukazov.

Št. 4. *1537, dne 4. aprila. Dunaj.* Kralj Ferdinand piše Ivanu Caczianerju, kranjskemu deželnemu glavarju, in Sigmundu von der Durr, kranjskemu vicedomu, ter jima naznanja, da namerava v bodočem poletju vojskovati se s Turki. V ta namen potrebuje veliko število konj in voz, da bo mogoče voziti na bojišče topove, provijant in druge vojskine potrebščine. Zato naj se popiše in naznani, koliko

konj in voz bi mogli pripraviti in proti odškodnini vzdrževati prelatje, gospostva, podložniki, nadduhovniki in župniki, mesta, trgi in drugi ljudje po kranjski kneževini, po pokrajinah k njej spadajočih in po goriški grofiji. To poročilo naj se pošlje v kratkem avstrijskemu komornemu svetovalstvu v presojo.

Št. 5. *1537, dne 9. aprila. Ljubljana.* Andrej pl. Lamberg iz Črnelega («Rotenpuchl»), deželni upravitelj («Verweser») kranjski, naznanja vsem duhovskim in posvetnim stanovom, zakupnikom, oskrbnikom in uradnikom («ambtleuten») po kranjski kneževini, Slovenski Marki, Metliki, Istri in Krasu, da je sklenil stanovski odbor vsled poročil, katera prihajajo vsak dan o Turkih, da skliče na stanovske stroške 4000 mož, kateri naj bi varovali domovino. Tudi je odbor vsled velike nevarnosti, katera preti Senju, Otočcu in drugim krajem, odkar so Turki zmagali pred Klisom, dovolil imenovanim gradovom podpore in v naglici poslal tjekaj nekoliko brambovcev v svesti si, da bo cesar potrdil in pospeševal njegove (odborove) naredbe. Ako bi pridrli Turki v deželo, pripravi naj se plemstvo in viteštvo osebno, duhovščina, mesta in trgi pa naj skličejo svoje ljudí, da se zberó peš in na konjih na povelje višjega vojnega in deželnega glavarja. Gorenjci naj pridejo v Ljubljano, brambovci Slovenske Marke v Rudolfovo, Istrijani in Kraševci pa v Šilertaber, kadar bi se dalo znamenje z zvonjenjem, streljanjem ali pa ognjem. Tudi sme sklicati vsak selski sodnik v svojem okraju ondotne kmete.

Št. 6. *1537, dne 9. aprila. Ljubljana.* Andrej pl. Lamberg iz Črnelega («Rottnpüchel»), deželni upravitelj kranjski, in Sigmund van der Dür, vicedom kranjski, naznanjata vsem zakupnikom, oskrbnikom in uradnikom po kranjski kneževini, po Slovenski Marki, Metliki, Istri in Krasu, da je sklenil stanovski odbor, kateri je bil še pred kratkim skupaj, gledé na to, da Turki zmagujejo vsled pregrešnega življenja kristijanov, opominjati vse duhovske in posvetne gosposke, posebno pa nadduhovnike, župnike, vikarje, pridigarje in druge dušne pastirje, da naj privedó ljudstvo na pravo pot krščanskega življenja. Posvetna gosposka naj kaznuje vsak javni prestopek ter zabrani na cerkvenih sejmih ples in drugo nedostojno razveseljevanje.

Stanovski odbor je tudi sklenil, da napravi nasipe za brambo («khager») na meji od Mokric do Krasa, da bi Turki ne mogli tako lahko prodreti v deželo. To podvzetje izvršé: Ivan Püchler,

oskrbnik najvišjega vojnega glavarstva; Erazem pl. Scheyer, Ivan pl. Wernekh in drugi, ki se snidejo prihodnjo nedeljo v Rudolfovem. Ljudstvo naj rečenim gospodom pomaga pri napravljanju nasipov ter robotuje nekoliko dnij, ker to delo bo vsi deželi na korist. Kdor bi se protivil in ne bi hotel delati, kaznuje naj se tako, kakor zasluži.

Št. 7. *1537, dne 1. julija. Ljubljana.* Andrej pl. Lamberg iz Črnelega («Rotenpuechl»), deželni upravitelj kranjski, poroča, da so se baje zbrali štirje paše («wascha») s 40.000 možmi peš in na konjih v Glamoču ter da mislijo napasti bližnje pokrajine. Zato ukazuje v imenu cesarjevem in deželnega glavarstva, da se pripravi plemstvo in viteštvo osebno, duhovščina, mesta in trgi pa naj bi imeli svoje ljudi na razpolaganje, da bi šli peš in na konjih na določeno mesto, kadar bi se jim ukazalo ali pa dalo znamenje z zvonjenjem, streljanjem ali ognjem.

Dalje ukazuje deželni upravitelj v imenu deželnega glavarja, da treba cigane, kateri mnogo škodujejo s svojo prepovedano in zlobno umetnostjo posebno ubogim ljudem, izročiti sodnijam in gospostvom. Tudi naznanja, da so nekateri Italijani, ki so služili kot vojaki na Dolenjem Avstrijskem, postali nezvesti ter ušli. Vsled povelja deželnega glavarja ukazuje, da treba te Italijane, ako bi se prikazali v kakem kraju, izročiti dotičnemu gospostvu ali deželnemu glavarstvu.

Št. 8. *1537, dne 4. julija. Ljubljana.* Andrej pl. Lamberg iz Črnelega («Rotenpuchl»), deželni upravitelj, in Sigmund vonn der Dür, vicedom kranjski, dajeta na znanje kraljev ukaz z dne 4. aprila leta 1537. (gl. štev. 4.) ter velevata vsem prelatom, zakupnikom, oskrbnikom, uradnikom, nadduhovnikom, župnikom, mestom, trgom in kmetom po kranjski kneževini, po pokrajinah k njej spadajočih in po goriški grofiji, da naj naznanijo v desetih dneh po prejemu tega ukaza, koliko voz in konj bi se moglo v tem ali drugem kraju pripraviti za prevaževanje topov, provijanta in drugih vojskinih potrebščin.

Št. 9. *1537, dne 28. oktobra. Loka.* Anton baron v. Thurrn vnd Khreucz, oskrbnik, in Leonard pl. Sigersdorff, žitničar loškega gospostva, poročata frizinškemu škofu o nesrečnem izidu Kaczianerjeve vojske pri Oseku in o deželnem zboru, kateri se snide meseca novembra v Gradcu.

Med drugim pišeta, da se je zbralo veliko število vojakov iz petih avstrijskih kronovin, a tudi s Češkega in Saskega, v Slavonski deželi («Windischland»), da bi se bojevali z dednim sovražnikom svete krščanske vere. Za vzdrževanje te vojske, katera je štela 20.000 konjikov in pešcev, potrosili so se vsi dohodki. Glavni poveljnik je bil Ivan Kaczianer, ki se je napotil s svojo vojsko pod trdnjavo Osek. Tu so se morali kristijanje vsak dan biti s Turki v manjših praskah. Odločilnega boja Turki niso hoteli pričeti, temuč so se jeli še celo nekoliko umikati, da bi spravili svoje nasprotnike v nered. Kristijanska vojska je mnogo trpela vsled pomanjkanja hrane. Dne 9. oktobra po noči je Kaczianer popolnoma izgubil srce ter se je obrnil s svojo vojsko proti domu. Zakaj je to storil, ne vé nihče. Čehi, Sasi, Avstrijci, Štajerci in Korošci se niso hoteli umakniti, temuč so bili pripravljeni, da bi se kot hrabri vojaki bili s sovražnikom. Ko so videli Turki, da je zbežal Kaczianer s svojim oddelkom, pritisnili so z vso silo na ostalo vojsko, ki je bila pa že vsled velikega stradanja in prestanega truda jako opešana. Premagali so jo popolnoma. Veliko vojakov je padlo med begom.

Potem naznanja oskrbnik frizinškemu škofu, da je prišel ukaz deželnega kneza, da naj se skliče dne 12. novembra v Gradcu zbor deželnih zastopnikov s Štajerskega, Koroškega, Kranjskega in Goriškega. Oskrbnik pravi, da pride tudi kralj za ta čas v Gradec.[1]

Št. 10. *1538, dne 2. januvarja. Loka.* Loški orkrbnik Anton baron Thurn in žitničar Leonard pl. Sigesdorff poročata frizinškemu škofu, da je dovolil kranjski deželni zbor, kateri se je sešel dne 10. decembra v Ljubljani, polovico zemljiške davščine («die halb güllt»), katero naj podložniki izplačajo. Dalje je dovolil deželni zbor, da naj pride en konj na vsakih 200 funtov denarjev. Za vzdrževanje in opravo konj naj se naloži po 5 kr. od enega funta denarjev. Omenjeno davščino je treba izplačati in opravo oskrbeti do sv. Jurija tekočega leta. Štajerci, Korošci in Kranjci naj se pogovoré in potem cesarju naznanijo, kako si hočejo med seboj pomagati proti Turkom, dokler se ne postavi na noge kaka večja vojska. Ako bi sovražnik prodrl na kakem mestu v deželo, hiti naj vsak na mejo ter jo brani, kolikor mu je mogoče.

[1] Glej Notizenblatt d. kais. Akademie d. Wissenschaften in Wien, 1858, str. 357—359, kjer je poročilo natisnjeno od besede do besede.

Slovenska osebna imena v starih listinah.

Spisal J. Scheinigg.

(Dalje in konec.)

Kakor briksenski, isto tako so gospodovali frizinški škofje po slovenskih pokrajinah. Pod njihovo oblast je spadal Otok z okolico ob celovškem jezeru, kjer je stala že koncem 9. stoletja cerkev, posvečena sv. Primožu in Felicijanu. Dandanes se ji pravi cerkev sv. Device Marije na Otoku. V listini okoli leta 880. imenuje se, seveda v nemški prestavi: «locus, qui dicitur ad Uueride». Staronemška beseda ueride = Werde, Wörth pomenja to, kar slovenski otok. Nadalje je bila frizinškim škofom podložna okolica med Trušnjami in Grebinjem na Spodnjem Koroškem. Največ posestva na Slovenskem so pa dobili frizinški škofje okrog Loke, ki nosi od onih časov ime Škofja Loka. Cesar Oton II. je obdaril frizinško cerkev in škofa Abrahama l. 973. z mnogimi posestvi ob Žabnici, Sovri in Sovrici, kojih glavni kraj je bila Loka, ali kakor piše listina z nosnikom: «Lonca». V Loki je zapovedoval poseben škofovski oskrbnik dvorni marki loški (Hofmarchia de Lok). Mnogo zemlje so imeli isti škofje v Wölzu na Gorenjem Štajerskem in okoli Waidhofena na Nižjem Avstrijskem. Vendar so iz teh krajev slovenska imena kmalu izginila. Listine, obsegajoče frizinskih škofov posestva, kar so jih imeli po Avstrijskem, nahajajo se v Zahnovem zborniku: Codex diplomaticus austriaco-frisingensis, I., II. in III. zvezek. Iz tega so nabrana sledeča osebna imena slovenskega pokolenja:

1.) **Bato** (Watto) je bil priča, ko je okoli l. 1000 frizinški škof Gotschalk zamenil s svojim podložnikom Waldmannom nekaj posestev v Hörbersdorfu na Bavarskem za druga v Innichenu in Niederndorfu v pustriški dolini. (Zahn, Cod. austr.-fris. I. str. 52.)

2.) **Branislav** (Branizla), kmet, podložen frizinškemu škofu; bival je l. 1291. «aput Inticherios» (Vinharje pri Poljanah na Gorenjskem, conf. «Izvestja» I. 72). Menim, da so «Inticherii» tisti naselniki, ki so prišli iz Innichena na Tirolskem (v listinah Intica, Inticha, Intihha), kateri kraj je isto tako spadal v frizin-

ško področje. Pomen imena Branislav je: a defendendo (braniti) nomen habens. (Ravno tam III. str. 200.)

3.) **Cvetišič** (Zwietisich), frizinški kmet-podložnik ob celovškem jezeru, je imel okoli l. 1150. dve posestvi (hubae) v lasti; (III. str. 11). Ime je takozvani patronymicum in pomenja sina ali potomca Cvetiševega.

4.) **Čako** (Zacco). Dva moža tega imena sta bila priči, ko je okoli l. 975. Abraham, škof frizinški, s svojim klerikom Ruodharjem zamenil nekatera posestva, sužnje in cerkve v Belah in Stallu na Gorenjem Koroškem za druga v istih pokrajinah; (I. str. 40). Podstava imenu je čak- = exspectatio.

5.) **Dobrost** (Debrost, Dobrost, Dobroschen oče in sin), (Debrost der alt vnd Dobrost der iung), logaška tržana; jamčila sta za druge tržane iz Logatca, kateri so se pogodili z Emchom, škofom frizinškim, l. 1307. (II. str. 40 in 41.)

6.) **Godemir**, suženj na Gorenjem Koroškem v listini, katero smo omenili pod imenom Čako. (I. str. 40). Ime je sestavljeno iz debla god- = habilitas, pulchritudo + mir = nomen in pomenja: a pulchritudine nomen habens.

7.) **Gostibil** (Goztibil), suženj, kakor Godemir. (I. str. 40). Izvaja se od besede gostĭ = hospes. Bržkone je zapisano namesto Gostimil.

8.) **Gostiša** (Goztizai), suženj, kakor prejšnja dva. (I. str. 40). — Drug Gostiša (Gosdissa, Gosdisse, gen. Gosdissen) navaja se v listini, ki smo jo navedli pod imenom Dobrost; bil je Logačan. (II. str. 40 in 41.)

9.) **Imica** (Imizi), suženj, kakor Godemir. (I. str. 40.) — Drug Imica (Imuza) je bil isto tako suženj, in ga je zamenil s tremi drugimi vred Wolfram, škof frizinški, okoli l. 930. za dva druga sužnja v Innichenu. (I. str. 27.)

10.) **Ivan** (Ybanus) je imel okoli l. 1291. tri posestva v Orehku (Nuzdorf) v Slovenski Marki, katera si je po krivici lastil Ortolf Čreteški. (III. str. 149 in 244.)

11.) **Janec** (Jantz), kmet, podložen frizinški cerkvi v okraju koroškem pri Loki («in officio Karinthianorum»). (III. 213.) Ime je takozvani hypocoristicum iz imena Johannes.

12.) **Janez** (Jannes), priča v jednajstem stoletju, ko se je pogodila frizinška cerkev z nekim Grimoltom o planinah na Tirolskem. (I. 92.) — Drug Janez (Jannes) je med pričami okoli l. 1215., ko je Bernhard, vojvoda koroški, podaril frizinški cerkvi 30 posestev pri Loki v odškodnino. (I. str. 127.) — Janez (Janes) je med istimi logaškimi tržani, ki so jamčili leta 1307. za svoje sotržane Gostišo in Dobrosta. (II. str. 41.) — Neki Janez (Jannes) je bil okoli l. 1150. kmet-podložnik frizinški cerkvi ob celovškem jezeru. (III. str. 11.) — Sedem Janezov je bilo posestnikov, frizinškim škofom podložnih, v okraju koroškem pri Loki l. 1291. (III. str. 212, 213 in 214.) Zanimivo je, da je šestkrat pisano ime pravilno, kakor pišemo sedaj: Janez. Seveda se je zgodilo po naključju, da je naletel zapisnikar enkrat tudi na *z*, ker so rabili za slovenski sičnik različna znamenja. Vsak izmed teh 7 podložnikov je imel po 1 posestvo.

13.) **Janše** (Janse), podložnik, kakor prejšnji; imel je leta 1291. le $^1/_2$ posestva. (III. 213.)

14.) **Janž** (Jans), l. 1291. podložnik v Luši nad Loko. (III. str. 220.)

15.) **Jelen** (Gelen), kmet-podložnik ob celovškem jezeru okoli l. 1150.; imel je dve posestvi v lasti. (III. str. 12.) — Drug Jelen (Geleim) je bil podložnik, kakor Janž. (III. str. 214.)

16.) **Jurij** (Juri), porok v zadevi, ki smo jo omenili pod imenom Dobroš. — Drug Jurij (Jv̂ri), podložnik l. 1318., je imel v lasti neko novino (novale) pri Loki in plačeval od tega posestva na leto po 4 kopune (cappones). (III. str. 182.) — Jury (Juri), podložnik, l. 1291. (III. str. 212.)

17.) **Kaznè**, suženj, kakor Godemir, okoli l. 975. (I. str. 40.) Podstava imenu je kaz- = docere; prim. Mikl. X., str. 279, št. 158.

18.) **Krasa** (Krazza), sužnja, kakor Kazne. (I. str. 40.) Beseda krasa pomenja krasoto. S tem lepim imenom naj bi se slovenili grški *Καλλίας* in latinska Pulcherius in Pulcheria.

19.) **Kristan** (Christanus) je bil tržan muravski na Gorenjem Štajerskem l. 1320. in je imel v lasti od frizinške cerkve tri

kmetije v Koegelwurfu, jedno v Rvdneku in jedno v Zernigelu (III. str. 163 in 164.) — Drug Kristan je bil podložen kmet; l. 1291. je imel v lasti jedno kmetijo pri Loki. (III. str. 214.)

20.) **Kupec** (Chuptz), kmet-podložnik. (III. str. 213.)

21.) **Ljuba** (Liupa), sužnja, kakor Krasa. (I. 40.)

22.) **Ljubej** (Lubei), kmet-podložnik. Imel je v lasti jedno kmetijo. (III. 213.)

23.) **Ljubičič** (Lubitzizin), isto tako. (III. str. 214.)

24.) **Ljutica** (Liutza), sužnja, kakor Krasa. (I. 40.) Izvaja se iz pridevnika ljutŭ = saevus.

25.) **Lunota** isto tako. (I. 40.) Podstava mu je lunĭ = vultur. (Mikl. Et. Wb. str. 176.)

26.) **Malej** (Malei), dva kmeta-podložnika. (III. str. 212 in 213.) Jeden je imel poltretjo kmetijo, drugi pa četrtino kmetije (quartale) v lasti.

27.) **Malovec** (Malautz, Molautz). Leta 1315. se omenja o njem, da je bil «theloniarius» v Loki. (III. 125, 129.)

28.) **Marin,** podložen kmet l. 1291., kakor Janž, lastnik dveh kmetij. (III. 220.) — Drug Marin je bil podložnik, kakor Branislav. (III. 200.) — Tretji Marin pa je kmetoval v kraju «in dem Holtze» na treh posestvih. (III. 219.)

29.) **Maršè** (Marse) l. 1291. podložnik, kakor prejšnji, na jedni kmetiji. (III. str. 214.) Zadnja dva imena izvajata se iz debla mar —.

30.) **Martinec** (Martintz) je bil naseljen na podložni kmetiji l. 1291. v okraju koroškem pri Loki. (III. str. 212.)

31.) **Misel** (Maeusel) je bil porok za 5 mark, ko sta se pogodila l. 1286. Emcho, škof frizinški, in šmartinski župnik Viljem Starološki o nekem dolgu. (I. str. 431.)

32.) **Mulec** (Multz) je jamčil z Logačani za Dobroša in Gostišo. (II. str. 41.) Mulĭcĭ pomenja mutilus.

33.) **Nedel** (Nedeil), podložnik, kakor Martinec; kmetoval je na tričetrti kmetije. (III. 212.) Beseda pomenja v staroslovenščini nedelavnega človeka (*αἔργον*) in še dandanes po Koroškem: praznik. V zadnjem pomenu se nahaja že v frizinških

spomenikih: «ili ježe jesem ne spasal neděla, ni sveta večera» i. t. d. (Dr. J. Sket: Slovenska slovstvena čitanka, str. 28.)

34.) **Negomir** je bil vazal frizinških škofov. Cesar Oton II. obdaril ga je, naprošen po škofu Abrahamu, l. 965. s posestvi v Virčah v pustriški dolini. (I. 31.)

35.) **Pero** priča okoli leta 1030., ko je Egilbert, škof frizinški, zamenil s svobodinom Popom nekatere kmetije, med temi «dotales hobas Sclavaniscas tres», v Routkerasdorfu (sedaj Rangersdorf), v Stallu, Lesnici («Lesniza») in Dobrozfeltu (sedaj Obergottesfeld) za druge v Malentinu (sedaj Maltein in Malta) na Gorenjem Koroškem. (I. 73.) — Drug Pero je pričal v isti zadevi, kakor Bato. (I. str. 52.) — Tretji Pero nahaja se leta 1160., ko je frizinški škof Albert obdaril nekega Ezelina in sina njegovega z gradom in dvorcem Godego pri Trebižu (Treviso) na Laškem. (I. str. 108.) — Pero nahaja se kot priča v listini od l. 1181., s katero je potrdil frizinški škof Albert neko pogodbo Dietmara Lichtensteinskega z Berengerom, opatom samostana sv. Lamberta na Gorenjem Štajerskem. (I. str. 116, 117.)

36.) **Pilh.** Ta priimek je imel neki Oetlinus, kojega hči je bila l. 1314. svobodinka frizinške cerkve v Loki. (III. str. 129.) V staroslovenščini se glasi ta beseda: plŭhŭ.

37.) **Predimir** priča okoli l. 900, da je podaril neki Jožef svoje posestvo v Stiefernu (Stiunina) pri Kremsu na Nižjeavstrijskem frizinški cerkvi. (I. str. 27.) Predimir pomenja to kar Predislav = *Προκλῆς*.

38.) **Premisel** Friderik (Permvsel) se čita med pričami, ko je l. 1246. prepustil Konrad, grof Neuburški, frizinški cerkvi vsa svoja posestva na Bavarskem in Avstrijskem. (I. 145.) Ni treba misliti, da je bil ta mož češkega rodú, kajti tudi med Slovenci se nahaja ime Premisel. Na Koroškem so bili ministerijalci krške cerkve v letih 1245—1261. s priimkom Permŭsel, Permeusel (Weiß: Kärntens Adel str. 110), in v krškem urbarju koncem 15. stoletja je zapisan «in officio Straßburg» kmet Caspar am Primos, genannt am Primschel. To je Premisel.

39.) **Prodan,** podložnik, kakor Branislav; imel je jedno kmetijo. (III. str. 200.)

40.) **Prosilo** (Prozilo) in **Prosila** (Prozila), priči v isti zadevi, kakor Predimir. (I. str. 27.) Ime se mora izvajati iz debla prosŭ = petitio.

41.) **Radogost** (Radagozt), suženj, kakor Godemir. (I. 40.) Pomen imena je: alacrem hospitem habens.

42.) **Sebegoj** (Zebegoi). Nemški kralj Oton III. podaril mu je l. 993. dve kmetiji na Gorenjem Štajerskem v vaseh Podinauuiz (sedaj Donawitz), Duchumuzlidorf (= Tihomišljevo Selo), Suarzdorf, Gumalachi in Donplachi. Listina ga imenuje izrecno Slovana (Slavus). (I. 47.)

43.) **Semigoj** (Zenugoi), kmet-podložnik, ki je imel leta 1291. pol kmetije v bavarskem okraju pri Loki. (III. str. 214.) — Isto tako je bil drug Semigoj (Zemigoy) v Luši nad Loko. (III. 219.)

44.) **Sobeslav** (Zowzla, Zowůzla, Zobuzla), podložnik v Vinjvrhu v Slovenski Marki okoli l. 1291. (III. 149.) Bil je tudi «scultetus» = Schultheis, kar se na drugih mestih škofjeloškega urbarja zaznamuje s slovenskim izrazom: supanus. Ime je sestavljenka iz sobŭ (adiumentum) + slava (nomen), torej: ab adiumento nomen habens in odgovarja grškemu Ἀρήγων.

45.) **Stančo** (Ztantzo), podložnik, kakor Semigoj; imel je 3 kmetije v lasti. (III. str. 219.)

46.) **Stojan** (Stoian), kmet-podložnik ob celovškem jezeru, kakor Cvetišič; imel je 1 kmetijo. (III. str. 11.) — Drug Stojan (Ztoyan), podložnik kakor Branislav, z 1. kmetijo. (III. str. 200.) — Tretji Stojan (Ztoyan) pa je posestvoval kot podložnik pol kmetije v okraju Bavarcev pri Loki okoli leta 1291. (III. str. 214.)

47.) **Svetec** (Zwetz), kmet-podložnik, kakor Martinec; gospodaril je na 1 kmetiji. (III. str. 212.) — Isto tako še drug in tretji Svetec (Zwetz). (III. str. 213.) Prvi izmed teh dveh je imel 1 $^1/_4$, drugi pa samo $^1/_2$ kmetije.

48.) **Svetogoj** (Cwetugoi), podložnik ob celovškem jezeru, kakor Cvetišič; imel je 1 kmetijo v lasti. (III. 12.) — Drug Svetogoj (Zwetogoy) je bil podložen kmet, kakor Semigoj; kmetoval je na dveh posestvih. (III. 220.)

49.) **Svobodin** (Zobodinus), podložnik frizinški cerkvi pri Loki, je imel okoli l. 1291. svojo kmetijo in bil župan (supanus) godeškega okraja. (III. 184.) — Drug Svobodin (Zobodin) je bil podložnik, kakor Martinec, in je kmetoval na dveh posestvih. (III. str. 212.) — Isto tako tretji Svobodin (Zobodin), ki je gospodaril na jedni kmetiji. (III. 214.) — Četrtega podložnika Svobodina (Zobodinum) nahajamo tam, kjer je kmetoval Semigoj. (III. str. 219.) — Svobodin (Zobodim, Zobodin) je imel v okraju Strmici nad Loko dve kmetiji okoli leta 1291. (III. str. 221.) — Po Koroškem živi to ime še dandanašnji v pokvarjeni obliki: Zebedin.

50.) **Tihica** (Tihça), sužnja, kakor Krasa. (I. str. 40.)

51.) **Tihodrag** (Tichodrah), suženj, kakor Radogost. (I. str. 40.)

52.) **Tihomir** (Tihmar), kakor prejšnji. (I. str. 40.) Pomen imena je: a tranquilitate, hilaritate nomen habens.

53.) **Trdoslav** (Tridozlau), podložnik ob celovškem jezeru, kakor Cvetišič; v lasti je imel jedno kmetijo. (III. str. 11.) Ime pomenja: a firmitate nomen habens.

54.) **Trebegost** (Tribagos), priča, kakor Predimir. (I. str. 27.)

55.) **Trebemir** (Trebemer) je pričal okoli l. 1160., da je frizinški duhovnik Ivan podaril 14 svojih podložnikov, ki jih je imel na Kranjskem, frizinški cerkvi. Brat Trebemirjev nosi pristno nemško ime: Herewic. (I. str. 109.) Prvi del imena je deblo trêb- = idoneum esse, torej njegov pomen: nomen idonei (probi) habens.

56.) **Tunica** (Tunza), hči Vitoglavova, je bila bogata posestnica ob celovškem jezeru. Brat njen Heimo ji je bil dal v last posestva ob koncu jezera (in summitate laci ipsius). Okoli l. 900 podaril je njen soprog Jurij vsa posestva, kar jih je imela Tunica od brata, na altar sv. Primoža in Felicijana na Otoku (qui locus ad Uueride vocitatur) v roko frizinškega škofa Waldona in njegovega oskrbnika Vadalhoha. (I. str. 25.) Ta listina je v dvojnem oziru jako pomenljiva. Iz nje razvidimo, kako krivično sodijo oni nemški učenjaki, ki pravijo, to je nemška kulturna zemlja, ker so tukaj gospodovali nemški

škofje. Drugič pa potrjuje, kar smo že večkrat omenili, da se iz nemških osebnih imen ne dá sklepati na nemško narodnost dotičnikov. V naši listini imamo Slovenca Vitoglava in hči mu Tunico, a sin slovenskega očeta in brat slovenske Tunice pa nosi nemško ime Heimo. Ime Tunica je izvajati iz debla tunĭ = qui gratis datur; pr. Mikl. Et. Wb. str. 365.

57.) **Valhun** (Walchv̊n) med pričami v listini okoli l. 1070., ko je gospa Ita s frizinškim škofom Ellenhardom zamenila svoje posestvo v Kapli na Koroškem za drugo v Faningu («Vaniccha»). (I. 88.) — Drug Valhun (Walchunus) Dirnsteinski je pričal l. 1181. (I. str. 116.) — Valhuna (Walchvn), kmeta-podložnika pri Loki, kakor Martinec; imel je prvi v lasti pol, drugi pa $^3/_4$ kmetije. (III. str. 213 in 214.)

58.) **Večegoj** (Wetschegoy), porok iz Logatca v zadevi, ki smo jo omenili pod imenom Dobrost. (II. str. 41.)

59.) **Vido** (Wido), priča v isti listini, kakor tretji Pero. (I. str. 108.) Podstava imenu je vidŭ = visus.

60.) **Vitina,** suženj, kakor Gostibil. (I. 40.) Ime se izvaja iz debla vitĭ = lucrum.

61.) **Vitoglav** (Uuitagauuo) je med pričami l. 827., ko je neki Quartin bogato obdaril samostan v Innichenu. (I. 14.) — Drug Vitoglav (Uuitagouuo) je priča v listini, omenjeni pod imenom Čako. — Vitoglav (Vuitagouo), oče že zgoraj napominane Tunice. (I. str. 25.)

62.) **Vlastimir** (Lazdimir), suženj, kakor Goztibil. (I. str. 40.) Ime je sestavljeno iz vlastĭ = dominium, possessio + mirŭ (nomen) in znači: ab imperando, possidendo nomen habens.

63.) **Volkonja** (Uulconga), suženj, kakor Goztibil. (I. str. 40.) Podlaga je vŭlkŭ = lupus, kakor tudi drugi narodi pogostoma to zver uporabljajo za osebna imena.

64.) **Vrabelj** (Rabel) priča v isti listini, kakor drugi Janez. (I. str. 127.) Razlage ni treba.

65.) **Vseljub** (Cweliub), kmet ob celovškem jezeru okoli l. 1150., je imel od frizinških škofov jedno kmetijo. (III. str. 12.)

66.) **Žitovit** (Zidebit), suženj, kakor Godemir. (I. str. 40.)

67.) **Živina** (Siuina) isto tako. (I. str. 40.)

68.) Župan (Supanus). Listina iz l. 1272. nam pripoveduje, da je imel Konrad, škof frizinški, dva Korošca, Župana in njegovega druga (supanus et eius socius), v zaporu v Škofji Loki, ker sta delala škodo frizinškim posestvom na Koroškem. Vitez Albertus de Zeyselberch (še dandanes Zeiselberg, 2 uri od Celovca) potegnil se je za jetnika, da ju je škof izpustil, in je jamčil za nju, da ne bodeta nikoli več nadlegovala frizinške cerkve na Koroškem. V listini je beseda «supanus» pisana z malo črko; a kakor navedena vsebina kaže; nimamo dvomiti, da je ona beseda osebno ime in ne apelativ. (I. str. 317.)

Kranjski mahovi.

Spisal **S. Robič.**

(Dalje.)

Družina XXII. Leskeaceae.

73. Myurella Schimper.

176. **M. julacea (Vill.) Bryol. eur.** Na vlažni zemlji in skalah v okolici olševski in preddvorski; v kokriški dolini; v Korošici Kamniške Bistrice.

177. **M. apiculata Bryol. eur.** Na skalovju mej drugimi mahovi v Suhi poleg Preddvora.

178. **M. Careyana Sulliv.** V dolomitnih razpokah in na zemlji z dolomitnim peskom poleg Polajnarjevega klanca v kokriški dolini; v bistriškem grabnu in v Suhi poleg Preddvora; na Zaplati. Prvi v Evropi je našel ta mah pisatelj tega članka l. 1869.[1]

---

[1] Gospod Breidler v svoji maški flori (Laubmoose Steiermarks) trdi takoj na prvem listu in zopet na strani 166., da je dr. H. W. Reichart ta mah že leta 1859. na Sulčavskih Planinah (Sannthaler Alpen) prvi dobil v Evropi. A tega doslej ni bilo še nikjer drugod čitati in tudi ne more biti resnično. Ko je pisatelj tega spisa leta 1871. ta mah z drugimi vred poslal gospodu Juratzki na Dunaj, da bi jih determiniral, mu je takrat čestital, da ga je prvi dobil v Evropi in je 6. dan decembra tistega leta v seji govoril tako-le: «Unser geehrtes Mitglied, Herr Curat-Beneficiat S. Robič zu Olševk in Krain hat mir jüngst eine Partie Moose zur Bestimmung gesendet. Unter denselben fand ich zu meiner nicht geringen Überraschung ein bisher nur aus Nordamerika bekanntes Moos, u. zw. die Myurella Careyana Sull. Herr Robič, von dem ich sofort nähere Nachricht über den Fundort erbat, schreibt mir nun, dass er dieses Moos sowohl in der Niederung im Kankerthale bei beiläufig 1400 Fuß, als auch auf der benachbarten Karavankenalpe Zaplata bei etwa 4000 Fuß Höhe in Kalkfelsspalten gesammelt

74. Leskea Hedwig. (Im. po Gottfr. Leske, prof. v Lipskem, um. 1786.)

179. **L. polycarpa Ehrh.** Pri dnu bukovih debel v okolici olševski in preddvorski; pri tleh starih vrbovih debel poleg Zaloga pri Cerkljah.

180. **L. nervosa (Schw.) Myrin.** Na deblih starih sadnih dreves na Olševku; na starih drevesnih deblih v Suhodolnikovi dolini v Kokri.

75. Anomodon Hook & Taylor. («Anomos» = nepravilen in «odous» = zob.)

181. **A. rostratus (Hedw.) Schimper.** Na peščeni zemlji, kraj listovcev, na skalovju, pokritem s prstjo, v kokriški dolini, na Kriški Planini, v Korošici i. t. d.

182. **A. attenuatus (Schreb.) Hartmann.** Na dnu drevesnih debel, na drevesnih koreninah, na osojnih skalah v nižavah in planinah splošno razširjen; v okolici olševski in preddvorski, v kokriški dolini, na Kriški Planini, na Šenturški Gori in drugod.

183. **A. viticulosus (L.) Hook & Tayl.** Na gozdnih drevesih, zlasti na bukvah, med kamenjem, na vlažni zemlji po lozah, na osojnih skalah v okolici olševski in preddvorski, v kokriški dolini, na Šenturški Gori in drugod splošno razširjen mah.

76. Pseudoleskea Br. & Schimper. («Pseudos» = napačen in Leske.)

184. **P. atrovirens (Dicks) Bryol. eur.** Na apnenku na Grintovcu in na Veliki Planini kamniški.

185. **P. catenulata (Brid) Schimp.** Na hallinskem apnenku na Šenturški Gori in na Veliki Planini kamniški.

77. Thuidium Schimper. («Thuja» radi ličnosti s tujo.)

186. **Th. tamariscinum (Hedw.) Bryol. eur.** Po lozah, na drevesnih koreninah v nižavah in višinah razširjen mah.

187. **Th. delicatulum (Hedw.) Lindbg.** Pri drevesnih koreninah na tratah in mokrih travnikih v okolici olševski in preddvorski, na Šenturški Gori in drugod.

---

habe, wo es jedoch seines Erinnerns nur sparsam, d. i. in einzelnen Büschelchen, zwischen anderen Moosen oder auch für sich allein vorkommt. Diese Art ist durch mitunter wimperig-gezähnte und auf dem Rücken stark papillose Blätter sehr auffällig und dadurch leicht von der sonst ähnlichen Myurella apiculata zu unterscheiden.» (Verhandlungen der k. k. zoologisch-botanischen Gesellschaft in Wien, Jahrgang 1871, Seite 81.) Ako je dr. Reichart ta mah, kakor Breidler trdi, že leta 1859. našel, kako je to, da takrat pri tisti seji, ko je bil sam navzoč, ni svojih ust odprl ter Juratzki segel v besedo in ga zavrnil? Si li moremo misliti, da bi bil ta mah, ako so ga že leta 1859. imeli na Dunaju, Juratzki, tako slovečemu bryologu, celih 12 let popolnoma neznan?

188. **Th. abietinum (L.) Bryol. eur.** Na suhih solčnatih brežinah, na skalovju in zidovju na Šenturški Gori in drugod, toda navadno brez ploda.

Družina XXIII. Hypnaceae.

78. Pteriginandrum Hedwig. («Pterix = peruta, «gyne» = žena in «aner» = mož.)

189. **Pt. filiforme (Timm) Hedw.** Na drevesnih deblih in koreninah, posebno na bukvah na Šenturški Gori in drugod.

Var. **heteropterum Bryol. eur.** Na bukovih deblih v Kamniški Bistrici.

79. Lescuräa Schimper. (Imen. po Lesquereuxu.)

190. **L. striata (Schw.) Bryol. eur.** Na drevesnih deblih, koreninah, med rušjem v okolici olševski in v Močilah poleg Kranjske Gore.

80. Platygyrium Brid & Schimper.

191. **P. repens (Br.) Bryol. eur.** Na drevesnih deblih in koreninah na Olševku.

81. Pylaisia Schimper. (Po «De La Pylaie», slov. Bryolog.)

192. **P. polyantha (Schreb.) Bryol. eur.** Na drevesnih deblih in koreninah, v okolici olševski in preddvorski.

82. Climacium Weber & Mohr. («Climax» = gred.)

193. **C. dendroides (L.) W. & M.** Na mokrih košenicah, na vlažnih pašnikih, na skalah, poraščenih z mahom, pri ograjah v nižavah in višinah.

83. Isothecium Brid. («Isos» = enak in «theke» = púšica.)

194. **I. myurum (Poll.) Br.** Na drevesnih deblih in koreninah na skalah in po kamenju v nižinah in višinah.

84. Orthothecium Schimp. («Orthos» = naravnost in «theke» = púšica.)

195. **O. intricatum (Hartm.) Bryol. eur.** Na skalah in na kamenitih tleh v kokriški dolini, na Zaplati, v Kamniški Bistrici.

196. **O. rufescens (Dicks) Bryol. eur.** Na vlažnih in mokrih skalah in na kamnitih krajih na Zaplati, Krvavcu in Korošici.

85. Homalothecium Schimper. («Homalos» = pokončen in «theke» = púšica.)

197. **H. sericeum (L.) Bryol. eur.** Na zidovju, na poljskih in gozdnih drevesih, po kamenju v okolici olševski in preddvorski, na Šenturški Gori in drugod prav navaden mah.

198. **H. Philippeanum (Spruce) Bryol. eur.** Na osojnih apnenih skalah in po kamenju na Krvavcu, v Korenu, na Grebenu.

86. Camptothecium Schimp. («Camptos» = skrivljen in «theke» = púšica.)

199. **C. lutescens (Huds.) Bryol. eur.** Na osojnih skalah in zidovju, po grmastih brežinah; posebno na apnenku, v okolici olševski in preddvorski, v kokriški dolini, na Šenturški Gori.

Var. **fallax Philib.** V Slaparjevem grabnu v kokriški dolini in na planini Grebenu.

200. **C. nitens (Schreb.) Schimp.** Na neki močvirni senožeti poleg Preddvora.

87. Ptychodium Schimp.

201. **Pt. plicatum (Schl.) Bryol. eur.** Med rušjem (**Pinus Mughus**) na Krvavcu in Korenu.

88. Brachythecium Schimp. («Brachys» = kratek in «theke» = púšica.)

202. **Br. salebrosum (Hoffm.) Bryol. eur.** Po lozah, na kamenitih brežinah, pri dnu dreves, na trohljenih štorih v okolici olševski in preddvorski in na Šenturški Gori prav navaden.

203. **Br. Mildeanum (Schimp.) Mild.** Na mokrem travniku v Stagnjah poleg Olševka.

204. **Br. velutinum (L.) Bryol. eur.** Na drevesnih deblih in koreninah po lozah in grmovju, na zemlji in po kamenju v okolici olševski in preddvorski, na Šenturški Gori in drugod.

205. **Br. rutabulum (L.) Bryol. eur.** Na drevesnih koreninah in trohljenih štorih; na kamnih in skalovju v okolici olševski in preddvorski; v kokriški dolini, na Šenturški Gori in drugod.

206. **Br. campestre Bryol. eur.** V Kamniški Bistrici.

207. **Br. rivulare Bryol. eur.** Kraj studencev in potokov; na vlažnih travnikih v okolici olševski in preddvorski, v kokriški dolini, v dobliškem jarku Šenturške Gore in v Kamniški Bistrici.

208. **Br. populeum (Hedw.) Bryol. eur.** Na drevesnih deblih in koreninah, po kamenju in zidovju v nižinah in višinah navaden.

209. **Br. plumosum (Swartz) Bryol. eur.** Na mokrih krajih pri studencih in potokih na Olševku.

89. Eurhynchium Schimper. («Eu» = dober in «rhynchion» dim. besede «rhynchos» = kljun.)

210. **E. striatum (Schreb.) Bryol. eur.** Na vlažni zemlji v listnikih na Šenturški Gori.

211. **E. Vaucheri Schimp.** Po kamenju na Močilah poleg Kranjske Gore.

Var. **julaceum Schimp.** Na vlažnem kamenju v ledenici Vetrnici na Veliki Planini kamniški.

212. **E. cirrhosum Schwäger.** Na vlažnem kamenju v ledenici Vetrnici na Veliki Planini kamniški.

213. **E. piliferum (Schreber) Bryol. eur.** Pod grmovjem in po lozah na Olševku, poleg Šentjurija in na Šenturški Gori.

214. **E. praelongum (L.) Schimp.** Na vlažni zemlji, zlasti po njivah v okolici olševski in preddvorski, na Šenturški Gori in drugod prav navaden mah.

Var. **atrovirens Bryol. eur.** V dobliškem jarku Šenturške Gore.

215. **E. abbreviatum Schimper.** (Jednozn.: **Schleicheri Hartm.**) Na zemlji in kamnitih tleh v Mlaki nad sv. Lenartom poleg Šenturške Gore.

(Konec pride.)

Mali zapiski.

Poročila z Grškega. *Iz Aten, 5. julija 1893.* (Najnovejše izkopíne na Grškem.) Razven na dveh krajih (Asklepieion in Delfi) prenehali so povsodi zasledovati starogrške starine za čas velikanske vročine, ki vlada tu štiri poletne mesece. V *Atenah* je kopal tudi letošnjo pomlad, kakor že lansko leto, arhitekt Viljem Dörpfeld, ki se je izuril v tem delu pri razkopavanju Olimpije. Sklenil je preiskati dolino med Areopagom in Pniksom ob veliki cesti, ki vodi od pirejskega kolodvora mimo takoimenovanega «Theseiona» (sedaj sodijo, da je bil to Heraklov tempelj) proti jugovzhodu in potem proti vzhodu okoli akropole. Že Curtius in drugi preiskovalci so trdili, da mora biti tu pod zemljo starogrška ulica, in Dörpfeldovo razkopavanje je to potrdilo. Ob tej cesti se je našlo tudi dozdaj neznano Asklepijevo svetišče in v njem vse polno posvečenih darov ter obešenih spomenikov v zahvalo za ozdravljenje. Ti spomeniki so podobni tablicam po naših božjih potih, le da so v kamen vsekani in da imajo vzbočene podobe. Dalje je odkopal Dörpfeld velik tolmun, ki je dobival svojo vodo iz gorenjega Ilisa po starinskem kanalu, ki je bil položen okoli grada na južni strani Akropole. Iz tolmuna se je odtekala voda v glavni kanal, katerega so zasledili pod ravnokar odkopano ulico. Dörpfeld misli, da je prišel tu na sled slavnemu studencu «Enneakrunos», katerega so drugi slutili do sedaj blizu izvira Kallirhoe pri Ilisu. Imenuje se pa Enneakrunos zato, ker so ga bili dali Peisistratidi napeljati skozi devet cevij. — V bližnji *Levsini* (stara Eleusis) nadaljeval je tudi letos tamošnji nadzornik starin gosp. Philios svoja preiskovanja ter odkril velik del starega zida, ki je vodil okoli tamošnje akropole. Našel je tudi blizu velikih propilej globok vodnjak, v katerem je spoznal tisti καλιχόρον φρέαρ, katerega Pausanias omenja. Blizu jugozahodnih vrat eleusinskega svetišča so kopali prav do dna zidovja ter našli nekaj vzbočenih podob in arhitektoničnih fragmentov, katere hranijo v tamošnjem lokalnem muzeju.

Najobsežnejše so peloponeške izkopíne. Tu nadaljuje nadzornik Tsundas že več let svoja razkopavanja v Mykenah. V zadnjem času je našel neko

kiklopsko poslopje, ki je izvestno spadalo k tamošnji kraljevi palači. Dalje je odkril več poslopij nad levljimi vrati, nov vodnjak na mykenskem griču in več doždaj še ne poznanih skalnatih grobov. Ti skalnati grobi iz druge dobe «mykenske kulture» se nahajajo na zahodni strani dolenjega mesta in imajo ozke vhode, ki vodijo do precej obširnih grobnic, v katerih je vedno po več grobov skupaj. Vse je vsekano v peščenčev konglomerat, torej ni bilo posebno težko delo. V grobih so našli le malo priložkov, nekaj zlatnine in nič posod. — V Epidauru, ali prav za prav tri ure daleč od njega bolj proti zahodu, vodil je razkopavanja gospod Kavvadias, a nadomestoval ga je v njegovi odsotnosti gospod Karamanzolos (grški Pečnik!). V zadnjem času so odkrili tu veliki gimnazij (vzhodno od štadija) in malo gledališče (odeion) v dvorišču njegovem, potem so očistili ves prostor med gimnazijem in Artemidinim svetiščem. Sedaj kopljejo severovzhodno od Asklepijevega svetišča in tu se je prikazalo na dan več temeljnih zidišč, zlasti mnogo polokroglih ekseder ter podstavcev za kipe in posvečene spominške tablice, na katerih je bilo v kamnu izklesano, kako so se razni bolniki ozdravili v tem svetišču. Vse dosedanje najdbe v Asklepijevem hijeronu opisal je omenjeni gosp. Kavvadias v nedavno izšli knjigi: «Fouilles d'Epidaure (z 11. tablicami), Athènes 1893.» Le škoda, da kaže pridejani načrt izkopine, kakoršne so bile že leta 1886., in da novejši temelji na njem niso zaznamovani.

Tudi v *Megalopolu* (zahodno od Tripolice) našla je angleška arheologična šola v Atenah zelo važne ostanke, zlasti starogrško gledališče, katero je zadnji dve leti popolnoma odkopala. To gledališče ima velikansk okrogel prostor «orchestra», na katerem so v starih časih igralci plesali Dijonizu na čast. Poleg tega prostora stalo je v starogrškem času nasproti poslušalcem, tam, kjer so pozneje napravili oder, posebno pročelje, «scaenae frons», visoko okoli 8 *m* in sestavljeno iz 14 doriških stebrov. Izvestno je, da se igralci niso predstavljali na teh stebrih, ali med njimi, nego *pred* njimi, t. j. na okroglem prostoru. Ona steberna lopa je bila le prirodni konec, umetniško ozadje, in se je dala tudi pregrniti ali zakriti s kako dekoracijo, ki se je pred njo postavila. Ko pa je prišlo kolo (kôr) iz navade, tedaj niso več potrebovali okroglega prostora ter sezidali so mnogo bližje središču gledališča nov oder in takošen «proskänion» se nahaja ne le v Megalopolu, nego skoro v vseh poznejših grških gledališčih iz prve rimske dobe. Tako je tudi to gledališče podobno epidaurskemu, in tudi tu se je zopet potrdila Dörpfeldova teorija, da so imela vsa starogrška gledališča v sredi okrogle prostore, na katerih se ni igralo v našem smislu, nego plesalo na čast bogovom. (Primeri: Dörpfeld, Mittheilungen des kais. deutschen archäolog. Institutes zu Athen, 1891, str. 258.) Angleško poročilo o izkopinah v Megalopolu je izšlo te dni.

Skoro jednako gledališče izkopala je «amerikanska arheološka šola» v *Sykionu*, ki ima pod odrom vhod k orchestri in je torej v tem podobno starogrškemu gledališču v Eretriji. — Ravno ista šola kopala je letos v *Heräonu*, t. j. na mestu, kjer je stalo blizu Mykên preimenitno svetišče argivske Here.

Ko je bilo l. 423. pr. Kr. pogorelo starejše svetišče, v katerem je Agamemnon navdušil peloponeške kneze na vojno proti Trojancem, sezidali so 10 *m* nižje nov, še lepši tempelj, v katerem so častili preimeniten kip boginje Here, katerega je bil Polyklet izdelal iz zlata in slonove kosti, kakor Phidias svoji dve znani sohi. Oba tempeljna sta sedaj popolnoma odkopana, ali poleg dobro ohranjenih temeljev, potem dolge lope med obema in nekoliko skalnatih grobov, našli so le malo kiparskih in arhitektoničnih ostankov boljše vrste. Tu izkopane starine hranijo večinoma v lokalnem muzeju v bližnjem mestu Argos, ki se je ohranilo še od starega veka zmerom na istem prostoru.

Najvažnejše najdbe pa se pričakujejo v *Delfih*. Tu je pokupila francoska vlada vso vas Kastri, ki je štela okoli 250 hiš, z namenom, da jo popolnoma podere in pod njo razkoplje ves prostor, kjer je stalo nekdaj tako imenitno Apollonovo svetišče. Dosedaj se je o njem jako malo poznalo: jugovzhodni del okrožnega zidovja, jeden podporen zid, deli zida Apollonovega hrama in «stoá» Atenjanov. Letos pa je začela francoska arheologična šola sistematično razkopavati pod osebnim vodstvom svojega voditelja gosp. Homolla. Podpirajo ga pri tem delu člani šole: gg. Couve, Bourguet in Convert ter arhitekt Tournaire, a od grške vlade nadzira izkopavanja gosp. Kontoleontos, kajti vsi najdeni predmeti se morajo izročiti grškim muzejem, Francozi imajo le pravico, da prvi opišejo in razglase najdene starine, med katerimi je posebno mnogo nadpisov o osvobajanju sužnikov; še celo na kapitelih stebrov se nahajajo nadpisi. Mnogi izmed teh so že delj časa znani, a še nikjer ne obelodanjeni.

Francozi kopljejo sedaj na južni strani Apollonovega templja in so našli poleg že imenovanega podpornega zida še drugi zid (med prvim in templjem). Posebno pa razkopavajo takoimenovane zakladnice («θησαυροι»), katerih je bilo v Delfih sedem, kakor nam je sporočil Pausanias. To so bila majhna, templjem podobna poslopja, v katerih so obešala razna mesta tiste darove, katere so posvetila božanstvu. V zadnjem času so odkopali večji del atenske zakladnice in v nekem poznejšem zidu zunaj nje so našli zadelan arhaičen kip, ki ima popolnoma tipus znanega Apollona iz Teneje. Ta tipus se je ohranil v mnogih izvodih, ki izvirajo iz VI. stoletja pr. Kr. in segajo tudi v peto, celo v dobo po perzijskih vojnah. Podobni so si ti kipi v tem, da so še neokretni, malo gibčni. Stas jim je trd, pokončno vzravnan, leva noga je malo naprej postavljena, vendar so stegna skoro pritisnjena drugo drugemu in ravno tako obe roki trupu, ki imata vrh tega še zaprto pest. Pozna se jim, da se je moralo tedanje mramorno kiparstvo še zelo boriti s sredstvi, ali da je vendar polagoma napredovalo. Čeravno so pa vsi ti kipi izdelani po jednem kopitu, vendar se razločujejo med seboj po izobrazbi glave in obraza, po razmerju udov in v tem, kako da izražajo gole oblike. Zato ne gre vse te kipe krstiti z imenom Apollo, nego oni predstavljajo tudi druge mladeniče, zlasti tekalce in borilce. (Overbeck, Geschichte der griechischen Plastik, 1893, str. 115.)

O kipu, ki so ga v Delfih našli, pa ne moremo dvomiti, da predstavlja uprav Apollona, ker so ga našli blizu njegovega svetišča in je morda celo stal

v starem templju, ki je pogorel l. 548. pr. Kr. Ohranjen je precej dobro, le nogi ima v stopalih odbiti. Izkopali so tudi še drugo glavo, ki je Apollonovi podobna, in zlasti mnogo metop od zakladnice Atenjanov. Podobe na metopah so vse arhaične in predstavljajo zlasti vojake, potem Herakla in Ateno. Od zakladnice so našli skoro vse kamne, tako da bi jo mogli prav lahko zopet sestaviti, kakor so sestavili tempelj Nike na akropoli v Atenah. Med razvalinami so pobrali vse polno posodnih črepinj in celo dve zlati peresci, sicer pa le malo dragocenosti. Vsi ti predmeti so shranjeni v lokalnem muzeju v Delfih poleg že poprej znanega Apoxymena, reliefa z dvokolnim vozom in bustrofedon-nadpisa iz zahodne nekropole delfske. Dne 15. junija so izkopali imeniten nadpis od 100 vrst, na katerem je sestavljen ves račun stroškov za dovažanje in postavljenje posameznih delov novega delfskega templja. Ta nadpis bodo v kratkem objavili skupno z drugimi.

Sploh gojijo veliko nado, da bodo našli v Delfih še premnogo zanimivih stvarij in da postane ta kraj druga Olimpija, če ne glede kipov, pa vsaj glede nadpisov in arhitektoničnih nakraskov.

Te dni so izkopali v Pireju spomenik, posvečen Hermesu in nimfam, na katerem je v reliefu izklesan bradat mož s tremi vilami. Nadpis pod podobo naznanja, da je nek Achilos ugrabil devojko Jasile (imeni sta v grški mitologiji neznani) s pomočjo Hermesa, ki mu je voz pripravil. Učenjaki sodijo, da izvira ta vzbočena podoba iz V. stoletja pr. Kr. in da je delo kakega Phidijnega učenca.

Pripis. V *Troji* je izkopal profesor Dörpfeld letos na stroške udove Schliemannove novo (šesto) pobočnato ozidje, o katerem sodi, da je bilo ozidje Homerjeve Troje iz mykênske dobe (ne ono drugega mesta, kakor je Schliemann mislil), ker so našli ob njem vse polno posod te dobe. Potem, ko je bila Homerjeva Troja razdejana, nastalo je vrh nje starohellensko mesto, za tem hellenistično (ob času Aleksandrovih naslednikov) in nazadnje (kot deveto) rimsko mesto, od katerega so se ohranili najlepši ostanki. Letošnje kopanje v Troji je popolnoma ovrglo Schliemannovo hipotezo o drugem mestu in spremenilo ves načrt stare Troje. *S. Rutar.*

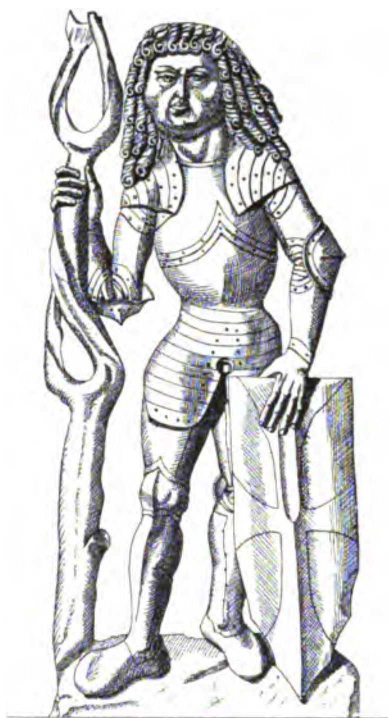
Podobi sv. Jurija in sv. Ahaca v cerkvi sv. Radegunde v Srednji Vasi v šenčurski fari pri Kranju. (Glej na str. 157.) Srednja Vas ima nekaj posebnega, namreč dvoje vštric stoječih cerkvâ, med katerima prosto stoji zvonik. Prva cerkev je posvečena sv. Katarini, druga sv. Radegundi. Zgrajeni sta bili v prvi polovici 16. stoletja. In zakaj dve cerkvii druga poleg druge? Zgodovina molčí. Ljubljanski šematizem je letos po ncijativi podpisanega prvikrat omenil cerkev sv. Katarine (na str. 62.), dasiravno stoji ista že nad 300 let, a še sedaj le takó, kakor da bi bili sveta Radegunda in sv. Katarina pod jedno streho. Ljudje trdijo, da je bila prva cerkev premajhna in da so zato sezidali še drugo. A to ne drži. Bolj verjetno bi bilo, kar trdijo dalje, da so nekdaj nune iz Velesovega hodile k sv. Radegundi na božjo pot. Velesovske nune so res imele v oblasti šenčursko

faro in, kakor povedó beležke v Vidmu, v začetku 16. stoletja dovoljenje, da so smele precej svobodno hoditi iz samostana. Tudi ime Radegunda kaže na samostanski izvir. Recimo tedaj najprej nekoliko besedij o teh zanimivih cerkvicah in potem o naših dveh podobah. Med cerkvama in bližnim gričem — govorí narodna pripovedka — je nekdaj stalo jezero, na griču pa grad, od katerega se še danes vidijo ostanki vodnjaka. Še celo staro vas Visoko stavi pripovedka na ta grič. Mogoče je, da je bila ondi kdaj kaka naselbina, ker se je pred leti udrlo kmetu, ko je oral na njivi med cerkvama in gričem. Gotovo se mu je strla pod nogami vrhna plošča kake rimske ali prazgodovinske gomile, ker so iz globine pobrali nekaj starih črepin. Pred gotskim vhodom cerkve sv. Katarine je bila nedavno odnešena lopa. Ladija ima samo v zgornjem delu dvoje štirivoglatih oken, kateri so mesto starih gotskih oken vzidali v 17. veku, ko so po Kranjskem sploh spravljali v cerkve svetlobo. Na sredi lesenega in ravnega stropa v ladiji je naslikana sv. Katarina. Veliki altar iste svetnice je bil še precej okusno izdelan l. 1642. in prenovljen l. 1887.; le škoda, da že prvi izdelek ni videl gotskega sloga. Zadej za njim je v svetišču troje gotskih oken z ribjimi mehurji; srednje ima še lepa okrogla stekla. Svetišče je dobro ohranjeno. Sklepnika na oboku sta velika in kamenita. Na večjem so izklesane podobe sv. Katarine in sv. Radegunde, med njima je Marija z Jezuščkom v naročju in spodaj letnica 1531. Na malem sklepniku sta pa sv. Jurij in sv. Marko. Vse te podobe, kakor tudi rože na odsekanem rebrovju, so umetno delo. Svetišče meri na daljavo 6 *m*, ladija, ki nima kora, je pa 14 *m* dolga in 7 *m* široka. V njenem altarju na moški strani, katerega so postavili l. 1634., sta stala nekdaj sv. Štefan in sv. Lovrenc, danes sta pa sv. Ahac in sv. Dominik. V altar na ženski strani, ki je iz leta 1635., sta mesto Marije Device dobila sv. Mohor in Fortunat. — Cerkev sv. Radegunde ima lopo pred velikim gotskim vhodom. Ladija ima dvoje velikih oken. Na daljavo meri ladija 15·5 *m*, na širjavo 7·5 *m* in svetišče je dolgo 7 *m*. V ladiji stoji prižnica, izdelana v rokoko-slogu. Prepeljali so jo iz kranjske farne cerkve. Altar sv. Štefana je noveji, star je pa renesanski altar Matere božje v ladiji na ženski strani. Svetišče je gotsko. Rebra slone na stebrih, ki segajo do tal. V glavnem sklepniku je Jezusova glava. Čisto nov je veliki altar, katerega je l. 1886. izdelal Valentin Šubic, podobo svete Radegunde v njem je pa na platno naslikal slavni umetnik Jurij Šubic. Za altarjem je troje gotskih oken z ribjimi mehurji in barvanimi stekli. Jedno tako okno je tudi na strani svetišča, kateremu se pozná, da je bilo nekdaj vse preslikano, a sedaj je pobeljeno. V tem svetišču visita na stranskem zidu podobi sv. Jurija in sv. Ahaca. Ljudje pravijo, da sta stali na vrhu starega velikega altarja te cerkve. Kdaj sta bili narejeni, ne vemo. Gotovo sta pa stari blizu 400 let. Po obliki soditi, bi bili iz 15. ali začetka 16. stoletja. Visoki sta po 92 *cm* in prav dobro ohranjeni, odlomljen je le konec sulice pri sv. Juriju. Izdelani sta iz lipovega lesa, a ne na okroglo, ampak sta ploska reliefa, ki se dvigata le 3·5 *cm* nad ozadjem. Podobi sta barvani, deloma tudi

pozlačeni. Barve so bile v novejšem času prenovljene, le zlato je neizpremenjeno. Tehnika je jako jednostavna in najivna, vendar pa ne okorna. Nekatere partije jasno kažejo, da je vodila dleto izurjena roka. Proporcije in konture so precej pravilne, če tudi po značaju stoletja okorne. Podobi je blagovolil

Sv. Jurij.

Sv. Ahac.

poslati šenčurski župnik, č. gosp. A. Kukelj, v Ljubljano, da sta ji prerisala za naš list dva učenca obrtne šole pod vodstvom gospoda ravnatelja Šubica.

A. Koblar.

Vrata iz leta 1638. v Kranju.[1] Kranjska dežela nima ravno veliko umetno-obrtnih starin, ki bi bile vredne posebnega spomina. Nekdaj se je pač nahajalo mnogo biserov te vrste v deželi, a ker ni bilo nikogar doma, ki bi se bil zanimal za take stvari, odnesli so jih razni ljubitelji starin, kupci-starinarji in njih agentje ter raztresli po slovečih zbirkah izven naše domovine.

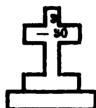
---

[1] Gospod ravnatelj I. Šubic nam je blagodušno dovolil, da smo povzeli sliko kranjskih vrat in njih popis iz »Letnega izvestja c. kr. strokovne šole za lesno industrijo v Ljubljani, l. 1892/93«. *Uredništvo.*

Osobito lesenih izdelkov dobivamo precej malo. Največ jih hranijo še naše cerkve in naši samostani, a posvetni domovi so skoro brez izjeme ubožni na pričah onih minulih dob, ko je tako lepo cvela umetno-obrtniška produkcija. Morebiti bivajo na gradovih naših plemenitašev tam pa tam še zanimljivi ostanki hišne oprave, a ti so občinstvu večinoma nepristopni in torej nepoznani. Meščanske hiše pa, ki so drugod (na pr. na Nemškem) prave zaloge za proučenje umetnega obrta nekdanjih časov, imajo pri nas le skromen pomen za zgodovino te stroke. Častno izjemo nahajamo v tem oziru v starodavnem Kranju. Hiša štev. 2 na Glavnem trgu hrani še vrlo lepe ostanke renesanske dobe iz leta 1638. Bogat, lesen, najbrže mecesnov strop in dvoje zanimljivih vrat je sijajen dokaz, da je tudi naša domovina na umetno-obrtniškem polju nekdaj častno in uspešno tekmovala s sosednimi deželami. Imenovana hiša, sedaj last gospice Marije Ogrinčeve, zgrajena je v velikih merah. Prostorna veža, široke stopnice, prostorne in visoke sobe, razsežne kleti in sploh vse razmere pričajo, da je bila že od pričetka namenjena bogati in mogočni rodbini. Ustna kronika tudi trdi, da so v tej hiši stanovali nekdanji kranjski mejni grofje, ko so rezidirali v Kranju. Zgodovinski viri nam o tem ničesar ne povedó; celo to je dvojbeno, če so mejni grofje sploh kdaj stalno bivali v Kranju. A tudi sedanja zgradba je dokaj mlajša kakor navedena zgodovinska doba. Oni deli hiše, ki so ohranjeni še v prvotni obliki, pričajo, da je zidana za propada gotskega sloga. Vežna vrata z zavihnjenim lokom (zavihnjeni lok, geschweifter Spitzbogen, tudi oslovski hrbet, Eselsrücken, imenovan), nizki vežni obok s slepimi mrežami in še nekateri drugi deli kažejo na rečeno dobo. Pozneje so hišo predelovali na razne načine. Nad hišna vrata so naredili okoren kamenit balkon, v drugem nadstropju pa okrog srednjega okna kamenite okvire. Leta 1811. je drugo nadstropje pogorelo, in tedaj so bili uničeni lepi njegovi leseni stropi in vsa vrata. Ogenj se je že prijemal stropov prvega nadstropja, a vendar so ga še pogasili pravočasno in s tem rešili ono sobo, ki je sedaj jedini ostanek nekdanje krasne hišne oprave. Dotična soba ima dvoje različnih vrat in bogat lesen strop. Jedna vrata prinaša priložena slika. Vrata so iz orehovega lesa, ki se sosebno na stranskih lizenah odlikuje z lepimi žilami. Intarzije so javorjeve na orehovem, ali pa orehove na javorjevem dnu. Zelo lični so tudi železni okovi. Na vratih je vdelana letnica 1638. Mojstrovega imena nisem zasledil nikjer. Delo je v obče dobro ohranjeno, le intarzije so po nekod izpadle; žal, da so dotična mesta povsem brezukusno in primitivno popravljena. Večkratna prevlaka z lakom in firnežem je močno zalila ornamente in profile. Gotovo bi bilo jako hvaležno delo, ko bi se odpravila ta skorja in vrata popravila v duhu in zmislu njih izumitelja. Obojna vrata s stropom vred so natančno prerisali učenci IV. letnika c. kr. obrtne strokovne šole za lesno industrijo v Ljubljani pod vodstvom gosp. E. Cigoja, ki je tudi priloženo sliko narisal na kamen. *Ivan Šubic.*

Dva stara zvonova visita v zvoniku podružnice sv. Lovrenca v Radohovi Vasi v šentpeterski duhovniji na Notranjskem. Bila sta poprej pri sv. Pri-

možu nad Radohovo Vasjo. Ko so pa to cerkev razrušili, premestili so ju v sedanji zvonik. Večji ima zgoraj napis z gotskimi minuskuli: «sante . primosi . ora . pro . nobis»; nekoliko nižje z majuskuli napis: «OPVS . IOANES . ALBINI . 1577». Nad spodnjim robom je v sredi križ, in zraven stoji zapisano:

«SVLE . FEC . FAR CASPAR SVLE FCE FAR».

Manjši zvon ima zgoraj isti napis z ravno takimi črkami, kakor prejšnji, pod njim pa bereš zapisano: «OPVS V . LODOVICI» in letnico 15 † 77 s križem v sredi.
S.

Ostanki neke vrste retabel-altarja se nahajajo v podružnici sv. Trojice v Gradcu, v šentpeterski duhovniji na Notranjskem. Ta mala in revna podružnica hrani mnogo znamenitih cerkvenih starin. Zidana je v gotskem slogu. Strop v ladiji je lesen in kasetiran, a svetišče je zidano in ima gotsko rebrovje. Sedanji altar je kamenit, narejen v začetku prejšnjega stoletja. Pred njim je bil lesen altar, kateri je imel mesto nastavka leseno tablo. Ista je razdeljena v tri enako visoka in zgoraj zaokrožena polja. V vsakem polju je po jedna podoba na les z à tempera-barvami slikana. Srednja predstavlja podobo Matere božje z Jezusom v naročju, stranski pa podobo sv. Marjete in sv. Lucije. Ta tabla je sedaj nad omaro za altarjem. Prej ko ne je to jedini ostanek retabel-altarjev na Kranjskem.
S.

Soha sv. Petra v dvorski cerkvi. Med najstarejše sohe krščanskega izvora na Kranjskem smemo prištevati soho sv. Petra v dvorski cerkvi, fare polhograške. Soha je izklesana iz peščenca. Sv. Peter je vpodobljen sedeč na sedežu (cathedra). Vsi podobi, zlasti pa obrazu, je vtisnen znak bizantinske, deloma romanske dobe. Kakor kažejo sledovi, je bila ta soha polihromovana. Narodno poročilo trdi, da je bila to prvotna soha sv. Petra v dvorski cerkvi, stoječa izprva baje sredi cerkve med starinskima lopama. Škoda, da ni spravljena na kakem boljšem kraju; sedaj je za velikim altarjem na tleh v imenovani cerkvi.
S.

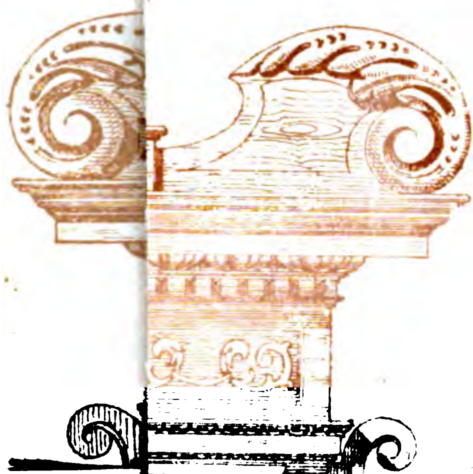
Črna štorkla (Ciconia nigra L.). Na hribu Jesenovcu, dve uri hodâ od Bistre, na posestvu gospoda Galleta, se je našlo 7. julija gnezdo črne štorkle s tremi mladiči. Kolikor vem, se dotlej še ni opazilo, da bi bila štorkla gnezdila na Kranjskem. Na pol suhi vrh bukve je nosil gnezdo, ki je imelo v premeru 95 *cm*. Gnezdo je bilo sestavljeno iz jelovega in smrekovega dračja in prevlečeno z mahom. Na mahu so sedeli trije že precej odrasli mladiči, ki so se čvrsto branili pri jemanju iz gnezda. Požrli so pri tem napenjanju vso zalogo golžunovo, namreč 10 do 20 *cm* dolge ščuke, katere jim je starka prinesla najbrže iz bližnega cirkniškega jezera. Samec je gotovo tačas iskal hrane, ker ga ni bilo videti, samica je pa potem še hodila sedet na gnezdo.
F. Schulz.

Dve opazki k Vrhovčevi *«Zgodovini Novega Mesta»*. Na str. 97. omenja cenjeni g. pisatelj, da je «odstopil l. 1753. neki Filip Grebbin novomeškemu frančiškanskemu samostanu svojo terjatev pri dunajskem državnem banku v znesku 1000 gld.» Ta Filip pl. Grebbin je bil, kakor sem omenil v svoji «Zgodovini šempeterske fare pri Novem Mestu» str. 23., dvorni tajnik v Bruseljnu. Mož je moral biti pobožen, ker je dal slikati na svoje stroške stene stranske kapelice sv. Izidorja pri cerkvi na Trški Gori s podobami iz življenja sv. Izidorja. — Na str. 101. pa omenja g. pisatelj mestnega sodnika in slikarja Ivana Kocha, ter pripomni po Dimitzu IV., 112., da je bila izmed njegovih slik «posebno slavna slika sv. Tomaža v kapelici gradiča Weinhofen (?) pri Veseli Gori». Ta slika, in sicer narejena na bakreni plošči, je bila, kakor sem omenil v isti «Zgodovini» str. 41., v kapelici v Bajnofu (Weinhof) pod Trško Goro v šempeterski fari. *I. Šašelj.*

O izkopinah na Gori pri Šmariji na Dolenjskem se nam poroča: Gospod Pečnik še vedno nadaljuje razkopavanje gomil na Gori pri sv. Magdaleni. Izkopal je že čez 200 mrličev in samo v gomili št. II. premetal čez 2000 m^3 zemlje. Prsti je bilo v tej gomili nasute 4 do 5 *m* visoko. Naenkrat zapazi pri kopanju, da nasuta zemlja sega še globokeje. Ko pride na 6 *m* globočine, naleti na konjsko glavo. Jama, v kateri je ležala, je bila 4 *m* dolga in 2 *m* široka. Konj je ležal v jami na hrbtu z glavo proti vzhodu, kakor mrliči. Zraven glave na desni strani je stal bronast kotel in na koncu konjskega okostja je ležala človeška glava, obrnjena tudi proti vzhodu. Konjev lastnik je moral biti bogat vitez. Na prsih mu je ležala bronasta čelada z dvema grebenoma, a slabo ohranjena. Okoli života je imel dva železna pasova, lepo okinčana z bronasto pločevino, na kateri so bile podobe, toda od zemlje zelo snedene. Dalje sta se našli dve sulici, jedna sekira, konec nog lepa igla zalasnica in čez 50 bronastih pušic z votlino za strup po sredi. Konec vitezovih nog so ležali obeski konjskega komata, lepe bronaste kolute, podobne našim sedanjim, le še bolj velike. Posebno lepe so bile živalske podobice, našite na konjski opravi, a vse so bile močno razjedene od mokre ilovičaste zemlje. Slednjič sta stala konec nog dva piskra z bronastimi pokrovi, tudi vse končano. Vitez in konj sta ležala v debeli krsti, narejeni iz hlodov. Debeli les, ko je začel gniti, je še bolj razjedal železo in bron. Na drugem kraju je našel gosp. Pečnik otroški grob in lepo fibulo s konjičkom. Zraven fibule je bila človeška glavica iz stekla, krasno delo, s katerim se bode ponašal dvorni muzej na Dunaju, kamor gosp. Pečnik (žalibog!) zadnji čas pošilja vse izkopine kranjske. Pred kratkim je prišel k Sv. Magdaleni ogledat kopanje gospod Szombathi z Dunaja, kustos dvornega muzeja, ki se ni mogel načuditi lepim najdbam. Tako velika gomila, kakor je št. II., se doslej še ni kopala na Kranjskem in sploh ne na Avstrijanskem.

Izdaje in zalaga «Muzejsko društvo za Kranjsko».

Tiskala Kleinmayr in Bamberg v Ljubljani.

IZVESTJA
MUZEJSKEGA DRUŠTVA
ZA KRANJSKO.

Urejuje

Anton Koblar.

Letnik III. — Sešitek 5.

V Ljubljani 1893.
Izdaje in zalaga «Muzejsko društvo za Kranjsko».
Tiskala Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg.

Člani «Muzejskega društva», ki plačajo 3 gld. na leto, dobé «Izvestja» in «Mittheilungen» brezplačno; letniku samih «Izvestij» je cena 2 gld.

Darovi deželnemu muzeju Rudolfinumu l. 1893.

(Dalje.)

Visoko c. k. ministerstvo za uk in bogočastje na Dunaju: Dr. V. Jagić, Archiv für slavische Philologie (1893) 15. zv., 4. seš.

Gospod Arthur John Evans, vodja muzeja v Oxfordu: Antiquarian Researches in Illyricum, (4 deli) Westminster, 1883.

Gospod František Horáček, c. kr. profesor v Šent-Hipolitu: Rokopis Jenkovih pesnij.

Gospod T. Petrovec, učitelj v Čemšeniku: Izvirno pergam. listino, s katero je nadvojvoda Karol v Gradcu dne 8. dec. 1570 podelil svojemu podložniku «Walco Wenckho» zemljišče «Wodras» v Razboru, v gamberškem gospostvu, katero so imeli v najemu dediči Ivana Jurija bar. pl. Lamberga.

Gospod Jakob Gestrin, pok. nadmitninarski oficijal v Ljubljani: 1.) Leben Napoleon Bonaparte's von Walter Scott, 9 zv. — 2.) Sliko Napoleona III.

Gospod Emil Guttmann, c. kr. fin. prok. pristav v Ljubljani: Matija Majar: Pravila, kako izobraževati ilirsko narečje, 1848. — Fr. Erjavec: Domače in tuje živali v podobah, III, 1. — Matija Majar: Slovnica ruska za Slovence, 1867. — Slovensk rokopis o Kristusovem trpljenju. — M. J.: Kleine Sammlung altslavischer Wörter, welche im heutigen windischen Dialecte fortleben, 1822. — Sgodbe svetiga pisma sa mlade ljudi, I. (1815) — Grammatica oder Windisches Sprach-Buch, 1758. — Napuchenye vu navuk nemskoga jezika, Budim, 1816. — Cvetje iz domačih in tujih logov, zv. 1., 2., 3., 4., 10., 11., 14. in 15. — Janko Pajk: Izbrane narodne srbske pesni, 1865. — J. Jurčič: Slovenska knjižica, 3. zv. (Tugomern.) — Cerkvenoslavjanska gramatika. — M. Castellez: Buqvice s. Roshenkranza. — Stare pesni (knjižica brez naslova). — Sofoklov Ajant, 1863. — K. Severjev: Tomaž Mor, 1866. — Dr. J. Bleiweis: Koledarček Slovenski za l. 1856. — J. V. Zadravski: Lada, Almanach za leto 1864. — P. M. Lanossovich: Anleitung zur Slavonischen Sprachlehre, Ofen, 1795. — Szveti Evangeliumi, 1694. — J. Voltiggi: Ricsoslovnik illiricskoga, italianskoga i nimacskoga jezika, Becs, 1803. — Fr. Levec: Pravda o slovenskem šestomeru. — Scivot gospodina Jesusa Christa. U Mnecik, 1764. — Istvmaccenye pisnih Davidovih v spivanya slavinska slozeno po popv Andrii Vitaglicchiv. V Bnecih 1703. — J. Orožen: Celska kronika.

Gospod Ant. Koblar v Ljubljani: J. Martini: Zur Congrua-Frage des kath. Seelsorge-Clerus in Oesterreich, Graz, 1884. — Historia Cathedralis Ecclesiae Labacensis, auctore J. G. Thalnitschero, Labaci 1882. — Heroi i dejatelji russko-tureckoj vojni 1877 i 1878. — B. Záleská: Ledový dům. Praha 1872. — Papa, Zagreb, 1860. — Narodni koledar za l. 1892. — Janez Volčič: Zgodovina šmarješke fare.

Gospod Mihael Kotnik, kurat v Vogljah: Pismo misijonarja Fr. Pirca iz l. 1837. in nekaj starih tiskovin. (Dalje pride.)

IZVESTJA
Muzejskega društva za Kranjsko.

Letnik III. 1893. Sešitek 5.

Boji na Krajinah in zmaga pri Sisku pred 300 leti.

(Po virih kranjskega dež. arhiva spisal **A. Koblar.**)

(Konec.)

Napočilo je osodepolno leto 1593. Turki so menili, da jim bode nadvojvoda Ernest napovedal vojsko in osebno prišel na Krajino. Zato so se na vso moč pripravljali. Kadarkoli so naše straže vjele kakega Turka, ali kadar je kak vjetnik srečno pribežal na svoj dom, se je raznesel med Slovenci glas, da se Hasan-paša silno oborožuje. Največ takih poročil je poslal po Andreju Turjaškem v Ljubljano uskoški glavar Peter grof Erdedi. Vse se je tedaj balo, da bode prišla najhujša nesreča nad hrvatsko in slovensko zemljo precej potem, ko bode skopnel sneg. A vkljub temu je bila vnema za obrambo naše domovine mlačna. Od cesarja še vedno ni prišla primerna podpora, vse dežele je trla revščina in nedostajalo je vzajemne vodilne misli, kako prijeti Turka. Milo je tožil Andrej Turjaški,[1] da se sovražnik močno nasaja, da pa njega od dvora, ko prosi pomoči, pitajo vedno le s potrpljenjem. Kranjskim deželnim stanovom je pisal: «Ako Vam je ljubljena domovina draga, usmilite se zapuščene Krajine in pomagajte, da z božjo pomočjo nemudoma preprečimo naklepe sovražnikov.»[2] Stanovi so mu poslali nekoliko denarja, da je mogel svoje arkebuzirje spraviti nazaj v karlovško trdnjavo, in da niso šli drugam služit. Ukazali so stanovi tudi stotniku Antonu Pečeviču, da

---

[1] Imenoval se je Andrej Turjaški gospod na Šumberku, Mirni in Žužemberku, vrhovni maršal dednih dežel na Kranjskem in v Slovenski Marki, cesarski svétnik in obrist v Hrvatski in Primorski Krajini.

[2] Stanovski odd. kr. dež. arh., zv. 124 a.

je nabral po Metliškem prostovoljnih strelcev. Dne 15. februvarja so poslali v Metliko Erazma pl. Scheyerja in Ivana pl. Galla, da sta jih pregledala in napravila zapisnik.[1]

Cesar Rudolf je bil pač že minulo jesen poslal v Zagreb Karola mejnega grofa Burgavskega in mu izročil nad vojsko najvišje poveljništvo. A dolgo jesensko deževje je prisililo nekaj njegovih vojakov, da so se vrnili domov. Le grofu Alfonzu pl. Montecuculi-ju je ukazal mejni grof, da naj s svojimi 150 arkebuzirji prezimi v Novem Mestu. Branili so se pa na vse kriplje Novomeščani teh vojakov, češ, da nimajo za njihove konje krme in hlevov. Zato so morali ostati v Krškem. Redú in pravice nemški vojaki res niso poznali. Vsled tega se jih niso Kranjci dosti manj bali, kakor Turkov. Mejni grof Burgavski je koncem januvarja ostavil Zagreb. Na njegovo mesto je poslal nadvojvoda Ruperta pl. Eggenberga, ki je bil izkušen general (in po rodu baje Slovenec). Dal mu je naslov poverjenika (komisarja), sam si je pa pridržal naslov vrhovnega poveljnika nad vsemi krajinskimi vojskami.

Hrup o gotovi vojni je prihajal od dne do dne močnejši. Pravili so, da namerava bosenski paša pri Brkiševini ali pa pri Hrastovici, kjer se Glina izteka v Kolpo, sezidati novo trdnjavo, podobno Petrinji.[2] Rustan-beg je pa Petrinjo dozidaval že koncem februvarja. Začel je poviševati okrožni zid in po mestu graditi hiše.

Ganil se je tedaj nadvojvoda Ernest. Dne 6. aprila je ukazal Burkhardu Schittnerju, da naj odide s stotnijo nemških hlapcev Fuggerjevega polka, ki je bivala po zimi v kranjski in loški okolici, na pomoč Andreju Turjaškemu, ker bode treba bolje zavarovati karlovško trdnjavo.[3] Teden pozneje je pa dal povelje 500 Rödernovim konjikom, ki so stali pri Fürstenfeldu, 165 Montecuculijevim arkebuzirjem in solnograškim vojakom, katere je bil sam izprosil od nadškofa, da naj odidejo v Zagreb. Poslal je tje tudi svojega provijantnega poverjenika pl. Neuhausa in vrhovnega nadzornika orožnice

---

[1] Stanovski odd., zv. 290, b, 1. [2] Stan. odd., zv. 290, b, 1. [3] Ibid. zv. 134, 1.

(obristen Zeugmeister), da bi preskrbljevala vojsko z živežem in strelivom.

Preden so zažvrgoleli škrjančki l. 1593., so že začele napadati posamezne turške čete hrvatsko pokrajino. V trumah po 150 mož so divjali krvoločniki med Kolpo in Savo in odvajali kristijane v sužnost. Karlovški huzarji, poslani od Andreja Turjaškega, so zadeli dne 10. aprila na neko tako četo pri Lomnici v Turopolju (« Turouopolie ») in jej ubili četovodjo.[1]

Sredi aprila je prišel Hasan-paša z vojsko v Petrinjo. Ukazal je ondi popraviti podrti most čez Kolpo in, ako bi bilo mogoče, narediti most tudi čez Odro. 3000 pešcev se je naenkrat lotilo dela. Les za most je ležal že prej posekan pri Petrinji. Vse je kazalo, da se bliža napad na Sisek. S strahom so hodili Siščani gledat grajenje mostá in turške ognje, ki so vse noči žareli od Vinodola do Hrastovice. « Poskrbite za nas, » sta pisala siseška župana (upravitelja) zagrebškemu kapitulu, « da vsi skupaj ne poginemo! » Grof Peter Erdedi je 17. aprila poročil Andreju Turjaškemu o gibanju Hasanove vojske.[2] Dne 22. aprila je pa naznanil Miko Radič, katerega je bil senjski oskrbnik Peter Gušič poslal na ogled proti Otočcu, da je prišel bosenski paša na veliko noč s 1000 možmi v Bihač, kjer ima sedem tisoč vojakov in sedem topov. Med njimi je Kacijanarica in jeden še večji top. Glavno vojsko pa zbira Hasan pri Lipši v Bosni.

---

[1] Stan. odd., zv. 124 a.

[2] To hrvatsko poročilo, katero je poslal Turjaški brez prevoda deželnim stanovom kranjskim, se glasi: «Wzmosnÿ ÿ Zwelÿchenÿ Gdne Gdne. Brathe nam wffanÿ ÿ obdersanÿ Neÿ Perwo Poklon ÿ Pozdrawlÿenÿe ÿ Zlwsbe nasse Preporwchenÿe. Wasseÿ m. moremo dathÿ naznanÿe, kakonam danaz dopelÿasse zwsnÿ od Woÿwode Jednoga konÿa, ÿ Pozlal nam ÿe Jedan Sathor ÿ Snymÿ zw ÿ zasslÿ dwa nassa kersschÿenÿka Po Imenw Mawrowÿch Slwga Thadÿolowÿchÿew ÿ onÿ nam Powÿdasse do Izthÿne, daÿe Bassa za wzÿm zkwpan, ÿ daseÿe Perwo Ganwl ÿz Banÿe lwke nego onÿ ÿ dachÿe obawe dnÿ doÿthi owde kowomw Nowomw Gradw. Zatho mÿ chwwssÿ tha glaz thakozmo nasse Zlwge obwztawÿli od onoga Pwtha Zakoga Stenam w. m. Pÿzalÿ, thozmo w. m. Hotÿlÿ naznanÿe dathi, ÿ ztim Gdn Bog w. m. Zdrawo drsi. Dano w Kerezthinczu 17. Aprÿla Anno 1593. Petrus Erdedi, Comes. Gdnw Generalw Herwatzkÿh ÿ Prÿmorzkÿh Pokraÿn.»

Po bruškem (Bruck) branilnem redu so morala gospostva (t. j. gospodje, deželani in najemniki grajščin), ako so bila njihova posestva po zemljiški davščini cenjena na 100 funtov denarjev, dajati za vojsko proti Turku po jednega dobro opravljenega konja. Pod dobro opravljenim konjem (wohlgerüstetes Pferd) se je razumevalo: konj, sluga, nemška oprava, puška, orožje in dolga risanica, kakoršne so imeli karlovški arkebuzirji. Kateri so prišli na nabor tako opravljeni, so jih ukazali stanovi vsprejeti v vojsko na deželne stroške (po 44 goldinarjev za jednega) in zabeležiti v pregledni zapisnik. Sklenili so stanovi, da naj velja ta red na Kranjskem tudi za leto 1593., in da naj se 26. aprila vrší v Ljubljani pregled konj.

Nadvojvoda je obvestil stanove kranjske dne 27. aprila o preteči nevarnosti in jim ukazal, da naj odpošljejo vojsko varovat deželno mejo. Njenim stotnikom je naročil, da naj vsaki dan pridno dopisujejo vojnim poverjenikom, postavljenim za izvrševanje najviših ukazov, in obristu Turjaškemu v Karlovec.

Generala Eggenberg in Turjaški nista več držala rok križem. Eggenberg je zbiral okrog Zagreba vojsko solnograškega obrista, Rödernove konjike in druge vojake. Iskal je le še konj za prevažanje topov, streliva in šotorov. Turjaški pa, ki je od nadvojvode dobil ukaz, da naj vojnim poverjenikom na Slovenski Krajini, ako bode treba, pojde na pomoč, je skušal uvesti med svoje vojake strogo disciplino. Izvedel je ob jednem od Eggenberga celo vrsto neprijetnih novic, namreč, da namerava Hasan sezidati trdnjave v rudniku pri Gvozdanskem, na Koroni pri Karlovcu, na Črnici pod Siskom in na Časni, in da stoji 500 turških ladij, napolnjenih z žitom in strelivom, pripravljenih pri Gradiški.

Kranjski deželni stanovi so sicer 6. maja odgovorili nadvojvodi, da ne kaže kranjske vojske spravljati na Krajino, ker že ondotnim inozemskim vojakom nedostaje živeža, streliva in denarja, a kmalu so se dali pregovoriti. Dne 10. maja so izdali deželni oskrbnik Volf grof in baron s Turna in Križa,

deželni upravnik Krištof baron Turjaški in vicedom Nikolaj pl. Bonhomo z vsemi deželnimi odborniki oklic, ki se je prečital na prižnicah po vseh peterih četrtinah (Kranjske in njej vtelešenih gospostev: Slovenske Marke, Metliškega, Istre in Krasa). Oklic je sicer omenjal težav oboroževanja zaradi bližne žetve, zaradi lakote, draginje in kuge, ki vedno preti deželi, a konec je bil vendar nastopni: «Konjiki morajo biti do 20. majnika v Zagrebu. Gospostva naj precej naredé po ognjiščih in kmetijah tudi zapisnike pešcev. Zapisniki se pošljejo deželnemu oskrbništvu, da dobé prepise stotniki četrtin. Izberó naj se za 30., 10. in 5. moža najbolj močni in pripravni ljudje. Kadar se bodo zapalili kresovi in dali ukazi s streli ali pa s pisanimi oklici, naj precej odide, kakor bode ukazano, 30., 10. ali pa 5. mož na določeno mesto.»

Tudi cesar Rudolf se je začel bolj brigati za vojsko. Naročil je svojemu bratu, nadvojvodi Ernestu, da naj spravi na Krajine konjike in pešce vseh notranjih dežel, in poslal mu je na račun hrvatskih zastankov 11 tisoč goldinarjev. Nadvojvoda mu je odgovoril, «da poslana svota ne bode zadostovala, ker slabo plačani vojaki že ropotajo. Reutenaverjevemu polku je na dolgu trimesečna plača, Rödernovim konjikom štirimesečna in Montecuculijevim konjikom celo petmesečna. Še slabše stoji z vojaki v Karlovcu. Plačan mora biti tudi ban s svojimi vojaki, ker mu sicer Hrvatje ne bodo več pokorni. Obljubljena državna pomoč naj se precej pošlje po stari augsburški pogodbi z l. 1582., kakor tudi ostali hrvatski zastanki.[1] Kranjska in Koroška sta tako revni, da prve četrtine dolžnih prispevkov za tekoče leto ne moreta poslati. Višje in nižje častnike sicer plačujeta deželi sami, a vendar

---

[1] Zastanki državne podpore za Krajine so znašali l. 1593. celih 178.988 gld. Dežele, ki so velik del te svote morale same plačevati, so po pravici tirjale, da se jim povrne. Korošci so plačali od l. 1536.—1593. za vojsko zoper Turke okoli 4 milijone gold. v zlatu, Kranjci v istem času $6^1/_2$ milijonov gold. samo vojne kontribucije, in Štajerci so dali od l. 1564.—1593. v isti namen 6,055.727 gold. Razun tega so vzdrževale te tri dežele še svoje konjike in pešce ob času vojne. Ni tedaj čuda, da je l. 1593. imela kranjska dežela 150 tisoč gold. dolga in prazno blagajnico.

primankuje osredni upravi vsako leto do 50 tisoč goldinarjev.[1] Kameralni dohodki so bili pa zadolženi še l. 1578., ko je bil nadvojvoda Karol za vojsko zoper Turka vzel na pósodo 60 tisoč goldinarjev.» Vsled teh pritožb je cesar bolj odprl državno blagajnico.[2]

Sredi majnika so se začele turške čete premikati. Senjski glavar Jurij pl. Lenkovič je izvedel, da se zbira turška vojska iz Like in Kotora pri Bihaču in druga pri Korenici. Zahteval je pomoči. Dne 16. majnika je pa pisal Andrej Turjaški kranjskim deželnim stanovom, da bode kmalu prišel Hasan paša od Kostanjevice, in da naj kranjski konjiki ure ne zamudé, temuč naj se precej zberó in pridejo k njemu. Gospodje in deželani

---

[1] Velike svote denarja so se morale izdajati vsako leto za posadke v krajinskih trdnjavah. Koliko da so stali vojaki v trdnjavicah Slovenske in Hrvatske Krajine l. 1593., se spozna iz sledečega zapisnika: *A.* Slovenska Krajina: Sisek 50 nemških hlapcev in 100 haramij; Drenčina 25 haramij; Novi Brest 200 arkebuzirjev, 300 nemških hlapcev, 400 huzarjev in 300 haramij; Letovanič 50 haramij; Ugrinovci (Vugrinouitsch-Castell) 100 haramij; Brkiševina 100 nemških hlapcev, 200 huzarjev in 200 haramij; Pokupsko 100 huzarjev, 100 haramij; Središko 100 huzarjev, 100 haramij; Kupčina 100 haramij; Rečica 50 haramij. Skupaj so stali na mesec: 200 arkebuzirjev 2564 gld., 800 huzarjev 3728 gld., 450 nemških hlapcev 2649 gld. in 1075 haramij 3992 gld. Vse leto je tedaj stalo teh 2525 vojakov 155.202 gld. — *B.* Hrvatska (in Primorska) Krajina: Karlovec 300 nemških hlapcev, od katerih jih je bilo 10 v Križanič-Turnu; Barilovič 80 haramij; Skrad 80 haramij; Blagajski Turen 80 haramij; Slunj 50 nemških hlapcev, 100 haramij; Gerdanec 50 haramij; Jejnec 50 huzarjev, 60 haramij; Ključ ali Orljak 50 haramij; Tovinska Peč 20 nemških hlapcev, 50 huzarjev; Oštarija (Osstria) 50 huzarjev, 50 haramij; Ogulin 20 nemških hlapcev, 50 haramij; Modruš 10 nemških hlapcev, 40 haramij; Gomirje (Goimerie) 20 haramij; Dabar 40 haramij; Plaški 29 haramij; Vrelo (Bründl) 20 nemških hlapcev, 100 haramij; Otočec 20 nemških hlapcev, 100 haramij; Brlog 15 haramij; Prozor 16 haramij; Ledenice 43 haramij; Senj 60 nemških hlapcev, 130 haramij; Bag (Carlwag) 40 haramij. Skupaj so stali na mesec: 150 huzarjev 699 gld., 500 nemških hlapcev 2961 gld. in 1173 haramij 4469 gld. Vse leto je stalo teh 1823 vojakov 97.554 gld. Stroški za posadke na obeh Krajinah so pa znašali l. 1593. celo 252.756 gld. (Stanovski arhiv, zv. 91, 7.)

[2] Po računu za čas od 18. okt. 1592 do 20. sept. 1593 je dovolil cesar porabiti za krajinske vojske 234.053 gld. 43 kr. Porabilo se je pa od te svote za Burgavske vojake 9000 gld., za Nadaždijev polk 6261 gld., za Montecuculijeve arkebuzirje 1618 gld., za Reitenaverjeve hlapce 46 179 gld. in za Rödernovih 500 konjikov 9258 gld.

so bili tačas ravno zbrani pri gosposkem sodišču v Ljubljani. Sklenili so, da se Turjaškemu ustreže. Na večer dne 17. majnika so se že sprožili po vsi kranjski deželi navadni trije streli, ki so klicali v orožje konjico, in drugi večer so strele ponovili. Glavar konjikom, Adam pl. Ravbar,[1] čegar bojno slavo nam je ohranila slovenska narodna pesen, je precej dobil ukaz od Franč. Krištofa Galla, da naj gre na vojsko z vitezi in ostane blizu deželne meje, če bode pa treba, naj jih vede z drugimi vojskami tudi dalje zoper Turka. Zaradi tega odločnega koraka je nadvojvoda pohvalil Kranjce in 20. majnika naročil Koroščem, da naj namesto narodne vojske dovolijo 100 opravljenih konj in 300 strelcev in naj jih brž odpošljejo na Krajino. Štajerskim deželnim stanovom je pa ukazal, da naj ne odlašajo, sklicati vojsko. Velel je tudi zagrebškim vojnim poverjenikom (den zur Verwaltung des obristen Leuttenand-Befehls verordneten Commissarien), da naj stojé točno pripravljeni, ker je Hasan spahijem ukazal, preskrbeti se z živežem za 40 dnij, da pojde ž njimi pod Sisek. Rečeno je bilo tudi v ukazu, naj 500 Rödernovih konjikov precej pride v Zagreb in da naj Grasswein z redno krajinsko vojsko ide na pomoč, kadar bode poklican. Korošci so obljubili nadvojvodi, da bodo do 1. junija postavili

[1] Kranjski deželni stanovi so izvolili Adama pl. Ravbarja s Kravjeka in Krumperka že leta 1590. za glavarja kranjskim viteškim konjikom. Pogodba ž njim se je ponovila vsako leto. Dobival je Ravbar od dežele letne plače 200 gld. in, kadar je šel na vojsko, mesečnih 100 tolarjev (à 70 kr.). Konjikom se je pa plačevalo letnih 31 gld. in o vojski mesečnih 12 ren. gld. Razun tega je imel poročnik, katerega je moral izbrati Ravbar iz deželanov, letnih 100 ren. gld. in o vojni mesečnih 50 ren. gld.; prapornik letnih 70 gld. in v vojni po 24 gld. na mesec; vojaški predikant v vojni mesečnih 12 gld. Mesečno plačo so prejemali za časa vojne tudi: nadstražnik 20 gld., vojaški pisar 8 gld., dva trobca in jeden bobnar pa, kakor se je ž njimi zmenilo. Ravbar je razpolagal tudi s 60 vozmi-samci in, da je kaznoval nepokorne hlapce, si je moral najeti paličarja (Steckenknecht), ki je dobival na leto po 9 gld., ob času vojne pa mesečnih 6 ren. gld. plače. Vsak gospod in deželan, ki je moral po davščini dati za vojsko pet opravljenih konj, je smel imeti svojega pobiča (Pueb oder Jung). Nekateri vitezi (gospodje in deželani) so bili pri pregledu določeni, da so morali osebno iti na vojsko. Drugi so poslali s konji svoje bojne hlapce. Ako sta šla z viteško vojsko tudi deželni glavar in upravnik, se je moral konjiški glavar na nju posebno ozirati.

v Novo Mesto 100 arkebuzirjev, katere je nabral glavar Krištof pl. Obračan. Kranjci so pa še posebno naročili svojemu deželnemu glavarju baronu Ivanu pl. Kobenclju, ki je bival tačas v Gradcu, da naj od nadvojvode in vojnega sveta izprosi streliva in živeža za Senj in Karlovec.

Za rana dne 20. majnika je planil nenadoma Rustan-beg s 3000 konjiki in 300 pešci iz Petrinje. Prišel je z vojsko čez most in ropal po Turopolju do Kerestinca. Požgal je pet vasij, namreč Kupinec, Zdenčino, Galgovo, Stupnik in Čolničje Selo, in odvedel seboj veliko kristijanov. Rupert pl. Eggenberg in Štefan Grasswein sta ga hotela ustaviti, a nista si upala, ker sta se čutila preslaba. Rödernovi konjiki in solnograški hlapci namreč še vedno niso bili prišli k njima in le Montecuculijevi konjiki ter Reitenaverjevi hlapci so taborili v okolici zagrebški. Tudi Andrej Turjaški je naglo sklical konjike, ki so imeli konje na paši, v Karlovec in je mislil prijeti roparske Turke. Izvedel je pa še isti dan popoludne ob dveh, da so se vrnili proti Petrinji. Odšel je nato s konjiki proti Ogulinu, kjer je 100 Turčinov napadlo ondotno okolico. V pest je dobil štiri Turke in kakih 30 konj.

Med tem časom je imel Hasan-paša glavni tabor pri Rustan-begovem dvoru v Strigovlju nad Kostanjevico. Ukazal je, da naj se združijo ž njim spahiji (turški vitezi na konjih) iz vsega bosenskega pašaluka. Opert-beg iz Hlevna je s svojo vojsko naglo izpolnil povelje. Begu iz Požege in Memi-begu iz Zvornika je nekaj dnij delala zapreke velika voda. Beglerbeg iz Like je pa stal z veliko vojsko pri Zrinju ob Drini. Bihaškemu glavarju, Murat-agi, je Hasan naložil, da naj mu pošlje tri topove in dvoje «orglje in starih pušk (Doppelhaken)».

Kranjski konjiki se odpravljajo na vojsko. Adam pl. Ravbar je odrinil s Krumperga 23. majnika. Dne 26. istega meseca je taboril z vitezi v Dobrepoljah in čez 4 dni v Metliki. Na ukaz deželnih stanov so njegovo viteško vojsko pregledali Ivan pl. Gall iz Krupe, Viljem pl. Semenič iz Semiča in Ivan Ludovik pl. Sauer s Kozjeka. S to vojsko so se stanovi kaj ponašali. «Es ist gleichsam ein Schatz vnnd bester Posten

oder Ringmauer dieser Landschaft» — so pisali. Sami so ji hoteli ukazovati. Zato jim nikakor ni bilo všeč, ko je Andrej Turjaški rekel Ravbarju, da naj pride na ono stran Kolpe. Rajši bi bili videli, da bi bil ostal Ravbar na meji. Turjaškemu so odrekali pravico, prestavljati viteze po svoje, ker to niso bili redna, njemu podložna vojska. Le kadar bi šli vsi oddelki vojskâ v boj, naj bi po njihovem mnenju šli tudi vitezi kaka dva dni daleč od deželne meje. Vendar so se Ravbarjevi konji 15. junija že pasli pri Krašicu, Goljaku in Volavju (Vollaule) na Hrvatskem.[1] Tudi gledé deželne brambe je nadvojvoda naročil deželnim stanovom kranjskim, da naj jo pošljejo na Krajino, Andreju Turjaškemu pa je dal oblast, da sme po svoji previdnosti dajati náloge in določevati stališča deželnim brambovcem.

Kakor votli grom, ki naznanja bližajočo se hudo uro, ljudi oplaší, tako sta vse Ljubljančane prestrašili naznanili Demetra Rubiča, vojvode v Otočcu, in Jurija pl. Lenkoviča, glavarja v Senju, da se je dne 10. junija Hasan-paša začel pomikati z vsemi vojskami proti Sisku. Pisala sta deželnim stanovom: «Grozna je njegova moč. Kar more nositi orožje v pašaluku, gre ž njim. Seboj pelje Kacijanarico, dolg top iz Krupe in mnogo manjih topičev. Z živežem so vojaki preskrbljeni izvrstno.»

Dne 15. junija se Hasan res že prikaže pred Siskom. Precej isti dan jame streljati na trdnjavo. Kakor blisk se raznese ta pretresljiva novica po hrvatski in slovenski zemlji. V Zagrebu se zberó pri Eggenbergu grof Zrinjski, Nadaždi in Budiani na posvet. Sklenejo povabiti Andreja Turjaškega, da bi prišel z vsemi svojimi vojaki proti Zagrebu in privedel tudi kranjske deželne brambovce, katere so mu bili malo poprej poslali deželni stanovi na pomoč. Turjaški se vzdigne dne 16. junija s svojimi vojskami iz Karlovca in gre proti Sisku. Med potjo se združi z Eggenbergovimi in banovimi četami v Turopolju.

---

[1] Stan. oddelek, zv. 290 b, 4.

Krščanske vojske je skupaj okoli 4000 mož. Zbrani so nastopni poveljniki:[1] Andrej Turjaški s Šumberka s 300 lahkimi konjiki iz Karlovca; Rupert pl. Eggenberg z Ehrenhausena s tremi banderci ali 500 možmí; Adam pl. Ravbar s Kravjeka in Krumperka s 500 kranjskimi plemiškimi konjiki; Melhijor pl. Rödern baron v Fridlandu in Seidenburgu s 500 šlezijskimi konjiki; Štefan (Alban) Grasswein s 300 slavonskimi konjiki in pešci; Tomaž Erdedi, ban hrvatski, s 400 konjiki; Krištof pl. Obračan s Starega Grada s 100 koroškimi konjiki; Štefan Ursini grof pl. Blagaj, glavar 150 lahko oboroženih vojakov; glavar Jurij Žiga pl. Paradeiser z Neuhausa s 160 karlovškimi in koroškimi vojaki za težko metalno orodje; glavar Jakob pl. Prank s 150 konjiki v lahkem orožju; glavar Peter baron pl. Erdedi z 200 Uskoki; Štefan baron pl. Tahi s Štatenvrha s 100 huzarji; glavar Martin Pečnik iz Stare Vasi z Alfonzom Montecuculijem, ki imata 150 belo in zeleno oblečenih vojakov.

Hasan-paša je pa zbral pod Siskom — po poročilih A. Turjaškega — 50 tisoč mož. Med njimi je bila večina begov, starešin, vojvod, ag in drugih imenitnih Turkov iz bosenskega pašaluka (paši podložne dežele). Dne 21. junija na večer, ko je zagledal Hasan avstrijsko vojsko, je izbral najboljše svoje čete in najimenitniše poveljnike ter je šel ž njimi čez most na ono stran Kolpe proti Staremu Sisku. Prišel je med vode Savo, Kolpo in Odro in se ondi utaboril. Bivšemu svojemu gospodu Memi-begu iz Bihača je pa ukazal prešteti vojsko, ki je prekoračila most. Naštel je Memi okrog 20 tisoč mož, konjikov in peščev. Poveljniki so jim bili: Poleg Hasana njegov brat beg cerniški, beg iz Orehovice, beg iz Požege, Memi-beg iz Zvornika, njegov sin Ibrahim-beg iz Like, Mehmed-beg iz

---

[1] Jedino ta zapisek krščanske vojske ni vzet iz izvirnih listin deželnega arhiva kranjskega, ampak iz opisa bitve pred Siskom, katerega je v zapisnik zabeležil l. 1722. deželski registrator in načelnik arhiva, Karol Seifrid pl. Peritzhoff, ki trdi, da je posnel te podatke po izvirnih listinah. Omenjeni zapisnik leži v kranjskem deželnem arhivu.

Hercegovine, ki je bil sin sestre turškega cesarja, Ramatan-vojvoda, ki je bil poprej beg v Škanderiji ali Albaniji, in Rustan-beg iz Petrinje. Na oni strani vode pri topovih in ostali vojski je Hasan pustil Kurt-bega iz Vučjidola, ki je bil sin bivšega bosenskega Ferhat-paše Sokoloviča, in Opert-bega iz Hlevna. V torek dne 22. junija, na praznik sv. Ahaca, proti poldnevu je trčila avstrijska vojska ob turško. Vname se najstrašneji boj. Hrvatske pešce in konjike, ki prvi skočijo nad sovražnika, odbijejo Turki in zapodé v beg. Ko pa pridejo Turčini pod vodstvom zvorniškega bega do kranjskih muške-tirjev in strelcev, se kmalu vse obrne. Na mah postrelé naši vitezi (pod vodstvom Adama pl. Ravbarja) mnogo sovragov in jih pomečejo raz konje. Drugi Turki se začnó umikati proti mostu. Ko Andrej Turjaški to vidi, pošlje Štefana grofa pl. Blagaja in Jakoba pl. Pranka, oba glavarja arkebuzirjev, k mostu, da bi Turki ne mogli uiti na ono stran vode. Glavarja naglo zasedeta most s svojima četama. Ker Turki ne morejo čez, spusté se zraven mosta v reko Kolpo, da bi jo prepluli. Brez števila plavajočih se potaplja. Ko Turki iz tabora na oni strani vode zapazijo, kako gre njihovim tovarišem, zapalijo svoj smodnik, v šotorih pa vse popusté in zbežé. Zmaga kristijanov je popolna in veličastna. Poleg grozovitega Hasan-paše je padlo na bojišču, oziroma potonilo v Kolpi, 9 begov. Od 20 tisoč Turkov, ki so bili prišli čez most, se jih je rešilo le kak poltretji tisoč. Žal, da si je otel življenje kristijanom zelo nevarni Rustan-beg iz Petrinje. Naši junaki so dobili v pest 9 topov na kolesih, med njimi Kacijanarico, in lepa turška tabora, ki sta stala na obeh bregovih Kolpe. Avstrijcev je padlo malo in skoraj nihče ne izmed vitezov. Drugi dan so prinesli kranjski vojaki Andr. Turjaškemu truplo Hasan-paše in starega zvorniškega Memi-bega. Potegnili so bili Hasana iz vode. S Petrom grofom Erdedijem je pokopal Turjaški njegovo truplo na lepem kraju pri Sisku. A prišli so Turki po noči, truplo izkopali in je prepeljali v Banjaluko. Tako je poročal o slavni zmagi pod Siskom deželnim stanovom kranjskim Andrej Turjaški dne 24. junija in 3. julija

1593. Pisal je o zmagi tudi nadvojvodi Ernestu v Gradec. Stanovi kranjski so brž naznanili veselo novico sosednjim deželam in nadvojvodinji Mariji, materi nadvojvode Ferdinanda, kateri so med drugim pisali: «welche freudenreiche Victori zwar diesen christlichen Landen vmb souill Herrlicher vnd bey aller khünfftigen Posteritet lob- vnd denkhwürdiger widerfahren, weil Sie, in erwegung des khleinen geringen Heufleins vnsers obgesygten Kriegs-Volkhs gegen der Türkischen auserlesnen starkhen macht mit augenscheinlicher wunderbarer Hilff vnd Würkhung des allmechtigen Gottes erlangt worden.» — Poskusili so naši vojaki po bitvi pri Sisku vzeti še Petrinjo, a so se premislili. Andrej Turjaški je imel potem slavnosten vhod v Karlovec, Adam pl. Ravbar se je pa vrnil s plemstvom na deželno mejo med Mokricami in Brežicami.

Istega dne, kakor se je bíla odločilna bitva pred Siskom, se je začelo v Gradcu pri nadvojvodi veliko posvetovanje, kako bi se rešile Krajine Turka. Od dvornih vojnih svétnikov so bili navzoči: Friderik pl. Trautmannsdorf, Viljem pl. Radovljiški (Radmannsdorf) in Ivan pl. Barbo s Kozljaka (Waxenstein) in Gutneka (Gutenegg). Dežele so pa poslale svoje zastopnike, in sicer sta prišla v imenu Štajerske: Bogomir baron pl. Preyner in Ivan Žiga baron pl. Herberstein, v imenu Koroške: Ludovik pl. Ditrichstein in Volf Mager, v imenu Kranjske pa: deželni upravnik Jurij baron pl. Kisel s Fužin in Štefan pl. Gušič s Poganic. V seji dne 30. junija so se prečitala poročila, katera so poslali obristi o zmagi pri Sisku.

Kdo je bil tedaj glavni vojni poveljnik vseh avstrijskih vojskâ pod Siskom? Med zgodovinarji je trojno mnenje. Valvasor to čast pripisuje Andreju Turjaškemu, nemški zgodovinarji Eggenbergu in Hrvati večinoma banu. Po našem prepričanju je vprašanje o glavnem poveljništvu do bitve pred Siskom ostalo nerešeno. Vsi trije imenovani poveljniki so morali biti pokorni ukazom nadvojvode, oziroma vojnega svéta v Gradcu. Med seboj so bili pa vsi trije precej neodvisni in le ob času največje nevarnosti so pomagali drug drugemu. Kako da so stale zadeve o imenovanju načelnika, se spozna iz pisma

nadvojvode do cesarja z dne 10. maja 1593. «Was die ersetzung der obristen Leutenandschaft anlangt, dieweillen Eur. Khay. Mth. vndter denen fürgeschlagnen am maisten auff den Obristen in Crabathen Andreen von Auersperg gehen, wider den Ich meines Theils Zwahr khein andres bedenkhen, als Seines Leibs vnuermüglichait[1] gehobt, Bin Ich des genzlichen versehens, wann Ime vnnd Seinem vndtergebnen Khriegsvolkh nur etwas weniges mit der Bezallung geholffen werden khöndte, Als woll Sy Jetziger Zeit über die massen hochentblösst, vnnd die Jetzigen austheillungen Zwey Monat wenig oder gar nichts ausgeben, wie es Eur. Khay. Mth. aus sein des Obristen beiligunden Originall-Schreiben sub ·/. gnädigst zusehen haben, das Er Sich hierzu gern gebrauchen, nämblich erzaigen, dem auch gar nit Zuwider sein würde, wann Eur. Khay. Mth. hierzu ain andere höhere oder fürstliche Person gebrauchen wollten, derselben wie billich zuweichen, dorumben Ich Im die Notdurrfft auf diesen Weeg gestraggs Zueschreiben vnnd Eur. Khay. Mth. sein erclörung hinnach vberschikhen will da Im alsdan auch der Titl Verwalter des obristen Leuttenand-Beuelchs gegeben vnd Sich mit Ime seiner mehrern vnterhaltung halben woll zuuergleichen sein möchte.»

V nekem pismu z dne 26. avgusta 1593 nadvojvoda nazivlje Andreja Turjaškega še obrista, Eggenberga in druge zagrebške generale pa poverjenike (Commissarien). Na ukaz nadvojvode se je Andrej Turjaški 24. septembra preselil v Zagreb, kjer je postal glavni poveljnik vseh treh Krajin. A ni mu bilo usojeno, dolgo uživati to čast, ali, kakor je sam pisal, «in Einem solchen Laborint zu steckhen». Smrt ga je pobrala nenadoma. Dne 8. oktobra 1593 so mu še pisali kranjski deželni stanovi in ga imenovali obrista Hrvatske, Slovenske in Primorske Krajine. A ravno tisti dan zvečer ob desetih je umrl ta slavni zmagovalec Turkov pod Siskom. Senjski glavar Jurij baron pl. Lenkovič, katerega je bil Turjaški pri svojem odhodu

---

[1] Andreja Turjaškega je že 11. maja 1581, ko je bil glavar arkebuzirskih konjikov, nadvojvoda Karol zaradi bolehnosti moral začasno odpustiti iz službe.

iz Karlovca postavil oskrbnikom posadke, je pisal 11. oktobra 1593 iz Karlovca deželnim stanovom kranjskim nastopno: «Demnach ich die Herrn mit betruebtem gemuet zuerindern nicht vmbgehn sollen, das der Allmechtig Gott den 8. dits vmb. Zehen Uhr nachmittag den wolgebornen Herrn, Herrn Andreen von Auersperg Herrn zum Schönberg etc. Generall Obrissten Leittenandt seligen auss disem Jamerthall zu sich erfordert, dem vnd vnss allen der guettig Gott gnedig sein wölle.» Ker je Andrej Turjaški umrl neoženjen, se je za dediča šumberških in drugih njegovih posestev dne 23. oktobra 1593 oglasil njegov stričnik Viljem Turjaški z Mirne.[1]

Dva spomenika osvoboditve Dunaja v l. 1683.

Spisal **Konrad Črnologar.**

Deset minut hodá zahodno od Šmarije, v Tlakah, stoji ob stari državni cesti nasproti cerkve sv. Kriza zidano, kapeli podobno znamenje, imenovano «pri Treh Križih». Lična kapela je zunaj in znotraj slikana na presno. Slike so dvomljive umetniške vrednosti, predstavljajo pa večinoma Kristusovo trpljenje. V kapeli je mala zidana menza, vznad katere se dviguje lesen križ skozi svod nad kapelino streho. Na njem visi umetna lesena podoba Križanega. V kapeli je nad menzo pred križem lepa lesena soha žalostne Matere božje. Na desni in levi strani kapele stojita pod milim nebom še dva križa s podobama obeh razbojnikov. Od treh križev je dobila kapela tudi svoje ime.

V kapeli pred menzo leži kot stopnica četverovoglata 1·20 *m* dolga, 0·46 *m* široka in, kolikor je je nad tlakom, 0·22 *m* visoka plošča iz črnega mramorja. Gorenja, daljša robova sta posneta. Na navzgor obrnjenem licu je napis z latinskimi, po 4 *cm* visokimi črkami, deloma poškodovan, deloma zbrušen s podplati.

---

[1] V «Letopisu Matice Slovenske» za leto 1890, str. 51, trdi gosp. Ivan Steklasa, da je umrl Andrej Turjaški l. 1594., kar tedaj gotovo ni pravo.

Na gorenjem koncu nad vrsto «transalpinae» ima plošča v Tlakah v sredi debelosti dve po 3 *cm* široki in 8 *cm* globoki okrogli luknji. Gotovo je bila tu plošča z železnimi klini zvezana z drugim jednakim kamnom. Ti luknji in posneta robova kažeta, da je imela plošča prvotno drug namen. Stala je po koncu. Iz napisa pa sledi, da je to del nekega kamnitega križa, postavljenega povodom zmage nad Turki pred Dunajem 12. sept. 1683.

Valvasor (Ehre, XI. str. 181) pripoveduje pri opisovanju gradú Lesičja, da je dal grajščak Leonard Merharič, imenovan Fabijanič, «Žegnani studenec» na Škofljici obzidati in zid poslikati, takoj pred studencem je pa postavil velik kamenit križ, jednak onemu lesenemu, katerega je moldavski knez Servanus Canthacuzenus l. 1683. po rešitvi Dunaja ostavil pred mestom.

Sprva sem menil, da so kamen pri Treh Križih prenesli iz Škofljice v Tlake, ali pa, da je gori omenjeni grajščak spominski križ postavil v Tlakah. A temu ni takó. Jeden spomenik osvoboditve Dunaja v l. 1683. so postavili na Škofljici in druzega v Tlakah.

Da bi se prepričal, če sta li bila to dva križa, ali ne, sem iskal na Škofljici ostale dele križa. In ne zastonj. V zidu «Žegnanega studenca» stoji na zahodni strani pri tleh po strani vzidan, spodaj odlomljen kamen iz sivega apnenka. Na napisni strani je 41 *cm* širok in sedaj 87 *cm* dolg. Ta je gledé širjave in oblike popolnoma jednak onemu v Tlakah, le robova sta širje posneta in je iz drugače snoví. Napis je doslovno jednak onemu v Tlakah, le črke so slabeje vrezane. Gospod Vinko Ogorelec, posestnik in deželni poslanec, mi je pravil, da so že mnogo let na tem kamnu ženske prale. Ko je bilo pa pred leti zidovje «Žegnanega studenca» takó slabo, da se je hotelo podreti, obzidal je studenec na novo, ter je dal vzidati tudi poleg njega ležeči napisni kamen.

Oba napisa se dopolnjujeta. Kjer je napis v Tlakah poškodovan, je na Škofljici ohranjen. Da se cenjeni čitatelj sam prepriča, sledita tu napisa vzporedno.

Tlake:	Škofljica:
TRANSALPINÆ	. . . .
PRINCEPS EIVS	. . NCEPS EIVS
DEM: PERPETY꜄ HÆ	DEM PERPETV꜄ HÆ
RES AC DOMIN꜄	RES AC DOMIN꜄
EREXIM꜄ CRVCE	EREXIM꜄ CRVCEM
HANC IN LOCO Q	HANC IN LOCO Q
ᵛAVIS DIE DEVO	VAVIS DIE DEVO
TIONE POPVLI	TIONE POPVLI
ET SAC O HONO	ET SACRO HONO
RATO I ꝛ II ꞮTV	RATO IN PERPETV
AM SVI SVOI	AM SVI SV RV}
MEMORIA TEM	MEMORIA TEM
PORE OBSI ' ''NI	PORE OBSIDIONIS
MACHOME ANÆ	. . CHOMETANÆ
A VEZIRIO KARA	. . . .
MVSTAPHA BAS	
SA VIENNENSIS	
INFIRIORIS AV	
STRIA MENSE	
SEPTEMBR · DIE	

Kakor je videti, sta oba kamna dela dveh križev, postavljenih povodom zmage pred Dunajem. O križu na Škofljici vemo, kdo ga je postavil, o onem v Tlakah pa ne. Valvasor omenja pri opisu šmarijske fare med podružnicami tudi cerkve sv. Križa v Tlakah, a nič ne omeni kamnitega križa in tudi znamenja ne. Škoda pač, da se ni ohranilo vsaj še nekaj vrst nad besedo «transalpinae.»! — Kdo je neki ta «transalpinae princeps»? Morebiti v Valvasorju omenjeni «Fürst aus der Moldau Servanus Canthacuzenus»? Meni to ni jasno. Znamenito bi bilo poizvedeti, če se nahajajo jednaki križi, vsaj v odlomkih, še drugod in kako se glasi prvi del teh napisov.[1] Morebiti se stvar pojasni.

[1] Pisalec tega sestavka se je obrnil v to svrho na c. kr. osredno komisijo za umetn. in zgod. spomenike na Dunaju.

Kam sta križa prešla, ni težko uganiti. Iz več kosov sestavljen kamnit križ ne more biti kaj trpežen, osobito, ako ni temelj zanesljiv, ali če kamen rad razzeba.

Tudi križa v Tlakah in na Škofljici sta se podrla, ali pa so ju morali podreti. Drugi je ostal pozabljen, del njegov je postal perilnik, le naš kronist ga je ohranil. Hvale vredno je, da je gospod V. Ogorelec rešil vsaj jeden kamen. — Boljšo osodo je imel prvi. Ko je bil kamniti spomenik v Tlakah v nevarnosti, da bi se podrl ali se je celó podrl, dejali so del z napisom v kapelo, ostale kose so pa pozidali. Vsekako je bilo ljudstvu to znamenje drago, kajti skrbeli so celó, da je bilo obdarovano z odpustki, kateri se dobivajo poleg napisa še sedaj. Ljudje, ki hodijo mimo, radi ondi pomólijo. Sicer se je pa popolnoma pozabilo, kaj je dalo povod zidanju te kapele.

Donesek k zgodovini dominikanskega samostana v Velesovem.

(Spisal **Fr. Pokorn.**)

V samostanskem arhivu očetov kapucinov v Škofji Loki se nahaja med raznovrstnimi beležkami, ki zadevajo zgodovino njihovega samostana, tudi nekoliko, deloma v latinščini, deloma v laščini pisanih drobtinic, tičočih se klavzure velesovskega samostana. Ta zbirka obseza marsikaj zgodovinskega. Ker bi morda utegnilo koga zanimati, naj vsebino v kratkih potezah obelodanimo. Čudno bi se morda komu zdelo, kako pridejo v škofjeloški kapucinski samostan zaznamki, ki zadevajo redovnice velesovske. Ako pa pomislimo, da so bili očetje kapucini izvenredni pridigarji in spovedniki velesovskih dominikank, in ako opomnimo še to, da so bili nekdaj kapucini tudi v Kranju, od koder se je marsikaj preneslo v Loko, potem nam je stvar jasna.

Znano je, da je papež Benedikt XIV. leta 1742. izdal bulo, v kateri zapoveduje strogo klavzuro vsem redovnikom in redovnicam. Velesovskim redovnicam je to slovesno razglasil namestni naddijakon za Gorenjsko, grof Petazzi, kateri je bil pozneje stolni prošt ljubljanski. Ta nova določba velesovskim redovnicam ni bila prav po godu, ker so do tedaj uživale več

prostosti. Želele so torej polajšave gledé klavzure. Najprej se obrnejo s prošnjo, ki jim je napravila mnogo stroškov, do učenih in v rimski kuriji mogočnih mož; a ti jih pusté na cedilu. Potem pa P. Joahim iz Kranja, tedanji gvardijan kapucinski v Ljubljani, kateri je bil njihov izvenredni spovednik, napravi v njihovem imenu ponižno prošnjo gledé olajšave klavzure na P. Mihaela, fugienskega kapucina, katerega so redovnice velesovske v to pooblastile, da bi stvar ali sam, ali pa po kom drugem razložil pred sv. stolom.

Prošnja je bila te-le vsebine: «Nove določbe vsprejmemo z udano pokorščino, vendar pa prosimo sledeče polajšave: 1.) Dovoli naj se nam milostno, da bi se smele ob potrebi s sorodniki in drugimi takimi ljudmi, kateri nas obiščejo, pogovarjati na kakem določenem kraju brez mreže v navzočnosti dveh samostanskih sester. 2.) Prosimo, da bi smele ženske v samostan priti z dovoljenjem prednice, moški pa s škofovim dovoljenjem ob posebnih samostanskih slovesnostih. Razlogi, vsled katerih upamo doseči uslišanje, so nastopni: 1.) Samostan naš je daleč proč od vsakega mesta, na samoti pod mrzlimi planinami. 2.) Večkrat pride mnogo znancev od daljnih krajev nas obiskat. 3.) Bati se je hude nevolje in zamere, ker dosedaj nismo bile nikdar tako strogo vezane. 4.) Tudi v Mekinah se je dovolila jednaka olajšava. 5.) Ako bi se to ne dovolilo, trpelo bi naše dobro ime škodo, češ, prav niso živele, zato so prejele strožja pravila. 6.) Da se ohrani mir srca in otroško zaupanje. Dano v Velesovem dne 23. sept. 1744.

Podpisale so prošnjo sledeče redovnice:
Marija Beatrika Fabiani(zin), priorisa; Terezija pl. Petenegg, superiorisa; Suzana Groffenbegerin, Roza pl. Zezkerin, Katarina pl. Plautzhoffen, Konstancija pl. Erberg, Ivana pl. Flednigg, Antonija pl. Maschon, Aleksija pl. Nachodizin, Hijacinta plemenita Affeltrerin (Abfaltrer), Ana pl. Affeltrerin (Abfaltrer), Nepomucena pl. Schoberg, Neža pl. Plautzhoffen, Avguština pl. Scherrenburg.

Odgovor na to prošnjo pride iz Rima dne 30. oktobra leta 1744. z vprašanjem: 1.) Ali hočejo ostati «in statu quo

ante», predno je bila bula razglašena, in 2.) ali se hočejo redovnice čisto prostovoljno reformovati gledé klavzure ter si naložiti novo breme?

Na ta vprašanja odgovoré redovnice po svojem prokuratorju takó-le: 1.) Nočemo ostati «in statu quo ante Bullam». 2.) Hočemo se reformovati po novem redu, in sicer nagibane k temu deloma po nasvetu, deloma pa iz proste volje in vesti.

Da bode pa stvar jasnejša, zato se razloži naslednje: Velesovski samostan se je zgradil l. 1238., tedaj kmalu po smrti sv. Dominika, ki je v Gospodu zaspal l. 1221. Samostan je osebno vizitoval sv. Hijacint, kateri je pa umrl l. 1257. Ker je torej ta samostan dominikank ali «belih nun» že tako dolgo stal, se da sklepati, da je gotovo že marsikaj pretrpel in marsikatero spremembo doživel, sosebno za časa turškega divjanja po Kranjskem in ob času luteranstva. Gotovo se je pred 151. leti udal kakim nam neznanim prestopkom, ker so se, da bi se prestopki odpravili, leta 1593. po vizitatorju Frančišku Barbaru, tirenškem nadškofu, izdale določbe (constitutiones), katere so reformovale klavzuro. Te določbe, ki pozneje sledé, so pa vendar dovoljevale izhod iz samostana, če tudi so zaukazovale klavzuro znotraj obzidja.

Od izdaje teh konstitucij, to je od l. 1593. do danes (l. 1744.), je minulo 151 let. Zatorej se je nanje lahko popolnoma pozabilo morda vsled starosti, ali vsled požarov, ali vsled kake škofove dispenze, ali se niso vsprejele, ali pa morda vsled nemarnosti prednice, posebno gledé klavzure. In tako se je zgodilo, da tudi sedanje redovnice niso imele stroge klavzure. Hodile so iz samostana in druge ženske so hodile v samostan. Tudi moški, posebno okoličani, so večkrat brez dovoljenja še celo v kor ali v celicó pogledali, sosebno ob času kake slovesnosti, in nihče si vsled tega ni delal težke vesti. Ko pa je izšla bula, piše prokurator, sem jih opomnil na obnovljenje ali na dispenze klavzure. Iskale so se dispenze po samostanskem arhivu, a zastonj. Kake določbe o tem ni bilo najti nikjer. Obrnile so se pismeno na oglejskega patrijarhata kancelarijo, in res so ondi našli določbe o tem, kakor

zdolej sledé. Obračajo se zdaj s ponižno prošnjo do sv. stola za dovoljenje, kakor je bilo zgoraj omenjeno.

Pregledavši vse to, pravi prokurator, kako naj se odloči? H klavzuri, določeni po buli, se ne morejo siliti. Ravno tako ne na določbe iz l. 1593., ker zanje niso vedele in se tudi ne zavezale po njih se ravnati, kakor se razvidi iz njihove profesije. Moje mnenje je, da se jim dovoli, kar prosijo slobodno, da bodo potem tudi rajši izpolnovale to, in da ljudje ne bodo imeli o njih kakih napačnih predsodkov.

K napominanim podatkom se priloži zdaj še avtentično spričevalo o razmerah in življenju teh redovnic. Spričuje se, da je velesovski samostan res pod mrzlimi planinami, oddaljen od mesta, jako vlažen in zdravju neprijazen. Ob deževnem času pride voda še celo v kripte. Redovnice živé prav versko in spodbudno, tako da so vredne v vsem pohvale in dobrohotnosti. To je spričal z lastnoročnim pismom in pečatom dne 2. nov. 1744 grof Karol Žiga pl. Petazzi, baron schwarzeneggski, gospod v Ribniku, doktor bogoslovja, inful. stolni prošt ljubljanski in namestni naddijakon za Gorenjsko.

Na informacijo zaznamovanih dveh točk pride sicer dne 2. januvarja l. 1745. iz Rima odgovor, a ne še konečna določba. Prokurator namreč prosi, naj se mu pošlje še avtentično spričevalo o tem, da ni bilo v Velesovem od začetka samostana nikdar mreže ondi, kjer se redovnice pogovarjajo z lajiki, in da svetne ženske vedno hodijo v samostan z dovoljenjem prednice, moški pa z dovoljenjem ordinarija ob času preoblečbe, ali profesa, ali kake druge take samostanske slovesnosti.

To se zgodi. Podpisani potrjujejo, da je vse to že od nekdaj v navadi, če tudi ni pisanih sporočil o tem. Sklepajo pa to še posebno iz pisma cesarja Ferdinanda I. od dne 19. novembra 1562, v katerem se velesovski prednici zabičuje, da naj sumljivim moškim ne dovoli vstopa v samostan.

Pisano dne 18. januvarja 1745.

Jernej Grošelj, župnik velesovski; Jurij Fabiani, župnik cerkljanski, ss. Theol. baccal. form.; P. Joahim iz Kranja, gvard. ljubljanski in ex-lector ss. Theolog.

Po dolgem pismenem boju pride še-le zmaga. Dne 17. julija 1745 so dosegle dominikanke v Velesovem še več, kot so prosile. Papežev tajnik Jožef Livizzani oznani odgovor sv. stola z dne 2. julija 1745 takó-le:

«Perpensis per Sanctitatem Suam fundamentis deductis in scriptura ipsi exhibita cum summario Documentorum, eadem Sanctitas Sua declaravit, nihil esse innovandum, et praesentem casum non esse comprehensum sub Sua constitutione super clausuram monialium.»

Oblika slovesne obljube redovnic v Velesovem:

«Ich Schwester Maria N. Thue Profession gelobe und uerhaiße Gott dem Allmächtigen, Mariae der heil. Jungfrauen Muetter Gottes, dem heil. Vater Dominico, ollen Lieben Heiligen Gottes, und eüch wirdige Priorin und Muetter difes Convents des Chlofters in S. Marian Thall, in euer Händ mit meiner Trey, und ollen eüern Nachkommden Priorinen, anstatt des Maifters unfers Ordens der brediger brüeder und des Patriarchen von Aglern nach Lauth und Inhaltung der Regel S. Augustini, und nach Ordnung und Satzung der Constitution der brueder brediger Ordens, in williger Armuth und völliger Obedienz, und in Stötter Reinikeit, will ich auch von dißen Orden nimermehr Schaiden bifs in den Todt, darzüe mir Helfe Gott Vater, Sohn und heil. Geist. Amen.»

Konstitucije velesovskih redovnic.

Prav je in dobro, tako piše tirenški nadškof Frančišek Barbaro, da se redovnikom in samostanskim ljudem dajo pravila, po katerih zamorejo prav živeti, da ne zabredó v posvetnost in tako s hudobnimi angelji v pekel. Zato je isti dne 9. okt. l. 1593. izdal naslednja pravila in določbe z ukazom, da naj se jih velesovske dominikanke, prednica in njene redovnice, natanko držé:

1.) «V cerkvi naj se propovednica in nove stopnice, ki vodijo pri vhodu v cerkev proti velikemu altarju, do kora podró. Pod korom naj bodo močna vrata, ki držé v cerkev iz samostana, vedno zaprta. Ključ od njih imej prednica in le ob

posebnih prilikah se smejo odpreti. To je klavzura, zapovedana «sub poena excommunicationis». Vrata morajo imeti v sredi čveterokotno okno, ki je vedno zaprto, le pri obhajilu redovnic se odpre. Ako gredo redovnice skozi ta vrata v kripto pod cerkvijo, morajo biti pa cerkvena vrata zaklenjena, sicer jih zadene napominana kazen. Vravnana morajo biti pa ta vrata tako, da duhovnik ondi lahko spoveduje in deli tudi sv. obhajilo redovnicam.

2.) Pri omenjenih vratih bodi tudi pogovarjalnica (Parlatorium), kjer se zamorejo redovnice potrebno pogovarjati s svojimi ljudmi pri obisku. Pogovarja naj se vselej pošteno in mirno, ker je cerkev blizo, in pa v pričo jedne tovarišice. Ta vrata pod korom morajo biti vselej zaprta, kadar so cerkvena vrata odprta. To zabičamo prednici strogo «sub poena privationis ab officio». Oni dve okni znotraj teh vrat morata se dobro utrditi in obdati z mrežo, skozi katere luknjice gredo le trije prsti.

3.) Redovnice naj brez vzroka ne hodijo v cerkev, da ne prelomijo klavzure in ne zapadejo kazni. Kadar pokopljejo v kripto kako sestro ali, ako gredo molit na grob kake sestre, smejo iti v cerkev, vselej seveda pri zaprtih cerkvenih vratih, da lajiki ne pridejo v cerkev. Ako prednica katerega lajika ali klerika ali žensko spusti v samostan brez veljavnega vzroka, jo zadene izobčenje in odstavi naj se takoj. Razvedrila med redovnicami naj bodo pobožna, poštena, spodbudna, kakor se spodobi.

4.) Deklico, katera se hoče posvetiti samostanskemu življenju, naš v to postavljeni komisar izprašaj, predno se preobleče, da zve njeno odločno voljo in potem še-le se preobleče v parlatoriju. Pred 12. letom se ne sme nobena deklica preobleči, redovne obljube ali profesa napraviti ne sme nobena pred 16. letom, in poskušnja traja eno leto. Profes se napravi prednici v roke v navzočnosti redovnic potem, ko je še jedenkrat slovesno naznanila svojo voljo.

5.) Kadar pride kapelan v samostan po opravkih, naj ga nekatere starejše redovnice spremijo do izhoda. Drugi ne

smejo v samostan, razven, ako so potrebni samostanu in redovnicam v službo. Pred vrati naj bode mala celica, kjer posluša prednica pri pet črevljev dobre mere od tal napravljenem oknu okoličane, kadar pridejo po opravilih se kaj ž njo pogovorit. Prestopki gledé tega zapadejo kazni, kakor smo omenili že zgoraj.

6.) Ječa, kamor zapirajo okoličani grešnike, da se pokoré za svoje malopridnosti, naj je na dvoru, in sicer na drugi zunanji strani in znotranja vrata se zapró. Zidovi vse klavzure se morajo popraviti, posebno pri zelenjaku naj se zid vzviša, da tatovi ne bodo mogli več notri. Okna na zunanjo stran klavzure morajo biti omrežena in sploh naj se vse prenoví in utrdi.

7.) Ker pa je samostan in cerkev in vse okrog jako vlažno, vodeno, tako da je zdravju na kvar, in ker je okolica močvirna, se je bati, da redovnice v njem izmrjó. Potem pa se lahko heretiki, kateri prebivajo v okolici, polasté samostana in vsega posestva njegovega. Kaže se torej potreba, da se dovoli, da sme prednica, a vselej le v spremstvu z drugimi redovnicami, na spomlad in po letu za nekaj ur iti ven iz samostana, ali na «Pristavo», ki je le nekaj laških milj oddaljena od samostana, ali pa v grad, v kojem so shranjene in zavarovane pred Turki samostanske vrednosti, ker je utrjen in v bližini samostana. To pa zato, da se razvedré in si zdravje ojačijo. Po noči pa ne smejo nikdar ostati zunaj samostana, razven, ako bi Turki prišli v okolico, naj se zapró v dobro utrjeni grad. Njihovo obnašanje pa mora biti vedno spodbudno, vzgledno, da se ne bode mogel kdo spodtikavati nad njimi, kadar gredo ob napominanem času iz samostana.

8.) Vsak mesec vsaj jedenkrat in o večjih praznikih naj prejmó z vso pobožnostjo zakramenta sv. pokore in sv. R. T., da zamorejo v dobrem se tem bolj utrditi in napredovati v popolnosti.

9.) Prednica naj vsako leto enkrat dâ račun od svojega hiševanja vpričo svojih podložnih redovnic. Med njimi naj vlada sploh pokorščina, ponižnost in ljubezen. Ako se vrinejo

mej-nje kaki prepiri ali kaj jednakega, naj se to naznani mojemu v to odbranemu komisarju.»

V dokaz istinitosti je vse te konstitucije podpisal tudi Ivan Dominik Coronella, kancelarij oglejskega patrijarhata.

Drobtinice iz furlanskih arhivov.

Nabral **Ant. Koblar.**

(Dalje.)

Sora. Po smrti župnika Tomaža Javha (Jawch) je nastopil faro «s. Stephani in Zeyer penes Loch» Ivan Vreča (Vretza in Wreza). Tirjal je patrijarh 30. maja 1502, da naj odstopi, ker je od vetrinjskega opata dobil faro Ivan Seytan (Saitan) iz Loke. Potegnil se je pa za Vrečo ljubljanski škof Krištof Rauber. Pisal je Rauber 9. jun. 1502 patrijarhu, da je sorska fara pač nekdaj spadala pod oglejsko jurisdikcijo, ali od ustanovljenja ljubljanske škofije spoznava le ljubljanske škofe za svoje višje duhovne pastirje in zato gre njemu razsoditi Vrečino zadevo. Enako je pisal škof Rauber 10. jul. 1502, da se namreč ne vtika v zadeve oglejske cerkve, v svoji škofiji, kamor spada Sora, pa hoče biti sam sodnik. Dva dni pozneje je bil vikar Vreča poklican v Videm na odgovor, a odpisal je, da si ne upa priti, ker spada pod ljubljanskega škofa. Patrijarh mu je pa 14. jul. 1502 zagrozil z izobčenjem, ker ni dokazal, da je Sora v ljubljanski škofiji. (A, a. 25. 171 in A, b. 49.) — 28. maja 1578 dâ župnik Lovrenc Rozman «Titulum mensae» Sebastijanu Arnoschu (Arnež) iz Kranja. (A. b. 39.) — Župnik Jurij Freudenschuss prosi 29. nov. 1638, da bi v Vidmu v dijakona posvetili Andreja Jerliha, domá iz sorske fare, ker je sklenil vzeti ga za farnega koadjutorja. (A, b, 39.)

Stara Loka. Loški župnik Emcho de Alzeya je prezentoval klerika Mihaela iz Loke (de Lok) za kapelo ali altar sv. Lovrenca v kostnici (in Carnario) v Stari Loki. Patrijarh Bertrand potrdi 23. maja 1337 prezentacijo in ukaže Otakarju, naddijakonu Kranjske in Marke, da naj ga vmesti.

(D, 3, zv. 83, l. 56.) — L. 1349. je vtelesil papež Klemen VI. starološko faro in vse od nje odvisne vikarjate (po selški in poljanski dolini) mizi frizinškega škofa. (A, b, 39.) — Starološki župnik Hilprand Hak, ki se omeni že 16. nov. 1355 (C, 3, 4, 34), je dal 30. jan. l. 1358. dovoljenje za zidanje loškega nunskega samostana. (C, 3, 16.) — Ko je resignoval na faro župnik Hilprand, jo je dobil 16. nov. 1358 (?) Henrik pl. Mühlhausen (Můlhusen), klerik mogunške škofije. Vtelešena je bila fara mizi frizinškega škofa, in patrijarh je župnika potrdil. (C, 3.) — Župnik Pankrac Ecker se imenuje prav mnogokrat od 10. mar. 1473 do 30. jul. 1489. (A, b, 9—13.) — 19. apr. 1487 duhovni pomočnik Pavel Schenti. (A, a, 12, 362.) — 18. apr. 1488 Leonard Prenner, kapelan altarja dvanajsterih aposteljnov v farni cerkvi loški. (A, a, 13, 273.) — 30. mar. 1484, 4. apr. in 30. jul. 1489 duhovni pomočnik Jernej Klobučič (Clabuczicz, socius diuinorum in Pisoflock). (A, a. 10, 662 in 13, 445.) — L. 1492 župnik ondi Gašpar Marolt, kanonik v Frizingu. (A, a, 15, 337.) — 25. apr. 1493 se imenuje Fabijan (A, a, 15, 471), 17. jun. 1499 in 3. jun. 1500 pa Vit Naglič farni vikar v Loki in namestnik župnika. (A, a, 22, 187 in 23, 64.) — 3. jul. 1493 se navede duhoven Lovrenc (de Loch). (A, a, 15, 499.) — 23. sept. 1499 duh. pomočnik Žiga Waixenstayner. (A, a, 22, 224.) — Koncem 15. stoletja je bilo posebno veliko Ločanov posvečenih v Čevdadu v mašnike, in sicer: Jakob Spitaler, sin lončarja Leonarda, je dobil 19. dec. 1495 na mizni titel vojnika Gašparja Lambergerja, prestojnika smledniškega gradú, subdijakonat, 27. febr. 1496 dijakonat in 2. apr. 1496 mašništvo; Jurij, sin Jurija Reicha, je postal subdijakon 27. febr. 1496 na titel oprode Joahima Purckstoller-ja iz Loke in mašnik 2. apr. 1496; Ivan, sin pok. Mateja Lazari, 27. febr. 1496 subdijakon na titel loške opatinje Katarine, 19. mar. 1496 dijakon, 2. apr. 1496 mašnik; Blaž, sin krojača Lovrenca, 27. febr. 1496 subdijakon na titel pl. Lambergerja, oprode v gradu Lebeku, 19. mar. 1496 dijakon, 2. apr. 1496 mašnik; Avguštin, sin žagarja Martina, 24. sept. 1496 sub-

dijakon na titel mize velesovskega samostana, 27. dec. 1496 dijakon in 18. febr. 1497 mašnik; Lazar, sin Krištofa Gosjaka (Gosiach), 31. mar. 1498 v Belaku subdijakon na titel loškega oprode Baltazarja Sigelstorfferja, 14. apr. 1498 v Ogleju dijakon, 9. jun. 1498 v Čevdadu mašnik; Mihael, sin zidarja Tomaža, 10. mar. 1498 v Čevdadu subdijakon na titel pl. Baltazarja Sigelstorfferja iz Loke, 31. mar. 1498 v Belaku dijakon, 14. apr. 1498 v Ogleju mašnik; Leonard Kuhar (Khucher), sin pok. Pashazija, 23. febr. 1499 v Čevdadu subdijakon na titel pl. Erazma Laserja iz Moravč in 30. mar. 1499 dijakon; Jurij Raik 14. apr. 1498 v Ogleju subdijakon na titel krškega gospoda (in Gurgk) Jurija de Laturre in 22. dec. 1498 v Čevdadu mašnik; Jurij, sin kovača Jurija, 23. febr. 1498 v Čevdadu subdijakon na titel ortenburškega glavarja J. Lambergerja, 16. mar. 1499 dijakon, 30. mar. 1499 v Ogleju mašnik; razun tega sta prejela subdijakonat 19. dec. 1500: Tomaž Kos, sin kovača Kristijana, na titel Joahima Burgstalerja, predstojnika v loškem stolpu (Prefecti in Turriloch), ter Matija, sin zidarja Primoža, na isti titel; 2. apr. 1496 sta dobila tonzuro in manjše redove: Benedikt, sin Huebmana, in Martin, sin Andreja Stanforja; Matija, Valentinov sin, je pa dobil 28. maja 1496 tonzuro in 19. dec. 1506 subdijakonat na titel Baltazarja, sina Jurija, ki je bil namestnik frizinškega škofa Filipa v Loki. (O. z.)[1] Po smrti župnika Ivana pl. Sigesdorfa je dobil 10. sept. 1562 loški mestni vikar Ambrož Hauman faro sv. Jurija «per fare».[2] Prezentoval ga je patrijarhu Leonard pl. Sigesdorf von Grosswinklern, škofovski predstojnik loškega gospostva. (A, c, I, 62.) Ambrož Hauman je bil že l. 1562 komisar gorenjskega naddijakona Jurija Graffa; župnikoval je pa v Stari Loki še 12. sept. 1578, ko je pri-

[1] Iz teh in drugih podatkov, katere smo posneli iz ordinacijskega zapisnika, se razvidi, da so ordinandi hodili v razne kraje za škofom-posvečevalcem po blagoslove, in da je rokodelski stan dajal večino duhovnikov v 15. veku. Kmetje najbrže še niso vživali toliko svobode, da bi bili njihovi sinovi smeli postati mašniki.

[2] Prvikrat smo tu našli zapisano sedaj še navadno slovensko obliko «pri Fari» = v Stari Loki.

poročil tkalčevega sina Mateja Brešarja, ki je studiral pri jezuvitih v Ljubljani in bil potem pevec v farni cerkvi loški, za višje redove. (A, b, 39, 43 in 48.) — Po smrti Ambroža Haumana je dobil 21. sept. 1594 starološko faro Gašpar Freudenschuss, ljubljanski prošt in oglejski naddijakon za Gorenjsko. (A, c, 3.) 10. apr. 1595 je že bival v Stari Loki. (A, b, 44.) 2. avg. 1595 je pisal Freudenschuss patrijarhu: «Sklicana je sinoda v Videm. Prejšnja leta je nadvojvoda branil našim duhovnikom tje hoditi in tudi letos nikogar ne morem na to pot siliti. — Pošljem Baltazarja Straussa, da ga posvetite v subdijakona.» (A, b, 15.) Vzdignila se je še isto leto cela kopa tožbâ zoper Freudenschussa od strani župljanov in frizinškega konzistorija. Zgodovinsko važna je pritožba, «da župnik zaradi Bitencev, ki še po nemško govoré, pri Fari nemški pridiguje». Poklican je bil zatoženec k patrijarhu na odgovor. 16. mar. 1598 je prišel v snegu in ves truden čez hribe iz Vidma domov. Ni se mogel oprati. V začetku l. 1599. so mu vzeli loško faro in odšel je v Radovljico. Naddijakon Trebuhan iz Kamnika je v Stari Loki začasno postavil za vikarja svojega kapelana Tomaža Rostingerja. (A, b, 44.) — 16. maja 1599 je ondi postal vikar Josip Sittich, beneficijat presv. Trojice v Škofji Loki, katerega je frizinški škof 16. apr. 1599 prezentoval za župnika v Stari Loki in ga patrijarh potrdil 22. jul. 1600. (A, c, 5.) L. 1599. je pel novo mašo Sebastijan Blažič in l. 1601. Martin Standler; oba sta bila doma iz starološke fare. (A, b, 47) — L. 1600. je bil pri Fari za kapelana Hanibal Formacher. (A, b, 44.) — Imenuje se župnik Josip Sittich dvakrat v letu 1614: v marcu je priporočil Kamničana Pavla Jugovca za mašništvo in 29. apr. je prezentoval, po smrti Martina Standlerja (Stadler), novega beneficijata za cerkvico presv. Trojice v loškem mestu. (A, b, 24 in 43.) Po smrti J. Sitticha je pa patrijarh potrdil 4. nov. 1622 za župnika Jerneja Štruklja (A, c.), ki je bil apost. protonotar in kanonik ljubljanski; umrl je v Stari Loki 16. nov. 1633. Potem je dobil faro 13. jan. 1634 Andrej Hafner, magister pro-

stih umetnostij in modroslovja. Šel je kot kompetent za faro v Frizing, kjer je z drugimi prestal konkurz, a potem je moral iti še v Videm, da je bil izprašan od sinodalnih izpraševalcev, preden je bil potrjen za Faro. (A; b, 18.) 10. mar. 1642 priporoči župnik Hafner dijakona Ivana Trillerja za mašništvo (A, b, 39), 12. sept. 1642 pa dijakona Ivana Herzoga, ki je bil krščen v Stari Loki 22. jun. 1618. (A, b, 24.) Tega Herzoga je vzel Hafner za svojega kapelana in je prosil 7. avg. 1644 zanj v Vidmu, da bi bil potrjen za dušno pastirstvo. (A, b, 34.) — 6. mar. 1644 je župnik Hafner priporočil Ivana Slugo za dijakonat. (A, b, 32.) — 10. mar. 1649 Ivan Dienstmann, starološki župnik, apost. protonotar, kanonik novomeški, radovljiški beneficijat in svetovalec frizinškega škofa, priča, da je bil Jurij Perner krščen v Stari Loki 26. jan. 1630. (A, b, 24.) — 16. sept. 1649 dobi Andrej Jerlih beneficij sv. Andreja v Loki. (A, c, 12.) — 6. dec. 1656 priča starološki župnik Gregor Rožman, apost. protonotar, kanonik ljubljanski, kapelan kranjske deželne kónjice in beneficijat sv. Fabijana in Sebastijana v Stari Loki, da je bil duhovenski kandidat Matej Pintar ondi krščen 22. sept. 1632. (A, b, 24.) — Umrl je župnik Gregor Rožman (Roschman) 16. jan. 1664 in 29. dne istega meseca je frizinški škof prezentoval Jurija Hafnerja, doktorja bogoslovja, za župnika (A, b, 45.); od patrijarha je bil potrjen 21. dec. 1664. (A, c, 14.) — Župnik Jurij Hafner je ostavil Loko in šel h kartuzijanom v bistrski samostan; nato je pa 29. dec. 1670 frizinški škof prezentoval za Faro Krištofa Karola Waltherja, katerega je še le 20. jan. 1672 potrdil patrijarh (A, c, 15) in 4. febr. 1672 vmestil neveljski vikar Ivan Ludovik Herandt. Kapelanoval je tačas v Stari Loki Gregor Véhovec. (A, b, 45.) — Po Waltherjevi smrti je škof prezentoval 22. nov. 1675 poljanskega župnika Andreja Hudačuta (A, b, 44.), ki je bil potrjen 3. mar. 1676. (A, c, 15.) — 20. apr. 1704 se omeni župnik Andrej Hudačut, apost. protonotar in magister modroslovja, s kapelanoma: Jakobom Walko in Vrbanom Rotarjem. V starološkem gradu je stala tačas kapela

sv. Jožefa in v Ajmanovem gradu (Ehrnau) kapela obiskanja M. D. To kapelo je blagoslovil l. 1671. patrijarhov komisar Oktavij Amigon. V Cerngrobu se je shajalo večkrat na leto ljudstvo, posebno z Gorenjskega. Stala je v Bitnem tačas poleg cerkve sv. Nikolaja še cerkev sv. Vida z jednim altarjem. Vsa starološka fara je l. 1704. štela 6500 duš. (A, b, 49.) — 27. mar. 1714 se imenuje Ivan Franč. Papler, doma iz Stare Loke, doktor modroslovja in obojnega prava. (A, b, 23.) — 15. nov. 1718, po smrti Andreja Hudačuta, je bil za župnika v Stari Loki potrjen poljanski župnik Andrej Blaznik. (A, c, 18.)

Stari Log. 25. okt. 1669, ko je bil zapustil Stari Log Ivan Jakob Mihič, je prezentoval knez Turjaški za župnika Ivana Schneller-ja (A, b, 44.), a potrjen je bil Schneller menda še-le 16. jan. 1681. (A, c, 6.) — 19. jun. 1735, ko je odšel župnik Ivan Težak v Črmošnjice, je dobil faro Mihael Vojščak (Vojschak) in po njegovi smrti Josip Torta 15. maja 1740. (A, c, 20.); Torta je ondi župnikoval še 18. nov. 1748. (A, b, 49.)

Stari Trg pri Ložu. L. 1292. se imenujeta Herman, Otonov sin, in Herman Loški (a Los). (C, 7, 75.) — Ko je resignoval na faro Lož župnik Vincenc, čevdadski mansionar, jo je dobil 9. sept. l. .... Frančišek, imenovan Ronza iz Čevdada. (C.) — 8. mar. 1337 podeli patrijarh Bertrand v Vidmu plemenitniku Juriju Loškemu (Georio de Los) varstvo in vladanje gradu v Ložu in ondotno glavarstvo z vsemi pravicami za jedno leto od prihodnjega sv. Jurija za 80 mark soldov. (D, 3, zv. 83, l. 9.) — 17. febr. 1341 se je Elizabeta, udova nekega Renssona iz Novega Grada (de nouo Castro), odpovedala trem zemljiščem, ležečim v okrožju loškem (in districtu Los), katera je imela kot fevd od oglejske cerkve, in sicer: 1 v vasi Vrh (in Monte), 1 v Igi Vasi (Ygendorf) in 1 v vasi Olševek (Olswikch). Dobila ja je potem v fevd Dyemodis, hči Henrika Verdenstainskega z ozirom na Ditriha Verdenstainskega, glavarja v Ložu. (E, I, a, 18.) — Do 20. febr. 1341 je bil za

župnika v Ložu Otakar iz Ljubljane. Ko je pa isti dan nastopil faro ljubljansko,. je prejel faro sv. Jurija v Ložu patrijarhov kapelan Matej de Motio (Moggio). (E, I, a, 21.) — 30. jul. 1490 se je pod župnikom Martinom Ratgebom, ki je ob jednem vladal tudi bloško faro, pričela pravda zaradi odvisnosti fare od Ribnice. (A, b, 49.) — Baltazar Stetner (de Los) postane 24. sept. 1496 v Čevdadu subdijakon na mizni titel Jurija Elacherja, 27. dec. 1496 dijakon in 18. febr. 1497 mašnik. 18. febr. 1497 dobi tonzuro Ivan, sin pok. Tomaža Sudlerja, in 13. jun. 1500 subdijakonat Jurij, sin krojača Gregorja, na titel vojnika Žige Lambergarja. (O. z.) — 18. sept. 1498 je vikar v Ložu bil Leonard. (A, b, 49.) — 27. jan. 1505 se omenita vikar Štefan in glavar Andrej Durrer «in Los». (A, a, 25, 503.) — Za župnikom Jurijem Maningerjem je dobil faro Lož (ter beneficij sv. Petra v Ložu in faro bloško) ljubljanski prošt in pičenjski škof Jurij Sladkonja (Slachcogna). Od l. 1506 do 1509 župnika Sladkonjo večkrat omenjajo listine v pravdi z ribniškim naddijakonom zaradi bloške fare in beneficija sv. Petra. (Glej: Bloke.) (A, b, 49.) — Župnik Gašpar Lipec se omenja 23. febr. 1582 (A, b, 34.), 26. jan. 1598 (A, b, 18.) in dalje do l. 1615. — 14. sept. 1590 prezentuje nadvojvoda Ferdinand za beneficij M. B. v šteberškem gradu in za kapelo sv. Petra v Ložu bloškega župnika Ivana Uršnika. (Izv. perg. list., A, b, 23.) A dobil je oba beneficija cirkniški župnik Vincenc Perger in ju užival do 5. okt. 1596. (A, b, 15.) — Beneficij sv. Petra, ki je nesel letnih 60 dukatov, je potem dobil od vlade cirkniški župnik Anton Štefanič (A, b, 15.), 22. mar. 1599 pa trebanjski župnik Ivan Klemen. (A, b, 41.) 4. jun. 1606 je nadvojvoda za isti beneficij prezentoval Ivana Uršnika (A, c, 7), po smrti prednika J. pa 16. jun. 1609 Josipa Focasa (izv. perg. listina, A, b, 22.), ki je bil od patrijarha potrjen 18. jul. 1609. (A, c, 7.) — Nikolaj Pipan iz Loža je bil l. 1595. kurat v Spodnji Idriji. (A, b, 48.) — Šteberški grad (Stegberg) je imel 24. febr. 1601 baron Hanibal pl. Eck in ondi uradnika

Ivana Šimiča (Schimitsch). (A, b, 34.) — Po smrti Gašparja Lipca je dobil 14. jan. 1615 faro Lož Ivan Scherza (A, c, 8.), ki je ondi župnikoval še 12. apr. 1640. (A, b, 22.) — Beneficij sv. Barbare v farni cerkvi sv. Jurija so ustanovili baroni Lambergi, ki so se pozneje poluteranili. Užival je ta beneficij župnik Gašpar Lipec (tudi Lipar). L. 1607. so pa deželni stanovi zaradi zastalih davkov prodali beneficij ribniškemu župniku Luki Knafeljnu za 350 gld. Ribniški župnik Nikolaj Mrau ga 10. nov. 1622 daruje patrijarhu s prošnjo, da naj se podeli loškemu župniku Ivanu Scherzi za poboljšek, ker je pred kratkim podrl leseni župni dvorec in sezidal novega. (A, b. 23.) Patrijarh mu je potrdil ta beneficij 17. apr. 1624. (A, c.) — 2. mar. 1644 popraša magister modroslovja, subdijakon Ivan Ule iz Loža, kdaj da naj pride v Videm k ordinacijam. (A, b, 34.) — Po smrti župnika Matije Lasserja je bil Ivan Pavel Schwenk (Schwenkg) od cesarja prezentovan za župnika v Ložu 6. apr. 1691, in patrijarh ga je potrdil. (A, c, 18.) 25. jan. 1700 je isti imel kapelana: Andreja Tomšiča in Ivana Krstn. Hlapšeta. (A, b, 49.) — Ko je umrl Pavel Schwenk, je dobil loško faro Jakob Uršič (Vorshiz), nekdaj župnik idrijski. (A, c, 20.) — Po smrti župnika Jakoba Filipa Uršiča je 25. sept. l. 1742. dobil faro ribniški kapelan Andrej Telban, ki je l. 1745. poročal o velikih shodih pri cerkvi sv. Križa. V fari je imel isto leto 1815 duš, 119 krstov, 59 pogrebov in 19 porok. 18. nov. 1748 je župniku Telbanu služil za kapelana Frančišek Klemšè. (A, b, 49.)

Stari Trg pri Poljanah. 8. mar. 1486 in 31. okt. 1492 se omenjajo Jakob Strauss, glavar gradú v Poljanah, Jurij, poljanski župnik, in kapela pred gradom poljanskim. (A, a, 12, 255 in 15, 397.) Jurij, župnik, dobi 31. okt. l. 1492 dovoljenje, da sme imeti svojega kapelana. (A, a, 15, 420 in A, b, 31.) 1. jun. 1493 se omenita župnik Jurij in duh. pomočnik Matija Vinterič. (A, a, 15, 486.) — L. 1598. je pa župnik Matija Schmatzel dokazoval, da spadajo Poljane pod naddijakona Polidora, a ne pod ribniško naddijakonstvo. (A, b, 47.)

Stičina, *samostan:* Reinboto, gradnik (Castellanus) koroškega vojvode Ulrika na Kravjeku, daruje 24. jun. 1254 dvoje zemljišč in 2 vinograda v Oslici pri Krki stiškemu samostanu z namenom, da bi ga vsprejeli v bratovščino in pokopali v Stičini. (D, zv. 74.) — 26. nov. 1302 koroški vojvoda Oton potrdi stiškemu samostanu svoboščine. (D, zv. 74.) — 3. jul. 1358 se pritoži opat Peter pri patrijarhu, da mu ortenburški grofje nočejo biti poslušni (parere et obedire). Zato je dobil župnik Neytrandus v Svibnem od patrijarha ukaz, da naj slovesno v cerkvi med sv. mašo odveže od dolžnosti pokorščine podložnike grofove. (C, 3.) — 19. okt. 1341 je bil opat (Ivan) pri patrijarhu zatožen, da je zapravil samostansko imetje. (D, 3, zv. 82, str. 166.) — 17. apr. 1489 je vladal opat Tomaž. (A, a, 13, 166.) — 21. jan. 1496 Jakob Gall, gradnik na Gamberku in od cesarja postavljeni odvetnik stiškemu samostanu, prosi patrijarha za svojega sina Mihaela dovoljenja, da bi ga smel kak škof posvetiti v mašnika, ker bi mu potem stiški opat podelil beneficij. Opat in patrijarhov kapelan Martin, ki se imenuje prvič 23. mar. 1495 (A, a, 16, 76) in zadnjič l. 1499. (A, a. 24, 217), je poslal l. 1496. o. Donata, meniha svojega samostana, s tem pismom k patrijarhu. Ob jednem je pa opat Martin prosil dovoljenja, da bi smel blagoslavljati kelihe in mašno obleko in kar bodo tacega prinesli v Stičino blagoslovit «ex Carniola, Inferiori Marchia et Sawnia». (A, b, 49.) Kmalu nato je pa prosil opat Martin patrijarha, da bi ga ne obteževali s komisijskimi posli, ker nedostaje domačih javnih notarjev, s tujega klicati jih pa stane predrago. (A, b, 49.) 27. jan. 1492 je bil opat Martin posvarjen, ker je segal v pravice dolenjskega naddijakona. (A, a, 16, 342.) — Kralj Maksimilijan je prosil 17. dec. 1496 patrijarha, da bi pridružil in vtelesil šmarijsko faro stiškemu samostanu. Isto je prosil 11. febr. 1497 stiški opat Martin patrijarha Nikolaja, rekoč: «Oglejski patrijarhi so ustanovili stiški samostan, ki je sedaj v hudih stiskah zaradi vednih turških napadov. Odkar so ga Turki razdrli, se ne more postrojiti, ker so se zmanjšali dohodki. Ker sovražniki vse uničujejo, mnogo trpé

menihi sv. Bernarda v samostanu. Prosimo tedaj, da mu vtelesite faro Šmarijo, ki nese na leto 40 dukatov». (A, a, 18, 230.) Opat Martin, Osvaldov naslednik, zopet prosi 6. apr. 1497, da naj se potrdi Stičini vtelešenje šmarijske fare, ki je izpraznjena, ker je Sterlecker zadobil dekanstvo v Novem Mestu. Investira naj se nanjo stiški menih o. Ivan Komolec. Poslednja prošnja se mu je uslišala. (A, a, 18, 240.) 12. nov. 1498 se je opat Martin pričkal z Bernardom Fraumanom zaradi beneficija na Krki. (A, a, 19, 34.) — 18. mar. 1500 opat Ivan prosi patrijarha za-se potrjenja, ker so ga po smrti prednika Martina enoglasno izvolili bratje za opata; prosi tudi, da bi smel biti blagoslovljen domá od kakega katoliškega škofa, ker je pot v Videm dolga in ima mnogo opravila v samostanu: Nadalje prosi pooblaščenja, blagoslavljati kelihe in mašno obleko ne-le Stičini podložnim cerkvam, ampak tudi drugim, ako mu bodo teh stvarij donesli. Poslal je s tem pismom v Videm Mihaela Diepranta, duhovnika ljubljanske škofije. (A, b, 49.) To dovoljenje je zadobil opat Ivan 27. mar. 1500. (A, a, 24, 225.) 29. sept. 1500 je poslal opat Ivan v Videm notarja, duhovnika Simona Smalcika, ki je zastopal stiške pravice, s prošnjo, da bi smel opat pri cerkvah, ki so polnim pravom vtelešene samostanu, nastavljati le začasno duhovne pastirje. (A. b, 49.) Imenuje se opat Ivan še 17. apr., 9. jun. in 10. avg. 1504 v pravdi, ki se je vrtela o nekem beneficiju v Višnji Gori. (A, b, 49.) — 27. jan. 1578 je opat v Runi naznanil patrijarhu, da je bil za opata v Stičini izvoljen Jakob Klafferle. 30. mar. 1579 priporoči opat Jakob tri kandidate za dijakonat. Potrjen je bil pa opat Jakob od patrijarha še-le 20. dec. 1579. (A, b, 24.) — Od opata Lovrenca (Rainer) imamo mnogo prošnjâ. 9. apr. 1582 je priporočil Matijo Zaletela (A, b, 24.), 9. jun. 1593 pa br. Petra Preglicija za višje redove. (A, b, 14.) 27. febr. 1594 prosi patrijarha, naj se potrpi zaradi duhovenskih plačitev, ker deželni knez toliko tirja za vojsko, katera vedno šumi po Dolenjskem, da je že vse prišlo na beraško palico. (A, b, 34.) 10. jul. 1595 je iz istega vzroka prosil, naj bi

kranjske duhovne ne mórali iti k sinodi na Furlansko, ampak naj se skliče sinoda v Ljubljano ali v Novo Mesto. (A, b, 15.) 14. avg. 1595 poroča o vojskinih nemirih, ki so krivi, da niso prišli kranjski duhovni na sinodo v Št. Danijel nad Vidmom. (A, b, 15.) 16. avg. 1596 je prosil svetinj za altar svoje nove kapele v Ljubljani. (A, b, 48.) 27. mar. 1597 prosi patrijarha pravice, da bi smel kot opat in naddijakon posvečevati altarje, zvonove in pokopališča, deliti tonzuro in manjše redove tudi nemenihom, in dajati za višje redove odpustna pisma kandidatom, ki bi bili posvečeni od ljubljanskega škofa. Rad bi imel tudi patronat nad faro škocijansko pri Turjaku. (A, b, 48.) 28. mar. 1599 prosi opat Lovrenc, da bi tržaški škof smel v njegovem naddijakonatu posvetiti nekaj duhovnov, altarjev in pokopališč ter ljudi birmovati. Ker so ljudje že delj časa ta zakrament skoro čisto opustili, jih je bilo za sv. birmo godnih več tisoč. (A, b, 48.) — 24. sept. 1588 je bil v Vidmu v mašnika posvečen Andrej Lepus (Zajec), l. 1592. pa Ivan Scherrer, oba rojena Stičana. (Ordin. zap.) — Koncem 16. stoletja so stiški menihi sami oskrbovali nastopne, samostanu podložne fare: Šmarijo, Višnjo Goro, Šmarjeto, Škocijan in beneficij (simplex) v Bajnofu, v šentpeterski fari. (A, b, 49.) — Opat Rupert (Eckhart) pošlje v aprilu 1639 tri sam. brate v Videm: Roberta Koželja in Maksimilijana Mottocha, da bi bila posvečena v mašnika, Jakob Scriba (Schreiber) pa v dijakona. (A, b, 34.) — 19. febr. 1657 dâ opat Ivan (Weinzierl) Mihaelu Pintarju za ordinacije «Titulum mensae». (A. b, 23.) Omeni se opat Ivan tudi 7. sept. 1647. (A, b, 23.) — Opat Anton (pl. Gallenfels) se oglasi 25. jan. 1690 v zadevi svojega brata, mengeškega župnika. (A, b, 27.) 23. jan. 1691 imenuje patrijarh Delfin, da se poravná stari prepir med stiškimi opati in novomeškimi prošti zaradi vizitacije cerkvâ, opata Antona za naddijakona nad Stičini podložne fare, katere loči od naddijakonata dolenjskega. Podeli mu za čas življenja tudi pravico, da sme v naddijakonatu vizitovati cerkve in duhovske osebe, blagoslavljati cerkveno opravo (če se ne rabi sv. olje), staviti cerkvene vo-

gelne kamne in blagoslavljati nove cerkve, jih spravljati (reconciliare), ako niso bile prej posvečene, ter biti sodnik v duhovnih zadevah mašnikom in vernim. (A, b, 45.) Opat Anton se kot naddijakon «a parte Imperii» omeni še 8. avg. 1714. (A, b, 49.) — 10. okt. 1734 dobi opat Viljem (Kovačič) od patrijarha stiški naddijakonat. (A, c, 20.) 22. avg. 1742 opat in naddijakon Viljem prosi za Frančiška Vesela, brata stiškega oskrbnika, odpustno pismo, da bi bil v mašnika posvečen od katerega škofa koli. (A, b, 34.)

Sv. Gregor. 27. febr. 1496 se imenuje Jurij Lamberger iz Ortneka («de Artneckh» = Ortnek ali Rtnek). (O. z.)

Sv. Križ pri Kostanjevici. 21. maja 1507 je živel ondi duhovni pomočnik Andrej in 4. okt. 1600 provizor Osvald Pernauer. (A, b, 49.)

Sv. Križ pri Turnu. Beneficij (simplex) v kapeli sv. Pavla v gradu Pod Pečmí (Gallenstein) je imel 14. maja 1507 Henrik Apfaltrer. (A, b, 49.) — V 16. stoletju je ta beneficij imel oddajati luteran Frančišek Gall de Lueg (Jama). Predlagal je zanj Ivana Klapšé-ta (Khlaptsche in Clapshe). Zastonj se je upiral zoper njega naddijakon v Trebnjem, češ, da komaj zna brati. Ivan Klapše je bil kapelan «sub petra Gallenstain» 5. maja 1597 in še 1. okt. 1600. (A, b, 49.) — 13. dec. 1644 župnik Ivan Družina. (A, b. 34.)

Svibno. 22. nov. 1339 je šel Henrik iz Ljubljane (Hainricus de Laybaco) iz Svibnega župnikovat v Cerklje na Gorenjskem, cerkljanski župnik Najtard iz Bistrice (Neytardus de Veustritz) je pa prišel iz Cerkelj k sv. Križu «in Sarphemberch». (C, 3, 3, 49.) 3. jul. 1358 je še župnikoval «Neytrandus» v Svibnem (Saphumberch). (C, 3.) — 15. jan. in 21. febr. 1358 se omeni patrijarhov grad «Sorphenberch». Na njem je pisal neko pismo duhoven Leopold pl. Apfaltrer (Apholter). (C, 3. 5.) — 7. apr. 1497 je bil Andrej pl. Thurn glavar v Svibnem (Capitaneus in Sarphinberch). (A, a, 18, 362.)

Šent-Jernej. Turki so l. 1492. požgali in razdrli šentjernejsko cerkev in župni dvorec. Golo zidovje brez strehe je

štrlelo kvišku. 8 let se ni v cerkvi nič opravljala božja služba. 3. dec. 1500 je dal ljubljanski kapitelj faro novemeškemu kanoniku Klemenu Škrbelji (Scarbeyla) pod pogojem, da s svojim denarjem priredi cerkev za božjo službo in postroji župni dvorec. Ko je to dovršil mu je pa začel segati ljubljanski kanonik Nikolaj Poden v župne pravice in vnela se je pravda. (A, a. 19, 114.) — Župnikoval je ondi Gregor Huetter l. 1585. in 1593. (A, b, 23.) — L. 1694. je trdil ljubljanski škof patrijarhu, da je šentjernejska fara že l. 1462. prišla pod ljubljansko škofijo. (A, b, 34.)

Šent-Jurij pri Kranju. 23. okt. 1482 župnik Ahac (Hysenhausen). (A, a, 10, 517.) Župnik Ahac se omeni tudi 22. febr. 1494 (A, a, 17, 162) in 7. jun. 1494, ko mu je bilo ukazano, da pod kaznijo izobčenja tuji duhovni brez njegovega dovoljenja ne smejo maševati in pobirati darov (recipiendo oblatos) v cerkvah njegove fare. To je pravica šentjurijskega župnika in njegovih kapelanov, med katerimi se imenuje Peter Boldner (Waldner). Ta ukaz, ki je bil spisan v Hotemožah (in villa Cothemess), se je nabil na vrata cerkve sv. Radegunde (v Srednji vasi), podružnice sv. Jurija. (Vizit. zap. I, 48.) — 11. apr. 1498 je bil Blaž Kolarič (Colericz) kapelan v Št. Juriju v polju. (A, a, 20, 69.) — Ko se je odpovedal fari župnik Ambrož Hauman, jo je dobil 5. nov. 1560 Anton Rhider. (A, c, I, 34.) — Po smrti župnika Jakoba Naucler-ja je patrijarh potrdil 16. febr. 1581 subdijakona Andreja Matina iz Kranja za župnika. Predlagala ga je velesovska prednica dne 1. dec. 1580. (A, c, 2.) Župnik Andrej Matinus je umrl v Šent-Juriju 7. mar. 1594, in potem je 13. mar. 1594 prednica prezentovala Cerkljana Jerneja Haumanna, duh. pomočnika ali vikarja pri ljubljanskem stolnem kapiteljnu. (A, b, 48.) Naslednje leto (1595) se je Haumann preselil za župnika v Cerklje, Šent-Jurij je pa dobil Tomaž Stanictius (Stanič). (A, b, 15.) — Ko je župnik Matej Dominik vstopil v kapucinski red, je predlagala prednica za župnika Oktavija Amigoni-ja (A, b, 23.), ki je od patrijarha zadobil potrjenje 31. mar. 1635. (A, c, 21.) 26. mar. 1637 je vzel župnik

Amigoni za vikarja Matijo Modrega in ga poslal v Videm po pooblaščenje za duh. pastirstvo. (A, b, 38.) 1. nov. 1639 je bil Amigoni, ki je znal dobro italijanski, imenovan za nunskega spovednika v gorenjskih samostanih, in dana mu je bila oblast, vsprejemati v samostan novinke in profese. (A, b, 49.) 1. avg. 1641 in 14. dec. 1646 se isti imenuje patrijarhov komisar. (A, b, 34.) — Po njegovi smrti je pa prednica prezentovala 29. jun. 1671 magistra Matijo Gašperšiča, poprej večletnega kapelana v Cerkljah in kurata v Velesovem (A, b, 45.), ki je bil od patrijarha potrjen 7. jul. 1671. (A, c, 15.) — Po smrti župnika Ivana Krstnika Herbolta je bil 20. apr. 1700 od prednice predlagan in šest dnij pozneje od patrijarha potrjen velesovski župnik Jakob Krč, ki je nekdaj mnogo let kapelanoval v Šent-Juriju. (A, c, 18 in A, b, 43.) L. 1704 je imel Krč kapelana: Josipa Pavla Irmel-na in Lovrenca Romé-ta in v fari 2450 duš. Na Visokem je bil tačas v cerkvi Kristusov grob pod altarjem žalostne M. B. in bratovščina umirajočega Kristusa s popolnimi odpustki in privilegovanim altarjem, na Lužah pa bratovščina sv. Janeza aposteljna. Čudno je, da se tega leta med naštetimi podružnicami ne omenja stara cerkev sv. Katarine, ki je tačas stala in še stoji poleg cerkve sv. Radegunde v Srednji Vasi. Najbrže je bila razsvečena. Podružnica sv. Jožefa na Hujah je spadala l. 1704 še pod Šent-Jurij. (A, b, 49.)

Šent-Lovrenc na Temenici. L. 1500 je ondi živel vikar (župnik) Vincenc Molik (Molich) z dvema duhovnoma. Stal je vikarjat pod stiškim samostanom. (A, b, 49.)

Šent-Peter pri Novem Mestu. L. 1500 je vladal vikarjat, ki je stal pod Stičino, Matija z jednim duh. pomočnikom. (A, b, 49.) — 29. okt. 1503 se omeni Doroteja, hči Antona iz Harinje Vasi (Karendorf), fare sv. Petra. (A, b, 49.) — V maju 1507 je bil ondi provizor Matija Perner (»ad Ecclesiam s. Petri sub castro Haltenburg«. (A, b, 49.) — 5. maja 1597 vikar Luka Wriniker. (A, b, 49.) — 4. okt. 1600 župnik Jernej Zajec (Lepus). (A, b, 49.)

Sent-Rupert. Pred l. 1286. se je pod župnikom Hermanom ustanovila polšniška kuracija in se ločila od šentrupertske fare (Grailaw). (A, a, 24, 211.) — Okrog l. 1411 je živel ondi župnik Volbank. (A, b, 49.) — Po smrti župnika Ivana Harrerja je 14. apr. 1474 dobil faro Ivan Krauss, kapelan v Faëdis in Nemec po rodu, ki je bil od patrijarha izvoljen tudi za naddijakona Slovenski Marki. Župnikoval je pa v. Št.-Rupertu le malo časa, ker je bil že 10. jan. 1475 potrjen za župnika in naddijakona v Belaku. (A, a, *A*, 31.) — 6. maja 1474 je prosil Jakob Turjaški (Auersperger), duhoven oglejske škofije, da bi bil od patrijarha potrjen in investovan na faro sv. Ruperta («in Carneola prope Nassenfuss in Marchia Inferiori»). Ali prišel je s cesarsko prezentacijo prepozno, ker je bil patrijarh malo prej oddal faro Ivanu Kraussu, duhovnu augsburške škofije. Jakob se je po notarju pritožil, da mu v Vidmu nečejo vrniti prezentacijskega pisma. Toda dobil je odgovor, da ima nad Šent-Rupertom prezentacijsko pravo patrijarh, in ne cesar, in da prezentacijsko pismo leži pri patrijarhu, ker je bilo njemu pisano. Bil je pa na dan Kraussovega odstopa l. 1475 Jakob Turjaški potrjen za župnika in Volbank, komendator nemškega reda v Metliki, je bil pooblaščen, da ga je vmestil. (A, b, 49 in A, c, **A**, 42.) — 17. apr. 1481, 2. mar. 1482, 21. jun. 1485 in 15. apr. 1488 se župnik Jakob Turjaški («ad s. Rudpertum prope Grailoch») imenuje naddijakon Slovenske Marke. (A, a, 10 in 11.) Isti župnik je dne 13. apr. 1491 še vladal šentrupertsko faro. (A, b, 49.) — Po smrti Jakoba Turjaškega je bil predlagan 28. apr. 1499 za novomeško proštijo in ž njo združeno šentrupertsko faro ljubljanski prošt Jurij Sladkonja (Slakonia), in patrijarh ga je potrdil 23. jul. 1500. (A, a, 24, 301.) — Bernard, sin pok. Juga, in Gregor Marolt, sin pok. Jurija «de S. Rudperto», sta postala 4. apr. 1500 v Čevdadu subdijakona: prvi na mizni titel predstojnika mokronoškega gradú, Žige Mordachsa, in drugi na titel škrljevskega gradnika Ostermana Turjaškega. 18. apr. 1500 sta dobila dijakonat in 13. jun. 1500 mašništvo. (O. z.) — 21. maja

1507 je bil v Šent-Rupertu provizor Pavel Zaytlich. (A, b, 49.) — 5. maja 1597 in 2. okt. 1600 župnik Jurij Waldner. (A, b, 49.) — Župnik Waldner je v koncu 16. stoletja imel štiri kapelane. Bili so: Matija Drčar, Ivan Butalec, Andrej Parizovič in Jernej Hass. Fara je pa štela te podružnice: sv. Barbare, sv. Marjete, sv. Petra, sv. Nikolaja, sv. Jerneja, sv. Mihaela, sv. Janeza evang., sv. Križa, Matere B., sv. Lovrenca, sv. Martina, sv. Nikolaja (in Mautersdorf), sv. Kocijana, sv. Leonarda, sv. Jurija, presv. Trojice, sv. Marjete (in Kamniz), sv. Janeza evang., sv. Primoža, sv. Duha, Matere B. (in Kamniz) in sv. Nikolaja v Budni Vasi (Budendorf). (A, b, 45.)

Šent-Vid nad Ljubljano. 13. nov. 1275 je bil odpravljen župnik Leonard de Cucanea, ker ni bil kanonično umeščen. (C, 7.) — Po smrti župnika Friderika dobi faro Šent-Vid klerik oglejske škofije Friderik, sin Veydlina s Pešate (de Peyschat) 30. avg. 1349. (C, 3, 4.) — L. 1598. je bil ondi kapelan Andrej Ribič (Piscator), ki je še isto leto postal župnik v Škocijanu pri Turjaku. (A, b, 44.)

Šent-Vid pri Stičini. Patrijarh Bertrand podeli l. 1335. faro Frideriku, sinu Friderika Četeškega, s pravíco, da ima lahko zraven nje še kak beneficij (símplex), in v njegovem imenu investuje Otakarja, naddijakona Kranjske in Marke. (D, 3, zv. 82, str. 285.) — 23. jun. 1339 je bila fara izpraznjena. (C, 3, 3, 39.) — 19. maja 1497 duhovni pomočnik Ivan Jan. (A, a, 16, 377.) — 24. okt. 1500 šentvidski župnik Tomaž dobi od patrijarha dovoljenje, odvezovati od pridržkov. (A, a, 23, 116.) — 18. maja 1507 je ondi župnikoval P. Matija. (A, b, 49.) — 5. maja 1597 vikar Mihael Klapše (Khläpshe). (A, b, 49.) — Preden je Mihael Pucihar, star 25 let in doma iz Šent-Vida, prejel subdijakonat, ga je izprašal 24. sept. 1600 trebanjski naddijakon Klemen «ad normam canonicam.» (A, b, 47.) — 30. sept. 1600 je ondi župnikoval Jurij Plavec. (A, b, 49.)

Škocijan pri Dobravi. L. 1500 je župnikoval Jurij z dvema duhovnoma. Župnike je postavljal stiški opat. V maju 1507 provizor Jurij Achar. (A, b, 49.)

Škocijan pri Turjaku. 17. maja 1507 župnik Jernej Krek (»Kraegkh, Rector Ecclesiae s. Conciani prope Auersperg»). (A, b, 49.) — 1. mar. 1582 je obiskal faro oglejski generalni vikar, škof Pavel Bizancij, ki je trdo prijel župnika Matijo Zalokarja (Salagor). (A, b, 34.) — Občina toži l. 1598. patrijarhu, da je po sili in po zvijačah knezov Turjaških škocijanska fara, ki šteje okrog tri tisoče ljudij, postala zelo luteranska. Naj bi se postavil za župnika Andrej Ribič (Piscator), da faro zopet pokatoličani. (A, b, 34.) — Škocijansko faro so nekdaj oddajali patrijarhi. Neki patrijarh, sorodnik Turjaških, je pa podaril njeni patronat Turjaškim s Čušperka (de Zobelsberg). Nad 30 let so ti oddajali faro krivoverskim predikantom. Katoličani so nosili otroke h krstu v sosednje katoliške fare. (A, b, 45.) — 14. mar. 1598 prosi trebanjski naddijakon Klemen patrijarha, da naj potrdi za Škocijan župnika Andreja Ribiča, katerega je prezentoval nadvojvoda, ne vprašavši luteranskih patronov Turjaških. (A, b, 44.) — Istotako 30. mar. 1598 priporoči ljubljanski škof Tomaž Hren patrijarhu za župnika Ribiča, kapelana v Šent-Vidu nad Ljubljano. »36 let«, pravi škof, »so Turjaški postavljali luterane. Proti nasilstvu Turjaških hočem z vicedomom Rabato in stiškim opatom vmestiti Ribiča. Kmetov se je v Škocijanu poluteranilo le 20—30. Božja dobrota jih je v veri čudovito ohranila in upam, da se bodo ti luterani kmalu spreobrnili«. (A, b, 44.) Tudi stiški opat Lovrenc se je v posebnem pismu potegnil za Ribiča. In patrijarh ga je potrdil za župnika 4. apr. 1598. (A, c, 5.) — 2. okt. 1600 je bil v Škocijanu za vikarja P. Gregor Vrtar ali pa Gärtner (Hortulanus). (A, b, 49.) — Po smrti Andreja Ribiča (Piscatoris) je dobil 19. febr. 1620 faro Peter Lerchinger (A, c, 9.); in potem, ko je ta nanjo resignoval, 12. mar. 1627 Baltazar Burzer (A, c, 10.), kateri jo je vladal še l. 1638. (A, b, 16.) — 27. mar. 1714, ko se je odpovedal fari Baltazar Bučar (Wuczar), je Adam Anton Sigfrid grof Turjaški prezentoval za župnika Matijo Vrbančiča (A, b, 23.), kateri je bil od patrijarha potrjen še-le 20. jul. 1725.

(A, c, 18.) — L 1745. so našteli v fari: 1203 duše, 72 krstov, 21 pogrebov in 16 porok. (A, b, 49.) — 28. nov. 1748 kapelan Matija Zabukovec. (A, b, 49.) — Po Vrbančičevi smrti je vsled prezentacije Engelberta Volbanka Ignacija grofa Turjaškega 21. maja 1750 dobil faro Matej Megušar (A, b, 42.), ki je bil od patrijarha potrjen 30. maja 1750. (A, c, 21.) (Dalje pride.)

Kranjski mahovi.

Spisal **S. Robič.**

(Konec.)

90. Rhynchostegium Schimper. («Rhynchos» = kljun in «stege» = pokrov.)

216. **Rh. rotundifolium (Scop.).** Na vlažnem zidu na Olševku; na dolomitu v kokriški dolini in Korošici.

217. **Rh. murale (Hedw.) Bryol. eur.** Na dolomitu poleg Preddvora in v kokriški dolini, v Mlaki poleg Šenturške Gore.

218. **Rh. rusciforme (Weis) Bryol. eur.** Na mokrih krajih, zlasti v žlebičkih, po katerih voda curlja, v kokriški dolini, v Kamniški Bistrici, v dobliškem jarku Šenturške Gore.

91. Thamnium Schimper. («Thamnos» = drevesce.)

219. **Th. alopecurum (L.) Bryol. eur.** Na vlažnih, osojnih skalah na Olševku in v Kamniški Bistrici.

92. Plagiothecium Schimper. («Plagios» = pošev in «theke» = púšica.)

220. **P. pulchellum (Hedw.) Bryol. eur.** Na Storžiču. **(Cum capsulis erectis.)**

221. **P. elegans (Hook) Jur. & Milde.** Na zemlji v listniku poleg **Olševice.**

222. **P. denticulatum (L.) Bryol. eur.** Na zemlji in na operelih drevesnih deblih na Olševku in v dobliškem jarku.

223. **P. sylvaticum (L.) Bryol. eur.** Na vlažni zemlji in na trohljenih drevesnih deblih v okolici olševski in preddvorski; v kokriški dolini, v Kamniški Bistrici, na Šenturški Gori sploh navaden.

224. **P. undulatum (L.) Bryol. eur.** Na vlažni zemlji v nekem postranskem grabnu Suhe poleg Preddvora v družbi **Pterygophyllum lucens.**

225. **P. silesiacum (Selig). Bryol. eur.** Na trohljenih drevesnih kladah in štorih po lozah v okolici olševski in preddvorski in na Šenturški Gori.

93. Amblystegium Schimper. («Amblys» = tumpast in «stege» = pokrov.)

226. **A. serpens (L.) Bryol. eur.** Na vlažni zemlji in drevesnih deblih pri tleh v okolici olševski in preddvorski in na Šenturški Gori.

227. **A. Iuratzkanum Schimper.** Na vlažni, ilovičasti zemlji na Olševku, na kamenju na Storžiču in v Korošici, na koritu pri vodnjaku v Tupaličah.

228. **A. confervoides (Brid) Bryol. eur.** Na neki skali poleg Predoslja in v Korošici v Kamniški Bistrici.

229. **A. radicale (P. B.) Bruch & Schimp.** Na porfiru v kokriški dolini.

230. **A. irriguum (Wils.) Bryol. eur.** Pri nekem studencu na Štepanji Gori.

231. **A. Kochii Bryol. eur.** Na mokrem travniku v Stagnah poleg Olševka.

232. **A. riparium (L.) Bryol. eur.** Na vlažni zemlji, na trohljenem lesu, na kamenju kraj potokov v okolici olševski in preddvorski in na Šenturški Gori.

94. Hypnum Dillen. («Hypnos» = senj, spanje.)

233. **H. Halleri L. fil.** Po dolomitnih kamnih v Mlaki nad sv. Lenartom, v Kamniški Bistrici, v ledenici Vetrnici, na Veliki Planini kamniški.

234. **H. Sommerfeltii Myrin.** Na dolomitnih skalah v kokriški dolini, pri tleh starih drevesnih debel v Kamniški Bistrici.

235. **H. chrysophyllum Brid.** Na vlažni zemlji, po kamenju v znožju starih dreves v okolici olševski in preddvorski, na Šenturški Gori, v Kamniški Bistrici.

236. **H. stellatum Schreber.** Na močvirnih travnikih, pri studencih, na vlažnih skalah na Olševku, v kokriški dolini, na Šenturški Gori, v Kamniški Bistrici.

237. **H. aduncum Hedw.** (Jednozn.: **Amblystegium Kneiffii Br. & Sch.**) Na mokrih krajih v kokriški dolini in v Korošici; pri Kalu v Korenu v znožju Zvoha. Forma: **laxifolium.** V kokriški dolini.

238. **H. Cossonii Schimp.** Pri Črni Vodi v Veliki Pišenci poleg Kranjske Gore.

239. **H. intermedium Lindbg.** Na mokrem lahkem kamnu v dobliškem jarku.

240. **H. uncinatum Hedw.** Na trohljenih smrekovih štorih poleg Olševka.

241. **H. sulcatum Schimp.** Na vlažnih skalah v Kamniški Bistrici.

Var.: **subsulcatum Schimp.** Na vlažni zemlji na Krvavcu, na mokrem peščencu v dobliškem jarku.

242. **H. commutatum Hedw.** Nahaja se v raznih oblikah v nižavah in višavah navadno na mokrih krajih, zlasti pri studencih, ter se napravlja iz njega lahki kamen. Tako na pr. v bistriškem grabnu poleg Preddvora; v bašeljskem sedlu pri Storžiču; v kokriški dolini, v dobliškem jarku in drugod.

Var.: **fluctuans Schimp.** V neki rojici (rivulus) v Poljanah kokriške doline.

243. **H. falcatum Brid.** V kokriški dolini pri Ljubeljci pri mlinu in v Kamniški Bistrici.

Var.: **virescens Schimp.** Na kamenju v potoku Reki pri Cerkljah.

244. **H. filicinum L.** Na mokrih travnikih, na vlažnih osojnih krajih, na kamnih v potokih; na močvirnih krajih v nižavah in višavah navaden.

Var.: **fluctuans Jur.** V kokriški dolini.

245. **H. curvicaule Jur.** V ledenici Vetrnici na Veliki Planini kamniški.

246. **H. rugosum Ehrh.** Na solčnastih rebrih in gričih, kraj gozdov na Šenturški Gori v obilici, a brez ploda.

247. **H. incurvatum Schrad.** Po senčnatih gozdih na kamnih; navaden na Šenturški Gori.

248. **H. fastigiatum Brid.** Na kamnih med rušjem na Zaplati in Korenu.

249. **H. Sauteri Bryol. eur.** Na dolomitu v kokriški dolini in v Korošici.

250. **H. cupressiforme L.** Na goli zemlji, na kamenju in skalah, na raznih drevesnih deblih,celó na starih strehah v nižavah in višavah v mnogih oblikah razširjen mah.

Var.: **filiforme Schimp.** Na gozdnih drevesih v kokriški dolini in Šenturški Gori.

251. **H. arcuatum Lindbg.** Na poljskih mejah na Šenturški Gori; na vlažnih krajih v Korošici.

252. **H. molluscum Hedw.** Nahaja se po lozah na vlažni zemlji, po kamenju in skalah v nižavah in visoko gori na planinah.

253. **H. Crista-castrensis L.** Na skalah, poraščenih z mahovjem, v kotu mojstranske doline.

• 254. **H. Haldanianum Grev.** Na ilovičasti zemlji na Možancih.

255. **H. palustre L.** Na vlažnih kamnih in travnikih, pri studencih in kraj potokov v nižavah in višavah v mnogovrstnih oblikah razširjen. Tako na primer v okolici olševski in preddvorski, v kokriški dolini, na Šenturški Gori, v Kamniški Bistrici, na Veliki Planini kamniški.

Var.: **subsphaerocarpum Bryol. eur.** Na skalah v kokriški dolini in v Kamniški Bistrici.

256. **H. hamulosum Bryol. eur.** Na vlažni zemlji in kamnih v grabnu proti Št. Lenartu in na Šenturški Gori.

257. **H. giganteum Schimp.** Na vlažni zemlji poleg prvega kala na Zaplati.

258. **H. cuspidatum L.** Po grabnih, pri studencih, kraj potokov, na močvirnih travnikih, prav navaden v okolici olševski in preddvorski, v kokriški dolini in na Šenturški Gori.

259. **H. Schreberi Willd.** Po grabnih in mejah, po lozah na Šenturški Gori prav navaden.

260. **H. purum L.** Po travnikih, med grmovjem, kraj gozdov v nižavah in višavah navaden.

95. Hylocomium Schimper. («Hylocomos» = logar.)

261. **H. splendeus (Hedw.) Bryol. eur.** Po lozah, v grmovju, na kamnitih rebrih v okolici olševski in preddvorski, na Šenturški Gori in drugod navaden.

262. **H. Oakesii (Sull.) Schimp.** Med rušjem na Močilah in v mojstranski dolini.

263. **H. brevirostrum (Ehrh.) Bryol. eur.** Na vlažni zemlji kraj gozdov na Šenturški Gori neredek mah.

264. **H. squarosum (L.) Bryol. eur.** Na vlažnih travnikih, v grmovju in po lozah v okolici olševski in preddvorski in na Šenturški Gori.

265. **H. triquetrum (L.) Schimp.** Po gozdih, med grmovjem in drugod v nižavah in višavah navaden.

266. **H. loreum (L.) Bryol. eur.** Na planinah: Krvavec, Dolge Njive, Greben in Grintovec.

Mali zapiski.

Ljubljana l. 1810. «Corriere Illyrico» je pisal l. 1810. o Ljubljani tako-le: «Kdor je videl to mesto pred dvema letoma, težko je bode zopet spoznal. Ko vidi človek toliko od vseh stranij v mesto pritiskajočega ljudstva, toliko ekvipaž, toliko zvenečega denarja, misli skoraj, da je v Milanu ali na Dunaju. To pa je tudi popolnoma naravno, saj se nahaja tu dvor maršalov (Marmontov) in (razven glavnega cestninskega urada) vsi višji uradi ilirski. V mestu in v okolici je več kot 400 novih uradnikov, vojakov pa nad 4000. V Ljubljano mora priti vsak Ilirec, ki ima kakoršen koli opravek pri vladi. Tu je videti Arbanasa in Korošca od tirolskih mej, Goričana in Turkom sosednega Hrvata. Tu se srečujejo in spoznavajo najrazličnejši ljudje. Tu se sklepajo prijateljske in druge pogodbe. Tu je središče ilirskih dežel. Doslej se v Ljubljani ni stekalo še nikoli toliko ljudij in od tako različnih krajev sveta. Meščani si ne želé nikakor nazaj drugih časov. Njih stanovanja in hiše so poskočile za dvakratno ceno. Ljubljano treba pogledati posebno kako nedeljo. Parade vojakov, ki prihajajo iz vojašnic zgodaj zjutraj z janičarsko godbo petih polkov, javno sprehajališče v baron Zoisovem vrtu, množica ljudij, ki se jež in peš in v vozeh gnete proti «Napoleonovemu vrtu» in «Pariškemu dvoru» v bližni Gorenji Šiški, z ljudmi natlačene kavarne, kazina za gospodo, bali v prekrasnem strelišču, — vse to so stvari, ki zaslužijo, da se zmeni zanje vsak prijatelj lepote in prijetnosti.» [1]

J. Vrhovec.

Slovenske pridige. V špitalski cerkvi v Ljubljani se je pridigovalo v početku razširjenja Lutrove vere v slovenskem, nemškem in italijanskem jeziku. L. 1547. so se pa slovenske pridige prepovedale. Proti temu so se pritožili meščani: «beklagen sich, dass man die windische Predigt abgestellt hat und

[1] Telegraph officielle, 1811.

nur die deutsche und wälische gehalten werde.» Naročili so županu, naj privzame še jednega svetovalca, in naj gresta h generalnemu vikarju Leonardu Mertlitzu ter ga prosita, da ukaže v Špitalu tudi slovenski pridigovati (dass man im Spital windisch predigen thuen lasse). To naj se potem naznani vicedomu. (Sodski zapisniki ljubljanskega mesta iz l. 1547.) Sploh se je protestantom to leto godilo prav nerodno. Niti pridigarja (predikanta) niso imeli nobenega več. Za to je sklenil po večini protestantovski mestni zbor v seji dne 7. oktobra i. l. prositi Andreja Baltazarja (Andree Walthasar), naj ostane vsaj še nekaj časa v Ljubljani ter opravlja službo predikantovsko. (Ibid.) *J. Vrhovec.*

Slovstvo o domoznanstvu slovenskih dežel. Jahrbuch der Gesellschaft für die Geschichte des Protestantismus in Oesterreich, l. XIV., seš. II., str. 79 do 100. Dr. Th. Elze: «Die slovenischen protestantischen Katechismen des XVI. Jahrhunderts.» — Archeografo Triestino, l. XVIII. (1892), str. 487 do 503. Giuseppe Loschi: «Le Incursioni dei Turchi nella Carniola e nell'Istria.» — Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale, zv. XIX., seš. 1., str. 32. Črnologar: «Die Pfarrkirche zu St. Martin bei Littai.» Zv. XIX., seš. 2., str. 81. Črnologar: «Die Pfarrkirche zu Treffen.» — Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien, zv. XXIII., seš. 2. in 3., str. 46. (Sitzungsberichte). A. Frh. v. Werburg: «Die Ausgrabungen in Krain und den benachbarten Ländern.» — Abhandlungen der philologisch-historischen Classe der königl. sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften, zv. XIII., št. 6. (Lipsko, 1893.) August Leskien: «Untersuchungen über Quantität und Betonung in den slavischen Sprachen.» — Mittheilungen des Naturwissenschaftlichen Vereines für Steiermark, l. 1892. str. 380 do 429. Karl Prohaska: «Beobachtungen über Gewitter und Hagelfälle in Steiermark, Kärnten und Ober-Krain». — Anton Kaspret: «Razmere gorenjskih kmetov okolo leta 1500. V Ljubljani 1893, 31 stranij. (Ponatis iz «Kmetovalca».) — Dr. Johann Kulavic, Domcapitular, apost. Protonotar, Seminardirector etc. in Laibach: «Das fürstbischöfliche Priesterseminar und die theologische Lehranstalt zu Laibach», 14 stranij.

Zgodovina dobrovske fare pri Ljubljani. Spisal Anton Lesjak, založil Jernej Babnik. V Ljubljani, 1893. — V prirodoznanskem, statističnem in zgodovinskem oziru je opisan na 172. straneh te knjige zopet košček slovenske zemlje — prelepa fara dobrovska. V «Zgodovini farâ ljubljanske škofije» nosi ta fara številko deseto. Knjiga bode vzbujala v čitateljih ljubezen do cerkve in krasne domače zemlje. Za to je z veliko pridnostjo poskrbel spretni pisatelj in vneti prijatelj zgodovine č. g. Lesjak. Posebno zanimivo in obširno je opisana božjepotna cerkev Marije Device na Dobrovi. Koliko da stane truda, iz arhivov in knjig nabrani drobiž spraviti v primerno harmonijo, vé le tisti, ki se je že sam pečal z enakim poslom. Tudi te težave je g. Lesjak premagal srečno. Ker pa nimamo namena, le hvaliti knjige, si dovolimo pripisati nekatere

dostavke in popravke. Osvald Žerovnik je kupil 29. oktobra 1607 od Otona Henrika pl. Wernecka z Rake, Brega in Zaloga pri Dobrovi posestvo, imenovano Kestenbach in ob času kupa Kestenhof.[1] Ker mu je nato nadvojvoda Ferdinand podelil dvor Kestenhof v fevd, je postal svobodnjak in pozneje plemenitnik. Pač važno za Slovence, da imamo svobodnjake in plemenitnike svoje krvi! — Velikega Slomška spoštujemo, a vendar se nam beseda «zgodovinar» (na str. 29.) ne zdi umestna. Zgodovinsko še nismo nikjer našli dokazano, da bi bili protestantje oblegali škofa Hrena v njegovi palači v Ljubljani, in da so oblegalce razgnali Dobrovčani. To je le ljudska pripovedka, ki se ne sme imenovati zgodovina, dokler ni dokazana po gotovih virih. — Ni prav verjetno, da bi bila «Partica» dobila ime od «fortezza» ali «fortilicium», in da je tedaj morala ondi stati o rimskih časih trdnjava (str. 48.). Ako ni opaziti nikakih razvalin, se lahko pri Partici misli na «parte», to je dele pašnikov ali gozdov. — Pač pa je bolj verjetno, da je kak oglejski očak prišel kdaj tudi v šentvidsko faro (str. 51). Saj nam listina pové, da je bil očak Bertold l. 1250. v sosednji fâri mengeški. — Med «lesenimi» imeni cerkvâ se je (na str. 60.) pozabila Dobrova (od dobrъ = hrast). — Premalo je dognano, da bi bilo že pred ustanovitvijo fare na Dobrovi «vedno» shranjeno presveto R. T. (str. 80.). Kadar ni bilo ondi kurata, najbrže ni bilo. — Pri vrsti duhovnih pastirjev bi se prilegle za imeni letnice, od kdaj in do kdaj je kdo služboval na Dobrovi. — Premalenkostna je omenitev, kje so škof 4. avg. 1889 «blagovolili povžiti svoj zajutrek» (str. 149). Dobro bi pa bilo, poudariti, da se v farnih listinah dobrovska cerkev prvič imenuje l. 1459.; da je l. 1771. strela udarila v cerkev, ko je bila polna ljudij, a strela ni naredila nobene škode; da so l. 1873. polovico cerkvi ukradene zlatnine našli v neki opekarni itd. Dobrovčan Jernej Bizjak se je naučil brati na paši. Do 19. leta je služil za hlapca, potem pa, da bi ušel vojaščini, stopil v kamniški samostan. 22 let star je šel iz samostana v prvo latinsko šolo v Zagreb in z 32. letom je pel novo mašo na Dobrovi (l. 1825.), l. 1875. pa zlato mašo na Jesenicah, kjer je umrl leto pozneje. — «Ambt Dobroua» se ne pravi «sodnost na Dobrovi» (str. 26), zvezano je bilo le sodstvo z ondotnim gospostvom. — Slikar Wolf ni bil l. 1880. «še-le začetnik», izdeloval je tedaj že umetniško dovršene slike. — Knjigo je sicer prav lepo natisnila Blasnikova tiskarna in dodala ji štiri lične podobe (Lampetove), a zelo motijo čitatelja mnoge peresne in tiskovne pomote. N. pr.: Mej Kozarji in Šmartnem (str. 7) nam. Šmartnim, Dražovnik (7) nam. Draževnik, Jarči Potok (8) nam. Jarčji Potok, Besenica (9) namesto Bésnica, Švicski (9) nam. šújiški, s Šent-Videm (12) nam. Šent-Vidom, razorške (12) nam. razorske, iz Rozor in nad Razori (45), pripeljati (16) nam. prepeljati, ženskimi (16) nam. ženskami, smodikarna (23) nam. smodkarna, lahkomišlež (24) nam. lahkomiselnik, Gaberje (24) in Gabrje (105), možki (25) nam. moški, Pišecu (26) nam. Pišecah, de Fahnenfeld (26) nam. «pl.», oznanenja (27) nam.

---

[1] Kesten ali Kestene je srednjevis.-nemška beseda, ki pomeni die Castanie. Zato gospod pisatelj Filipa Jak. pl. Žerovnika imenuje Kostanjedvorskega.

oznanjenja, prešnjih (29) nam. prejšnjih, kratkočasnostimi (42) nam. —tmi, vse eno (42) nam. vendar, zalenjavo (44) nam. zelenjavo, časten (44) nam. češčen, sila mogočna (45) nam. zelo mogočna. Zupanc (61) nam. Zupanec, piščalimi (74) nam. piščalmi, Bradeško (74) nam. Bradaška, sè zgodovíno (78) namesto z zgodovino, cerkvenija (mežnija) (100) nam. cerkovnikova hiša (mežnarija), oltar sv. Kozma (109) nam. Kozme, v Podsmereki (111) nam. Pod Smreko, skozi vsa stoletja (121 in 141) nam. vsa stoletja, Železničan (132) nam. Železnikar, prestane (134) nam. preostane, v Voglju (134) nam. v Vogljah, od ondi (144) nam. od ondod, je (148) nam. jih. Čudno se sliši: »bližnje in daljne sosednje fare« (str. 88) in »nekaj let« (str. 90), ko je vendar od l. 1668. do 1753. preteklo že precej let. Take hibice naj bi se odpravile v drugi izdaji te sicer lepe knjige, ako bode mogla še kdaj iziti. Zgodovino dobrovske fare, ki stane nevezana 80 kr., naj ima vsak prijatelj domače zgodovine v svoji knjižnici. Z zanimanjem jo bodo čitali še zanamci.

Starinske najdbe na Magdalenski Gori so bile v zadnjem času zelo znamenite, posebno tiste, ki so prišle v deželni muzej kranjski. Že (stran 44) omenjeno bogato opravljeno žensko truplo je imelo toliko nakrasnin, kolikor dosedaj še nikjer na Kranjskem noben mrlič. Konec nog je imelo dve situli s podobami, med katerimi je posebno jedna zelo lepa, ki predstavlja tedanjo nošo ljudstva, boje itd. Ta situla ima veliko vrednost, ker še dvorni muzej na Dunaju nema take. Po životu je imela (nekdaj na obleko našitih) vsega vkup 7310 raznih korald (med njimi čez 300 svetlih, kot orehi debelih, iz jantara), potem znamenite fibule, pozlačene uhane, zapestnice itd. Dne 22. septembra je oral posestnik Jožef Peršič iz Paradišča na svoji njivi »Mahovje« ter zadel s plugom na nekaj trdega. Razumni mož pokliče koj gosp. Pečnika in ta izkoplje s svojimi delavci v globočini 1 *m* razbit sarkofag iz mehkega kamna (kakoršni so tudi ljubljanski sarkofagi) brez pokrova, 1·95 *m* dolg in 1 *m* širok. V njem so ležale štiri okostnice, in sicer tako, da sta imeli prvi dve glavi na jedno, drugi dve pa na nasprotno stran obrnjeni. Samo pri jednem mrliču je ležala lončena svetiljka in bronasta pasna zapona, vse drugo je bilo že končano. Najčudnejše je to, da je ležala pod sarkofagom ženska okostnica, ki je imela le niz korald okoli vratu. Zraven je bilo še več žganih mrličev zakopanih. Pri jednem sta se našli dve skledi in jedna lampica, pri drugem pa zopet lampica brez pečata. Dné 29. septembra je našel gospod Pečnik zopet blizu tam štiri žgane rimske grobe. V prvih treh so bile svetiljke z napisi: VIBIANI, CERIAVS in VRSIOF (zadnji dve imeni sta nenavadni); pri četrtem pa lepo pisano (razbito) posodo in jeden denar (posrebrnjen) od Avrelijana. To dokazuje, da so vsi ti grobi iz III. stoletja po Kr., ko so se bili prebivalci Magdalenske Gore naselili že v nižini in sprijaznili z rimskimi običaji. Tudi v gomili št. II. na Magdalenski Gori je našel gosp. Pečnik dné 29. septembra 3 *m* globoko bogatejšega mrliča, ki je imel 1·5 *m* dolgo štirivoglato bronasto bodalo, kakoršno se do sedaj še ni našlo. Na bodalu je ležala mala bronasta posoda, podobna kupi, in koncem nog lončena posoda,

okrašena z zlato peno. Na kolenih je bila položena strta bronasta čelada z dvema grebenoma, na levi strani pa bronast pasni sklepanec z mnogo obročki, dalje sekira, sulica, nož in več strelnih pušic iz brona. Pri glavi je imel mrlič še lepo izdelano korald'o. Po vsem tem soditi, moral je biti tudi ta mož veljaven vitez magdalenske naselbine. *S. Rutar.*

Pasji davek. V Ljubljani so prvikrat uvedli pasji davek leta 1785. Pobirali so po 3. gl. od psa, toda toliko le od navadnih in koristnih psov. Od psov pa, ki so jih imeli ljudje le za zabavo, se je plačevalo po 6 do 9 gld. Velikih psov pa Ljubljančani celò niso smeli imeti. (Arhiv ljublj. mesta, fasc. 131—133.) *J. Vrhovec.*

Zvonova na ljubljanski mestni svetovalnici. V malem zvoniku nad svetovalnico visita dva zvonova, ki nosita zanimiva napisa. Prvi zvon je nekdaj klical mestne odbornike k posvetovanju. Glasi se napis: «Ich Ruf die Heern zum Rat, Gott will das man arm vnd reich Gerechtickait thue. Elias S. G. M. Anno 1718.» Drugi zvon je dobrih sto let stareji. Vliti so ga dali Ljubljančani pod županom Andrejem Hrenom in sodnikom Ivanom Solncem. Napis slôve: «Senatus & populus Labacensis sub Consule Andrea Chren Et Judice Johane Sonze me F. F. ano MDC II.» *A. K.*

Kongres v Ljubljani l. 1821. Ko je prišel ruski car l. 1821. na kongres, ustavil se je na Ježici v gostilni, ki se zaradi tega dogodka še dandanes imenuje «pri ruskem carju». V spomin na to je vzidana v hiši plošča. Pravil mi je ded, ki je umrl pred dvema letoma nad 90 let star, da so Ježičani takrat vozili carjevo prtljago in opravo od Krašnje do Ljubljane, in sicer le taki, ki so imeli lepe konje in svetlo konjsko opravo. *S.*

Čebelojedec (Merops apiaster). Pticam, ki prav redko prileté v naše kraje, se prišteva čebelojedec. Lansko leto je poslal gospod Josip Hruša, oskrbnik c. kr. kobilarne v Lipici, dva čebelojedca, da sem ju nagatil. Obsedeli so bili štirje na nekem hrastu v gozdu kobilarne in nenavadno prepevali. Tri je ustrelil lovec Zwölf. Zadnje čebelojedce so opazovali na Kranjskem l. 1879. pri Žuženberku, poprej pa l. 1710. in 1807. V kranjskem deželnem muzeju se vidi oljnata slika, na kateri sta naslikana dva čebelojedca in podpis se glasi: «Der gleichen Fremde Vögelein grosse schaar Sezten sich vmb Leybach nider den 1. May 1710 Jahr». *F. Schulz.*

Kukavica v gnezdu zelene žolne. V gnezda raznih ptičev polaga kukavica svoja jajca, da se izvalé. Nekaj novega se je opazilo blizu Medvod. V hrastovi duplini 4 *m* visoko je našel neki deček gnezdo zelene žolne s štirimi mladiči. Deček je vzel mladiče iz 20 *cm* globoke dupline in jih nesel domov, da bi jih vzredil. Trije so bili med njimi mlade žolne, ki so kmalu poginile. Četrti mladič se je pa razvil v čvrsto kukavico, ki se je privadila jetništva. Žolna jo je bila izvalila in pitala nekaj dnij, dasiravno je bila že v gnezdu precej večja, kakor nje pravi zarod. *F. Schulz.*

Izdaje in zalaga «Muzejsko društvo za Kranjsko».

Tiskala Kleinmayr in Bamberg v Ljubljani.

IZVESTJA
MUZEJSKEGA DRUŠTVA
ZA KRANJSKO.

Urejuje

Anton Koblar.

Letnik III. — Sešitek 6.

V Ljubljani 1893.
Izdaje in zalaga «Muzejsko društvo za Kranjsko».
Tiskala Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg.

Člani «Muzejskega društva», ki plačajo 3 gld. na leto, dobé «Izvestja» in «Mittheilungen» brezplačno; letniku samih «Izvestij» je cena 2 gld.

Darovi deželnemu muzeju Rudolfinumu l. 1893.

(Dalje.)

Gospod Friderik Žakelj, c. kr. gimn. profesor v Ljubljani: Oesterreichischer genealogischer Almanach. — Vilhar: Sloga, koledar za l. 1863. — F. Cegnar: Valenštajnov ostrog. — Dr. L. Toman: Beseda na čast Valentina Vodnika l. 1858. — J. Drobnič: Slovensko-nemško-talianski besednjak. — Il Ré Teodoro in Venezia, Lubiana 1790. — Snopič kranjskih tiskovin na posameznih listih. — Schödler-jeva knjiga prirode, štirje snopiči. — J. Staré: Občna zgodovina, 15 zvezkov. — J. Marn: Jezičnik, 5. leto. — Koledar družbe sv. Mohorja za l. 1893.

Gospod kustos A. Müllner: A. Kulowiz: Die Mineralquelle zu Töpliz. — Intendanz von Oberkrain. (1 list.)

Gospod vodja dr. Albert Ilg na Dunaju: Gerichtsbuch der Herrschaft Weissenfels aus dem 16. u. 17. Jahrh. (Rokopisna knjiga.)

Glasbena Matica v Ljubljani: A. Nedvěd: Album, 1893. — Poročilo o delovanji «Gl. Mat.» za l. 1888-1893.

Gosp. dr. J. K. v Ljubljani: Kres, leto I. — Vrtec, l. 1871., 1872., 1874., 1875., 1876., 1877., 1879., 1880., 1881., 1882. — Koledar družbe sv. Mohorja za l. 1872., 1873., 1876., 1877.; 1879.; 1880.; 1882.; 1883.; 1884., 1885.; 1886. — Hrvatska Vila, 1884. — V. Podgorc: Domači zdravnik. — M. Napotnik: Kratek pregled bosanskega slovstva. — Dr. Joh. Kulavic: Das fb. Priesterseminar und die theologische Lehranstalt zu Laibach. — La Gerarchia Cattolica, 1881.

Gospod Nikolaj Rus v Ljubljani: Narodna Biblioteka, sn. 1., 2., 3., 5., 6., 11., 12., 13., 14., 15., 16. in 18. — Handausgabe der Landes-Gesetze für Kärnten, seš. 1-4. — Dejanje sv. Detinstva, zv. 10. — J. Gécelj: Sovraštvo med bratoma. — J. Starè: Občna zgodovina, sn. 12-15. — Koledar družbe sv. Mohorja l. 1889-1892. — Personalstand der Diöcese Gurk. l. 1884. — F. Bauer: Neuhochdeutsche Grammatik. — Naznanila c. kr. kmetijske družbe l. 1880-82. — Letopis Matice Slovenske, l. 1878. — 33 zemljevidov.

Čast. gospoa J. Vrhovnik, župnik v Ljubljani: Poezije dohtarja Fr. Prešerna. 2. sn. — M. Ravnikar: Zgodbe sv. pisma, 2. del. — Dr. L. Klofutar: Commentarius in Evangelium s. Joannis..

Velečast. gospod Tomo Zupan, c. kr. gimn. profesor v Ljubljani: Vestnik šolske družbe sv. Cirila in Metoda .5. in 6 zvezek. — 6 zvezkov starih šolskih izvestij. — Duhovni Pastir, l. 2., 3. in 4.

Gospod Prostoslav Podkrajšek, načelnik žel. postaje na Savi: J. Starè: Občna zgodovina 3. sn. — Angeljček, 6. zv. — 2 Vestnika.

Č. gosp. Janez Sajovic, župnik v Slavini: Nekoliko listov slovenskih priložnostnih pesen.

Č. gospod Mart. Poč, župnik na Vačah: Pregovori. — Novi Zakon. — Tomasha Kempensarja zhvetere Bukve z l. 1825. in 1846. — Klun, Archiv. — Bakren novec cesarja Gordijana, najden pri Ložu.

Gospod Ivan Tosti, gostilničar v Ljubljani: Bukuvze sa Rajtengo, 1781.

IZVESTJA
Muzejskega društva za Kranjsko.

Letnik III. 1893. Sešitek 6.

Tri hrvaške listine iz kostanjeviškega samostana.

Objavlja dr. M. Murko.

Med listinami, katere sta gg. prof. J. Wallner in A. Kaspret pri svojem paberkovanju v Kostanjevici našla in prenesla v arhiv deželnega muzeja kranjskega,[1] navajajo se kot posebnost «zwei slovenisch geschriebene Actenstücke aus dem XVII. Jahrhunderte, die wegen ihrer verhältnismässigen Seltenheit von höchstem Interesse sind.» Zaradi tega mi jih je izročil gospod prof. Kaspret z željo, naj jih izdam. Žalibog, da se ž njimi ni pomnožilo število slovenskih belih vran, pač pa število privatnopravnih in od nižjih oseb izdanih hrvaških listin, kakoršnih nahajamo v Kukuljevićevi zbirki[2] tudi malo. Imamo namreč pred seboj dve izvirni listini in eno prepisano. Vse tri so pisane za podložnike Zrinskih v Ozlju, na Vivodini, v prvi fari za Metliko. Vpraša se, kako so te listine prišle v kostanjeviški samostan, ki ni bil v poznejših stoletjih, kakor se nam zdi, v posebni dotiki s Hrvaško. Kranjsko-hrvaška meja se je sicer večkrat menjala, in posebno za Metliko in Žumberk so se v začetku XIV. stoletja strastno borili Kranjska in Slovenska Marka ali nemški viteški red in po drugi strani zagrebški kapitelj.[3]

Takrat so «Nemci» tudi Ozelj požgali.[4] Ko so se okoli Žumberka Uskoki naseljevali, tirjal je jim odkazana zemljišča

---

[1] Gl. «Mittheilungen des Musealvereines für Krain», III. (1890). 207 do 216.

[2] I. Kukuljević Sakcinski, Listine hrvatske.

[3] Archiv für Heimatkunde, I., 81.

[4] Tam, 82.

tudi opat kostanjeviški.[1] Vendar pri Valvazorju in pri novejših zgodovinarjih, tudi v Milkowiczevi knjigi o kranjskih samostanih,[2] ne pripoveduje se nam nikjer, da je imel opat kostanjeviški v XVII. stoletju kajkoli opraviti na Hrvaškem. Nasprotno vemo iz tega dela samo to, da je opat Janez Vogrinec, vulgo Plantarič, l. 1667. graščino kostanjeviško kupil od grofice Ane Katerine Zrinske, rojene Frankopanke.[3]

In vendar je imel opat kostanjeviški še v XVIII. stoletju duhovno jurisdikcijo v dveh hrvaških farah, na Vivodini in v eni žumberški, od l. 1679. do 1687. pa je bil celó posestnik vivodinskih graščin. Vse to nam prav zanimivo razlaga Krčelić v svoji zgodovini zagrebške nadškofije,[4] ko govori o sporu med Zagrebom in nemškim redom za Metliko (na str. 25 do 30), kjer na str. 29 beremo sledeče:

«Coeterum hodie, Parochiae V. Provinciae Metlicensis ab Ordine Teutonico dependere videntur, quamvis inteligamus, ab actuali etiam Archiepiscopo Goritiensi superiori anno[5] canonice visitatas. In civilibus vero subsunt Carnioliae, et contribuunt ad Carnioliam. Parochia de Sihenberg generalatui in Parte paret Carlostadiensi, et a potiori quidem. Vivodina vero ad Sclavoniam contribuit, et in civilibus ab eadem dependet. Quoad Spiritualem autem iurisdictionem: tam Vivodina quam et Parochia una in Sihenberg, ab Abbate ordinis Cistercensium monasterii in Carniolia Landstross, qui se Archidiaconum scribere solet, hinc ab Archiepiscopo Goritiensi, antea Aquilejensi dependet. Sed qua ratione? et quomodo? fateor non comperi. Dicunt, occasione pestis a Zagrabiensi clero parochias has neglectas fuisse, et ita, Cistercienses patres, subintrasse, administrasse et jus ob-

---

[1] Bidermann, Zur Geschichte der Uskoken, Archiv für Heimatkunde II., 174.

[2] Wl. Milkowicz, Die Klöster in Krain.

[3] Milkowicz, 108.

[4] Balthasar Adam Kercselich de Corbavia, Historiarum cathedralis ecclesiae Zagrabiesis partis primae tomus I.

[5] L. 1768? Krčelićevo delo izšlo je brez letnice l. 1769.

tentum conservasse. At fateor, quo anno pestis haec fuisset? nos latet. Quidquid sit, post defectum familiae Zrinianae Joannes Abbas Monasterii Fontis B. M. V. in Landsztross, anno 1679. privative pro se judicatum et bona Vivodinae comparaverat. Quare accedente consensu regio in anno 1687. familiae L. B. a. Voinovich vendidit. Qua in expeditione regia manifesto exprimitur, quod judicatus Vivodinae nullatenus ad Carnioliae provinciam spectaret, hinc et capitulo Zagrabiensi decimae exsolvuntur: imo parochus Vivodensis, hodie ad S. Laurentium (prej: Beati Georgii p. 25), causa securitatis maioris translatus. nedum a possessoribus Vivodinae; sed et Dominio Ozaly, titulo fundationis certam frumenti et vini quantitatem annue accipit. Attamen Jus patronatus ab Abbate dicitur exerceri.»

Obe izvirni listini (gl. sp. I. in III.) sta pisani za Alana Milnarja, plebanuša na Vivodini, nad katerim je imel opat kostanjeviški duhovno jurisdikcijo, in po takem nam je jasno, zakaj sta se ohranili med papirji kostanjeviškega samostana.

Druga listina je nepopolen prepis, nima namreč podpisanih imen, o katerih se v tekstu govori, in izpuščena je tudi oseba, kateri je bila namenjena; bržkone je Ivanec Verbos, ki je plebanušu Milnarju v I. prodal eno «lozo» (hosto), tudi njemu prodal še svojo njivo, ker drugači bi bilo nerazumljivo, zakaj je bila ta listina prepisana na drugo stran izvirnika I.

Da pa je imel opat kostanjeviški l. 1685. in 1686. tudi posestva na Vivodini, potrjujeta nam listina I. in II., ki nam imenujeta njegove «sudce».

Listine pa so važne tudi za rodbinsko zgodovino Zrinskih. Njihov Ozalj, ki je igral v zgodovini hrvaški črez 200 let veliko ulogo,[1] bil je po siloviti smrti Petra Zrinskega razpolovljen med kraljevsko komoro in Adama Zrinskega, sina Nikole.[2] Poslednji Zrinski bil je tedaj s kraljevsko komoro

---

[1] Gl. Fotografijske slike iz Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. Izdaje Ad. Standl. Knj. I., str. 21 do 31: Grad Ozalj od I. Kukuljevića Sakcinskoga.

[2] Tam, 29 do 30.

solastnik Ozlja, ali v I. imenuje se le on ko «Millostiuni gospodin» in v I. in II. imenujejo se le njegovi «sudci». Vivodina je po takem spadala k polovici Zrinskega, ako so bila posestva res na dve polovici razdeljena, ali pa se Zrinskega oficijali niso brigali za komorino solastništvo. Zakaj je III. listina pisana v imenu «gospe grofice», t. j. Marije Katerine grofice Lambergove,[1] ni mi jasno, ker njen mož Adam Zrinski pal je še-le v bitki pri Slankamenu l. 1691.

Vse te listine imajo obliko, kakoršna je bila takrat na Hrvaškem v glagolskih in latinskih listinah navadna. Za primer lahko služijo listine, katere je R. Lopašič dodal svoji knjigi o Karlovcu,[2] posebno pa devet z latinico pisanih iz Ozlja v Kukuljevićevi zbirki,[3] če so tudi za sto let starše.

Pisava ni dosledna in enaka niti v teh treh listinah ali v celem ista kakor pri kajkavskih pisateljih, pri I. Pergošiću, A. Vramcu, Petretiću, P. Zrinskem, Habdeliću i. t. d.[4]

c = *cz:* licze, sudacz; *c* se nahaja v latinski tujki: officialj II 19, officiale I 5, II 5; enkrat *ch:* Chirkueno III 7.

č, *ć* = *ch:* ztoiechy, pechat; enkrat *c:* Pecat (na pečati I.). Podpis *Dufsih* na III. listini je gotovo pogrešen ali nejasen.

f = *ph:* Stephan.

g = *g*, vendar tudi *gh:* nafsegha, Millostiunogha, pollagh, ueksegha, togha v I., nikoli v II., pollegh III. 11 zraven polleg, Gergho med podpisi III.

h = *h;* ch v imenu Malachias.

i = *i:* buduchi, Zrini; *j:* illitj II 10, officialj II 19, tuerdnostj III 5, doitj II 3, prodatj II 6 in vsi infinitivi v III.; *y:* y (veznik) povsod, buduchy, Zriny, odtuoreny, Millostny, liudy, pogodby, prodaty, sploh vsi infinitivi v I.

---

[1] I. Kukuljević Sakcinski, Zrin-Grad i njegovi gospodari, gl. priloženo Rodoslovje.

[2] Poučna knjižnica «Matice Hrvatske» knj. VI, gl. listine I do III, V do VI, XII. do XIII.

[3] Listine hrvatske str. 203, 264, 265, 266, 269, 270, 272, 279, 288.

[4] T. Maretić, Istorija hrvatskoga pravopisa latinskijem slovima.

j = *i*: daiem, doide, iedan, moie, koie, nahaiaiu, terzie, naiperuo; *y*: moy, Juray, toy, koye; ne piše se: deliberatie III 16 deliberatye III 11.

ji = *y*: pristoy I. nadpis, koy II 5, III 4, 15.

k = enkrat *ch*: Ptichach III. podpis.

l' = *li*: liudi, Mihalia; *lj*: Mihalj III. podpis; *ly*: ozlya; ne piše se: Mihalleu, Mihaleua, niuole, podztaulena.

m se piše nekolikrat z znakom ͝: Adaa͝ II 13, Suoi͝u roku͝, ieza͝, szauzi͝.

nj = *ni*: Sznanie, verouania, niega; ne izraža se: nih, niuo, ladansku; enkrat stoji *i* pred jotiranim glasom kakor v nekaterih slovenskih narečjih: ßnaine II 2; v tujki ranisky II 16 se ne dá določiti, jeli treba izgovarjati rańški ali pa še rańiški.

Samoglasni *r* = *er*: peruo.

s se piše jako različno:

ſ nahaja se samo v skupini *ſt* v I. in II. (nikoli v III.), ali tudi ne vselej: Liſt, Guſtin (vseh primerov osem v I., štiri v II.); le enkrat na samem: Juniuſa II 18.

s se redno piše v I.: naulastito, spotrebi (vseh primerov 24), le enkrat v II.: Verbos, nikoli v III.

ss nahajamo štirikrat v I. v imenu Verboss.

z se piše v I. sedemkrat, n. pr.: ztoiechy, zudacz; v II. v 10. slučajih, n. pr.: Verboza, ztareſina, mezecza in bržkone je treba še dodati: z ymenom y z pridoukom 17, z dohodky 19; v III. pa je *z* navadna pisava, ali rabi se v dvojni obliki: ko *z* šestkrat, n. pr.: zam, tuerdnoztj, drugači pa ima obliko ζ (da je to z, pr.: Viuodincζi, kriucζi): Liζtom, terζie, cheζa, vseh primerov 15.

sz nahajamo samo v začetnicah v III. šestkrat, n. pr.: Szuedochim, Szuoium, Sztim.

ß je navadna pisava v II.: ußim, naulaßtito, vseh primerov 19; enkrat še se poznata *ſ* in *z*: ſztoiechi 1; *ſz* čitam jaz tudi v primerih (*z* se malo pozna in bi se lahko čital tudi ko *s*): ſzuetom 9, ſzudacz 12, ſztrane 18; v I. in III. nahajamo samo po en primer: ßlobodni I 12, podpißani III 1.

ſs nahajamo trikrat v I.: ufsim, ufsakomu, Krafsinach (polatinjena oblika za današnje Krasinci).

zſ(?): Arezſtouchih II 1.

š = *s* v I.: ztarasina, Plebanus, nasu (vsega osem primerov); *ſ* v II. in III.: ztareſina, naſe, Plebanuſ (vsega sedem primerov); *ss:* Plebanussu I 7; *ſſ:* naſſu II 4; *ſs:* nafsegha I 4. *Z* nahajamo v imenu Zkoffłich I 20, ako je treba čitati Škoflič, kakor se meni zdi.

tth: Matthiaseua I 9 (Mattiaseua 19).

v piše se vedno z *u,* le pri velikih začetnicah rabi se *V* (10krat) in samo enkrat *U:* Uina III 15. Zanimiva je v II. skupina *vu,* pišeta se dva u zaporedoma tako, da je jima ena črta skupna, imamo tedaj tri, zdolej okroglo vezane črte:[1] *ա* Arrezſtouchih, *ա* moie . . niuole 6, praա 7. Enkrat se pišeta dva u: uunapridak 5.

z = *z* pri velikih začetnicah v I. in II.: Za, Zakonom, Zrini, v sredini in na koncu: ozlya II 4, Ozolly III 17, iz II 16; *ζ* (gl. s) v III: uζeli, ζato; *s:* obras I 3;

ss: Lossa I 8 in še štirikrat; *ſs:* Lofso I 6, nafsnanie I 2; *sz* pri velikih začetnicah v III.: Szapouedi 1, 10, Szaostaie 16; *ß* v II.: naßnaine 2, obraß 3, peneß 10; *ſz:* ſzgora II 7.

Iz tega se vidi, da se *z* piše v istih listinah z istimi črkami kakor *s*, pr. posebno *ζ*, *ß*, *Sz*.

ž = *ſ*: Leſechu II 7, pomaſu 19; *ſs:* ufsiuaty I 13; *ſz:* krifs III 4.

Podvojen je največkrat *l* posebno v I.: Mihalleu 1. Mallachias (štirikrat), officialle 5, pollagh 8, Millostiunogha 4, Millosty 10, Mill. 13, Dobrouollnoy 14, billisu 14, Ztullacz 15, Furllan 18, 20; v II.: Mihalleu 1, illi 3, 4, illiti 10, 19 zraven polak, furlan, dobrouolny, ſtulacz, ki se v I. pišejo z dvema l; v III.: polleg 10, 11, pollegh 11, illi 14, Ozolly 18.

Podvojen *r:* Arreſtouchih I 1.

Podvojen *t:* Matthiaseua I 9, Mattiaseu 19, Letta III 8, ſittar III v podp.

---

[1] Podoben znak w za skupino vu ima samo Pergošić v majuskulah Habdelić pa tudi v minuskulah, ali redko. Maretić, o. c. 365.

Podvojen *f*: officialle I 5, officialle II 5, Zkofflich I 20, grofficze III 2.

Podvojen *p*: oppata II 14. 15.

Kot paleografične posebnosti je treba omeniti: *y* ima nad seboj vedno dve piki; *e* vejico vedno v II., v III. pa večkrat, ali takrat se *e* sam nejasno piše ali pa ga skoro nič ni (pr.: Gozp' Groffiicʒc' III 10); nad *u* stoji v I. in III. večkrat zgorej zakrivljena črtica brez razločka mesta in naj si u pomeni u ali v.

Pravi primer fonetične pisave nahajam le enkrat: dohotka I 24. Pri *s* in *z* je semtertje težko razločevati, ali mislim, da je treba čitati *z* v primerih: Zgora I 20, ſzgora II 7, ßdola II 8. Dvomljivi so slučaji s predlogom *s*: z ymenom y z pridoukom II 17, z dohodkỳ 19, Sz ouem III 1.

Dialektični izgovor nam kaže po mojem mnenju tudi pisava teh-le besed: ßnaine II 2, z pridoukom (slov. pridevkom), u Dautrouzke gore III 6 (kraj se zove danes Dojutrovica), vendar ne nahajam ničesar podobnega v Strohalovem opisu reškega in stativskega narečja. Kako je treba tolmačiti razloček med obliko «u Arestouchih» in današnjimi «Varaštovci», ne vem, ker mi ni jasna etimologija tega imena.

Narečje teh listin je kajkavsko, prehajajoče v čakavsko, znano tudi iz spisov P. Zrinskega. Jasni dokaz čakavščine je *i* za stsl. ѣ: Vikouichnim I 11, unapridak 12, uunapridak II 5, ßpotribi 6, potribchine 7, Chrip III. v dveh podpisih (poleg enega Chrep). V acc. sgl. f. je sicer *u* navadna oblika, ali nahaja se še zraven tudi o: pravu moiu laßtnouitnu niuo II 7. V loc. sgl. f. nahajamo še e, n. pr.: vu moie uelike niuole y potribchine II 7, vendar: pri toy dobrouolny pogodby II 11. Za štokavski *dj* nahajamo pravilno kajkavsko-čakavski *j*: nahaiaiu II 16; podtuerdieniem I 22 ni narodna oblika.

Pisati popolno slovnico teh treh listin seveda ni vredno, ker imamo še množico podobnih, pred vsem pa celih knjig v takem narečju. Da pa niti v pisavi niti v jeziku ni sledu n a š e slovenščine, sledí že iz vsega, kar smo povedali; sploh pa se lahko vsakdo o tem tudi sam prepriča, ako si prebere sledeče listine.

I.

(Zunaj na 4. strani:) Lift na iednu Lossu od Juana Verbossa Mihaleua. Za Dukat 9.

Gosponu Mallachiasu, Plebanusu, Pri S. Lourenczu Na Viuodiny Pristoy.

1685.

(V pismu na 1. strani:) Ja Juan Verboss Mihalleu, Ztoiechy, u Arreftouchih[1] Daiem Nafsnanie ufsim y ufsakomu, Pred koie Postouane obras ali Licze doide ou moy odtuoreny Lift Naulastito Pred nafsegha Millostiunogha Gospodina nih Gftua, Officialle, kakose meni gore Jmenouanomu spotrebi Prodaty iedno Lofso Gosponu Mallachiasu, Plebanussu Pri S: Lourenczu Na Viuodini a to za Dukat 9. kotera Lossa nahodise Pollagh Martina Verbossa Matthiaseua, y Gos: Mallachiasa, nih Millosty, kotero Lossu, Ja gory Jmenouany Prodah vikouichnim Zakonom, kotero Lossu odsih dob unapridak, Gospon Mallachias, Plebanus, fzlobodni Ladati, ufsiuaty, Prodaty, ostauity, komu nih Mill: drago Bude. [Pri t] oy Dobro uollnoy Pogodbi, billisu dobri Poglauity Verouany Liudi, Naiperuo Juraj Ztullacz, uto dobu Buduchi Zudacz na Ztran Gospodina OPata nih Gftua, Juricz Guftin Zudacz Ztran Gdina Zrini Adama nih Gftua, Petar Furllan Ztarasina uto dobu buduchy, Martin Verboss Mattiaseu, Martin Furllan, Martin Zkofflich, y Ja Zgora Jmenovany. Za ueksegha Verouania na Prosih za Pechat, nasu Ladansku Podtuerdieniem togha Lifta. Actum Krafsinach[2] die 27. Marty. 1685.

Na Leto dohotka od rechene Losse fz: 1.

Pecat Vivodinzka Br. . . .

II.

(Na 2. strani prejšnjega lista:) Ja Juanecz Verbos Mihalleu fztoiechi w Arrezftouchich.[3] Daiem naßnaine ußim y Vßakomu,

[1] Danes: Varaštovci, gl. Vinko Sabljar, Miestopisni riečnik kraljevinah Dalmacije, Hèrvatske i Slavonije p. 446, 466.

[2] Danes: plemićki dvor Krasinci, gl. V. Sabljar, 466. Na karti generalnega štaba imenuje se kraj Krasince.

[3] Namesto *z* se mora morda čitati *s*.

pred kotere godar plemenite poglawite Liudi, Licze illi obraß (ima ?) doitj ou moy otuoreny Lißt illi pißmo, naulaßtito pred naſſu miloßtiunu Gozdu,[1] y officiale grada ozlya kißu ßada y koy uunapridak budu, kakoße meni ßpotribi prodatj w moie uelike niuole y potribchine praw moiu Laßtouitnu Niuo Leſechu ſzgora polak Jureta Verboßa Perechiga, ßdola polak Mihalia Verboza ſtephanouoga pod ſzuetom Lourenczom za pet uedar vina, illitj pet Raniſky peneß, y Bilßa(m) plachen y preplachen do noucza. Pritoy dobro uolny pogodby bili ßu dobri Liudy, Perui ſzudacz Juricz Guſtin, u to dobu Gzdina Zriny Adama 2. Peter Furlan ztareſina uto [d]obu Gozpodina Zriny Ada(m)a 3. Juricz ſtulacz zudacz g ...... Oppata uto dobu 4. ſtanek Benkouich uto dobu ſzu[dac]z Gozpodina Oppata. y drugi ueruany Liudy, kakose iz druge ßtrany nahaiaiu z ymenom y z pridoukom popißany pod pechat vße naſe obchine na druge ſztrane podztaulenu.

dan 1. Juniuſa Mezecza 1686.

Z dohodky da pomaſu nih Gozpoztu illitj officialj nih Goztua nouacz iedan.

III.

Ja doli podpizani Szuedochim Sz ouem moiem Liztom, kako zam po Szapouedi n Gpe Grofficicze (!) uchinil pogodbu, med Gozpono(m) plebanuſem Viuodinzkem, imenom Alanom Milnarem, y med ouemi doli podpizanimi Viuodinczi, koy Szuoiu(m) roku(m) kriſz naprauihu, radi uekſega uerouania Tuerdnoztj, y Szuedochanztua, kakoie rechenomu G: Patr[u] Prauda dala nikoye Terzie u Dautrouzke[2] gore, koye ie ...... Chirkueno bilo, koiezu oui recheni doli podpizani .... ku(m) uzeli. y obdelali[3] bili ouoga Letta, zato dou .., ... heni Gozpon Plebanuſ naiperuo, ieza(m) Chinil naza[d ?] ...... zruchitj polleg Szapouedi Gozpe Grofficze nih Gzua, y polleg praudene Deliberatye, pollegh cheza y ouize kriuczi u pogodbu

---

[1] Za *u* stoje tri črte.

[2] Danes: Dojutrovica, V. Sabljar, o. c. 466.

[3] Pod *b* je pisano *d*.

y u molbu dahu rechenomu G: Patru, Tako y Sztim putom da hote pokorni bitj Szauzi(m) G: Patru y Terzie nih ñ Engeduuatj, illi pri miru oztauitj, ktomu uzakize obech niega ñ datj Uina ued 1 koy ako nebi pritom oboztatj, hoteli, da y tako Szaoztaie kaſtigu, polleg Deliberatie praudene, Datum Ozolly die 20 7briſ 1688.

Mihalj Duſsich kou(m)[1] +	Andre Soſtorich +
Petar Chrep +	Jure Satak pribil +
Gergho Duſsich +	Stephan Ptichak +
Miho Duſsich +	Juan Duſsih +
Petar Chrip ſittar +	Marko Chrip +
Martin Duſsich Uerbanou +	Geo Ztankouich m. p.
Marko Ptichach +	Go Kouach m. p.
Martin pribil +	Andreas Wisar m. p.
Gogo Joannes Kramorich m. p.	officialis ex parte finali. 1.

Cesta čez Ljubelj in ljubeljski piramidi.

(Spisal **A. Koblar.**)

Na vrhu Ljubelja, na meji kranjske in koroške dežele, kjer je 1370 *m* nad morjem najvažnejši prehod čez veličastne Karavanke, stojita ob cesti dve kamenitni piramidi, ki nosita zgodovinske napise. Ker sta bili v teku let že zelò razpadli, naprosila je lani c. kr. centralna komisija za umetnost in zgodovinske spomenike na Dunaju deželna odbora v Ljubljani in v Celovcu, da bi ji dala gledé na to, da so stanovi kranjske in koroške dežele omenjeni piramidi l. 1820. skupno napravili,[2] sedaj vzajemno prenoviti. Kranjski in koroški deželni odbor sta velikodušno ustregla tej prošnji in dovolila za popravo spomenikov po 400 gld. Po naročilu koroškega deželnega odbora je pod vodstom c. kr. okr. inženirja Pavla Grueberja popravo izvršil podjetnik Karol Thurner. Tako sta se prenovljeni piramidi letošnje poletje zopet postavili na svoje

[1] Ta skrajšana beseda mi je nejasna.

[2] Letno poročilo kranjskega deželnega odbora za l. 1892, str. 224.

mesto. To nam je dalo povod, da smo nabrali nekoliko zgodovinskih črtic o ljubeljski cesti sploh in posebej o tem, kdaj in na čegave stroške sta se prvič postavili ljubeljski piramidi.

Čez ljubeljski prelaz je držala pot že za časa Rimljanov. Vezala je mesto Virunum z Emono. Da so todi prehajali Rimljani, nam priča rimski napis nad cerkvijo sv. Leonarda na Ljubelju. Po tej poti so hodili tudi trgovci v srednjem veku, in sicer, kakor je zgodovinsko dokazano, že pred l. 1239. Tega leta je namreč podaril oglejski patrijarh Bertold cerkev sv. Leonarda in več drugih posestev vetrinjskemu samostanu s pogojem, da vzdržuje duhovna in nekoliko hlapcev, ki bodo varovali roparjev popotnike čez Ljubelj.[1] Na Malem Ljubelju mu je pa podaril koroški nadvojvoda Bernhard l. 1253. gozd in cerkvico sv. Marije Magdalene. Ko je l. 1330. nadvojvoda Henrik ustanovo pomnožil, je vedno bival na Malem Ljubelju duhovnik, ki je dajal v hospicu prenočišče popotnikom in za-nje skrbel, da so varno hodili čez samotni Ljubelj. Deželni knez je imel že od nekdaj na Ljubelju svojo mitnico.

V začetku 16. stoletja je bila ljubeljska pot izročena v oskrbovanje deželnim stanovom, in sicer na oni strani gore koroškim, na tej strani pa kranjskim stanovom. Ozka tovorna pot se jim je zdela preslaba in sklenili so okrog l. 1560. napraviti čez Ljubelj cesto. Delala se je skoraj 20 let in stala je nad 20 tisoč gld. Kranjska in koroška dežela sta dovolili 9 tisoč gld., drugo je dal nadvojvoda zaradi ljubeljske mitnice. Nadzorstvo pri delu sta imela poleg obeh deželnih glavarjev tudi oba vicedoma.

Iz precej zanimivega poročila koroškega deželnega glavarja Jurija pl. Kheuenhüller-ja in vicedoma Jurija pl. Paradeiser-ja ter komisarja Leonarda Weltzer-ja z dne 1. dec. 1566. posnamemo, da so tačas lomili skalnato steno pod cerkvijo sv. Marije Magdalene na Malem Ljubelju. A to se je godilo kaj preprosto. Glavni mojstri so bili Ivan Schnelko,

---

[1] H. Hermann, Handbuch der Gesch. d. Herz. Kärnten II, 392.

fužinar pod Malim Ljubeljem in nadvojvodski mitničar, dalje ondotni rudar Leonard Brandstetter, Jurij pl. Rain iz Strmola in neki Idrijec. Po lesenem vzorcu, katerega je napravil celovški mizarski mojster Hanns, ki je premeril hrib na višavo in širjavo, so izdelovali ljubeljski rudokopi in italijanski zidarji, robotali so jim pa kmetje iz okolice. Mojster Hanns je opravljal pri tem podjetju službo protipisarja. Ker menda še niso znali s smodnikom razstreljevati pečine, železnega orodja, katero je popravljal Schnelko v svoji fužini, se jim je pa zdelo škoda, delali so večjidel po zimi. Ko je zamrznila skalnata stena, zakurili so na njej grmado, odgrebli razdrobljeni apnenasti kamen, potem zopet zažgali in odgrebli drobce. Drv za kurjavo je bilo v okolici dovolj. [1]

Pri vsem se je gledalo na male stroške. 14. marca 1573, ko je bila cesta na koroški strani že izgotovljena, je dobil kranjski deželni glavar Herbart baron pl. Turjaški naznanilo od nadvojvode Karola, da se je izročilo cerkovnikoma pri sv. Leonardu in Mariji Magdaleni snaženje in vzdrževanje novega pota čez Ljubelj. [2] Smela sta pri tem poslu tudi sosede klicati na pomoč. Trud za snaženje ceste se jim je plačeval iz dohodkov nadvojvodske mitnice pod Ljubeljem. Cerkovnik pri sv. Leonardu in drugi posestniki, stanujoči na Ljubelju, so pa morali imeti pripravljene tudi vole in konje za priprego. Plačevali so jim vozniki od para volov po 8 kr. in od konja po 4 kr. priprežnine. Leta 1575. je bila cesta, ki je bila pa še zelo ozka in za vozove nepripravna, izdelana tudi na kranjski strani. Nadvojvoda je dovolil obema deželama, ki sta pomagali delati cesto, da sta postavili svoji mitnici. Korošci so jo naredili na Malem Ljubelju in določili, da naj se plača od tovornega konja po 2 kr., če bi kdo šel z naloženim vozom, pa tudi 2 kr. Kranjci so postavili nov most in mitnico v Tržiču. [3]

---

[1] Kranjski dež. arh. stan. odd., zv. 527.

[2] «Seüberung vnnd Vnnterhaltung des neugemachten wegs über den Leöbel Herdiss vnnd Ennhalb desselben gegen ainer Jährlichen gebührlichen ergötzlichkait». (Kranjski dež. arh. vic. odd., zv. 137.)

[3] Kranjski dež. arh. vic. odd., zv. 137.

Največje čudo je imela nova cesta na vrhu Ljubelja. Prevrtali so vrhno gorsko pečino, da je šla cesta kakor skozi predor. L. 1578. je korakala tu skozi koroška vojska, ko je šla pod vodstvom deželnega glavarja Jurija pl. Khevenhüller-ja nad Turke. O tem zanimivem predoru pravi Valvasor [1], da je bil 150 geometričnih korakov dolg, 12 čevljev visok in 9 čevljev širok. Znotraj je bil deloma obokan s kamenjem, deloma podprt z lesom, kakor prerovi v rudokopih. V sredi luknje je šla meja med koroško in kranjsko deželo. Valvasor navaja na istem mestu tudi popis predora po knjigi, katero je l. 1668. v Londonu izdal slavni angleški potovalec doktor Edvard Brown, ki je bil sam na Ljubelju in je čudoviti predor prav poetično opisal. Vrh tega nam je Valvasor napravil par podob o ljubeljski cesti, na kateri se pri vrhu vidi tudi predor skozi goro, in sicer vidimo prvo podobo v «Ehre d. Herz. Krain», II, str. 170, s kranjske strani in drugo v knjigi «Kärnten» (podoba 101.) s koroške strani. Še bolj zanimivo je pa za naše čase, ko nameravajo prevrtati Ljubelj niže doli za novo železnično progo, ki bo vezala Ljubljano s Celovcem, da je tak predor že mislil napraviti zgodovinar Valvasor na svojo roko. Vhod bi bil po njegovem načrtu pri cerkvi sv. Ane na Kranjskem in izhod pri cerkvi sv. Leonarda na Koroškem. Vložil je bil Valvasor že prošnjo do cesarja za nekoliko podpore in da bi se mu dovolilo ob predoru napraviti potem svojo mitnico. A kuga, ki je razsajala tačas na Dunaju, mu je zavrla naklep. [2]

Na mitnici v Tržiču so plačevali Korošci od tovora vina le po 4 vinarje, in vendar je dobila kranjska dežela od l. 1581-83 mitnine 732 gld. 30 kr. samo od vina, vsega skupaj pa 1127 gld. 17 kr. in 2 vinarja. Odtod se spozna, da je bilo tovorjenje po tej cesti v koncu 16. veka precej živo. Deželni mitničar v Tržiču je bil tačas Jakob Schnelko.

Bili so pa tudi vedni stroški za popravljanje ceste in mostov. Že l. 1583. je bilo treba popraviti vseh jednajst rid

[1] Valvasor, Ehre d. Herz. Krain, IV, 558.

[2] Ehre d. Herz. Krain, II, 170.

od sv. Ane do vrha Ljubelja in predor, kakor tudi cesto na koroški strani. Proračun so napravili komisarji na 1040 gld. in to svoto so plačali v enakih delih: nadvojvoda, dežela kranjska in koroška. Postavila se je 9 lahtij visoka in 8 lahtij široka apnenica, ki je stala 30 gld. Izruvali so lesene kole in ride podzidali, kjer se to že prej ni bilo zgodilo. Tudi zid pri predoru na kranjski strani se je bil sesul in ga je trebalo postrojiti, napraviti obok, nasuti in pokriti z rušino. Seženj novega zidu so računali tačas 2 gld. 30 kr. [1]

Nadvojvoda Leopold je pa ukazal 24. jan. 1631 kranjskemu deželnemu vicedomu cesto od Kranja do vrha Ljubelja tako razširiti, da bi bila pripravna tudi za vozove. Na koroški strani so jo bili razširili najbrže že l. 1615., ker napis na kamenitni steni v Malem Ljubelju govori, da je bila tistega leta cesta prenovljena. [2] Pa še je bila preozka. Zato so obljubili kranjski deželni stanovi l. 1724 za njeno razširjenje spraviti na tlako 60 voz in 40 delavcev. A storilo se je malo.

Z vso hitrico se je pa lotil poprave ljubeljske ceste kranjski deželni glavar Volf Vajkard grof. pl. Gallenberg leta 1728., ko je izvedel, da pride cesar Karol VI. čez Ljubelj v Ljubljano, kjer se mu bode slovesno poklonila dežela kranjska 29. avgusta. Naglo je poslal na Ljubelj 24 zidarjev od Radovljice in Bleda. Meseca junija in julija l. 1728. se je gibalo ondi 71 voz in 374 delavcev iz kranjskega, radovljiškega in kamniškega okraja. Za čas od 2. do 28. avgusta so pa morala sklicati gorenjska gospostva na tlako še jedenkrat toliko voz in delavcev, da so razširjali ovinke in delali držaje ob ljubeljski cesti. Znani predor na vrhuncu gore, ki se je že sam podiral in je grozil z veliko nesrečo, so popolnoma razkopali in napravili 130 *m* dolgo in 3·4 *m* globoko zarezo v skalnato steno, kakor se vidi še dandanes. Dvorna kamora je dala za to popravo les in 4220 gld.

Kranjci so poslali cesarju Karolu VI. za potovanje 16.000 gld. in delali lepe priprave, da bi dostojno poslavili

[1] Kranjski dež. arh., stanov. oddelek., zv. 527.
[2] Hermann, Kärnten, II, 392.

prihod ljubljenega vladarja, ob jednem se mu pa zahvalili, da je z novimi cestami odprl pota kupčiji. Na popravljeni cesti vrh Ljubelja so dali postaviti na svoje stroške dve kamenitni piramidi, kateri sta se letos popravili. Ondi je cesar, prenočivši na mitnici v Malem Ljubelju, dne 25. avgusta prvič stopil na kranjska tla. Pozdravil ga je kranjski deželni glavar in vrhovni cestni ravnatelj, grof pl. Gallenberg, in ga potem spremil v Ljubljano. [1]

Za piramidi na Ljubelju se je nalomil kamen v Moravčah. Ivan Paumgartner, ki je to oskrbel, je prejel 4 gld. 30 kr., kamnolomci 10 gld. 21 kr., in voznina od Moravč do Ljubljane je znašala 5 gld. 57 kr. Izklesal je piramidi s podstavkoma kamnoseški mojster Alojzij Bombasi, po rodu Italijan in stanujoč na šentpeterskem predmestju v Ljubljani. Računil je za klesanje kamenja 520 gld. in za vrezavanje 1300 črk 65 gld., skupaj 585 gld. Na dvajsetih vozovih so odpeljali kamenje za piramidi iz Ljubljane proti Ljubelju dne 9. julija 1728. V goro je šlo trdo. Samo tržiško grajščinstvo je spravilo skupaj za prevoz od Tržiča do vrha Ljubelja 197 konj, ki so zaslužili 65 gld. 40 kr. Plačali so dalje stanovi kranjski: Ivanu Krstniku Poljaku iz Tržiča za postavljanje piramid 150 gld., slikarju Štefanu Brusu iz Ljubljane za pozlačenje 1270. črk na piramidah 42 gld., kiparju in ljubljanskemu meščanu Henriku Mihaelu Löhru in kiparju Mateju Vrbniku iz Ljubljane, ker sta izklesala dva kamenitna orla, 90 gld., slikarju Ivanu Frančišku Rainwaldtu iz Ljubljane za pozlačenje črk in orlov 62 gld. 14 kr., pasarju Josipu Mayr-ju v Ljubljani za dve kroni na orla, 1 žezlo, 1 meč in dva lavorova venca iz medí, kar je tehtalo skupaj 11 $^1/_8$ funta in bilo v ognju pozlačeno, 110 gld. in Matiji Zupanu za napravo velikega orla iz celih kamnov 18 gld. Pri postavljanju piramid so porabili 74 funtov svinca, 270 funtov železa, ki je stalo 31 gld. 30 kr., in 1000 žebljev v vrednosti 2 gld. 60 kr. Ker so jedno slavnostno piramido z napisi postavili tudi na Trojanah, kjer se

[1] Erbhuldigungs-Actus im Herzogthum Crain, Gedruckt zu Laybach 1739. str. 24. — Illyrisches Blatt, 1841, str. 70.

je cesar poslovil od dežele kranjske, plačali so l. 1728. kranjski stanovi iz deželne blagajnice za vse 3 piramide 1940 gld. 33 kr.[1]

Okrog l. 1820. se je pač zopet popravljala ljubeljska cesta. Če sta tega leta koroška in kranjska dežela skupno popravili piramidi na Ljubelju, nismo mogli poizvedeti. Gotovo je pa, da je isti piramidi na svoje stroške prvič postavila dežela kranjska sama l. 1728., kar dokazujejo tudi njuni napisi, ki se glasé:

Prva piramida.

I. (1. plošča.)

CAROLO VI. CAES. Max.
Germaniae Mavorti Rom. Jovi
Orbis terrori
Quod omnes omnium ante se Maximorum
Impp. Glorias supergressus.
Commercium cum exteris fundando
Scissis montium lateribus
Perfractis saxis, et rupibus.
Immenso (a)ere
Latam ad Avstriaca littora viam
aperiendo
integrae
Populos in spem felicit. erexit.
Boni omnis monum posuerunt
Dicatissimi Carnioliae Status.
Aera Christi MCCXXVIII.

II. (2. plošča.)

Tu quisquis es
Qui remotis adveniens oris
Ducat. Carn. solum ancipiti
tangis pede
CAROLI VI. Viri Immorta.
Rom. Imp$^{\underline{toris}}$ Max. Augusti
Admirare virtut. industriae
provinciam,

---

[1] Kranjski dež. arh., stan. odd., zvezek 50.

Cujus ductu, auspicijsque
Lata et placida via Viatori
Quem praecipites olim terrebant
tramites
Magno sudore aperta est.

VI. (3. plošča.)

Ernestus Ferd. Commes a Saurau
Deputat. Praeses
Antonius Josephus Commes ab Auersperg.
Georg. Xaver. de Marotti Ep. Pet.
Joan. Adam Com. â Rasp.
Franc. Jacob. â Schmidhoffen.
Deputati actuales.

Druga piramida.

III. (1. plošča.)

Ingredere Carnioliam tuam
Maxime Caesar
super omnes retro Principes
fortissime Providentissime
CVI
Geminos Gloriae Colossos
Vt laetitiae ex adventu tuo
Conceptae
Memoriam
Nulla temporum aboleret
vetustas
Gratulabundi erexerunt
Ducatus Carnioliae Status.

IV. (2. plošča.)

Hospes quam spectas molem
CAROLO VI.
Per imper. per Victor. per Triumph.
ad Columen Gloriae Evecto
Per Commerciorum incrementum

Publicam felicit. adaugenti
aurea saecula restituenti
Fortunatum in Carnliam adventum
Praecantes
Festis acclamantibus obviam
effusi
erexerunt
Fidelissimi Proceres.

V. (3. plošča.)

Wolff. Waichard. Commes à Gallenberg
Capita. ac supr. Viar. Director.
Orpheus Commes a Strassoldo
Praetor, et locumtenens.
Franciscus Commes ab Auersperg
Mareschallus.

Valvasorjeva pisma v Londonu.

Spisal **P. pl. Radics.**

«Royal Society» (kraljevska družba vêd) v Londonu hrani med svojimi znamenitimi rokopisi tudi nekatera pisma našega slavnega zgodovinarja Ivana Vajkarda barona pl. Valvasorja. Nekaj teh pisem je precej obširnih. Jedno šteje celò 27 stranij v 4°. Po vsebini se ločijo dopisi v navadna poročila in v obravnave strogo vednostnega značaja, namreč umetnostno-tehnične in domovinsko-topografične. Pošiljal je Valvasor te dopise omenjeni učeni družbi preden je bil imenovan njenim članom, kar se je zgodilo dne 14. decembra 1687, pa tudi še po imenovanju.[1]

Pisatelju teh vrstic je «Royal Society» prijazno dovolila, da sme pisma prepisati v ondotni knjižnici. Podal sem se tedaj s podporo visokega kranjskega deželnega odbora in slavne kranjske hranilnice meseca oktobra tekočega leta v London.

---

[1] Primeri: Valvasor von P. v. Radics, str. 23.

Iz prepisanega gradíva naj tu objavim pismo, pisano na gradu Bogenšperku dne 7./17. novembra (po starem in novem kol.) leta 1687. Preden podam prepis zanimivega pisma po izvirniku, izpregovorim nekoliko besedij. Pisano je pismo na rumenkasto-belem papirju, ki ima zlato obrezo, in sicer v latinskem jeziku, kakor vsa druga pisma, kar jih je Valvasor poslal v London. Višava listu je 20 *cm* in širjava 15 *cm*. Črke so precej velike in pozna se jim, da jih je delala čvrsta roka. Poslal je Valvasor to pismo Tomažu Galetu, tajniku imenovane učene družbe, s katerim je, kakor se spozna iz drugih pisem, delj časa dopisoval.

V pismu Valvasor pové, da je že dvakrat pisal nekemu gospodu I. Hobtonu v Benetke in ga prosil, da bi mu sporočil, s katero ladijo je poslal gospodu tajniku (Galetu) rokopisni sešítek, kateri mu je bil poslal že pred letom, a ni prejel še odgovora. Rad bi vedel, če je prišel zvezek v London. S tem listom pošlje Valvasor resničen opis cirkniškega jezera. Že pred letom je pisal o njem in imenoval je velik čudež narave. Prosi, da naj mu društvo oprosti, ker ni rokopisa prej poslal. Davno je imel že pripravljenega, a ni utegnil prepisati. V pretečenem postnem času sta mu umrla dva sina in meseca aprila soproga. Prvemu teh Valvasorjevih sinov je bilo ime Ivan Bogoljub, ki je bil rojen l. 1681., in umrl l. 1687., drugemu pa Frančišek Josip, ki je umrl jedno leto star dne 14. marca 1687. Prva soproga Ana Rozina pl. Grafenweg je umrla 25. aprila 1687. 20. julija 1687 se je pa Valvasor vdrugič oženil in vzel v zakon baronico Ano Maksimilo pl. Čečkarjevo. Malo prej je bil Valvasor tudi na Hrvaškem, odkoder je še-le prišel domov. Opraviti je imel tudi s svojim zgodovinsko-topografičnim delom «Die Ehre des Herzogthums Crain», katero je izdal l. 1689. Pisatelj sam pravi, da bode to veliko delo obsegalo nad 400 pol in nad 500 podob, in da bode zelo zanimivo. Tiskanih je bilo dotlej 200 pol. Vse delo obsega sedaj 3320 stranij in 533 podob. Dalje je obljubil Valvasor poslati to knjigo, ko bode natisnjena, Tomažu Galetu, ki je umrl l. 1702 kot dekan v Yorku. Želel je dobiti tudi od kakega člana kraljevske

družbe kako pesen, da bi jo natisnil kot uvod svoji knjigi. A kakor se razvidi iz «Ehre», Valvasor v Londonu ni dobil pesnika. Na koncu pisma našteje Valvasor poglavja svoje nove knjige o Kranjski.

Pismo se glasi v latinskem izvirniku takó:

Perillustris ac Nobilis Domine Dne. etc. etc. cui seruitia | mea semper parata etc. etc. |[1]

Certiorem facio D'nationem Vestram me iterum post | ea bis scripsisse Venetias D'no I. Hobton, quem petii | ut mihi scribeat per quem uaſſellum siue nauem misit | D'nationi Vestrae fasciculum meum ante annum missum, | sed nullum responsum ab ipso percæpi, libenter scirem | an peruenerit nec non fasciculus ille . iam uero transmitto | descriptionem lacus Cirknizensis (in qua nil praeter | ueritatem (inueni)[2] scriptum, quae ego omnia solus ex | pertus sum, quae ego oculis non uidi et â fide dignis habeo | ubique scripsi quòd â fide dignis percaeperim. uidebit D'natio | Vestra an non ante annum ueritatem scripserim, cum dixerim | quod sit magnum naturae miraculum, si quid intelligere non | poterint, rogo mihi scribere tunc me melius explicabo) In | clyti Societati Regiae et praecor humillime ueniam, cum | non prius miserim, habui quidem iam â longo tempore | paratum sed non benè descriptum, multa habui ad agendum | (quia)[3] cum mihi duo filii praeterita quadragesima morie | bantur, et in aprili mea consors, nunc uero celebraui se | cundas nuptias cum Domicella anna maximilla zezhekerin | Baronissa . nuper etiam in croatia fui, primo his diebus | domum ueni. etiam habui ad agendum cum opere meo scilicet | cum descriptione historico-topographica descriptio Ducatus | Carnioliae, erit opus quasi Chronicon Carniliae, ubi quam | plurrima curiosa erunt, erit opus magnum (s q ultra 400 | fillerarum et ultra 500)[4] erunt ultra 400 fillerae et ultra

---

[1] Arhiv družbe «Royal Society» v Londonu, V. zvezek dopisov, št. 35.
[2] inueni prečrtal Valvasor sam.
[3] Prečrtal sam.
[4] Prečrtano.

500 iconismi, erit liber sat curiosus, nunc sunt ultra[1] | 200 fillerae impræssæ, quam primum impræssus erit | tunc mittam D'nationi Vestrae. Summa gratia mihi fieret, | si possem hanc gratiam a Societate Regia, uel saltem ab | aliquo uno uel altero uel â pluribus Sociis Societatis Regiae | unum carmen eneomiasticum pro supradicto meo libro habere, | ut illud ad initium libri imprimeretur, quia in his partibus | similia multum aestimantur ideo mihi magni honoris esset, | liber uero continet in se sequentia deriuatio nominis Car | niolia, primi inquilini, duces Carnioliae, gubernatores Carnioliae, omnia officia in Carniolia, mores; uarij uestes; | linguae, (sed)[2] consuetudines incolarum, Espicopi, Sancti, religio, | regimen, bella, uegetabilia, animalia, mineralia, montes, fluuij | temperamentum, curiosa et rara, et mirabilia, scriptores in | signia nobilium (et similia)[3] nostra turcica confinia in croatia | et sclauonia et dalmatia, denique omnia quae ad Carnioliam | spectant. Sic rogo humillimè D'natio Vestra me recomendat, ut | potero hac gratiâ gaudere, scilicet tali carmine suprapetito. | Sic permaneo D'nationis Vestrae |

obligatissimus

datum semper paratus ad seruitia

Wagenspergi in Carniolia $\frac{7}{17}$ nouembris 1687.

Rogo pro gratia ut breui mihi scriberet D'natio Vestra

Joannes Weichardus Valuasor Baro m/p.[4]

Valvasor vojak.

Spisal A. Koblar.

Meseca septembra tekočega leta je minulo 200 let, kar je smrt pokosila v Krškem slavnega moža, ki ni samo spretno znal sukati peresa, ampak tudi meč, ko je potrebovala domovina brambe. Ta mož je bil zgodovinar Ivan Vajkard baron

[1] Z besedo ultra se konča prva stran pisma.

[2] in [3] prečrtano.

[4] S tem se konča druga stran pisma, tretja stran je prazna, in na četrti strani zgoraj je pisarniška opomba: Journall Book R. S. Nr. 8, p. 171.

pl. Valvasor. Vojaški svoj pogum je pokazal l. 1683., ko je turški veliki vezir Kara Mustafa z grozno vojsko šel oblegat Dunaj in so ogerski uporniki vznemirjali pod vodstvom grofa Bathianija štajersko deželo.

Valvasor po J. Šubic-evi sliki v veži Rudolfinuma.

Kranjski deželni stanovi, naprošeni od Štajercev, so poslali Valvasorja, nadstotnika spodnje četrtine Kranjskega (Dolenjskega), s 400 strelci na pomoč proti Bathianiju. Odrinil je Valvasor dne 7. avgusta 1683 iz Ljubljane proti Štajerski. Marširal je mimo Lipnice in Vildona in dospel na graško polje, kjer je taboril nekoliko dnij. Nato so ga poslali štajerski deželni stanovi v Fürstenfeld, da bi dobil mesto in gradove po okolici ter Radgono v svojo oblast. Valvasor pošlje praporščeka Volfa Alberta Schwaba s 100 možmi in stotnika Ivana Krištofa Portnerja s 75. možmi v Burgau, dalje po nekoliko mož v Neudau, Hohenbruck, Hapfenstein in Hainfeld, sam pa zasede s 100 možmi dne 24. avgusta Fürstenfeld. Mesto je bilo slabo utrjeno, ker je bila malo poprej strela udarila v stolp za smodnik, ki se je razletel in poškodoval utrdbe. Cesarske čete so bile že zapustile ta kraj, 5000 sovražnih Bathianijevih vojakov je šotorilo pred mestom in vjetniki so trdili, da 6000 Turkov maršira semkaj od Kaniže. Le malo starcev in žensk je ostalo v mestu, vsi drugi meščani so pobegnili. Položaj Valvasorjev je bil tedaj zeló nevaren, a junak se ni ustrašil, temveč sklenil je, braniti mesto dokler bo mo-

goče, da reši Kranjcev čast. Bathianijevi vojaki zažgó blizu Fürstenfelda lepo vas Speltenbach in se pomaknejo proti mestu. Valvasor ukaže streljati na-nje z velikimi topovi. Ker sta prišla tudi grofa Saurau in Dietrichstein in prijela sovražnike, obležalo jih je 300 v krvavi bitvi pred Fürstenfeldom, drugi so se pa spustili v beg. Pogoreli sta ta čas lepi vasi Rudersdorf in Kaltenbrunn.

Dne 2. septembra 1683 so prišli na pomoč obrist Stadl, grof Trautmannsdorf in grof Thurn s 1000 vrlimi Hrvati. Večkrat so potem ti vojskovodje skupaj z Valvasorjem napadli Bathianijeve gradove. Bati se je bilo pa, da bode sovražnik udaril na Hartberg. Valvasor vzame tedaj dne 15. septembra svojih 100 mož iz Fürstenfelda in 100 mož iz Radgone ter gre branit Hartberg. Napad se ni zgodil. Ostal je ondi Valvasor toliko časa, da so bili Turki premagani pred Dunajem in da se je vsled tega tudi Bathiani uklonil cesarju Leopoldu.

Ko je minula nevarnost. vrnil se je Valvasor s svojimi Dolenjci skozi Gradec proti domu. V Gradcu je prejel od hvaležnih Štajercev za izkazano hrabrost lepe zlate, njegovi častniki pa srebrne darove.

To svoje vojskovanje nam popisuje Valvasor sam v knjigi «Ehre des Herzogthums Crain», XV, str. 604. V kranjskem deželnem arhivu (stanovski oddelek, zvezek 126/4) pa leže trije akti, ki se tičejo Valvasorja kot vojaka. Prvi akt je dopis kranjskega deželnega oskrbnika do štajerskega deželnega glavarja z dne 2. oktobra 1683. V njem prosijo kranjski stanovi, da bi smeli nazaj poklicati Valvasorja in njegovih 400 mož, ker jih že težko preskrbljujejo z živežem in ker se po starem brambenem redu taka pomoč naklanjaj sosednji notranje-avstrijski deželi le za dobo treh mesecev, ki pa zdaj poteka. Razen tega je cesar iz nevarnosti, ker se je srečno rešil Turka pred Dunajem, štajerski neljubi sosed grof Bathiani je pa izgubil svoje trdne gradove, pridružil svoje ljudi cesarskim četam in obljubil pokorščino svojemu gospodarju. Ker tedaj Štajerska ni več v nevarnosti in je mnogo kranjskih vojakov

obolelo, naj se dovoli, da se bode Valvasor s Kranjci vrnil 20. oktobra in prišel v Ljubljano do 1. novembra.

Drugi akt je dopis istega deželnega oskrbnika (in sicer v konceptu, kakor prvi) z dne 11. okt. 1683. Ž njim se naroča stotnikoma kranjskih deželnih stanov, Ivanu Vajkardu Valvasorju in Ivanu Krištofu Portnerju, da naj se vrneta v spremstvu štajerskega deželnega komisarja z vojaki domov. Zgodi naj se pa po privoljenju ondotnega deželnega glavarja in deželnih odbornikov. Med potjo naj vojaki ne delajo nikomur nadlege. Ko bodo prišli do kranjske meje, naj se naglo pošlje v Ljubljano naznanilo o prihodu, da se bode potrebno ukazalo kranjskemu deželnemu komisarju.

Najvažnejši je pa tretji akt, namreč svojeročno od Valvasorja pisano pismo kranjskemu deželnemu oskrbniku in odbornikom, s katerim je naznanil meseca oktobra 1683 svoj odhod iz Štajerske. List obsega pol pole navadne pisarniške oblike in popisana je prva stran. Priložen je zavitek, v katerem je ležalo pismo. Na njem je naslov in Valvasorjev pečat v rudečem vosku. Na pečatnem grbu se vidi kranjski orel nad trdnjavo in pod vrhom grba stojé črke J. W. V. Z. G. (Johann Weihart Valuasor zu Galleneck). Ker nam je ohranjenih le malo izvirnih Valvasorjevih pisem z njegovim podpisom, objavimo omenjeni dopis po izvirniku, ki se glasi:

Hochwirdig, Hoch vnd Wollgeborene, Wollgeborene Woll Edlgeborene, gnedig: vnd hochgebnten herren herren.

Meiner gndig: vnd hochgebnten Herren an mich sub dato den 11 Octobris abgeloffenen ordere vnd beuelich habe Ich den 21 dits in gehor: empfangen vnd darauss verstanden, wie ich mich mit meien Lithen in Commanda verhollten soll, berichte Meine gnd: vnd hochgebtn herren herren, dass Ich mit meiner Compagnia auf ordere der Lö: La: Stenden in Stoüer (weliche mir neben beygelegten Sendtschreiben vnd begeren meiner gndig: vnd hochgeb. herren übschikhet worden) den 20 dito aufgebrochen vnd den 21 auf Gräz angelanget von hier aber mein march dergestalt aingestellt, dass Ich vnfailbarlich khunfftigen Finstag dass ist den 28 hujus auf Franz in

nachtquarttir anlangen werde verhoffend aldorten herrn khrigss Commissari gemachte anstalt zufinden, mich Schilsichen in gehor. empfelche vnd Lebe Meiner Gnedigen vnd hochgebtn. Herren Herren

trey dinstgehorsambster
vnd schuldigster
Johann Weihart Valuasor m. p.
Oberhauptmann.

Gräz den Octobris 1683.

Pisanice iz Bele Krajine.

Prilog k slovenski národni ornamentiki; spisal **Janko Barlè.**

Nekako ločena od drugega Kranjskega, ohranila je Bela Krajina do najnovejšega časa marsikatero posebnost. Med take posebnosti prištevam lepo, belo narodno nošo, čist, jedrnat jezik in stare za pravo národne pesmi in običaje. Glede ornamentike ni bila Bela Krajina nikdar bogata, posebno v primeri s sosednjo Hrvatsko, vendar niso niti one rálice na rokávih (bela ženska suknjica), pisane otiráče (ročniki) iz starejše dobe in one šare, katere so nosile omožene žene na glavi, brez vsake zanimivosti. V novejšem času je seveda drugače. Občenje s tujim svetom, posebno pa z Ameriko, iztisnilo bode skoraj povsem národno nošo. Pesmi so do malega že one, katere se popevajo onkraj Gorjancev, a tudi stari običaji ginejo. Ravno tako je tudi s pisanicami (piruhi). Res se še pišejo pisanice, vendar po malem, in zamenjali jih bodejo kmalu po več krajih rudeči in črni piruhi. Da se stvar, za katero se ni do sedaj nikdo zanimal, povsem ne pozabi, napisal sem te-le vrstice.

Pisanje jajec o veliki noči ali vuzmu je razširjeno pri vseh slovanskih narodih in izvira iz prastare dobe. To dokazuje najbolje to, da tudi oni Nemci, kateri stanujejo v krajih, kjer so stanovali nekdaj Slovani, pišejo velikonočna jajca na slovanski način.[1] In ne samo to. Še bolji dokaz so oni ornamenti na

---

[1] Časopis vlasteneckého muzejního spolku olomuckého. Roč. II., str. 81.

pisanicah, kateri prečesto naličijo zelò ornamentom na raznih izkopinah. Toda o tem več kasneję. Ni torej čudno, da se v drugih krajih, posebno pa pri bratih Čehih, kjer cvete bolj zanimanje za národne stvari, písanice živo proučavajo. Naj bi se tudi pri nas, kjer se izkapa toliko dragocenih starin, zbrale in popisale písanice iz raznih stranij. Dasi je pisanje z voskom po vseh slovenskih krajih (razun Bele Krajine) menda izginilo, šarajo ali pišejo se písanice vendar še z nožem, kolikor jaz vem, vsaj po nekaterih krajih na Notranjskem in na južnem Štajerskem.

Beli Kranjci govoré písanka ali pa písanica, zato ker se pišejo jajca s písalko. Na Murskem Polju jih imenujejo rumenice (izgovarjajo: remenice); Hrvati velé: písanica, pisanec, šarena jaja; Čehi: kraslice (od krása = rudeča boja), a Rusi in Poljaki poznajo pa tudi písanice. Piruh (pyrьhъ) od pýřiti = rudeti. Na Kolpi čuješ tudi zapiriti se,[1] a Hrvatu je piruh vol-rudečko.

Zanimivo je gledati, kako písanice pišejo. Rabi jim tanka limasta cevka. (Zovejo jo v Beli Krajini: pisalka, na Hrvatskem pa kišca, kišica ali čarkalo). Pričvrsté jo na leseno držalo, katero ima ondi, kjer se pisalka pričvrsti, malo izdolbino, tako, da naliči mali, nerodni, leseni žličici. V ono izdolbino denejo voska, a ko pišejo, držé ga nad ognjem, tak6, da se počasi skozi cęvko cedí in po belem jajcu piše. Ko je jajce napisano, denejo je v toplo vodo, v kateri je namočena pražiljka (Caesalpinia ectinata), katero so francoski mornarji že v 16. veku pripeljali iz Brazilije v Evropo pod imenom: brazilijski les. Ta obarvana voda prime se počasi jajca, vosek toplina izliže, jajce se s pepelom obriše, in pisanica je gotova. To je tačas, kadar je pisanje belo. Če je pa katere druge boje, namoči se preje v ono barvano vodo in se potem še-le piše z voskom. Za druge boje rabi češminova skorjica (rumena boja) ali pa jelševa in črešnjeva (sivkasto-rudeča) ali pa jelševa in hrastova (črna). Tudi peresca od čebule rabijo, a dobé od

---

[1] Prim. Fr. Kurelac: Imena vlastita i splošna domaćih životin, str. 30.

njih temnorumeno barvo. Da se barva rajši prime, denejo v lonec tudi nekoliko galuna (Alaun).

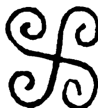
Dasí se belokranjske písanice ne morejo meriti s prekrasnimi, uprav klasičnimi moravskimi in slovaškimi písanicami, vendar se še smejo ponositi ž njimi Beli Kranjci. V nekoliko letih, kar se bavim z proučavanjem písanic, videl in imel sem več stotin písanic, med katerimi so bili zastopani malo ne vsi hrvatski kraji, a reči moram, da so belokranjske písanice lepše od hrvatskih, izvzemši one iz Slavonije in hrvatske Podravine. Glavni značaj belokranjskih písanic je, da nahajamo na njih le geometrične ornamente, rastlinskih je prav malo, in večkrat še oni jedini, katerega narod imenuje n a s t e l j i c e (misli največ sladko koreninico, Polypodium vulgare), naliči po svoji jednoličnosti bolj na geometrični, kot na rastlinski ornament. Le letos našel sem jedno písanico iz Rozalnice pri Metliki, na kateri so bila narisana prav dobro z malimi piknjicami peresca od detelje (Trifolium pratense). Večkrat najdeš na njih tudi lončič, iz katerega poganja steljica.

Najnavadnejši način pisanja je oni, kateri se rabi posebno v metliški okolici. Jajce razdeli se nekako tako, kakor zemlja na globusu z vodoravnimi in navpičnimi črtami na razna polja, katera so potem posuta z malimi piknjicami, ali vedno tako, da je jedno polje posuto, a drugo prazno; zaradi tega je tudi písanica, posebno če se rabi črna in rumena boja, zelò živa in prikupljiva. Večkrat razdelé ona polja še s poprečnimi črtami na manja, ali pa rabijo mesto gorenjih vodoravnih črt krožnice. Ta način pisanja sem našel do sedaj samo v Beli Krajini.

Drugi način, kateri je podobno razširjen tudi po vsem Hrvatskem, zove se n a v ú z d i c e (na uzde). Jajce razdeli se vodoravno z jedno, a navpično z dvema črtama. V sredi vsakega od osmerih polj se naredi mali krog in od njega vlečejo se tja, kjer se črte križajo, po jedna, dve ali tri črte. Ta ornament okrasé večkrat primerno tudi s piknjicami ali pa s steljicami, tako, da postane prav mnogovrsten.

Obljubljeno je tudi pisanje na stopičke (stup). Pisanica razdeli se z dvema, več ali manj oddaljenima vodoravnima črtama, a ti se razdelita z navpičnimi črtami (stopički) na jednaka polja. Ta polja prečrtajo se zopet na križ in posujejo s piknjicami in se raznovrstno okrasé. Na vrhovih napravi se pa navadno lep križ, ki se največkrat rabi poleg zvezde.

O ornamentu na steljice sem že nekaj omenil. Hrvatski Zagorci pravijo mu tudi na preprút (praprot). Ta način spaja se velikokrat z drugimi načini, posebno pa z onim na vuzdice, s tem, da se vuzdice z malimi vejicami ali zobčiči okrasé. Včasi se zopet jajce z jedno vodoravno in četverimi navpičnimi črtami razdeli, a kjer se črte križajo, takó na vrhovih, kot na sredi, potegneta se dve črti na križ, a na njih se napravijo steljice. Večkrat se tudi jajce navpično prepoloví, a na vsaki polovici napravi se s steljicami kot drevo, namreč ravna črta z razširjenimi vejami. Ornamenta na križce ne bodem posebno omenjal, ker že samo ime pové, kakšen je. Če tudi bolj redko, kot v sosednjem Hrvatskem, nahaja se vendar tudi v Beli Krajini ornament na puževe hišice (polževe hišice), ali pa na púžeke, kateri naliči špirali, a imé mu je od tod, ker se vije kakor polževa hišica. (Glej podobo.)

Povse krščanskega pomena je ornament na božje márterce, katerega vidimo večkrat tudi na moravskih pisanicah.[1] Ni čudno, da je delovalo tudi trpljenje našega Odrešenika in oni znameniti dogodki velikega tedna na preproste risarje. Zato vidiš na pisanicah večkrat tudi britko martro, lestvice, žeblje in drugo mučilno orodje, a nikdar ne manjka petelina sv. Petra, več ali manj spretno načrtanega. Rep petelinov je navaden, le jedenkrat sem našel jednega, podobnega nekoliko grški zvezdi, katera je posebno krasno izražena na moravskih narodnih našivih.[2] Tudi monštranca je večkrat narisana na pisanicah in na vsaki strani stoji ji lončič

[1] prim. Velkonocní pomlázka na Moravě. Napsala Fr. Stránecká. V brnskem «Obzoru» l. 1887., str. 115.

[2] gl. Moravské ornamenty. II., str. 5.

s steljico, ali pa goreča sveča. Ime Jezusovo je nekaj navadnega, a tudi srce zagledaš, zdaj kot okrasek pri ornamentu, zdaj samostalno. Največkrat poganja iz njega križ, steljica, ali je pa okrašeno s tremi žarki.

Da vseh pojedinih ornamentov ne opisujem, rečem le to, da so jako mnogovrstni in prav bogati za malo Belo Krajino. Še na Hrvatskem, kjer je narodna obrt v cvetu (ne mislim onih Hrvatov preko Kolpe do Karlovca, kateri niso v tem nič na boljem kot Beli Kranjci), nisem našel v takem obsegu, kot je Bela Krajina, tolike mnogovrstnosti. Pohvalno je tudi to, da pišejo Beli Kranjci pisanice le z voskom, kar je prvotni in najstarejši način in mnogo bolj národen, kot oni z nožičkom.[1] S tem si najložje tolmačimo, da se ni razvila v Beli Krajini na pisanicah rastlinska ornamentika, ker je pisalka za to nekako prenerodna, a nožič je pa kakor nalašč, da se izrazijo fine oblike rastlin. Naj navedem za dokaz le to, da se v mojem prejšnjem bivališču na slavonski meji pisanice, pisane z voskom, ne odlikujejo z nikako posebno lepoto, a one, pisane z nožem, so prekrasne in rezljane tako fino, da se moraš čuditi. In vendar dela jedno in drugo isti narod. Dasi Belokranjci ne pišejo z nožem, vendar so njihove pisanice izvedene prav lepo, boje so žive, tako da občuduješ glavico, katera jih je izumila, in roko, katera jih je načrtala, dasi ne umé morda podpisati niti svojega imena. Boje so tudi jako raznovrstne, našel sem celo zelenkasto, plavo in višnjevato, vendar na jedni pisanici ne nahajaš jih nikdar več, kot dve, ne tako, kot na moravskih (tudi na nekaterih slavonskih in podravskih), katere zaradi svojih raznih boj in umetnega razdelenja naličijo najdivnejšemu mozajiku. Izmed vseh belokranjskih se pa vendar zaradi finih, zamolklih boj in elegantnih oblik odlikujejo najbolj one v Adlešičih, kjer se je tudi prvotni belokranjski živelj do sedaj še najbolj ohranil.

Da naličijo ornamenti na pisanicah onim na našivih (kjer so se še ohranili) je sicer zanimivo, ali je prav naravno, ker

---

[1] Temu pritrjuje tudi prof. Jos. Klvaňa v svojem spisu: Kraslice moravské; gl.: Česky lid. 1893., str. 484.

je delala oboje ista roka. Bolj čudno je pa to, da srečavaš še na sedanjih písanicah oblike, katere nahajaš na izkopinah iz davnih, davnih časov.[1] Že takrat okraševali so ljudje svoje orodje i. t. d. z raznimi, jednostavnimi ornamenti. Najdeš jih že na kamenitem orodju, mnogo več na lončenih stvareh.[2] Ko so ljudje izumili še kovíne, počeli so se tudi ornamenti bolj razvijati in vrstiti se v harmoniške skupine. Ti ornamenti presajali in podedovali so se tradicijonalno od roda do roda in mnogi so se nam ohranili še do danes, največ na našivih in pa na písanicah. Ti ornamenti, kakor pravi dr. Wankel,[3] niso produkt pojedincev, nego celega naroda in ohranili so se nam prav dobro, tako, da jih narod še sedaj dela, prav malo spremenjene.

Prvotni znaki ali motivi, iz katerih so ornamenti sestavljeni, delé se v tri skupine. Jedni so lastnina vseh narodov, drugi so mitološkega in simboličnega pomena, a tretji so oni, katere je izumil sam dotični narod. Med prve prištevamo posebno trikot, znamenje sveto malo ne vsem starim narodom. Na belokranjskih písanicah nahajaš ga često, posebno na onih iz Adlešičev ne manka skoraj nikdar. Včasi nahaja se jih več, drug poleg drugega, tako, da so kakor pas okrog jajca. Često porazvrščeni sta tudi dve nasprotni vrsti, kar zovejo arheologi volčje zobe. Vsi ti trikoti posuti so največkrat z drobnimi piknjicami. Često rabi kot okrasek posebno trizob, katerega najdemo tudi na starih kamenitih spomenikih. Trikvetrum se sicer ne nahaja, pač pa često znak s samo dvema zavijačama, kateri se potem z drugim spaja v samostalen ornament na polževe hišice, kakor sem že gori opisal, in katerega

[1] Če te zanima, oglej si primerjalne slike v: Moravské ornamenty I., str. 27. 29., in: Moravské ornamenty II., str. 9.

[2] Vse to lepo vidiš na mnogih žarah v ljubljanskem muzeju in posebno na posodah iz dobe stavb na koleh, ki so se našle v ljubljanskem Barju. Okraski so isti skoraj, kakor na písanicah.

[3] Prim.: Moravské ornamenty I., str. 13.

nam tako dobro predočujejo špiralne fibule, najdene po Kranjskem in drugod. Od simboliških motivov nahajamo na belokranjskih písanicah največkrat simbol solnca v raznih oblikah, zdaj kot krog z žarki, zdaj kot krog s piknjicami ali pa z zvezdicami. Hrvati predstavljajo tudi mesec z zvezdami in rabijo zato uganjko: Puno sito lišnjakov (lešnikov), a med njimi orij (oreh — zapisal v Ladvenjaku v bivši Krajini). Od križev nahajamo največ tako zvani malteški križ, kateri često rabi kot okrasek na vrheh belokranjskih písanic. Ta križ se je še dalje razvijal in spremenil v križ, kateri ima četverokot v sredi in se nahaja tudi kot samostalni ornament. Posebno lepo je razvit na naših písanicah prestari slovanski ornament valov (srečavamo ga često kot keramični ornament na izkopanih loncih), kateri se vijejo okrog kroga in so okrašeni z malimi piknjicami.

Podobnost ornamentov arheoloških predmetov, pravi dobro gospa Vlasta Havelková[1], z našimi našivi in pisanicami vsekakor ni slučajna. In če bi se zdelo komu presmelo, da so one izkopine, katere učenjaki pripisujejo Keltom, le slovansko blago, tvrdimo vendar lahko brez vsake skrbi, da so južni in zapadni Slovani še pred Kristusovim rojstvom v tako zvani halštadski dobi živeli ondukaj, kjer je izkopano največ teh predmetov, in da so v tedanji omiki sodelovali z drugimi narodi.

Kdaj so počeli ljudje pisati písanice, je težko povedati. Jajce sicer dobro simbolizuje Jezusovo bivanje v grobu in njegovo častitljivo vstajenje, vendar iz tega še ne sledí, da je ta običaj nastal še le s krščanstvom. Jajce je tudi simbol novega življenja, preporoda narave v pomladi, a darovanje z rudečimi jajci je bilo v navadi že pri Egipčanih in Perzijanih. Tudi J. Navratil misli,[2] da je običaj, da se o vúzmu jajca barvajo in pišejo — zlasti rudeče in rumeno — rumenemu solncu v čast, tedaj preostatek iz poganske dobe.

---

[1] Moravské ornamenty II., str. 6.

[2] Gl. Letopis Matice Slov. l. 1887., str. 137.

Pišejo se kokošja, redkokdaj tudi račja jajca. Belokranjske písanice ohranile so svojo samostalnost, ker se razlikujejo v mnogem od sosednjih hrvatskih, posebno okrašenja s piknjicami in vejicami nisem našel nikjer drugod. Naj bi se pisanje písanic še dolgo ne zatrlo, saj je lep in časten spomin na davno pretekle čase in omiko naših pradedov![1]

Iz vatikanskega arhiva.

Zapisal S. Rutar.

1.) Bonifacius (IX.) etc. Magistro Leupoldo Rectori parochialis ecclesie in Crainburg Aquilegensis dioecesis, Capellano nostro Salutem etc. Virtutibus clarens etc. nominamus te in nostrum et apostolicae Sedis Capellanum et verum familiarem domesticum et in continuum commensalem gratiose recipimus etc. Tibique concedimus, quod indulgentiis, immunitatibus, gratiis, priuilegiis exemptionibusque et aliis uti valeas etc. Dat. Perusii XV. kl. Augusti, pontificatu nostro Anno quarto. (Regestum papae Bonifacii IX., Vol. No. 314, pg. CLVIII.)

2.) Capellanatus honoris pro magistro Colomanno, Rectori parochialis ecclesie Sti Viti prope Laybach, Aquilegensis dioecesis. VIII. kl. Junii, Anno V. (Reg. 314, CCLVIII.)

3.) Bonifacius etc. Venerabili fratri Episcopo Concordiensi Salutem etc. Ad audientiam nostram peruenit, quod Theodoricus Tewfel, qui se gerit pro Vicario parochiali ecclesie in Franczk (Vransko) Aquilegensis dioecesis tunc officialis Ven. fris. nostri Johannis Patriarche Aquilegensis existens eundem patriarcham nec non dilectos filios Clericum Civitatis Aquilegensis et dictae dioecesis et etiam Cameram apostolicam in magnas pecuniarum summas deceperat et ne propterea ad iudicium uocaretur de partibus illis aufugerat, quodque patriarcha et Clerus praedicti hujusmodi pecunie summam, in qua eos dictus Theodoricus deceperat, ut profertur eidem Camere,

---

[1] Lepo zbirko belokranjskih pisanic je podaril pisatelj tega sestavka ljubljanskemu muzeju. Uredništvo.

licite donauerunt. Auditor Camere apostolice Franciscus de Mercatello eundem Theodericum tunc apud sedem apostolicam constitutum ex officio arestauit et etiam incarcerauit. Cum autem de his possit in partibus illis ueritas melius indagari, Nos uolentes indemnitati dicte Camere, prout nostri interest prouidere, fraternitati tue per apostolica scripta mandamus, quatenus uocatur dicto Theodorico, qui ab hujusmodi carceribus de mandato nostro liberatus ac etiam dearrestatus existit, et aliis, qui fuerint euocandi super praemissis summarie simpliciter et de plano ac sine strepitu et figura indicti auctoritate nostra te diligenter informes et si per informationem hujusmodi tibi constuerit premissa fore uera, prefatum Theodoricum ad satisfaciendum dicte Camere de hujusmodi pecuniarum summis etiam per alienationem et vendicionem bonorum suorum, ubicunque et quibuscunque consistentium compellas etc. Datum Idibus Augusti, Anno quinto. (Reg. No. 314, pg. CCLXXXVI.)

4.) Capellanatus honoris pro magistro Georgio Detkonis de Landstrost, Capellano nostro. III. Idus Julii Anno Decimo. (Reg. vol. 316, pg. CXXXV.)

5.) Capellanatus honoris pro Henrico de Marpurg, monacho monasterii Sti. Sebastiani extra muros vrbis Cisterciensis ordinis Capno nostro. Non. Februarii, Anno Decimotertio. (Reg. No. 317, pg. CCXCIII.)

6.) Bonifacius etc. Dilecto filio Jacobo Floriani Capno nostro et causarum palatii apostolici Auditori Salutem etc. Vite ac morum honestas etc. super quibus apud nos dilectus filius Georgius Derkonis de Landestrost Rector Capelle Sti Erasmi in Aynod Aquilegensis dioecesis fidedigno commendatur testimonio nos inducunt, ut sibi reddamus ad gratiam liberales. Exhibita siquidem nobis nuper propter dicti Georgii peticio continebat per alium quondam Michael de Stira Sti Martini in Tiuer et dilectus filius Johannes Seyrer Sti Michaelis in Mongspurch dicte dioecesis parochiales ecclesias quas tunc tempore obtinebant desiderantes illas ex certis rationabilibus causis inuicem permutare in manibus bone

memorie Ludouici patriarche Aquilegensis ex causa permutationis hujusmodi extra Romanam Curiam libere et sponte resignarunt prefatusque patriarcha hujusmodi resignacionibus per eum extra eandem Curiam auctoritate ordinaria Michaeli in Mongspurch et Johanni prefati Sti Martini ecclesias predictas per hujusmodi resignaciones uacantes eadem auctoritate contulit et de eisdem etiam prouidit idemque Michael eandem ecclesiam in M. vigore collacionis et prouisionis hujusmodi de illa sibi ut prefertur facta extitit pacifice assecutus et per orta postmodum inter ipsum Michaelem et dilectum filium Johannem de Mila, qui se gerit pro plebano plebis in Wodicz eiusdem dioecesis super dicta ecclesia in M., quam quilibet dictorum Michaelis et Johannis de Mila ad se de iure spectare asserebat, prout dictus Johannes de Mila adhuc asserit instantia questionis, Nos causam hujusmodi non obstante pro causa ipsa destinata ad eandem Curiam legitime deuoluta et apud eam tractanda et finienda non esset dilecto filio magistro Hermano de Biluelt etc. ad instantiam dicti Johannis de Mila audiendam commisimus et fine debito terminandam, idemque Auditor in causa huiusmodi procedens diffinitoriam per quam ecclesiam in mangspurch predictam Johanni de mila adiudicavit et super ea michaeli praefati perpetuum silentium imposuit sententiam promulgauit a qua pro parte dicti michaelis ad sedem fuit apostolicam appellatum. Nosque causam appellationis huiusmodi tibi audiendam commisimus et fine debito terminandam tuque in causa appellationis praedictae inter partes easdem ad nonnullas actus citra(?) tamen conclusionem dicere processisse. Cum autem sicut eadem petitio subiungebat praefatus michael lite huiusmodi sit indecisa pendente in possessionem dicte ecclesie in mangspurch exus extra eandem Curiam debitum nature persoluitur Nos statum cause huiusmodi habentes praesentibus per expressa et ne ad ecclesiam in mangspurch praedictam alicui pateat vitiosus ingressus si lis huiusmodi careat legitimo defensore qui teneatur eandem prouidere praedictoque Georgio, qui presbiter est praemissorum meritorum (?) suorum intentu specialem gratiam facere uolentes

discretioni tue per apostolica scripta mandamus, quo vis praefatum Georgium dummodo ipse in dicta ecclesia in mangspurch intrusus non fuit in omni iure et ad omne ius quod praedicto michaeli tempore sui obitus in eadem ecclesia in mangspurch seu ad eam quolibet competebat aut competere poterat auctoritate nostra surroges ipsumque ius sibi conferas et prouideas etiam de eodem dictumque Georgium ad huiusmodi ius necnon litis et cause huiusmodi prosecutionem et defensionem in eo statu, in quo causam ipsam inuenit et in quo praefatus michael tempore huiusmodi sui obitus existebat et si uincit posset et debetur admitti et ad possessionem eiusdem ecclesie in mongspurch in qua idem michael tempore huiusmodi obitus ut profertur existebat admittas ac admitti facias et est more et nichilominus si per euentum litis huiusmodi tibi constitit michaeli dum vixit non competisse ac Johanni de mila praefati non apettere ius in dicta ecclesia in mongspurch seu ad illam eandem ecclesiam in mongspurch cuius fructus, redditus ac prouentus septuaginta marcharum argenti puri secundum communem existimationem ualorem annuim ut ipse Georgius asserit non excedunt siue ut profertur siue alias quouis modo aut ex alterius cuiuscunque persona seu per Constitutionem felicis recordationis Johannis papae XXII praedecessoris nostri que incipit Execrabilis (?) nocet etiam si tanto tempore natauitur (?) per eius (?) collatio iuxta lateranensis statuta concilij ad sedem ipsam legitime deuoluta aut ipsa ecclesia in mongspurch disponi apostolice specialiter reprouata exitant et persona per cuius factum ultimo natauit (?) sed praedictus Capellanus aut alias officialis, seu fructum Cammere apostolice debitorum Collector (ommissis), dummodo tempore dato praesentium non sit in eadem ecclesia in mongspurch alicuius specialiter ius quaesitum cum omnibus iuribus et pertinentiis suis ad Georgium dicta auctoritate conferas et assignes Inducas per te uel alium seu alios eundem Georgium uel procuratorem suum eius necnon (?) in corporalem possessionem ecclesie in mangspurch iuriumque et pertinentiorum praedictorum eadem auctoritate et defendens inductum amoto

exinde quolibet illicito detencione ac faciens sibi de ipsius ecclesie in mongspurch fructibus · redditibus prouentibus et iuribus oneribusque integre respondere. Contradictores etc.

Datum Rome apud Sanctum Petrum Quarto kal. maij Anno Septimo. (Reg. No. 318, pg. CXXXVII.)

Drobtinice iz furlanskih arhivov.

Nabral **Ant. Koblar.**

(Dalje.)

Škofja Loka. *Fara:* L. 1311. je umrl Urh Loški (de Vildenlok), ki je bil župnik v Šmartinu pred Kranjem. (C, 9, 31.) — 23. maja 1337 se imenuje klerik Mihael iz Loke (de Lok). (A, b, 23.) — 5. apr. 1349 je dobil od patrijarha Bertranda tonzuro Ivan sin pok. Henrika iz Loke (de Lok). (C, 3, 4, 36.) — 5. apr. 1485 je bil Leonard Lazari kapelan na loškem gradu. (A, a, 11, 17.) — 12. maja 1487 se omeni Jurij Sigisdorfer iz Loke. (A, a, 13, 138.) — 31. maja 1482 in 26. maja 1488 je živel duhovnik Volbank, kapelan na zgornjem loškem gradu (Wulfgangus in Castro superiori Loch). (A, a, 10 in 13.) — 13. jun. 1489 dobi duhovnik Nikolaj Lusa dovoljenje, da sme maševati v mestu Loki. (A, a, 13, 436.) — 25. apr. 1493 se imenuje kovač Martin iz Loke. (A, a, 15, 471.) — 14. jan. 1497 se pravdata krznar (pelliparius) Ludovik iz Loke in ondotni meščan Osvald Naglič zaradi nekega sedeža v mestni cerkvi sv. Jakoba. (A, a, 16, 335.) — Duhovnik Vit Naglič je postal l. 1498. ekonom, in precej potem župnik v moravški fari. (A, a, 25, 106.) — 23. jan. 1502 se imenuje duhovnik Ivan Seytan iz Loke (A, b, 49.), in 10. marc. 1503 je o cerkljanskem župniku Fabijanu (Vičiču) rečeno, da je bil doma iz Loke.[1] (A, a, 25, 251.) — 8. okt. 1504 se imenuje vojnik Gašpar

---

[1] Težko je iz pridevka «de Lok» za trdno določiti o teh možeh, ali so bili rojeni na svetu sedanje starološke, ali loške mestne fare, ker sta bili obe nekdaj jedna fara.

Lambergar, glavar loški. (A, b, 49.) — 10. sept. 1562 dobi loški vikar Ambrož Hauman starološko faro. Prezentoval ga je loški glavar Leonard pl. Sigesdorf iz Grosswinklerna (Dominii Lack locumtenentis prefectus). (A, c, I, 62.) — V mašnike so bili posvečeni Ločani: Ivan Praeliber 28ega marc. 1587; Ivan Puškar 21. sept. 1591; Jakob Šubic 19. sept. 1592; Tomaž Pomponius 31. maja 1597; Sebastijan Blažič 10. apr. 1599 in Egid Grof 12. jun. 1604. (O. z.) — Josip Sittich, beneficijat presv. Trojice, je bil 16. apr. 1599 predlagan in 22. jul. 1600 potrjen za starološkega župnika. (A, c, 5.) — L. 1599. je okrog Loke hudo morila kuga. (A, b, 44.) — Ko je bil zapustil beneficij presv. Trojice v Loki Josip Sittich, ga je dobil 23. febr. 1601 Martin Standler. (A, c, 6.) — Po Standlerjevi smrti je dobil isti beneficij, ki je imel svojo kapelico v loškem mestu, 29. apr. 1614 vsled župnikove prezentacije Hermagora Kossizh. (A, b, 43.) — 6. jul. 1627 dobi loško kapelanijo presv. Trojice po smrti Mihaela Mercila (?) Andrej Hafner. (A, c, 10.) — Po smrti Jurija Labacherja, ki je imel ta beneficij že l. 1621 (A, b, 10.), prezentuje frizinški škof Vit Adam patrijarhu za beneficij presv. Trojice, s katerim so sklenjene večne maše, 21. sept. 1635 Mateja Jugovca. (A, b, 23.) Potrjen je bil od patrijarha 16. maja 1636. (A, c, 11.) — 24. apr. 1640 se imenuje plemeniti gospod Ivan Petschacher iz Šeferta (a Scheffert). (A, b, 23.) — Ko je odšel vikar Matija Jenko, se je župnik Haffner 26. jul. 1642 namenil postaviti za vikarja v mestu Andreja Jerliha in ga je poslal v Videm, da bi bil izprašan in potrjen za duh. pastirstvo. (A, b, 24.) — 11. dec. 1643 prosi Mihael Wez za Ločana Mateja Homana, da bi smel biti posvečen v mašnika. (A, b, 39.) — 26. jul. 1652 podeli bistrski samostan loškemu meščanu Juriju Pernerju, doktorju prostih umetnostij in modroslovja pri jezuvitih v Gradcu, «Titulum mensae» za ordinacije. (A, b, 23.) — 25. maja 1671 je dobil vikar Andrej Hudačut poljansko faro, za njim je pa vikarstvo nastopil Pavel Bergamaš. (A, b, 45.) — L. 1704. vikar Valentin Križaj. Vladal je

11 podružnic in v cerkvi sv. Jakoba bratovščino presvetega Rešnjega Telesa. 18. jan. 1702 prosi Marko Oblak patrijarha dovoljenja, da bi smel na novo sezidati kapelo (oratorium) žalostne M. B. v gradu Burgstall. (A, c, 17 in A, b. 49.) — L. 1723 je bil v mašnika posvečen Ločan Jurij Bizjak, l. 1731 pa Matej Demšar in Ivan Šubic. (A, b, 49.)

Klariški samostan: Patrijarh Nikolaj privoli 13. febr. 1358 kamniškemu župniku Otakarju Blagoviškemu (de Glogwitz), da sme s svojim denarjem sezidati v loškem mestu samostan sv. Klare. (C, 3, 16.) — Opatinja Katarina se omeni 27. febr. 1496. (O. z.) — Po dovršeni vizitaciji Kranjske je izdal patrijarh Frančišek Barbaro reformacijske ukaze. Loška prednica Ursula Gassar je ukaz prejela 27. febr. 1594. (A, b, 48.) — L. 1598 je naddijakon Freudenschuss blagoslavljal in uvajal novinke, nunam pa dovolil prost izhod. (A, b, 47.) — 2. okt. 1599 je bila odstavljena opatinja Ursula Gassar in 11. maja 1600 od patrijarha potrjena nova prednica Katarina Holder. (A, c, 5.) Izvolile so jo 21. febr. 1600 gospé: Helena Nachtigall, Katarina Hostnik, Klara Rizzi in Marjeta Novak in prosile so patrijarha potrjenja. (A, b, 41.) — L. 1600 je bil «Syndicus» samostana Volbank Sittich. (A, b, 44.) — 23. okt. 1627 se bivša prednica Klara Rizi pritožuje patrijarhu, da je nenadoma prišel vizitator in jo odstavil, dasiravno samostanu nikdar ni storila škode in so vse nune ž njo zadovoljne. 40 let je bila v samostanu in 24 let prednica. Dve drugi gospé je privedel iz Mekin in jima izročil vodstvo samostana. (A, b, 43.) — Suzana Petričevič (in Petričkovič), profesa mekinskega samostana, je bila potrjena za opatinjo v Loki 8. mar. 1633. (A, c, 11.) Omeni se ista opatinja tudi 11. avg. 1636 (A, b, 49.) in 25. dec. 1642, ko priporoči svojega sacelana mag. Mihaela Weza, da bi bil posvečen v mašnika. (A, b, 34.) 23. maja 1643 prosi opatinja Suzana Petričevič dovoljenja, da bi smela dvakrat na leto iti pogledat polje in pristavo ter ondi urejat gospodarstvo, ker je samostan zelo obubožal. Vzprejete so bile malo prej profese: Marija Lukančič, sestra

Sebastijana Lukančiča, ki je prinesla v samostan lepo dedščino, Ursula Herzog in Ana Wagenhütter. Živele so v samostanu razun teh še gospé: Alojzija Vintar, Ana Stobil, Agata Oberegger, Veronika Schrein, Marjeta Perzhahn in Katarina Mikulič. (A, b, 49.) — Po smrti Suzane Petričevič je bila 27. maja 1645 za opatinjo potrjena Agata Oberegger (tudi Oberecker). (A, c, 12.) 12. maja 1663 prosi opatinja Agata, da bi smel kak prelat vložiti pri ravno dozidani novi nunski cerkvi vogelni kamen in posvetiti pet altarjev. (A, b, 46.) 2. jun. 1663 sporoči patrijarh naddijakonu Scarlichiju v Kamniku, da naj se izpolni ta predničina želja, on pa uvede nekaj novih nun. (A, b, 42.) — Po smrti prednice Agate Oberegger je 4. jun. 1673 izvolilo 16 sester za prednico Regino Thaller (A, b, 45), in dobile so od patrijarha potrjenje 19. jun. 1673. (A, c, 15.) — Po smrti prednice Regine Thaller (tudi Toller) so si izvolile l. 1687. za opatinjo Marijo Frančiško Adelman, rojeno v Kranju, staro 47 let, in v samostanu bivajočo 28 let. Volilni akt so podpisale gospé: Katarina Oberegger, Ludovika Rambser, Ivana Giantzill, Izabela Sargar, Klara Schnor, Barbara Petričevič, Matilda Pelko, Angelika Fritzheim, Suzana Hohenwart, Marijana Ott, Jozefa Barbo, Terezija Kapus, Beatrika Rasp, Neža Wurzer, Roza Fideli, Antonija Barbo, Konstancija Muschkon in Serafina Kunstl. (A, b, 49.) Potrjena je bila opatinja Adelman od patrijarha 20. okt. 1687. (A, c, 16.) — Nunski spovednik je bil l. 1704. Pavel Bergamaš (Wargamash), apost. protonotar in beneficijat presv. Trojice, kapelan pa Sebastijan Vodnik, magister modroslovja. (A, b, 49.) — Ob koncu 1705. leta je umrla prednica Marija Frančiška Adelman. Izvoljena je bila potem za prednico Suzana, roj. pl. Hohenwart, in 7. marc. 1706 je naddijakon Flachenfeld prosil zanjo potrjenja (A, b, 45.), ki se je izdalo 30. mar. 1706. (A, c, 17.) 15. dec. 1738 je bila potrjena za opatinjo Ignacija grofica pl. Lichtenberg in gorenjski naddijakon Leopold grof Petazzi je dobil povelje, da jo je vmestil. (A, c, 20.) — 18. maja 1745 je bila pa potrjena loška opatinja Alojzija

pl. Lichtenberg in vmestil jo je dolenjski naddijakon Karol grof Petazzi. (A, c, 21.)

Šmihel pri Novem Mestu. Ko se je po odpovedi župnika Ivana (pl. Reypach) izpraznila fara «s. Michaelis in Marhia prope Meyhaw», jo je dobil 31. jan. 1343 od patrijarha Albert iz Mosburga, duhoven solnograške škofije. (E, I, b, 13.) — 17. apr. 1489 župnik Ivan Pogen (Plebanus s. Michaelis sub castro Meychow). (A, a, 13, 166.) Župnikoval je ondi še 23ega sept. 1495, ko je dobil od patrijarha ukaz, da naj pusti cerkev M. B. v Toplicah Martinu Plavcu iz zagrebške škofije, ker je na ta beneficij investiran. (A, a, 18, 196.) — 4. apr. 1500 je dobil v Čevdadu tonzuro in manjše redove Pavel, sin Ahaca Štuparja iz Šmihela. (O. z.) — 21. maja 1507 je bil ondi vikar Peter in 5. maja 1597 vikar Matija Pečar. (A, b, 49.)

Šmarija. Mihael Sterlecker se prav mnogokrat omenja kot župnik in ces. javni notar v Šmariji (Hardlandt) od 15. apr. 1488 do 1. febr. 1509, dalje kot dekan novomeški, a bivajoč v Šmariji, od 15. jan. 1499 do 6. marc. 1514 in kot naddijakon Slovenske Marke (Marchie Sclauonice) od 1. maja 1499 do 1. febr. 1509. (A, a, 24, 212 in A, b, 49.) 14. nov. 1496 je imel za kapelana Bernarda Fraumana. Šmârijsko faro je bil pod svojo oblast spravil gorenjski (Carniole) naddijakon. Zoper to se je pritožil Jakob Turjaški, naddijakon Slov. Marke. (A, b, 49.) — 17. dec. 1496 je bil v Čevdadu posvečen v subdijakona Matija, sin Petra Plewecz-a iz Šmarije (de Horlandt), na mizni titel g. Jurija Snitzenpawmer-ja, 18. febr. 1497 v dijakona in 20. maja 1497 v mašnika. (O. z.) — Šmarija je imela v začetku 16. stoletja že svojo šolo. 8. jul. 1504 priporoči župnik Sterlecker Ribničana akolita Štefana Pechlar-ja, voditelja svoje šole, za sv. redove. 10. avg. 1504 se Pechlar imenuje «Clericus et scolarum Rector in Hardlandt», in 12. dec 1504 obljubi župnik Sterlecker svojemu šolskemu vodji Pechlar-ju, da ga vzame za duhovnega pomočnika, ako dobi od papeža oproščenje «super defectum natalium». (A, b, 49.) — 18. maja 1507 je bil Jakob, kapelan v Šmariji.

(A, b, 49.) — 10. avg. 1504 je bil Tomaž, sin Martina Bratanje (Bratayna) iz Šmarije, duhoven v Višnji gori. (A, b, 49.) — 5. maja 1597 vikar (apud S. Mariam in Harlandt) Matija Kummer. (A, b, 49.) — L. 1599. župnik P. Mihael Perger, menih iz Stičine, kapelana pa: Ivan Glavič in Tomaž Bučar. (A, b, 44.) — 30. sept. 1600 vikar Josip Tajlurgus (?). (A, b, 49.)

Šmarjeta. Šmarješki vikar Ivan Škrobut (Schkrobuth) dobi 4. marca 1497 kanonikat v Novem Mestu. (A, a, 18, 232.) — L. 1500 in 1507 je bil ondi vikar Jurij Pernauer z jednim duh. pomočnikom. Stal je vikarjat pod Stičino. (A, b, 49.) — 29. okt. 1503 se imenuje Martin, sin Mihaela Prelca (Preletz) iz vasi Osrečja (Ossresch) pri klevevškem gradu v šmarješki fari. (A, b, 49.) — 5. maja 1597 vikar Jakob Virnata (?) (A, b, 49.) — L. 1598. vikar P. Mihael in 2. okt. 1600 vikar P. Jakob, stiška meniha. (A, b, 49.)

Šmartin pred Kranjem. Po smrti župnika Urha iz Loke (de Vildenlok) podeli patrijarh Otobon 16. marc. 1311 faro sv. Martina magistru Chuner-ju, doktorju dekretov, kanoniku moselburškemu in kapelanu frizinškega škofa. (C, 9, 31.) — 4. jan. 1700 je patrijarh imenoval ondotnega župnika Ivana Andreja pl. Flachenfelda gorenjskim naddijakonom. (A, c, 17.)

Šmartin pri Litiji. 18. maja 1507 je bil provizor cerkve sv. Martina «prope Luthiam» Ivan Končec (Kontschetz). (A, b, 49.) — 5. maja 1597 ondi vikar Martin Rapič (Rapitius) in 30. sept. 1600 vikar Ivan Scherrer. (A, b, 49.)

Toplice. Po smrti Ivana Lietil-a dobi 7. sept. 1495 kapelo M. B. v Toplicah duhovnik Martin, sin Valentina Plavca, iz zagrebške škofije. Ker se je šmihelski župnik Ivan Pogen lastil tega beneficija, ga je patrijarh izobčil. Nato je pa Pogen prepustil 23. sept 1495 topliški beneficij od patrijarha investiranemu Martinu Plavcu. (A, a, 16, 133 in 18, 196.) — 16. maja 1507 Peter Dobrota (Dobruta), kapelan M. B. v Toplicah (in Termis prope Roseck). (A, b, 49.) — V koncu 16. stoletja je poročil naddijakon Polidor, da imajo

patronat topliške fare Turjaški iz Žuženberka, ki je vedno oddajajo luteranom, pravijo pa, da postavljajo katoliške duhovnike. Potrdilno pravico je imel tačas prošt novomeški. (A, b, 45.) — 11. maja 1601 je po nadvojvodski prezentaciji dobil faro Krištof Treyber. (A, c, 6.)

Trebelno. 27. avg. 1335 obljubi patrijarh Bertrand dati Ortolfu in Leupoldu Čretéškemu (de Reutenberch) 100 mark beneških solidov za njuno vojno službo v Istri in na Frijulskem. Isti dan jima podeli fevde, katere je poprej imel njuni stric Grifon Čreteški. (D, 3, zv. 82, str. 305.) — 27. febr. 1496 je živel na Čretežu cesarjev glavar Rupert (Capitaneus Raypertus de Raytenburch) in 20. maja 1497 gradnik Urh Gall (Castellanus in Castro Reittenberg.) (O. z.) — 22. maja 1507 je bil pri sv. Petru župnik Pavel; v čreteškem gradu (Reittenberg) je bil pa tačas za kapelana Ivan. (A, b, 49.) — 6. sept. 1578 poročí župnik Ivan Plantarič (Plantaritius) patrijarhu, da je l. 1577. na Kranjskem pobrala kuga nad 24 duhovnov in jih vsled tega primankuje. Ljubljančana Ivana Murna priporoči za mašništvo, ker mu je dal že jedno leto izpraznjeni beneficij sv. Martina pri štatenberški podružnici, koder se ob nedeljah opravlja služba božja s pridigo, (A, b. 39.) — L. 1597. in 1598. je župnikoval pri sv. Petru (na Trebelnem) Matija Arzt, ki je imel v Mokronogu vikarja Trumšiča. (A, b, 49.)

Trebnje. Ko je bila l. 1339. trebanjska tara izpraznjena, je ukazal patrijarh naddijakonu Kranjske in Marke poskrbeti, da bi se ne zanemarilo duhovno pastirstvo. (C, 3, 3, 39.) — Ivan iz Trebnja (de Treuen) dobi 15. febr. 1358 kot duhoven nemškega reda faro Črnomelj. (C, 3, 5.) — Posvečeni so bili Trebanjci: Andrej, sin pok. Urha Crositza (Krušiča), 21. mar. 1497 na mizni titel oprode Pankraca Sawrer-ja s Kozjaka v subdijakona, 25. mar. 1497 v oglejski cerkvi v dijakona in 20. maja 1497 v mašnika. 12. dec. 1498 je dobil v Čevdadu tonzuro in manjše redove Jakob, sin pok. Ivana Schettar-ja (de Trewen). Ta Jakob se pozneje imenuje Sketa; najbrže se je pisal Ščetar. 14. apr. 1500 je bil pa v Čevdadu

v mašnika posvečen Nikolaj Grahnič iz Trebnja. (O. z.) — 2. jul. 1501 je patrijarh Dominik zagotovil svojemu pisarju in vednemu (domačemu) gostu Jakobu Sketi iz Trebnja (Treuen) kak beneficij v oglejski škofiji. (A, b, 49.) — 10. avg. 1504 je bil Ivan iz Trebnja vikar v Višnji Gori. (A, b, 49.) — 20. jan. 1506 prosi Nikolaj Poden, dekan stolne cerkve ljubljanske, patrijarha potrjenja za trebanjsko faro. (A, b, 49.) — 17. maja 1507 je bil ondi vikar Ivan. (A, b, 49.) — 23. febr. 1582 župnik Caharija Dornikar (Dornekher). (A, b, 34.) — 4. jun. 1595 in 19. jan. 1596 se imenuje trebanjski župnik Ivan Friderik Klemen (Clemens), ki je bil 24. sept. 1596 imenovan dolenjskim naddijakonom. (A, b, 34 in A, c, 2.) 29. mar. 1597 je Klemen zanimive reči poročal patrijarhu o duhovnih dolenjskega naddijakonata: «Nihče ne mašuje in ne moli brevijarja po novem rimskem načinu, razun žuženberškega in dvojice drugih župnikov, ampak po starem oglejskem obredu. Sv. poslednje olje je prišlo iz navade in, če je pot daljša, se ne jemlje seboj svetilnica, kadar se nese bolniku sv. popotnica. Nihče po sv. obhajilu ne daje ljudem ablucije iz steklene posode, ampak iz keliha. Duhovni so nevedni v svojem poslu. Večna luč gori po cerkvah komaj o velikih praznikih itd. Potrudil se bodem, da bodo vsi duhovni maševali natančno po rimskem obredu. Tabernakelj (Sacrarium), ki je v stranski steni farne cerkve, postavil bodem nekoliko više». (A, b, 47.) 15. mar. 1598 naznani naddijakon Klemen patrijarhu, da je dobil od nadvojvode ukaz, kako naj postopa zoper neredne duhovne, in dalje veleva, da naj se odpravijo po naddijakonatu vse stare oglejske cerkvene knjige ter nadomesté z rimskimi. (A, b, 44.) 16. maja 1598 je pisal Klemen zopet patrijarhu, da so stare oglejske obredne knjige polne pomot, naj se tedaj sploh uvedó rimski obredniki, da ne bode zmešnjave. (A, b, 48.) 22. febr. 1599 je pisal nadvojvoda Ferdinand patrijarhu in ga silil izdati ukaz, da bi se odpravili po Kranjskem stari oglejski misali, graduvali, antifonali in brevijarji in kupili drugi z rimskim obredom. Kar je starih duhovnov, naj bi ostali do smrti pri starih knjigah,

da ne bode nereda, mladi duhovni naj se pa izučé po rimskem obredniku. (A, b, 48.) — 20. sept. 1598 je patrijarhu poročal nadd. Klemen: «Grof Ursin (Blagaj) je bil ubit, ko so bili naši tepeni pri Karlovcu. Plačal je kazen za krivoverstvo. Njegov brat, ki je nastopil dedšino, je zelo katolišk in je bil v mladosti odgojen z našim deželnim knezom. Letos spomladi smo dozidali kapelo sv. Jurija (menda v Lukovku) poleg cerkve M. B. na hribu na pokopališču. A strela je poleti udarila vánjo, slamnata streha jej je zgorela in zidovje se ruši. Naj se dovoli, da se ta zid podere in altar prenese v cerkev Matere božje». (A, b, 48.) — 3. jan. 1599 je pisal Klemen, da mori kuga na Kranjskem, in da so pota zaprta, da nihče ne more v Videm. (A, b, 47.) (Dalje pride.)

Mali zapiski.

Razkopavanje na Magdalenski Gori. Dne 18. oktobra t. l. je odkopal g. Pečnik v gomili št. II. dva metra globoko moškega mrliča, ki je imel na desni roki pri ramenu 4 naramnice, kar je pri moških kaj nenavadnega. Imel je dalje na prsih 2 lepi fibuli, ob pasu lep bronast sklepanec z več obročki, potem 2 sulici, 1 sekiro, 2 noža in konec nog 4 piskre, prav lično izdelane. Ravno pod tem mrličem je ležal pol metra nižje drug moški, ki je imel konec nog krasen bronast pas, 26 *cm* dolg in 11 *cm* širok. Na lepi in tanki bronasti pločevini so bile vtisnjene podobe: dva moška se borita za jedno čelado, ki stoji med njima; od zadej je jezdec kot priča in za njim stoji ptič, ki drži ptiča v kljunu. Delo je prav dobro ohranjeno, ali tehnika je nekoliko slabejša kakor pri situlah. Konec nog so ležali še trije piskri z bronastimi pokrivali (renami), ki so imela ob straneh obeske kot nakras. Zraven sta bili 2 sulici, 1 sekira in 1 nož. — 21. oktobra so izkopali na občinskem pašniku blizu Joštarja 1 *m* globoko bogato dekletce (15 do 16 let staro), ki je imelo po 8 zanožnih obročev na vsaki nogi, na desni roki dve, na levi pa jedno zapestnico, na prsih dva velika uhana, speta z lepo fibulo, pri glavi še dva mala uhana in konec nog dva piskra. — Dne 25. novembra so našli v gomili II. 3 *m* globoko velikega mrliča, ki je imel pri glavi nenavadno lep rudeč pisker s prstenim pokrivalom in tri zelò velike sekire. Konec nog je bil bronast sklepanec z živalskimi podobami, 14 *cm* dolg in 7 *cm* širok. Dne 4. decembra so prišli v globini 3·5 *m* do konjskega ogrodja in še 0·5 *m* nižje do moškega trupla, ki je imelo dve fibuli, železen pas z ostanki tkane obleke in med koleni precej dobro ohranjeno čelado z dvema grebenoma. Koncem nog je

bila želèzna sekira, dve sulici, jeden nož, več bronastih in železnih delov konjske oprave, potem štirji piskri in tri velika bronasta pokrivala. Do sedaj so našli samo v tej gomili čez 350 mrličev. *S. Rutar.*

Star gotski kelih v cerkvi na Tabru. Podružnica sv. Nikolaja na Tabru v šentjurijski fari pri Šmariji se sme prištevati najstarejim cerkvam na Kranjskem. Zidana je, zlasti prezbiterij, v gotskem slogu. Okrog cerkve je več metrov visok zid s strelnimi linami. Od branilnih stolpov je jeden še dobro ohranjen in služi sedaj za stanovanje ondotnemu cerkveniku. Pred nedavnim časom je bil nekaj nižje od sedanjega zidu še jeden zid; sedaj je popolno porušen, le nekaj ostankov se še vidi. Prezbiterij je bil slikan, sedaj je prebeljen. Škoda, da ni mogoče beleža odstraniti in tako stare slike obelodaniti. Med drugimi starinami hrani ta podružnica tudi star gotski kelih, katerega podamo tu v podobi. Kelih je 19·5 *cm* visok. Kupa njegova je srebrna in pozląčena, a zelo tenka, kakor papir; drugo je iz bolj navadne kovine. Na šesterolistnem, ne ravno bogato profilovanem podstavu se vzdiguje šesterokotno steblo, čegar ploskve so ozaljšane s cizelovanimi gotskimi okraski. Ti okraski segajo do prvega, jako lično izdelanega vozla. Nad tem je vrezano z latinskimi majuskuli ime «Maria». Od tu navzgor proti kupi sloni na nekaterih ploščicah jako velik vozel (Nodus). Ozaljšan je vozel z vzboknjenimi lilijami in vmes vpletenimi peresi. Med vozlom in kupo je na deblu vrezano ime «Jezus». Od tu se vzdiguje gladka, neokrašena kupa. Če sodimo po okraskih na steblu ter po majhni postavi keliha, in pa glede na to, da kelih ni imel še pred kratkim običajne na kupo privarjene, spodaj na stojalu pa z vijakom pritrjene žice (posamezni deli keliha so bili skupaj zbiti z žeblji), cenimo starost opisanega keliha na 400 let. *S.*

Zvonjenje ob hudi uri. Prepovedal je cesar Jožef II. z dekretom od dné 11. septembra 1788 vse streljanje in zvonjenje ob hudi uri. Navzlic temu se je pri mnogih cerkvah, kjer je bila prej ta navada, še zvonilo. Ljudstvo se je upiralo novim zapovedim in zahtevalo, da se zvoni. V arhivu smledniškega gradu se nahaja več listin, ki se tičejo tega zvonjenja. Ker so vsaj v nekaterih ozirih zanimive, naj napišem iz njih nekoliko črtic. Gospodu baronu H. Lazariniju, ki me je na te listine opozoril in mi jih prepustil v porabo, pa izrekam svojo zahvalo. — Ker se je pri podružnicah na Križu, v Suhadolih in v Mostah (»Prücklach«) še po prepovedi zvonilo ob hudi uri, poklicani so bili cerkovniki in ključarji omenjenih treh cerkvâ k grajščinski gosposki v Smlednik na ukaz okrožnega urada z dné 5. septembra 1793. Protokol te preiskave je datiran z dné 18. septembra 1793. Navzočni so bili: komisar Jakob Prepeluh, aktuar Andrej Ksaver Florijančič in kot priči Aleš Vehovec in Valentin Kossur (morda Košir?). Zaslišal se je Mihael Završnik, cerkovnik pri cerkvi sv. Pavla na Križu. Izpovedal je, da se je pri njegovi cerkvi dvakrat ob hudi uri zvonilo, na sv. Roka večer, t. j. 16. avgusta 1793., in potem še enkrat. Na sv. Roka večer je zvonil neki Florijan, podložnik kriške grajščine; kdo je drugič zvonil, tega Završnik ne vé povedati, ker ga ni bilo doma. Kriška ključarja Janez Čebul in Anton Ježek povesta isto. Dné 19. septembra je bil pozvan Florijan s priimkom Končnik. Pové, da ga je na sv. Roka večer njegov gospodar poslal v malin. Ko je šel iz malina, nastala je nevihta. Ker je bil ravno pri cerkvi in slišal zvoniti v vsi cerkljanski fari, v Mostah in v Suhadolih, stopil je v cerkev in zvonil skoro pol ure. Pravi, da mu ni znano, kdo je drugič zvonil in da ni vedel za prepoved zvonjenja ter obljubi, da nikdar več ne stori tega. Istega dné so bili zaslišani tudi cerkovnik in ključarja suhadolske cerkve. Zaslišanec Matija Pogačar, cerkovnik v Suhadolih, pravi, da se je pri njegovi cerkvi zvonilo ob hudi uri na sv. Roka večer. Kdo je zvonil, mu ni znano. Pač je videl iz mežnarije nekaj fantov in beračev pod cerkvenimi vrati, a zaradi prevelike oddaljenosti ni spoznal nikogar. Ni pa tega naznanil ter fantov odpodil, ker vsa soseska želi, da se zvoni, in ker bi bil v slučaju naznanila izgubil službo. Suhadolska ključarja Anton Sršen in Valentin Maren pravita, da tačas nista bila doma. Tretji ključar, Jožef Koncilija, pa pové, da mu ni znano, kdo je zvonil. Ker je po mnogih cerkvah slišal zvonjenje, mislil je, da je zopet dovoljeno. Istega dne so bili zaslišani cerkovnik in ključarji cerkve sv. Sebastijana v Mostah. Cerkovnik Jakob Gams pravi, da ni nikoli zvonil in da ne vé, kdo je na sv. Roka večer zvonil, ker ga ni bilo doma; šel je namreč na Štajersko bučele kupovat. Še enkrat, ko je šel iz Mengša domov, slišal je zvonjenje pri domači cerkvi ob hudi uri. Ker ni mogel poizvedeti, kdo je zvonil, tega slučaja ni naznanil; tudi so ga sosedje hoteli odstaviti, ker ni nikdar hotel zvoniti. Ključarja Mihael Kern in Anton Rešar sta slišala zvoniti, a menila sta, da je dovoljeno, ker se je zvonilo po vsi cerkljanski fari. Protokol o tej preiskavi se je predložil okrožnemu uradu v Ljubljani in ta je naročil z odlokom od dné 29. oktobra 1793 grajski

gosposki, naj Florijana Končnika in cerkovnika s Križa in iz Suhadol kaznuje z dvanajsturnim zaporom, ker je dolžnost cerkovnikova, da takih nezakonitih dejanj ne dopusti, ali vsaj, če so se zgodila, naznani; cerkovniku v Mostah pa, in ključarjem vseh treh cerkvâ, naj naznani kazen omenjenih treh s pristavkom, da bodo, če se ta slučaj ponovi in če ga ne bodo naznanili gosposki, kaznovani samo cerkovniki in ključarji. Prepoved zvonjenja naj grajščina v svojem okrogu ponovi. — Dné 26. februvarja 1796. leta je mengeška fara vložila prošnjo pri okrožnem uradu ljubljanskem, da naj se ji dovoli zvonjenje in streljanje ob hudi uri, češ, da je oboje v farah na Vrhniki in v Vodicah dovoljeno. Gledé na to vlogo popraša okrožni urad z odlokom od dné 29. februvarja 1796. l. smledniško gosposko, če se morda v vodiški fari brez dovoljenja zvoni in strelja, kajti okrožnemu uradu ni znano, da bi bilo to zakonito dopuščeno. Grajščinski urad naj gleda na to, da se vsi prestopniki kaznujejo in ta nedostatek povsod v dominiju odpravi. Dné 16. julija 1796. l. okrožni urad ponovi to svojo zapoved in naznani gosposki smledniške grajščine, da naj se natanko drži omenjenega dekreta cesarja Jožefa II. z dné 11. septembra 1788. l., da naj v slučaju prestopka poišče prestopnika in svoje poizvedbe predloži okrožnemu uradu v Ljubljani. *V. L.*

Slovstvo o domoznanstvu slovenskih dežel. Carinthia I, l. 1893, str. 104. Prof. Joh. Scheinigg: Slovenische Ortsnamen aus Personennamen. — Jahrbuch der Gesellschaft für Geschichte des Protestantismus in Oesterreich. l. XIV. seš. III., str. 121-133. Dr. Th. Elze: «Die slovenischen protestantischen Postillen des XVI. Jahrhunderts.» — Starine, knjiga 26, str. 162-194. Radoslav Lopašić: «Prilozi za poviest protestanata u Hrvatskoj». Mnogo priobčenih listin zadeva Primoža Trubarja in luteranstvo na Slovenskem. — Academia Litterarum Regia Borussica: «Corpus Inscriptionum Latinarum». Voluminis tercii supplementum, fasciculus tertius inscriptionum Orientis et Illyrici latinarum. Illyricum: Pars quarta: Pannonia Inferior, ed. A. de Domaszewski; pars quinta: Pannonia Superior, ed. Hirschfeld et de Domaszewski; pars sexta: Noricum, ed. O. Hirschfeld; pars septima: Raetia, ed. O. Hirschfeld. V tej dragoceni knjigi, spisani od prvih evropskih strokovnjakov v epigrafiki, je v 5. in 6. delu mnogo rimskih napisov, ki so se zadnji čas našli po Slovenskem, in drugih, ki so bolj pravilno prepisani, kakor v dosedanjih izdajah. Na 1734. strani dr. Hirschfeld preodločno pobije znano Müllnerjevo podmeno o Emoni na Igu.

Die theologischen Studien und Anstalten der katholischen Kirche in Oesterreich, von Dr. Hermann Zschokke. Wien und Leipzig, 1894, 1235 str. V prvem delu te obširne knjige je obča, in v drugem delu posebna zgodovina avstrijskih bogoslovnih učnih zavodov in semenišč. Zgodovino ljubljanskega semenišča, katero bodo prihodnje leto še nekoliko obširneje prinašala «Izvestja», je spisal, kakor smo že zadnjič omenili, preč. gospod prelat dr. Ivan Kulavic. (Str. 803—816.) Zgodovino bogoslovnega učnega zavoda hrvaško-kranjske frančiškanske redovne provincije od sv. Križa je sestavil preč.

gospod provincijal P. Placid Fabiani v Ljubljani. (Str. 1190—1197.) Nadalje so spisali preč. gospodje: dr. Valentin Müller o semenišču celovškem (725—743), Karol Hribovšek pa zgodovino mariborskega (775—786), in I (dr. F. Sedej) goriškega semenišča (787—802).

Uebersicht der Verwaltungs- und Rechtsgeschichte des Landes Krain. Von Anton v. Globočnik, k. k. Regierungsrath i. R. Laibach 1893, Selbstverlag. Druck der «Narodna Tiskarna» in Laibach. Ta knjiga obsega 132 stranij, a želeti bi jih bilo zaradi obilice gradiva s citati vred vsaj 264. Ker je pisatelj — izkušen mož, ki je po svojih službah najbolj zmožen, spisati o upravni zgodovini kaj izvrstnega — na malem prostoru nakupičil toliko novih podatkov o zgodovinskem razvoju naše deželne in državne uprave, čitali smo o tem njegovem delu že dvoje zelo laskavih ocen. Tudi mi se sploh pridružujemo tej hvali, dasiravno nam oddelek «Cultus» zaradi premnogih tiskovnih in drugih napak malo ugaja. Drugikrat izpregovorimo kaj več o važni knjigi, ker smo za danes s prostorom na tesnem. Omenimo naj le, da je letos izdal isti marljivi pisatelj še drugo knjigo, ki se glasi: «Index der älteren und neuen österreichischen Gesetze und Verordnungen aus allen Fächern sammt der einschlägigen Literatur und Judicatur.» Wien, Verlag der k. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1893. — 553 stranij te drobno tiskane knjige s tisoči števil govori že dovolj glasno o nenavadni učenosti in pridnosti našega rojaka, ki si sicer v naslovnih listih novih knjig pristavlja «i. R.» (v pokoju), iznenaduje pa svet z izrednimi plodovi svojega znanstvenega delovanja.

Nemške publikacije «Muzejskega društva». Dva po 10 pol obsežna, z izbrano vsebino napolnjena zvezka, katera je ravnokar izdalo «Muzejsko društvo za Kranjsko», dokazujeta, da ne zaostajamo za drugimi podobnimi društvi. V zgodovinskem zvezku teh publikacij (Mittheilungen des Musealvereines für Krain, 1893) se vrsté za društvenim poročilom in imenikom sestavki: «Schloss und Herrschaft Ainödt», von Anton Kaspret; «Die Laibacher Bürgercorps», von Julius Wallner; «Aeltere Geschichte des Schlosses Unterthurn (Tivoli) bei Laibach», von P. v. Radics; «Notizen zur Schulgeschichte Laibachs vor der theresianischen Reform», von Julius Wallner; «Aus dem vaticanischen Archiv», von S. Rutar. V naravoznanskem zvezku so pa članki: «Das Klima in Krain», von Ferd. Seidl; «Die Mineralien des Herzogthums Krain», von Wilhelm Voss; «Die bisher in Krain bestimmten Fixpunkte», von S. Rutar. — Kdor plača 3 gld. na leto, postane član društva in dobi oba nemška zvezka in 6 sešitkov «Izvestij»; kdor pa plača le 2 gld., prejme samo «Izvestja». Letos je imelo Muzejsko društvo 253 plačujočih članov (66 več, kakor lani), «Izvestja» pa imajo posebej še 77 naročnikov. To razodeva naš sicer bolj počasni, a trdni kulturni razvitek in vnemo za domoznanstvo.

Izdaje in zalaga «Muzejsko društvo za Kranjsko».

Tiskala Kleinmayr in Bamberg v Ljubljani.

Kazalo.

Razprave.

Mali zapiski.

Podobe.

Beležke na platnícah.

IZVESTJA

muzejskega društva za Kranjsko.

Uredil

Anton Koblar,

društveni tajnik.

Izdalo in založilo „Muzejsko društvo za Kranjsko“.

Letnik IV.

V Ljubljani 1894.

Tiskala Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg.

IZVESTJA

muzejskega društva za Kranjsko.

Uredil

Anton Koblar,

društveni tajnik.

Izdalo in založilo „Muzejsko društvo za Kranjsko“.

Letnik IV.

V Ljubljani 1894.

Tiskala Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg.

Kazalo.

Razprave.

Mali zapiski.

Podobi.

Na platnicah.

Darovi deželnemu muzeju Rudolfinumu.

IZVESTJA
MUZEJSKEGA DRUŠTVA
ZA KRANJSKO.

Urejuje

Anton Koblar.

Letnik IV. — Sešitek 1.

V Ljubljani 1894.
Izdaje in zalaga «Muzejsko društvo za Kranjsko».
Tiskala Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg.

Člani «Muzejskega društva», ki plačajo 3 gld. na leto, dobé «Izvestja» in «Mittheilungen» brezplačno; letniku samih «Izvestij» je cena 2 gld.

Darovi deželnemu muzeju Rudolfinumu l. 1894.

a) **Arhivu:** *Gospod Gustav Weiss, fužinar pri Fužinah (Weissenfels):* 1.) Dolžno pismo, s katerim je 1. febr. 1568 Blaž Egger izpod Bele Peči pričal, da mu je Mihael Kroph, tržan na Spodnjem Trebižu, posodil 45 funtov vinarjev. (Izv. pap. listina.) — 2.) Izv. pap. listina, izdana 5ega dec. 1621 na Jesenicah, s katero je Ivan Urh bar. Eggenberg, najemnik belopeške grajščine, dal Josipu Gašparju, fužinarju pod Belo Pečjo, pravico, sekati za fužino les od Sapodržka do Planice pri Radečah. — 3.) Izv. perg. listina, izdana 17. jul. 1653 v Ljubljani, s katero sta Ivan Petschocher iz Šefarta in dr. Fr. Otto, varuha otrokom Marka Benaglija z Rožnika, prodala belopeško grajščino, katero je bil Marko Benaglio kupil od bivšega kranjskega deželnega glavarja Ivana Antona kneza Eggenberga, baronu Andreju Triller-ju pl. Trilleggu iz Ribnice. Poleg obeh varuhov sta privezala svoja pečata tudi Ivan Jurij Possarelli iz Grobelj in Leonard Fabianitsch, imenovan Mercharitsch, iz Lesičja. Zadnji pečat je odtrgan. — 4.) Kupno pismo, s katerim je 18. maja 1675 Krištof Casparitsch prodal pod Belo Pečjo svojo spodnjo fužino z gozdi, hišo, hlevi in vrtom Jerneju Kanallu za 400 gld. ren. velj. (Izv. pap. listina.) — 5.) Poravnalna pogodba med udovo Marijo Rozalijo pl. Rechbach in Andrejem Cauallarjem, fužinarjem pod Belo Pečjo, zapisana na papir 6. avg. 1710 v Radečah o gozdih Sapodržek (Mukhenthal) in Črnica pri Radečah. — 6.) Prodajno pismo, izdano v Ljubljani 26. marc. 1715, s katerim sta Ludovik Gundakar grof Kobenzl in njegova soproga Ana Katarina, roj. grofica Trillek, prodala belopeško grajščino Mateju plemenitemu Schegalli iz Winklerna za 66 tisoč gld. nem. velj. Na izv. perg. listini je privezan Kobencljev pečat.

Č. gosp. kanonik Anton Urbas v Ljubljani: Na kolkovan papir prepisano listino, s katero bi bil cesar Matija 3. junija 1613 Jerneju Wubitschu podelil plemstvo, ako ni prepis s slabo narejenim in pripečatenim grbom le potvor. Kranjsk plemič ni bil Wubitsch nikdar.

Visokorodni gospod Julij baron pl. Lazarini v Gradcu: Zapečaten zavitek, obsegajoč literarno zapuščino Ignaca bar. pl. Lazarinija iz hiše čušperške. Zavitek se odpečati še-le l. 1938.

Gospod c. kr. nadporočnik Stedry v Ljubljani: 1.) Izv. perg. listino, s katero je Jurij Preschern dné 19. apr. 1518 prodal zemljišče pod Gorico (Görcz) bratovščini cerkve sv. Klemena na Ródinah za 30 ogerskih dukatnih gld. (Kos listine in pečati so odtrgani.) 2.) Izv. pap. listino z dné 18. jun. 1812, izdelano od cesarskih notarjev v Kamniku v Iliriji o pogodbi med udovama Antonijo Urbančič in Josipino Bonitas, stanujočima v dvoru Kazenbergu pri Kamniku.

b) **Knjižnici:** *Visoko c. kr. ministerstvo za poljedelstvo:* Wilhelm Göbl: Geologisch-bergmannische Karten mit Profilen von Idria nebst Bildern von den Quecksilber-Lagerstätten in Idria (1893).

Gospod dr. Fr. Papež, deželni odbornik v Ljubljani: J. G. Schneider: Griechisch-deutsches Wörterbuch.

IZVESTJA

Muzejskega društva za Kranjsko.

Letnik IV. **1894.** **Sešitek 1.**

Grobišče pri Sv. Luciji blizu Tolmina.

Priobčuje **S. Rutar.**

Tam, kjer se kranjska Idrijca izliva v bistro Sočo, stoji v voglu med obema rekama romantična vas Sv. Lucija, ki šteje sicer le kakih 350 prebivalcev, a je vendar središče obširne župe in ima štirikrat na leto zelo imenitne sejme. Za vasjo se vzdiga grič Miríšče, na katerem je stala prazgodovinska naselbina že v «ilirski dobi», a pod njim so se našli ostanki tudi iz poznejše ilirske dobe. Ljudem se je čudno zdelo, da so našli večkrat pri oranju čudno orožje in nenavadne posode. Nekdanji župnik svetolucijski, Tomaž Rutar († 1877), je začel že l. 1848. nabirati take prazgodovinske predmete in je poročal o njih v tedanji «Arkiv za poviestnicu jugoslavensku». Nabral je bil že precej lepo zbirko bronastih kotlov, fibul, korald itd., a po njegovi smrti se je vse to razneslo.

Grobišče, ki spada k omenjeni naselbini, se nahaja na nasprotni, južni strani Idrijce, 220 m visoko nad morjem. Razprostira se po nekoliko položenih njivah gospodarjev Golja, Velikonja in Dizorz (tukaj je središče cele nekropole). Na teh njivah je bil začel kopati goriški advokat in konservator osrednje komisije dr. Bizzaro že l. 1881. in je odkril 70 grobov (Mitth. der Centr.-Com. 1884, pg. CX). Kmalu potem (l. 1884) se je lotil natančnejšega preiskavanja g. dr. Karol Marchesetti na stroške mestnega muzeja v Trstu in koj za njim tudi g. Szombathy, kustos dvornega muzeja na Dunaju, na stroške tega muzeja. (Mitth. der anthropol. Ges. Wien 1887, pg. 26.)

V novejšem času je kopal pri Sv. Luciji tudi prof. Majonica iz Gorice na stroške goriškega deželnega muzeja. Dr. Marchesetti je nadaljeval svoja kopanja l. 1885., 1886., 1888., 1890. do 1892. ter izkopal v tem času 2952 grobov. Tudi Szombathyjevo število je zelo tehtno ter znaša 2480 grobov. Če se prištejejo tem še Bizzarovi grobi in 36 Majoničinih, tedaj dobimo vkupno število 5537. Ker pa še ni vse grobišče preiskano, zato je izvestno še nekaj tisoč grobov pod zemljo. In koliko so jih pa že kmetje pokončali, ko so njive orali in prekopavali! Iz tako obširnega grobišča se dâ sklepati, da je bila tudi naselbina na Mirišču zelo velika ín mogočna.

O svetolucijskem grobišču je ravnokar izdal dr. Marchesetti zelo obširno poročilo v XV. zvezku «Bollettino della Società adriatica di scienze naturali», kateremu je pridejanih trideset tablic z nariski vseh važnejših predmetov. Zlasti zanimiva je konjska oprava z nakraski po glavi, ki so popolnoma podobni onim, katere je izkopal J. Pečnik na gori Sv. Magdalene pri Šmariji. Uverjen sem, da ustrežem čitateljem naših «Izvestij», ako jim podam najvažnejše rezultate Marchesettijevega kopanja pri Sv. Luciji, in to tem bolj, ker se ti skoro popolnoma vjemajo z najdbami v naših grobiščih.

Čeravno je naredil dr. Marchesetti natančen načrt svojih izkopín in je vestno beležil grob za grobom, vendar ni mogel zaslediti p r a v e g a r e d a pri pokopavanju. Le toliko je opazil, da so grobi večkrat nagromadeni jeden okoli druzega, tako da bi se lahko mislilo na kako rodbinsko pokopališče. V obče ni mogel zapaziti, da bi imeli bogatini posebno odmerjen prostor za-se, ker se večkrat nahajajo okoli bogatih grobov take jame, v katerih ni bilo prav nikakih priložkov. Vendar pa je najdel včasih take pojase, v katerih je bilo največ relativno bogatih grobov, a po drugih krajih so se vlekli precej daleč večinoma siromašni grobi.

Na vsem svetolucijskem grobišču se nahajajo samo sežgani mrliči, kojih ostanke so polagali ali v navadne jame, ali pa v velike lončene žare. Mrličev pa niso vedno jednako sežigali, ker nekatere kosti so tako popolnoma v vapno spre-

menjene, da imajo komaj še 1 % organične tvarine; a druge so jedva nekoliko ožgane, tako da so popolnoma ohranile svojo prvotno obliko. Iz nekega groba so vzdignili skoro nepoškodovano hrbtenico, medenico in gorenji del stegen. Marchesetti je našel na vsem grobišču samo tri nesežgane mrliče, Szombathy pa dva.

Gromade za sežiganje so napravljali prav blizu nekropole, ker so včasih polagali v jame še skoro živo oglje, tako da je deloma raztopilo pridejane predmete, ki niso bili na gromadi. V drugih slučajih pa je moralo biti oglje že popolnoma ohlajeno, ker ni škodovalo tudi najbolj občutljivim predmetom, na pr. onim iz jantarja. V nobenem slučaju ni mogoče dokazati, da bi bile stale gromade na istem mestu kot grobje, tako da bi bili n. pr. pod njimi izkopali jame za mrliče. Za gromade so rabili najbolj bukova, smrekova in sploh jelova drva, potem pa lipova, hruškova in hrastova, včasih tudi jesenova in orehova. Lipova in hruškova drva so rabili najrajše pri sežiganju bogatinov.

Po sežigu pobrali so navadno poleg kostij tudi oglje, katero so položili v okrogle jame, ali jih pa (redkejše) kot plast posuli. Le izjemoma so izbrali kosti posebej («ossilegium») in skrbno položili v jeden kot groba. Ti grobi so bili včasih zelo plitki, komaj nekaj centimetrov izdolbeni; včasih pa zelo globoki, dva metra in še več. Čudno je, da so bili najglobokejši grobi navadno najsiromašnejši. Le malokdaj so bili grobi ob straneh obdani s pokončnimi kameni, ali pa s suhim primitivnim zidom. Nasproti pa so bili skoro vsi grobi pokriti sè skriljo in tudi v takih slučajih, kjer je ta manjkala, dâ se misliti, da so jo že pri oranju s plugom iz zemlje potegnili. Nekatere skrili, zlasti lepe plošče, so bile naslonjene na podloženo kamenje, da neso strle spodej stoječe lončene posode. Skrili so bile včasih prav velikanske, celo 60 kvintalov težke, včasih pa tudi zelo majhne. Plošče so iz takoimenovanega «volčanskega vapnenca», ki se lomi blizu Modreja.

Z malimi izjemami je ležal pod vsako skriljo le jeden sam mrlič pokopan. Le redko je bilo spodej po več mrličev (celò

do pet), in taki grobi so bili vedno zelo bogati. Okoli njih so ležali drugi, v katerih ni bilo prav nobenega priložka. Iz takih skupnih grobov se da sklepati, da se je več članov jedne obitelji ponesrečilo, ali pa da so umrli za kako kužno boleznijo. Nekateri mislijo celo na človeške žrtve, da so morali o smrti kakega imenitnega junaka ž njim vred sežgani in pokopani biti tudi njegovi sužnji.

Večkrat so nametali na kak grob tudi velik kup kamenja, kakor bi hoteli narediti kako gomilo. V drugih slučajih pa so bili taki griči naneseni nad celo skupino grobov, kakor da so hoteli s tem naznačiti obiteljsko pokopališče. Največja taka kamnéna gomila je bila 10 m dolga in 5 m široka, a pod njo je ležalo 41 mrličev (25 odraščenih in 16 otrok). Navadno so pa grobi čisto ravni in od zunaj ne kažejo nobenega znaka, kaj je pod zemljo skrito. Verjetno je pa, da so iz početka zasadili kol na vsak grob, kakor v Kobaridu, da pri poznejšem pokopavanju niso uničili prejšnjih grobov.

Ker so bili mrliči sežgani, zató se ne more soditi o anatomičnih svojstvih tedanjega prebivalstva. Le toliko je gotovo, da so živeli tedaj poleg močnih in hrustastih ljudij tudi vitki in drobni.

Ostanke sežganih mrličev pokladali so najnavadnejše v samo zemljo, le v 282. grobih (t. j. 9·56%) je našel doktor Marchesetti ostanke položene v žare. Te žare so bile primeroma velike, 30 do 90 cm visoke, deloma lončene, deloma bronaste. Lončene žare so nekatere gladke, druge pa z vzbočenimi trakovi opasane. Prve so večinoma iz debele ilovice in imajo majhne stranske ročaje, a druge so iz finejše ilovice, pobarvane z rudečo zemljo in pološčene, ali pa izmenice z rudečimi in črnimi pasovi obdane. Črno barvo so prilepljali s pomočjo smole. Opasane žare nimajo nič ročajev in so navadno večje od gladkih.

V šestih grobih so našli bronaste žare, štiri cele in dve zdrobljeni. Iz priložkov se lahko posname, da so bili to grobi bogatinov, ker je poleg bronastih žar imel vsakteri še po jedno bronasto situlo ali pa po jedno «cisto» z obroči,

po jedno ali dve posodici iz stekla in mnogo nakrasninskih predmetov. Štiri cele bronaste posode z jako lepo patino so prav dobro ohranjene in nam pričajo, da so tedanji prebivalci že znali izvrstno obdelavati bron. Posamezni pločevinski deli so tako trdno med seboj pričvrščeni, da se med njimi ne opazi niti najmanjša razpoka, in žrebljički, od znotraj zabiti, so od zunaj tako dobro začeljeni, da se njih široka glava spozna še le pri natančnejšem opazovanju.

Največja bronasta žara je visoka 930 mm in je bržkone največja do sedaj znana kovinska posoda. Zložena je iz šestih pločevinastih kosov, ki so skovani s 127. žebljički. Vrat in nazaj zakrivljeni rob sta skovana iz jednega samega kosa in sta pričvrščena s 27. žeblji k trebuhu žare. Ravno tako je tudi dno pričvrščeno s 27. žebljički k žarinemu telesu. Premer posodinega ustja znaša 250 mm, žarinega dna 288 mm, a največjega obsega 1920 mm. Druga bronasta žara, ki ima obliko situle brez ročajev, je skovana iz petih trapezoidalnih bronastih pločevin in ima rob pričvrščen na svinčen cilindrast vrat. Višina je 643 mm, premer ustja 484 mm, dna 250 mm in največjega obsega 1750 mm. Tej popolnoma podobna je druga žara, ki je samo 480 mm visoka, a ima v premeru 1510 mm.

Najbogatejši grobje so imeli samo žare za kosti in pepel, in vse druge priložke, bodisi piskre ali nakrasnine, položili so v nje in samo izjemoma tudi zunaj žare, na. pr. če je kdo prav dolgo žaloval, je potem tudi zunaj žare položil še svoj posebni dar. Ravno tako se nahaja le redko oglje potreseno tudi še od zunaj okoli žare. Vendar ni treba misliti, da so bili v vseh grobih dotični priložki, ker skoro tretjina grobov (32·76%) ni imela nič druzega, nego samo oglje. Pri drugih grobiščih je bila navada, da so dajali stariši svojim prezgodaj umrlim otrokom v grob najdragocenejše predmete, a pri Sveti Luciji so jih pokopavali skoro brez vsakega priložka: samo 8·3% jih je dobilo nekaj nakrasnin. Nasproti pa se mora reči, da je večina odraščenih dobila kak predmet v svoj grob, če so tudi ti predmeti bili slabejše tvarine in slabejšega kova.

V svetolucijskih grobih je našel dr. Marchesetti največ koraldskih zrn, in sicer 1697 iz stekla in 615 iz brona, vkupno 2312; potem raznih posod 1910 (80 bronaštih, 5 steklenih in vrh tega še 282 žar) in 1737 fibul (1629 bronastih in 108 železnih). Naravno je, da so našli mnogo gumb (790 bronastih), potem igel (458), prstanov (346) in zapestnic (197). Ali čuditi se moramo, da so izkopali samo 13 vretenc za prejo in prav prav malo orožja. Iz tega bi se lahko sklepalo, da je bilo svetolucijsko prebivalstvo izredno miroljubno.

(Dalje pride.)

Pogled na kranjska gradišča.

Spisal J. Pečnik.

Gradišča se imenujejo po Slovenskem kraji, na katerih so stale naselbine v predzgodovinskem času, ali pa kake večje zgradbe za časa, ko so Rimljani postali gospodarji naših dežel̂. Preprosti ljudje menijo, da so na vseh teh krajih nekdaj stali gradovi. Narodne pripovedke celo določujejo, kateri gospodje so ondi stanovali, in trdijo, da leźé v gradiščih zasuti veliki zakladi. Toda zelo dvomim, da bi se kje gradišče imenoval svet, na katerem je stal kak srednjeveški grad, razun, če se je tak grad sezidal na mestu starega gradišča. Najnovejša domoznanska knjiga, namreč J. Orožnova «Das Dekanat Neukirchen, 1893», sicer pravi na 19. strani: «Die Burgställe, gradišča, welche im Neukirchner Dekanatsbezirke und in ganz Südsteiermark in auffallend grosser Menge vorkommen, sind also die Standorte der ehemaligen slovenischen Vesten, sind die ältesten slovenischen Denkmale.» Ta opazka pa velja le tedaj, ako se potrdi podmena, da so bili res Slovenci prvotni prebivalci teh krajev. Ako so se pa Slovenci še-le v šestem stoletju naselili v svoji sedanji domovini, ni dvoma, da so naši predniki z imenom «gradišče» krstili le one kraje, na katerih so našli sledove prastarega bivališča ali pa razvaline utrjenih zgradb iz starega veka.

Leta 1884. sem začel preiskovati gradišča po Kranjskem in Primorskem. Hodil sem včasih po več tednov od hoste do hoste in s hriba na hrib. Po Gorenjskem, Notranjskem in Kočevskem mi je ostalo še mnogo krajev nepreiskanih in tedaj nekoliko gradišč neznanih. Celo razumen in izkušen človek včasih na prvi pogled težko zasledi gradišče, ker večkrat ni videti nič več sledú kakega nasipa, ampak ravne njive in vinogradi se razširjajo na prostorih nekdanjih prazgodovinskih stanovanj. Tako je n. pr. z gradiščem v šentjernejski fari na Dolenjskem. Na takih mestih imata prvo besedo motika in kramp, ki spravljata na dan črepine piskrov, živalske kosti in ostanke prebivalcev. Paziti pa treba, da se te stvari ne zamenjajo s srednjeveškimi predmeti, ki se tudi včasih izkopljejo iz zemlje, a ne v gradiščih. Turki so namreč po naših krajih požgali marsikako vas, ki se pozneje ni več pozidala. Tudi ta pogorišča so dandanes po zunanjem nekoliko podobna starim gradiščem in tudi v njih se dobé zakopane starine. Kdor dobro pozna najdbe in ima kaj izkušnje, kmalu določi njihovo starost.

Najstarejša gradišča najdemo na Kranjskem po strmih gričih. Pri teh naselbinah so se na okrog dvigali nasipi, ki se večkrat še dandanes prav lepo poznajo. Nasipi niso bili samo za brambo trdnjavi. Zadnji čas se je dokazalo, da so ljudje po nasipih tudi stanovali. Lahko se imenujejo taka gradišča nekdanja mesta, stoječa na lepih, osamljenih gričih. Debeli koli, zabiti v zemljo, so delali obrobek nasipom. Že prvi nasip okoli srednje vrhne planjavice je meril na okrog 300 do 1000 m. Kjer so imeli dosti kamenja, kakor po Notranjskem, so zgradili med kole kamnite hiše. Kjer pa ni bilo kamenja blizu, vpletli so med kole debelo protje in takó naredili močne plotove. Zamazali so plotove z blatom ali ilovico in med-nje nasuli zemlje, v sredi so pa napravili luknje za stanovanje. Prvi nasip je bil po več metrov visok in nanj so bile prislonjene hiše, vkopane v zemljo. Za temi je stala včasih še druga vrsta hiš, kakor kažeta gradišči na Vinkovem Vrhu pri Dvoru in nad Koriti pri Dobrniču.

Črepine, kosti, ilnata vretenca in drugi hišni ostanki nam dokazujejo, kje so ljudje prebivali, namreč po navadi v prvem nasipu. V okrogli ograjeni prostor na sredi stanovališča sta držala dva vhoda: jeden od severa in drugi od juga. Bila sta vhoda toliko široka, da so lahko hodili noter z vozmi. Pri vhodih je bil pa nasip precej višji, kot drugod. Gotovo so ondi stanovali čuvaji. Na lepem, ravnem prostoru v sredi gradišča so ljudje imeli shranjeno svoje imetje in tudi živino, kakor: konje, govedo, ovce in svinje. Ker je bilo tačas po gozdih še polno zveríj, ni čudo, da so živino imeli spravljeno na bolj varnem kraju. Na ravnici sredi gradišča se iz te dobe malokje najdejo ostanki človeških stanovanj.

Kadar se je bilo ljudstvo namnožilo, naredili so, ako je bil kraj za to pripraven, zraven stare naselbine še drugo in tretjo in zopet vse skupaj obdali z nasipi. Tako je nastalo drugo in tretje okroglo mesto ob močno utrjenem prvem nasipu. Te vrste gradiščem, ki so najbolj obsežna, prištevamo na Kranjskem nastopna: Gradišče pri Sv. Magdaleni nad Šmarijo, ono pri Stičini, Kučar pri Metliki nad Kolpo, Vinkov Vrh pri Dvoru, gradišče nad Koritom pri Dobrniču, Klénik pri Vačah, Križni Vrh pri Mokronogu, Vinvrh pri Šmarjeti, Vinvrh nad Rako, Stari Grad nad Sv. Križem pri Kostanjevici, gradišče pri Sv. Ani nad Ribnico, Štatenberk in sosednje Brezje. Vsa ta gradišča imajo okrog sebe veliko gomil. Iz iste dobe so nekatera druga manjša gradišča, n. pr. Trzišče pri Dolenji Vasi zraven cerkniškega jezera, ki je dolenjskim gradiščem popolnoma podobno, dalje: Metle pri Blokah, Križni Vrh pri Ložu, Sv. Mihael pri Hrenovicah, Sv. Ahac pri Ilirski Bistrici, Gradišče pri Tehaboju blizu Sv. Križa pri Litiji, na Sv. Gori, pri Sv. Juriju blizu Polšnika, pri Rovišah, Velika Ilova Gora, nad Grosupljim, nad mehovsko vasjo vrh Gorjancev, pri Malnicah, Belečvrh v trebelski fari, Trebínec pri Mirni, pri Sv. Ani poleg Trebnja, pri vasi Gradišče nad Št. Rupertom, nad begunjsko vasjo na Gorenjskem, na Šmarjetni Gori pri Kranju, nad Smlednikom, na Molniku pri Lesičju in nad Rakovnikom pri Ljubljani. Najdbe

iz teh gradišč spadajo večinoma v halštatsko in laténsko dobo, le prav malokdaj se dobi kaj rimskega, kar kaže, da prebivalci niso bili mnogo zavisni od Rimljanov. Sicer so si pa starine iz teh gradišč čudovito podobne, kar bi razodevalo, da so ta gradišča cvetela v isti dobi in da je na vseh prebivalo jedno ljudstvo.

Drugačna so bila notranjska gradišča, kakor: Šilertabor, Zagorje, Sv. Primož, Knežak, gradišče nad Št. Petrom itd. Notranjske višine so skoro sama gradišča, ki so na vrhu okrogla ali jajčasta, ali kakor je nanesel svet. Ograjene so bile višine z velikanskimi kamnenimi nasipi, v katerih so imeli ljudje bivališča. Čudno je, da tudi za časa Rimljanov na Kranjskem notranjski prebivalci niso znali zidati hiš z malto, dasiravno niso imeli daleč v Trst in Oglej. Zabíli so le v zemljo močne lesene droge v dveh vrstah okrog višine in med-nje zložili kamenje, tako da so ostale v sredi votline za stanovanje. Po teh nasipih sem že našel vsakovrstno orodje in nakrasnine, prazgodovinska lončena vretenca za predenje, lončene uteže za statve, črepine in kosti, poleg tega pa tudi mnogo železnega orodja, lepih igel in novcev. Po vseh notranjskih gradiščih se najdejo pa tudi starine in novci iz prve rimske dobe na Kranjskem, namreč iz predkristusovega časa, kar očitno govori za to, da so ti kraji prej prišli v dotiko z Rimljani in pod tujo oblast, kakor dolenjska gradišča.

Druge vrste gradišča so bila napravljena vse drugače in bila so najbrže mlajša. Za stanovanja so si izbrali prebivalci strme hribe, na katere se od treh stranij zaradi strmine ni moglo priti. Na četrti strani, kjer so gori hodili, so pa napravili do 15 m visoke nasipe. Hiše so bile v nasipih in zadej za njimi na vrhu hriba. Okrog strmin so zaradi večje varnosti zabili še visoke kole in naredili leseno ograjo. Pri teh gradiščih ne najdeš nikoli grobov. Kaj da so ljudje delali z mrliči, ne vemo. Samo pri Dolenjem Zemonu se je našlo nekoliko grobov iz 4. stoletja po Kristusu, kar razodeva, da te vrste gradišča niso tako stara. Druga taka gradišča

so: Št. Kancijan pri Dobravi, Narpel pri Krškem, Sloka Gora pri Turjaku, Vrhtrebnje, Golo nad Igom itd., a zastonj iščeš okrog njih ostanke mrličev.

Tretje vrste gradišča najdemo na zelo rtastih hribih, kjer ni zapaziti niti na vrhu, niti pri strani hriba nobene ravnice. V strmini so čepele hiše druga nad drugo gori do vrhunca. Njihove sledove kažejo dandanes stopnicam podobne jame, ki se proti vrhu vedno bolj óžijo. Ob straneh teh stopničastih hiš so bili nasipi, ki so branili sovražnih naskokov. Zanimiva so ta gradišča, ker kažejo, kako čudne kraje so si prebivalci volili za stanovališča. Komaj se gori prileze. Na Dolenjskem takih gradišč nimamo. Vidijo se pa na Gorenjskem pri Blagovici, nad Repnjami, pri Strahovljah v zagorski okolici in pri Rovišah pod Sv. Goro. Jedino pri Strahovljah se je našlo že več grobov, v katerih so bili mrliči celi pokopani, kar zopet kaže, da so iz pozne prazgodovinske dobe, v kateri je že vladala rimska šega. Posebno čudni uhani in druge nenavadne starine so se našle v teh grobovih. Druga gradišča te vrste nimajo grobov.

Najmanj sledú imajo četrte vrste gradišča, kakršna se vidijo v Žažaru pri Vrhniki, Podkorenom na Gorenjskem in na brezštevilnih drugih krajih. Po obliki so to lepe planjave brez kakega zunjanega znamenja. Na njih se najdejo v zemlji stare črepine. Mogoče bi bilo, da so stala tu svetišča z altarji v poganski dobi Slovencev.

Ozrimo se še na nekatera posamezna gradišča, ki imajo svoje posebnosti. Na njih so ljudje stanovali v raznih predzgodovinskih dobah in za časa Rimljanov. Preznamenito je gradišče Ulaka nad Starim Trgom pri Ložu. To je bila velikanska trdnjava, kakor kažejo grozni kupi kamenja. Hiše so ljudje imeli zidane. Štirivoglate, v zemljo izkopane luknje so namreč obzidavali. Pozná se pa na prvi pogled, da tu ni zídala Rimljana roka. Čudno je, da pravega rimskega zidu sploh nikjer ne najdemo po vsem Notranjskem. Kjer je nekdaj to dobro utrjeno mesto Ulaka stalo, so sedaj njive. Poleg predmetov iz prve halštatske dobe so našli kmetje tudi

mnogo rimskih stvarij, posebno lepih novcev do dobe cesarja Konštantina. Jednako je z gradišči v Šilertabru, nad Zagorjem in Knežakom in z mnogimi istrskimi in kraškimi gradišči semkaj do Blok. Izkopljejo se starine in novci od najstareje do skoraj najnoveje dobe rimske zgodovine, kar kaže, da so bili prebivalci že zelo zgodaj v zvezi s sosednjo Italijo. Groba pa ni okrog teh gradišč nikjer nobenega najti, dasiravno je v njih bivalo mnogo ljudstva po več stoletij. Gotovo so mrliče sežigali in pepel raztrošali po zemlji.

Nad vse znamenito je gradišče pri Sv. Lovrencu nad Polhovim Gradcem. Na visokem, strmem hribu leži lepa raván, na kateri so nekdaj stale lesene hiše. Pri vhodu je bil močno zidan stolp. Mogoče je, da so ljudje semkaj pribežali iz razdejanega Navporta (Vrhnike). Našle so se na tej gori najlepše starine iz rimskih časov, kakor: zvonci, tehtnice, sekire, žage, bakrene posode itd. Nevedni ljudje so večino teh stvarij končali.

Sicer ne veliko, toda velezanimivo je gradišče na Velikem Korénu v krški fari v Suhi Krajini. Med kamenitimi brdi se tu okrog razprostirajo obširne senožeti. Na severno stran vasi se dviga rtast grič, podoben korenu. Odtod ima grič ime Korén. Ljudje pravijo, da so na njem imeli grad grofje Korenini, kar je seveda prazna pripovedka. Na severno plat je grič obrobljen s strmo pečino in le od južne strani se s težavo prileze na strmino. Zasledil sem to gradišče l. 1886. Nasipa ni nobenega; pa ga tudi zaradi strmega svetá ni bilo treba. Na vrhu je še precej velik prostor in na njem so v zemlji izkopane luknje, ki so bile na okroglo obzidane najbrž v rimskem času, a ne od Rimljanov. To so bila bivališča ljudstva, katero so Rimljani podjarmili. Na vzhodno stran griča je stala nekdaj cerkev sv. Jurija. Pred kakimi 30. leti je vanjo treščilo in je pogorela. Novo cerkev so Korenčani sezidali bolj pri vasi. Na grobljah stare cerkve sem našel rimsk kamen z napisom. Vzidan je bil kamen pred pogoriščem v cerkveno steno. Napis pové, da je bil tu pokopan Marcij, vojak II. rimske legije. Ko so premagali prvotne

prebivalce Koréna, so postavili Rimljani spomenik padlemu rojaku. V gradišču se dobé predrimske in rimske črepine. Groba ni nobenega. Le v nekem skalovju v bližni hosti je našel neki kmet kup bronastih zapestnic, igel in sekir iz prve bronaste dobe. Velikansko bronasto ovratnico je zabil v hišna vrata namestu kljuke. Kupil sem jo za muzej. Največja je izmed vseh ovratnic, kar jih ima ljubljanski muzej.

Med vsemi kranjskimi gradišči je pa najbolj nenavadno gradišče, ki leži kake tri četrti ure od Krškega nad Savo nasproti Rajhenburgu, imenovano Mladovina. Ondi sedaj stojita dve hiši. Tu se dobé sledovi prebivalcev od prve kamnitne dobe do časa Valentinijana. Našel sem orožje iz jelenovih rogov, meč iz bronaste dobe in črepine posod iz raznih starih časov. Le po notranjskih gradiščih se najdejo enako pisane lončene črepine iz predzgodovinske dobe. Rimske lončene posode so sicer prebivalci tudi delali na vreteno, a vedno so ohranili svojo posebno staro šego, ki se bistveno razlikuje od rimske. Preiskal sem vso okolico, pa groba nisem našel nobenega, dasiravno so ljudje todi prebivali že tisoč let pred Kristusom. Mrliče so morali tedaj vedno sežigati in pepel razmetavati.

To je splošni pregled kranjskih gradišč, ki slové zaradi svojih imenitnih starin čez meje našega cesarstva. Podrobneje opišem kako gradišče pri drugi priliki.[1]

---

[1] Nisem učenjak po knjigi. Toda v zadnjih desetih letih, ko se vedno s starinoslovjem pečam in občujem s prvimi učenjaki v tej stroki, sem si pridobil toliko izkušnje, da se lahko grem merit s kakim starinoslovskim kričačem, očitajočim mi nevednost. Poglavitno je, da stvarij ne pretiravam in ne sodim svojevoljno. Kar pišem, je resnica, katero mi narekuje izkušnja. V dvomljivih rečéh in prepirnih vprašanjih mi pa vodijo prepričanje najnoveji in najtrdneji dokazi; tu nočem biti — trmoglavec. *Pisatelj.*

Drobtinice iz furlanskih arhivov.

Nabral **Ant. Koblar.**

(Dalje.)

Trebnje. Nadvojvoda Ferdinand prezentuje 22. mar. 1599 župnika in naddijakona Klemena za beneficij kapele sv. Petra v mestu Ložu in patrijarh ga potrdi 23. dec. 1600. (A,[1] b, 41.) L. 1600 pošlje Klemen dijakona Jurija Kodriča, katerega si je izvolil za pomočnika v Trebnju, da bi zadobil v Vidmu mašništvo. Poslušal je Kodrič «Casus conscientiae» na Dunaju in v Gradcu v jezuvitskih kolegijih. (A, b, 47.) 16. maja 1600 toži župnik in naddijakon Klemen o pomankanju duhovnov. «Zaradi kuge postavljajo ljudje znamenja, križe in kapele, a ni ga, ki bi jih blagoslovil; zato namerava nadvojvoda v Gorici ustanoviti škofijo. Da se to zabrani in Dolenjsko ne odtrga od Ogleja, naj postavi patrijarh sufragana ali generalnega vikarja na Dolenjskem, n. pr. v Novem Mestu». (A, b, 34.) 26. sept. 1600 napové naddijakon Klemen, da naj se vsi dolenjski duhovni udeležé bližnje škofijske sinode in darujejo po jedno sv. mašo na čast sv. Duhu. (A, b, 49.) 16. dec. 1600 je prezentoval nadvojvoda za trebanjsko faro kranjskega župnika in novomeškega kanonika Krištofa Treiber-ja. (A, c, 6.) Ivan Friderik Klemen, ki se je Trebnju odpovedal, pa nastopi 17. apr. 1601 kranjsko faro. (A, b, 14.) Poprej pa še odpošlje 22. febr. 1601 naddijakonski razglas na vse fare zaradi lute-

[1] **A** = nadškofijski arhiv v Vidmu; **a** = «Libri gestorum» v njem; **b** = akti pod napisom «Chiese a parte Imperii»; **c** = zvezki z naslovom «Collazioni di beneficj»; pridejana prva (arabska ali rimska) številka pomeni zvezek, druga pa stran ali list v njem. **B** = videmski notarski arhiv v Vidmu. **C** = «Museo Civico» v Vidmu. **D** = mestni arhiv v Št. Danijelu. Pri teh dveh arhivih pomenijo pristavljene številke stare notarje, in sicer: 1 = Gabriel de Cremona, 2 = Eusebius de Romagnano, 3 = Gubertinus de Novate, 4 = Gandiolus, 5 = Petrus de Locha, 6 = Nicolaus, 7 = Waltherus, 8 = Henricus Praitenrewter in 9 = Melioranza de Thiene. **E** = kapiteljski arhiv v Vidmu in pristavljene številke pomenijo njegove zvezke in strani. **O. z.** = ordinacijski zapisniki in **V. z.** = vizitacijski zapisniki v videmskem nadškofijskem arhivu.

ranstva, govorèč: «Vinograd Gospodov pustošijo zverí, divji prešiči in lisice, namreč Turki in luterani, prvi s silo, drugi s krivimi nauki. Zaradi poslednjih gotovo prvi še huje udelujejo. Zato je sklenil nadvojvoda Ferdinand potrebiti luterane iz svojih deželâ. Naznanite tedaj župniki, ki ste na kmetih, meni vse krivoverce in krivoverstva sumne, kateri stanujejo v vaših farah; vi pa, ki pastirujete v mestih in trgih, napravite o luteranih zapisnike, da jih predložite verskim komisarjem, kadar pridejo. Populite pa tudi plevel slabega življenja!» (A, b, 49.) — 7. sept. 1647 prezentuje stiški opat Ivan za trebanjsko faro patrijarhu apost. protonotarja Simona pl. Chumberga (A, b, 23.), ki je bil potrjen 25. jan. 1648. (A, c, 12.)

Tržič. 18. jan. 1475 župnik Martin (in Nouo Foro). (A, c, *A*, 41.) — 10. nov. 1484 in 19. sept. 1485 se tržiški župnik Gašpar pravda z ljubljanskim trgovcem Benediktom Cosiza ali Coschziza (Koščica). (A, a, 11, 99.) — Posvečeni so bili Tržičani: Luka, sin Krištofa Libenstaina, 19. sept. 1495 na mizni titel sester Katarine in Praksede Winkler in dedičev gradu Gutenberg v subdijakona, 27. febr. 1496 v dijakona in 19. marc. 1496 v mašnika. Jakob Gorjup, sin pok. tkalca Andreja (textoris de Nouo Forulo), je postal mašnik v Čevdadu 14. mar. 1500; Ivan Mrežnik (Mresnickh), sin pok. Luke, je pa dobil 23. dec. 1497 v Čevdadu subdijakonat na titel Lovrenca pl. Paradeyser-ja in njegovih dedičev v Tržiču, 10. mar. 1498 dijakonat in 31. mar. 1498 v Belaku mašništvo. (O. z.) — 16. jun. 1506 župnik Filip Kopoš (Khoposch). (A, b, 49.) — L. 1595. župnik Gašpar Jančič. Farni zavetnik Lovrenc Paradeiser se je tačas lastil župnikovih dohodkov. (A, b, 15.) — Po smrti župnika Jurija Vide prezentuje Henrik Paradeiser, baron v Novem Gradu in Gradišču, za faro Tomaža Podgorca, ki je potrjen 13. okt. 1635. (A, b, 23 in 49.) — Po Podgorčevi smrti je bil l. 1692. potrjen za tržiško faro Matija Košir (A, c, 17.) — Po smrti župnika Matije Koširja sta prezentovala 10. jan. 1704 Antona Kristana dva patrona, namreč Vajkard Ferdinand

Barbo grof Waxensteinski, baron v Gutneku, Passbergu in Čušperku, gospod v Kieselsteinu, Rakovniku in Dragomlju, ter Henrik Julij baron pl. Werneck, gospod na Bregu, Raki in Novem Gradu. (A, b, 41.) — 30. apr. 1704 je novopotrjeni župnik Anton Kristan imel kapelana Mateja Zormana, katerega je vzdrževal iz svojega. Kapelanije še ni bilo. — V farni cerkvi M. B. v nebo vzete je bil tačas pri altarju sv. Jurija beneficij, ustanovljen od grofov Lambergov. Beneficij je užival Frančišek Ignacij Poljak, župnik na Koroškem. V cerkvi je bila tudi bratovščina presv. Trojice. Na pokopališču zunaj cerkve je pa stala kapela s privilegovanim altarjem škapulirske M. B., ali prav za prav sv. Mihaela, kakor je bilo pred l. 1670. V cerkvi sv. Andreja, koder so častili kovači sv. Elogija, je bil beneficij, katerega je imel tudi zgorej omenjeni župnik Poljak. Ta beneficij je ustanovil tržiški župnik Andrej Ahačič in ostavil patronsko pravico baronom pl. Brniškim (Wernegg). Cerkev sv. Jožefa nad trgom se je na novo zidala od l. 1702—1704. Tržiška fara je imela l. 1704. okrog 3000 duš. (A, b, 49.) — 22. sept. 1712, po smrti Antona Kristana, je bil za župnika v Tržiču potrjen Gašpar König. Prezentovala ga je bila udova Marija Renata pl. Barbo iz Novega Grada. (A, c, 18.) — L. 1723. je stopil v mašniški stan Tadej baron pl. Werneck, porojen Tržičan. (A, b, 49.) — 18. avg. 1749 zagotové Leonard Cemè in drugi železarji Frančišku Grochauer-ju «Titulum mensae» iz fužinske blagajnice. (A, b, 39.)

Tuhinj Spodnji. (Šmartin.) 29. sept. 1481 je bil Florijan iz Ljubljane duh. pomočnik v Tuhinju (socius diuinorum in Tuchain). (A, a, 10, 408.) — L. 1595. se imenujeta dva vikarja: Valentin Palnerius in Ivan Pilko. (A, b, 15.) — 20. nov. 1621 kurat Sebastijan Textor. (A, b, 10.) — L. 1634. je bil Adam Strosh, sin Baltazarjev iz Šmartina, posvečen v mašnika. (A, b, 39.) — Od l. 1682. do 1707. vikar Matej Bokalnikar. L. 1704. je iz svojih dohodkov vzdrževal kapelana Primoža Burkljico. V lopi zunaj cerkve sv. Martina je takrat stal altar sv. Štefana s privilegijem, da

se je ob shodih ondi darovala sv. maša. Duš je štel vikarjat 1860. (A, b, 49.) — Po smrti vikárja Bokalnikarja je kamniški župnik Rasp prezentoval 8. jul. 1707 magistra modroslovja Frančiška Mihaela Paglavca (A, b, 46.), ki je bil od patrijarha potrjen 20. okt. istega leta. (A, c, 17.)

Tuhinj Zgornji. Vsled predloga kamniškega župnika je bil 17. febr. 1712, po smrti Andreja Ovce, od patrijarha za vikarja potrjen Matija Dimec. (A, c, 18.)

Vače. Ko so se odpovedali vojnik Volfhard Stegberški, Nikolaj Henglmanov, Nikolaj Bernhardov, Henrik Schiech, Herman Pio, Bertold s priimkom Daybog (Dajbog), Ivan de Rubo in Konrad de Råb, vazali patrijarha Bertranda in oglejske cerkve, fevdom na Vačah (in Watz), podelil je iste fevde patrijarh Bertrand v Vidmu 6. marc. 1337 plemenitniku Konradu Gallu z Lébeka (de Liebech) in njegovim dedičem. (D, 3, 83, list 4.) — 24. apr. 1343 je dobil Marhlin Gall z Lébeka (de Lyebech) moravško faro. (E, I, b, 55.) — 27. jun. 1487 vikar Blaž (in Watsch). (A, a, 12, 391.) — 6. avg. 1487 duhovni pomočnik Lovrenc. (A, a, 12, 411.) — 27. febr. 1496 se omeni pl. Lamberger, oproda v lebeškem gradu (in Castro Lebeckh). (O. z.) — 14. mar. 1500 je bil v mašnika posvečen Vačan Matija, sin Ivanov. (O. z.) — 26. avg. 1500 dobi kovorsko faro Gregor z Vač. (A, a, 24, 303.) — L. 1595. je bil na Vačah vikar Gregor Šega. (A, b, 15.) — Gašpar Kastelec, domá iz vaške fare, je bil l. 1601 v Vidmu posvečen v mašnika. (A, b, 47.) — Kapelanija M. B. na Vačah v drugi polovici 16. stoletja ni imela duhovna, ker so se bili luteranski patroni iz obitelji Lamberške polastili imetja. Nadvojvoda Ferdinand je l. 1600 podelil ta beneficij ljubljanskemu kanoniku in generalnemu vikarju Andreju Stürtzensteiner-ju. (A, b, 46.) Po njegovi smrti je nadvojvoda prezentoval 24. sept. 1603 svojega dvornega kapelana Polidora Locatelli-ja pl. Venzono. (A, b, 23.) Baronka Sabina p. Lamberg iz Črnelega je pa 7. sept. 1603 v imenu svojega soproga barona Viljema, bivajočega v turški sužnosti, prezentovala ljubljanskega dekana dr. Mihaela

Mikca (A, b, 49.), katerega je patrijarh potrdil 4. okt. 1603. (A, c, 6.) Napela se je pravda, in 22. febr. 1606 je bil dolenjski naddijakon poslan od patrijarha na Vače, da je nabil na cerkvena vrata razglas, glasèč se, da se je pravda končala na korist dr. Mikcu. (A, b, 23.) — 21. jun. 1605 prezentuje nadvojvoda Ferdinand za beneficij sv. Mihaela na Vačah po smrti Ivana Butaliča (Wutalitsch) svojega dvornega kapelana Elijo Henrika, katerega je patrijarh potrdil 29. jul. 1605. (A, b, 23 in A, c, 6.) — 8. jan. 1611 je pa beneficij sv. Mihaela dobil Marko Kodrač (Codracius). (A, c, 7.) — V l. 1636. so se na Vačah vrstili župniki Matija Juvan, Jernej Molitor in Matija Lovša. Premikal jih je opat v Dun. Novem Mestu kot patron fare. (A, b, 49.) — 6. jul. 1639 je bil potrjen za beneficij Matere božje ljubljanski kanonik Jurij Scharlichi. Pred njim ga je imel mengeški župnik Andrej Šega. (A, c, 11.)

Váltova Vas. Cerkev sv. Jakoba v Valtovi Vasi (Waltersdorf) je bila 30. dec. 1501 še podružnica fare sv. Mihaela pri Novem Mestu. (A, a, 23, 138.)

Velesovo. *Fara:* Velesovske nune so v 15. stoletju volile za cerkev sv. Marjete kapelana, ki je ondi opravljal dušno pastirstvo. Poprej so ga dale izprašat, če je sposoben, in po izvolitvi ga je patrijarh potrdil. 28. marc. 1485 je bil kapelan Jurij Nuner. (A, a, 11, 158.) — 5. avg. 1487 se imenuje Leonard Sax, župnik velesovski. (A, a, 11.) — 26. marca 1494 določi patrijarh, da ima prednica pravico, prezentovati kapelana za kostniško kapelo v Cerkljah. (A, a, 17, 178.) — 22. apr. 1496 se imenujejo Andrej in Bernardin, beneficijata, ter altarist Ivan, vsi trije službujoči v velesovskem samostanu. (A, a, 16, 212.) — L. 1599. župnik Leonard Tillius. (A, b, 15.) — Naddijakon Trebuhan je pisal l. 1599: «in Michelstetten vel Velessale» in l. 1600 zopet «Velesselo». (A, b, 47.) — L. 1636 kurat v samostanu Adam Wassermann. (A, b, 49.) — Po smrti kurata Luke Latomija predlaga samostan 22. apr. 1637 za kurata borovniškega vikarja Ivana Tavčarja. (A, b, 38.) —

29. jun. 1671 je velesovski kurat (župnik) dobil šentjurijsko faro. (A, b, 45.) — Isto faro je dobil 20. apr. 1700 velesovski župnik Jakob Krč. (A, b, 43.) — 20. apr. 1704 župnik Ivan Dominik Perner in kapelan Ivan Maren. (A, b, 49.)

Samostan: Po smrti Ane pl. Gallenberg je bila 31. maja 1475 za prednico potrjena Jera Plasl in naročeno je bilo cerkljanskemu župniku in naddijakonu, da jo je vmestil. (A, c, *A*, 46.) — 23. mar. 1495 je vladala samostan prednica (priorka) Barbara Mindorfer. (O. z.) — 12. marc. 1499 prosijo nune po naddijakonu patrijarha, da bi smele hoditi s privoljenjem prednice iz samostana gledat k živini in sprehajat se v bližnji gozdič, ker stoji samostan na močvirnem svetu in nune mnogo trpé za mrzlico. (A, b, 49.) — 8. jan. 1505 dobi prednica Barbara Mindorfer (Priorissa Monasterii Vallis B. M. V in Michelstetten) od patrijarha privilegije: 1.) da v posebnih slučajih za-njo ni klavzure, 2.) da se smejo moški, kadar treba, pogovarjati z nunami, a ne «solus cum sola», 3.) da smejo gospé, ki pridejo nune obiskat, po tri dni prenočevati v samostanu, 4.) da smejo bolehne nune hoditi iz samostana v kopel, ali na vrt, ali v bližnjo cerkev, in sicer po 2 ali 3 skupaj, 5.) da smejo nune v samostanski šoli podučevati dekleta, posebno one, ki so plemenitega stanu, ker ostanejo tako bolj verne, kakor če se vzgojé v svetnih šolah. Poslednje dovoljenje je izprosilo vojaštvo in plemstvo Kranjske (universis Militia et Nobilitas Carniole), ki je malo prej pisalo patrijarhu: «Virgines in saeculo educatae raro vel nunquam religioni fauere, imo vel nunquam religiose vivere, nisi institutae in monasteriis, praecipue nobiles.» (A, a, 25, 495.) — Po smrti Neže pl. Liechtenberg (Hertenberg?) je bila 18. okt. 1553 potrjena za prednico Ana Gall. (A, c, I, 3.) — L. 1580 in 1589 je živela prednica Marjeta Maloprav. (A, b, 23.) — 26. maja 1582 je bil velesovski upravnik Jurij Schwab pl. Lichtenberg iz Tustajna zaradi luteranske vere odpravljen iz samostana. Jurij grof pl. Thurn je nunam pripo-

ročil, da naj izvolijo za upravnika Jurijevega sina, Frančiška Krištofa Schwaba pl. Lichtenberga, ki je jedini izmed svojih bratov katoličan. (A, b, 43.) — 17. okt. 1593 in 13. marc. 1594 prednica Magdalena Strauss. (A, b, 48.) — Po njeni smrti je bila 25. okt. 1594 za prednico potrjena Magdalena Kern. (A, c, 3.) — Naddijakon Freudenschuss je l. 1595. cerkljanskega in šentjurijskega župnika obsodil v ječo s postom ob kruhu in vodi, ker sta brez dovoljenja prestopala klavzuro velesovskega samostana. Na lepo prošnjo in obet poboljšanja ju je odvezal. (A, b, 47.) — L. 1600 je prišla kuga v Velesovo, da so morale nune pobegniti iz samostana. (A, b, 48.) — Po smrti Magdalene Kern je bila 5. marc. 1632 za prednico potrjena Katarina Tavčar (A, c, 11), ki se omenja še 6. marc. 1635 in 22. apr. 1637. (A, b, 23.) — Po smrti Katarine je bila pa 24. nov. 1638 za prednico potrjena Rozina Kralj. (A, c, 10.) — 4. avg. 1641 prosi komisar Amigoni dovoljenja, da bi smel kak sosednji škof posvetiti 3 altarje v Velesovem in uvesti jedno nuno. (A, b, 38.) — Po smrti Rozine Kralj so si nune izbrale za prednico Ano Regino Tavčar pl. Strausseneck in so 6. sept. 1644 izvolitev predložile patrijarhu v potrjenje. (Izv. perg. list., A, b, 22.) — 12. sept. 1647 je bila po smrti Ane Regine Tavčar za prednico potrjena Rozina Oberegger. (A, c, 12.) — 20. nov. 1649 prednica Ursula. (A, b, 24.) — Ivana Suzana Paradaiser se imenuje prednica 29. jun. 1671 (A, b, 45), ter v letih 1682, 1688 in 1690. (A, b, 44.) — Po smrti Ivane Suzane Paradaiser je bila 5. maja 1693 za prednico potrjena Marta Gall. (A, c, 17.) — 20. apr. 1700 in 23. okt. 1721 prednica Ana Katarina pl. Petteneck. (A, b, 43.) — L. 1704. je bila podprednica (Subpriorissa) Marija Ana Gandini. Samostan je bil tačas še skoraj čisto lesen in na njegovem pokopališču je stala posvečena kapela sv. Jožefa. (A, b, 49.)

Vipava. 21. jun. 1304 se imenuje Reuman Vipavski. (E.) — 18. avgusta 1325 se omenijo: vipavski župnik Almerik ter duhovna Oton in Gutfred iz Vipave. (C, 3, 2.) Almerik

je župnikoval v Vipavi še 18. jul. 1337, ko se je bil Rodulf Svibenski odpovedal desetinam v Vipavi in je patrijarh te fevde podelil Rajneriju Picerni z Ostrovice. (D, 3, zv. B. l. 80.) — 12. sept. 1329 (?) se omeni Konrad, imenovan Ungnad, iz Vipave. (C, 2, 2.) — 22. sept. 1355 dâ patrijarh Nikolaj svoj spodnji vipavski grad z gastaldijo in dohodki bratoma Majnardu in Hermanu, goriškima in tirolskima grofoma, s pogojem, da bodeta odpirala grad njemu in njegovi vojski, kadar se bode zahtevalo. (C, 3, 4.) — V koncu 15. stoletja stoji zapisanih cela vrsta vipavskih duhovnov, in sicer: 20. apr. 1481 duhovni pomočnik Jurij iz Ljubljane (A, a, 10, 361); 11. febr. 1485 in 4. marc. 1486 vikar Jakob (A, a, 11 in 12); 26. jan. 1488 duh. pomočnik Ivan Rogačar (A, a, 13, 254); Jurij Steinbach, župnik vipavski in prošt strassburški, 30. dec. 1488, 7. okt. 1489, ko je dobil naslov patrijarškega kapelana (A, a, 13, 254), ter 22. jan. in 29. marc. 1490 (A, b, 49), 13. in 30. apr. 1492 (A, a, 15, 339 in 17, 38), 3. dec. 1492 in 12. febr. 1493 (A, a, 15, 417 in 453), 7. okt. 1494 (A, a, 17); 24. okt. 1489 je za Andrejem Fabrom dobil kapelanijo Blaž (A, a, 13, 476); 21. jan. in 3. sept. 1490 kapelan Ivan Hohot (Chochot) (A, a, 14, 10 in A, b, 23); 20. febr. 1490 kapelan vipavskega gradú, zoper katerega se je glavar Leonard Herberstein pritožil, da ga je žalil na časti (A, b, 49); 9. maja 1490 duhoven (minister diuinorum) Martin Smolè (A, b, 49); 3. sept. 1490 Lovrenc, kapelan pri sv. Juriju (v Šturijah) in oficijant Ivan Tomaž, v fari sv. Križa, spadajoči pod vipavsko faro, duhovni pomočnik Jurij (A, b, 23); 13. apr. 1492 kapelana Jakob Dornik in Jakob iz Radovljice (A, a, 17, 38 in 40); 24. apr. 1492 vikar Martin Poschendorfer in kapelana Martin Ebriacher in Jakob Gracijan ter zornik Erazem (A, b, 49); 30. apr. 1492 vikar Martin (A, a, 15, 339); 31. okt. 1492 dobi vikarstvo Martin iz Kostanjevice (A, a, 15, 397), ki je imel isto še 1. jan. 1495 (A, a, 16, 31); 3. dec. 1492 Ivan, kapelan v Logu (in Hain), in vipavski duh. pomočnik Jurij (A, a, 15,

417); 12. febr. 1493 in 7. okt. 1494 farni vikar Martin Poschendorfer (A, a, 15, 453 in A, a, 17); 2. apr. 1493 Andrej, vikar sv. Jakoba v Vipavi (Viz. zap. I, 3); 3. jul. 1493 duhoven Jurij iz Kamnika, kapelan načelnika v vipavskem gradu, in beneficijat Jakob, ki je imel ob jednem faro sv. Ivana «in Lubis» (A, a, 15, 499); 27. jan. 1496 dobi vikar Ivan Regensen od patrijarha ukaz, da naj izobči vipavske priležnike (A, a, 16, 176); 8. apr. 1497 vikar Martin, bivajoč pri Sv. Vidu v vipavski fari (A, a, 16, 361); vipavski župnik Peter Bonhomo, ki je stanoval v Trstu, kjer je pozneje postal škof, se omenja 17. jul. 1498 (A, b, 49) in 27. maja 1501 (A, a, 25, 44); njegov vikar Andrej Trecell (tudi Tregil) se imenuje 17. jul. in 13. avg. 1498 (A, b, 49), 1. jun. 1500 (A, a, 23, 77), 8. jan. 1501, ko je bil ob jednem župnik pri sv. Ivanu (A, b, 49), in 31. jan. 1501 (A, a, 23, 144); Mihael Kralj (Chreyl), kapelan vipavskega gradnika in glavarja, 25. okt. in 12. nov. 1499 (A, a, 22, 228) in 13. marc. 1500 ob jednem z vipavskima duh. pomočnikoma Ivanom de Malpurga in Ivanom Auer-om ter beneficijatom Andrejem (A, a, 23, 32); Ivan Auer (Houer, Ouer), doma s Sp. Štajerskega, se omeni tudi 1. jul. 1500 (A, a, 24, 42), 8. jan. in 31. jan. 1501 (A, a, 23, 144); 1. jun. 1500 zornik Baltazar in duhoven Martin Jamšek (A, a, 23, 77); 27. maja 1501 vikar Matija Habersack (tudi Abrasach) (A, a, 25, 44); 27. nov. 1500 duhoven Jakob Fraiburger, ki je bil za časa gospoda pl. Valsee kapelan v Devinu (l. 1500. je bil rimski kralj lastnik devinskega gradú) (O. z.); 23. jan. 1503 Jurij iz Vipave, ki je bil prej vikar tržaškega dekana Leonarda (A, a, 25, 230.) — L. 1488 in 1490 je živel vipavski tržan Leonard Czigayner (Cigan). (A, b, 31.) — Duhovskemu stanu so se posvetili Vipavci: Nikolaj, sin krznarja Tomaža, je postal 19. dec. 1495 v Čevdadu subdijakon na mizni titel duhovna Marina, pevca v čevdadski cerkvi, 27. febr. 1496 dijakon in 19. marc. 1496 mašnik; Primož Knebel, sin pok. Gregorja, 19. marc. 1496 na mizni titel senožeškega glavarja Henrika Elechar-ja subdijakon, 2. apr. 1496 dijakon in

28. maja 1496 mašnik; Sebastijan Schiek (tudi Sciech), sin vipavskega sodnika Leonarda, 27. febr. 1496 na titel vojnika Leonarda pl. Erberstayna (Herberstein) v Čevdadu subdijakon, 19. marc. 1496 dijakon in 24. sept. 1496 mašnik; Nikolaj Francz, sin Valentinov, doma od Št. Jurija pri Vipavi, 14. apr. 1498 v Ogleju subdijakon na titel bistrskega samostana, 9. jun. 1498 dijakon in 22. dec. 1498 mašnik; Jurij, Blažev sin, 21. dec. 1499 subdijakon na titel mokriškega grajščaka Davida Sebriacher-ja, 14. marc. 1500 dijakon, 4. apr. 1500 mašnik; Jurij, sin vipavskega sodarja (doleatoris), na titel Jurija Edlingerja 14. marc. 1500 v Čevdadu subdijakon, 4. apr. 1500 dijakon in 18. apr. 1500 mašnik. Tonzuro in nižje redove so dobili: 27. febr. 1496 Andrej Čepek, Petrov sin; 13. apr. 1498 Jurij, sin vipavskega kopelarja (balneatoris) Nikolaja, in 14. marc. 1500 Gregor Trupar, Primožev sin. (O. z.) — Vipavski glavar Jurij Gall (Capitaneus sive Castellanus) se omenja 4. jun. in 12. okt. 1504 (A, a, 25, 450) in 27. jan. 1505 (A, b, 49). 12. okt. 1504 so gnali njegovi stražniki in hlapci duhovna Matijo v ječo, češ da se je udeležil neke praske. Na vikarjevo besedo so ga pa precej izpustili. — Službovali so dalje duhovni: 4. jun. 1504 Luka, šolski vodja v Vipavi, in Sebastijan, namestni kapelan pri M. B. v Logu (A, a, 25, 388); 16. mar. 1505 vikar Matija Habersack (A, a, 25, 573), Sebastijan Medic, duh. pomočnik; Jurij, zgodnjik; Luka Mar, kapelan M. B. v Logu (in Augea), in Mihael, duh. pomočnik pri Sv. Vidu. (A, b, 49.) — Zanimiv je vizitacijski zapisnik v videmskem mestnem muzeju iz l. 1570. Naslov se glasi: «Visitatio Apostolica facta per Rev. et Ill. Dom. Bartholomaeum Pursisiarum et Brugnariae Abbatem Mosacensem cum potestate et auctoritate Pontificis delegatum Visitatorem in civitate et Dioecesi in Statu Ser^{mi} Archiducis Caroli Austriaci.» Iz tega zapisnika posnamemo o Vipavi nastopno: 9. marc. 1570 je vizitator mašev al v cerkvi Sv. Križa. Po maši je prišel k njemu vipavski župnik (vikar) «Stephanus Arbensis». Faro je bil dobil od krškega ali strassburškega prošta Ivana

Ottingher-ja, ker je bila vipavska fara z ono proštijo zvezana. Sv. zakramente so imeli v vipavski fari: pri sv. Križu, sv. Gvidonu, sv. Jakobu (Štjak), na hribu («in Monte») in pri sv. Mariji («Sumaria» = Šmarje). Od Sv. Križa do Vipave so računili 5 milj. V sredi je bil čez Vipavšico kamniten most. Dohodkov je imel vipavski župnik v Sv. Križu 18 vorn («urnas») vina in v Lokavcu 4 kvinče («congia») vina. Vsak gospodar je dajal njegovemu duhovnemu pomočniku 1 bokal («siculam») vina in nekaj odškodnine v denarju, kadar je opravljal zapisane maše. Vipavski župnik je bil dolžan trikrat v letu mašcvati in pridigovati v Križu, namreč na praznik najdenja in povišanja sv. Križa in v nedeljo po prazniku presv. R. T. Kapelan je hodil opravljat v Križ službo božjo vsako nedeljo in praznik. Duhovna opravila so se vršila po obredu oglejske cerkve v vsi vipavski fari. Krstne matice župnik ni imel. Krstni botri so bili po trije: pri dečku dva moška in jedna ženska, pri deklici dve ženski in jeden moški. Kar je bil Štefan župnik v Vipavi, še ni bilo sv. birme. V fari menda ni bilo še krivovercev, ker so vsi farani hodili k spovedi in prejemali sv. obhajilo le pod jedno podobo. Kapelani so dobivali od vsakega gospodarja po jeden bokal (siculam) vína in ob nedeljah obed in 4 solde, ali pa 12 soldov brez obeda. Za obhajila, pogrebe in maše dobivali so duhovni malo. V nedeljo po presv. R. Telesu so prirejali udje bratovščine presv. R. T. procesijo in imeli potem bratovski obed. Druga bratovščina je bila sv. Marije s 13. udi. Imela je vinograde, katere so obdelovali udje, in dobivala je iz njih po 10 kvínčev (congia) vína na leto. Bratovščina sv. Jakoba je štela 40 in ona sv. križa 24 udov. V Sv. Križu je bil mal hospital za starčke in v njem soba s tremi posteljami. Predstojnik mu je bil Tomaž Cosseva, katerega je postavil grof Jurij Thurn. — L. 1577. je živel v Vipavi plemenitnik Mihael Franckmann. (A, b, 24.) — 28. avg. 1581 je pisal nadvojvoda Karol grofu Lovrencu pl. Lanthieri-ju, da naj luterane Ivana Amigona, Baltazarja Seprechta, Jurija Cividatorja in Bernarda Distelna pošlje pa-

trijarhu, ako se ne bodo spreobrnili, vipavskega oskrbnika Julijana Cividatorja, ki se je drznil predikanta poklicati v Vipavo, naj pa takoj izpodí. (A, b, 48.) — Župnik Matej Scolasticus, prošt strassburški, postavi 25. jul. 1593 za provizorja v Vipavi ljubljanskega kanonika Jurija Grysana. (A, b, 48.) 25. jul. 1595 se Matej Scolasticus imenuje prošt strassburški, gen. vikar krškega škofa in župnik vipavski. (A, b, 41.) — 11. jan. 1594 je bil Rok Blanda duh. pomočnik pri Sv. Vidu v Vipavi. (A, b.) — 8. mar. 1594 je dobil vikarsko službo Matej Forstner. (A, b, 34.) 28. maja 1597 je poslal Forstner Vipavca Tomaža Pomponija v Videm, da so ga posvetili v mašnika. (A, b, 41.) 25. febr. 1597 je tožil vikar Forstner patrijarhu, «da raste predrznost vipavskih luteranov. Navozili so že kup kamenja za svoje pokopališče, katero mislijo obzidati. Na pepelnico l. 1597. je Vincencij Amigon, vodja vipavskih luteranov, poklical iz Ljubljane Jurija Clemensa v Vipavo in mu dal svoje otroke krstit. Drugi dan so imeli luterani v hiši njegovega soseda Matije Jurkoviča shod in obhajanih je bilo po luteransko okrog 70 oseb». Naznanil jih je vikar nadvojvodi in prosil tudi patrijarha pomoči. (A, b, 49.) Kmalu potem je pisal Forstner patrijarhu tako: «Vincencij Amigon, sodnik v Vipavi, je tu vzrok vsemu luteranstvu. Svojega očeta Ivana je preslepil, da je moral pobegniti l. 1581. Ko je nadvojvoda Karol zatisnil oči, dvignili so luterani glave. Vincencij Amigon je s silo ukazal pokopati nekega luterana na našem pokopališču. Pridrl je bil nad-me z Ivanom Magaino in ukazal zvoniti pri luteranskem pogrebu. Zasramoval je tudi procesijo, ki je prišla iz Št. Vida v Vipavo, in se javno norčeval iz križa, da zdaj ne marajo Šentvidci več priti. Mojemu organistu je ukazal, da naj v cerkvi poje luteranske pesmi. Ob nedeljah bere ljudem krivoverske pridige. Ukazuje delati o praznikih in jé meso o petkih in sabotah. Njegov brat Matija Amigon, ključar bratovščine M. B. in javni notar, je ravno tak. Tretji luteran je Gašpar Vekovec, ključar cerkve sv. Marka. Drugih je še več, a ti so najhujši.» (A, b, 48.)

V začetku l. 1598. piše Forstner, da bodo v nedeljo po prazniku sv. Rešnj. Telesa nastopni vipavski lüteranci prestopili v katoliško cerkev: Izak Vokmar, Krištof Schmutz, Martin Godina, Peter Durus, Lovrenc Razpor, Jurij Bathise, Vrban Senar, Štefan Sluga, Jožef Magaina, Andrej Magaina, Lovrenc Amigon, Gašpar Pitamec, Mohor Šigavec in Ahac Krašen. Ostali so pa še luteranski: Baltazar Suapla, Jurij Grbec, Matej Pracek, Jeronim Pen, Ivan Amigon, Benedikt Pregel, dva Bolsina (?) Pregel, Andrej Falkon, Matija Amigon, Gašpar Kovačič, Jernej Boldin, Luka Kalin, Nikolaj Seprecht, Ulrik Mikuš, Jurij Pregel, Tomaž Pracik, Ivan Pičohar, Ivan Sluga, Baltazar Volk, Gregor Lušnik in njegov sin Gašpar, Jernej Benedičič, Melhijor Trušar, Lovrenc Flasch, Andrej Lanza, Matija Turkovič ter sinova Gregor in Ivan, Jurij Magaina. Razun tega so še štiri ženske in nekaj luteranskih Vipavcev prebiva v Ljubljani. (A, b, 49.) — 3. marc. 1598 je sporočil zopet vikar Forstner: «Ko je prišel ukaz od nadvojvode, da morajo luterani iti iz dežele, je sklical pl. Lanthieri 28. febr. 1598 vse vipavske luterane v grad in jim je prebral ukaz. Stražili so jih vojaki, dokler se niso odločili, ali za katoliško vero, ali za odhod. Vsi so obljubili prvo, razun šestih, ki jih ni bilo blizu, in so bili že odšli. Grof in jaz jih učiva in prepričujeva. Prosim dovoljenja, odvezovati od krivoverstva.» (A, b, 44.) 27. mar. 1600 priporoči vikar Forstner dunajskega dijaka Ivana Kosevca, ki je bil porojen v Komnu in izrejen v Vipavi, za sv. redove. (A, b, 48.) — 24. jul. 1612 strassburški prošt Ivan Lux prosi patrijarha, da naj odpravi iz Vipave vikarja Matijo Sponsor-ja. (A, b, 23.) — Po smrti Gašparja Bianka dobi 3. dec. 1621 beneficij M. B. v Logu Jernej «de Mutiis, Conte de Cesana» (A, c, 9), in po Jernejevi smrti Adam Bučar (Putschar) 12. apr. 1624. (A, c, 10.) — 7. mar. 1634, po smrti Ivana Tacca, je bil od patrijarha potrjen za vikarja (župnika) Danijel Cordini de Costis, in nató, ko je Danijel l. 1637. resignoval, prezentuje strassburški prošt za faro Andreja Milosta iz Solkana. (A, c, 11.) — Vikar Andrej

Milost priporoči 6. apr. 1637 Jurija Samca in 13. septembra 1643 Jurija Jančžiča za mašništvo. (A, b, 24 in 38.) Milost je vodil vikarjat še l. 1647. (A, b, 34.) — 6. nov. 1634 je bil ondi kapelan Štefan Benedičič. (A, b, 24.) — 12. maja 1643 je fara Sv. Križ, kjer je bil za vikarja Ivan Družina, s Savljami pri Rifenberku vred spadala še pod vipavsko faro. (A, b, 24.) — L. 1643. je bil v mašnika posvečen Ivan Tercel. «Titulum mensae» je dobil v Mekinah. (A, b, 18.) — 17. dec. 1646, po smrti Adama Bučarja (Puscar), je bil Bernardin Andriani od cesarja prezentovan za beneficij M. B. v Logu (Au) (A, b, 42), potrjen pa od patrijarha 21. jun. 1647. (A, c, 12.) — V jan. 1647 je v Šent-Vidu pri Vipavi kapelanoval Matija Trost (A, b, 34.) — 16. sept. 1650, ko je resignoval Andrej Milost, postane vipavski župnik (vikar) Andrej Mulič (A, c, 18). Župnik (vikar) Andrej Mulič priporoči 2. avg. 1659 Adama Bratino, rojenega 25. maja 1633 pri Sv. Križu, in 7. marc. 1660 priporoči Ivana Leonarda Žvokeljna, ki je bil krščen 6. nov. 1634 v Vipavi, za mašništvo. (A, b, 24.) — Ko je Mulič odpovedal vikarsko službo v Vipavi, je 4. apr. 1666 strassburški prošt Kristijan Hartnig kot župnik vipavski podelil to službo Jeronimu Frideriku Ludoviku (?) grofu pl. Lanthieri-ju. (A, b, 45.) — Po odhodu Ivana Lotitscha je bil 3. sept. 1668 za vikarja cerkve sv. Jakoba v vipavski fari potrjen Blaž Klemen. (A, c, 14.) — 27. jan. 1687 je bil koadjutor vipavski Simon Naglost. (A, b, 24.) — Ko je resignoval vikar grof Lanthieri, je strassburški prošt 5. febr. 1685 predlagal za vipavski vikarjat Ivana Marijo Furlana (A, b, 45), ki je bil od patrijarha potrjen 23. mar. 1685. (A, c, 16.) — Po Furlanovi smrti je postal vikar Baltazar Lokar 2. sept. 1692 (A, c, 17) in po Lokarjevi smrti 6. okt. 1693 Ivan Friderik Schweiger pl. Lerchenfeld. (A, c, 17.) — 1. avg. 1709 se imenuje Franc Anton grof pl. Lanthieri, baron v Schönhausu, gospod v Vipavi, Rifenberku in Baumkirchenthurmu. (A, b, 23.) — 3. maja

1714 je pisal vipavski župnik (vikar) Ivan Friderik Schweiger patrijarhu: «V moji fari je 20 duhovnov. V Vipavi imam 5 duhovnih pomočnikov in enega koadjutorja. Dva duh. pomočnika hodita okrog po vaseh, drugi trije pa opravljajo duhovno pastirstvo domá in se vrsté po tednih. Prva dva pomočnika imata po vaseh zunaj po dva kapelana, drugi trije pa po tri. Kadar je kaka slovesnost, pomagajo tudi kapucini, ki so v moji fari. Letos so tu umrli trije duhovni: Martin Lipovš, Pavel Leben in Jakob Wierssa.» (A, b, 49.) — V mašnike so bili posvečeni Vipavci: Jernej Potočnik l. 1723 ter Matej Bavde in Franc Trost l. 1731. (A, b, 49.) — 14. febr. 1750 je bil župnik vipavski Franč. Bernard pl. Ranfftlshoffen, prošt v Strassburgu. (A, b, 42.)

Višnja Gora. 21. febr. 1349 se omenita brata Majnhard in Herard Višnjagorska (de Weyselberch). (C, 3, 4, 21.) — 13. marc. 1356 dobi desetine pri Višnji Gori od vasi «Kalez» do vasi «Posem» in na hribu od patrijarha v fevd Ernest, kakor jih je poprej imel njegov oče Rudolf pl. Seytzer iz Višnje Gore (de Wichselberch), ki je bil vazal oglejske cerkve. (C, 3.) — 23. apr. 1450 je pričal Urh, grof celjski, ortenburški in zagorski ter ban dalmatinski, hrvaški in slavonski, da je Gregor Kumpelar, sin Jurija Kumpelarja, v resnici patron cerkve Matere božje, ki stoji pri Višnji Gori ob cesti, in sicer zato, ker sta Gregor in njegov sorodnik Krištof Kumpelar dovolila, da se je sezidala omenjena cerkev na njunem svetu, in sta vrh tega darovala zanjo tudi nekaj denarja. (A, b, 49.) — 24. maja 1475 se omeni duhoven Peter Peregrinov iz Višnje Gore. (A, c, *A*, 45.) — Oproda Evstah pl. Melez iz Višnje Gore se omenja 2. apr. in 24. sept. 1496 ter 18. febr. in 23. dec. 1497. (O. z.) — 18. marc. 1497 je služil Ivan Lengenhauer za vojnika višnjagorskemu glavarju. — 12. jul. 1496 je Leonard Višnjagorski (Weichselberger) ostavil kanonikat v Novem Mestu in postal župnik v Semiču. (A, a, 18, 218.) — 25. nov. 1496 so bivali v Višnji Gori duhovni: cesarski javni notar Ivan

Klobučič, duh. pomočnik Jurij Kapitlar, školastik Martin Lichtenwalder (Sevniški) in pevec (succentor) Jernej Marpurger. (A, a, 228.) — 7. apr. 1497 je dobil naddijakon Jakob pl. Turjaški od patrijarha ukaz, da naj prime s svibenjskim glavarjem Andrejem a Turre višnjagorskega glavarja Ivana Lengeramer-ja (najbrž je ista oseba, kakor zgoraj omenjeni Lengenhauer), ker je ukradel Ambrožu pl. Repiču njegovo ženo «Anico». (A, a, 18, 362.) — V mašniški stan so stopili Višnjani: Žiga, sin pok. Jakoba Strnice (de Baysilberg), 19. dec. 1495 mašnik; Matija, sin pok. mesarja Pankraca, 25. marc. 1497 v Ogleju subdijakon na mizni titel g. Ivana «de Kunigsperg», 20. maja 1497 v Čevdadu dijakon; Peter, sin Klemena Lundre, 9. jun. 1498 subdijakon na mizni titel Volkarda pl. Turjaškega, nadkamornika Kranjske in Marke, 16. marc. 1499 mašnik. (O. z.) — 24. jan. 1501 se je Gregor, sin Ivanov iz Višnje Gore, odpovedal fari sv. Ruperta ob Savi (Videm). (A, a, 24, 318.) — 25. febr. 1504 sporoči kranjski vicedom Jurij pl. Eck patrijarhu, da je umrla neka žena v Novi Vasi (Neundorf), v šmarijski fari. Zaradi velikega snega so jo nesli pokopat na bližnje višnjagorsko pokopališče, kjer ležé tudi njeni stariši. A ondotni vikar se je branil jo pokopati, ker mu je šmarijski župnik in naddijakon Mihael Sterlecker prepovedal. Ukazal je postaviti mrliča v mrtvašnico in nekemu možu je naročil, da naj jaha po dovoljenje za pokop v Šmarijo. Mož je poprosil Sterleckerja dovoljenja in mu ponudil pogrebno pristojbino, namreč 40 solidov. A Sterlecker ni dovolil pogreba v Višnji Gori, rekóč možu, da, če je sam zamogel prijahati v Šmarije, naj bi bil še mrliča pritiral. Vicedom torej prosi patrijarha dovoljenja, da bi se smeli mrliči iz onih vasij, ki so daleč od Šmarije in blizu Višnje Gore, ob času zametov in povodenj pokopovati na višnjagorskem pokopališču. (A, b, 49.) — L. 1504. je tekla pravda zaradi beneficija M. B. pri Višnji Gori. Neki Gumpler (prim. zgoraj Kumpelar) ga je bil podelil duhovnu Matiji Lundri. Zanj se je potegnil naddijakon Sterlecker v Šmariji, ki ga

je investoval. V imenu stiškega opata je pa zastopal stvar višnjagorski župnik Jurij Kapitlar, ki je trdil, da Gumpler nima patronske pravice, ker so Višnjani ustanovili oni beneficij za zgodnjika pri cerkvi M. B. zunaj mesta, in ta cerkev se je pač le zidala na Gumplerjevem svetu. Pritrdila sta župniku tudi deželni glavar Viljem pl. Turjaški in Jurij pl. Eck 10. avg. 1504. V Višnji Gori sta bila tačas duhovna: Tomaž, sin Martina Bratanje iz Šmarije, in vikar Ivan iz Trebnja. (A, b, 49.) — Župnik Jurij Kapitlar (Capithler, Rector par. Ecclesiae in Bayxilberg) je prišel l. 1504. za 3 leta pod neposredno jurisdikcijo patrijarhovo, ker je naddijakon Sterlecker pretrdo proti njemu postopal. (A, a, 25, 406.) Kapitlar se imenuje 2. apr. 1506 in 18. maja 1507 večni vikar cerkve sv. Tilna v Višnji Gori (Weixelberg). (A, b, 48.) — 5. maja 1597 vikar (župnik) Jurij Kozlovič. (A, b, 49.) — 30. sept. 1600 vikar (župnik) Sebastijan Butalec. (A, b, 49.) — 29. marc. 1623 župnik Gregor Solnce (in Weixelburg). (A, b, 32.) — 12. sept. 1643 in 10. dec. 1644 župnik Mihael Rainischer. (A, b, 24 in 32.). — L. 1644. je bil v mašnika posvečen Mihael Pasik iz Višnje Gore. (A, b, 34.) — Farna klučarja sta bila l. 1644. mestni sodnik Ivan Markovič in Volbank Krosnik (Groznik). (A, b, 42.)

Vodice. 15. jan. 1305 je Urh (Ulricus), namestni naddijakon Kranjske in Marke ter župnik v Vodicah (Vodicz), dobilukaz zaradi plačevanja kolekt. (C, 9.) — 20. jul. 1329 (?) je enak ukaz dobil Gregor, župnik (in Vonditz) ter namestni naddijakon Kranjske in Marke. (C, 2, 2.) 6. jun. 1341 župnik (in Woditz) Gregor. Cerkev sv. Ulrika v Smledniku je bila tačas še vodiška podružnica. (E, I, a, 67.) — 12. febr. 1659 je grajščak Tomaž Hren (Chrön) pod Šinkovim Turnom vzel za kapelana Ivana Bratino. (A, b, 24.)

Vranja Peč. Patrijarh Bertrand vzprejme 10. jun. 1339 Artika Vranjapeškega (Articus de Rabensperch) med svojo družino (in suum familiarem). Pogodila sta se, da bode dobil vsaki mesec po dve marki solidov plače, ako bode služil patrijarha z orožjem in štirimi konji. (C, 3, 3.) 19. okt.

1341 se omeni duhovnik Henrik Vranjapeški (de Rabensperch). (D, 3, zv. 82, str. 166.) — L. 1704 je cerkev na Vranji Peči imela posvečen veliki altar sv. Urha. Bila je podružnica neveljska. (A, b, 49.) (Konec pride.)

Utemeljitev mesta Višnje Gore.

Poroča dr. J. Ev. Mauring.

Cesar Friderik IV. je dovolil z listino od dné 9. julija 1478 višenjskim tržanom, da so ostavili svoje staro selišče v dolini (sedanji Stari Trg) in utemeljili na bližnjem hribu sedanje mesto Višnjo Goro. Ker si sami iz svojega premoženja niso mogli sezidati in utrditi mesta, podelil jim je pravico, da so smeli pobirati od vsakega tovornega konja, ki je šel mimo mesta ali prišel tjà na sejm, po jeden vinar mitnine. Cesar je sebi in svojim naslednikom pridržal pravico, odvzeti zopet mitnico. Iz šentvidske fare pri Stičini je prestavil tri sejme v novo višenjsko mesto, kjer so bili iste dni z istimi pravicami. Svobodno je bilo vsakemu, živež, kakor: ribe, divjačino, vino in žito, nositi v Višnjo Goro na trg. Onim, ki so se hoteli v Višnji Gori naseliti, naj so bili kogar koli podaniki, ni smel nikdo braniti naselitve. Svojemu upravniku v Višnji Gori, Hansu Sengheimer-ju, in njegovim naslednikom je cesar naročil, da naj se vse to zvrši.

Izvirna ustanovna listina na pergamenu z jednim odtrganim pečatom je shranjena v mestnem arhivu v Višnji Gori. Pisava je izredno čista v gotici. Glasí se listina tako:

Wir Fridreich von gotts gnaden Römischer Kaiser In allentzeiten Merer des Reichs In Hungern Dalmatien Croatien etc. Kunig Hertzog In Osterreich Zu Steyr In Kernndten vnd zu Krain etc. Bekennen Als vnser getreun lieben der Richter Rat vnd vnser Burger zu Weychselberg nach vnserm geschefft vnd beuelhen vnsern Marckht daselbs zu Weyselberg an ain annder ennde pawen vnd den zu der weer zue zerichten vnd zu ainer Stat zu erheben furgenomen haben, Das Sy denselben

paw vnd zurichtung von Irem aigen gut on vnser hilff nit vermügen, Vnd haben In dardurch auch von vleissiger bite wegen vnd sunndern gnaden vergunnt vnd erlaubt, Vergunnen vnd erlauben auch wissentlich mit dem brief, das Sy nu furan vntz auf vnser widerruffen werer gescheffit von ainem yeden Sēm Ros so daselbs zu Weichselberg fur oder durchgeet oder auf den Wochenmarckht daselbs hin kumbt ain pfennig zu mawt nemen mugen, Vnd solch gellt zu erhebung derselben Stat anlegen, vnd darauf verpawen sullen. Wir tun in auch die sunder gnad, das die drey kirchtag in sannt Veyts pharr bey Sittich so vormals daselbs gehalten worden sein Nuhinfur daselbs zu Weichselberg mit allen den Irn Rechten freyhaitten auf die zeit vnd tag sullen gelegt vnd gehalten werden in massen die an den bemelten ennden bisher gehalten worden vnd gelegt gewesen sein onmenigclich vngehindert. Was man auch von Narung daselbhin gen Weichselberg bringet es sey wein Traid visch Wildpret vnd annder notdurft das sullen In vnser Pfleger daselbs zu Weichselberg wer die yetzuzaiten sein werden auf den Strassen noch anndern ennden nit nemen lassen noch daran ainigerlay Irrung tun. Was sich auch lewt daselbshin gen Weichselberg hewslich vnd wesentlich setzen werden wes lewt oder holden die sein die sol nyemands macht haben daselbst abzefordern in khain weis. Dauon gebieten wir den Edln vnsern lieben getreun u allen vnd yeglichen vnsern Haubtlewten Grauen Freinhern Rittern vnd Knechten Verwesern, Vitztumben, Pflegern Burggrauen Burgermaistern Richtern Reten Burgern Gemainden vnd allen anndern vnsern Ambtlewten vndertan vnd getrewn vnd in sunnderhait vnserm getrewn Hannsen Lenghaimer vnserm pfleger daselbs zu Weichselberg oder wer kunfftiglich vnser Pfleger daselbs zu Weichselberg sein wirdet, Das Sy die bemelten von Weichselberg bey solchen vnsern gnaden vnd freyhaitten gentzlich vnd berueblich beleiben lassen Vnd In daran Khain Irrung noch hinernuss tuen noch des yemands anndern zetuen gestatten in khain weiss. Doch die Maut nur vnntz auf vnser widerruffen als vorsteet vngeuerlich. Mit vrkund

des briefs Geben zu Grëtz am Phintztag nach sannt vlrichstag. Nach Christi geburde viertzehenhunndert vnd im Achtvndsibentzigisten Vnsers Kaisertumbs im Sibenvndzwaintzigsten Vnserr Reiche des Römischen im Newnvnddreissigisten Vnd des Hungerischen im zwaintzigisten Jare.

Mali zapiski.

Občni zbor «Muzejskega društva za Kranjsko» se je vršil dné 14. februvarja t. l. Zbralo se je 23 članov. Po pozdravu gospoda predsednika Andreja Senekoviča je čital društveni tajnik upravno poročilo o odborovem delovanju v minulem letu. Iz tega naj posnamemo nastopno: Društvo šteje sedaj 258 plačujočih članov in 70 naročnikov na «Izvestja». Publikacije zamenjava s 108. društvi, od katerih je prejelo zádnje leto 203 knjige in jih po pravilih podarilo Rudolfinumu. Podpore je dobilo od visokega c. kr. naučnega ministerstva 200 gld., od visokega deželnega zbora kranjskega 400 gld. in od slavne kranjske hranilnice sprva 150 gld. in potem še 110 gld. Izrekla se je velikodušnim darovalcem topla zahvala. Društvo je izdalo za l. 1893. skupaj 37 tiskovnih pôl, in sicer 17 ½ pôle v slovenskem jeziku (Izvestja), 19 ½ pôle pa v nemškem jeziku (Mittheilungen). Stroškov je imelo l. 1893. skupaj 2053 gld. in 82 kr. Zaradi «neugodnih razmer» je napravilo društvo od zadnjega občnega zbora le troje predavanj; jedenkrat je govoril gospod ravnatelj Ivan Šubic o gorenjski vodni kotlini in dvakrat gospod Jernej Pečnik o svojih izkopavanjih. Društveni odbor je imel 5 sej, v katerih je potrebno ukrepal. Ker je visoki deželni zbor kranjski v letošnjem zasedanju sklenil osnovati novo «Muzejsko društvo», kateremu bode podelil večji vpliv na upravo muzeja, izrekel je poročevalec nado, da bode tudi pod novim naslovom sedanjega društva članom mogoče delovati v prospeh deželnega muzeja in domoznanstva. Njegova vzvišenost gospod Jos. baron Schwegel se je v imenu članov zahvalil dosedanjemu društvenemu odboru za zelo marljivo in uspešno delovanje. Pri volitvah za dobo prihodnjih treh let je bil za predsednika jednoglasno izvoljen gospod c. kr. gimnazijski ravnatelj Andrej Senekovič, za odbornike pa z večino glasov nastopni ljubljanski gospodje: deželni glavar Oton Detela, c. kr. profesor Anton Kaspret, arhivar Anton Koblar, posestnik dr. Josip Kosler, c. kr. profesor Simon Rutar, profesor bogoslovja Josip Smrekar, c. kr. ravnatelj obrtnih šol Ivan Šubic in c. kr. profesor Viljem Voss. V seji dné 20. februvarja je odbor izvolil g. dr. J. Koslerja za podpredsednika, g. J. Šubica za blagajnika in gosp. A. Koblarja za tajnika.

Slikane cerkve. (Pijava Gorica pri Igu, Sela in Lanišča prj Šmariji, Dedni Dol pri Višnji Gori.) — Ko sem preiskoval cerkev na Pijavi Gorici, sem našel zunaj na severni steni gotskega prezbiterija, kjer se je odluščil omet, stenske slike. Nekoliko več sem odluščil in videl sem, da so slike še dobro ohranjene in po večem le prebeljene. — Na Selih pri Šmariji so morali lani po streli poškodovani zvonik do polovice podreti. Pri tem se je na pročeljni steni na desni strani zvonika pokazala slika, predstavljajoča med drugimi nedoločnimi osebami podobo svetnika škofa. Ker se skoro povsod bleščé barve izpod beleža, utegnilo bi se jih še več najti. — Na cerkvi v Laniščih, podružnici šmarijske fare, je na južni zunanji steni gotskega prezbiterija naslikana velikanska podoba sv. Krištofa, katere spodnji del je poškodovan, a dal bi se popraviti. Poleg te je manjša slika Križanega z Marijo in Janezom pod križem, a ta je deloma pobeljena. — Poleg precéj velike podružniške cerkve M. B. v Dednem Dolu stoji manjša cerkev sv. Duha, katero je dal cesar Jožef II. zapreti. Ladijo so podrli v začetku tekočega veka. Ličen prezbiterij je poznogotsk; žal, da so mu okna zazidali, eno pa povečali. Dobro se še spominjam, da je bil ves prezbiterij znotraj slikan na presno. Stene, rebra in kape so bile polihromovane. V kapah zvezdatega svoda in pri slavoloku so bili rastlinski okraski. Na notranjih plasteh (Leibungen) šilastih oken, katerih jedno je svoje lično krogovičje še ohranilo, je bil naslikan na vsaki po jeden svetnik. Slike so pobelili še-le pred 10. leti. *K. Črnologar.*

Stare altarne svetilnice in kadilnice. Po Istri, Goriškem in Kranjskem, osobito na Notranjskem, v farah, katere so spadale nekdaj pod tržaško škofijo, nahaja se mnogo starih altarnih svetilnic in kadilnic iz medenine. Nekateri jim pripisujejo visoko starost, gotski izvor in veliko starinsko vrednost. Svetilnice so nekatere precéj velike, a ne posebno izbrano profilovane. Na treh krajih, kjer so pritrjene verižice, so narejene tri zelo površno modelovane podobe angeljev z velikimi očmi. Kadilnice so majhne in iz tanke medenine, kakor bi bile iz pločevine. Obojne označene svetilnice in kadilnice so benečanskega izvora, in njihova starost ne sega čez 200 let. Le one svetilnice, ki imajo okraske s predrtinami, imajo višjo starost, pa tudi večjo umetniško vrednost; tacih se pa pri nas ne nahaja ravno mnogo. Na vsak način pa bi bilo bolje, da se izvlečejo one opisane svetilnice in kadilnice zopet na dan iz stare šare ter postavijo v svojo prejšnjo službo, nego da se brez potrebe in z velikimi stroški napravljajo nove neukretne njihove sovrstnice. *S.*

Usnjate altarne blazine in kazule dobivajo se še po mnogih cerkvah pri nas, zlasti v podružnicah. Kazule nahajajo se bolj poredkem. Vsi ti usnjati cerkv. izdelki imajo na zlatem polju z oljnatimi barvami slikane cvetlice in razne ornamente iz dobe «rococo». Starost njihova ni ravno velika (100 do 150 let). Na sebi nosijo očividno znak, da je bila v onih časih pri nas propadla cerkvena umetnost. *S.*

V postojinski jami l. 1797. V hasperški grajščini so imeli dné 12. sept. 1797 ženitovanje. Glavni maršalni lieutenant baron plemeniti Montfrault se je bil oženil z udovo baronko Brabeck, rojeno baronico Valvasor. Slavnost se je končala z izletom v postojinsko jamo, ki je bila za to priliko posebno razsvetljena. Med Erbergovimi rokopisi v kranjskem deželnem arhivu leži list, ki ta obisk tako-le opisuje: «Kapniki delajo raznovrstne svode in podobe v jami. Veličastni so svodasti vhodi. Neizmerne so te višave in globočine, najstrašneje ondi, kjer izvira Pivka. Težko se sicer pride notri. Človeku lahko spodrsne, da pade med skalovje. Za to priliko so se pa naredile velike priprave. Glavni maršalni lieutenant grof Karol Haddik je vse to priredil na čast novoporočencema. Na roko sta mu šla polka Blankenstein in Lobkovitz. Položili so po tleh deske, prižgali svetilnice, napravili napise z vprašanji in odgovori in po stenah so zažgali v dolgih vrstah bakle, ki so spremenile s svojim leskom jamo v tempelj vil. Tako je bilo vse razsvetljeno, da so se z vrha brali napisi v najglobokeji nižavi in narobe. Brez skrbi smo lahko opazovali krasoto narave, ko smo hodili sem ter tja. Veličastneje, kakor pod milim nebom so se razlegale po jami trobente in bobnice. Puške so gromele, da je bilo groza, in pištole so dajale odmev, kakor na prostem 24funtniki. Radost nam je prikipela do vrhunca, ko smo prišli do reke in do največjega svoda, ki dela lepo kapelo. Šli smo do 15 sežnjev globoko. Visokim gostom, generalom in štabnim oficirjem, bode ostal obisk postojinske jame vedno v najboljšem spominu.» *A. K.*

Novoletna darila. V javnih uradih je bila nekdaj navada, da so delili za novo leto darila. Nahajamo jo že v najstarejših listinah. Na Kranjskem je veljala pri vseh gosposkah, pri mestnih in deželskih. V 16. in 17. stoletju — starejših zapiskov o tacih malenkostih nimamo — so imeli javni poslovniki nekako pravico do novoletnih daril. To posnemam iz tega, da se je na pr. deželni odbor o tej stvari posvetoval in sklepal v prav tisti obliki, kakor o najimenitnejših stvareh. L. 1682. na pr. je naročil deželnemu blagajniku (Generaleinnehmer), da naj razdeli za novo leto vsega skupaj 1000 gld., višjim uradnikom seveda v zlatu, vsem pak v gotovini. Dâ naj: glavarju 100 tolarjev (Reichsthaler), njegovemu namestniku (Landesverweser) kot takemu 50, kot predsedniku deželnega sodišča (Amtspraesident) pa še 70 tolarjev, vsakemu prisedniku (Verordneter, Beisitzer) po 50 tolarjev; drugim nižjim uradnikom po 8 do 16, slugam po 3 do 6 tolarjev.[1] Tudi ljubljanski magistrat je delil taka darila, toda samo mestnim slugam, vratarjem in stražnikom, in sicer po 2 do 3 tolarje za osobo. Mestnim očetom niso za novo leto podarjali nič, pač pa o marsikaterih drugih prilikah v letu, posebno o ženitovanjih, bodi si, da so se ženili sami, ali pa kdo njihove rodovine.

[1] Glej deželne protokole iz l. 1682. v Rudolfinumu.

Mestni očetje take prilike niso nikoli izgrešili, da ne bi se bili spomnili svojega meščana s tem ali onim darilom, na pr. s sreberno ali zlato kupico, kakim prstanom, sodčkom «sladkega», to se pravi primorskega vina, itd. Tacih slučajev je zabeleženih v sodnih protokolih prav veliko.[1] Po novoletnih darilih so pri magistratu torej stregli le mestni služabniki. A sčasoma se je ta navada ustavila celo pri teh. V prvi polovici 18ega stoletja so jih dobivali le še tisti, ki so se oglašali zanje. Jedna tacih prošenj iz l. 1718. naj sledi tu: «Wohledle, Gestrenge, Edle, Feste, Ehrenfeste und Fürnembe auch Ersambe und Wohlweise und Hochgeehrteste Herren! Weilen ein einsamer Magistrat halbjährlich Zeit wegen der bestellten Beschreiber mit einem Neujahrsregal zu begnügen in rühmendesten gebrauche hat, also und damit ich dieser Ehre könne fähig werden, geschicht an Ew. Genaden und Herren meine geh. Bitte die geruhen mich vor dieses Jahr dass ich mich so viel an mir würdet in dero Rechtsangelegenheiten alles Fleisses gebrauchen will, mit einem Neujahrsregal zu begäbigen, dahin ich mich gehorsamst empfehle. N. Schreiber.»[2] Tako pri magistratu. Deželna gosposka pa je darila, novoletna in tudi vsa druga, v seji od 17. aprila l. 1717. odpravila popolnoma. Tekom stoletij so narasli namreč deželni stroški takó, da jih ni bilo več zmagovati. Zato je deželni zbor sklenil štediti ter je v ta namen odpravil marsikatero potrebno službo, pristrigel drugim plačo ter ustavil tudi vsa darila, ki so se dotlej delila pod raznimi imeni in o raznih prilikah.[3] V početku tega stoletja se je tudi občinstvo začelo izneverjati novoletnim darilom. Na Kranjskem se je to zgodilo najbrže l. 1817.; poprej nisem o tem čital nikjer nobene besede. Ljubljančani so se reševali novoletnih voščil z odkupilnicami (Enthebungskarten). Oglašalo se je zanje veliko ljudij; prišlo je v ubožni zaklad zanje l. 1817. 397 gld. 29 kr., l. 1818. 515 gld. 57 kr., l. 1819. 513 gld. 45 kr., torej v treh letih 1426 gld. 31 kr.[4]

J. Vrhovec.

Iz ljubljanskih mestnih računov. V svoji knjigi «Ljubljanski meščanje v minolih stoletjih» sem nadrobno opisal prezanimivi boj meščanov s kranjsko gospodo za trgovinske njih pravice. Ta boj je stal Ljubljančane prav mnogo denarja. Leto za letom so pošiljali v cesarske pisarne v Gradec in na Dunaj najbolj prebrisane svoje mestne očete klečeplazit in moledovat okoli uradnikov, da bi se jim ne kršile njih stare trgovinske pravice. Tudi l. 1719. se je isto zgodilo; poslali so v Gradec v trgovinskih zadevah («wegen des Gayhandels») mestnega pisarja pl. Radiča in svetovalca Matijo Kristjana. Še ohranjeni račun, ki sta ga napravila in predložila magistratu o svojih

---

[1] Mestni arhiv.

[2] Empfang und Ausgaben der Stadt Laibach 1718.

[3] Deželni arhiv v Rudolfinumu.

[4] Illyr. Blatt, 1819.

potnih stroških, je v marsičem zanimiv. Vožnja po pošti je stala tjà in sem z vsemi postranskimi poštnimi stroški 29 gld. 3 kr. za osobo. V Gradcu sta se mudila 28 dnij ter porabila za hrano 46 gld. 42 kr., ali vsak dan povprek po 49 kr. starega ali 81 kr. našega denarja. Za stanovanje, posteljo in luč sta zaračunila za ves čas 9 gld., 3 gld. 34 kr. pa za darila, ki sta ja dala poslom pri odhodu iz Gradca. Stanovanje samo torej ni stalo za osobo na dan niti po deset krajcarjev. Da je pa račun rajše prevelik, kakor premajhen, je pač nedvomna stvar, ker popotnika gotovo nista sebi v škodo in mestni blagajnici v korist računjala manj, kakor sta izdala. To trditev podpira precej naslednja številka. Za svoj trud sta računila namreč mestu po 4 gld. na dan, in sicer z ozirom na to, da sta popotovala brez sluge, kateri jima je po pravici šel, ter sta s tem mestu prihranila precej stroškov. — Čisti štirje goldinarji na dan pa so bili za tedanje čase vsakako predober zaslužek. Kristjan je kot mestni svetovalec komaj v šestih letih toliko zaslužil, kakor sedaj v 28. dneh. A temu se še ne more visok račun očitati, kajti svetovalska služba je bila častna služba in tistih 25 ali 30 gld., kar je dobival na leto, niso bili plača, ampak nekak častni dar. Druga pa je pri Radiču; ta je bil pravi mestni uradnik ter je imel nekaj nad 200 gld. plače na leto. Po odbitih vseh drugih stroških je tedaj zaslužil v 28. dneh toliko, kolikor sicer celega pol leta. Zanimivo je nadalje še to, koliko sta ta dva zastopnika glavnega mesta kranjskega izdala v Gradcu za darila cesarskim uradnikom. Nekemu Helmayerju sta dala za pisma, ki ja je v cesarski pisarni pustil rajni Graffhaiden, mestni svetovalec ljubljanski in poslanec v ravno teh trgovinskih stvareh, 8 gld. 24 kr. Manjšim uradnikom in pisarjem sta razdelila: prvemu 9 kr., drugemu 1 gld. 9 kr., tretjemu 24 krajcarjev, četrtemu 1 gld. 15 kr. Za vse stroške in pristojbine sta pustila v pisarni 159 gld. 34 kr. A to še ni bilo vse. Največje darove so dobili seveda višji uradniki pl. Ortenhoffer, dvorni knjigovodja de Apostolis, in nekov Weiss. Le tem uradnikom je poslal mestni magistrat čuden dar, prvima dvema vsakemu po jeden sodček (ein Lagel so 42 Viertel [bokal] hält), Weifsu pa cel tovor[1] najfinejšega olja. To olje je veljalo 109 gld. 12 kr. Ta darila niso imela namena, cesarske uradnike podkupiti. Nikakor ne, ampak tiste čase je bila navada taka. Nekaj podobnega se je godilo leta 1738. Mesto je že davno želelo kupiti takozvano komendsko gilto v Ljubljani. Od starodavnih časov sem je bilo namreč nemškemu redu podložnih mnogo hišnikov in kajžarjev po predmestjih: po Krakovem, Trnovem, po Gradišču, Dunajski cesti in do sv. Krištofa. A tudi mesto je imelo pravico do teh ljudij; zavoljo tega so se razvneli med nemškim redom in mestom dostikrat prav neprijetni prepiri. Da bi se jim storil jedenkrat za vselej konec, želelo je mesto odkupiti od nemškega reda njegove pravice do imenovanih kmetov.

[1] Tovor = $3\frac{1}{2}$ centa ali pa tudi 3 tovorji = 10 centov.

To je bilo tudi predstojniku tega reda prav po godu. A za ta nakup je bilo treba mestu cesarskega dovoljenja. Seveda so se take stvari rade zavlekovale, magistrat pa je želel naglega konca. Zato je poslal, po prislovici, da «nenamazan voz ne teče rad», v ta namen več sodov in sodčkov vina v Gradec in na Dunaj do vseh osob, ki bi kolikor toliko lehko pripomogle, da stvar steče hitreje. Da pa teh daril ni nihče imel za podkupovanje, sledí že iz tega, da so poslali Ljubljančani vina, in sicer gotovo najboljšega, «vin di Draga», tudi komturju samemu in njegovemu oskrbniku. Taka darila so bila torej prav navadna stvar. Kot darilo se je zdela ljubljanskemu magistratu najbolj prilična stvar vino, zraven njega pa olje. Pred velikimi prazniki so se vozili in tovorili iz magistratovega dvorišča na vse strani manjši in večji sodi vina, katerega se je takrat točilo in prodajalo na Kranjskem neprimerno več vrst, kakor dandanes. To vino je bilo namenjeno ljudem, ki so ljubljanskemu mestu storili že res kaj dobrega. ali pa se je pričakovalo od njih, da utegnejo še kdaj storiti. Zato je imel magistrat vedno dosti prazne in polne posode za vse slučaje pripravljene. Ta stvar se jim je zdela tako imenitna, da so celò v javnih sejah govorili o njej. V mestnih zapisnikih za leto 1569. se čita na str. 235.: «An heute hat ein ehrsamer Rath beschloßen u. dem Stadtkammrer (to se pravi: mestnemu blagajniku) auferlegt, dafs er 10 Paar Weinlagel (sodčkov) zu 42 Viertel bestellen u. machen lafse, damit die ihrer Zeit des Falls gemeiner Stadt Nothdurft nach verwendet werden.»

J. Vrhovec.

Kdaj so začeli na Kranjskem krompir saditi? Da je ta neprecenljivi sadež storil pot z Angleškega na Kranjsko, je trebalo malo da ne 200 let. Da jo je pa sploh storil, se je bilo zahvaliti cesarici Mariji Tereziji. Le-ta je ustanovila na Kranjskem l. 1767. «Kmetijsko družbo», ki je prvikrat zborovala 26. oktobra tega leta. Že v tej prvi seji ji je cesarska vlada naročila izdelati pouk, kako najbolje saditi krompir, ali, kakor ga je ona imenovala, «zemeljska jabolka» ali «podzemeljski kostanj». Cesarica je celo obljubila, dva cekina darila dati vsakemu, kdor bi v štirih letih, do leta 1771., posadil kak prostorček s krompirjem, če tudi le toliko svetá, kar ga more delavec jeden dan prekopati. Kdor je sadil krompir, si je naklonil lehko celo dvojno darilo, kajti leto poprej je dala cesarica razglasiti: Kdor obdela kak pust, ali pa zboljša kak malo rodoviten kraj, bo prost 12 let vsega davka. Seveda gozdov sekati ni bilo dovoljeno. A na Kranjskem cesarica ni dosti opravila s priporočevanjem krompirja. Iz nova se je lotil te stvari cesar Jožef II. Leta 1788. je razposlal po vsem Kranjskem poziv do deželnih in mestnih gosposk, da naj priporočajo sajenje krompirja. Ta oklic je obetal ravno táko cesarsko darilo, kakor oni Marije Terezije, namreč po dva cekina; toda sedaj že samo za dve leti. Čez dve leti, pravi oglas, takih daril ne bo treba, ker bo med tem vsak kmet že sam zpoznal

krompirjevo korist in ga sadil. «Saj je vendar krompir najboljši nadomestnik za žito v tacih letih, ko žito ne obrodi. Po Nemškem ga sadé že splošno, in tudi na Češkem ima že več 100.000 ljudij velike koristi od njega, bodi si da pitajo ž njim govedo ali perutnino, bodi si da delajo iz njega žganje, skrob (Stärke) in puder, da ga mešajo med kruh in ga rabijo pri raznih kuhah in pekah.» — Iz vsega tega se vidi, da se tekom več kot 20 let krompir ni mogel prikupiti Kranjcem. In tudi tedaj se n. pr. ljubljanski magistrat, kateremu je bil poslal cesar tak oklic, še nikakor ni mogel ogreti za ta novi sadež. V svojem poročilu o tej stvari je kar naravnost odsvetoval sajenje krompirja. Dejal je, da ni upati, da ga bo kdo nasadil, ker ljudje okoli Ljubljane pridelujejo le žito, da zemlja ni zanj, in da kmetu vsak drugi sadež na tisti njivi vrže veliko več.[1] A dolgo se pa tudi na Kranjskem niso mogli več ustavljati krompirju. V francoskih časih, torej v početku tega stoletja, je bil krompir že obče znan sadež na Kranjskem. *J. Vrhovec.*

Kranjska školjka z biserom: Ni mi znano, je-li kdo že dobil v naši domovini kako školjko z biserom. Leta 1864. se je posrečilo pisatelju teh vrstic, dobiti školjko «Unio batavus Pfeiffer, var. M. reniformis F. Schmidt.» z biserom v neki rojici (rivulus) med Borovnico in Ohanico. Imela je živalica v svojem plaščku krasen, rudečkast biser, skoro grahove velikosti. Vidi se sedaj v deželnem muzeju Rudolfinumu. Čudno, da i te živalice napravljajo bisere. Do sedaj so jih našli le v školjki «Margaritana margaritifera L.» po imenu, katerih se v našem cesarstvu največ nahaja v čeških ribnjakih in sladkih vodah. Lepo beli, okrogli biseri so jako dragoceni, vendar ne več tako, kakor v preteklih stoletjih. Za časa cesarja Dragotina V. so imeli v madridskem zakladu leta 1505. za 80.000 zlatov kupljeni biser. Največji biser je imel Filip II. na Španskem. Bil je jajčje velikosti in je tehtal 250 karatov. Doma je bil na otoku Margarita. *S. Robič.*

Velika soda. Leta 1833. je dal lukenjski grajščak Anton pl. Fichtenau napraviti 1250 veder držeč sod iz hrastovega lesa. Tudi obroči so bili le leseni, in se ni rabilo pri vsem sodu prav nič železa. — Naslednje leto je dal Fichtenau narediti ravno tolik sod za zaloško grajščino (Breitenau). Ta dva soda sta bila znabiti največja, kar se jih je kdaj naredilo na Kranjskem.[2] *J. Vrhovec.*

---

[1] Mestni arhiv ljubljanski fasc. $\frac{96-99}{97}$.

[2] Illyr. Blatt, 1819.

Slovstvo o domoznanstvu slovenskih dežel.

Das Dekanat Neukirchen. Von Ignaz Orožen, Dompropst. 1893. — V preč. gospodu stolnem proštu Orožnu je našla lavantska škofija možá, ki je z velikim trudom in ostro razsodnostjo opisal velik kos njene zgodovine. Pisatelj je izdane knjige tudi sam založil, kar pri naših razmerah kaže novo požrtvovalnost. S pričujočim osmim zvezkom, ki obsega v mali osmerki 612 stranij, je zgodovinsko obdelanih vsega skupaj 14 dekanatov lavantske škofije, in ostane jih še 10. Žal, da lepega dela pisatelj ne bode mogel sam dovršiti, ker toži, da mora zaradi starosti odložiti pero in ostali del prepustiti mlajšim močem. Žal nam je tudi, da dragocenih knjig ni izdal v slovenskem jeziku, kakor je bil tako lepo začel s «Kroniko celjsko». Vêdi bi s tem znabiti res ne bil toliko koristil, pač pa gotovo svojemu narodu, ki po večini ne ume nemščine, a zeló rad kaj čita o zgodovini svojega kraja. Seveda so ga v tem ovirali oni stari časi, v katerih je začel pisati, in pa to, da je večina listin, katere navaja po izvirnikih, nemška. Tem bolj nas pa veseli stroga kritika, ki daje njegovim knjigam trajno ceno. Čim bolj rijejo zadnji čas o slovenski zgodovini na svetlo spisi, ki niso druzega, kakor veriženje nezanesljivih tiskanih virov, ki zmešnjavo le pomnožujejo, tem prisrčneje pozdravljamo Orožnovo knjigo, katera nam nudi zopet košček trdnih zgodovinskih tal. Popisane so v osmem zvezku fare: Nova cerkev, Vojnik, Dobrna, Vitanje, Šmartin v Rožni dolini, Frankolovo (Verpete), Sv. Jošt na Kozjaku in Črešnjice. Na koncu so popravki in dostavki k prejšnjim zvezkom. Natančno so opisane v začetku knjige vsega dekanata meje, gore, vode, ceste, prebivalci, gradišča, rimske starine, turški navali, kmetski punti, bólezni itd. Zanimivo je čitati na str. 24., da se l. 1025. reka Voglajna imenuje v listini «Oguanie», kar kaže, da so Slovenci tačas izgovarjali «l» za «v», kakor dandanes Gorenjci. V knjigi najdemo tudi mnogo važnih podatkov za kranjsko zgodovino, na pr. duhoven Pavel je bil župnik v Kranju 18. avg. 1376 (str. 145.); stiški in kostanjeviški samostan sta oskrbovala l. 1391. faro Novo Cerkev (str. 145.); Martin s Krškega je bil župnik pri Novi Cerkvi 1422 do 1435 in v Laškem 1438 do 1445 (str. 146. in 546.); dalje se omenijo: župnik Konrad Gallenberger 1455 do 1464 (str. 146.); Viljem Kozjakar, l. 1422. župnik pri Beli Cerkvi, (str. 546.); Nikolaj iz Črnelega l. 1319. (str. 268.) in Vitez Andrej Hohenwarter l. 1515., grajščak v Vojniku (str. 289.); v dobrnske toplice je šel l. 1579. ljubljanski škof Baltazar Radlic, in l. 1607. so prišle tja velesovske nune z dvema vozovoma (str. 363.); Kristan Turjaški je bil l. 1376. duhovni pomočnik pri Novi Cerkvi (str. 179.). Iz farnih matic je zajel pisatelj mnogo podatkov o kranjskih obiteljih, kakor: Ramschissl (184 in 368), Chumberg, Schrattenbach, Gaisruck (185 in 551), Saurau (187 in 551). Jabornigg, Scheyer (367in 603), Čečkar(368), Lamberg (383), itd. Slomškov životopis

se nekoliko spopolni z zanimivimi črticami na str. 182. te lepe knjige. — Prav srečno se nam pa ne zdi razlaganje nekaterih krajnih imen, n. pr.: Dobrna (Neuhaus) in Dobrnica Guteneck (str. 291., 342. in 366.) se razlaga od besede: dober = gut, dobrína = das Gut. Ker stari Slovenci niso radi dajali krajem takó abstraktnih imen, tedaj je bolj verjetno, da oboje pride od starosl. besede dǫbr = hrast; po dǫbrih imajo dandanes ime razne Dobrave in po hrastih mnoge vasi, kakor tudi potok Hrastnica pri Loki. Vitanje (Weitenstein), str. 375., bi bilo lahko dobilo ime od staroslov. osobnega imena Vit, Vito (prim. Vito «Izvestja» III, 13, in Bitinje = Veitingen, «Izvestja» I, 64). Mihael Kummer pl. Kumberg ni bil od l. 1650. do 1658. prošt v Novem Mestu (str. 153.), ker je umrl že 13. jun. 1653. Mogoče je, da sta bila Bertold Rabensberger, dobrotnik bistrskega samostana (507), in Marjeta Rabensberger, prednica mekinskega samostana (508), domá s kranjske Vranje Peči (Rabensberg). G. prof. Kaspret je dokazal (Mittheilungen des M. V. f. Krain, VI, 5), da sta bila Erazem pl. Scheyer in soproga Felicita posestnika kranjske Soteske (Ainödt), tedaj ni gotovo, da bi bila isti čas imela tudi štajersko Socko (Einöd), kakor meni pisatelj na str. 215. — Tiskovnih pomot je malo v knjigi. Olschnig (197) je Olschuig = Olševek; dalje stoji 1828 nam. 1528 (stran 27.), in na 514. strani se nam sumljiva zdi letnica 1832. — Izvrstno knjigo prav toplo priporočamo vsem Slovencem, ki se pečajo z domoznanstvom, da si jo naročé. *A. K.*

Sekelji. Rodoslovna in životopisna razprava. Spisal M. Slekovec, župnik. Ponatis iz «Slovenca». 1893. 50. stranij.

Geologisch-bergmännische Karten mit Profilen von Idria nebst Bildern von den Quecksilber-Lagerstätten in Idria. Aufgenommen von den k. k. Bergbeamten. Redigirt von dem k. k. Oberbergrathe Wilhelm Göbl. Herausgegeben auf Befehl seiner Excellenz des Herrn k. k. Ackerbauministers Julius Grafen Falkenhayn. Wien, 1893.

Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale (l. 1893.) zv. 19., seš. 3. str. 160.: Konrad Črnologar: ***Die Pfarrkirche U. L. F. zu Sanct Marein*** (z dvema podobama).

Dr. Karol Marchesetti v Trstu je opisal v XV. zvezku «***Bollettino della Società adriatica di scienze naturali***» svetolucijske izkopíne, o katerih govori prvi članek v tem sešitku.

Gustav Adolf Zwanziger. Životopisna črtica. Ponatis iz «Carinthia» II., št. 6, 1893. — Porodil se je Zwanziger na gradu Pred Malim Mostkom pri Novem Mestu dné 29. julija 1837. Živel je v Celovcu in mnogo pisal o botaniki. Umrl je dné 10. junija 1893 za kapjo.

Izdaje in zalaga «Muzejsko društvo za Kranjsko».

Tiskala Kleinmayr in Bamberg v Ljubljani.

IZVESTJA MUZEJSKEGA DRUŠTVA ZA KRANJSKO.

Urejuje

Anton Koblar.

Letnik IV. — Sešitek 2.

V Ljubljani 1894.
Izdaje in zalaga «Muzejsko društvo za Kranjsko».
Tiskala Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg.

Člani «Muzejskega društva», ki plačajo 3 gld. na leto, dobé «Izvestja» in «Mittheilungen» brezplačno; letniku samih «Izvestij» je cena 2 gld.

Darovi deželnemu muzeju Rudolfinumu l. 1894.

a) Arhivu: *Gospod Frid. Kavčič, c. kr. nadporočnik v Celovcu:* Izvirni pismi misijonarja Fr. Barage iz Londona in Pariza (l. 1836.) in prepis pisma iz Arbre croche (l. 1831.).

Gospod Anton Globočnik pl. Sorodolski: Rokopisno knjigo: Bvkve Svete Gertrvdis jenoj Mehtildis duhounih sestra, 1745. 454 str.

b) Knjižnici: *Gospodična Marija Cimperman v Ljubljani:* J. Penížek: Básně Františka Preširna, 1882. — Živenje Josipa Godine Vèrdélskega, 1879. — Dr. Fr. J. Celestin: France Preširen, 1882. — Dr. B. Šulek: Dr. Ivan Bleiweiss Trsteniški, 1882. — A. Mažuranić: Slovnica hèrvatska, 1859. — J. Pajk: Izbrane narodne srbske pesni, 1865. — A. Schneid: Vereinfachtes Volapük, 1887. — Il Nuovo Testamento, 1852.

Gospod J. Volc, bogoslovec v Ljubljani: Thomae Vallavrii Inscriptiones, 1880. — H. Freyer: Verzeichnis aller Ortschafts- und Schlösser-Namen Krains, 1846.

Gospod Frid. Kavčič, c. kr. nadporočnik v Celovcu: A. Sandić: Kraljević Marko, 1886. — M. Hofmaier: Geschichte der Pfarrkirche Sanct Marein im Lavantthale, 1863.

Čast. gospod Matej Slekovec, župnik pri Sv. Marku niže Ptuja, nastopne knjige, katere je sam spisal: Župnija sv. Lovrenca na Dravskem polju, 1885. — Odlični Kranjci, 1887. — Škofija in nadduhovnija v Ptuji, 1889. — Sekelji, 1893. — Die Szekely oder Zekel von Kevent, Freiherren von Friedau, 1894.

Gospod c. kr. vladni svétnik Anton Globočnik pl. Sorodolski: J. Sporschil: Geschichte der oesterreichischen Monarchie, 8 zv. — Reise des jüngern Anacharsis durch Griechenland, 9. zv. — G. Mainati: Memorie storiche di Trieste, 3. zv. — Schumi: Archiv f. Heimatkunde I., II. — Schumi: Urkunden- u. Regestenbuch I., II. — Dr. M. Much: Bericht über die Versammlung oesterr. Anthropologen im J. 1879 zu Laibach. — Sammlung des Local-Einkommens von sämmtlichen geistlichen Pfründen Krains. — Fr. v. Gretzmillern: Geschichte Oesterreichs, 2. zv. — Slovenski Pravnik, l. I. do VIII. — Vodnik: Pismenost. — Sellenko: Slovenska Grammatika. — Malavašič: Slovenska Slovnica. — Praprotnik: Slov. Slovnica. — Muršec: Kratka Slov. Slovnica. — A. Lesar: Slovenska slovnica v spregledih. — Metelko: Lehrgebäude der slovenischen Sprache. — Potočnik: Grammatik der slov. Sprache.— J. Šuman: Slovenska slovnica, 1882. — 50 starih zemljevidov.

IZVESTJA
Muzejskega društva za Kranjsko.

Letnik IV. 1894. Sešitek 2.

Grobišče pri Sv. Luciji blizu Tolmina.

Priobčuje **S. Rutar.**

(Dalje.)

Manjše lončene in bronaste posode niso imele nikoli kostij ali drugih mrtvaških ostankov, zato je verjetno, da so v nje polagali jedi in pijače, ki so bile najdražje umrlim. Tako so našli v teh posodah večkrat živalske koščice, iz katerih se lahko razvidi, kake jedi so pokladali v take posode. Iz teh koščic se spozná, da so prazgodovinski prebivalci najbolj ljubili ovčje nožice in stegna, goveje noge, pa tudi telečje nožice; redko so se našli ostanki od jelena, zajca in divje koze. O svinji, ptičih in ribah ni nikakeršnih ostankov, ravno tako ne o rastlinski hrani.

Nakraskov niso polagali v žare, nego zunaj njih med oglje; samo sklepanci od usnjenih pasov so se našli večkrat tudi v posodah in v dveh slučajih celò fibule. V bronastih posodah (a ne v lončenih) nahajala se je neka žolta tvarina, ki je lepo zadišala, ko so jo ob plamenu žgali. To je torej ostanek neke dišave, katero so napravljali iz drevesne smole. Kemična preiskava ni mogla dognati, ali je bila ona smola brezova ali borova.

Izmed bronastih posod našel je dr. Marchesetti 43 celih s i t u l (drugih 30 je bilo več ali manj zmečkanih) in 38 c i s t, t. j. valjarju podobnih, iz pločevine skovanih vrčev. Situle so skovane iz tanke trapecoidne pločevine, ki je pregnjena v podobi stožca in na robeh prikovana z začeljenimi žebljički. Gorenji rob je na zunaj zavihan, a spodnji na znotraj, tako

da služi dnu kot utòr, ne da bi ga bilo treba še posebej učvrstiti z žebljički. Vsaka situla ima na zgornjem robu prikovani dve ušesci, v kateri je vtaknjen lahko pregibljiv povraz, včasih tudi dva. Jedna sama situla je imela tudi reno ali pokrovko. Nekatere situle nimajo skoro nič vratú, druge pa precej visocega. Vse situle so visoke med 160 in 180 mm, samo dve sta mnogo višji, 235 in 245 mm. Nekatere situle so zakrpane s pločevinskimi kosci, znamenje, da so jih že dolgo poprej rabili. Večina situl je skovana iz gladke pločevine, vendar so nekatere tudi nakrašene s pikicami, črtami, krogi in figuralnimi zavoji. Jedna situla je imela tudi na zunaj zavihano podnožje, kakor lonci, a druga je bila celò železna.

Najzanimivejše so tiste ciste, ki imajo na zunanjem površju vodoravno izbočene obroče in so torej razdeljene na več pasov od 6 do 11 mm višine. Tudi te so skovane iz jedne same bronaste pločevine, ki je na kraju pričvrščena z začeljenimi žeblji. Zgornji rob je na zunaj zavit, kakor pri situlah. Vsaka cista ima po dva povraza.

Ker se nahajajo bronaste posode izključno le v grobih bogatinov, zato lahko sklepamo, da so bile situle in ciste pri Sv. Luciji jako redke, da so jih torej tem bolj cenili. V teh posodah so bile samo mrličeve kosti zbrane. Večkrat so se našle situle in ciste s tkanino in od zunaj še z lubjem obdane, a pokrite so bile s pokrovi, spletenimi iz vrbičja. Značilno je, da so izkopali le redkokdaj iz jednega in istega groba poleg bronastih posod tudi ilnate.

Lončene posode so zelò mnogovrstne gledé tvarine, oblike in ornamentike. Na teh posodah lahko proučimo ves razvitek svetolucijske keramike. Tu vidimo najprimitivnejše lonce brez vratú in zavihanega roba poleg lepših in finejših svetlih posod, ki so slikane, risane, začrtane, s kovinskimi buckami in pločevinami nakrašene. Iz teh lahko spoznamo, do kakošne popolnosti so dospeli rokodelci tedanjega časa. Kako fini so nekateri izdelki, spoznamo najbolj iz tega, da se nahajajo nekatere posode, ki imajo komaj jeden milimeter ali malo več debele stranice, a vendar so izdelane na samo roko, brez lončarskega kolesa.

Več kakor polovica (skoro $56^0/_0$) grobov ni imela nikakeršnih posod, a jedna četrtinka je imela po jeden sam lonec. V 391. grobih sta bili po dve, v 61. po tri in samo v dveh po štiri posode. Seveda je bilo mnogo teh več ali manj zmečkanih, a mnogo se jih je dalo še sestaviti. Lonci so stali navadno po koncu, redkokdaj so bili nagnjeni in še redkejše poveznjeni. Večkrat so bile manjše posodice v večjih loncih, zlasti ročkam podobni piskri. Nikoli ni bil lonec pokrit s poveznjenimi zdelicami, in samo jedenkrat se je našla tudi lončena rena. Največ je bilo loncev z ročaji, potem zdelic, ročk, čaš in situlam podobnih piskrov. Našle so se pa tudi zdelice z visokim ročajem in kupice z visokim podnožjem; celo jeden «oinochoe» in jeden «kylix» je prišel na dan.

Ogromna večina lončenih posod je brez posebnih nakraskov. Le 35 jih je imelo začrtane ornamente, 47 bronaste bucke in 17 ploščice iz svinca ali cina. Nekatere oblike in nekateri nakraski se ponavljajo skoro pri vseh posodah. Najprvotnejše so valjarju podobne posode iz debele ilovice s pokončnim robom in brez ornamentov. Takošne posode se nahajajo že po jamah in po najstarejših gradiščih. Pozneje še le so začeli napravljati vrat in stiskati posode proti dnu: narejali so trebušaste lonce. Tudi ti imajo časi še debelo ilovico in pokončen rob, večkrat pa so njih stranice že bolj tanke in od zunaj nakrašene z bradavicami, koncentričnimi krogi, ki so popku podobni, z linearnimi vzbočenimi risarijami itd. Večkrat so celò začrtani, in včasi so brazde napolnjene z neko belo pasto, s svinčenimi ploščicami itd. Svetolucijski lonci imajo navadno po jeden sam ročaj, ki je prilepljen ali na trebuhu ali pa na gorenjem robu, in so le redkokdaj okrašeni z ravnimi ali pa valovitimi črtami.

Posebno mnogovrstna so t o r i l a (Napf) z visokimi ročicami, ker njih premer znaša od 60 do 253 mm, tako da so mnogi izmed njih najmanjše lončene posode svetolucijske nekropole. Ta torila so navadno črne barve in zelò fine tvarine. Večja nimajo nakraskov, a manjša so prav pogostoma olepšana s piknjastimi risarijami ali pa z bronastimi bucki

in svinčenimi ploščicami. Nekatera torila imajo prav goste in drobne bucke tudi po ročajih. Vsem tem posodam so vtisnili bucke prav trdno še tedaj, ko je bila lončena tvarina še mehka, tako da se držé nepremakljivo, če so tudi zarjaveli, ali pa se vsaj jamica dobro pozna, kjer so bili vdelani. Vender pa se je našlo tudi torilo, na katerem so bili bucki in koncentrične kolute od brona samo prismoljene.

Tudi ta torila, posebno ona z bucki preskrbljena, so bila zelò priljubljena pri Sv. Luciji, ker so mnoga med njimi celo zakrpana. Kadar so jim hoteli luknje zamašiti, posluževali so se ali smole ali svinca ali cina ali pa dveh od teh tvarin skupaj. Včasi so luknjo kar s smolo zadelali, ali taka posoda se ni smela več k ognju pristaviti. Večkrat so zalili razpoko s svincem ali pa so jo zvezali z žabicami, ki so bile podobne velikim šivom iz debelega sukanca. Večje luknje so zalivali s svincem ali cinom, ne gledé na to, ali je bila taka krpa gladka, ali ne. Iz tega sledí prvič, da tu omenjeni tvarini nista bili dragi in redki; drugič pa, da so tedanji ljudje porabljali za mrtvaške žare tudi take posode, ki so bile pokvarjene že pri navadni rabi, in katerih prav za prav niso mogli porabiti za kaj druzega.

Če si pomislimo torila bolj znižana in razširjena, dobimo podobo zdelic z visokimi ročaji. Te so bolj redke ter imajo ravne robove in na dnu vtisek izdelovalčevega prsta. Mnoge zdelice imajo zelo razvito, podaljšano podnožje, ki je večkrat neprimerno visoko. Tudi trebušasti lonci z visokim podnožjem so se našli pri Sv. Luciji, ali ne tako mnogoštevilno, kakor n. pr. v Kobaridu.

Neka posebna vrsta žar so lonci, podobni situlam, ki imajo malo razvito podnožje in več ali manj ravne stranice, tako da so najširši prav pod vratom. Takošni lonci so navadno črni (le redko tudi rudeči) in prav visoki, tako da dosežejo celó 32 cm. Najnavadnejši nakraski na njih so začrtane brazde, katere so včasi napolnjene z belo pasto. Te brazde so podobne večkrat «meandru», in take posode imajo tudi piknjaste črte ter svinčene poteze podolgič in počez.

Na neki posodi se nahajajo tudi prav lepe cinaste poteze v podobi meandra. Včasi so situlasti lonci razdeljeni na pase, ki so izmenice rudeče in črno pisani in večkrat tudi z dvojno piknjasto črto okrašeni. Na takošnih loncih se nahajajo le izjemoma tudi ročaji.

Posebno krasne so lončene čaše, ki so različno okrašene z vzbočenimi vročicami, z rudečimi in črnimi pasovi, s koncentričnimi krogi, z brazdami, z vzdignjenimi rožički, s križci, z bronastimi bucki itd.

Bolj priprosto so olepšane zdele svetolucijske nekropole, čeravno se nahajajo v prav velikem številu. Najbolj se razločujejo po obsegu, ker so nekatere zelò plitke in široke, druge pa imajo ob straneh rožičkom podobne vzviške, ki so včasi prevotljeni. (To je bil začetek ročajev; skozi luknjice so potezali vrvice in potem lonce obešali.) Vse zdele so temne barve in večina njih ima rob na znotraj obrnjen. Vender pa je izkopal dr. Marchesetti tudi dve zelò fini zdeli iz najboljše ilovice in črno-svetlo pobarvani, izmed katerih ima jedna na dnu od zunaj in znotrej vtisnjeno staroarijsko znamenje «svastika».

Nekatere zdele imajo podnožje, in iz takih so se razvile kupice z visokim podnožjem. Tudi te so zelò široke in imajo rob na znotraj obrnjen. Posebno tri posode te vrste so zelò zanimive, ker imajo prevrtano podnožje: jedna ima dve nasprotni pakrožasti luknji, drugi dve pa po tri trikotne luknje. Kupice z visokim podnožjem nimajo ne ornamentov, ne vzviškov ali ročajev, izvzemši nekatere, ki so bolj zdelam podobne.

Vse te posode so bile gotovo doma izdelane, in sicer brez lončarskega kolesa. Čisto drugačni pa sta dve posodi iz najfinejše bledo-žolte ilovice, ki imata podobo grških vaz. Prva je takoimenovana «oinochoe» (205 mm visoka), t. j. ročki podoben vrč z visokim ročajem in žlebastim livkom v podobi peresa. Druga («kylix») je iz jednake tvarine in podobna mali skledici (81 mm visoka) z dvema lepima, vodoravnima ročajema na gorenjem robu. Njena zunanja plat je okrašena z

rudečimi pasovi. Obe ti dve posodi sta izdelani na lončarskem kolesu.

Zanimivo je tudi opazovati, katere vrste lončenih posod so se nahajale skupno v jednem in istem grobu. Dr. Marchesetti je spoznal, da tiste posode, ki se dobivajo najpogostejše, namreč lonci z malim ročajem in pa zdele, se nahajajo tudi največkrat skupaj, dočim so le redko priložene kaki drugi posodi. Zdele same brez loncev se dobé zelò redko, pač pa so prav navadni osamljeni lonci z malim ročajem.

Najdragocenejše posode iz svetolucijske nekropole so steklena torila, katera pa se zelò redko nahajajo. (Marchesetti jih je našel 5, Szombathy 2.) Izvzemši jedno, so vsa ostala torila barvana, napravljena iz steklene paste. Ta pasta je temno-zelena ali temno-modra ter prevlečena z rumenimi in belimi črtami. Vsa ta torila imajo visok ročaj in merijo 47 do 55 mm.

Čudno je, da so našli l. 1890. v bronastih posodah tudi dve torili iz tenkega lesa, ki sta imeli po 55 mm v premeru.

(Dalje prihodnjič.)

Regesti k domači zgodovini.

Spisal dr. Fr. Kos.

Deveto stoletje.

St. 1. *800, dne 11. aprila.*

Papež Leon (III.) piše bavarskim škofom, opatom, duhovščini in ljudstvu ter jim naznani, da je po nasvetu in z dovoljenjem frankovskega kralja Karola ustanovil solnograško metropolo in povzdignil škofa Arnona v nadškofa.[1]

---

[1] Ko so prišli koroški in panonski Slovenci pod solnograško škofijo (in sicer panonski leta 796.), pridobila si je ta toliko novih pokrajin in tako množico novih duš, da je kazalo, povzdigniti jo v nadškofijo, kar se je tudi zgodilo v začetku leta 798. Takratni škof Arnon se je sam napotil v Rim, kjer mu je papež Leon III. dal palij ter ga posvetil v nadškofa. (Ljublj. Zvon, 1882, str. 654. — Kres, 1886, str. 23.)

«Data III. Id. April. Deo propicio pontificatus Domini nostri in apostolica sede V. atque domni Caroli excellentissimi regis Francorum et Longobardorum atque patricii Romanorum a quo cepit Italiam, anno XXVII. Indictione VIII.»

[Iz solnograškega kapiteljskega arhiva. — Nachrichten vom Zustande der Gegenden und Stadt Juvavia, Salzburg, 1784 (= Juvavia), Anhang, str. 57, št. 14. — Jaffé, Regesta pont. Rom., Berlin, 1851, str. 217, št. 1912, (reg.)[2]]

Št. 2. *803, dne 21. marca.*

Papež Leon III. podeli gradeškemu patrijarhu Fortunatu palij ter mu piše, da naj ne išče miru v službi, katero je dosegel, temuč naj dela. Utrjuje naj srca vernikov s spodbujanjem, nevernike pa naj pridobiva sveti cerkvi, kar doseže tem lažje, ako bo tudi s svojim življenjem dajal lepe vzglede.[3]

«Datum XII. Kal. April. . . . . imperante nostro domino Carolo piissimo avgusto a Deo coronato, magno et pacifico imperatore anno tertio, indict. XI.»

[Ughelli, Italia sacra (ed. 1653), V, str. 1180. — Cappelletti, Le chiese d' Italia, IX, str. 34. — Kandler, Codice dipl. Istriano, I. — Jaffé, Reg. pont. Rom., str. 218, št. 1916. (reg.)]

Št. 3. (Nepristna listina.[4]) *803, dne 4. avgusta Rim.*

Rimski cesar Karol dovoli vsled prošnje oglejskega patrijarha Pavlina, kateri je tožil, da so mu pogani skoraj po-

---

[2] Kar se tiče citatov, navajam le take knjige, katere sem imel pred seboj. Ako je pri citatu katere knjige dostavljena kratica «reg.», «odl.» ali pa «prev.», pomenja to, da ni v dotični knjigi listina ponatisnjena od besede do besede, temuč se nahaja ondi le regest, odlomek ali pa prevod navedene listine.

[3] Gradež je mesto na malem otoku v Jadranskem morju ne daleč od Ogleja. Nekdaj so bivali na tem otoku patrijarhi, od katerih so bili odvisni med drugimi tudi isterski škofje, kakor tržaški, koperski, poreški i. t. d.

[4] Rubeis (Mon. eccl. Aquil., str. 391—393) je dokazal, da je ta listina ponarejena, kajti leta 803. Karol Veliki ni bil v Rimu, patrijarh Pavlin je umrl že leta 802., v Vidmu, Rovinju in Trsatu v tistem času ni bilo škofov i t. d.

polnoma opustošili njegovo patrijarhijo, da smejo le on (Pavlin) in njegovi nasledniki posvečevati in nadzorovati škofe v Konkordiji,[5] Vidmu, isterskem Novem Gradu («apud Civitatem novam Histriae»), Rovinju, Pičenu in Trsatu.[6]

«Facta pridie Nonas Augustas anno III. imperii nostri, indictione I. Actum Romae».

[R u b e i s, Mon. eccl. Aquil., str. 389, c. 44. — K a n d l e r, Codice dipl. Istr. I.]

Št. 4. *803, dne 13. avgusta.*

Cesar Karol podeli vsled prošnje gradeškega patrijarha Fortunata njegovi cerkvi imuniteto. Fortunat, njegovi nasledniki, duhovniki in vsi drugi, tudi sužniki in koloni, ki bivajo na njegovi (patrijarhovi) zemlji v Istri, Romaniji in Langobardiji, živé naj v miru in uživajo imunitetne pravice. Noben kraljev sodnik ne sme na patrijarhovi zemlji, v njegovih vaséh in selih ljudi zasliševati, globe («freda») izterjevati, prenočišča («mansiones») in postrežbe («paratas») zahtevati ali pa katerekoli nepostavne davke pobirati.

«Datas Id. Aug. in sacro palatio nostro, anno tertio Christo propitio imperii nostri».

[U g h e l l i, Italia sacra, V, str. 1181. — C a p p e l l e t t i, Le chiese d' Italia, IX, str. 36. — K a n d l e r, Codice dipl. Istriano, I.]

Št. 5. *Med 803 in 810.*[7]

Vsled ukaza cesarja Karola Velikega in njegovega sina, kralja Pipina, sklicali so trije cesarski pregledniki («missi»),

---

[5] Concordia, mesto v jugozahodni Furlaniji.

[6] Pičen, vas v pazinskem okraju v Istri. Trsat je tik Reke na Hrvaškem.

[7] Zborovanje v Rižani se je vršilo med letom 803. in 810. Prej ne, ker je Fortunat še le leta 803. postal gradeški patrijarh, ki se je kot tak udeležil shoda. Leta 810. pa je umrl kralj Pipin, sin Karola Velikega, kateri je s svojim očetom vred dal ukaz, da naj cesarski pregledniki skličejo zbor.

namreč duhovnik Izzon ter grofa Kadolaj[8] in Ajon[9] isterske prebivalce k zborovanju v Rižano v koperskem okraju.[10] Zbora so se tudi udeležili (gradeški) patrijarh Fortunat,[11] škofje Teodor (puljski), Leon (tržaški), Stavracij (poreški), Štefan (novograški) in Lavrencij (pičenski), potem drugi primatje[12] in pa prebivalci isterske pokrajine (»provinciae Istriensium«). Kot zastopnike posameznih mest in gradov (»de singulis

---

[8] Ta Kadolaj je bil brez dvoma mejni grof furlanski, ki je kot kraljev namestnik nadzoroval frankovske pokrajine med Dravo in Jadranskim morjem od leta 799. pa do leta 819.

[9] Grof Ajon je imel svoja posestva okoli Vicenze in Verone. Najbrže se je leta 776. z drugimi longobardskimi in furlanskimi velikaši vred vzdignil zoper Karola Velikega ter moral bežati, ko je ta nenadoma prišel z vojsko v Italijo. Šel je k Obrom, s katerimi se je nekaj let pozneje (791) vojskoval Karol Veliki. Leta 796. je premagal Pipin, sin Karola Velikega, oberske čete ter jim vzel njih utrjeni tabor med Donavo in Tiso. Ujel je tudi grofa Ajona, katerega je pa Karol Veliki pomilostil leta 799. ter mu povrnil njegovo lastnino. (Listina z dne 2. febr. 799., natisnjena v »Mittheilungen des Instituts für österr. Geschichtsforschung«, I. Bd., 1880, str. 279.) — Leta 809. mu je cesar Karol znova potrdil last njegovih posestev ter mu dovolil, da jih sme razdeliti med svoje sinove. (Listina z dne 7. julija 809., Mitth. op. cit. str. 280.) — Tudi Ludovik Pobožni mu je dne 31. julija 816 potrdil njegovo imetje. (Mitth. op. cit. str. 281.)

[10] »In territorio Caprense, loco qui dicitur Riziano«. — Zbor se je vršil na prostem v koperskem okraju blizu tam, kjer se rečica Rižana izliva v morje. Dandanes se nahajajo na onem mestu lepi travniki, ki bi bili kaj pripravni za kak shod pod milim nebom. Ne daleč od ustja Rižane ste slovenski vasi Dekani in Lazaret. Zadnja vas se zove tudi Rižana.

[11] Navzoč je bil pri zborovanju gradeški patrijarh Fortunat, ne pa takratni oglejski patrijarh. Isterski škofje so bili v tistem času, kakor smo že zgorej omenili, odvisni od gradeškega, ne pa od oglejskega patrijarha.

[12] Tu omenjeni primatje (»primatibus«) niso bili cerkveni prvaki (škofje), temuč zastopniki ali glavarji isterskega ljudstva, katerih je bilo pri zborovanju 172. Njih naloga je bila, da bi našteli razne pritožbe isterskih prebivalcev. Primerjaj besede v listini, spisani med letom 814. in 821. (reg. št. 11.): »et p r i m a t e s populi vestri centum et septuaginta duo per sacramentum confirmaverunt«.

civitatibus seu castellis») so cesarski pregledniki izvolili 172 glavarjev («capitaneos»), kateri so morali priseči, da bodo govorili resnico na stavljena vprašanja. Dobili so priložnost, da bi navedli svoje pritožbe o postopanju cerkve, o nepostavnih terjatvah frankovske gospode, o krivicah, katere trpé isterski prebivalci, ter o nadlogah, katere morajo prenašati sirote in udove.

Rečeni glavarji so potem izročili preglednikom zapisnike («breves»), katere so za posamezna mesta in gradove sestavili za časa (grških cesarjev) Konštantina in Bazilija vojaški mojstri,[13] in v katerih je bilo navedeno, da ne dobivajo od cerkve adjutorija[14] in običajnih davščin.[15]

Patrijarh Fortunat je na to odgovoril: «Ne vem, hočete li zoper mene kaj reči; vendar vsi veste, da ste mi darovali tiste običajne davščine, katere vam je cerkev že od nekdaj dajala. Zato sem vam pa pomagal, kjer sem mogel, in vam še hočem. Vsi veste, da sem za vas večkrat plačal v cesarsko blagajnico ter zastran vas večkrat poslal poslance k cesarju. Odslej pa naj bo, kakor hočete».

Vse ljudstvo je na to odgovorilo: «Kar se je nam prej ali pa v sedanjem času darovalo, pri tem naj ostane, ker mnogo dobrega smo prejeli od vas in upamo, da še dobimo. Le ako bi prišli cesarski pregledniki, izvršujejo naj patrijarhovi ljudje staro običajno davščino».

---

[13] V grški državi je bil takrat postavljen čez vsako pokrajino vojaški mojster («magister militum»), čez vsako mesto pa vojaški tribun («tribunus militum»). Tako je n. pr. en vojaški mojster za časa grške vlade ukazoval po vsi Istri, vsako istersko mesto pa je imelo svojega tribuna.

[14] Vsled ukaza cesarja Justinijana so bili škofje oskrbniki občin, udov in sirot. V ta namen so dobivali desetino poljskih pridelkov, pozneje tudi desetino od živine, in, če je bila velika potreba, desetino od vsakterega dohodka. Vsled tega jim je bilo mogoče z denarjem pomagati ljudstvu, posebno pa udovam in sirotam. Tako pomoč so zvali «adiutorium».

[15] «Consuetudo» ali običajna davščina, katero je bilo treba dajati vsled stare navade. O taki davščini se ni vedelo, kdo jo je naložil in kdaj. (Du Cange, Gloss. med. et inf. latinitatis, v. consuetudo.)

Potem je rekel patrijarh Fortunat: «Prosim vas, sinovi, da mi poveste resnico. Kako običajno davščino je imela moja cerkev med vami po isterski pokrajini? («in territorio Istriense.»)

Nato je odgovoril prvi izmed vseh, puljski primat: «Kadar je prišel patrijarh v naše mesto zastran cesarskih pregednikov ali pa zastran zborovanja z vojaškim mojstrom («cum magistro militum») za časa grške vlade, vselej mu je šel naproti puljski škof s svojimi duhovniki v mašni obleki ter s križem, svečami in kadilnico v rokah, pevajoč kakor papežu samemu. Naproti so mu šli tudi sodniki («iudices») in ljudstvo z zastavami ter ga sprejeli z veliko častjo. Ko je prišel patrijarh v puljsko cerkev, vzel je takoj škof ključe svoje palače ter jih položil k patrijarhovim nogam. Patrijarh jih je nato izročil svojemu pristavniku («majori») in potem tri dni po palači gospodaril, četrti dan pa je šel v svoje stanovanje.»

Cesarski pregledniki so potem vprašali sodnike drugih mest in gradov, ako je to res. Vsi so odgovorili, da je to resnica, in da želé, da se še tako godí.

Potem pravijo cesarski pregledniki, da ne morejo ničesar reči zoper patrijarha. Kjer se pase naša živina, ondi naj se pase tudi vaša brez kateregakoli davka. Hočemo, da ostane tako tudi v prihodnje.

Tudi zoper škofe so se čule razne pritožbe:

1.) Polovico stroškov za cesarske preglednike in polovico kolekt je dajala cerkev, polovico pa ljudstvo.

2.) Kadar so prišli cesarski pregledniki, imeli so pri škofu svoje stanovanje, dokler niso zopet odšli.

3.) Listine o dednem zakupu in o dedni davščini («chartulae emphitheoseos aut libellario iure») se niso prej nikdar ponarejevale, sedaj pa se to godí.

4.) Kar se tiče pravice do sená in trave («de herbatico»)[16] ter do svinjske paše po hrastovih gozdih («de glanda-

[16] Herbaticum. S tem izrazom so zaznamovali: 1.) Na travnikih pokošeno travo. 2.) Pravico do te trave. 3.) Sploh pravico do trave in sená.

tico»),[17] zahteval je ni nihče prej po naših vaseh («inter vicora») s silo, ampak tako, kakor je bilo navadno pri naših prednikih.

5.) Od vinogradov niso pobirali tretjine, kakor sedaj delajo, še četrtine ne.

6.) Škofovski ljudje («familia ecclesiae») se niso prej nikdar upali pretepsti kakega svobodnega človeka s palicami; sedaj pa nas bijejo z gorjačami ter preganjajo z meči, a mi se ne upamo zoperstaviti iz strahu pred cesarjem, ker bi nas potem lahko doletelo še kaj hujšega.

7.) Kdor je gnojil cerkvene njive (imajoč jih v najemu) tri dobe (trideset let), pregnali ga niso od tam, kakor se to sedaj vrši.

8.) Morje je bilo javno in vsak je lahko na njem lovil ribe. Sedaj pa se ne upamo loviti, ker nas potem pretepajo s palicami ter nam trgajo mreže.

Kar se tiče cesarskih davščin («de iustitiis dominorum nostrorum»), katere so prej dobivali Grki do tistega dneva, ko smo prišli pod frankovsko oblast,[18] hočemo povedati resnico. Pulj je plačeval 66 mark soldov,[19] Rovinj 40, Poreč 66, Trst 60, Labin 30, Buzet 30, Pičen 20, Motovun 30 ter Novi Grad (Cittanova) 12. Skupaj torej 344 mark. Ta denar je šel za časa Grkov v njih državno blagajnico («in palatio»). Ko je pa vojvoda Ivan prišel v deželo, rabil je te dohodke za-se ter jih ni dajal v cesarsko blagajnico.

---

[17] Glandaticum se je zvala pravica, pošiljati prašiče v gozde, da so v njih pobirali želod.

[18] Leta 778. je bila Istra še pod oblastjo grških cesarjev. Takrat so Istrijani in Grki oslepili škofa Mavricija, ker so ga imeli na sumu, da hoče Istro spraviti pod oblast Karola Velikega. (Jaffé, Reg. pont. Rom., 1851, str. 208, št. 1859.) Kdaj so Istrijanci postali frankovski podložniki, ni znano. Kaže se, da so bili od Frankov že odvisni leta 791., ker takrat omenja Karol Veliki v pismu do svoje soproge Fastrade, da se je v bojih z Obri odlikoval tudi isterski vojvoda. (Mansi, Collect., Concil., XIII. Append. 3, str. 185.)

[19] Za časa Karolingov je imela marka (= funt = libra) navadno po 20 šilingov ali soldov (solidi, sicli). Vsak šiling pa je imel po 12 denarjev.

Sicer pa ne manjka vojvodi Ivanu za njegovo osebo dohodkov, ker ima v svoji posesti:

1.) «Casale Orcionis» (Orcionovo selo) z mnogimi oljkinimi vrtovi.

2.) Del sela, «Casale Petriolo» imenovanega, z vinogradi, zemljišči in oljkinimi vrtovi.

3.) Posestvo Ivana Kancijanika («omnem portionem Joannis Cancianico») z zemljišči, vinogradi, oljkinimi vrtovi, hišo in stiskalnico («cum turculis»).

4.) Veliko posestvo «de Arbe» z zemljišči, vinogradi, oljkinimi vrtovi in hišo.

5.) Posestvo vojnega mojstra Štefana.

6.) Hišo Zerontijakovo («casam Zerontiacam») z vsem posestvom.

7.) Posestvo Mavricija ypata,[20] vojnega mojstra Bazilija in pa Teodora ypata.

8.) Posestvo «in Priatello» z zemljišči, vinogradi in oljkinimi vrtovi ter še mnogo drugih krajev.

9.) V Novem Gradu (Cittanova), kjer stanuje, ima vse javne dohodke («fiscum publicum») ter zunaj mesta več kot 200 kolonov. Kadar je dobra letina, dobi več kot 100 modijev («modia») olja, več kot 200 posod («amphoras») vina ter kostanja za potrebo. Ribstvo mu daje na leto več kot 50 mark soldov ne gledé na to, kar porabi za svojo mizo. Vse to ima vojvoda zase, le 344 mark, o katerih se je prej govorilo, moral bi dajati v cesarsko blagajnico («in palatio»).

Nato so našteli pritožbe o nasilstvih, katera so morali trpeti pod vojvodo Ivanom. Rekli so: «Vzel nam je gozde, po katerih smo pasli goveda in svinje («herbaticum et glandaticum»). Vzel nam je tudi podrejena sela («casalia inferiora»). Poslal je na našo zemljo Slovane, kateri so potem orali naše njive in ledine, kosili naše travnike, pasli po naših

---

[20] Ypates ali hypates so bili visoki dostojanstveniki na dvoru grških cesarjev.

pašnikih in od naše zemlje dajali davek Ivanu.[21] Jemlje nam naše vole in konje; ako vsled tega kaj rečemo, odgovoré nam, da jih sami pobijamo. Vzel nam je naše hiše («casinos»), po katerih so gospodarili naši predniki po svoji navadi.»

«V starih časih, ko smo bili še pod oblastjo grških cesarjev, imeli so naši predniki svoje tribune, domestike, vikarje in lokoservatorje, kateri so oskrbovali občinske zadeve ter sedeli v zborih vsak po svojem dostojanstvu. Ako je kdo hotel priti do višje časti, kakor do tribunstva, šel je (v Carigrad) k cesarju, kateri ga je povzdignil v ypata. Tak cesarski ypat je bil povsod prvi za vojaškim mojstrom. Naš vojvoda Ivan nam je pa kmalu postavil centarhe ter razdelil ljudstvo med svoje sinove, hčere in zeta, kateri so si potem sezidali palače, akoravno so bili prej ubogi. Vzel nam je naše tribune[22], ni nas smatral kot svobodne ljudi, pač pa nas je prisilil, da smo morali iti v družbi s svojimi sužniki nad sovražnika. Tudi nam je vzel naše osvobojence («libertos»); še celo v svojih hišah in vrtovih nimamo nikakeršne oblasti.»

«Za časa Grkov je imel vsak tribun po pet ekskuzatov («excusatos») ali pa tudi še več; te nam je sedaj vojvoda vzel.»

«Nikdar nismo dajali hrane za vojake in njih konje,[23] nikdar nismo robotali, da bi delali na dvoru in po vinogradih,

---

[21] «Insuper Sclavos super terras nostras posuit: ipsi arant nostras terras et nostras runcoras, segant nostras pradas, pascunt nostra pascua et de ipsis nostris terris reddunt pensionem Joanni.»

[22] Ko so bili isterski prebivalci pod grško vlado, ukazovali so jim tribuni, domestiki, vikarji i. t. d.; ko so pa prišli pod frankovsko oblast, zasedli so sedaj mesta prejšnjih uradnikov vojvode, grofje, centarhi ali centenarji i. t. d. Isterski prebivalci dolžé po krivici vojvodo Ivana kot povzročitelja teh prememb.

[23] «Fodere nunquam dedimus.» — «Fodrum» (foderum, fodrium, fotrum) so rekli žitu, katero je bilo treba dajati kot hrano vojakom ali njih konjem ali pa tudi obojim. Dotični izraz se je ohranil v nemški besedi «Futter» (foter). Včasi fodrum ne pomenja samo žita, temuč tudi slamo in drugo krmo, katera je bila namenjena vojakom in njih konjem.

žgali apno, postavljali hiše in koče ter pitali lovske pse. Nikdar nismo dajali kolekt («collectas»), a sedaj pa moramo. Od vsakega vola dajemo po en modij. Nikdar nismo prej dajali kolekt od ovc, kakor sedaj. Vsako leto moramo dajati goveda in jagnjeta. S svojimi barkami moramo brodariti po morju v Benetke, Raveno in Dalmacijo, pa tudi po rekah, kar se prej ni nikdar godilo. Ta dela ne izvršujemo samo za vojvodo Ivana, temuč tudi za njegove sinove, hčere in zeta.»

«Kadar se je moral vojvoda kot služabnik svojega cesarja kam napotiti ali pa kam svoje ljudi poslati, vzel je naše konje, tiral s silo seboj naše sinove ter jih primoral, da so mu prenašali tovore («saumas») več kot 30 milj daleč. Vzel jim je vse, kar so imeli, sami pa so se morali peš povrniti domov. Naše konje je poslal v Francijo, ali pa jih je daroval svojim ljudem.»

«Ljudstvu je vojvoda rekel: ««Zbirajmo darove za našega cesarja, kakor se je to vršilo za časa Grkov. Potem naj gre eden izmed ljudskih poslancev z mano ter naj izroči darove cesarju»». Mi smo nato nabirali darove z velikim veseljem. Ko je bilo treba oditi k cesarju, rekel je vojvoda: ««Vam ni potreba hoditi. Jaz bom za vas govoril pri cesarju»». Vojvoda je potem šel k cesarju z našimi darovi ter nato žel čast sebi in svojim sinovom, nam pa zatiranje in bridkost.»

«Za časa Grkov smo zbirali, ako je bilo potreba, enkrat v letu ovce za cesarske preglednike, in sicer od sto glav ovc le po eno; sedaj pa mora dati po eno ovco tudi tisti, kateri ima le tri, in še ni varen pred onimi, kateri pobirajo te kolekte. Naš vojvoda Ivan ima vse to v rokah. Za časa Grkov se ni s tem pečal vojaški mojster, temuč je prepustil to nalogo tribunom, da so dajali cesarskim preglednikom in legatom, kadar so ti prišli ali pa odšli. Te kolekte moramo dajati vsako leto radi ali neradi.»

«Tri leta smo morali dajati tiste desetine, katere bi imela dobivati sveta cerkev, poganskim Slovanom, katere je

vojvoda v svoj greh in našo pogubo poslal na zemljo isterskih cerkva in isterskega ljudstva.»[24]

«Vse te robote («angarias»)[25] in izvenredne terjatve («superpositas»),[26] katerih naši predniki niso nikdar imeli, morali smo opravljati proti svoji volji. Zato smo postali ubogi; zasmehujejo nas naši sosedje po Beneškem in Dalmatinskem ter še celo Grki, pod katerih oblastjo smo bili prej. Ako nam ne pride cesar Karol na pomoč, bilo bi bolje za nas, da bi umrli.»

Potem je odgovoril vojvoda Ivan: «Gozde in pašnike, o katerih ste govorili, imel sem za državno lastnino. Ne bom oporekal temu, kar ste trdili pod prisego.»

«Kolekt od ovc ne bom drugače terjal, kakor tako, kakor je bilo že prej pri vas navadno. Ravno to naj velja o darilih («de exenio»). Ako se vam zdé robote ter vožnje po morju in rekah težavne, ne bo jih treba več izvrševati. Vaše osvobojence («libertos») vam odstopim tako, kakor velevajo običaji vaših prednikov. Dovoljujem vam, da imate v svoji oblasti tujce, kateri bivajo med vami.»

«Kar se tiče Slovanov, o katerih ste govorili, hočemo iti v tiste kraje, kjer prebivajo, ter jih pregledati. Ako morejo brez vaše škode ostati tam, naj ostanejo; kjer pa vam delajo kako škodo na polju, po gozdih, ledinah in drugod, od tam jih bomo pregnali. Ako vam je všeč, jih pošljemo v take zapuščene kraje, kjer bi lahko ostali brez vaše škode; koristili bi na ta način državi in prebivalstvu.»[27]

---

[24] «Per tres vero annos illas decimas, quas ad sanctam ecclesiam dare debuimus, ad paganos Sclavos eas dedimus, quando eos super ecclesiarum et popolorum terras eo trasmisit in sua peccata et nostra perditione».

[25] «Angariae.» Tako se je imenovala robota, katero je moral kdo izvrševati osebno ali pa s svojo živino in svojimi vozovi.

[26] «Superpositum.» Tako se je zvala izvenredna in proti navadi naložena terjatev.

[27] «De Sclavis autem unde dicitis accedamus super ipsas terras, ubi resideant, ut videamus, ubi sine vestra damnietate valeant residere, resideant: ubi vero vobis aliquam damnietatem faciunt sive de agris,

Nato so cesarski pregledniki zahtevali, da bi dal vojvoda Ivan poroštvo («vadia»), da vse popravi, kar se tiče raznih terjatev zastran izvenrednih davščin, svinjske paše, živinske krme, raznih del, kolekt, Slovanov, robot in morske vožnje.[28] To poroštvo so prevzeli Damijan, Honorat in Gregorij. Tudi ljudstvo je odstopilo od svoje tožbe s pogojem, da se kaj takega ne bo več godilo. «Ako bi nas še dalje tlačili vojvoda, njegovi dediči ali pa njegovi uradniki, uničili bi naše štatute» («nostra statuta componant»).

Kar se tiče drugih pritožb med patrijarhom Fortunatom, rečenimi škofi, vojvodo Ivanom, ostalimi primati in isterskim ljudstvom, bilo je določeno, da naj se izpolni vse, kar so pod prisego navedli ljudski zastopniki, ali pa, kar je stalo v zapisnikih («breves»). Kdor bi ne hotel ubogati, plačati mora v državno blagajnico devet mark zlata.

Vse to se je vršilo v navzočnosti cesarskih preglednikov, duhovnika Izona, Kadolaja in Ajona.

Zapisnik so podpisali patrijarh Fortunat, vojvoda Ivan, škofje Stavracij, Teodor, Štefan, Leon in Lavrencij ter oglejski dijakon Peter.

Datum manjka.

[En rokopis se nahaja v Benetkah (Codice Trevisani della Marcianna), drugi pa v arhivu na Dunaju. — Kandler, Codice dipl. Istriano, I.]

(Dalje prihodnjič.)

sive de silvis, vel roncora, aut ubicumque, nos eos eiiciamus foras. Si vobis placet, ut eos mittamus in talia deserta loca, ubi sine vestro damno valeant commanere, faciant utilitatem in publico, sicut et caeteros populos.»

[28] «Ut omnia praelata superposita, glandatico, herbatico, operas et collectiones, de Sclavis et de angariis vel navigatione emendandum.»

K obrtni politiki 18. veka.

Spisal Jos. Apih.

«Prosveta» je v 18. veku vedno silnejše vplivala na narode in vladarje. Ukloniti so se ji morale i najbolj konservativne vlade. Celo zistemu naše nepozabljive Marije Terezije je udarila svoj pečat na čelo. Zakonodajstvo, cerkvene razmere, šolstvo, uprava itd., vse se je preosnovalo več ali manj po načelih «prosvete»; najmanj skoraj pa se je čutil njen vpliv na polju obrtne politike. Zaman so blagovestniki prosvete zahtevali obrtno svobodo; zaman je pobijal francoski državnik Turgot cehe, nazivajoč jih srednjeveško bojevno organizacijo na korist mali peščici privilegovancev v boju proti veliki masi narodovi. Zaman je zastopal v Avstriji Sonnenfels nauke francoskih fizijokratov, trdèč, da je obrtna organizacija, omejena po tesnih sponah zadružnih bratovščin, kriva, da se izdeluje slabo blago, kajti «tekmovanje spodbada marljivost, tekmovanje rodi dovršeno umetnost», dočim zadruge «izključujejo umetnost». Sonnenfels graja «izdelovanje mojsterskih del», ki so navadno čisto nerabna, pa vendar mnogo stanejo truda in novcev, graja smešne običaje pri zadružnih shodih, očita zadrugam, da se mora vajenec predolgo učiti, potem predolgo potovati, pa mu potlej še branijo ženiti se, in da se prednost daje onim, ki so sinovi mojstrov ali vzamejo hči ali vdovo mojstrovo v zakon, tako pa se izključujejo navadno baš najpametnejši rokodelci, posebno tam, kjer je število mojstrov omejeno.

Pobijali sta torej prosvetljena publicistika in vednost vse, kar je nasprotovalo načelom obrtne svobode; a v nobenem drugem oziru ni za Marije Terezije «liberalizem« dosegel tako malo uspehov, kakor v obrtnem zakonodajstvu. Vlada cesarice je v bistvenih vprašanjih držala se načel rokodelskega reda iz l. 1689. (Codex austriacus I. 458), potrjenega po cesarju Karolu VI. l. 1732. (Cod. austr. IV. 754). Rokodelski red iz l. 1689. poudarja v uvodu, da določujejo zadružni članki

marsikaj, «kar je nevarno in se mora z ozirom na razmere odpraviti kot škodljivo občnemu blagru vsled zlorabe, katero so često zakrivili rokodelci». Ti članki so rodili neštevilno prepirov med rokodelci in gosposkami, ker so oni hoteli svoje svoboščine razširiti na druge okraje in so tako posegali v pravice gosposk. Čule so se vsled tega pritožbe, ki so napotile vlado, da je že 1661. l. izdala nekatere naredbe, izmed katerih so nastopne najvažnejše:

Nobenemu rokodelstvu se ne sme več podeliti zadružno pismo, niti razširiti se mu okrožje, ako temu ne pritrdijo interesenti in njih gosposke. Že cesar Matija je l. 1617. izdal jednako naredbo povodom osnovanja novih zadrug na škodo sosednih starejših zadrug. Preiskava in kazensko postopanje proti rokodelcem na kmetih pristoja zadrugi samo v strogo rokodelskih stvareh; v druge zadeve pa se zadruga nikakor ne sme vtikati, za to je kompetentna gosposka onega kraja, kjer je zadruga; ista gosposka je druga instanca in ima jedina pravico do izvršitve razsodeb po sodnikih. Za vpisanje v zadrugo se zahteva previsoka pristojbina, ki se pri ogledovanju mojsterskega dela navadno zapije. To naj se tedaj zapreči s tem, da se določijo pristojbine, katerih se je strogo držati. Pomagačem se nalagajo «starokopitne in nerabne, pa vendar drage stvari» kot mojsterska dela, pri ogledovanju se pa ovržejo iz hudobije in često celo izdelovalcu nalaga visoka globa. To se mora odpraviti, saj je rokodelski pomagač že dosti kaznovan, če mora na mojstersko pravico še dalje čakati vkljub svojim stroškom. Zadružnim shodom mora prisustvovati odposlanec dotične gosposke, tudi kadar se vzprejemajo novi mojstri, opraščajo vajenci itd. Kdor je prestal kako kazen, se ne sme kaznovati še enkrat po zadrugi. Kdor ni oženjen ali vsaj zaročen, ne sme postati mojster, ni mu pa treba delati več let v tistem mestu, kjer hoče biti mojster; zadosti je, ako dela pol leta, kajti v tem času lahko dokaže, kaj zna. Nikomur se ne sme braniti, da bi ne smel delati za «gospoda», ki je še kaj dolžan kakemu drugemu mojstru. Nikdo ni dolžan, prodajati svojih izdelkov samo za tisto ceno, katero določi

zadruga. Sleharni mojster sme dovršiti delo, začeto po drugem rokodelcu. Ako je pomagač slučajno ali v prisiljeni obrambi ubil psa, se ne sme izobčiti iz zadruge; to bi bila zloraba, «ki je nikakor ne opravičuje zdrava pamet». Kdor brez povoda izostane od dela (blauer Montag), njemu se odtegne plača za celi teden, če je bil jeden dan odsoten, in za pol tedna, če pol dne ni delal. Če se kdo brani delati, se zveže in primora k delu; če uide, ga ne sme nikdo več vzeti za pomagača. Zadruge ne smejo števila svojih mojstrov omejevati na določeno število, «dasiravno je včasih dobro, ako se število nekaterih rokodelcev, katerih ni toliko treba, skrči in skrbi za zadostno število takih rokodelcev, ki koristijo državi». Število rokodelcev določujejo gosposke; monopoli pa se prepovedujejo. Pomagači ne smejo mojstrom ukazovati, kaj naj jim dajo jesti in piti, mojstri pa naj tako ravnajo s pomagači, «da ne bodo imeli povoda pritoževati se in iskati drugodi dela».

Ker se je l. 1689. pokazalo, da so se te l. 1661. prepovedane nerednosti še pomnožile, obnovila se je prepoved z nekaterimi dodatki, da se na pr. ne sme braniti pomagaču, če si vzame v zakon žensko iz drugega rokodelstva, itd.

Cesar Karol VI. je ta obrtni red obnovil l. 1732. z nekaterimi novimi podrobnostmi. (Cod. austr. IV. 754.) Navesti hočemo tukaj nekatere točke.

Da se zabranijo «štrajki» pomagačev, morajo vsi pomagači izročiti pri vstopu v delo svoje listine (krstni in izučni list) zadružnemu načelniku, da jih hrani v zadružni skladnici; izstopiti smejo iz službe samo po redni odpovedi; potem dobé svoje listine in spričevalo (Kundschaftszettel). Zadruge zlorabljajo svojo sodnijsko pravico gledé obrtnih zadev; zato naj odslej prepire rešuje gosposka. Za vajence naj se vzamejo tudi otroci konjedercev in nezakonski, ako so legitimovani. Glavne zadruge nimajo nič več veljave, nego podružnice, niti jurisdikcije nad temi. Neposredno dopisovanje med zadrugami preneha; posreduje naj med njimi gosposka, ki hrani zadružni pečat, da ne stori zadruga nič važnega brez

njene vednosti. Denarne globe zadružnikov se razdelé; nekaj dobi skladnica, drugo pa se izroči gosposki za dobrodelne namene. Smešni običaji pri oproščenju vajencev se isto tako odpravijo, kakor tista smešna zahteva, da mora znati pomočnik točno povedati rokodelski pozdrav, če ne, da se mora vrniti, odkoder je prišel in tam poizvedeti pozdrav. Rokodelski pomočniki po mestih ne smejo nositi mečev. Vajence je treba pametno učiti, «ne pa brez krivde neusmiljeno pretepati», niti jim nalagati hlapčevskih del. V nekaterih krajih imajo strojarja za nepoštenega, ako je ustrojil pasjo kožo, pa tudi drug rokodelec se jim zdi nepošten, ako je ubil psa ali mačka, dotaknil se mrhovine, pil, šel ali peljal se s konjedercem, ali umrlega konjederca ali njegovo ženo ali deco nosil ali spremil k pogrebu, ali samomorilca odrezal, dvignil in pokopal, ali za časa vojske ali kuge mesto konjederca odstranil mrhovino itd. Taki predsodki se prepovedujejo. Kaznovati je ranocelnika, ki noče nadaljevati lečenja, začetega po drugem ranocelniku. Nikdo ne sme psovati ranocelnika, ki je lečil k smrti obsojenega zločinca, niti se sme braniti zadruga rokodelčevemu sinu, češ, da je oče njegov pregrešil se v tem ali onem oziru. Prepoveduje se mojstrom med sabo določevati cene izdelkom. V jednem kraju ne more postati mojster, kdor je že oženjen, v drugen kraju zahtevajo, da se mora oženiti; tu zahtevajo, da mora rokodelski pomočnik bivati v tistem mestu nekaj let, ako hoče dobiti pravico, in da mora precejšno svoto plačati v skladnico; tam zopet uživajo sinovi mojstrov in ženini mojstrovih vdov in hčerâ mnogo ugodnostij — vsi ti nedostatki se odpravijo. Učiti se in potovati mora mojstrov sin uprav toliko let, kakor drugi mladeniči; jedino to se sme dopustiti, da ni treba izdelati mojsterskega dela tistemu, ki hoče vzeti mojstrovo vdovo ali hčer za ženo.

Seveda je bilo treba skoraj vsako točko rokodelskega reda večkrat objaviti, ker se samovoljne zadruge, oziroma zanikerne gosposke, često niso nič brigale za postavo. Pred gosposkami samimi je morala vlada braniti pomagače, prepo-

veđujoč (1745), jemati jih v vojake, ako niso brez dela ali so baš izstopili iz službe. Groziti je morala zadrugam z najstrožjo kaznijo, če se bodo mojstri branili pomagačem vročevati spričevala (Kundschaftszettel).

Vnovič je posegla v obrtno zakonodajstvo cesarica Marija Terezija.

20. oktobra 1749. l. je ukazala občno revizijo zadrug, ker je bilo vkljub obstoječim zakonom še mnogo zadrug brez pravic, potrjenih po vladarju. V teku treh mesecev naj vse zadruge izročé gosposki svoje zadružne pravice, vlado pa treba prositi novih svoboščin in predložiti ji izkaz števila članov, dolgov in imetja. Dné 15. avgusta 1750 pa je cesarica z dvornim dekretom ponovila rokodelski red svojega očeta, tožèč, da se ta ni izvrševal in da je izvirala iz te nepostavnosti celò huda vstaja dunajskih ključarskih rokodelcev (1750). Ukazala je, da naj posebni komisarji z zadrugami vred preiščejo, v katerih ozirih se je kršil doslej rokodelski red, in da se zadrugam zabiči strogo ravnanje po zakonitih določbah. Ker javne oblasti niso postopale s primernim taktom, jim je cesarica velela, da ne smejo zoper kršitelje zakona postopati takoj «z vso strogostjo, ki ima često jako neljube posledice; vedejo naj se pri takih prilikah kar najbolj previdno in naj takoj poročajo na dvor».

Preden se je izvršila revizija zadrug, je izdala vlada še nekaj ukazov za posamezne zadeve. L. 1751. je zapovedala zatreti šušmarstvo. Izvzela je pa frizêrje, katerim ni braniti itak «bornega kruhka». Prepovedala je (1752) rokodelskim pomočnikom potovati v tujino in ženiti se z inostrankami brez vladnega dovoljenja. Brezizjemna seveda tudi ta prepoved ni bila; za pojedina rokodelstva je izdala posebne «rede» itd. Že 1747. l. se je obnovila prepoved, da ne smejo jemati inostranskih dečkov za vajence, dočim se je ugodilo inostranskim obrtnikom, imajočim že mojstersko pravico, da smejo dobiti tudi meščanstvo; moralo se je pa za vsaki slučaj posebej pri dvoru prositi dovoljenja. L. 1753. je vlada pokarala črevljarje, pri katerih so zmatrali opraščenega vajenca

tako dolgo za vajenca, dokler ni bil gléde dela povsem kos starejšim pomagačem. Moral je tak deček, kakor pravi dvorni dekret, biti pomagačem pokoren s skoraj hlapčevsko udanostjo, in celò bili so ga, če je le količkaj napak naredil. Vlada veleva zato mojstrom, da ne smejo delati nič razločka med mlajšimi in starejšimi pomagači, izvzemši mezde. Starejši pomagači naj si nikar ne lastijo oblasti nad mlajšimi tovariši. Štiri leta potem je cesarica zaukazala, da morajo mojstri svoje vajence pošiljati h krščanskemu nauku; ako nima pomagač spričevala, da je zadostil tej dolžnosti kot vajenec, ne more postati mojster. V organizacijo zadrug je posegla vlada 1757. l. z ukazom, da je rokodelske bratovščine v obližju mest vtelesiti mestnim zadrugam.

Vsled ukaza cesarice (l. 1749.) so morale zadruge predložiti vladi svoje pravice in prositi jo obnovitve. To se je tudi zgodilo, seveda počasi; nekaterim zadrugam se ni kar nič mudilo. Najbolj zanimivo pa je to, da so zadruge predložile načrte novih svoboščin, v katerih se nahaja marsikatera zahteva, ki je bila popolnoma nasprotna obrtni politiki one dôbe. Na ta način so skušali to ali ono ugodnost zopet vtihotapiti, pa jim je izpodletelo. Že deželni odbor je bil zoper take zahteve. V nekem slučaju (pri novomeških čevljarjih in usnjarjih) jih je zval «sebične, občinstvu in državi škodljive novotarije», katerih ni dopuščati.

Kako se je vršila revizija in kako stališče so zavzemali poklicani faktorji, o tem nas pouči nastopna razprava, za katero sem nabral gradivo v listinah ljubljanskega Rudolfinuma.

Kaj pa so zahtevale rokodelske zadruge?

Najvažnejša točka pritožb in zahtev je bila že od nekdaj ta: na kmetih, po vaseh, okrog mest in trgov živi mnogo rokodelcev, ki niso vpisani v nobeno zadrugo, ki ne plačujejo nobenih bremen za zadružne namene, se niso niti dobro naučili svojega rokodelstva, niso torej «pošteni» rokodelci, temveč sami «šušmarji» (Stümper, Frötter, Störzer, Stöhrer). Ti rokodelci pa delajo mnogo škode «poštenim» rokodelcem, hodeč v «štero» (kakor pravi še dandanes kmet), prodajajoč

svoje blago po sejmih in izdelujóč obuvalo, obleko itd., celò za meščane. Zadruge bi bile najrajši zabranile vsako rokodelstvo na kmetih, a temu je nasprotovala korist kmetskega prebivalstva, za katero so se krepko potegovale grajščinske gosposke. Kar so mogle mestne zadruge doseči, je bilo jedino to, da se je prepovedalo nezadružno rokodelstvo v obližju mest in trgov. 8. marca l. 1747. je odredila Marija Terezija vsled nasvetov grofa Havgvica, «da se ne sme trpeti po mestih in jedno miljo daleč okrog mest po vaseh nobeden neopravičen rokodelec, ampak jih je primorati, da pristopijo k mestnim zadrugam, in jim je nalagati prispevkov zánje. Tisti rokodelci pa, ki bivajo v vaséh, nad jedno miljo oddaljenih od cesarskih mest, in so tam potrebni, naj se ondi pusté zaradi ugodnosti za podložnike in naj se za zdaj še ne silijo k vstopu v mestne zadruge». To je odredila cesarica vsled pritožbe, da «cvetè po mestih in na kmetih po Kranjskem šušmarstvo na škodo meščanskim rokodelcem. Ker bi bilo pa prehudo za revnega, od mest jako oddaljenega kmeta, če bi se obrti in rokodelstva po kmetih popolnòma prepovedala,» je vlada v omenjenem smislu stavila meje obema strankama. S tem pa seveda prepira samega ni mogla udušiti, marveč so mnoge zadruge skušale razširiti svoje področje, ko je cesarica 1750. l. potrdila obrtni red iz l. 1731. in odredila na tej podlagi revizijo «svoboščin» vseh zadrug. Pri tej priliki pa se niso bojevale zadruge samo proti kmetskemu rokodelstvu, temveč so nekatere tudi skušale druga drugo uničiti in s tem načinom raztegniti svoj privilegij daleč na okrog.

Najoblastnejše so se vedli v tem oziru c i r k n i š k i čevljarji in usnjarji, ki so bili združeni v jedni zadrugi. Zahtevali so 1753. l., da se jim dá pravica prostega trženja s svojim obuvalom in usnjem od Vrhnike do Ajdovščine in Vipave, na Pivki, do Reke, Ribnice, Dobrepolja in Iga. Temu pa je nasprotovala posebno Ribnica. Tam so imeli stare svoboščine iz l. 1600., 1605., 1631. in 1708. Dokazati pa Cirkničanje niso mogli, da imajo res že izdavna tako obširno pravico, kakor so jo zahtevali. Vendar so dež. odborniki nasvetovali, naj se

jim potrdijo pravice, v kolikor jih imajo «in rechtmässiger Possess», da pa se ne smejo kratiti pravice dotičnih rokodelcev v Ložu, Ribnici, na Vrhniki, v Postojni itd. Temu nasvetu je cesarica ugodila in dovolila cirkniškim črevljarjem in usnjarjem privilegij, da smejo tržiti s svojimi izdelki skoraj po vsem Notranjskem. Zdaj jim je pa vzrastel pogum in takoj so vložili novo prošnjo pri notranjski kresiji, ki se je glasila: «Ker ne vemo, katere svoboščine imajo vsi v navedenih krajih bivajoči črevljarji in usnjarji, ki so nam delali večkrat velike sitnosti, tako da smo pri svojem obrtu trpeli izdatno škodo,» prosimo okrožni urad, naj zahteva od vseh črevljarjev in usnjarjev na Vrhniki, v Logatcu, Postojni, Vipavi, Štanjelu, Senožečah, Trnovem, Ložu, Spodnj. Nadlišku, Turjaku, Ortneku, Ribnici, Dobrepolju, v ižanski župniji in pod bistriškim samostanom svoboščinske listine, t. j. da naj se vsem prepové rokodelstvo, če se ne opravičijo z listinami.

Proti tej zahtevi so vzdignile svoj glas vse grajščinske gosposke. Ribniška gosposka je navajala zadružne članke ribniških črevljarjev in usnjarjev (1600, 1631). Po teh svoboščinah ne smejo tuji rokodelci, razen na sejmeh, v Ribnici nič prodajati, drugače se jim zapleni vse blago. Pa tudi na tržnih dneh in cerkvenih shodih so morali plačevati cirkniški črevljarji in usnjarji po 12 soldov, in to brez ugovora, do 1753. l. Tako naj ostane tudi v bodoče.

Sodnik samostana v Bistri poroča, da so samostanski črevljarji in usnjarji samostanskim podložnikom izdelovali obuvalo in usnje, odkar obstoji samostan. Temu niso Cirkničanje nikdar ugovarjali. Pač pa so tudi smeli pohajati semnje v Bistri in tu prodajati in kupovati.

Soneški podložniki, črevljarji in usnjarji, nimajo sicer pismenih svoboščin, uživajo pa to pravico od pamtiveka in plačujejo celò grajščini po 17 kr. najemnine, in bi še več plačevali, ako bi jim ne delali škode cirkniški usnjarji in rokodelci. Ortneški usnjarji in črevljarji so pa vpisani v ribniško dotično «bratovščino». Vipavski črevljarji in usnjarji imajo svojo bratovščino, izdelujejo pa samo staro blago za-se in za

kmete, prav malo pa za kupčijo, toraj ne delajo nič škode Cirkničanjem, saj itak komaj živež zaslužijo.

Šneperški podložni črevljarji in usnjarji imajo staro pravico, po Krasu, na Pivki itd. s svojim blagom tržiti. Tega jim ni še nihče branil, saj so večinoma vpisani v loško (Lož) bratovščino; prislužijo si pa s tem načinom samo toliko, da malo lažje plačujejo svoje davščine. V Logatcu pa je bila od l. 1667. posebna zadruga, katere člani so imeli izključno pravico, prodajati usnje in obuvalo. Zato pa so tudi morali plačevati grajščini po 1 gld. Črevljarska in usnjarska zadruga v Postojni in Senožečah je pa izgubila svojo svoboščinsko listino o požaru l. 1734.; sicer pa so prišli ondotni črevljarji tako na nič, da ga ne dobiš, ki bi znal «civilnemu» človeku napraviti črevlje, in, če bi hoteli tu katerega nastaniti, bi rajši zbežal, nego se dal vpisati v cirkniško zadrugo, «kajti tam (v Cirknici) niso izučeni črevljarji», ampak zgolj «prakticierende Lederer», ki verižijo kmetske škornje iz slabega in sesžganega konjskega usnja, pa še te za drag denar; ta draginja naj bi se malo odpravila. Sicer pa, pravi dotični najemnik postojinske in senožeškę grajščine, segajo Cirkničanje preko pravic, podeljenih jim po cesarici; ti hočejo podvreči vse usnjarje in črevljarje v vseh trgih do morja. Zabredli bodo tem potom v hude razprtije z ondotnimi rokodelci, pa bodo to sami zakrivili, segajoč preko svojih mej. Temu bi se najbolje ustavilo, če se jim velí: «Sutor non ultra crepitam nec limites ejus».

Iz teh poročil grajščinskih gospodsk so dež. odborniki sklepali, da so v celem okrožju od Vrhnike do Ajdovščine od pamtiveka naseljeni črevljarji in usnjarji, ki ondi, kjer bivajo, izdelujejo kmetsko blago in je doma in po javnih sejmih brez ovire spečavajo. Tu in tam imajo celò pismene pravice do tega obrta. Cirkničanje pa bi jih radi zatrli, ali pa jih priklopili k svoji zadrugi. Zatreti pa jih ne gre, «kajti to bi bilo proti občnemu blagostanju, ker bi ne moglo ostati toliko krajev in vasij brez svojih (kmetskih) črevljarjev in usnjarjev, zavisni pa bi postali potem od milosti

Cirkničanov tako gledé dela (respectu der unanständigen Arbeit), kakor gledé previsokih cen». Če pa bi se morali oni rokodelci vpisati v cirkniško zadrugo, bi to imelo posledico, da bi si marsikateri revni kmet in podložnik ne prislužil potrebne prikupščine in bi si toraj ne mogel opomoči, tisti pa, ki so se že prikupili, bi se pa med sabo zmenili, da bi podražili svoje izdelke in s takimi in enakimi zlorabami tlačili vse kmetsko ljudstvo». Cirkniškim črevljarjem in usnjarjem tudi ne gre dajati izključne pravice, tržiti po vsem Notranjskem in prepovedati semnje vsem ostalim rokodelcem teh vrst. Tak privilegij bi nasprotoval «naravi sejmov, slehernemu pristopnih, nasprotoval bi besedilu zadružnih svoboščin in dobri kupčiji in bi jako oškodoval cesarske mitnice». Iz teh razlogov naj se potrdijo Cirkničanjem samo tiste pravice, katere dejanski že imajo, druge zahteve pa naj se jim odbijejo. Tako se je tudi zgodilo.

Ta cirkniška pravda je tipična slika teženj rokodelskih zadrug in obrtno-političnega in narodno-gospodarskega stališča naših gosposk in oblastnij v 18. veku.

Slično pravdo nahajamo na Gorenjskem, v Loki.

Loška zadruga črevljarjev in usnjarjev je imela svoboščine iz l. 1551.; 1756. l. pa je tudi prosila potrjenja svojih pravil, tožeč, da ji delajo kranjski črevljarji in usnjarji s svojimi novimi svoboščinami mnogo kvara, češ, da segajo v okrožje loške zadruge. Vročujoč prošnjo loškemu oskrbniku, je prosil mestni sodnik, da naj se okrožje loške zadruge razširi od jedne milje na dve milji okrog Loke. To zahtevo je zagovarjal oskrbnik, rekoč, da bi potem spadal ves teritorij loške grajščine pod loško zadrugo; ne upirali bi se kmetski črevljarji, ne kratile bi se nikomur pravice, pač ba bi se postavile meje vedno bolj v loško okrožje silečim kranjskim zadrugam. Temu tudi ni ugovarjal oskrbnik na Goričah s pogojem, da se ne žalijo svoboščine črevljarjev in usnjarjev, podložnih goriški grajščini.

Drugače pa so to zahtevo motrili deželni odborniki. Odločno so se ji uprli, češ, da se ne sme zatirati kmetskih

rokodelcev, branèč jim zaslužek, s katerim plačujejo odkupnino, oziroma prikupnino. Večina kmetskih rokodelcev bi prišla na nič, ostali pa bi se med sabo dogovarjali za visoke cene in ž njimi drli narod. Brez kmetskih usnjarjev in črevljarjev ne morejo ostati vasi, kajti mestni rokodelci bi kmetom ne delali primernega obuvala, pač pa bi zahtevali visoko ceno, dočim izdelujejo kmetski črevljarji zgolj obuvalo za kmetsko rabo in s tem nikakor ne delajo konkurence loškim črevljarjem.

Tudi tu so odborniki dosegli, da se je ugodilo Ločanom samo v toliko, da se je prepovedalo «šušmarjem», bivati jedno miljo okrog Loke.

Nič boljšega uspeha niso dosegli črevljarji in usnjarji novomeški. Tridesetorica jih je vložila prošnjo za potrditev novih, a nekaj izpremenjenih pravil, želèč, da se priklopijo njih zadrugi vsi kraji tri milje okrog Novega Mesta, celò Črnomelj, Metlika, Kostanjevica, Krško, Rateče, Mokronog, Št. Rupert, Mirna, Trebnje, Žužemberk, Toplice, Raka, Št. Jarnej, Škocijan, Sv. Križ, Semič, Ribnica in Kočevje. V vseh teh krajih naj se prisilijo črevljarji in usnjarji, da se vpišejo v novomeško zadrugo, kajti tam so silno mnogi «Fuscher, Stöhrer und Frötter, welche das Handwerk einer vom andern abgefuschet,» ki se pa niso priučili pri izučenem mojstru, «muss aber das Brod vor dem Maule wegschneiden». Na ta način morajo vsi «pošteni» mojstri prijeti za beraško palico, kakor se je dvema mojstroma že pripetilo. Mnogo škodujejo kmetski črevljarji-šušmarji novomeškim rokodelcem s tem, da jim prekupujejo kože, katerih potem nedostaje domačinom, ki jih morajo drago plačevati. Isto tako prekupujejo na kmetih ježice kar na debelo in jih izvažajo celò preko deželnih mej, dočim si jih novomeški usnjarji komaj za drag denar morejo nabaviti. Ti kmetski šušmarji lahko cenó delajo, ker cenó živé in cenó vse nakupijo: surove kože, drva, apno, ježice in čreslo, dočim mestni rokodelci zaradi previsokih deželnih naklad komaj izhajajo. Zato peša zadruga. Razen tega je zadrugo pred tremi leti oslepari (dolose ausgefackelt) neki poštenjakovič za več nego 270 gld., češ, da pojde na Dunaj in

bo ondi dognal, da se zadružne svoboščine znova potrdijo, pa jo je popihal z denarjem in vsemi listinami in pogodbami vred; zdaj pa ni več ni sluha ni duha po njem.

Mestni sodnik in svetovalstvo sta zagovarjala zahtevo zadruge gledé razširjenja zadružnega okrožja. Prosila sta, da naj se prepove prekupovanje ježic po kmetih, dokler jih niso domači usnjarji dosti nakupili, in odloči naj se, da mora mesar surove teletine in goveje kože takoj samo usnjarjem prodajati, tako da bi jih ne smel niti mesar mesarju prodajati. Ker bi pa potem utegnili usnjarji mesarjem za kože ponujati slepo ceno, naj se pooblasti mestna gosposka, da določi primerno ceno.

Ne vemo sicer, kako so se izjavile o teh zahtevah višje instancije, gotovo pa se niso nič kaj strinjale z zadrugo in mestnim starešinstvom, kajti v novih svoboščinah ni sledú, da bi bila cesarica ugodila željam novomeških črevljarjev in usnjarjev v navedenih točkah.

Dolenjski črevljarji in usnjarji torej niso prišli pod oblast novomeškim tekmecem, marveč so izposlovali dotični rokodelci v Kostanjevici, Ribnici, Žužemberku in na Krškem s pomočjo svojih gosposk in dež. odbornikov pri vladi odobrenje svojih starih svoboščin, katere so jim jamčile na jedni strani nezavisnost od Novomeščanov, na drugi strani pa jim obnovile pravico, da smejo zatreti šušmarstvo okrog navedenih krajev.

Kostanjeviška črevljarsko-usnjarska zadruga je imela svoboščine iz l. 1709., pa so ji tudi mnogo preglavice delali šušmarji v okolici (proti Krškemu, Škocijanu, Beli Cerkvi in Mokricam); zato so se tudi potegnili za svoje koristi. Stiški opat ni ugovarjal. Lastnik Šrajberskega Turna, grof Aleksander Inocenc Auersperg, pa je opozoril na prepir med kostanjeviškimi in krškimi rokodelci. Oni zahtevajo za-se vse kraje do Krškega, ti pa nasprotno hočejo imeti privilegij do Kostanjevice. Zahteval je torej, da naj se ne silijo njegovi grajščini podložni črevljarji, da bi se vpisali v zadrugo kostanjeviško, ako so se že vkupili v krško zadrugo; v obče

pa naj se k zadrugi prisilijo samo tisti podložniki, ki nimajo nič posesti in samo od rokodelstva živé, ne pa oni, ki so pravo za pravo kmetje in samo v drugi vrsti čevljarji, ker samo po zimi ali zgolj iz prijaznosti kdaj sosedu zakrpajo škornje.

Deželni odborniki bi se ne bili protivili prošnji kostanjeviških čevljarjev in usnjarjev, «ako bi ti ne bili nameravali natvezti drugim rokodelcem nedopustnih denarnih bremen in zatreti kmetske neobhodno potrebne čevljarje in usnjarje. To pa bi prouzročilo mnogovrstnih neprilik, povod bi bil draginji in preobloženju kmetskega ljudstva, in potem se je bati, da bi se zmanjšala davščina». Zato naj se potrdijo svoboščine samo z dostavkom, da naj se varujejo dosedanje pravice, in se niti ne dela kvar ljudstvu na kmetih, niti ne zmanjša «kontribucijonal». Nove svoboščine določujejo v istini, da ni trpeti šušmarjev notri do Krškega, do Škocijana, Bele Cerkve, Preseka in Mokric; kdor se v teh krajih ne vpiše v kostanjeviško zadrugo, naj se po gosposki iztira — izvzeti so le čevljarji in usnjarji, ki tam že več let izvršujejo svoje rokodelstvo. (18. listop. 1757.)

Koj potem so zahtevali krški čevljarji in usnjarji odobritev svojih svoboščin, in sicer z dostavkom, da se zatare šušmarstvo po vaséh. A odborniki so se temu uprli, češ, da kmetski čevljarji z izdelovanjem kmetskega blaga itak ne delajo konkurence meščanskim rokodelcem, in pa da tudi ne gre toliko rokodelcev z ženami in otroci pognati v beraštvo. Saj so itak reveži, komaj se živijo s svojim rokodelstvom, od katerega plačujejo kontribucijo. Ali se mar zavežejo krški zadrugarji, da bodo pokrili primanjkljaj pri kontribuciji? — Ti so pa tudi hoteli razširiti svojo zadrugo do potoka Mirne in ji podvreči Rateče in Mokronog. To je tudi nedopustljivo, pravijo odborniki, dokler se ne določi prispevek rateških in mokronoških čevljarjev in usnjarjev, ki so stanovalci cesarskih trgov in so že vsled svojega rokodelstva obdačeni. Sploh pa naj imajo rokodelci slehernega mesta svojo posebno zadrugo; zato je tudi prav, da krški čevljarji in usnjarji niso zavisni od kostanjeviške zadruge.

Jednako so odborniki pobijali zahtevo novomeških črevljarjev in usnjarjev, da se ondotni zadrugi priklopi zadruga kočevsko-žužemberško-topliška: Kam bi ti rokodelci prišli, ako bi morali hoditi 5 do 8 ur daleč v Novomesto, tja plačevati prispevke in zanemarjati svoja poljska dela? Obubožati bi morali vsi, in kdo bi plačeval potem njihove davščine! Zato je treba sebične nakane Novomeščanov odločno zavrniti in jim prepustiti samo dosedanje meje. Odborniki so bili tu v soglasju z nadzornikom Auerspergovih posestev, ki se je potegnil za nemške Kočevce, za trg Žužemberk in «tabor» Toplice; tem krajem, bivšim trdnjavam zoper Turke, so podelili knezi zadružne listine, da bi jih odškodili za žrtve na blagu in krvi. Od Novomeščanov so bili vedno nezavisni, ti pa «bi zdaj radi obogateli s potom onih revežev», saj se že bahajo, da jim bodo morali plačati po 30 gld. prikupnine in po 2 gld. letnega prispevka, in da bodo morali prihajati v Novomesto v kvatrih in o sv. Rešnjem Telesu.

Vlada je potrdila samostalno zadrugo žužemberško, obsezajočo tudi Kočevje in Toplice, l. 1760.

Ribniški črevljarji in usnjarji so se pa morali braniti celò proti dvema nasprotnikoma. Pulili so se za-nje na jedni strani Cirkničanje, na drugi pa Novomeščanje, dasi so imeli svoboščine že iz l 1605. Grof Gvidon Kobencelj, lastnik ribniške grajščine, je toplo zagovarjal ribniške mojstre, dokazujóč, da se pravice cirkniške zadruge ne raztezajo čez Ribnico, ampak samo «do Ribnice», t. j. do meje ribniške gosposke, in da sega pravica novomeške zadruge črevljarjev in usnjarjev samo tri milje okrog Novega Mesta, dočim se začenja ribniške gosposke mejâ 6 ur od Novega Mesta, do Ribnice same pa je celih 11 ur hodâ.

Vlada je tudi v tem slučaju branila stare pravice, potrdivši predloženi ji svoboščinski načrt.

Ko so novomeški krojači prosili odobritve svojih svoboščin in zahtevali nov članek, ki bi primoral tudi krojače okrog mesta (v Šmihelu), da se vpišejo v novomeško zadrugo, da se pa ne smejo iz svojega sedanjega bivališča preseliti

bliže Novemu Mestu, je sodnik z mestnim svetovalstvom vred podpiral to prošnjo, češ, da kmetski čevljarji mestnim jako mnogo škodujejo, da pa ne plačujejo nič deželnih davščin, in da celò cesarju nič ne koristijo, kajti, «kadar se jim naloži davščina, kar izginejo kakor dim». Zato naj se ugodi prošnji novomeške zadruge in naj se kmetskim šušmarjem ne dovoli prebivati niti v Šmihelu niti v Mehovem. Odborniki pa niso bili povse tega mnenja, kajti tisti kmetski krojači, ki izdelujejo zgolj kmetsko obleko, nič ne škodujejo meščanskim, in jih torej ni siliti v novomeško zadrugo, pač pa krojače, stanujoče v vaséh tik mesta, ker ti šivajo tudi za meščane. «Nalaga naj se jim pa samo po 20 kr. letnega prispevka za zadružno blagajno. 1. sept. 1758 so dobile svoboščine novomeške zadruge krojačev potrjenje cesaričino. § 13. je določil, «da ne sme delati v novomeškem teritoriju in v novo priklopljeni župniji šmihelski in v vikarijatu mehovskem noben šušmar, če se ne vkupi v novomeško zadrugo z letnim doneskom 20 kr., a izvzeti je pri tem kmetsko delo, s katerim se krojaški zadrugi ne dela nič škode». To pa ni zadostovalo zadrugi. Še isto leto je prosila za dodatek: krojači v Št. Jarneju, Škocijanu, Šmarjeti, Šempetru, Toplicah, Trebnjem, Mirni, Šent-Rupertu, Šmihelu, Mehovem, Kostanjevici, Metliki, Črnomlju, Žužemberku in Mokronogu naj se vpišejo v novomeško, ali v tisto zadrugo, ki jim je najbližja, inače naj se kaznujejo kot šušmarji. Vlada naj s posebnim patentom zažuga gosposkam ostro kazen, če nočejo kaznovati šušmarjev na svojem ozemlju.

Mestno starešinstvo je to zahtevo opravičevalo s tem dokazom, da oni šušmarji itak niti svojim gosposkam nič ne koristijo in tudi jako «pohujšljivo» živé, zato bi bilo umestno, da bi se z 20. kr. na leto vkupili v novomeško zadrugo, potlej bi jih lahko strahovali. Doma niso itak nikdar, ker vedno hodijo v «štêro» in zanemarjajo kmetije, če je pa vojaški nabor, se umaknejo gosposki, in o taki priliki ne najdeš nobenega kmetskega krojača doma na njegovi kmetiji; gosposka mora pa potem vzeti vsakega pritlikavca za no-

vinca, dočim krojači ostanejo prosti. Če bodo pa vpisani v zadrugo, bodo morali večkrat priti v mesto, lahko jih bo prijeti in strahovati, pa tudi za hudodelstva kaznovati. Če bodo pa taki kmetski krojači tudi še po vpisanju v zadrugo po gradovih in župniščih šivali za gosposke ljudi in tako kratili zaslužek mestnim zadrugarjem, naj se jim nalaga kazen, 12 funtov voska in 4 gld. mesto južine.

Odborniki so nato očitali mestni gosposki, da ni dobro čitala novih pravil krojaške zadruge novomeške, sicer bi ne zahtevala v nasprotju s § 13. novih pravil. Rekli so, da naj se ne dela nič razločka med onimi kmetskimi krojači, ki izdelujejo samo kmetsko obleko in toraj nič ne škodujejo mestnim krojačem, in pa med tistimi, ki šivajo tudi za gospôdo; tega razločka ni prezirati, in letni prispevek 20 kr. naj se nalaga samo kmetskim krojačem, ki izdelujejo gosposko obleko. Tudi ni dopustno, tako velik okrog, kjer imajo tudi lastne zadruge, priklopiti novomeški zadrugi in ji torej «podeliti v v teh mestih in trgih nekako gospodstvo». Če ima grajščina že vsaj leto in dan krojača v svoji službi in livreji, ki nič ne dela konkurence mestnim krojačem, naj se mu tudi ne nalaga višji prispevek, nego 20 kr. Ali se je ugodilo zadrugi, tega ne vem, mislim pa, da ne, ker so take «presebične namere» zadrug nasprotovale tedanji vladni obrtni politiki.

(Konec pride.)

Drobtinice iz furlanskih arhivov.

Nabral **Ant. Koblar.**

(Konec.)

Vrhnika. V e n c e s l a j, vikar na Vrhniki, je dobil prvega sept. 1499 kanonikat v Novem Mestu; mesto njega je prejel investituro v Vidmu krški kapelan Bernard Frauman. (A, a, 24, 219.)

Zagorje pri Savi. L. 1595. vikar M a t i j a P f e i f e r. A, b, 15.) — L. 1636. župnik T o m a ž G r o h a r. (A, b, 49.)

Zapoge. L. 1723. je bil v Vidmu v mašnika posvečen Jurij Justin iz Zapog. (A, b, 49.)

Zasp. 31. maja 1496 je bil od patrijarha potrjen za faro Zasp (Aspp), ker je resignoval Martin Možina (Mosina), Matija, sin Jurija Loškega (de Lagk). Prezentacijsko pravo sta imela tačas brata pl. viteza Jakob in Gašpar Lamberger. (A, a, 18, 213.)

Železniki. Nekaj let so trajale obravnave zaradi ustanovljenja samostojne fare v Železnikih, ker sta bila loški glavar in selški župnik temu močno nasprotna. V videmskem nadškofijskem arhivu leži zvezek aktov (A, b, 10) pod naslovom «Aysneritsch». Iz teh aktov smo posneli nastopno: 4. marca 1621 je pisal patrijarh Hermolaj kamniškemu naddijakonu Krištofu Plankelnu in kranjskemu vicedomu Josipu Possarelli-ju, da naj mu sporočita, kako je z železniško zadevo. Vicedom Possarelli mu je odgovoril 26. avg. 1621 to-le: Najprej je prosil kranjsko-goriški rudarski nadsodnik Urh Pithon cesarja, da bi Železnikarji dobili svojega kapelana, ki naj bi se plačeval iz deželne blagajnice. Ljudje so zelo revni, ker so Železniki l. 1620. do tal pogoreli, in mrjó brez svetih zakramentov. Priporočil je bil to prošnjo za kapelana 25. maja 1621 tudi Avguštin Schnitzpacher iz Celovca pri notranje-avstrijski kamori, češ, da bi Železnikarji sami radi nekaj plačevali za kapelana od tisoča žebljev. Tudi naddijakon Krištof Plankel, ki je bil v novembru l. 1620. osebno v Železnikih, mu je pred tremi dnevi pisal, da je videl ondi mnogo slabo oblečenih kovačev. — Plankel pa pravi v svojem pismu do patrijarha Hermolaja z dne 10. sept. 1621 tako: Dobro poznam razmere v Železnikih, ki ležé v selški fari. Selca spadajo pod kamniški naddijakonat. Faro podeluje frizinški škof in župnike potrjuje patrijarh. Prezentovan je za Selca župnik Andrej Wild, a potrjen še ni od sinodalnih izpraševalcev. Pol nemške milje od Selc je kapela sv. Antona v Železnikih, kjer prebiva 2000 ljudij. Ker so večkrat povodni in je do Selc daleč, bi bilo prav, ako bi v Železnikih vedno stanoval kapelan, da bi otroci ne mrli brez sv. krsta in odraščeni brez svetih

zakramentov za umirajoče. Cesar je obljubil dajati za stalnega kapelana (qui perpetuo apud illos resideat) iz dvorne kamore po 200 gld. na leto. Dosedaj še nisem dobil pravice, da bi postavil kapelana, dasiravno sem že o tem pisal patrijarhovemu uradu. Selcem ta ločitev ne bode na škodo. Železnikarji imajo za duhovna že hišo, vrt, mašno opravo i. t. d. Že lansko leto so bili poskusili, da bi se osvobodili, a Selčani in loški oskrbnik Jakob Fankel so jih odvrnili z grožnjami in zvijačami. Tudi drugi rudarski kraji so postali sami svoji, n. pr. Idrija, Kropa, ki se je ločila od Radovljice, in Pavel Bucceleni je Fužine (Weissenfels) ločil od Jesenic. Ker imajo Železnikarji predaleč v cerkev, so nekateri tako nevedni, da še očenaša ne znajo moliti. — 22. nov. 1621 je zopet pisal Plankel: Pred tremi dnevi sem šel preiskovat železniške zadeve. Spremili so me gori Pavel Jugovec, beneficijat presv. Trojice v Kamniku, Sebastijan Textor, kurat v Tuhinju, Jurij Labocher, sacelan v Loki, in loški notar Ivan Homan, rojen Železnikar. Kovači delajo po noči, tedaj ne morejo hoditi v Selca. Razun tega so še druge težave: večkrat pride velika voda, ki preplavi pota, po zimi pa drčé v dolino plazovi in skale. To so mi potrdili nastopni Železnikarji: Ivan Wendel, star 40 let, Matija Vogel (Vogou), star 65 let, Vrban Semen, star 50 let, Tomaž Omota, star 50 let, Uršula Lenc, Jurij Semen, star 50 let, rudarski sodnik Anton Semen, Anton Kramar, star 35 let, ter Gašpar in Jurij Plavec. Selški župnik Andrej Wildt (Wihilt), ki še ni portjen, pravi, da bi vsled tega izgubil nekoliko soldov štolnine od krstov, porok in pogrebov. A Železnikarji so obljubili, da bodo selškemu župniku dajali vse, kar mu gre. Brata Gašpar in Jurij Plavec (Primarii Eisnernenses) bodeta rada še več dala, ker imata sama nad 80 tisoč gld. imetja. Za Josipom Possarelli-jem je postal vicedom Oktavij Panizol, ki bode rad nakazal onih 200 gld. za kapelana. Loški glavar dela sicer na vso moč zoper ustanovljenje fare v Železnikih in trdi, da ima samo on v tem govoriti, a tu se ne gre za svetno stvar, temveč za duše, in tedaj naj on molči. — Protipisar in podoskrbnik

loškega grajščinstva, Korbinijan Füerenpfeil, je pisal 18. nov. 1621 Plankelnu, da so poslali Selčani župnika Wildta in dva moža, izbrana od vseh 16. podružnic selških, v Videm protestovat zoper Železnikarje, ki se hočejo ločiti od Selc in napraviti svoje pokopališče. Potem bi se ločile vse podružnice. Železnikarji so obljubili tudi, da bodo popravili staro kapelo sv. Lovrenca (pri farni cerkvi), da bi bila za rabo, toda obljubijo mnogo, pa ne storé. Povodni in drugih nevarnostij ni na poti. — Jednako je pisala tudi vsa srenja sv. Petra in Pavla(!) v Selcih Plankelnu. Ta je pa vnovič pisal patrijarhu, da je v Železnikih nad 100 hiš in v jedni stanuje po 10 do 50 oseb. V Petrovem Brdu je pot posebno nevarna, dalje izstopa Češnjica (Kerschbach), povoden večkrat vzame most na Racovniku (Untereisnern) in pod Zijálko zapirata včasih plaz in voda pot. Maše so v Železnikih: na god sv. Antona pušč., sv. Andreja, sv. Fabijana in Seb., na veliki petek (!), ko se srenja obhaja (da die Gemain communicirt), na dan svetega Filipa in Jakoba, sv. Ane in drugo nedeljo po sv. Trojici, ko je semenj. — Nato sta bila poklicana l. 1622. župnik Andrej Wildt, zastopnik selške, in Jurij Plavec, zastopnik železniške občine, pred patrijarhovo sodišče v Videm. Wildt je trdil, da Železniki niso oddaljeni od Selc nemško, ampak le laško (rimsko) miljo. Potov ne preplavljajo vode, da bi se ne moglo priti v Selca. Selški župnik bi vsled ločitve izgubil 2000 duš in biro od $8^1/_2$ zemljišč. Od tega mora selška fara plačevati davke in nositi druga bremena. Železniškemu kapelanu je pač zagotovljenih 200 gld., a dominija v Železnikih ni, in tedaj bi moral zopet pomagati nadvojvoda, ako bi hoteli zidati župni dvorec. Selški duhovniki imajo v Železnikih božjo službo vsako tretjo ali peto nedeljo. — Ne vemo dneva, kdaj da se je obravnavala ta stvar v Vidmu, a zmagal je vrli zastopnik Železnikarjev, Jurij Plavec, ki je dobil 12. febr. 1622 od patrijarškega generalnega vikarja na pergamenu pisano listino, s katero se je dovolila ustanovitev samostojne duhovnije v Železnikih. 23. okt. 1622 je patrijarh potrdil za novo ustanovljeno faro prvega duhovna, namreč

Gabrijela Klemenca (Clemeniz). (A, c, 10.) — Po smrti župnika Ivana Arharja (Arichar) je dobil 9. apr. 1702 faro Pavel Anton Babel (A, c, 17), ki je bil potrjen 11. avg. 1703.

Žiri. 15. nov. 1487 Jernej, župnik v Žireh (Plebanus in Czaiyroch). (A, a, 10, 442.) — Gregor, sin Jurija Strelca iz Žirov, je bil 23. dec. 1497 podpevec v Gorici, ko je prejel subdijakonat na titel Žige, sina pok. Jurija pl. Post z goriškega gradu. 10. mar. 1498 je postal dijakon in 31. mar. 1498 v Belaku mašnik (O. z.). — Po smrti Jurija Stingule je dobil faro 6. jun. 1559 Jurij Gross (A, c, I, 8.) in, ker je ta kmalu umrl, 24. nov. 1559 Jurij Pušar. (A, c, I, 18.) — L. 1595. vikar Mihael Matko. (A, b, 15.) — 11. avgusta 1636 in 30. maja 1640 župnik Andrej Jereb. (A, b, 39 in 49.) — Po resignaciji župnika Andreja Jereba je bil za Žiri 22. avg. 1642 potrjen Jurij Jugovec. (A, c, 12.) — Po smrti vikarja Jurija Jugovca prezentuje 30. maja 1655 frizinški škof patrijarhu za vikarja Tomaža Rojca. (A, b, 23.) — Po smrti Tomaža Schwesteriča dobi 28. febr. 1693 potrjenje za žirovsko faro Jakob Prock. (A, c, 18.) — L. 1701. je dobil faro Ivan Krstnik Šinik (Schinigk), ki je imel l. 1704. za kapelana Martina Sušnika. (A, b, 49.) — Ko je odšel Šinik župnikovat v Poljane, je frizinški škof prezentoval apostolskemu nunciju na Dunaju za žirovsko faro dne 21. jan. 1705 loškega vikarja Valentina Križaja (A, b, 43), katerega je potrdil patrijarh 3. apr. 1705. (A, c, 17.) Po Križajevi smrti je bil potrjen Luka Pušar (Puschar) 14. jul. 1708. (A, c, 17.) — L. 1723. se je poduhovničil Žirovec Ivan Krstnik Tratnik (A, b, 49.) in l. 1748. Andrej Jeraša (Jerasha), ki je dobil «titulum mensae» od frizinškega škofa. (A, b, 39.) — Ko je odšel Bernardin Bogataj župnikovat v Poljane, je bil za žirovsko faro potrjen Mihael Mrak 16. jun. 1734 (A, c, 20.), za Mrakom pa Lovrenc Rotar 6. avg. 1742. (A, c, 21.)

Žužemberk. 13. apr. 1491 in 7. sept. 1495 (in Saysimberg) župnik Kancijan Radler. (A, b, 49 in A, a, 16, 183.)

— 30. mar. 1499 je dobil v Ogleju tonzuro in nižje redove Martin, sin pok. Volbenka iz Žužemberka. (O. z.) — 17ega maja 1507 župnik žužemberški in dobrniški Jurij Sladkonja (Slakoina). (A, b, 49.) — 21. febr. 1582 župnik Jurij Zusin. (A, b, 34.) — 5. maja 1597 in 26. sept. 1600 župnik Anton Porenta (A, b, 48.) — L. 1598. so luterani imeli v rokah dve žužemberški podružnici. Jedno cerkev v Žužemberku so celo razširili, pri cerkvi sv. Nikolaja so pa nanosili zemlje in napravili luteransko pokopališče. (A, b, 48.) — Leta 1598. je bil posvečen v mašnika Matija Tomaževič iz Žužemberka (A, b, 44.); l. 1600 postane žužemberški organist Krištof Reifberger subdijakon (A, b, 47.), in l. 1723. prejme Žužemberčan Josip Plešec višje redove. (A, b, 49.)

Mali zapiski.

Prazgodovinske najdbe na Kranjskem l. 1894. Meseca januvarja in februvarja je razkopaval g. J. Pečnik še veliko gomilo št. II. na Magdalenski Gori in našel nad 50 mrličev, ki pa niso bili bogati. Samo pri 16. mrličih je našel nekaj starin, in sicer: 12 lončenih posod, 10 fibul, 11 zapestnic, 3 sulice, 2 sekiri, 2 pasova, 5 uhanov, 2 zalasnici, 1 ovratnico, 1 nož in več pasnih sklepancev. S tem je ta velika gomila, v kateri je ležalo nad 400 mrličev, vsa prekopana. — Meseca marca je šel Pečnik k Stičini, kjer je po želji vodje c. kr. dvornega muzeja na Dunaju začel kopati velikansko gomilo na njivah pri hiši posestnika Gomilarja. Visoka je gomila nad 10 m. Ko se je za poskušnjo izkopal več metrov globok jarek, našlo se je notri cele kupe pepela od sežganih mrličev, a brez priložkov. Nasutega je toliko pepela, da so morali za ves kup sežgati gotovo nad 400 mrličev. Mnogo jednakih gomil iz samega pepela se je našlo tudi okrog Kostanjevice, pri vasi Malence v čateški fari, in dve zelò veliki pri vasi Boršt na Krškem Polju. — Dalje je izkopal J. Pečnik par rimskih grobov v Novem Mestu ter našel več strtih posod in jedno celo, ki ima na dnu male luknjice, da je prav podobna našim cedilom. — Rimsk grob je isti izkopal tudi na posestvu gospoda dekana v Šmariji. Pri sežganem mrliču so bile tri lampice, dva piskrca in jedna skledica. Jedna lampica je imela napis FORTIS in druga AGILIS. — Čuden grob je našel pri vasi Vodice v dobrepoljski fari na hribskih košenicah. V grobu je ležal cel mrlič iz halštatske dobe. Na njem je bilo naloženega polno

kamenja, tako da se je ljudstvo silno čudilo tej najdbi. — Meseca marca so prekopali na Bledu do 4 m visoko gomilo, v kateri so bili pri vrhu in ob straneh do 1 m globoki grobi. Našlo se je nad 100 mrličev, celih okostij, ki so ležala dobro ohranjena v pesku. Nekateri mrliči so imeli čudne uhane (iz bronaste žice) in prstane in nekoliko nožev. Na uhanih so bile steklene koralde, kakeršne se vidijo tudi dandanašnji pri kmetskih ljudeh. Zraven so našli malo, čudno podobo, kot velik novec, potem nekoliko črnih lončenih posod. Da se je nekaj starin dobilo, za to gre zasluga gosp. Hudoverniku in Lergetporerju, dočim se je muzej sprva premal pobrigal za te važne najdbe. Grobovi so iz šestega stoletja, od rodov, kateri niso več poznali Rimljanov, namreč od starih Slovencev. Te vrste grobovi se nahajajo zelò redko. Gosp. Pečnik je našel podobne grobove le pri vasi Strahovlje v zagorski okolici in na Sveti Gori nad Savo. Blizu tega najdišča na Bledu je zasledil gosp. Pečnik tudi gomile iz prazgodovinske dobe, katere bode natanko preiskal in opisal. — Pred kratkim je začel posestnik Črtalič v Grobljah pri Št. Jerneju kopati pred hišo rimsk zid in je prišel na zanimive rimske kopeli, obdane z močnim zidom in obložene od znotraj s samimi kamnitnimi ploščami iz belega mramorja. Od severne strani je bil napeljan v kopeli vodovod, in sicer lep kanal, v katerem so ležale svinčene cevi, katere so nevedneži raztopili. Tlak v kopeli je bil do 1 m debel in iz tako trdne malte, da se ni dal razkopati. Kmet, ki je mislil, da bode pod tlakom zaklad, ga je razstrelil s smodnikom. Tako znamenitih kopel s tolikimi mramornatimi ploščami še niso našli na Kranjskem. Ker se vidi, da je pod zemljo še več sob za kopanje, treba, da se te kopeli zistematično preiščejo. Ako sodimo po zidovju, spoznamo, da so tu stanovali zelò imoviti Rimljani, ki so iz daljnih krajev navozili toliko mramornatih plošč. — Pri cerkvi v Dolenji Stari Vasi, tudi v šentjernejski fari, so zadeli na neki njivi kmetje na rimske in predrimske grobe in jih končali, ker so iskali le denarja. Kar se je otelo, poslal je gosp. kapelan Vaclav Vondrášek v muzej, namreč lepo lampico z podpisom FORTIS in na vrhu z napisom izdelovalčevim, ter jedno sulico in jeden nož iz predrimske dobe. Nad lampico je ležala plošča z napisom in zraven drug rimsk grob, ki ima tudi napisno ploščo. Posnetek obeh napisov bode napravil gosp. Pečnik in ju priobčimo prihodnjič. Nož in sulica sta bila baje v bližnjem grobu med kostmí in ogljem v velikanski žari, od katere, kakor tudi od drugih posod črepíne so prišle v tuje roke. *P+R.*

Francoske kroglje v Ljubljani. Po raznih nesrečnih praskah so zapustili Francozi 28. septembra 1813. leta Ljubljano; samo na ljubljanskem gradu so ostavili posadko. Avstrijski general Fölseis je hitro zasedel mesto. Komaj so zapazili Francozi Avstrijce v mestu, so brž 29. septembra začeli streljati nanje. Avstrijci pa so postavili baterijo na Golovec in

ž njo odgovarjali sovražniku. Streljanje sta nadaljevali obe strani tudi še naslednje dni, dokler se ni 5. oktobra ob jedni uri popoludne podala francoska posadka. Za tega streljanja je priletelo v mesto in okolico več francoskih krogelj, katere so ljudje shranili v spomin na francoske boje. Sedaj so, kolikor je meni znano, ohranjene še tri kroglje. Prva je vzidana v hiši na Poljanski cesti št. 37. na desni strani pri četrtem oknu z napisom: D: 29: Sb. 1813., t. j. «den 29. September 1813». Druga, ki meri v premeru 13 cm. in tehta 8 kg., je bila vzidana v Koslerjevem hlevu pri Novem Svetu («Neue Welt») pri cesti na Rudolfov kolodvor med prvim in drugim oknom. Pred dvema letoma so jo otroci izkopali, a sedaj jo bode g. Kosler zopet dal vzidati s primernim napisom. Tretja se je nahajala nad vhodom v frančiškanski samostan. Ko so pred dvema letoma prenovili samostansko poslopje, odstranili so jo sicer, vendar bi bilo želeti, da se kot zgodovinska znamenitost zopet vzida na svoje prejšnje mesto tudi v novo poslopje. Pri tej priliki naj popravim neko zmoto občnega mnenja. Ljudje pravijo, da je tudi ona velikanska kroglja, ki je vzidana v frančiskanskih ulicah na hiši št. 10. iz francoske dobe; a to ni res. Pač pa je to kroglja iz onega časa, ko je bila v tej hiši gostilna «pri kroglji». Francoske kroglje pa se pogosto dobivajo tudi v ljubljanski okolici. Tako so našli tukajšnji realci pred nekaj leti dve kroglji na oni strani ljubljanskega gradú, ki je obrnjena proti Golovcu, in ju prinesli g. prof. Levcu, kateri ji še sedaj hrani. Enake kroglje so še pred tridesetimi leti prav pogosto ljudje našli na Rožniku. Francozi so namreč imeli svoje strelne vaje na onem mestu, kjer stoji sedaj tabačna fabrika. Odtod so pogosto streljali proti Rožniku in po ustnem izročilu mnogokrat vznemirjali hlapce, ki so delali v mežnarjevem gozdu. *V. L.*

Imenitni birmanci v Ljubljani l. 1600. V torek po veliki noči l. 1600. je škof Tomaž Hren delil v ljubljanski stolnici zakrament svete birme. Ker so se v istem času kranjski plemenitniki vračali v katoliško cerkev, se je večkrat primerilo, da so prišle k birmi odraščene in celò stare osebe iz prvih premiških rodbin. Omenjenega dné so bili birmanci nastopni: Sebastijan pl. Lamberg; Jurij, sin nekega turškega bega, katerega je v vojski vjel in potem posinovil Jurij pl. Lenkovič, glavar kranjske dežele; gospa Suzana, soproga imenovanega Lenkoviča, ki je bila hči Jurija grofa Zrinskega, in se je malo prej pokatoličanila; baronka Felicita pl. Turjaška, vdova po Adamu pl. Bonhomo, ter mnogo plemenitih mladeničev in devojk.

Izdaje in zalaga «Muzejsko društvo za Kranjsko».

Tiskala Kleinmayr in Bamberg v Ljubljani.

IZVESTJA MUZEJSKEGA DRUŠTVA ZA KRANJSKO.

Urejuje

Anton Koblar.

Letnik IV. — Sešitek 3.

V Ljubljani 1894.
Izdaje in zalaga «Muzejsko društvo za Kranjsko».
Tiskala Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg.

Člani «Muzejskega društva», ki plačajo 3 gld. na leto, dobé «Izvestja» in «Mittheilungen» brezplačno; letniku samih «Izvestij» je cena 2 gld.

Darovi deželnemu muzeju Rudolfinumu l. 1894.

a) **Arhivu:** *Gospod Ljudevit Stiasny, učitelj v Kamniku:* Rokopisni zvezek, obsegajoč: Tax-Ordnungs-Extract für das ganze französische Reich, vom 1. Februar 1807; Kaiserliche Verordnungen etc., betreffend die Verwaltung der illyrischen Provinzen, 30. Sept. 1811; Kundmachung des Baron Lattermann in Betreff der Urbarialien, Laibach 22. März 1814.

Gospod dr. Volčič, c. kr. sodni pristav v Ljubljani: Izv. perg. listino, spisano v Ložu dné 20. maja 1512, s katero sta Jurij Lasar in soproga Maruša prodala pol kmetije v Babini Polici (pabenfelder pöltz) v loški fari, kjer je sedel Simec Skomina, Marinu Mulcu, ključarju in starosti cerkve sv. Antona na Polici, za 28 funtov vinarjev. (Pečat, katerega sta bila privezala prodajalca, je odtrgan.)

b) **Knjižnici:** *Visoko c. kr. ministerstvo za uk in bogačastje na Dunaju:* Dr. V. Jagić, Archiv für slavische Philologie (1894), 16. zv., 1. in 2. seš.

Velec. gosp. Tomo Zupan, c. kr. gimn. prof. v Ljubljani: Dr. K. Glaser: A. Vaníček.

Slavno oskrbništvo postojinske jame: Jos. Schmidovih 10 podob o postojinski jami ter fotografiji vhoda v jamo in postojinskega trga.

Gospod dr. Josip Starè, c. kr. fin. prok. pristav v Ljubljani: Slovan, leta 1887. — Knjige Matice Hrvatske l. 1893. (8 zvezkov.)

X + y: Naprej, 1863. — Rogač, 1886.

c) **Drugim muzejskim zbirkam:** *Gospod Jos. Volc, bogoslovec v Ljubljani:* Srebern novec beneškega dožeta Ivana Moceniga.

Gospod Jernej Pečnik v Novem Mestu: Pečníco z dvojnim cesarskim orlom, najdeno pri Čatežu, in opeko z grbom celjskih grofov, najdeno na Starem Gradu nad Sv. Križem pri Kostanjevici.

Knjige in časopisi,

katere so poslala zvezna društva «Muzejskemu društvu za Kranjsko» od 23. jan. 1893 do 14. febr. 1894.

(Konec.)

Linz. *Museum Francisco-Carolinum:* 51. Bericht, 1893.

Linz. *Verein für Naturkunde:* 21. Jahresbericht, 1892.

Linz. *Oberösterreichischer Gewerbeverein:* Bericht, 1893.

Lipsko (Leipzig). *Kön. Sächsische Gesellschaft der Wissenschaften:* 1.) Abhandlungen der philologisch-historischen Classe: zv. 13., št. 5 (1893). Ueber die Leges Juliae judiciorum privatorum et publicorum; zv. 13., št. 6 (1893). A. Leskien: Untersuchungen über Quantität und Betonung in den slavischen Sprachen; zv. 13., št. 7 (1893). Die Mimiamben des Herodas; zv. 14., št. 1 (1893). Die erzählenden Zeitformen bei Polybius; zv. 14., št. 2 (1893). Das Hippokrates-Glossar des Erotianos; zv. 14., št. 3 (1893). Zum arabischen Dialekt von Marokko; zv. 14., št. 4 (1893). Beiträge zur Entzifferung und Erklä-

IZVESTJA
Muzejskega društva za Kranjsko.

Letnik IV. 1894. Sešitek 3.

Grobišče pri Sv. Luciji blizu Tolmina.

Priobčuje **S. Rutar.**

(Dalje.)

Med nakrasninami svetolucijskimi stoje na prvem mestu fibule, katerih je toliko in tako različnih, kakor malo kje drugodi. Tu nahajamo vse vrste in vse mogoče oblike tega nakraska, tako da se moramo čudîti izvrstnosti dela in visoki stopinji popolnosti. Velika večina fibul je izdelana iz brona, manjšina pa (one s prostim lokom) iz železa. Včasi pa sta ti dve kovini združeni, tako da je na pr. igla železna, ostalo pa bronasto. Vseh fibul je nabral dr. Marchesetti pri Sv. Luciji 1737, in sicer največ kačastih (360), potem prostoločnih (347) in certoških (248). V grobih so bile fibule ali posamezno, ali pa v večjem številu skupaj. Največ jih je bilo 16 v jednem grobu. Navadno se nahajajo le kačaste in certoške fibule v večjem številu skupaj.

Vse fibule imajo tri različne oblike: ali so prostoločnate, ali kotančaste, ali pa imajo mesto loka kakošno živalsko podobo. V svetolucijski nekropoli se nahaja mnogo ločnatih fibul najstarejše oblike, t. j. podobne so sedanjim zapenjačam (Sicherheitsnadel) za žensko obleko in nimajo prav nič okrašenega loka. Večina svetolucijskih fibul ima polokrožne loke, le izjemoma je lok bolj stisnen. Ali te primitivne fibule niso zadostovale napredujočim prebivalcem, nego začeli so lok krasiti, naredili so ga bolj debelega, napravili mu počezne zareze, prikovali mu vozle in kolutice itd. Zatika je pri polokrožnih fibulah manj skrbno izdelana, navadno prav kratka in

nima nikoli bucka na koncu. Ker se je lok fibule na obleki videl, obešali so nanj obročke, kolesca, verižice, kraguljčke, prstane, ključke, rokice, kleščice, igle, pločevinaste trikotiče itd. Na jedni polumesečni fibuli so visele štiri poprečne pločice, ovite z bronasto žico, a na pločice je bilo pritrjenih več precej dolgih verižic, ki so imele na koncu obešene po dvojne kotance.

Širokoločne fibule imajo prav dolge zatike in bucke na koncu. Včasi se lok na znotraj tako razširi, da dobi obliko pijavke. Čolničaste fibule so navadno zelo velike in imajo včasi okoli zatike mali obroček, s katerim se je igla pričvrščala. Večkrat imajo take fibule bucke in bradavice na loku, zlasti takrat, če ta ni od znotraj žlebasto izdolben, nego raven. Najpogostejše pa se nahajajo pri Sv. Luciji kačaste fibule, ki imajo mesto tečaja kolutico med lokom in iglo. Lok je zakrivljen navadno jedenkrat, redkejše dvakrat. Ob zavojih so pričvrščene razne nakrasnine: od zunaj navadno bucki, ob straneh pa kolutice in kolesca. Te nakrasnine so včasi izdelane iz jantarja. Certoške fibule so tudi širokoločne, ali razlikujejo se od drugih po tem, da imajo koncem zatike na zunaj zakrivljen bucek s precejšnjim vratom. Njih zatika je redko daljša od tretjine lokove dolžine in mesto tečaja imajo tudi včasi kolutico ali krogljico.

Najlepše so one fibule, ki imajo mesto tečaja špiralno navito cev iz bronaste žice. Pri tej fibuli so najbolj skazovali svetolucijski kovači svojo umetnost, in ta vrsta fibul se je ohranila tudi v latênski dobi ter se pozneje spremenila v rimsko fibulo z dolgim tečajem. Včasi se nahajata celo dve žičasti špirali, kakeršnih še niso našli do sedaj v Italiji. Lok je navadno okrašen s počeznimi zarezami in brazdami, ki so bile bržkone napolnjene s kakim emajlom, ali pa ima na zunanji strani pričvrščene tri do pet kolutic. Konec zatike se nahaja ali na zunaj zakrivljen bucek, ali pa glava kake živali (konja, zmaja). Mnoge špiralne fibule imajo mesto loka živalske trupe, n. pr. psa, mačko ali konja. Konec zatike je kljukasto nazaj zakrivljen, ali pa ptiču podoben (posebno, če je mačka na loku).

Latênskih fibul (konec zatike je nazaj zakrivljen celo do loka) našlo se je pri Sv. Luciji le malo in še te ne v grobih, nego v raznih zemljiščih raztresene: znamenje, da so jih njih lastniki le slučajno izgubili, ali pa, da so bile z gnojem na polje prinesene. — Nekaj posebnega so kotančaste ali naočniške fibule, ki sestojé iz dveh debeložičastih, manj ali večkrat zvitih kotancev. Od središča desnega kotanca je žica zavita kot igla proti središču levega kotanca, kjer je notranji konec žice zakrivljen kot zatika. Mesto kotancev se nahajata včasi tudi dve bronasti kolutici, ki sta spojeni z malo poprečno pločevino. Kolutici sta malo vzbočeni in ob robu, kakor tudi ob polumerih, nakrašeni z vtisnenimi jamicami.

Poleg fibul so lasne igle najnavadnejši nakrasek svetolucijske nekropole. Čudno je, da so se našle fibule in zalasnice samo v 34. grobih skupno, a v ogromni večini grobov sta bila ta dva predmeta ločena, tako da se misli, da so zalasnice pokladali v grobe mesto fibul. Tudi zalasnice so navadno iz brona izdelane (dr. M. je našel samo 20 železnih) in imajo skoro vedno na jednem koncu bucke, kroglice, vozle ali kolutam podobne bunke, včasi tudi kodrom podobne zavoje. Teh vozlov in bunk je zmirom več zaporedoma, celo do pet, šest, in potem se začne še le počasi igla tanjšati ter ostriti. Na ostrem koncu so imele te igle druge bunke in vozle s tuljavami, da so se lahko natikale in snemale. Dr. M. je našel celo dve jako lepi viličasti zalasnici (po 15 in 21 cm. dolgi), čijih žici sta spleteni v lep ročaj, da sta se lože prijemali z rokami.

Tudi prstani so skoro vselej bronasti. Skovani so iz nekoliko naploskane žice, ali pa iz tanjše ali debelejše pločevine. Večino prstanov pa niso nosili na rokah, nego natikali so jih kot obeske na fibule, zato imajo večkrat vozle in kroglice na obsegu. Redki so špiralni prstani in imajo k večjemu dve, tri zavojke. Tudi špiralnih zapestnic je jako malo. Skoro tretjina zapestnic je izdelana iz železa, in vse te so skupaj skovane, da se niso dale odviti, nego jedino le sneti,

kadar je nositeljica palec med dlan stisnila. Uhani so napravljeni iz tanke pločevine, ki ima podolžne brazde. Na jedni strani se pločevina zóži in v kopčico spremení, na drugi široki strani se pa nahaja dotična luknjica. Zavratnice so večkrat železne, kakor bronaste. Prve so vedno gladke, druge pa imajo večkrat okrogle ali ploskaste vozle in med njimi včasi tudi kolute.

Še bolj navadne, nego zavratnice, bile so pa razne koralde iz steklenih, jantarskih, bronastih in žgano-ilnatih jagod. Koralde so imele večkrat koščene kopčice. Steklene jagode so zelo različne debelosti, včasi prav majhni kolesčki, komaj 2 mm. debeli; včasi pa skoraj kot oreh debele. Take jagode imajo vdelane koncentrične raznobarvene obročke iz okroglih ali valovitih krožnic. Steklena pasta je vedno motna (bela, žolta, kostanjasta, višnjeva, le redko tudi zelena), in le modre jagode so prozorne. Jedno jagodo je našel dr. M., da je imela podobo bradate glave iz višnjevega stekla. Belo lice ima dvoje velikih modrih očes, modra je tudi brada, a usta in uhani so žolti. Škoda, da je odletel gorenji del glavice! — Majhne jagode so služile tudi za to, da so jih ženske našivale po svoji obleki. Dr. M. je našel v jednem samem grobu nad 1500 steklenih in bronastih jagod, ki so še bile nanizane in tako razrejene, kakor prvotno na obleki.

Zelo krasne so jantarske jagode, bodisi okrogle, bodisi bolj buckom podobne. Število jagod je seveda različno po njih debelosti: čim drobnejše so, tem več jih je treba za jedno koraldo (od 10 do 41). V sredi pod vratom so jagode vedno debelejše, na obeh koncih pa tanjše. Najdebelejša jantarska jagoda ima 34 mm. v premeru. Mnogo jagod (jantarskih in bronastih) je raztresenih tu pa tam po grobu in torej niso bile v koraldo nanizane (visele so morda le posamezno na trakovih).

Kakor na fibulah, tako so viseli tudi na zavratnicah in koraldah razni obeski, katerih se je našlo pri Sv. Luciji jako mnogo in prav različnih, n. pr. okrogli ali hruški podobni kotlički, cele ali prevrtane kroglice, okrogle ali trivoglate

škatlice, trivoglate ploščice s pikicami, razni prstani, kotanci, ptičje podobe, volovske glave, človeške roke, igle in kleščice (pincete, posebno na fibulah). Med obeski se nahajajo tudi žličke za čiščenje ušes in nožki za trebljenje nohtov. Na obleko so prišivali poloblate, bronaste bucke z zanko, ali pa z dvema luknjicama na robu polobie. Tudi male štirivoglate ploščice z luknjami na voglih in male prstanke (steklene in bronaste) so našivali po obleki.

Prav pogostoma se nahajajo ostanki usnjatih pasov, ki so se zapenjali na obeh koncih z bronastimi sklepanci. Včasih se je našla tudi pod sklepancem, na notranji strani pasa, bronasta pločevina, ki je bila z žeblji k sklepancu pričvrščena. Poslednji imajo največkrat obliko podolgastih pravokotnikov in nekoliko podaljšan repin, čegar hrbtnica se vleče včasi po celi pločevini nazaj. Na štirih voglih je bil sklepanec pribit s štirimi žeblji za usnjat pas, čegar ostanki se še pogostoma nahajajo ob žebljih. Sklepanci so le redko nakrašeni z geometričnimi podobami (vtisnenimi krožnicami), še redkejše z živalskimi podobami (kakor na situlah).

Orožja so rabili svetolucijski prebivalci prav malo. Še to malo, kar se ga je našlo, se je nahajalo prav redko med mrliškimi ostanki, nego bolj navadno pri grobih ali nad grobovi. Kustos Szombathy je našel l. 1892. lep bronast «palstab», t. j. sekiro, ki nima še prevotljene tuljave za toporišče, nego le toporiščne uhlje, ki so na znotraj zakrivljeni, kakor dvoje perut. Vse drugo svetolucijsko orožje je iz železa skovano, tako na pr. «palstab», katerega je dr. M. našel. Sekire s tuljavo imenujemo «kelte» in takih se je več našlo pri Sv. Luciji (dolgi so 17—20 cm.). Osti za sulice so deloma gladke, deloma imajo po sredi vzvišene hrbtnice (najdaljša meri 38 cm.). Poleg sulic nahajamo tudi okrogla ali štirivoglata bodala, ki so služila v isti namen. Jedini znani meč (96 cm. dolg) našli so tudi v zemljišču in ne v grobu. Meč ima po sredi hrbtnico, je pregnjen in na koncu odlomljen.

Več pa se je našlo orodja, zlasti nožev, ki so skoro vsi železni (samo dva sta bila bronasta). Čuden je železen

nož, ki ima bronast ročaj v podobi delfina. Drug železen nož je imel celo ročnik iz dveh koščenih ploščic. Izmed kuhinjskega orodja se je našla lepa bronasta cedilna žlica za precejanje z nakrašenim repom. Takošna cedila so našli tudi v Bolonji, v Estu, v Idriji, pri Bači, na Bregu, v Glini (Štajersko) in Hallstattu. Mnogo predmetov pa je ogenj tako poškodoval, da se zdaj ne more več določiti njih provotna oblika in poraba.

Ali ne samo ljudi in njih imetek so pokopavali pri Sv. Luciji, nego tudi konje z njih opravo, ali vsaj z žvali. Dr. M. je našel dve taki opravi, Szombathy in Majonica pa sta našla vsak po jedno železno žvalo. Prazgodovinski konji po naših krajih so bili srednje rasti. Verjetno je, da so po smrti mladega junaka tudi njegovega konja nad grobom ubili in ga z gospodarjem vred, kateremu je moral zelo drag biti, zakopali, in sicer včasi nad junakovim grobom, včasi pa v poseben grob, katerega so skrbno ogradili s ploščami in skalami. Zlasti lepo opravo je našel dr. M. pri jednem konju. Žvala (Mundstück des Pferdezaumes) so bila sestavljena iz treh verižnih udov in so imela na vsaki strani po dva železna drogiča z obeski, katera sta imela zopet po dva obročka. Za jednega teh so bili pričvrščeni vajeti, za drugi pa tisto jermenje, ki se konju na glavo natakne. Po tem jermenju je bilo nanizanih vse polno kolutastih buckov iz železa. Srednji teh, ali pa tisti, ki so stali na sètiku dveh jermenov, so bili večji in lepši, zobčasti ali pa okroglo brazdasti, in so imeli v središču obročke, za katere so bili zopet obešeni obročki. Takošna konjska oprava je še dandanašnji po več krajih v navadi, zlasti za močne konje, ki morajo vlačiti težke vozove. Konjska žvala so našli po vseh italskih grobiščih, na Vačah, v Šmarjeti, Wiesu itd.; cele konjske oprave, kakeršne vidimo vpodobljene na raznih spomenikih, so pa bolj redke. (Podobne kolutaste bucke od konjske oprave je našel tudi g. Pečnik v gomili št. II. na gori Sv. Magdalene.)

Iz poznejše, po-latênske dobe, našel je dr. M. le malenkosti na svetolucijskem grobišču, in še te so tu pa tam

raztresene. O novcih je le malo sledú, izvzemši beneške solde. Bolj pogostoma se nahajajo črepinje žar iz rimske dobe. Kakor že rečeno, so rimski ostanki gostejši na desni strani Idrijce. Med najzadnjimi izkopinami je našel dr. M. lep bronast zvonec na štiri vogle s štirimi nožicami. Taki zvonci so se našli tudi po isterskih gradiščih. (Konec prih.)

K obrtni politiki 18. veka.

Spisal Jos. Apih.

(Konec.)

Dočim smo doslej videli, da so mestne in grajščinske gosposke branile svoje domače rokodelce in zadruge, so pa novomeški mesarji okrog 1750. l. tožili, da nima ondotni mestni svèt toliko «razsodnosti in potrebne pravične moči», da bi jih branil proti kmetskim mesarjem, ki so v zadnjem času tik mesta, pri mestnem mostu in na mestnem svetu, že postavili štiri mesnice in zdaj kar očitno, ne da bi jih kdo kaznoval, prodajajo po mestu meso. Ti šušmarji uničujejo domače mesarje, ki imajo nositi toliko javnih bremen. Deželni odborniki pa so odgovorili s pozivom na cesarski patent o trgovini na kmetih od dne 14. grudna 1737, kateri dovoljuje gosposkam in podložnikom svoje surovine, ne izvzemši meso, sveže in okajeno, po mestih, trgih in tudi izvun dežele prodajati, zato pa plačujejo mesni davek (Fleischkreuzer). Ako bi se omejil prosti promet z mesom, bi v mestih marsikdaj primanjkovalo mesa, kakor se je to že zgodilo v Ljubljani; pri nakladi od mesa pa bi se dohodki občutno zmanjšali. Dotični zahtevi novomeške mesarske zadruge naj se torej ne ugodi, pač pa naj se zabrani tajno klanje v mestu. Mesar, ki se je naselil v Kandiji, je pa podložen grajščini grmski, plačuje tjà davščino za mesnico in ima gotovo pravico do klanja. Obdrži naj tedaj mesnico «in favorem aerarii». Pač je kmetom prepovedati trgovino z mesom, ako kupujejo in koljejo tujo živino, ne da bi bili vpisani v zadrugo novo-

meško, in ko nimajo pravice do klanja ter ne plačujejo rektifikacijskih in kontribucijskih naklad. Svojo, t. j. doma vzrejeno živino pa sme klati in prodajati sleherni kmet tudi v mestu. Domači mesarji naj preskrbujejo mestu dobro meso za primerno ceno, potem ne bodo napravili šušmarji in kmetje nič kupčije v mestu, ker bo meščan vendar someščanu rajši privoščil pošten zaslužek, nego tujcu. Zato bi pa bilo umestno, da mestna, ali katera višja gosposka uvede za mesto tarifo za meso, «kajti sicer bode zadruga meso gotovo podražila». Posebno odločno pa zavračajo odborniki zahtevo, da se novomeški zadrugi priklopijo vsi mesarji ne samo tri milje okrog mesta, nego po celem dolenjskem okrožju. Ta zahteva izvira «iz pretirane sebičnosti» in je torej nedopustljiva.

Ugodnejše je stvar iztekla za ljubljanske mesarje. Ne vem sicer, kaj so zahtevali in kako so se izrekle pristojne oblasti. Nove svoboščine iz l. 1751. pa so združile vse mesarje ljubljanske in tri milje okrog Ljubljane v ljubljansko mesarsko zadrugo in so prepovedale šušmarstvo, češ «da delajo kmetje, prodajajoč (po Ljubljani) vedno in skoraj nenehoma vsakovrstno meso, priseženim meščanom in mesarjem hudo škodo glede zaslužka», tako da bi moral priti na nič kmet in meščan, ker kmetje bi zanemarjali svojo zemljo in «bi se lahko pripetilo, da bi prinesli v mesto kravje meso in meso vsakovrstne nečedne, včasi morebiti celo bolne ali crknene živine, tem načinom bi pa še bolezni zanesli v mesto». Zato naj se kmetom meso, ako je prinesó na prodaj, zapleni, tako v Ljubljani, kakor zunaj mesta, in razdeli se med siromake, izvzemši tisto meso, ki je prinesó iz dolžnosti (n. pr. svoji gosposki) ali v dar («zum Verehren») ali za desetino. Ostro se prepové kmetu v mestu klati in meso prodajati, kar se je doslej čisto «brez strahu» dogajalo. Seveda se tudi šušmarstvo ostro prepové. Na drugi strani pa se veleva mesarjem, da naj zalagajo mesto vedno z dobrim mesom v zadostni kolikosti in naj se mojstri in hlapci vedejo napram občinstvu «dostojno» («bescheidentlich»). Kdor bi se drznil kravje meso prodajati za volovsko, naj se kaznuje in celo klavna pravica

naj se mu vzame, če to stori opetovano. Magistratu se slednjič prisodi pravica, nastaviti ceno mesu in v poštev jemati pri tem razmere časovne in živinsko ceno.

Da so višje gosposke, izrazujóč svoje mnenje o predloženih načrtih zadružnih pravil, jemale ozir na dejanske, časih jako izdatne razlike gledé tržnih cen surovin, potrebnih tej in oni stroki rokodelski, to svedoči razsodba deželnih odbornikov o zahtevah novomeških pekarjev. Ker je bil v Ljubljani kruh dražji, so nameravali novomeški pekarji ljubljansko tarifo tudi v Novem Mestu uvesti; a temu je odborništvo kranjsko odločno ugovarjalo, poudarjajóč nizko žitno ceno okrog Novega Mesta. Zadovoljni naj bodo pekarji in občinstvo, ako se razmerno z menjajočo se žitno ceno spreminja teža kruhova. «Monopolov ni dopuščati», a «med te ne spada žitna trgovina z Gorenjci; ta naj se dopušča tudi v bodoče Novomeščanom», a «pravico prekupovanja žita naj imajo novomeški pekarji samo, ako plačajo za žito isto ceno, kakor Gorenjci». «Nedopustna» pa je zahteva, da bi ne smel nikdo kruha peči tri milje daleč okrog Novega Mesta — razun, če bi se osmorica novomeških pekarjev zavezala, da bode vso ono okolico zalagala s kruhom. A take zaveze zadruga ne bi mogla, niti hotela prevzeti; potlej bi pa bile vasi brez kruha, rektifikovani kmetski obrti bi ne mogli plačevati vseh davščin in morala bi novomeška pekarska zadruga doplačati ono svoto, katero bi sicer trpeti moral «aerar». V mestu samem pa ni trpeti šušmarjev, kajti davkoplačevalcem pekarjem je privoščiti pošten dobiček; samo pekarskim vdovam naj se proti pametni odškodnini dovoli peči kruh. Pri tej priliki izvemo, da niso pekarji razodeli vseh svojih želj, morebiti zato ne, ker so bili odborniki ljubljanski slične zahteve drugih novomeških zadrug že ožigosali kot presebične in preširne. Kar si pa sami niso upali povedati, to je zahtevalo na svojo roko mestno starešinstvo, ki ni bilo vsem zadrugam enako prijazno: ne samo tri milje daleč, temveč še dalje okrog naj se vsi pekarji prisilijo, da pristopijo k novomeški zadrugi, celo pekarji v cesarskih mestih: Metliki, Mokronogu

in Trebnjem, dasi so imeli že svoje lastne zadruge. Tu jo je pa skupilo mestno starešinstvo; odborniki je prašajo, če hočejo tem načinom zadruge tujih, cesarskih mest in trgov spraviti pod novomeško oblast, pozabivši, da se ne sme nobena zadruga podrediti zadrugi drugega kraja, niti tuji gosposki. Tako «stremljenje po razširjenju» se mora odločno zavrniti; zato naj cesarica novomeški pekarski zadrugi potrdi le one svoboščine, katere imajo taista v lasti, in tudi te samo tedaj, ako se po njih ne krati «Contributionale». V tem slučaju je torej deželnim odbornikom jako pri srcu to, kar imenujemo «fiskalne interese»; pa ne samo v tem slučaju, temveč redno se ponavlja isti «caeterum censeo».

Ker smo že spet pri zadrugah dolenjske «metropole», naj navedemo še, da je ondotno starešinstvo podpiralo prošnjo novomeških tkalcev, da naj se tej zadrugi vtelesijo vsi tkalci «mnogo milj preko dosedanjega okrožja», da, po besedah deželnih odbornikov se hoče «dobičkarija» tkalske zadruge polastiti vseh mest in trgov po «dolenjem in srednjem okraju in Slovenski Pokrajini», pa da bi ta «pohlepnost s časom še utegnila naraščati in poseči celo morda po ostalih okrajih». A ne sme se jim dovoliti obširnejše okrožje, nego se je odmerilo zadrugi novomeških krojačev. Tudi se ne sme nobenemu meščanu prepovedati, dajati dela kmetskemu tkalcu, ako mu ta bolje dela nego mestni tkalec, samo da ne smejo kmetski tkalci skrivaj po mestu iskati dela in izpodrivati mestnih tkalcev. Kmetskim tkalcem se ne sme nalagati več, kakor 20 kr. letnega prispevka, kajti sicer bi ne mogli zmagovati kontribucije, katera se jim je naložila povodom rektifikacije.

Tkalska zadruga je bila tudi v Škofji Loki. Tamošnji tkalci so tudi zahtevali 1753. l., da se osnuje za ves okraj loške grajščine samo jedna zadruga. Tudi temu so se upirali deželni odborniki, dokazujóč, da sestoji loške gosposke ozemlje iz petero župnij (Stara Loka, Poljane, Selca, Žiri, Dovje). Od Loke do goriške meje je pet milj, Mojstrana in Dovje so pa celo daleč gori na Gorenjskem, nad Jesenicami proti Kranjski

Gori. «Kako bi se mogli vsi loški gosposki podložni tkalci vpisati v loško zadrugo! Morali bi doslej svobodni tkalci opustiti koristno rokodelstvo. Ne samo po vaseh, temveč večinoma po hišah na samem stoječih in spadajočih pod loško gosposko, imajo statve, ki pa mirujejo, izvzemši zimski čas in jesenske večere. Tkejo pa na njih ne samo gospodarji, nego tudi zdaj ta, zdaj oni odrasli sin, hlapci, gostači in ženske.» Ti bi torej vsi morali postati člani loške zadruge, ali pa popustiti svoj obrt in priti ob dosedanji kruh. Če bi se vpisali v zadrugo, bi morali hoditi v Loko, tam najemati učence, tja nositi prispevke. «Loški mojstri bi pa imeli užitek in pušice v rokah, kmetski sozadružniki pa bi se obrisali.» In za to čast naj bi kmetski tkalci plačevali po 20 gld. prikupnine! To je preveč ne samo za kmete, nego tudi za malomestnega tkalca. Ločani so zahtevali tudi, da se ondotni tkalski zadrugi priklopijo rešetarji. A deželni odborniki tudi to zahtevo pobijejo, kajti rešetarji nimajo nikake zveze s tkalci, ampak so zavisni samo od trgovcev, ki jim dajejo žimo.

Seveda so imeli loški tkalci v mestnem stareśinstvu svoje zaščitnike, ki so bili po besedah deželnih odbornikov «simpliciter pro», dočim so nasprotovale grajščinske gosposke glede svojih podložnikov. Če mestno starešinstvo méni, da bode razširjenje zadružnih svoboščin zatrlo šušmarje, je tudi to dvojljivo; sicer pa starešinstvo ne pové, «kdo šušmari, ali meščani, ali kmetje, ali oboji». Tudi loški trgovci so zahtevali vtelesitev kmetskih tkalcev v loško zadrugo, a odborniki so rekli, da si bodo potem, če se to dovoli, težko nabavili trgovci dovolj platna, kajti mnogo kmetov, ki so doslej vedno tkali platno, bi opustilo ta obrt; če se pa zanašajo na polhograško platno, ki tudi ni izdelano po zadružnih tkalcih, pa s tem pritrjujejo, da jih tudi kmetski tkalci loške gosposke morejo preskrbovati s poštenim blagom, kakor se je to godilo od pamtiveka. Tudi domači kmetski tkalci se bodo potrudili, da jim tujci ne prevzamejo kupčije, in bodo izdelavali dobro platno. L. 1726. so poročali predniki, da se izdeluje na Kranjskem na leto za 500.000 gld. platna; tega pa ne spe-

čajo samo mestni trgovci, ñego mnogo tudi kmetski prekupci, sosebno Simon Jugovec iz Kranja, ki pa stanuje v Bitnu na loškem ozemlju. Vse to kaže, da ni umestno kmetsko tkalstvo zatirati, temveč še bolj razširjati.

Deželni odborniki so se opirali tudi na protiprošnjo kmetskih podložnikov, bivajočih v dveh dolgih in ozkih dolinah, v poljanski in selški, v katerih mnogo zemlje zavzemajo vode; polje jim rodi samo enkrat v letu, zato sejejo že od starodavnih časov lan in ga izdelujejo. Po vaseh okrog loškega okrožja, celo okrog Ljubljane, sme kmet povsodi svobodno tkati platno; loškemu podložniku, revnemu hribovcu, bi to radi zabranili tisti mestni tkalci, ki so se tkanja naučili pri kmetskih mojstrih in so potem sami tkali na kmetih, dokler se niso preselili v mesto. Odborniki torej zahtevajo, da naj se odobré svoboščine samo za mesto in mestno ozemlje, le one kmetske tkalce naj sprejemlje zadruga, ki to sami želé; v mestu živeči tkalci, ki nimajo toliko, da bi plačali vkupnino, naj se ne silijo, da pristopijo k zadrugi; kmetom pa se pusti dosedanja pravica.

Posebno oblastno se je vedla ljubljanska lončarska zadruga; zoper njo je celo lončar Luka Frjan iz Šmartina pod Šmarno Goro pri dež. stanovih moral prositi pomoči l. 1706. On ni bil navaden kmetski lončar, temveč «lončar deželnih stanov». 1676. l. so mu podelili ta naslov stanovi: «pa brez plače, in ga vzeli pod svoj zaščit». Ljubljanska lončarska zadruga ga je pa preganjala, kakor vse kmetske lončarje, ki niso bili njeni člani, «čim dalje tem hujše iz gole strasti in zavidnosti» in mu delala sitnosti, ker so mu vzeli peč. Seveda so mu jo morali vsled povelja odbornikov spet vrniti «in eadem bonitate et qualitate» in ga v bodoče brez oviranja pustiti lončariti. Miru pa ni imel tudi potem. Saj so zahtevali že zdavnaj ljubljanski pečarji, da se uniči šušmarstvo po celi deželi s tem, da se razširi njih zadruga čez vse Kranjsko. Že 1722. l. je vlada odbila to prošnjo in potrdila samo stare svoboščine lončarske zadruge, ki se je pa vender raztezala čez Gorenjsko in Dolenjsko, torej preko

dveh tretjin deželnega ozemlja. Kó so lončarji tudi Notranjsko hoteli spraviti podse l. 1726., jim je ta nakana izpodletela.

L. 1756. pa so lončarji vnovič prosili, da naj cesarica njih svoboščine potrdi za vse Kranjsko, naj zatare šušmarje, izučene pečarje pa prisili, da pristopijo ljubljanski zadrugi, ali pa opusté lončarijo; slednjič naj se prepové zidarjem, postavljati peči. Utemeljevanje teh zahtev je zanimivo. Lončarji pravijo, da kmetski pečarji niti pečarji niso, temveč večjidel oženjeni posestniki, sosebno «kočarji» (Kaischler), ki delajo zidarskim mojstrom kot pomagači. Tem ljudem naj se strogo prepové, postavljati peči ali prodajati peči gospodarjem; če se nočejo pokoriti, naj se jim peč zapleni. Tem načinom se bode gospodar sam obvaroval škode, ker mu šušmar ne jamči za peč leto in dan, kakor pošteni pečarski mojster. Popred je bilo v zadrugi pet mojstrov, a, dasi je Ljubljana v teku zadnjih let jako napredovala in se je tudi mestno stanovalstvo precej pomnožilo, tako, da bi moglo živeti več, nego pet mojstrov in bi sleherni lahko imel po dva ali tudi več popomagačev, so vender zdaj samo štirje mojstri tukaj, pa še ti zbog mnogobrojnih kmetskih šušmarjev po vsi deželi le težko in siromašno živé; dva nimata vedno dela za jednega pomagača, tretji ne more nikoli imeti pomagača, četrti mojster pa je tako obubožal, da ne more več lončariti. Prišli smo tako daleč, da ne moremo postreči občinstvu, ako kdaj katero delo od nas zahteva, ker ne moremo vedno vzdrževati in plačevati pomagačev. Vzrok temu pa so šušmarji, ki so se tako pomnožili, da ni niti kmetskih mojstrov več; tako bomo s časom še mi trije mojstri prišli na nič, potlej pa ne bo zadruga več mogla plačevati maš v stolni cerkvi, niti se prikazati pri procesijah in kupiti novo zadružno zastavo. Torej prosijo pomoči tudi z ozirom na čast božjo.

Grajščinske gosposke so pa ugovarjale in branile sosebno zidarje, katerim se ne sme vzeti pravica, postavljati peči, ker to spada v zidarsko stroko; to izvrši zidar tudi hitrejše, trajnejše in cenejše nego pečar. Tega dela se je zidar naučil, peči samih pa ne izdeluje, temveč samo kupuje od pečarja;

za svoje delo jamči tudi kmetski pečar. Lončarstvo ljubljansko pa ne propada zaradi kmetskih mojstrov, temveč zato, ker nima dosti pomagačev, potem zato, ker je na kmetih boljše gradivo za peči, in ker je v mestu cena pečem za dve tretjini višja, nego na kmetih. Če pa naročiš v Ljubljani novo peč, moraš čakati nekaj mesecev, ali tudi celo leto, predno jo dobiš. Mnoge sobe so zato po zimi prazne, ker naročene peči niso izgotovljene. Ako bi ljubljanski pečarji imeli dobre pomagače, ne imeli občinstva za norca, izdelovali dobre peči in ne tako drago, bi lahko obogateli in «ne bi se jim bilo treba bati za maše in zastavo — če so sploh kdaj katero imeli — in ne bi jim bilo treba kratiti kmetskim pečarjem koščék kruha in zahtevati, da se uniči kmetski promet, ki ga dopušča cesarica». Ljubljanski mojstri bi spravili kmetske pečarje ob delo in v prehudo bêdo, oškodovali bi pa tudi državne dohodke in občinstvo. Pod ljubljansko in goriško palaštvo (Pfalz Laibach und Goritschach), pod smledniško gosposko, pod mestno župnijo kamniško in pod vodiško župnijo je 15 hišarjev (Hofstätter) in trije gostači, ki se živé zgolj s pečarstvom, ker imajo k večemu samo ped zemlje; od onega zaslužka plačujejo svojo kontribucijo. Ti kmetski pečarji pošiljajo svoje peči na Gorenjsko, Notranjsko, Goriško, v Trst, Reko in po Savi doli celo na Hrvaško in plačujejo od njih cesarsko mitnino. Koliko hiš bi moralo biti brez peči, če bi se dežela izročila ljubljanskim pečarjem na milost in nemilost! Ako ti ne morejo zdaj preskrbeti občinstvu pečij, dasi je toliko pečarjev po kmetih, kako bi brez teh zmagovali delo? In kakošne cene bi zahtevali! Ljubljanski škof je moral dolgo čakati na naročeno peč in ko je bila postavljena, so jo morali kmalu spet podreti in postavil je novo peč kmetski pečar. S kratka: zahteva ljubljanskih pečarjev naj se zavrne, naroči naj se jim pa, da «naj delajo marljivejše, trajnejše in cenejše».

Dež. odborniki so temu mnenju popolnoma pritrdili, češ, «da bi ne bilo izhajati z mestnimi pečarji glede kakovosti in izgotovljenja pečij, če bi ne bilo nekega protitežja — kmetskih pečarjev». Zato naj se nove zahteve kar odklonijo.

16. novembra 1757 so se potrdile svoboščine, v katerih se je dala mestnim pečarjem prednost, da smejo svojo posodo po vsi deželi prodajati, dočim smejo kmetski lončarji v Ljubljano samo ob sejmih voziti svoje izdelke, izvzemši tako delo, ki je bilo naročeno (angefrimet). Zidarji ne smejo postavljati pečij v mestu in na mestnem ozemlju, sicer pa povsodi; smejo pa tudi v Ljubljani to storiti, ako noče ljubljanski mojster postaviti peči, katero je izdelal kdo drugi. Šušmarjem ne sme dajati nikdo dela. Pomagači, ki se hočejo naseliti na Gorenjskem in Dolenjskem, morajo vstopiti v ljubljansko zadrugo.

Jednako so se borili deželni odborniki tudi proti ljubljanski mizarski zadrugi, ki je zahtevala, da se ji vtelesijo vsi mizarji cele dežele in ji plačujejo zadružne prispevke. To pa se ne dá izvršiti, pravijo odborniki (1753), kar svedoči ista zahteva ljubljanskih pečarjev. Mizarji bi morali pravico, katero zahtevajo, dokazati, ker ne gre, da bi jim vlada podvrgla vse kranjske mizarje, ne da bi v to privolile gosposke in mizarji sami. Take pravice pa ljubljanski mizarji doslej še niso imeli: da bi se drugi mizarji smeli naseliti samo po mestih in trgih in vstopiti v ljubljansko zadrugo, ker bi se jim sicer smelo zapleniti narejeno delo. Ker pa imajo kmetski mizarji že od nekdaj pravico, prodajati svoje izdelke tudi v Ljubljani, se jim ta pravica ne more vzeti, niti graj-ščinam in samostanom prepovedati, da bi ne smeli imeti svojih mizarjev. Zahtevi ljubljanskih mizarjev naj se ugodi, samo gledé mizarjev v ljubljanskih predmestjih, ki niso niti zadrugarji, niti meščani; tem naj se veli, da pristopijo k stari zadrugi ali pa ustanové novo podružnično zadrugo.

Za celo deželo pa so veljale že popred svoboščine ljubljanske pasarske zadruge, kar sklepam iz določbe novih svoboščin (l. 1758.), da so dolžni pohajati zadružne shode v Ljubljani samo pasarji k večemu tri milje od Ljubljane stanujoči, ne pa, kakor je zadruga zahtevala, «pasarji, bivajoči v bližnjih mestih in trgih». Pasarjem je plačevati samo po 10 kr. na leto, ako stanujejo nad tri milje od

Ljubljane. Dovoli se dalje ljubljanskim in sosednim pasarjem tudi izdelovanje medenih stvarij. Krošnjarji pa smejo po vseh sejmih prodajati medenino, tudi če so jo izdelali šušmarji, ker bi sicer trpela škodo trgovina. Šušmarstvo se prepové, a kdor ima že večletno pravico, temu se ne sme vzeti; sicer pa je šušmarje odgnati in orodje jim zapleniti — pa le z vednostjo sodnije. Ker pa se je krošnjarjem dovolilo, prodajati tudi šušmarske izdelke, ni bilo nade, da bi se zatrlo šušmarstvo.

Tudi zadruga ljubljanskih lasuljarjev je segala po vsi deželi, kajti svoboščine iz l. 1717. so prepovedovale pomagačem v Ljubljani ali zunaj Ljubljane izdelovati lasulje — izvzemši one pomagače, ki so v službi plemenitažev. Ne vem, ali se je v tem oziru za Marije Terezije kaj spremenilo, ali ne, ker mi ne dostaje dotičnih virov.

Kamnosekom in zidarjem je bil cesar Jožef I. 23. jan. 1706 ponovil svoboščine iz l. 1676. in vsi kranjski rokodelci te vrste so imeli samo jedno zadrugo s pravico, snovati po kmetih podružnice. Šušmarjem ni dajati dela, ker že tako slabo zidajo, da se mora kmalu vse podreti, zraven pa «poštenim» mojstrom izpodjedajo kruh in neredno živé. Ko je zadruga 1750. l. prosila odobrenja starih svoboščin, niso ugovarjali dež. odborniki veljavi zadruge za celo kronovino, ker je hotela siromašne člane oprostiti zadružnih prispevkov, in ker se svoboščine ne dotikajo pravic, katere ima že v lasti ta ali oni rokodelec. Glavna reč pa je bila ta, da so odborniki iz starih svoboščin razvideli, da ne zahteva zadruga nič novega. Kmetski zidarji, ki znajo samo priprosta dela in niso nikdar popotovali, smejo tudi nadalje izvrševati majhna popravila pri hišah in se ne smejo siliti v zadrugo.

Nekaj posebnega ima zgodovina odobrenja svoboščin «zadruge pletcev obujkov in nogovic v vojvodini Kranjski» iz l. 1729. Kakor izvemo iz mnenja dež. odbornikov, so prejeli te svoboščine samo ljubljanski mojstri, ki so na tej podlagi hoteli potem za šušmarje smatrati vse pletce na Kranjskem, torej tudi one na Jesenicah in v Tržiču. A

temu se protivijo odborniki, naglašujoč nedotakljivost že prilastene pravice kmetskih pletcev. K večemu bi kazalo ustanoviti za pletce izven Ljubljane posebne podružnice, ne smejo se pa proglasiti kar kratko malo za šušmarje. V teh besedah bi človek iskal neke koncesije za tržiške pletce, ki niso imeli svoje zadruge, dasi so že 1729. l. prosili svoboščin, torej pravico, ustanoviti neodvisno zadrugo. Ta prošnja se je že 1729. l. odbila, in ko so jo ponovili 1752. l. in se je zanjo potegnil tudi gospod tržiški, grof Auersperg (čegar «Erb- u. Urbarholden» se zovejo Tržičani, dolžni mu tlako, oziroma mesto nje po 17 kr.), so jako živahno ugovarjali dež. odborniki, dasi je grof Auersperg poudarjal, da Tržičani, večinoma gostači in neimajoči v ozki dolini dosti zemljišč, se že od pamtiveka bavijo s pletenjem. Odborniki so pa rekli, da se v Tržiču ne more ustanoviti mojsterska zadruga, ker niti izučenih mojstrov tam ni, temveč so vsi jednaki podložniki; razliko med njimi dela samo kakovost izdelkov. Tisti pletci, ki so posestniki hiš, bi pa radi vse druge «pod svoj jarem spravili», po mnogih kaznih, katere bi radi samovoljno nalagali. Kdo naj določi, kateri pletci so «mojstri»! Saj ne more nobeden dokazati, da se je pravilno izučil, nego kot dečki so se učili pri materah ali odraslih sestrah. Zakaj bi to ne moglo tako ostati i v bodoče? Čemu jim je treba nepotrebnih plačil, vkupnine, mojsterske pristojbine in dragih kosil? Če so si doslej služili brez teh rečij svoj kruh, zakaj bi trpeli škodo zanaprej? «Red in poštenost je sama na sebi hvalevreden razlog; to naj bi bil cilj vsemu človeškemu dejanju, dasi vsi niti ne morejo, niti nočejo postati zadrugarji.» Iz tega razloga ne sledi torej nujnost ustanovitve zadruge. Tržičanje doslej nimajo niti svojega sodnika, kakor n. pr. v Mokronogu, na Vrhniki itd., temveč izvršuje lastnik grajščine sam, ali po svojem oskrbniku, neposredno vse grajščini pristojne sodne pravice. Res je Tržičanom, stanujočim pod visokim Ljubeljem, v dolini, kjer je malo zemljišč, pletenje («Strickerey») potrebno, a s pletenjem se bavi skoro vsa dežela, v Ljubljani n. pr. morajo plesti hišne in druge krščenice («Stuben- und andere Dienst-

Menscher»), pa tudi mnogo hčerâ in celo gosposki sluge, sicer bi morali postopati. Tudi na Jesenicah izdelujejo mnogo nogovic, ki so boljše od tržiških in se v Ljubljani dobro prodajajo, dasi je ta obrt tam uvedla neka Nizozemka, priprosta soproga domov se povrnivšega vojaka.

Odločno so se protivili odborniki dalje zahtevi Tržičanov, da naj se jim podvržejo vsi nezadružni pletci, ne da bi povedali, kako daleč segaj okrožje zahtevane zadruge. Imeli so tedaj v mislih tudi Jeseničane. Záse pa zahtevajo Tržičanje — so rekli odborniki — pravico, da bi smeli dajati delo tudi izven doma, torej tudi ženskam in celo otrokom — češ, z ozirom na siromake, kakor da bi drugodi ne bilo siromakov, ki tudi samo od pletenja živé. Potlej bi preganjali Tržičanje vse druge pletce kot šušmarje, bi jih po gosposkah odganjali, celo take, ki stanujejo v prostih in duhovskih hišah. Tudi revnejši tržiški pletci, ki so doslej záse delali in neposredno svoje izdelke prodajali, bi smeli delati samo za «mojstre», ti «bi imeli dobiček, onim pa bi dajali za ves trud, pot in delo po svoji volji nekaj malega plače. Iz tega sledi, da bi ti reveži imeli k večjemu tretjino dosedanjega zaslužka, ali bi pa morali pletenje pustiti, «če bi ne hoteli po nedolžnem drugim tlake delati».

Z jednako ostrimi besedami presojajo in obsojajo odborniki tudi druge zahteve tržiških pletcev, katerim očitajo, da so si samolastno nadeli naziv «mojstri», dasi se niso nikdar redno učili, niti potovali in se še celo l. 1729. samo «pletce» nazivali; zdaj bi pa radi primorali pomagača, ki se je izučil in je potoval, da bi plačal 1 gld. vpisnine, da bi delal potem celo leto pri tržiškem mojstru, potlej spet 15 gld. odštel in še mojstrom kosilo plačal, če bi se hotel v Tržiču kot mojster naseliti. Vse te zahteve nasprotujejo patentu iz 1689. l. Če bi po zahtevi mojstrov moral pomagač plačati samo za priprosto kosilo 10 gld., se težko dá izračuniti, koliko bi imeli troškov, če bi moral plačati kosilo samo za 50 mojstrov, ko je vendar v Tržiču vse jako drago, osobito vino. Slednjič zahtevajo Tržičanje celo več, kakor ljubljanski pletci,

ki niso nikdar mislili na to, da bi vse hlapce, dekle in volnoprejke odtegnili pristojni gosposki in podvrgli izključno svoji sodbi. S kratka: kar Tržičanje zahtevajo, nasprotuje obstoječim zakonom, oškodovalo bi mnogo ljudij, ki imajo staro pravico, omejilo bi pravice mnogih gosposk, in naj se tedaj zavrne. Ker je vlada redno ugodila predlogom dež. odbornikov, slutim, da je bil napor tržiških rokodelcev zamán, a iz listin tega ne morem dokazati.

V smislu dež. odbornikov se je rešil gotovo tudi prepir med krznarji ribniškimi in novomeškimi. Prvi so l. 1759. zarad oddaljenosti od Novega Mesta prosili za ustanovitev lastne zadruge. Deželni odborniki so jim pritegnili, nasvetujóč omejitev novomeške zadruge na mesto in župniji šmihelsko in mehovsko, zajedno pa tudi zahtevajóč za kmetske krznarje okrog Ribnice pravice, izvrševati svoj obrt, ako plačajo na leto 20 kr. v zadružno blagajno.

Več sitnostij, nego v doslej navedenih slučajih, so imele kranjske oblastnije z usnjarji in črevljarji v Kranju, ki so bili od 1525. l. sem združeni v jedni bratovščini. Že za Karola VI. pa so se med sabo hudo sprli. Črevljarji so tožili, da jim usnjarji ne dovolijo ravnopravnosti. L. 1738. je mestni svèt hotel rešiti prepir v smislu usnjarjev, njegov ukrep se je potrdil v Ljubljani, a baron Erberg, ki je na licu mesta v Kranju stvar preiskaval, je prišel do prepričanja, da se mora zadruga razdružiti v dve bratovščini sosebno zato, ker črevljarji ne izdelujejo več sami usnja, kakor nekdaj. Izdelal je Erberg takoj načrt zadružnih pravic za črevljarje kranjske. O njem se je imel izreči ljubljanski magistrat, za njim pa dež. odborništvo. Ljubljanski magistrat je popolnoma pritrdil nasvetovani razdružitvi, ki se je tudi v Ljubljani dobro obnesla, kajti dokler so ljubljanski črevljarji bili združeni z usnjarji, so imeli pravico, ogledovati usnje in so potrdili tudi najslabše usnje na hudo škodo občinstvu, odkar so se pa ločili od usnjarjev, je blago izdatno boljše. Gledé sodnijske pravice zadruge, števila mojstrov in določevanja cen je ljubljanski magistrat opozarjal na dotične določbe veljavnega

obrtnega reda. Kranjsko svetovalstvo in mestni sodnik pa so potegnili z usnjarji, češ, da ne gre ustanavljati premajhnih zadrug, obstoječih iz skoro samih revežev, ki bi ne mogli potem nositi zadružnih bremen, niti plačevati maš za žive in mrtve, niti kaj storiti za dober red. Tudi tkalci so se že opekli, izstopivši iz zadruge trgovcev; obubožali so kmalu tako, da so se radi spet združili s trgovci. Skupili jo bodo tudi «poredni» črevljarji; zabredli bodo po svoji ošabnosti le v škodo in sramoto. Vrinilo se je med-nje nekaj nespravnih mojstrov; ti so jeli kaliti poprejšnjo slogo v zadrugi in bi radi sami gospodovali, pa nočejo niti alternovati z usnjarji v zadružnem načelništvu, kakor je to določil mestni svèt l. 1738. 216 let ni prišlo črevljarjem na um, psovati usnjarje, da niso «pošteni», ker nimajo «pozdrava državne zadruge». Črevljarji bi radi, da se omejí število nove zadruge na 7, a to ne gre, to pravico mora obdržati mestna gosposka. Dasi se hočejo črevljarji popolnoma ločiti od usnjarjev, si hočejo vendar pridržati «ein Pfuscher-Fleckhl, indem dieselben den pfundt: Sollen-schnidt und abriß, welcher bekantlich den Lederer eigen sei (kheinem sonst außer der selbst Sollen wirken und machen könnte) allein den Schustern feilzuhalten gestatten» — a to se jim ne sme dovoliti.

To poročilo kranjskega mestnega svéta je pa naletelo na ostro kritiko pri ljubljanskem vicedomu. Najprej je vicedom pobijal trditev, da bi ne mogli črevljarji v Kranju sami vzdržavati zadruge, saj jih je več nego usnjarjev. Popred so predstojnike volili z večino glasov, potlej je pa sedanji «usnjarjem naklonjeni mestni sodnik Jurij Čebul» zaukazal alternacijo in s tem dal povod razdruženju, rušèč pravico, kajti črevljarjev je 38 do 40, usnjarjev samo 9 do 10; črevljarji plačujejo torej mnogo več v zadružno skrinjo, nego usnjarji. Razdruženje je dovoliti, ker «se ne sme nikdo siliti, da ostane v družbi, posebno v taki, kjer so duhovi že tako razdraženi». Za zdaj bo zadostovalo sedem mojstrov; mestni svèt naj to število zviša, ako se pokaže potreba. Kdor zna izdelovati funtno usnje, naj je tudi reže in prodaja, kajti kdor

to zna, bo gotovo član usnjarske zadruge; kdor se pa tega ni naučil, se smatra črevljarjem. Tem potom se bodo ljudje spodbujali, da se dobro izvežbajo v svoji stroki. Protizakonito bi pa bilo, če bi se dovolila pravica, da sme zadruga določevati cene črevljarskemu blagu. Pred ko oddá vicedom svoje poročilo viši instanci, se je še enkrat sklical zbor črevljarjev in usnjarjev v Kranju, pa jih ni bilo pomiriti. Usnjarji so hoteli sicer še ostati združeni s črevljarji in plačevati polovico vseh zadružnih bremen, črevljarji pa so odločno zahtevali razdruženje. Niti peščice zadružnega imetja niso mogli razdeliti, «tako so duhovi razburjeni», pravi poročilo vicedomovo, ki toži, da zahtevajo usnjarji preveč. Prepirali so se tako, da je prišlo do mnogih tožeb.

Vicedomu, reprezentaciji in komori ni preostajalo druzega, nego nasvetovati graškemu tajnemu svetništvu, da se razdružijo črevljarji in usnjarji. V Gradcu so poudarjali, da bi brez razdruženja morali vsled medsebojnih pravd in prepirov obubožati črevljarji in usnjarji. Črevljarjev je dosti za samostojno zadrugo, saj jih je drugodi še manj. Končala se je ta zadeva stoprav l. 1773., ko je cesarica potrdila pravila nove črevljarske bratovščine v Kranju, seveda povse v smislu načel tedanjega obrtnega reda.

«Čim obširnejše okrožje in čim manjše število mojstrov — tem bolje se nam bo godilo»: tako so modrovali rokodelci, ki so že izdavna vedno težili na to, da se zadrugi ohrani pravica, določevati, t. j. omejevati število svojih članov, in sicer ne samo mojstrov, nego tudi pomagačev in vajencev pojedinih mojstrov. To pravico so zahtevali tudi povodom omenjene revizije, dasi je veljavni rokodelski red že davno bil določil, da gre ta pravica mestnim, oziroma grajščinskim gosposkam. Seveda se je tudi tem potom ugodilo časih zadrugam, namreč tam, kjer je bila kaka zadruga tako mogočna, da je odločevala v občinskem zastopu. Vemo n. pr., kaj je vicedom očital kranjskemu sodniku. Tudi novomeškim usnjarjem in črevljarjem je mestno svetovalstvo šlo nekako na roko, ko so zahtevali, naj se ta zadruga, broječa

30 mojstrov, polagoma tako skrči, da bo štela samo 9 čevljarjev in 16 usnjarjev. Mestni svèt je podprl to zahtevo z izjavo, da jih je toliko zadosti za Rudolfovo, da je pa tudi ugodnejše za državo, pravo za pravo za «fiskusa», ako je manj mojstrov, kajti potem lažje plačujejo davščine, zraven pa si je hotel obvarovati pravico, da sme zvišati ali znižati ta broj po razmerah. Deželni odborniki so bili nasprotnega mnenja, pa ne v vseh slučajih. Reševaje poročilo novomeškega mestnega sveta so trdili, da je za občinstvo ugodnejše, če je več mojstrov, kajti potem se ni bati draginje, in tudi davščine bi večje število mojstrov ravno tako lahko zmagovalo, «sepositis temporum injuriis» — so pristavili previdno, ker se jim menda zadnji razlog vendar ni videl povse neovrgljiv. Vlada je ugodila zahtevi mestnega sveta (1758).

Ko so krški čevljarji in usnjarji zahtevali, da se broj dotične zadruge mojstrov skrči za štiri, so bili dež. odborniki istega mnenja, kakeršno so gledé novomeških čevljarjev in usnjarjev načeloma pobijali. V dotičnem poročilu pravijo, da manjše število mojstrov davke lažje plačuje, nego večje število; šlo jim je pa samo za to, da se skupna davčna svota sploh ne zniža.

Novomeški krojači so tožili, da jih je sicer osem mojstrov, da je pa dela komaj za pet ali šest, razven teh pa da živé še tri vdove. Vse so reve: jedna je v mestnem špitalu, druga berači in dela včasi pri mestni opekarni, tretja pa se preživi kot dninarica. Očitali so mestni gosposki, da je v minulih časih toliko mojstrov vzprejela med meščanje, da se je zaslužek sila skrčil. Te bêde ne bode konca, dokler se ne preskrbé vdove s tem, da se za njih življenja ne dovoli krojaštvo nikomur, izvzemši onemu, ki se poroči z vdovo, oziroma hčerjo krojačevo in prevzame dotično delarnico, ali če sledi sin očetu. Na mestni svèt pa so tako malo stavili zaupanja, da so zahtevali za svojo zadrugo pravico, omejiti število krojaških mojstrov na šest in odločevati pri izpopolnitvi izpraznjenih mest. Mestni svèt se ni prav nič razhudil nad krojači, priznal je marveč njih bêdo in obetal, da

noče vzprejeti nobenega krojača za meščana, dokler «ne bodo mojstri nadlegovali občinstva s pretiranimi cenami». Deželni odborniki so bili istega mnenja, kakor gledé čevljarjev in usnjarjev, pa tudi tu je bil ugovor bolj akademičen in krojači so dognali, da se jim je dovolila omejitev mojstrov na šestorico in jemal ozir na vdove. V nekaterih slučajih so pa odborniki tako zahtevo kar naravnost pobijali kot «razvado», sklicujoč se na rokodelski red iz l. 1689. Zadrugam se je ugodilo končno samo v toliko, da se je določilo število mojstrov, gosposkam in mestnim svétom pa dala pravica, da znižajo ali zvišajo prvotni broj, kakor bi to zahtevale razmere.

Regesti k domači zgodovini.

Spisal dr. Fr. Kos.

(Dalje.)

Št. 6. *Med 803. in 814.*[1]

Rimski cesar Karol naznanja, da je osvobodil beneškega in isterskega patrijarha Fortunata («Fortunatus Venetiarum et Istriensium patriarcha») vsled njegovih zaslug colnine («teloneum») od štirih bark. Cesarski fevdniki ne smejo zahtevati od rečenih bark colnine ali kakega drugega davka («ullum teloneum nec siliquaticum[2] nec laudaticum nec cispaticum[3] neque ullas redhibitiones»). S temi barkami se patrijarhu in njegovim ljudem dovoli brodariti in kupčevati po vsi frankovski državi. Po smrti patrijarha Fortunata naj uživajo to pravico njegovi nasledniki.

Datum manjka.

---

[1] Dotična listina je bila spisana med letom 803. in 814. Leta 803. je Fortunat postal gradeški patrijarh, leta 814. pa je umrl Karol Véliki.

[2] «Siliquaticum», davek, katerega je bilo treba plačevati na sejmih od vsake prodane stvarí. Polovico tega davka je moral dati prodajalec, polovico pa kupec.

[3] Cispaticum. — Morebiti bi moralo stati «cispitaticum» ali «cespitaticum», kar je zaznamovalo neko davščino, katero so rabili za napravo plotov (cespes) ob cestah ali pa za utrjevanje gradov.

[Rokopis v Benetkah, Codice Trevisani della Marcianna. — Kandler, Codice dipl. Istriano, I.]

Št. 7. *Med 803. in 814.*[4]

Papež Leon (III.) piše cesarju Karolu, da je prejel njegovo pismo, iz katerega je zvedel: 1) da je gradeški patrijarh Fortunat moral vsled grškega in benečanskega preganjanja zapustiti otok Gradež, na katerem je imel svojo stolico, 2) da bi bilo primerno, ako bi patrijarh kot odškodnino dobil škofijo v Pulju, kjer je vladal dalj časa kot škof neki Emilijan («Aemilianus»), in katera spada pod gradeško patrijarhijo, dokler ne pride zopet do svojega sedeža, in 3) da pričakuje on (Karol) svéta od njega (papeža), brez katerega noče ničesar storiti. Papež na to odgovarja, da se vjema z njegovim (Karolovim) nasvetom. Fortunat naj dobi puljsko škofijo, vendar s tem pogojem, da jo zopet ravno tako zapusti ter si ne prisvoji niti njenega denarja, niti njenega posestva, ako bi vsled njegove (Karolove) zmage v drugič dobil svoj stari sedež. Dalje omenja (papež), kar je sklenil ž njim (s cesarjem) v Aachen-u zastran oglejske cerkve.

V dostavku piše papež cesarju Karolu, da se (Karol) veliko trudi za srečo patrijarha Fortunata, akoravno se o njem pripovedujejo reči, katere niso častne za nadškofa. Vpraša naj le (Karol) svoje fevdnike in gotovo zvé vse. Tisti, kateri hvalijo Fortunata pri njem (pri cesarju), delajo to le zarad denarja in drugih daril, katera dobivajo od njega (od Fortunata).

Datum manjka.

[Rubeis, Mon. eccl. Aquil. (1740), str. 365. (odl.). — Mansi, Concil. coll. (1767), XIII, str. 975. — Jaffé, Reg. pont. Rom. str. 218, št. 1918 (reg.).]

---

[4] To pismo je bilo spisano med 803. in 814. letom. Prvega leta je Fortunat postal gradeški patrijarh, leta 814. pa je umrl Karol Véliki. Jaffé ima dotični regest pod letnico 806.

Št. 8. *811, dne 14. junija. Aachen.*

Rimski cesar Karol razsodi prepir med oglejskim patrijarhom Maksencijem in solnograškim nadškofom Arnonom zastraj mej med oglejsko patrijarhijo in solnograško nadškofijo na Koroškem («Karantana provincia»). Urs, prednik Maksencijev, je trdil, da stoji Koroško pod njegovo oblastjo, ker pričujejo sinodini zapiski, da je bila ta pokrajina že pred prihodom Langobardov v Italijo odvisna od oglejske cerkve; Arnon pa je dokazoval, da so rimski papeži, Caharija, Štefan in Pavel,[5] s svojimi ukazi in potrdili združili to pokrajino s solnograško cerkvijo. Zaslišavši obe stranki, je cesar nato določil, da naj spada tisti del Koroškega, kateri je na severni strani reke Drave, pod solnograško nadškofijo, kar pa je na južni strani rečene reke, ostane naj pod oblastjo oglejskih patrijarhov. Izjema bi bila le pri tistih cerkvah, katere so postavljene blizu Drave ter imajo na nasprotni strani te reke kaka posestva, katera naj ostanejo še v prihodnje njih lastnina.

«Data XVIII. Kal. Julias, anno XI. Christo propicio imperii nostri et XLII. regni nostri in Francia atque XXXVII. in Italia, indictione IIII. Actum Aquisgrani.»

[Rokopis iz 14. stoletja v c. kr. državnem arhivu na Dunaju. — Valvasor, Ehre des H. Krain (1882), II, str. 630. — Hansiz, Germ. sacra (1729), II, str. 120. — Rubeis, Mon. eccl. Aquil., str. 400. (odl.). — Juvavia, Anhang, str. 61, št. 16. — Böhmer, Regesta Carolorum, 194 (reg). — Muchar, Gesch. der Steierm, IV, str. 209 (prev.). — Archiv f. Kunde österr. Gesch., I. Bd., 3. Heft (1848), str. 3 (reg.). — Cappelletti, Le chiese d' Italia (1851), VIII, str. 105. — Ankershofen, Handb. der Gesch. d. H. Kärnten (1851), II. Bd., Reg. u. Urk., str. 9, št. 7. — Zahn, Urkundenbuch f. Steierm. (1875), I, str. 5., št. 4. — Schumi, Archiv f. Heimatk. (1882), I, str. 58, št. 23.]

Št. 9. *811, dne 21. decembra. Aachen.*

Rimski cesar Karol podeli vsled prošnje patrijarha Maksencija oglejski cerkvi Rotgaud-ova in Feliks-ova posestva v Ogleju,

[5] To so papeži Caharija I. (vladal 741—752.), Štefan III. (II.) (vladal 752—757) in Pavel I. (vladal 757—767.)

v njegovi okolici blizu mestnega zidovja in pa pri izlivu Nadiže. Patrijarh Maksencij je hotel s pomočjo njegovo (cesarja Karola) zopet popraviti oglejsko stolnico, katera je bila vsled grozovitosti Gotov, Obrov in drugih narodov dalj časa zapuščena in oropana. Ker je bil dotični prostor jako tesen, prosil ga (cesarja) je, da bi mu podaril del dedovine langobardskih bratov Rotgauda in Feliksa v Ogleju in zunaj mesta blizu mestnega zidovja. Ta posestva so postala po frankovskih in langobardskih postavah državno imetje, ker sta se rečena brata zavezala s puntarskim vojvodo Rotgaudom ter bila umorjena. Pozneje je dobil to posestvo v fevd (Karolov) fevdnik Laudula, po njegovi smrti njegov sin Benno, za tem neki Bovo; odslej pa naj je uživa oglejska cerkev. Ostali Rotgaudov in Feliksov brat Lodolf, kateri mu (cesarju) je ostal zvest, obdrži naj svoja posestva.

«Datum XII. Kal. Januarii, anno XI. Christo propitio imperii nostri, et XLIV. regni in Francia, XXXVII. in Italia, indictione quinta. Actum Aquisgrani in palatio regio.»

[Rubeis, Mon. eccl. Aquil., str. 401. — Cappelletti, Le chiese d' Italia, VIII, str. 107.]

Št. 10. *811.*

Rimski cesar Karol določi, kako naj se po njegovi smrti razdeli njegovo premoženje. Dve tretjini njegovih zakladov in dragotin v zlatu, srebru, dragih kamenih in kraljevem lepotičju, ki se bodo za časa njegove smrti nahajali v njegovih palačah, razdelite naj se na 21 delov. Vsaka izmed enoindvajseterih nadškofij v njegovi državi naj dobi po en del, vendar tako, da obdrži nadškof za svojo cerkev le eno tretjino, dve tretjini vsakega dela pa dobé sufragani dotične nadškofije. Izmed nadškofij so imenovane na 4. mestu «Forum Julii», na 5. «Gradus» in na 8. «Juvavum, que est Saltzburgus». Med podpisanimi pričami sta tudi «Arno» (nadškof solnograški) in grof «Geroldus» (v Iztočni Marki).

«. . . . . divisio quae facta est a gloriosissimo atque piissimo domno Karolo imperatore augusto anno ab incarnatione

Domini nostri Jesu Christi DCCCXI. anno vero regni ejus in Francia XLIII. et in Italia XXXVI. imperii autem XI. indictione quarta.»

[Mansi, Concil. coll., XIV, Append. str. 333.]

Št. 11. *Med 814. in 821.*[6]

Cesar Ludovik znova potrjuje patrijarhu Fortunatu ter vsem škofom, opatom, tribunom in drugim fevdnikom isterske pokrajine («Istriae provinciae»), da smejo po stari navadi izmed sebe voliti rektorja, gubernatorja, patrijarha, škofe, opate, tribune in druge dostojanstvenike. Med seboj naj bodo edini, miroljubni in pravični. Močnejši mora varovati slabejšega. Nihče naj ne nalaga nedovoljenih davščin. Vsi naj služijo njemu (cesarju) in njegovim sinovom. Ako bi se patrijarh, škofje, opatje ter drugi duhovniki in kanoniki prepirali med seboj, zatirali reveže, ne brigali se za cesarske ukaze, ali pa prelomili zvestobo, katero so prisegli, preti jim postavna in smrtna sodba.

Kdor bi nasprotoval iz trdovratnosti razsodbi, katero so izrekli vsled ukaza cesarja Karola njegovi legatje, namreč duhovnik Izon ter grofa Kadolaj in Ajon, ter s prisego potrdili isterski primatje, katerih je bilo 172, kaznovan naj bo tako, kakor je zapisano v dotični razsodbi, namreč, da plača devet funtov zlata v cesarsko blagajnico.

Datum manjka.

[Rokopis v Benetkah, Codice Trevisani della Marcianna. — Kandler, Codice dipl. Istriano, I.]

Št. 12. *816, dne 5. februvarja. Aachen.*

Cesar Ludovik podeli vsled prošnje nadškofa Arnona solnograški cerkvi imunitetno pismo in jej potrdi vse to, kar

[6] Dotična listina je bila spisana med letom 814. in 821. — Leta 814. je Ludovik (Pobožni) nastopil vlado, leta 821. pa je gradeški patrijarh Fortunat izgubil svoje zaupanje pri rečenem vladarju. Patrijarh je bil namreč tožen, da je podpiral Ljudevita, kneza posavskega, ko se je ta vzdignil zoper Franke. (Ann. Einh. a. 821.)

Št. 16. *823, dne 19. junija. Frankfurt.*

Cesar Ludovik piše solnograškemu nadškofu Adalramu, da ne sme posvetiti v prihodnjič nobenega malovrednega in nesvobodnega človeka za duhovnika. Ako bi bila vendar potreba, da bi kak nesvoboden človek postal duhovnik, dobiti mora nadškof od cesarja pismo, v katerem se mu (nadškofu) dovoljuje, da osvobodi cerkvenega podložnika, ki je bil do takrat odvisen od nadškofa ali od njegovega sufragana ali pa od kakega samostana, nahajajočega se v solnograški nadškofiji. Osvoboditev se vrší v navzočnosti duhovščine in ljudstva ter z vednostjo tistega, komur je bil podložnik do takrat pokoren. V ta namen naj se napravi listina (libellus») tako, kakor da bi bil dotični človek svobodnorojen, vendar s pristavkom, da izgubi svobodo, ako onečasti svoj duhovski stan. Na koncu listine naj sledé imena tistih duhovnikov, ki so bili za priče, potem ime kraja, mesec, dan in leto kraljevega vladanja ter indikcija. To listino naj dobi osvobojenec iz rok nadškofa, ako je bil njemu podložen, drugače pa iz rok svojega prejšnjega gospoda, vendar v nadškofovi navzočnosti; potem še le naj prejme mašniške blagoslove.

«. . . . in Franconofurd palacio XIII. Kalendas Julii anno Christo propicio X. imperii nostri, indictione I.»

[Iz solnograškega nadškofijskega arhiva. — Juvavia, Anhang, str. 78, št. 24. — Böhmer, Regesta imperii, I, bearb. von Mühlbacher (= Böhmer-Mühlbacher, Reg.), 1889, str. 277, št. 749. (reg.).]

Št. 17. *824, dne 21. januvarja. Verni.*

Cesar Ludovik daruje oglejski cerkvi in njenemu patrijarhu Maksenciju del svoje lastnine na Furlanskem v vasi, Muzzana imenovani,[9] ter 20 kolonov v Celju na Slovenskem.[10]

---

[9] «Quasdam res proprietatis nostre, que sunt in finibus Furoiuliensibus in villa sive fundo Muciano.» — Muciano, sedaj Muzzana v južni Furlaniji med Palmo in Latisano.

[10] «. . . . in finibus Sclavinie in loco, qui dicitur Zellia, manentes viginti.» — «Zellia» je najbrže Celje na Južnem Štajerskem.

Te kolone sta že Kadola in pozneje Baldrik[11] dala v fevd oglejski cerkvi in patrijarhu Maksenciju.

«Data XII. Kal. Februarii anno Christo propitio X imperii domni Hludovici piissimi augusti, indictione II. Actum Verni.»

[Chartular iz 15. stoletja v Benetkah. — Mittheilungen des Instituts für österr. Geschichtsforschung, I. zv., 1880, str. 283, št. 5. — Böhmer-Mühlbacher, Reg., I, str. 281, št. 761. (reg.).]

(Dalje prihodnjič.)

Mali zapiski.

Prazgodovinske najdbe na Kranjskem l. 1894. Neutrudljivi izkopovatelj starin, g. Jernej Pečnik, nam poroča o svojem delovanju v zadnjih dveh mesecih nastopno: «V začetku meseca maja sem izkopal na posestvu šmarijskega gospoda dekana, in sicer na poti, ki drži iz Šmarije v Podgorico, pet rimskih grobov, v katerih so bile samo strte žare. Po bližnji košenici je še polno grobov. — Rimsk grob sem dobil tudi pri grajščini Boštanju pod Grosupljim. Na griču, na katerem stoji grad Boštanj, je moralo nekdaj biti prazgodovinsko stanovanje. Précej pod gradom so grobovi. Odprl sem jednega, ki je pa skrival pod kamnito ploščo zgolj pepel. Na njivah boštanjske grajščine so pa nekoč pri oranju že zadeli ob dva kamnitna groba. — Ogledal sem dalje grobišče pri Valični Vasi in pri Vinkovem Vrhu nad Dvorom. Kopal bodem na teh mestih drugikrat. — O velikem nasipu pri vasi Straža pri Krki so že nekateri pisali in menili, da je bila tu srednjeveška ali pa rimska utrdba. Po natančnejem pregledu sem spoznal, da je bilo to lepo prazgodovinsko stanovanje iz hallstattske dobe. Kmetje so todi že odprli grobe in našli v njih bronaste kotle in druge stvari. Na ravnem se dosedaj na Kranjskem še ni zasledil drug nasip iz te dobe. — Neki pisatelj trdi tudi, da je bila na hribu pri cerkvi sv. Marjete na Gradišču, v moravški fari, močna rimska trdnjava. Šel sem stvar pregledat in sem se prepričal, da je ta trditev brez podlage. O rimski utrdbi ni nikakega sledú, pač pa sem našel ostanke najstarejih prazgodovinskih stanovalcev.

---

[11] Grofa Kadolaj in Balderik sta kot kraljevska namestnika nadzorovala v začetku devetega stoletja furlansko mejno pokrajino, katera je obsegala vso frankovsko zemljo na južni strani Drave. Grof Kadolaj je izvrševal svojo službo od 799—819, Balderik pa od 819—828. (Spomenica, izdala Matica Slov. str. 110.)

— Nato sem jo mahnil proti Hrvatski. Izvedel sem bil namreč, da je nad vasjo Mačkovec, nad Lužo vrh Gorjancev, kmet Matija Plut našel pri kopanju celine dva rimska groba. Šel sem ju pogledat. Načuditi se nisem mogel, da so se našli na tako visokem, kamnitem in pustem kraju najbogatejši rimski grobovi iz začetka tretjega stoletja. Lepe lončene posode so sicer kmetje razbili, a dobil sem krasno skudelo z ročajem, ki je menda služila za zajemanje vode, in rimsk novec od cesarja Trajana. Zapazil sem ondi okoli še več rimskih grobov. Rimljani so tedaj že poznali pot čez Gorjance. Blizu teh najdb drži še danes cesta na Metliko. — «Slovenski Narod» in «Slovenec» sta poročala o najdbah v Gribljah, v podzemeljski fari, in zato sem se tudi tja napotil. Znano je bilo gribeljsko grobišče že davno poprej. Letos je župan Miko Požek prekopal 8 grobov, a pod malimi kamnenimi ploščami ni našel drugega, kot dve ožgani zapestnici, jedno žaro in pepel. Okoli leži še mnogo grobov nerazkopanih. «Slovenec» je pa imel letos v štev. 114. vest, da se je v Gribljah izkopala zanimiva broncena podoba, 10 *cm* dolga. Nič ni posebnega. Pozná se, da ta podoba ni še dolgo ležala v zemlji. Krasila je znabiti poprej držalo kakega bodala ali kaj tacega. — Največ posla mi je pa zadnji čas dalo kopanje pri vasi Brezje v mirnopeški fari. V veliki gomili ležé nesežgani mrliči. Prekopal sem jih doslej 41. Nekateri so bili brez priložkov, drugi so pa imeli pri sebi prav zanimive reči. Našel sem bronasto čelado z okraski na spodnjem robu in dvema bronastima ptičema na vrhu. Res lepo delo, a bron je tako tenek, da je ni bilo mogoče dobiti cele. Poveznili so jo bili na kolena mrliču in zemlja jo je zmečkala. Dobil sem dalje 16 fibul, med katerimi je jedna, ki ima za obesek 3 roke, posebno krasna, 16 lepih zapestnic, dve otli nanožnici, 12 uhanov, 8 sulic, 2 sekiri, 2 noža, 24 lončenih posod in dva sklepanca od pasov. Jeden sklepanec je železen in drugi bronast. Poslednji je ležal pri kraju gomile. Ni sicer cel, a nekaj nenavadnega so na njem vtisnjene podobe, ki predstavljajo najgrjo nesramnost. Odtod spoznamo, kako globoko so bili pogani moralno propadli, da se niso sramovali take podobe javno nositi na pasovih.»

J. Pečnik.

Letošnja razkopavanja po Grškem. Nemški arheologični zavod nadaljuje pod vodstvom W. Dörpfelda razkopavanja v Atenah, in sicer ob cesti na vzhodni strani Pniksa, kjer je bil imeniten studenec «Enneakrunos» (deveterocevni), ki je dobival svojo vodo iz gorenjega Ilija. Glavne cevi iz ilovice imajo zelo arhajično obliko. Južno od Areopaga so našli večje rimsko poslopje, o katerem se domneva, da bi vtegnilo biti Agripin «odeion», katerega je Pausanias videl. Mnogi žrtveniki, nadpisi, skulpture i. t. d. kažejo, da je bil ves ta kraj Dijonizu in Artemidi posvečen, in Dörpfeld misli, da se je imenoval «Limnae». Tu so našli nadčloveško portretno glavo nekega dijdoha (?) iz mramorja in nadpis

s 162. vrstami, v katerem se opisujejo navade Bakhejona in Jobakhov. Našli so tudi zlate nakrasnine. — Francosko arheologično društvo nadaljuje razkopavanje Delfov in je našlo 31. marca lepo Apolonovo glavo iz klasične dobe in mnogo bronastih predmetov z nadpisi. Dalje kopljejo Francozi v Tegeji, kjer je bil Skopas, Praksitelov sodobnik in tekmec, sezidal in okrasil svetišče, tako da bo mogoče najti še lepih umotvorov tega umetníka. — Amerikanci nadaljujejo razkopavanje v Herajonu pri Mikenah in Grki v Hierónu pri Epidavru. *S. Rutar.*

Rimska postaja pri Ježici ob Savi. Rimske najdbe ob dunajski cesti nad Ljubljano segajo do «Pekovskega križa», potem se pa njihovi sledovi izgubijo tje do «Urbančka». Od tod dalje pa se nahaja zopet mnogo rimskih ostankov. Nasproti «Urbančkove» hiše čez dunajsko cesto izkopalo se je pri globokem oranju že mnogo rimskih starin. Dobiva se rimska opeka in ostanki rimskih grobov. Vse te najdbe pričajo, da je šla rimska cesta ravno todi, koder še sedaj gre dunajska cesta. Večje pomembe, kakor najdbe nasproti «Urbančkove» hiše, je pa prostor na severni strani pokopališča cerkve sv. Jurija. Tu se je še pred desetimi leti sledilo ozidje, stavljeno v čveterokotu, čegar vsaka stran je merila dobrih sto korakov. Proti jugovshodu segal je vogel tega čveterokota v sedanje pokopališče. Na severni strani čveterokota zaznali so se dobro ostanki poprečnih zidov kakor deli posameznih poslopij. Da nimamo pred seboj ostankov kakega srednjeveškega prenočišča, ampak starorimske naselbine, svedočijo nam mnoge rimske najdbe. Rajnemu kustosu Deschmannu so od tod prinesli zlat rimski denar in sekiro, ki je pa imela na drugi strani podobo kladiva. Pisatelj teh vrstic je našel tudi ravno tam v groblji zgornji kamen rimskega ročnega mlina in več novcev iz četrtega stoletja, katere je oddal r. Deschmannu. Tudi rimske opeke se je mnogo izkopalo. Naselbino je uničil požar, to pričajo mnoge sežgane reči in pa oglje, ki se je tu izkopalo. Ta rimska naselbina ni bila ravno majhna, kajti rimski grobovi se ne sledijo samo proti Ljubljani, ampak tudi ob cesti proti Savi. Pred dobrimi 12. leti je dal napraviti posestnik M. S. iz Stožic št. 15. več gramoza za na cesto. Kopali so ta gramoz tik dunajske ceste na Ježici, ravno tam, kjer drží pot čez dunajsko cesto k farni cerkvi na Ježici in meji vasi Ježico in Malo Vas. Pri tem kopanju so odprli več rimskih grobov. V nekaterih so našli meče in sulice, zraven pa male prstene leščerbe. Tudi nekaj žar se je dobilo, a delavci so vse stolkli ter speljali na cesto, drugo, zlasti kosti, so pa nazaj zasuli. Iz sedaj navedenega lahko sklepamo, da je bila tu rimska naselbina ob Savi tik takratne rimske ceste, ki je držala iz Emone čez Savo in dalje proti Celeji (Celju). Ta naselbina je bila tudi dobro utrjena že po natorni legi. Proti severu branila jo je zelo strma ježa, proti jugu globoka zareza, po kateri zdaj vodi pot v vas Stožice, proti zahodu je mejila na cesto, proti severozahodu pa je imela

močán zid. Skoro gotovo Sava takrat ni tekla tako blizu Črnuškega hriba, kakor danes, ampak bližje Ljubljane. Leto za letom si še dandanes Sava prebira svojo strugo. Zato je bila ta naselbina tik Save in blizu tedanjega rimskega prehoda čez Savo, da ga je varovala in branila pred sovražnimi napadi. Ne bomo se torej veliko zmotili, če v tej naselbini ugledamo «Statio ad Savum fluvium». *M. S.*

Podružnica sv. Martina v Biču, v šentvidski fari na Dolenjskem. Dasi mala in neznatna, je biška cerkev vendar že na prvi pogled starinska. Široki, pred pročeljem stoječi zvonik s skopčanimi polukrožnimi linami, slonèč na polukrožnih, z močnimi slopi podprtih lokih, spominja na romansko dobo, ostala cerkev pa je videti novejša. Ker so itak skoro vse naše cerkve zelo prezidane, je pogosto težko soditi, kateri deli so prvotni. Mnoge cerkve so imele in še imajo raven strop nad ladijo, okna pa so večinoma prezidana. Težko je določiti, ali je bila ladija gotska, ali romanska, ali pa je bila celo pozneje prizidana. Kadar je bilo treba ravni ladijini strop radi trohljivosti ali vsled požara nadomestiti z novim, so navadno ladijo rajše presvodili. Ako ste bili stranski steni dovolj visoki, kakor na pr. v Stičini, Šent-Vidu pri Stičini, na Muljavi, v Šmariji itd., ni bilo radi svodenja treba sten poviševati in zato so ostala prvotna okna pod streho nad svodom vsaj deloma ohranjena. Težje pa je določiti starost pri ravnostropnih ladijah s predelanimi okni, ali pa pri svodenih ladijah, če so vzvišali stene. Tudi pri biški cerkvi bi bilo nemogoče določiti, v kateri dôbi je bila zidana ladija, ako bi se ne bilo na južni strani blizu pročelja še popolnoma ohranilo romansko okno. Ker je do sedaj takó malo romanskih stavb v naši deželi znanih, zató tudi te sicer male stavbice ne smemo zavreči. Cerkev v Biču je orijentovana. Četverokotna ravnostropna ladija je 6·5 m dolga, 5·8 m široka in 3·9 m visoka. Velika vrata pod zvonikom, ki stoji pred cerkvijo, so šilasta s preprostim, neprofilovanim kamenitim obojem. Sredi pročelja je srednje visok, četverokoten zvonik, slonèč na pročelni steni in treh po 1·82 m širokih, na cerkveno steno in dva četverokotna 1·20 m debela slopa se opirajočih polukrožnih lokih, med katerimi je pod zvonikom razpet polukrožen, robat křižen svod. Na pročeljno steno se v ladiji opira lesen pevski kor. V južni steni ima ladija v sredi preprosta četverokotna vrata, proti prezbiteriju pa jedno ravno tako okno. Oboje je bilo pozneje izbito. Proti jugo-zahodnemu voglu je pa jedno romansko okno popolnoma ohranjeno. V svetlobi je 20 cm široko in 50 cm visoko; na obé plasti zidu je razširjeno in polukrožno završeno. Takih oken je imela ladija na desni in levi po dvoje ali troje. V severni steni ni oken, ker je ondi polukrožen slavolok, vodèč v barokno, s tremi stranmi osmokota završeno, 4·45 m široko in 3·80 m dolgo, na kape svodeno in z zidci in pilastri olepšano kapelo sv. Jožefa. Na straneh ima kapela četverokotni okni in v zadnji steni za okno polukrog. Zunaj ima kapela

lisene. Po slogu se loči popolnoma od ostale cerkve. Prezbiterij, prizidan izvestno še-le v renesanski dobi na mesto romanske apside, katera je menda bila pretesna, je 5·20 m dolg, 4·63 m širok, obstoji pa iz petih stranij osmokota. Polukrožni svod ima pet kap. V dveh stranskih stenah je po jedno štirivoglato in v zadnji steni podolgasto polukrožno završeno okno. Slavolok je polukrožen. Zvonik je imel še letos barokno leseno streho nad priprostim zidcem. Posamezna nadstropja njegova niso markirana, le zvonišče je ožje in je ločeno od spodnjega dela s poprečko. Na vsaki strani sta v zvonišču po dve polukrožno završeni podolžni lini, katerih loka slonita na četverovoglatem stebriču. Jedna lina je do polovice zazidana, ker so ondi napravili kazalo za uro. Oba altarja, sv. Martina v svetišču in sv. Jožefa v kapeli, sta barokna, brez umetnostne vrednosti. V zvoniku so trije zvonovi. Veliki ima napis: IN HONOREM SANCTI IACOBI ET S ANNÆ FVSA SVM A. D. 1677. — Srednji: IESV FILI DEI VIVI ET NOBIS 1651. — Mali: IESVU FILI DEI VIVI MI. NOBIS A: MDCLII. *A. Črnologar.*

Senožeški duhovni pastirji. Nekateri farni arhivi hranijo zapisnike duhovnikov, ki so pastirovali na dotičnih farah. Za zgodovino farâ so taki zapisniki nemale vrednosti, ker so precej zanesljivi; za starejo dobo so namreč posneti iz farnih matic, noveji čas so pa duhovni pastirji sami beležili svoj prihod in odhod s fare. Valvasor včasih ni mogel dobiti podatkov za zgodovino, včasih jih je pa zajemal iz ustnega izročila. Zato je v njegovi sicer slavni knjigi «Ehre» naštevanje duhovnih pastirjev večkrat zelo plitvo in zmedeno. Podatkov Valvasor ni mogel dobiti tudi od senožeškega župnika. Tedaj piše o Senožečah (II, 807): «Von dieser Pfarr Senosetsch ist mir weiter nichts bewust, als dass sie auf dem Carst ligt. Sonst habe ich auf vielfältiges Zuschreiben vom Pfarrern daselbst nichts erhalten können. Der gute Mann hat sich vielleicht beförchtet, dass Er nebst sothaner Nachricht auch zugleich seine Pfarr vergeben möchte.» Da se ta pomanjkljivost nekoliko popravi, naj priobčimo kronologično vrsto senožeških duhovnih pastirjev od l. 1660 — 1894 po zapisniku, ki leži v ondotnem farnem arhivu. *a)* Župniki: Gregor Frank 1660; Pavel Rainer 1661 — 1694; Frančišek Baiardi 1694 — 1740 (umrl je 1. okt. 1740 in bil pokopan v farni cerkvi); Andrej Danijel pl. Garzarolli 1740 — 1767; Jurij Debelec 1767 — 1775; Anton Tierenperger 1775 — 1790 (potem je bil župnik v Devinu); Jakob Božič (roj. l. 1755.) 1790 — 1810; Apolinar Česnik (Cesnech) (roj. l. 1758.) 1810 — 1816; Jakob Črnè (roj. 21. apr. 1780) 1816 — 1823; Anton Ukmar (roj. 5. maja 1796) 1823 — 1830 (pozneje je bil častni kanonik tržaški in dekan v Tomaju, kjer je umrl); Anton Flora 1830 — 1849 (umrl v Senožečah 1. avg. 1849); Anton Pokoren 1849 — 1856 (odšel za župnika v Slavino in ondi umrl 13. avg. 1874); Ivan Pašič 1856 — 1872 (umrl v Senožečah 16. jan. 1872); Ignac Okoren od 22. maja 1872. — *b)* Kapelani in zgodnjiki: Jernej

Cikada 1661; Ivan Krstn. Kunič 1684—1690; Matija Skrinjar 1690—1695; Andrej Klanček (Clancigh) 1695—1697; Ivan Jakob Corsini 1697—1698; Franč. Blagušič (Blagusiz) 1698—1699; Ivan Brindola 1699—1700; Andrej Klanček 1700—1701; Ivan Peter Maligoj 1701—1703; Matija Skrinjar 1703—1704; Jernej Baiardi 1704—1711; Dominik Juliani 1711—1716; Filip Uršič 1716—1717; Ivan Antončič 1717—1728; Anton Skrinjar (Scrigner) 1728—1730; Anton Obreza 1728—1769; Anton Faneli, kurat in organist, 1742—1745; Mihael Medved, zgodnjik, 1760—1769; Mihael Dovgan 1769—1771; Mat. Zupančič 1771; Simon Bergozh 1772; Štefan Mohorčič 1772; Frančišek Bizjak 1772—1777; Josip Demarchi, zgodnjik, 1772—1782; Mihael Dovgan 1777—1778; Frančišek Linz 1778—1779; Simon Bergozh 1779—1782; Frančišek Bizjak 1782—1783; Štefan Šuc (Shuz) 1783; Josip Kisovec, zgodnjik in kapelan, 1789—1790; Anton Pahor 1789—1790; Mihael Jakin, zgodnjik, 1791; Blaž Majcen 1791—1792; Mihael Batistič (Batistig), zgodnjik, 1791; Ivan Kakanič (Cacanich), zgodnjik, 1791—1792; Matija Brezec (Bresez) 1792—1795; Peter Chersicla Kržikla?) 1795—1802; Andrej Antončič (Antoncich) 1799—1805; Josip Jurčič (Jurcich) 1802—1805; Frančišek Fabiani 1805—1806; Frančišek Flora 1806; Anton Flora 1806—1807; Anton Zoch (Čok?) 1807—1811; Frančišek Flora 1808; Frančišek Pikot (Picot) 1808—1811 (vodil je črno vojsko proti Francozom); Ivan Prencis (Brenčič?) 1811—1812; Josip Švigel, zgodnjik in kapelan, 1812; Jakob Cucek (Zuzek) 1812; Ivan Kavčič (Cauzich), zgodnjik in kapelan, 1812—1818; Ivan Batta, subsidijarij, 1814; Štefan Tavčar, zgodnjik, 1815—1817; Ivan Danijel Setz, zgodnjik, 1817—1818; Primož Bertoncelj 1818; Mihael Cvetkovič 1818; Anton Mrvec 1818—1824; Anton Juršič, zgodnjik, 1820—1822; Ivan Spiller 1824; Josip Vinodolec 1824—1825; Ivan Jurca 1825—1826; Andrej Dekleva 1826—1827; Gašpar Čapek (Czapek) 1827—1828; Anton Kranjec 1828—1829; Simon Marz 1829—1830; Ivan Zavrl 1830—1832; Konštantin Petrič 1832—1833; Matija Schmid 1833—1836; Jernej Benedek 1836—1838; Tomaž Brus, zgodnjik, 1836—1838; Frančišek Stroin, zgodnjik, 1838—1840; Florijan Mulej 1838—1840; Anton Jeršinovič, zgodnjik, 1840—1842; Ignac Rebol 1840—1843; Ivan Arko, zgodnjik in kapelan, 1843; Jakob Krašnja 1843; Ivan Mohorčič 1843—1845; Ivan Šivic, zgodnjik, 1843—1846; Simon Kosmač 1845—1847; Ivan Stritar, zgodnjik, 1846—1847; Ivan Žužek 1847—1851; Nikolaj Zitz, zgodnjik, 1847—1850; Jakob Razpotnik, zgodnjik, 1850—1855; Andrej Križaj 1851—1857; Ivan Oblak, zgodnjik, 1857—1858; Ivan Fajdiga, zgodnjik in kapelan, 1855—1861; Anton Zorman 1861—1865; Mihael Kotnik, zgodnjik, 1858—1860; Frančišek Legan 1865—1868; Ivan Čadež 1868—1870; Ivan Zagorjan 1870—1875; Jakob Ferjančič 1875—1880; Leopold Zaletel 1880—14. nov. 1880; Jakob Koritnik 1880—1882; Ivan Nagodè 1882—1883; Gašpar Majar 1883—1884; Josip Močilnikar

1884—1885; Josip Zalokar 1885; Anton Brcè 1885—1886; Josip Porubski 1887—1889; Anton Jemec 1889—1891; Valentin Jakelj 1891—1893; Anton Kocijančič od 1893. *A. K.*

Kalvarija v Smledniku. Že Valvasor omenja krasni razgled s smledniškega starega gradú, ko pravi v XI. knjigi «Ehre etc.» na 137. strani: «angemerckt es einen trefflich-schönen Prospect und auf dem Gebirge lauter schaulustige Wälder in der Nähe hat.» Nič manj lep pa ni razgled s sosednje Kalvarije na vse strani naše krasne Gorenjske. Nad 80 cerkvâ zagledaš že samo s prostim očesom, zlasti lepo pa se vidijo odtod kamniške planine. Gledé na to, da je bilo v jeseni l. 1893., ko se je prenovila smledniška Kalvarija, po časopisih precej govora o njej, bode gotovo koga zanimalo izvedeti o tej priči pobožnosti naših pradedov nekoliko zgodovinskih podatkov. Našel sem jih večinoma v smledniškem grajskem arhivu, katerega mi je dovolil ogledati g. baron Lazarini. Sezidane so bile postaje Kalvarije na zemljišču svobodnjaka Jeraja l. 1772., kar nam svedoči napis na kamniti plošči, vzidani na desni strani štirinajste postaje: «Le ta kalavarija ustanovljena leta 1772.; stoletnica obhajana leta 1872., Anton Klemen, fajm.» Vseh štirinajst kapelic je bilo, kakor rečeno, na Jerajevem zemljišču, ravno tako tudi dva križa, samo desni razbojnik je stal na grajskem svetu. L. 1788. pa je odstopil svobodnjak Jernej Jeraj svoje zemljišče na Kalvariji smledniški graščini in je zamenjal za del grajskega gozda. Ta menjavna pogodba se nahaja v ondotnem grajskem arhivu. Zanimiva je že zato, ker so meje grajskega in Jerajevega zemljišča določene in popisane v s l o v e n s k e m jeziku. V arhivu ohranjena pogodba je prepis in se glasi takó: «Nachdeme auf dem Flödnigkischen Calvariberg bis nun zu allein der sogenante rechte Schächer auf Herrschaft Flödnigkischen Terrein gestanden ist, durch Länge der Zeit aber sowohl die darumben stehende zwey Kreütze, als auch die 14 Passions-Stationen gänzlichen verwachsen sind, als hat: 1mo der Ehrsame Bartholomee Jeray, Landschaftlicher Freisass, theils sein auf solchen Berg gehabtes Aigenthum der gesagten Herrschaft Flödnigg gänzlichen, und auf immer abgetreten, theils die bis nun auf denen ausgewiesenen Terreinen gestandene Beümer verschiedener Gattung abgehaket oder doch abgeaestet theils auch auf anderwärtigen Flöken niemalens etwas mehr, es möge seien was es wolle, aufwachsen zu lassen, oder darauf ansetzen zu wollen, für immer sich sowohl für sich als seine Erben und Nachfolgern begeben, endlichen aber sich auch ausdrüklichen verbunden, die an den deto. Calvariberg von der letzten Station aus bis zu des Binder Keuschen oder Inwohnerey stehende zechen Buchbaumlein, die auf der andern Seiten unter der lezten Station aber derzeit stehende, schon abgeaestete deto. Buchbäume annoch im laufenden Jahre zu überzetzen, und das nämliche auch mit denen unten gegen den Fahrweeg stehenden 6 Kerschen-Bäumen, 3 aber

jungen Nussbäumen zu bewierken, gleichfahls auch die gegen eben solchen Fahrweeg stehende gesammte Fichten Baüme gänzlichen hindann zuräumen, den grossen auf dem Berg stehenden Nussbaum aber auf allfähliges Verlangen noch mehr abzuaesten, die auf dem Hügel ausser der Verzainung stehende 5 Kirschbäumer zu übersetzen, auch zwischen den dreyen Kreutzen sowohl, als auch auf deren dabei stehenden zweuen Hügeln gegen den Steinbruch, und respective den neuen Fahrweeg niemahlens mehr ein seiniges oder seiner Inwohner Vieh weiden lassen zu sollen, endlichen aber auch nicht allein unten von der Strassen aus, wo derzeit die obgesagtermassen abzuästenden gesammten Fichtenbäumlein stehen, eine hölzerne oder steinerne Stiegen mit einem Fahlthor machen lassen zu derfen, den von obangeführten Binderischen Inwohnerey bis zu denen unterstehenden zweien Stationen ligenden seinen noch ferners eigenthümlich bleiwenden Terrein, woferne es ihre Herrschaft beliewen sollte, auf jeweiliges Verlangen ausgleichen, oder ausebnen zu dörfen, endlichen sowohl zur Andacht, als Ersünkung jedermandem ohne Ausnahm den füsslichen Zutritt auf den oft gesagten Calvariberg und die daran auf den linken Schächer stehende zwey Hügeln zugestatten, welches nemliche dann auch von deren etwägen Fussgängern oder Fuhren zu verstechen ist, welcher sich die hiessige Herrschaft entweder zu Herstellung deren dreyen Kreuzen dann vierzehen Stationen, oder allenfahls zu Errichtung eines Gebeides auf denen zweyen kleinen Hügeln gegen den neuen Fahrweeg bedienen würde. Dahingegen 2do die hiessige Herrschaft ihme Bartholomee Jeray dann seinen gesagten Erben und Nachfolgern, so viel von ihren bis nun zu eigenthümlichen Dominical Wald zu freyen ewigenden ungehinderten activ, und passiv Genuss auf ewig und unwiederrüflichen gegen deme übergiebt, dass 3tio auch die Herrschaft Flödnigg von dem ihro eigenthümlichen überlassenen, obgesagten Jerayischen Terrein, die Landesfürstlichen Gaaben selbsten tragen solle. 4to Sind die zwischen den Bartholomee Jeray, den Herrschaftlichen Ambthmann Jakoben Sorre, denen zweyen Bischoffliche Unterthanen Paul Jerman und Georgen Wudnar, aüglichen, dann wohlbedächtliche Gränzen, was die zwey contra hineinander geben, volgendermassen für immer bestimmt worden. Als 5to per Terbovem pod potjio, krei negou, Markouzou, inu Greiskimu, kravie Stesse, Naverch Po nove potte, da tega Prucha, nat en Pottok pa kle pot per ke krischu, nad krischam ta sadne Menigk. Od krischa per Sadnimu Stazionu na Raunast, potle od tega drusiga Staziona en mal prezh po taistem grabne sa novino je meja nutre sa statione pod Statione. Zu dessen bestättigung 6to dann auch Siebenzehen Marksteine mit deren beiderseitigen contrahierten Bewiligung eingesezet worden seind und aus blosser Grossmuth zur Aufgab ihme Bartelme Jeraj, sowohl 100 Handdicke Buchbaumlein, als auch die Brieftax sowohl für gegenwärtige

als wie auswärtige anheute erhalten Verbindung, zusammen 9 fl. nachgesehen worden. Alles 7mo getreulich und ohne Gefährde, auch mit und bey Verbindung des allgemeinen Landschaden-Bunds in Crain. Urkund all dessen ist deren beiderseitigen Contrahenten für sich, alle ihre Erben und Nachfolgern, Fertigung nicht minder, als jene dern hierzu erbettenen Herren Gezeugen. So beschehen in der Herrschaft Flödnigg am 20sten Herbstmonates, 1788. (Prepis nima podpisov.) *V. I.*

Evangelij sv. Marka. V 14. veku se je ponašala oglejska cerkev z dragocenim kodeksom, namreč s popolnim evangelijem sv. Marka, pisanim v latinskem jeziku. Bilo je tačas občno mnenje, da je ta evangelij spisal sv. Marko s svojo roko in da ga je od njega dobil sv. Hermagora, ki ga je zapustil oglejski cerkvi. Karol IV. je prejel od patrijarha zadnja dva dela tega kodeksa in ju daroval cerkvi praški. Dandanes je sicer skoro dognano, da je sv. Marko pisal svoj evangelij v grškem jeziku (conf. Klofutar: Commentarius in Evang. s. Marci, p. 9.), in da je bil omenjeni latinski kodeks spisan po prestavi sv. Jeronima, tedaj ne pred 5. stoletjem, vendar naj zabeležimo nastopno listino, ki nam pové, kako je kos tega rokopisa l. 1355. prišel v Prago. «Ego Karolus quartus dei gracia Romanorum Rex semper augustus et Boemie Rex vidi librum euuangeliorum sancti Marci de sua propria manu scriptum Integrum ab inicio vsque ad finem in septem quaternis in potestate patriarche et ecclesie Aquilegiensis, qui liber in dicta ecclesia fuit seruatus a beato hermacora et ab ecclesia Aquilegiensi predicta vsque in hodiernum diem, qui videlicet Beatus hermacoras de manu beati marci eundem librum accepit et a beato Petro per Resignacionem et intercessionem sancti Marci Recepit presulatum predicte Aquilegiensis Ecclesie: de quo libro peticione mea apud patriarcham et capitulum dicte Aquilegiensis ecclesie optimum (?) istos duos quaternos vltimos libri predicti et alii quinque precedentes Remanserunt in Ecclesia supradicta. Et hec scripsi manu mea propria Anno ab incarnato verbo millesimo trecentesimo quinquagesimo quinto in vigilia omnium sanctorum, Regnorum meorum anno nono. (Prepis v knjižnici sv. Marka v Benetkah, Fontanini, Class. XIV, Cod. LI, p. 281.) *A. Koblar.*

Francoske kroglje v Ljubljani. K tej beležki, katero je priobčil g. V. L. v zadnjem sešitku «Izvestij» str. 79., smo prejeli od dveh drugih gospodov nastopne dopolnilne črtice: Cetrta francoska kroglja se nahaja v Ljubljani na Starem trgu v hiši štev. 16, vzidana spredaj med 1. in 2. nadstropjem. S prizidkom vred, ki so ga lani odstranili pri hiši g. Velkovrha na sv. Petra nasipu, izginila je tudi francoska kroglja, katera je tičala v jugovzhodnem voglu. Pred kakimi 50. leti je pa živela v ljubljanskem frančiškanskem samostanu ta-le tradicija: Preko samostanskega vrta so žvižgale l. 1813. francoske kroglje v Mokarjev hlev, kjer so bajè imęli Avstrijci konje. Nekoč prijezdi oddelek francoskih vojakov po

Slonovih ulicah proti špitalskemu mostu. Jeden izmed njih pomeri ter ustreli lepo razpelo, ki stoji sedaj pred vhodom v frančiškanski samostan. Ondaj je stalo razpelo v kapelici, nameščeni na mostu poleg prodajalnic na oni strani proti hiši g. Bučarja. Krogljo, ki je obtičala pod desno prsno stranjó, nosil je Krist še mnogo let potem. Sicer so ga prenovili, a nekoliko se še pozná, kam ga je zadela.

Slovstvo o domoznanstvu slovenskih dežel.

Kamnik. Zemljepisno - zgodovinski opis. Sestavil Ljudevit Stiasny, učitelj v Kamniku. Natisnila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani, 1894. — Čitanje o slavnih delih pradedov najbolj vabi narod, da spoštuje in ljubi svojo domovino. V slovenskem narodu zanimanje za domačo zgodovino sicer ne dremlje, treba le, podajati mu primernih knjig, razsodno in s toplo besedo pisanih. Tako knjigo je ravnokar poklonil Kamničanom in vsem prijateljem naše zgodovine g. Ljudevit Stiasny. Na 173. straneh je točno opisan zemljepisni obraz, zgodovina kamniškega mesta, fare, cerkvâ, šole in životopis slavnejših Kamničanov. Dvoje stvarij je dodal pisatelj, s katerima se bode knjiga posebno priprostim bralcem prikupila, namreč: vpletene pravljice in pripovedke o Kamniku in 35 krasno izdelanih Benesch-evih podob. Prav nič ne dvomimo, da bi si marsikdo želel zgodovinski oddelek malo obširneji, a za razmere in namen pisatelja zadošča pričujoči spis, ki je večinoma sestavljen na podlagi izvirnikov. Naglo naj vsak zavedni Slovenec seže po tej knjigi, ki stane v Bambergovi knjigotržnici v Ljubljani in pri pisatelju v Kamniku v pol platno vezana 1 gold. 20 kr.

Polidor pl. Montagnana. Životopisna črtica, spisal Matej Slekovec v podlistkih «Slovenca» 1894, št. 64—68.

Die slovenischen protestantischen Gebetbücher des XVI. Jahrhunderts. Von Dr. Th. Elze in Venedig. Jahrbuch der Gesellschaft für die Geschichte des Protestantismus in Österreich, 1894, 15. zv., I. seš., str. 15—23.

Die basko-slavische Spracheinheit. Von Johann Topolovšek. Wien, 1894, I. zv., 255 str. Nemški jezikoslovec Fr. Müller je prišel do sklepa: «Alle Versuche, die baskische Sprache mit irgend einer Sprache in Verbindung zu bringen, sind entschieden als misslungen zu betrachten.» Topolovšek pa s to knjigo hoče dokazati, da je jezik Baskov na Španjskem podoben slovenščini, pišóč: «Die vornehmste und eigentlichste Quelle des Baskischen ist die slovenische Vulgärsprache.» Kdor knjigo pregleda, se kmalu prepriča, da se pisateljev poskus, da bi dokazal to sorodstvo, ni zelo posrečil.

Izdaje in zalaga «Muzejsko društvo za Kranjsko».

Tiskala Kleinmayr in Bamberg v Ljubljani.

IZVESTJA
MUZEJSKEGA DRUŠTVA
ZA KRANJSKO.

Urejuje

Anton Koblar.

Letnik IV. — Sešitek 4.

V Ljubljani 1894.
Izdaje in zalaga «Muzejsko društvo za Kranjsko».
Tiskala Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg.

Člani «Muzejskega društva», ki plačajo 3 gld. na leto, dobé «Izvestja» in «Mittheilungen» brezplačno; letniku samih «Izvestij» je cena 2 gld.

Darovi deželnemu muzeju Rudolfinumu l. 1894.

a) **Arhivu:** *Gospod dr. Jos. Vošnjak, deželni odbornik v Ljubljani:* Lep album z 80. fotografijami slovenskih pisateljev in nekoliko njihovih pisem.

Gospod K. Črnologar, učitelj v Šmariji, tri kupne pogodbe o gradiču Smreku.

Veleč. gospod Ivan Mesar, župnik v Šmartinu pri Kranju in deželni poslanec, je podaril iz svojega farnega arhiva nastopne šmartinske listine:

1.) 1432, 9. avg. (an sand Lorenczn Abendt), Loka. — Loški podložniki v Stražišču (Drasisch) in Bitnem (Veitingen) so imeli med seboj prepire zaradi občinskih pašnikov. Prišli so k loškemu glavarju Fregnanu von der Laiter, ki je bil brat frizinškemu škofu in gospod v Bernu, in so ga prosili, da bi razsodil pašniške pravice. Fregnan jih je šel pregledat s poštenimi ljudmi in določil od nekdaj veljavne pravice tako: Bitenci smejo goniti svojo živino do pota, ki se dotika Martinspacha (potoka Žabnice) in do Mojstrovega laza proti Pševemu (Haslach); v stražiški hosti (Premstall = staja v lesu) pa dalje ne več po nobeni poti, ker so ondi ograjeni in nepokošeni lazi. Zato pa tudi Stražiščani ne smejo goniti živine do Nemsaka v Praytenpach (sedaj Tratenbah). Kadar so pa lazi pokošeni, lahko gonijo živino drug na druzega dele in jo ondi pasejo (sůchung haben), kakor je bila od nekdaj navada. Če so jedni gnali čredo v Praytenpach ali proti Pševemu, naj drugi ženó v stran, da obojna živina ne pride skupaj. Kdor bi delal proti tej razsodbi, plača v škofovsko blagajnico 20 mark šilingov globe. Priče: Ivan Peysser, Melhijor «aus dem Gůren», Gall iz Puštala (von Purkstall), Andrej Tschugel, loški mestni sodnik Friderik, Jurij Sokch in Matej iz Stražišča. [Izv. pap. listina.]

2.) 1433, 10. maja (an Suntag nach Sand Florianstag). — Ivan Liebenberger in soproga Swanina prodasta svoj travnik Ambrožu, Matiji Prebilu (Prewil), Ivanu Jagru in Martinu Sterbencu, ključarjem cerkve sv. Leonarda na Jami (Lůg) pri Savi, za 37 goldinarjev dobro vaganih dukatov. Travnik leži v loškem grajščinstvu na Sorskem Polju (Zewrveld) ob deželni cesti blizu njiv Jakoba Herrerja in je fevd frizinškega škofa. Prodajalca zastavita svoje posestvo, da bodeta branila jamski cerkvi lastninske pravice gledé tega travnika. Pečatila sta: loški glavar in berenski gospod Fregnan von der Laiter in Ivan Liebenberger. [Izv. perg. listina; Fregnanov pečat še visi, drugi je odtrgan.]

3.) 1433, 16 julija (an pfintztag nach sant Margretten tag), Dunaj. — Frizinški škof Nikodem dá na prošnjo Ivana Liebenbergerja ključarjem cerkve sv. Leonarda na Jami (Lůg) (sedaj fare malčiške) v fevd travnik ob deželni cesti na Sorskem Polju (am Zewrueld). [Izv. perg. listina s pritisnjenim velikim voščenim in s papirjem prevlečenim pečatom škofovskim.]

4.) 1436, 10. aprila (dez Eritags In osterffeyertagen). — Ivan Lantliebenberger in soproga Swanina prodasta kmetijo v Žabnici

IZVESTJA
Muzejskega društva za Kranjsko.

Letnik IV. 1894. **Sešitek 4.**

Grobišče pri Sv. Luciji blizu Tolmina.

Priobčuje **S. Rutar.**

(Dalje.)

L. 1893., julija in avgusta meseca, je odkopal dr. M. še 166 grobov pri Sv. Luciji, tako da je do sedaj vseh vkup odkril 3118 grobov (primeri «Izvestja», IV., str. 2). S tem je prekopal vso parcelo št. 955, kjer je bilo več prostora brez grobov, in potem nadaljeval prekopavanje spodaj ležeče, bolj strme parcele št. 956. Tu pa grobi niso stali zaporedoma, nego so bili tu pa tam raztreseni brez posebnega reda. Pri tem delu je naletel prvikrat na rimski grob sredi med prazgodovinskimi, t. j. na amforo iz fine paste, ki je imela odbrane kosti in železno zapestnico. Na dolenji strani tega groba so bile okrogle jamice izdolbene v skriljenec in v njih so bili ostanki gromade ter priložki. Samo polovico grobov je bilo pokritih s ploščami, večinoma modrejskimi.

V teh grobih je našel dr. M. 34 velikih žar (med temi dve s svincem popravljeni), torej primeroma več, nego v prejšnjih letih, in strto bronasto žaro z vzbočenimi pasovi. Situl je bilo sedem (štiri cele, jedna ozaljšana s krogi), cista jedna, vsa uničena, in jedna lepa bronasta posoda v premeru 245 mm. Malo je bilo lončenih posod (56), največ čaš (22) in skled (14). Mnogo pa so nabrali fibul (150), največ kačastih (49), certoških (27), pijavičastih (15) in prostoločnih (12). Dve kačasti fibuli z dvema zavojkama sta bili pozlačeni; to je prvi sled zlate kovine v svetolucijski nekropoli. Jedna fibula je imela sredi loka vrezano žival (ležečega jelena?) ter je bila

pokrita s koščenimi krožčki in ploščicami. Najlepša in najbolje ohranjena pa je bila fibula z vozom, katerega vlečejo trije konji (podobno fibulo so našli tudi že l. 1850). Vseh prstanov so našli 27, igel in zalasnic 23 (1 debela je imela uho), zapestnic 13, obeskov 13, pasnih sklepancev 12, uhanov 11, steklenih jagod 11 itd. Jeden obesek je bil sestavljen iz štirih jantarjevih ploščic; jeden sklepanec je imel vzbočene risarije in trivoglate obeske, in jedno vretence iz kosti cikcakasto črto okoli oboda.

Pa ne samo pri Sv. Luciji kopal je dr. M., nego tudi drugodi po gorenji soški dolini, zlasti v Kobaridu, kjer je začel preiskovati že jeseni l. 1886. Tamošnje gradišče je stalo na griču sv. Antona, malo višje za cerkvijo (okoli 320 m nad morsko gladino). Svetolucijsko «Mirišče» je bilo v poznejših časih prekopano in je izgubilo svojo prvotno podobo, a pri Sv. Antonu se še vedno pozna oblika nekdanjega gradišča, ker so je ljudje že precej zgodaj popolnoma zapustili. Ker je Soča pri Kobaridu zelo stisnjena (ravno tako, kakor pri Sv. Luciji), bilo je lahko premostiti jo z gredami in ob tem prehodu je morala nastati tudi večja naselbina, zlasti ker se tu odpira še tretja dolina proti Italiji.

Kobaridsko grobišče se nahaja jugovzhodno od trga, na stopicah, ki se k Soči doli znižujejo (gladina Soče leži 200 m, grobje 218 in 224 m, cerkev v trgu 235 m nad morjem). Gledé obsežnosti merilo se je lahko s svetolucijskim grobiščem, ali ker so ležali grobi le plitko pod zemljo, zato so jih večinoma uničili pri poljskem delu. Do sedaj je odprl dr. M. v Kobaridu 1079 grobov, ki so imeli sicer podobne, in torej istodobne priložke, kakor svetolucijski; ali iz vsega se dâ sklepati, da je bilo kobaridsko prebivalstvo siromašnejše, nego svetolucijsko. Velike mrtvaške žare (lončene) so rabili tudi v Kobaridu (ravno tako na Št. Vidski Gori in v Št. Petru Slovenskem), ali vendar je bilo zbiranje kostij po sežigu že bolj v navadi, kakor pri Sv. Luciji. Tudi dve žari villanovske oblike sta se našli pri Sv. Luciji, ali nista služili za shrambo kostem. Bilo je tudi nekaj stožčastih žar iz brona in še več

situl, med temi jedna (strta), ki je imela vtisnjen dogodek, kakor vaška.

Lončenih posod je izkopal dr. M. 1123, med temi največ (19·3 %) situlam podobnih loncev in kup z visokim podnožjem (17·3 %). Nakras je nekoliko različen od svetolucijskih posod, ker imajo kobaridske večinoma svinčene in kositarske poteze, zlasti poslednje. Sklede z visokim podnožjem so podobne onim v Estu, a kupe z visokim podnožjem so zelo redke. Na neki žari villanovske oblike so bogate risarije, sestavljene iz začrtanih konjičkov in svastik. Čaše s črnimi in rdečimi pasovi so v Kobaridu skoro izključljivo navadne. Prostoločne fibule iz železa imajo skoro izključno (72 %) dvojno špiralo, namreč tudi še pod zatiko. Fibul z obeski je našel dr. M. 13, več tudi pijavkam podobnih in s kolutico mesto špirale. Jedna fibula je imela zelo podaljšano konjsko telo mesto loka. Bronaste igle z ušesi so se našle v kobaridskem grobišču in v Kovačevi jami pri Robiču. V grobu na obronku griča Sv. Antona, v katerem je bilo polno orožja, našli so precej velik železen kelt. Neki meč je bil z žreblji prebit. V Kobaridu najdena žvala so bila iz jednega kosa in na pol bronasta, na pol železna.

Dr. M. je poskušal kopati zadnja leta tudi v Bači in na Slapu ter našel, da so ta grobišča nekoliko poznejša, za svetolucijskim (njih situle so bolj široke, kot visoke). Na Št. Vidski Gori je odprl 19 grobov in našel istodobne starine, kot pri Sv. Luciji, med drugimi tudi jedno fibulo z obeski. Dalje je kopal dr. M. pri Št. Petru Slovenskem ob Nadiži na Italijanskem in našel tudi tam (odprl je 32 grobov) slične predmete, kakor na Tolminskem.

Podobne starine, ali v manjšem številu, so našli pri Medeji v Furlanski Nižini, Št. Polu blizu Tržiča, Štanjelu, Svetem in Škocijanu na Krasu. Čudno, da niso zasledili do sedaj po Krasu nikakoršnih nekropol, čeravno je bilo tudi tam vse polno gradišč, n. pr. novo zasledeno na Kontavelu pri Trstu. Kraške jame je tudi preiskaval lani dr. M., in sicer v Samotorici, Slivnem, Briščih in Poviru, kjer je našel 33 m pod

zemljo lepe bronaste nakrasnine, povsodi pa živalske ostanke iz kamnene dobe.

Značilno je, da niti pri Sv. Luciji, niti drugodi po gorenjesoški dolini ni nič sledov o gomilah, ki so bržkone bolj arhajične nego ravni grobi. Dr. M. misli, da je tesnoba grobišča prisilila ljudi tako ravnati in da so mórali zaradi varnosti ravne grobe kopati, ker bi za gomile ne bilo dosti prostora. Še manj sledu imamo o etruščanskih grobih, ki so sestojali iz pravih grobnih celic, in o grških «stelah», ki se tudi po Italiji nahajajo po starejših grobiščih.

Nekaj posebnega so velike, bačvam podobne žare, kakoršne so se našle sicer tudi v Bolonji, Esti, Šmihelu, na Vačah, v Rušah in na Bregu (Frögg), ali po teh krajih niso služile za spravljanje kostij, nego so imele v sebi še druge manjše posode, v katerih so bile kosti shranjene. Lončene žare so večinoma gladke ter z rdečimi in črnimi pasovi opasane, kar je nekaj značilnega za Sv. Lucijo, ker v Istri še niso našli takih žar in na Vačah jedno samo. Nekaj posebnega je tudi, da imajo svetolucijske žare bucke vrh ročajev. Tudi velike bronaste žare, skovane iz več kosov pločevine, se nahajajo samo pri Sv. Luciji.

Več podobnosti s tujimi pa imajo manjše bronaste posode. Ali na tujem so služile te posode kot žare, pri Sv. Luciji pa niso kostij polagali v nje. Najzanimivejše so pasaste «ciste» z jednim ali dvema povrazoma. Takih še niso našli ne v Bosni, ne v Hercegovini, pač pa mnogo po Veneciji in Lombardiji. Zato je prav verjetno, da so v teh deželah najpoprej izdelovali pasaste ciste in da se je od tam razširil ta obrt tudi na Primorsko in dalje gori v alpske dežele.

Še bolj razširjene pa so bile situle, katerih se je našlo pri Sv. Luciji več nego sto. Znano je, koliko takih posod so izkopali po severni Italiji, Istri, Kranjskem (Vače, Šmarija in Slivnica), na Štajerskem (Wies), Koroškem (Breg) in Avstrijskem (Hallstatt). Svetolucijske situle so gladke, t. j. nimajo vzbočenih podob, kot vaška, nego samo geometrične risarije ali k večjemu ptičje oblike. Tudi imajo na-

vadno jeden sam povraz (a bolonjske po dva) in elegantno, vitko obliko (največji premer je jednak višini). Situla s podstavcem ima le malo tovarišic po Italiji.

Precej splošna pa je bila navada, da so bronaste posode zavijali v tkanine (v Bolonji, Vetuloniji, ob amerskem jezeru). Da so se posode bolje ohranile, obdajali so jih tudi z lubjem, s pluto (Kork) in pletenicami iz vrbičja. Ker so pa ti omoti ležali dolgo časa v vlažni zemlji, zato so večinoma popolnoma segnili, tako da se le redko najde kak sled o njih, in sicer navadno v rji na železnem orodju. Taki sledovi so se našli na železni sulici pri Sv. Luciji in v Mikenah ter na neki čolničasti fibuli ljubljanskega muzeja.

Tudi navada, jedi mrličem v grob dajati, je bila povsodi razširjena, ker je bilo ljudstvo sploh prepričano, da bo imel mrtvec tudi onkraj groba jednake potrebe, kakor v življenju. To navado nahajamo po vseh gorenjeitalskih in etrurskih nekropolah, pa tudi po kampanskih in sicilskih. Svetolucijski prebivalci so imeli gotovo trdno vero v življenje po smrti.

Dr. M. poudarja posebno, da so skoro vse lončene posode domačega izdelka že zaradi tega, ker se dajo zelo težko daleč prenašati. Še bolj dokazujejo to trditev pa vapnenčasti primeski, ki se nahajajo v ilovici. V vseh posodah iz primorskih nekropol je mnogo kalcita, kakoršen se nahaja po tej deželi. In ker so izdelovali posode na različnih krajih, zato so tudi njih oblike in nakraski različni, kakor je bilo jednemu ali drugemu kraju bolj všeč, ali kakor se je spreminjala moda. Da je to res, vidimo že iz tega, ker se nahajajo že v Kobaridu drugačne posode, nego pri Sv. Luciji, in vendar sta ta dva kraja le 19 km oddaljena drug od drugega in njih prebivalci so bili istočasni. Pri Sv. Luciji so n. pr. najnavadnejši piskri z malim ročajem, v Kobaridu pa situlam podobni lonci. Še večji razloček je glede ornamentike. Pri Sv. Luciji imajo posode bronaste bucke, v Kobaridu pa svinčene ali kositraste črte; na prvem kraju so bolj navadne gladke, pološčene, na drugem pa z rdečimi in črnimi pasovi prevlečene čaše.

Svetolucijske posode so malo podobne isterskim in skoraj nič ne kranjskim (izvzemši redke slučaje). Nekatere so res finejše in skrbnejše izdelane, ali to ne pomeni, da so jih pozneje naredili, nego da so bile namenjene bolj bogatim, imenitnim osebam. Sploh se ne opaža mnogo razvitka v svetolucijski keramiki in posod iz najstarejše dobe manjka popolnoma, dočim na isterskih lahko razločujemo več dob zaporedoma. Čudno je, da se rdeči piskri s stranskim ročajem ne nahajajo v Estü in Bolonji. Ravno tako manjkajo v Bolonji sklede, rdeče-črne čaše ter z bronastimi žebljički in svincem ali kositrom okrašene posode (poslednjh tudi v Estu ni).

Kupe z visokim podnožjem so služile bržkone za bogočastne namene. Take posode se nahajajo v najspodnejših plasteh razvalin v Hissarliku (Troji), potem v arhajičnih naselbinah sicilskih in v najstarejših grobiščih na Ogerskem. Najpopolnejše so se razvile te posode v Estu, dočim svetolucijske kupe nimajo nikoli tako dolzega podnožja. Kakor nekatere italijanske, tako imajo tudi svetolucijske kupe oknom podobne luknje v podnožju, morda zato, da so jih ložje s prsti prijemali, ali pa le zaradi olepšave. V Istri še niso našli takih kup (le jedno skledo z dolgim podnožjem) in tudi na Kranjskem ne, pač pa na Štajerskem, Koroškem in dalje gori proti severu.

Tudi torila in torilca z visokim ročajem so zelo razširjena. Nahajajo se po najglobočejših plasteh v jamah in gradiščih in segajo nazaj celo do novokamnene dobe.

Posebno zanimive so tiste posode, ki so nakrašene s kovinami: z bronom, svincem in včasih tudi s kositrom. V ilovico so vtiskali ali pa v smolo prilepljali bronaste bucke in male kroge skoro jedino le po Veneciji, potem v Št. Petru Slovenskem, v Kobaridu in pri Sv. Luciji. V zadnji nekropoli je našel dr. M. 47 takih posod in skoro ravno toliko tudi Szombathy. Jednaki nakraski se nahajajo tudi po Karniji, redkejše pa na Koroškem (Gorina in Breg), Kranjskem (Vače) in Štajerskem (Ruše). Na dveh torilih z visokim ročajem so vtisnjeni arhajični konjički, kakoršni se vidijo tudi na posodah v Estu.

Navada, posode s svincem krasiti, se je razširila s Koroškega tudi na Primorsko, manj v Istro, in pri Sv. Luciji se najdejo prav pogostoma take posode s svinčenimi prevlečki, živalskimi in človeškimi podobami. Svinec so pa rabili tudi za popravo loncev, da so ž njim razpoke zadelavali. Isto navado so imeli tudi prebivalci stare Troje, Dodone, Elevsine, Tirinta in tu pa tam po Italiji. Bolj redko so rabili v ta namen kositar, ki se nahaja že v švicarskih mostiščih.

Čeravno so bile skoro vse svetolucijske posode doma zdelane, vendar so prišle nekatere tudi od zunaj kupčijskim potom, namreč omenjena «oinochoe» in «kylix». Ona dva sta popolnoma podobna tistim predkorintskim vazam, ki imajo le geometrične risarije brez pakosti, in katere so izdelovali od VII. do V. stoletja pred Kr. v južni Italiji, zlasti v Apuliji (odtod izraz «apulijske vaze»). K Sv. Luciji sta prišli omenjeni posodi najpoprej morskim potom, morda k Timavi Gori, odkoder so ji potem trgovci dalje zanesli. Apulijski vrč je našel tudi J. Pečnik l. 1892. v Št. Vidu pri Stičini. Ravno tako je prišla črnosvetla skleda trgovinskim potom k Sv. Luciji, in dr. M. sodi, da najbrž iz Kluzija na Toskanskem. Glede vtisnjene «svastike» se ni treba nič čuditi, ker se to znamenje nahaja skoro pri vseh narodih vtisnjeno na najrazličnejših posodah, bodisi ilnatih, ali kovinskih.

Steklene posode so zelo redke v grobiščih ilirske dobe in se ne nahajajo niti v Estu in Lombardo-Veneciji, niti po Koroškem, Štajerskem in Hrvaškem. Poleg Sv. Lucije našli so se ostanki takih posod le še pri Šmarjeti na Dolenjskem. Koščene posode pa so se našle tudi na Vačah in v Mokronogu ter so bolj nakrašene, kakor svetolucijske.

Kakor iz posod, tako tudi iz fibul ni mogoče razločevati raznih dob svetolucijskega grobišča, ker se v jednem in istem grobu nahajajo najrazličnejše fibule, ki izvirajo gotovo iz raznih dob. Le toliko se lahko reče, da je v zahodnem delu grobišča največ fibul s priprostim lokom in kotančastih fibul, v vzhodnem delu je pa več certoških fibul. Najstarejše oblike fibul (iz tanke žice z malo zakrivljenim lokom) manjkajo pri

Sv. Luciji popolnoma. Na to prvotno obliko spominjajo nekoliko le one, ki imajo lok skoro vzporeden z iglo, ali vendar že nekoliko debelejši in nakrašen z zarezami. Ta oblika se nahaja najbolj pogosto v zahodnem delu grobišča, na Goljevem Polju, kjer je Szombathy kopal. Najgostejše so pri Sv. Luciji polokrožne fibule, potem vozlaste fibule, ki so pa različne od vaških, ker nimajo nikoli železne igle in zatíke.

Fibule z dvojno špiralo (železne in bronaste) se ne nahajajo nikjer po Italiji, nego samo po vzhodno-alpskih zemljah (Gorina, Beljaške Toplice, Rožek, Ruše, Videm, Vače, Šmarjeta, Podzemelj, Dobrava, Rovišče, Slivnica, Šmihel, Kranj), potem po Hrvaškem (bolj redko) in zlasti po Bosni. Prostoločne fibule, nakrašene s kreguljčki, prstani in kleščicami, dobé se jedino le pri Sv. Luciji, zato jih je krstil dr. M. za svetolucijske fibule, katerih je našel on 72 in skoro ravno toliko Szombathy. Tudi v Lepênici pri Bitnem v Bohinju so našli dve taki fibuli (pa brez kleščic), ki sta bili bržkone s Tolminskega zanešeni tja gori.* Sicer pa se nahajajo blizu Lepênice že dolgo časa samokovnice za železo.

Bolj redke so polumesečne fibule, kakoršnih se je največ našlo v Hallstattu. V bližini Sv. Lucije so se našle še v Kobaridu, Šmihelu in Ostrožniku pri Mokronogu, a v Italiji so zelo redke. Polumesečne fibule imajo včasi špiralo tudi pod zatiko, kar se po drugih deželah ne nahaja. Tudi fibule s krogom nad tečajem mesto špirale, so po drugih krajih redke (po jedna taka se je našla v Estu, na Vačah, v Vidmu in tri v Šmihelu).

Zelo razširjena je bila navada, fibule oblagati z jantarjem, t. j. natikati na lok jantarjevo jagodo. Na Hrvaškem so se našle najdebelejše take jagode, a v Italiji mnogo drobnejše, krogičem podobne. Mesto jantarja se nahaja večkrat steklo nanizano na loku, in sicer nalašč za to vlito v podobi pijavke. Podobne fibule so se našle, razun pri Sv. Luciji, na Vačah,

* Občevanje med Tolminci in Bohinjci je bilo nekdaj mnogo živahnejše, nego dandanašnji, in dr. M. sodi, da je vodila že v prazgodovinski dobi zelo obiskovana pot čez Bačo v Bohinj.

Rovišču, v Kleniku in Šmarjeti. Čolničasta fibula je zelo navadna tudi po Italiji, potem po Kranjskem (Vače, Šmarjeta, Rovišče, Mokronog, Podzemelj, Cerknica, Novo Mesto, Šmihel, Lepênica i. t. d.), na Koroškem (Gorina in Breg), Štajerskem (Videm, Ruše, Wies), Hrvaškem, Bosni (zlasti v Glasincu), Ogerskem in Balkanskem polotoku tje doli do Grškega. — Skoraj ravno tako navadna in razširjena je fibula z bucki, ki se nahaja po več krajih na Goriškem (Št. Peter, Št. Vidska Gora, Kobarid) in v Št. Petru Slovenskem.

Kačasta fibula s krogom nad tečajem se nahaja pri Sv. Luciji, dalje v Št. Petru Slovenskem, v Kobaridu, po Istri, Kranjskem (tam, kjer čolničasta), Koroškem, Štajerskem, Hrvaškem, Bosni, Grškem, Italiji, Francoskem in Nemškem. Szombathy je izkopal pri Sv. Luciji pet kačastih fibul, ki so imele zavoje po vsem loku, po tri, četiri in celo pet. Dr. M. je našel jedno s tremi zanjkami tudi v Št. Petru Slovenskem, ki spominja nekoliko na one kranjske z večkrat pregnjenim lokom, katere še sedaj nosijo ženske na Črnomaljskem. (Szombathy, Moderne Fibeln aus dem Gebiete der Südost-Alpen: Sitzungsberichte der anthropol. Gesellschaft 1888, pg. 17.)

Certoška fibula se je našla na Primorskem tudi v Štanjelu, na gradišču S. Polo pri Tržiču, na Idriji pri Bači, na Št. Vidski Gori, v Kobaridu, Št. Petru Slovenskem, Bermu, Picugih pri Poreču, Jelšanah in Sapjanah (v teh dveh krajih izključno le ta oblika), zlasti pa v Šmihelu pri Postojni, kjer je zelo navadna in ima velikansko obliko. Ravno tako navadna je certoška fibula povsodi po Kranjskem, Koroškem, Štajerskem, Hrvaškem, Dalmaciji, severni Italiji in Nemčiji. Po istih krajih se nahajajo tudi fibule s podaljšano, navzgor zakrivljeno zatiko, ki ima bucek na koncu. Nasproti pa so redke kotančaste fibule, ki spadajo v poznejšo dobo (preseljevanje narodov?). Pri sv. Luciji so jih našli šest, na Vačah tri, v Dobravi dve in v Gorini dve.

Fibule z živalskim lokom so navadne tudi po Italiji (okoli Bolonje), dalje po Kranjskem (Podzemelj in Rovišče)

Tirolskem in Hallstattu. Najnavadnejše fibule lok ima podobo konja in časih sedi vrh zatike še ptica. Redko pa sta po dva ali več konj skupaj, kakor n. pr. pri svetolucijski trigi. Dne 24. februvarja 1893 je izkopal J. Pečnik tudi na Magdalenski Gori fibulo s tremi konjiči, pred katerimi leti golob (Izvestja, III., 42). Podobne fibule so znane tudi iz južnih Tirolov, dočim se v Estu in Bolonji nahajajo izmišljene živali. Fibule z mačko in ptičem so našli večkrat na Kranjskem (Gradine, Šmarjeta, Novo Mesto in Podzemelj). Sfinga se vidi le na najstarejših fibulah (v Mikenah in Spati). Mesto bucka koncem fibule so našli živalske glave tudi na Idriji pri Bači, na Št. Vidski Gori, v Estu, Mokronogu, na Vinkovem Vrhu, v Grobniku pri Reki in na Bavarskem. Te fibule spadajo v poznejšo, morda že latênsko dobo, čeravno so bile pri Sv. Luciji združene s predmeti iz ilirske dobe.

Jedina latênska fibula, ki se je našla v svetolucijski nekropoli, je še bolj arhajična za to dobo, ker ima še špiralo. Druge so se našle raztresene zunaj grobišča, zlasti pa na Idriji pri Bači. Latênske fibule so zelo navadne tudi drugodi po Primorskem, dalje po Kranjskem (Mokronog), Hrvaškem, Bosni, Ogerskem, Nemškem, Švici, Francoskem in Angleškem.

Kotančaste fibule so bolj navadne po vzhodu (Ogersko, Bosna, Hrvaško), kakor po zahodu. Bolj redke so že na Kranjskem (izvzemši Cerknico in Šmihel, kjer so precej navadne), Koroškem in Štajerskem, v Hallstattu jih je pa več, kakor drugih. Pri Sv. Luciji in v Kobaridu je kotančasta fibula precej navadna, a na Št. Vidski Gori in v Št. Petru Slovenskem manjka popolnoma. Tudi po Istri je redka (v razdejanem grobišču pri Škocijanu blizu Divače so našli dve) in postaja tem redkejša, čim dalje gremo v Italijo; v Estu manjka popolnoma. Še redkejše so kotančaste fibule s povprečno pločevino spojene po drugih krajih, zunaj Sv. Lucije (29 komadov) in Kobarida (31). Po Istri, Kranjskem in Italiji jih zastonj iščemo, a v Hallstattu so našli samo jedno (zlato). Pač pa so te fibule zelo navadne po Severni Nemčiji in Skandinaviji, če so tudi nekoliko različne od naših.

Igle so bile zelo navadne v prvi dobi železa in razširjene skoro po vsi Evropi. Po naših krajih, t. j. od Esta do Hallstatta in od južnega Bavarskega do Grškega (Olimpija, Korint), je najnavadnejša buckasta in vozlasta igla. Nahaja se pogostoma (poleg Sv. Lucije) tudi v Kobaridu, v Št. Petru Slovenskem, na Št. Vidski Gori, v Medeji, Svetem, po Istri, Kranjskem (Vače, Šmarjeta, Mokronog, Podzemelj in Dobrava), Koroškem (Beljak, Breg), Štajerskem (Ruše, Wies), Hrvaškem (Prozor) in Bosni (Glasinac). Zelo razširjene so tudi igle s kodrastim zavojem, ki se nahajajo sicer že v mostiščih in terramarah, potem pa v dobi železa. Zunaj Sv. Lucije so se našle take igle v Kobaridu, Št. Petru Slovenskem, po Istri, Kranjskem (Vače, Mokronog, Podzemelj, Šmihel [tudi železne]), Koroškem (Gorina, Breg), v Hallstattu, po Češkem, Moravskem, Šleziji, Vzhodni Prusiji in Skandinaviji ter na drugi strani v Prozoru, Glasincu, Troji in na Kavkazu.

Zelo redke so viličaste zalasnice iz železne dobe; iz dobe mostišč se nahajajo po Italiji in Švici. Precej navadne so pa v Bosni (Glasinac in Rakitno) in tudi na Hrvaškem (Prozor in Sisek) ter v Dalmaciji (Blato na Korčoli) in Istri (Villanova, Picugi). Med vsemi temi komadi so najlepši svetolucijski. Iglino ost so tudi drugodi vtikali v tuljasto bunko, n. pr. v Estu, pri Št. Petru Slovenskem, po Istri, na Vačah, Bregu, v Hallstattu in Glasincu. Šivanko z ušesom nahajamo že v kameni dobi, izdelano iz trde kosti ali iz jelenjih rogov.

Prstani in zapestnice so pri vseh narodih navadni od najstarejših dob do današnjega dne, tako da se dâ težko iz njih sklepati na kaj posebnega. Vendar so po severnoitalskih in vzhodnoalpskih grobiščih najnavadnejši vozlasti prstani, n. pr. po Lombardiji, pri Št. Petru Slovenskem, v Kobaridu, pri Sv. Luciji, na Št. Vidski Gori, v Medeji, pri Škocijanu blizu Divače, v Šmihelu, na Vačah, v Hallstattu ter posamezno tudi po Moravskem, Ogerskem, Bosni in Grškem. Redki pa so špiralni prstani in špiralne zapestnice pri Sv. Luciji in v Kobaridu, dočim je te vrste nakrasnin vse polno po severni Italiji, Istri, v Škocijanu, Šmihelu, po Češkem,

Ogerskem, Bosni in Grškem. — Svetolucijski uhani so tudi neka lokalna posebnost. V Estu se ne nahajajo jednaki in prav redko tudi v Bolonji in na Vačah. Široki uhani, podobni onim iz Idrije pri Bači, se nahajajo najbolj zunaj grobov in zdi se, da so iz poznejših časov.

Še starejše so koralde, ker so jih nosili ljudje že v kamneni dobi, nanizane iz školjk, kostij, živalskih zob, ilnatih jagod i. t. d. Pozneje so napravljali jagode iz kovine, stekla in jantarja, ker so si ženske vedno rajše krasile vrat s koraldami. Zato nahajamo tudi toliko ovratnic pri Sv. Luciji in v Kobaridu, a po zahodni Istri jih nič ni. Nasprotno se nahajajo prav lepe, gladke ovratnice po severni in vzhodni Istri (Jelšane, Povir). Po Italiji je malo gladkih ovratnic, mnogo pa po Ogerskem, severnoavstrijskih deželah in Nemčiji. Zavite ovratnice se nahajajo po Kranjskem (Cerknica, Hrastje, Vače, Mokronog, Podzemelj), Koroškem (Rožek), Štajerskem (Ruše), v Hallstattu, po Češkem, Nemškem, Švici, Francoskem, Angleškem, Ogerskem, Hrvaškem, Dalmaciji, Bosni, v Kavkazu i. t. d. Vozlaste ovratnice se nahajajo tudi v Kobaridu, Št. Petru Slovenskem, Cerknici in Rožeku.

Steklene jagode so povsodi zelo razširjene, ali pri Sv. Luciji so jih le bolj na igle natikali, nego porabljali za koralde. Zelo redke pa so steklene glave, katere so služile od začetka bržkone kot obeski, kakor n. pr. po Italiji, Grškem in na Cipru. Tudi v Prozoru so našli steklene jagode v podobi človeške glave in v Kobaridu jedno, ki pa ni prevrtana. — Zelo priljubljen je bil jantar že od starodavnih časov in ravno skozi slovenske dežele je vodila kupčijska pot, po kateri so spravili neizmerno množino te strjene drevesne smole od baltiškega morja k jadranskemu. Premnogo jantarjevih jagod so našli posebno na Kranjskem, na Vačah in še več lanskega leta na Magdalenski Gori. Zelo navadne so tudi na Bregu, v Vidmu, Hallstattu, na Hrvaškem, v Dalmaciji, Bosni in Greciji. Svetolucijski jantar je intenzivno rdeč, a akvilejski večinoma žolt, zlasti v bolj starih grobih.

Čudno je, da se nahaja pri Sv. Luciji tako malo vretenc, katerih je vse polno po istodobnih grobiščih po vsi Evropi in Mali Aziji. Že v Kobaridu in Št. Petru Slovenskem so vretenca bolj navadna, ravno tako po isterskih nekropolah in gradiščih. Obeski po ovratnicah so primeroma jako navadni po vseh naših grobiščih, po severni Italiji, Kranjskem, Štajerskem, Hrvaškem, Bosni, Greciji, po Ogerskem, v Hallstattu, Nemčiji, Švici, Franciji in Španiji. Po vseh teh krajih se nahajajo trikotne ploščice kot obeski, redkejše pa so okrogle škatljice. Zelo razširjeni so tudi dvojno-kotančasti obeski in kleščice. Obešali so tudi orodje, s katerim so čistili nohte in ušesa, in to nam dokazuje, da so premožnejši ljudje tudi pri Sv. Luciji že precej zložno živeli. Kolesca, živali in roke so tudi navadni obeski po vseh ravnokar naštetih deželah.

Bucki so služili starim ljudem le kot nakrasnina (ne za zapenjanje) in so bili tu pa tam po obleki prišiti. Zato so bili navadno ob robu na dveh nasprotnih straneh prevrtani in le redko so imeli našim podobno zanjko. Bucki poslednje vrste so bolj navadni po Istri, Kranjskem (zlasti v Šmarjeti), Koroškem (Beljaška Kopel), v Hallstattu, Hrvaški in Bosni.

Svetolucijski in kobaridski pasovi niso bili popolnoma iz pločevine sestavljeni, kakor v Istri in Hallstattu, nego imeli so le kovinske sklepance iz pravokotnih, podolgastih pločevin, katere so z žeblji pričvrščevali k usnju. Ravno taki pasovi se nahajajo v večini po italskih grobiščih, po Kranjskem, Hrvaškem, Bosni, Grškem, Ogerskem, Nemčiji in Francoskem. Sklepanci z živalskimi podobami, slični svetolucijskim, se nahajajo tudi v Bolonji, na Vačah, v Hallstattu i. t. d.

Bronasto orožje manjka po vseh primorskih grobiščih in tudi na Kranjskem, v Estu in Bolonji je le bolj redko. Pa tudi železnega orožja se je našlo le malo pri Sv. Luciji, iz česar se dâ sklepati, da so bili ondotni prebivalci bolj miroljubni poljedelci. Niti v grobih bogatašev ne najdemo orožja, in iz tega sledi, da je niso imeli nikakor v čislih. Po drugih grobiščih, n. pr. v Šmihelu, Hallstattu in po Bavarskem pa nahajamo pogostoma orožje pri ostankih mr-

ličev. Kakor po vseh drugih grobiščih, so tudi pri Sv. Luciji najnavadnejše sulice, bolj redki pa palstabi in kelti. Po Italiji so precej redki takošni kelti, kakoršen je svetolucijski, in manjkajo v Istri, a navadni so po Kranjskem, Štajerskem in v Hallstattu. Nekaj se jih je našlo tudi na Idriji pri Bači (v družbi palstaba), na Št. Vidski Gori in v Št. Petru Slovenskem.

Dolgih mečev, kakoršne opisuje že Polibij, se je našlo pri Sv. Luciji prav malo (mnogo pa na Kranjskem, Koroškem in v Kranju) in še ti daleč od grobov. Skovani so iz zelo mehkega železa, tako da so se pregibali pri vsakem udarcu in da jih je bilo treba vedno zravnavati. Precej mnogo pa se je našlo nožev, ki so podobni isterskim, koroškim, kranjskim, hrvaškim in bosenskim. Taki noži, ki imajo prstane koncem ročnika, našli so se že v Bolonji, Estu, Porpetu na Furlanskem, Št. Petru Slovenskem, v Istri, Mokronogu, Hallstattu, na Češkem, Nemškem in Francoskem. Izrezljani koščeni ročniki so zelo redki proti koncu ilirske dobe. Nahajajo se pa bolj pogostoma koščene kopčice za koralde. Britve in krivci se niso še našli pri Sv. Luciji, pač pa po Furlanskem in Kranjskem.

(Konec prihodnjič.)

Regesti k domači zgodovini.

Spisal dr. Fr. Kos.

(Dalje.)

Št. 18. *Najbrže v začetku leta 827.*[1]

Cesarja Ludovik (Pobožni) in Lotar[2] naznanjata gradeškemu patrijarhu Veneriju, da sta prejela njegovo pismo, katero jima je poslal po dijakonu Petru. Iz pisma sta zvedela,

[1] To pismo je bilo spisano najbrže v prvih mesecih leta 827., ali pa že morebiti meseca decembra leta 826.; na vsak način pa pred mantovsko sinodo, katera se je pričela dne 6. junija leta 827. (Gl. reg. št. 20.)

[2] Razun Ludovika Pobožnega, ki je kot cesar vladal od 814 do 840., zval se je cesar tudi njegov najstarejši sin Lotar od leta 817. naprej. (Dümmler, Gesch. des ostfränkischen Reiches, 1887, I, str. 22.)

da ju prosi (patrijarh Venerij), da bi potrdila listino svojega prednika (Karola Velikega), katero je ta dal napraviti vsled prošnje patrijarha Ivana. Cesarja potem omenjata, da mu (Veneriju) rada potrjujeta ne samo vsebino dotične listine, temuč tudi to, kar sta zvedela iz ust dijakona Petra. Poročata mu (Veneriju), da sta ukazala pisati pismo rimskemu papežu zastran palija, zastran cerkvenih služabnikov, katere je treba brzdati,[3] ter zastran posestev, katera mora gradeška cerkev braniti po Istri, drugo pa grofu Boson-u, cesarskemu pregledniku, zastran imetja gradeške cerkve, katero (imetje) je prejšnji patrijarh Fortunat[4] podelil svojemu nečaku Dominiku. Grof Boson naj poizveduje o tej zadevi ter potem zapové Dominiku, kar bi bilo prav.

Datum manjka.

[Codex Trevisani iz 15. stoletja v Benetkah. — Kandler, Codice dipl. Istriano. — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 297, številka 812. (reg.)]

Št. 19. *Pred junijem leta 827.*

Cesarja Ludovik in Lotar naznanjata gradeškemu patrijarhu Veneriju, da sta prejela pismo, katero jima je poslal po svojem poslancu Tiberiju. Iz pisma sta zvedela, da je šel (Venerij) vsled njunega ukaza v Rim, da bi se tu pomiril z (oglejskim) patrijarhom Maksencijem. Ker pa ta ni prišel tjekaj, ni (Venerij) nič opravil. Svetujeta mu, da bi šel enkrat v Rim ter tu pred papežem in pred cesarskimi pregledniki («missi») poravnal svoj prepir z oglejskim patrijarhom.

Datum manjka.

[Codex Trevisani iz 15. stoletja v Benetkah. — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 297, št. 814. (reg.)].

---

[3] «propter servos ecclesiae tuae, qui in ministerio ipsius sunt, constringendos». Ni dvomiti, da so bili ti neubogljivi služabniki isterski škofje in duhovniki, kateri bi bili rajši pod oglejskimi patrijarhi, kakor pod gradeškimi. Primerjaj vsebino mantovske sinode pod št. 20.

[4] Gradeški patrijarh Ivan je vladal od 766—802, njegov naslednik Fortunat od 803—825. Za tem je prišel Ivan II., kateri je kmalu odstopil. Za njim je sledil Venerij (827—848).

Št. 20. *827, dne 6. junija. Mantova.*

Sinoda v Mantovi, na kateri je oglejski patrijarh Maksencij prosil, da bi se cerkve, katere je izgubila oglejska patrijarhija vsled barbarskih navalov, iznova združile s svojo materjo.

Zastopnika rimskega papeža sta bila na sinodi njegova legata, škof Benedikt ter dijakon in bibliotekar Leon. Takratna cesarja, Ludovika in Lotarja, sta nadomestovala palatinski duhovnik Sichard in Theoto. Razun teh so se udeležili sinode: dva nadškofa, dvajset škofov, en arhidijakon in mnogo dijakonov.

Na sinodi zbrani škofje, dijakoni in drugi duhovniki so se prepričali, da sta ustanovila oglejsko cerkev sv. evangelist Marko ter «elegantissimus» Hermagora. Ko so Langobardi pridrli v Italijo, vladal je v Rimu papež Benedikt,[5] v Ogleju pa patrijarh Pavel.[6] Ta se je zbal langobardske grozovitosti in divjosti, zato je zbežal iz Ogleja, svoje prestolnice, na otok Gradež, svojo faro, vzemši seboj vse zaklade, ter je preložil stolico svetega Marka in Hermagore na rečeni otok. Patrijarh ni šel na Gradež z namenom, da bi tje prestavil svoj sedež, temuč da bi ušel grozovitosti barbarov.

Po dvanajstletnem vladanju je Pavel umrl, njegov naslednik je bil Probin. Po Probinovi smrti je postal Helija oglejski patrijarh. Za njim je prišel Sever. Ko je ta umrl, dobil je njegovo mesto Ivan takrat, ko je vladal Langobardom kralj Agilulf. Na Gradežu pa je bil posvečen heretik Kandidijan[7] brez dovoljenja svojih škofov ter proti kanoničnim postavam. Posvečen ni bil v oglejskem mestu, temuč v neki

[5] Langobardi so prišli v Italijo leta 568., papež Benedikt I. pa je vladal od leta 574—578.

[6] Prav za prav ne «Paulus», temuč «Paulinus».

[7] Po smrti patrijarha Severa se je oglejska patrijarhija razdelila v dve. Na Gradežu so izvolili za patrijarha katoličana, a ne heretika Kandidijana, katerega je podpiral ravénski eksarh, v Ogleju pa razkolnika Ivana, kateri je imel svojo zaslombo pri langobardskem kralju Agilulfu in furlanskem vojvodi Gisulfu.

fari oglejske cerkve, Gradež imenovani, katera se nahaja na nekem jako malem otoku. To pričuje pismo oglejskega patrijarha Ivana, katero je poslal kralju Agilulfu. V tem pismu je patrijarh naznanil kralju, kako postopajo Grki in gradeški patrijarh s tistimi isterskimi škofi, kateri niso njih verskega prepričanja.

Gradež je otok na morju in Istra, katera je bila nekdaj pod oglejsko metropolo, odvisna je bila takrat, ko je patrijarh Ivan pisal kralju Agilulfu, od grških cesarjev in od eksarha Smaragda. Langobardski kralj torej ni mogel pomagati patrijarhu Ivanu, pač pa so morali isterski škofje posvetiti rečenega Kandidijana, ker je eksarh to zahteval ter so jih grški vojaki k temu prisilili.

V starih zgodovinskih virih se torej vedno omenja le oglejska metropola, Gradež pa je bil le njena fara. Spis puljskih prebivalcev — Pulj je glavno mesto Istre — dokazuje, da so prosili oglejskega patrijarha Sigvalda, kateri je živel do frankovskih časov,[8] da bi bil posvetil od njih izvoljenega škofa. Ne sme se pozabiti, da so prosili (mantovsko) sinodo duhovniki in plemenitniki, izvoljeni od isterskega prebivalstva, da bi se sedaj,[9] ko niso več pod sramotnim grškim jarmom, združili z oglejsko cerkvijo, od katere so bili že v starih časih odvisni.[10] Rekli so, da morajo tisti, ki so izvoljeni in jih je še treba posvetiti, priseči zvestobo najprej svojim (rimskim) cesarjem, potem pa še grški stranki.[11] Tega pa ne storé radi, ker ne morejo služiti dvema gospodoma.

Vse te prošnje sta čula legata rimske cerkve, namreč škof Benedikt in dijakon Leon. Slišala sta, kar je navedel oglejski patrijarh Maksencij iz svojega spisa («in libello») in

---

[8] Oglejski patrijarh Sigvald je umrl leta 776.

[9] Namreč leta 827.

[10] «Sed et id non omittendum, quod et clerici et nobiles ex laicis viris electi ab Histriensi populo sanctam synodum supplicantes venerunt, ut eos a Graecorum nequissimo vinculo liberatos ad Aquilejam suam metropolim, cui antiquitus subditi fuerant, redire concedat.»

[11] Namreč od grške oblasti odvisnemu gradeškemu patrijarhu.

iz jako zanesljivih listin («auctoritatesque veracissimas»). Prašala sta posamezne škofe, je li prošnja Istrijanov utemeljena, je li bila v Ogleju vedno metropola, naj se li iznova združi pokrajina, katero so razdelili proti kanoničnim postavam v dve metropoli, in če jim ugaja njih prošnja. Vsi so odgovorili, da je prošnja Istrijanov utemeljena, da je bila v Ogleju vedno metropola, katere oblast se je raztezala tudi čez Gradež, ter da naj dobi ta metropola svoj nekdanji obseg, ker se je bila razdelila proti cerkvenim štatutom. Sinoda je nato sklenila, da naj zadobi oglejska metropola, katera se je bila protipostavno razdelila v dve metropoli, iznova tisto oblast, katero je nekdaj imela, oglejski patrijarh Maksencij in njegovi nasledniki pa naj zopet posvečujejo isterske škofe, katere je izvolilo duhovstvo in ljudstvo, ravno tako, kakor jih posvečujejo po drugih mestih oglejske patrijarhije.

Ko sta papeževa legata to določila, izrekla sta tudi cesarska preglednika («imperatorum missi»), da bodo brez dvoma papež Evgenij ter cesarja Ludovik in Lotar tudi za to, da dobi oglejska cerkev svojo nekdanjo veljavo. Tudi je treba omeniti, da sta cesarska preglednika Sichard in Theoto, ko sta se mudila v Trevisu, poslala svojega poslanca k gradeškemu škofu Veneriju ter mu naročila, da naj pride k mantovski sinodi ter prinese seboj take listine, s katerimi bo lahko branil pravice svoje cerkve. Tudi sta v Trevisu čakala pet dnij Venerijevega prihoda, dalje pa nista mogla, ker so nekateri škofje, prestopivši k sovražniku, šli nad nju.

Preden so se v Mantovi zbrani škofje razšli, dospel je tjekaj Tiberij, dijakon in ekonom gradeške cerkve, poslan od gradeškega škofa Venerija, ter prosil, da bi se na sinodi prebrale listine, katere je imel pri sebi o gradeški cerkvi. Ko se je to storilo, videlo se je, da jih ni nihče potrdil ter da so bolj govorile za oglejsko cerkev, kakor pa za gradeško. Ko so ga (Tiberija) prašali, ako se nahajajo v arhivu gradeške cerkve o prečitanih spisih izvirne listine, odgovoril je, da nič drugega ne, kakor zapisnik sinode, katero je zbral oglejski patrijarh Helija v gradeškem mestu, svoji fari, in pa

odlomek poročila Istrijanov in Benečanov, katero je bilo poslano papežu Gregorju.

Iz vsega tega sledi: Prvi apostelj, sv. Peter, je poslal sv. evangelista Marko v Oglej, da bi tu oznanoval krščanstvo. Njegove pridige so ljudstvo spreobrnile k pravi Kristusovi veri. Od Ogleja se je širilo krščanstvo po Italiji in po drugih pokrajinah. Ko se je sv. evangelist Marko povrnil v Rim, da bi še enkrat videl sv. Petra, vzel je seboj Hermagoro, katerega so bili izvolili vsi duhovniki in ljudstvo. Tega je potem sv. Peter posvetil in postavil za škofa («pontifex») oglejskega mesta. — Oglejski patrijarhi so napravili šest milj od mesta neko trdnjavo («munitionem»), v kraju, ki se zove Gradež. Tu so postavili tudi lepo cerkev ter prebivali v poletnem času, kadar je bila vročina v Ogleju prehuda. Vedeti je treba, da so bila vsa isterska mesta in tudi druga, katera navaja ta sinoda, pod oblastjo oglejske cerkve, katera je glava in prva po vsi Italiji.

Nato so prašali Tiberija, dijakona in ekonoma gradeške cerkve, naj sam prizna, katera izmed obeh cerkev je bila prva in metropola, a bila potem razdeljena proti kanoničnim postavam. Tiberij je odgovoril z jasnim glasom: «Ne morem tajiti, kar vem sam in skoro vsi drugi. Oglejska cerkev je bila prva in metropola, katero sta ustanovila sv. Marko in Hermagora. Vsled poganske sile pa je moral oglejski patrijarh Helija prebivati na Gradežu, svoji fari, kamor je tudi sklical svoje škofe na sinodo.

Znano je, da je bilo od sv. Marka pa do patrijarha Pavla, kateri je zbežal na Gradež, svojo faro, dvajset patrijarhov, kateri so vladali oglejsko cerkev ter sodili tudi po Gradežu kot svoji lastnini. Od patrijarha Pavla pa do patrijarha Ivana, pod katerim se je gradeška fara ločila od oglejske cerkve, je bilo pet patrijarhov do heretika Kandidijana, kateri je izvršil to ločitev s pomočjo Grkov, ki so vladali po vsi Istri.

«Anno pontificatus sanctissimi et universalis papae Eugenii quarto et imperantibus piissimis, catholicis et Dei cul-

toribus Chlodovico et Clotharo imperatoribus anno septimo et decimo, per indictionem quintam, octavo Idus Junii.»[12]

[Rubeis, Mon. eccl. Aquil., str. 414. — Mansi, Coll. concil., XIV, str. 493. — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 297, št. 814. (reg.)]

Št. 21. *827, dne 21. avgusta. Chestinperc.*[13]

Pogodba, katero sta sklenila (freisinški) škof Hitto in grof Willihelm na zboru v Buchenau-u[14] z ondotnimi Slovani («Sclauanis») zastran mej med buchenausko cerkvijo (faro) in slovanskim zemljiščem, katere je bilo treba določiti in napraviti. Grof Willihelm je vsled Keroldovega ukaza izprašal najstarejše može bavarskega in slovanskega rodu, kje bi bila najpravičnejša meja. Ti so se zedinili, da naj bi šla meja od potoka, «Deozinbach» imenovanega, ki teče v Donavo, okrog starih skal («ueteranis petris») do «Chestinperca», potem proti vzhodu do meje, katera se vleče do Linza. Ta pogodba je bila sklenjena v navzočnosti bavarskih in slovanskih mož. Izmed Slovanov («Sclauanii») so bili pričujoči: «Egilolf, Uualdrat, Liupisco, Zanto, Traninh, Tal, Zemilo, Liupnic, Trepigo, Liupin, Uuelan, Uuittan, Uuento, Tagazino, Tesco, Ocatino, Zebon, Zenasit, Zinacho, Dabramis, Medilim.[15]

---

[12] Četrto leto vladanja papeža Evgenija (II.) in pa peta indikcija kažeta, da se je vršila ta sinoda leta 827. Napačni sta pa letnici vladanja Ludovika in Lotarja, namreč «anno septimo et decimo». Za leto 827. govoré še marsikateri drugi razlogi. (Glej Rubeis, Mon. eccl. Aquil., str. 420.)

[13] Chestinperc je sedanji Pöstlingberg na Gor. Avstrijskem od glavnega mesta Linza proti severu. (Archiv f. Kunde österr. Gesch., str. 292, št. 4.)

[14] «Placito ad Puochinauua». Tu omenjeni kraj je Buchenau od Linza proti zahodu poleg Donave. (Archiv, op. cit., str. 291, št. 2.)

[15] Ta listina mi še ni bila znana leta 1886., ko sem spisal za Letopis Matice Slov. sestavek o osebnih imenih pri starih Slovencih. Tudi prof. Scheinigg je menda ni poznal, ko je poslal enak sestavek v Izvestja muzejskega društva, 1893, letnik III.

«Actum est ad Chestinperc in XII. Kalend. Septembris, anno Hludouuici imperatoris sui XIIII., indictione V.»

[Codex št. 187 v kr. bavarskem državnem arhivu, fol. 136 a; potem codex št. 188, fol. 258 a, ter codex št. 238, fol. 54 b, ravno tam. — Archiv f. Kunde österr. Gesch.-Quellen (1861), XXVII, str. 258, št. 1.]

Št. 22. *828, dne 22. marca. Aachen.*

Cesarja Ludovik in Lotar podelita vsled prošnje bavarskega kralja Ludovika in grofa Gerolda samostanu v Kremsmünstru in ondotnemu opatu Sigehardu neki okraj («territorium») v pokrajini Grunzwiti («in pago Grunzwiti») tik gore, «Sumarperch» imenovane. V tem okraju so prebivali hlapci in Slovani («Sclaui») rečenega samostana ter grofu (Geroldu) plačevali davščino («censum»). Tudi so tu menihi rečenega samostana postavili cerkev, hiše in druga poslopja. Ta po Geroldovih preglednikih («missi») omejen kraj, ki se nahaja ob reki Traguši («Dreisma») in «Flinspachu»,[16] postane naj lastnina kremsmünsterskega samostana, izvzeta naj bodo le posestva ondotnih svobodnih Slovanov («saluis tamen proprietatibus liberorum Sclauorum»).

«Data XI. Kalendas Aprilis anno Christo propicio XV. imperii domini Ludowici serenissimi imperatoris et Lotharii VI., indictione VI. Actum Aquisgrani, palacio regio.»

[Pasovski chartular iz 12. ali 13. stoletja. — Monumenta Boica, XXX/I, str. 54, št. 22. — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 301, št. 824. (reg.)]

Št. 23. *828, najbrže meseca marca.*

Gradeški patrijarh Venerij piše papežu Gregorju IV., da je oglejski patrijarh Maksencij objavil zadevo med oglejsko in gradeško patrijarhijo v Mantovi. (Gl. reg. št. 20.) Sedaj pa se javno baha, da je dobil istersko diecezo vsled cesarjevega

---

[16] Ta okraj je bil blizu sedanjega mesta St.-Pöltena, katero leži ob Traguši (Traisen) na Dol. Avstrijskem. Flinsbach je od St.-Pöltena proti severozahodu. Kar se tiče mej rečenega okraja, gl. Kämmel: Anfänge des deutschen Lebens in Österreich, str. 250.

ukaza in da se (isterski) izvoljeni škofje napoté po velikonočni osmini k njemu (k Maksenciju), da jih posveti.[17]

[Rubeis, Mon. eccl. Aquil., str. 414. (reg.)]

Št. 24. *828.*

Cesar Ludovik naznanja svojim velikašem in uradnikom po Franciji, Burgundiji, Provenci, Septimaniji, Italiji, Panoniji Reciji, Bavarskem in Sloveniji («Sclavinia»), da je leta 828. v petnajstem letu svojega vladanja v Aachenu sprejel nekatere trgovce ter njih blago in barke v svoje posebno varstvo.

[Böhmer-Mühlbacher, Reg. I., str. 301, št. 825. (reg). — Prim. tudi Dümmler, Gesch. des ostfränk. Reiches, II. izdaja, I. zv., str. 30, op. 4.]

Št. 25. *830, dne 26. januvarja. «ad Herihhingas».*

Baaz, neka koroška Slovenka («de genere Carontania Sclavaniorum») daruje svoje podedovano imetje v «Malchhindorf-u» z vsemi podložnimi ljudmi freisinški cerkvi.

«Actum ad Herihhingas Hittoni[18] venerabili episcopo praesente in VII. Kal. Febr. . . . . anno Hludovvici imperatoris XVII, indictione VIII.»

[Reschius, Annales eccl. Sabionensis (1765), str. 96. (reg). — Archiv für Kunde österr. Gesch.-Qu., I. zv., 3. snopič, str. 6, št. 7 (reg.)]

Št. 26. *831, dne 19. junija. Randestorf.*

Ludovik, kralj bavarski, daruje solnograški cerkvi in njenemu nadškofu Adalramu del svoje lastnine na Koroškem v tistem kraju, kjer se izliva Gorčica v Krko,[19] namreč eno kmetijo («coloniam unam») z dotičnimi pritiklinami. Sol-

[17] «Nunc autem, sicut cognovimus, gloriatur se idem Maxentius palam, per praeceptum domini imperatoris dioecesim Istriensium habere: et ipsi electi post octavas paschae praeparant se ad ordinationem». — Velika noč je bila leta 828. dne 5. aprila. Najbrže je Venerij pisal papežu to pismo nekoliko dnij ali tednov pred veliko nočjo.

[18] Freisinški škof Hitto je vladal od 810. do 10. decembra 835.

[19] «quasdam proprietatis nostre que sunt in provincia Karantana in loco videlicet ubi Kurciza in Kurcam influit.»

nograški nadškofje in njih uradniki («rectores et ministri») imajo od današnjega dne popolno pravico, da smejo v rečenem kraju po cerkvenem pravu soditi.

«Data XIII. Kalend. Julii anno Christo propicio XVIII. imperii domini Lodewici serenissimi augusti et anno VI. regni nostri, indictione IX. Actum Randestorf.»

[Izvirnik na Dunaju. — Juvavia, Anhang, str. 80, št. 26. — Ankershofen, Handbuch der Gesch. des H. Kärnten, II., Reg. u. Urk., str. 26, št. 34. (reg). — Archiv f. Kunde österr. Gesch.-Qu., I, 13. snopič, str. 6, št. 8. (reg). — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I., str. 514, št. 1304. (reg.)]

Št. 27. *832, dne 6. oktobra. Rezno.*

Ludovik, kralj bavarski, podeli rezenski cerkvi in njenemu škofu Baturiku del svoje lastnine v oberski pokrajini («in provincia Avarorum»), in sicer kraj, kjer je bil nekdaj grad Herilungoburg[20] ter njegovo okolico, katera se razprostira od izliva reke Erlaf v Donavo, poleg prve reke do kraja «Erdgastegi», potem od reke proti vzhodu do srede gore, katero Slovani («Uuinades») imenujejo «Colomezza»,[21] kjer se nahajajo mejna znamenja, vrezana v dve drevesi, in odtod proti severu do Donave. Na zahodni strani se vleče meja do gorskih vrhov, na katerih se nahajajo v drevesih vrezana znamenja. Vso to zemljo in na njej stanujoče Slovane naj dobi za zmerom rezenska cerkev v svojo oblast.[22]

«Data II. Non. Octobr. anno XIX. imperii domni Hludouuici serenissimi aug. et anno VII. regni nostri, indictione XI. Actum Reginesburg.»

[Izvirnik v Monakovem. — Monum Boica, XXVIII/I, str. 21, št. 14. — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 514, št. 1308. (reg.)]

---

[20] Herilungoburg je bil tam, kjer je sedaj vas Erlaf blizo Pöchlar-na na Dol. Avstrijskem.

[21] «montem, qui apud Uuinades Collomezza vocatur.» Colomezza-holmec. Collomezza je hribovje, katero se nahaja med Dolenjim Erlaf-om in Dolenjim Melk-om. Dandanes je ondi Kulmerberg, od mesta Pöchlarn-a proti jugu.

[22] «Has itaque res cum Sclauis ibidem commanentibus . . . . . concessimus.»

Št. 28. *832. dne 30. novembra. Pavija.*

Cesar Lotar podeli oglejski cerkvi in njenemu patrijarhu Maksenciju imunitetne pravice. Noben kraljev sodnik ne sme na patrijarhovi zemlji zasliševati ljudij, pobirati od njih glôbe in davek, terjati prenočišča in postrežbe, zahtevati porokov, tožiti tamošnjih svobodnih in podložnih prebivalcev ter jim nalagati katerekoli nepostavne davščine.

«Dato II. Kal. Decembris anno Christo propitio imperii ejusdem domini Hlodovici serenissimi imperatoris XX. regnique Hlotarii gloriosissimi augusti in Italia XIII, indictione XI. Papia civitate.»

[Kopija iz 10. stoletja v Veroni, bibliot. com. — Rubeis, Mon. eccl. Aquil., str. 412. (odl.). — Cappelletti, Le chiese d' Italia, VIII, str. 128. (odl.). — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 382, št. 999. (reg.)]

Št. 29. *837, dne 24. februvarja. Ötting.*

Kralj Ludovik potrdi solnograškemu nadškofu Ljupramu imunitetna pisma, katera sta podelila solnograški cerkvi njegova prednika, cesarja Karol (list. dat. decemb. 791) in Ludovik (list. z dne 5. febr. 816, reg. št. 12), ter obljubi, da bo ravno tako varoval njene imunitetne pravice, kakor njegova prednika. Posestva, katera si je pridobila solnograška cerkev v prejšnjem času, obdrží naj brez kakega ugovora tudi v prihodnje. Kraljevi sodniki in drugi uradniki višje in nižje vrste ne smejo priti niti v samostane in cerkve, niti na polja in druga zemljišča, katera ima solnograška cerkev postavno sedaj v svoji oblasti ali pa jih dobí še le pozneje, da bi tam zasliševali ljudí, nalagali glôbe in davke, terjali prenočišča in postrežbe, zahtevali porokov, nakladali po krivici razne dolžnosti svobodnim in podložnim prebivalcem dotične cerkve ter jih silili sedaj ali pa pozneje, plačevati kako doklado ali pa kak drug nepostaven davek. Nadškof in njegovi nasledniki naj uživajo te svoboščine pod kraljevim varstvom, in kar je nekdaj od njih (od nadškofov) dobival fiskus, to naj odslej ostane solnograški cerkvi, katera naj s tem podpira reveže ter plačuje svoje duhovnike.

«Data VI. Kalend. Martii anno Christo propicio quarto regni domni Loudewici regis in orientali Francia, indictione XV. Actum Otingas.»

[Izvirnik na Dunaju. — Juvavia, Anh. str. 86, št. 31. — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 518, št. 1323. (reg.)]

Št. 30. *837, dne 24. februvarja. Ötting.*

Kralj Ludovik potrdi vsled prošnje solnograškega nadškofa Ljuprama njegovi cerkvi vse to, kar jej je že odobril njegov oče, cesar Ludovik (Pobožni). Ta je namreč rečeni cerkvi potrdil v posebni listini («auctoritatem») posest njenega imetja, njenih moških in ženskih samostanov ter vseh drugih rečíj, katere si je pridobila deloma po daritvah (bavarskih) vojvod, drugih dobrih ljudij, cesarja Karola (Velikega) in cesarja Ludovika (Pobožnega), deloma po kaki drugi postavni poti. Solnograški uradniki («rectores et ministri») naj brez ugovora mirno in varno gospodarijo po rečeni posesti.

«Data VI. Kalend. Martii anno Christo propicio regni domni Hludewici regis in Orientali Francia, indictione XV. Actum Otingas.»

[Izvirnik na Dunaju v c. kr. drž. arhivu. — Juvavia, Anhang. str. 85, št. 30. — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 518, št. 1324, (reg.)]

Št. 31. *837, dne 23. septembra. Ohoberg.*

Kralj Ludovik podeli solnograški cerkvi in njenemu nadškofu Ljupramu zemljišče v Sloveniji («territorium in Sclavinia») na obeh straneh reke Ipuše v kraju z imenom Ipuša.[23] To zemljišče, segajoče na zahodu do razvodja, katero se zove v nemškem jeziku «Wagreini», na vzhodu do malega potočiča, na severu od javne (rimske) ceste pa do srede gozda, dobí naj solnograška cerkev v svojo oblast.

[23] «. . . in loco nuncupante Ipusa iuxta Ipusa flumen.» — Ipuša (nem. Ybbs) se zove reka, katera teče po Dol. Avstrijskem ter se izliva v Donavo. Blizu njenega izliva se nahaja enakoimenovano mesto.

Z zemljiščem vred naj dobí tudi ondotno cerkev, katero je vsled kraljevega dovoljenja sezidal Adalram.

«Data VIIII. Kalend. Octobris anno Christo propicio quarto regni domni Loudewici regis in Orientali Francia, indictione XV. Actum Ohoberg.»

[Chartular iz 13. stoletja v Solnogradu. — Juvavia, Anh., str. 88, št. 32. — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 518, št. 1326. (reg.)]

Št. 32. *840, dne 22 februvarja. Pavija.*

Pogodba, katero je sklenil cesar Lotar vsled prošnje beneškega dožda Petra za pet let z Benečani in njih sosedi. Kar se tiče teh sosedov, imenovani so na prvem mestu «Histrienses», na drugem pa «Forojulienses». Med raznimi določbami rečene pogodbe je bila tudi ta, da je cesar Lotar obljubil Benečanom, ako mu bo le mogoče, da jim bo pomagal vsako leto z vojnimi četami, ne pa tudi z novci, zoper sovražne slovanske rodove («contra generationes Sclavorum inimicos»[24]).

«Anno incarnationis D. octingentesimo quatragesimo Lotharius divina providentia ordinante imperator augustus anno imperii ejus XXVI. octavo Kal. Martias Papiae civitatis palatio.»

[Rokopis iz 15. stoletja v Benetkah, Codice Trevisani. — Kandler, Codice dipl. Istriano. — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 390, št. 1033. (reg.)]

St. 33. *Med 844—846.*

Papež Sergij (II.) piše oglejskemu patrijarhu Andreju («ad Andream patriarcham Forojuliensem») ter mu naznanja, da je, dobivši po oglejskih poslancih pismo o razporu med oglejsko in gradeško cerkvijo, poslal po istih poslancih pismo gradeškemu patrijarhu Veneriju z naročilom, da naj pride ravno tako, kot on (oglejski patrijarh) na dan sv. Martina (11. novembra) v Rim, da bi tu naredili konec prepiru. Ker

---

[24] Tu omenjeni Slovani so bili dalmatinski Hrvatje.

se pa neredi godé tudi po drugih cerkvah in ker želí (papež), da bi se s cesarjevim dovoljenjem sklicala velika sinoda, pisal je cesarju, od katerega pričakuje sedaj odgovora. Zato naj tedaj oba (oglejski in gradeški patrijarh) tako dolgo počakata, dokler mu (papežu) cesar ne odgovorí; potem jima naznani že pismeno, kaj da naj storita.

Datum manjka.

[Cappelletti, Le chiese d' Italia, VIII, str. 129. — Jaffé, Reg. pont. Rom. (1851), str. 229, št. 1968. (reg.)]

Št. 34. *847, dne 26. aprila. Trst.*

Neka nuna Maru daruje za časa svoje bolezni samostanu Marije Device v Sestu[25] in ondotnemu opatu Lupon-u 55 jerbasov («cestas») oliv. Kdor bi po njeni smrti ne hotel priznati te daritve, tudi ako bi bili med njimi njen brat Ivan, njene nečakinje, njeni nečaki, njeni stariši ali pa druge osebe, plača naj funt zlata («libram auro») opatu Luponu in njegovemu samostanu.

Priče: Njen brat Johannes tribunus, njen nečak Petrus, Johannes de Petro tribunus, Johannacinus de Aquelina locisalvator (lociservator), Martinus Cabrisianus locisalvator, Leo de Claudio, Tanculus vicarius in Stefanus vicarius.[26] — Listino sta podpisala Benedictus presbiter in Dominicus clericus tabelio (notar) hujus sancte Tergestine ecclesie.

«Imperantibus domino Hlotario a Deo coronato pacifico magno imperatore anno XXX., Hlodouici filio ejus anno VI. die XXVI. mense Aprile per indictione X. Acto vero Tergeste.»

[Iz beneškega arhiva. — Kandler, Codice dipl. Istriano.]

(Dalje prihodnjič.)

---

[25] «ad Sextum.» — Sesto je v jugozahodni Furlaniji blizo mesta Concordia.

[26] Iz te listine je razvidno, da so imeli Tržačanje leta 847. še svoje tribune, vikarje in lociservatorje, kakor so jih imela za dobe Grkov tudi druga isterska mesta, a jih morala pozneje, ko so prišla pod frankovsko oblast, nadomestiti z grofi, centarhi itd. Gl. zgoraj str. 54.

Pobirki iz dnevnika ljubljanskega škofa Hrena.

Priobčuje **M. Slekovec.**

Odkar sem bil l. 1890. pregledal v Ljubljani drugi zvezek Hrenovega dnevnika ter si iz njega nabral precej tvarine za zgodovino cerkvâ na slovenskem Štajerskem, mi ni dalo mirù; neka tajna moč me je vlekla še v Zagreb, kjer se v stolni knjižnici med drugimi Valvasorjevimi knjigami in rokopisi nahaja tudi prvi del Hrenovega dnevnika z ordinacijskim zapisnikom ljubljanskih škofov Glusiča, Radliča in Tavčarja. Pa še le januvarja l. 1892. mi je bilo mogoče za par dnij umakniti se službenim poslom in z dolgočasno zagorsko železnico odriniti v Zagreb. Tje dospevši, sem, ne zmeneč se za znamenitosti divnega kraljevega mesta, poiskal takoj knjižničarja, č. g. profesorja Fl. Rubetiča, ter mu javil svoje želje. Blagi gospod me je drage volje peljal v bogato knjižnico ter mi vročil navedeni dnevnik. Pregledavši ga le površno, sem kmalu sprevidel, da bi najbolje bilo, celega prepisati, a z ozirom na pičlo odmerjene uradne ure moral sem se zadovoljiti le s kratkimi posnetki najvažnejših stvarij.

Nekatere onih drobtinic, katere sem si bil v naglici nabral, podam tukaj z dostavki iz svoje zbirke prijateljem domače zgodovine v povoljno porabo.

Ljubljanski škof Konrad Glusič je 6. junija l. 1577. posvetil v mašnika dva kranjska rojaka (Crainburgenses), namreč Sebastijana Kobelja[1] in Sebastijana Tischler-ja. Pri prvem je zapisal škof Hren opombo: «Praepositus factus Eberndorfensis, mense Octobri 1602 mortuus».

V naslednjem letu je isti škof Konrad dne 24. maja posvetil v mašnika Ivana Wolf-a iz Kamnika in Marko Koritar-ja (Coriter) iz Solčave, a kmalu potem je umrl.

---

[1] Sebastijan Kobelj je kapelanoval v Gradcu, a 22. sept. 1580 je bil imenovan župnikom v Ptuju in duhovnim komisarjem za Spodnje Štajersko. Koncem avgusta l. 1599. je bil zaradi obilih zaslug in odličnih lastnostij imenovan proštom reda avguštincev v Dobrli Vasi na Koroškem, kjer je umrl v oktobru 1602. leta.

Glusičev naslednik Baltazar Radlič je samo eno leto vladal ljubljansko škofijo, in zato je umevno, da o njem dotični zapisnik nič posebnega ne poroča.

Nekoliko več poročil ima dnevnik o škofu Janezu Tavčarju. Ta je 14. aprila 1582 podelil dijakonat Laščanu Mihaelu Ostržku, dné 22. decembra i. l. pa mašništvo Stičanu Jakobu Vineator-ju.

V soboto: «Sicientes» l. 1587. je od njega prejel dijakonat Gašpar Prederus iz Rogatca, star 27 let. «Titulum mensae» so mu dale redovnice v Studenicah.

V soboto: «Sicientes» l. 1589 je podelil tonzuro in manjše redove Sevničanu Ožbaldu Pernauer-ju,[2] na veliko soboto i. l. pa mašništvo Gašparju Maninger-ju,[3] Novomeščanu.

Na kvaterno soboto v postu l. 1591. je v mašnika posvetil Nikolaja Kozla (Hirtius) z Vranskega,[4] 17. aprila 1593 Jerneja Haumana «ex pago Circle»,[5] 22. marca 1597 pa Andreja Tavčarja,[6] «pro tempore Ludimoderator et familiaris Oberburgi».

Škof Janez Tavčar je, kakor poroča zapisnik, umrl dné 24. avgusta 1597. Njemu je sledil slavni Tomaž Hren,

---

[2] Ožbald Pernauer, v mašnika posvečen od oglejskega koadjutorja Frančiška Barbara dne 14. aprila l. 1591, je bil kot kapelan v Ptuju l. 1596. imenovan prvim vikarjem pri Sv. Urbanu više Ptuja. Precej časa še je stanoval v Ptuju, od koder je v nedeljah in praznikih zahajal k Sv. Urbanu opravljat službo božjo. Pozneje se je preselil tje in je umrl ondi l. 1618.

[3] Gašpar Maninger je l. 1595. postal župnik v Apačah ter je dne 3. junija i. l. prevzel cerkveni in župnijski inventar.

[4] Nikolaj Hirtius, «ludirector in Traburgk, oriundus ex oppido Fräntz, Dioec. Labac., titulum mensae habens a priorissa et toto conventu in Michelsteten» — je bil 25 let star od lavatinskega škofa posvečen 7. aprila 1590 v subdijakona, na veliko soboto i. l. pa v dijakona.

[5] Jernej Haumann, kapiteljski duhovni pomočnik v Ljubljani, je po smrti župnika Andreja Matina dobil 13. marca l. 1594. Šent Jurij pri Kranju. Naslednje leto (1595) se je preselil za župnika v Cerklje, kjer je umrl l. 1609.

[6] Andrej Tavčar je kot župnik v Starem Trgu umrl l. 1638. Njegovo truplo v žerfu pri Sv. Pankraciju je baje še sedaj nestrohnjeno,

ki je, kakor Martin Brenner na Štajerskem, zatrl protestantizem na Kranjskem. Tri četrtine zagrebškega zapisnika popisala je njegova roka. Pisava je tako razločna, da jo lehko čita nevajen stare pisave. V tem zvezku, ki obsega leta 1598 do 1613, se nahaja razen ordinacij mnogo poročil o posvečenju cerkvâ in altarjev na Kranjskem in slovenskem Štajerskem s podobami, kakor jih ima tudi drugi zvezek. Tukaj sledi naj le nekoliko drobtinic iz obširnega in velezanimivega zapisnika.

L. 1599. je podelil škof Hren Sebastijanu Pelikanu[7] iz Pilštanja dne 4. nov. subdijakonat, dne 21. nov. pa dijakonat.

Dné 9. julija l. 1600. je postal dijakon Mihael Mlakar[8] iz Rogatca, dné 6. avgusta i. l. pa Matija Mindorfer,[9] Braslovčan, mašnik.

Dné 9. aprila l. 1600 je škof Tomaž Hren zopet posvetil cerkev M. B. v Velenju, katere so se bili protestantje l. 1574. polastili. O tej slovesnosti poroča zapisnik doslovno to-le: «Anno 1600, 9. die Aprilis, processionaliter recepimus et consecravimus Ecclesiam B. Mariae Virginis in Wellan, quam A[o] 1574 occupaverant et usque ad dictum tempus Haeretici tenuerant. Diruerant Praedicantes Lutherani altaria aliquot, ex quibus in loco unius sepelierant unam Praedicantissam, quam exhumavimus et extra Ecclesiam proiecimus. Aderant in processione XXV Parochiae cum vexillis et sacerdotibus. Hominum multitudo ingens ultra X millia. Laus Deo».

Dné 1. junija l. 1602. sta bila v mašnika posvečena Matija Medved (Ursus) iz Kranja in Tomaž Slivar[10] s Štajerskega; 21. dec. i. l. pa Peter Straussig iz Vitanja, star 25 let. Slednjega je škofu priporočil Gašpar Travnikar, župnik pri Sv. Martinu «in territorio Slavigraec.», pri katerem je dné 19. januvarja 1603 pel novo mašo. Na primicijo je bil povabljen tudi škof Hren.

---

[7] Sebastijan Pelikan je bil 1602., 1609. vikar v Podsredi, 1611. pa kapelan pri Sv. Vidu pri Planini.

[8] Mihael Mlakar 1635, 1636 duhoven v Laškem Trgu.

[9] Matija Mindorfer 1627 župnik v Slivnici.

[10] Tomaž Slivar od 1629 do Jurijevega 1640 župnik pri Sv. Lovrencu v Slov. Goricah.

L. 1603. dné 29. marca sta postala dijakona: Adam Kobelj[11] iz Kranja in Matej Gruden iz Smlednika, mašništvo so pa prejeli: Gregor Berthotus iz Gornjega Grada, Mihael Tischler iz Šent Jerneja «Infer. Carniol.», Sebastijan Textor[12] iz Polhovega Gradca in Leonard Mulej iz Radovljice.

Prva dva, namreč Adam Kobelj in Matej Gruden, sta bila potem 24. maja i. l. posvečena v mašnika. Takrat je duhoven postal tudi Baltazar Krajačič iz Krapine.

L. 1604. so mašništvo prejeli: 12. marc Martin Lamberšak iz Konjic, na veliko soboto Tomaž Caprarius in Andrej Fischer, oba iz Gornjega Grada, in 18. decembra Nikolaj Massius iz Kranja.

Istega leta (1604) je ljubljanski škof Tomaž dné 27. aprila imenoval Jerneja Namorja[13] prvim župnikom pri Sv. Lenartu v Kropi (Krupp). Duhovnijo je ustanovil nadvojvoda Ferdinand.

L. 1606 so mašniki postali: 17. febr. Luka Štempihar (Stumpichler) iz Kranja, star 27 let; 10. marca Martin Kompar iz Kranja, «Canonicus Regul. ord. s. Aug. Cathedr. Eccles. Lavant. a s. Andrea», in Janez Textor, Vipavec; 25. marca Andrej Corvinus, Ižanec, star 25 let; 20. aprila Jurij Kramarčič[14] iz Novega Mesta in Gregor Bohinjec (Bochajner) iz Radovljice; 23. sept. Andrej Pavlič z Vač, «doctrinae mediocris», Gašpar Herbst iz Kranja, Janez Brecelj iz Kranjske Gore (Brecelius ex Crainaw) in Jurij Mestar iz Gornjega Grada; 23. decembra Andrej Šega[15] z Vač.

---

[11] Adam Kobelj je bil 1607 «chorimagister» v Ptuju, 1621 pa župnik v Cmureku.

[12] Sebastijan Textor se omenja 20. nov. 1621 kot kurat v Spodnjem Tuhinju.

[13] Jernej Namor je župnikoval 1595, 1597 v Selcih.

[14] Jurij Kramarčič od 1634 župnik v Braslovčah. V krstni knjigi se 10. okt. 1639 imenuje: «Prothonotarius Apost., Canonicus Labacensis et parochus loci.» Pisal se je tudi «Kramartius».

[15] Andrej Šega je 3. jun. l. 1634. župnikoval kot apostolski protonotar v Mengšu ter je imel do l. 1639., ko je zelò bogat umrl, tudi beneficij Matere božje na Vačah.

L. 1607. so bili od škofa Tomaža v mašnike posvečeni: 31. marca Baltazar Stross iz Besnice, Matej Dienstmann[16] iz Radovljice in Andrej Pavlič z Vač «doctrinae exiguae»; 14. aprila Mihael Wallich[17] «ex oppido Watsh sive Lyttay», Gregor Droffelius iz Slovenjega Gradca, Pavel Šalovec iz Gornjega Grada in Adam Wassermann iz Kranja. Pri Mihaelu Wallich-u je dostavljena opomba: «A° 1628. Nunc parochus in Tyber, paulo ante in Kamnik per Simoniacam permutationem cum Christophoro Planck, Archidiacono Patriarchae».

21. sept. i. l. sta postala mašnika: Jakob Strauss, «nobilis et excellentissimi quondam viri Jacobi Strauss, Medicinae Doctoris olim in Archigymnasio Viennensi Physices Professoris Primarii et Procerum Styriae Mathematici ac Physici et Elisabethae Holzerianae conjugis eus filius, affinis et cognatus noster, annor. 25» — «Aufugit nequiter» — in Klemen Eytsperger iz Gornjega Grada.

L. 1608. so mašništvo prejeli: 1. marca Andrej Fink iz Kranja; 5. aprila Jakob Iločič iz Radovljice, Matej Skerle z Vrhnike in Peter Otava iz Kranja. Slednji je novo mašo pel v Vodicah «apud cognatum suum D. Simonem Ottava Dominica Exaudi»; 31. maja Janez Gravenstainer «ex Rudenegg prope Oberburg, Dioec. Labac. ann. 40, qui et vxoratus et vnius vxoris virginis maritus fuit; commendatus a R. D. Martino Ebenperger,[18] Vicario in Scalis, sufficientis doctrinae»; 19. septembra Jurij Victor[19] «Laccensis, dioec.

[16] Matej Dienstmann, apost. protonotar, je postal l. 1650. kanonik v Novem Mestu.

[17] Mihael Wallich (Wollich-Valič) je bil 5. marca 1626 od patrijarha potrjen za kamniško faro, a dné 20. jan. 1628. je resignoval ter menjal z laškim župnikom Krištofom Plankelnom. Umrl je pri svojem bratu v Žalcu l. 1646.

[18] Martin Ebenperger je bil l. 1600. posvečen v mašnika. Župnikoval je 1602, 1604 v Gornjem Gradu, a 21. marca 1605 se je preselil za vikarja in komisarja v Skale. Dné 5. aprila 1605 je prosil škofa, naj bi ga prišel inštalirat. To se je dné 25. julija i. l. tudi zgodilo. Umrl je ondi 6. februvarja 1626.

Aquil.» in Janez Kopriva,[20] Ljubljančan; 20. decembra Krištof Wallich[21] z Vač.

L. 1609. so postali duhovni: na veliko soboto Mihael Stich[22] iz Gornjega Grada in Janez Murarius «ex Shishka, dioec. Labac., ann. 25, ac moribus parum maturus; reiectus examinatorum iudicio, sed pro usu et necessitate Eccl. Peylenstainensis, ad quam ordinatus obligatur, praesertim instante humiliter petente ac spondente pro Clientulo R. Dno Adamo Aparnik,[23] vicario et Archidiacono ibidem. Ante Primitias clam excessit e dioecesi.» — 13. jun. Žiga Rottar «Slavigraecensis territorii e pago plebis S. Martini, Phil. Baccalaureus» in Primož Starè, Dobljan; 19. septembra Florijan Trnovec (Dornacher) «ex Feystriz, Dioec. Aquil.» in Blaž Kužman iz Kranja; 19. dec. Blaž Kobelj iz Kranja, «Canonicus Reg. S. August et Professus Cath. Eccl. S. Andreae», in Mihael Selčan (Selzacher) iz Kranja.

L. 1610. je škof Tomaž v mašnika posvetil 10. aprila: Tobijo Steidler-ja iz Radovljice in 17. decembra Tobijo Textor-ja[24] iz Gornjega Grada.

---

[19] Jurij Victor, župnik v Kamci pri Mariboru, je bil 20. jan. 1617 potrjen za dušno pastirstvo.

[20] Janez Kopriva je l. 1612. kapelanoval na Vranskem.

[21] Krištof Wallich ali Wollich, brat Mihaelov, je bil od 1614. do svoje smrti (dné 23. aprila 1661) župnik in komisar v Žalcu. Valvasor (VIII.. 767) trdi, da je 1613 župnikoval v Šmartinu pri Litiji. Umrl je 74 let star, dve leti po zlati sv. maši.

[22] Mihael Stich je kapelanoval od 1609 do 1619 v Škalah. Potem je bil vikar pri sv. Martinu v šaleški dolini do 7. febr. 1632, ko je bil odstavljen. A kmalu je prišel za vikarja v Griže, kjer je služil do l. 1645., ko so ga odstavili. Na stare dni (1652—1661) je kapelanoval v Šoštanju.

[23] Adam Aparnik, župnik in komisar v Pilštanju in pri Sv. Juriju pod Rifnikom. Dné 23. nov. 1593 mu oglejski patrijarh Frančišek Barbaro dovoli, «quatenus Ecclesiae Parochiali S. Georgii prope Anderberg, cui Pater eius antea praefuit, possit et ipse licite ac salva conscientia praeesse». L. 1602. je v oskrbovanje dobil še Žusem. Dné 16. maja 1603 mu je pisal škof Tomaž, da mu pošlje v pomoč duhovna Andreja Glušiča ter ga povabi na primicijo novomašnika Gregorja Bertot-a.

[24] Tobija Textor je novo mašo pel v Gornjem Gradu 9. jan. 1611. Stroške primicije, katera je trajala tri dni, plačal je škof Tomaž. Kape-

L. 1611. so bili v mašnike posvečeni: 27. febr. Pavel Muhavec[25] iz Radovljice; 18. marca Martin Sirovšnik iz Slovenjega Gradca; 1. aprila Adam Smuk[26] z Vač, Janez Jakob Schober «nobilis Labacensis», Matej Bregant iz Smlednika, Adam Polinger[27] iz Gornjega Grada in Jurij Kolar[28] (Collar) «Labacensis et Magistri ludi ad S. Nicolaum litterarii filius leg.»; 28. maja Gregor Haumann[29] iz Cerkelj, Jakob Bregant iz Smlednika — «doctrina, aetate ac moribus sufficiens pro Ecclesiae S. Martini extra Crajnburgum cooperatore et ministro ordinatur», Matija Steganšek iz Smlednika; 24. sept. Mihael Pišek (Pisshik)[30] iz Ljubljane, Blaž Posešnik iz Gornjega Grada, Nikolaj Božič iz Smlednika in Janez Novak iz Kranja; 17. dec. Matija Otava[31] «Crajnburgensis, Dioec. Lab., Artium et Philosophiae Baccalaureus, Presbyteri filius, sed legitimationis litteras Ill. D. Petri Antonii Eppi Trojani et Nuntii Applici: atque aetatis testimonium R. Mathiae Finkh, Vicarii in Flednik, nec non patrinorum suorum, qui ante 25 annos e sacro fonte levarunt, protulit; alias sufficiens.» — Na strani stoji opomba: «Promotus ad Parochiam S. Joannis Bapt. decollati in Cayur (Kovor) superioris Carniolae; 30. Apr. Anni 1614 Formatas accepit».

V tem zvezku se nahaja tudi več kopij, izmed katerih sem prepisal sledečo, ki pové, da je cerkev M.B. na blejskem

lanoval je v Gornjem Gradu, a 23. apr. 1617 je postal župnik v Svičini. Maja 1622 je ostavil faro in odšel za kurata v Celje. 8. maja 1637 ga je nadžupnik ptujski sprejel za vikarja pri Sv. Urbanu.

[25] Pavel Muhavec 26. febr. 1625 kurat na Bohinjski Bistrici.

[26] Adam Smuk, župnik vitanjski, je prišel 1612 za župnika v Novo Cerkev. L. 1650. je bil imenovan naddijakonom v Savinjski Dolini.

[27] Adam Pollinger 1612 duhoven v Gornjem Gradu.

[28] Jurij Kolar je bil 1627, 1628 farni vikar v Podsredi, odkoder se je l. 1629. preselil v Žusem, kjer so ga l. 1641. napadli, ranili in oropali tolovaji.

[29] Gregor Haumann je 27. febr. 1613 dobil faro Moravče.

[30] Mihael Pišek (Pisikh) 1612 duhoven v Gornjem Gradu.

[31] Bil je brat Jakoba, 21. maja 1622 posvečenega v mašnika, «ex Georgio Ottaua, Parocho Flednicensi et concubina genitus». Županikoval je 1636, 1639 v Kovorju.

jezeru 20. decembra l. 1465. posvetil ljubljanski škof Žiga pl. Lamberg.

«Copia Literarum
Consecrationis et Indulgentiarum datarum Ecclesiae B. M. V. in Insula Stagni Velden prope Radmansdorff, Dioec. Labac., et translati Anniversarii dedicationis factae 15. Decembris in proximam diem Lunae post Resurrectionis D. n. Ies. Chr. Festum.

Sigismundus, Dei et Aplicae Sedis gratia Episcopus Laybacensis, Vniversis ac singulis christifidelibus praesentes nostras literas inspecturis salutem in Domino perpetuam. Splendor supernae gloriae, qui sua mundum ineffabili claritate illuminat, pia uota fidelium de clementissima ipsius maiestate sperantium tunc praecipue, cum benigno favore prosequitur, cum ipsorum devota humilitas sanctorum meritis et precibus adiuvatur. Cupientes igitur, ut Ecclesia B. Mariae sita zu Wörth sub Castro Vels nostrae Laybacensis Dioecesis, cuius chorum cum Altari quinta decima die Mensis Decembris a novo cooperante nobis gratia Spiritus sancti consecravimus, et in Altare Reliquias B. Mariae, S. Mariae Magdalenae, S. Dorotheae, S. Donati cum debita reverentia et honore imposuimus, congruis frequentetur honoribus et a Christi fidelibus iugiter veneretur. Praefatae nostrae Ecclesiae Dedicationem omnibus futuris temporibus, proxima die Lunae, post diem sanctum Resurrectionis D. N. Jesu Christi constituimus celebrandam, et perpetue conservandam. Et ut christifideles eo libentius causa devotionis confluant ad eandem et ad coservationem huiusmodi manus suas porrigant adiutrices, quo ex hoc dono coelesti gratiae uberius conspexerint se esse refectos. Nos de omnipotentis Dei misericordia ac BB. Petri et Pauli Apostolorum eius meritis et intercessionibus confisi, omnibus vere poenitentibus et confessis, qui in diebus patrocinii dedicationis et singulis diebus, dummodo ibidem divina celebrantur aut alias devote visitaverint et manus suas pro fabrica Ecclesiae, sive quibuscunque aliis necessitatibus dictae Ecclesiae incumbentibus quomodolibet porrexerint adiutrices, quadraginta dies de iniunctis eis poenitentiis misericorditer in Domino relaxamus.

Praesentibus perpetuis futuris temporibus in suo robore permansuris.

In quorum fidem et testimonium promissorum praesentes inde fieri, sigillique nostri appensione iussimus et fecimus communiri.

Datum zu Radmanfsdorff die Vicesima Mensis Decembris Anno Millesimo quadringentesimo Sexagesimo quinto.»

Taber v šentjurijski fari pri Grosupljem.

Opisal in narisal **M. S.**

Med najbolje ohranjene tabre* na Kranjskem spada gotovo taber v šentjurijski fari. Sezidan je na strmem griču, oddaljenem pol ure od Št. Jurija. Mnogo gozdnih potov in stezâ drži med bukovim in smrekovim gozdom do vznožja taberskega hriba; od tu pa vodi jedna strma in deloma skalnata ozka pot do taberskih vrat, ki se še sedaj dobro zaklepajo.

Krasen je razgled s Tabra. Proti severu se vzdigujejo mogočne kamniške planine in triglavovo pogorje. Pogled proti Ljubljani zapira Gradiščnica, ki se na severu drži Tabra. Na vrhu Gradiščnice so sledovi prastarega bivališča. Proti vshodu vidijo se Janče, Prežganje in višnjegorski hribje. Proti jugu se vlečejo obraščeni hribje dobrepoljski in bolj zadej ribniški. Na zahodni strani kipé mogočno v sinje višave: Mokrica, Krim in v ozadju proti severu Hrušica in pograjske gore z Grmado in Otošcem. Tik pod Tabrom na severovshodno stran ugledaš pod seboj novo grosupeljsko postajo z železničnima progama proti Kočevju in Novemu Mestu. Tudi prijazni boštanjski grad te gleda radovedno izza slivniških gričev. Proti jugu, četrt ure od Tabra, znači mala smreka vhod v podzemeljsko, prostrano votlino, imenovano Ledenica. Malo na desno vzdiguje se lepo obraščen hrib sv. Ahacija (ali, kakor tukaj ljudje reko, sv. Ahcà). Proti zapadu gledaš pod seboj obe podružnici šentjurijski, na Rogatcu in na Smérjenih, v

* Po navadi se piše Tabor-a, toda ljudje izgovarjajo Tabĕr, Tabra, tâberski.

njijinem ozadju pa dve želimeljski podružnici, sv. Petra na Gori in sv. Primoža na Gradišču, z dokaj prostranim, starim, a še malo preiskanim gradiščem. Višje proti severu gledaš del ljubljanskega barjà tje do Brezovice in proti Dobrovi.

Nagledavši si bližno in daljno okolico tabersko, oglejmo si Taber bolj natančno. Vrhu taberskega griča stoji mala podružnica sv. Nikolaja. Kakor vse kaže, je ta stala prej, nego taber ali utrdba. Zidana je v gotskem slogu. Prezbiterij ima zvezdnat obok in mala, ozka, šilastoobokana okna. Ladija je imela še pred nekaj desetletji lesen kasetiran strop, katerega sedaj nadomestuje svoden obok. Cerkev ima spredaj stolp z vhodom v cerkev. K stolpu vodi več kamnitih stopnjic. Nekdaj je bila cerkev znotraj slikana, a bila je vsa slikarija že večkrat prebeljena in zazna se sedaj le tam, kjer se belež lušči. Posebnosti v njej ni, razun jednega renesančnega altarja iz konca 17. stoletja in pa star gotski kelih, koji je bil v «Izvestjih» vpodobljen in opisan że lansko leto. Zakristija je bila cerkvi prizidana, kakor kaže letnica na zunanjem zidu, l. 1702. Zvonik je bil popravljen in na novo prekrit l. 1886, ter ima tri zvonove: veliki je bil prelit 1880. l.; srednji z napisom: «Opus Josephi Samassa, Labaci 1730» in mali z napisom: «Opus Josephi Samassa, Labaci 1730, Franz Carol Graf v. Liechtenberg». Kupil je namreč ta zvon neki šentjurijski posestnik od prapreške grajščine in ga podaril cerkvi. Omenjam naj le še, da je cerkev obrnjena od severa proti jugu ter zunaj le slabo ometana, in da zlasti zvonik kaže v spodnjem delu dokaj razdrapano zidovje, kar se pa posebno prilega drugi starodavni zgradbi.

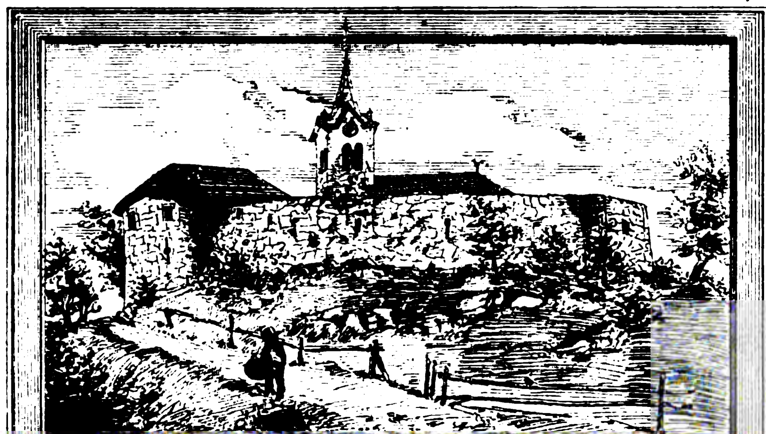
Okrog cerkve je postavljen v nepravilnem čveterokotniku od 3·5 m do 5 m visok in poprečno 80 cm debel zid. Na treh kotih tega čveterokotnika stojijo stolpi. Jeden teh kotov nima stolpa, pač pa je znotraj zida neka votlina, prej ko ne skriven izhod, ki pa je sedaj zasut. Večji okrogli stolp je na severozahodni strani in služi za stanovanje cerkveniku. Obseg njegov meri spodaj od jednega kota zidu do druzega 14 m. Ta stolp ima dve nadstropji, spodnje je sedaj hlev, zgornje

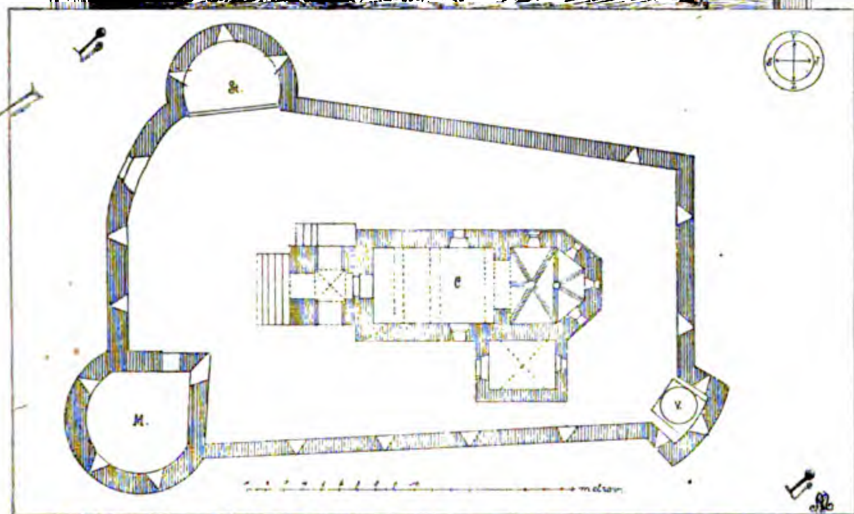
pa stanovanje. Krit je z opeko. Drugi, tudi z opeko kriti stolp, je na voglu severnovshodne strani in je nekoliko manjši od prejšnjega; v obsegu meri spodaj 11 m. Sedaj služi za steljnik. Tretji stolp je čveterokoten, a mu je zunanja daljša stran zaokrožena; sedaj je v njem vodnjak (kapnica). V stolpih, kakor tudi v zidovih med njimi, so napravljene zunaj ozke, znotraj široke strelne line. Jedna v velikem stolpu je večja, najbrže so iz nje prožili kroglje iz topa.

Nad strelnimi linami in pod njimi so narejene na notranji strani zidu okrogle luknje, v katere so bili vtaknjeni debeli drogovi, ki so nosili lesen oder v dve nadstropji za strelce in brambovce. Deloma je bil pa ta oder tudi za streho ljudem, ki so se ob času turške sile tu sem umaknili iskat zavetja. Pred nekaj leti je bil ta obrambeni zid visok še čez 6 m in je presegel cerkev, tako da se razun zvonika ni nič videlo vznad njega. Pozneje so ga za jeden meter ponižali; krit je pa še sedaj deloma z opeko.

Cerkev in taber okrog nje sta zidana iz domačega kamna. Ometa pri tabru ni nikakega, ne zunaj ne znotraj, pač pa so kamni med seboj zvezani z dobro malto.

Več metrov od sedanjega zidu proč pozna se še na nekaterih mestih drug zid, ki je bil stavljen na okrog tabra; med tem in sedanjim zidom se nahaja mnogo črepin od razbitih posod. Vse te črepine so črnkaste barve, vmes se pa dobijo tudi rumenkaste, ki so pa videti stareje, nego črne. Prejkone so se ljudje začetkoma, ko so Turki prihrumeli, naselili med prvim in drugim zidom ter tje znosili svoje posode, a ko je sila bila le velika, so se pa pomaknili v notranje k cerkvi, popustivši v naglici svoje posode zunaj sedanjega zidovja. Rumenkaste črepine so pa redkejše, a tudi brezdvomno starejše in kažejo na prazgodovinsko naselbino, ki je kedaj tu bivala. Jedno tako rumenkasto črepino, kot ostanek nekega krožnika ali male skledice, z vzboknjenim, jako lepo narejenim trtnim listom hrani pisatelj tega sestavka. Kopanje bode pokazalo, kako stoji stvar.

Taber v šentjurijski fari pri Grosupljem.

Na srednjem črtežu pomeni C = cerkev, St = stolp nad vhodom, M = mežnarija in V = vodnjak.

Kakor je bilo že v začetku omenjeno, ima taber samo jedna vrata. Pot do vrat drži mimo velikega stolpa in je kamnita, pa tudi ozka in strma. Nad vrati je pokrita lopa in na vsako stran vrat je po jedna strelna lina. Pri stopnjici na obeh straneh vrat molí iz zidu zgoraj ploščnat, spodaj pa zaokrožen močan kamen, ki je kedaj služil vratom, da so se spuščala in odpirala na verigah (Fallthür) ter tako bila deloma tudi za most. Ob prihodu sovražnikov in po noči so stala zaprta. Sedanja vrata so narejena na dva stežaja (Doppelflügel).

Opisani taber se dandanes plošno imenuje le Taber, podružnica med njegovim zidovjem pa cerkev sv. Nikolaja na Tabru. Poprejšnje čase so rekli hribu Lačenberk (Latschenberg). Tako se imenuje že v inventarju l. 1526. cerkev «Sandt Nicolaw zw Latzenn-Werck» in drugič «Latzenberck»[1]. Valvasor, naštevajoč podružnice šmarijske fare, piše: VIII. S. Nicolai in Lazenberg, so einen Tabor hat.[2] V urbarju šmarijske fare (od l. 1750. do 1764.) se imenuje cerkev sv. Nikolaja «in Latschenberg». Imela je podložnika Dolžaka v vasi Hudo Brezovo. Jedina obligacija, katero ima ta cerkev, nosi še ime «St. Nicolai in Latschenberg». Starejšim ljudem je ime Lačenberk deloma še znano, mlajši pa ne vedó o njem ničesar.

O starosti tabra ni mogoče povedati nič gotovega. Le to lahko rečemo, da je gledé na zidavo, kakor tudi na celo situvacijo v taberskem kompleksu, cerkev starejša, nego taber okrog nje. Tudi letnice v tej zadevi ni nobene ohranjene, ne v zidu, ne drugod. Graditi so bili začeli tabre na Kranjskem po l. 1471., ko je bil Turek pridrl do Iga in Préserja ter požgal stiški samostan in mnogo vasij.[3] Zmotili se pa menda ne bomo veliko, če trdimo, da naš taber ni bil zidan pred l. 1526., ker ga ne najdemo zabeleženega v inventarju iz tega leta, v kojem so bile zapisane zlate, srebrne in medene posode cerkvâ. Pač pa je v tem inventarju srebrn kelih taberske

[1] Ljub. dež. arhiv, II., 48 b.
[2] Ehre d. Herzogth. Kr., II. zv., str. 764.
[3] Conf. Valvasor, Ehre XV, 373 a.

cerkve, kar priča, da je že takrat cerkev stala. Gotovo je bilo cerkveno poslopje isto, kakor še sedaj stoji.

Pripovedk se o Tabru ni kaj ohranilo. To-le še vedó stari ljudje: Taber, kakor tudi spodaj ležeča vas Cerovo, je spadala pod čušperško grajščino, kamor so ljudje plačevali davek in hodili na tlako. Turki so prišli večkrat pred taber, a ga niso zmogli. Ko se je pridrvila turška sila, umaknili so se ljudje v taber in se tam hrabro branili. Nekoč jim je zmanjkalo streliva. Pometali so na Turke več panjov čebel, ki so jih grozno opikale, in so jih s tem odpodili. Sicer je pa verjetno, da so se lahko branili, ker je dohod težaven in taber po naravi dobro zavarovan. Prav za to je pa tudi taber tako dobro ohranjen, dasiravno zob časa gloda na njem že 300 let. In, naj bi ga tudi ta uničil, rešita naj ga pozabljivosti pričujoči sestavek in slika.

Mali zapiski.

Rimska cesta iz Navporta v Emono. Tacit opisuje v prvi knjigi svojih «Annalov», kako so se bili rimski vojaki uprli v prvem letu Tiberjeve vlade. V 20. poglavju pripoveduje, da so bili Rimljani poslali vojake v Navport ceste in mostove zidat, in da so se vojaki temu uprli. Pri tej priložnosti omenja, da je bil Navport «municipii instar», t. j. da so tudi rimski državljani v njem stanovali. Ti so se pečali najbolj s trgovino. Iz drugih virov vemo, da je bilo v Navportu tudi skladišče za orožje in vojne priprave, z jedno besedo, da je bila tu važna trdnjava.

Trdnjava pa ni smela ostati osamljena, nego zvezana je morala biti po dobri vojaški cesti z najvažnejšim mestom v deželi, t. j. z Emono. In da je taka cesta v resnici tudi obstala, nam ne pričajo le uporni vojaki v Navportu, ki so bili poslani cesto delat, nego tudi rimska cestna karta «tabula Peutingeriana». Kodi pa je vodila ta cesta iz Navporta dalje proti notranjim deželam? Vsak poreče, da po najkrajši poti, torej blizu ondi, kakor sedanja cesta, katero so še le Francozi zvršili, in sicer tudi iz vojaških ozirov, ker prevažanje po Ljubljanici je bilo prepočasno. Oboji, Rimljani in Francozi, so imeli isto namero, namreč prodreti po najkrajši poti od Jadranskega morja do Donave, in zato so si sezidali dobre vojaške ceste.

Sledove stare rimske ceste je našel že pred dvema letoma vrhniški župan, g. Gabriel Jelovšek, ki se vrlo zanima za starine svojega okraja. Da so oni sledovi res rimski, prepričal se je podpisanec 10. julija t. l. v družbi gg. Koblarja in Pečnika.

Z Vrhnike je šla rimska cesta najpoprej todi, kakor sedanja. Pred Zogarjevo hišo, pri 14·8 km od Ljubljane, pa se obrne rimska cesta kar naravnost proti Logu, dočim se sedanja državna cesta bolj drži podnožja sosednih gričev. Pri brzojavnem drogu 273 se sledi rimska cesta že 40 m južno od sedanje. Ko so lani blizu tam postavljali stog, prišla sta dva vogelna stebra na trd temelj, torej na staro cesto; za dva druga pa so morali kole zabijati v mehko dno. Tam je rimska cesta široka dobrih 10 m (to je navadna širjava rimskih cest). Na il je nasut 0·25 m visoko «brusnik», t. j. gramoz z bližnjih gričev, potem 1·20 m savski prod in nad njim se pozna cestno blato. Kaže se, da tedaj še niso tolkli kamenja za posipanje cest. Posestnik onega zemljišča pipoveduje, da koplje že nad petnajst let pesek na istem mestu za posipanje poljskih potov. Kopati mora vedno v isti smeri naprej, ker na levi in desni strani stare ceste je povsodi sam il. Po cesti so na mnogih krajih položeni leseni križi, kar je znamenje, da je morala nekdaj velika povodenj nastati in da so potem napravili cesto iz vejnikov (fašin).

Pri 13·6 km se sledi rimska cesta 20 m jugovzhodno od sedanje, pri 13·4 km pa že vodi prav poleg sedanje ceste. Sledi se jo skoro na površju sedanjih tal in vidi se, da je posuta z drobnim peskom. Na Logu pri 12·9 km pride na sedanjo cesto. Tu, nasproti Verbičevi hiši št. 19, stoji spodnji del rimskega miljnika iz podpeškega kamna; 0·80 m je visok, s podstavcem 1·10 m. Nadpis je odlomljen, vidi se le še, in sicer prav natanko, rimsko število VIII. To pomeni brez dvombe 8 rimskih milj in naznanja daljavo od glavnega mesta Emone. Ta oddaljenost znaša v kilometrih 11·830. Če primerjamo to število z številom kilometrov od Loga do tam, kjer se v Ljubljani cepi rimska cesta od tržaške, najdemo, da se obedve skoro popolnoma vjemata. V začetku Rimske ceste stoji 0·8 km, torej meri sedanja cesta od tu do Loga 12·1 km, ali za 270 m več, nego rimska. Pomisliti je namreč treba, da je šla rimska cesta veliko bolj premočrtno od sedanje; mogoče je pa tudi, da niso imeli Rimljani tako natančnih meril, kakor mi.

Blizu miljnika na Logu leži korito iz podpeškega kamna, ki je bilo nekdaj brezdvojbeno rimsk sarkofag; dolgo je 1·85 m, široko 0·55 m, globoko 0·70 m, a rob njegov je debel 0·13 m. Da so stale na Logu hiše že ob času Rimljanov, je tem verjetnejše, ker je stalo že v prazgodovinskih časih gradišče na hribu za vasjo, tam, kjer je sedaj cerkev Sv. Ivana Krstnika. Okoli cerkve se dobro pozna dvojni nasip, ki se vleče precej daleč na vzhodno stran.

Rimska cesta se potem zopet sledi na Brezovici pod sedanjo, in pri Potokarju nad sedanjo cesto, kjer so tudi našli rimske sarkofage. Pri Potokarjevi hiši stoji 140 m dolg in 100 m širok štirivoglat holmec, ki je nastal očividno iz ruševin obširnega poslopja. Povsodi, kjer se na njem koplje, najde se rimska opeka, ki je nenavadno velika, 0·40 m dolga,

0·29 m široka in 0·09 m debela. Izvestno je stala tu rimska opekarna, a poleg nje še kako drugo poslopje, morda kako kopališče, ker je pod zemljo vse polno obokov. Tudi ta kraj je bil torej že ob času Rimljanov naseljen in na bližnjem griču Kopavniku je moralo stati prazgodovinsko gradišče.

Rimsko vojaško cesto sledimo torej od Vrhnike skoro do Ljubljane. Ob sedanji tržaški cesti našli so blizu tobačne tvornice vse polno rimskih grobov, in ker je znano, da so Rimljani pokopavali svoje mrliče ob glavnih cestah, morala je rimska cesta voditi ravno tam proti Ljubljani, kakor sedanja tržaška cesta. Da bi se bila rimska vojaška cesta kje proti Igu zasukala, o tem ni nikjer sledù in bilo bi tudi brezsmiselno hoditi čez barjè, ko se je lahko šlo lepo naravnost.

Iz tega sledi, da je morala stati rimska Emona le tam, kjer jo iščejo vsi razsodni preiskovalci, namreč na Gradišču v Ljubljani. Tu se lahko s prstom pokaže ozidje rimske naselbine, in le trma more trditi, da je stala na Igu, kjer ni nič rimskega ozidja. Da ima «tabula Peutingeriana» Emono na desni strani Ljubljanice, to lahko prihaja od tod, ker jo ima za glavno (kot plovno) reko in jo zamenjuje s Savo, ali bolje: obe reki spaja v jedno samo. Da se pa iz te tabule ne moremo učiti topografije, se vidi najbolje iz tega, da je na njej Sava zaznamovana, kakor bi tekla v Jadransko morje! *S. Rutar.*

Razkopavanja po Bosni. Zadnja leta zasledujejo najmarljivejše prazgodovinske ostanke po Bosni in Hercegovini. Po teh krajih prišlo je toliko starin na dan, da bo mogel serajevski muzej tekmovati z najbogatejšimi zbirkami, ki so že od davno zasnovane. Lanskega leta je kopal muzejski čuvar dr. Truhelka v Varvaru pri Prozoru velikansko kamnito gomilo, ki je imela 40 m v premeru in se je razlikovala od podobnih gomil v tem, da so bili mrtveci (okoli 40) na zemljo položeni in potem je bila nasuta 4 m visoka plast kamenja. Na slavnoznanem mrtvaškem polju pri Glasincu odprli so 140 gomil, ki so imele večinoma cele mrliče. Na Debelem Brdu pri Sarajevu so našli premnogo latênskih predmetov, zlasti fibul. Tamošnje gradišče je bilo naseljeno od ljudij novokaméne dobe pa do najpoznejših rimskih časov. «Glasnik» bosenskega deželnega muzeja dokazuje najbolje, kako hitro napreduje arheologično in etnografično preiskavanje Bosne in Hercegovine. Po njem so posneti mnogi spisi v nemškem zborniku «Wissenschaftliche Mittheilungen aus Bosnien und der Hercegovina», katere je uredil dr. M. Hörnes. V njih se nahaja tudi spis o božjih sodbah od našega rojaka prof. Lilcka. Tudi prirodopisni oddelek deželnega muzeja v Sarajevu je zelò marljiv in je raztegnil svoje delovanje čez balkanski polotok sploh. Letos nameravajo njegovi člani pod vodstvom kustosa Otmarja Reiser-ja preiskati živalstvo Grške in nje otokov ter nabirati zlasti hrbtničarje in žuželke. Grška vlada je obljubila podpirati to preiskovanje. *S. Rutar.*

Prazgodovinske najdbe na Kranjskem l. 1894. O svojem kopanju in raziskovanju v zadnjih dveh mesecih nam je poslal g. J. Pečnik nastopne podatke: Zadnje dni junija in v začetku julija smo kopali grobove v Brezju pri Mirni Peči. Izmed drugih najdb se odlikuje lepa, gladka, dobro ohranjena situla. Nato smo pregledali rimsko cesto z Vrhnike v Ljubljano. Dne 12. julija sem šel na Bled in zapazil mnogo prazgodovinskih stanovanj in gomil. Ni dvoma, da je bila ta lepa okolica obljudena že v najstarejših časih. Osupnjen sem bil že na Bledu, še bolj pa v Bohinju, kjer sem potem tri dni preiskoval obe dolini. Res čudno, da se daleč od sveta nahaja toliko prazgodovinskih zanimivostij in prič nekdanjih gostih naselbin. Zvezo so imeli prebivalci z onimi v baški in soški dolini. Ta pot na Bačo drži še dandanes. Na paradiških njivah pri Šmariji sem prekopal meseca julija štiri rimske grobe ter našel leščerbo, skledo in veliko rudečo žaro. Tudi na Magdalenski Gori smo dobili meseca julija lepo najdbo. Izkopali smo bogatega vojaka, ki je imel poleg sebe čuden meč v leseni nožnici, sekiro, dve sulici, nož, železno ost, bronast pas z več zaponami, dve lepi fibuli, nenavadne, štirikrat zavite bronaste naročnice in več lepih ostankov konjske oprave. Koncem julija in prve dni avgusta sem zopet preiskoval okolico novomeško. Na župniških njivah v Št. Petru sta dve veliki gomili iz hallstattske dobe. Na koncu gomil sem pa našel zidano rimsko kapelo, ki je bila obokana in je merila na dolgost, širjavo in visokost po dva metra. Bila je nekdaj grobnica za žgane mrliče, katerih ostanke so tu postavljali v lončenih ali pa steklenih posodah. Tudi njen tlak je bil zidan in vrata je imela od severne strani. Do sto zidanih kapel sem že izkopal na Drnovem pri Krškem, a tako velike še ne. Čudno je tudi, da stoji rimska kapela tako blizu prazgodovinskih grobov. Imenitna gosta imam pri svojem kopanju. Spremljata me namreč čez hrib in plan in od gomile do gomile gospoda dr. Hörnes in Szombathy z Dunaja. C. kr. dvorni muzej bode tedaj dobil v kratkem še lepih starin s Kranjske. (Kaj pa dela kranjski muzej?)

J. Pečnik.

Lesen strop iz l. 1638. v Kranju. V lanskih «Izvestjih» smo priobčili zanimiva, z intarzijami okrašene vrata, ki se nahajajo v tako zvani «hiši mejnih grofov» v Kranju (Glavni Trg štev. 2). Soba, katero lepšajo omenjena vrata, ima tudi krasen lesen strop, ki je narisan v prilogi tega sešitka. Strop je s podolžnim tramom razdeljen na dve polovici, a vsaka polovica kaže bogato razvrščena in s profili obrobljena polja. Vsi profili na stropu, kakor tudi na tramu, se odlikujejo s plemenitimi in vplivnimi črtami. Strop je iz orehovega lesa, a je na debelo prevlečen z rjavo oljnato barvo, tako da se prvotni značaj stropa nikjer ne pokaže. Morebiti bivajo sredi posamičnih polj intarzije, česar pa ni bilo mogoče dognati, ker bi se bila sicer morala ostrgati oljnata skorja. Kakor pri vratih, bi bilo tudi pri stropu jako hvaležno delo, ko bi se

prevlaka z umno roko odstranila ter obema izdelkoma povrnil prvotni topli ton orehovega lesa. Vrata in strop se nahajata v hiši, v kateri ne stanuje lastnik sam, ampak najemniki. Lahko se torej pripeti, da bode morebiti kaka poznejša, menj razumna stranka premalo varovala in cenila te zanimive priče umetnoobrtnega delovanja naših prednikov. Vsakemu prijatelju naše kulturne in umetniške zgodovine pa bi bilo gotovo žal, ko bi imenovani spomeniki njeni propali in izginili, nikar da bi se primerno popravili in ohranili splošnemu pristopu; — z drugimi besedami: V deželnem muzeju Rudolfinu bi bil pač najprikladnejši prostor za velezanimiva vrata in strop hiše «kranjskih mejnih grofov»! *I. Šubic.*

Rodbina Lazarini. Lazariniji so stara plemenita benečanska rodbina. Marian (Austria sacra V., p. 326) poroča, da se je ta rodbina ob času, ko so Turki napadli Grško, preselila z otoka Cipra v papeževo državo, kjer je dobila naslov «marchese». Odtod so šli v mesto Bergamo ter se v bojih med Avstrijani in Benečani nastanili v avstrijskih dednih deželah. Tudi se bere v nekem pismu v smlejskem arhivu: «Si conserva in altre nella nostra famiglia una tradizione, che i Lazzarini sian' immigrati anticamente dall' Isola di Cypro nell' Italia. Forse depo gli anni 1570 e 1571, avendo i Turchi preso d' assalto le città capitali di quell' Isola, Nicosia e Famagosta? Forse in quei tempi, terminato il governo Veneto in Cypro, la famiglia de' Lazzarini si salvò e stabili nei stati Pontificj . . . .» Vendar pristavlja: «Sono queste congetture solamente.» Dognano bi bilo torej, da so se Lazariniji na Kranjskem naselili že koncem 16. stoletja. Gradova Jablanico in Gutnek je podelil v fevd cesar Ferdinand II. dne 30. avgusta 1629, oziroma dne 12. februvarja 1633, baronu Emanuelu de Fini, benečanskemu patriciju («gentiluomo di Venezia»). Po njem ju je podedoval sin Jeronim, kateri ju je zapustil dne 21. julija 1670 svoji sestri Heleni, soprogi Frančiška pl. Lazarinija (roj. okrog l. 1591.), ki je umrl l. 1678. Od vdove Helene je njen sin Vincenc pl. Lazarini dobil po odstopu l. 1686. Gutnek, a po nje smrti l. 1692. tudi Jablanico v trnovski fari. Pa Vincenc pl. Lazarini je dne 6. junija 1687 od deželnega zbora dobil tudi inkolat na Kranjskem. Njegova sinova sta si v Jablanici dne 11. marca 1719 delila posestvo, in sicer je Frančišek Peter dobil Jablanico, mlajši Adam Danijel pa Gutnek. S to delitvijo je bil odpravljen majorat na Jablanici, katerega je ustanovila že omenjena Helena v oporoki z dne 4. septembra 1687. leta. Rodbina Lazarini se je tedaj razdelila v dve betvi, jablaniško in gutneško. Po smrti Adama Danijela (28. avgusta 1760) je prosila njegova vdova Katarina, roj. grofica Lichtenberg, z drugimi člani rodbine vred l. 1769. za povišanje v baronski stan. Cesarica Marija Terezija je nato dne 10. novembra 1770. l. jablaniške in dne 1. avgusta 1771. l. gutneške Lazarinije zaradi mnogih zaslug v civilni in vojaški službi povzdignila v barone. Popis grba v izvirnem plemstvenem pismu, katero hrani g. baron Lazarini

v Smledniku, se glasi: «Nemlich einen aufrecht stehenden vier getheilten Schild, defsen hintere untere rothe Feldung mit zwey lincks schief liegenden silbernen Rosen beleget, in der vorderen oberen gleichfalls rothen Feldung aber ein rechts schreitender gekrönter goldener Löw, mit offenen Rachen, ausgeschlagener Zunge und über sich gewundenen doppelten Schweife zu sehen ist. Über den Löwen liegen zwey lincks schief gelegte schmale silberne Streife und zwischen selben drey ebenfalls schief gelegte blaue Lilien. In dem vordern untern blauen Felde ist ein mit der S-achse einwärts gewendeter silberner Adlers Flug, und in dem hinteren oberen, auch blauen Felde stehen aufrecht gegen einander zwey gekrönte Schlangen in natürlicher Farbe. In dem silbernen Herz-Schildlein befindet sich ein mit einer goldenen Krone gekrönnter doppelter schwarzer Adler, mit ausgebreiteten Flügeln, ausgeschlagener Zunge und von sich gestreckten Krahlen. Auf dem Schilde stehen drey gekrönte ofene Turniers-Helme mit ihren goldenen Kleinodien. Auf dem mitlern gerade vorwerts stehenden Helm sind neben einander fünf schwarze Straufsenfedern. Auf dem vordern lincks gekehrten Helm die schon beschriebenen zwo Schlangen, und auf dem hinteren rechts stehenden Helm der auch schon beschriebene, jedoch ganz aufrecht stehende goldene Löw. Die Helm-Decken hangen beeder Seite roth, schwarz und silberfarb kunstmäfsig vermischt herab». — Adama Danijela sin, Ignac, je bil torej že baron. Njegov sin Frančišek je kupil dné 19. novembra 1795. l. grad Smlednik, katerega je po njegovi smrti (l. 1832.) prevzel sin Frančišek Feliks, ki je l. 1860. zapustil grajščino svojemu sinu in sedanjemu posestniku Smlednika, gospodu baronu Henriku Lazariniju. — Lazariniji imajo svoje zastopnike tudi med junaškimi Kranjci, ki so dali svoje življenje za Avstrijo. Jožef Lazarini, nadporočnik v polku Leopolda Dauna, je padel v bitki pri Strigavi l. 1741. Ignac, njegov brat, poročnik v polku Merzi, je umrl za ranami v Genovi 1747. l.; Vincenc, grenadirski nadporočnik pri polku Forgatsch, je padel v bitki pri Pragi 6. maja 1757. l. (Marian, Austria sacra V. 326). V bitki pri Hochkirchu (14. oktobra 1758. l.), v sedemletni vojski, sta padla junaka Lazarinija Ivan Krstnik in Joahim Dizma, poročnika v tedanjem Harrachovem, potem baron Marojčičevem pešpolku (Dimitz: Gesch. Krains, IV., 165). Dné 22. marca 1793. l. pa je izgubil življenje v boju zoper Francoze v prvi koalicijski vojski baron Jakop Lazarini, major (Obristwachmeister) v pešpolku maršalskega poročnika Jordischa. — Omenim še, da sem vse podatke, pri katerih se ne sklicujem izrecno na tiskane vire, vzel iz grajskega arhiva v Smledniku. *V. L.*

Cerkvica sv. Jurija na Igu. Mala, a lična cerkvica sv. Jurija na Grajskem Vrhu nad Studencem je podružnica ižanske fare. Dolga je 8·80 m, široka 4·20 m. Gotski prezbiterij, obrnjen proti severovzhodu, ima jedno polo in je završen s tremi po 1·10 m širokimi stranmi osmo-

kota. Dolg je 3·45 m, širok 3 m, ter je z 2·60 m širokim, na obe plati posnetim šilastim slavolokom ločen od ladije. Zunaj ima prezbiterij podstav s poprečko, mesto zidca pa je, kakor pri ladiji, četrt žleba. V treh straneh završka je po jedno v svetlobi 1·15 m visoko, a le 0·18 m široko, na ven in notri na 0·45 m razširjeno šilasto okno brez krogovičja. Jednako okno v jugovzhodni steni je nekoliko predelano. Šestera rebra ličnega gotskega svoda so iz kamna rezana ter imajo samo povprečko in širok žleb. Združijo se v okroglem, gladkem sklepniku, sloné pa na okusno profilovanih konzolah. Vidi se, kjer se je belež odluščil, sled barv. Prezbiterij je bil torej slikan. Gotovo bi bilo vredno belež odluščiti, da bi se vsaj vedelo, če so slike le ornamentalne, ali pa figuralne. Ladija je 4·80 m dolga in 4·20 m široka. Svodena je z zelo ravnim segmentnim svodom. Zunaj se vidi, da sta bili vsaj zadnji dve tretjini ladije še-le pozneje prizidani. Na vsaki strani je sredi po jedno, v svetlobi 0·45 m široko in 0·84 m visoko četverovoglato okno. Na listni strani je v ladiji poleg slavoloka 0·65 m široka in 0·80 m dolga zidana menza brez nastavka, kot stopnica pred njo je odlomek rimskega napisnega kamna. Jedina vrata na pročelju pod zvonikom so 1·85 m visoka in 0·96 m široka, četverokotna s kamnitim podbojem. Četverokotni zvonik sloní na pročelni steni in treh polukrožnih zidanih lokih, opirajočih se na dva po 0·81 m široka četverokotna slopa in dva pološlopa iz rezanega kamna. Zvonik ima na vsaki strani po jedno polukrožno završeno lino, profilovan zidec in barokno ploščevinsko streho. Jedini altar sv. Jurija je lesen, lično rezljan v baroknem slogu. Podobe sv. Jurija, sv. Janeza ev. in še jednega svetnika so jako dobro delo, bržkone iz 17. stoletja. Menza je zidana, plošča njena in stopnica pred njo kamnita.*

K. Črnologar.

Linhartova hiša. O imenitnih ali narodu ljubih možeh zanimajo tudi malenkosti. Zato utegnem ustreči z notico, kje in kako si je zidal Linhart, sloveči pisatelj znamenite prve zgodovine kranjske, svojo hišo. Čeprav učena glava, povspel se je Linhart še le po dolgem času in z velikim trudom do skromne službe deželnega tajnika. (Dimitz IV., 220.) Leta 1792. se je odločil, sezidati si svoj dom. Seveda so bila njegova sredstva le skromna, zato je iskal tudi najcenejšega prostora, ki ga je bilo dobiti. Tak prostor je našel pod Gradom za starim streliščem, v sedanjih Streliških ulicah, zraven mestne pristave, v kateri, če se ne motim, spravljajo še sedaj kramarske lope. Ta prostor, danes stoji tam hiša št. 16., je bil prav brez vse vrednosti, strmo pobočje na vznožju

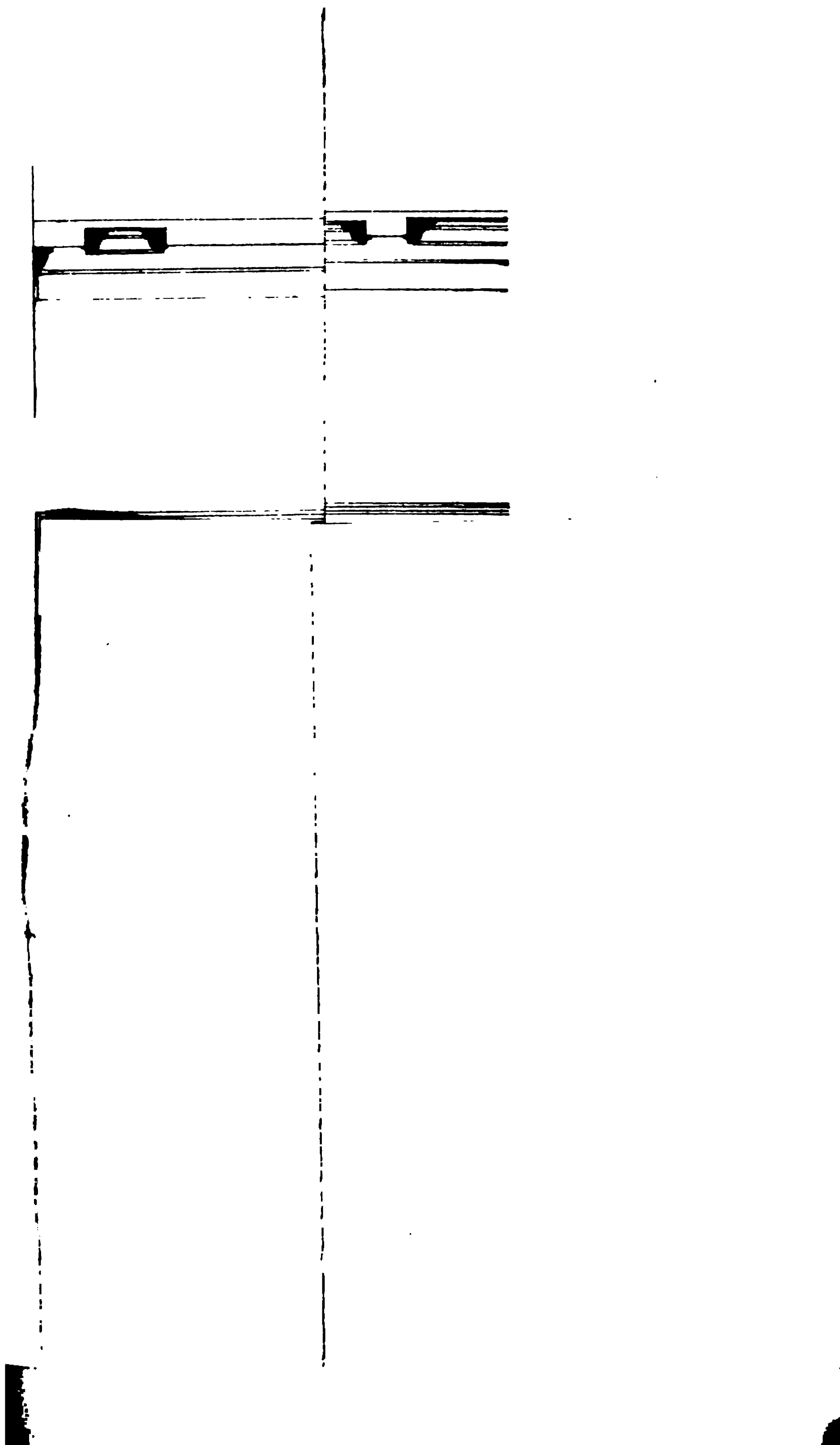
* Valvasor (Ehre, VIII., str. 750) piše, da je grajščak Volbenk baron Schnitzenbaum, ki je bil protestantske vere, to cerkev oropal ter zvonove in uro prilastil gradu (Sonnegg). Njegov hlapec je vzel kip sv. Jurija raz altar in nudil mu svečo v roko, veleč, da naj svéti. Ker kip ni svetil, nesel ga je v kuhinjo, da bi kuhal. Ker pa je bil tu preneroden, vrgel ga je v ogenj, a pri tem se je grad vnel in pogorel. — Dalje pripoveduje Valvasor, da je potem to oskrunjeno svetišče posvetil ljublj. škof Hren l. 1614. Morebiti je altar iz onega časa?

ljubljanskega Gradu in ozek jezik zemlje med tem vznožjem in cesto, ki je pod Gradom držala proti Gruberjevemu prekopu. Ta svet, ki je meril 277 štirijaških sežnjev, je bil mesten in Linhart je prosil, naj ga mu mesto podari, češ, da ni prav nič vreden, «ein öder Grund, ein Berggerippe, welches bisher nichts eingetragen hat». Bil je tako slab, da še za pašo ni bil. Magistrat mu pritrdi, da svet res ni dosti vreden, a ga mu vendar ne more prepustiti, ker namerava med vrtom dr. Kastelca in mestno pristavo napraviti živinski trg ter sezidati stanovanja in hleve. Samo veliki kupi zemlje v tistem kraju naj se še odpeljejo, pa se bo z delom pričelo kar takoj. Sicer pa magistrat, djali so mestni očetje, ne sme oddati najmanjše stvarce brez javne dražbe. Linhart jim je odvrnil, da bo dražba brezuspešna — kdo bo li kaj dal za tak prostor? — Naposled je magistrat, seveda z dovoljenjem kresije, sprejel Linhartovo ponudbo, da bo (Linhart namreč) plačeval od imenovanega prostora po 50 kr. davka na leto. Zgodilo se je to leta 1792. Podarjeni mu svet je Linhart zagradil ter naredil z velikim trudom iz njega vrt. Hišo zidati pa je začel leta 1795. Dozidanja ni dočakal; umrl je 14. julija 1795. leta, še-le 39 let star. (Linhart je zapustil več otrok. Sin Franc Anton Linhart, kresijski komisar, je bil leta 1811. povzdignjen v viteški stan. [Ad. Bäuerle: Was verdankt Österreich der beglückenden Regierung Sr. Majestät Franz I., Wien, 1837.]) Dozidala pa je hišo njegova vdova Josipina še tisto leto, in magistrat ji je primaknil še nekoliko «pustega sveta». Čez tri leta pa je vdova hišo prodala. Kupil jo je šentjakobski župnik Pinhak ter jo spremenil v fabriko za vitrijol. (Mestni arhiv ljublj. fasc. 2.) *J. Vrhovec.*

Stara prorokovanja, izvirajoča iz prve polovine 18. stoletja, so se nam ohranila na notranji strani platnic Dalmatinove biblije, hranjene v tukajšnji Rudolfiški knjižnici. Č. čitatelji naj se sami uverijo, v koliki meri je neznani prorok pogodil bodočnost, ki je za nas vže preteklost. «praficia v na poli ı pri sa kv zhesti vredniga paterieg benedikainarieg v grob naideie v Rokag ena paterie ena ı Kvflena Tabla jenv leta pater ie v Svetosti ı vmervv leta zahen ie dav na snaine ı Kader se bo pisalo 1740 ı boda po Tres Te semle zhes vesvollen fhvet ı Kader se bo pisalv 1760 ı febo Afrika pogrosila jnu v rimi bo preli ; vai ne Te karvi . Kader se bo pisalo 1780 ı Ta krat boda She malv boga Sposnali ı Kader se bo pisalo 1790 ı pride boshia jesa zhes ves volni svet ı Kader se bo pisalo 1845 ; Takrat She na bo nabeniga posterie ı Kader se bo pisalo 1886 : Takrat bode gori vstav Ta velik Mosh ı Kader se bo pisalo 1890 : bo da Ti verni 3 bogove Sposnali ; Kader se bo pisalo 1990 bodo vgaselne Te lvzi bo en poster jnv en ovzhii hlev». *I. V.*

Izdaje in zalaga «Muzejsko društvo za Kranjsko».

Tiskala Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg v Ljubljani.

IZVESTJA
MUZEJSKEGA DRUŠTVA
ZA KRANJSKO.

Urejuje

Anton Koblar.

Letnik IV. — Sešitek 5.

V Ljubljani 1894.
Izdaje in zalaga «Muzejsko društvo za Kranjsko».
Tiskala Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg.

Člani «Muzejskega društva», ki plačajo 3 gld. na leto, dobé «Izvestja» in «Mittheilungen» brezplačno; letniku samih «Izvestij» je cena 2 gld.

Darovi deželnemu muzeju Rudolfinumu l. 1894.

a) **Arhivu:**

Šmartinske listine. (Dalje.)

9.) 1454, 30. junija (an Sontag nach sand Peter vnd sand Paulstag), Loka. — Frizinški škof Ivan podelí Martinu, ključarju cerkve sv. Jerneja v Stražišču (Drasisch), novinski travnik za 2 dni košnje (2 tagwerch gerewte wismads) v Rósovcah (Rósavicah, in der Rossabitz) proti temu, da bode plačevala cerkev škofovski blagajnici na leto po 2 oglejska vinarja fevdnine. [Izv. perg. listina; pritisnjen je škofov pečat.]

10.) 1456, 7. febr. (am samstag nach Dorothea), Frizing. — Frizinški škof Ivan podelí Jakobu Bratogoju (Bratogoy) in Lovrencu Pirhu (Pirich), ključarjema cerkve sv. Janeza v Besnici, v fevd kmetijo v Besnici «am Elm», v loškem grajščinstvu, in sicer na prošnjo loške meščanke Ane, soproge Gašparjeve, ki je bila to kmetijo podedovala po svojem možu Nikolaju Malerju in jo prodala besniški cerkvi. [Izv. perg. listina s pritisnjenim škofovim pečatom.]

11.) 1456, 19. febr. (am Freytag vor Reminiscere in der vasten). — Ana, soproga loškega meščana Gašparja Rinkarja, proda Jakobu Bratogoju (Brattogoy) in Lovrencu Pirhu (Pirich) in njunim naslednikom, ključarjem cerkve sv. Janeza v Besnici, v loškem grajščinstvu, za 35 mark in 300 šilingov dobrih dunajskih vinarjev kmetijo v Besnici, frizinški fevd, kakor jo je dobila po pok. Nikolaju Malerju. Naprosila je Ana v svojem imenu in v imenu sestra, Frančiške in Barbare, loškega oskrbnika in kaščarja Jurija Lambergerja in loškega mestnega sodnika Friderika, da sta privezala svoja pečata. [Izv. perg. listina; pečata sta odtrgana.]

12.) 1459, 4. avgusta (an Sannd Osbolds abent), Loka. — Stražiščani se pritožijo pri loškem oskrbniku in blagajniku Juriju Lambergerju zaradi Bitencev, ki delajo s svojo živino veliko škode v bitenski srenji, namreč v Brezovici (Pirchuarst, sedaj se imenuje Brezgalica) pri Stražišču, v Pinberku (Pinberch, znabiti sedanji Žiberk) in v Šmarjetini Gori, kjer so Stražiščanov gozdne staje (premstall), ne pa bitenska paša. Ugovarjajo tudi, da bi bili Bitenci že prej gonili drobnico, kakor praseta, koštrune in jagnjeta, na pašo v Šmarjetino Goro in Brezovico. Lamberger določi dan za pregled (anleit) v Pinberku in povabi k temu Jurija Kislekarja, Ostermana Liebenbergerja, Ahca Tschugelna, sodnika Petra Vička (Witschek), starega loškega sodnika Friderika in nekaj srenjanov. Zjedinili so se in določili, da smejo v prihodnje Bitenci imeti na paši svojo drobnico v tuji srenji (an dem ausbert), namreč na Šmarjetini Gori, a ne delj, kakor do sv. Jurija, po sv. Juriju naj jo pa imajo v spodnji Mladi Brezovici do pota, kateri gre naravnost skozi pred Dolgo Brezovico gori do Jazbeca. Kdor prekrši to določbo, plača v škofovsko blagajnico 10 funtov vinarjev glôbe. [Izv. pap. listina.]

13.) 1468, 9. nov. (an Mitichn vor Sand Martemstag). — Ahec Peysser in soproga Ana prodasta svoj ograd (Anger), ki leži poleg ograda Tomaža Fakina pod vasjo Šent Peter (dorff Sand peter) in po katerem drži steza proti Stražišču, farni cerkvi sv. Martina pred Kranjem in njenima ključarjema, Pavlu Muleju iz Bitna (Veyting) in Martinu Der-

IZVESTJA
Muzejskega društva za Kranjsko.

Letnik IV. 1894. Sešitek 5.

Grobišče pri Sv. Luciji blizu Tolmina.

Priobčuje S. Rutar.

(Konec.)

Iz teh primerjanj svetolucijskih starin z jednakimi po sosednjih deželah spozna lahko vsakdo, da sta bili središči kovinske obrtnosti v prazgodovinskem času Bolonja in Este. Vendar se pa nahajajo razlike med našimi starinami (ne samo lončenimi, ki so domačega izdelka) in onimi iz tu omenjenih mest. Mesto naših bronastih žar se nahajajo v Bolonji velikanski lonci, in tudi Este ne pozna tako velikih, situlam podobnih bronastih žar, kakoršne so svetolucijske. Pa tudi nakraski imajo tako različno obliko, da ne moremo misliti na kako uvažanje iz Severne Italije. Ne le da imajo čolničaste, certoške in živalske fibule svoje lokalne posebnosti, nego poudarjati je treba, da manjkajo kotančaste fibule popolnoma v Estu in Bolonji. Tudi druge fibule kažejo mnogo karakterističnih razlik. Tako imajo n. pr. svetolucijske prostoločne fibule krajšo zatiko in bolj zakrivljen lok, nego gorenjeitalske. Kačaste fibule so tam in tu mnogoštevilne, ali vendar imajo bolonjske debelejše zavoje na loku. Fibule s stranskimi rozetami in ploskastimi bucki manjkajo v Gorenji Italiji popolnoma.

Tudi odstotek zmesí iz brona in kositarja (prvega je 73 — 91 %) dokazuje, da naši talilci niso bili posebno izurjeni, ker se niso držali vedno istega odstotka, kakor v velikih središčih kovinske obrtnosti. Nasproti pa misli dr. M., da je večina steklenih predmetov od drugod prinesena (iz Fenicije,

ali kake feničanske naselbine), ker se podobne reči nahajajo ne le po vsi Evropi, nego tudi po Aziji in Afriki. Zlasti bradata glava spominja na asirske in babilonske uzorce, po katerih so tudi Feničani posnemali svoje nakrase. V etrurijskih in umbrijskih grobih ne nahajamo takih tipov. Bradni kodri so sestavljeni iz zelo drobnih jagodic, kakoršnih se nahaja premnogo raztresenih po svetolucijskem grobišču, in torej so bile tudi te jagodice od drugod prinesene.

Steklena torila imajo isto pasto in isto razvrstitev barv, kakor feničanska z otoka Cipra. Gledé steklenih fibul se pa ne da kaj takega trditi, ker podobne fibule še niso znane iz krajev, po katerih so Feničani stanovali, ampak se nahajajo le po Italiji in deželah okoli Alp. One posnemajo obliko bronastih fibul in zato so bile bržkone tudi izdelane po omenjenih krajih. Srednjeitalske steklene fibule so iz mnogobarvne paste s podolžnimi rebri, a naše alpske so iz prozornega, večinoma višnjevega stekla, in sicer, ali gladke, ali pa polne malih bradavic.

Če primerjamo tolminske lončene posodo s kranjskimi, najdemo sicer pri obojih isto pasto, ali njih oblika in tehnika je kaj različna. Z malimi izjemami so kranjske lončenine precej surove, prvotne, in isto velja tudi za dober del isterskih. Tako n. pr. so torilca z visokim ročajem, katerih je množina v kranjskem muzeju v Ljubljani, zelo debela in nimajo one elegantne oblike, katero občudujemo pri tolminskih. Tudi nakraski so pri kranjskih torilih zelo redki: samo dve imata bronaste žebljičke, nobeno pa ne svinčenih ali kositarskih prevlečkov. Samo na majhnem številu čaš se nahajajo izmenice rudeče-črni pasovi, in velike žare imajo le izjemoma take trakove. Tudi se ne nahajajo po Kranjskem situlam podobni lonci (izvzemši one na občinskem pašniku pri Slivnici) in rudeči piskri z ušescem. Bolj podobni pa so si bronasti predmeti, zlasti fibule (izvzemši dvojno-kotančaste).

Tolminska grobišča so različna tudi od isterskih. V poslednjih manjkajo popolnoma velike žare in mesto njih se nahajajo manjše posode (kakor tudi v Estu in Bolonji), katere

služijo na Tolminskem le stranskim namenom. Zato pa se nahajajo v isterskih žarah kosti vedno skrbno odbrane («ossilegium»), a na Tolminskem prav izjemoma. Čeravno imajo isterska grobišča važne posode, vendar te niso tako lepo razvite, kakor tolminske. V Istri se nahaja največ trebušastih, debelih loncev, a prav redke so stožčaste čaše, sklede in situlam podobni lonci. Manjkajo tudi tolminski piskri z ušescem, kupe z visokim podnožjem in torila z visokim ročajem. Tudi nakraski (vtiski s prstom, geometrične risarije, vzbočene podobe, jeleni, goske i. t. d.) so na isterskih posodah starejši in podobni onim iz arhaične nekropole bolonjske. Zelo redki pa so kovinski nakraski in tudi situle so gladke (jedna sama ima vzvišeno vrvico).

V Istri so fibule zelo redke; prostoločne, polumesečne ter dvojno-kotančaste so popolnoma neznane, a prevladujejo certoške (vse s špiralo) in kačaste fibule. Igle s krogljicami se nahajajo po Tolminskem, kakor po Istri. V poslednji deželi so zelo navadni špiralni prstani in zapestnice, dalje širokotračne zapestnice z repinasto zapono, ki manjkajo popolnoma na Tolminskem. Isterski uhani so vedno gladki, mnogoštevilni pasovi imajo vdolbene nakraske (zlasti meandre), a gladkih in zavitih ovratnic nič ni.

Iz vsega tega vidimo, da je na Tolminskem pač dober del podobnih tipov, ki se nahajajo po vseh bližnjih, istočasnih grobiščih, ali vendar so te oblike spremenjene po posebnem ukusu dotičnega kraja. Iz tega sledi, da se ne more misliti na nikako uvažanje teh predmetov, ker, če bi se bilo to godilo, morali bi trditi, da so na jednem mestu izdelovali različne oblike jednega ter istega predmeta, a tedaj bi bilo neverjetno, da bi se ne bil ohranil nobeden primerek na mestu izdelavanja. Velika večina onih predmetov torej, ki določujejo kulturno stanje jednega kraja, izdelana je bila v istem kraju, ali pa vsaj prav blizu njega. «O tem sem se uveril — piše dr. M. — posebno tedaj, ko sem obiskaval severne muzeje, v katerih se nahaja brezštevilna množina predmetov, ki niso znani južnim krajem, dalje nekaj malo

takih, ki se bistveno razločujejo od prvih in so torej gotovo tuji izdelki. Kako bi se drugače nahajali talilni kalupi daleč od onega kraja, kjer so se našli iz njih izvirajoči predmeti? Pri sv. Luciji nismo našli do sedaj nobenega kalupa, ali razkopavalo se je doslej skoro izključno le grobišče in v teh vendar ljudje niso zagrebali rokodelskega orodja (z malimi izjemami). Pri malem poskusu na svetolucijskem gradišču smo našli pa več kosov bakra. Ti kosovi so kazali znake talenja in so bili namenjeni, da se prekujejo v bronaste predmete. Za razvitek keramike je svetolucijska okolica kaj ugodna, ker se nahaja dobra ilovica na Selih, Kozarskem, v Tolminu i. t. d.»

Če vse rečeno pregledamo, spoznamo lahko, da spadajo tolminska grobišča v prvo dobo železa, t. j. v ono dobo človeške izobraženosti, ki je cvela v prvem tisočletju pred Kristom skoro po vsi Evropi. Seveda je velik razloček v kulturnem razvitku med Srednjo Italijo in našimi kraji. V najstarejši dobi so si bili predmeti tudi oddaljenih krajev bolj podobni, kot pozneje, ko so Ertruščani že prišli v dotiko s Feničani in pozneje z Grki, ki so bolj spodbudili in povzdignili prvotno kulturo. Nasproti pa so prebivalci ob najnotranjejšem zalivu Jadranskega morja, h katerim je le redko kak ptujec prišel, delj časa ohranili svojo prvotno izobraženost, ker so bili oddaljeni o tujega vpliva. Na te prebivalce so začeli še le pozneje vplivati bolj izobraženi narodi, in sicer ne samo od juga, nego tudi od severa, in zlasti pa z Balkanskega polotoka. Toda starinski predmeti od tam doli še niso zadosti preiskani, da bi mogli z gotovostjo določiti ta vpliv.

Povdarjali smo, kako podobne so tolminske starine bolonjskim in atestinskim. V Bolonji je trajala prva železna doba (tako imenovana «villanovska») do l. 500 pred Kristom, ko so Etruščani to mesto posedli in mu kar najedenkrat prinesli svojo, že bolj napredno kulturo (pisane atiške vaze). V Estu stara kultura ni bila tako nenadno pretrgana, nego prehajala je počasi iz jedne dobe v drugo (učenjaki razločujejo štiri take dobe atestinskih starin). Ta kultura je začela najbolj cvesti okoli polovice V. stoletja pred Kristom, ko se

je keramika najbolj razvijala (rudeče-črni pasovi, najmnogovrstnejše fibule, elegantni sklepanci, situle s podobami i. t. d.). Tedaj so začeli tudi že uvažati pisane grške posode.

Pri Sv. Luciji, kakor že rečeno, ni mogoče zaslediti različnih tipov v starejšem in novejšem delu grobišča, čeravno je moralo gotovo mnogo mnogo časa preteči, predno so tolikošen prostor napolnili z mrliči. Po primerjajoči poti pridemo do sklepa, da je svetolucijsko grobišče iz istega časa, kakor II. in III. doba atestinskih (odnosno istočasnih bolonjskih) grobišč. Ker je Sv. Lucija zelo daleč od morja, zato je prišlo do nje le malo grških (apulskih) posod, dočim se jih po Istri nahaja vse polno. Čudno pa je, da niso našli pri Sv. Luciji še nikakoršnega napisa, niti pečatov in tvorniških vtiskov na bakrenih posodah, kakoršnih je vendar dosti na kovinskih ploščicah v Bolonji in Estu. Ker so se pa ohranile pri Sv. Luciji tudi še arhajične fibule, zato lahko sklepamo, da sega tamošno grobišče v najstarejšo kovinsko dobo.

Kdaj so prenehali pokopavati v svetolucijski nekropoli, to lahko spoznamo iz tega, da se v njej ne nahaja skoraj nič latênskih predmetov, ki so večinoma zunaj grobišča raztreseni, tako da ne morejo spadati v isto dobo, kot nekropola. Pridrli so bili, kakor je znano, Galci že v V. stoletju v Gorenjo Italijo in se po nji tako hitro razširili, da so bili Veneti že v III. stoletju vsprejeli galske šege in obleke. Od konca IV. stoletja pred Kristom razširila se je počasi galska kultura (ki pa je bila nižja od venetske) tudi po naših krajih in je prevladovala do začetka rimskega gospodstva, kakor se spozna iz galskih starin v atestinskih grobiščih. Zato se ne smemo čuditi, če nahajamo pri Sv. Luciji in po Kranjskem bolj arhajične fibule skupno z novejšimi.

Iz vsega tega sledi, da so začeli pokopavati pri Sv. Luciji najpozneje okoli l. 600 pred Kristom in so pokopavali celo do (okroglo) l. 300 pred Kristom. Imena tedanjih prebivalcev nam sicer noben vir ne imenuje, ali iz priložkov, katere so svojim mrtvim dajali v grobe, sklepamo brez dvojbe, da so bili ilirskega pokolenja in sicer venetskega rodu. Iliri so bili na-

seljeni po srednjem in severnem delu Balkanskega polotoka, po Istri, vzhodno-alpskih deželah in po Benečiji tjedoli do Pada in Gardskega jezera. Tudi po Apuliji in Kalabriji so bivali ilirski razrodi (Japigi, Mesapi, Dauni i. t. d.), ki so bili prišli čez morje z Balkanskega na Apeninski polotok, in celo po Umbriji in Picenu so bile posamezne ilirske naselbine. Proti severu so se razprostirali Iliri celo do Ina,* in ime Veneti nahajamo n. pr. v gori «Grossvenediger» in «M. Venet» med Imstom in Landeckom. Veneti so se naselili brez dvoma z Balkanskega polotoka okoli Tržaškega zaliva v gorenjeitalsko nižino. Pred Veneti pa je stanovalo po naših krajih bržkone še jedno prvotno ljudstvo (to je mnenje g. dr. M., drugi starinoslovci pa so postali glede «preseljevanja» že neizrečeno skeptični).

Nove preiskave na Balkanskem polotoku so dokazale očividno, da so bili tamošnji gorati in gozdnati kraji gosto naseljeni že v kamneni dobi, ob istem času, kakor italijanske teramare, in da so ljudje tam ravno tako po gradiščih stanovali, kakor na Kranjskem in Primorskem. Če so torej Veneti poznejši prisiljenci (po mnenji dr. M.), morali so se gotovo hudo bojevati s prvotnimi prebivalci in niso mogli po najkrajši poti prodirati v Gorenjo Italijo. Potovanje Venetov je bilo prav za prav brez načrta in cilja: pomikali so se počasi naprej za solncem, kakor jih je k temu sililo pomanjkanje živeža ali pa napadi sovražnikov. Mogoče je, da so ravno v Bosni delj časa bivali, in zato se nahajajo tam slične starine, kakor pri nas in po vseh alpskih deželah tjegori do Bavarske. Vendar pa se razločujejo naše starine nekolike od bosenskih in zato jih imenuje dr. M. «veneto-alpske».

«Naši kraji — tako sklepa dr. M. svojo temeljito razpravo — torej niso bili divji predeli, kjer so stanovali barbari in po katerih so se potikale tolpe narodov brez zakona in civilnega reda. Že mnogo poprej, nego so Rimljani podjarmili Apeninski polotok, cvetela je po gorenjesoških dolinah

---

* Pauli, Altitalische Forschungen, Leipzig 1886 bis 91, str. 420.

in bližnjih planotah lepa, mnogoletna in napredna kultura. Naša grobišča so podobna prstanu, ki spaja zahod z vzhodom in ki priča, da so že v onih starodavnih časih bivali po Balkanskem in Apeninskem polotoku sorodni, med seboj občujoči narodi, ki so imeli podobno, čeravno po krajevnih razmerah modifikovano kulturo.»

Kakor že rečeno, povdarja dr. M. izrecno, da so bili z malimi izjemami vsi starinski predmeti svetolucijski — isto velja tudi za Kranjsko — izdelani doma in od domačih obrtnikov, kar je dvorni svetovalec Hochstetter že l. 1883. povdarjal gledé vaških in šmarjetskih starin. S to trditvijo se strinjajo tudi vsi najnovejši preiskovalci prazgodovinskih dob, in istega mnenja so vsi razsodni možje, ki se resno pečajo z arheologijo. S tem pa je popolnoma dno spodbito trditvi: «In jener scheinbar so morgenfrühen (!) Zeit etablierten (!!) sich etruskische Schmelzer und Schmiede im Lande (sc. Krain), um die Producte ihrer Fabriken hier an Mann und Weib (!!!) zu bringen.» (Argo, 1892, str. 10 in 11.)

Etruščansko prašanje je torej za nas Slovence rešeno. Že l. 1886. je spoznal A. B. Mayer, ki je kopal na Gorini (Gurina pri Muti), da slavnoznani vurmljanski napis (Würmlach, na severni strani Polinika) ni sestavljen v etrurskem jeziku, nego bržkone v ilirskem. In v soglasju s tem piše T. Mommsen v V. zvezku «Rimske zgodovine» str. 180 in 182, «da so bili prvotni stanovniki Norika ilirskega rodu, a pozneje mnogo s Kelti pomešani, ter da so stanovali Iliri po vseh zemljah na severni in vzhodni strani Jadranskega morja in še celo po Ogerski na desni strani Dunave. Kakor znano, smatra Mommsen tudi končnico ik v rimskih nadpisih naših krajev, da je ilirskega korena.

Zajedno z etruščanskim prašanjem pada pa tudi keltsko, ki je zadnja desetletja tako zelo strašilo po vseh spisih Slovanom sovražnih zgodovinarjev. Zlasti štajerski pisatelji (Knabel, Mitt. des hist. Vereines f. Steiermark, XIV; Muchar, Keltisches Noricum; Pichler, Virunum; in Krones, Oesterreichische Geschichte) so bili vsi navdušeni za keltsko prvo-

bitnost po slovenskih deželah in so skušali s tem zajeziti «slovanski naval». Francoski in angleški, torej v tem prašanju najkompetentnejši raziskovalci (n. pr. P. L. Lemiere, Aleks. Bertrand, Evans), so dokazali, da treba Kelte dobro razločevati od Galcev. Prvi so bili miren, nebojevit narod, stalno naseljeni po Britaniji, Franciji in Severni Italiji, drugi pa nomadsk narod južne Nemčije (in Češke). Od tod so se preselili Galci čez Reno na Francosko, ustanovili tam vojaško-aristokratično državo in dali celi deželi ime Galija. To so ravno tisti Galci, ki so se razširili okoli l. 400 v Gorenjo Italijo, napali Rim, preplavili tudi naše dežele ter prodrli celo v Grecijo in Frigijo.

S tem smo označili sedanje stanje znanstvenih raziskav o Keltih. Nasprotniki Slovencev seveda ne bodo zadovoljni in se ne bodo dali prepričati, dokler se ne vresniči zahtevanje Fliegerja (Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft VII., 284): «Man sollte die Schriften der Keltomanen auf den Index setzten, damit nicht sonst ehrliche Forscher auf Irrwege geleitet werden.»

Regesti k domači zgodovini.

Spisal dr. **Fr. Kos.**

(Dalje.)

Št. 35. *847, dne 12. oktobra,*[1] *Rezno.*

Kralj Ludovik dà Pribini[2] vso zemljo, katero je imel prej kot fevd, v popolno last, razun tistih krajev, kateri so bili lastnina solnograške cerkve.

---

[1] Kar se tiče letnice, gl. Letopis Matice slov. za l. 1882 in 1883, str. 357, op. 7. — Primerjaj tudi Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 531.

[2] O Pribini gl. Letopis Matice slov. za l. 1882 in 1883, str. 355 in d. — Kar se tiče pravilne pisave tega imena, gl. Letopis Matice slov. za l. 1886, str. 131, št. 198. — Gl. tudi Miklošič, Die Bildung der slav. Personennamen. (Denkschriften der kais. Akad., Phil.-hist. Cl., X. Bd., str. 301, št. 297.)

Priče: «Liuphrammus archiepiscopus, Erchanbertus episcopus, Erchanfridus episcopus, Hartwigus episcopus, Karolomannus, Hludowicus, Ernust, Ratpot, Werinheri, Pabo, Fritilo, Tacholf, Deotrih, Waninc, Gerolt, Liutolt, Deotheri, Wolfregi, Jezi, Egilolf, Puopo, Adalperht, Megingoz, item Adalperht, Odalrih, Pernger, Managolt».[3]

«Actum in Reganespurc, anno Domini 848 (849), indictione XI, sub die IV. Idus Octobris.»

[Iz spisa «Convers. Bag. et Carant.», c. 13. (Mon. Germ. Script. XI.)]

Št. 36. *853, dne 18. januvarja. Rezno.*

Ludovik, kralj Vzhodne Francije, potrdi vsled prošnje rezenskega škofa Erchamfrida samostanu sv. Emerama (v Reznem) daritev grofa Wilihelma, kateri je poklonil rečenemu samostanu vso svojo lastnino med Aist-om, Naarn-om («inter Agastam et Nardinam»),[4] Donavo in Nordwald-om («Nortuualt») s hišami in drugimi poslopji, s podložniki («mancipiis atque manentibus»), travniki, pašniki, gozdi itd. Dalje potrdi kralj samostanu sv. Emerama vse tiste stvari, katere je Wilihelm dal svoji soprogi Engilradi, po njeni smrti pa prepustil samostanu. Potem mu tudi potrdi to, kar je podelil isti grof imenovanemu samostanu v Rosdorfu[5] in pa sploh na tisti strani Donave. Kralj ukazuje, da naj obdrži omenjeni samostan za zmerom vse to, kar je dobil od rečenega Wilihelma. Vsi ljudje, Bavarci in Slovani, svobodni in podložni («tam Baioari quamque Sclaui, liberi et serui»), ki bivajo na podeljeni zemlji, ostanejo naj še v bodoče na njej. Noben kraljev

---

[3] Nekatere tu naštete priče so nam znane. Liuphrammus je bil solnograški nadškof, Erchanbertus freisinški škof, Erchanfridus rezenski škof in Hartwigus pasovski škof. Karolomannus in Hludowicus sta bila sina kralja Ludovika. Ernust je bil grof Češke Marke (Ann. Fuld. a. 849 in 861), Ratpot mejni grof Vzhodne Marke (Letopis za l. 1882 in 1883, str. 355), Tacholf pa vojvoda Srbske Marke, kateri je dobro poznal slovanske navade in postave (Ann. Fuld. a. 849).

[4] Aist in Naarn ste reki v severovzhodnem delu Gorenje Avstrije ter se izlivata v Donavo.

[5] Kje je bil Rosdorf, ni znano. Morebiti med Linz-om in Pasov-om.

sodnik ali pa kaka druga oblast jih ne sme v kateremkoli oziru kaznovati ali pa pregnati kam drugam. Dovoljeno pa je samostanskim oskrbnikom, uradnikom in odvetnikom kadar koli si bodi pod kraljevim varstvom prebivati in vladati po dotični zemlji.

Isto tako ne sme kraljev sodnik, ali pa kaka druga sodnijska oblast, niti svobodnih, niti podložnih prebivalcev poleg Erlaf-a, v Herilungeueldu,[6] potem v Sierning-u,[7] pri Aistu, Perschlingu[8] in v Rosdorf-u ter sploh med tistimi mejami, med katerimi ima emeramski samostan svojo zemljo, kaznovati, ali pa jih siliti k javnim zborom in v vojsko, dokler jih pravično sodijo emeramski odvetniki.

«Data XV.° Kld. Februarias anno Christo propitio XX.° regni domni Hludouuici serenissimi regis in Orientali Francia, indictione prima. Actum Reganesburg civitate.»

[Izvirnik v Monakovem. — Mon. Boica, XXVIII I, str. 45, št. 31. — Urkundenbuch d. Landes ob der Enns, II (1856), str. 16, št. 12. — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 537, št. 1363 (reg.).]

Št. 37. *854, dne 30. oktobra. Pavija.*

Cesar Ludovik potrdi vsled prošnje grofa Eberharda («Evrardus»), svojega botra,[9] oglejskemu ali furlanskemu patrijarhu Theutmaru in njegovim naslednikom metropolsko oblast čez istrske škofe in cerkve. — Oglejski patrijarh Theutmar je pokazal cesarju po grofu Eberhardu stare listine,

---

[6] Erlaf je reka v Dolenji Avstriji ter teče v Donavo. Blizu njenega izliva v Donavo je bil Herilungoburg (gl. listino z dne 6. okt. leta 832.) in zgorej omenjeni Herilungeuelde.

[7] Sierning («ad Sirnicha») je blizu Steyer-a na Gor. Avstrijskem. V Sierningu so nekdaj bivali Slovenci (gl. Schumi, Archiv I, str. 4).

[8] Perschling («Bernsnicha») je na Dol. Avstrijskem od St. Pöltena proti vzhodu. Iz neke listine z dne 22. oktobra leta 893. je razvidno, da je bil ta kraj «in Sclaviniae locis».

[9] «Per Evrardum ill. Comitem dilectumque compatrem nostrum.» — Eberhard, vojvoda ali mejni grof furlanski, je imel za ženo Gizelo, hčer Ludovika Pobožnega.

iz katerih je bilo razvidno, da je imela oglejska cerkev patrijarhalno oblast po vsi Istri že od prvih časov krščanstva. Ko je bil Oglej razrušen, prisvojila si je za nekolika časa gradeška cerkev to oblast, katero je pa pozneje oglejska cerkev znova zadobila vsled prizadevanja njenih patrijarhov, rimskih papežev in frankovskih vladarjev. Ko se je polastil oglejskega mesta hunski kralj Atila, zbežal je patrijarh Pavel z vsemi cerkvenimi zakladi na otok Gradež. Ker je bil Oglej dalj časa razrušen, prisvojil si je po smrti patrijarha Pavla gradeški škof patrijarhalno oblast. Na raznih sinodah je bilo pozneje sklenjeno, da naj oglejski ali furlanski patrijarh zopet dobi staro patrijarhalno oblast po vsi Istri, kakor so jo imeli njegovi predniki. Posebno se je to določilo pod papežem Evgenijem, kateri je ukazal vsled želje cesarjev Ludovika (Pobožnega) in Lotarja, da naj se snide sinoda v Mantovi.[10] Tu se je rešil prepir med oglejsko in gradeško cerkvijo v navzočnosti papeževih legatov in oglejskega patrijarha Maksencija. Pozneje, za časa papeža Gregorja (IV.), se je vsled želje furlanskega patrijarha Maksencija še enkrat obravnavala ta zadeva med njim in gradeškim škofom. Da bi pa to vprašanje ne prišlo znova zopet na dan vsled poželjivosti in zlobnosti nekaterih ljudij, prosil je patrijarh Andrej po grofu Eberhardu cesarja Lotarja, da bi potrdil stare pravice oglejske cerkve. Ravno tako je tudi patrijarh Theutmar prosil po grofu Eberhardu njega (cesarja Ludovika II.), da bi blagovolil potrditi oglejskim ali furlanskim patrijarhom njih metropolsko oblast čez isterske škofe in cerkve.

«Datum III. Kal. Novembris, anno Christo propitio imperii domini Hludovici piissimi augusti V, indictione III. Actum Papia civitate palatio regio.»

[Transsumpt iz leta 1250. v Benetkah, Marciana. — Rubeis, Mon. eccl. Aquil., str. 438. — Cappelletti, Le chiese d' Italia, VIII, str. 131. — Kandler, Codice dipl. Istriano. — Valentinelli, Reg. docum. Germ, hist. illustr., str. 391, št. 48 (reg.). — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 444, št. 1164 (reg.).]

---

[10] Sinoda v Mantovi je bila leta 827. Glej zgorej št. 20.

Št. 38. *Med 858—867.*

Papež Nikolaj I. piše Osvaldu, pokrajinskemu škofu koroškemu («Osbaldo chorepiscopo Quadrantino»)[11] ter mu odgovarja na njegovo vprašanje, da bi bilo primerno, ako bi tisti duhovnik, ki bi, braneč samega sebe, umoril kakega nevernika, pustil duhovsko službo. «De his clericis.»

Datum manjka.[12]

[Pithoeus Pet. et Franc., Corpus iur. canonici, I, (1695), str. 64. — Jaffé, Reg. pont. Rom., (1851) str. 252, št. 2164 (reg.). — Archiv f. Kunde österr. Gesch.-Qu., I, 3. snopič, str. 7, št. 9 (reg.).]

Št. 39. *Med 858—867.*

Papež Nikolaj I. piše Osvaldu, pokrajinskemu škofu koroškemu («Hosbaldo, chorepiscopo Quadrantino»), da naj pregovori svojega škofa (solnograškega nadškofa), da se bo ta združil s postavnim številom svojih koleg, namreč s šestimi soškofi iz bližnjih škofij, ter s temi in ž njim (z Osvaldom)

---

[11] Solnograški nadškofje so pošiljali med koroške Slovence pokrajinske škofe («chorepiscopos»). Prvi tak škof je bil Modest (okóli leta 770.) drugi Teodorik (okoli 800), tretji Oton (okoli 830), četrti pa Osvald, kateri je okoli leta 860. bival med Slovenci. — Conv. Bag. et Carant. c. 9 (Mon. Germ. Script. XI, str. 11): «Quorum temporibus Liuprammi videlicet ac Adalwini archiepiscoporum, Osbaldus episcopus Sclavorum regebat gentem». — Excerptum de Karentanis (Mon. Germ. Script. XI, str. 14 in 15) omenja: «Karentanis primo predicavit Modestus episcopus missus et consecratus a beato Virgilio sub Pippino Francorum rege. Post hunc missus et consecratus est Theodoricus episcopus in presentia Karoli imperatoris ab Arnone archiepiscopo. Post hunc Otto episcopus consecratus ab Adelrammo archiepiscopo. Post hunc Hosbaldus episcopus sub Liuprammo et Adelwino archiepiscopis. Huic Osbaldo scripsit Nicolaus papa duos canones, qui in corpore decretorum inveniuntur». — V knjigi «Verbrüderungsbuch des Stiftes St. Peter zu Salzburg», katero je izdal Karajan, stoji na str. 29: «Ordo choriepiscoporum Carentane regionis». Potem so navedena naslednja imena koroških pokrajinskih škofov: «Salomon, Engilfrid, Alaricus, Dietricus, Kotapertus . . . . . Vunnigerus». Drugi viri ne poznajo teh škofov razun Dietrika (Teodorika) in Kotaperta (Gotaberta).

[12] Papež Nikolaj I. je vladal od 24. aprila leta 858. pa do 13. novembra leta 867. (Gl. Jaffé, op. cit. str. 237 in 254.)

natančno preiskoval, je li dijakon (o katerem je Osvald najbrže poročal papežu) izgubil življenje vsled udarca (zatoženega) duhovnika, ali pa vsled tega, ker je, padši s konja, zlomil si tilnik. Ako ni dotični duhovnik smrtno ranil dijakona, naloži naj se mu (duhovniku) primerna kazen zarad njegove prenaglosti in prepové za nekoliko časa maševanje, a pozneje naj se mu zopet dovoli. Ako ga je pa smrtno ranil, ne smé več opravljati božje službe, ker ne pristoji taka jeza in postopanje božjemu služabniku, če tudi ni imel namena, da bi ga bil umoril. Pusté naj se mu pa dohodki njegove cerkve, da bo mogel preživiti sebe in svoje ljudi. — «Studeat sanctitas.»

Datum manjka.[13]

[Pithoeus Pet et Franc., Corp. iur. can. I, str. 69. — Jaffe, Reg. pont. Rom., str. 252, št. 2165 (reg.). — Archiv f. Kunde österr. Gesch.-Qu., I, 3. snopič, str. 7, št. 10 (reg).]

Št. 40. *859, dne 1. oktobra. Ranshofen.*

Ludovik, kralj Vzhodne Francije, podeli vsled prošnje svojega fevdnika, grofa Papona, grofu Vitoglavu («Uuitagouua comiti») 12 kmetij v Admontski dolini («in Ademundi valle»).

«Data Kal. Octobris, anno XXVIII, regni domini Hludouuici serenissimi regis in Orientali Francia regnante, indictione VIII.[14] Actum Ranthesdorf.»

[Izvirna listina na pergamentu v c. kr. tajnem državnem arhivu na Dunaju. — Juvavia, Anh., str. 94, št. 37 z napačno letnico 860. — Zahn, Urkundenb. f. Steierm., I, str. 9, št. 6. — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 556, št. 1400 (reg.).]

Št. 41. *860, dne 20. februvarja. Rezno.*

Kralj Ludovik potrdi vsled prošnje opata Otgarja samostanu v Altaich-u to, kar mu (samostanu) je daroval z njegovim (Ludovikovim) dovoljenjem vojvoda Pribina od svoje lastnine

---

[13] Glej opazko št. 77.

[14] Zastran datiranja primerjaj Sickel-ovo razpravo v Sitzungsber. der phil.-hist. Cl. der kais. Akademie, XXXIX, str. 170, št. 78.

v svojem vojvodstvu. Darovana zemlja se je razprostirala okoli «Salapiugin-a» ter je segala na vzhodu unstran reke Zale do Slovenske Marke in do «Stresmarn-a, potem ob Zali navzgor do «Waltungesbah-a», dalje do razvodja med Zalo in Rabo in pa do »Chirihstetin-a».[15]

[Izvirna listina v Monakovem. — Mon. Boica, XI, str. 119. — Beiträge zur Kunde steierm. Gesch.-Qu., IX (1872), str. 16, op. 42 (odl.). — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 556, št. 1401 (reg.).]

Št. 42. 860, dne 20. novembra. Mattighofen.

Kralj Ludovik daruje vsled prošnje solnograškega nadškofa Adalvina njegovi cerkvi mesto Sabarijo («Sabariam civitatem»)[16] in zemljo ob Pinki (Peinihhaa»),[17] katero so Odolrik, kraljevski grof in preglednik («missus») za te kraje, ter nekateri drugi kraljevski fevdniki obhodili in izročili imenovanemu nadškofu. Ob jednem podeli kralj solnograški cerkvi v popolno last tiste dvore, katere so solnograški nadškofje dobili v fevd od kake druge osebe ali pa od njega (kralja) samega, namreč «ad Magalicham,[18] ad Wachawa,[19] ad Liupinam,[20] ad Holon-

[15] «quod .... dedit Briwinus fidelis dux noster cum consensu et licentia nostra .... de sua proprietate in suo ducatu, quicquid habuit ad Salapiugin infra terminos istos, in orientem ultra Salam fluviolum usque ad Slougenzin marcam et Stresmarn et sic sursum per Salam usque ad Uualtungesbah et sic usque in Hrabagisceit et ad Chirihstetin.» — Salapiugin (Salabogen) je najbrže sedanji Zalaber ob reki Zali, katera teče po jugozahodnem Ogerskem ter se izliva v Blatno jezero. Hrabagisceit brez dvoma ni nič druzega, kot Raabscheide, namreč razvodje med Rabo in Zalo. Slougenzin marca = Slovenska Marka ali marka Slovencev. Kje so Stresmarn, Uvaltungesbah in Chirihstetin, ni mogoče določiti.

[16] Sabaria, sedaj Sobotica (Steinamanger) v Železni županiji na zahodnem Ogerskem.

[17] Peinihhaa je potok Pinka od Sobotice proti zahodu.

[18] Magalicha je Mölk na Dolenjem Avstrijskem tik Donave.

[19] Wachawa je Wachau na levem bregu Donave od Mölka proti severu.

[20] Liupina je sedanji Loiben na levem bregu Donave na Dol. Avstrijskem (sod. okraj Krems).

purch,[21] ad Trigisinam,[22] ad Penninwanc,[23] ad ecclesiam Anzonis,[24] ad Witanesberc,[25] ad ecclesiam Ellodis,[26] ad ecclesiam Minigonis presbyteri,[27] ad Kundpoldestorf,[28] ad Rapam,[29] ad sicam Sabariam,[30] item ad Peinicahu,[31] ad Salapingin,[32] et ecclesiam ad Chuartinahu,[33] ecclesiam ad Kensi,[34] ecclesiam ad Ternberh,[35] ecclesiam Gundoldi,[36] ecclesiam ad Sabnizam,[37] ad Nezilinpah,[38] item ad Rapam,[39] ad Tudleipin,[40] ad Sul-

[21] Holonpurch je Hollenburg na desnem bregu Donave (sod. okr. Mautern).

[22] Trigisima je Traismauer na desni strani Donave poleg Traisena (sod. okr. Herzogenburg).

[23] Penninwanc je Penk na vzhodni strani Gloggnitz-a na Dol. Avstr.

[24] Ad ecclesiam Anzonis je sedanji Lanzenkirchen poleg Litave (sod. okr. Dunajsko Novo Mesto).

[25] Witanesberc = Pittenberg je sedanji Pitten (sod. okr. Neukirchen).

[26] Ad ecclesiam Ellodis je sedanji Edlitz (sod. okr. Aspang na Dol. Avstrijskem).

[27] Ad ecclesiam Minigonis je sedanji Mönichkirchen tik avstrijsko-štajerske meje (sod. okr. Aspang).

[28] Kundpoldestorf je najbrže Kobolsdorf v Železni županiji na Ogerskem.

[29] Ad Rapam je sedanji Rabnitz (madj. Ramóc) poleg Rabice (Repcze) v Železni županiji na zahodnem Ogerskem.

[30] Ad sicam Sabariam je prej ko ne Zöbern poleg Zöbernskega potoka na Dolenjem Avstrijskem (sod. okr. Aspang).

[31] Peinicahu je to kot Peinihhaa (gl. op. 82).

[32] Salapingin je sedanji Zalabér poleg Zale na jugozahodn. Ogerskem.

[33] Kraj «ad Chuartinahu» je bil v Kocelovi državi (gl. Conv. Bag. et Carant. c. 13., Mon. Germ. Script. XI, str. 14), tedaj med Rabo in Dravo.

[34] Kensi je Kisek (nemški Güns) v Železni županiji na Ogerskem.

[35] Tu omenjeni Ternberch je bil v Kocelovi državi (gl. Conv. Bag. et Carant. c. 13.). Ne smemo ga zamenjati s Thernberg-om na Dol. Avstrijskem (sod. okr. Neukirchen).

[36] Neznan kraj.

[37] Sabniza je Žabnica (nemški Safen) poleg Safenbach-a na severovzhodnem Štajerskem (sod. okr. Hartberg).

[38] Nezilinpah je sedanji Nestelbach na vzhodnem Štajerskem (sod. okr. Fürstenfeld).

[39] Ad Rapam je kraj poleg Rabe na sedanjem vzhodnem Štajerskem.

[40] Ad Tudleipin se je zvala pokrajina okoli Radgone na štajersko-ogerski meji.

pam,[41] ad Lubantam,[42] ad Kurcizam,[43] beneficium Engilbaldi, ad Karantanam ecclesiam sancte Marie,[44] ad Trahove,[45] ad Gurniz,[46] ad Trebinam,[47] ad Astarwizam,[48] ad Friesach,[49] ad Crazulpam,[50] ad Pelisam,[51] ad Chumpenzam,[52] ad Undrimam,[53] ad Liestinicham,[54] ad Pruccam,[55] ad Morizam,[56] ad Strazinolun[57] duo loca, ad Luminicham[58] iuxta Rapam». Od današnjega dne naj ostanejo ti kraji brez vsakega ugovora v oblasti solnograške cerkve in nikdo izmed kraljevskih vojvod, grofov in vikarjev ter nobena sodnijska oblast nima pravice polastiti se kateregakoli navedenih krajev.[59]

---

[41] Sulpa je reka Sulm pri Lipnici na Štajerskem.

[42] Lubanta je Labodnica v labodski dolini na Koroškem.

[43] Kurciza je Gorčica (Görtschitz), ki se pri Št. Janžu na Koroškem izliva v Krko.

[44] Ad Karantanam ecclesiam sancte Marie je Gospa Sveta blizu Krnskega gradu (Karnburg) na Koroškem.

[45] Trahove je Dravski Dvor (Drauhofen) blizu Tinj na slovenskem Koroškem.

[46] Gurniz je Podkrnos od Celovca proti vzhodu.

[47] Trebina je Trebno (nemško Treffen) na Koroškem (sod. okr. Beljak).

[48] Astarwiza je Ostrovica (Hoch-Osterwitz) na Koroškem (sod. okr. Št. Vid).

[49] Friesach so Breže na severnem Koroškem.

[50] Crazulpa je Grasslupp na severnem Štajerskem (sod. okr. Neumarkt).

[51] Pelisa je Pöls na severnem Štajerskem (sod. okr. Judenburg).

[52] Chumpenza je Kobenz na severnem Štajerskem (sod. okr. Knittelfeld).

[53] Ad Undrimam je Ingering na severnem Štajerskem (sod. okr. Knittelfeld).

[54] Ad Liestinicham je potok Liesing na severnem Štajerskem (sod. okr. Ljubno).

[55] Ad Pruccam je Bruck na Muri.

[56] Moriza je Murica (nemški Mürz) na severnem Štajerskem.

[57] Ad Strazinolum je Strassengel nad Gradcem.

[58] Ad Luminicham je najbrže kraj pri Lembach-u, ki se izliva v Rabico (Rabnitz) (sod. okr. Gleisdorf na Štajerskem).

[59] Kar se tiče pristnosti te listine, gl. Sickel (Sitzungsberichte der phil.-hist. Cl. der kais. Akad., XXXIX, str. 127) in Meiller (Sitzungsberichte, op. cit., XLVII, str. 479 in d.).

«Data XII. Kal. Decembris anno Christo propicio XXVIIII. regni domni Hludowici serenissimi regis in orientali Francia regnante, indictione VIIII.[60] Actum Matahhoua uilla regia.»

[Izvirna listina in kopija iz 10. stoletja, obe v c. kr. državnem arhivu na Dunaju. — Juvavia, Anh., str. 95, št. 38. — Ankershofen, Handb. der Gesch. d. H. Kärnten, II, Reg. u. Urk., str. 26 (reg.). — Archiv f. Kunde österr. Gesch., I, 3. snopič, str. 8, št. 11 (reg.). — Zahn, Urkundenb. f. Steierm., I, str. 10, št. 7 (odl.). — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 557, št. 1403 (reg.).]

Št 43. *Okoli leta 860.*

Alpvin s Koroškega («Alpwinus de Carintania») daruje cerkvi Matere božje (v Freisingu) svojo lastnino v Turih (?)[61], dvor, hišo in druga poslopja, 40 oralov njiv in 50 voz nakošnje.

Datum manjka.

[Cod. 238, f. 83 v kr. državnem arhivu v Monakovem. — Meichelbeck, I/2, str. 355, št. 718. — Reschius, Ann. Sabion., III, str. 185. — Archiv f. Kunde österr. Gesch.-Qu., I, 3. snopič, str. 8, št. 12 (reg.). — Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I, str. 18, št. 17.]

Št. 44. *861, dne 21. marca. Rezno.*

Slovanski grof Kocel («quidam comes de Sclauis nomine Chezul») daruje svoje posestvo pri Blatenskem jezeru v selu «Uuampaldi»[62] z vinogradi, travniki, gozdi in vsemi pritaklinami cerkvi Matere božje v Freisingu, kjer počivajo ostanki sv. Korbinijana.

«Hoc factum est anno incarnationis domini DCCCLXI., indictione VIIII., in loco regali publico Ratispona in XII. Kal. Aprilis.»

[Cod. 238, f. 83 v kr. državnem arhivu v Monakovem. — Meichelbeck, Hist. Fris., I/2, str. 353, št. 710. — Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I, str. 19, št. 18.]

---

[60] Zastran datiranja gl. Sickel (Sitzungsberichte, op. cit., XXXIX, str. 170, št. 83).

[61] «Ad Taurn.» Najbrže vas Tauern blizu Osojanskega jezera na Koroškem.

[62] «Prope Pilozsuue in uilla, que dicitur Uuampaldi.» — Kje je bilo selo «Uuampaldi», ni znano.

Št. 45. *864, dne 6. januvarja. Reznu.*

Ludovik, kralj Vzhodne Francije, kateremu je naznanil solnograški nadškof Adalvin, da so solnograški nadškofje, kadar so prišli na Koroško («in Karantano») pridigovat, dobivali od ondotnega grofa («comes de Karantana») in ljudstva neko odškodnino,[63] podeli vsled prošnje koroškega grofa Gundakarja, da bi ga (grofa) oprostil tega davka, solnograški cerkvi nekatera posestva na Koroškem z opazko, da bi tudi koroško ljudstvo, kakor je obljubilo, dalo od svojega imetja imenovani cerkvi nekaj posestev ter se tako osvobodilo rečenega davka. Posestva, katera je kralj podelil solnograški cerkvi, bila so na Krki,[64] kjer je imel nekdaj imenovani grof svoj dvor in zemljišče.[65] Podaril je šest kolonij[66] in pet podložnikov z njih ženami in otroci, katerih imena so se glasila Biula,[67] Zirneu,[68] Betaneo,[69] Trebiznez[70] in Nasmus,

---

[63] «Quod ipse comes de Karantana et populus ipsius terre ei coniectum facere deberent sicut antecessoribus suis fecerunt.» — Coniectus se je imenovala zbirka v novcih ali pa tudi v blagu, katero je ljudstvo dajalo navadno kraljevim preglednikom (missi) in drugim uradnikom kot odškodnino za njih popotne stroške. (Du Cange, Gloss. ad sript. med. et inf. lat.) — Tako odškodnino so plačevali solnograškim nadškofom, kakor je iz listine razvidno, koroški grofje kot kraljevi namestniki iz dohodkov kraljevih posestev, koroško (svobodno) ljudstvo pa iz dohodkov svojega imetja. Da bi se pa odstranilo tako vplačevanje, podelil je kralj Ludovik nekoliko svojih posestev solnograški cerkvi in najbrže je tudi koroško prebivalstvo to storilo.

[64] «In Karantana in loco vocato Kurca.» — Krka ali Sv. Hema na sedanjem severnem Koroškem.

[65] «Mansiones.» — Mansio pomenja časi to, kar mansus = zemljišče, posestvo. Gl. Du Cange, Gloss. ad script. med. et inf. lat. — Waitz, Deutsche Verfassungsgesch., II (1847), str. 194.

[66] «Colonia» je bilo kmečko stanovališče in zraven toliko zemlje, da se je lahko na njej preživel jeden kolon s svojo družino. (Du Cange. Gloss.)

[67] Biula = Bela. Gl. Letopis Matice slov. za leto 1886, str. 110, št. 3.

[68] Črnel. — Gl. Letopis, op. cit., str. 114, št. 39.

[69] Petanko. — Letopis, op. cit., str. 130, št. 188.

[70] Trebišnež. — Letopis, op. cit., 143, št. 301.

potem dvanajst podložnikov[71] z njihovimi zemljišči, ženami, otroci in orodjem. Ti podložniki so se zvali: Wolato ter njegova brata Zebedrach[72] in Etbratonas, Domemus,[73] Tiecosit,[74] Chrotila,[75] Turdazo,[76] Godemus,[77] Razemuzza,[78] Zebemir,[79] Zirna[80] in Drasma[81]. Tudi je podaril kralj rečeni cerkvi jeden mlin, potem jedno kolonijo v Kammern-u[82] in drugo v Selzthal-u,[83] dalje jedno goro z gozdom in jeden vinograd. «Data VIII. Idus Januarii anno Christo propitio XXXII. regni domni Loudewici serenissimi regis in Orientali Francia, indictione XII. Actum Reganesburch.»

[Chartular iz 13. stoletja v c. kr. tajnem državnem arhivu na Dunaju. — Juvavia, Anh., str. 96, št. 39. — Ankershofen, Handbuch der Gesch. d. H. Kärnten, II, Reg. u. Urk., str. 26, št. 34 (odl.). — Archiv f. Kunde österr. Gesch.-Qu., I, 3. snopič, str. 8, št. 13 (reg.). — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 560, št. 1411 (reg.).]

Št. 46. *864, dne 2. oktobra. Mattighofen.*

Ludovik, kralj Vzhodne Francije, daruje vsled prošnje solnograškega nadškofa Adalvina solnograški cerkvi nekatera svoja posestva v Panoniji, to je ob Labnici v Wisitindorfu, in sicer osem celih zemljišč izorane ali pa za oranje pripravne

---

[71] « . . . . et manentes servos XV.» — Po mojih mislih bi tu moralo stati XII, namesto XV., kar je razvidno iz tega, ker je potem naštetih 12 imen slovenskih podložnikov, ne pa 15.

[72] Sebidrg. — Letopis, op. cit., str. 134, št. 228.

[73] Domomisl. — Letopis, op. cit., str. 116, št. 62.

[74] Tihožit. — Letopis, op. cit., str. 140, št. 280.

[75] Krotila. — Letopis, op. cit., str. 123, št. 115.

[76] Trdač. — Letopis, op. cit., 140, št. 283.

[77] Godemisl. — Letopis, op. cit., str. 118, št. 79.

[78] Radomisl. — Letopis, op. cit., str. 133, št. 217.

[79] Sebimir. — Letopis, op. cit., str. 134, št. 229.

[80] Črna. — Letopis, op. cit., str. 114, št. 38.

[81] Dražna. — Letopis, op. cit., str. 117, št. 72.

[82] «Kameris» je najbrže vas Kammern na Gorenjem Štajerskem (sod. okr. Mautern).

[83] «Selitis» je prej ko ne sedanja vas Selzthal na Gorenjem Štajerskem, ne daleč od Kammerna.

zemlje, tako da bo obsegala vsaka kolonija 90 oralov zemlje in gozda jedno miljo daleč na okrog.[84]

«Data VI. Nonas Octobris, anno Christo propitio XXXIII. regni domni Lŏdewici serenissimi regis in Orientali Francia regnante, indictione XIII.[85] Actum Matahhoue.»

[Chartular iz 13. stoletja v c. kr. tajnem državnem arhivu na Dunaju. — Juvavia, Anh., str. 99, št. 41. — Zahn, Urkundenb. f. Steierm., I, str. 11, št. 8. — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 561, št. 1413 (reg.).]

Št. 47. *Okoli 869.*

Papež Hadrijan (II.) piše Rastislavu, Svetopolku in Kocelu[86] («kъ Rostislavu i Svjatopъlьku i Kocьlju»), da je Bog vzbudil njih srca in jim pokazal, da ne zadostuje služiti mu samó z vero, temuč tudi z blagimi deli. Obrnili so se ti do rimskega stola in do blagovernega cesarja Mihajla ter prosili učiteljev. Cesar jim je poslal filozofa Konstantina in njegovega brata, katera sta, uvidevši, da spadajo njih pokrajine k apostolskemu stolu, ravnala se po kanoničnih postavah, prišla v Rim in prinesla seboj svetine sv. Klementa. Papež piše dalje, da je bil tega jako vesel in da je Metoda, jako razumnega in pravovernega moža, izpitavši in posvetivši ga ž njegovimi učenci vred, poslal v pokrajine, po katerih so vladali Rastislav, Svetopolk in Kocel, da bi jim, kakor so prosili, razlagal knjige v njihovem jeziku ter jih podučeval o sveti maši, krstu in sploh o božji službi, kakor je že začel delati filozof Konstantin.

---

[84] «. . . . in Panonia, id est ad Labenza ad Wisitindorf de terra exartata, parata scilicet ad arandum, mansos integros VIII, id est ad unamquamque coloniam iugera XC et de silua undique in gyrum scilicet ac per omnes partes miliarium unum.» — Labnica (nem. Lafnitz) je mejna reka med Štajerskim in Ogerskim ter se izliva pri Sv. Gothardu v Rabo. — Iz te listine je razvidno, kako obširna je bila jedna kolonija.

[85] Zastran datiranja gl. Sickel-ovo razpravo. (Sitzungsberichte der phil.-hist. Classe d. kais. Akademie, XXXIX, str. 172, št. 91.)

[86] Napačno je, kar trdi to pismo, da je tudi Kocel prosil grškega cesarja Mihajla krščanskih učiteljev. Morebiti je Kocelovo ime prišlo v pismo zaradi nenatančnosti pri prepisovanju, ali pa je bil papež slabo podučen, ko je ukazal spisati to pismo.

Tudi naj drugi to storé, ako znajo dobro in prav razlagati božje zapovedi. Samó jeden običaj je treba imeti pred očmi, da se pri maši čita apostolsko dejanje in evangelij najprej latinski in potem slovenski (»da na m ši pьrvěje čьtutь apostolь i evangelije rimьsky, tače slověnьsky«). Ako bi kdo izmed ondotnih učiteljev (Metodu in njegovim učencem) očital, da ne učé istine in grajal slovensko pisane knjige, naj se ne izobči, temveč izročé naj ga cerkveni sodniji, dokler se ne poboljša.

Datum manjka.[87]

[Šafařík, Památky dřevního písemnictví Jihoslovanův, Život sv. Methodia, str. 5. — Miklosich, Vita s. Methodii, p. 15, c. 8. — Rački, Viek i djelovanje sv. Cyrilla i Methoda, str. 241. — Fekonja, Razširjava kristjanstva med Slovenci (Letopis Matice slov. za leto 1884, str. 151). — Spomenica tisočletnice Metodove smrti, izdala Matica slov., str. 7, št. 1 (reg.).]

Št. 48. Med 14. decembrom leta 872. in 14. majem 873.

a) Papež Ivan VIII. piše (jakinskemu) škofu Pavlu, svojemu legatu v Germaniji in Panoniji, ter mu ukaže, da bi branil pri kralju Ludoviku pravice rimske stolice gledé panonske škofije, katera je bila nekdaj odvisna od rimske cerkve, a pozneje jo je od nje odtrgal sovražni meč.

b) Ne samo po Italiji in zapadnih deželah, temveč tudi po vsej Iliriji so že od nekdaj posvečevali, ordinirali in urejevali rimski papeži, kar pričujejo nekateri registri, sinodini zapiski in marsikateri spomeniki tam postavljenih cerkvâ.

c) Kar se tiče zastaranja pravic, določeno je pri kristijanih neko število let (po katerih nehajo stare pravice), kjer so pa prenehale cerkvene pravice zarad grozovitosti poganov, tam se o zastaranju ne more govoriti, ako bi še toliko let preteklo.

d) Tudi je dobil škof Pavel od papeža ukaz, reči (solnograškemu nadškofu) Adalvinu in (pasovskemu škofu) Herman-

[87] Kar se tiče datiranja, gl. Spomenica tisočletnice Metodove smrti, izdala Matica slov., str. 128, op. 18.

rihu, da morata Metodu, ki trpi že tri leta pred njuno silo, prepustiti njegovo stolico in ne misliti na sodnijsko preiskavo o pristojnosti njegove škofije. Prej mora dobiti po cerkvenih postavah nazaj svoje dostojanstvo, in ko je že poldrugo leto užival svoje vnovič dobljene pravice, potem naj še le pride vsa zadeva pred sodnijo. Ako bi Adalvin in Hermanrih zahtevala (takoj) sodnijsko preiskavo proti škofu Metodu, reče naj jima, da sta brez postavne sodbe obsodila od apostolskega sedeža postavljenega škofa, vrgla ga v ječo, bila s pestmi, zabranila mu opravljati božjo službo, imela ga tri leta vjetega in vendar ves ta čas nadlegovala apostolski sedež z mnogobrojnimi poslanci in pismi; da nista vredna priti k sodniji, ker hočeta vse le za hrbtom doseči in ker si sama brez papeževega dovoljenja lastita sodnijske pravice; da se jima za toliko časa prepové opravljati božjo službo, kolikor časa sta ona dva to zabranila pri Metodu, in da naj ta tako dolgo uživa brez ovir podeljeno mu škofovsko oblast, kolikor časa sta ga ona dva imela vjetega; potem še le naj bi prišla, ako imata kaj proti njemu, pred apostolski sedež, kjer bi bili obe stranki zaslišani in sojeni. Ker bi se pa tožba vršila med nadškofi, smel bi jih soditi le patrijarh.

e) V svojih instrukcijah veleva papež škofu Pavlu in Metodu, da bi šla k Svetopolku.

Datum manjka.[88]

[Odlomki tega pisma so se ohranili v rokopisih v Londonu, na Dunaju in v Rimu. Največji kos pisma se nahaja v Londonu v rokopisu britanskega muzeja iz 12. stoletja, št. 8873, in sicer oni deli, ki so zgorej omenjeni pod *a*, *c*, *d* in *e*. Te dele sta dala natisniti Miklošič in Rački v Starinah jugoslav. akad., XII, str. 213, št. 5. — Odlomka pod *b* in *c* se nahajata v rokopisih iz 15. stoletja na Dunaju (Cod. Bibl. Caes. 2186), kar je prepisal Wattenbach (Beiträge zur christl. Kirche in Mähren, 48), in v Rimu v vatikanski knjižnici (Cod. Chart. 4886), kar je dal na svetlo Rački (Viek i djelovanje sv. Cyrilla i Methoda, str. 293). — Glej tudi Mansi, Concil. coll., XVII, str. 264. — Jaffé, Reg. pont. Rom. (1851), str. 262, št. 2248 (reg.). — Ginzel, Gesch. der Slawenapostel, str. 60, op. — Spomenica tisočletnice Metodove smrti, str. 8, št. 2 (reg.).]

---

[88] Zastran datiranja gl. Spomenica tisočletnice Metodove smrti, str. 128, op. 19.

Št. 49. Med 14. decembrom leta 872. in 14. majem 873.

(Papež Ivan VIII.) piše (solnograškemu) nadškofu Adalvinu ter mu veleva potruditi se, da dobí Metod nazaj svojo stolico, katero je izgubil vsled njegovega postopanja.

Datum manjka.[89]

[Rokopis britanskega muzeja iz 12. veka, št. 8873. — Starine jugoslav. akad., XII, str. 213, št. 4. — Spomenica, op. cit., str. 10, št. 3 (reg.).]

Št. 50. Okoli leta 873.

Papež Ivan VIII. piše kralju Ludoviku (Nemškemu), trdeč, da je panonska škofija po raznih privilegijih že davno prišla v last apostolskemu sedežu, kar pričajo sinodini sklepi in zgodovinski spisi; a zarad oviranja sovražnih trum niso mogli prejšnji papeži dolgo časa tjekaj pošiljati škofov, tako da so nekateri že začeli dvomiti o pravicah rimske cerkve do Panonije. Vendar privilegij rimske cerkve ne more skrčiti noben čas, nobena državna razdelitev jim ne more biti na škodo, in gledé zastaranja ne izgubé svoje veljave niti v sto letih.

Datum manjka.[90]

[Krajši rokopis iz 12. stoletja se nahaja v kapiteljskem arhivu v Olomucu, št. 205, fol. 67, katerega je ponatisnil Wattenbach (Beiträge, op. cit., str. 49). — Obširnejši rokopis ima vatikanska knjižnica v Rimu, št. 4886, fol. 102, katerega je porabil Rački (Viek i djelovanje, op. cit., str. 294, op. 1.). — Prim. Jaffé, Reg. pont. Rom., str. 261, št. 2247, z letnico «c. 874». — Spomenica, op. cit., str. 12, št. 6 (reg.).]

Št. 51. Okoli leta 873.

Papež Ivan VIII. piše «grofu» Kocelu in pravi, da morajo tisti ljudje, ki so, zapustivši svoje še živeče žene, oženili se z drugimi, biti tako dolgo izobčeni, dokler ne storé pokore, odstranivši svoje soproge iz druzega zakona, ter ne sprejmejo svojih ženâ iz prvega zakona. Papež pravi, da se je ta zakonska razvada ohranila iz poganskih časov.

Datum manjka.[91]

---

[89] Zastran datiranja gl. Spomenica, op. cit., str. 128, op. 19.
[90] Zastran datiranja gl. Spomenica, op. cit., str. 128, op. 23.
[91] Spomenica, op. cit., str. 128, op. 24.

[Rokopis se nahaja v kapiteljskem arhivu v Olomucu, št. 205. — Wattenbach, Beiträge zur christl. Kirche in Mähren, str. 49. — Ginzel, Gesch. der Slawenapostel, Anhang, str. 57, št. 2. — Rački, Viek i djelovanje, str. 296, op. 2. — Jaffé, Reg. pont. Rom., str. 290, št. 2592 (reg.). — Spomenica, op. cit., str. 12, št. 7 (reg.).]

Št. 52. *Okoli leta 875.*

Papež Ivan VIII. piše kralju Karlmanu, da naj bo svobodno Metodu, posvečenemu od apostolskega sedeža, izvrševati škofovska opravila po panonski škofiji, katero so papeži zopet dobili in prenovili.

Datum manjka.

[Odlomek se nahaja v rokopisu bibl. vatik. v Rimu, št. 4886. — Jaffé, Reg. pont. Rom., str. 263, št. 2258 (reg.). — Ginzel, Gesch. der Slawenapostel, Anhang, str. 57, št. 1. — Rački, Viek i djelovanje, str. 298, št. 2. — Spomenica, op. cit., str. 13, št. 9 (reg.).]

Št. 53. *Med 876 — 887.*

Dijakon Gundbaton daruje z dovoljenjem svojega gospoda, kraljevega sina Arnulfa, cerkvi sv. Emerama (v Reznem) svoja posestva v Kvartinah poleg Blatnega jezera («ad Quartinaha iuxta Bilisaseo»), katera je dobil od njega v last, namreč cerkev z vsemi pritaklinami ob reki Zali in Veliki («ad flumen Salam et ad Velih») ter jih izroči (rezenskemu) škofu Ambrichonu in njegovemu advokatu Gundbertu. Nasprotno pa prepusti advokat Gundbert z dovoljenjem svojega škofa dijakonu Gundbatonu tista posestva ob reki Rabi, katera je nekdaj vojvoda Kocel («Chezil dux») daroval cerkvi sv. Emerama.

Pozneje je v vpričo vojvode Arnulfa dijakon Gundbaton to daritev iz nova potrdil ter s svojim advokatom Starchandom vred izročil cerkvi sv. Emerama in v roke opata Hittona in škofa Ambrichona svojo lastnino v Kvartinah, ob Zali in Veliki («ad Quartinaha, et ad Sala et ad Weligam»). — Priče: grof Gundram, njegov sin Megingoz in Korošec Framrih («Framrih Karentanus»).

Datum manjka.[92]

---

[92] Arnulf je kot vojvoda vladal po Koroškem, oziroma po Panoniji, od 876 - 887. (Spomenica, op. cit., str. 111.)

[Tradit. S. Emmeram., I, c. 23 et 87. — Reschius, Annal. eccl. Sabion., III., str. 219, op. 462. — Ankershofen, Handbuch d. Gesch. des H. Kärnten, II, str. 325 in 326, op. e. — Archiv f. Kunde österr. Gesch.-Qu., I, 3. snopič, str. 10, št. 15 (reg.).]

Št. 54. *878, dne 9. septembra. Ranshofen.*

Kralj Karlman daruje novosezidani cerkvi v Öttingen-u [93] in ondotnemu opatu Werinolfu nekatera svoja posestva na Koroškem ali Slovenskem [94], in sicer dvor v Trebnjem [95] ter vse k njemu spadajoče hiše, poslopja, 19 podložnikov obojega spola, 70 kmetij («mansus») z vsem premakljivim in nepremakljivim blagom. Meja podarjenemu zemljišču je na zapadu reka Drava do tistega mesta, katero se zove «ad Buochun»; [96] na severu se dotika dveh tamošnjih jezer; [97] proti vzhodu se vleče poleg zadnjega jezera [98] do rudeče skale, katera molí iz jezera; na jugu pa sega do potoka, «Durinbach» imenovanega, in do beljaškega mosta. [99] Razen tega podarí kralj imenovani cerkvi tudi goro «Sicouua».

«Data V. Idus Sept. anno Christo propitio III. domni Karlomanni piissimi regis in Bauuaria et I. in Italia indictione XI. Actum ad Rantesdorf [100] curte regia.»

---

[93] «. . . . ad Otigas.» Tu omenjeni kraj je Öttingen na vzhodnem Bavarskem blizu Mühldorfa, ne pa Osoje (Ossiach) na Koroškem.

[94] «. . . . in partibus Carentaniae Slauinicque.» — Besedica «que» pomenja v srednjeveški latinščini «in» in pa tudi «ali». — Prim. Mitth. d. hist. Ver. f. Steierm., II, str. 128, op.

[95] «. . . . da Trebinam.» — Trebnje (nem. Treffen) je v beljaškem okraju na Koroškem.

[96] Buochun je Bukovje (nem. Puch) poleg Drave, od Beljaka proti severozahodu.

[97] «. . . . inter duos lacus.» — Prvo jezero je najbrže zabrdsko (Afritzer See), drugo pa osojansko (Ossiacher See).

[98] Osojansko jezero.

[99] «Et in meridiem usque in riuulum qui Durinbach dicitur. Et sic usque ad pontem Uillah.» — Durinbach je bil brez dvoma tam, kjer je sedanja Suha (med Beljakom in Skočidolom).

[100] Rantesdorf je sedanji Ranshofen blizu Braunau-a na Gorenjem Avstrijskem.

[Izvirna listina v Joanneum-u v Gradcu. — Mon. Boica, XXX I., str. 109, št. 50. — Eichhorn, Beyträge zur ältern Gesch. und Topogr. des H. Kärnten, I. (1817), str. 155. — Archiv f. Kunde österr. Gesch.-Qu., I, 3. snopič, str. 9, št. 14 (reg.). — Mittheilungen des hist. Ver. f. Steierm., I. (1850), str. 84. V prilogi je tudi facsimile. — Ankershofen, Handbuch der Gesch. d. H. Kärnten, II, Reg. und Urk., stran 42, št. 51. — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 592, št. 1491 (reg.).]

Št. 55. *879, dne 8. maja.*

Kralj Karlman naznanja, da mu je oglejski patrijarh Walpert pokazal nekatere listine svojega strica («patrui»), rajnkega cesarja Lotarja (gl. list. z dne 21. nov. 832), svojega starega očeta, cesarja Ludovika (kar se je zgubilo) ter slavnega cesarja Karola (glej list. z dne 4. avg. 792). — V teh listinah je stalo, da so rečeni cesarji podelili oglejski cerkvi imunitetne pravice, ljudstvu in duhovščini pa svobodno volitev svojih patrijarhov. Tudi je bilo zapisano, da so imenovani cesarji osvobodili podložnike oglejske cerkve žitne in živinske desetine, kakor tudi senskega davka od tiste živine, katera bi se šla past v Istro, in pa da ne sme nihče od ljudij oglejske cerkve zahtevati prenočišča in krme za vojsko, razen takrat, kadar bi prišla v Oglej vojna pomoč frankovskih vladarjev ali pa njih sinov zastran napada kakega sovražnika. Vsled prošnje patrijarha Walperta potrjuje tudi on (kralj Karlman) po vzgledu svojih prednikov oglejski cerkvi te pravice. Oglejska duhovščina in ljudstvo smeta po kanoničnih predpisih voliti patrijarha. Kraljevski fevdniki, izterjevalci davkov in sodnijski uradniki ne smejo terjati niti od oglejske cerkve davka za seno («herbaticum»), niti od ondotnih prebivalcev žitne in živinske desetine («de annona et peculio . . . . decimam»), tudi ne zahtevati in dobivati od njih prenočišča in živeža za vojake in njih konje («mansionaticos ac foderas»), razen takrat, kadar bi prišel na oglejsko zemljo on (Karlman) sam, ali pa kateri izmed njegovih sinov, ali pa, ako bi bilo treba zaradi sovražnih napadov poslati tjekaj kraljevsko vojsko. Kraljevski fevdniki in sodniki ne smejo nikdar na zemlji oglejske cerkve, v njenih samostanih, bolnišnicah, farnih

cerkvah in podružnicah ter na drugih posestvih, katera so darovali kralji, cesarji, vojvode in druge osebe, ali pa na posestvih, katera je oglejska cerkev kupila ali pa dobila po zamenji, zasliševati ljudij, pobirati od njih glôbe in davkov («vel freda aut tributa exigenda»), terjati prenočišča in postrežbe («aut mansiones vel paratas faciendas»), zahtevati porokov («fideiussores») ter siloma nakladati («distringendos») razne dolžnosti svobodnim in podložnim prebivalcem, stanujočim na zemlji rečene cerkve, ali pa jih primorati, da bi plačevali kako davščino ali pa kako nepostavno doklado («nec ullas redibitiones aut inlicitas occasiones requirendas»). Patrijarh in njegovi nasledniki so nedotakljivi lastniki vseh posestev oglejske cerkve in vsi njeni dohodki, kateri bi se drugače morali plačevati v državno blagajnico («fiscus»), porabijo naj se na korist cerkvi in njenim služabnikom.

«Dat. VIII. Idus Madii Christo propitio anno III., regni Karlomanni serenissimi regis in Bajoaria, et in Italia II. Indictione XII.»

[Chartular (Privileggi d' Aquileia) iz 16. stoletja v Benetkah. — Rubeis, Mon. eccl. Aquil., str. 444. — Cappelletti, Le chiese d' Italia, VIII, str. 134.. — Kandler, Codice dipl. Istriano. — Valentinelli, Reg. docum. Germ. histor. illustr., str. 393, št. 54 (reg.). — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 594, št. 1499 (reg.).]

Št. 56. *879, dne 14. junija.*

Papež Ivan (VIII.) piše panonskemu nadškofu Metodu («Methodio archiepiscopo Pannoniensis ecclesiae»), da je slišal, da ta izročenega mu ljudstva ne uči tako, kakor veleva sveta rimska cerkev. Ukaže mu priti brez odloga v Rim, da zvé iz njegovih ust, ako li res veruje in uči tako, kakor je obetal ustno in pismeno rimski stolici, in da v istini spozna njegov nauk. Tudi je slišal, da poje mašo v barbarskem, to je v slovenskem jeziku («in sclavina lingua»). Že po jakinskem škofu Pavlu mu je poslal pismo z ukazom, da ne sme maševati v tem jeziku, temveč v latinskem, ali pa v grškem, v katerih opravlja sveta cerkev božjo službo po vseh

krajih in pri vseh narodih; le pri pridigah in pri podučevanju ljudstva naj rabi narodni jezik.

«Data XVIII. Kalendas Julii. Indictione XII.»

[Regest v vatikanskem arhivu, ep. 202, p. 77. — Valvasor, Ehre des H. Krain, 2. Aufl., II, str. 408. — Mansi, Concil. coll., XVII, str. 133. — Ginzel, Gesch. der Slawenapostel, Anh., str. 58, št. 3. — Jaffé, Reg. pont. Rom., str. 281, št. 2487 (reg.). — Rački, Viek i djelovanje, str. 321, op. 2. — Spomenica, op. cit., str. 14, št. 10 (reg.).]

Št. 57. *880, dne 11. januvarja. Ravena.*

Kralj Karol III. ponovi vsled prošnje beneškega dožda Urs-a pogodbo, katero je sklenil cesar Lotar dne 22. februvarja leta 840. v Paviji z Benečani in njih sosedi. Med temi sosedi so navedeni tudi Istrijani in Furlani.

«Carolus . . . . anno regni eius in Italia primo . . . . tertio Idus Januarii, Ravena urbe.»

[Rokopis iz 15. stoletja v Benetkah, Codice Trevisani. — Valentinelli, Reg. doc. Germ. hist. illustr., str. 393, št. 55 (reg.) z letnico 882. — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 615, št. 1554 (reg.).]

Št. 58. *Okoli 880.*

Freisinški škof Arnold dâ izmed posestev svoje cerkve plemenitemu Gotšalku («Cotescalc») v last jedno kmetijo («hobam») na Otoku,[101] ta pa škofu in njegovi cerkvi jedno kmetijo v Rožeku.[102]

Datum manjka.[103]

[Cod. 188, fol. 72, iz desetega stoletja v kr. državnem arhivu v Monakovem. — Meichelbeck, Hist. Fris., I/2, str. 396, št. 875. — Reschius, Ann. Sab., III, str. 227. — Archiv f. Kunde österr. G.-Qu., I, 3. snopič, str. 10, št. 16 (reg.). — Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I, str. 22, št. 24.]

---

[101] « . . . ad Uueride.» — Otok (nem. Maria-Wörth) je tik Vrbskega jezera na Koroškem.

[102] « . . . in loco, qui dicitur Rasa.» - Rožek, v beljaškem okraju na Koroškem.

[103] Freisinški škof Arnold je vladal od 4. dec. 875. pa do 21ega sept. 883. - - V tem času je bila spisana dotična listina.

Št. 59. *Med 882 do 887.*

Cesar Karol (III.) naznanja, da je že prej[104] podelil svojemu fevdniku Vitoglavu («Witigovvo») del svoje lastnine, namreč, dvor Grunzwita[105] in 15 zemljišč z vsemi pritaklinami. Rečeni Vitoglav sme darovane stvari obdržati, darovati, prodati, zamenjati, ali pa z njimi storiti, kar mu je všeč.

Datum manjka.[106]

[Chartular iz 13. stoletja v Solnogradu. — Juvavia, Anh., stran 62, št. 17. — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 656, št. 1716 (reg.).]

Št. 60. *888, dne 18. februvarja. Öttingen.*

Kralj Arnulf daruje svojemu duhovniku Adaloldu v popolno last nekatera posestva v Labodski dolini («Lavental»), katera je imel do sedaj v fevdu, in sicer dve kapeli ter desetine od dotičnih dvorov in cerkvenih občin. Ta posestva sme Adalold po svoji volji po smrti prepustiti tej ali oni cerkvi.

«Data XII. Kalend. Martii anno dominice incarnacionis DCCCLXXXVIII., indictione VI., anno vero propicio regni domni Arnulfi I. Actum ad Otingun.»

Na koncu listine je naznanjeno, da je Adalold v Muldorf-u po zameni prepustil ta posestva solnograškemu nadškofu Theotmaru. Naštete so tudi dotične priče.

[Izvirnik na Dunaju iz Solnograda. — Juvavia, Anh., str. 105, št. 47. — Archiv f. Kunde österr. Gesch.-Qu., I, 3. snopič, str. 10, št. 18 (reg.). — Ankershofen, Handbuch der Gesch. des H. Kärnten, II, Reg. und Urk., str. 27 (reg.). — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 662, št. 1733 (reg.).]

Št. 61. *888, dne 13. marca. Blatograd.*[107]

Kralj Arnulf daruje svojemu ministerijalcu Epon-u vsled njegove prošnje hišo in dvor v Krautheim-u, v pokrajinah, Volkfeld in Iffgau imenovanih.[108]

---

[104] Glej listino z dne 1. oktobra leta 859., št. 40.

[105] Grunzwita na Dol. Avstrijskem blizu reke Traguše (Traisen).

[106] Dotična listina je bila spisana med 882. in 887. Leta 882. je dobil cesar Karol po smrti svojega brata Ludovika († 20. januvarja 882) Bavarsko in pa Vzhodno Marko, leta 887. pa je bil odstavljen.

[107] Blatograd (Mossburg) je vas blizu Vrbskega jezera na Koroškem.

[108] Volkfeld in Iffgau sta bila ob Srednjem Menu med Bambergom in Würzburgom.

«Data III. Idus Martii anno dominice incarnationis DCCCLXXXVIII, indict. VII., anno vero I. Arnolfi serenissimi regis. Actum urbe Mosaburc.»

[Izvirnik v Monakovem iz Würzburga. — Mon. Boica, XXVIII/I, str. 85, št. 63. — Ankershofen, Handbuch der Gesch. des H. Kärnten, II, Reg. und Urk., str. 4 (reg.). — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 663, št. 1736 (reg.).]

Št. 62. *888, dne 19. marca. Blatograd.*

Kralj Arnulf podelí Sigiboldu, duhovniku (solnograškega) nadškofa Theotmatra, v popolno last jedno kmetijo v Labodski dolini na Koroškem,[109] katero je imel do tedaj kot fevd. To kmetijo in vse zraven spadajoče reči sme imenovani duhovnik obdržati, podeliti, prodati, zamenjati in sploh storiti, kar hoče.

«Data XIII. Kalend. Aprilis, anno incarnacionis domini DCCCLXXXVIII., indictione VI., anno primo regni Arnulfi regis. Actum Mosaburch.»

[Izvirnik na Dunaju iz Solnograda. — Juvavia, Anh., str. 106, št. 48. — Archiv f. Kunde österr. Gesch.-Qu., I, 3. snopič, str. 11, št. 19 (reg.). — Ankershofen, Handbuch der Gesch. des H. Kärnten, II, Reg. und Urk., str. 4 (reg.). — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 663, št. 1737 (reg.).]

Št. 63. *888, dne 1. aprila. St. Florian.*[110]

Kralj Arnuf podelí (kremsmünsterskemu) opatu Snelperonu poleg potoka «Scalaha»[111] v Arbonovi grofiji tri kmetije («hobas»), katere sta prej imela dva Slovana, Wartman in Saxo («duo Sclaui Wartman et Saxo nuncupati»).

---

[109] « . . . . unam hobam in regno Karentano in valle Lavente a flumine eiusdem nominis ibi manantis sic nominata.»

[110] St. Florian je na Gorenjem Avstrijskem, od Linz-a proti jugozahodu.

[111] Potok «Scalaha» je sedanji Kremsbach na Gor. Avstrijskem, od Linz-a proti jugu. (Mühlbacher, op. cit. str. 663, št. 1738.)

«Data Kalendas Aprilis anno domini incarnationis DCCCLXXXVIII., indictione VI., anno Arnolfi regis I. Actum ad monasterium sancti Floriani martyris Christi.»

[Pasovski chartular iz 13. stoletja. — Mon. Boica, XXX/I, stran 126, št. 59. — Urkundenbuch des Landes ob der Enns, II, str. 31, št. 24. — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 663, št. 1738 (reg.).]

Št. 64. *888, pred 1. septembrom. Mantova.*

Kralj Berengar podelí dijakonu Feliksu cerkev svetega Ivana v Landerju z Landerjem vred,[112] potem drevesa, katera je (Feliks) tam nasadil, dalje travnik tik gore «Olose», katerega je duhovnik Lavrenc napravil rodovitnega, ledino («aream») na rečeni gori, streho («tigurium») imenovane cerkve, polja na meji proti Bríščam[113] ter selo («casale») «Pungulinos» in «Raynaldinum». Tudi mu prepusti pašnike na briških gorah («Broxianis pascua in montibus») in obdelano zemljo («plana») ob bregovih ondotnih rek.

«DCCCLXXXIII[114] ind. VI., actum Mantue in reg. Palatio.»

[Zahn: Beiträge zur Kunde steierm. Gesch.-Qu., IX. Jahrg., str. 88, iz 12. zvezka Fontanini-jeve zbirke v S. Danielu na Furlanskem. — To listino omenja tudi Rubeis, Mon. eccl. Aquil., str. 222. — Jeden prepis se nahaja v Benetkah, Marciana.]

---

[112] « . . . . ecclesiam s. Joannis in Antro cum eodem Antro.» — Landerje (ital. Antro) je ob Nadiži na zemlji beneških Slovencev. Tu se nahaja sloveča landerska jama, v kateri stoji cerkvica sv. Ivana Krstnika. Vsako leto je tu velik shod. («Primorec», 1894, št. 14.) Ako stoji v listini, da je kralj daroval dijakonu Feliksu streho (tigurium) cerkve sv. Ivana, misliti moramo tu na tisto zemljo, katera pokriva jamo in pod katero se nahaja cerkev.

[113] « . . . . in fines Broxias.» — Brišče so vas ob Nadiži, od Landerja nekoliko proti severu. Brez dvoma so bili tudi «Pungulinos» in «Raynaldinum» in gora «Olose» v okolici landerski. — Brišče («Broxas») omenja že Paul. Diacon. (V, c. 23.) V tem kraju so se Slovenci utaborili, ko so se potem pri nadiškem mostu («ad pontem Natisonis») vojskovali s Furlani, hoteč se polastiti Čedada okoli leta 663.

[114] Prav za prav bi moralo stati DCCCLXXXVIII. Dotična listina je bila spisana leta 888., ne pa 883. Gl. Mittheilungen des Instit. für österr. Geschichtsforschung, I, str. 270, op. 1. — «Ind.VI.» je obsegala dobo od 1. sept. 887. pa do 1. sept. 888.

Št. 65. *888, dne 26. decembra. Krnski grad.*[115]

Kralj Arnulf daruje Mildruti, soprogi svojega ministerijala Heimona, devet kmetij v Ramseiden-u v saalfeldenskem okraju.[116]

«Data VII. Kalendas Januarii anno incarnacionis domini DCCCLXXXVIII., indictione VII. anno regni Arnulfi piissimi regis II. Actum Carentano.»

[Iz nadškofijskega arhiva v Solnogradu. — Juvavia, Anhang, str. 107, št. 49. — Archiv f. Kunde österr. Gesch.-Qu., I, 3. snopič, str. 12, št. 21 (reg.). — Ankershofen, Handbuch der Gesch. des H. Kärnten, II, Reg. und Urk., str. 3 (reg.). — Böhmer-Mühlbacher, Reg., str. 668, št. 1759 (reg.).]

Št. 66. *888, dne 26. decembra. Krnski grad.*

Kralj Arnulf podeli Mildruti, soprogi svojega ljubega točaja Heimona, vsled njenih zaslug ter vsled prošnje svojega zvestega komornika Diotrika v popolno last nekatere podložnike («mancipia»), njih družine in posestva[117] v Trgu,[118] Viču,[119] Krnskem gradu («Karenta»), Zadolah[120] ter v kraju, «Ruiti» imenovanem, v Albmannovi grofiji. V Trgu in Viču so bili podeljeni naslednji podložniki: «Liutpolt, Ehinfrit, Deothart, Sundarger, Fridarat, Folcrich, Folcrat, Wocho, Engildes, Puoli cum filiis suis Immina, Hiltipurh, Diothilt, Wolfswint, Purhswint, Adalhilt, Paldhilt, Pieriswint, Alpdrut, Lantpurch, Elrat, Engilrat, Heilrat, Gundalpirh, Domnia, Waltrat, Ceizliup,

---

[115] Krnski grad (Karnburg) je na Koroškem, od Celovca proti severu.

[116] « . . . . in pago Salvelda in loco Ramsidin.» — Ramsidin je Ramseiden, Salvelda pa Saalfelden na sedanjem Solnograškem.

[117] Tu našteti podložniki so imeli, kakor je razvidno iz listine, svoja zemljišča in poslopja. Bili so torej nekoliko svobodnejši, kakor marsikateri drugi podložniki.

[118] «Veltchircha.» — Trg (Feldkirchen) na Koroškem, v celovškem okraju.

[119] «Viscaha» je Vič (Witsch) na Koroškem, med Celovcem in Trgom, blizu Malega Št. Vida.

[120] «Scalah.» – Zadole (nem. Sallach) pri Vrbskem jezeru blizu Poreč.

Liutgart cum universis liberis suis.» — V Krnskem gradu so bili podeljeni: «Strammir,[121] Sitimuzil[122] cum uxoribus filiisque suis.» — V Zadolah so bili podeljeni: «Trebifrater[123] cum uxore sua, nec non filiis suis et uxoribus filiorum suorum.»[124]

Data VII. Kalendas Januarii anno incarnacionis domini DCCCLXXXVIII., anno regni Arnulfi piissimi regis II., indictione VII. Actum Karentano.»

[Posnetek po izvirniku iz 11. ali pa 12. stoletja na Dunaju iz Solnograda. — Juvavia, Anh., str. 108, št. 50. — Archiv f. Kunde österr. Gesch.-Qu., I, 3. snopič, str. 11, št. 20 (reg.). — Ankershofen, Handbuch der Gesch. des H. Kärnten, II, Reg. und Urk., str. 3 (reg.). — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 668, št. 1760 (reg.).] (Konec prih.)

Še jedno poročilo o zmagi pri Sisku l. 1593.

Priobčil **Janko Barlè.**

Med rokopisi v zagrebški stolni knjižnici, kateri so priromali z Valvasorjevo knjižnico in o katerih je poročal že g. A. Koblar v «Dom in Svetu»,[1] nahaja se opisano na štirih malih lističih v prav drobni pisavi prenesenja sv. Peregrine device in mučenice (ne pa sv. Peregrina svetnika) v cerkev sv. Jožefa[2] v Ljubljani in pa poročilo o bitvi pri Sisku pod naslovom: «Pro die 22. Junii». Zdi se mi, da je ista roka pisala tudi: «Excerpta e P. M. B. Manuscriptis Annalibus»,

---

[121] Stranimir. Gl. Letopis «Matice slov.» za 1886, str. 137, št. 253.

[122] Žitomisl. Gl. Letopis, op. cit., str. 150, št. 361.

[123] Trebibrat. Gl. Letopis, op. cit., str. 142, št. 295.

[124] Ta listina nam kaže, da so bivali po nekaterih krajih, kakor pri Krnskem gradu in v Zadolah, slovenski prebivalci; po nekaterih drugih krajih pa, kakor v Trgu in Viču, so frankovski vladarji že zgodaj, namreč že v devetem stoletju, naselili nemške koloniste. Gl. Kämmel, Anfänge des deutschen Lebens in Österreich, str. 241.

[1] L. 1891., str. 96.

[2] Naslov slôve: «Translatio s. Peregrinae V. et M. ad Aedem S. Josephi Nutritii D. N. RR. PP. Eremitarum Discalceatorum S. Augustini. Labaci. Anno MDCLX.»

pisana na 14. velikih listih, katerim je nekdo (najbrž Valvasor) pripisal kritične opazke, in katera so uvezana v knjigi precej za našim poročilom. Kdo je pisal to poročilo, je težko povedati; vsekakor je bil duhovnik, morda prošt stolne cerkve ljubljanske, ker v poročilu omenja: «ego ante viginti annos Decanus.» Na temelju tega poročila bi mogli trditi, da je slika o bitvi pri Sisku, katera visi v ljubljanskem muzeju in o kateri se je že na več krajih pisalo,[3] a se ni mogla stalno izreči sodba o njeni starosti, vendar le slika, katero je naročil ljubljanski škof Hren pri slikarju M. Planerju za 200 gld. in jo namestil v ljubljanski stolnici.[4] Naše poročilo namreč omenja, da se na sliki vidi sv. Ahac z angelji, kako navalujejo na sovražno vojsko. A tega ne vidimo na nobeni drugi sliki, kot na oni, katera se hrani v ljubljanskem muzeju. Letnica 1731 doli na desnem voglu nas ne moti, ker je slika ondaj najbrž le popravljena. Ravno tako je naše poročilo zanimivo tudi zaradi Hasanovega plašča, ker je bilo do sedaj neznano, da so bile iz njega skrojene tudi dalmatike. Iz njega zvemo, kako so Kranjci nekdaj slovesno praznovali dan sv. Ahca, in da so resnične besede, katere govoré v národni pesmi Ljubljančanje:

«Turk če vzél nam Sisek bóde,
Nam naróbe vse, vse pójde,
Mest' Ljubljana bo pokrájna,
Kranjska dežela turška drajna.»

Vendar čujmo kratko poročilo od besede do besede:

Pro die 22. Junii.

Ab anno 1593. dies 22. Junii S. Achatio et soc. M. M. sacra non tam memorabilis, quam celebris est Carnioliae, fuitque multis annis, usque dum Urbanus Papa VIII. Bullam de festis ederet, solenniter etiam in foro celebrata, ob admirandam victoriam, quam Christiani, quorum potior pars e

[3] Prim. A. Koblar: Izvestja III., str. 120; dr. Fr. L. «Dom in Svet» l. 1893., str. 331 in 332.

[4] Prim.: P. pl. Radics: Tomaž Chrön i. t. d. v Letopisu «Matice slovenske» l. 1878. III. in IV. del, str. 27.

Carniolia et presidiis confinium uicinorum collecta fuit, retulerunt de Turcis. Obsidebat Sisciam Romanis olim notam (nunc Sissegkum appellamus) Hassan Bassa Bosnensis cum 40 millibus; alii putant fuisse 60 millia. Actum erat tunc et de Siscia et de tota Carniolia, nisi miraculo Deus succurreret. Iam Labacensibus plerisque de fuga consilium; aliis, praesertim foemineo sexui cum prolibus propositum, si ad urbem hostis procurreret, ne eis Tyrannidi et ludibrio obiicerentur, in profluentem Labacum turmatim insilire et mergi, potius quam foedari, quod ab auia mea materna saepius audisse memini. In communi periculo et consternatione pauculas copias Generalis Carolostadiensis et finium Croatiae, Andreas ab Auersperg, cum Bano Croatiae Erdeődio raptim collegit, quibus accessere modica subsidia ex Styria et Austria adducta per Rupertum ab Eggenberg. Totus nostratium exercitus vix octo millia expleuit. Adorti tamen isti sunt ferocem hostem, et quod sperare non potuit humana uis, divina bonitas effecit, ut Bassa inopinato nostrorum adventu exterritus et punico quodam terrore correptus, fugam inierit, ac curruente Colapis ponte hostilis exercitus cum ipso Bassa partim mersus, partim a nostris caesus sit et ad internecionem deletus, paucissimi euasisse putantur. Victoriam hanc admirandam pluribus prosequuntur Isthuanfius, Megiserus et Annales domestici M. SS. Ferunt etiàm visum S. Achatium e coelo armatum cum Angelis tela in hostium aciem contorquere, et sic victoriam illam Thomas p. m. Episcopus Labacensis pictoris penicillo exprimi curavit in magnis duabus Tabulis, quarum una etiamnunc conspicitur in Cathedrali Ecclesia ad portam orientalem, altera in Palatii Prouinciae ambulacro. Ex paludamento Bassae, quod erat materia purpurea Attalica auro intenta, Thomas Episcopus paramenta sacra fieri curavit, casulam scilicet cum Dalmaticis, quibus ipse annue illo die Missam Portificaliter decantans uti solebat, dum uiueret. Ipso mortuo ad promissum usum fuerunt adhibita et pene absumpta, quae ego ante viginti annos Decanus disolvi (?) et selectis melioribus partibus solam inde casulam fieri procuraui, ad-

dita in suffultura monitione, ne extra diem 22am Junii exponatur, quo diutius servire possit. Anno 1660. adhibita est in praesentia Suae Mtis ad Missam de S. Spiritu illa Casula, eamque Sua Mtas accurate contemplata est. Seruatur adhuc ea die mos cantandi solenne sacrum et Te Deum laudamus in Cathedrali pro gratiarum actione ob tam insignem uictoriam cuius etiam in Castro Auersperg eadem die, dum in proxima B. Vis Ecclesia diuina peraguntur tormentorum et majorum fistularum explosione annuam memoriam Auerspergica familia renouat, seruatque diligenter Epistolas, alteram, qua Maria Archidux, Ferdinandi II. mater, propria manu supra memorato Andreae ab Auersperg ante conflictum se suas proles et Prouinciam commendauit; alteram, qua Clemens VI. Papa eidem ob rem pro Christianis fortiter gestam gratulatus est ac gratias egit.

Črtice o kapucinskih samostanih štajerske provincije.

Spisal **A. Koblar.**

Poleg jezuitov so se sosebno kapucinov posluževali avstrijski nadvojvode za zatiranje luteranstva v svojih dednih deželah. Ljudstvu se je novi red kmalu priljubil, ker je imel mnogo gorečih pridigarjev, in višja oblastva s plemstvom so na vso moč pospeševala naseljenje kapucinov. L. 1599. so se ločili severno-tirolski kapucinski samostani od beneške provincije, nastopno leto se je pa ustanovila zadruga štajerska, ki je potem sprejemala v svoje naročje tudi vse nove kapucinske samostane na slovenskih tleh. Z dovoljenjem nadvojvode Ferdinanda je l. 1600. beneški glavni komisar, o. Lovrenc iz Brunduza, utemeljil samostan v Gradcu. Isti je vodil do l. 1608. komisarijat graški, ki je bil dotlej še odvisen od provincije češke in zgornje-avstrijske. 5. maja 1619 je bil o. Jožef a mon te Cassiano izvoljen za prvega provincijala v Gradcu. Razdelila se je tačas štajerska provincija v dve kustodiji: v ljubljansko in graško. Za časa Jožefa II. je štela ta provincija 33 samostanov in 1 hospic. Večina teh samostanov je bila

do l. 1820. deloma popolnoma odpravljenih, deloma pa izločenih iz provincije, tako da jih je ostalo samo 13. Štajerska kapucinska provincija ima dandanes svoje samostane[1] v nastopnih krajih:

1. Lipnica (Leibnitz) (v sekovski škofiji).

Sklenilo se je l. 1634., da se sezída kapucinski samostan v Lipnici. Knezoškof sekovski je vložil vogelni kamen 10. jul. 1639. Na stroške Otona Gotfrida pl. Kollonitsch-a so sezidali cerkev in samostan. Posvetil je cerkev na čast križu sv. Andreja (sedaj: Najdenje sv. Križa) sekovski knezoškof Ivan Marko grof pl. Altring 10. maja 1643. Peto nedeljo po veliki noči se obhaja posvečenje. Prva kapela je posvečena na čast Materi božji in sv. Jožefu, druga pa na čast sv. Frančišku.

2. Gorica (v goriški nadškofiji).

Cerkev in samostan so sezidali beneški kapucini iz miloščine goriških plemenitnikov. Vogelni kamen se je vložil 20. okt. 1591, cerkev so pa posvetili 7. sept. 1596 na čast Materi božji v nebo vzeti. Spomin posvečenja se obhaja 7. septembra. Kapela pri vhodu (porti) je posvečena na čast sv. Frančišku. Kapelo pri zakristiji je pa posvetil 2. avg. 1654 pičenjski škof Frančišek Vaccano na čast Materi božji in sv. Antonu Pad. Spadal je ta samostan sprva pod beneško provincijo sv. Antona Pad., a 28. sept. 1609 je bil izročen provinciji štajerski, in sicer s privoljenjem papeža Pavla V. na prizadevanje nadvojvode Ferdinanda.

3. Celje (v lavantinski škofiji).

L. 1611. se je izvolil kraj za zidanje samostana. Pri vlaganju vogelnega kamna so se bajè videle na nebu zvezde v podobi križa nad krajem, kjer sedaj stoji samostan. Zato je škof Tomaž Hren na mestu velikega altarja postavil križ. Posvetil je Hren tudi cerkev in samostan dne 14. nov. 1615

---

[1] Kratko zgodovino utemeljenja samostanov smo posneli iz zapiskov škofjeloškega kapucinskega arhiva.

ter véliki altar na čast sv. Ceciliji, stranski altar pa na čast Materi božji. Posvečenje se obhaja drugo nedeljo novembra meseca.

4. Vošperk (Wolfsberg) (v krški škofiji).

Sklenilo se je zidanje v kapiteljnu dne 17. maja 1623. Vogelni kamen se je vložil 17. sept. 1634, in križ je nesel tedanji provincijal o. Silvester a Polcenico. Denar za zidanje cerkve in samostana sta dala večjidel bamberški knezoškof Frančišek pl. Hatzfeld in grofinja Uršula pl. Tonhausen, roj. baronica Hollnegg. Posvetil je cerkev 18. apr. 1638 lavantinski škof Leonard Götz na čast Materi božji v nebo vzeti. Posvečenje se obhaja zadnji dan avgusta. Zadnji altar sv. Kunigunde je privilegovan z bulo od papeža Pavla V. Ondi, kjer stoji sedaj samostan, je bilo nekdaj katoliško in luteransko pokopališče. Meseca julija l. 1777. je samostan pogorel. Postrojili so ga zopet na stroške cesarice Marije Terezije.

5. Sv. Križ pri Vipavi (v goriški nadškofiji).

Dné 11. avg. 1634 se je sklenilo sezidati ta samostan. Postavila sta se cerkev in samostan na stroške grofa Friderika pl. Athemsa. Vogelni kamen je pa vložil korminski naddijakon, Luka Delmestri baron pl. Schönberg, 13. dec. 1637. Videlo je ljudstvo tačas bajè na nebu 3 luči, kakor goreče bakle. Vogelni kamen so nosili grofje: Ferdinand in Maksimilijan Herman pl. Athems ter Bernardin in Lovrenc pl. Lanthieri. Cerkev je posvetil kristopoljski škof (sufragan ljubljanskega škofa) Mihael pl. Kumberg na jesensko kvaterno nedeljo l. 1643. na čast sv. Frančišku in sv. Antonu Pad. Poleg vélikega altarja je bil posvečen takrat tudi altar sv. Valentina, Jožefa in Friderika.

6. Krško (v ljubljanski škofiji).

Zidanje samostana se je sklenilo v kapiteljnu l. 1634. 3. junija 1640 je novomeški prošt Nikolaj Mrav vložil vogelni kamen. Zidalo se je z golo miloščino. Cerkev in altar Matere božje brez madeža spočete je posvetil 11. sept. 1644 pičenjski škof Anton Marenzi ter prenesel praznovanje posvečenja na

zadnjo nedeljo avgusta. Posvetil je tudi prvo kapelo na čast sv. Frančišku in sv. Karolu Bor., drugo pa na čast obiskanju Marije Device.

7. Murau (v sekovski škofiji).

Vogelni kamen so postavili 4. julija 1645. Vložil ga je o. Benedikt, opat benediktincev pri Sv. Lambertu. Na stroške Jurija Ludovika grofa pl. Schwarzenberga, varaždinskega generala, sta bila sezidana cerkev in samostan. Posvetil je cerkev 26. apr. 1648 na čast presv. Trojici sekovski knezoškof Ivan Marko grof pl. Altring. Drugo nedeljo po vel. noči se obhaja posvečenje. Posvetil je škof isti dan tudi kapelo pri zakristiji na čast Materi božji in sv. Frančišku in drugo kapelo na čast sv. Mihaelu arh. in sv. Jožefu. L. 1679. se je prizidala lavretanska kapela in l. 1686. so samostan razširili.

8. Celovec (v krški škofiji).

Frančiškani so se močno upirali naselitvi kapucinov v Celovcu, ko se je bilo ondi sklenilo 21. sept. 1644 sezidati samostan. Vogelni kamen je vložil 14. jun. 1646 benediktinski opat Pavel iz Št. Pavla. Provincijal je kapucine opral pred solnograškim nadškofom. Cerkev s samostanom je bila sezidana večinoma iz volila Ivana Krstn. Jagra pl. Lebenstaina. Dal je tudi grof Ivan Jakob pl. Athems 500 gld. in 500 gld. Adam Sigfrid baron pl. Grotta, ki leží pokopan v cerkveni kapeli. Posvetil je cerkev na čast brezmadežnemu spočetju M. D. krški knezoškof Frančišek grof pl. Lodron 3. okt. 1649. Posvetil je škof poleg velikega altarja tudi altar sv. Frančiška in altar sv. Križa. Vogelni kamen so nosili: Martin Widman grof Ortenburški, Henrik Ludovik grof pl. Thurn, Ivan Jakob grof pl. Athems in Jurij Andrej baron pl. Kroneck. 8. sept. 1662 je ljubljanski škof Oton Friderik grof pl. Buchhaim posvetil stranski altar čudežne M. B. na episteljski strani cerkve.

9. Hartberg (v sekovski škofiji).

Sklenili so l. 1652. sezidati samostan pred mestnimi vrati na njivi, katero je bil podaril Volbank Rudolf grof

pl. Saurau. Ali nasprotoval je grof Julij pl. Paar. Po njegovi smrti († 13. apr. 1654) je Matija Singer, prošt varavinski, vložil za cerkev vogelni kamen 14. jun. 1654 na čast Materi božji v nebo vzeti. Kamen so nosili: Jurij Krištof grof pl. Trautmannsdorf, Jurij baron pl. Wurmbrand, Volbank baron pl. Haag in Krištof baron pl. Stainpeis. 4. jul. 1658 je sekovski škof grof pl. Altring posvetil cerkveni veliki altar na čast Materi božji.

10. Knittelfeld (v sekovski škofiji).

Kapucine so po mnogih ovirah slovesno uveli v Knittelfeld 30. aprila 1705. Navzoči so bili: baron Karol pl. Kampach in baron Ivan Krištof pl. Ponikvar kot zastopnika vlade ter graški gvardijan o. Martin Bistriški. Vogelni kamen je blagoslovil 1. nov. 1705 sekovski knezoškof Frančišek Anton Adolf grof pl. Wagensperg. Stavbišče je dalo mesto. Začela se je zidati cerkev na čast Marijinemu oznanjenju, a frančiškani v Judenburgu so delali zapreke. L. 1834. je cerkev pogorela. Zopet so jo popravili in še danes jo imajo kapucini.

11. Škofja Loka (v ljubljanski škofiji).

Loški meščan Sebastijan Lukančič je že l. 1647. v oporoki za samostan volil svoj vrt, na katerem sedaj stoji kapucinski samostan. Preteklo je pa mnogo let, preden se je porabilo volilo v določeni namen. Še-le 19. sept. 1705 je prosil štajerski provincijal o. Lambert cesarja Jožefa I. dovoljenja, da se ondi sezida samostanček (hospic) kapucinom in zraven njega mala cerkvica. Cesar je dovolil dne 19. januvarja l. 1706. Začeli so zidati kranjski kapucini, ki so sloveli kot izvrstni pridigarji tudi v Loki. Vse se je trlo ljudstva, ko so 28. aprila 1707 stavili vogelni kamen za cerkev. Na novega leta dan 1710 je mengeški župnik Andrej pl. Flachenfeld, oglejski naddijakon, cerkev blagoslovil, dne 22. junija 1713 jo je pa posvetil na čast sv. Ani ljubljanski knezoškof Frančišek Karol grof pl. Kaunitz.

12. Schwanberg (v sekovski škofiji)

Jurij Ferdinand grof pl. Falmhaupt je dal svojo hišo in nekaj zemljišča v Schwanbergu za zidanje tega samostana. 23. dec. 1706 so prišli tja kapucini. Vogelni kamen za cerkev angeljev varuhov je bil vložen 28. apr. 1708, posvečena pa je bila cerkev 8. jul. 1714.

13. Irdning (v sekovski škofiji).

Baron Žiga Friderik pl. Welsersheim in soproga Marija Beatrika, roj. bar. pl. Teiffenbach, sta podarila svoj grad Falkenburg, ležeč zunaj mesta Irdninga, kapucinom za samostan. Dne 27. apr. 1711 je poklonil baron grajske ključe na srebrnem krožniku provincijalu o. Martinu iz Bistrice. Postavil se je križ pred gradom, v grajski kapeli se je pa darovala sv. maša. Cerkev je bila posvečena v čast sv. Jožefu 7. febr. 1718.

Do l. 1781. se je štajerski kapucinski provinciji prištevalo še 20 drugih samostanov, katere je potem večinoma odpravil cesar Jožef II. Bivali so kapucini v nastopnih krajih:

14. Beljak.

Dne 12. dec. 1627 se je sklenilo v kapiteljnu v Gorici, da se sezida beljaški samostan. Vogelni kamen je vložil v septembru l. 1629. ljubljanski prošt Gašpar Bobek s privoljenjem škofa Hrena. Vrt in stavbišče je darovala Ana Marija Prog in Wasserlemburg, roj. Puz. Samostan je pa skoro čisto na svoje stroške sezidala Uršula grofinja pl. Tonhausen, roj. baronica pl. Hollnegg. Posvetil je cerkev tržaški škof Pompej grof pl. Coronini 15. okt. 1613 na čast M. B. in sv. Ludoviku kralju. Tudi altarji v kapelah so bili posvečeni, in sicer oni pri zakristiji na čast sv. Frančišku, zadnji pri vratih pa na čast M. B. in sv. Janezu Krstniku. Samostan je pogorel leta 1786. in se ni več sezidal.

15. Bruck na Muri.

Kraj za samostan je izbral glavni komisar o. Lovrenc iz Brunduza l. 1606. Vogelni kamen za cerkev se je vložil 24. junija 1607. Posvetil je veliki altar sv. Janeza ev. sekovski

knezoškof Martin Brenner 10. maja 1611. 7. nov. 1615 je sekovski knezoškof Jakob Eberlein posvetil stranski altar na čast sv. Frančišku Ser. Pozneje je bil posvečen novi altar sv. Antona Pad. na epistelski strani, in l. 16 . . je meščan Primic prizidal kapelo, v kateri se je posvetil altar sv. Jožefa. Odpravili so samostan že v našem stoletju.

16. Dambsov.

Sklenili so v glavnem kapiteljnu l. 1643. sezidati kapucinska samostana v Gamundu in v Dambsovu. Prvo mesto se je čez osem let prepustilo solnograškemu škofu, v Dambsovu se je pa začelo zidati, in se je vogelni kamen vložil 2. avg. 1644. Cerkvico s hospicem je ob svojem sezidal Adam Ivan pl. Eggersberg. Stavbišče je dala cerkev svetega Leonarda, zid okrog vrta se je pa postavil iz miloščine. Posvetil je cerkev na čast lavretanski M. B. krški škof Frančišek grof pl. Lodron dne 7. julija 1647. Poleg velikega altarja je isti posvetil tudi altar sv. Gabrijela arh. Pozneje so postavili večji samostan in cerkev po radodarnosti solnograškega knezonadškofa Maksimilijana grofa pl. Künburga. Cerkev in veliki altar sv. Bonaventure sta bila posvečena l. 1671., tako tudi stranski altar v čast sv. Antonu Pad. Odpravljen je bil samostan l. 1781. (Dalje prih.)

Mali zapiski.

Prazgodovinske najdbe na Kranjskem l. 1894. Ko je dokončal J. Pečnik razkopavanje pri Št. Petru (glej seš. 4.), začel je kopati v družbi dr. Hörnesa ob stroških dunajske akademije na takoimenovanem Kapiteljskem marofu pri Novem Mestu, t. j. na 220 m visokem griču severno od mesta, kjer se nahajajo proštove košenice. Tam so bile velike gomile iz ilirske dobe in odkopali so 74 žganih grobov, a na vrhu so bili še 4 iz latênske dobe. V prvih grobih so našli posebno lepe posode, kar je znamenje, da so stanovali nekdaj pri Novem Mestu posebno imoviti ljudje. V latênskih grobih sta bila dva meča. — Dne 17. septembra je začel kopati Pečnik v družbi preparatorja Brattine ob stroških dvornega muzeja na Magdalenski Gori največjo gomilo (št. VII.), ki meri 120 m v obsegu in je na sredi 5 m visoka. Do sedaj so odkopali že nad 100 mrličev,

med njimi tudi nekaj žganih, ki imajo najlepše posode, deloma grške (lukanske), deloma pa velikanske žare, ki so podobne onim na Vačah izkopanim. Sicer pa se nahaja v tej gomili mnogo keltov in sekir, suličnih ostij (jedna je 48 cm dolga), votlih zapestnic, malih korald iz jantarja, fibul i. t. d. Posebno zanimive so rudeče posode (seveda strte) z bunkami (popki) in črnimi progami okoli (grafitanje). Najlepši najdbi sta do sedaj jedna čelada s čudnim obglavjem in pa bronasta situla (podobna jedni hallstadtski) s tremi vrstami podob: v gorenji vrsti se vidijo sedeči možje in različno oblečeni ljudje, v spodnjih pa divji kozli, katerim čepé na hrbtu race ali podobni tiči. Mrliči so bili po 3 do 4 jeden vrh drugega pokopani, najbogatejši od spodej na skali. Nekateri mrliči so tudi z žlindro pokriti, mesto s prstjo. *S. R.*

Nekdanji rog na ljubljanskem Gradu. V opisu Ljubljane naglaša Valvasor med znamenitostmi na Gradu posebno neki rog: «Na Gradu stoji tudi visok stolp, katerega je videti s srede mesta; pravijo mu godčevski stolp. V njem se nahaja lep «rog» (Horn), ki slovi zavoljo svoje umetnosti prav zelò. Glasi se zvečer, ko se poslavljata dan in noč drug od druzega, časih pa tudi zjutraj po jeden četrt ure, in ga je slišati še precej daleč iz mesta. Tudi se ta rog oglasi, če je pri gospodih ljubljanskih (to so bili mestni svetovalci) kaka slovesnost in ko spremljajo novoizvoljenega župana, mestnega sodnika, mestnega blagajnika ali oskrbnika za obubožane meščane domov, ali v cerkev.» (Valv., XI., 669.) Kadar sem prečital te-le Valvasorjeve vrstice, nikoli mi ni hotelo v glavo, kaj je moglo biti li tako posebnega na tem rogu in kako je mogel sloveti zavoljo svoje umetnosti in še celo zelo sloveti! Rog je rog! Naj sem si mislil rog še tako popolen, Valvasorjev popis me je vendar le vedno motil. Kar mi pride pred nekaj časom neka čudna prošnja iz leta 1618. v roko. Ljubljančanom se je bil namreč rog pokazil. Zato so poklicali v Ljubljano orgljarja Pavla Fabra od Celja (Orgelmacher aus der Grafschaft Cilli). Ko je prišel in si ogledal, kaj se je pokazilo, pogodil se je z magistratom, da ga popravi za 12 gld. (po današnji veljavi denarja rečemo lehko za 100 gld). A mož se je še vštel pri vsem tem, kajti poprava mu je dala cele tri tedne opravka. Zato je prosil mestne očete, naj mu primaknejo kaj k pogojeni plači, plačajo naj vsaj zanj dolg, ki ga je naredil pri mizarju, pri katerem je stanoval in jemal hrano te tri tedne, kar je delal na Gradu. Mestni očetje so pač že sami razsodili, pravi Faber v svoji prošnji, da je zaslužil najmanj še jedenkrat toliko, kakor se je bil v svoji nespameti pogodil. Če mu ustrežejo, šel bo vselej, kadar ga bo pot pripeljala v Ljubljano, pogledat gori k rogu ter bo popravil, kar bo treba, da se rog po preteku daljšega časa ne pokazi preveč. Fabrova prošnja se je glasila: «Dieweil ich allbereit mit dem Horn auf den Thurm fertig, für solche meine treue Arbeit und Mühe 12 fl. rheinisch, welche ich doppelt verdient ohne der Kosten, dann nicht allein das alte renoviert,

sondern vielmehr anderes verändert u. neue Stück dazu gemacht. Also habe ich mit dieser Supplica deprecieren wollen, die (sc. Herren von Laibach) wollen mir außerhalb der 12 fl. die Kosten bei dem Tischler der Zeit, da ich in dero berufen gewesen, abzulohnen u. zu bezahlen, gewogen sein. Dafür verpflichtet er sich, jedesmal, wenn er nach Laibach kommt, und seine Geschäfte bringen ihn oft nach Laibach, zum Horn hinaufzusehen und Mängel zu wenden, damit er nicht in die Länge verwahrlost würde.* Mestni očetje so uvideli, da je prošnja utemeljena ter so k že plačanim 12 gld. primaknili še 18 gld. Vsakdo častitih bralcev je že uganil, da ta «Horn» ni bil to, kar mi imenujemo rog, ampak neko velikansko godalo ali orglje, kakoršne so imeli tiste čase po večjih in bogatejših mestih povsod. Vsak dvom o kakovosti tega godala pa mi je spodbil račun mestnega blagajničarja, ki je izdal l. 1621. nekaj malega za klej in popir, ki se je potreboval pri tem «Hornu», in «per ain plach zum Horn-Dachl u. kleine Nägel. («Ausgabebuch, 1621.») Zanimivo je, da je to godalo podaril Ljubljančanom škof Tomaž Hren l. 1608. *J. Vrhovec.*

Vojskini ogledi ljubljanski (Stadtmusterung). Da so bili nekdanji ljubljanski meščani pogumni, neustrašeni ljudje, je v obče znana stvar. Dokazali so to v obilni meri v turških vojskah. Turek je bil pač neštevilokrat v deželi, Ljubljane pa ni vzel nikoli. In kdo jo je branil? Ljubljančani sami. Da pa so si ohranili svojo jakost, zavezan je bil vsak meščan, uriti se v orožju. Godilo se je to na strelišču, kjer so se shajali ob nedeljah in praznikih meščani ter se vadili v streljanju. O priliki pa so pregledovali vojsko, je li preskrbljena z vsim potrebnim, ali ne. Tak vojskini ogled so imenovali po nemško «Stadtmusterung». Ogled se je vršil na slovesen način o lepem vremenu na Vélikem trgu, sicer pa pod oboki mestne hiše. Meščani so prihajali k ogledom praznično opravljeni «darzue eine Mannschaft wohl staffierter erschienen». Oboroženi so bili s puškami, sulicami in bradnicami (helebardami). Orožje je bilo mestna lastnina ter spravljeno v mestni orožarnici. Mesto pa je preskrbovalo tudi vse drugo, kar je bilo tej mali vojski potreba. Iz natančnega računa blagajnikovega o troških, ki jih je leta 1637. napravil mestu tak ogled, zvemo marsikatero drobnost o orožju in opravi meščanskih junakov. Njih pokrivala n. pr. so bila olepšana z nojevimi peresi, ki jih je magistrat naročal iz Benetek, in sicer to leto 20 rudečih, 15 rumenih, 20 modrih, 40 belih in 10 sivih, vseh skupaj 105. Stala so v Benetkah 42 gld. 14 kr. Posamezni oddelki so imeli zastavice (Fähnlein), pa tudi velike zastave (große Fahnen). Male zastavice so bile narejene iz rumenega in črnega tafeta, torej v cesarskih barvah. Bile pa so vsakako lepo izdelane, kajti krojač je računil od dveh takih zastavic samo za svoj zaslužek 7 gld. 30 kr. (po tedanji veljavi denarja je ta svota jako velika). Napravil pa

---

* Empfang- und Ausgabenbuch der Stadt Laibach, v mestnem arhivu ljubljanskem.

je tudi jedno veliko zastavo iz belega in modrega tafeta (torej v stanovskih barvah); zaslužil pa je pri nji ravno toliko, kakor pri malih dveh skupaj, 7 gld. 30 kr. Ta zastava je bila jeden lakat široka, kajti toliko je bila dolga svilnata vrvica, s katero se je zastava z mesingastimi žeblji (stali so 1 gld. 8 kr.) pritrdila na drog. Velikih zastav pa je imela ljubljanska četa več, kakor jedno, kajti to leto je dalo mesto napraviti za zastave tri drogove, ki so stali jeden goldinar. Konci drogov so bili olepšani s pozlačenimi kronami, katerih vsaka je stala 2 gld. 42 kr. Od zastav so vihrali svilnati modri, rudeči, rumeni in črni trakovi. Beli niso omenjeni, kar pa prihaja morebiti od tod, da belih magistrat to leto ni naročil zato, ker so bili ali še stari za rabo, ali pa jih je imel že poprej nakupljene. — Zastave so shranjevali v zavitkih iz belega barhenta. Stopali so oboroženi meščani po taktu 4 bobnov in 4 piskačev. Bobnarji in piskači so bili plačani, in sicer so služili piskači po 1 gld., bobnarji pa po 40 kr., le njih vodja služil je tudi 1 gld. Bobni so bili prevezani z vrvicami in železnimi vijaki; nosili so bobne na jermenih, in sicer se je kupilo za štiri bobne 44 jermenov po 6 vinarjev. Puške so vžigali z zažigalnicami (luntami). Za vojaški ogled, ki ga opisujem, je mesto kupilo to leto 54 funtov lunt, ki pa se niso vse porabile, ampak se jih je mnogo spravilo v orožarnico. Iz tega sledi, da se je pri ogledu streljalo in so se torej puške in ob jednem tudi meščani puskušali, če so za rabo. Koliko pušk je mesto imelo, ni povedano, iz računa le zvemo, da jih je dalo 150 osnažiti, seveda pa iz tega ne moremo sklepati, niti da so bile to vse puške, kar jih je mesto imelo, niti da je bilo toliko za boj sposobnih meščanov, kajti nekaj let poprej (leta 1625.) jih je bilo osnaženja potrebnih 216. Za osnaženje je mesto plačalo 4 kr. od vsake. Na število oboroženih meščanov ne moremo sklepati tudi zavoljo tega, ker jih je bilo nekaj oboroženih z bradnicami (helebardami) in sulicami (die Pike). Čejenje 15 bradnic je stalo 3 gld. 20 kr., 106 sulic pa 2 gld. 21 kr. Orožničarjev račun nam pripoveduje dalje, da so nosili meščani oklepe, ki so se pa po ogledu spravili, kakor druge stvari, zopet v orožarnico. Opasani so bili meščani z meči in nosili so neko uniformo, kajti v računu je tudi 36 tucatov gumb (Livreeknöpfe), ki so veljali 2 gld. 24 kr. Uniforme so bile iz sukna. Po blagu, ki se je porabilo zanje, povzamemo, kake so utegnile biti. Magistrat je kupil: 58 vatlov mezlana à 16 kr., 4 vatle sukna, imenovanega «Plomeran» (blumerant, geblümt?), «Mayrisch Tuch», po 6 gld. vatel (torej zelo drago sukno); 7½ vatlov belega in modrega «ladis»-a, 131 vatlov srednje-širokih trakov iz tafeta po 6½ kr., 26 vatlov trakov iz volnatega tafeta po 7 kr., 74 vatlov svilenih trakov po 4 kr. in 5 klobukov po goldinarju. Iz natančnih mestnih računov je posneti, da se ti ogledi niso vršili ob določenih časih; dostikrat je minula od jednega do druzega cela vrsta let, časih pa so ogledovali meščane celo po večkrat v letu. Leta 1637. n. pr. dvakrat, 12. marcija in

12. avgusta. Ogledi so se vršili najbržje le, če je pretila kaka nevarnost. O velikem vstanku kranjskih kmetov leta 1635. so Ljubljančani pač sklenili, sklicati meščane vsako leto na ogled (Gerichtsprotokoll, l. 1685.), a že naslednje leto se niso ravnali po tem sklepu — vsaj v sodnih protokolih in še celo v računskih knjigah ni nobenega sledu o tem. Tudi po letu 1637. je ogled izostal celo do leta 1670. Končal pa se je ogled, kakor vsaka javna stvar, pri kateri so bili navzoči mestni očetje, z obedom. Obeda so se vdeležili tudi piskači, najbržje so godli med obedom. *J. Vrhovec.*

K zgodovini zvonov na Kranjskem. Podružnica sv. Ahca v škocijanski fari pri Turjaku ima v zvoniku, kateri je ločen od cerkve, dva stara zvonova. Veliki ima zgoraj napis: «Ad honorem beatae Mariae Virginis et S. Achacii, quibus patronis fusa est haec campana.» Pod tem napisom malo nižje pa: «D. Balthaseri Burzeri pro AOR canonici labacensis et loci parochi.» Spodaj na zunanjem robu je pisano: «Im Namen Gottes bin ich durch das Feuer geflossen, Adam Kohhel hadt mich zu Laibach gossen Anno 1647.» — Manjši zvon je spodaj zelo pokvarjen, odbiti del je sedaj pritrjen z žeblji na jarmu. Zgoraj ima napis: «Christus rex venit in pace, Deus homo factus est et verbum caro factum est.» Na spodnjem robu se pa bere: «R. D. Balthaseri Burzeri protonotary apostolici et loci parochi Nicolaus Boset me fecit anno (MDCXII refusam opus hoc tempore).» Besede v oklepajih se nahajajo na odbitem delu, kateri je pritrjen na jarmu. V mnogih ozirih je zanimiva ta cerkev sv. Ahca. Važneja je pa podružnica sv. Petra v želimeljski fari. Ker bo morebiti v kratkem mogoče, napraviti o njej obširneji popis, omenjamo za sedaj le njena dva zvonova. Večji je iz gotske dobe, brez letnice. Med gotskimi ornamenti se bere zgoraj v gotskih minuskulah sledeči napis: «veni . nobis . cum . pace . o . rex . glorie . xpe.» Premernik spodaj meri 59 cm, visok pa je zvon tudi 59 cm. Manjši zvon v tej cerkvi ima zgorej napis: «Sante Roche, ora pro nobis», precej spodaj pa besede: «Michall Remer Labaci me f. anno D: 1641.» *M. S.*

Tiskarna Tomaža Hrena. Prve v Ljubljani tiskane knjige so bile protestantovske. Tiskale so se v tiskarni J. Mandelca. Po Valvasorjevem poročilu je ta osnoval tiskarno leta 1575., a katoličani so mu jo že pet let pozneje zaprli, njemu pa ukazali, da naj gre iz dežele. Ker je škof Tomaž Hren uvidel, kako hlastno sega ljudstvo po slovenskem berilu, poslovenil je «evangelije in liste» ter jih nameraval tiskati v svoji tiskarni. V ta namen je nakupil več centov črk (etliche Centen schwerer Buchstaben) ter jih ukazal pripeljati v Ljubljano. Tiskalo pa se ž njimi vendar nič ni, kajti Hrenova «Branja inu Evangelia» etc. so izšla leta 1612. v Gradcu. Leta 1614. se je Hren preselil v Gradec, kjer mu je nadvojvoda Ferdinand poveril namestništvo. Zavoljo tega so Hrenove črke mnogo let nerabljene ležale v Ljubljani. Njegov naslednik, škof Scarlichi, se je

lotil, da bi izvršil to, kar se Hrenu ni posrečilo. Toda stvar se je zopet razbila, in sicer o pravih malenkostih. V mestni seji dne 14. julija 1636 je poročal namreč ljubljanski župan, da namerava škof v Ljubljano poklicati tiskarja, le stanovanja nima zanj. Zato se obrača do magistrata, naj mu ta preskrbi stanovanje za toliko časa, da se bo uravnal «bis insolang er sich inderrichten möchte». Tiskarna bi bila Ljubljani v čast in tudi v dobiček. A mestni očetje so sklenili poslati škofu ta-le odgovor: «Ker je pri tiskarstvu treba več, kakor jedne osebe, vzrasli bi magistratu iz tega veliki stroški. Vrh tega so oo. jezuiti dobili v ta namen že veliko denarja, pa se vendar niso upali, lotiti se te stvari. Tudi mora imeti tiskarna papirnico. Zato magistrat ne more ustreči.»* Minulo je še dobrih 40 let, preden je Ljubljana dobila (okoli leta 1676.) prvo stalno tiskarno.

J. Vrhovec.

Francozje v Smledniku. V smlejskem grajskem arhivu se nahajata dva v nemškem jeziku pisana lista iz francoske dôbe. Oba je pisal grajščinski oskrbnik in smlejski maire Ivan Drobnič baronu Frančišku Lazariniju, tedanjemu posestniku smlejske grajščine, v Podsredo (Hörberg) na Štajersko, kjer je baron prebival za časa francoske okupacije. V prvem pismu, pisanem v Smledniku dné 14. oktobra 1809, pripoveduje Drobnič med drugim, da je preteklo noč prišlo pet Francozov z enim tamburjem, ki so zahtevali, naj pošlje uradnika ž njimi v Zgornje Pirniče, da oskrbi tam hrane za 10 oficirjev in 200 mož. Drobnič je poslal Čopa, toda zjutraj so Francozje vso vas oplenili ter odpeljali Čopa in šest Pirničanov. Francozje so zahtevali v enomer priprego, vole, konje in pomoč za delo pri okopih. Vsak dan je dobil Drobnič četvero, ali pa še več naročil, kaj mora vse najbližji naborni okraj preskrbeti. Dne 30. septembra je bil v Kranju nabor za konje, pri katerem so Smlejci izgubili 24 konj. Vsacega konja, ki ni bil na naboru, poiskali so dragonci in ga odvedli, imetnik pa je moral plačati kazni 24 gld. «Zaradi nenavadnega pritiska so ljudje vsi obupani,» piše Drobnič, «in komaj jih zadržujem, ker bi bilo vsako gibanje, dokler ni vojska končana, za naš okraj usodepolno.» V drugem pismu, datiranem iz Ljubljane 8. oktobra 1813, pripoveduje Drobnič, da je bilo tudi v Smledniku šest prask med prednjimi četami Avstrijcev in Francozov ter da je bil 29. septembra prvi prehod čez Savo na smlejskem brodu. Grajščina, dasi obdana od obeh vojskâ, ni trpela mnogo škode; pač pa so morali dati podložniki mnogo živeža Francozom in pozneje avstrijskim četam. Najprej je zmanjkalo vina. Ko bi ne bili vojaki tako hitro prekoračili Save, ne bilo bi več kapljice vina v grajski kleti. Zanimivo je, kar piše Drobnič o razmerah in mišljenju kmetov: «Vse želi, da se posebno razmere podložnikov na deželi uredé; kmetje ne plačujejo ničesar in siliti se jih zdaj ne more. Zlobnost njihova

* Gerichtsprotokoll der Stadt Laibach, 1636.

je tolika, da pravijo: Zdaj nimamo nobenega gospodarja, ako nas obdrži cesar, bodemo počakali njegovih ukazov, če nas pa zopet dobé v pest Francozje, ne bomo plačevali nič več pristojbin.» *V. L.*

Iz ljudskih spominov na Turke. Na Muljavi, v šentvidski fari, napali so Turki kristijane, ki so bili zbrani v cerkvi. Posekali so vse. Kri je tekla takrat po tleh, kakor voda ob plohi. Le dva moža, ki sta bila skrita v prostorni lipi poleg cerkve, sta se rešila. — Na Polici so se oglasili Turki gredé na Lipoglav pri Jurku. Vprašajo ga: «Jurko, si doma?» Le-ta jim odgovori: «Doma! pa bilo bi še bolje, da bi tudi tebe vrag držal doma!» Šele nazaj gredé iz Lipoglava so oplenili njegovo hišo, kakor tudi vso vas, ker so bajè navado imeli, pleniti šele vračujoč se na Turško. — V Stari Vasi napali so kristijane, zbrane v cerkvi na dan nedolžnih otročičev. Stare ljudi so poklali, mladeničem in dekletom so pa dlani na rokah prebodli, nabrali jih po deset na motoz in jih podili proti Turškemu. V Mokri dolini so ž njimi plesali. V spomin na ta žalostni dogodek se bere vsako leto sv. maša na dan nedolžnih otrok. Stare Vasi Turki niso zažgali, druge vasi pa; zato se še dandanes imenuje Stara Vas. — V Jerovi Vasi so Turki vse pobrali, ubežala je le neka Županova Jera na turškem konju proti Mariji Devici v Polju. Na begu je klicala ljudem po vaseh: «V Dovci so novci!» Še dandanes kopljejo po Dolcu in iščejo Jerinih novcev, pa menda zamán. — Blizu Police je ob času Turškega navala kosil neki hlapec deteljo. Ko se mu približajo Turki, ustraši se tako, da dene svojo glavo med vile, kakor bi bil obešen. Turki, ugledavši ga, zakričijo: «Glejte norca, ki se je obesil iz strahu!» in gredó dalje. — Na Pancih so postavili ljudje na okna, mimo katerih so šli Turki, pêsta od koles. Turki so menili, da so topovi, in so zbežali. *M. S.*

Zahvala Tomaža Hrena za poslano mu vino. V Gradec prestavljenemu škofu Hrenu so poslali ljubljanski mestni očetje za novo leto 1616 štiri tovore sladkega kranjskega (to se pravi: vipavskega) vina. Hren se jim je zahvalil za vino s temi-le besedami: «Komaj smo dospeli v Gradec ter stopili s konj, prinesla se nam je Vaša ljubezniva čestitka za novo leto in so se nam oddali štirje tovori izvrstnega sladkega kranjskega vina, ki so je prinesli Vaši tovorniki semkaj. Reči moramo, da niti prejšnjih daril nismo zaslužili, pa vendar Nas obsipa Vaša udanost in darežljivost iz nova. Kljub temu pa ne odklanjamo Vaše udanosti, ampak jo sprejmemo z ravno takim ljubezni polnim očetovskim čutom; zahvalimo Vas prav prijazno ter Vas zagotovimo, da ne bomo zamudil storiti, kar bo Vašemu telesu in Vaši duši v posvetno in večno srečo.»

Izdaje in zalaga «Muzejsko društvo za Kranjsko».

Tiskala Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg v Ljubljani.

IZVESTJA

MUZEJSKEGA DRUŠTVA

ZA KRANJSKO.

Urejuje

Anton Koblar.

Letnik IV. — Sešitek 6.

V Ljubljani 1894.
Izdaje in zalaga «Muzejsko društvo za Kranjsko».
Tiskala Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg.

Člani «Muzejskega društva», ki plačajo 3 gld. na leto, dobé «Izvestja» in «Mittheilungen» brezplačno; letniku samih «Izvestij» je cena 2 gld.

Darovi deželnemu muzeju Rudolfinumu l. 1894.

a) **Arhivu:**

Gospod Cr. C. Moser, c. kr. profesor v Trstu: Izvirno perg. listino, izdano v Glemoni dne 4. maja 1553.

Gospod X: Diplomo za zdravnika Ivana Nep. Köchl-na, izdano v Gradcu dne 20. apr. 1848.

Gospod Lovro Perko, učitelj v Žireh: Izvirno pap. predajno pismo z dne 22. jan. 1681.

Gospod c. kr. ravnatelj Ivan Šubic v Ljubljani: «Concio pro festo s. Vrsulae», slovenska pridiga iz 18. veka, spisana v dijalektu poljanske doline.

Šmartinske listine. (Dalje.)

21.) 1479, 28. maja (des nachsten freytags nach Sand vrbanstag), Loka. — Kanonik dr. Ivan Stadler in Jurij Gerstner, oskrbnik frizinškega škofa Siksta v Loki, Klevevžu, Innichenu in Zgornjem Welsu (Oberbelcz), podelita v fevd Pavlu Wagnerju in Petru Praustu, ključarjema cerkve sv. Jerneja v Stražišču (Drasisch], del senožeti na Gorenji Savi «pay dem valtar»,* kateri del sta kupila od Jakoba Kasenyroka, in kateri daje v škofovsko blagajnico na leto po 1 oglejski vinar. [Izv. pap. listina, kateri sta pritisnila na hrbet pečata Stadler in Gerstner.]

22.) 1480, 27. apr. (an phincztag Nach sand Marxtag), Loka. — Kanonik dr. Ivan Stadler in Jurij Gerstner, zastopnik (Anbalt) frizinškega škofa Siksta ter grajščinski oskrbnik v Loki, Klevevžu, Innichenu in Zg. Welsu (Oberbalcz), podelita v fevd Marinu Sygcherly in Kristijanu Jazbecu, ključarjema cerkve sv. Marjete, senožet v «Mülpachu»,** katera služi v škofovsko blagajnico v Loki po 1 oglejski vinar na leto. [Izv. perg. listina; pečata sta bila pritisnena.]

23.) 1481, 8. julija (an Suntag vor Sand Margarethen tag der Heiligen Junkhfrawn). — Pavel Muli iz Bitna zapusti sinu Ivanu, ko bi ta umrl, pa svoji ženi Marjeti (Greta), kmetijo v Stražišču (Dresisch), katero je bil kupil za 23 gld. od Marjete, vdove pok. Ivana Starmana, in pri kateri ima davščinsko in kupno pravo cerkev sv. Martina pri Kranju in ondotna bratovščina Matere božje. — Privezala sta svoja pečata Klemen Parilo (Perilo) in Simon Strukl (Štrukelj), prisežensa mestnega svéta in meščana kranjska. [Iz. perg. listina; prvi pečat je odtrgan.]

---

* Valtar je znabiti ribnjak, kateremu po nekaterih krajih pravijo foltar, nem. Fischhälter, ali pa pomeni beseda: Fallthor, srednjevis. nem. valltor, = Zaunthor, lésa.

** Mülpach je znabiti potok Suha, ob katerem stoji še dandanes mlin.

IZVESTJA
Muzejskega društva za Kranjsko.

Letnik IV. 1894. Sešitek 6.

Regesti k domači zgodovini.

Spisal dr. Fr. Kos.

(Konec.)

Št. 67. *889, dne 20. januvarja, Blatograd.*[1]

Kralj Arnulf podeli v popolno last svojemu kapelanu Elolf-u kapelo v Nusplingen-u, katero je imel do tedaj le kot fevd.

«Data XIII. Kl. Feb. anno dominicae incarnationis DCCC.LXXX.VIIII., indictione VII., anno secundo regni domni Arnolfi serenissimi regis. Actum Mosapurg.»

[Izvirna listina v Monakovem iz Kempten-a. — Mon. Boica, XXVIII, str. 84, št. 62. — Ankershofen, Handbuch der Gesch. des H. Kärnten, II, str. 327 (reg.). — Böhmer-Mühlbacher, Reg., I, str. 668, št. 1761 (reg.).]

Št. 68. (Nepristna listina.[2]*)*

890, dne 20. novembra, Mattighofen.

Kralj Arnulf potrdi in podeli vsled prošnje solnograškega nadškofa Diotmara solnograški cerkvi razna posestva po sedanjem Solnograškem in Gorenjem Avstrijskem. Dalje jej potrdi dvor in cerkev z desetino v Scafarafeld-u[3] ter vso

[1] Tu omenjeni Blatograd je blizu Vrbskega jezera na Koroškem.

[2] Nepristnost te listine je dokazal Meiller, Regesten zur Gesch. der Salzburger Erzbischöfe, str. 533, op. 94. — Ponarejena je na podlagi listine z dne 20. novembra 860, št. 42.

[3] Scafarafeld je bil pri Ipuši blizu Ulmerfeld-a na Dolenjem Avstrijskem.

zemljo ob Ipuši (‹Ipisam›) med Wagrein-om na vzhodu in rečico Url (‹Urula›), katera teče v Ipušo,[4] na zahodu; izvzeta sta le dva ribiča in njuna zemlja na severni strani. V Mölku (‹ad Magilicham›)[5] jej podeli tretji del mesta in vso zemljo, katera se nahaja proti vzhodu tiste zemlje, katero so nekdaj njegovi (Arnulfovi) predniki podarili samostanu sv. Emerana; le tri kmetije so izvzete. V Arnsdorfu[6] ali Wachau-u[7] prepusti kralj solnograški cerkvi vsa svoja posestva z vinogradi, pičo (‹saginatione›), goro s hrastovim lesom in travniki med rečeno goro, v Grünz-u (‹ad Grunzita›)[8] petdeset kmetij, pet jih je dobil njegov (Arnulfov) fevdnik Dietrik, potem posestva v Loibenu (‹ad Liubinam›)[9] ter tretji del mesta v Hollenburgu[10] s tridesetimi vinogradi in petnajstimi kmetijami. Dalje potrdi solnograški cerkvi zemljo poleg reke Traguše (‹Treisima›), katera (zemlja) je segala od Traismauer-a in cerkve sv. Martina[11] proti jugu do Pottenbrunn-a,[12] dalje poleg Donave do kraja, kateri se zove ‹Tripoliza›,[13] in potem ob Donavi navzgor do meje, katera loči traismauerski in hollen-

---

[4] Url se izliva v Ipušo blizu Amstetten-a na Dolenjem Avstrijskem.

[5] Magilicha ali Magalicha (list. z dne 20. nov. 860, št. 62) je Mölk, ne pa Mödling pri Dunaju, kar je že iz tega razvidno, da je segala darovana zemlja na zapadu do posestev samostana sv. Emerana v Reznem, katera so bila ob Erlafu. (Chabert v Denkschriften der kais. Akad., Phil.-hist. Classe, III. Bd., 2. Abth., str. 129, op. 13.)

[6] Arnsdorf, sod. okraj Mautern na Dol. Avstrijskem.

[7] Glej regest z dne 20. novembra 860, št. 42.

[8] Grünz, sod. okraj Herzogenburg na Dol. Avstrijskem.

[9] Gl. regest z dne 20. nov. 860, št. 42.

[10] Gl. ravno tam.

[11] ‹Ad Tresimam civitatem et ecclesiam sancti Martini.› — Traismauer je blizu izliva reke Traguše v Donavo. V tem kraju so postavili solnograški nadškofje že v začetku devetega stoletja cerkev sv. Martina, v kateri je bil krščen knez Pribina. (Letopis Matice slov. za l. 1882 in 1883, str. 356.)

[12] Pottenbrunn (‹ad Potilinesprunnin›) je blizu St. Pöltena na Dolenjem Avstrijskem.

[13] Tega kraja dandanes ni več. Stal je nekdaj blizu Donave od Traismauer-a proti vzhodu.

burški svet. Tudi podeli ali pa potrdi solnograški cerkvi posestva v Penk-u («ad Penninwanc»),[14] Lanzenkirchen-u («ad aecclesiam Anzonis»), potem v Pitten-u («ad Witinesperch») vsa svoja posestva razun tega, kar je bil prepustil Mosogowonu zarad njegovega zvestega službovanja, namreč sto kmetij, dalje posestva v Edlitz-u («ad aecclesiam Ellodis»), v Mönichkirchen-u («ad aecclesiam Minigonis presbyteri»), v Kobolsdorf-u («ad Guntpoldesdorf»), poleg Rabnitz-e («ad Rapam»), v Sobotici («ad Sabariam civitatem») cerkev z desetino, mitnino, vinogradi in vsemi pritaklinami, v Zöbern-u («ad Siccam Sabariam») ter poleg Pinke («ad Peininchaha»).

V Blatogradu[15] potrdi kralj Arnulf solnograški nadškofiji opatijo («abbaciam»), v kateri počiva sv. mučenik Adrijan in katero so jej podelili že njegovi (Arnulfovi) predniki. Tudi podeli solnograški cerkvi v tem mestu devetino («nonam») od vseh ondotnih kraljevskih dvorov, mitnino in ribnik («piscina»). Dalje potrdi in podeli v Zalaber-u («ad Salapuigin»)[16] dvor, tristo zemljišč («mansis») in ravno toliko vinogradov ter sploh vsa tamošnja državna posestva, v «Quartinahu»[17] cerkev, ravno tako v Kisek-u («ad Gensi»),[18] v Pečuhu («ad V aecclesias»)[19] mitnino, vinograde, gozde in sploh vse, kar je dobila solnograška cerkev od njegovih prednikov, ter vsa svoja posestva v Ruginesfeld-u.[20] V kraju, «Durnawa» imenovanem,[21] so dobili solnograški nadškofje cerkev, posvečeno sv. Rupertu in drugim svetnikom, ter goro

[14] Kar se tiče lege Penk-a in mnogih drugih krajev, kateri so našteti v tem regestu, gl. regest z dne 20. novembra 860, št. 42.

[15] Tu omenjeni Blatograd («Mosaburch») je bil blizu Blatnega jezera ob reki Zali. Dandanes stoji ondi Zalavar. Glej mojo «Spomenico», katero je izdala Matica slov., str. 85.

[16] Spomenica, str. 88.

[17] Ravno tam, str. 87.

[18] Ravno tam, str. 86.

[19] Ravno tam, str. 86.

[20] Ravno tam, str. 87.

[21] Najbrže nekje v okolici radgonski na Štajerskem ali bližnjem Ogerskem.

«Parauuoz» z vinogradi, njivami, travniki, gozdi in drugim posestvom, ležečim okoli gore.

Dalje potrdi kralj Arnulf solnograški cerkvi, kar so jej podelili njegovi predniki v Ptuju («ad Pettouiam»), namreč cerkev z desetino in dva dela mesta z mitnino in mostnino. K temu pa še doda tretji del mesta, katerega je imel prej v svoji lasti neki Karantanec,[22] ki pa je zgubil svoje imetje, ker je bil zarad veleizdaje obsojen. Izvzeta so le tista posestva, katera je (Arnulf) prepustil njegovi (Karantančevi) soprogi zarad njene zvestobe, namreč dvor v vzhodnem ali gorenjem delu mesta, pa tiste dvore, katere je imela takrat v svoji lasti, s sto kmetijami in desetimi vinogradi v Zistanesfeld-u,[23] kjer še niso nikdar njegovi (Arnulfovi) predniki komu kaj podelili. Tudi prepusti solnograški cerkvi zarad zvestobe svojega nadškofa zemljo, katera se razprostira od dveh postavljenih kupov («acerui») blizu Drave in od mejne višine, katera se zove Breg, po Pobrežju do izliva Dravinje v Dravo.[24] Dalje pre-

[22] « . . . quę proprietas Carantani fuit.» — Z izrazom «Carantanus» so dostikrat v istem času zaznamovali prebivalca slovenske narodnosti. Gl. «Spomenica», str. 70.

[23] Zistanesfeld je bilo najbrže polje med Ptujem in Središčem kraj levega brega Drave. To polje je bilo morebiti prej lastnina kakega slovenskega posestnika, kateri se je zval Čistan. Trstenjak v Novicah, XXXIX (1881), str. 383.

[24] « . . . . sicut acerui duo prope Trauum positi sunt, ex summitate termini qui uuagreini dicitur, et ita sicut ille uuagreini tendit usque dum Treuuina fluit in amnem Trauum.» — Felicetti (Beiträge zur Kunde steierm. Geschichtsqu., IX, str. 22) in Trstenjak (Novice, XXXIX, str. 383) mislita, da je tu omenjena «Treuuina» rečica Drvanja, ki teče pri Trebetnicah v Pesnico. Slekovec (Škofija in nadduhovnija v Ptuji, str. 32, op.) pa meni, da je Treuuina sedanja Dravinja, katera se pod Ptujem izliva v Dravo. Po mojih mislih ima Slekovec prav. — Felicetti piše, da sta «acerui duo prope Trauum» gorska hrbta na obeh straneh dolenje Pesnice, kar pa je neverjetno, ker je pogorje na vzhodni strani Pesnice preveč oddaljeno od Drave. Verjetnejše je, kar Slekovec pravi, da sta «acerui duo» griča, navožena kupa zemlje, izmed katerih jeden stoji še dandanes, namreč hribček s cerkvico sv. Roka blizu Hajdine pri Ptuju. Drugi, ki je stal nekoliko višje, je bil poravnan. — «Uuagreini» nam je iskati tam, kjer stojita sedanji vasi Breg (nem. Rann) tik Ptuja ter Po-

pusti Kralj Arnulf solnograški cerkvi pri Sulpi mesto Ziup («ad Sulpam ciuitatem Ziup»)[25] z vsemi pritaklinami, hrastovimi gozdi in polji ter vso zemljo med Laznico («Luonzniza» = Ločnica) in Sulpo, kateri reki prihajata z Alp, pa do jarka («fossa»), kateri veže Muro in Laznico, dalje gozd Sausal («forestum Susel») z gozdno pravico («cum panno»), katero so imeli on (Arnulf) in njegovi predniki, lov na medvede in mrjasce v «Sladkih dolinah» («in Dulcis uallibus») od 1. septembra pa do sv. Martina. Kar se tiče pravice do tega lova, potrdilo je prebivalstvo s prisego, da jo ima on (Arnulf). — Potem potrdi in podeli solnograški cerkvi vse, kar je imel v Lembach-u tik Rabnice («ad Luminicha iuxta Rapam»), dalje posestva v Nestelbach-u («ad Nezilinpach»), poleg Žabnice («ad Sabnizam») cerkev, dvor in 50 zemljišč, potem posestva ob Rabi («ad Rapam») in v Dudlebski pokrajini («ad Tudleipin»).

Tudi potrdi kralj Arnulf solnograškim nadškofom cerkev sv. Andreja poleg Labodnice («ad Labantam aecclesiam sancti Andree»),[26] katero so že njegovi predniki podelili rečenim

---

brežje med Ptujem in izlivom Dravinje v Dravo. Beseda «Wagrein» je sestavljena iz wâg (wâge), kar pomenja tekočo vodo, n. pr. reko, morje, val itd., ter rein (rain), kar zaznamenuje breg, brežino, višavje. (Glej Lexer, Mittelhochdeutsches Wörterbuch.) Sestavljenka «Wagrein» pomenja včasi razvodje med dvema rekama, včasi pa pobrežje pri kaki reki. — Felicetti in Trstenjak trdita, da tu ne moremo misliti na Dravinjo, ker se nahaja od Drave proti jugu, koder ni solnograška cerkev ničesar imela. — Res je, da je v obče reka Drava delala mejo med solnograško nadškofijo in oglejsko patrijarhijo. Vendar je verjetno, da so imeli tu in tam solnograški nadškofje tudi na južni strani Drave svoja posestva. V listini cesarja Karola, kateri je dne 14. junija 811 določil, da naj dela reka Drava mejo med solnograško in oglejsko metropolo, rečeno je tudi, v katerih slučajih je lahko izjema. Cerkve, katere so postavljene blizu Drave ter imajo na nasprotni strani te reke kaka posestva, obdrže naj jih še v prihodnje. Mislim, da je bil ravno tu tak slučaj, da je ptujska duhovnija, ležeča na levem bregu Drave, imela nekoliko zemlje na desnem bregu rečene reke.

[25] Spomenica, str. 82.

[26] Spomenica, str. 81.

nadškofom, s tako desetino, kakeršna je ondi v navadi, od svojih dvorov pa dodá tako desetino, kakor je opisana v svetih knjigah («in sacris codicibus»), dalje (svinjsko) pičo («saginationem») po vsi Labodski dolini («in omni Labanta ualle»), le na gori, «Forest» imenovani, ne zarad svojega lova. Tudi dovoljuje, da smejo škofje za svojo in cerkveno potrebo sekati drva po rečeni gori in tudi po drugih gorah. Ob jednem jim prepusti rudnik («fossam ruderis»[27]) na gori «Gamanara».[28] — Dalje potrdi kralj Arnulf imenovani cerkvi Engilbaldov fevd poleg Gorčice («ad Gurcizam»), cerkev Gospe svete pri Krnskem gradu («ad Carantanam aecclesiam sancte Marie»)[29] s cerkveno desetino («cum decima sicut ecclesiasticus praecipit ordo») od njegovih dvorov, namreč od Krnskega mesta («de Carantana civitate») in drugih dvorov, kateri spadajo k temu mestu, to je od Dravskega dvora («Trahof»),[30] Grafendorfa («Gravindorf»)[31] in Podkrnosa («Curnuz»)[32]. Na gori pri Podkrnosu podeli kralj solnograški cerkvi dva podložna delavca in njuni kmetiji, potem pravico, na dotični gori sekati les in pasti svinje, ne da bi smeli ugovarjati kraljevski uradniki. Tudi podeli ali pa potrdi posestva v Trebnjem («Trebina»), v Ostrovici («Astarwiza»), na Grobniškem polju («Chrapuofeld»),[33] v Vetrinju («Vitrino»),[34] v Brežah («Friesach»), na Krki («Curca»), v Grassluppu («Crazluppa»), v Lungau-u («Lungouui»),[35] v

[27] Tu imamo v latinskem tekstu slovensko besedo «ruderis» = ruda.

[28] Goro «Gamanara» iščimo na meji Koroškega in severnega Štajerskega med S. Leonhard-om in Obdach-om.

[29] Spomenica, str. 80.

[30] Spomenica, str. 79.

[31] Najbrže sedanji Grabštajn blizu Celovca na Koroškem.

[32] Spomenica, str. 82.

[33] Grobniško polje (Krappfeld) je na Koroškem ob srednji Krki med Starim Dvorom in Št. Vidom.

[34] Vetrinj je vas blizu Celovca na Koroškem.

[35] Lungau se zove jugovzhodni del sedanjega Solnograškega.

Scheifling-u («Sublich»),[36] v Teufenbach-u («Tiufinpach»),[37] v Katsch-u («Chatissa»),[38] v Pöls-u («Pelissa»), v Kobenz-u («Chumbenza»), poleg Ingeringa («Vndrima»), v Lind-u («Linta»),[39] ob Liesingu («Lieznicha»), v Brucku («Prucca»), ob Murici («Muoriza»), v Ljubnu («Liubina»)[40] ter dva kraja v Strassengel-u («ad Strazzinalam»). — Od današnjega dneva naj ostanejo te stvari brez vsakega ugovora v oblasti solnograške cerkve in nobeden izmed njegovih (Arnulfovih) naslednikov, pa tudi nobeden vojvoda, grof, vikar ali pa katerakoli vikarijska oblast ne sme ničesar vzeti od naštetih rečij.

«Data XII. Kal. Decembris, anno Christo . . . . . Arnolfi serenissimi . . . . . in origentali Francia regnante, indictione VIIII. Actum Matahhoua uilla regia.»

[Namišljeni izvirnik na pergamentu iz 10. stoletja v c. kr. tajnem dvornem in državnem arhivu na Dunaju. — Juvavia, Anh. str. 112, št. 54. — Archiv f. Kunde österr. Gesch.-Qu., I, 3. snopič, str. 12, št. 22 (reg.). — Ankershofen, Handb. der Gesch. d. H. Kärnten, II, Reg. u. Urk., str. 11 (reg.). — Zahn, Urkb. f. Steierm., I, str. 12, št. 9 (odl.). — Böhmer-Mühlbacher, Reg. I, str. 678, št. 1801 (reg.).]

Št. 69. *891, dne 9. marca, Rezno.*

Kralj Arnulf daruje vsled prošnje solnograškega metropolita in kraljevega nadkapelana Diothmara njegovi cerkvi razun nekaterih stvarij na Bavarskem tudi posestva po Slovenskem («in partibus Sclauiniensibus»), in sicer v dudlebski grofiji («in comitatu Dudleipa») v Ruginesfeld-u to, kar je nekdaj imel v svoji oblasti vojvoda Kocel («Chocil dux»), in kar je imel v isti grofiji poleg Gnassbach-a («Knesaha»)[41] Reginger v fevdu, potem posestva ob Lendvi («ad

---

[36] Scheifling, vas poleg Mure na Gorenjem Štajerskem, sod. okraj Neumarkt.

[37] Teufenbach, vas blizu Scheiflinga.

[38] Katsch, vas na Gorenjem Štajerskem, sod. okr. Murau.

[39] Lind, vas blizu Knittelfelda na Gorenjem Štajerskem.

[40] Ljubno (Leoben), mesto poleg Mure na Gorenjem Štajerskem.

[41] Knesaha je Gnassbach, kateri teče med Cmurekom in Radgono v Muro.

Lauenatam»),[42] katera je imel v fevdu neki Loris, ter poleg Pinke («ad Pennichaham»), kar je dobil v fevd Erinbertov ministerijalec Izak.

«Data VII. Idus Marcii, anno dominice incarnacionis DCCCXCI., indictione autem VIII., anno Christo propicio regni domni Arnolfi regis II. Actum Kegenesburch.»

[Chartular iz 13. stoletja v c. kr. tajn. dvornem in državnem arhivu na Dunaju. — Juvavia, Anh., str. 116, št. 56. — Archiv f. Kunde österr. Gesch.-Qu., I, 3. snopič, str. 13, št. 23 (reg.). — Ankershofen, Handb. der Gesch. d. H. Kärnten, II, Reg. u. Urk., str. 27 (reg.). — Zahn, Urkb. f. Steierm., I, str. 14, št. 10 (odl.). — Böhmer-Mühlbacher, Reg., I, str. 679, št. 1808 (reg.).]

Št. 70. *891, dne 21. julija, Mattighofen.*

Kralj Arnulf daruje vsled prošnje freisinškega škofa Waldona kapelo v Sloveniji («in Sclauinię partibus») pri svojem dvoru, Liburna[43] imenovanem, katero (kapelo) je imel v fevdu kraljev kapelan Waning, in vse zraven spadajoče reči, Marijini cerkvi v Freisingu ter cerkvi sv. Primoža in Felicijana na Otoku («in loco qui uulgo Uueride uocatur»).[44]

«Data XII. Kal. Augusti, anno dominice incarnationis DCCCXCI., indictione VIII., anno regni domni Arnolfi piissimi regis IIII. Actum ad Matahhoue.»

[Cod. 189, f. 21, in cod. 238, f. 97 v kr. državnem arhivu v Monakovem. — Meichelbeck, Hist. Fris., I/2, str. 403, št. 902. — Reschius, Ann. eccl. Sabion., III, str. 252. — Monum. Boica, XXXI/1, str. 137, št. 66. — Archiv f. Kunde österr. Gesch.-Qu., I, 3. snopič, str. 13, st. 24 (reg.). — Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris, I, str. 23, št. 25. — Böhmer-Mühlbacher, Reg., I, str. 681, št. 1812 (reg.).]

---

[42] «Ad Lauenatam» je najbrže Lendva, katera teče po zemlji ogerskih Slovencev. Nekateri, kakor Kämmel (Anfänge deutschen Lebens in Österreich, str. 269) in Ankershofen (Handbuch der Gesch. d. H. Kärnten, II, Reg. u. Urk., str. 27), mislijo na Labodsko dolino na Koroškem.

[43] Liburno nam je iskati na Lurnskem polju (Lurnfeld) blizu Špitala na zahodnem Koroškem.

[44] Otok (Maria-Wörth) je tik Vrbskega jezera na Koroškem.

Št. 71. (Nepristna listina.)[45]

891, dne 21. julija, Mattighofen.

Kralj Arnulf daruje freisinški cerkvi vsled prošnje freisinškega škofa Waldona kapelo v Sloveniji («in Sclauinię partibus»), spadajočo h kraljevemu dvoru Liburni («quę Liburna vulgo Lurna uocatur»). To kapelo je papež Caharija posvetil v navzočnosti oglejskega patrijarha Ivana na čast svetemu Petru in na ljubav kralju Pipinu, ko je prišel v rečeni kraj, da bi tu zatrl nastalo krivoverstvo. S kapelo vred je kralj Arnulf podelil freisinški cerkvi tudi vse desetine, katere je kapela že od nekdaj pobirala na obéh stranéh reke Drave.

«Data XII. Kal. Augusti, anno dominice incarnationis DCCCXCI., indictione VIII., anno regni domni Arnolfi regis IIII. Actum Matahoue.»

[Cod. 189, f. 31' ter cod. 238, f. 98' v kr. državnem arhivu v Monakovem. Mon. Boica, XXXI/1, str. 139, št. 67. — Zahn, Cod. dipl. Austr.-Fris., I. str. 23, št. 25. — Böhmer-Mühlbacher, Reg., I, str. 681, št. 1813 (reg.).]

Št. 72. *Med letom 891—893.*

Kralj Arnulf dà vsled prošnje škofa Asperta[46] in grofa Engilskalka Reginhardu, vazalu (solnograškega) nadškofa Theotmara, v popolno last dve celi kmetiji v Železnem na obéh stranéh reke Krke v grofiji Roudbertovi na Koroškem («in regno Carantano iuxta flumen Gurca in loco Selezna[47] dicto»). Te dve kmetiji in vse zraven spadajoče dvore, poslopja, obdelano in neobdelano zemljo, njive, travnike itd.

[45] Listina je ponarejena na podlagi prave listine z dne 21. julija leta 891. Gl. regest, št. 70.

[46] Aspert je bil škof v Reznem. Zasedel je škofovsko stolico po 14. juliju 891 ter umrl dne 12. marca 893. V tem času je bila tudi ta listina spisana.

[47] «Selezna» je Železno (n. Selessen) blizu izliva Gorčice v Krko na Koroškem.

sme imenovani Reginhart imeti, podeliti, prodati, zamenjati in sploh ž njimi storiti, kar hoče.

Datum manjka.

[Izvirna listina na Dunaju iz Solnograda. — Juvavia, Anh., str. 110, št. 52. — Archiv f. Kunde österr. Gesch.-Qu., I, 3. snopič, str. 19, št. 17 (reg.). — Ankershofen, Handb. der Gesch. d H. Kärnten. II, Reg. u. Urk., str. 16 (reg.). — Böhmer-Mühlbacher, Reg., I, str. 685, št. 1830 (reg.).]

Št. 73. 893, dne 22. oktobra, Ranshofen.

Kralj Arnulf podelí vsled prošnje svojega ljubega opata Snelperona samostanu v Kremsmünstru nekatera posestva, katera so zaradi veleizdaje zgubili mejna grofa Wilhelm in Engilskalk ter njuni sinovi in nasledniki. Ta posestva z dotičnimi cerkvami, desetinami, poslopji in podložniki obojega spola so bila v Mautern-u («ad Eporespurch»),[48] ob Kamp-u («ad Cambe»),[49] v Perschling-u («ad Persiniacham»)[50] in po drugih krajih Bavarskega in Slovenskega («in aliis Waioariae scilicet atque Sclaviniae locis vel terminis»).

«Datum XI°. Kal. Novembris anno dominicae incarnationis DCCCXCIII°, indictione XI*, anno vero VII°. domini Arnulfi serenissimi regis. Actum ad Ratensdorf.»

[Cod. millen. sec. XII.; cod. Frideric. sec. XIV. — Urkundenbuch des Landes ob der Enns, II, str. 39, št. 29. — Böhmer-Mühlbacher, Reg., I, str. 687, št. 1841 (reg.).]

Št. 74. 895, dne 29. septembra, Öttingen.[51]

Kralj Arnulf podeli vsled prošnje svojih fevdnikov, Liupolda, svojega bratranca («nepotis nostri»),[52] potem Me-

---

[48] Eporespurch je sedanji Mautern poleg Donave na Dolenjem Avstrijskem. (Böhmer-Mühlbacher, Reg., I, str. 687, št. 1839: «Muotarum, quae Eparespurch nominatur.»)

[49] Cambe je reka Kamp, ki teče vzhodno od Kremsa v Donavo.

[50] Persiniacha je Perschling med Tullnom in St. Pölten-om.

[51] Öttingen ali Ötting je na Bavarskem blizu Inn-a.

[52] Tu omenjeni Liupold je bil nečak Liutswinde, matere Arnulfove, tedaj bratranec Arnulfov.

ginwarda in Rudolfa svojemu fevdniku Waltun-u v popolno last nekatera posestva, katera je imel prej le kot fevd, v Truženjski dolini («Thrusenthal»)[53] z obema tam sezidanima gradovoma, potem gozd na Dješki Gori («in monte Diehshe»),[54] tri kraljevska zemljišča v Marki tik Save v Rajhenburgu («in Marchia iuxta Sowam tres regales mansos, quod Richenburch dicitur»), neko drugo posestvo unstran Save na Krškem («aliud predium ultra fluuium Sowam Gurcheuelt nuncupatum») ter v kraju, Undrina[55] imenovanem, v Liupoldovi grofiji na vzhodnih stranéh Koroškega («in orientalibus partibus Charanta nominatis») vse to, kar je imel neki Ottelin v fevdu.

«Data III. Kal. Octobris, anno domini DCCCXCV., indictione XIII., anno VIII. regni domni Arnolfi regis. Actum ad Otinga.»

[Kopijalna knjiga iz 12. stoletja v arhivu stolnega kapiteljna na Krki (Koroško). — Eichhorn, Beyträge zur ältern Gesch. u. Topographie, (1819) II, str. 93. — Archiv f. Kärnten, I (1849), str. 69 (reg.). — Archiv f. Kunde österr. Gesch.-Qu., I, 3. snopič, str. 13, št. 25 (reg.). — Zahn, Urkundenb. f. Steierm., I, str. 15, št. 11 (odl.). — Schumi, Archiv f. Heimatkunde, I, str. 74, št. 31 (odl.). — Böhmer-Mühlbacher, Reg., I, str. 697, št. 1861 (reg.).]

Št. 75. *898, dne 31. avgusta, Ranshofen.*

Cesar Arnulf podeli vsled prošnje grofa Iring-a in grofa Isimgrima plemenitniku Svetopolku («cuidam viro progenie bonae nobilitatis exorto, Zuentibolch videlicet nominato»), vazalu svojega sorodnika in mejnega grofa Liutbalda, nekatera posestva na Koroškem («in Charentariche), v grofiji Liutbaldovi, in sicer dvor, ki se zove Krka («Gurca»), z vsemi pritaklinami in pa to, kar je Svetopolk dobil v fevd od njega

---

[53] Truženjska dolina je od Velikovca proti severozahodu. V Spodnjih, Srednjih in Zgornjih Tružnjah se nahajajo dandanes razvaline nekdanjih gradov.

[54] Djekše stojé na gori od Truženj proti severu.

[55] Undrina je bil kraj poleg potoka Ingeringa, kateri teče blizu Knittelfelda na sev. Štajerskem v Muro.

samega (Arnulfa) ali pa od mejnega grofa Liutbalda v Krški dolini («in Gurcatala») in v Selčah («Zuiszah»)[56] v popolno last tako, da sme Svetopolk storiti s temi posestvi, kar mu je drago.

«Data II. Kl. Septemb. anno incarn. domini DCCCXCVIII., indict. I., anno domni regni Arnolfi XI. Actum Rantesdorf.»

[Izvirna listina v Celovcu. — Eichhorn, Beyträge zur ältern Gesch. u. Topographie, I, str. 167. — Archiv f. Kunde österr. Gesch.-Qu., I, 3. snopič, str. 14, št. 26 (reg.). — Ankershofen, Handbuch d. Gesch. des H. Kärnten, II, Reg. u. Urk., str. 38, št. 48. — Böhmer-Mühlbacher, Reg.. I, str. 706, št. 1889 (reg.).]

Št. 76. *898, dne 4. septembra, Ranshofen.*

Cesar Arnulf podeli vsled prošnje grofa Iringa in grofa Isimgrima plemenitniku Svetopolku («uiro progenie bonae nobilitatis exorto Zuentibolch nominato»), vazalu svojega sorodnika in mejnega grofa Liutbalda, nekatera posestva na Koroškem («in Charintariche») v grofiji omenjenega mejnega grofa. Meja podeljeni zemlji je šla od Glodniških alp do Pustih planin in do Schwarnbrunn-a, na drugi strani pa do ustja Milse v Motnico in do Dürnstein-a. Na severu je segala darovana zemlja do Mure, na jugu pa do Krke.[57] Razun tega mu tudi dà v popolno last vse to, kar je prej dobil v fevd

---

[56] Selče (Zeltschach) je vas blizu Brež na severnem Koroškem.

[57] « . . . . ab alpibus Glodnizze ad Desertas alpes, ad Coniuratum fontem, ad confluentia Milse in Motniz et exinde usque Entrichestanne ex una parte montis usque ad Mûram fluuium et ex alia parte eiusdem montis usque ad Gurkam fluuium.» — Glodniške planine so pri Glodniški dolini (Glödnitzthal), po kateri teče Glodnica, katera se pri vasi Mali Glodnici izliva v Krko. — Puste planine so najbrže identične s sedanjim gorovjem «Haidnerhöhe», katero je na severozahodni strani Glodniške doline. Heide = pusta, neobdelana zemlja. — Schwarnbrunn je gora na koroško-štajerski meji od Murau-a proti jugozahodu. Besede «ad Coniuratum fontem» so prestava izraza Schwarnbrunn, Schwörenbrunn. — Milsa je najbrže sedanji potok Olša, ki se blizu Brež izliva v Motnico, ne pa Ingolsthalerbach, kakor nekateri mislijo. — «Entrichestanne» je najbrže vas Dürnstein ob Olši.

od njega (Arnulfa) ali pa od mejnega grofa Liutbalda v Selčah («Zedelsach»).

«Data II. Nonas Septembris, anno incarnationis domini DCCCXCVIII., indictione I., anno regni domni Arnolfi XI. Actum Rantesdorf.

[Namišljeni izvirnik v Celovcu iz krškega kapiteljskega arhiva, spisan v 10. ali 11. stoletju. — Eichhorn, Beyträge zur ältern Gesch. u. Topographie, I, str. 67. — Archiv f. Kunde österr. Gesch.-Qu., I, 3. snopič, str. 14, št. 27 (reg.). — Ankershofen, Handb. der Gesch. des H. Kärnten, II, Reg. u. Urk., str. 39, št. 48. — Zahn, Urkundenb. für Steierm., I, str. 15, št. 12, (odl.). — Böhmer-Mühlbacher, Reg., I, str. 706, št. 1890 (reg.).]

Črtice o kapucinskih samostanih štajerske provincije.

Spisal A. Koblar.

(Konec.)

17. Gradec I.

Vsled sklepa glavnega kapiteljna je bil l. 1599. po naročilu papeža Klemena VIII. poslan na Avstrijsko Lovrenc iz Brunduza kot prvi glavni komisar Avstrije, Češke in Štajerske. Sezidal je kapucinski samostan na Dunaju in v Pragi. Naprosil ga je nato nadvojvoda Ferdinand, da naj sezida v Gradcu prvi kapucinski samostan v čast sv. Antonu Pad. Vogelni kamen je položil 10. avg. l. 1600. Jeronim grof pl. Portia, škof adrijanski in apostolski nuncij, vpričo nadvojvode Ferdinanda, vsega dvora, plemstva in neštevilnega ljudstva. Stavbe načelnik je postal P. Viktor iz Abruza. Cerkev in samostan, ki sta se postavila iz milih darov, je 6. okt. 1602 posvetil sekovski knezoškof Martin Brenner. Prvo kapelo v čast M. B. je posvetil 27. marca 1612 Peter de Ponte, škof trojanski in apostolski nuncij za Zgornje Nemško. Drugo kapelo zraven velikega altarja je pa posvetil 11. nov. 1654 Ivan Marko pl. Altring, sekovski knezoškof, v čast blaženemu Feliksu iz Kantalicije. Stranski altar na evangeljski plati in altar nove kapele 14. pomočnikov je posvetil sekovski knezoškof Josip Rudolf grof pl. Thun l. 1690. Samostan je bil zatrt l. 1787.

18. Gradec II.

Za ta samostan je 29. avg. 1648 sekovski knezoškof vložil vogelni kamen, katerega so nosili komorni svétniki: Ivan Krstn. bar. pl. Jauenberg, Martin pl. Lichtenheim, Ivan Pavel pl. Lang in Jakob Hildebrand pl. Prandegg. Največ je dal za cerkev in samostan cesarski svetovalec in predsednik dvorne komore Jurij Ludovik grof pl. Dietrichstain s soprogo Ano, roj. bar. pl. Meggau. Cerkev je na čast sv. Janezu Krstn. posvetil sekovski knezoškof Ivan Marko grof pl. Altring 27. avgusta 1651. 23. jun. 1652 je isti škof posvetil altar v spodnji kapeli pri cerkvenih vratih na čast brezmadežni M. D. in ob jednem altar sv. Janeza spozn. v zgornji kapeli. Odpravil je samostan cesar Jožef l. 1786.

19. Gradiška.

Vogelni kamen je vložil korminski župnik Luka baron Delmestri 30. okt. 1650 na svetu, katerega je za stavbišče darovala Kvintilija Mingarella, ki si je izbrala ondi pokopališče. Na čast sv. Antonu Pad. sta bila sezidana iz miloščine cerkev in samostan. Posvetil je cerkev in vel. altar na čast M. B. čist. spočetja in sv. Antonu Pad., in altar sv. Frančiška Filipa in Feliksa v kapeli, 9. avg. 1654 pičenjski škof Frančišek Maksim. pl. Vaccano. Zatrl je samostan cesar Jožef l. 1785.

20. Karlobag pri Reki.

Dne 25. jul. 1710 je vložil vogelni kamen za cerkev sv. Jožefa Marko Mesić, naddijakon v Liki. Senjski škof grof Ratkaj je poslal tja svojega zastopnika, tako tudi vlada svojega. Bivali so v Karlobagu kapucini do l. 1783., ko jih je odgnal cesar Jožef.

21. Kormin (Cormons).

Sklenili so sezidati samostan že l. 1615., a ker je divjala vojska po onih krajih, se je odložilo zidanje. Vložil je vogelni kamen 25. maja 1624 s patrijarškim dovoljenjem Luka Delmestri baron pl. Schönberg, župnik korminski, ki je bil

glavni pospeševatelj podjetja. Največja dobrotnika sta bila grofa Rajmund in Matija pl. Thurn. Posvetil je cerkev na čast lavretanski M. B. 9. okt. 1628 tržaški škof Rajnald Scarlichi (Škrlić), ki je isti dan posvetil tudi stranska altarja: sv. Karola Bor. in presv. Trojice. Zatrli so samostan l. 1785.

22. Kranj.

Sklep, da se v Kranju sezida kapucinski samostan, je bil storjen l. 1637. 5. avgusta 1640 je vpričo obile množice veselega ljudstva vogelni kamen vložil kristopoljski škof in ljublj. sufragan Mihael pl. Kumberg. Večji del glavnice za zidanje je dal Ločan Mihael Papler. Cerkev je posvetil na čast sv. Mihaelu arh. 29. sept. 1644 ljubljanski knezoškof Oton Friderik grof. pl. Buchheim. Isti dan je posvetil tudi v večji kapeli altar lavretanske M. B. Stroške za to kapelo je plačal škof Mihael pl. Kumberg. Altar sv. Gabrijela arh. pred to kapelo in altar v mali kapeli poleg kapucinske rake, postavljen v čast sv. Matiji in sv. Frančišku Ser., sta bila isti dan posvečena. Cesarja Jožefa povelje je odpravilo samostan l. 1786.

23. Ljubljana.

Generalni komisar kapucinskega reda, P. Lovrenc iz Brunduza, je l. 1604. izbral prostor za samostan v Ljubljani po svojih odposlancih o. Damascenu z Beneškega in o. Bertrandu iz Vidma (Udine). Nadvojvoda je odkazal prostor, in škof Tomaž Hren je položil vogelni kamen 25. apr. 1607. Škof je tudi sam pridigoval in priporočil kapucinski red. 31. avg. 1608, t. j. 14. nedeljo po presv. Trojici, je samostan blagoslovil škof Hren in posvetil veliki altar v čast sv. Janezu Evang. in stranski altar M. B. v kapeli pri porti ter jima vložil veliko lepih svetinj. — «Positio Primi et Primarii lapidis Ecclesiae B. M. V. et B. B. Joannis et Marci Evang. pro Fratribus Capucinis Labaci solemniter facta in Festo s Marci 1607 extra muros in horto Vicedominatus. Anno 1607. 25. Aprilis in Festo s. Marci Ev., harum partium Ap. et Patroni, tradito liberalissime de Capitaneatu ac Vicedominatu suo horto isto, in situm

areamque amaenissimam, Ego Thomas. Ep. Labac. hunc primarium lapidem ad laudem B. M. V. Reginae Coelorum pro Rev. PP. Capucinis hoc in loco Christo militaturis, in propugnaculum hujus patriae praevalidum et in subsidium, consolationem, decus et ornamentum singulare hujus Civitatis Labacensis, quae Metropolis est Prouinciae, sub titulo Deiparae Virginis Mariae, Ss. Joannis et Marci Ev. A. B. P. Francisci Patronorum, quorum memoria (sc. B. M. V. et s. Joan. Ev.) et nomen una cum Ecclesiis in Suburbanis Labacensibus, olim per haereticos destructae jacuerunt, solenni ritu in pontificalibus consecraui et hic defixo salutaris et vivificae Crucis vexillo signo, cum summo civium omnium atque uniuersae Civitatis gratulatione et applausu posui feliciter.» — «31. Aug. 1608 Consecratio Ecclesiae et Sacelli Jesu, Mariae et S. Joannis Euang. Labaci ante portam Vicedominalem (Patrum Capucinorum), ubi etiam pridie consecrationis consecrauimus campanas duas, puteum et omnia habitacula totius monasterii Pontificaliter. Ad hanc consecrationem accesserunt ex tribus istis Prouinciis processionaliter pie ac deuotissime ultra 35 Parochiae (e quibus palmam prae aliis universis Crainburgensis Archidiaconus et Parochus, Labac. Dioec, Ven. Joannes Fridericus Clemens, Secretarius noster, personarum, numeri, cantus et deuotionis excellentia omnium judicio obtinuit) Sexcenta vexilla Crucis et multitudo attingens viginti millia hominum affuit, adeo ut Labaci nullo umquam tempore ab hominum memoria tantus populus simul uno agmine collectus fuisse conspectus diceretur. 31. Aug. 1608, Dom 14, p. P. Consecraui Ecclesiam cum Sacello et altaria duo. Sacellum B. M. V. Actus usque ad 3. pom. protractus est. Prandium in Refectorio noui Monasterii. Confirmati 354.» — Tako je opisal postavljanje vogelnega kamna in posvečenje ljubljanske kapucinske cerkve škof Tomaž Hren sam v svojem dnevniku, kateri zdaj leži v zagrebški kapiteljski knjižnici. — Kapelo sv. Janeza Krstn. je sezidal Jager pl. Lebenstein in jo je posvetil Hren v majniku l. 1628. Stranski altar na epistelski plati, postavljen v čast na čelu krvaveči M. B., kot

pribežališču grešnikov, je posvetil 8. maja 1663 knezoškof Oton Friderik grof pl. Buchhaim. L. 16. je v novoprizidani kapeli med obema starima altarjema v spomin bl. Feliksa kapucina postavljeni altar posvetil knezoškof Žiga Krištof grof pl. Herberstein. Na mestu kapucinskega samostana stoji zdaj drevored «Zvezda».

24. Ljubno (Leoben).

Mnogo nasprotnikov je oviralo utemeljitev tega samostana. Vendar je cesar dovolil zidanje. Križ je blagoslovil in zasadil provincijal Angelik vpričo grofa Vita Strassolda in barona Caharije Webersberga 19. nov. 1689. Vogelni kamen je vložil 11. nov. 1690 sekovski škof Rudolf Josip knez in grof Thun 11. nov. 1690. Za cerkev sv. Antona Pad. je dala zemljišče in precejšnjo svoto gospa Marija Thessalon roj. Färber. Pripomogla je z denarjem tudi gospa Ana Katarina Panthier. 7. sept. 1692 je knezoškof Thun posvetil cerkev in altarje, namreč veliki altar sv. Antona, na epistelski strani pri prižnici altar Matere božje, kateri je iz svojega postavil baron Webersberg, altar sv. Križa v prvi kapeli, kateremu je preskrbela podobo gospa Eva Rozina Reithenauer, in altar blaženega kapucina Feliksa v drugi kapeli, kateremu je podobo dala napraviti gospa Elizabeta Lebersorger. V kripti spodnje kapele je bila potem pokopana utemeljiteljica Marija Thessalon z brati, v kripti zgorenje kapele pa gospa Ana Katarina Panthier. Samostan v Ljubnem so odpravili v drugem desetletju našega veka.

25. Maribor.

Vogelni kamen je položil 1. maja 1613 ljubljanski knezoškof Tomaž Hren vpričo obilega ljudstva, ki je radovedno gledalo neznane mu dotlej kapucine. Luteranci, katerih je bila v mestu večina prebivalstva, so hoteli vse uničiti z obrekovanjem in zasmehovanjem, a se jim ni posrečilo. Cerkev in samostan je sezidal na svoje stroške Ivan Jakob grof Kisel, komornik nadvojvode Ferdinanda. Posvetil je cerkev 25. okt. 1620 sekovski škof Jakob Eberlein na čast Mariji

Devici, Materi usmiljenja in pribežališča. Altar v kapeli pri velikih vratih je bil posvečen v čast sv. apostoloma Janezu in Jakobu, in sicer z velikim altarjem vred. Altar pri zakristiji na levi strani cerkve je pa sezidal l. 1638. grof Jurij Jernej Kisel, imenovan Zwikel, in posvetil ga je 10. avgusta pičenjski škof ter ljubljanski prošt Frančišek Maksimilijan Vaccano na čast Materi božji in sv. Frančišku in sv. Antonu Pad. Kapucini so morali zapustiti ta samostan l. 1784.

26. Murek.

Sekovski škof Maksimilijan grof pl. Gandolf je vložil 3. maja 1667 v Mureku vogelni kamen za kapucinsko cerkev Marije Device brez madeža spočete. Stavbišče, ki je spadalo pod grajščinstvo Volbanka pl. Stubenberga, so darovali dediči Knittelnovi in mureška srenja. Dobra podpora pri zidanju je bilo volilo baronke Ivane Preinerjeve. 1. maja 1672 je sekovski škof Večeslav grof pl. Hoffkirchen posvetil veliki altar M. B., drugi dan pa prvo kapelo in altar sv. Antona Pad. Pozneje sta bila postavljena altarja sv. Barbare in sv. Jožefa. Mureški samostan so odpravili l. 1788.

27. Novo Mesto.

Prošt Mihael pl. Kumberg je večkrat prosil, da bi prišli kapucini v Novo Mesto. Takó se je bil obrnil s prošnjo na kapitelj, ki je bil zbran 7. julija 1653 v Gradcu. A med tem je prosilec umrl. Njegov naslednik, prošt Ivan Andrej plemeniti Stemberg, je ponovil prošnjo l. 1654. Zoprvali so frančiškani. Poslan je bil l. 1655. v postu v Novo Mesto pridigovat o. Reginald, Ljubljančan, kakor poprej že o. Martin, Radovljičan. Poslednjič je bil prošt Stemberg od nuncija izbran za sodnika v tej prepirni zadevi. Ker je prosilo za kapucine vse mesto, odločil se je za njih naselitev. Vogelni kamen je vložil 11. jun. 1658 prošt Stemberg. Postavil se je samostan zunaj mestnih vrat, na svetu, katerega je daroval Jurij Jankovič s soprogo Marijo Sidonijo, roj. bar. Russenstainsko. Vogelni kamen so nesli iz proštije na stavbišče: Jurij Jankovič,

Volbank Adam Mordax, Lovrenc Paradeiser in Žiga Gušič. Delo je zastalo, ker so se frančiškani pritoževali v Rimu. Slednjič je deželni glavar Volbank Engelbert grof pl. Turjaški stvar poravnal, ko je dal frančiškanom 500 gold. Ta grof Turjaški je tudi dal skoro ves les za stavbo iz kočevskih gozdov. Cerkev je posvetil na čast sv. Jožefu senjski škof Ivan Smoglanović 4. septembra 1672. Leta 1786 so zaprli samostan.

28. Ptuj.

L. 1615. so si izvolili kapucini smanji trg v mestu za stavbišče samostanu. A zavrgli so ta načrt in 22. jul. 1623 je bil na drugem kraju vložen vogelni kamen v navzočnosti Ivana Ulrika kneza pl. Eggenberga in vojvode Krumovskega, ki je na svoje stroške sezidal cerkev in samostan. Posvetil je cerkev in veliki altar na čast sv. Frančišku Ser. sekovski knezoškof Jakob Eberlein 29. jun. 1630. Stranski altar M. B. v kapeli pri žakristiji in altar sv. Antona Pad. je škof posvetil ob istem času. Cesar Jožef je l. 1786. odpravil kapucine tudi iz Ptuja.

29. Radgona.

L. 1614. so se začele delati priprave za zidanje cerkve in samostana radgonskega na stroške Jakoba, prošta v Stanzu. Vložil je vogelni kamen, katerega so nosili kanoniki iz Stanza, prošt sam dne 25. julija 1617. Cerkev je pa posvetil na čast sv. Jakobu sekovski knezoškof Jakob Eberlein 27. okt. 1620. Pogorelo je vse mesto s samostanom in cerkvijo vred 2. okt. 1645, a pozidali so zopet samostan iz nabrane miloščine l. 1648. Veliki altar sv. Jakoba in stranski altar sv. Antona Pad. je pa posvetil 18. sept. 1652 sekovski knezoškof Ivan Marko. Kapucini so zapustili ta samostan med l. 1810. in 1820.

30. Reka.

Dne 28. avg. 1610 je bil vložen vogelni kamen in 14ega junija 1613 je Klavdij Zosomenus, škof puljski, posvetil cerkev na čast sv. Avguštinu; stranska kapela je bila posvečena na čast M. B. Samostan na Reki so zaprli l. 1783.

31. Trst.

Dovoljenje za zidanje so dobili kapucini l. 1617. in vogelni kamen je vložil tržaški škof Bertis. Cerkev je posvetil škof Rajnald Scarlichi 24. apr. 1623 na čast sv. Apolinaru, dijakonu in tržaškemu mučeniku. Altar na čast blaženega Feliksa Kantališkega (kapucina) je posvetil škof Scarlichi l. 1630. Tržaške kapucine je razpustil cesar Jožef l. 1785. Pozneje so se zopet naselili, a podložni so neposredno generalu v Rimu.

32. Varaždin.

48 let so frančiškani zadrževali zidanje kapucinskega samostana v Varaždinu. Slednjič je uvel ondi provincijal o. Lambert pl. Niederdorf 26. okt. 1699 pet kapucinov. Zemljišče za samostan je podarila bratovščina presv. Trojice s kapelo presv. Trojice in pokopališčem. Potrebovali so kapucini tudi sosednji župnikov vrt. Grof Jurij Erdödi, ki je imel blizu nekaj svoje zemlje, je isto zamenil z župnikom za vrt in ga je podaril kapucinom. Drugi svet okoli je samostan prikupil. Vogelni kamen za cerkev presv. Trojice je blagoslovil in vložil 25. apr. 1701 zagrebški škof Štefan Seliščević. Cerkev in samostan sta se sezidala iz miloščine. 17. jul. 1706 je zagrebški škof Martin Brajković posvetil cerkev na čast presv. Trojici. Navzoč je bil hrvatski ban grof Ivan Palfi z obilim plemstvom iz Hrvatske. Veliki altar je dala iz svojega napraviti gospa Rotija Vagičan roj. Vragović, altar M. B. na evangeljski strani pa Ivan Kukuljević. Altar sv. Antona Pad. na epistelski strani je postavil Ivan Uzulin, kapelo in altar bl. Feliksa Kantališkega pa Jurij Plemić, protonotar Hrvatske. V drugi kapeli so naredili altar sv. Ane. L. 1783. je vlada odpravila ta samostan.

33. Zagreb.

Leta 1615. se je sprožila misel, da se sezída v Zagrebu kapucinom samostan. Prvi kamen je vložil 5. maja 1618 Peter Domitrović, škof zagrebški in opat pri M. B. v Topatski. Cerkev in samostan, sezidana iz miloščine, je posvetil zagrebški

škof Frančišek Ergel 1. avg. 1631. Altar v prvi kapeli poleg zakristije je napravil na čast presv. Trojici Leonard Petronelli; bil je pozneje ondi pokopan s svojo soprogo. Drugi altar je bil sv. Frančiška. L. 1664. je bil na epistelski strani postavljen altar sv. Antona Pad. in posvetil ga je zagrebški škof Peter Petretić.

Kronologična vrsta velesovskih prednic.

Sestavil Janko Barlè.

Ni se nam ohranil noben zapisnik velesovskih prednic, kakor o nekaterih drugih samostanih, zatorej se ne more podati natančen pregled upravljanja v nekdaj tako slavnem samostanu belih nun velesovskih. Res nam je ohranil Valvasor (Ehre des Herzogthums Krain XI., str. 367) nekoliko njih imen in letnic, vendar je ta imenik nepopolen, kakor je tudi nepopolen in semtertje napačen oni, katerega je sestavil Milkowicz v svoji knjigi «Die Klöster in Krain» (str. 163). Izvestno ni tudi sledeča vrsta prednic popolna, vendar mislim, da nam bode saj nekoliko izpolnila njih imena in letnice. Poslužil sem se razun gorenjih dveh virov tudi raziskovanja J. Parapata v Letopisu Matice Slovenske od l. 1872 in 73.[1] in A. Koblarja v Izvestjih,[2] kakor tudi podatkov, kateri se nahajajo v matičnih knjigah velesovske župnije. Dominikanke so si same volile prednico in patrijarh oglejski jo je čez osem dnij potrdil, ako se med tem časom nihče ni zoper njo pritožil pri gorenjskem naddijakonu (Izvestja I., str. 32). Nastopna imena velesovskih prednic nam je tedaj ohranila zgodovina:

1. Mechilda. Imenuje se meseca septembra l. 1239. v pismu, v katerem je očak Bertold vtelesil velesovskemu samostanu del posestev kapele sv. Tomaža v Cerkljah.[3]

---

[1] Doneski k zgodovini samostana velesovskega str. 18 — 32.
[2] Drobtinice iz furlanskih arhivov v letniku I., str. 32, 33; v letniku IV., str. 18, 19.
[3] Schumi: U. B. str. 79.

2. Marjeta, «Magistra sive Priorissa,» imenuje se v l. 1271. in 1277.

3. Lieba l. 1302.

4. Marjeta z Mirne l. 1330.

5. Neža l. 1339.

6. Atheit Hertenberška l. 1344.

7. Izalda Ostrovrška l. 1346., 1347., 1348., 1358.

8. Katarina grofica Ortenburška l. 1349. in leta 1361. Bila je jedna šesterih hčerâ Albrehta II. in Helene Ortenburške. Utemeljila je v Velesovem večno obletnico z 10. duhovni. Najbrž je ta Katarina ista oseba kot Katarina s Kamna (Stein), katera se imenuje v l. 1355., 1361., 1362., 1369., ker bi si ne mogli drugače tolmačiti, da sta v jednem letu dve prednici istega imena. Ker je bila teta Erharda s Kamna, je lahko mogoče, da je imela obojni naslov.

9. Alheida Gorjanska (von Göriach) se imenuje v l. 1359., 1360., 1366. Znabiti je bila izvoljena za poprejšnjo. L. 1360. je prezentovala očaku Ljudevitu svojega kapelana Meinharda za župnika cerkljanskega.

10. Maylein Kelerberška (von Chellerberch) l. 1363.

11. Ana pl. Stretvik l. 1371., 1372., 1381.

12. Katarina pl. Apec (Apitz) l. 1382., 1383., 1385., 1388., 1394.

13. Elizabeta Kolovška (von Gerlachstein) leta 1389., 1391.

14. Jera Lindeška (von Lindeck) l. 1402 — 1408. Naprosila je frizinškega škofa Bertolda, da je dal dne 24ega novembra l. 1402. napraviti v Loki prepis ali transumpt ustanovnega pisma velesovskega samostana.

15. Marjeta Liebensteinska l. 1414., 1421., 1426.

16. Alheida Šneberška l. 1425., 1434. V pismu iz l. 1436. (leži v veles. arhivu), v katerem se prednik Andrej in ves konvent bistrski združujejo v molitvah in dobrih delih z velesovskimi nunami, imenuje se podprednica Klara in dvajset sester. Njih imena se glasé: Katarina Posenik (najbrž iz Poženka), Uršula Vajst, Ana Paradajzar (pozneje pred-

nica), Uršula Rajman (pozneje prednica), Katarina Ferveker, Zofija Pirec, Kristina Rosenberger, Rotija Sauer (pozneje prednica), Klara Paradajzar, Ana Gal, Marjeta Sauer, Marjeta Geltar, Rotija Stramler, Katarina Ralienc, Magdalena Hajn, Rotija Aver, Elizabeta Blesl, Lena Grimšič, Magdalena Paradajzar, Marjeta Hamerler. Kakor vidimo, bile so nune največ iz naših domačih plemenitih rodovin, izmed prostega naroda bilo jih je izvestno malo.

17. Neža Apfalter l. 1426.

18. Ana Paradajzar l. 1441., 1450—1459. L. 1446. je prezentovala kot patrona cerkljanske župnije vikarju oglejskega patrijarha za cerkljanskega župnika tedanjega velesovskega kapelana Janeza Grysana iz Lobave, «presbyterum Misnensis dioecesis».

19. Katarina l. 1447.

20. Rotija Sauer l. 1460., 1461.

21. Uršula Rajman l. 1463., 1468.

22. Ana pl. Galenberška. To je izvestno ona Ana Gal, katera se imenuje v gorenjem imeniku. Umrla je l. 1475.

23. Jera Plast. Potrjena je bila za prednico 31. maja 1475., a cerkljanskemu župniku in naddijakonu bilo je naročeno, da naj jo vmesti. Imenuje se tudi v l. 1478., 1479.

24. Suzana pl. Grimšič l. 1480.

25. Rotija Ekar l. 1486.

26. Barbara Mindorfer l. 1488., 1492., 1497., 1499., 1505., 1507., 1508., 1521. Ta prednica je ustanovila dne 24. februvarja 1494 cerkljanskemu župniku v poboljšek takozvano kostniško kapelanijo ali beneficij sv. Tomaža.[4] L. 1505. je dobila tudi nekatere privilegije za svoje nune od patrijarha. (Izvestja, IV., str. 18.)

27. Apolonija Gal l. 1517., 1518., 1520.

28. Rotija Paradajzar l. 1521., 1522.

29. Julijana s Peč (Petschach) 1522—1524, 1526 do 1528, 1531—1538. Ona je zopet sezidala grad Kamen (Frauen-

[4] Gl. Ivan Lavrenčič: Zgodovina cerkljanske fare, str. 35.

stein) nad samostanom, katerega so bili Turki l. 1471. razdejali. Kralj Ferdinand je podelil gradu dné 28. mar. 1533. vse pravice in svoboščine, kakoršne so uživali drugi kranjski gradovi.

30. Neža pl. Lihtenberška l. 1542—1553.

31. Ana Gal, katera je bila od oglejskega patrijarha dne 18. oktobra 1553. potrjena za prednico.

32. Katarina Herič l. 1555—1568. Ker je bil tedanji cerkljanski župnik Krištof Schvab pl. Lihtenberški in Tufštajnski (od l. 1546—1596) naklonjen novi Lutrovi veri, ovirala ga je prednica v duhovenskem poslovanju, dokler se ni stvar l. 1566. ugodno poravnala.[5]

33. Marjeta Maloprav (Mallapraw) l. 1576—1590.

34. Magdalena Strauss l. 1593., 1594.

35. Magdalena Kern, katera je bila potrjena dné 25. oktobra 1594. in bila prednica do svoje smrti (l. 1632.), tedaj celih 38 let.

36. Katarina Tavčar; potrjena je bila za prednico 5. marca 1632., a imenuje se tudi v l. 1635., 1637.

37. Rozina Kralj je bila potrjena za prednico dné 24. novembra 1638. V krstni knjigi se omenja kot kuma l. 1639. Umrla je l. 1644.

38. Ana Regina Taučar pl. Strausseneck je bila izvoljena l. 1644. Kot krstna kuma je zapisana v l. 1645. in 1646. Valvasor, in po njem tudi Milkowicz, omenja v l. 1645. prednico Agato Oberegger, kar je pa izvestno napačno.

39. Rozina Oberegger je bila potrjena 12. sept. 1647. Morda je imela dva imena: Rozina in Agata. Imenuje se tudi v l. 1648., 1655., 1657. (v krstni knjigi).

40. Uršula l. 1649.

41. Katarina Kreč (Kreitsch) l. 1662.

42. Ivana Suzana baronica Paradajzar l. 1671., 1682., 1688—1693.

43. Ana Katarina pl. Pekern l. 1687.

---

[5] Gl. Iv. Lavrenčič: Zgodovina cerkljanske fare, str. 14.

44. Marta Gal je bila izvoljena 21. decembra 1692. (stara je bila že 54 let), a vmestil jo je Andrej Gal, župnik in naddijakon celjski (izvestno njen sorodnik). Parapat je krivo bral Ballin, mesto Gallin.

45. Ana Katarina Petenek (Pettenegg) l. 1699—1722.

46. Marija Antonija Šerenburg (Schernburg). Njeno izvolitev je potrdil dné 27. oktobra 1722. patrijarh Dionizij Delfin v Vidmu. Rojena je bila ta prednica menda l. 1681. V velesovskem samostanu je preživela 38 let (10 in pol leta prednica). Umrla je 23. marca l. 1733., a pokopal jo je sam naddijakon Janez Andrej pl. Flahenfeld. Milkowicz omenja, da za njo sledita Marija Ksaverija Knesenhof, vendar se je vrezal, zakaj v mrtvaški knjigi veles. samostana beremo: «7. Januarii 1733. mortua D. Francisca Xav. Knesenhoff, Ord. S. Dom. professa, aetatis circiter 33 a.»

47. Marija Beatrika Fabijanič je bila prednica v veles. samostanu od l. 1733. do l. 1764. Rodila se je l. 1696., v samostanu je pa preživela dolgih 50 let; 30 let kot prednica. Pokopal jo je dne 23. marca ljubljanski kanonik in naddijakon Jožef pl. Volvic (Wolwiz).

48. Marija Neža Plavec (Plautz), porojena v Železnikih l. 1719. Prednica je postala l. 1764. Pokopali so jo 21. januvarja 1797. Dekret, s katerim se je odpravil velesovski samostan, je bil napisan 3. julija 1782. Ko je prišel tja komisar Ursini grof Blagajski, našel je poleg prednice še te-le nune: Mihaelo in Aleksijo Peterman, Marijo Notburgo iz Buzeta, Maksimilijano Baumgarten, Ksaverijo Pavlič, Ignacijo Gogalj, novico Frančiško Plavec in nekoliko gospâ kranjskih plemenitaških rodovin.[6] Nunam se je l. 1783. dovolilo, da smejo ostati v samostanu do svoje smrti, kar so tudi storile. Po smrti prednice Plavec, izbrale so si nune za vodnico neko Terezijo Veber, katera je umrla 7. novembra l. 1806., stara 67 let. Semkaj preselile so se tudi mekinske nune s svojo opatinjo Matildo baroneso Gal (pokopali so jo

[6] Gl. Milkowicz: Die Klöster in Krain, str. 198.

6. sušca l. 1797.; stara je bila 83 let). L. 1789. je bilo v Velesovem 15 dominikank in 19 klaris, l. 1804. pa le 7 dominikank in 9 klaris, a l. 1808. pa vseh skupaj le še 13. Zadnja med vsemi je umrla dné 21. februvarja dominikanka Avguština pl. Bartoloti, stara 76 let.

Dvoje listin iz reformacijske dobe.

Priobčil V. L.

V farnem arhivu v Škocijanu pri Turjaku se nahaja dvoje listin iz reformacijske dobe, in sicer iz let 1597 in 1598. Č. g. župnik Kosec mi ji je blagovovil posoditi v prepis. Prva je pismo nadvojvode Ferdinanda do kranjskih protestantskih stanov in obsega odgovor na njihove pritožbe. Ferdinand pravi, da nima namena, vzeti Turjačanom patronatske pravice nad škocijansko faro, vendar zahteva, naj po vzgledu svojih pradedov vmesté katoliškega župnika. Škocijan je bil namreč že od l. 1564. dalje v protestantskih rokah. Znamenitejši predikanti, ki so tam službovali, so: Andrej Savinec 1579—1581 (kot dijakon), 1581—1583 Marko Xylander (=Lesnik), 1585 do 1589 Jurij Dalmatin, 1590 Benedikt Pytoter, 1595 zopet Andrej Savinec, v teku leta 1598. pa Janez Wolfinger, Nikolaj Wuritsch in Janez Znojilšek. Že nadvojvoda Karol je zahteval od Turjačanov, naj dokažejo svojo patronatsko pravico, a ti so se sklicevali na staro pravo svoje rodovine, in tako je mirovala stvar do l. 1597., ko je izdal Ferdinand četvero ukazov, da naj se vmestí v Škocijanu katolišk župnik. O tej zadevi govori prva naša listina. Toda vsa povelja so bila brezvspešna, zaradi česar je 1598. l. zapovedal nadvojvoda stiškemu opatu in vicedomu, naj Andreja Piscatorja (najbrž Slovenca — Ribiča) vmestita na škocijansko faro. Dné 12. majnika prideta v Škocijan, kjer se jima sicer Vajkard Auersperg ni ustavljal, vendar pa tudi ni hotel izročiti cerkvenih ključev. Prepovedal je podložnikom slušati župnika, njegovo živino je dal odgnati, od podružnic mašne obleke, kelihe in ključe prenesti v grad,

one podložnike pa, ki so komisarje podpirali, zapreti. Škof ljubljanski se je pri teh razmerah obrnil do nadvojvode, da naj uredi župnikove dohodke in dâ povelje, da se pripró trije uradniki Auerspergovi. Nató je Ferdinand Auersperga poklical v Gradec na odgovor, vicedomu Jožefu pl. Rabatta in deželnemu oskrbniku baronu Sigmundu Eggu pa je iz nova naročil, naj predikanta Znojilška izženeta, katoliškega župnika pa vmestita. Ta ukaz obsega druga naša listina. Zvršilo se je povelje 6. septembra 1598. l. s pomočjo oborožencev. Vajkarda in Ditriha Auersperga ni bilo ta dan doma. Ko je prišel deželni sodnik s sto strelci pred grad, je dal streljati na Auerspergovega sodnega slugo, in pisar, na čegar glavo je bilo razpisanih sto cekinov, mu je komaj ušel.[1] Tudi predikant Znojilšek je moral bežati. Šel je na Hrvatsko k Juriju Zriniju. L. 1599. je pa zopet na skrivnem prišel na Kranjsko, živel delj časa skrit s Felicijanom Trubarjem vred v Čretežu (Reutenburg) in šele l. 1601. je zapustil deželo in šel v Tubingo. Umrl je l. 1607.[2]

V prvi listini odgovarja Ferdinand tudi na stanovsko pritožbo gledé preganjanja evangelijskih Vipavcev. Stvar je bila pa ta. Že v letih 1581., 1583., 1584. in 1595. so dobivali baroni Lanthieriji od nadvojvode Karola in njegovih naslednikov stroge ukaze, da naj prepodé nekatere Vipavce, ako se ne spreobrnejo. Ti ukazi pa se niso izpolnili do pičice, kajti nekaj protestantov je še ostalo v Vipavi. Tudi neki predikant se je bil vtihotapil. Na posestvu Viljema pl. Schnitzenpauma so napravili protestantje celò svoje pokopališče. Nadvojvoda Ferdinand pa je nató zapovedal 23. aprila l. 1597. Lanthieriju, da naj odpravi protestantske shode, prepodí vse krivoverce, in, če bi se po šestih tednih še kateri pokazal v Vipavi, naj ga vjame, sicer zapade kazni 1000 cekinov. Tudi naj pomaga goriškemu župniku podreti novo pokopališče.

---

[1] Dimitz, III. 278 seq.

[2] Obširnejši životopis Znojilškov ima dr. Elze v knjigi: Slov. prot. Gesangsbücher im 16. Jh., na str. 36.

To je bilo res 2. maja 1597 razdrto, na kar so se stanovi pritožili pri nadvojvodi.[3]

Listini v škocijanskem arhivu sta istodobna prepisa. Druga listina (iz l. 1598.) je morala Dimitzu saj v odlomkih znana biti, ker navaja v svoji zgodovini oddelek, ki govori o Znojilšku. Mislim, da je povzel ta odstavek iz zapisnikov deželnega zbora, katere navaja v opomnji (Gesch. Kr. III, str. 279.).

Listini se glasita takó:

I.

Ferdinand etc. Wir haben zwar Eur vnss vom 20 verschinen Monats Juny zuegesandte vnbeschaiden vnd straffmassige Schrift, etliche vermainte in Religionssachen erduldende widerwertigkaiten, sonderlich aber die Pfarr St. Cazian betreffendt, mit sondern hechsten vngenedigisten misfallen verstannden vnnd solches vmb sovill mehr, weil dieselbe in frembder materj so die Landleut oder Ihre priuilegien nit berüert, blofs zu verkhleinerung vnd verschimpfung vnnserer mit guettem reyffen bedacht aussgefertigter verordnung, mit hindansezung aller gegen vnss als Eurn Herrn vnd Erb-Landtsfürsten schuldiger reuerenz, respects vnd beschaidenhait also vnbedachtsamb ergangen vnd gestelt worden.

Derowegen wir den woll vberflissig befuegte vrsachen hetten, euch darauf nit allein nichts zuantwortten, sondern auch disen Eurn alzuvill vbermachten vermessnen Vnfueg gegen euch mit solcher demonstration zuanten, das Ir vnns hierdurch missfallen erzaigt zuhaben wüerkhlich empfinden vnd hinfüro Euch des schuldigen respects vnd gehorsambs etwas besser zuerindern vrsach haben sollet. Weillen wir aber auss lauter grosser angeborner fürstlichen gedult vnd güette, auch dissmall noch immer zuhalten vnnserer gewonten vnd menigkhlich bekhanten sanfftmueth vnd milde nach zugeben vnd also vil mehr Euch zu Eur selbsaigner corregierung vnd erkhantnufs Eurer erzaigten vngebür anlass zugeben gedenkhen. Also wellen wir Euch solchen Eurn vnfueg für dissmall allein hiemit zum allerchechsten verwisen, beinebens aber auch zur antwort souil angedeut haben, das wir niemallen vnd khainesweegs bedacht

---

[3] Dimitz III. 275. seq.

gewesen, denen von Aursperg Ir vogtey vnd Lehenschafft vber gemelte Pfarr St. Cazian zuentziehen, sonndern Sy bey derselben gebrauch, wie es Ire Voreltern vber die 300 Jar, Eurn selbs anzaigen nach, im innhaben gewesen, verbleiben zulassen Dieweil aber Ire gottselige Voreltern von aim zway vnd dreyhundert Jarn bemelte Pfarr jeder zeit nur der Römisch Catholischen alleinseligmachenden Religion zuegethanen vnd Verwhondten Priestern verlichen vnd dieselben den ordinarijs fürgestellt, dasselb auch zu thuen schuldig gewesen, so sein dannenhero die Jezigen von Aursperg hierzue nicht weniger verbunden, wir auch, als aller in vnsern Erblanden ligenden Gottshäusern obrister Vogt, das widrig zuezusehen nit bedacht. Vnd derowegen lassen wir es bey denen in sachen an Sy aussgangnen verordnungen nochmallen vnd für alzeit ganzlich verbleiben, inmassen wir Inen solches auf Iren selbs gebettnen Termin berait beuolhen vnd Inen zum allen vberfluss noch ain Monat lang nach vberantworttung zu praesentierung aines Catholischen Pfarrers angesezt. — Wass Ir dan ferrer für anzüg, das nemblich Eure Glaubensgenossen voglfrey proclamiert vnd in Acht[4] gethan, deren wissen wir vnss noch bisshero nit zuerindern. Souil aber den eingerissnen Freithoff vnd ausschaffung etlicher Personen zu Wippach, auch entlich dern von Crainburg wider den Pfarrer daselbs habende beschwärung anlangt, sollet Ir wissen, das erstlich solche einreissung vnnd ausschaffung auss vnnserm aignen wolbedachten beuelh vnd gehaiss, seitenmallen ja bei denen vngehorsamen khain vermanung oder warnung helfen wellen, geschehen. Vnd wie wir es auss billich wolbefuegten vrsach allerdings verbleiben, vnss auch bey vnnsern aigenthumblich Stett vnd Märkhten nit mass oder ordnung fürschreiben lassen, also werden ermelte von Crainburg oder anndere Ir notturfft, wofern Sy beschwärt, bey vnss selbs anzubringen wissen. Dan weil Sie Euch mit dem wenigisten nichts, sondern allein vnss zuegehörig, so habt Ir euch derselben auch gar nichts anzunemen, wollen wir euch zur nachrichtung vnangefüegt nit lassen. Gräz den lezten Augusti anno 97. — An N. die Stende in Crain augspurgisch Confession zuegethan, so vnder jüngst gewerten Landts vnd Hofrechten bei einander versamblet gewesen.

---

[4] Besede «vnd in Acht» je pisala druga roka.

II.

Ferdinand etc. Was Vns neulicher Zeit von dem Erwölten Bischoff zu Laybach, dem Abbt zu Sittich vnd dir Lanndssvizdomb, der Pfarr St. Canzian vnd derselben angehörigen Filialkhirchen wegen, für ain gehorsambe Relation vbersendet worden, haben wir der lenge nach vnd darbei den merckhlichen, Vns durch Weykhardten von Auersperg Freyherrn vnd die seinigen, zumal aber seinen bey gedachter Pfarr bis dato aufgehaltnen Sectischen Predicanten Hansen Snoilscheckh, erwisnen strafmäsigen vngehorsam vnd verschimpfung vnserer Verordnung mit mhererm vernomben. Welche temeritet denn also geschaffen, das wir billich die darauf gehörige einsehung, zuerhalttung vnserer Landthsfürstlichen autoritet khaines wegs vndterlassen khönnen, wie wir denn Ine von Aursperg bei diser ablauffenden Posst zu vernembung der vrsachen solcher seiner widerseztlichkhait alhero citirt. Damit aber auch im vbrigen die gebüer in alweg gehandlt vnd gemeldte vnsere rechtmässige Verordnungen vollzogen vnd handtgehabt werden. So ist vnser gnediger beuelch, dass Ir dem ordenlich eingesezten Pfarrer, der Pfarr vndterthanen, von newen der Ordnung nach, widerumb einantwortet, die verkhreizigten güeter lediget, die etwo weggenombene Fexung, Viech vnd anders, so von der Pfarr entzogen worden, Ime restituiren lasset, vnd Ine bei demselben sowol, als andern seinen Pfarrlichen gerechtigkhaiten, durch alle mitl vnd weg, wie Ir am bessten wisst, würckhlich schüzet vnd handthabet. — Verrer ist vnser will vnd beuelch, dass Ir den ehegenandten Predicanten in vnserm namben, seiner begangnen vnleidenlichen vnd alzu groben vngebür wegen, aus allen vnsern Fürstenthumben vnd Landen alssbaldt auf Ewig bandisieret, vnd Ime darzue Acht tag solcher gestaldt ansezet, wann Er, nach verstreichung derselben, weiter zubetretten, das Er stracks eingezogen vnd alssdann leyb vnd leben verwercht haben solle. Immassen Ir denn auch neben derselben ausschaffung alssbaldt auch zugleich auf seine güetter greiffen vnd ehegedachten Pfarrer durch des Predicanten verursachung erlittenen schäden vnd entnombnen Zehendts, vergnüegen, darneben auch auf Ine Predicanten ganz vleissige achttung geben, vnd imfall Er nach den bestimbten Acht tagen zuerforschen, Ihne ohn alles mitl vnd die wenigste verschonung gefencklich einziehen, woluerwharlich enthaltten lassen vnd vnsers weitern gnedigisten

beschaidts erwartten wöllet. — Also sollet Ir Euch auch gedachtes von Aursperg aufbruchs in der stille mit vleis erkhundigen, vnd wann Er auf berürte vnser Citation alhero verraist sein wirdet, alssdann seinen Pfleger vnd Schreiber Hansen Peer für Euch von vnsertwegen zuerscheinen erfordern vnd Sy nach gestaldt Irer Verantworttung vnd bekhandtnus aintweder verarrestiren oder gar in die verhafftung nemben vnd Vns folgundts in einem vnd dem andern Eur gehorsambe erinderung vnuerzögenlich zuekommen lassen. Als Ir Ime dan vnsern gnedigisten verthrawen vnd Eurer erkhendten bescheidenheit nach allenthalben wol rechts zuthun wissen werdet. — Also sollestu Landssverwaltter auch alle, durch den von Aursperg, denen armen vndterthanen, aufgeladene vnbilliche newerung stracks abschaffen, auch alle betrengnusse, mit sondern ernst abstellen, vnd darob sein, das Er Inen alles, was Er von Inen durch Peenfäll genommen, wider restituire, vnd die gefangene stracks ausslasse. Daran etc. Gräz den 25. July anno 98:

An Sigmunden von Egg Freyherrn Landtssverwalter vnd den Vizdomb in Crain.

Praznovanje oglejskih svetnikov v ljubljanski škofiji.

Zapisal **A. Koblar.**

Narodna knjižnica pri sv. Marku v doževski palači v Benetkah hrani brez števila listin in rokopisov, med katerimi se bode marsikaka zgodovinsko važna drobtina dobila tudi za našo domovino, kadar bode knjižnica bolje urejena. Zdaj pa iskanje takih drobtin vzame veliko časa. Iz zbirke rokopisov v oddelku: Fontanini, Class. XIV., Cod. LI., list 157. in 158. sem prepisal v omenjeni knjižnici nastopno listino, ki nosi naslov: »De Sanctis Aquileiensibus, quorum officia in sua Ecclesia celebrari petit Episcopus Labacensis.« Listina je sicer le prepis in nima datuma, a iz drugih okoliščin se more določiti, da je ljubljanski škof Žiga grof pl. Heberstein (1683 — 1701) okoli leta 1698. o tem poslal pismo sveti stolici v Rim, želèč dobiti duhovnikom ljubljanske škofije dovoljenja, da bi v svojih duhovnih molitvah smeli praznovati nekatere oglejske in druge svetnike, kakor je bilo že prej v navadi. Listina slôve:

«Urbs Labacensis, Emona olim dicta, intra dioecesim urbanam Patriarchae Aquileiensis adhuc comprehendebatur anno 1461. Nam eius Episcopatus, anno eodem erectus, a Pio II. ideo subiectus fuit Patriarchae Aquileiensi, quia stabat in eius dioecesi; licet post Sexenium in gratiam Friderici IV. Imperatoris, Romanae Sedi illum immediate submiserit Paulus II., ut legitur apud Vghellum tomo quinto Italiae Sacrae pag. 1156.

Quare anno 1461 in eadem vrbe Labacensi recitabantur officia dioecesis Aquileiensis, quemadmodum hodieque recitantur in ceteris locis Provinciae Carnioliae, Aquileiensi Patriarchae subiectis, cuius quidem Provinciae caput est eadem vrbs Labacensis. Sancti vero, quorum officia Labaci tunc temporis aeque ac in reliqua dioecesi Aquileiensi recitabantur, utique sunt multi ex illis, qui indicantur in folio Sacrae Rituum Congregationi exhibito nomine Episcopi Labacensis, petentis suae Ecclesiae impertiri seu potius renouari facultatem recitandi eadem officia, nempe Sanctorum Martyrum Hilarii Episcopi Aquileiensis et Taciani eius Diaconi, Sancti Maximi Episcopi Emonensis, seu Labacensis, sancti Pelagij Martiris item Emonensis, sanctorum Primi et Feliciani martyrum, Sanctorum Acatij et Sociorum martyrum, Sanctae Margarithae Virginis et Martyris, Sancti Valeriani Episcopi Aquileiensis, Sancti Paulini Patriarchae Aquileiensis, et Sancti Rochi Confessoris.

Horum Coelitum officia reperiuntur in Breviario ad vsum dioecesis Aquileiensis calamo exaratis ante artis typographicae inventum, quod primo apparuit anno 1460, quo tempore Labacus erat adhuc intra dioecesim Aquileiensem Post vero artem typographicam eorundem Sanctorum officia impressa occurrunt in Breuiario ad vsum dioecesis Aquileiensis edito Venetijs per Andream de Torresanis de Asula anno 1496. Quare si Ecclesia Labacensis isthaec officia recitabat anno 1460 tanquam membrum eius dioecesis, in qua etiamnum recitantur, aequum videri potest, vt rursus ad eandem Ecclesiam extendatur facultas recitandi illa eadem officia, quae olim recitabat: haec enim recitantur in Vniversa Dioecesi Aquileiensi non ex noua aliqua concessione a tempore Beati Pontificis Pij V. impetrata, qui antiquis et peculiaribus Breviarijs remotis, Romanum divulgari iussit, vt cauetur in eius Constitutione LXIV, sed quia ducentis annis, antequam ea Constitutio ederetur, in illa eadem Dioecesi recitabantur, ibi enim § 5. permittuntur illa officia, quae ducentorum annorum antiquitatem praeferunt:

quod cum sanxerit Pius V. anno 1568, voluit eam antiquitatem referri ad annum usque 1368. Si ergo Labacensis Ecclesia stabat in dioecesi Aquileiensi anno adhuc 1460, consequens est, longe ante Bullam B. Pij V. ab illa recitata fuisse eadem officia, quae modo iterum recitare cupit.

Hic vero sciendum est, huius officia Sanctorum dioecesis Aquileiensis, quadruplicia esse, seu ob aliquam ex quatuor causis mox recensendis, ibidem celebrari. Primo, quia fuerunt Episcopi vel Sancti Aquileienses. Secundo, quia in Patriarchali Ecclesia adsunt eorum insignes Reliquiae. Tertio, quia sunt Patroni. Quarto, quia est vetus consuetudo.

I. Jam vero quoad Sanctos, de quibus agere institueramus; Sancti Hilarius et Tacianus Martyres, quorum mentio extat in Martyrologio Romano die XVI Martij, Aquileiae, ubi sunt eorum Reliquiae, martyrium passi sunt sub Numeriano, et eorum officium sub ritu duplici celebratur in eadem dioecesi, ubi coluntur etiam, ut Patroni Comitatus amplissimi Goritiensis, qui territorio Labacensi est finitimus.

II. Sanctus Maximus, Episcopus et Martyr, habetur pro Patrono Ecclesiae Labacensis, et in dioecesi Aquileiensi eius officium celebratur sub ritu duplici die XXIX Maij, qua die proprio officio colitur etiam in Ecclesia Januensi ex Apostolica concessione ex mandato Stephani Cardinalis Duratij, Januensis Archiepiscopi, ut legitur in officiis propriis eiusdem Ecclesiae, etenim ossa eiusdem Sancti Maximi, atque etiam Sancti Pelagii, de quo mox agam, ex Istria in vrbem Januensem translata fuerunt tempore Vrbani VI., ut in ijsdem officijs, a Sede Apostolica approbatis, narratur, quod quidem sufficere potest, etiamsi de Sancto Maximo non meminerit Romanum Martyrologium.

III. Sanctus Pelagius Martyr, de quo meminit Martyrologium Romanum die 28. Augusti, colitur in dioecesi Aquileiensi sub ritu duplici, tanquam Patronus, quo nomine Labacenses eum venerantur; fuit enim eorum Civis, nempe Emonensis, ut legitur in eius Martyrij actis non adhuc editis. Eius officium proprium, ut diximus, celebratur in Ecclesia Januensi.

IV. Sancti Primus et Felicianus martyres, passi sunt Romae sub Diocletiano et eorum sacra pignora Aquileiae servantur, ideoque in eius dioecesi coluntur officio duplici die nona Junij, qua die memorantur in Martyrologio Romano.

V. Sancti Acatius et Socij coluntur in eadem dioecesi sub ritu semiduplici die 22. Junii et de iis fit mentio in Martyrologio Romano die 21. eiusdem mensis.

VI. Officium Sanctae Margaritae Virginis et Martyris die XX. Junii celebratur ritu semiduplici in dioecesi Aquileiensi ex consuetudine. De ea Martyrologium Romanum die XX. Julij.

VII. Sanctus Valerianus, Aquileiensis Episcopus, prostat in Martyrologio Romano die XXVII Novembris. Fuit coëvus Sancti Hieronimi, qui eum non semel laudat. Colitur in eadem dioecesi tanquam metropolita.

VIII. Sanctus Paulinus, Patriarcha Aquileiensis, colitur in Dioecesi Aquileiensi sub ritu duplici die XI. Januarij. Doctrina et sanctitate celeberrimus fuit sub imperio Caroli Magni, qui eum valde suspexit. Haereses oppugnauit, concilia celebrauit, et immunitatem ecclesiasticam defendit, vt ex scriptoribus contemporaneis colligit Bollandus tomo primo Januarij pag. 713. In antiquis martyrologiis post annum Cardinalis Baronii repertis, eius memoria passim occurrit, vt in Germanico, in Vltraiutino, in Treuirensi apud Bollandum pag. 718 num. 27.

IX. Sanctus Rochus in Dioecesi Aquileiensi ex consuetudine colitur 16. Augusti ritu duplici, de quo sub eadem die meminit Martyrologium Romanum.

Accedunt et aliae causae, propter quas videtur posse concedi huiusmodi facultas Ecclesiae Labacensi. Hae vero sunt, quod in ijsdem oris ijdem Sancti passim colantur. Etenim de Sanctis Acatio et Socijs in Cathedrali Labacensi celebratur Missa votiua et hymnus Ambrosianus decantatur propter insignem victoriam de Turcis olim relatam. Eorundem festum celebratur et ritu semiduplici in dioecesi Ratisponensi.

Sancta Margaritha a Carniolis colitur, et in proxima dioecesi Salisburgensi eius festum celebratur sub ritu duplici, a sacra Rituum congregatione adprobato die 16. Julij anno 1677.

Sanctus Rochus habetur ut Patronus Labacensium ab anno 1647, quo ei votum voverunt propter luem contagiosam eique Ecclesiam propriam aedificarunt, ad quam solemnis totius vrbis processio quotannis concurrit. Eius festum sub ritu duplici celebratur etiam in dioecesi Viennensi ex concessione Sacrae Congregationis diei 13. Septembris 1649. Nullum vero ex supradictis officiis habet quicquam de proprio, quemadmodum habebant ante B. Pium V.

De ceteris Sanctis, quorum officia postulat Episcopus Labacensis, difficultas esse non potest, cum eorum singula recitentur in dioecesibus Labacensi proximis ex indultis Sacrae Rituum Congregationis.

Sic officium S. Cunegundis Imperatricis celebratur in dioecesi Salisburgensi ex decreto diei 16. Julij 1672. In Passauiensi diei 13. Septembris 1646.

Officium S. Ruperti, Episcopi Salisburgensis, celebratur in dioecesibus Salisburgensi, Passauiensi, Ratisponensi ex decreto 16ae Julij 1672.

Officium Sanctorum Floriani et Sociorum Martyrum celebratur in dioecesi Passauiensi et Viennensi ex decreto 13. Septembris 1646.

Officium S. Maximiliani Episcopi et Martyris celebratur in dioecesi Ratisponensi et Viennensi ex decreto 13. Septembris 1646.

Officium S. Leopoldi, Marchionis Austriae, celebratur in dioecesi Passauiensi et Viennensi ex decreto diei 13. Septembris 1646.

Officium Sancti Virgilii, Episcopi Saliburgensis, celebratur in vtraque dioecesi, Salisburgensi et Passauiensi, ex decreto 16 Julij 1672.»

Mali zapiski.

Rodovina Flödnig. Meseca aprila l. 1894. je umrl v Budapešti zadnji potomec precej stare plemenite kranjske rodovine, baron Adolf Flödnig. Ta rodovina se je zvala prvotno Pernburg. Plemstvo so dobili dné 29. junija 1599. l., in vitezi so postali 29. oktobra 1665. (Freiherrl. Taschenbuch, sub Flödnig.) Ivan Peer pl. Pernburg, glavni prejemnik kranjske dežele, je dobil dné 1. maja 1674 v zastavo grajščino smlejsko, katero je imel že nekaj let za 3000 gold. na leto v najemu, od vdove Ane Elizabete grofice Auerspergove, roj. baronice Moškonove. O njem poroča njegov sodobnik, naš kronist Valvasor (XI. 139), da namerava sezidati novo četverovoglato grajsko poslopje ter na vsakem voglu postaviti stolp. «so dass im Noth-Fall Einer den Andren defendiren kann». Umrl je Ivan Pernburg l. 1687., zapustivši ženo Margareto in nekaj nedoraslih otrok. Ta Margareta Pernburg, roj. Kozlerjeva, je dné 6. decembra 1689. l. kupila od vdove grofice Auerspergove in njenih sinov: Volka Jakoba, Frančiška Antona in Ditriha Smlednik za 83·780 gold. 27 kr. in 1 vinar ter ga dala l. 1695. v najem varuhu svojih otrok, Ivanu Ludoviku pl. Raspu, čegar soproga Rozina Terezija je bila hči Pernburgova. Ob tem času, namreč dne 5. septembra 1698., je bila rodovina Pernburg povzdignjena v baronski stan s pridevkom Flödnig, in Ivana pl. Pernburga sin, Ivan Adam baron

Flödnig, je prevzel posestvo okrog l. 1700. Po njegovi smrti, okoli leta 1726., je njega soproga Terezija roj. baronica Roden imela Smlednik v najemu, dokler ga ni prevzel njen sin Karol Jožef l. 1733. Ta je imel že jako mnogo posla z upornimi kmeti. Umrl je dné 10. avgusta 1755 l. v 45. letu svoje starosti in leži pokopan na smlejskem pokopališču, kar kaže nagrobni napis na desno stran grobne kapele baronov Lazarinijev. Po Karola Jožefa smrti je prišel Smlednik v roke njegovi materi Tereziji, zopet omoženi baronovki Moškon, katero smo že onstran omenili. Ta je v svoji oporoki z dné 23. oktobra 1762. l. ustanovila na grajščini smlejski fidejkomis za svoje vnuke: Ivana Nepomuka, grenadirskega stotnika v c. kr. grof Thürheimovem pešpolku, Jošta, obristvahtmajstra v nemško-banatskem graničarskem polku, in Frančiška Jožefa. Po sporazumljenju omenjenih treh dedičev pa se je l. 1782. določilo samo 20.000 gold. konv. den. za fidejkomisni kapital, ostala vrednost posestva se je pa proglasila za alodij. Frančišek baron Flödnig je prevzel grajščino po smrti baronovke Moškon l, 1763., a ker je bil še mladoleten, je bil iz začetka pod varuštvom Leopolda Schwaba pl. Lichtenberga. Frančišek Flödnig je razširil grad, olepšal vrt in zasadil pred gradom l. 1779. drevored na mestu, kjer so prej stale hiše Jožefa Knifica, Matevža Kodermana in Jurija Zajca. Opraviti je imel mnogo s kmeti, ki so se mu večkrat uprli, zlasti v letih 1781. in 1782. Naposled se je zadolžil, tako da je prišel dné 1. maja 1792. l. v konkurz, in dné 19. novembra 1795. l. je prodal vso konkurzno maso baronu Frančišku Lazariniju. Dva portreta Frančiška barona Flödnig-a se nahajata v deželnem muzeju kranjskem (soba št. 17 na levi steni št. 9 in 12). Jeden nosi napis: Franciscus L. B. de Flednig, Carniolus 1765. — Zgoraj omenjenega J o š t a, ki je umrl dné 12. julija 1789. l., sin, K a r o l, je vzel v zakon Frančiško, hčer Jurija Tahy-ja pl. Taha in Jarkö, ter si priženil posestvo v Allatyanu na Ogerskem. Karolova sinova Edvard in Adolf sta bila zadnja svoje rodovine. Edvard je umrl dné 26. februvarja 1890. l., star 77 let, Adolf pa meseca aprila 1894. l. tudi v visoki starosti. — Večino teh podatkov sem dobil iz grajskega arhiva v Smledniku. *V. L.*

Zadruga ljubljanskih voznikov, imenovanih «Fliegenschützen». O tej davno pozabljeni zadrugi se ni bralo še nikjer nič. «Fliegenschützen» so bili vozniki, ki so do leta 1787. jedini imeli pravico, razvažati po hišah ves po Ljubljanici z Vrhnike in Iga v Ljubljano pripeljani les, tesarski in oni za kurjavo. Proti koncu minulega stoletja je magistrat ob priliki dejal, da so imeli «Fliegenschützen» to izključno pravico, odkar je menda Ljubljana stala. Celo taki, ki so imeli svojo vozno živino in svoje vozove, so morali za prepeljavanje lesa in drv najemati «Fliegenschützen». Te prekoristne predpravice jim je zadnjikrat potrdila Marija Terezija l. 1767. — Ime «Fliegenschützen» je vzrastlo najbrž iz ljudske dovtipnosti srednjeveških Ljubljančanov prav tako, kakor mnogo druzih srednjeveških

izrazov. Morebiti so jih imenovali Ljubljančani «mušje strelce» zato, ker so z biči streljali po muhah. Ali je morebiti razlagati drugače? Pri voznikih je pokveka z bičem «flikati» še zdaj v navadi. — Da niso mogli ti vozniki meščanov s preslabim nakladanjem slepariti, premerila jim je mestna gosposka vozove natanko na dolžino, širjavo in višino ter vžgala vanje mestni grb. Voziti so smeli le s takimi cimentiranimi vozovi. Stali so in čakali na zaslužek na določenih krajih, kjer so se izkladala drva in les: 1.) na Žabjáku, 2.) pri vicedomskih vratih (blizu sedanje «Tonhalle») in 3.) pri špitalskem mostu (pred sedanjo frančiškansko cerkvijo). Tukaj se ni nihče drugi predrznil odpeljati le naročaj drv! A zato izključno pravico pa so morali «mušji strelci» storiti tudi mestni gosposki mnogo dela zastonj. Delali so tlako, za katero so se pogodili z magistratom ob priliki, ko jih je ta sprejemal v zadrugo. Proti koncu minulega stoletja je dejal ljubljanski magistrat v jednem svojih poročil, da je bilo že od starodavnih časov sem (seit undenklichen Zeiten) vsacemu «mušjemu strelcu» opraviti za mesto po 50 voženj v letu. Kar jih je kdo opravil čez to število, plačeval jih je magistrat po 3 solde od voza. Neprijetno za voznike je bilo le to, da je bilo število tacih voženj neomejeno; morali so jih najbrže opraviti, kolikor jih je magistrat zahteval od njih; odškodnina treh soldov za voz pa ni bila v nikakem razmerju s tedanjo veljavo denarja. Vozili so opeko, kamenje, pesek, apno, les itd., kadar je mesto kje kaj zidalo. Tudi za vožnjo iz «Mestnega Loga» ni služil «mušji strelec» več kot 3 solde ali dobra dva krajcarja starega denarja. Dostikrat pa je bilo treba iti z živino in vozom tudi iz mesta, n. pr. kadar je odvažal odganjance (Schüblinge). Dostikrat so zamudili «mušji strelci» pri tem poslu po ves dan in seveda tudi zaslužek jednega celega dne. Taka vožnja se jim je zaračunjala pač za več mestnih voženj, toda nikoli ne več kot za tri vožnje. Do leta 1780. so imeli «mušji strelci» tudi dolžnost, pometati nekatere mestne ulice in odvažati smeti. To dolžnost sta imeli tudi dve drugi zadrugi: zadruga sodarjev (?) (Fafszieher) in zadruga stolonoscev (Sesselträger), pa magistratni sluge in beraški strahovi. To ni bilo ravno težavno, pač pa nekoliko neprijetno. Pometanje ulic je bil namreč tiste in prejšnje čase nekako nečasten opravek zato, ker so za to v kazen obsojali nesramneže in manjše zločince. Težavna ravno ta dolžnost ni bila, ker se za snago po mestih v prejšnjih časih niso dosti menili in so ljubljanske ulice še v minulem stoletju pometali le po dvakrat v letu (za procesijo na Veliki petek in za ono o sv. Telesu), čeprav je bil promet takrat neprimerno živahnejši, kakor danes, in se je posebno v sejmih privedlo v mesto veliko nesnage. Mnogo so jo pa prouzročili tudi patrijarhalni odnošaji. Pometali so 1.) tisti, ki so stali na Žabjáku: Šentjakobski trg in vso Florijansko ulico; 2.) oni na Bregu pri vicedomskih vratih: Novi Trg, Nemške ulice in Križevniški trg; 3.) pred špitalskim mostom stoječi pa:

Veliki trg od vodnjaka dalje proti stolni cerkvi in pa trg pred sedanjo gimnazijo. Tako je bilo do leta 1780., ko se je snaženje mesta dalo v zakup. «Mušji strelci» so imeli naslednjih pet let le še dolžnost, da so nametane smeti odvažali, vsak po deset voz na leto. Vse te dolžnosti so bile sicer neprijetne, a «mušji strelci» se jim niso upirali, ker jim je zagotovljena vozna predpravica nosila jako dober zaslužek. Kako jim je šlo, kaže njih prislovica, katero so radi izustovali: «Kmet orat, mi pa spat; kmet kosit, mi pa pit». Kako dobro da so se počutili, kaže pa tudi njih obupnost in jadikovanje, ko je cesarski ukaz dne 11. julija 1787. njih zadrugo preklical ter dal prevažanje lesa in drv vsakemu na prosto voljo, tudi kmetom, ki so to priliko porabili ter vozarili za manjšo ceno, kakor prej «mušji strelci». Le-ti so tarnali in prosili, naj se jim iz nova osnuje razpuščena zadruga. Ko so pa videli, da je vse moledovanje zastonj, poskočili so s ceno, češ, da sicer ne morejo živeti. S tem pa so le še bolj zagazili. Nekoliko na bolje se jim je obrnilo po smrti cesarja Jožefa II. Sicer se jim je dovolilo, osnovati zopet zadrugo, a ne več s tistimi pravicami, kakor poprej, kajti kmetje in trgovci, ki so si omislili za svoje potrebe konje in vozove sami, so jim skrhali zaslužek popolnoma. Po dolgem pobotavanju jim je magistrat leta 1794. napósled vendar le potrdil nov tarif. Ob tej priliki izvemo tudi nekoliko o tedanjih zaslužkih v Ljubljani. Po tem tarifu se je plačevalo od voza drv, in sicer od skladišča pri čevljarskem mostu v Židovsko ulico — po 7 kr., v Gosposko ulico in na Novi Trg — po 8 kr., do Nemških vrat (pred Križevniki), v Salendrove in Nemško ulico — po 9 kr., do stare poštne ceste od Nemških vrat dalje — po 12., v vse Gradišče pa — po 10 kr.* Popolnoma je zaspala zadruga «mušjih strelcev», če ne prej, pa v francoskih časih. Med akti francoske dobe nisem naletel nanjo nobenkrat več.

J. Vrhovec.

Znamenita hiša v Kamniku. V zgodovinskem oziru je imenitna hiša št. 23 v Kamniku. Pod okni v prvem nadstropju te hiše se nahaja namreč pet plošč z gotskimi reliefi. Štiri plošče so na pročelju hiše, ena pa pod prvim oknom na ulici, ki se zavije s trga na desnico. V knjižici «Kopališče in Kneippovo zdravišče v Kamniku» 1893 beremo na str. 21.: «Pri drugi hiši (to je od šole proti severu) na desni vidiš pod oknji (!) vzidane štiri plošče z gotskimi reliefi, katere so bile poprej v stari mestni zbornici.» — V knjigi «Kamnik», sestavil Ljudevit Stiasny 1894., se nahajajo slike teh štirih reliefov; pod slikami bereš: «Gotiški reliefi bivšega rotovža» (str. 24, 25, 28, 29). — Te kratke vrstice niso natančne. Ne vem, odkod so posnete, morda iz nemške knjige «Bilder aus Krain I.». Tu poročam, kar je meni o teh ploščah znano: Pred leti, ko je živel še pokojni lastnik te hiše, g. Frančišek Seničar, vprašal sem

* Mestni arhiv ljublj., fasc. 49 in fasc. 99.

ga, odkod so te plošče. Odgovoril mi je nekako tako-le: «Te plošče so že od nekdaj v zidu. Dekan Križaj, dr. Samec in vitez Schneid so me opozorili na te redke in znamenite okraske. Štiri teh plošč sem dal očistiti in plačal za delo devet gold. Neki tujec mi je ponujal zanje 200 gold. in trdil, da je hiša iz 13. veka.» Te besede se mi zdé verojetne, ker je ena plošča, ki predočuje par jelenjih rogov, še vedno pod beležem in ni nikakega sledú, da bi bila pozneje vzidana. Da je hiša zelo stara, je tudi možno, ker sta bila ta in sosednja hiša dva dvorca, namreč gorenjegrajski in mekinski dvorec. Ko so l. 1884. hišo popravljali, našli so v levi pritlični sobi pod beležem slikane stene. Slike so nevešči zidarji uničili. Vprašal sem g. F. S., če vé, kaj so predočevale. Dejal je, da lovske prizore. Te slike so bile seveda iz poznejše dobe, morda iz dobe Almanaka (Alemaka), ki je udomačil na Kranjskem nizozemsko slikarstvo. — Neki starec mi je tudi pravil, da je bila v francoski dobi v tej hiši francoska blagajna, in sicer v prvem nadstropju, kjer se še dandanašnji nahajajo pred neko shrambo železna vrata. — Dobro bi bilo tudi peto ploščo, katero je skoraj vsak prezrl, očistiti in posneti. Znamenito je tudi kamnarsko znamenje na enem kamnu. Podobno znamenje sem zasledil tudi v nekem kamnu malograjskega zidu pod kapelico. *Viktor Steska.*

Veronika z Malega Gradú. V knjigi «Kamnik», katero je sestavil g. Ljudevit Stiasny, čitamo na str. 146. in dalje pripovedke o malograjski Veroniki in na str. 149 sledeče vrstice: «Bodisi s to Veroniko, kakor hoče, to je pa vendar resnično, da se kamniški mestni grb, odkar ljudje pametijo, slika tako, da pod velikimi mestnimi vrati leži ženska podoba s kačjim repom.» Naj povem na kratko svojo misel o tej Veroniki. Celjski grofi so imeli obširna posestva tudi na Kranjskem kot dediči ortenburških grofov. Tudi Kamnik in Kočevje sta bila njih lastnina. Znano pa je, da se je Friderik Celjski skrivaj poročil z Veroniko Deseniško. Oče njegov, Herman II., ga je zato sovražil, in dal napósled Veroniko v kopeli vtopiti. Narod je izvedel o nasilni smrti Veronike Deseniške, toda vzrok mu je bil neznan. Začel si je torej po svoje razlagati smrt te zanj znamenite osebe, in nastale so o njej pripovedke. Take pripovedke se nahajajo v Kamniku, v Kočevju in morda še kje drugod, kjer so bili Celjani lastniki kakega gradú. Zato nima kamniški mestni grb s to Veroniko nič opraviti. Grbi navadno predstavljajo patrona dotičnega mesta. V Kamniškem mestnem grbu se nahaja najbrže sv. Marjeta, ki se slika kot premagalka peklenskega zmaja.

Viktor Steska.

Črna šola. V knjigi «Agram und Umgebung» 1892, sp. Adolf Hudovski, beremo na str. 34: Na mestu nadškofovskega semenišča je stala nekdaj kurija kanonika Frančiška Filipoviča. Ta je bil premagan in vjet kot načelnik vojnega oddelka proti Turkom pri trdnjavi Ivaniču. Turki

so mu ponudili svobodo, ako se drago odkupi, ali pa, če vsprejme mohamedanstvo. Ker odkupnine ni zmogel, zatajil je vero. Razsrjeni škof Draškovič je dal nato njegovo kurijo počrniti in je pozneje premestil vanjo semenišče. Ljudstvo je imenovalo odslej to semenišče črno šolo, bogoslovce pa sploh črnošolce. — Od Hrvatov smo torej vsprejeli to ime tudi Slovenci. *Viktor Steska.*

Slovstvo o domoznanstvu slovenskih dežel.

Beiträge zur Kunde steiermärkischer Geschichts-Quellen, 1894, 26. Jhrgg., str. 34—53: *Zum windischen Bauernaufstande des Jahres 1573.* Von Dr. Anton Mell. Str. 74—107: *Aus den Rathsprotocollen der Stadt Cilli.* Von A. Gubo.

Carinthia, 1894: *Die Appellativa von gora und dolŭ in den Ortsnamen Kärntens.* Von Prof. Joh. Scheinigg, str. 22 in 59.

Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien, 1894, 24. zv., 5. seš.: Josef Szombathy: *Neue figural verzierte Gürtelbleche aus Krain.*

Jahrbuch der Gesellschaft für die Geschichte des Protestantismus in Oesterreich, 1894, II. seš.: *Beiträge zur Geschichte des Protestantismus in Istrien und Triest.* Von Dr. E. Schatzmayr. Str. 58. — *Die slovenischen protestantischen Ritual-Streit-, Lehr- und Bekenntnis-Schriften des XVI. Jahrhunderts.* Von Dr. Th. Elze in Venedig. Str. 135.

Katolički List, 1894, br. 47. in 48.: *Njekoliko bilježaka biskupa Hrena,* priobčio J. Barlè.

Dom in Svet, 1894. — Č. g. Fr. Pokorn je v letošnjem letniku tega časopisa priobčil zanimive krajepisno-zgodovinske črtice o Loki in njeni okolici. V znanstvenem oziru bi bil spis več vreden, ako bi bil pisatelj navedel bolj natanko vire, katere je rabil. Pri sestavi opisa kapucinskega samostana v Škofji Loki mu je n. pr. služila rokopisna knjiga, ki leži v ondotnem samostanskem arhivu in nosi naslov: «Der Anfang disses Closters zu Bischoff Laakh Anno 1704.» Med naštetimi dobrotniki, ki so pomagali ustanoviti samostan, stoji ondi na prvem mestu: Josip Anton Evzebij, baron pl. Halden, loški glavar, ki je podpiral delo na vse strani in dal napraviti veliki altar z lepo podobo sv. Ane in v prvi kapeli altar sv. Marije Pomagaj, dalje je podaril pozlačen kelih in vse podobe za refektorij in sploh za samostan. Iz grajščinske blagajnice je dovolil podpore l. 1709. in 1710. po 900 gold., l. 1711. pa 930 gold. Njegova soproga Marija Ana (njena patrona je v velikem altarju), roj. pl. Sterling', je dala altarjem opravo in njuna hči, Marija Klavdija, mnogo svojega vezenja.

Izdaje in zalaga «Muzejsko društvo za Kranjsko».

Tiskala Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg v Ljubljani.

24.) 1481, 8. julija (an Suntag vor Sand Margarethen tag). — Pavel Mule iz Bitna dâ svoji ženi Marjeti (Greten) za jútrino (morgengab) neki frizinški fevd, katerega je bil sam kupil, namreč novinsko senožet za en dan košnje pri Stražiškem gozdu zraven Kanparjevega laza. — Priseženec svéta in kranjski meščan Simon Strukl je privezal svoj pečat. [Izv. perg. listina; pečat visi.]

25.) 1482, 10. januvarja (des Nagsten Mitachs nach der heiligen Dreyer kunig). — Peter Sicherly v Râkovici (in der Rakobitz) prodâ svojo podložniško hišo na Gorenji Savi (Vndersasshaus an der Obrensaw), stoječo zraven Rozmanove kmetije, Marinu Sicherly-ju in Kristanu Jazbecu (Jasbitz), ključarjema cerkve sv. Marjete, za 8 $^1/_2$ gld. v zlatu. — Pečatil je loški oskrbnik Jakob Lamberger. [Izv. perg. listina; pečat odtrgan.]

26.) 1482, 27. maja (des nägsten Montags nach Vrbany). — Anka Winkler proda svojo njivo v Osterfeldu, zraven njiv Lassi-ja in Wuele-ta, cerkvi sv. Tomaža v Bitnu za 18 gld. v zlatu pod pogojem, da bode bitenska cerkev plačevala farni cerkvi sv. Jurija v Loki po 8 ogl. vinarjev na leto. — Pečat je privezal Jakob Lamberger, oskrbnik in blagajnik v Loki. [Izv. perg. listina; pečat odtrgan.]

27.) 1486, 14. sept. (an phintztag nach Vnser lieben Frawen der gepurd tag) Loka. — Volbank Rüeger, kancelar, in Volbank Püllinger, opravnik frizinškega škofa Siksta v Loki, dasta na prošnjo imeteljev (Inhaber) bratovščine N. lj. Gospe v Šmartinu pri Kranju v fevd kmetijo, katero sta ta dva kupila od Ahca Peyserja v vasi pri Sv. Petru pod Šmarjetino Goro. — Škofova oskrbnika sta pritisnila pečata. [Izv. perg. listina; pečata sta odluščena.]

28.) 1492, 20. maja (am Suntag vor sand Vrbannstag des heyligs papst vnd martrer). — Loški meščan Štefan Smid in soproga Doroteja prodasta njivo, ležečo «in der Staingrueben» precej pod cesto, zraven njive Andreja Stampherja, Ivanu Kupcu (Kupetz) za 16 gld. v zlatu. Do smrti pa prodajalca obdržita njivo v najemu in se zavežeta plačevati na leto po 80 šilingov najemnine. — Pečatil je loški mestni sodnik Gregor Štorkljič (Stargklitsch). [Izv. perg. listina; pečat visi.]

29.) 1497, 1. aprila (des Sambstags vor Quasimodogeniti), Gornji Grad (Obrenburg). — Krištof (Rauber), izvoljeni in potrjeni škof ljubljanski, dâ v kupno pravo (zu Kauffrecht), kakor imajo drugi kmetje v loškem grajščinstvu, Ivanu Hornerju in njegovi ženi Marjeti (Grethen) kmetijo v Zgornjem Bitnu (zu Oberuaytinng), v svoji fari sv. Martina pred Kranjem. Brez škofovskega dovoljenja ne smeta nič odprodati, pač pa sta dolžna dajati vsako leto ljubljanskim škofom davščino (Zins) in delati tlako (Robath). Ko bi škof primoran bil obdavkati svoje cerkvene ljudi, morata tudi, ali pa njuni nasledniki, plačati, kar bo prav. [Izv. perg. listina s pritisnjenim škofovskim velikim pečatom.]

30.) 1447, 29. aprila (am Sambstag Nach sand marxtage). — Ivan Farmacher in Marjeta (Gretta), soproga Leonarda Preva (Prew), prodasta travnik ob deželni cesti, ležeč pod travnikom Nikolaja Kačmana (Kattschman), Leonardu Grudnu in Leonardu Wibodi, ključarjema cerkve sv. Leonarda na Jami (Lueg), za 39 ogerskih in dukatnih gold. in 61 šilingov ......jskih vinarjev (Agler phennig). — Pečata sta privezala: loški kaščar Jurij Sigesdorffer in loški mestni sodnik Matej Lusnick (Lužnik). [Izv. perg. listina; pečata sta odtrgana.]

b) **Knjižnici:**

Visoko c. kr. predsedstvo za Kranjsko: 51 komadov neperijodičnih kranjskih tiskovin.

Slavna upravništva so darovala l. 1894. nastopne časopise: Argo, Dom in Svet, Kmetovalec, Laibacher Schulzeitung, Laibacher Zeitung, Ljubljanski Zvon, Novice, Slovenec, Slovenski Narod, Slovenski Pravnik, Učiteljski Tovariš, Zgodnja Danica.

Gospod dr. Adolf Schaffer, deželni odbornik v Ljubljani: Gledališke liste za l. 1893/94 in knjigo s 34 tabelami grbov.

Gospod A. Pokorn, c. kr. okr. feldvebelj na Volovskem: Več spisov in tiskovin v volapüku in 1 španski časnik, v katerem je pravda zoper mehikanskega cesarja Maksimilijana.

Gospod Anton Kaspret, c. kr. profesor v Ljubljani: Svojo knjigo: Zgodovina starega veka.

Gospod Franc Kadilnik v Ljubljani: 7 malih tiskovin s potopisnimi črticami.

Gospod Hinko Sevar v Ljubljani: Brus, 2. teč.

Gospod vpok. upravnik Leopold Urbas v Ljubljani: Flores doctorum pene omnium, qui in Theologia claruerunt. 1614.

Vsebina 6. sešitka.